ΝΝΟΥ

ΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

CHRYSOSTOMI

A OMNIA.

ΙΩΑΝΝΟΥ

ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

JOANNIS CHRYSOSTOMI

OPERA OMNIA.

TYPIS MOQUET ET SOCIORUM,
VIA LA HARPE, N° 90.

Chrysostomus, Joannes

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ

ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ,

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ,

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

SANCTI PATRIS NOSTRI

JOANNIS CHRYSOSTOMI,

Archiepiscopi Constantinopolitani,

OPERA OMNIA QUÆ EXSTANT,

VEL QUÆ EJUS NOMINE CIRCUMFERUNTUR,

AD MSS. CODICES GALLICANOS, VATICANOS, ANGLICANOS, GERMANICOSQUE; NECNON AD SAVILIANAM ET FRONTONIANAM EDITIONES CASTIGATA, INNUMERIS AUCTA; NOVA INTERPRETATIONE UBI OPUS ERAT, PRÆFATIONIBUS, MONITIS, NOTIS, VARIIS LECTIONIBUS ILLUSTRATA; NOVA SANCTI DOCTORIS VITA, APPENDICIBUS, ONOMASTICO ET COPIOSISSIMIS INDICIBUS LOCUPLETATA.

OPERA ET STUDIO D. BERNARDI DE MONTFAUCON,
Monachi Ordinis S. Benedicti e Congregatione S. Mauri, opem ferentibus aliis ex eodem sodalitio Monachis.

EDITIO PARISINA ALTERA, EMENDATA ET AUCTA.

TOMUS DECIMUSTERTIUS.

PARISIIS,
APUD GAUME FRATRES, BIBLIOPOLAS,
VIA POT DE FER SAINT-SULPICE, N° 5.

M. DCCC. XXXIX.

INDEX

OPERUM QUÆ IN DECIMOTERTIO TOMO

NOVÆ EDITIONIS

CONTINENTUR.

Absolutis per duodecim volumina integris Joannis operibus, reliquum erat ut decimo tertio parerga quæcumque ad vitam, doctrinam, scripta S. doctoris illustranda conferrent, in unum colligerentur. Montfauconi sanum judicium, quod jam alibi sæpe agnovimus, in hoc quoque muneris immensi parte cernitur : nam et eorum, quæ a veteribus de Chrysostomo dicta erant plurima, delectum egit prudentissime, et ex biographis sancti viri Palladium solum recepit. Georgius enim, Leo Imperator, Simeon Meta-

phrasta, et anonymus ea, quæ spectatæ auctoritatis scriptores de vita Chrysostomi narrarunt, ex fama populari aliisque rivulis fabularum quidem magna mole, sed rebus gestis fere nullis auxerunt. Quod plenius, quam ex Monfauconi brevicula indicatione, intelligetur ex Savilii disquisitione de rerum Chrysostomi scriptoribus ab nobis utilissime (opinamur) huic novæ Editioni inserta. Præterea Editionum quæ ante Montfauconiam habebantur celebriorum, Morellianæ et Savilianæ, conspectum plenissimum confecimus, subjecta notatione loci quem quodque opus apud Monfauconum occuparet. Ita quæ secundum harum Editionum paginas indicata reperiuntur, ea jam in nostra Editione ab omnibus parva opera poterunt investigari.

Novi Editores.

PRÆFATIO

IN HUNC DECIMUM TERTIUM

ET POSTREMUM TOMUM.

Postquam in prioribus duodecim Tomis ea omnia S. Joannis Chrysostomi opera, tum quæ in prius Editis prostabant, tum alia bene multa, quæ ex variis bibliothecis Mss. accesserant, edidimus; in decimo tertio visum est ordiri a Vita ejusdem S. Jo. Chrysostomi auctore Palladio, Helenopoleos episcopo, Chrysostomi amico, quam prior edidit Emericus Bigotius : cui adjicimus ejusdem sancti doctoris Vitam ex ejus operibus et ex aliis scriptoribus a nobis concinnatam. Huic annectimus synopsin operum ejus omnium magno studio et labore a nobis adornatam, quam nec ingratam, nec inutilem lectori fore speramus. Postea sequuntur sermones tredecim, qui Chrysostomi nomine circumferuntur, a doctissimo viro Gualtero Taylor ex Anglia nobis missi : in Monito autem prævio, quinam vere Chrysostomi sint, quinam ejus nomen ementiri videantur, paucis observamus. Sub hæc testimonia veterum proferimus de Jo. Chrysostomi scriptis. Sequitur Onomasticon vocum, quæ in libris Chrysostomi vel novæ sunt, vel singularis significationis. Demum index alphabeticus ex primis verbis Sermonum, Homiliarum et Epistolarum Chrysostomi, vel quæ Chrysostomi nomine comparent in Editis et Manuscriptis. Agmen claudunt Index Scripturæ sacræ, et Index rerum, qui ambo ex duodecim Chrysostomi Tomis concinnati sunt.

De Manuscriptis Chrysostomi opera complectentibus.

Codices mss. Chrysostomi, qui in præcipuis Europæ bibliothecis habentur, vel nostra vel aliorum opera summo studio perquisivimus : Italicas certe pene omnes bibliothecas trium annorum spatio ego ipse adii, et quam accuratissime potui perlustravi. In bibliothecis quoque nostris Gallicanis par, imo majus studium adhibui. In Anglia et in Germania amicorum obsequio usus sum, tum ut S. doctoris opera ignota vel nondum cusa exciperem ; tum ut eorum, quæ in paucissimis Mss. habentur, varias lectiones exsumerem, et hiatus, si qui essent, sarcirem. Neque infeliciter hanc suscepimus curam : bene multa enim opera, quæ lucem nondum viderant, ex Mss. excepimus, ut videas in prioribus tomis, et in sexto, qui non pauca nova complectitur ; maximeque omnium in duodecimo, ubi undecim novas homilias præclaras, et ad historiam illius ævi multum conferentes, non sine voluptate leget eruditus lector.

Ex libris porro et operibus Chrysostomi quædam sunt, quorum mss. Codices frequenter occurrunt, ut libri de Sacerdotio, et Commentaria in Matthæum, quorum plus quam centenos Codices novimus ; in Joannem quoque non paucos, et in Commentaria Epistolarum ad Corinthios. In libros etiam contra Judæos quosdam Codices adhibuimus ; at in nullo eorum sarciri potest hiatus ille magnus, qui in secundo libro habetur. Diuturno multoque labore Codices omnes, qui hasce homilias continent, frustra quæsivimus atque lustravimus. De Manuscriptis vero ad singula opera adhibitis ante initium cujusque operis agitur : quare non est quod ea de re pluribus disseramus, sed eo lectorem mittimus.

Animadversiones quædam aliæ

Suidas in loco, quem in testimoniis veterum adferimus, Joannis Chrysostomi ὑπομνήματα seu Commentaria, in Marcum et Lucam commemorat. Sed in Codicibus Græcis innumeris, quos vidimus legimusque, sancti doctoris Commentaria in Marcum et Lucam, vel descripta vel memorata nusquam comparent. Inter opera tamen Chrysostomi ante finem decimi sexti sæculi Latine cusa Basileæ primum, deinde Lutetiæ anno 1581, leguntur pag. 1115 homiliæ aliquot Chrysostomi nomine, primo in S. Marci, et postea in S. Lucæ Evangelium. Verum is, qui hanc editionem curavit, ante initium homiliarum posuit: *Homiliæ aliquot in Evangelium Marci, auctore Joanne Chrysostomo, si modo inscriptio non mentitur auctorem.* Vereque indignæ sunt hæ homiliæ quæ in lucem denuo proferantur. Quamobrem Savilii et Frontonis Ducæi exemplum sequuti, illas omittendas esse duximus.

Libenter crediderim Suidam ideo Commentaria Chrysostomi in Marcum et Lucam memoravisse, quia in Catenis in Marcum et Lucam Chrysostomi maxime loca, ex variis ejus operibus collecta afferuntur, ut videre est in hujusmodi Catenis in Bibliotheca Coisliniana a nobis cusa p. 245 et 251. Nuntiatum mihi fuit in Moscoviæ Czaris seu Cæsaris Bibliotheca haberi Commentaria in Marcum et Lucam Chrysostomi nomine: verum, ut jam dixi, quia in Catenis in Marcum et Lucam Chrysostomi maxime loca, ex variis ejus operibus collecta comparent, verisimile est inde ortum erratum fuisse.

In Diario quodam ejusdem Moscoviticæ Bibliothecæ Manuscriptorum brevissimus Catalogus affertur; interque alia habentur Commentaria S. Joannis Chrysostomi in Proverbia Salomonis, quæ nusquam alibi memorata comperimus. Quamobrem putaverim esse Catenam in Librum Proverbiorum, quæ fortassis a quodam Joannis Chrysostomi loco initium ducat. Ut ut res est, nulla possumus arte Codices in extrema Europæ parte sitos vel nostra vel amicorum opera lustrare, multoque minus exscribere. Hujusmodi Catena in Proverbia habetur etiam in Bibliotheca nostra Coisliniana, memoraturque in edito p. 247: ubi etiam Chrysostomi loca ex variis ejus operibus excerpta leguntur.

[Alia quædam sub Chrysostomi nomine recenset Guillelmus Pastrengicus, infra p. 291 hujus voluminis a Montf. exscriptus: ubi qui memoratur liber Chrysostomi contra Apollinarem, ejus mentionem facit etiam Hierontius Hierosolymitanus in Ang. Maii Nova Collectione Scriptorum veterum t. 8, p. 129, col. 2, citans, τοῦ Χρυσοστόμου κατὰ Ἀπολλιναριστῶν.]

Supra memorati diarii scriptores, stylum pro more suo contra nos vertentes, dicunt nos, ut *subscriptores* alliceremus, nimirum eos qui antequam cusum fuisset opus, partem pretii solverent, homilias triginta et unam in Psalmos promisisse egregias, quæ postea nullius pretii visæ sunt.

Falso certe dicunt nos *subscriptorum* alliciendorum causa illas triginta et unam homilias magni fecisse in Præfatione Tomi I, ut tunc partem pretii acciperemus, ut in *subscriptionibus* fieri solet. Nullum enim nos *subscriptorum* admisimus, sed tomos singulos, cum prostarent, justo pretio vendidimus. Bibliopolæ tamen nostri *subscriptionibus* usi sunt.

Quod spectat autem ad homilias illas in Psalmos numero 31, verum quidem est postquam a clarissimo doctissimoque Joanne Pottero, tunc episcopo Oxoniensi, partem illarum acceperam, me illas statim magni fecisse, præsertim quia Aquilæ, Symmachi et Theodotionis lectiones in illis frequenter occurrebant; sed cum illas in Latinum vertere cœpi, Chrysostomi non esse comperi, et novem ultimas, Aquilæ, Symmachi et Theodotionis lectionibus vacuas, ut luce indignas prætermisi, ne quintum illum Tomum, qui jam spuriis in Psalmos homiliis auctus erat, tot inutilibus mercibus cumularem.

Quot aucta veris et germanis operibus hæc editio fuerit, jam supra diximus. Ad hæc vero homilias et sermones omnes suo ordine restituimus. Nam in Saviliana et Frontoniana Editionibus homiliæ plerumque permixtæ erant: nec sine labore ad priscum et nativum ordinem reductæ fuere: quæ res quanto in pretio habenda sit, videre possis in Monitis ad homilias in Principium Actorum et de Mutatione nominum (Tomo tertio). Monita ante homilias et alia opera posuimus, in quibus de tempore quo habita sunt disserimus et de aliis ad eadem pertinentibus tractamus. Versiones Latinas novas dedimus, quando priores vel non accurate concinnatæ fuerant, vel paraphrasin sapiebant; alias vero multis sæpe in locis castiga-

visus : cæteraque omnia pro facultate præstitimus, ad probe adornandam editionem necessaria, ut videbit eruditus lector, si modo a præjudicata opinione liber fuerit.

Diatribas omnes, quas in Præfatione Tomi primi, num. 12, polliciti sumus, in hoc Tomo decimo tertio, post Vitam S. Joannis Chrysostomi apposuimus; non tamen illo ordine, quo in Tomo primo describuntur, quia in tanto temporis spatio, quod a primo Tomo typis edito ad duodecimum in lucem emissum intercurrit, re serius perpensa, alium ordinem servandum esse censuimus, quem erudito lectori non ingratum fore speramus.

Tom. 5, p. 271, in nota : *Quæ vero de templo Apollinis fulmine tacto, de translatione S. Babylæ etc., pluribus narramus in Vita Chrysostomi*, lege : *Pluribus narratur in Monito ad vitam sancti Babylæ et in ipsa Vita ejusdem sancti.*

Homiliam in Psalmum 6, quam ut spuriam et Chrysostomo indignam dedimus Tomo 5, p. 551, probat D. Salmonius in Epistola, quam edidit anno 1735, esse Anastasii Sinaitæ; editamque fuisse dicit non tot tantisque conspersam erroribus.

Interpretationem vero in Orationem, *Pater noster*, quam edidimus inter spuria T. 8, p. 149, in Appendice, probat idem D. Salmonius esse excerptam ex Tractatu quodam S. Germani senioris, patriarchæ Constantinopolitani, qui inscribitur : *Theoria seu consideratio et mystica contemplatio rerum ecclesiasticarum.*

Homiliam in illud, *Si Filius Dei es, mitte te deorsum*, etc.; quam ut opus nugacis Græculi dedimus, Tom. 10, pag. 733, Nestorio ipse tribuit, alii autem Asterio adscribunt.

Recensio priscarum S. Jo. Chrysostomi Editionum.

De Savilii et Frontonis Ducæi Editionibus jam satis actum fuit in Præfatione ad Tomum primum : restat ut alias quasdam referamus, quas inter præcipuas delegimus. Omnes enim recensere, etiam eas quæ partem minimam operum complectuntur, longius foret, nec sine lectoris fastidio id susciperetur.

1. Omelie (*sic*) LXXVII. B. Chrysost. super Evangelio Joannis Romæ in S. Eusebii monasterio scripte et diligenter correcte : Anno dni MCCCCLXX. die lune XXIX mensis Octobris : Poti S. in χpo pris ac dni nostri dni Pauli divina providentia Pape secundi : Anno ejus septimo. Expliciunt Deo laus.

Hæc est antiquissima omnium Editio cum Præfatione Francisci Aretini ad Cosmum Medicem Florentinum directa.

2. S. Joan. Chrysostomi opera Aniano et Trapezuntio interpretibus, fol. 5 vol., Latine. Basileæ anno 1517.
3. Ejusdem de Sacerdotio libri sex Græce et Latine, opera Davidis Hœschelii in 12.° Augustæ 1519.
4. Ejusdem Interpretatio in omnes Pauli Epistolas, fol. 2 vol. Veronæ 1529.
5. Ejusdem opera Latine, fol. 5 vol. Basileæ anno 1530.
6. Ejusdem Commentarii in Matthæum in 8° Latine. Antuerpiæ anno 1537.
7. Ejusdem aliquot Orationes Græce cum Epiphanii oratione et historia de Jesu Christo in 12. Basileæ anno 1551.
8. Ejusdem Homiliæ duæ et Enarratio in Psalmum centesimum, cum Nectarii oratione ad Populum, in 12. Paris. anno 1554.
9. Ejusdem Homiliæ in Psalmos cum notis Godefridi Tilmanni 8.° Paris. 1554.
10. Ejusdem Interpretatio in Evangelium S. Joannis Henrici Canisii. fol.
11. Ejusdem Orationes variæ Græce, cum Justini Martyris exhortatione ad Gentes in 12°. Romæ.
12. Ejusdem Opera omnia Latine, 5 vol. in fol. Paris. 1581.
13. Ejusdem Expositio in novum Jesu Christi Testamentum Græce et Latine, fol. 1597.
14. Ejusdem Homiliæ Græce et Latine a Petro Pantino editæ cum Methodii Homiliis, in 12. Antuerpiæ anno 1598.
15. Ejusdem contra Judæos Homiliæ Græce et Latine, opera Davidis Hœschelii, in 12°. Augustæ anno 1602.

Nullus esset finis, si recensionem operum omnium Chrysostomi, quæ separatim edita fuerunt, hic afferre vellemus. Hæc satis sunto.

DE VITA S. JOANNIS CHRYSOSTOMI,

ET PRIMO

DE SCRIPTORIBUS VITÆ EJUSDEM SANCTI DOCTORIS

QUOS PRÆTERMITTERE VISUM EST.

Savil. t. 8. p. 157.

Qui primus ab Henrico Savilio editus fuit Vitæ S. Jo. Chrysostomi scriptor, est Georgius Alexandriæ archiepiscopus, quem quidam putant Joannis Eleemosynarii successorem fuisse. Hic humili et ineleganti stylo innumera refert fabulosa, iis exceptis, quæ ex Palladio et Socrate mutuatus est. Narrat Joannem juvenem, jam literis eruditum, Athenas profectum esse; ibique cum post modicum temporis spatium Athenienses omnes disciplinarum notitia et facundia superaret, multos in sui admirationem rapuisse, aliorum vero invidiam concitavisse, maximeque Anthemii cujusdam viri docti et superbi, quicum etiam disputavit. Hæc disputatio pluribus memoratur. Post hujusmodi fabulam fusiore stylo recensentur miracula bene multa a Joanne nostro patrata: cum tamen Chrysostomus non semel dicat, miracula nulla suo tempore fieri, nec esse necessaria. Innumera profert similia, nec majoris pretii. Quapropter jure Savilius talem de Georgio fert sententiam: *Omnibus certe suis æqualibus, etiam posteris (ut de vetustioribus taceam) infantiæ in dicendo palmam præripuisse merito judicetur. Ex hujus tamen fæcibus hauserunt Leo Imperator, auctor incertus, et Simeon Metaphrastes, quos una damus.*

Savil. t. 8. p. 941.

Savil. t. 8. p. 267.

Post hanc Vitam a Georgio Alexandrino scriptam apud Savilium sequitur Leonis Imperatoris ἐγκωμιαστικὸς λόγος, seu Encomium S. Jo. Chrysostomi. Leo nempe ille est, qui Sapiens et Philosophus dictus, Orientale Imperium tenuit ab anno 886 ad annum 910. Ille tamen sapiens Imperator ex fœtidissimo illo Georgii fonte omnia mutuatur, nec majori quam ille fide dignus est.

Savil. t. 8. p. 293.

Leonem Imperatorem excipit apud Savilium anonymus scriptor Vitæ S. Joan. Chrysostomi, qui initio profert nomina eorum qui de vita Chrysostomi scripserunt, hoc titulo: *Quinam de vita Chrysostomi scripserunt.* Horum nomina hæc sunt: Socrates ecclesiasticus historiographus, Palladius Helenopoleos episc., Proclus Constantinopolitanus, Cyrillus Alexandrinus, de cujus visione infra agitur, Sophronius patriarcha Jerosolymitanus, Joannes Damascenus, Martyrius Antiochenus patriarcha, Cosmas Chrysostomi tempore diaconus ἀποστολικῶν, Theodoretus Cyri episc., Nilus Magnus, Isidorus Pelusiota, Evagrius Asceta, Cosmas Vestitor, Leo Imperator, Nicetas σκευοφύλαξ, Nicetas Paphlago, Eustathius *Primi*, Basilius ὁ πρωτόθρονος, Constantinus Porphyrogenitus Imperator. *Ex his omnibus,* pergit ille, *opportuniora et pulchriora colligentes, quorum quædam aliis ex horum scriptorum numero nota, aliis ignota erant, hunc librum in gratiam piorum hominum adornavimus ad gloriam Dei, et ad memoriam sancti viri.*

Hic vero Anonymus cæteris elegantior est; sed nihil magis confert ad vitam S. Joan. Chrysostomi, quam Georgius, ex cujus fæcibus omnia hausit, ut et Metaphrastes. Scriptores vero illi *de vita Chry-*

sostomi, quos nominatim ipse commemorat, non omnes totam Chrysostomi vitam descripserunt, sed ex illis plurimi nonnulla tantum ad vitam Chrysostomi pertinentia retulere. Visionem autem illam Cyrilli, de qua supra loquitur Anonymus, in Notis suis affert Savilius, atque ita ridicula visa fuit Tillemontio, ut ne memorare quidem illam dignatus sit.

De Georgio Alexandrino et de tribus sequentibus vitæ Chrysostomi scriptoribus, a Savilio Græce cusis, in Latinum vertendis, et in hoc postremo Tomo publicandis pridem cogitaveram; imo vero Georgium Latine convertere cœperam: sed ubi tot quisquilias inveni, tunc pœnituit cœpisse, et libuit desistere, ac Leonem Imperatorem, Anonymum et Metaphrasten, qui ex Georgii fæcibus hauserant, similiter amandare. Nam cum horum vitæ Chrysostomi scriptorum opera admodum prolixa sint, Latine conversa non potuissent in hoc postremo Tomo contineri, et oportuisset alium adornare tomum; idque nullo fructu, cum ad vitam Chrysostomi, ut superius dictum est, nihil possint afferre momenti. Quapropter his omissis, a Vita Chrysostomi per Palladium, Helenopoleos episcopum et Chrysostomo coævum, incipiemus: qui Chrysostomi partes sectatus, multa retulit, quæ ipse viderat et quorum consors fuerat. Deinde vero Vitam S. doctoris opponemus, ex ejus maxime scriptis et ex fide dignis auctoribus a nobis adornatam.

Savil. t. 8, p. 964.

DE VITA S. JOANNIS CHRYSOSTOMI

EX DIALOGO HISTORICO PALLADII HELENOPOLEOS EPISCOPI,

QUEM IN HUJUS POSTREMI TOMI PRINCIPIO EDI CURAVIMUS.

Hunc scriptorem Græce et Latine prior edidit vir doctissimus Emericus Bigotius amicus noster, qui anno 1689 defunctus est. Is in Bibliotheca Medicea ex Codice quodam hoc opus exscripsit, et Latine ab se accurate conversum Lutetiæ Parisiorum edi curavit anno 1680. Ejusdem operis jam diu Latinam versionem fecerat, et typis mandari curaverat Ambrosius Camaldulensis Venetiis, qui, ut infra refert Bigotius, eodem quo ipse Codice usus, non pauca *de suo addidit*. Ex hac igitur Bigotii Editione hanc nostram adornavimus.

Licet autem ille quam accuratissime poterat hanc Palladii historiam ex Codice Mediceo exscripserit; missæ tamen nobis sunt variæ lectiones a docto viro exceptæ, qui Palladium a Bigotio cusum cum eodem Mediceo Codice contulerat: inter eas autem varias lectiones, quædam, sed paucissimæ, sunt, quæ omnino germanæ et veræ videntur, licet cum Bigotiana Editione non consentiant; ut in decursu hujus Editionis nostræ animadvertet eruditus lector. Nemo enim quantumvis doctus, quantumvis accuratus sit, ut erat certe D. Bigotius, pari semper animi attentione uti potest. [Exstat in Bibliotheca Regia exemplar Editionis Bigot., cujus margini inscriptæ sunt lectiones Codicis nescimus a quo v. d. iterum collati: quas scripturas deprehendimus illas ipsas esse de quibus loquuntur Benedictini.]

Illam vero Præfationis Bigotianæ partem, quæ ad Vitam Chrysostomi a Palladio adornatam spectat, hic apponendam esse censuimus:

EX PRÆFATIONE

EMERICI BIGOTII.

« Cum primum de edendo Vitæ S. Joannis Chrysostomi Græco contextu cogitare cœpi, Lector benevole, uberiores notas in eam scribere statueram ; ob idque collegeram quidquid in operibus eloquentissimi doctoris, quidquid in scriptis Patrum æqualium, quidquid denique apud historicos ecclesiasticos ad eam illustrandam conferre mihi videbatur. Cum in hac Sparta exornanda versarer, varii subinde me morbi vexarunt; qui institutum opus in longinqua tempora rejecere. Interea prodiit in lucem eximium opus de Chrysostomi gestis, ab eruditissimo et de historia ecclesiastica optime merito, Godefrido Hermantio, Gallice conscriptum: in quo quidquid animo conceperam, ille erudite atque eleganter occupavit, ita ut nihil mihi amplius reliquum foret, quam actum agere : quod a meis moribus semper fuit alienum. Itaque mutandum mihi consilium fuit, et alio convertenda studia : nempe, ut solum contextum Græcum cum nova Latina versione publici juris facerem, quem a viris doctis avide exspectari intelligebam. Ad eum pro uberioribus animadversionibus, quas animo destinaveram, quasdam criticas, ut vocant, notas, quæ phrasim subinde minus usitatam et σολοικοφανῆ explicarent, elucidarentque locos nonnulles, qui varios sensus variasque interpretationes admittere videbantur, adjungere statui. Suppuduit me tamen postea, fateor, propositi mei; indignumque reputavi, prætermissis uberioribus notis, ad illas minutias descendere; veritus locum dare vulgari adagio, *Pro thesauro carbones.* At vero quidquid hoc libelli est, quantumvis commentariis destituti, pro magno, certo scio, habiturus es thesauro, si memineris, quanto studio, quantave diligentia clarissimi Operum S. Joannis Chrysostomi editores, Henricus Savilius et Fronto Ducæus, opus illud quaquaversum perquisierint. Sed cum frustra omnes bibliothecarum forulos excussissent, sancti doctoris studiosos scriptis suis ad eamdem curam invitarunt, monueruntque hanc Vitam ad paucissima exemplaria redactam esse. Hunc ego archetypum Florentiæ reperi in Bibliotheca Medicea: ejusque exscribendi copia perbenigne mihi facta est a magno Etruriæ Duce, Ferdinando II : qui, verus gentis Mediceæ hæres, amorem erga literas et literatos viros, ut patrimonium a parentibus acceptum, ad filium Cosmum III feliciter transmisit. Hic ipse est Codex, quo usus est Ambrosius Camaldulensis; qui prior hanc Vitam Latine vertit: vertit autem Romæ, ut ipse testatur in epistola nuncupatoria ad Eugenium Papam IV. Ejusque versio typis excusa prodiit primum Venetiis in forma octava, cura et studio Nicolai Erythræi, Lutetiæ sæpius postea recusa. Hunc, inquam, ipsum esse Codicem, quo usus est Ambrosius, deprehendi cum ex pluribus locis, qui unius aut alterius literæ mutatione corrupti erant, tum ex verbis literisque perperam conjunctis aut divisis. Quod tute per teipsum facile animadvertes, studiose Lector, si attenderis ad varias lectiones marginibus a me adscriptas, quas desumsi partim ex scripto Georgii, Alexandrini archiepiscopi, partim ex Epistola Chrysostomi ad Innocentium Papam, quæ inter Chrysostomi Opera exstat, eruta ex aliis Codicibus mss.: partim denique ex fragmento, quod ex Codice Cujatiano Fronto Ducæus edidit in fine vulgati a se dialogi. His vitiis et incommodis in versione, quam pro modulo meo concinnavi, utcumque occurrere conatus sum, veram ac genuinam secutus lectionem, quam notavi ad marginem, retenta in textu dialogi lectione, quæ in Codice manuscripto habebatur. »

« Hic nonnemo fortasse objiciat, diversos sibi videri Codices, Ambrosianum ac Florentinum: propterea quod Ambrosius nonnulla procemii loco præmisit in sua versione, quæ in Florentino non comparent. Idem subinde occurrit in decursu dialogi, ut cuivis legenti observare licet. Verum quisquis rem accurate perpenderit, facile mecum existimabit, Ambrosium ista de suo addidisse, ut ad dialogum, qui nimis abaupto exordio procedebat, viam aperiret : idemque præstitisse in serie dialogi, sicubi nimis hiulca vi-

debatur oratio. Quis enim sibi persuadeat Zosimi Pontificis Maximi temporibus Romam primum venisse nostri scriptorem dialogi, qui in ipso animadverterit Theodorum diaconum ab episcopo quærere, an Joannes mortuus sit; respondere vero episcopum : Vixit, quia mortuus est. Sane haudquaquam verisimile est, celeberrimi Pontificis obitum tam diu latere potuisse Theodorum, Romanæ Ecclesiæ diaconum, cui alia pleraque de Chrysostomo comperta erant. Accedit, quod, cum episcopi ab Innocentio Papa Constantinopolim missi, in itinere male accepti fuissent, eum maxime sollicitum reddere debebant res Orientales. Porro a morte Joannis ad pontificatum Zosimi anni decem elapsi erant. Si argumentum chronologicum pressius urgere me sinas, rogabo te, ut oculos conjicias in hæc verba Theodori, quæ sub finem dialogi nostri leguntur: ὁ σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας Ῥωμαίων οὗτός ἐστιν, ἕως τέλους μὴ κοινωνῆσαι τοῖς ἀνατολικοῖς ἐπισκόποις, μάλιστα Θεοφίλῳ. *Scopus iste Romanæ Ecclesiæ est, numquam communicare Orientalibus episcopis, præsertim Theophilo.* Qui hæc verba legit, nonne statim Theophilum vivum adhuc et spirantem videt eo tempore, quo hæc verba proferebat Theodorus. Theophilum autem, Alexandrinum episcopum, anno 412 mortuum esse, apud omnes constat. Quod dixi de proœmio dialogi aliisque per Ambrosium interpolatis locis, id etiam affirmare ausim de nominibus propriis eorum, qui inter se loquentes inibi inducuntur. Nam qui in versione Ambrosiana dicuntur Palladius et Theodorus, in Græco Codice Mediceo episcopus et diaconus simpliciter appellantur : idque ab Interprete Ambrosio contra fidem Manuscripti, ut lectori consuleret, factum fuisse nullus dubito. Sane omnibus contestari non verear Mediceum Codicem integrum esse, et bona fide, uti jacet in archetypo, a me repræsentatum. Si quis reponat, hanc versionem Romæ, ut superius notabam, adornatam esse ab Ambrosio, neque a vero alienum videri, eum quodam manuscripto Codice, qui Romæ tum exstaret, usum fuisse; respondebo, probabili æque argumento dici posse Ambrosium aut Codicis Florentini seu Medicei prius habuisse copiam, aut Codicem ipsum Romæ Cosmo Magno comparasse, in cujus bibliothecam Codicem facta versione transtulerit. Ambrosii enim curis ac diligentiæ institutionem Mediceæ Bibliothecæ acceptam referri debere, nemo, qui ejus vitam et epistolas legerit, diffitebitur. Hæc de Codice dicta sunto : nunc de auctore dialogi videamus. »

« Dialogus de Vita Joannis Chrysostomi inter episcopum et Theodorum Romanæ Ecclesiæ diaconum habitus est Romæ, coram multis, et per plures dies. Hunc episcopum vocatum fuisse Palladium, et præfuisse Ecclesiæ Helenopolitanæ, fidem faciunt hæc tituli verba, Διάλογος Παλλαδίου ἐπισκόπου Ἑλενουπόλεως, eadem in fine libelli repetita. Apud Savilium habetur elenchus auctorum, qui aliquid de Joanne Chrysostomo scripserunt. Fuit autem excerptus Patavii ex Codice vetustissimo Michaelis Sophiani, et præfigitur apud eumdem Savilium Vitæ S. Joannis Chrysostomi, scriptæ ab auctore quodam anonymo, qui se eam concinnasse dicit ex omnibus qui in dicto elencho nominantur scriptoribus. Hos inter legitur Παλλάδιος ἐπίσκοπος Ἑλενουπόλεως. Georgius, Alexandrinus patriarcha, qui multa ex hoc dialogo in Vitam Joannis Chrysostomi a se scriptam transtulit, ea omnia accepta refert Palladio episcopo: quæ eadem omnia in hoc dialogo scripta leguntur. Τινὰ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐκ τῆς γεγονυίας διαλέξεως παρὰ Παλλαδίου τοῦ ἐπισκόπου πρὸς Θεόδωρον τὸν διάκονον τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἐξηντλήσαμεν, αὐτοῦ ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις παρόντος ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ παρακολουθήσαντος πᾶσι τοῖς πεπραγμένοις, ὑποχωρήσαντος δὲ ὑστέρως καὶ τῆς πόλεως καὶ τῆς αὐτοῦ ἐπισκοπῆς, βδελυξαμένου καὶ κοινωνίαν τῶν συσκευασάντων κατὰ τοῦ μακαρίου Ἰωάννου, καὶ ἀκανονίστως καταψηφισαμένων αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς. *Quædam eorum ex dialogo Palladii episcopi cum Theodoro, Romanæ Ecclesiæ diacono, hausimus. Ille temporibus istis vixit Constantinopoli, et interfuit omnibus quæ acta sunt : postea vero urbe atque episcopatu suo decessit, abominatus communionem cum iis, qui insidiàs struxerant adversus beatum Joannem, atque contra ipsum, immo contra sua capita sententias tulerant, nulla canonum habita ratione.* Photius, qui hanc sancti Joannis a Georgio compositam Vitam legit, et ex ea quædam in sua Bibliotheca nobis reliquit, hæc habet : λέγει δὲ ἐκ τοῦ Παλλαδίου· ἐπίσκοπος δὲ ὁ Παλλάδιος, καὶ διαλογικῷ τύπῳ καλῶς καὶ ἐσπουδασμένως τὰ περὶ τὸν Χρυσόστομον ἀνεγράψατο. *Refert quædam ex Palladio : Palladius ille episcopus fuit, et dialogi forma pulchre et studiose res Chrysostomi conscripsit.* Theodorus, Trimithuntis in Cypro insula episcopus, qui scripsit homiliam περὶ τοῦ βίου καὶ ἐξορίας καὶ τῶν θλίψεων Ἰωάννου τοῦ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Χρυσοστόμου, de nostri auctore dialogi hæc habet : διαλέγεται δὲ περὶ Ἰωάννου καὶ τῶν συμβεβηκότων πάντων μετὰ Θεοδώρου διακόνου τῆς μεγάλης πόλεως Ῥώμης ἀνήρ τις τίμιος, Παλλά-

διος τὸ ὄνομα. Οὗτος πρῶτον μὲν τὴν ἔρημον οἰκήσας ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη, κατηξιώθη τῆς ἐπισκοπῆς ἐν Βιθυνίᾳ, ἤτοι** συγγράφεται καὶ ἀρετὰς πολλῶν πατέρων. Ὃς καὶ αὐτὸς κοινωνικὸς Ἰωάννου, κατάκλειστος γέγονεν ἐνδεκαμηνιαῖον χρόνον ἐν οἰκίσκῳ ζοφερῷ. *Disserit de Joanne et de omnibus quæ ipsi acciderunt, cum Theodoro, magnæ urbis Romæ diacono, vir quidam venerandus, Palladius nomine. Ille primum multos annos eremum incoluit, deinde ad episcopatum in Bithynia promotus fuit, et scripsit virtutes multorum Patrum. Idem ipse communicavit cum Joanne, et in obscura domuncula undecim menses latuit.* Ex his colligere licet episcopum, auctorem hujus dialogi, nominatum fuisse Palladium a Georgio Alexandrino atque a Photio. Addit Theodorus, Trimithuntis episcopus, eum in Bithynia donatum episcopatu. Solus titulus Codicis Græci dialogi, et indiculus qui exstat apud Savilium, hunc episcopum fuisse Helenopolitanum, testantur. Hoc porro animadvertendum est, in Codice Florentino (est autem sexcentorum annorum) adscriptum haberi in margine, ἐν ἄλλοις γράφεται Ἀσπόνων, e regione vocis Ἑλενουπόλεως : quæ notatio indicat hunc ipsum Palladium, qui dicitur Helenopolitanus, etiam dictum fuisse ab aliis episcopum Asponensem. His adstipulari videtur Socrates, qui libro septimo, cap. 26, Historiæ Ecclesiasticæ, in Catalogo Episcoporum, qui ab uno episcopatu ad alium translati fuerunt, ait : Παλλάδιος ἀπὸ Ἑλενουπόλεως μετηνέχθη εἰς Ἄσπονα· Ἀλέξανδρος ἀπὸ Ἑλενουπόλεως μετηνέχθη εἰς Ἀδριανούς. *Palladius ab Helenopoli Asponam translatus est : Alexander ab Helenopoli Adrianos transiit.* Helenopolis est in Bithynia, Aspona vero in Galatia prima, sub Ancyra metropoli. Mihi autem admodum probabile videtur, auctorem hujus dialogi nomen suum dedita opera reticuisse, neque adscripsisse fronti operis, aut narrationis corpori inseruisse : hoc solum de se sciri voluit, quod episcopus fuerit magnæ civitatis, et quod lauta atque opipara convivia aliquando instruxerit, ut ipse fatetur in Apologia, quam scripsit, cur Joannes noster solus comederet. Diaconum contra bis terve ipsum Theodorum vocitavit ; Palladii nomen additum deinde fuit ; ac tandem Palladius ab aliquibus episcopus Helenopolitanus, ab aliis episcopus Asponensis nominatus, ab aliis autem creditus est episcopus in Bithynia, et idem auctor Historiæ Eremiticæ ad Lausum, quæ vulgo *Lausiaca* dicitur. Qua in sententia fuisse Theodorum, Trimithuntinum episcopum, certo affirmabit qui observaverit eadem de auctore hujus dialogi scribere, quæ de se scribit auctor Historiæ Lausiacæ (p. 964, E) : ἀπὸ τῆς Παλαιστίνης πάλιν κατέλαβον τὴν Βιθυνίαν, καὶ ἐν ταύτῃ, οὐκ οἶδα πῶς εἴπω, εἴτε ἐξ ἀνθρωπίνης σπουδῆς, εἴτε καὶ ἐξ εὐδοκίας τοῦ κρείττονος, μόνος ὁ Θεὸς ἂν εἰδείη, κατηξιώθην τῆς ὑπὲρ ἐμὲ χειροτονίας, κοινωνήσας τῇ περιστάσει τῇ κατὰ τὸν μακάριον Ἰωάννην, καὶ ἕνδεκα μῆνας ἐν ζοφερῷ κελλίῳ κρυπτόμενος. *Relicta Palæstina, repetii Bithyniam, et in ea, non possum dicere quomodo id factum sit, sive hominum studiis, sive Dei beneficio, solus id novit Deus, dignus habitus sum ordinatione quæ vires meas superat, et particeps fui persecutionis beati Joannis, atque undecim menses in obscura cella latui.* Agnoscis Palladium, Helenopolitanum episcopum, qui post Eulysium et Demetrium, episcopos, Romam missus fuit ad Innocentium Papam ; quique postea remissus cum Latinis episcopis literas Honorii Imperatoris ad Arcadium deferentibus, in carcerem conjectus est, ut perhibetur in dialogo. Si ita se res haberet, dicendum esset, eumdem esse Palladium, auctorem hujus dialogi, ac Palladium qui Romam a Joanne Constantinopolitano missus fuit, et qui Historiam Eremiticam ad Lausum scripsit : quod simul stare omnino non potest. Nam auctor hujus dialogi, cujuscumque tandem civitatis episcopus fuerit, aliquanto post tempore se primum Romam venisse ait, quam venerat Palladius, episcopus Helenopolitanus ; quem tempore Innocentii Romam venisse, ipse scribit, antequam haberetur hic dialogus. Præterea eum adhuc apud Blemmyas detineri scribit eo ipso tempore, quo hanc διάλεξιν instituebat cum Theodoro : quæ inter se conciliari nullo modo possunt. Demum Historia Lausiaca mihi videtur scripta circa annum 421 : quo anno auctor hujus historiæ natum se esse annos quinquaginta tres, et a viginti annis in Bithynia episcopum esse testatur. Jam si detrahas ex annis 421 annos quatuordecim, anno 407, quo mortuus est Chrysostomus, annum tunc agebat Palladius trigesimum nonum. Igitur verisimile est ex superius allatis, dialogum habitum fuisse paulo post mortem Joannis Chrysostomi, circa annum 408, quo anno Palladius, auctor Historiæ Lausiacæ, natus erat annos quadraginta : quod omnino animadversione dignum puto, quia Theodorus sæpe compellat episcopum auctorem dialogi, veluti senem, eumque per canos ejus adjurat, ut verum ipsi narret : quæ compellatio cadere vix potest in virum annorum quadraginta. Si sententiam hac de re meam interponere hic liceret, illud tantum de auctore hujus dialogi, quod ipse de se dixit, pronuntiandum censerem : ipsum scilicet magnæ civitatis episcopum fuisse, sic

uti Georgius Alexandrinus et Photius scripserunt. Si vero Palladius dicendus est episcopus Helenopolitanus, dicendum quoque mihi videretur, ex Helenopoli translatum fuisse Asponam, atque in ejus locum suffectum esse Palladium alterum, qui Romam missus fuerit a Joanne ad Papam Innocentium : isque auctor erit Historiæ Lausiacæ, et discipulus Evagrii. Porro Palladium ex Helenopoli translatum Asponam, tradit Socrates; auctorem vero dialogi episcopatu cessisse, ex Georgii verbis superius relatis conficitur. Hac ratione via præcluditur multis ambagibus, quas aliter evadere nullus possit. Si quid tamen rationi atque historicæ veritati magis consentaneum quis attulerit in medium, nullatenus repugnabo : quinimo quidquid illud erit, ambabus ulnis ultro excipiam. Sed dum de scriptore hujus dialogi fusius edissero, pæne mihi exciderat loqui de Theodoro; quem aliqui auctorem perhibent hujus dialogi, sed levi prorsus argumento. Theodorus, inquiunt, compellans episcopum, se aliquando forte de rebus sancti Chrysostomi scripturum ait. Quis dialogistarum morem non animadvertit, qui, ut vel minima quæque ab interlocutore expiscari possint, varias sciscitandi rationes comminiscuntur, atque hanc in primis, aut alias similes? Qui hanc suscipionem primi protulerunt, nequaquam attenderunt, opinor, omnia ἀσύστατα, quæ modo notavi, a Palladio non depellere, cui tamen rei præcipue cavendum fuit. Deinde faciant mihi satis, si possint, et quærenti respondeant, quare Theodorus, Romanæ Ecclesiæ diaconus, Latine non scripserit; aut, si Latine scripsit, ut non nemini visum est, quare hoc opus hucusque Latinis auribus inauditum fuerit. Sed missa ista faciamus, quæ omni ratione atque probabili conjectura carent. »

DE VITA S. JOANNIS CHRYSOSTOMI

A NOBIS ADORNATA.

Nihil magis opportunum ad Vitam S. Jo. Chrysostomi accurate concinnandam, quam ejus opera, ubi innumera pœne occurrunt ab aliis scriptoribus non memorata. Palladius quoque in Dialogo suo historico non pauca suppeditat, quæ alibi frustra quæreres. His addendi Socrates, Sozomenus et Theodoretus, necnon Photius circa ea maxime, quæ ad Synodum in Quercu pertinent. Aliunde item quædam ad idem argumentum spectantia expiscari possumus. Iis usus auctoribus Vitam ejus Gallico vulgari idiomate scripsit Hermantius, atque omnes inferioris ævi scriptores, qui Vitam Chrysostomi adornaverant, accuratione et diligentia longe superavit. Post illum vero vir cl. omni exceptione major, Tillemontius, ut aliorum vitam sanctorum summo studio et labore descripsit, ita in tanti doctoris vita nihil neglexit eorum, quæ in hujusmodi opere aliquid possent afferre momenti. Si quid vero difficultatis in ejus referendis gestis occurrat, in notis suis ad calcem libri positis omnia minutatim explanat, ne quidquam prætermisisse videatur. Hoc præcipue scriptore usus sum, cum maxime vel dicta, vel gesta Chrysostomi aliquid præ se ferunt obscuritatis, quod sane plerumque accidit : fateorque tamen me non semper tanti viri sententiam amplexum esse : in nonnullis etiam illum a recta via declinasse comperi. Cum enim longe plus temporis in legendis, Latine vertendis, explorandis Chrysostomi operibus, quam ille, consumserim, quædam deprehendi, in quibus ille vel in temporis supputatione, vel in rerum gestarum ratione, a recto tramite deflexerat : eaque de re lectorem quandoque monui, cum ea tamen, quæ tanto viro debetur, observantia.

Quia in hac postrema Chrysostomi Operum collectione bene multa sunt, quæ numquam lucem viderant; hinc etiam non pauca hactenus ignota ad vitam tanti doctoris pertinentia decerpsimus, maxime vero ex undecim illis Homiliis novis in Tomo duodecimo cusis, quæ ad historiam illius temporis multum conferunt, videlicet a postrema parte anni 398 usque ad dimidium anni sequentis 399 : de quo temporis spatio in his homiliis quædam referuntur scitu dignissima et antehac ignota, quæ apud alios scriptores frustra quæreres. Hæc omnia in ea quam damus sancti doctoris Vita accurate, quantum potuimus, scripto consignata reperies.

HENRICI SAVILII

ADMONITIO

DE SCRIPTORIBUS RERUM CHRYSOSTOMI,

ET PRÆSERTIM GEORGIO CÆTERISQUE ΒΙΟΓΡΑΦΟΙΣ RECENTIORIBUS

CAUTE LEGENDIS.*

« Ad scriptores rerum Chrysostomi quædam adnotaturo constituenda mihi ante omnia videtur ratio temporum, qua rite constabilita, cætera fient dilucidiora, et multa in hac historia dubia dissolvere, multos historicorum errores chronicos non erit difficile castigare : quæ tamen, ut mea omnia, lectorum judicio vel recipienda, vel repudianda relinquo. Ac primum de die et consule, quo natus est Joannes noster, nemo veterum Græcorum quidquam prodidit, nemo recentiorum : adeo sunt magnorum virorum, perinde ac fluviorum, ortus obscuri, progressus et exitus conspicui. Secundum, Joannis patrem, paucis post nativitatem filii diebus, an mensibus obiisse, ex matris ad Joannem verbis liquet, lib. 1 de Sacerdotio : τὰς ὠδῖνας τὰς ἐπὶ σοὶ διεδέξατο ὁ θάνατος τοῦ πατρός. Jam cum mater ipsius annos viduitatis explesset viginti, apparet eum adhuc Antiochiæ in schola Libanii versatum, ex ipsius Chrysostomi verbis, Orat. 1 ad Viduam jun. Καὶ γὰρ ἐγὼ ποτὲ νέος ἔτι ὢν, τὸν σοφιστὴν τὸν ἐμόν, Libanium, πάντων δ' ἀνδρῶν δεισιδαιμονέστερος ἐκεῖνος ἦν, etc. usque ad verba παρὰ Χριστιανοῖς γυναῖκές εἰσι [t. 1, p. 340, A]. Quod si numerus iste viginti annorum ἀκριβὴς est, non rotundus, quod fortasse verius, ut demus statim post Joannis ortum patrem decessisse, annos natum minimum viginti in auditorio Libanii Joannem hæsisse necesse est. Palladius annum octavum decimum agentem oratoriæ operam dedisse testatur. Cedrenus diserte scribit anno ætatis decimo octavo destituisse Libanium. Georgius et Leo hoc ipso anno Athenis (quo, ut ferunt, post Antiochenam institutionem studiorum causa migraverat) rediisse produnt : alii anno ætatis sedecimo, longius adhuc a vero aberrantes. Expleto igitur anno vicesimo (neque enim plures ponere patitur nos sequentium calculus temporum, nec pauciores verba Chrysostomi), desertis studiis juvenilibus eloquentiæ et philosophiæ λεξιδρίοις sophistæ Libanii πολὺ χαίρειν ἐάσας (ait Georgius), adhærere cœpit B. Meletio, episcopo Antiocheno, nec ab ejus umquam latere discedere; a quo sacris dogmatibus diligenter instructus, et baptismo post triennium *ferme* φωτιζόμενος lector ordinatus est : sic Palladius, Cedrenus, alii. Hic ergo annos habes tres et viginti. Circa hoc tempus matrem obiisse probabile est; ipsumque vitæ se deinceps monasticæ, quam maternis precibus victus distulerat verius quam abjecerat, tradidisse. Quadriennium vixisse in monasterio Antiochiæ vicino omnes scriptores testantur, tam veteres quam recentiores, sacrorumque librorum lectioni, καὶ τοῖς ἀσκητικοῖς, apud Carterium et Diodorum, τότε τῷ μοναστηρίῳ προϊσταμένους, operam dedisse. Hæc Socrates. Ex quibus Diodorus postea, Tarsensis episcopus, multa scripsit ψιλῷ τῷ γράμματι τῶν θείων προσέχων Γραφῶν, τὰς θεωρίας αὐτῶν (allegorias et anagogas, quibus, supra quam par erat, delectatus fuerat Origenes) ἐκτρεπόμενος. Quam interpretationis rationem a

* Sumta est hæc dissertatio e Cavii Hist. lit. Scriptorum Eccl. Oxonii 1740. fol. t. 1. p. 327 sqq.

magistro mutuatus videtur hiç noster, quem nonnisi præfata venia fere ad allegorias descendere videmus. Cedrenus solius meminit Carterii. Palladius Syrum quemdam senem commemorat continentiae imprimis studiosum, cui se socium in monasterio dedit Joannes. Utrum ex duobus illis unus fuerit iste Syrus, an potius Hesychius, Σύρος τῷ γένει a Georgio nominatus, non possum statuere. Ex tota certe Georgii narratione, monasterio si non præfuisse, certe ad omnem pietatem præivisse fratribus iisque regulas ἀσκητικὰς condidisse, potius quam sub alterius disciplina vixisse videatur. Relicto post quadriennium hoc monasterio, desiderio delitescendi remotiorem eremum petiit: illicque speluncæ inclusus biennium *ferme* peregit. Atque de hoc sexennio, ut dixi, inter autores convenit. Inde ad urbem reversus, diaconus a S. Meletio (quod inter omnes constat) jam proficiscente, ut puto, Constantinopolim ad secundam synodum celebrandam, anno Domini 381 ineunte, ordinatus, quinquennium venerandis ministravit altaribus. Nam quod post Meletii mortem, quæ ipso tempore secundæ synodi accidit, Socrates ait: ἀναχωρήσας ὁ Ἰωάννης τῶν Μελετιανῶν (τῆς πόλεως, inquit Georgius) ἐπὶ τρεῖς ὅλους ἐνιαυτοὺς ἡσύχως διῆγε, παραγίνεται ἐν τῷ μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ πρῴην ἦν, inquit Georgius; triennium hoc, ut importune contra rationem temporum, ut in sequentibus monstrabitur, Palladio etiam non suffragante, interjectum, ex numero annorum Chrysostomi eximendum censeo. Post diaconatum ergo, presbyter deinde, quod inter omnes convenit, post annos quinque a Flaviano (non, ut vult Socrates, Evagrio, Paulini successore), quod postea ostendemus, ordinatus est. Sic habemus a nativitate Joannis usque ad deserta studia juvenilia annos, secundum Chrysostomum ipsum, viginti, vel secundum alios, octodecim: apud Meletium annos *ferme* tres; inde in eremo annos *ferme* sex: in diaconi gradu annos quinque, et, exemto illo Socratis et recentiorum triennio, in presbyteri gradu annos duodecim. Quod si pleni fuerint hi anni, non cavi aut labentes (quod potius reor, in annis præsertim ante diaconatum, pro more omnium fere auctorum numeros sæpe augentium, et quia vocabulum *ferme* bis a Palladio repetitum est), a nativitate ad episcopatum anni colligentur 46. Quod si duos annos cum Palladio et recentioribus demamus ex studiis juvenilibus; et annum unum pro illo bis repetito *ferme;* anni tantum erunt 43. Reliqua deinceps prona, epochæque certæ, non annorum tantum, sed et mensium propemodum et dierum. Inter omnes convenit, tam veteres quam recentiores, Joannem ab Arcadio Augusto Antiochia, ubi presbyter fuit, accitum in sella episcopali Constantinopoli locatum, Coss. Honorio 4 et Eutychiano, hoc est, anno Christi, ut nos numeramus, 398, Februarii 26, sede urbeque pulsum (de posteriore exsilio loquor; nam de priore postea videbimus) Honorio 6, et Aristænato Coss., qui annus est Domini 404, vicesimo die Junii, sive, ut alii loquuntur, quinque diebus post completam Pentecosten. Et quidem decimo tertio post die, hoc est, tertio Julii, data est Joannis nostri ad Olympiadem epistola nona; et postridie ejus diei, sc. 4 Julii vel Panemi mensis, altera ad Constantium. In hoc exsilio vixit Cucusi annum unum, Arabissi biennium, reliquis mensibus in itinere Pityuntem versus consumtis, quo tamen non pervenit, morte præventus Comanis, Honorio 7 et Theodosio iterum Coss., hoc est, anno Christi 407: quod inter omnes constat. De mense controversia est: Socrates die 14 Novembris obiisse scribit: Georgius, et post eum recentiores omnes, et Calendarium, ut videtur, Romanum die 14 Septembris, ipso exaltationis S. Crucis die. Quin et apud Socratem Septembris legendum esse constat ex veteri Latina interpretatione in Cassiodori Historia tripartita lib. 10, c. 18. Ita ab initio episcopatus ad mortem novem anni sunt, menses sex vel octo, dies sedecim; et a nativitate ad mortem secundum majorem computationem supra collectam anni 55, et menses aliquot; secundum minorem computationem anni 52, et aliquot præterea menses. Zonaras, Cedrenus et alii fere omnes, annos eum vixisse scribunt non plures quinquaginta duobus: auctor incertus pag. 54 Edit. Lat. Paris. 1588, addit menses octo: cui propemodum assentior. Ita secundum majorem computationem incidit annus nativitatis Joannis in consulatum Constantii 5 et Galli Cæsaris, anno Domini 352; secundum minorem, in consulatum Arbetionis et Lolliani, anno 355, mense, ut videtur, Januario, vel Martio. Jam reliquias Chrysostomi jussu Imperatoris Theodosii junioris, et suasu Procli, tum episcopi C. P., Comanis in urbem regiam deportatas et in basilicam SS. Apostolorum illatas ex Theodor. lib. 5, c. 36, et Socr. lib. 7, c. 45, constat, Theodosio 16 consule, hoc est anno Christi 438, Januarii 27 die: id est, post exsilium posterius annis 33, mensibus 8; post mortem annis 30, mensibus 3 vel 5. Cosmas Vestitor, μετὰ τριάκοντα καὶ τρεῖς χρόνους. Socrates lib. 7, c. 45, notabili inconstantia, τριακοστῷ πέμπτῳ ἔτει μετὰ τὴν καθαίρεσιν, et septimo post versu, τριακοστῷ πέμπτῳ ἔτει μετὰ τὴν τελευτήν, cum inter hæc duo triennium interces-

serit, et aliquot menses. Atque hæc fere sunt, in quibus tempora, et temporum prope momenta ex historiis notare licet. Reliqua, ὡς ἐν πλάτει, vel argumentis, vel etiam conjecturis colligenda. Ac primum, Eutropius iram fugiens Augg. ad ecclesiam fugit, se consule et Theodoro, hoc est, anno Christi 399, homo non solum Christianus, sed etiam orthodoxus; ut qui libros Eunomii hæresiarchæ, qui Arium ipsum impietate superavit, publice jussit cremari, cadaverque ejus extractum projici. Niceph. lib. 13, c. 1, Asiaticorum episcoporum negotium cœptum est tractari ἐπὶ τρισκαιδεκάτης ἐπινεμήσεως, hoc est, indictione (non distributione, ut male interpres Palladii et alii), tertia decima, i. e. anno Domini 400, duravitque biennium, teste Palladio, hoc est, usque ad finem anni 401, vel etiam initium 402. De tempore prioris exsilii non est adeo proclive definire: quare argumentis, ut dixi, et conjecturis, quod poterimus, elicienda veritas. Post 12 horas a prima expulsione (quam meridie factam tradit Socrates et alii πρὸς ἑσπέραν βαθεῖαν, Chrysostomi ipsius epistola ad Innocentium), jussu Imperatorum revocatus Joannes (sic Palladius), paucosque post dies, invitus licet multumque renitens, in throno locatus, concionem habuit apud populum eam, quæ exstat in fine Georgii, Ὅτε τὴν Σάῤῥαν ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ, Theophilo adhuc ad urbem manente, neque hiscere contra audente, Sozom. lib. 8, c. 18: cumque ob judicium Heraclidæ, episcopo Ephesino, absenti per Theophili factionem intentatum velitationes fierent in urbe crebræ inter Constantinopolitanos et Ægyptios, ὡς πολλοὺς τραυματίας γενέσθαι, τινὰς δὲ καὶ ἀπολέσθαι: quæreretque Theophilum civitas in mare præcipitare; sibi metuens Theophilus fugit in Ægyptum, ἤδη τοῦ χειμῶνος ἀρχομένου, inquit Sozomenus, et Nicephorus lib. 13, c. 17, adeoque diem ipsius reditus ab exsilio Joannes Anonymus cap. 100, Metaphrastes cap. 36, et Menologia Græca ponunt 13 Novembris: quem diem usque ad sua tempora pro festo celebrari Constantinopoli scribit idem Anonymus et Metaphrastes, et indicant Græca Menologia. Cum itaque ex horum consentientibus testimoniis mense Novembri redierit ab exsilio, de anno deinceps quærendum, utrum Novembri anno 403, Theodosio et Rumorido Coss., an Novembri 402, Arcadio 5 et Honorio 5, redierit. Dico, clareque pronuntio, in Novembrem anno 403 reditum ejus ab exsilio cadere non potuisse; quamvis Card. Baronius et alii eo anno locent. Gregorius cap. 53: τούτων οὕτως, inquit, ἄλλων τε ἄλλως διαπραττομένων (sc. in secundo concilio contra Joannem), παρίππευσαν μῆνες ἐννέα (δέκα, inquit Leo Imp. cap. 26. Palladius utrumque ponit), τῆς δὲ ἑορτῆς τῶν γενεθλίων τοῦ Σωτῆρος ἐπελθούσης, etc. Ex quibus verbis apparet anno 403 cœptum fuisse secundum contra Joannem conciliabulum mense Aprili: ut necesse sit prius exsilium in Novembrem anno 402 incidere, cum in Novembri anno 403 cadere non potuerit. Quod si cui Georgii levis videatur auctoritas, credat saltem Palladio, testi ἀξιοπιστοτέρῳ, de eadem de re pene eadem loquenti. Quid, inquies, actum interea? Respondeo, Joannem post prius exsilium per aliquod tempus quievisse, in magnaque fuisse apud Eudoxiam gratia, quippe magnis ab ipso decoratam laudibus in oratione supra memorata ad finem Georgii. Testis idem Palladius, cujus verba sunt: Post duos iterum menses a plaga inflicta (fuga sc. Theophili et Ægyptiorum episcoporum) modice respirantes (inimici Joannis) secundo adversus Joannem fremunt: hoc est, quasi mense Januario anno 403, per occasionem statuæ argenteæ Imperatricis χλανίδα ἐνδεδυμένης supra porphyreticam columnam positæ. Cujus rei meminerunt hoc anno Theodosio et Rumorido Coss., præter Socratem lib. 6, c. 18, Prosper Aquitanicus, et Marcellinus Comes in Chronicis. Ad hanc statuam, ipsis fortasse Kalendis Januarii, qui dies est solennis anni Romani incipientis, dedicatam cum δημώδεις fierent ludi et choreæ; iratus Joannes linguam contra eos, qui ludis his interessent, acuit. Qua occasione freti Joannis inimici, qui adhuc in urbe, præter Ægyptios, aderant, instigante Augusta, clandestina moliuntur contra ipsum consilia; reque Theophilo absenti per nuntios et literas communicata, incipiente, ut puto, Aprili concilium secundum contra Joannem cogunt: quod variis de causis usque ad Natalitia proxime sequentia extractum, et deinde ad Quadragesimam anno 404, et ad Pascha post quinque dies a completa Pentecoste Joanni nostro causa secundi exsilii fuit, anno integro, septem mensibus et septem diebus post reditum ab exsilio priore. Atque hæc mea est de tempore prioris exsilii sententia. Neque obstat quod Theodoretus lib. 5, c. 34, ait, ὀλίγων διελθόντων μηνῶν (nempe a reditu), συνηθροίσθησαν αὖθις καὶ δίκας εἰσέπραττον τῆς μετὰ τὴν καθαίρεσιν λειτουργίας. Nam post quinque menses et paulo minus, coegerunt concilium; quod duravit postea menses 14. Neque mirum ea, quæ sesquianno gesta sunt, tribus pene verbis a Theodoreto narrari, qui strictim et timide totum hoc attingit negotium, iis permotus rationibus, quæ in principio dicti capitis 34 afferuntur. Anonymus a reditu ad Pascha ante secundum exsilium intercessisse scribit ὅλον ἐνιαυ-

τόν, Metaphrastes ἔτος ἐντελές : qui annus integer mensium necesse est fuerit 17, cum uterque die 13 Novembris rediisse scribat.»

«Expedito annorum Chrysostomi ἐπιλογισμῷ, sequitur, ut de subrogatione Arsacii, et successione Attici Eudoxiæque Augustæ morte pauca adjiciamus. In Joannis iterum expulsi locum subrogatur Arsacius, ὀλίγων διελθουσῶν ἡμερῶν, inquit Socrates lib. 6, c. 19. Annales Græci, editi nuper a Josepho Scaligero una cum Eusebio, Arsacium esse factum episcopum referunt ἐν τοῖς Ἀποστόλοις, templo sc. Sophiæ cremato, μηνὶ στ' Δουσίῳ πρὸ Καλανδῶν Ἰουλίων, hoc est 26 Junii, sexto post Joannis expulsionem die. Obiisse Arsacium anno sequenti circa 11 Novembris, Coss. Stilicone iterum et Anthemio, hoc est anno Domini 404, auctor est Socrates lib. 6, c. 20. Vixit igitur Arsacius in episcopatu annum unum, menses 4, dies 16. Palladius et alii non plures attribuunt 14 mensibus : Nicephorus Patriarcha biennium. Post Arsacii mortem, quæ ut dixi, accidit 11 Novembris 405, περισπούδαστον, inquit Socrates, πολλοῖς γινομένης τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ πολλοῦ διαδραμόντος χρόνου, succedit Atticus, τετραμηνιαίου παρῳχηκότος χρόνου, inquit Georgius, hoc factum : ut in mensem Martium anno 406, Coss. Arcadio 6 et Probo, necesse sit Attici creationem incidere. Restat maxima omnium quæstio de morte Eudoxiæ Augustæ : in cujus notando tempore recentiores ab omnibus in universum, qui mortis ejus diserte meminerunt, veteribus discedunt. Socrates lib. 6, c. 19, ingentem grandinem, εἰς τύπον λίθων (μεγέθους καρύων, inquit Annalium Græcorum auctor) circa 30 Septembris cecidisse, eodem, quo Joannes pulsus est, anno, in consulatu Honorii 6 et Aristæneti, scribit, hoc est anno Domini 404, et quarto post die obiisse Eudoxiam. Annales Græci pridie Nonas Octobris obiisse, et 4 Idus Octobris in Basilica SS. Apostolorum, sepultam iisdem Coss. Honorio et Aristæneto, memorant. Marcellinus Comes, iisdem Coss., inquit, Eudoxia, uxor Arcadii, obiit : Prosper Aquitanicus, iisdem itidem Coss. Eudoxia, inquit, uxor Arcadii, diem clausit. Contra hanc veterum scriptorum phalangem quid faciet infirma recentiorum manus; qui omnes uno ore Joanni nostro eam superstitem fuisse tres menses, hoc est circa medium Decembris, anno 407, vel circa medium Febr. anno 408, decessisse testantur? quam etiam opinionem ego ut magis probabilem amplector. Causæ sunt, primum quod illas ἀπανθρωπίας et immanitates contra episcopos legatos ab Occidente, contra Joannem nostrum ad mortem usque ipsam contra omnes episcopos, clericos, et alios partium Joannis, non ab alio profectas fonte putem, quam ab implacabili impotentissimæ feminæ furore : cum alioquin Arcadius ipse simplicis fuerit et mitis ingenii, et tantorum fere malorum ignarus; neque credibile sit tantum habuisse ponderis apud milites, custodes portuum, et cæteros imperii ministros, episcopos, reliquosque Joannis inimicos, nisi Eudoxiæ feminæ supra sexum ferocis, et marito dominantis, opibus fultos, autoritate munitos. Sed quod me vel maxime movet, ut pro recentioribus, quod invitissimus facio, contra veteres pronuntiem, illud est : quod Joannes noster, quem si veteres sequamur, totum triennium oportuit fuisse superstitem Eudoxiæ, in tot epistolis ad pontificem, ad episcopos, ad alios amicos, per triennium scriptis nusquam meminerit mortis Eudoxiæ, quam morbo diuturno et cruciabili, addo etiam fœdo, periisse tradunt : de tanta et tam insigni Dei vindicta non taciturus; quinimo ad spem certam reditus, aut meliores fortunæ eo ipso arrigendus. Palladius quoque, illorum temporum æqualis, cum pœnas θεηλάτους de inimicis Joannis statim sumtas sigillatim recenseat, de Eudoxia silet, quam ferunt morbo fœdo, et post magnos cruciatus obiisse.»

« Constituta itaque, quantum a nobis fieri potuit, temporum ratione, ad ipsos accedamus auctores : quorum facile princeps Palladius, seu quisquis est illius dialogi auctor, qui ejus fertur nomine. » Hic Savilius duas quæstiones movet, quibus solvendis se prorsus imparem esse dicit. Prima est de auctore illius dialogi, utrum idem sit an diversus a Palladio, Helenopoleos episcopo, Lausiacorum scriptore : eumdem esse quidem suadere et titulum ipsum dialogi, et quod Palladius dialogista se in Asiatica peregrinatione perpetuum comitem Joanni adhæsisse profiteatur : quod de Palladio Lausiaco verum esse omnes sciant. Id quoque, quod dialogista canitiem suam prædicet, optime sane in Lausiacum cadere, qui aliquot annos post Romam captam vixerit. Verum obstare ab altera parte, quod tam Theodorus quam ipse Palladius in dialogo de illo Helenopoleos episcopo in tertia persona loquantur. Alterumque objicit Savilius scrupulum e mentione Zosimi pontificis ductum, sublatum jam, ut vidimus supra, a Bigotio. Secundum, inquit Savilius, esse ἀπόρημα quomodo fieri potuerit, ut intra triduum (Pallad. Dial. p. 4, E, Montf.) post acceptas Theophili literas, quibus ille significabat Papæ Innocentio Joannem a se fuisse depositum, illæ Joannis literæ, quarum initium καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων,

ad eumdem Papam pervenerint : nam Theophili necessario esse scriptas ex concilio ad Quercum, cum posteriori concilio ipse nec interfuerit, neque in eo ullum accusationis caput sit prolatum, sed merus canon concilii Antiocheni adhibitus : contra Joannis literas post secundam ipsius expulsionem scriptas esse, declarari vel his ejus verbis, δεύτερον τῆς ἐκκλησίας ἐξεβλήθην : inter duo autem exsilia intercessisse menses novemdecim. Verum Montf. in Vita Chrysostomi nihil dubitat quin etiam Theophili literæ post secundam Joannis depositionem datæ fuerint.

« In Socrate quatuor eadem pagina, aut quinque, sunt errata historica in narrandis Chrysostomi rebus : nam cætera non attingo. Atque, ut ab ultimis ordiar : quod Joannem ab Evagrio, Paulini successore, Eustathianarum partium Antiochiæ episcopo, presbyterum scribit esse ordinatum : a Palladio omnibusque aliis veteribus et recentioribus refellitur, qui id uno ore omnes Flaviano tribuunt, aliarum, hoc est, Meletianarum partium episcopo. Quas partes in eo schismate et ab initio secutus est Joannes, ut e superioribus patet, et in iisdem usque ad finem constantissime permansit. Non enim, nisi post mortem Porphyrii, qui Flaviano successit, prudentia et dexteritate Alexandri, episcopi tunc Antiocheni, sopita est illa discordia inter Eustathianos et Meletianos, teste Theodoreto lib. 5, c. 35. Sed ad refellendum hunc errorem Socratis non est necesse extrinsecus probationes mutuari : cum sexcentis in locis ex ipsius Chrysostomi verbis luce clarius sit, a Flaviano eum fuisse ordinatum presbyterum, sub eoque deinceps usque ad episcopatus tempora vixisse. Proximum est, non quidem id minus falsum, sed quod aliquos saltem e recentioribus invenerit laudatores (nam apud Palladium nullum hujusce rei vestigium) de toto illo triennio, quo post Meletii mortem, ἡσύχως διῆγεν, inquit Socrates ; παρεγένετο ἐν τῷ μοναστηρίῳ, ἔνθα ἦν πρώην, inquit Georgius : unde assumtus est postea ad presbyteratum. Quod stare nullo modo potest, nisi contra omnes historias non 12, sed 14 annos et amplius Joannis presbyteratui assignemus. Nam primum a morte Meletii, quæ, ut supra diximus, accidit 381, tempore secundæ synodi, usque ad episcopatum Joannis anno 398, anni sunt pleni 16 : e quibus recte nos, ut puto, Joannis diaconatui 4, et presbyteratui 12, assignavimus. Ex his si demas 12, quibus vixit presbyter, non triennium, ut volunt illi, sed quadriennium supererit, antequam ad presbyteratum assumeretur Joannes. Deinde hanc opinionem sequentibus necesse erit dicere cum morte Meletii finitum esse quinquennium diaconatus. Atque ita fiet Joannes mortis tempore pene septuagenarius, τῶν μακροβίων scilicet ; non, ut est omnium recepta opinio, τῶν ὠκυμόρων. Itaque hoc triennium cum Palladio plane eximam ex annorum Chrysostomi ἐπιγολισμῷ, tum aliis ductus rationibus, tum ne nimium excresceret annorum Joannis numerus. Tertium est, quod Joannem a Zenone, episcopo Majumæ in Palæstina, Hierosolymis reverso (nam Hierosolymorum episcopum nemo dixit, etsi vir magnus secus acceperit), anagnosten, sive lectorem scribit esse creatum : cum id a Meletio factum ex Palladio supra ostenderimus ; neque canones sinunt in aliena provincia ordinationes facere. Quartum est ille de Basilio Magno et Joanne Chrysostomo insignis ἀναχρονισμός, a Photio, Anonymo, Symeone Metraphraste, Card. Baronio satis refutatus. Quinto, quod Lectorem factum fuisse post relictam vitam monasticam asserere videtur contra expressa verba Palladii. Nam quod ab eodem anagnoste conscriptos illos contra Judæos sermones asserit, refutavimus in Notis : et quod libros de Sacerdotio, ad Stagirium, de Acatalepto, et de Subintroductis, ab eodem diacono compositos affirmat. Siluitne ergo divinum illud ingenium, et os aureum, totum in solitudine sexennium ? Et quidem si conjecturis locus esset, libros de Sacerdotio, ad Stagirium, putarem ab eo, anagnoste et monacho, scriptos : sic enim Simeon Metaphrastes. Orationes vero contra Judæos certum est ex ipsis Chrysostomi verbis habitas esse anno secundo vel tertio diaconatus ; quo etiam anno dicta est illa egregia in Babylam oratio. Atque hic, quamvis extra rem, nonnulla ex historiis attexam de scriptis ejus post diaconatum. Nicephorus, qui se inde ab adolescentia ejus amore flagrasse, atque in illius, perinde ac Dei ipsius, vocibus acquievisse scribit, a Joanne presbytero conscriptas tradit expositiones in Evangelia, in Psalmos, de Statuis, de Virginitate (Anonymus addit Expositionem in Isaiam) ; ab eodem episcopo, Expositiones in B. Apostolum (de qua re supra), in Acta, et Panegyricos : quorum tamen bona pars, ut suis locis ostendimus, scripta est Antiochiæ ; et ne longe abeam, ille in Meletium post annos quinque a morte Meletii habitus est, hoc est, primo anno presbyteratus. Sed redeamus ad Socratem : cujus illud ultimum non injuria reprehendas, quod expressis verbis sine ulla dubitatione incendium templi et curiæ Joannitis (sic enim qui Joannis nostri partium erant, audiebant) tribuit : cum minis, bonorum adscriptionibus, diris cruciatibus et exquisitissimis tormentis in viros, in feminas sævitum esset : adeo ut quidam quæstionibus

immorerentur, quidam paulo post exspirarent : neque tamen ullum ejus facinoris compertum sit apud Joannitas vestigium.»

«Jam, si placet, ad Georgium Alexandrinum accedamus : cui Photius, magni judicii vir, et acerrimus veterum scriptorum censor, duo impingit crimina, Hellenismi non observati, et ἀνιστορησίας. De priori multa monuimus passim in Notis, et res est cuivis obvia : de posteriori, quam historiæ Georgianæ partem notare voluerit, cum nihil diserte exprimatur, difficile est statuere. Nos tamen ne hac in parte studiosis lectoribus defuisse videamur, conjecturas nostras adducemus in medium, rationibus, ut puto, non spernendis firmatas. Ac primo, scriptores rerum Chrysostomi in duas distribuo classes. In priore veteres pono, Palladium, Theodoretum, Socratem et Sozomenum, qui aut Joannis ævo, aut proximo post scripserunt, et e diversis fontibus hauserunt. Neque enim probabile est, eorum quemquam alterius historiam vidisse. His accenseo antiquitatis gratia nostros, Prosperum Aquitanicum, et Marcellinum Comitem : in altera lance unicum pono Georgium. Nam quum ex ipsius ore loquantur cæteri omnes, Leo Imperator, Anonymus, Metaphrastes, Zonaras, Glycas, Nicephorus, Cedrenus, alii, nonnisi pro uno teste numerandi sunt. In quibus igitur Georgius a veteribus discedit, aut veteribus nova de suo assuit, ea fere omnia vel in falsis relinquo, vel in suspectis.»

« Ac primum hac scopa mihi purganda veniunt miracula illa sanationum, visionum et omnia, de quibus apud veteres obstinatum silentium, cum Georgius iis commemorandis nec modum faciat neque finem. Certe in hoc peccant non Georgius tantum, sed et alii Georgium secuti : qui cum nudam et solitariam veritatem non putarent satis esse magnificam, aut illud Thucydidis vererentur, ne τὸ μὴ μυθῶδες ἀτερπέστερον φαίνηται, immensam congesserunt miraculorum vim; et quo fingendis miraculis locus esset liberior, ipsam historiæ contestatam veritatem nec raro nec leviter immutarunt. Proinde quæ apud Georgium sunt de Anthemio, de Hesychii visione, de nobili Antiocheno, de hemicranio laborante, de Archelao leproso, Christiana αἱμοῤῥοούσῃ, Eucleo monophthalmo, leone prostrato, de alba columba capiti Joannis, cum presbyter ordinaretur, insidente, de Eucliæ filio, de uxore præfecti Antiochiæ, de dæmoniaco liberato die consecrationis, de angelo districto gladio prohibente centuriones et milites Eudoxiæ ab ingressu palatii episcopalis, de eo cui manus miraculo et arefacta et sanata est, de paralytico in Armenia sanitati restituto, de Adelphii visione, et si quæ alia ejusdem generis; cum veterum illorum uno verbo omnium, et ex recentioribus, Damasceni, Zonaræ, Nicephori, Cedreni, auctoritate destituantur, in ἀμφιβαλλομένοις relinquo. Et quidem pleraque eorum, si quis propius introspiciat, κακοζηλίᾳ quadam ad similitudinem miraculorum in S. Scriptura conficta videantur. Totum illud drama Anthemii philosophi, Demosthenis præfecti, et Joannis doctis judicandum permitto, annon ad exemplum illius in sacris literis de Elyma, Sergio Paulo et B. Apostolo, ab otioso cerebro expressum videatur. Idem de Archelao ad imaginem Naaman Syri, de Antiocheno hemicranio laborante, et Christiana αἱμοῤῥοούσῃ ad mulierem αἱμοῤῥοοῦσαν in evangelio, de dæmoniaco ad dæmoniacum liberatum Marci nono; et quod sine indignatione non lego, de columba insidente capiti Joannis in ordinatione, ad imaginem unigeniti Filii Dei in baptismo. Nam illi Procli visioni, quæ D. Paulum Joanni jam episcopo expositionem in epistolas ipsius meditanti per foramen vidit in aurem dictantem quæ scriberet, fidem derogat : quod pleraque ejus et lectissima in Apostolum in otio illo Antiocheno scripta fuisse constet, deteriora et εἰς τὸ ταπεινότερον ἀπενηνεγμένα Constantinopoli, vix Chrysostomo, nedum divino S. Pauli Spiritu digna. In translatione reliquiarum Joannis Imperatorem Theodosium oculos ac frontem reliquiarum urnæ affricuisse, fidem facit Theodoretus, testis ἀξιόπιστος; sed de ὀφιοδήκτῳ et podalgo, eodemque chiralgo, in præsentia omnium ibi sanatis, assumentum est Georgii, ne Cosmæ quidem Vestitori, homini omnium δεισιδαιμονεστάτῳ, memoratum. Sed ad priora revertor. Joannem primum a Meletio baptizatum tradit, et deinde parentes ipsius, cum Joannes ipse, ut ex Palladio constat, non ante annum ætatis vicesimum baptizatus fuerit, prout mos ferebat illius ætatis, præsertim in illis qui non essent Christianis nati parentibus, mortuo ante totidem annos patre Secundo, sicut supra ostensum est. Matre quidem fuisse Christiana, saltem ipso annum agente vicesimum, ex ipsius Chrysostomi verbis apparet in Oratione ad Viduam juniorem. De patre nihil temere affirmaverim; aut si ambo fuerint Christiani ab initio, quod fortasse verius est, filium usque ad eam ætatem baptismum distulisse, non erit ei mirum, qui Nazianzeni, utroque parente Christiano nati, patre etiam episcopo, Vitam perlegerit. Proximo loco peregrinationem illam Atticam studiorum ergo pono. Hujus peregrinationis mentio apud veteres, Palladium, So-

cratem, nulla, ne ullum quidem vestigium, qui tamen curiose satis studia ejus juvenilia literis mandarunt.

Secundo nullum reperio tempus vacuum in annorum Chrysostomi ἐπιλογισμῷ, quod huic peregrinationi possim destinare. Tertio matrem indulgentissimam, quæ pati non potuit, ut in vicinos Antiochiæ montes secederet, dico minime perpessuram, ut Athenas, tanto locorum spatio terra marique disjunctas, migraret, præsertim cum vitam monasticam auspicatis crimen apostasiæ non fuerit illis temporibus, deserto monasterio, in urbem redire, quod ipse ultro fecit Chrysostomus, ulterioris illius solitudinis ob invaletudinem pertæsus. Atque ut dicam quod sentio, totum hoc ad exemplum Basilii Magni et Georgii Nazianzeni confictum arbitror; quos ambos Athenis studuisse notum est; ne scilicet Joannes noster reliquis Ecclesiæ Orientalis magnis luminibus inferior videretur. Georgius, cap. 16, Joannem e monasterio post triennalem illam secessionem a Flaviano magna pompa arreptum, presbyterum ordinatum scribit. Primo illa triennalis secessio nullum in vita Chrysostomi locum habet, tum ob ea, quæ supra monstravimus, tum quod iis ipsis annis constet Chrysostomum in ecclesia orationes habuisse eas, quæ exstant contra Judæos, et in Babylam martyrem, ut supra videre licet. Deinde, quantos plausus, quantos clamores cieret os illud aureum, si ex monasterio tanto petitus ambitu, tanto datus foret, et non ex medio diaconorum grege ad hoc ministerium sumtus? Quod verum esse mecum fatebitur, quisquis cum judicio legerit orationem illam, ἆρα ἀληθῆ τὰ συμβάντα tom. 6, p. 443, [t. 1, p. 436.] Jam quod scribit Georgius cap. 32, non sex solum, sed et alios sex depositos a Joanne in Asia episcopos, Palladius aperte negat, et a numero 16 vel 17, quod adversarii Joannis objecerunt, propius abest. Historia Callitropes (c. 34) multas habet circumstantias, quarum nihil simile memini vidisse in vetere ecclesiastica historia, neque scio, an omnes defendi possint. Hanc historiam confundit Cedrenus cum illa de vidua Theognosti (c. 41), quæ adeo similis est illi de Naboth et Jezabel, ut altera ex altera expressa videatur. Recipitur tamen hæc historia de vidua Theognosti a Damasceno, uti et ab omnibus fere recentioribus biographis. Nam apud veteres nulla hujus historiæ mentio est; nec rescriptum est, quod sciam, ullum in toto jure Romano tale, quale ab Eudoxia in hoc negotio citatur. Ad hæc inter ἀνιστορησίας Georgii pono, quod Joannem ab exsilio priore revocatum jussu Arcadii scribit, cum populi clamoribus, tum Honorii fratris literis; cum intra duodecim horas ab expulsione jussu Imperatorum revocatus fuerit; neque quicquam potuerit interea Honorius, qui Ravennæ fere aut Mediolani agebat, de ejus expulsione resciscere. Nam quod epistolam Chrysostomi, καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων, scriptam esse prodit post prius exsilium; error quidem manifestissimus est, sed cum Palladio communis. Illud peculiare suum, et crassum satis, quod cum cap. 61 episcopos ex communione Joannis per Theotechnum literas exarasse scribit ad Innocentium papam, quibus significabatur Joannem Cucusum relegatum: idem tamen cap. 64, quasi sui oblitus, Innocentium hoc a mercatoribus, ut puto, aliisve qui διά τινας χρείας forte Romam venerant, primum rescivisse narrat. Οὔπω γὰρ ἦν ἀκηκοὼς, inquit, περὶ τῆς δευτέρας αὐτοῦ ἐξορίας. Quod cap. 58 Epidii servulum cum sica submissum ad interficiendum Chrysostomum Cucusi narrat; id factum sine omni dubio Constantinopoli est. Quod Adelphium Arabissi vocet episcopum, cum eo tempore episcopus Arabissi, teste eodem Joanne epist. 121, fuerit Otrejus: quod Joannem in ejusdem, ut puto, Adelphii ædibus Cucusi susceptum scribit, quod humanitatis officium (nam alia humanitatis officia episcopus Cucusi, id est, ut puto, Adelphius ipse præstitit, ut liquet epist. 13 ad Olympiad.) non alii quam Dioscoro tribuit ipse Joannes epist. 12 ad Olympiadem, cujus nulla apud Georgium mentio: quod Proclum in translatione reliquiarum episcopum vocet Cyzici, qui relicta Cyzico archiepiscopus tum fuerat Constantinopolitanus: apertæ sunt, ut mihi videtur, παριστορησίαι. »

« Superest de epistolis ex Occidente et Oriente ultro citroque missis magna cumprimis et ardua quæstio; de qua sententiam meam ingenue et libere more majorum aperiam, nullo partium studio ductus, nulla cujusquam gratia vel odio. Hasce igitur epistolas in tria distribuo genera: vel enim missæ sunt post prius exsilium, vel post exsilium posterius, vel post mortem Joannis. In primo et secundo genere nullam Georgio litem moveo, præter eam, quæ ipsi cum Palladio communis est; de qua supra ad Palladium. De tertio genere disquirendum, de quo sic Georgius c. 68: Mortuo jam B. Joanne, duo, inquit, Romam venerunt presbyteri, et diaconus unus, qui cum eo fuerant in exsilio, et apud Innocentium papam querimoniam deponunt de vexationibus Joanni illatis: qui rei atrocitate commotus statim ad Honorium accurrit. Quid multa? ambo dant literas ad Arcadium, Innocentius illas, φωνὴ αἵματος ἀδελφοῦ μου Ἰωάννου βοᾷ, in quibus Arcadium et Eudoxiam excommunicat; Honorius illas, οὐκ οἶδα ποία ἀντιχειμένη ἐνέρ-

γεια. His literis acceptis, Arcadius, ut est apud Georgium, cap. 69, post pœnas de omnibus inimicis Joannis sumtas, Eudoxiam uxorem intra cubiculum cum pedissequis clausam tenuit, virgis etiam cæsam, ut Anonymus ait, male multavit; Acacio, Severiano, et Theophili ἀνεψιοῖς, mirum ni B. Cyrillo inter cæteros, vinctis, Romamque ad Innocentium missis, scribit ad Innocentium illam epistolam cujus initium, πάντες ἄνθρωποι ἴσασιν, humillime petens, ut sibi et Eudoxiæ venia impertiatur, amboque in communionem recipiantur. Scripsit etiam Eudoxia ad Innocentium, et Arcadius ad Honorium fratrem. Innocentius, acceptis literis Arcadii et Eudoxiæ, scribit Proclo, Cyziceno episcopo, ut Constantinopolim veniat, et Imperatores in communionem recipiat; Arcadioque rescribit epistola illa, ἀνεδεξάμην ὑμῶν τὴν κατὰ Θεὸν σπουδήν, et Proclo etiam præcepit, ut curam suscipiat Ecclesiæ Constantinopolitanæ, ἄχρις ἂν ἀνακριθῇ τὸ κατὰ Ἀττικὸν πρᾶγμα. »

« Confidenter dico, totum hoc negotium parum recte temporibus divisum, atque adeo plane ἀσύστατον esse. Nam primum, si mortua est Eudoxia triennio ante mortem Joannis, quod omnes veteres ante Georgium historici uno consensu affirmant; neminem fore puto tam perfrictæ frontis, qui ausit negare suppositias esse omnes has epistolas. Verum ut demus id verum esse, quod ex recentioribus nonnulli afferunt, tres menses superstitem fuisse Joanni, ne sic quidem temporum ratio constabit. Addo etiam Arcadii mortem, quæ, ut ex fastis publicis apparet et testimonio Socratis lib. 7, c. 1, contigit primo Maii Coss. Philippo et Basso, anno 408, hoc est, quinque mensibus, vel ut alii septem, et sedecim diebus post mortem Joannis, nullum hisce ineptiis locum relinquere. Quid ita? Primo duobus illis presbyteris, et uni diacono per tempus aliquod manendum fuit Comanis, dum justa tanto patri solverentur, dum solennis ille omnium ordinum fortuitus conventus dimitteretur, dum necessaria tanto itineri pararentur. Nego itaque potuisse eos Constantinopolim venire ante mortem Eudoxiæ. Nam eo primum profecti sunt, διὰ νέας Ῥώμης ἐπὶ τὴν παλαιάν, inquit Anonymus et Nicephorus, et situs regionum suadet. Nam Cucuso Constantinopolim iter est zodierum (Chrysostomus epistolis ad Simeonem et Brisonem), neque dici poterit propius abesse Cucuso Comana, cum satis constet Joannem semper ad ulteriora deportatum fuisse exsilia. Jam Constantinopoli proficiscendum fuit Romam; querimonia apud pontificem deponenda; conveniendus Innocentio Honorius, qui Roma fere aberat; exarandæ et mittendæ Constantinopolim binæ illæ literæ, φωνὴ αἵματος, et οὐκ οἶδα; tot prius Constantinopoli conficienda Arcadio, mittendæ Arcadii literæ, πάντες ἄνθρωποι, et Eudoxiæ Romam, literæ novæ Romæ exarandæ Proclo, et mittendæ Cyzicum; aliæ insuper Arcadio, ἀνεδεξάμην etc.; Proclum denique venisse Cyzico oportuit, et Imperatores ad communionem recipere vivos et valentes: quibus negotiis expediendis non quinque aut septem menses, nedum tres, sed vix integrum quidem sufficeret biennium. Atque ut intelligamus, quam tarda sint Occidentis auxilia; primæ post exsilium posterius Joannis literæ Honorii, τρίτον ἤδη, apud Palladium et Georgium, non sunt perlatæ Constantinopolim, nisi post biennium; si quidem Atticus, ut est apud Palladium, tunc fuerit episcopus, cum legati appellerent Athyra. Immo illi ipsi episcopi, Gaudentius et Æmilius, Romanæ sedis τοποτηρηταί, nonnisi sex mensibus illud iter semel confecerunt, teste Leone, vel ut alii, quatuor: quod hic minimum bis factum oportuit, præter tempus illud, quod itineri Comanis Constantinopolim et Cyzico Constantinopolim tribuendum est. Nam quod ait Anonymus, δεκάτῃ ἡμέρᾳ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν προσωρμίσθησαν (puta, Romanæ sedis τοποτηρηταί, Gaudentius, Æmilius etc.), puto erratum esse in numero, neque ullo modo admittendum, ut qui quatuor menses in reditu consumserint, intra decem dies eo appulerint. Quare, ut nihil aliud sit, ipsa tamen temporum ratio hoc mendacium aperte refellit. Huc accedit, quod non alios habeant assertores epistolæ illæ, quam recentiores, neque eos omnes: nam apud Photium, Leonem, Zonaram, Metaphrasten altum de iis silentium, neque eodem apud eos modo, sed in magna varietate et inconstantia. Nam alio modo habent Georgius, Glycas, et Nicephorus; alio Anonymus et Jus Græco-Romanum, ut ex comparatione manifestum erit. Nam apud veteres, quibus res esse debuit notissima, Palladium, qui Romæ diu vixit (ubi, vel a se, vel a Theodoro Romanæ Ecclesiæ diacono, hæc omnia facillime poterat resciscere), Sozomenum, qui literas omnes diligenter scrutatus videtur, cæterosque fidenter dico nullum esse istarum literarum vestigium, nullam umbram. Neque res erat parva aut contemnenda, quæ debuit vel potuit omitti, Imperatores Orientis a Pontifice Romano excommunicatos, absolutos, etc., cum rei multo minoris, Theodosii præsentis a præsente Ambrosio ecclesia sua prohibiti plenæ sint omnes historiæ. Accedit insuper ad harum epistolarum fidem elevandam, quod Græce tantum scriptæ videantur, et certe character ipse

Græculum aliquem semidoctum non obscure sapit, cum Innocentius epistolas suas etiam in Orientem missas soleret nonnisi Latine exarare, ut constat e Sozomeni libro octavo. Jam et illud, ut puto, falsum, de adempto Attico episcopatu, et commissa Proclo administratione, cum et annos viginti tenuisse episcopatum constet Atticum, eumque per manus Sisinnio, Nestorio, Maximiniano tradidisse, ut nonnisi sexto post Joannem loco Proclus in ea sede successerit. Ego quid in hac re mihi probabile videbatur, libere dixi : judicent docti. »

« Inter ἀνιστορησίας Georgii etiam illud numero, quod mortem Innocentii priorem facere videatur morte Theophili : quod aperte falsum est. Mortuus est enim Theophilus, teste Socrate lib. 7, c. 7, Coss. Honorio 9 et Theodosio 5, hoc est, anno Domini 412, die 25 Octobris : Innocentius, ut ex Fastis pontificis patet, nonnisi 416, vel 415. Quod si cui mirum videatur, cum Theophilus quinque annos Joanni supervixerit, Innocentius octo, quid sit, quod consilium omne abjecerit Innocentius de cogenda synodo Thessalonicæ, cui interesse Theophilum tanta severitate et rigore edixerat ante mortem (si fas est credere) Arcadius epistola apud Georgium, cujus initium, πάντα τὰ κλίματα, neque ullum de eo postea verbum fecerit : fortasse id factum est, quia Arcadius paulo post Joannem decesserat, cujus opera et jussu, uti ea ferebant tempora, cogeretur; vel quod ea sint consecuta reipublicæ tempora, præsertim in Occidente, Roma capta, Italia direpta, vastatis provinciis, quæ vel constantissimi viri mentem possent a minori cura ad majorem metum traducere.

Hucusque de Georgio. In reliquis ero brevior, quia pleraque omnia fere habent cum Georgio communia, neque operæ pretium fuerit iisdem ineptiis refutandis bis immorari. Leo breviarium nobis dedit Georgii, nisi quod in illis epistolis Georgium sequatur, saltem non abbreviet, ut neque Photius in epitome Gregoriana, Cod. 96. Potuit certe sine damno omitti : neque enim aliquid Georgio addidit, præter affectatam alicubi stili obscuritatem : nisi quod ad reliquam Joannis gloriam inde magna videretur facta accessio, quod tantum Imperatorem laudum suarum præconem invenerit. Anonymus unum aut alterum habet errorem peculiarem et suum. Primum est latum satis et crassum mendacium, quod Libanium faciat ad Julianum jam Augustum dicentem, neminem illorum magnorum philosophorum Joanne superiorem esse, ne magnum quidem illum et divinum Platonem, nec in eloquentia Demosthenem; quod ut verum postea fuisse demus, ad Julianum certe dici non potuit, qui mortuus est Joanne vix ac ne vix quidem octavum ætatis annum ingresso; ut exclamare libeat,

> et quid non Græcia mendax
> Audet in historia.....,

præsertim ista recentior! Huic simile ac pene germanum est, Gregorium Nazianzenum, sc. dum adhuc esset Patriarcha C. P., cum Theodosio Magno sermones serere de Joannis orationibus Statuarum; cum notissimum sit, Gregorium abdicato episcopatu, et relicta Constantinopoli, in Cappadociam concessisse. ipso secundæ synodi tempore, anno Domini 381, vixdum diacono Joanne, et annos minimum septem ante tempus eversarum statuarum. Ad miracula quod spectat licet eorum diligentem collectionem fecisse Georgius posset videri, satis tamen amplum reliquit Anonymo spicilegium. Visio Gregorio Theologo facta de Joanne cap. 37; de S. Paulo Joannis expositiones σωματοειδῶς confirmante cap. 59; quod Joannes Proclo successionem in sede C. P. prædicit cap. 60; Joannis frequentes ὀπτασίαι inter synaxin celebrandam cap. 72, 73, 74; apparitio Andreæ, Stachyos et B. Virginis cap. 79; prædictio facta Nicææ de Mauricio Imperatore c. 107; visiones Marci et Cyrilli c. 128, 129; tremor sepulchri Eudoxiæ c. 132, et nescio quæ facta miracula ἐν τῇ τῶν λειψάνων ἀνακομιδῇ, quæ a Vestitore mutuatus est : hæc omnia, inquam, ejusdem ordinis locique sunt cum illis aliis Georgianis. Quod si illud Ephori apud Strabonem de oraculo Delphico scripturi : ineptum esse de oraculo omnium verissimo acturum, incertis rumoribus et narrationibus minus probabilibus indulgere : si, inquam, hoc iis venisset in mentem, qui res Dei et Ecclesiæ posteritati erant transmissuri; non hanc corruptam monumentorum fidem immensa fingendi libidine merito quereremur. Sed desino inutilis querelæ, et ad Metaphrasten transeo, ad quem quicquam notare non opus est. Nihil enim habet, quod non aut apud Georgium reperies, aut apud Anonymum, quem fere exprimit. Anonymo enim cum Metaphraste sensus fere semper, verba etiam plerumque sunt communia. Atque hæc ex multis adnotare visum est ad auctores rerum Chrysostomi : quæ doctorum, ut dixi, judicio, ut mea quoque omnia, permitto.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ

ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

SANCTI PATRIS NOSTRI

JOANNIS CHRYSOSTOMI

OPERA OMNIA.

Ἐπιστ. 1.

1 A

*ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ

ΠΑΛΛΑΔΙΟΥ,

ᵃΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΕΛΕΝΟΥΠΟΛΕΩΣ,

γενόμενος πρὸς

ΘΕΟΔΩΡΟΝ, ΔΙΑΚΟΝΟΝ ΡΩΜΗΣ,

Περὶ βίου καὶ πολιτείας τοῦ μακαρίου Ἰωάννου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου.

Τῶν τοῦ Θεοῦ δωρημάτων τὰ μέν ἐστιν, ὡς ἔοικε, κοινὰ καὶ ἀμέριστα, κράτιστε ἀδελφὲ Θεόδωρε, τὰ δὲ κοινὰ καὶ μεριστά. Τρίτα τούτων ἐστὶν, ἃ οὔτε κοινὰ, οὔτε μεριστὰ ἢ ἀμέριστα, ἀλλ' ἴδια κατ' ἐξαί- (2) ρετον δεδομένα οἷς [b] δέδοται. Ὁ διάκονος. Δεῦρο δὴ φράσον ἡμῖν ἑκάστου γένους τὴν τάξιν· εὐπιθάνως (B) γὰρ προοιμιάσω. Ὁ ἐπίσκ. Τὰ τῇ φύσει καλὰ, ὧν

DIALOGUS HISTORICUS

PALLADII,

EPISCOPI HELENOPOLIS,

CUM

THEODORO, ECCLESIÆ ROMANÆ DIACONO,

De vita et conversatione Beati Joannis Chrysostomi, Episcopi Constantinopolis.

Dona Dei, alia quidem sunt, ut videtur, communia et indivisa, optime frater Theodore: alia vero communia et divisa. Horum tertia sunt, quæ neque communia, neque divisa seu indivisa, sed propria, data secundum præcipuam gratiam iis quibus data sunt. Diaconus. Age, dic nobis uniuscujusque generis ordinem; probabiliter enim

* [Contulimus cum exemplari Bibliothecæ Regiæ, in cujus margine lectiones Ms. Codicis sunt adscriptæ. Quarum haud paucæ bonæ a Benedictinis prætermissæ erant. Lectiones Georgii Bigotus attulit, nisi quas nos inter uncos addidimus paucas, oblatas casu magis, quam studio quæsitas. Toti enim Georgio conferendo et tempus deerat et animus detrectabat laborem parum fructuosum.]

a ἐν ἄλλοις γρ. ἐπισκόπου Ἀσπενδῶν.

b [Ms. δίδοται.]

præfatus es. Ep. Quæ natura bona sunt, sine quibus vita* impia est, communia et indivisa. Diac. Exempli gratia, pater? Ep. Primo quidem Deus universi cum unigenito ipsius Filio et Spiritu sancto communis est et indivisus: unicuique enim licet, qui voluerit, sine ullo negotio ipsum totum contemplatione complecti. Deinde post Deum divinæ Scripturæ, et supermundanæ virtutes. Præterea cælum, sol, luna, et omnis astrorum chorus, et ipse aer, communia sunt et indivisa, utpote omnia omnium. Intra hæc nobis consistat indivisorum genus. Erat etiam aliquando terra communis et indivisa simul cum aquarum fluentis: ex quo vero avaritiæ ardor voluptariorum mentes occupavit, graviora terræ et aquæ elementa divisa sunt. Diac. Clara admodum sunt, quæ dixisti: rationem autem secundi generis divisorum adimple. Ep. Necesse est non relinqui imperfectum argumenti contextum. Aurum igitur et argentum et omnis metallica natura, præterea lignaria materies, et ut uno verbo dicam, quæcumque media sunt, communia quidem sunt, sed tamen divisa: neque enim cuivis, ut ipsi libet, tota penitus in potestate sunt. Diac. Evidens adhuc et hic sermo. Sed dubito ne circa tertii donorum præcipuorum generis demonstrationem deficias, qui promiseris ostendere, quod aliqua sint quæ neque communia sunt neque divisa, sed propria secundum privilegium eorum qui digni fuerint eo munere. Imposito autem fine sermoni huic, edissere nobis unde venisti, et ea quorum veritatem scire desideramus. Ep. Si in me quidem id situm est, et si eorum quæ scire aves, notitiam habeo, non detrectabo, nec quidquam abscondam: debitum promissi sermonis, ut opinor, pro viribus exsolvam. Virginitatem igitur et cæteram castimoniam indivisa reperies: non enim sunt e genere communium aut dividuorum, quoniam non quicumque vult, etiam virginitatem servat, sed qui potest: nam plurimi eorum qui matrimonio juncti sunt, cupiunt ipsi quidem, sed non assequuntur, quia conjugio præoccupati sunt. Quemadmodum in Olympicis certaminibus præco vocat qui certare velit, coronat autem eum qui vicerit: sic et in castitate, ut dicit Evangelium. Cum enim Petrus Servatori respondisset: *Si ea est causa viri cum uxore, non expedit uxorem ducere:* ad quæ dixit Servator: *Non omnium est capere verbum hoc, sed quibus datum est.* Vides quod non omnibus, sed quibus datum est? Diac. Puta-

[Margin: *molesta.* — Matth. 19. v. 11.]

ἄνευ τὸ ζῆν [c] μιαρὸν, κοινὰ καὶ ἀμέριστα. Ὁ διάκ. Οἷόν τι, πάτερ; Ὁ ἐπίσκ. Πρῶτον, ὁ τῶν ὅλων Θεὸς, ἅμα τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, κοινός ἐστι καὶ ἀμέριστος· ἔξεστι γὰρ τῷ βουλομένῳ παντὶ ὅλον αὐτὸν λαβεῖν τῇ θεωρίᾳ, πραγμάτων μὴ πειρώμενον. Ἔπειτα μετὰ τὸν Θεὸν [d] αἱ θεῖαι Γραφαὶ καὶ αἱ ὑπερκόσμιαι δυνάμεις. Πρὸς ταύταις οὐρανὸς, ἥλιος, σελήνη, καὶ σύμπας ὁ τῶν C ἄστρων χορὸς, καὶ αὐτὸς ὁ ἀὴρ, κοινὰ καὶ ἀμέριστα, ὅλα ὅλων. Μέχρι τούτων ἡμῖν ἱστάσθω τῶν ἀμερίστων τὸ γένος. Ἦν δὲ ποτὲ καὶ ἡ γῆ κοινὴ καὶ ἀμέριστος ἅμα τοῖς τῶν ὑδάτων ῥείθροις· ἐξ οὗ δὲ ὁ τῆς πλεονεξίας οἶστρος ἐνεπετάθη ταῖς τῶν φιληδόνων ψυχαῖς, κατέστη τὰ βαρύτερα στοιχεῖα γῆς τε καὶ ὕδατος μεριστά. Ὁ διάκ. Σαφέστατα ἔχει τὰ εἰρημένα· [2 A] προσαναπλήρωσον δὲ τὸν λόγον τοῦ δευτέρου γένους τῶν μεριστῶν. Ὁ ἐπίσκ. Ἐπάναγκές ἐστι μὴ ἀτελὲς καταλεῖψαι τὸ τῆς ὑποθέσεως ὕφος. Χρυσὸς τοίνυν καὶ ἄργυρος καὶ πᾶσα ἡ μεταλλικὴ φύσις, πρός τε δρυοτομικὴ [P] ὕλη, καὶ ὅσα τῶν μέσων, συλλήβδην εἰπεῖν, κοινὰ μέν ἐστιν, ἀλλ' ὅμως μεριστά· οὐ γὰρ παντὶ τῷ θέλοντι ὅλα δι' ὅλου ἐπ' ἐξουσίας ὑπάρχει. Ὁ διάκ. Εὔδηλος καὶ οὗτος ὁ λόγος· ἀμφιβάλλω δὲ μήποτε ἀτονήσῃς περὶ τὰς ἀποδείξεις τοῦ τρίτου γένους τῶν B ἐξαιρέτων, ὑποσχόμενος ὅτι ἔστι τινὰ, ἃ μήτε κοινά ἐστι μήτε μεριστὰ, ἀλλ' ἴδια κατ' ἐξαίρετον τῶν ἀξίων τῆς δωρεᾶς. Ἐπιθεὶς οὖν τὴν κορωνίδα τῷ λόγῳ, ἀφήγησαι ἡμῖν, πόθεν παραγέγονας καὶ περὶ ὧν ποθοῦμεν μαθεῖν τἀληθῆ. Ὁ ἐπίσκ. Εἰ μὲν ἐπ' ἐμοὶ κεῖται καὶ τούτων ἔχω τὴν γνῶσιν, περὶ ὧν ποθεῖς τι μαθεῖν, οὐκ ἀποκνήσω ἢ ἀποκρύψω· τὸ μέντοι χρέος τοῦ λόγου, ὡς ὑπολαμβάνω, κατὰ δύναμιν προσαποδώσω. Παρθενίας γοῦν καὶ τῆς λοιπῆς ἀγαμίας με- C ρισμὸν οὐχ εὑρήσεις· οὐ γάρ εἰσι τοῦ γένους τῶν κοινῶν ἢ τῶν μεριστῶν· ἐπειδὴ οὐ πᾶς ὁ ποθῶν τὸ πρᾶγμα καὶ παρθενεύει, ἀλλ' ὁ δυνάμενος· τῶν γὰρ γεγαμηκότων πολλοὶ γλίχονται μὲν, οὐ φθάνουσι δὲ διὰ τὸ προειλῆφθαι ἐν συζυγίαις. Ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς [P.] Ὀλυμπιακοῖς ἀγῶσι καλεῖ μὲν ὁ κήρυξ τὸν βουλόμενον, στεφανοῖ δὲ τὸν νικήσαντα· τούτῳ τῷ τρόπῳ καὶ ἐπὶ τῆς ἁγνείας, καθὼς τὸ εὐαγγέλιον λέγει. Τοῦ γὰρ Πέτρου ἀνθυπενεγκόντος τῷ Σωτῆρι, Εἰ οὕτως D ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικὸς, οὐ συμφέρει γαμῆσαι· πρὸς οἷς ἔφησεν ὁ Σωτήρ· Ἀλλ' οὐ πάντων ἐστὶ χωρῆσαι τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλ' οἷς δέδοται. Ὁρᾷς ὅτι οὐ πᾶσιν, ἀλλ' οἷς δέδοται; Ὁ διάκ. Ὤμην σε δυσπορίστως ἔχειν περὶ τὴν τῶν ἐξαιρέτων ἀπόδειξιν, ἀλλ', ὡς ἔοικε, καὶ γραφικῶς καὶ ἰσχυρῶς ἡμᾶς ἔπεισας. Ὁ ἐπίσκ. Εἰ ταῦτα σαφῆ σοι καθέστηκε, καὶ λοιπαῖς μαρτυρίαις λιπανῶ τὸν λόγον, ἵν' οἱ

c [*Fort.* ἀναρόν. Bigot.]

d [Ms. *αἱ θεῖαι γρ.* Legebatur *αἱ ἅγιαι.*]

φαῦλοι τὴν γνώμην, πεισθέντες ἐκ τούτων, παύσωνται τοῦ ἁρπάζειν ἃ λαβεῖν οὐ δεδύνηνται. Εὕρομεν γὰρ καὶ τὴν ἱερωσύνην παρὰ ταῖς θείαις Γραφαῖς οὔτε κοινὴν οὖσαν οὔτε μεριστὴν, ἀλλ' ἐξαίρετον τῶν E ἀξίων, καθὼς νουθετῶν Ἑβραίους λέγει ὁ μεγαλόφρων Παῦλος· Οὐ γὰρ ἑαυτῷ τις λαμβάνει τὴν τιμὴν, ἀλλ' ὁ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Οὕτως καὶ Ἀαρὼν, φησὶν, οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασε γενέσθαι ἀρχιερέα. Ἑξακοσίων γὰρ οὐσῶν χιλιάδων ἀνδρῶν, καὶ πολλῶν ἐν αὐτοῖς ζῆλον ἐχόντων, εἷς ἀνηγορεύθη ὁ Ἀαρὼν, οὗ τὸ παράδοξον τῆς ῥάβδου βλαστησάσης κάρυα ἐδυσώπησε τοὺς πολλοὺς θεόληπτον εἶναι τὸν ἱερέα. Τινὲς δὲ τῶν καλῶν F ἀνεπιστήμονες, πάθει τρωθέντες κενῆς εὐδοξίας, τῶν κοινῶν ἢ τῶν μεριστῶν ὑποτοπήσαντες εἶναι ταύτην, αὐτοχειροτόνητοι ἐπισκιρτῶσι τῷ πράγματι, ἄξιον τὸ τέλος τῆς μανίας εὑρόμενοι, αὐτὴν τὴν γῆν * συναγωγῆς τῆς προπετείας τῆς ἑαυτῶν καταστήσαντες 3 A μάρτυρα. Δαθὰν γὰρ καὶ Ἀβειρὼν πορνικῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀξιώματος ἐρασθέντες, ὑποβρύχιοι σὺν τοῖς πειθομένοις ἀπώλοντο, αὐτοσχέδιον τάφον τὴν ἑαυτῶν ἐκκλησίαν εὑρόμενοι. Μετὰ τούτους Ὀζᾶν οὐ μεμνημένος τῶν προλαβόντων, ὑπὸ τοῦ πάθους συρόμενος, ἤρα τοῦ πράγματος· καὶ δὴ τῆς κιβωτοῦ μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐφ' ἁμάξης ἐν ὁδῷ ἀγομένης, ἔτυχε τὸν ἕλκοντα μόσχον ὑποτινάξαντα διασεῖσαι τὴν κιβωτόν. Παρακολουθῶν οὖν Ὀζᾶν ἐπελάβετο τῇ χειρὶ, οὐ συγχωρήσας ἀνατραπῆναι τὸ σκεῦος. Ὡς δὲ εἶδεν ὁ Θεὸς, B καὶ οὐκ ἤρεσεν αὐτὸν, ὅτι ἐκ τούτου γίνεται συνήθεια τοῖς προπετέσιν, εἴργει, τὸν Ὀζᾶν πατάξας ἕως θανάτου, παιδεύων τοὺς μετὰ ταῦτα παύσασθαι τῆς τοιαύτης μανίας. Ὀψὲ δέ ποτε μετὰ μακροὺς τοὺς χρόνους, μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, Σίμων ὁ μάγος ὁ ἀπὸ Γετθῶν τῆς κώμης, σοφιστὴς τῶν ἐναντίων τῆς ἀληθείας δογμάτων, πανοῦργος ὑπάρχων ἐν πονηρίαις, σοφίζεται τὸ πάθος, φοβούμενος δῆθεν τῶν παλαιῶν τὴν ἐπιτιμίαν, ἵνα μὴ τὰ ὅμοια σπείρας, θερίσῃ τὰ ἴσα. Προσέρχεται τοίνυν κολακείᾳ C τοῖς ἀποστόλοις, τῷ κῳδίῳ τὸν λύκον ἐγκρύψας, μετὰ χρημάτων χρυσίου, ὡς οὐ δοκῶν ἁρπάζειν ἃ κακῶς ἀγοράζειν ἐσπούδαζεν, ἐκεῖνα λέγων ἃ πρέπει ἐκεῖνον καὶ ὅσοι τοῦτον μιμοῦνται. Λάβετε, φησὶ, τὰ χρήματα ταῦτα, καὶ δότε μοι τὴν ἐξουσίαν τῆς ὑμετέρας ἀξίας, ἵνα ᾧ ἐὰν ἐπιθῶ τὰς χεῖρας, λαμβάνῃ Πνεῦμα ἅγιον. Ἦν δὲ βεβαπτισμένος εἰς τὸ ὄνομα Ἰησοῦ. Ὧ προσαποκρίνεται ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων· ἄπαγε, ἄνθρωπε· χάρις Θεοῦ πιπράσκεσθαι οὐκ ἀνέχεται. Ὡς δὲ ἐπέμενε κρούων τὴν θύραν τοῖς λόγοις, D ἤρξαντο ἐκ δευτέρου· τί ἀγοράζεις ὃ δωρεὰν εὑρίσκεις, βιώσας ἀξίως; Ὡς δὲ ἐνενόει τοῦ βίου τοὺς πόνους,

bam ægre expediturum te quæ sint præcipua dona, sed profecto et fortiter et Scripturæ testimonio nobis persuasisti. Ep. Si hæc perspicua tibi sunt, reliquis testimoniis exornabo sermonem, ut qui mente pravi sunt, his persuasi, desinant rapere, quæ capere non potuerunt. Nam invenimus sacerdotium quoque in divinis Scripturis neque commune esse neque dividuum, sed illorum proprium qui eo digni sunt, sicut admonet Hebræos excelsæ ille mentis Paulus, dicens: *Non* enim *quis sibi accipit honorem, sed qui vocatur a Deo. Sic et Aaron*, ait, *non seipsum gloriatus est esse pontificem*. Nam cum sexcenta essent millia hominum, et multi ex illis zelum Dei haberent, unus declaratus est Aaron, quem a Deo assumtum fuisse pontificem, miraculum virgæ, quæ nuces produxit, multitudini persuasit. Plerique vero bonorum omnium ignari, vanæ gloriæ stimulo icti, sacerdotium inter communia et divisa esse opinati, a semetipsis electi, rem illam involant, dignum suæ vesaniæ finem nacti, dum ipsam synagogæ suæ terram temeritatis testem faciunt. Dathan enim et Abiron cum sacerdotii dignitatem meretriciis quibusdam oculis concupivissent, cum omnibus sectatoribus suis terra absorpti perierunt, synagogam suam sortiti extemporale sepulcrum. Post hos Oza, superiorum immemor, eadem cupiditate abreptus, rem eam expetivit. Cum enim quadam die arca in plaustro veheretur, forte accidit ut qui eam trahebat vitulus, succussam disturbaret. Oza igitur qui sequebatur, manu apprehendit, non passus eam subverti. Ut autem vidit Deus, idque ipsi non placuit, quoniam ex eo temerariis consuetudo oriretur Arcæ attrectandæ: prohibuit, Oza ad mortem usque percusso, docens posteros a simili temeritate desistere. Ac tandem longo interjecto tempore, post Christi adventum, Simon magus de pago Getthon, adversorum veritati dogmatum artifex, vafer ille in improbitate, superiorum pœnas veritus, arte tractat scelus: ne similia si sevisset, paria meteret. Igitur ovina pelle lupum tegens, blande ad apostolos accedit, cum aureis nummis, ut ne rapere videretur quod pessime studebat emere: ea dicens quæ et ipsum et omnes qui eum imitantur, loqui decet. Accipite, inquit, pecuniam istam, et date mihi potestatem vestræ dignitatis, ut cui manus imposuero, accipiat Spiritum sanctum. Erat porro baptizatus in nomine Jesu. Cui respondit cœtus

Hebr. 5. 4. 5. — Num. 18. 8. — Num. 16. 32. — 2. Reg. 6. 6. — Act. 8.

* [συναγωγῆς quid significet non intelligimus. Quod si deleveris, omnia recte se habent.]

apostolorum : Apage sis, o homo, gratia Dei vendi se non sinit. Et cum fores his sermonibus pulsare pergeret, denuo dixerunt : Quid emis, quod gratis invenies, si digne vixeris ? Ut autem vitæ labores et mentis suæ segnitiem atque incertum rei eventum consideravit, rursum e sacculo aurum protulit, hac illecebra Servatoris discipulos inescaturum se putans. Ad hæc indignatus ille qui comprehendit sapientes in astutia ipsorum, per os Petri loquutus est dicens*: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possidere.* Cui imposuit pœnitentiæ remedium, præparans eum in patientia : *Age*, inquit,*pœnitentiam, si tibi dimittatur cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis et vinculo iniquitatis video esse te.* Non enim vult interitum peccatoris amator animarum Deus. Demonstratis pro virili iis omnibus quæ dixeram, o magni nominis Theodore, et mysteriorum veritatis minister, audi jam quæ a nobis scire præoptabas. Diac. Unde ad nos nunc advenis ? Episc. Ab Oriente scilicet : nunc enim primum Romam video. Diac. Quænam te maxime causa adduxit ? Episc. Unicus pacis vestræ amor. Diac. Aliane igitur a vestra est? Ep. Non alia quidem, sed plane eadem, quam e cælo Servator dedit, dicens apostolis : *Pacem meam do vobis.* Ad firmioris autem gratiæ confirmationem iterum dixit : *Pacem meam relinquo vobis :* hoc quidem verbum *do* ad se referens; illud autem *relinquo* ad Spiritum sanctum, ut in Spiritu per Christum cognitionem Patris gentibus revelarent. Verum sicuti in resolutis membris animæ operationes ad saniores membrorum partes recurrunt : ita patitur infelix Orientis Ecclesia. Resolutis enim ejus membris, neque ob pulsam concordiam munia sua exsequi valentibus, plerique de expeditis et ejus desiderio accensis, exsules a patria erramus, qui sine periculo et tranquille alumnam nostram incolere non possimus ob amorem veritatis, si quo modo paucos, qui adhuc supersunt, vitæ dies secundum evangelium apud vos vivamus. Diac. Ad nos, venerabilis pater, a divina providentia, ut video, missus es : dolorem enim tuum nostris anxietatibus consentaneum invenio. Credo autem te esse ex Joannis Constantinopolitani consortio. Episc. Sic est, ut dixisti. Diac. Rogo ut Deo teste narres nobis vere ea quæ singillatim scire avide cupimus; de isto certus, quod si quid præter veritatem nobis nuntiaveris, Deum habebis quæsitorem et judicem; argueris etiam a

καὶ τὸν ὄκνον τῆς ἑαυτοῦ διανοίας, καὶ τὸ τοῦ πράγματος ἄδηλον, πάλιν ἐγύμνου τὸ χρυσίον τοῦ βαλαντίου, δελεάζειν οἰόμενος ἐν ἀπάτῃ τοὺς μαθητὰς τοῦ Σωτῆρος. Ἀγανακτήσας πρὸς τούτοις ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν, ἐφθέγξατο διὰ τοῦ Πέτρου λέγων· Τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἴη εἰς ἀπώλειαν, ὅτι τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ ἐνόμισας διὰ χρημάτων κτᾶσθαι. Ὧ περιέθηκε τῆς μετανοίας τὸ φάρμακον, ἀλείφων αὐτὸν ἐν μακροθυμίᾳ, Μετανόησον, λέγων, εἰ ἄρα ἀφεθήσεταί σοι ἡ ἐπίνοια τῆς καρδίας σου. Εἰς γὰρ χολὴν πικρίας καὶ σύνδεσμον ἀδικίας ὁρῶ σε ὄντα. Οὐ γὰρ βούλεται τῶν πλημμελούντων τὴν ἀπώλειαν φιλόψυχος ὢν * ὁ Θεός. Ἀποδεδειγμένων οὖν κατὰ δύναμιν τῶν προειρημένων, Θεόδωρε μεγαλώνυμε, καὶ μυστηρίων τῆς ἀληθείας διάκονε, πύθου παρ' ἡμῶν περὶ ὧν προείλου μαθεῖν. Ὁ διάκ. Πόθεν σε νῦν παραγενόμενον ἔχομεν τέως; Ὁ ἐπίσκ. Ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς δηλονότι· ἐν πρώτοις γὰρ νῦν τὴν Ῥώμην τεθέαμαι. Ὁ διάκ. Τί σε μάλιστα ἤγαγεν; Ὁ ἐπίσκ. Ὁ τῆς ὑμετέρας εἰρήνης πόθος. Ὁ διάκ. Ἄλλη γάρ τίς ἐστι παρὰ τὴν ὑμετέραν; Ὁ ἐπίσκ. Οὐκ ἔστι μὲν ἄλλη, ἀλλὰ καὶ πάνυ γε μία, ἣν ἐκ τῶν οὐρανῶν δέδωκεν ὁ Σωτὴρ εἰρηκὼς τοῖς ἀποστόλοις· Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν. Ὑπὲρ δὲ βεβαίας χάριτος ἐδευτέρωσεν· Εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφίημι ὑμῖν, τὸ μὲν οὖν, Δίδωμι, τάξας ἐφ' ἑαυτοῦ, τὸ δὲ, Ἀφίημι, ἐπὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, ἵν' ἐν Πνεύματι διὰ Χριστοῦ τὴν τοῦ Πατρὸς ἀποκαλύψωσι γνῶσιν τοῖς ἔθνεσιν. Ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν παραλυθέντων μελῶν αἱ τῆς ψυχῆς ἐνέργειαι ἐπὶ τὰ ὑγιεινότερα τῶν μελῶν ἀνακάμπτουσι μέρη, τοῦτο δὴ πέπονθε καὶ ἡ ἀθλία ἑῴα. Παραλυθέντων γὰρ αὐτῆς τῶν μελῶν, καὶ τὰς οἰκείας ἐνεργείας ἀποτελεῖν μὴ δυναμένων διὰ τὴν τῆς ὁμονοίας φυγὴν, οἱ πλεῖστοι τῶν εὐζώνων καὶ γλιχομένων αὐτῆς, φυγάδες τῆς χώρας καθέστημεν, ἀκινδύνως καὶ ἀπραγμόνως οἰκεῖν τὴν θρεψαμένην οὐ δυνάμενοι διὰ τὴν σχέσιν τῆς ἀληθείας, εἴ πως ὑμᾶς εὑρόντες, τὰς ὀλίγας ταύτας ἡμέρας τὰς λειπομένας τῷ βίῳ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ζήσωμεν. Ὁ διάκ. Ὡς ἔοικε, θαυμάσιε πάτερ, ὑπὸ τῆς προνοίας ἡμῖν [a] ἀπεστάλης· συνᾴδουσαν γὰρ εὑρίσκω ταῖς ἡμετέραις ἀνίαις τὴν σὴν ἀλγηδόνα. Οἶμαι γάρ σε τῆς συνόδου εἶναι Ἰωάννου τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ ἐπίσκ. Οὕτως ἔχει ὡς εἴρηκας. Ὁ διάκ. Παρακέκλησο τοίνυν, ἐπὶ Θεοῦ μάρτυρος, μετὰ πάσης ἀληθείας ἡμῖν διηγήσασθαι περὶ ὧν κατὰ μέρος μαθεῖν ἐπειγόμεθα, ὡς εἰδὼς τοῦτο, ὅτι εἴ τι παρὰ τὴν ἀλήθειαν ἡμῖν ἀναγγείλῃς, ἕξεις μὲν τὸν Θεὸν δικαστὴν καὶ κριτὴν, ἐλεγχθήσῃ δὲ καὶ παρ' ἡμῶν ἑτέρως μαθόντων· οὐ γὰρ εἷς ἢ δύο ἢ τρεῖς ἢ

* [ὁ Θεὸς abest in Ms.]

[a] Codex Mediceus ἀπεστάλης, Bigot. ὑπεστάλης.

δέκα ἢ οἱ τυχόντες, ἡμῖν ἀφηγήσαντο περὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συμβάντων, ἀλλὰ καὶ πλείους, καὶ τούτων οἱ μὲν ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι καὶ τοῦ τάγματος τῶν μοναχῶν. Καὶ, εἰ βούλει συντόμως D μαθεῖν τὰ τῆς Ἐκκλησίας Ῥωμαίων, παρέχω σοι τὴν γνῶσιν. Πρῶτος πάντων παραγέγονε πρὸς ἡμᾶς ἀναγνώστης Ἀλεξανδρεὺς μετὰ τῶν γραμμάτων Θεοφίλου τοῦ πάπα, ἐν οἷς προσανέφερε καθῃρηκέναι τὸν Ἰωάννην. Οἷς γράμμασιν ἐντυχὼν ὁ μακάριος πάπας Ἰννοκέντιος μικρὸν ἀνετράπη, προπετείας καὶ τύφου καταγνοὺς Θεοφίλου, ὅτι καὶ μόνος γεγράφηκε, καὶ σαφῆ τὴν γνῶσιν οὐκ ἔπεμψεν, ἢ δι' ὃ καθεῖλεν, ἢ μετὰ τίνων καθεῖλεν. Ἐπὶ τούτοις διαπορῶν ἔμε- E νεν, ἀντιγράφειν οὐ θέλων, διὰ τὸ κοῦφον τοῦ πράγματος. Ἐν οἷς Εὐσέβιός τις διάκονος τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίας, ἐκκλησιαστικῶν ἕνεκεν διατρίβων ἐν τῇ Ῥώμῃ, προσελθὼν τῷ πάπᾳ Ἰννοκεντίῳ, ἐντευκτικοὺς λιβέλλους ἐπέδωκεν, [b] ὁρκίζων αὐτοὺς μικρὸν ἀναμεῖναι χρόνον, ὀψόμενον τῆς συσκευῆς τὴν ἀποκάλυψιν. Ἐν οἷς ἐπέστησαν μετὰ 10. τρεῖς ἡμέρας ἐπίσκοποι τέσσαρες τοῦ μέρους Ἰωάννου, ἄνδρες εὐλαβεῖς, Πανσόφιος Πισσίδης, Πάππος Συρίας, Δημήτριος Γαλατίας δευτέρας, Εὐγένιος F Φρυγίας, ἀναδόντες ἐπιστολὰς, μίαν πρὸς ταῖς δυσὶ, τὴν μὲν Ἰωάννου τοῦ ἐπισκόπου, τὴν δὲ τεσσαράκοντα ἐπισκόπων ἑτέρων κοινωνικῶν Ἰωάννου, τὴν δὲ λοιπὴν τοῦ κλήρου Ἰωάννου, συμφώνους τὰς τρεῖς ἀπαιδεύτων θόρυβον σημαινούσας. Εἶχε δὲ τὸ ὕφος τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἐπισκόπου Ἰωάννου.

nobis qui aliter acceperimus: non enim unus aut alter, aut tres, aut decem, aut cujuscumque generis homines ea quæ Constantinopoli contigere, nobis denarrarunt, sed plures, et ex illis alii episcopi, alii presbyteri atque ex ordine monachorum. Quod si nosse vis quæ ad Ecclesiam Romanam pervenerunt, breviter exponam. Primus omnium ad nos venit Alexandrinus lector cum Theophili Papæ literis, in quibus referebat se deposuisse Joannem. Quibus lectis, beatus papa Innocentius parum abfuit, quin temeritatem Theophili atque superbiam condemnans exhorresceret, quod et solus scripsisset, nec claram ejus rei notitiam misisset, aut cur, aut quibus assumtis sociis Joannem deposuisset. Ad hæc dubius animi manebat, rescribere nolens ob rei gestæ levitatem. Interea Eusebius quidam Constantinopolitanæ Ecclesiæ diaconus, qui tunc Romæ erat ecclesiasticarum rerum causa, adiit papam Innocentium, et supplices libellos dedit, adjurans eum ut modicum temporis exspectaret: fore enim ut brevi factionem patefactam videret. Interim post triduum advenerunt quatuor episcopi e partibus Joannis, viri religiosi, Pansophius Pisidiæ, Pappus Syriæ, Demetrius Galatiæ secundæ, Eugenius Phrygiæ, qui tres epistolas reddiderunt, unam quidem Joannis episcopi, alteram quadraginta episcoporum de communione Joannis, tertiam vero cleri Joannis: omnes inter se consentientes, et imperitorum quorumdam tumultum significantes. Erat autem Joannis epistolæ talis contextus.

[a] Τῷ δεσπότῃ μου αἰδεσίμῳ καὶ ὁσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ Ἰννοκεντίῳ Ἰωάννης ἐν Κυρίῳ χαίρειν. 5 A

«*Domino meo venerabili et sanctissimo Episcopo* INNOCENTIO JOANNES *in Domino salutem*. CAP. II.

Καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων οἶμαι τῶν ἡμετέρων ἀκηκοέναι τὴν εὐλάβειαν ὑμῶν τὴν παρανομίαν τὴν ἐνταῦθα τολμηθεῖσαν. Τὸ γὰρ μέγεθος τῶν δεινῶν οὐδὲ ἓν μέρος τῆς οἰκουμένης ἀφῆκεν ἀνήκοον εἶναι τῆς χαλεπῆς ταύτης τραγῳδίας, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς τῆς γῆς ἐσχατιὰς φέρουσα ἡ φήμη τὰ γεγενη- B μένα, πολὺν πανταχοῦ θρῆνον καὶ ὀλοφυρμὸν εἰργάσατο. 11. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ θρηνεῖν δεῖ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ διορθοῦν, καὶ σκοπεῖν ὅπως ἂν ὁ χαλεπώτατος οὗτος σταίη χειμὼν τῆς Ἐκκλησίας, ἀναγκαῖον εἶναι

Etiam ante literas nostras, opinor pietatem vestram audivisse, quid hic ausa sit iniquitas. Malorum enim magnitudo nullam fere orbis partem reliquit, quæ hanc acerbam tragœdiam non audierit; sed gestorum fama usque ad fines terræ perlata, plurima ubique lamenta et ejulatus commovit. Verum quoniam non solum plangere decet, sed et emendare, et videre quo pacto gravissima illa Ecclesiæ tempestas sedetur, necessarium esse duximus, dominos meos admodum venerabiles

[b] [Fort. ὁρκίζων αὐτόν.]

[a] [Edita hæc Epistola ex quinque Codd tom. 3, p. 614 sqq.]

et religiosissimos episcopos Demetrium, Pansophium, Pappum et Eugenium hortari, ut Ecclesias suas relinquerent, et tanto se pelago committerent, et longam obirent peregrinationem, et ad vestram caritatem recurrerent, atque omnibus clare expositis promptissimum remedium compararent. Cum quibus honoratissimos dilectos diaconos Paulum et Cyriacum misimus. Et illi quidem, ut in forma epistolæ, quæ hic gesta sunt vestram caritatem docebunt. Theophilus enim Alexandrinæ Ecclesiæ antistes, cum a quibusdam apud piissimum Imperatorem insimularetur, jussus solus venire, collecta multitudine Ægyptiorum non paucorum advenit: eo velut præludio declarare volens, se ad bellum et prælium venire. Deinde magnam et Dei amantem Constantini urbem ingressus, ecclesiam non adiit juxta morem hactenus observatum, neque nobiscum congressus est, nec participes nos sermonis fecit, non precum, non communionis; sed egressus e navi, et vestibulum ecclesiæ prætergressus, alicubi extra urbem diversatus est: et cum multum hortaremur, ut ipse et ii qui cum eo venerant, apud nos diversarentur (erant enim omnia parata, et diversoria et cætera necessaria), neque illi neque ipse acquievit. Hæc ut vidimus, in maxima eramus anxietate, qui ne causam quidem injustæ illius offensionis invenire possemus; attamen fecimus id quod nosmetipsos decebat, assidue ipsum adhortantes ut congrederetur nobiscum, et diceret qua de causa statim ab initio tantum bellum accendisset, tantæque civitati excitasset scandalum. Cum vero neque ipse causam dicere vellet, et urgerent ejus accusatores, nos in ulteriorem urbis regionem, ubi degebat, piissimus Imperator evocavit, atque causam ejus jussit audire. Nam et irruptionem et cædes et alia innumera objiciebant. Verum nos qui leges patrum, et virum honore ac reverentia prosequeremur, habentes etiam super hac re ejus literas, Non oportere judicia extra limites trahi, sed in ipsis provinciis res provinciales tractandas esse; non solum judicium non obiimus, sed vehementissime recusavimus. Porro ille, quasi prioribus conatibus cumulum addens, vocat archidiaconum meum magna cum auctoritate, quasi jam vidua esset Ecclesia nec episcopum haberet: per illum, clerum omnem in se transtulit. Subvertebantur Ecclesiæ, cum abducerentur singularum clerici, et subornarentur ut adversus nos libellos darent et ad accusationem accingerentur. His actis, misit et vocavit nos in judicium, nondum purgatis quæ adversus se erant

ἐνομίσαμεν τοὺς κυρίους μου τιμιωτάτους καὶ εὐλαβεστάτους ἐπισκόπους Δημήτριον, Πανσόφιον, Πάππον, Εὐγένειον πεῖσαι, τὰς ἑαυτῶν Ἐκκλησίας ἀφεῖναι, καὶ πελάγους κατατολμῆσαι τοσούτου, καὶ μακρὰν C ἀποδημίαν στείλασθαι, καὶ πρὸς τὴν ὑμετέραν δραμεῖν ἀγάπην, καὶ πάντα σαφῶς ἀναδιδάξαντας, ταχίστην παρασκευάσαι γενέσθαι τὴν διόρθωσιν. Οἷς καὶ τοὺς τιμιωτάτους ἀγαπητοὺς διακόνους Παῦλον καὶ Κυριακὸν συνεπέμψαμεν. Καὶ οὗτοι δὲ, ὡς ἐν εἴδει ἐπιστολῆς, ἐν βραχεῖ διδάξουσιν ὑμῶν τὴν ἀγάπην τὰ γεγενημένα. Ὁ γὰρ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας τὴν προεδρίαν ἐγχειρισθεὶς Θεόφιλος, ἐντυχόντων τινῶν τῷ εὐσεβεστάτῳ βασιλεῖ κατ' αὐτοῦ, κελευσθεὶς ἀφικέσθαι μόνος, συναγαγὼν μεθ' ἑαυτοῦ D πλῆθος Αἰγυπτίων οὐκ ὀλίγον παραγίνεται, καθάπερ ἐκ προοιμίων δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι εἰς πόλεμον καὶ παράταξιν ἀφικνεῖται. Εἶτα τῆς μεγάλης καὶ θεοφιλοῦς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιβὰς, οὐκ εἰς ἐκκλησίαν ἦλθε κατὰ τὸν ἄνωθεν κρατήσαντα θεσμὸν, οὐχ P ἡμῖν συνεγένετο, οὐ λόγων μετέδωκεν, οὐκ εὐχῆς, οὐ κοινωνίας, ἀλλ' ἀποβὰς τοῦ πλοίου, καὶ τὰ πρόθυρα τῆς ἐκκλησίας παραδραμὼν, ἔξω που τῆς πόλεως ἀπελθὼν ηὐλίζετο· καὶ πολλὰ παρακαλεσάντων E ἡμῶν καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ παραγενομένους παρ' ἡμῖν καταχθῆναι (καὶ γὰρ πάντα ηὐτρέπιστο καὶ καταγώγια καὶ ὅσα εἰκὸς ἦν), οὔτε ἐκεῖνοι, οὔτε αὐτὸς ἠνέσχετο. Ταῦτα ὁρῶντες ἡμεῖς, ἐν ἀπορίᾳ ἦμεν πολλῇ, μηδὲ τὴν αἰτίαν δυνάμενοι τῆς ἀδίκου ταύτης ἀπεχθείας εὑρεῖν· ἀλλ' ὅμως τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐπληροῦμεν, τὸ πρέπον ἡμῖν αὐτοῖς ποιοῦντες, καὶ συνεχῶς αὐτὸν παρακαλοῦντες συγγενέσθαι ἡμῖν, καὶ εἰπεῖν τίνος ἕνεκεν τοσοῦτον ἐκ προοιμίων ἀνεῤῥίπισε πόλεμον, καὶ τηλικαύτην ἐσκανδάλισε πόλιν. Ὡς δὲ οὐδὲ οὕτως F ἐβούλετο λέγειν τὴν αἰτίαν, οἵ τε κατηγοροῦντες αὐτοῦ ἐπέκειντο, καλέσας ἡμᾶς ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς, ἐκέλευσε πέραν, ἔνθα διέτριβεν, ἀπιέναι, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἀκούειν ὑποθέσεως. Καὶ γὰρ ἔφοδον καὶ σφαγὰς καὶ ἕτερα ἐνεκάλουν μυρία. Ἀλλ' ἡμεῖς καὶ τοὺς νόμους τῶν πατέρων, καὶ τὸν ἄνδρα 6 A αἰδούμενοι καὶ τιμῶντες, καὶ αὐτοῦ τε τὰ γράμματα P ἔχοντες, μὴ δεῖν ὑπερορίας ἕλκεσθαι τὰς δίκας, ἀλλ' ἐν ταῖς ἰδίαις ἐπαρχίαις τὰ τῶν ἐπαρχιῶν γυμνάζεσθαι, οὐ κατεδεξάμεθα δικάσαι, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς παρῃτησάμεθα τῆς σφοδρότητος. Ὁ δὲ, ὥσπερ τοῖς προτέροις ἐπαγωνιζόμενος, τὸν ἀρχιδιάκονον καλέσας τὸν ἐμὸν ἐξ αὐθεντίας πολλῆς, ὥσπερ χηρευσάσης ἤδη τῆς Ἐκκλησίας καὶ οὐκ ἐχούσης ἐπίσκοπον, δι' ἐκείνου τὸν κλῆρον πάντα πρὸς ἑαυτὸν μετέστησεν. B Καὶ ἀνάστατοι αἱ Ἐκκλησίαι ἐγίνοντο, ἀπαγομένων τῶν ἐν ἑκάστῃ κληρικῶν, καὶ παρασκευαζομένω

λιβέλλους διδόναι καθ' ἡμῶν, καὶ πρὸς κατηγορίαν ἀλειφομένων. Καὶ ταῦτα ποιήσας, ἔπεμπε καὶ ἐκάλει εἰς δικαστήριον ἡμᾶς, οὐδέπω τὰς καθ' ἑαυτὸν ἀποδυσάμενος αἰτίας· ὃ μάλιστα καὶ παρὰ κανόνας καὶ παρὰ πάντας νόμους ἦν. Ἀλλ' ἡμεῖς συνειδότες, ὅτι οὐ πρὸς δικαστὴν ἀφικνούμεθα (ἢ γὰρ μυριάκις ἂν παρεγενόμεθα), ἀλλὰ πρὸς ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, καθάπερ τὰ ἔμπροσθεν καὶ τὰ μετὰ ταῦτα ἐδήλωσεν, ἐπεστάλκαμεν πρὸς αὐτὸν ἐπισκόπους, τὸν Πισινοῦντος Δημήτριον, τὸν Ἀπαμείας Εὐλύσιον, τὸν Ἀππιαρίας Λουππικιανόν· πρεσβυτέρους δὲ Γερμανὸν καὶ Σευῆρον, μετὰ τῆς προσηκούσης ἡμῖν ἐπιεικείας ἀποκρινόμενοι, καὶ λέγοντες, μὴ παραιτεῖσθαι κρίσιν, ἀλλ' ἐχθρὸν καὶ πολέμιον φανερόν. Ὁ γὰρ λιβέλλους μηδέπω δεξάμενος, καὶ τοιαῦτα ἐκ προοιμίων ποιήσας, καὶ ἀποῤῥήξας ἑαυτὸν Ἐκκλησίας καὶ κοινωνίας καὶ εὐχῆς, καὶ κατηγόρους ἀλείφων, καὶ κλῆρον μεθιστὰς, καὶ Ἐκκλησίας ἐρημῶν, πῶς ἂν εἴη δίκαιος ἐπὶ τὸν τοῦ δικαστοῦ θρόνον ἀναβῆναι, οὐδαμόθεν αὐτῷ προσήκοντα; Οὔτε γὰρ ἀκόλουθον ἦν τὸν ἐξ Αἰγύπτου εἰς Θρᾴκην δικάζειν, καὶ τὸν ὑπεύθυνον ὄντα αἰτιῶν, καὶ ἐχθρὸν καὶ πολέμιον. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲν τούτων αἰδεσθεὶς, ἀλλ' ὅπερ ἐβούλετο, πληρῶσαι ἐπειγόμενος, ἡμῶν δηλωσάντων, ὅτι ἕτοιμοι, καὶ ἑκατὸν καὶ χιλίων ἐπισκόπων παρόντων, ἀποδύσασθαι τὰ ἐγκλήματα, καὶ δεῖξαι ὄντας καθαροὺς ἑαυτοὺς, ὥσπερ οὖν καὶ ἐσμὲν, οὐχ ἠνέσχετο, ἀλλ' ἀπόντων ἡμῶν καὶ σύνοδον ἐπικαλουμένων καὶ κρίσιν ἐπιζητούντων, καὶ ἀκρόασιν οὐ φευγόντων, ἀλλ' ἀπέχθειαν φανερὰν, καὶ κατηγόρους ἐδέχετο, καὶ τοὺς παρ' ἐμοῦ δεδεμένους ἔλυσε, καὶ αὐτῶν ἐκείνων οὐδέπω τὰ ἐγκλήματα ἀποδυσαμένων, λιβέλλους ἐλάμβανε, καὶ ὑπομνήματα ἔπραττεν, ἅπερ ἅπαντα παρὰ θεσμὸν καὶ κανόνα καὶ ἀκολουθίαν ἦν. Καὶ (τί γὰρ δεῖ πολλὰ λέγειν;) οὐκ ἀπέστη πάντα ποιῶν καὶ πραγματευόμενος, ἕως ἡμᾶς μετὰ δυναστείας καὶ αὐθεντίας ἁπάσης καὶ τῆς πόλεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐξέβαλεν· καὶ πρὸς ἑσπέραν βαθεῖαν, τοῦ δήμου παντὸς ἡμῖν συσσυρομένου, ἑλκόμενος ὑπὸ τοῦ κουριωσσοῦ τῆς πόλεως ἐν μέσῃ τῇ πόλει, καὶ πρὸς βίαν συρόμενος κατηγόμην, καὶ εἰς πλοῖον ἐνεβαλλόμην, καὶ διὰ νυκτὸς ἀπέπλεον, ἐπεὶ σύνοδον πρὸς δικαίαν κρίσιν ἐκάλουν. Τίς ἂν ταῦτα ἀδακρυτὶ, κἂν λιθίνην ἔχῃ καρδίαν, ἀκούσῃ; Ἀλλ' ἐπειδὴ, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν, οὐ θρηνεῖν δεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ διορθοῦν, τὴν ὑμετέραν ἀγάπην παρακαλῶ διαναστῆναι καὶ συναλγῆσαι, καὶ πάντα ποιῆσαι, ὥστε στῆναι ταυτὶ τὰ κακά. Οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα τὰ τῆς παρανομίας αὐτῶν κατέλυσεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα τοῖς προτέροις ἐπαπεδύετο. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς ἐπιπηδήσαντας τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀναισχύντως καὶ ἀδίκως ἐξέβαλεν, καὶ πολλοὶ τῶν ἐπισκό-

criminibus: quod maxime contra canones et contra leges omnes erat. Sed nos conscii, quod non ad judicem venturi eramus (alioquin millies adfuissemus), sed ad inimicum et hostem: id quod satis declarant quæ et prius et postmodum acta sunt: misimus ad eum episcopos, Demetrium episcopum Pisinuntis, Eulysium episcopum Apameæ, Luppicianum Appiariæ: presbyteros autem Germanum et Severum, convenienti nobis modestia respondentes, ac dicentes, nos non defugere judicium, sed inimicum apertum atque hostem manifestum. Nam qui nondum acceptis libellis statim ab initio talia fecisset, et ab Ecclesia seipsum abrupisset, a communione, a precibus; accusatores instruens, clerum ad se trahens, Ecclesias desolans: quomodo dignus esset, qui in judicis thronum nihil ad se pertinentem adscenderet? Non enim consentaneum esse, ut ille qui ex Ægypto esset, in Thracia judicaret, ipse criminibus obnoxius, inimicus atque hostis. Verumtamen nihil ille horum reveritus, sed urgens quod implere statuerat, cum declarassemus paratos nos esse diluere crimina coram centum et mille episcopis, et puros ab omni culpa nos ostendere, ut revera sumus: non tulit ille, sed nobis absentibus et ad synodum appellantibus ac judicium flagitantibus, nec auditionem fugientibus, sed manifestum odium, ipse accusatores admisit, et quos ligaveram solvit, atque ab illis, qui crimina sua nondum exuissent, libellos accepit, et acta confecit: quæ omnia et contra jus et contra canones et morem erant. Et quid attinet plura dicere? non destitit omnia facere ac moliri, donec nos per vim ac tyrannicam dominationem e civitate atque Ecclesia ejecit. Igitur procedente jam vespere, cum nos omnis populus comitaretur, tractus a Curioso urbis per mediam civitatem vi abducor, et in navim conjicior, et noctu abnavigo, quia synodum ad justum judicium appellabam. Quis hæc sine lacrymis, etiam si cor lapideum habeat, audierit? Verum quia, sicut prius dixi, non solum lamentari oportet, sed et emendare; obsecro caritatem vestram, ut exsurgat et condoleat, atque omnia faciat, ut mala hæc sistant. Neque enim hic iniquitas eorum stetit, sed ad priora adjecerunt et alia. Postquam enim piissimus Imperator eos, qui Ecclesiam impudenter atque injuste invaserant, ejecit, et multi episcopi visa eorum improbitate ad sua redierunt, impetum eorum veluti incendium omnia depascens fugientes: nos quidem iterum in urbem atque in Ecclesiam, e qua injuste eramus ejecti, revocati sumus, inducenti-

bus nos episcopis triginta, et piissimo Imperatore qui Notarium ad id miserat: Theophilus vero statim aufugit, cur et qua de re nescimus. Ingressi igitur obsecrabamus piissimum Imperatorem, ut synodum cogeret ad vindictam eorum quæ patrata erant. Conscius ergo factorum suorum Theophilus, et reprehensionem veritus, cum Imperatoris literæ in omnem partem missæ undecumque omnes cogerent, occulte media nocte in navim se conjiciens ita aufugit, omnes suos secum abducens. Porro non conscientia nostra freti, neque sic destitimus eadem iterum rogare religiosissimum Imperatorem: qui pro sua pietate ad eum denuo misit, ut statim ex Ægypto veniret cum omnibus suis consortibus, et rationem factorum redderet, neque sufficere putaret ad defensionem suam ea quæ tam injuste ab una parte nobis absentibus patrata fuerant, etiam contra tot canones. Ille vero ne Imperatoriis quidem literis obtemperavit, sed domi mansit, prætexens seditionem populi, et intempestivum studium quorumdam scilicet qui ei faverent; etsi ante has Imperatorias literas hæc ipsa plebs innumeris eum conviciis adsperserat. Verum ista non inquirimus, sed ostendere volentes quod in maleficio permanserit, hæc diximus. Cæterum ne sic quidem nos quievimus, sed institimus postulantes, ut judicium haberetur secundum interrogata et responsa: paratos enim esse dicebamus ostendere nos culpa vacare, illos autem extrema quæque ausos esse. Hic enim remanserant Syrorum quidam qui tunc adfuerant, et una cum ipso omnia patrarant. Etiam adversus istos parati eramus judicium subire, et sæpius super illo interpellavimus, rogantes ut aut acta nobis darentur, aut libelli accusatorum, aut criminum genus examinaretur, aut ipsi accusatores; et nihil horum impetravimus, sed rursus Ecclesia expulsi sumus. Quo pacto quæ inde acta sunt deinceps narrare queam, quæ omnem superant tragœdiam? quis ea sermo exhibebit? quæ auris sine horrore accipiet? Cum enim ea ipsa, sicut ante dixi, obtenderemus: repente multitudo militum ipso magno sabbato, ad vesperam jam inclinante die, in ecclesias irruens, clerum omnem qui nobiscum erat, vi ejecerunt, et armis altare undique circumsessum est: et mulieres in sacrarum ædium, quæ id temporis ad baptismum se exuerant, metu acerbæ illius irruptionis nudæ

πων ἰδόντες αὐτῶν τὴν παρανομίαν εἰς τὰ ἑαυτῶν ἀνεχώρησαν, τὴν ἔφοδον αὐτῶν ὥσπερ πυρὰν πάντα ἐπινεμομένην φεύγοντες· ἡμεῖς μὲν πάλιν εἰς τὴν πόλιν ἀνεκαλούμεθα καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἧς ἀδίκως ἐξεβλήθημεν, ἐπισκόπων τε ἡμᾶς τριάκοντα εἰσαγαγόντων, καὶ τοῦ θεοσεβεστάτου βασιλέως νοτάριον εἰς τοῦτο ἀποστείλαντος, ἐκεῖνος δὲ ἐδραπέτευσεν εὐθέως, τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί, μὴ γινώσκοντες. Εἰσελθόντες οὖν παρεκαλοῦμεν τὸν θεοσεβέστατον βασιλέα, σύνοδον συναγαγεῖν εἰς ἐκδικίαν τῶν γεγενημένων. Συνειδὼς τοίνυν * ἀπέδρασε, καὶ τὸν ἔλεγχον δεδοικὼς, τῶν γραμμάτων τῶν βασιλικῶν πανταχοῦ διαπεμφθέντων, καὶ πανταχόθεν πάντας συναγαγόντων, λάθρα μέσον νυκτῶν εἰς ἀκάτιον ἑαυτὸν ἐμβαλὼν, οὕτως ἀπέδρα, μεθ' ἑαυτοῦ πάντας ἐπαγόμενος. Ἀλλ' ἡμεῖς οὐδὲ οὕτως ἀπέστημεν, διὰ τὸ τῷ συνειδότι τῷ ἡμετέρῳ θαῤῥεῖν, τὰ αὐτὰ πάλιν παρακαλοῦντες τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα· ὃς καὶ πρέποντα ποιῶν αὐτοῦ τῇ εὐσεβείᾳ, ἔπεμψε πάλιν πρὸς αὐτὸν ἐν τάχει ἐξ Αἰγύπτου ἀνιέναι, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ πάντας, ὥστε δοῦναι λόγον τῶν γεγενημένων, καὶ μὴ τὰ ἀδίκως οὕτως ἐκ μιᾶς μοίρας καὶ ἀπόντων ἡμῶν τολμηθέντα, καὶ παρὰ τοσούτους κανόνας, νομίζειν ἀρκεῖν εἰς ἀπολογίαν αὐτοῦ. Ὁ δὲ οὐδὲ βασιλικῶν ἠνέσχετο γραμμάτων, ἀλλ' ἔμενεν οἴκοι, προβαλλόμενος στάσιν τοῦ δήμου, καὶ σπουδὴν ἄκαιρόν τινων δῆθεν ἀντεχομένων αὐτοῦ· καίτοι γε πρὸ τῶν γραμμάτων τῶν βασιλικῶν αὐτὸς οὗτος ὁ δῆμος μυρίαις αὐτὸν ἦν πλύνας λοιδορίαις. Ἀλλ' οὐ ταῦτα περιεργαζόμεθα νῦν, ἀλλ' ἐκεῖνο δεῖξαι βουλόμενοι, ὅτι κακουργῶν [a] ἀπελείφθη, ταῦτ' εἰρήκαμεν. Πλὴν οὐδὲ μετὰ ταῦτα ἡμεῖς ἡσυχάσαμεν, ἀλλ' ἐπεχείμεθα, ἀξιοῦντες δικαστήριον γενέσθαι [b] καὶ κρίσιν καὶ ἀπόκρισιν· ἕτοιμοι γὰρ ἦμεν δεῖξαι ἑαυτούς τε ἀνευθύνους ὄντας, ἐκείνους δὲ τὰ ἔσχατα παρανομήσαντας. Ἦσαν δὲ καί τινες Σύροι τῶν τότε μετ' αὐτοῦ παρόντων ἐνταῦθα ἀπολειφθέντες, οἳ κοινῇ μετ' αὐτοῦ τὸ πᾶν ἐδραματούργησαν. Καὶ πρὸς τούτους ἕτοιμοι ἦμεν δικάζεσθαι, καὶ πλειστάκις ἐνωχλήσαμεν ὑπὲρ τούτου ἀξιοῦντες ἢ ὑπομνήματα ἡμῖν δοθῆναι, ἢ λιβέλλους κατηγόρων, ἢ φύσεις ἐγκλημάτων γνωρισθῆναι, ἢ αὐτοὺς τοὺς κατηγόρους· καὶ οὐδενὸς τούτων ἐτύχομεν, ἀλλὰ πάλιν ἐξώσθημεν τῆς Ἐκκλησίας. Πῶς ἂν τὰ ἐντεῦθεν [c] διηγήσαιμι λοιπὸν πᾶσαν ὑπερβαίνοντα τραγῳδίαν; τίς ταῦτα παραστήσει λόγος; ποία χωρὶς φρίκης δέξεται ἀκοή; Ἡμῶν γὰρ αὐτὰ ταῦτα, ἅπερ ἔμπροσθεν εἶπον, προτεινόντων, ἀθρόον στρατιωτῶν πλῆ-

* *Ed.* ἅπερ εὕρασι Bigot. [Quæ vera est lectio.]

a *Ed.* ἀπελήφθη. Bigot. [Recte.]

b *Ed.* κατὰ πεῦσιν Big. [Mox Ms. καὶ ἀκρόασιν pro καὶ ἀπόκρισιν.]

c [Scrib. διηγησαίμην]

θος αὐτῷ τῷ μεγάλῳ σαββάτῳ, πρὸς ἑσπέραν λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἐπειγομένης, ταῖς ἐκκλησίαις ἐπεισῆλθον, τόν τε κλῆρον ἅπαντα τὸν σὺν ἡμῖν πρὸς βίαν ἐξέβαλον, καὶ ὅπλοις τὸ βῆμα περιεστοιχίζετο· καὶ γυναῖκες τῶν εὐκτηρίων πρὸς τὸ βάπτισμα ἀποδυσάμεναι κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν, γυμναὶ ἐφυγαδεύοντο ὑπὸ τοῦ φόβου τῆς χαλεπῆς ταύτης ἐφόδου, οὐδὲ τὴν πρέπουσαν εὐσχημοσύνην γυναιξὶ συγχωρούμεναι περιθέσθαι· πολλαὶ δὲ καὶ τραύματα δεξάμεναι ἐξεβάλλοντο, καὶ αἵματος αἱ κολυμβῆθραι ἐπληροῦντο, καὶ τὰ ἱερὰ [a] ἀπὸ τῶν τοιούτων τραυμάτων ἐφοινίσσετο νάματα. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα εἱστήκει τὸ δεινὸν, ἀλλ' ἔνθα τὰ ἅγια ἀπέκειντο, [b] ἐλθόντες οἱ στρατιῶται, ὧν ἔνιοι, καθὼς ἔγνωμεν, καὶ ἀμύητοι ἦσαν, πάντα ἐθεώρουν τὰ ἔνδον, καὶ τὸ ἁγιώτατον αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐν τοσούτῳ θορύβῳ, εἰς τὰ τῶν προειρημένων ἱμάτια ἐξεχεῖτο, καὶ ὡς ἐν αἰχμαλωσίᾳ βαρβαρικῇ πάντα ἐτολμᾶτο. Καὶ ὁ δῆμος πρὸς τὴν ἐρημίαν ἠλαύνετο, καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἔξω τῆς πόλεως ἔφευγε, καὶ κεναὶ ἐν ἑορτῇ τοιαύτῃ αἱ ἐκκλησίαι τῶν λαῶν ἐγίνοντο, καὶ πλείους ἢ τεσσαράκοντα ἐπίσκοποι οἱ κοινωνοῦντες ἡμῖν, μετὰ τοῦ λαοῦ εἰκῇ καὶ μάτην ἐλαυνόμενοι· καὶ ὀλολυγαὶ πανταχοῦ καὶ οἰμωγαὶ καὶ κωκυτοὶ καὶ θρῆνοι καὶ πηγαὶ δακρύων κατὰ τὰς ἀγορὰς καὶ τὰς οἰκίας καὶ κατὰ τὰς ἐρήμους· καὶ τὸ πᾶν τῆς πόλεως μέρος τῶν συμφορῶν ἐπληροῦτο τούτων. Διὰ γὰρ τὴν ὑπερβολὴν τῆς παρανομίας οὐχ οἱ πάσχοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ μηδὲν τοιοῦτον ὑπομένοντες συνήλγουν ἡμῖν· οὐχ οἱ ὁμόδοξοι μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ αἱρετικοὶ καὶ Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες· καὶ ὡς τῆς πόλεως κατὰ κράτος ἁλούσης, οὕτως ἐν θορύβῳ καὶ ταραχαῖς καὶ ὀλολυγαῖς πάντα ἦν. Καὶ ταῦτα ἐτολμᾶτο παρὰ γνώμην τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως, νυκτὸς καταλαμβανούσης, ἐπισκόπων αὐτὰ κατασκευαζόντων, οἳ οὐκ ᾐσχύνοντο καμπιδούκτορας ἀντὶ τῶν διακόνων προηγουμένους ἔχοντες. Ἡμέρας δὲ γενομένης, πᾶσα ἡ πόλις ἔξω τειχέων μετῳκίζετο, ὑπὸ δένδρα καὶ νάπας, καθάπερ πρόβατα διεσπαρμένα, τὴν ἑορτὴν ἐπιτελοῦντες. Ἔξεστιν ὑμῖν τὰ ἐντεῦθεν λογίσασθαι λοιπὸν ἅπαντα· ὅπερ γὰρ ἔφθην εἰπὼν, οὐχ οἷόν τε πάντα ἐπελθεῖν τῷ λόγῳ τὰ καθ' ἕκαστον γενόμενα. Καὶ τὸ δὴ χαλεπὸν, ὅτι τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα κακὰ οὐδέπω καὶ νῦν λύσιν ἔλαβεν, ἀλλ' οὐδὲ ἐλπίδα λύσεως, ἀλλ' ἐπιτείνεται καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸ δεινὸν, καὶ γέλως γεγόναμεν πολλοῖς· μᾶλλον δὲ γελᾷ μὲν οὐδεὶς, κἂν μυριάκις παρανομήσῃ, θρηνοῦσι δὲ πάντες, ὅπερ ἔφην, τὸν κολοφῶνα τῶν κακῶν, τὴν καινὴν ταύτην παρανομίαν. Τίς ἂν εἴποι τὰς τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν ταραχάς; Οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα ἔστη τὸ χαλεπὸν, ἀλλὰ μέχρι τῆς ἑῴας

aufugerunt; cum ne eam quidem quæ mulieres decet vestem induere permitterentur. Multæ etiam acceptis vulneribus exturbabantur, et sanguine implebantur piscinæ, et sacri latices cruore rubescebant. Neque hic malum substitit, sed ubi sacra erant reposita irrumpentes, quorum aliqui, ut comperimus, ne initiati quidem erant, et viderunt omnia quæ intus erant: et sanctissimus Christi sanguis, ut in tanto tumultu, in prædictorum vestes effundebatur, fiebantque omnia, ut in barbarica captivitate. Vulgus in solitudinem expellebatur, et universus populus extra civitatem aufugiebat, erantque in tanto festo vacuæ populis ecclesiæ, et plures quam quadraginta episcopi, qui nobiscum communicabant, cum plebe temere et nulla de causa pellebantur. Ubique ululatus et lamenta et fletus et fontes lacrymarum per fora, per domos, per solitudines: et omnes civitatis regiones his calamitatibus implebantur. Nam ob iniquitatis magnitudinem non solum qui patiebantur, sed et qui nihil tale patiebantur, nobis condolebant; non modo Catholici, sed et hæretici, et Judæi et gentiles: et quasi per vim capta civitate, ita in tumultu ac perturbatione et ejulatibus omnia erant. Atque hæc fiebant præter sententiam religiosissimi principis, cum nox ingrueret, episcopis hæc comparantibus, quos non pudebat Campiductores præeuntes pro diaconis habere. Ubi vero illuxit dies, omnis civitas extra muros demigravit, quavi oves dispersæ, festum diem celebrans sub arboribus et in saltibus. Ex his licet vobis ea quæ consecuta sunt, deinceps reputare omnia: nam, ut ante dixi, quæ acta sunt singillatim exsequi impossibile est. Et quod sane permolestum est, tot et talia ne nunc quidem finem acceperunt, ac ne spes quidem ulla finis faciendi; sed augetur in dies malum, nosque plerisque ridiculi facti sumus: immo vero ridet quidem nemo, etiamsi summæ sit improbitatis; lugent autem, ut dixi, omnes apicem malorum, inauditam hanc iniquitatem. Jam vero reliquarum Ecclesiarum perturbationes quis eloquatur? Non enim hic desiit hoc malum, sed et usque in Orientem pervenit. Nam ut a capite malo humore effuso reliqua membra corrumpuntur: ita exortis hujus magnæ civitatis malis, velut ex fonte, tumultus quocumque via progressi sunt, et clerici ubique in episcopos insurrexerunt, et populi alii quidem discissi sunt, alii propediem scindentur, et ubique malorum exspectatio

[a] *Ed.* ἀπὸ τῶν αἱμάτων. Big.

[b] *Ed.* εἰσελθόντες *et mox* πάντα τε ἑώρων τὰ ἔνδον. Big.

orbisque totius subversio. Igitur, domini mei maxime venerandi et religiosissimi, cum hæc ita se habere didiceritis, eam quæ vos decet, fortitudinem et studium quæso ostendite, ut tanta iniquitas quæ Ecclesias invasit reprimatur. Si enim hic mos invaluerit, et si licebit cuivis in alienas invadere provincias, idque ex tantis intervallis, et ejicere quos quis voluerit, ex auctoritate sua quodlibet agendo; scitis omnia pessum itura, et inexpiabile bellum quoddam orbem terrarum incursurum, omnibus omnes ejicientibus et vicissim ejectis. Ne igitur tanta confusio omnem quæ sub cælo est terram invadat, rogo ut per epistolas denuntietis, ea quæ tam inique acta sunt ab una parte, absentibus nobis et non declinantibus judicium, nullum habere robur, sicut ex sua natura nullum habet; et ut qui talia ausi sunt, ecclesiasticarum legum pœnis subjiciantur. Nos igitur, qui nec convicti nec reprehensi sumus nec rei demonstrati, literis vestris frui date, et caritate vestra cæterisque omnibus ut antea. Si vero qui talia patrarunt, velint nunc quoque crimina objicere ob quæ nos injuste ejecerunt, datis nobis actis, et cum libelli accusatorum exhibiti fuerint, incorruptis judicibus sedentibus causam dicemus, et [illegible] extra culpam nos esse eorum quæ nobis objiciuntur, sicut plane sumus. Nam quæ ab illis facta, contra omnem sunt ordinem, contra omnes leges et canones ecclesiasticos: neque in gentilium judiciis, neque in barbarico quidem tribunali talia umquam acta sunt; imo vero neque Scythæ neque Sarmatæ [illegible] judicarunt, judicium ab una parte [illegible], absente eo qui accusatur, nec recusante judicium, sed hostilitatem, vocante judices [illegible], culpam se esse dicente, et [illegible] crimina depulsurum, atque in [illegible] seipsum esse ostensurum. [illegible] reputantes, a dominis [illegible] episcopis cum liquido [illegible] vestrum quæso adjungite. [illegible] bene merebimini, sed [illegible] de nobis [illegible] Ecclesiarum statu, et mercedem a [illegible], qui ab Ecclesiarum pacem omnia [illegible]. Hæc ipsa etiam scripta est ad Ve-[illegible]

ἔφθασεν· καὶ καθάπερ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς πονηροῦ ῥεύματος ἐκχυθέντος, τὰ λοιπὰ διαφθείρεται μέλη, οὕτω δὴ καὶ νῦν ὥσπερ ἐκ πηγῆς τινος τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως τῶν κακῶν ἀρξαμένων, ὁδῷ τὰ τῶν θορύβων πανταχοῦ προέβη· καὶ κληρικοὶ πανταχοῦ ἐπανέστησαν ἐπισκόποις, καὶ λαοὶ, οἱ μὲν διετμήθησαν, οἱ δὲ μέλλουσι, καὶ πανταχοῦ κακῶν ὠδῖνες καὶ τῆς οἰκουμένης πάσης ἀνατροπή. Μαθόντες τοίνυν ἅπαντα, κύριοι τιμιώτατοι καὶ εὐλαβέστατοι, τὴν προσήκουσαν ὑμῖν ἀνδρείαν καὶ σπουδὴν ἐπιδείξασθε, ὥστε παρανομίαν τοσαύτην ἐπεισελθοῦσαν ταῖς Ἐκκλησίαις [a] ἀναστεῖλαι παρακαλοῦμεν. Εἰ γὰρ τοῦτο κρατήσειε τὸ ἔθος, καὶ ἐξὸν γένηται τοῖς βουλομένοις εἰς ἀλλοτρίας ἀπιέναι ἐπαρχίας ἐκ τοσούτων διαστημάτων, καὶ ἐκβάλλειν οὓς ἂν ἐθέλοιεν, κατ᾽ ἐξουσίαν ἰδίαν πράττοντες ἅπερ ἂν ἐθέλοιεν, ἴστε ὅτι πάντα οἰχήσεται, καὶ πόλεμος ἀκήρυκτος πᾶσαν δραμεῖται τὴν οἰκουμένην, πάντων πάντας τε βαλλόντων καὶ βαλλομένων. Ἵν᾽ οὖν μὴ τοσαύτη σύγχυσις καταλάβῃ τὴν ὑφ᾽ ἡλίῳ πᾶσαν, ἐπιστεῖλαι παρακαλῶ τὰ μὲν οὕτω γεγενημένα παρανόμως ἀπόντων ἡμῶν καὶ ἐκ μιᾶς μοίρας, καὶ οὐ παραιτουμένων κρίσιν, μηδεμίαν ἔχειν ἰσχὺν, ὥσπερ οὖν ἔχει τῇ οἰκείᾳ φύσει· τοὺς δὲ τοιαῦτα παρανομήσαντας, τῷ ἐπιτιμίῳ ὑποβάλλεσθαι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ νόμου· ἡμᾶς δὲ τοὺς οὐχ ἁλόντας, οὐκ ἐληλεγμένους, οὐκ ἀποδειχθέντας ὑπευθύνους, [b] τῶν γραμμάτων δότε ἀπολαύειν τῶν ὑμετέρων συνήθως, καὶ τῆς ἀγάπης καὶ πάντων τῶν ἄλλων, ὥσπερ καὶ ἔμπροσθεν. Εἰ δὲ βούλοιντο καὶ νῦν οἱ τὰ τοιαῦτα παρανομήσαντες τὰ ἐγκλήματα γυμνάζειν, ἐφ᾽ οἷς ἡμᾶς ἀδίκως ἐξέβαλον, τῶν ὑπομνημάτων ἡμῖν δοθέντων, τῶν λιβέλλων τῶν κατηγόρων φανέντων, δικαστηρίου καθίσαντος ἀδεκάστου, [c] καὶ δικασώμεθα καὶ ἀπολογησώμεθα καὶ δείξωμεν ἑαυτοὺς ἀνευθύνους τῶν ἐπαγομένων ἡμῖν, ὥσπερ οὖν καὶ ἐσμέν. Τὰ γὰρ νῦν γεγενημένα παρ᾽ αὐτῶν, ἐκτός εἰσι πάσης ἀκολουθίας καὶ παντὸς νόμου καὶ κανόνος ἐκκλησιαστικοῦ· οὐδὲ ἐν τοῖς ἔξω μὲν οὖν δικαστηρίοις τοιαῦτα ἐτολμήθη ποτὲ, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐν βαρβαρικῷ δικαστηρίῳ, οὐδὲ Σκύθαι καὶ Σαρμάται οὐκ ἄν ποτε ἐδίκασαν ἐκ μιᾶς μοίρας κρίναντες, ἀπόντος τοῦ αἰτιωμένου, καὶ παραιτουμένου οὐ κρίσιν, ἀλλ᾽ ἀπέχθειαν, καλοῦντος δικαστὰς μυρίους, ἀνεύθυνον ἑαυτὸν λέγοντος εἶναι, ἑτοίμου ὄντος τῆς οἰκουμένης παρούσης ἀποδύσασθαι τὰς αἰτίας, καὶ δεῖξαι ἑαυτὸν ἀθῷον ἐν ἅπασιν ὄντα. Ταῦτα οὖν ἅπαντα λογισάμενοι καὶ παρὰ τῶν κυρίων μου τῶν εὐλαβεστάτων ἀδελφῶν

[a] [illegible] Codex Mediceus rectius quam Bi-[illegible]it. Sic etiam legimus t. 3, p. [illegible] παρακαλοῦμεν, quo caret edit. [illegible] supra scrib. ἐπιδείξασθαι.]

[b] [illegible] scilicet Chrys.], quam sequutus est Bigotius in versione sua, licet in serie πραγμάτων pro γραμμάτων posuerit. Ita quoque legimus t. 3, p. 520, B.

[c] [καὶ δικασόμεθα καὶ ἀπολογησόμεθα καὶ δείξομεν tomo 3, l. c.]

ἡμῶν ἐπισκόπων σαφέστερον ἅπαντα μαθόντες, τὴν παρ' ἑαυτῶν εἰσενεγκεῖν σπουδὴν παρακέκλησθε. Οὕτω γὰρ οὐχ ἡμῖν μόνοις χαρίσεσθε, ἀλλὰ καὶ τῷ κοινῷ τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ τὸν παρὰ Θεοῦ λήψεσθε μισθὸν, τοῦ διὰ τὴν τῶν Ἐκκλησιῶν εἰρήνην πάντα ποιοῦντος διηνεκῶς. Ἐγράφη δὲ αὕτη καὶ πρὸς Βενέριον ἐπίσκοπον Μεδιολάνου, καὶ Χρωμάτιον ἐπίσκοπον Ἀκυληγίας. Ἔῤῥωσο ἐν Κυρίῳ.

nerium episcopum Mediolani, et ad Chromatium Aquileiæ episcopum. Vale in Domino. »

Πρὸς τούτοις ἀνταπέστειλεν ὁ μακάριος Ἰννοκέντιος ὁ πάπας ἀμφοτέροις τοῖς μέρεσι τὰ ἴσα τῆς κοινωνίας, ἀθετήσας τὴν δόξασαν γεγενῆσθαι κρίσιν παρὰ Θεοφίλου, εἰπὼν δεῖν ἑτέραν ἀνεπίληπτον συγκροτηθῆναι σύνοδον δυτικῶν τε καὶ ἀνατολικῶν, ὑποχωρούντων τοῦ συνεδρίου φίλων πρῶτον, ἔπειτα καὶ ἐχθρῶν· οὐδὲ γὰρ παρ' ὁποτέρων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὀρθὸν αὐτῶν ἐστι τὸ κριτήριον. Μετ' ὀλίγας πάλιν ἡμέρας ἐπέστη τις πρεσβύτερος Θεοφίλου Πέτρος, ἅμα Μαρτυρίῳ διακόνῳ τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίας, ἐπιδόντες ἐπιστολὰς τοῦ αὐτοῦ, καί τινα ὑπομνημάτια δῆθεν, ἐν οἷς ἐδόκει καταχεκρίσθαι ὁ Ἰωάννης παρὰ τριάκοντα ἓξ ἐπισκόπων, ὧν οἱ μὲν εἰκοσιεννέα ἦσαν Αἰγύπτιοι, ἑπτὰ δὲ τῶν ἄλλων κλιμάτων. Οἷς ὑπομνήμασιν ἐντυχὼν ὁ πάπας Ἰννοκέντιος, καὶ εὑρὼν μήτε τὰς αἰτίας οὔσας βαρείας, μήτε τὸν Ἰωάννην παρόντα καὶ κατὰ πρόσωπον ἐλεγχθέντα, ἔμενεν κατασυρίζων τῆς Θεοφίλου μανίας, ὅτι κατὰ ἀπόντος τοιαύτην ἀπότομον ἐξέβρασε ψῆφον. Ἀπολύσας οὖν αὐτοὺς μετὰ ἐλεγκτικῶν γραμμάτων, ηὔχετο τὸν Θεὸν ἱκετεύων μετὰ νηστείας, καὶ τῆς Ἐκκλησίας παραλυθῆναι μὲν τὴν διχοστασίαν, συναρμοσθῆναι δὲ τὴν φιλαδελφίαν. Ἦν δὲ τῆς ἐπιστολῆς ἡ δύναμις αὕτη.

Cap. III. Ad hæc beatus Innocentius papa utrique parti pares literas communionis misit, improbans judicium quod a Theophilo factum videbatur: dicens debere aliam cogi Synodum irreprehensibilem Occidentalium et Orientalium, primum quidem secedentibus ab illo consessu amicis, deinde et inimicis: a neutris enim, ut plurimum, rectum proficiscitur judicium. Paucis post diebus rursus advenit presbyter quidam Theophili Petrus, cum Martyrio Ecclesiæ Constantinopolitanæ diacono, qui reddiderunt ejusdem literas, et quosdam actorum commentariolos videlicet, in quibus videbatur Joannes a triginta sex episcopis condemnatus; quorum undetriginta erant Ægyptii, septem vero aliarum regionum. Quibus actis perlectis, papa Innocentius, cum comperisset nullas graves esse accusationes, neque Joannem adfuisse, neque coram reprehensum esse, Theophili furorem exsibilare perstitit, quod contra absentem tam præcipitem et abruptam sententiam effudisset. Dimissis igitur illis cum increpatoriis literis, precabatur Deum supplicans cum jejunio, ut sedaretur quidem Ecclesiæ discordia, fraternus vero amor compingeretur. Erat autem epistolæ tenor hic:

21. Ἀδελφὲ Θεόφιλε, ἡμεῖς καὶ σὲ ἴσμεν κοινωνικὸν καὶ τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννην, ὡς καὶ ἐν [1] πρώτοις γράμμασι φανερὰν ἡμῶν τὴν γνώμην ἐποιήσαμεν· καὶ νῦν δὲ οὐκ ἐκστάντες τῆς αὐτῆς προαιρέσεως, πάλιν σοι τὰ αὐτὰ γράφομεν, καὶ ὁσάκις ἂν ἀποστείλῃς· ὅτι, ἐὰν μὴ δέουσα κρίσις παρακολουθήσῃ ἐπὶ τοῖς παιγνιωδῶς γεγενημένοις, ἀμήχανόν ἐστιν ἀλόγως ἡμᾶς ἀποστῆναι τῆς Ἰωάννου κοινωνίας. Ὡς γοῦν, εἰ θαῤῥεῖς σὺ τῷ κριτηρίῳ, ἀπάντησον τῇ κατὰ Χριστὸν [a] γινομένῃ συνόδῳ, κἀκεῖ τὰς αἰτίας γυμνάσας ὑπὸ μάρτυσι τοῖς Νικαίας κανόσιν (ἄλλον γὰρ κανόνα ἡ Ῥωμαίων οὐ παραδέχεται Ἐκκλησία), ἀναντίῤῥητον τὴν ἀσφάλειαν σχήσῃ.

« Frater Theophile, nos quidem habemus et te et fratrem Joannem nobis communicantes, ut in prioribus literis mentem nostram manifestam fecimus, ac ne nunc quidem ab eo proposito desistentes, rursus eadem tibi scribimus, et quotiescumque ad nos miseris: quod nisi congruum judicium subsequatur in his quæ per ludibrium gesta sunt, fieri non potest ut sine ratione a Joannis communione discedamus. Tu igitur, si judicio confidis, siste te ad Synodum, quæ secundum Christum cogitur; et ibi expositis criminationibus sub testibus Nicæni Concilii canonibus (alium enim canonem Romana non admittit Ecclesia), irrefragabilem securitatem habebis. »

Μικροῦ δὲ παριππάσαντος χρόνου, ἐπέστη πρεσβύτερος Κωνσταντινουπόλεως Θεότεχνος ὀνόματι, ἐπιδοὺς ἐπιστολὰς τῆς συνόδου τῆς Ἰωάννου εἰκοσιπέντε ἐπισκόπων μικρῷ πρός· ἐν οἷς ἀνεδίδαξαν καὶ στρα-

Modico post tempore advenit presbyter Constantinopolitanæ Ecclesiæ, Theotecnus nomine, reddens epistolas Synodi Joannis, viginti quinque episcoporum aut paulo plus: quibus docebant,

[1] Georg. προτέροις.

[a] [γινομένη Ms. et Georg. Legebatur γεγενημένη.]

Imperatorem, scribat fratri suo et consorti imperii Arcadio, ut jubeat Thessalonicæ Synodum fieri, quo facilius utraque pars Orientis et Occidentis in unum accurrere possit, et Synodus non in episcoporum numero, sed in pondere sententiæ perfecta, certum et indubitatum ferat judicium. Quibus accensa ejus pietas, episcopo quidem Romanæ Ecclesiæ scribit: mittat quinque episcopos, presbyteros autem Romanæ Ecclesiæ duos et diaconum unum, qui ferant suam ad fratrem suum epistolam, cujus hæc sententia erat.

« Tertio jam scribo ad mansuetudinem tuam, rogans ut quæ ex compacto contra Joannem episcopum gesta sunt, emendentur: et ut videtur nondum perfectum est. Quare denuo scripsi per hosce episcopos et presbyteros, multum sollicitus de pace ecclesiastica, per quam et nostrum imperium pacem obtinet, ut jubere digneris Orientis episcopos Thessalonicæ convenire. Etenim Occidentis nostri episcopi, lectis viris adversus malum ac mendacium firmissimis, miserunt episcopos quinque, presbyteros vero duos, et diaconum unum magnæ Ecclesiæ Romanæ. Quos velim omni honore digneris: ut, si persuasi fuerint quod jure expulsus sit Joannes, doceant me ab ejus communione recedere: aut si coarguerint sponte malignos esse Orientis episcopos, ab eorum te communione avertant. Quænam enim sit occidentalium de Joanne episcopo sententia, ex omnibus epistolis quæ ad me scriptæ sunt duas subjunxi, ejusdem cum cæteris sententiæ, unam Romani, alteram Aquileiensis episcopi. Porro hoc ante omnia obsecro clementiam tuam, Theophilum, Alexandriæ episcopum, etiam nolentem, sistere jubeas, qui omnium malorum maxime auctor esse dicitur; ut episcoporum qui adfuerint Synodus minime impedita, convenientem temporibus nostris pacem sanciat. »

Cap. IV.

Cum igitur sanctus Æmilius, Beneventi episcopus, et Cythegius et Gaudentius, una cum Valentiniano et Bonifacio presbyteris, accepissent literas Imperatoris Honorii, Innocentii, et Italorum episcoporum, Chromatii Aquileiensis, et Venerii Mediolanensis, atque aliorum, necnon commonitorium Synodi totius Occidentis, publica evectione Constantinopolim profecti sunt cum Cyriaco, Demetrio, Palladio et Eulysio episcopis. Commonitorium autem continebat, Joannem judicium ingredi non debere, nisi ipsi prius restituta fuisset et Ecclesia et communio; ut sublata

Θεσσαλονίκῃ γενέσθαι σύνοδον, ὥστε δυνηθῆναι εὐκόλως ἀμφότερα συνδραμεῖν τὰ μέρη ἀνατολῆς τε καὶ δύσεως, πρὸς τὸ τελείαν γενομένην σύνοδον, οὐκ ἐν ποσότητι ἀριθμοῦ, ἀλλ' ἐν ποιότητι γνώμης, ἀναμφίλεκτον ἐξενεγκεῖν ψῆφον. Ἐξ ὧν πυρωθεῖσα αὐτοῦ ἡ εὐσέβεια, τῷ μὲν ἐπισκόπῳ Ῥώμης ἐπιστέλλει πέμψαι ἐπισκόπους μὲν πέντε, πρεσβυτέρους δὲ δύο Ῥώμης, διάκονον δὲ ἕνα, ὥστε διακομίσαι αὐτοῦ τὴν πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἐπιστολὴν, ἥτις ἐπιστολὴ περιεῖχε τὴν δύναμιν ταύτην.

Τρίτον γράφω πρὸς τὴν σὴν ἡμερότητα, ἀξιῶν ἵνα διορθώσεως τύχῃ τὰ κατὰ τὴν συσκευὴν τοῦ ἐπισκόπου Ἰωάννου τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν, καὶ ὡς ἔοικεν οὐκ ἤνυσται. Ὅθεν πάλιν ἐπέστειλα διὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων, πάνυ φροντίζων τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης, δι' ἧς καὶ ἡ ἡμῶν εἰρηνεύεται βασιλεία, ἵνα καταξιώσῃς προστάξαι ἐν Θεσσαλονίκῃ συνελθεῖν τοὺς τῆς ἑῴας ἐπισκόπους. Καὶ γὰρ οἱ τῆς ἡμετέρας ἑσπερίας ἐπίσκοποι, ἐκλεξάμενοι ἄνδρας ἀκλινεῖς πρὸς κακίαν καὶ ψεῦδος, ἀπεστάλκασιν ἐπισκόπους μὲν πέντε, πρεσβυτέρους δὲ δύο, διάκονον δὲ ἕνα τῆς μεγίστης Ἐκκλησίας Ῥωμαίων. Ὧν φροντίσαι παντοίαις τιμαῖς καταξίωσον, [c] ἵν', εἰ μὲν πεισθέντες ὅτιπερ δικαίως ἐκβέβληται ὁ ἐπίσκοπος Ἰωάννης, διδάξωσί με ἀποστῆναι τῆς αὐτοῦ κοινωνίας· ἢ ἐλέγξαντες ἐθελοκακοῦντας τοὺς τῆς ἀνατολῆς ἐπισκόπους, ἀποστρέψωσί σε τῆς αὐτῶν κοινωνίας. Τίνα γάρ ἐστιν ἃ φρονοῦσι περὶ τοῦ ἐπισκόπου Ἰωάννου οἱ δυτικοὶ, ἐκ πασῶν τῶν ἐπιστολῶν τῶν πρός με γραφεισῶν ὑπέταξα δύο, ἰσοδυναμούσας ταῖς πάσαις, τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ῥώμης καὶ τοῦ Ἀκυληΐας. Τοῦτο δὲ παρακαλῶ τὴν σὴν ἡμερότητα πρὸ πάντων, καὶ ἄκοντα τὸν Ἀλεξανδρείας Θεόφιλον παραστῆναι δικαίωσον, δι' ὃν μάλιστα λέγεται ἅπαντα τὰ κακὰ γεγενῆσθαι· ἵνα εἰς μηδὲν ἡ τῶν παραγενομένων ἐπισκόπων ἐμποδισθεῖσα σύνοδος, τὴν πρέπουσαν τοῖς καιροῖς ἡμῶν εἰρήνην βραβεύσῃ.

Λαβόντες τοιγαροῦν οἱ περὶ τὸν ἅγιον ἐπίσκοπον Αἰμίλιον Βενεβενδοῦ καὶ Κυθήγιον καὶ Γαυδέντιον σὺν Οὐαλεντινιανῷ καὶ Βονιφατίῳ τοῖς πρεσβυτέροις τὰ γράμματα τοῦ τε Ἰννοκεντίου καὶ τῶν Ἰταλῶν ἐπισκόπων, Χρωματίου Ἀκυληΐας, καὶ Βενερίου Μεδιολάνων, καὶ τῶν λοιπῶν, καὶ ὑπομνηστικὸν τῆς συνόδου πάσης δύσεως, δημοσίοις συνθήμασιν ἀπεστάλησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν σὺν τοῖς περὶ Κυριακὸν καὶ Δημήτριον καὶ Παλλάδιον καὶ Εὐλύσιον τοὺς ἐπισκόπους. Εἶχε δὲ τὸ ὑπομνηστικὸν, μὴ δεῖν εἰσελθεῖν Ἰωάννην εἰς κρίσιν, ἐὰν μὴ πρότερον ἀποκατασταθῇ αὐτῷ ἥ τε Ἐκκλησία καὶ ἡ κοινωνία

[c] [Fort. ἵν' ἢ μὲν]

μενον ἐν οἰκίᾳ κοινωνικὸν Ἰωάννου, [c] τὸν οἶκον δημεύεσθαι. Μετὰ τὸν Παλλάδιον Γερμανὸς πρεσβύτερος ἅμα Κασιανῷ διακόνῳ τῶν Ἰωάννου, ἄνδρες εὐλαβεῖς, ἐπιδόντες γράμματα παντὸς τοῦ κλήρου Ἰωάννου· ὅπου γράφουσι βίαν καὶ τυραννίδα ὑπομεμενηκέναι αὐτῶν τὴν Ἐκκλησίαν, τοῦ ἐπισκόπου αὐτῶν στρατιωτικῇ βοηθείᾳ ἐκβληθέντος, καὶ εἰς ἐξορίαν πεμφθέντος κατὰ συσκευὴν Ἀκακίου Βεροίας, καὶ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας, καὶ Ἀντιόχου Πτολεμαΐδος, καὶ Σευηριανοῦ Γαβάλων· ἐν οἷς καὶ βρέβιον [d] ἐπέδειξαν οἱ προειρημένοι, ὅπου τὰ κειμήλια παραδιδόασιν ὑπὸ μάρτυσι τοῖς δικασταῖς, Στουδίου ἐπάρχου πόλεως, καὶ Εὐτυχιανοῦ τῶν πραιτωρίων, καὶ Ἰωάννου κόμητος θησαυρῶν, καὶ Εὐσταθίου κοαίστορος, καὶ [e] ταβελλαρίου, ἔν τε χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ καὶ ἀμφίοις, ἀποτριψάμενοι τοῦ ἐπισκόπου Ἰωάννου τὴν συκοφαντίαν. Μετὰ τούτους ἦλθε Δημήτριος ἐκ δευτέρου, ὁ ἐπίσκοπος Πισινούντων, περιδραμὼν τὴν ἀνατολὴν, καὶ κηρύξας τὴν Ῥωμαίων κοινωνίαν τὴν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἰωάννην μετὰ γραμμάτων τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου, ἐνεγκὼν καὶ γράμματα τῶν ἀπὸ 18. Καρίας ἐπισκόπων, ὅπου ἀσπάζονται τὴν Ἰωάννου κοινωνίαν, καὶ τῶν ἀπὸ Ἀντιοχείας πρεσβυτέρων, ὅπου ἐπισπῶνται τὴν τῶν Ῥωμαίων εὐταξίαν, καὶ ἀποδύρονται τὴν Πορφυρίου χειροτονίαν, ἀθέσμως καὶ ἀνοσίως γεγενημένην. Μεθ' οὓς πάντας ἐλήλυθεν ὁ πρεσβύτερος Δομιτιανὸς, οἰκονόμος τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίας, καὶ [f] Οὐαλλαγᾶς τις, πρεσβύτερος Νισίβιος, διηγούμενος τῶν μοναστηρίων τῶν ἐν Μεσοποταμίᾳ τὸν ὀδυρμὸν, ἐπιδόντες καὶ ὑπομνήματα Ὀπτάτου τινὸς ἐπάρχου, ὅπου κόσμιαι γυναῖκες ἐκ γένους ὑπάτων, ἄγονται δημοσίᾳ [a] ὄψει πρὸς αὐτὸν, διάκονοι τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίας, ἀναγκαζόμεναι ἢ κοινωνῆσαι Ἀρσακίῳ, ἢ δοῦναι πρὸς διακοσίας λίτρας χρυσίου ταῖς ταμειακαῖς ψήφοις. Περὶ δὲ ἀσκητῶν καὶ παρθένων τί δεῖ καὶ λέγειν; οἵτινες ἐπεδείκνυντο ξεσμὸν πλευρῶν ἐπὶ ξύλου καὶ αἰκισμὸν [b] ὤτων· ὡς μηκέτι καρτερήσαντα τὸν πάπαν Ἰννοκέντιον, ἀποστεῖλαι πρὸς τὸν εὐσεβῆ βασιλέα Ὀνώριον, ὑποτάξαντα κατὰ μέρος τῶν γραμμάτων τὴν δύναμιν. Ἐν οἷς κινηθεῖσα αὐτοῦ ἡ εὐσέβεια, προτάσσει σύνοδον συγκροτηθῆναι τῶν δυτικῶν, καὶ 19. κοινῇ μίαν ἐξενεγκόντας ψῆφον ἀνενεγκεῖν ἐπὶ τὴν αὐτοῦ εὐσέβειαν. Οἵτινες ἐπίσκοποι τῆς Ἰταλίας συναχθέντες, παρακαλοῦσι τὸν βασιλέα γράψαι τῷ ἑαυτοῦ ἀδελφῷ καὶ συμβασιλεῖ Ἀρκαδίῳ, προστάξαι ἐν

cti exemplum, quod sic habet : *Quicumque occultaverit episcopum aut clericum, aut omnino* D *exceperit in domum suam aliquem qui communicet Joanni, domus ejus publicetur.* Post Palladium, advenere Germanus presbyter una cum Cassiano diacono, qui erant e partibus Joannis, viri religiosi, literas totius cleri Joannis reddentes : quibus scribunt Ecclesiam ipsorum vim atque tyrannidem perpessam esse, ipsorum episcopo militari manu ejecto, atque in exsilium acto per factionem Acacii, Berœæ episcopi, Theophili Alexandriæ, Antiochi Ptolemaidos, et Severiani E Gabalorum. Interea breviculum prædicti Germanus et Cassianus ostenderunt, quo pretiosa vasa tradiderant coram judicibus, Studio præfecto Urbis, et Eutychiano præfecto Prætorii, et Joanne comite thesaurorum, et Eustathio quæstore, ac tabulariis, in auro, argento et vestibus, calumniam a Joanne episcopo depellentes. Post illos denuo venit Demetrius, Pisinuntis episcopus, qui Orientem percurrerat, prædicans Romanorum communionem cum Joanne episcopo, ostensis papæ Innocentii literis, afferens F epistolas ab episcopis Cariæ, quibus illi Joannis communionem complectuntur, atque alias a presbyteris Antiochiæ, quibus Romanorum disciplinam sequuntur, et deplorant Porphyrii ordinationem factam contra jus et fas. Post quos 12 A omnes venit presbyter Domitianus, œconomus Ecclesiæ Constantinopolitanæ, et Vallagas quidam, presbyter Nisibenus, narrans monasteriorum quæ sunt in Mesopotamia afflictionem : qui etiam reddiderunt Optati cujusdam præfecti acta, in quibus honestæ mulieres ex genere consulum, diaconissæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ, in oculis populi ad eum ducuntur, coactæ aut communicare Arsacio, aut fisco dare ducentas auri libras. B De ascetis et virginibus quid attinet dicere ? qui ostendebant sulcata latera in eculeo et in tergo verberum notas. Ita ut non amplius sustinens papa Innocentius, miserit ad pium Imperatorem Honorium, singillatim quid ferrent epistolæ illæ subjungens. Quibus permota ejus pietas, jubet occidentalium Synodum cogi, et cum una simul sententiam tulissent, eam ad suam pietatem referre. Qui quidem episcopi Italiæ congregati, orant

[c] [*τούτου* inserit Georg. recte. In proxima sententia verbum aliquod supplendum videtur, velut *ἐπίστησαν*.]

[d] [*ὑπέδειξαν* legerat Georg. rectius. Idem mox *Σταΐνου* pro *Στουδίου*.]

[e] [Georg. *ταβουλαρίων τινῶν*. Post *ἀμφίοις* intell. *συνιστάμενα*, nempe *τὰ κειμήλια*.]

[f] [Georgius *Οὐαλάγχσος*.]

[a] Georgius *ὀψέ*. [Apud Savil. *ἐν ἑσπέρᾳ βαθείᾳ*. Mox idem *τῷ Ἀττικῷ* pro *Ἀρσακίῳ*, et paulo post omittit *πρός*.]

[b] Idem *νώτων*. [Recte]

statim nos Athyris expulit. Cum navigassemus stadia plurima, et jamjam perituri essemus, appulimus Lampsacum; et inde mutata nave vicesimo die applicuimus Hydruntem Calabriæ. Neque amplius nobis dicere potuerunt, quo in statu esset B beatus Joannes episcopus, neque ubi sint Demetrius, Cyriacus, Eulysius, atque Palladius episcopi, qui cum nostris episcopis legati profecti erant. Episc. Age jam, o sacratissime, adverte mihi animum, attendens iis quæ clare dicentur, et deinceps tibi declarabo publicos totius tragœdiæ satyricos tumultus, unde hanc temulentiam exorsi sint, et quousque cessasse visi sint, necdum tamen desierint. Omnium malorum, ut quis dixerit, fons et principium Dei osor dæmon, semper insidians ut lupus rationabilibus Christi gre- C gibus, peritos quosque pastores variis malis atrociter infestans, sicut Ægyptiorum rex masculos Judæorum, fucatos vero et falsos pastores terrenarum voluptatum fallaciis saginans. Porro pessimi fontis hujus canales, ut omnis terrarum orbis novit, sunt Acacius, Antiochius, Theophilus et Severianus; qui vocantur quidem id quod non sunt, sunt vero quod dici se non ferunt : ex ordine autem clericorum presbyteri duo, et diaconi quinque, partim quidem ex impuro, partim ex ma- D leficorum numero congregati : nec vero scio an tutum sit tales presbyteros aut diaconos vocare : ex Imperatoris autem aula duo aut tres solummodo fuere, qui Theophilum roborarunt, militari præsidio opem illi ferentes : e mulieribus præter illas quæ vulgo notæ sunt, tres, viduæ quidem, sed a viris divites factæ, multam ex rapinis pecuniam possidentes in propriæ salutis perniciem; tumultuum et seditionum commotrices : Marsa Promoti uxor, Castricia Saturnini, et Eugraphia quædam E usquequaque furiosa : reliqua autem pudet dicere. Cæterum hæ atque illi, tardo corde in fide cum sint, velut phalanx furore ebria, in unam sententiam odio doctrinæ adunati, exitii torrentem adversus Ecclesiæ pacem concitarunt. Diac. Velis igitur, pater, et libenter velis coram Deo nobis dicere, unde et illorum adversus Joannem odium, et quæ fuerit Joannis episcopi pertinacia tantas potestates lædere : simul declara nobis unde vitam exorsus sit, et quo pacto ad Constantinopolis epi- F scopatum sit evectus, et quanto tempore eum tenuerit, et qui fuerint ejus mores, et quis ejus vitæ finis, siquidem mortuus est, ut audimus. Etsi per

τὸς, φησὶν, Οὐαλλεριανὸς ὁ χιλίαρχος ἐνέβαλεν ἡμᾶς εἰς σαθρότατον πλοῖον, ὡς ἐθρυλλεῖτο, δοὺς τὴν τιμὴν τῷ ναυκλήρῳ ἐπισκόπων τῆς ἀπωλείας τῶν ἐμπλεόντων, ἅμα εἴκοσι στρατιώταις ἐκ τάξεων δια- P. φόρων παραχρῆμα ἐξέωσεν τῶν Ἀθύρων. Διαπλεύσαντες οὖν ἱκανοὺς σταδίους, καὶ μέλλοντες ἀπόλλυσθαι, προσωρμήσαμεν τῇ Λαμψάκῳ· κἀκεῖθεν ἀμείψαντες τὴν ὁλκάδα, κατήχθημεν τῇ εἰκοστῇ ἐν Ὑδροῦντι τῆς Καλαβρίας. Οὐκέτι δὲ ἡμῖν εὗρον εἰπεῖν ἐν τίσιν ὁ μακάριος ἐπίσκοπος Ἰωάννης, ἢ ποῦ νῦν οἱ ἐπίσκοποι οἱ περὶ Δημήτριον καὶ Κυριακὸν καὶ Εὐλύσιον καὶ Παλλάδιον σὺν τοῖς ἡμετέροις ἐπισκόποις τὴν πρεσβείαν στειλάμενοι. Ὁ ἐπίσκ. Δεῦρο δὴ λοιπὸν, ἱερώτατε, ὑπόσχου μοι τὸν νοῦν, προσέχων σαφῶς τοῖς λεγομένοις, καὶ καθεξῆς σοι γνωρίσω πάσης τραγῳδίας τοὺς ἐν μέσῳ σατυρικοὺς θορύβους, πόθεν τε τῆς μέθης ἤρξαντο, καὶ μέχρι τίνος ἔδοξαν παύεσθαι, οὐδέπω δὲ πέπαυνται. Ἡ μὲν ἁπάντων τῶν κακῶν, ὡς ἂν εἴποι τις, πηγὴ ἡ ἀρχή ἐστιν ὁ μισόκαλος δαίμων, ἀεὶ ἀντιπράττων ὡς λύκος ταῖς τοῦ Χριστοῦ λογικαῖς ἀγέλαις, λυμαινόμενος μὲν ἀφειδῶς τοὺς ἐμπείρους τῶν [b] ἀγελαιοκόμων πάθεσι πολυτρόποις, καθάπερ ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων τοὺς ἄῤῥενας τῶν Ἰουδαίων, λιπαίνων δὲ ταῖς ἀπάταις τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἡδονῶν τοὺς φένακας τῶν ψευδοποιμένων. Οἱ P. δὲ μετὰ ταῦτα τῆς πονηρᾶς πηγῆς ὀχετοὶ, ὡς ἅπας ὁ περίγειος ἐπίσταται χῶρος, εἰσὶν Ἀκάκιος καὶ Ἀντίοχος καὶ Θεόφιλος καὶ Σευηριανὸς, οἱ λεγόμενοι μὲν ὃ μή εἰσιν, ὄντες δὲ ὃ λέγεσθαι οὐκ ἀνέχονται· τοῦ δὲ τάγματος τῶν κληρικῶν πρεσβύτεροι δύο, διάκονοι δὲ πέντε, οἱ μὲν ἐξ ἀκαθάρτου, οἱ δὲ ἐκ κακωτικοῦ ἀριθμοῦ συναγόμενοι· οὐκ οἶδα δὲ εἰ ἀκίνδυνον τοὺς τοιούτους λέγειν πρεσβυτέρους ἢ διακόνους· τῆς δὲ τοῦ βασιλέως αὐλῆς δύο ἢ τρεῖς μόνοι, οἳ καὶ ἐνεύρωσαν τοὺς περὶ Θεόφιλον, στρατιωτικῇ βοηθείᾳ συνεπαγωνιζόμενοι· γυναικῶν δὲ πρὸς ταῖς φημιζομέναις τρεῖς, χῆραι μὲν, ἀνδρόπλουτοι δὲ, ἐπ' ὀλέθρῳ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας τὰ ἐξ ἁρπαγῆς χρήματα κεκτημέναι, [c] ταραξάνδριαι καὶ ἀνασείστριαι· Μάρσα Προμότου γυνὴ, καὶ Καστρίκια ἡ Σατορνίνου, καὶ Εὐγραφία, ἀμφιμανής τις· τὰ δὲ λοιπὰ αἰδοῦμαι καὶ λέγειν. Αὗται καὶ οὗτοι νωθροκάρδιοι ὄντες ἐν τῇ πίστει, καθάπερ φάλαγξ οἰνομανὴς, εἰς μίαν συναχθέντες μισοδιδασκαλίας γνώμην, χείμαῤῥον ἀπωλείας κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης εἰργάσαντο. Ὁ διάκ. Τοιγαροῦν προθυμήθητι, πάτερ, ἐπὶ μαρτυροῦντος τοῦ Θεοῦ εἰπεῖν ἡμῖν, πόθεν τε τούτων P. τὸ πρὸς αὐτὸν μῖσος, καὶ τίς φιλονεικία τοῦ ἐπισκόπου Ἰωάννου λυπῆσαι τοσαύτας ἀξίας· ὁμοῦ δὲ γνω-

[b] [Restituimus Ms. lectionem. Montf. cum Bigoto ἀγελοκόμων.]

[c] Georg. ταραξάντριαι.

ρισον ἡμῖν, πόθεν τε ἤρξατο τοῦ βίου, καὶ πῶς ἤχθη εἰς Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκοπὴν, καὶ πόσον ἱεράτησε χρόνον, καὶ ὁποῖον τὸ τούτου ἦθος, καὶ τίς ἡ τοῦ βίου κατάλυσις, εἴ γε κεκοίμηται, ὡς ἀκούομεν. Εἰ καὶ ταμάλιστα διὰ πάντων τρέχει θαυμασία καὶ ἐνάρετος [a] μνήμη τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλ' ὅμως σύνηθές μοι τὸ μὴ προχείρως πιστεύειν ταῖς φήμαις, πρὶν ἂν παρὰ τῶν ὀρθῶς ψέγειν καὶ ἐπαινεῖν εἰδότων μάθω βεβαίως. Ὁ ἐπίσκ. [b] Ἐπαινοῦμέν σου τὴν ἀκρίβειαν, οὐκ ἀποδέχομαι δὲ τὴν διάκρισιν, φιλαληθέστατε ἄνερ καὶ Θεοῦ ἄνθρωπε Θεόδωρε· ἔδει γάρ σε ἐξ αὐτῆς τῆς πολιᾶς ἡμῶν, ἵνα περιαυτολογήσω, καὶ ἐκ τοῦ ἀξιώματος ἀρκεσθῆναι πρὸς ἀληθείας ἀπόδειξιν· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο μὲν οὐ πεποίηκας, δίς δέ με κατακρίνεις, κἂν μετὰ ταῦτα ἀπροφάσιστόν μοι τὴν ἀκοὴν παρεγγύησαι, ἵνα μὴ εἰς ἀνόνητον οἱ τῶν λόγων γένωνται δίαυλοι. Ἐπίσταμαι γὰρ τὰ γεγραμμένα παρὰ τῷ θείῳ νόμῳ, τὸ Ἀπολεῖ Κύριος πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος· καὶ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ Ἰωάννῃ· Ὁ λαλῶν ψεῦδος, οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ· καὶ πάλιν παρὰ τῷ Δαβίδ· Ὅτι ἀνεφράγη στόμα λαλούντων ἄδικα. Ἀδικεῖ γὰρ ἀληθῶς ὁ ψευδόμενος ὃν πείθει· ἀδικεῖ δὲ καὶ ὁ πειθόμενος τὸν ψευδόμενον, ῥᾳδίως πιστεύων. Ἐπ' ἴσης οὖν ἐξαμαρτόντων ἑκατέρων, μήδ' ὁπότερος ἡμῶν ἀδικήσοι τὸν πέλας. Ἀρετὴ γὰρ αὕτη, τοῦ μὲν λέγοντος, λέγειν τἀληθῆ, τοῦ δὲ ἀκούοντος, δοκιμάζειν [c] τὰ ἄδικα· Γίνεσθε γὰρ, φησὶν ἡ Γραφὴ, δόκιμοι τραπεζῖται, τὸ κίβδηλον ἀπὸ τοῦ δοκίμου ῥίπτοντες· οὐχ ἵνα κομπάσαντες τὸν ἦχον δεξώμεθα, ἀλλ' ἵνα σταθμίσαντες τῷ θείῳ φόβῳ μετὰ ὀρθοῦ συνειδότος τὰ λαλούμενα πάντα, ἢ τὰ γραφόμενα, τῇ τῶν πραγμάτων μαρτυρίᾳ δεξώμεθα. Ὤτων καὶ γλώττης μέγας ὁ κίνδυνος· διὸ καὶ ὁ καλλιτέχνης Θεὸς τῇ μὲν ὑπὸ δύο χειλέων τηρεῖσθαι πεποίηκεν, ἐνδοτέρω τὸ τῶν ὀδόντων ἔρυμα πήξας, ἵνα ἀσφαλὲς τὸ φρούριον ὑπάρχον σωφρονίζῃ ταύτης τὴν εὐκολίαν, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου, καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χείλη μου, τοῦ μὴ ἁμαρτάνειν με ἐν γλώσσῃ μου· τῶν δὲ τὴν ὀπὴν ἑλικοειδῶς ἐξετόρνευσε, διὰ τοῦ σχήματος αἰνιττόμενος μὴ θᾶττον εἰσδύνειν τὸν λόγον, ἵνα ἐν πλείονι χρόνῳ ἑλιττόμενος, τὴν ὕλην τοῦ ψεύδους μετὰ τῶν τῆς κακίας σκυβάλων προσκαταλείψῃ ταῖς ὄχθαις λεπτῶς [c] διωθούμενος. Οὐ μόνον δὲ τούτων ἐφρόντισε τῶν ὀργάνων ὡς μόνων πταιόντων· ἤδη δὲ καὶ ταῖς κόραις, καθάπερ θυρίσι, καταπετάσματα τέθεικεν, ἵνα μὴ τὸν τῆς ἀκολασίας εἰσδέχωνται θάνατον, ὃν ὁ προφήτης μαρτύρεται λέγων· Θάνατος ἀνέβη διὰ τῶν

[a] Georg. φήμη. [Placet.]
[b] [Leg. ἐπαινῶ μέν.]
[c] [Leg. τὰ ἀδόκιμα, vel τὰ λεγόμενα.]

omnes maxime pervagabatur mirabilis et sancta viri illius fama; tamen consuevi non adeo facile rumoribus credere, priusquam ab hominibus qui vituperare et laudare recte noverunt, rem liquido cognoverim. Episc. Laudo diligentiam tuam, distinctionem vero non admitto, veritatis amantissime et Deo care vir Theodore. Nam ipsa canities et dignitas nostra, ut de me ipso loquar, tibi sufficere debebant, ut vera esse crederes quæ dicimus. Quoniam vero id non fecisti, et bis me jam ad judicium Dei vocas; posthac saltem omisso omni prætextu aures mihi accommoda, ne in vanum decurrat oratio. Scio enim quæ in lege divina scripta sunt: *Perdet Deus omnes qui loquuntur mendacium;* [Psal. 5. 7.] et apud apostolum Joannem, *Qui loquitur mendacium non est ex Deo;* [Joan. 8. 44.] et rursus apud Davidem, *Quoniam obstructum est os loquentium iniqua.* [Psal. 62. 12.] Revera enim inique agit qui fallit eum cui persuadet; et qui credit mentienti, etiam inique agit, dum facile credit. Cum igitur æqualiter uterque peccet, neuter nostrum injuria afficiat proximum. Est enim hæc virtus, dicentis quidem vera loqui, ejus vero qui audit, iniqua dijudicare. Estote enim, inquit Scriptura, probi trapezitæ, falsum a probo rejicientes : non ut tinnitu explorantes sonitum accipiamus, sed ut in Dei timore cum recta conscientia omnia dicta aut scripta ponderantes, rerum veritatem suscipiamus. Aurium et linguæ magnum periculum est: ideo optimus rerum artifex Deus linguam a duobus labris interius fixo dentium septo custodiri statuit, ut tutum illud præsidium ejus facilitatem coerceret, secundum id quod scriptum est: *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium munitionis circa labia mea*, [Psal. 140. 3.] ut non delinquam in lingua mea. Aurium vero foramen flexuose tornavit, figura ipsa significans non cito admittendum esse sermonem, ut dum diutius volvitur, mendacii materiam cum malitiæ sordibus leviter insinuatus ad aurium aditum relinquat. Non solum autem horum instrumentorum curam habuit Deus, quasi sola peccarent, sed et oculorum pupillis veluti fenestris velamina apposuit, ne impudicitiæ mortem admittant, quam propheta testatur dicens : *Mors ascendit per fenestras.* [Jer. 9. 21.] Diac. Si de vulgari ac levis momenti negotio inquisitio esset, sacratissime pater, sufficeret ad-

[c] [*Fort.* εἰσωθούμενος. Salvin. in marg. exempl. Bigot.]

spectus tui species ad faciendam verbis tuis fidem: sed quoniam cum de veritate inquiritur, non minimam nunc quidem reprehensionem affert, postea vero condemnationem, assistentibus simul principibus et populis ante tremendum tribunal: ignosce mihi, optime, nec mihi canos capillos testes profer: senuerunt enim etiam improbi qui non animam virtutibus canam fecerunt, sed corpora temporis diuturnitate rugis exararunt: quales erant in Babylone falsi senes, et in Jeremia Ephraim, de quo exprobrans Scriptura clamat: *Ephraim columba insipiens, non habens cor: canities ipsi advenit, ipse vero non cognovit.* Iterum vero asperius dixit: *Factus est Ephraim panis subcinericius, qui non convertitur, et alieni comederunt robur ejus.* Illud quoque addam, etiamsi sermo fiat longior: quis magis canus, aut quis visu modestior Acacio Berœensi, quem vos nunc accusatis ut seditionis auctorem, et delicti eorum ducem qui res novas excitarunt? cujus vel nares ipsæ canos habebant pilos longissimos, cum Romam venit ferens ordinationis Joannis episcopi decretum. Episc. Nunc clare novi te probum esse trapezitam, qui non credas pelliceo tabernaculo, sed scientiam ejus qui inhabitat inquiras. Etenim et Ægyptiorum templa amplissima cum sint, et lapidum specie se jactent, intus simias habent et ibes et canes pro diis. Cæterum Dominus noster et Deus loquens Samueli de constituendo duce Israelis, præcipit ne consideret habitum et figmentum lutei corporis, dicens: *Non sicut homo videbit Deus: homo enim in faciem, Deus autem in cor.* Quare qui in omni re imitantur Deum, interiora perscrutantur. Unde me tibi libenter permitto, qui trutinam tuam in neutram partem inclinare exploraverim. Babylonii vero, senes quidem corpore, animo autem ob stuporem admodum infantes, si mortuorum resurrectioni credidissent, prius quidem habuissent sanam sapientiam, nec deperiissent Susannam alterius uxorem: deinde, si Dei timorem habuissent, impudicitiæ suæ numquam calumniam adjunxissent. Infamiæ in sene indicium est, juvenilis formæ corruptio.

Osee 7. 11 9. — Ibid. v. 8. 9. — 1. Reg. 16. 7.

Cap. v.

Joannes ille genere quidem erat Antiochenus (mortuus enim est), natus e parentibus, qui nobiliter vixerunt in officio magistri militum Syriæ, patri in lucem editus post sororem. Cum autem esset ingenio solertiori, sese in literarum studio exercuit ad sacrarum Scripturarum ministerium.

θυρίδων, Ὁ διάκ. Εἰ μὲν ἐν τοῖς τυχοῦσιν ἦν ἡ ἐξέτασις, ἱερώτατε πάτερ, ἤρκει σου ἡ τοῦ εἴδους κατάστασις πιστῶσαι τοὺς λόγους· ἐπειδὴ δὲ οὐ μικρὰν φέρει νῦν μὲν κατάγνωσιν, μετέπειτα δὲ κατάκρισιν, 16 A συναχθέντων ἀρχόντων τε καὶ λαῶν παρὰ τῷ βήματι τῷ φοβερῷ, ἀληθείας οὔσης τῆς ζητουμένης, δός μοι συγγνώμην, ἄριστε, μὴ τὰς τῶν τριχῶν προβαλλόμενος πολιὰς μάρτυρας· γεγηράκασι γὰρ καὶ φαῦλοι, οὐκ ἀρετῇ τὴν ψυχὴν πολιώσαντες, ἀλλὰ τὰ σώματα χρόνου μήκει ῥυτιδώσαντες· οἷοι ἦσαν οἱ κατὰ Βαβυλῶνα ψευδοπρεσβύτεροι, καὶ ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ Ἐφραΐμ, περὶ οὗ μεμφόμενος ὁ λόγος βοᾷ· Ἐφραΐμ περιστερὰ ἄνους, οὐκ ἔχουσα καρδίαν· πολιαὶ αὐτῷ ἐξήνθησαν, αὐτὸς δὲ οὐκ ἔγνω. Δισσεύων δὲ λέγει πληκτικώτερον· B Ἐγένετο Ἐφραΐμ ἐγκρυφίας οὐ μεταστρεφόμενος, καὶ ἀλλότριοι ἔφαγον τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ. Κἀκεῖνο δὲ προσθήσω, εἰ καὶ μηκυνῶ τὸν λόγον· τίς πολιώτερος ἢ τίς ἐπιεικέστερος τὸ φαίνεσθαι Ἀκακίου τοῦ Βεροίας, ὃν νῦν διαμέμφεσθε ὡς ταραξάρχην καὶ ἡγεμόνα τῆς τῶν νεωτεροποιῶν πλημμελείας; οὗ καὶ αὐτοὶ οἱ μυκτῆρες τὰς λευκὰς ἐπεσύροντο τρίχας, ἡνίκα ἐπέστη τῇ Ῥώμῃ, κομίσας τῆς χειροτονίας τὸ ψήφισμα τοῦ ἐπισκόπου Ἰωάννου. Ὁ ἐπίσκ. Νῦν ἔγνων σαφῶς ὅτι δόκιμος εἶ τραπεζίτης, μὴ πειθόμενος τῇ δερματίνῃ σκηνῇ, ἀλλὰ τὴν τοῦ ἐνοι- C κοῦντος ἐπιζητῶν ἐπιστήμην. Καὶ γὰρ καὶ οἱ Αἰγυπτίων ναοὶ μέγιστοι ὄντες, καὶ κάλλει λίθων κομπάζοντες, πιθήκους ἔχουσιν ἔνδον καὶ ἴβεις καὶ κύνας ἀντὶ θεῶν· ὁ δὲ ἡμέτερος Κύριος καὶ Θεὸς, χρηματίζων τῷ Σαμουὴλ περὶ καταστάσεως ἡγεμόνος τοῦ Ἰσραὴλ, παρεγγυᾷ μὴ βλέπειν εἰς ἕξιν καὶ πλάσιν πηλίνου σώματος, λέγων, Οὐχ ὡς ἄνθρωπος βλέπει ὁ Θεός· ἄνθρωπος μὲν γὰρ εἰς πρόσωπον, Θεὸς δὲ εἰς καρδίαν. Διὸ οἱ μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ παντὸς πράγματος τὸ βαθύτερον ἐρευνῶσιν. Ὅθεν προθύμως ἐμαυτὸν D ἐπιδίδωμι, ἐξαγιάσας σου τὸν ζυγὸν μηδαμῶς ἑτεροκλινοῦντα. Οἱ δὲ Βαβυλώνιοι, γέροντες μὲν τὰ σώματα, τὰς δὲ ψυχὰς ὑπ' ἀναισθησίας κομιδῇ νήπιοι, εἰ ἐπίστευον τῇ τῶν νεκρῶν ἀναστάσει, πρότερον μὲν, ἐῤῥωμένην ἔχοντες τὴν σοφίαν, οὐκ ἂν ἤρων Σωσάννης γυναικὸς ἀλλοτρίας· ἔπειτα δὲ, εἴπερ εἶχον τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, οὐκ ἂν συνέπλεξαν τῇ ἀκολασίᾳ τὴν συκοφαντίαν. ᵃ Τὸ δὲ ἄτιμον ἐν γήρᾳ ἀπόδειξις τῆς νεωτερικῆς ὥρας ἡ καπηλεία.

Ἰωάννης οὗτος τὸ μὲν γένος ἦν Ἀντιοχεύς (κεκοίμηται δὲ), υἱὸς γεγονὼς τῶν διαπρεψάντων εὐγενῶς E παρὰ τῇ τάξει τοῦ στρατηλάτου τῆς Συρίας, ταχθεὶς πρὸς ἀδελφῇ τῷ πατρί. Δεξιωτέρας δὲ ὑπάρχων γνώμης, ἐξησκήθη τοῖς λόγοις πρὸς διακονίαν τῶν θείων λογίων. Ἐκεῖθεν ὀκτωκαιδέκατον ἔτος ἄγων τὴν τοῦ

ᵃ [*Fort.* τοῦ δὲ ἀτίμου Bigot.]

σώματος ἡλικίαν, ἀφηνίασε τοὺς σοφιστὰς τῶν λεξειδρίων· ἀνδρυνθεὶς δὲ τὴν φρένα, [b] ἤρα τῶν ἱερῶν μαθημάτων. Ἦρχε δὲ τὸ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν Ἐκκλησίας ὁ μακάριος Μελέτιος ὁ ὁμολογητής, τὸ γένος Ἀρμένιος· ὃς προσχὼν εὐφυῆ τὸν νεανίσκον ἐπέτρεπεν αὐτῷ συνεχῶς πλησιάζειν, ἐρασθεὶς τοῦ κάλλους τῆς τούτου καρδίας, προφητικῷ ὄμματι προορῶν τοῦ νεανίσκου τὴν ἔκβασιν. Ὡς δὲ παρήδρευσε μυσταγωγηθεὶς τὴν τοῦ λουτροῦ παλιγγενεσίαν ἀμφὶ τὰ τρία ἔτη, προάγεται ἀναγνώστης. Νυττόμενος δὲ ὑπὸ τοῦ συνειδότος μὴ ἀρκεῖσθαι τοῖς ἐν τῇ πόλει πόνοις, σφριγώσης τῆς νεότητος, εἰ καὶ σῶον ἦν τὸ φρονοῦν, καταλαμβάνει τὰ πλησίον ὄρη· καὶ περιτυχὼν γέροντι Σύρῳ, ἐγκράτειαν τημελοῦντι, ἀπομιμεῖται τὴν σκληραγωγίαν, χρονίσας παρ' αὐτῷ δὶς δύο ἔτη, ἀπομαχόμενος ταῖς τῆς ἡδυπαθείας σπιλάσιν. Ὡς δὲ ῥᾷον περιεγένετο τούτων, οὐ πόνῳ τοσοῦτον, ὅσον λόγῳ, ἀναχωρεῖ ἐν σπηλαίῳ μόνος, γλιχόμενος ἀδηλίας· κἀκεῖ διατρίψας τρὶς ὀκτὼ μῆνας, ἄϋπνος διετέλει τὸ πλεῖστον, ἐκμανθάνων τὰς τοῦ Χριστοῦ διαθήκας πρὸς ἐξοστρακισμὸν τῆς ἀγνοίας. Μὴ ἀναπεσὼν δὲ τὸν τῆς διετίας χρόνον, μὴ νύκτωρ, μὴ μεθ' ἡμέραν, νεκροῦται τὰ ὑπὸ γαστέρα, πληγεὶς ἀπὸ τοῦ κρύους τὰς περὶ τοὺς νεφροὺς δυνάμεις. Οὐκ ἐπαρκῶν δὲ ἑαυτῷ χρησιμεύειν, πάλιν καταλαμβάνει τὸν ἐκκλησιαστικὸν λιμένα. Καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Σωτῆρος προνοίας, πρὸς τὸ χρήσιμον τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς ἀσθενείας τῶν τῆς ἀσκήσεως πόνων αὐτὸν ἀπελασάσης, ἵν' ἐμποδισθεὶς τῇ ἀδυναμίᾳ, ἀπόσχηται τῶν σπηλαίων. Ἐντεῦθεν χειροτονεῖται διάκονος διὰ τοῦ Μελετίου, ὑπηρετήσας τῷ θυσιαστηρίῳ δύο πρὸς τοῖς τρισὶν ἔτεσιν. Ἤδη δὲ τῆς διδασκαλικῆς αὐτοῦ ἀρετῆς διαλαμπούσης, καὶ τῶν λαῶν ἐκ τῆς τοῦ βίου ἅλμης γλυκαινομένων αὐτοῦ τῇ συντυχίᾳ, πρεσβύτερος χειροτονεῖται διὰ Φλαβιανοῦ τοῦ ἐπισκόπου. Καὶ διαπρέψας τρὶς τέσσαρα ἔτη ἐν τῇ τῶν Ἀντιοχέων Ἐκκλησίᾳ, ἀποσεμνύνει τὸ ἐκεῖσε ἱερατεῖον τῇ τοῦ βίου ἀκριβείᾳ, τοὺς μὲν ἁλίζων τῇ σωφροσύνῃ, τοὺς δὲ φωτίζων τῇ διδασκαλίᾳ, τοὺς δὲ ποτίζων τοῖς τοῦ Πνεύματος νάμασιν. Τούτων δὲ οὕτως οὐριοδρομούντων τῇ τοῦ Χριστοῦ κυβερνήσει, κοιμᾶται ὁ μακάριος Νεκτάριος, ὁ ἐπίσκοπος τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίας. Ἐντεῦθεν συντρέχουσί τινες τῶν μὴ ζητουμένων, [a] μνηστεύοντες τὴν προεδρίαν, ἄνδρες τινὲς οὐκ ἄνδρες, πρεσβύτεροι μὲν τὴν ἀξίαν, ἀνάξιοι δὲ τῆς ἱερωσύνης, οἱ μὲν πραιτωριοκτυποῦντες, οἱ δὲ καὶ δωροδοκοῦντες, ἄλλοι δὲ καὶ τοὺς δήμους γονυπετοῦντες. Ἐπὶ τούτοις κλονεῖται ὁ λαὸς τῶν ὀρθοδόξων, διασκύλλων τὸν βασιλέα, ἐπιζητῶν τὸν ἐπιστήμονα τῆς ἱερωσύνης. Ἐκράτει

Hinc decem et octo annos natus, a sophistis, qui voculas captant, descivit; ubi vero mente virili fuit, amore captus est sacrarum Literarum. Præerat tunc temporis Antiochenæ Ecclesiæ beatus Meletius Confessor, genere Armenius: qui animadvertens juvenis illius felix ingenium, et pulchritudine mentis illius captus, permittebat ei ut secum assidue versaretur, lumine prophetico prævidens juvenis illius successum. Cum vero tres annos assidue apud eum mansisset, sacro lavacro ab eodem initiatus, lector promovetur. Verum impellente eum animo, ut contentus non erat civitatis laboribus, in ardore juventutis, tametsi mens sana esset, ad vicinos montes adit. Hic cum in Syrum quemdam incidisset severissimæ continentiæ senem; duriora vitæ ejus instituta imitatur annis quatuor, quos apud ipsum, luctans cum voluptatum cantibus, exegit: quas ubi facilius, non tam labore quam ratione, superavit, tum secessit in speluncam solus, delitescere cupiens. Illic annos moratus est duos, quibus insomnis ut plurimum perstitit, Christi testamentum, quo ignorantiam expelleret, addiscens. Cum toto illo biennio nec interdiu, nec noctu decubuisset: proxima ventri ei sunt emortua, lumborumque vires præ frigore profligatæ. Cum autem sibi opem ferre non posset, rursus ecclesiasticum portum apprehendit. Atque id divinæ providentiæ opus fuit, quæ ad utilitatem Ecclesiæ eum per infirmitatem a monasticæ vitæ laboribus retraxit: ut necessitate impeditus, a speluncis avelleretur. Inde, postquam altari annos quinque ministrasset, a Meletio diaconus ordinatur. Cæterum, cum ejus ad docendum facultas jam inclaresceret, et populus ex sæculi amaritudine dulcesceret ejus conversatione: a Flaviano episcopo presbyter ordinatur. Cumque duodecim annos in Ecclesia Antiochiæ effulsisset, exacta vitæ norma clerum Antiochensem illustrat: hos sapientiæ sale condiens, hos doctrina illuminans, illos Spiritus sancti laticibus irrigans. Dum hæc ad Christi fidelium gubernationem optime sic succedunt, moritur beatus Nectarius, episcopus Constantinopolitanæ Ecclesiæ. Tunc concurrunt quidam qui non quærebantur, ambientes episcopatum, viri quidam minime viri, presbyteri quidem dignitate, sed sacerdotio indigni: alii prætorium fatigantes, alii donis corrumpentes, alii vero ad plebis etiam genua procumbentes. Super his commovetur orthodoxorum populus, Imperatorem sollicitans,

[b] [Pro ἤρα Ms. κρατῶν. Sic certe margo.]

[a] Codex μαστεύοντες, forte melius.

sacerdotii peritum requirens. Summam autem rerum tenebat Eutropius eunuchus, præpositus Imperatorii cubiculi. Cum Joannem optaret præponere civitati (ejus enim virtus nota ei fuerat, cum Imperatoris negotia ipsum ad interiorem orientem abduxissent), efficit ipse ut Imperator litteras scribat ad Comitem orientis, ut sine strepitu, nihil conturbans Antiochiam, Joannem emitteret. Is statim acceptis litteris, hortatur ipsum, ut extra civitatem usque ad Martyria, juxta portam Romanensem dictam, sistat se: et publicæ rhedæ impositum, eunucho ad id misso cum milite Magistri tradit. Sic adductus ordinatur episcopus Constantinopolitanæ Ecclesiæ. Ab initio igitur Theophilus, Alexandrinus episcopus, cum ad ejus ordinationem venisset, irreprehensibilem ejus loquendi libertatem videns, ejus ordinatione exanimatus est. Vafer enim est ex ipso adspectu: occultum enim cujusque hominis consilium et mens dignosci non potest. Diac. Exspecta, pater, ut pauca opponam. Episc. Quid hoc autem maxime est? Diac. Si talis est Theophilus, ut ad solum adspectum mentis acie omnia pervideat: quomodo ignoravit, expulso Joanne orbem universum a se turbandum esse? Episc. Hoc mirandum non est, o optime. Etenim dæmones, qui adventum Servatoris declararunt, ignorarunt uno Christi fidelium statu se constringendos esse. Diac. Ubi autem Servatoris adventum declararunt? Episc. Cum clamabant: *Novimus te, qui sis, sanctus Dei: quid venisti ante tempus torquere nos?* Vides ut ante novissent non solum sanctum eum esse, sed etiam judicem. Quid vero loquor de dæmonibus? infelices meretriculæ ex oculorum statu castos viros dignoscunt, eosque aversantur: ut infirmus oculus solis radium, et vultur unguentum. Unde autem peccatoribus religio abominationi est, si eam non nossent? Sic et Theophilus, ex quo in Joannis adspectu non invenit quod oculis suis responderet aut gratum esset, conjectura, non certa scientia contrarium suspicatus est. Diac. Mira dixisti, pater. Cur vero obsistebat ejus ordinationi? Episc. Mos ipsi talis erat, ut bonos et cordatos non ordinaret, nisi quando sua eum conjectura fefellisset: omnibus imperare volens ut stupidis, satius judicans insipientibus imperare, quam sapientibus parere. A salubri tamen providentia volens nolens superatus est. Sic ordinatus Joannes, rerum curam aggreditur, per rationalem fistulam oves probare

Matth. 8. 29.

δὲ τῶν πραγμάτων Εὐτρόπιος ὁ σπάδων, ἀφηγητὴς τῶν βασιλικῶν κοιτώνων. Βουλόμενος οὖν αὐτὸν παραθέσθαι τῇ πόλει (εἶχε γὰρ πεῖραν τῆς ἀρετῆς Ἰωάννου, βασιλικῆς αἰτίας αὐτὸν εἰς ἀνατολὴν τὴν ἐνδοτέραν ἀγαγούσης), οὗτος παρασκευάζει τὸν βασιλέα γράμματα χαράξαι πρὸς τὸν κόμητα Ἀντιοχείας, ἀψοφητὶ ἐξαποστεῖλαι τὸν Ἰωάννην, μὴ ταράξαντα τὴν Ἀντιοχέων. Ὃς ἐξαυτῆς δεξάμενος τὸ γράμμα, παρακαλεῖ αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως γενέσθαι μέχρι τῶν μαρτυρίων, πλησίον τῆς πύλης τῆς καλουμένης Ῥωμανησίας, καὶ ἐπιβιβάσας αὐτὸν δημοσίῳ [b] ῥιδίῳ, παραδίδωσι τῷ ἀποσταλέντι εὐνούχῳ σὺν τῷ στρατιώτῃ τοῦ μαγίστρου. Οὕτως ἀχθεὶς χειροτονεῖται ἐπίσκοπος τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίας. Ἀπαρχῆς οὖν ὁ Θεόφιλος ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐπίσκοπος, προσχὼν αὐτοῦ τῇ καταστάσει, τῷ ἀνεπιλήπτῳ τῆς παῤῥησίας, [a] ἠψυχώθη πρὸς τὴν χειροτονίαν. Ἔστι γὰρ δεινὸς ἐκ τῆς φανερᾶς ὄψεως· ἀφανὲς γὰρ ἀνθρώπου βούλημα καὶ γνώμην συνιδεῖν. Ὁ διάκ. Ἐπίσχες, πάτερ, μικρὸν ἀνθυπενέγκω. Ὁ ἐπίσκ. Τί τοῦτο μάλιστα; Ὁ διάκ. Καὶ εἰ τοιοῦτος ὑπάρχει ὁ Θεόφιλος, ὡς πρὸς τὸ βλέπειν δι' ὀξύτητα, πῶς ἠγνόησεν ὅτι τὴν οἰκουμένην ταράξει ἐξεώσας αὐτόν; Ὁ ἐπίσκ. Τοῦτο οὐ θαυμαστὸν, ὦ βέλτιστε· καὶ γὰρ οἱ δαίμονες γνωρίσαντες τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίαν, ἠγνόησαν ὅτι ἑνὶ φυσήματι τῶν αὐτῷ πεπιστευκότων δεθήσονται. Ὁ διάκ. Ποῦ δὲ ἐγνώρισαν τὴν τοῦ Σωτῆρος παρουσίαν; Ὁ ἐπίσκ. Ἡνίκα ἐβόων· Οἴδαμέν σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ· τί ἦλθες πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς; Ὁρᾷς ὅτι προῄδεισαν, οὐ μόνον ὅτι ἅγιός ἐστιν, ἀλλ' ὅτι καὶ κριτής. Τί δὲ λέγω περὶ τῶν δαιμόνων; αἱ κακοδαίμονες τῶν ἑταιρίδων ἐκ τῆς τῶν ὀφθαλμῶν καταστάσεως γνωρίζουσι τοὺς σώφρονας ἄνδρας, καὶ ἀποστρέφονται· ὥσπερ ὁ νοσῶν ὀφθαλμὸς τὴν τοῦ ἡλίου αἴγλην, καὶ ὁ γὺψ τὸ μύρον. Πόθεν δὲ τὸ βδέλυγμα ἁμαρτωλοῖς θεοσέβεια, εἰ μὴ ταύτην ἐγνώριζον; Οὕτω καὶ ὁ Θεόφιλος, ἐξ ὧν τοῦ ἰδίου ὀφθαλμοῦ τὸ κατάλληλον ἢ τὸ καταθύμιον ἐν τῇ τοῦ Ἰωάννου ὄψει οὐχ εὗρεν, στοχαστικῶς τὸ ἐναντίον ὑπετόπασεν, οὐ καταληπτικῶς. Ὁ διάκ. Θαυμασίως εἴρηκας, πάτερ. Πρὸς τί δὲ ἀντέπιπτεν τῇ χειροτονίᾳ; Ὁ ἐπίσκ. Ἔθος αὐτῷ τοιοῦτον ἦν, μὴ χειροτονεῖν τοὺς χρηστοὺς καὶ ἐχέφρονας, εἰ μή τι ἂν ἀστοχήσοι, βουλόμενος ἁπάντων κρατεῖν ὡς ἀνοήτων· ἄμεινον ἡγούμενος ἀνοήτων κρατεῖν, ἢ φρονίμων ἀκούειν. Πλὴν ὅμως νικᾶται ὑπὸ τῆς σωτηρίου προνοίας καὶ ἑκὼν καὶ ἄκων. Οὕτως χειροτονηθεὶς ὁ Ἰωάννης, ἄρχεται τῆς τῶν πραγμάτων ἐπιμελείας, ἀπὸ τῆς λογικῆς ἀρξάμενος σύριγγος τῆς τῶν προβάτων δοκιμασίας. Ὀλιγάκις δὲ καταχρώμενος καὶ τῇ

b [Fort. ῥηδίῳ.]

a Cod. ἠντικότει πρὸς τήν.

ἐλεγκτικῇ βακτηρίᾳ, κατατείνει λόγον κατὰ τῆς ἐπιπλάστου ἀδελφοζωΐας, τὸ δ' ἀληθὲς, κατὰ τῆς ἀσχήμου κακοζωΐας περὶ τῶν καλουμένων συνεισάκτων, ἀποδεικνὺς ἐν αἱρέσει κακῶν ἀμείνους εἶναι τοὺς πορνοτρόφους. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ πόῤῥω τοῦ ἰατρείου οἰκοῦντες, καθ' ἑαυτοὺς ἔχουσι τοῖς βουλομένοις τὴν νόσον· οὗτοι δὲ ἔνδον τοῦ ἐργαστηρίου οἰκοῦντες τῆς σωτηρίας, καὶ τοὺς ὑγιαίνοντας ἐκκαλοῦνται εἰς νόσον. Ἐντεῦθεν θλίβεται τὸ ἀφιλόθεον μέρος τοῦ κλήρου πυρέττον τὸ πάθος. Μετ' ἐκεῖνον τὸν λόγον ἄρχεται κατὰ τῆς ἀδικίας, καταστρέφων τὴν μητρόπολιν τῶν κακῶν τὴν πλεονεξίαν εἰς οἰκοδομὴν δικαιοσύνης. Τοῦτο γὰρ ἴδιον τῶν σοφῶν ἀρχιτεκτόνων, πρότερον καταστρέψαι τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ψεύδους, εἶθ' ὕστερον θεῖναι τὸν θεμέλιον τῆς ἀληθείας, ὡς λέγεται παρὰ τῷ προφήτῃ· Καθέστηκά σε ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν καὶ καταφυτεύειν, καὶ κατασκάπτειν καὶ ἀνοικοδομεῖν· τὸ μὲν ὡς γεωργῷ, τὸ δὲ ὡς οἰκοδόμῳ. Ἐκ τούτου ταράσσεται πάλιν τὸ μέρος τῶν βαλαντιοσκόπων. Μετὰ τοῦτο ἐπιμελεῖται αὐτῶν τῆς διαίτης, παρακαλῶν ἀρκεῖσθαι τοῖς ἰδίοις ὀψωνίοις, καὶ μὴ διώκειν τὰς κνίσσας τὰς τῶν πλουσίων, ἵνα μὴ καπνὸν ἔχοντες τὸν δᾳδοῦχον, τῇ φλογὶ τῆς ἀκολασίας παραδοθῶσι, κολάκων καὶ παρασίτων μεταδιώξαντες βίον. Ἐντεῦθεν ἀνορύττονται οἱ πλείους τῶν γαστριμάργων, συγκλωθόμενοι τοῖς σοφισταῖς τῆς κατηγορίας. Μετὰ τοῦτο διερευνᾷ τὰ βρέβια τοῦ οἰκονόμου, καὶ εὑρίσκει ἀνάλωμα οὐκ ὠφελοῦν τὴν Ἐκκλησίαν· προστάσσει τούτων ἀργεῖν τὴν ἐπικουρίαν. Ἔρχεται εἰς τὸ μέρος τοῦ ἀναλώματος [a] τοῦ ἐπισκόπου, καὶ εὑρίσκει δαψίλειαν οὐ τὴν τυχοῦσαν, καὶ κελεύει μετενεχθῆναι τὴν πολυτέλειαν τούτων εἰς τὸ νοσοκομεῖον. Περισσούσης δὲ τῆς χρείας, κτίζει πλείονα νοσοκομεῖα, προκαταστήσας δύο τῶν εὐλαβῶν πρεσβυτέρων, ἔτι μὴν καὶ ἰατροὺς καὶ μαγείρους καὶ χρηστοὺς τῶν ἀγάμων ἐργάτας τούτοις εἰς ὑπηρεσίαν· ὥστε τοὺς ἐπιχωριάζοντας ξένους καὶ ὑπὸ νόσου ληφθέντας, τυγχάνειν ἐπιμελείας, καὶ δι' αὐτὸ τὸ καλὸν, καὶ διὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος δόξαν. Μετὰ τοῦτο προσκαλεῖται τὸ τῶν χηρῶν τάγμα, ἐμπερινοστῶν ἐν αὐταῖς τὰς οὐκ ὀρθῶς ἀναστρεφομένας, καὶ εὑρὼν φιλοσάρκους τινὰς, παρῄνει ἢ νηστείαν ἀναλαβεῖν, ἀπεχομένας βαλανείων καὶ περιέργων ἱματίων, ἢ θᾶττον χωρεῖν ἐπὶ δεύτερον γάμον, ἵνα μὴ ὑβρίζηται ὁ νόμος ὁ τοῦ Κυρίου. Μετὰ τοῦτο παρεκάλει τοὺς δήμους προσκαρτερεῖν ταῖς νυκτεριναῖς λιτανείαις, τὰς δὲ τούτων γυναῖκας οἴκοι μένειν, ἐν ἡμέρᾳ προσευχομένας παρακαλῶν, διὰ τὸ μὴ σχολάζειν ἐν ἡμέρᾳ τοὺς ἄνδρας. Ταῦτα δὲ πάντα ἐλύπει τοὺς ἀμελεστέρους τοῦ κλήρου, παννύχιον καθεύδειν συνειθισμένους. Μετὰ τοῦτο

[a] Georg. τοῦ ἐπισκοπείου. [Supra Ms. τοῦ οἰκονομίου.]

exorsus. Raro autem adhibens etiam pedum increpationis, intendit sermonem adversus fictam sororiam, ut vocant, vitæ societatem; revera autem adversus inverecundam et improbam vitam cum mulieribus illis quæ dicuntur subintroductæ, ostendens, si malorum detur optio, meliores istis lenones esse. Illi enim longe a medicorum officina habitantes, apud se morbum habent, sed volentibus: hi autem in salutis officina habitantes, etiam sanos impellunt ad morbum. Inde pars cleri, minime religiosa, quæque morbo illo tenebatur, commota est. Post ejusmodi sermonem aggreditur injustitiam, destruens malorum omnium metropolim, avaritiam, ut ædificium justitiæ construeret. Hoc enim proprium est sapientum architectorum, prius mendacii ædificium destruere, deinde veritatis jacere fundamenta, ut dicitur apud prophetam: *Constitui te super gentes et regna, ut evellas et plantes, ut destruas et reædifices* (Jer. I. 10.): illud quidem, ut agricola; hoc autem, ut architectus. Ex eo rursus perturbatur pars eorum qui marsupia spectant. Post hæc curam victus eorum habet, hortans eos ut contenti sint suis obsoniis, nec divitum nidores sequantur, ne, dum ducem habent fumum, intemperantiæ igni tradantur, adulatorum et parasitorum vitam sectati. Hinc plerique e lurconibus emergere incipiunt, et copulantur calumniæ artificibus. Post hæc œconomi tabulas scrutatur, et reperit sumtus Ecclesiæ inutiles; et horum subsidium cessare jubet. Venit inde ad examinandos sumtus episcopi, et invenit immodicam profusionem; atque illorum profusos sumtus ad nosocomium transferri jubet. Cum autem necessitas invalesceret, plura nosocomia ædificat, præponens presbyteros pios duos; præterea et medicos et coquos atque bonos opifices e cælibum ordine ad eorum ministerium: ut advenientes hospites et morbo correpti curarentur, idque cum propter bonum ipsum, tum propter gloriam Servatoris. Post hoc advocat viduarum ordinem, undiquaque quærens quænam inter eas non recte viverent; et si quas invenisset corpori deditas, admonebat ut aut jejunarent, abstinentes a balneis atque exquisitis vestibus; aut protinus ad secundas nuptias concederent, ne lex Domini injuriam pateretur. Deinde hortabatur populos, ut in nocturnis precibus assidui essent, horum autem uxores domi manerent, eas interdiu orare exhortans, quod viri interdiu non vacarent. Hæc autem omnia angebant negligentiores e cle-

, **noctem totam dormire solitos.** Post hæc ap-
ehendit gladium reprehensionis adversus divi-
s, abscessus animi eorum secans, humilitatem
eos edocens, et cum hominibus reliquis modeste
gere, apostolico sermoni morem gerens, qui est
l Timotheum: *Divitibus hujus sæculi præci-
e, non sublime sapere, neque sperare in in-
rto divitiarum*. Cum igitur res ita se habe-
nt, Ecclesia in dies efflorescente in melius, et
ta civitate in pietatem transformata, anima-
isque castitate et psalmodia exsultantibus, non
ulit bonorum osor dæmon fugam eorum qui ab
eo tenebantur, quos Domini sermo per Joannis
rædicationem ab eo amoverat: ita ut qui circi
more insaniebant et theatralium spectaculorum,
elictis diaboli atriis, cursim ad caulas Servatoris
ccederent, capti amore fistulæ pastoris ovium
mantis. Ex hoc mercenariorum pastorum men-
s livor occupat, qui ex comparatione argue-
antur. Qui cum eum superare non valuissent,
o quod non advocarent invidiæ destructorem
ominum: calumnias nectunt adversus Joannem,
liquibus ejus homiliis detortis in jocos adversus
ugustam et alios ex aula Imperatoris. Contigit
utem ut id temporis Acacius, episcopus Berœæ,
ui advenerat Constantinopolim, haudquaquam
onum hospitium nancisceretur, ut dicebat, et
b hoc mœrens, ira intumescebat, quasi negle-
tus a Joanne. Cogitationibus autem immodera-
is victus, absurdum sermonem ex abundantia
ordis effert dignum sua mente, præsentibus qui-
usdam Joannis clericis, dicens: Ego ipsi ollam
ondio. Exinde igitur conjunctus est Severiano,
ntiocho, Isaacio Syrisco, circumforaneo, præ-
osito falsis monachis, trito in perpetuis adversus
piscopos calumniis: deliberant armari scilicet
dversus Joannem; revera autem contra gloriam
ervatoris. Cæterum, cum misissent primum An-
iochiam, adolescentiæ ejus delicta perquirunt.
Ubi vero *defecerunt scrutantes scrutationes*, et
ihil invenerunt, mittunt Alexandriam ad Theo-
hili vafritiem, qui dicebatur *Cothurnus*, solertis
alia moliri: qui statim replicans mentis suæ vo-
umina cum otio et quiete latrocinali, cujusvis
tiam prætextus speciem diligenter perscrutabatur.
DIAC. Siste, pater, sermonis tui cursum, ante-
uam obliviscar, ut tibi dicam causam, quæ ad
os usque Alexandria pervenit et percrebuit.
oannem enim aiunt clericos a Theophilo deposi-
os admisisse ad communionem; atque ita Theo-

ἥπτετο τοῦ ἐλεγκτικοῦ ξίφους κατὰ τῶν πλουσίων, τέμνων τὰ τῆς ψυχῆς ἀποστήματα, ἀτυφίαν αὐτοὺς ἐκδιδάσκων, μετριοφρονοῦντας πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους, ἀποστολικῷ πειθόμενος λόγῳ, τῷ πρὸς Τιμόθεον φερομένῳ· Τοῖς πλουσίοις ἐν τῷ νῦν αἰῶνι παράγγελλε μὴ ὑψηλοφρονεῖν, μηδὲ ἠλπικέναι ἐπὶ πλούτου ἀδηλότητι. Τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὁσημέραι ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἀνθούσης, πάσης τῆς πόλεως εἰς εὐσέβειαν μεταχρωσθείσης, σωφροσύνῃ καὶ ψαλμωδίᾳ τῶν ψυχῶν γεγανωμένων, οὐκ ἤνεγκεν ὁ μισόκαλος δαίμων τὸν δρασμὸν τῶν ὑπ' αὐτοῦ κρατουμένων, οὓς ἀπέστησεν ὁ λόγος τοῦ Κυρίου διὰ τῆς Ἰωάννου διδασκαλίας· ὡς τοὺς ἱππομανεῖς καὶ *θεατροκόπους, καταλιμπάνοντας τὰς αὐλὰς τοῦ διαβόλου, δρομαίως χωρεῖν ἐπὶ τὴν μάνδραν τοῦ Σωτῆρος, ἔρωτι τῆς σύριγγος τοῦ φιλοπροβάτου ποιμένος. Ἐκ τούτου προκαταλαμβάνει φθόνος τὰς διανοίας τῶν μισθωτῶν ποιμένων, ἐλεγχομένων ἐκ τοῦ παραλλήλου. Μὴ δυνηθέντες δὲ αὐτοῦ περιγενέσθαι, διὰ τὸ μὴ ἐπικαλέσασθαι τὸν καταλύτην τοῦ φθόνου Σωτῆρα, πλέκουσι διαβολὰς κατὰ τοῦ Ἰωάννου, μεταποιήσαντες αὐτοῦ τινὰς ὁμιλίας εἰς ὕθλους κατὰ τῆς βασιλίσσης καὶ ἑτέρων τῶν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως. Συνέβη δὲ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἐπιστάντα Ἀκάκιον, τὸν ἐπίσκοπον Βεροίας, ἀστοχῆσαι, ὡς ἔλεγεν, καταγωγίου καλοῦ· καὶ λυπηθεὶς ἐπὶ τούτῳ, ὀργῇ ὑπετυφοῦτο ὡς καταφρονηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου. Ἀκατασχέτοις δὲ λογισμοῖς ἡττηθεὶς, ἐκφέρει λόγον ἄλογον ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας ἄξιον τῆς αὐτοῦ ᵃδιανοίας, ἐπὶ τινῶν κληρικῶν Ἰωάννου εἰπών· ἐγὼ αὐτῷ ἀρτύω χύτραν. Ἐξαυτῆς συγκλωσθεὶς Σευηριανῷ καὶ Ἀντιόχῳ, καὶ Ἰσαακίῳ Συρίσκῳ, περιτρίμματι, ἀφηγητῇ ψευδομοναζόντων, ἐν κακολογίαις κατατριβέντι πάντοτε κατὰ ἐπισκόπων, σκέπτονται θωρακίζεσθαι δῆθεν μὲν κατὰ Ἰωάννου, τὸ δ' ἀληθὲς, κατὰ τῆς δόξης τοῦ Σωτῆρος. Ἀποστείλαντες δὲ πρῶτον εἰς τὴν Ἀντιοχέων, ζητοῦσι νεότητος αὐτοῦ πλημμελείας. Ὡς δὲ ἐξέλιπον, ἐξερευνῶντες ἐξερευνήσεις, καὶ οὐχ εὗρον οὐδὲν, ἀποστέλλουσιν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν πρὸς τὴν εὐχέρειαν Θεοφίλου, καλουμένου Ἀμφαλλὰξ, τὰ τοιαῦτα σοφῶς ἀρχιτεκτονοῦντος· ὃς, ἐξαυτῆς ἀναπτύξας τὰ τῆς διανοίας αὐτοῦ βιβλία μετὰ πολλῆς τῆς ληστρικῆς ἡσυχίας, ἠρεύνα ζητῶν τρόπον προφάσεως κἂν τῆς τυχούσης. Ὁ διάκ. Ἐπίσχες, ὦ πάτερ, τῶν λόγων τὴν ῥύμην, πρὶν ἐπιλήσομαι, ἵνα σοὶ εἴπω τὴν ἀπὸ Ἀλεξανδρείας διαβᾶσαν πρὸς ἡμᾶς καὶ θρυλληθεῖσαν αἰτίαν. Φασὶ γὰρ, ὅτι καθαιρεθέντας κληρικοὺς ὑπὸ Θεοφίλου ἐδέξατο Ἰωάννης εἰς κοινωνίαν, λυπήσας τὸν Θεόφιλον, ὅπερ οὐκ ἔδει· ὡς ἐκ τούτου διενεχθέντα αὐτὸν χωρῆσαι

* [Scripsimus θεατροκόπους pro θεατροκόπους.]

ᵃ Georg. παροινίας.

κατὰ τοῦ Ἰωάννου. Ὁ ἐπίσκ. Δῶμεν ἀληθῆ εἶναι τὸν εἰρημένον θρύλλον· καὶ ἐπισκόπου ἐστὶ, κακὸν ἰᾶσθαι κακῷ; καὶ ποῦ τὸ [b] εὐαγγελικὸν ἐκεῖνο τὸ λέγον· Μὴ ἐπιδυέτω ὁ ἥλιος ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν; ποῦ δὲ τὸ ἀποστολικὸν, Νίκα τὸ κακὸν ἐν τῷ ἀγαθῷ; ποῦ δὲ τὸ προφητικὸν, Εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδοῦσί μοι κακά; Εἶτα οὖν ἦν φιλονεικότερον εἰπεῖν ἐγκαλοῦντα ἐπὶ εὐλαβῶν ἐπισκόπων· ἀδελφὲ Ἰωάννη, παρῆλθέ σε πεποιηκότα τὸ ἢ τό; καὶ τὸν Ἰωάννην ἀπολογησάμενον, ἠγνοηκέναι τὸ πρᾶγμα; Ὁ διάκ. Ἀληθὲς εἴρηκας, εἴ γέ τις ἦν ἐν αὐτῷ καλοθέλεια, καὶ μὴ κατεσχηματίζετο τὴν τῶν κληρικῶν αἰτίαν, τὴν οἰκείαν ὀργὴν ἐκπληρῶν. Ὁ ἐπίσκ. Νὴ τὸν φόβον τοίνυν τὸν τοῦ Θεοῦ, ὃς δεσπόζει τῶν ἀπείρων φόβων, οὐκ ἐρῶ σοι ἄλλως, ἀλλ' ὡς ἔχει φύσεως τὸ πρᾶγμα περὶ τούτων ὧν εἴρηκας κληρικῶν. Ἰσίδωρός τις, πρεσβύτερος ἔτι τῆς τοῦ μακαρίου Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου χειροτονίας, ὀγδοηκοστὸν ἔτος ἄγων τὴν ἡλικίαν, ὃν ἴσασι Ῥωμαίων οἱ πλεῖστοι ἐκκλησιαστικῶν ἕνεκεν εἰσβαλόντα εἰς αὐτὴν, ξενοδόχον Ἀλεξανδρείας ὄντα· οἶσθα δὲ καὶ αὐτὸς τὸν ἄνδρα, ἡνίκα σὺν Ἀκακίῳ ἐλθὼν τὴν Φλαβιανοῦ πρὸς Θεόφιλον κοινωνίαν ἐκόμισεν, εἴκοσιν ἔτεσιν ἀπεσχοινισμένην Εὐαγρίου ἕνεκεν τοῦ μακαρίου, τοῦ πολλοὺς ἀγῶνας ἀγωνισαμένου ἐν ἐκκλησιαστικοῖς πόνοις. Τούτῳ τῷ Ἰσιδώρῳ γυνή τις χήρα τῶν μεγιστάνων δίδωσι χιλίους χρυσίνους, ὁρκώσασα αὐτὸν κατὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος τραπέζης, συναγοράσαντα ἄμφια ἐνδῦσαι τὰς πτωχοτέρας τῶν Ἀλεξανδρέων, μὴ μεταδόντα γνώσεως τῷ Θεοφίλῳ, ἵνα μὴ λαβὼν αὐτὰ, τοῖς λίθοις προσαναλώσῃ· λιθομανία γάρ τις αὐτὸν Φαραώνιος ἔχει εἰς οἰκοδομήματα, ὧν οὐδαμῶς χρῄζει ἡ Ἐκκλησία. Καὶ τὰ μὲν τοιαῦτα ἐν δευτέρῳ κείσθω· τὸ δὲ κατεπεῖγον περὶ τοῦ Ἰσιδώρου ἄκουσον· λαβὼν τοιγαροῦν ὁ Ἰσίδωρος τὰ νομίσματα, ἀναλίσκει ταῖς πενομέναις καὶ ταῖς χήραις. Ἔγνω ποθὲν ὁ Θεόφιλος (οὐδὲν γὰρ αὐτῷ ἐλάνθανε τῶν πανταχοῦ πραττομένων ἢ λαλουμένων, ἔχοντι ἐργοσκόπους καὶ λογοσκόπους, ἵνα μὴ ἄλλως εἴπω), καὶ προσκαλεῖται τὸν Ἰσίδωρον, μετριοπαθῶς πυνθανόμενος, εἰ ταῦθ' οὕτως ἔχει. Οὐκ ἀρνησάμενος ὡμολόγησε τὴν τοῦ πράγματος διακονίαν. Ὁ δὲ ἀκούσας, τὴν σκηνὴν ἐναλλάσσει, καὶ ὁ πρὸ ῥοπῆς ἐπιεικὴς καὶ χρηστοφανὴς ἐν τῇ ἐρωτήσει, μετὰ τὴν ῥοπὴν οἴδησεν ὅλος, τὰς μορφὰς ἐναλλάττων, τῆς ἀποκρίσεως εἰσελθούσης τοῦ Ἰσιδώρου. Καὶ μικρὸν ἐφησυχάσας χρόνον, καθάπερ λαθροδάκτης κύων, μετὰ δύο μῆνας προφέρει χαρτίον, συγκροτήσας τὸ ἱερατεῖον, παρόντος τοῦ Ἰσιδώρου, λέγων· ὅτι τοῦτο ἐδεξάμην πρὸ δεκαοκτὼ ἐτῶν, Ἰσίδωρε, κατὰ σοῦ, καὶ ἐπειδὴ περιάσχολος

philum offendisse: quod minime factum oportuit: adeo ut ex eo infensus Joanni, oppugnare eum aggressus sit. Episc. Demus hunc rumorem, qui percrebuit, esse verum: an episcopi est, malum malo curare? et ubi est illud Evangelii quod ait, *Sol non occidat super iracundiam vestram?* ubi illud apostoli, *Vince in bono malum?* ubi illud prophetæ, *Si reddidi retribuentibus mihi mala?* Deinde num operosius erat coram reverendis episcopis eum accusare et dicere: Frater Joannes, hoc aut illud an imprudens fecisti? et Joannem defensionis loco dicere, rem ignorasse se? Diac. Verum dicis, si in eo fuisset voluntas bona, nec prætexuisset clericorum causam, ut propriam iram expleret. Episc. Per timorem Dei qui infinitis timoribus dominatur, non aliter tibi dicam, quam ut se habet rei natura de iis clericis, quos memorasti. Isidorus quidam presbyter ex beati magni Athanasii ordinatione superarat, octogesimum ætatis annum agens, quem norunt Romanorum plerique ecclesiasticarum rerum causa Romam venisse, cum Alexandriæ hospitum susceptor esset. Tu vero et ipse nosti hominem, quando cum Acacio veniens, Flaviani cum Theophilo communionem attulit, viginti annos abruptam beati Evagrii causa: qui plurima certamina in obeundis ecclesiasticis laboribus pertulit. Huic igitur Isidoro mulier quædam vidua e magnatibus dat mille aureos, adegitque jurejurando per Servatoris mensam, emtis vestibus pauperiores Alexandriæ feminas contecturum clam Theophilo, ne is nummos illos caperet, atque comparandis lapidibus insumeret. Lapidum enim furor quidam Pharaonius ipsum possidet, ad ædificia quibus nihil indiget Ecclesia. Et hæc quidem mittamus: quod autem de Isidoro urget, audi. Cum igitur Isidorus eos nummos accepisset, impendit pauperculis et viduis mulieribus. Alicunde id novit Theophilus: nihil enim ipsum latebat eorum quæ ubique fierent et dicerentur, utpote qui haberet et factorum et dictorum exploratores, ne aliter eos appellem. Isidorum evocat, moderate interrogans, an ea ita se haberent. Non negavit Isidorus, reique totius administrationem fassus est. Quo ille audito, scenam mutat: et qui paulo ante in interrogatione moderatus ac lenis apparuerat, momento post audito Isidori responso, totus intumuit, mutata subinde facie. Et cum paululum quievisset, ut canis qui clam mordet, post menses duos convocato clero,

Ephes. 4. 26. Rom. 12. 21. Psal. 7. 5.

[b] [Cod. εὐαγγέλιον. Sic legitur p. 128 ed. Bigot. κατὰ τὸ εὐαγγέλιον.]

profert chartulam præsente Isidoro, dicens: Hanc accepi ante decem et octo annos, Isidore, adversus te; et quoniam valde occupatus eram, rem silentio tradidi: nunc vero alias chartas quærens, hanc de te chartulam inveni: contra hanc institue defensionem. Illa autem chartula continebat D accusationem Sodomitici criminis. Ad hæc Isidorus Theophilo respondit, defendens se: Concedamus hoc verum esse, et a te acceptam esse chartulam, et tibi excidisse: nonne aderat qui libellum dedit, ut denuo ille a te reposceretur? Ad hæc Theophilus: Sed non aderat puer, navigabat enim in mari. Et Isidorus: Non aderat tunc, ut dicis, papa: post navigationem nonne adfuit? non secundo? non tertio anno? et nunc si adest, jube hominem sistere se. Ad hæc Theophilus, E quem ipsa veritas contemtibilem redditura erat, rem in alium diem rejicit: et juvenem quemdam pollicitationibus multis demulcens, ad accusationem contra Isidorum instruxit, datis ipsi, ut aiunt, quindecim aureis: qui statim eos matri affert. Illa autem partim metu inconniventis oculi eos non accepit, partim legum timore perculsa, cogitans ne quando Isidorus calumnia appetitus, ad præsidem provinciæ provocaret. Isidorum F convenit, atque ipsi totam tragœdiam fatetur, ei ostendens aureos, quos a sorore Theophili mercedis loco accepisse se dicebat adversus Isidorum innocentem. Et illa quidem cum ob multa, tum 22 præcipue ob eam causam, meritis pœnis perso- A lutis moritur, chirurgo mamillas ejus curante. Interea Isidorus domi manebat, Deum orans. Puer autem partim leges veritus, partim asperiorem Theophilum conjectans, si scopo excideret, ad ecclesiam, utile propugnaculum, confugit, altari adhærens. Ita Theophilus, silente justitia, Isidorum Ecclesia eliminat, eum exsecranda divulgasset, injustitiam gravitate prætexens. Deinde timens Isidorus, ne tandem graviori ira instigatus Theophilus, saluti suæ insidias meditaretur (nam ad hæc usque etiam progredi solet, B ut aiunt), cursu petit montem Nitriæ ad monachorum ordinem, ubi commoratus fuerat adolescens: et in cella sua sedens, precabatur, patientissimum Deum interpellans. Super his indecoræ et incertæ victoriæ sibi conscius Theophilus, mittit literas ad vicinos episcopos, et jubet quosdam e primariis a monte et ab interiori eremo expelli, eosque præcipuos monachos, minime addita cau-

ἐγενόμην, λήθῃ παρέδωκα τὸ πρᾶγμα· νῦν δὲ ἑτέρους ἐπιζητῶν χάρτας, εὕρηκα τοῦτο τὸ περὶ σοῦ χαρτίον· ἀπολόγησαι πρὸς αὐτό. Περιεῖχε δὲ ὁ χάρτης ἔγκλημα τὸ Σοδόμων. Πρὸς ταῦτα ὁ Ἰσίδωρος ἀπολογούμενος λέγει τῷ Θεοφίλῳ. Συγχωρήσωμεν ἀληθὲς εἶναι, ὅτι D καὶ ἐδέξω τὸν χάρτην καὶ παρέπεσεν· οὐκ ἦν ὁ δοὺς τὸν λιβέλλον, ἵνα ἐκ δευτέρου τοῦτον ἀπαιτηθῇ; Πρὸς ταῦτα ὁ Θεόφιλος· ἀλλ' οὐ παρῆν ὁ παῖς, πλεύστης ὑπάρχων. Καὶ ὁ Ἰσίδωρος· οὐ παρῆν παραυτὰ, ὡς λέγεις, πάπα· μετὰ τὸν πλοῦν οὐ παρῆν; τῷ δευτέρῳ ἔτει οὐ παρῆν, οὐδὲ τῷ τρίτῳ; καὶ νῦν εἰ πάρεστι, κέλευσον στῆναι τὸν ἄνθρωπον. Πρὸς ταῦτα ὁ Θεόφιλος ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας μέλλων εὐκαταφρόνητος γίνεσθαι, ἀναβάλλεται εἰς ἡμέραν ἑτέραν. Καὶ P. λιπαρήσας τινὰ νεανίσκον ὑποσχέσεσι [a] πολλαῖς, E ἤλειψεν εἰς κατηγορίαν κατὰ τοῦ Ἰσιδώρου, δοὺς αὐτῷ, ὥς φασι, πεντεκαίδεκα χρυσίνους, ὃς ἐξαυτῆς ἀνατίθεται τῇ μητρί. Ἡ δὲ τοῦτο μὲν οὐ κατεδέξατο ὑπὸ τοῦ ἀκλινοῦς ὀφθαλμοῦ, ταῦτο δὲ ὑπὸ τοῦ δέους τῶν νόμων ἀνατραπεῖσα, ἐνθυμουμένη μήποτε ὁ Ἰσίδωρος συκοφαντηθεὶς ἐκκαλέσηται ἐπὶ τὸν ἄρχοντα τῶν δήμων, ἐλθοῦσα, ὁμολογεῖ τὴν δραματουργίαν τῷ Ἰσιδώρῳ, δείξασα αὐτῷ τοὺς χρυσίνους, οὓς ἔλεγε παρὰ τῆς ἀδελφῆς Θεοφίλου εἰληφέναι, μισθὸν F κατὰ τοῦ ἀθῴου. Καὶ αὕτη μὲν διὰ πολλὰ, ἐξαιρέτως δὲ διὰ τοῦτο τὴν ἀξίαν τίσασα ποινὴν τελευτᾷ, τοὺς μαστοὺς χειρουργουμένη. Πρὸς ταῦτα ὁ Ἰσίδωρος ἔμενεν οἴκοι, τὸν Θεὸν ἱκετεύων. Ὁ δὲ νεανίσκος, τὸ 22 μὲν τοὺς νόμους φοβούμενος, τὸ δὲ τὸν Θεόφιλον δει- A νότερον ἐννοῶν τῇ ἀστοχίᾳ, ἐπὶ τὸ λυσιτελὲς καταφεύγει τεῖχος, τὴν ἐκκλησίαν, προσφυγὼν τῷ θυσιαστηρίῳ. Οὕτως ὁ Θεόφιλος κωφῇ τῇ δίκῃ ἀποκηρύττει τὸν Ἰσίδωρον τῆς Ἐκκλησίας, ἀνήκεστα ἐπιφημίσας, σχηματισάμενος σεμνοπρέπειαν τῇ ἀδικίᾳ. Πρὸς τούτοις δείσας ὁ Ἰσίδωρος μήποτε χαλεπωτέρῳ τῷ θυμῷ πιεσθεὶς ὁ Θεόφιλος, σκέψηται κατ' P. αὐτοῦ ἐνέδραν τῆς σωτηρίας (φθάνει γὰρ, ὥς φασι, καὶ μέχρι τούτων) [a] δρομαῖος χωρεῖ ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ τῆς Νιτρίας πρὸς τὸ τάγμα τῶν μοναχῶν, ἔνθα τὰς τῆς νεότητος [b] ἐσχήκει διατριβάς· καὶ καθίσας ἐν τῷ B κελλίῳ αὐτοῦ, προσηύχετο τῷ μακροθύμῳ Θεῷ ἐντυγχάνων. Ἐπὶ τούτοις τὸ ἄπρεπες καὶ ἄδηλον συνειδὼς ἑαυτῷ τῆς νίκης ὁ Θεόφιλος, πέμπει γράμματα πρὸς τοὺς σύνεγγυς ἐπισκόπους, καὶ κελεύει τινὰς τῶν πρώτων ῥιφῆναι τοῦ ὄρους καὶ τῆς ἐνδοτέρας ἐρήμου, τοὺς ἐπὶ κεφαλῆς μοναχοὺς, οὐκ ἐπαγαγὼν τὴν αἰτίαν. Οἵτινες μοναχοὶ σὺν τοῖς πρεσβυτέροις κατελθόντες εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, παρεκάλουν τὸν Θεόφιλον εἰπεῖν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν κατεδικάσθησαν

[a] Georg. πολλοῖς.
[a] Georg. δρομαίως. [Pag. 35, C, δρομαίαν εἰσβαλεῖν, ubi Georg. δρόμῳ, Bigot. conj. δρομαίως, sine causa.]
[b] Idem ἠσκήθη [ἠσκήκει?]

δὲ ὑφαίμοις ὀφθαλμοῖς δρακοντῶδες ἐνα-
ύρηδὸν ὑπεβλέπετο, ποτὲ μὲν πελιδνός,
ὡς, ποτὲ δὲ καὶ σαρκάζων, ὑπ' ἀκράτου
μενος· ἐνειλεῖ τῷ Ἀμμωνίῳ, ἀνδρὶ ἡλι-
μοφόριον ἐν τῷ τραχήλῳ οἰκείαις χερσί,
ταῖς σιαγόσιν αὐτοῦ ἐμφορήσας, συνε-
δακτύλοις αἱμάξας τὰς ῥῖνας, ἐπιψοφῶν
ἱρετικέ, ἀναθεμάτισον Ὠριγένην· μηδενὸς
ι, πλὴν τῆς ἀξιώσεως ἕνεκεν Ἰσιδώρου.
ὲρ οἱ θυμοί, καθάπερ οἱ κύνες, τυφλὰ τί-
τὰ πράγματα καὶ τὰ ῥήματα. Οὕτως οὖν
ι καὶ ἀναπόκριτοι ὑποστρέψαντες εἰς τὰς
ν, εἴχοντο τῆς προκειμένης ἀσκήσεως,
[a] τὴν φύσιν ὀξύναντες, δι' ὧν ἡ σωτηρία
, ἔλαττον φροντίσαντες τῆς τούτου μα-
ὲν ἑαυτοὺς συνειδέναι κακόν. Πρὸς τού-
μήσας ὁ Θεόφιλος, ἀποστέλλει πρὸς τοὺς
ἐπισκόπους, καὶ συγκροτεῖ κατὰ τῶν
έδριον· οὔτε δὲ καλέσας αὐτοὺς εἰς ἀπο-
ι μεταδοὺς λόγου, ἀποκηρύττει τρεῖς ἄν-
[b] ἐξοχῆς, φοβηθεὶς ἀθρόως κατὰ τοῦ πλή-
ειν τὴν τιμωρίαν, σχηματισάμενος δο-
ιαφθοράν· καὶ οὓς πολλάκις ὑπὲρ ἐπι-
ησεν ὡς διδασκάλους, διὰ τὸν βίον, διὰ
ὰ τὸν χρόνον, τούτους οὐκ ᾐδέσθη γόητας
ὰ τὴν πρὸς Ἰσίδωρον σχέσιν. Καὶ μετὰ
αι, ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὄρους ἀλείφει ἀνθρω-
, ἃ μηδέποτε ἐν συλλόγῳ τῶν τῆς ἐρήμου
ησαν, ὀκνῶ λέγειν, ἀνάξια καὶ θυρωρίου·
χειροτονεῖ ἐπίσκοπον, ἐγκατατάξας κω-
λιν οὐκ ἔχων (ἀδεῶς γὰρ καὶ τὰς και-
ηγάζετο, ἄλλον ἑαυτὸν Μωσέα ὀνομά-
πρεσβύτερον· τοὺς δὲ τρεῖς [c] διακόνους,
ὧν Αἰγυπτίων, ἀλλὰ διαφόρων τόπων.
ἦν Λίβυς, ὁ δὲ Ἀλεξανδρεύς, ὁ δὲ Φαρα-
Παραλεώτης. Διὸ καὶ ὑπήκουσαν αὐ-
ιοπονίᾳ, τὸ ἀνέλπιστον ἔχοντες τῶν
ς ἐνεχύρων. Καὶ παρασκευάζει αὐ-
λιβέλλους κατὰ τῶν τριῶν ἐκείνων,
ς τοὺς λόγους τῆς συκοφαντίας, τοῦτο
ενεγκάντων, τὸ ὑπογράψαι. Μετὰ τοῦτο,
λιβέλλους παρ' αὐτῶν ἐπὶ τῆς Ἐκκλη-
ται πρὸς τὸν Αὐγουστάλιον, καὶ ἀποτίθε-
ῶν ἐντυχίαν ἐκ προσώπου οἰκείου ὁ ἀρ-
Αἰγυπτιακῆς διοικήσεως, συμπλέξας καὶ
οφαντίας λιβέλλους, καὶ ἀξιοῖ στρατιω-
ῥιφῆναι τοὺς ἄνδρας ἀπὸ πάσης Αἰγύ-
δὲ σχήματι τὸν στρατιώτην, ἅμα τῷ
, συναθροίζει πλῆθος πλημμελῶν εὐχό-

sa. Qui monachi cum senioribus Alexandriam cum descendissent, orabant Theophilum, causam ut diceret, ob quam condemnati ejectique essent. Ille autem sanguinolentis oculis draconum instar intendens, torvum taurino more intuebatur; modo quidem lividus, modo pallidus, modo autem amare subridens, ab immodica ira abreptus, Ammonio, viro grandævo, omophorium manibus ipse suis injicit in collum, cum malis ejus plagas inflexisset, et pugnis nares ejus cruentasset, inclamans his vocibus: Hæretice, anathematiza Origenem: cum nihil esset propositum de Origene præter postulationem Isidori causa. Talis enim ira est, veluti canes, cæca et dicta et facta parit. Igitur sic sanguine adspersi, et sine responso reversi ad sua monasteria propositum vitæ institutum persequebantur, Scripturarum scientia ingenium acuentes, per quas salus acquiritur, illius insaniam eo curantes minus, quod nullius mali sibi conscii essent. His non adquiescens Theophilus, mittit ad vicinos episcopos, et adversus monachos cogit concilium, neque ad defensionem vocatis ipsis, nec facta illis dicendi potestate, tres viros e præcipuis excommunicat, veritus simul contra multitudinem pœnam decernere, prætexens dogmatum perversitatem; et quos sæpe plus quam episcopos honoraverat ut magistros, propter vitam, doctrinam et ætatem, eos non puduit appellare præstigiatores, eo quod erga Isidorum optime affecti essent. Et post excommunicationem ex ipso monte instruit homunculos quinque, qui numquam in cœtu seniorum eremi steterant, et indigni erant, piget dicere, qui vel ostiarii essent: et hunc quidem ordinat episcopum, viculo præficiens, cum civitatem non haberet (etenim sine ullo pudore illas novitates audebat, se alterum Moysem vocans), illum vero presbyterum, et tres alios diaconos ordinat, qui non erant Ægyptii, sed e diversis locis. Erat enim unus eorum Libys, alius Alexandrinus, alius Pharanites, alius vero Paraleotes. Quam ob causam ejus vano labori consenserunt, cum nullum præmium e patria sperandum haberent. Eos itaque subornat, ut libellos darent adversus tres illos senes: et falsæ accusationis verba ipse contexuit, cui unum id isti contulerunt, ut subscriberent. Deinde, acceptis ab eis libellis coram Ecclesia, ingreditur ad Augustalem, et contra istos supplicem libellum

Cap. vii.

[a] ...org. τῶν γραφῶν.
[b] ...αφοράν.

[c] [Ms. διαφόρως]

apud eum nomine suo deponit ipse, Ægyptiæ diœceseos pontifex, adjunctis falsæ accusationis libellis, petitque ut militari manu expellantur ii homines ex universa Ægypto. Accepto igitur in speciem milite una cum mandato, sceleratorum multitudinem congregat, qui circa potestates versantur ad omnia parati; et repente monasteria noctu invadit, cum prius pueros, qui secum erant, vino ingurgitasset. Et primum quidem illorum fratrem Dioscorum, sanctum episcopum, qui erat ex illo monte, jubet throno ejici, tractum a servis Æthiopibus, iisque fortasse nondum baptizatis; sibi vindicans ejus parœciam, quam a Christi adventu habebat civitas Dioscori. Inde prædatur montem, monachorum reculas junioribus prædam addicens. Expilatis cellulis, inquirit tres illos quos in puteum demiserant, imposita ori putei storea: cum autem eos non invenisset, eorum cellulas sarmentis incendit, combustis una libris omnibus veteris ac novi Testamenti, aliisque optimis codicibus, et puero uno, sicut oculati testes dixere, et sacra Eucharistia. Cum autem impotens ejus ira paululum deferbuisset, Alexandriam repetit, locum fugæ dans sanctis illis viris: qui sumtis statim melotis suis in Palæstinam profecti, Æliam adventant. Cum iis egressi sunt, præter presbyteros et diaconos illius montis, trecenti optimorum monachorum: alii vero per diversa loca dispersi sunt. Secessum eorum non ferens obliqui cursus coluber, rursus contra eos Theophilum suscitat: qui ira succensus literas exarat ad episcopos Palæstinæ: Non oportebat, inquiens, vos præter voluntatem meam in civitates vestras hos recipere; sed quoniam ignari id fecistis, vobis ignosco. In posterum igitur cavete, ne illos aut in ecclesiasticum aut in privatum aliquem locum admittatis: deum esse se non dicens tantum, sed etiam præ immodica arrogantia imaginans. Illi multa necessitate acti, cum in alia ex aliis loca migrarent, tandem in Comitatum veniunt, ubi divina manu ad curam potentium agendam Joannes collocatus erat episcopus; atque ad ejus genua provoluti, orabant succurreret animabus calumniam passis, et devastatis ab iis, qui id potius quam benefacere consuevissent. Stetit Joannes: atque ut vidit quinquaginta electorum hominum canitiem, sacris laboribus tinctam et ornatam, velut Joseph, fraterni amoris acri dolore stimulatus, in lacrymas effusus est, percunctans ex eis,

λων περὶ τὰς ἀξίας, καὶ ἐπισκιρτᾷ τοῖς μοναστηρίοις [a]ἀθρόᾳ νυκτὶ, οἰνοφλυγήσας τοὺς παῖδας τοὺς σὺν αὐτῷ· καὶ πρῶτον μὲν τὸν τούτων ἀδελφὸν Διόσκορον, ἅγιον ἐπίσκοπον ὄντα τοῦ ὄρους, κελεύει τοῦ θρόνου ῥιφῆναι, συρέντα δι' οἰκετῶν Αἰθιόπων, καὶ αὐτῶν τάχα ἀκμὴν ἀφωτίστων· λαβὼν αὐτοῦ τὴν παροικίαν, ἣν ἀπὸ τῆς παρουσίας Χριστοῦ εἶχεν ἡ τοῦ Διοσκόρου πόλις. Μετὰ τοῦτο λαφυραγωγεῖ τὸ ὄρος, μισθὸν τοῖς νεωτέροις τὰ μικρὰ πράγματα τῶν μοναχῶν διδούς. Σκυλεύσας δὲ τὰς κέλλας, ἐπιζητεῖ τοὺς τρεῖς ἐκείνους, οὓς κεχαλάκεισαν ἐν φρέατι, ψίαθον ἐπιθέντες τῷ στομίῳ· μὴ εὑρὼν δὲ αὐτοὺς, ἐμπίπρησιν αὐτῶν φρυγάνοις τὰς κέλλας, συγκαύσας τὰς βίβλους πάσας ἐνδιαθέτους καὶ σπουδαίας, καὶ παιδίον ἓν, ὡς ἔφασαν οἱ ἑωρακότες, καὶ τὰ σύμβολα τῶν μυστηρίων. Οὕτως οὖν λωφήσας τῆς ἀλόγου ὀργῆς, καταλαμβάνει πάλιν τὴν Ἀλεξάνδρειαν, δοὺς χώραν φυγῆς τοῖς ἁγίοις ἐκείνοις· οἵτινες ἐξαυτῆς λαβόντες αὐτῶν τὰς μηλωτὰς, ἐξέρχονται εἰς τὴν Παλαιστίνην, Αἰλίαν καταλαβόντες. Οἷς συνεξῆλθον σὺν πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις τοῦ ὄρους τριακόσιοι τῶν μοναχῶν σπουδαίων, οἱ δ' ἕτεροι διαφόροις διεσπάρησαν τόποις. Τούτων μὴ φέρων τὴν ἰδιοπραγίαν ὁ σκολιὸς τὸν δρόμον ὄφις, ἀνασείει πάλιν κατ' αὐτῶν τὸν Θεόφιλον· ὃς ἀναβρασθεὶς ὑπὸ τῆς ὀργῆς, χαράσσει γράμματα πρὸς τοὺς τῆς Παλαιστίνης ἐπισκόπους, λέγων· οὐκ ἔδει μὲν ὑμᾶς παρὰ γνώμην μου ἐν ταῖς πόλεσιν ὑποδέξασθαι τούτους· ἐπειδὴ δὲ ἠγνοήσατε, συγγνώμην ὑμῖν νέμω. Τοῦ λοιποῦ τοίνυν φροντίσατε, μήτε εἰς ἐκκλησιαστικὸν, μήτε εἰς ἰδιωτικὸν τούτους ὑποδέξασθαι τόπον· οὐ μόνον λέγων, ἀλλὰ φανταζόμενος εἶναι θεὸς, τῇ ὑπερβολῇ τῆς οἰήσεως. Οἱ δὲ ὑπὸ τῆς πολλῆς ἀνάγκης φερόμενοι διὰ τὸ τόπους ἐκ τόπων ἀμείβειν, καταλαμβάνουσι τὸ στρατόπεδον, ἔνθα ἐνεθρόνιστο ὁ ἐπίσκοπος Ἰωάννης ὑπὸ τῆς θείας χειρὸς εἰς ἐπιμέλειαν τῶν δυναστευόντων· καὶ προσπεσόντες αὐτοῦ τοῖς γόνασιν, ἐδέοντο βοηθῆσαι ψυχαῖς συκοφαντουμέναις καὶ λεηλατουμέναις ὑπὸ τῶν τοῦτο μᾶλλον ἢ εὖ ποιεῖν εἰθισμένων. Ἔστη δ' Ἰωάννης, καὶ εἶδε πεντήκοντα λογάδων ἀνδρῶν * πολιὰν πόνοις ἱεροῖς βαφεῖσαν ἠμφιεσμένην καὶ δριμυχθεὶς φιλαδελφίας πάθει, κατὰ τὸν Ἰωσὴφ, δάκρυσι συνεσχέθη, πυνθανόμενος παρ' αὐτῶν, ποῖος ὗς ἐκ δρυμοῦ ἢ μονιὸς ἄγριος τῇ πολυκάρπῳ ταύτῃ ἀμπέλῳ ἐβόσκηνεν. Οἱ δέ φασιν· [a]καθίσας, πάτερ, μότωσον ἡμᾶς οὐχ ὡς ἔτυχε τρωθέντας τῇ Θεοφίλου τοῦ πάπα μανίᾳ, εἰ ἄρα δυνηθείης συνουλῶσαι ἡμῶν τὰ τῶν τραυμάτων οἰδήματα· ἐὰν γὰρ καὶ αὐτὸς ἡμᾶς παραλογίσῃ, ἢ αἰδεσθεὶς ἢ φοβηθεὶς τὸν Θεόφιλον κατὰ τοὺς λοιποὺς

[a] Georg. ἀθρόως ἐν νυκτί.
* Georg. στολὴν π. ἱ. βαφεῖσαν ἠμφιεσμένους.

[a] Georg. βοηθήσας.

ἐπισκόπους· οὐδὲν λοιπὸν παρ' ἡμῶν ὑστερεῖται, τῷ βασιλεῖ προσελθόντας, ἀναδιδάξαι τὰς αὐτοῦ κακοπραγίας ἐπὶ ὕβρει τῆς Ἐκκλησίας. Εἰ τοίνυν φροντίζεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑπολήψεως, ἐπινεύσας πεῖσον αὐτὸν συγχωρῆσαι ἡμῖν τὴν οἴκησιν τὴν ἐν Αἰγύπτῳ, μηδὲν ἐπταικότας μήτε εἰς τὸν νόμον τοῦ Σωτῆρος, μήτε εἰς αὐτὸν ἐκεῖνον. Ἐπὶ τούτοις νομίσας ὁ Ἰωάννης εὐχερῶς μεταβάλλειν τὴν Θεοφίλου πρὸς αὐτοὺς μνησικακίαν, ἡδέως ἥρπασε τὸ πρᾶγμα· παρακαλέσας δὲ τοὺς ἄνδρας φιλοθέῳ σιγῇ πρὸς πάντας ἡσυχάσαι τὴν αἰτίαν τῆς παρουσίας, μέχρις οὗ ἀποστείλω πρὸς τὸν ἀδελφὸν Θεόφιλον· καὶ δοὺς αὐτοῖς ἐν τῇ Ἀναστασίᾳ καλουμένῃ ἐκκλησίᾳ μονὰς πρὸς τὴν ἀνάπαυσιν, αὐτὸς μὲν οὐκ ἐπεκούρει τὰ πρὸς τὴν χρείαν, 60. γυναῖκες δὲ φιλόθεοι ἐπήρκουν αὐτοῖς τὴν δίαιταν, καὶ αὐτῶν συνεισφερόντων ἐκ μέρους τῇ τῶν χειρῶν ἐργασίᾳ. Συνέβη οὖν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ κληρικοὺς εἶναι τοῦ Θεοφίλου ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, προαγοράζοντας τῶν χειροτονουμένων ἀρχόντων τὰς προαγωγὰς ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ διοικήσει, τὰς εἰς αὐτὸν εὐνοίας[b] περιποιούμενος ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν αὐτῷ λυπούντων. Προσκαλεσάμενος οὖν αὐτοὺς ὁ Ἰωάννης ἐπυνθάνετο, εἰ ἐπίστανται τοὺς παρόντας ἀσκητάς. Οἱ δὲ φιλαλήθως ἐμαρτύρησαν ἀνδράσι, λέγοντες τῷ Ἰωάννῃ ὅτι καὶ ἴσμεν αὐτοὺς καὶ μεγάλην ὑπέστησαν βίαν· καὶ εἰ βούλει, δέσποτα, τῆς μὲν πνευματικῆς κοινωνίας αὐτοῖς μὴ μεταδῷς, ἵνα μὴ λυπήσῃς τὸν πάπαν, φιλοφρόνησαι δὲ ἐν τοῖς ἄλλοις· πρέπει γάρ σοι, ὡς ἐπισκόπῳ. Οὕτως ὁ Ἰωάννης οὐκ ἐδέξατο μὲν αὐτοὺς εἰς κοινωνίαν, γράφει δὲ λιπαρῶν τῷ Θεοφίλῳ· ταύτην μοι παράσχου τὴν χάριν ὡς τέκνῳ σῷ καὶ ἀδελφῷ, ἐναγκαλισάμενος τοὺς ἄνδρας. Πρὸς τούτοις ὁ Θεόφιλος τὴν μὲν χάριν οὐ παρέσχε τῷ Ἰωάννῃ, ἀποστέλλει δέ τινας περισεσυρμένους εἰς λογικὰς 61. ἁμίλλας, περὶ ὧν προείπομεν ἀνωτέρω· καὶ παρασκευάζει δεήσεις αὐτοὺς ἐπιδοῦναι ἃς συνήθως αὐτὸς ὑπηγόρευσε, περιεχούσας μὲν ψεῦδος ὡμολογημένον, ἠμφιεσμένον δὲ τὴν πολυσχεδῆ συκοφαντίαν τὴν ἐν τοῖς ἀοράτοις, μηδὲν ἔχων αὐτῶν διαβάλλειν τὸν βίον· καὶ παρασκευάζει αὐτοὺς ἐν τῷ παλατίῳ, ὡς γόητας, δακτυλοδεικτεῖσθαι. Ὡς δὲ εἶδον οἱ ἀσκηταί, ὅτι οὐ μόνον αὐτὸν οὐ διορθοῦνται, ἀλλὰ καὶ εἰς ὀργὴν πλείονα κινοῦσιν, ἀξιώτας αὐτῷ προσάγοντες πολλούς, μετὰ τοῦ ἀναθεματίζειν πᾶσαν ψευδοδοξίαν, ἐπιδιδόασι λιβέλλους ἐντευκτικοὺς τῷ Ἰωάννῃ, ἀναδιδάξαντες τὰ τῆς τυραννίδος εἴδη, μετὰ καὶ κεφαλαίων τινῶν· ἃ αἰσχύνομαι ἐπὶ τῶν νηπιωτέρων τέως λέγειν, ἵνα μὴ καὶ πίστεως αὐτοὺς ἀπελάσω, ἴσως καὶ παρὰ τοῖς τελειοτέροις οὐ πιστευόμενος. Πάλιν καὶ δι' ἑαυτοῦ καὶ δι' ἑτέρων ἐπισκόπων ὁ Ἰωάννης παρακαλεῖ αὐτοὺς

quisnam aper de silva aut singularis ferus huic fœcundissimæ viti invidisset. Illi autem : Sede, pater, et nobis mederi non mediocriter vulneratis a Theophili papæ furore, si tamen poteris vulnerum nostrorum tumores ad cicatricem perducere. Nam si et ipse nos negligis, Theophili seu reverentia seu timore ductus, ut alii episcopi, nihil jam reliqui nobis fit, nisi ut Imperatorem adeamus, et prava illius facta in contumeliam Ecclesiæ exponamus. Si ergo ecclesiasticæ tibi existimationis cura est, nobis annue, ipsique persuade, ut nobis nostrum in Ægypto domicilium concedat, qui nihil peccavimus, neque contra legem Servatoris, neque in eum ipsum. Ad hæc Joannes sperans facile se Theophili adversus eos odium demutaturum, libenter negotium arripit, admonens eos ut apud omnes religioso silentio adventus sui causam tegerent, donec ipse, inquit, misero ad fratrem Theophilum. Et dato eis in ecclesia dicta Anastasia hospitio ad requiescendum, ipse quidem non suppeditabat quæ ad usum illis necessaria erant; sed religiosæ mulieres victum ipsis subministrabant, et ipsi quoque nonnihil conferebant ex opere manuum. Contigerat autem sub id tempus ut clerici quidam Theophili Constantinopoli adessent, magistratuum qui regendæ Ægypto designabantur promotiones præmercantes, et benevolentiam Theophilo conciliantes in perniciem eorum qui illi minime placebant. Hos igitur ad se accitos Joannes percunctabatur, an præsentes monachos novissent. Illi candide de ipsis testimonium perhibuere, dicentes Joanni : Et novimus eos, et vim magnam perpessi sunt : ac si placet, domine, spiritalem eis communionem impertire noli, ne offendas Theophilum : in cæteris benignum te præbe; hoc enim te ut episcopum decet. Sic Joannes eos quidem ad communionem non admisit; Theophilo autem scribit, orans : In hoc mihi ut filio et fratri gratificare, hosce viros amplectitor. Ad hæc Theophilus, gratiam quidem negavit Joanni; mittit autem quosdam ad contentiosas verborum pugnas exercitatos, de quibus superius diximus, et monet, dent illi libellos precum, quos more suo ipse dictaverat : qui continebant apertum quidem mendacium, amictum vero varia et multiplici calumnia eorum quæ sunt

[b] [Imo περιποιουμένους, vel περιποιουμένου, et mox αὐτὸν λυπούντων.]

invisibilia, cum nihil haberet unde eorum vitam calumniaretur; facitque ut in palatio quasi præstigiatores digito monstrarentur. Monachi ut viderunt se non solum Theophilum non placare, sed in majorem iram impellere, dum multos intercessores ad illum mittunt, insuper paratos se esse dicentes falsam omnem doctrinam anathematizare: supplices libellos Joanni offerunt, diversa Theophili tyrannidis genera denotantes, adjunctis quibusdam capitulis, quæ pudet coram simplicioribus dicere, ne eos a credendo deterream, fortasse etiam apud perfectiores fidem non inventurus. Rursus et per seipsum et per illos episcopos hortatur eos Joannes, ut desinant ipsum accusare ob molestiam quæ ex hujusmodi judiciis nasci solet: et scribit Theophilo: Eo desperationis homines ejusmodi devenere, ut scripto te accusent. Cæterum quod tibi videtur rescribe: non enim me audiunt, ut a Comitatu discedant. Ob ejusmodi scripta totus ira incensus Theophilus, ab Ecclesia excludit fratrem monachorum Dioscorum episcopum, qui in Ecclesia senuerat: et ad Joannem episcopum scribit: Arbitror equidem non ignorare te canonum Nicænorum decretum, quo sancitur, ne episcopus litem extra fines suos judicet: si autem ignoras, disce, et a libellis adversus me abstine. Nam si judicari me oporteret, ab Ægyptiis episcopis judicandus sum, non a te qui septuaginta quinque dierum itinere hinc abes. Accepta lectaque ea epistola Joannes eam quidem penes se servavit, monachis autem partis utriusque ea dixit quæ ad pacem erant. Quibus auditis, exasperata est utraque pars, illa quidem ut tyrannide oppressa, altera vero quod absque Theophilo facultatem non haberet ineundæ pacis, cujus jussu dederat libellos calumniis plenos. Sic Joannes dato eis responso, eos ab sua cura et cogitatione dimisit. Post hæc monachi, qui injuria affecti fuerant, recedentes, libellos grandes et verbosos componunt: monachos quidem tamquam calumniatores accusantes, adversus Theophilum vero, ne quid aliud dicam, ea inscribentes quæ erant Theophili, et quot et quanta quisque noverat. Cumque libellos obtulissent Augustis, Imperatricem adeunt in Martyrio sancti Joannis, orantque, ut adversariorum quidem monachorum libellus apud præfectos examinaretur, Theophilus vero vel invitus adesset, et coram Joanne judicaretur. Admissa est postulatio, quæ hoc responsum tulit: Ut Theophilus volens nolens exhibitus per Magi-

CAP. VIII.

παύσασθαι τῆς κατ' αὐτοῦ κατηγορίας διὰ τὴν ἐκ τῆς δίκης κακοπάθειαν, γράψας τῷ Θεοφίλῳ, ὅτι εἰς τοσοῦτον ἠλάθησαν λύπης, ὡς καὶ ἐγγράφως σου κατη- B γορεῖν· λοιπὸν τὸ δοκοῦν σοι ἀντίγραψον· οὐ γὰρ ἀνέχονταί μου ἀποστῆναι τοῦ στρατοπέδου. Ἐπὶ τούτοις διαπυρωθεὶς ὅλος ὁ Θεόφιλος, εἴργει καὶ τὸν ἀδελφὸν P. τῶν μοναχῶν τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας Διόσκορον τὸν ἐπίσκοπον, γεγηρακότα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· τῷ δ' ἐπισκόπῳ Ἰωάννῃ γράφει· οἶμαι μέν σε μὴ ἀγνοεῖν τὸ διάταγμα τῶν ἐν Νικαίᾳ κανόνων, ὅπου θεσπίζουσιν ἐπίσκοπον ὑπερόριον μὴ κρίνειν δίκην· εἰ δὲ ἀγνοεῖς, μαθὼν ἀπόσχου τῶν κατ' ἐμοῦ λιβέλλων. Εἰ γὰρ καὶ C δέοι με κριθῆναι, παρὰ τῶν Αἰγυπτίων, καὶ οὐ παρὰ σοῦ, ἀφεστῶτος ἑβδομηκονταπέντε ἡμερῶν ὁδόν. Λαβὼν τὴν ἐπιστολὴν ὁ Ἰωάννης, καὶ ἀναγνοὺς, ταύτην μὲν ἔσχε παρ' ἑαυτῷ, τοῖς δὲ ἀσκηταῖς ἀμφοτέρων τῶν μερῶν διελέχθη τὰ πρὸς εἰρήνην. Ἀκούσαντα δὲ ἀμφότερα τὰ μέρη ἐτραχύνθη, τὸ μὲν ὡς τετυραννημένον, τὸ δὲ ὡς οὐκ ἔχον ἄνευ Θεοφίλου τὴν τῆς εἰρήνης ἐξουσίαν, διὰ τὸ καὶ κατὰ κέλευσιν αὐτοῦ ἐπιδεδωκέναι τὰς τῆς συκοφαντίας δεήσεις. Οὕτως ὁ Ἰωάν- D νης δοὺς αὐτοῖς ἀπόκρισιν, ἀπέλυσε τῆς ἑαυτοῦ διανοίας. Πρὸς τούτοις ἀναχωρήσαντες οἱ μοναχοὶ τοῦ μέρους ἠδικημένου, συντάσσουσι πολυστίχους δεήσεις, ἐγγράψαντες κατὰ μὲν τῶν μοναχῶν ὡς συκοφαντῶν κατὰ δὲ Θεοφίλου τὰ Θεοφίλου, ἵνα μὴ ἄλλως εἴπω, τοσαῦτα ὅσα ἕκαστος οἶδεν· καὶ [a] ἐνευξάμενοι τοῖς P. Αὐγούστοις, προσέρχονται ἐν τῷ μαρτυρίῳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῇ βασιλίσσῃ δεηθέντες, τῶν μὲν ἀντιδίκων μοναχῶν τὴν δέησιν παρὰ τοῖς ἐπάρχοις γυμνασθῆναι, τὸν δὲ Θεόφιλον παραστάντα καὶ ἄκοντα ἐπὶ E Ἰωάννου κριθῆναι. Ἐπράχθη ἡ δέησις, ἔχουσα τὴν ἀπόφασιν τήνδε· ὥστε τὸν μὲν Θεόφιλον παραστάντα διὰ τοῦ μαγίστρου καὶ ἑκόντα καὶ ἄκοντα, δοῦναι δίκην ἐπὶ Ἰωάννου· τοὺς δὲ Θεοφίλου μοναχοὺς συστῆναι ἑαυτοῖς ἐπὶ τοῖς ἐγκλήμασιν οἷς κατηγόρησαν τῶν ἁγίων γερόντων, ἢ τὰ τῶν συκοφαντῶν ὑφίστασθαι. Οὕτως οὖν εἰς μὲν τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀπεστάλη Ἐλάφιος, ὁ νῦν ἀπὸ πριγκίπων, διαγαγεῖν τὸν Θεόφιλον, F τὴν δὲ λοιπὴν ἀπόφασιν οἱ ἔπαρχοι ἐξεβίβασαν. Γυμναζομένης δὲ τῆς δίκης καὶ εἰς ἄπορον καταληγούσης, οἱ μὲν νόμοι ἐπέκειντο ἀποστίλβοντες τὸ ξίφος· οἱ δὲ ἄθλιοι ἐκεῖνοι φοβηθέντες τὴν ἔκβασιν, ὑπερτίθενται 26 A εἰς Θεόφιλον, ὡς αὐτοῦ αὐτοὺς ὑποβαλόντος καὶ τὰς δεήσεις ὑπαγορεύσαντος. Οὕτως ἡ τάξις βάλλει αὐτοὺς εἰς δεσμωτήριον, μέχρι τῆς Θεοφίλου παρουσίας, μὴ ἀνασχομένη ἐπὶ τοιαύτῃ ὑποθέσει δέξασθαι ἐγγύας. Καὶ τούτων οἱ μὲν τελευτῶσιν ἐν τῇ εἱρκτῇ χρονοτριβήσαντες διὰ τὴν Θεοφίλου βραδυτῆτα, οἱ δὲ μετὰ P. τὴν Θεοφίλου παρουσίαν χρήμασι τὸ πρᾶγμα ἐξευ-

[a] [Sic Cod. Big. ἐντευξ. Dubitamus autem an Græce non dicatur ἐντυγχάνεσθαι, form. media, pro *orare*.]

μαρίσαντος, ἐν τελευταίᾳ ἐξετάσει τὴν Προκόννησον οἰκεῖν παρὰ τῶν νόμων κατεκρίθησαν ὡς συκοφάνται. Οὕτως ὁ Θεόφιλος παραστὰς, καθάπερ κάνθαρος πεφορτωμένος τῆς κόπρου τῶν ἐξ Αἰγύπτου καλλίστων καὶ αὐτῆς τῆς Ἰνδίας, ὑπὲρ δυσώδους φθόνου εὐωδίαν ἐκχέων, εἰσῄει εἰς Κωνσταντινούπολιν ἕκτῃ ὥρᾳ, τῇ πέμπτῃ τοῦ σαββάτου, ὑπὸ τοῦ ναυτικοῦ καταχροτούμενος στίφους, τὴν ἄτιμον ἀποφερόμενος δόξαν, περὶ ἧς προεῖπεν ὁ ἀπόστολος, Ὧν ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν, ἐπενεγκών· Οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες· καὶ ξενίζεται ἐν σκηνώμασιν οὐ δικαίων, φυγὼν τὴν ἐκκλησίαν, ἐπιλαθόμενος τὸ Δαυιδικὸν ἐκεῖνο· Ἐξελεξάμην παραῤῥιπτεῖσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μου μᾶλλον ἢ οἰκεῖν με ἐν σκηνώμασιν ἁμαρτωλῶν· εἰργόμενος τῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ ἰδίου συνειδότος. Διατρίψας δὲ τρεῖς ἑβδομάδας ἡμερῶν, οὔτε τῷ ἐπισκόπῳ Ἰωάννῃ συνέτυχε κατὰ τὸ ἔθος τῶν ἐπισκόπων, οὔτε ἐπλησίασεν ὅλως τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ἔμενεν ἀγωνιζόμενος νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν τὸ νέον ἔχθος τῷ παλαιῷ ἐπισυνάψας, ὅπως τὸν ἐπίσκοπον Ἰωάννην ἐξώσῃ, οὐ μόνον τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ζῆν [a]· τοῦτο μὲν ἀφειδίᾳ χρυσίου τοὺς δεισιδαίμονας τῶν κρατούντων ὠνούμενος κατὰ τῆς ἀληθείας, τοῦτο δὲ πολυτελεῖ τραπέζῃ τοὺς γαστριμάργους δουλούμενος, τοῦτο δὲ καὶ κολακείᾳ καὶ ὑποσχέσει τῆς μείζονος ἀξίας τοὺς συμφένακας τῶν κληρικῶν ἐπαγόμενος. Συνδήσας πάντας τούτους ἄνευ σχοινίου ταῖς ἡδοναῖς καθάπερ λαοπλάνος τις δαίμων, τὸ κριτικὸν τῶν ψυχῶν καταγοητεύσας, ἐζήτει πρόσωπον δαιμονιῶδες εἰς τὴν τοῦ δράματος ὑπηρεσίαν· [b] ὃ δὴ καὶ ἐπέτυχεν. Δύο γὰρ διακόνων ἐκβληθέντων τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἰωάννου ἐπὶ πλημμελήμασι παρανόμοις, ἀπεχρήσατο τῇ κουφότητι, καὶ πείθει αὐτοὺς ἐπιδοῦναι λιβέλλους κατὰ τοῦ Ἰωάννου, ὑποσχόμενος αὐτοῖς ἀποκαταστῆσαι εἰς τὸν τῆς λειτουργίας τόπον. (Ἦν δὲ αὐτῶν τὰ πταίσματα, τοῦ μὲν φόνος, τοῦ δὲ μοιχεία)· ὃ δὴ καὶ πεποίηκε. Μετὰ γὰρ τὴν ἐξορίαν Ἰωάννου ἀποκατέστησεν αὐτοὺς εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν, δηλαδὴ τοὺς λιβέλλους ἐπιδόντας, οὓς ὑπηγόρευσεν αὐτὸς ἐκεῖνος, ἔχοντας μὲν ἀληθὲς οὐδὲν, πλὴν τούτου, ὅτι παρῄνει πᾶσι μετὰ τὴν κοινωνίαν ἀπογεύεσθαι ὕδατος ἢ παστίλου, ἵνα μὴ ἀκουσίως τῷ σιέλῳ ἢ τῷ φλέγματι συνεκπτύσωσί τι τοῦ συμβόλου· αὐτὸς πρῶτος ποιῶν τὸ πρᾶγμα, εὐλάβειαν ἐκδιδάσκων τοὺς βουλομένους. Μετὰ δὲ τὸ δέξασθαι τοὺς λιβέλλους, συστρέφεται παρὰ τῇ Εὐγραφίᾳ ἅμα Σευηριανῷ καὶ Ἀντιόχῳ καὶ Ἀκακίῳ καὶ λοιποῖς ἔχουσι μνησικακίαν κατὰ τοῦ Ἰωάννου ἐπὶ ταῖς παραινέσεσι ταῖς * κοσμίαις. Εἰώθει γὰρ ὁ μακάριος, κατὰ τὸν Παῦλον, δημοσίᾳ τε καὶ κατ' οἴκους σεμνοπρέπειαν ἐκδιδάσκειν, μάλιστα συνεχῶς ταῖς τοιαύταις ἐπισκήπτων,

strum, coram Joanne causam diceret; monachi autem ex partibus Theophili ut sibi constarent in his, quorum sanctos senes accusaverant, aut calumniatorum pœnas subirent. Sic igitur Alexandriam missus est Elaphius, qui nunc ex principibus est, ut Theophilum adduceret: reliqua responsi imperialis præfecti exsequuti sunt. Cum accusatio examinaretur et in incertum desineret, leges quidem instabant gladium renudantes; miseri autem illi eventum veriti, dilationem petunt usque ad Theophili adventum, quippe qui ipsos subornasset et supplicationes dictavisset. Ita officiales eos in carcerem conjiciunt usque ad adventum Theophili, nolentes in tali causa vades accipere. Et horum quidem moriuntur nonnulli in vinculis diu demorati ob adventus Theophili tarditatem: alii vero post adventum Theophili, qui rem pecunia facilem reddiderat, in postrema interrogatione, tamquam calumniatores, Proconnesum a judicibus relegati sunt. Sic adveniens Theophilus veluti scarabæus fimo onustus pulcherrimarum rerum quæ in Ægypto sunt et in ipsa India suavissimum odorem pro fœtida invidia spargens, sexta hora, quinta sabbati Constantinopolim venit, nautis circumplaudentibus, infamem referens gloriam, de qua multo ante dixit apostolus: *Quorum gloria in confusione ipsorum:* [Philipp. 3. 19.] addens, *Qui terrena sapiunt:* et hospitatur in tentoriis injustorum, fugiens ecclesiam: oblitus Davidici illius: *Elegi abjectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum;* [Psal. 83. 11.] sed ab ecclesia eum arcebat sua conscientia. Commoratus igitur tres septimanas, neque cum Joanne episcopo congressus est, ut solent episcopi, neque omnino accessit ad ecclesiam: verum assidue interdiu et noctu contendebat novum odium veteri accumulans, ut Joannem episcopum non solum Ecclesia expelleret, sed ipsa vita privaret, partim largitione auri contra veritatem superstitiosos e potentibus redimens, partim lautioribus epulis gulæ deditos sibi mancipans, partim blanditiis et spe majoris dignitatis sui similes impostores e clericis in suas partes abducens. Istos cum sine funiculo voluptatibus colligasset omnes, veluti seductor quidam dæmon, animorumque judicium fascinasset, ad fabulæ ministerium dæmoniacam personam quæsiit: quam quidem etiam est assequutus. Nam cum diaconi duo a Joanne episcopo ejecti essent ex Ecclesia ob enormia scelera, horum ille levitate abusus, persuadet ut libellum adversus Joannem dent, pollicitus eos in locum ministerii

[a] Addit Georg. ἀπαλλάξῃ. — [b] *Fort.* οὗ δή. Bigot. — * [Cod. κοσμικαῖς.]

sui se restituturum (erat autem eorum crimen, hujus quidem adulterium, illius vero homicidium): quod et præstitit. Nam post exsilium Joannis eos in loca sua reposuit, cum scilicet libellos dedissent, quos ille ipse dictaverat, nihil quidem veri continentes, præter hoc unum, quod admonebat ut omnes post communionem aquam aut pastillum degustarent, ne cum saliva aut pituita aliquid e symbolo sacramenti præter voluntatem exspuerent: quod primus ipse faciebat, et eos qui vellent ad religionem ac reverentiam erudiebat. Acceptis libellis, coit in ædibus Eugraphiæ cum Severiano, Antiocho, Acacio, et reliquis Joanni infensis propter modestas ejus admonitiones. Solebat enim beatus ille exemplo Pauli et publice et privatim honestum et decorum edocere, præsertim tales assidue increpans: Quid ætate jam anus, etiam corpus repubescere cogitis, cincinnos veluti meretriculæ gerentes in fronte, contumelia afficientes etiam honestas reliquas, et decipientes eos qui vobiscum loquuntur, idque viduæ? Congregati autem quærebant quomodo judicium ordirentur. Unus vero ex iis qui aderant, suggessit: darent libellos Imperatori, et Joannem vel invitum ad consessum traherent. Id igitur fit, sicut olim apud Judæos, auro omnia prona et facilia reddente. Eramus quadraginta episcopi cum Joanne episcopo, sedentes in triclinio episcopii; stupentes quomodo reus, et propter impia crimina solus ad Comitatum venire jussus, cum tot episcopis advenisset: quo pacto principum et magistratuum sententias subito commutasset, plerisque de clero in pejus perversis. Cæterum admirantibus nobis, Dei spiritu afflatus Joannes omnibus dixit: Orate, fratres, et si amatis Christum, nemo mei causa Ecclesiam suam deserat: *Ego enim jam delibor, et tempus resolutionis meæ instat*, juxta Paulum cujus ea sunt verba: et multas perpessus afflictiones, vitam ut video relicturus sum. Novi enim satanæ insidias, eo quod non amplius sustineat pondus meorum adversus ipsum sermonum. Ita misericordiam consequamini. In orationibus vestris memores estote mei. Incredibili igitur mœrore correpti, alii quidem lacrymabantur, alii vero egrediebantur e consessu, oculos et sacrum caput atque facundum ac beatum ejus os deosculabantur, in lacrymas effusi et singultus. Cum vero eos obsecrasset Joannes, ut ad consessum redirent, huc illuc volitantes, veluti apes alvearia obstrepentes: Sedete, ait, fratres,

2. Tim. 4. 6.

ὅτι γραΐδες οὖσαι διὰ τὸν χρόνον, τί ἀνηβᾷν παραβιάζεσθε τὸ σῶμα, βοστρύχους ἐπὶ μετώπου φέρουσαι καθάπερ ἑταιρίδες, ὑβρίζουσαι καὶ τὰς λοιπὰς ἐλευθέρας, ἐπὶ ἀπάτῃ τῶν συντυγχανόντων, καὶ τοῦτο χῆραι; Συναχθέντες δὲ, ἐζήτουν τρόπον πῶς ἄρξονται τῆς δίκης. Εἷς δέ τις τῶν παρόντων ὑπέθετο, δόντας δεήσεις τῷ βασιλεῖ, καὶ ἄκοντα αὐτὸν ἑλκύσαι εἰς τὸ συνέδριον. Τοῦτο οὖν γίνεται καθάπερ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων, χρυσίου τὰ πάντα αὐτοῖς ἐξομαλίζοντος. Ἦμεν δὲ ἡμεῖς τεσσαράκοντα ἐπίσκοποι καθεζόμενοι σὺν τῷ ἐπισκόπῳ Ἰωάννῃ ἐν τῷ τρικλίνῳ τοῦ ἐπισκοπείου, ἐξιστάμενοι πῶς ὁ ἀγώγιμος καὶ μόνος κελευσθεὶς παραστῆναι εἰς τὸ στρατόπεδον ἐπ' ἐγκλήμασιν ἀνοσίοις, μετὰ τοσούτων παρεγένετο ἐπισκόπων· πῶς τε ἀθρόον μετεκέρασε τὰς τῶν κρατούντων γνώμας, ἐπὶ τὸ χεῖρον διαστρέψας τοὺς πλείονας τοῦ κλήρου. Διαπορούντων δὲ ἡμῶν, ἐμπνευσθεὶς ὁ Ἰωάννης τῷ πνεύματι, λέγει τοῖς πᾶσιν· εὔξασθε, ἀδελφοὶ, καὶ εἰ φιλεῖτε τὸν Χριστὸν, ἐμοῦ ἕνεκεν μή τις ἀπολείπῃ τὴν ἑαυτοῦ ἐκκλησίαν. Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἀναλύσεώς μου ἐφέστηκε, κατὰ τὸν εἰπόντα, καὶ πολλὰς θλίψεις ὑποστὰς, ἀπολείψω τὸ ζῆν, ὡς ὁρῶ. Οἶδα γὰρ τὴν σκευωρίαν τοῦ σατανᾶ, ὅτι οὐκ ἔτι φέρει μου τὴν ἐπάχθειαν τῶν λόγων τῶν κατ' αὐτοῦ γινομένων. Καὶ οὕτως ἐλεηθῆτε· ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑμῶν μνημονεύετέ μου. Συσχεθέντες δὲ ἀφάτῳ ἀθυμίᾳ, οἱ μὲν ἐδακρύομεν, ἕτεροι δὲ ἐξήρχοντο τοῦ συνεδρίου, τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν ἱερὰν κεφαλὴν σὺν τῷ [a] εὐστόχῳ καὶ μακαρίῳ στόματι ἠσπάζοντο δεδακρυμένοι καὶ κεκομμένῳ τῷ πνεύματι. Παρακαλέσας δὲ ἐπανελθεῖν εἰς τὸ συνέδριον ὧδε κἀκεῖσε περιπετομένους, καθάπερ μελίσσας [b] περιβομβώσας κυψέλῃ, λέγει· καθίσατε, ἀδελφοὶ, καὶ μὴ κλαίετε, ἐπὶ πλέον με θρύπτοντες· Ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν Χριστὸς, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. Ἐθρυλλεῖτο γὰρ καρατομεῖσθαι διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς παῤῥησίας. Καὶ εἰ μνημονεύετε, ἀναπτύξατε ὑμῶν τὰς μνήμας, ὅτι πάντοτε ἔλεγον ὑμῖν· ὁδός ἐστιν ὁ παρὼν βίος, καὶ τὰ χρηστὰ αὐτοῦ καὶ τὰ λυπηρὰ παροδεύεται· καὶ πανήγυρις τὰ παρόντα· ἠγοράσαμεν, ἐπωλήσαμεν, καταλύομεν. Μὴ ἀμείνους ἐσμὲν τῶν πατριαρχῶν, τῶν προφητῶν, τῶν ἀποστόλων, ἵνα ἀθάνατον ἡμῖν παραμείνῃ τοῦτο τὸ ζῆν; Ἐπολολύξας δέ τις τῶν παρόντων εἶπεν· ἀλλὰ θρηνοῦμεν τὴν ἡμῶν ὀρφανίαν, τὴν τῆς Ἐκκλησίας χηρείαν, τὴν τῶν θεσμῶν σύγχυσιν, τὴν φιλαρχίαν τῶν μὴ φοβουμένων τὸν Κύριον, καὶ ταῖς προστασίαις [c] ἐπιπηδώντων, τῶν πτωχῶν τὸ ἀπροστάτευτον, τῆς διδασκαλίας τὴν ἐρημίαν. Ἐπικρούσας δὲ τῷ λι-

[a] Georg. ἀσχέτῳ. *Fort.* εὐτρόχῳ *vel* εὐστόμῳ. Bigot.]
[b] Fort. περιβομβούσας.]

[c] Georg. ἐπιδιδόντων.

χάνῳ δακτύλῳ τὸν ταρσὸν τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς (εἰώθει γὰρ ὁ φιλόχριστος ἐν ταῖς κατὰ νοῦν φροντίσιν αὐτὸ ποιεῖν), τῷ ὁμιλοῦντι αὐτῷ εἶπεν· ἀρκεῖ, ἀδελφὲ, μὴ πολλὰ λέγε, ἀλλ' ὃ εἶπον, τὰς Ἐκκλησίας ὑμῶν μὴ ἀφῆτε. Οὔτε γὰρ ἀπ' ἐμοῦ ἤρξατο τὸ διδασκάλιον, οὔτε εἰς ἐμὲ ἐτελεύτησε. Μὴ οὐκ ἀπέθανε Μωϋσῆς; οὐχ εὕρηται Ἰησοῦς; Οὐκ ἐτελεύτησε Σαμουήλ; οὐ κέχρισται ὁ Δαυΐδ; Ἀπέλιπε τὸν βίον Ἱερεμίας, οὐκ ἦν ὁ Βαρούχ; ἀνελήφθη Ἡλίας, οὐ προεφήτευσεν Ἑλισσαῖος; ἐκαρατομήθη Παῦλος, οὐκ ἀπέλιπε Τιμόθεον, Τίτον, Ἀπολλὼ καὶ ἄλλους μυρίους; Μετὰ τούτους τοὺς λόγους λέγει Εὐλύσιος ὁ Ἀπαμείας τῆς Βιθυνίας· ἐπάναγκες ἡμᾶς ἐστι κατέχοντας τὰς Ἐκκλησίας ἀναγκασθῆναι καὶ κοινωνῆσαι καὶ ὑπογράψαι. Ἔφη ὁ ἅγιος Ἰωάννης· κοινωνήσατε μὲν, ἵνα μὴ σχίσητε τὴν Ἐκκλησίαν, μὴ ὑπογράψητε δέ· οὐδὲν γὰρ ἐμαυτῷ σύνοιδα ἄξιον καθαιρέσεως ἐννοήσας. Τούτων οὕτως ἐχόντων ἐδηλώθησαν οἱ ἀποσταλέντες ὑπὸ Θεοφίλου· κελεύει αὐτοὺς εἰσελθεῖν· εἰσελθόντας ἤρετο, ποίου εἶεν βαθμοῦ· λέγουσιν, ἐπίσκοποι. Παρακαλεῖ καθίσαντας εἰπεῖν ἐφ' ᾧ πάρεισιν. Οἱ δὲ λέγουσι· παραναγνωστικὸν ἔχομεν μόνον· ποιήσατε οὖν αὐτὸ ἀναγνωσθῆναι. Κελεύει ὁ Ἰωάννης ἀναγνωσθῆναι. Προστάσσουσι τῷ παιδαρίῳ τοῦ Θεοφίλου ἀναγνῶναι τὴν ὑπηγορίαν, καὶ ἀνέγνω. Ἦν δὲ τὸ ὕφος τοῦτο· ἡ σύνοδος ἡ ἁγία ἡ ἐπὶ δρῦν συναχθεῖσα (τόπος δέ ἐστιν οὕτω καλούμενος πέραν θαλάσσης, Ῥουφίνου προάστειον, ἐν ᾧ ἦσαν συνηθροισμένοι) Ἰωάννῃ· παραλείψαντες ὃ ἦν, τῷ ἐπισκόπῳ· φιλεῖ γάρ πως ἡ ἐσκοτισμένη ψυχὴ οὐκ ἀκολούθως βλέπειν, ἀλλὰ φαντάζεσθαι ἃ τὸ πάθος ὑπαγορεύει. Λιβέλλους ἐδεξάμεθα κατὰ σοῦ, περιέχοντας μυρία κακά. Ἀπάντησον τοίνυν, ἐπαγόμενος Σαραπίωνα καὶ * Τίγριον τοὺς πρεσβυτέρους· ἔστι γὰρ αὐτῶν χρεία. Ἦσαν δὲ οἱ ἐλθόντες πρὸς αὐτὸν Διόσκορος καὶ Παῦλος ἐν Λιβύῃ ὑπόγυον κατασταντες νέοι. Μετὰ τὸ ἀναγνωσθῆναι τὴν δέλτον, ἀντιλέγουσιν οἱ σὺν τῷ ἐπισκόπῳ Ἰωάννῃ ἐπίσκοποι, δηλώσαντες τῷ Θεοφίλῳ διὰ τριῶν ἐπισκόπων, Λουππικίνου καὶ Δημητρίου καὶ Εὐλυσίου, καὶ πρεσβυτέρων δύο Γερμανοῦ καὶ Σευήρου, τῶν πάντων ἁγίων ἀνδρῶν καὶ ἀξιολόγων· μὴ κατάλυε τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μὴ σχίζε τὴν Ἐκκλησίαν, δι' ἣν ὁ Θεὸς εἰς σάρκα κατῆλθεν· εἰ δὲ ª ἀστεκτῶν καταλύεις τοὺς ἐν Νικαίᾳ κανόνας τῶν τινὶ ἐπισκόπων, καὶ ὑπερόριον δικάζεις δίκην, σὺ πέρασον πρὸς ἡμᾶς εἰς τὴν εὐνομουμένην πόλιν, μὴ προκαλούμενος τὸν Ἄβελ κατὰ τὸν Κάϊν εἰς τὸ πεδίον, ἵνα σου ἡμεῖς πρῶτοι ἀκούσωμεν. Ἔχομεν γὰρ κατὰ σοῦ ἑβδομήκοντα κεφαλαίων λιβέλλους, προ-

et flere desinite, eo amplius me emollientes: *Mihi enim vivere Christus est, et mori lucrum.* (Philipp. 1. 21.) Nam percrebuerat illum securi percussum iri ob nimiam loquendi libertatem. Et si meministis, memorias vestras replicate quod semper vobis dixerim: Via est vita præsens, cujus læta atque molesta pertranseunt: et mercatus est præsens sæculum: emimus, vendidimus, et discedimus. Num meliores sumus patriarchis, prophetis, apostolis, ut nobis hoc vitæ immortale permaneat? Tunc quidam ex iis qui aderant, ejulans dixit: Sed lamentamur orbitatem nostram, Ecclesiæ viduitatem, sacrarum legum eversiorem, ambitionem eorum qui non timent Dominum, et Ecclesiæ gubernacula invadunt, omni ope destitutos pauperes, et doctrinæ penuriam. Cum autem digito indice palmam sinistræ manus percussisset (consueverat enim Christi amans Joannes, cum esset cogitabundus id facere), se alloquenti ait: Sufficit, frater, ne plura loquere, sed quod dixi, Ecclesias vestras ne dimittite. Neque enim a me incepit prædicationis munus, neque in me desiit. Nonne mortuus est Moyses? et non inventus est Jesus? Nonne decessit Samuel? et non unctus est David? Vitam reliquit Jeremias, nonne exstitit Baruch? Assumptus est Elias, nonne prophetavit Elisæus? Paulo amputatum est caput, nonne reliquit Timotheum, Titum, Apollo et alios innumeros? Post hæc verba, Eulysius, episcopus Apameæ in Bithynia, ait: Necesse est nos Ecclesias nostras obtinentes cogi et communicare et subscribere. Dixit sanctus Joannes: Communicate quidem, ne scindatis Ecclesiam, sed nolite subscribere: nullius enim facinoris mihi conscius sum, propter quod deponi meruerim. Hæc cum ita sese haberent, nuntiatum est adstare qui a Theophilo missi essent. Jubet eos introire, ingressos interrogat, cujus gradus essent: dicunt, Episcopi. Ille orat sedeant, et dicant cujus causa adsint. Illi autem dicunt: Has solummodo schedulas legendas habemus: jubete igitur illas legi. Jubet Joannes legi. Tum isti imperant Theophili puero ut dictata illa legeret: et legit. Textus autem erat ejusmodi: *Sancta Synodus ad Quercum congregata* (locus est sic dictus trans mare, Rufini suburbanum, in quo erant congregati) *Joanni* (omittebant id quod erat, *Episcopo*. Solet enim ferme obcæcatus animus non recte cernere, sed ea sibi imaginari quæ affectus ipsi suggerit). *Libellos accepimus adversus te, infinita crimina continen-*

* [Cod. Τίγριν.]

ª Georg. ἀτακτῶν. [Recte.]

tes. Adesto igitur, tecum adducens Sarapionem et Tigrium presbyteros: iis enim opus est. Erant autem qui ad eum venerant, Dioscorus et Paulus, qui nuper in Libya ordinati fuerant, juvenes. Lectis chartulis, qui cum beato Joanne erant episcopi, contradicunt, denuntiantes Theophilo per tres episcopos, Lupicinum, Demetrium et Eulysium, et presbyteros duos, Germanum atque Severum, omnes quidem viros sanctos et fide dignos: Noli res Ecclesiæ subvertere, nec Ecclesiam scinde propter quam Deus in carnem descendit. Si autem inordinate Nicænos canones subvertis trecentorum decem et octo episcoporum, et extra limites litem judicas: tu transito ad nos in urbem optimis legibus fundatam, non provocans more Caini Abelem in campum, ut nos te prius audiamus. Habemus enim adversus te libellos septuaginta capitum, manifesta piacula continentes: et plures sumus quam tua Synodus, Dei gratia congregati non ad eversionem Ecclesiæ, sed in pace. Tu enim tricesimus sextus es ex unica provincia; nos vero sumus quadraginta e diversis provinciis, inter quos sumus etiam septem Metropolitæ: et consentaneum est ut minor numerus a majori atque potiori secundum canones judicetur. Habemus enim et epistolam tuam, per quam mones coepiscopum nostrum Joannem accusationem extra limites non debere admittere. Unde legibus ecclesiasticis parens, accusatóres tuos ora, ut ab accusando te desistant, aut ab accessu et perfugio ad Joannem. Ad hæc permotus Joannes, episcopis quidem suarum partium dixit: Vos, quod vobis videtur, significate: cæterum me oportet ad ea quæ mihi delata sunt rescribere. Theophili autem partium episcopis hæc rescripsit: Ego an quis contra me dicendum aliquid habeat, hactenus omnino nescius sum: si quis vero adversus me dixerit, et adesse me vultis, manifestos inimicos meos, qui ex sua negligentia erga me male animati sunt, ex conventu vestro ejicite. Neque de loco contendo, in quo judicium subire me oportet, etsi id maxime in civitate fieri oportuit. Sunt autem quos rejicio, Theophilus, quem revinco dixisse et Alexandriæ et in Lycia: In comitatum proficiscor, ut Joannem deponam. Id autem verum est ex eo quod postquam accessit, neque me alloquutus est, neque mecum communicavit. Qui igitur ante auditionem hostiliter se gessit, quid post judicium facturus est? Simi-

δήλους ἀθεμιτουργίας ἔχοντας, καὶ πλείους ἐσμὲν τῆς σῆς συνόδου, Θεοῦ χάριτι συναχθέντες, οὐκ ἐπὶ τῇ καταλύσει τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐν εἰρήνῃ. Σὺ μὲν γὰρ εἶ τριακοστὸς ἕκτος ἐξ ἐπαρχίας μιᾶς· ἡμεῖς δέ ἐσμεν τεσσαράκοντα ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν, ἐν οἷς ἐσμεν καὶ ἑπτὰ μητροπολῖται, καὶ ἀκόλουθόν ἐστι τὸν ἐλάσσονα παρὰ τῶν πλειόνων καὶ διαφερόντων κατὰ τοὺς κανόνας κριθῆναι. Ἔχομεν γάρ σου καὶ τὴν ἐπιστολὴν, δι' ἧς παρεγγυᾷς τῷ συλλειτουργῷ ἡμῶν Ἰωάννῃ τὸ μὴ δεῖν ὑπερορίας εἰσδέχεσθαι δίκας. Ὅθεν πειθόμενος τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς νόμοις, παρακάλει σου τοὺς κατηγόρους, ἢ παύεσθαι τῆς κατὰ σοῦ κατηγορίας, ἢ τῆς πρὸς αὐτὸν προσόδου. Πρὸς ταῦτα κινηθεὶς ὁ Ἰωάννης, τοῖς μὲν ἐπισκόποις αὐτοῦ ἔλεγεν· ὑμεῖς ὃ δοκεῖν ὑμῖν δηλώσατε, ἐμὲ δὲ ἀκόλουθόν ἐστι πρὸς τὰ δηλωθέντα μοι ἀντισημᾶναι. Τοῖς δὲ περὶ Θεόφιλον ἀνταπέστειλε ταῦτα· ἐγὼ, εἰ μὲν ἔχει τις κατ' ἐμοῦ λέγειν, μέχρι τῆς δεῦρο οὐδεπώποτε ἔγνων· εἰ δέ τις κατεῖπέ μου, καὶ βούλεσθέ με παραγενέσθαι, τοὺς προδήλους μου ἐχθροὺς, οἵτινες ἐκ τῆς ἀμελείας αὐτῶν ἐκακώθησαν πρὸς ἐμὲ, βάλλετε τούτους ἔξω τοῦ ὑμετέρου συλλόγου· καὶ οὔτε τόπου ἀμφισβητῶ ὅπου με δέοι κριθῆναι, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἔδει ἐν τῇ πόλει. Εἰσὶ δὲ οὓς παραιτοῦμαι, Θεόφιλος, ὃν ἐλέγχω εἰρηκότα καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἐν Λυκίᾳ, ὅτι ἀπέρχομαι εἰς τὸν κομιτάτον, Ἰωάννην καθελεῖν. Ἔστι δὲ ἀληθὲς, ἐξ ὧν παραγενόμενος οὔτε συνέτυχέ μοι, οὔτε ἐκοινώνησέ μοι. Ὅς οὖν πρὸ τῆς ἀκροάσεως τὰ ἐχθρῶν ἐπετέλεσε, τί ἂν ποιήσῃ μετὰ τὴν δίκην; Ὁμοίως δὲ καὶ Ἀκάκιον διελέγχω ἐφ' ᾧ εἶπεν· ἐγὼ αὐτῷ ἀρτύω χύτραν. Περὶ καὶ Σευηριανοῦ καὶ Ἀντιόχου, οὓς τάχιον μετελεύσεται ἡ θεία δίκη, τί δεῖ καὶ λέγειν, ὧν τὰς νεωτεροποιίας καὶ τὰ κοσμικὰ ᾄδουσι θέατρα; Οὐκοῦν παρακέκλησθε, εἰ κατὰ ἀλήθειαν βούλεσθέ με ἐλθεῖν, τούτους τοὺς τέσσαρας· εἰ μὲν ὡς δικαστὰς, ἐκβάλλετε τούτους τοῦ συνεδρίου· εἰ δὲ ὡς κατηγόρους, στήσατε εἰς τὴν κρίσιν, ἵνα γνῶ ὅπως κονίζωμαι, πότερον ὡς πρὸς ἀντιδίκους, ἢ ὡς δικαστάς· καὶ πάντως ἐλεύσομαι οὐ μόνον πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἀλλὰ καὶ πρὸς πᾶσαν τῆς οἰκουμένης σύνοδον. Ὥστε οὖν γνῶτε, ἐὰν μυριάκις ἀποστείλητε πρός με, οὐδὲν πλέον ἀκούσεσθε παρ' ἐμοῦ. Τούτων ἐξελθόντων, νοτάριος παρὰ πόδας γράμμα ἔχων βασιλικὸν, ἐν ᾧ προεδεήθησαν ἄκοντα αὐτὸν ἀπαντῆσαι εἰς τὴν δίκην, κατήπειγεν αὐτὸν εἰς τὴν κρίσιν. Μετὰ τὴν ἀπόκρισιν τὴν πρὸς τὸν νοτάριον, ἐμηνύθησαν δύο πρεσβύτεροι τοῦ Ἰωάννου, Εὐγένιός τις, ὃς μισθὸν τῆς κατὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἰωάννου συσκευῆς τὴν προ-

[a] [Corrig. ὃ δοκεῖ.]

[b] [ἦλθε addere Georgium notat Bigot. Id vero flagitat etiam copulam addi ante κατήπειγεν. Scripsit fort. Palladius παρὰ πύλας ἐλθών.]

εδρίαν ἔλαβεν Ἡρακλείας, καὶ ὁ ἡσυχαστὴς Ἰσαάκιος, ἵνα μὴ ἄλλως εἴπω, λέγοντες· ἐδήλωσέ σοι ἡ σύνοδος· πέρασον πρὸς ἡμᾶς, ἀπολογησόμενος τὰ ἐγκλήματα. Πρὸς ταῦτα ὁ Ἰωάννης ἀντεδήλωσε δι' ἐπισκόπων ἑτέρων· ποίᾳ ἀκολουθίᾳ δικάζετε, οἱ μήτε τοὺς ἐχθρούς μου ἐξώσαντες, καὶ διὰ τῶν ἐμῶν κληρικῶν με μεταστελλόμενοι. Οἱ δὲ λαβόντες τοὺς ἐπισκόπους, τὸν μὲν ἔδειραν, τὸν δὲ περιέσχισαν, τῷ δὲ σίδηρα τῷ τραχήλῳ περιέθηκαν, ἃ ἦσαν εὐτρεπίσαντες τῷ ἁγίῳ, ἵν' οὕτως βληθεὶς εἰς πλοῖον, εἰς ἄδηλον ἀποσταλῇ τόπον· τοῦ δαίμονος καθάπερ λέοντας ἀγριώσαντος αὐτούς. Καὶ ὁ μὲν ὅσιος εἰδὼς τὴν ἀναιδῆ αὐτῶν γνώμην, ἑαυτὸν ἐπέσχεν. Οἱ δὲ γεννάδες, πράξαντες ὑπομνημάτια ἀράχνης ἀσθενέστερα πρὸς ἀφοσίωσιν, ἀποφαίνονται κατὰ τοῦ μακαρίου, οὗ οὔτε τὸ πρόσωπον εἶδον, οὔτε φωνῆς αὐτοῦ ἤκουσαν, ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τὴν ἐν πολλῷ χρόνῳ ὑφαινομένην κακίαν συμπεραιώσαντες· ἀνεπίσχετον γὰρ τὸ δαιμονιῶδες ὅρμημα, οὐκ ἀναμένον σκέψιν. Καὶ πέμψαντες τῷ βασιλεῖ ἀναφορὰν, προέταξαν· Ἐπειδὴ κατηγορηθεὶς Ἰωάννης ἐπὶ κακοῖς τισι, καὶ συνειδὼς ἑαυτῷ, οὐκ ἠθέλησεν ἀπαντῆσαι, τὸνδε τοιοῦτον καθαιροῦσιν οἱ νόμοι· ὃ δὴ καὶ ὑπέστη. Περιέχουσι δὲ οἱ λιβέλλοι καὶ καθοσιώσεως ἔγκλημα. Κελεύσει οὖν ἡ ὑμῶν εὐσέβεια καὶ ἄκοντα αὐτὸν ἐξωσθῆναι, καὶ δίκας δοῦναι ἐπὶ τῇ καθοσιώσει, ἐπειδὴ ἡμῖν οὐκ ἔξεστι ταῦτα ζητεῖν. Ὦ τρισάθλιοι, ἃ φρονεῖτε καὶ ποιεῖτε αἰσχύνεσθε ταῦτα ποιεῖν, οὐ Θεὸν, ἀλλὰ ἀνθρώπους αἰδούμενοι ἢ φοβούμενοι. Ἦν δὲ ἡ καθοσίωσις ἡ εἰς τὴν βασίλισσαν λοιδορία, ὡς ἐκεῖνοι ἀνήνεγκαν, ὅτι εἶπεν αὐτὴν Ἰεζάβελ. Καὶ οἱ μὲν θαυμάσιοι, τὸν διὰ ξίφους θάνατον αὐτοῦ ποθήσαντες ἰδεῖν, οὕτως ἀνήνεγκαν· ὁ δὲ Θεὸς καὶ τούτων ἐφανέρωσε τὴν ἐνδομυχοῦσαν κακίαν, καὶ τῶν ἀρχόντων ἐμαλάκυνε τὴν καρδίαν· καθάπερ ἐπὶ τοῦ Δανιὴλ συνέβη ἐν Βαβυλῶνι. Ἐκεῖ γὰρ οἱ μὲν λέοντες ἡμερώθησαν, φεισάμενοι τοῦ Δανιὴλ, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἠγριώθησαν, ἀφειδήσαντες τοῦ προφήτου, καὶ ἐδυσώπησεν ὁ Θεὸς τοὺς παρὰ φύσιν ἀγριωθέντας, τῶν παρὰ φύσιν ἡμερωθέντων. Οὕτως ἐξώσθη ὁ Ἰωάννης τῆς Ἐκκλησίας, κόμητος ἀποσταλέντος σὺν στρατιωτικῇ βοηθείᾳ, καθάπερ ἐπὶ βαρβαρικῆς παρατάξεως. Ἐκβληθεὶς δὲ φθάνει εἰς τὰ κατὰ Πραίνετον τῆς Βιθυνίας ἀγρίδια. Μέσης δὲ διαγενομένης ἡμέρας μιᾶς, συνέβη θραῦσίν τινα γενέσθαι ἐν τῷ κοιτῶνι. Φοβηθέντες ἐκ τούτου, δι' οἰκείου νοταρίου ἀνακαλοῦνται τὸν Ἰωάννην μετὰ ἡμέρας ὀλίγας, ἀποδόντες τῷ οἰκείῳ θρόνῳ. Οὕτως ὁ Θεόφιλος σὺν τοῖς Αἰγυπτίοις φυγῇ τὴν σωτηρίαν πορίζεται· ἐζήτει γὰρ ἡ πόλις αὐτὸν θαλασσῶσαι. Μετὰ δύο μῆνας πάλιν ὑπαναπνεύσαντες τῆς πληγῆς, φρυάττονται ἐκ δευτέρου κατὰ τοῦ Ἰωάννου· καὶ εὐπρόσωπον ἀρχὴν οὐχ

liter et Acacium coarguo, qui dixerit: Ego illi ollam condio. De Severiano et Antiocho quid attinet dicere, quos citius excipiet divina justitia, quorum temerarios conatus etiam sæcularia theatra canunt? Igitur si revera adesse me vultis, quæso eos quatuor, si quidem ut judices, ex consessu ejicite; sin ut accusatores, judicio sistite, ut sciam quomodo me ad certamen instruam, an ut contra adversarios, an ut contra judices: et omnino veniam non solum ad vestram caritatem, sed et ad quamvis orbis terrarum synodum. Scitote ergo, si decies millies ad me miseritis, nihil amplius ex me vos audituros. Illis egressis, venit statim Notarius habens rescriptum Imperatoris, cui inserta era supplicatio episcoporum petentium ut Joannes invitus ad judicium sisteretnr, eumque ad judicium urgebat. Post factum Notario responsum, prodierunt duo presbyteri Joannis, Eugenius quidam, qui Heracleæ episcopatum conspirationis mercedem acceperat, et Isaacius monachus, ne quid aliud dicam, dicentes: Scripsit tibi Synodus: Transi ad nos, ut objecta crimina diluas. Ad hæc Joannes per alios episcopos renuntiavit: Quonam tandem ordine judicatis, qui neque inimicos meos ejeceritis, et me per clericos meos accersatis? Illi autem arreptis episcopis, alium verberibus affecerunt, alterius vestes concerpserunt, alteri ferreas catenas collo circumposuere, quas sancto Joanni paraverant, ut sic conjectus in naviculam in ignotum locum amandaretur, dæmone illos veluti leones efferante. Et beatus quidem cognito impudenti eorum consilio seipsum cohibuit. Illi vero generosi scilicet, confectis dicis causa actis, araneæ tela infirmioribus, decernunt adversus Joannem, cujus vultum ne viderant quidem, neque vocem audiverant, longo tempore contextam malitiam uno die terminantes: dæmoniaca enim audacia cohiberi non potest, nec consilium admittit. Et missa ad Imperatorem relatione, sic orsi sunt: Quoniam quorumdam criminum accusatus Joannes et sibi conscius, noluit adesse, leges talem deponunt: quod et ipse subiit. Libelli autem etiam læsæ majestatis crimen continent. Jubebit igitur Pietas vestra eum vel invitum ejici, et pœnas læsæ majestatis dare; quandoquidem in hæc inquirere nobis non licet. O ter miseri! quæ cogitatis et facitis, ea vos pudet exsequi, non Deum, sed homines veriti aut pertimescentes. Erat crimen læsæ majestatis convicium in Augustam, ut ipsi retulerunt, quod eam vocasset Jezabel. Et illi quidem mirabiles viri, ipsum gladio truncatum cupientes videre, sic retulerunt:

verum Deus absconditam eorum malitiam patefecit, et principum cor emollivit : ut Danieli Babylone contigit. Illic enim leones cicurati sunt, parcentes Danieli; homines autem efferati, non parcentes prophetæ : et pudore affecit Deus homines præter naturam efferatos, per animalia præter naturam cicurata. Sic ab Ecclesia expulsus est Joannes, misso ad id Comite cum militari manu, non secus ac ad prælium adversus barbaros. Ejectus venit in prædiola ad Prænetum Bithyniæ. Una vero dies intercesserat, cum plagam quamdam in regio cubiculo fieri contigit. Eo perterriti paucos post dies Joannem revocant per domesticum notarium, eumque suo throno reddiderunt. Ita Theophilus cum Ægyptiis suis fuga salutem quærit : cives enim eum quærebant, ut in mare demergerent. Post duos menses cum a plaga tantillum respirassent, denuo adversus Joannem fremunt : nec habentes unde speciose ordirentur, mittunt Alexandriam ad talium artificem Theophilum, scribentes : Aut rursus accurre adversus Joannem dux futurus; aut, si plebem reformidas, nobis modum quemdam suggere, unde sumamus exordium. Ad hæc Theophilus ipse quidem non venit, memor quomodo effugisset; misit autem miserabiles tres episcopos, Paulum, Pœmenem, et alium recens ordinatum. Cum iis misit et quosdam canones, quos adversus beatum Athanasium Ariani conflaverant : ut ejusmodi canonibus utentes, Joanni lites necterent, quod post depositionem per se rediisset. Audax enim natura est Theophilus, præceps, temerarius, et admodum contentiosus : nam nihil est quod ipsi sub adspectum venerit, quod citius quam par est impatienter non appetat, in seipso neque judicium neque deliberandi moram sustinens. Irrationabili autem impetu abreptus, inordinate ad ejus approbationem fertur, et decretæ sententiæ firmiter insistens, pertinaciter et contentiose obsistit cunctis qui voluerint contradicere : contendens semper ut judicium suum atque sententia vincat et obtineat. Quod certe etiam fecerunt qui ingenium ejus norant. Nam convocatis e Syria, Cappadocia, Ponto et Phrygia universis metropolitanis et episcopis, Constantinopoli eos congregant. Illi cum venissent, juxta canonum ordinem communicarunt cum Joanne, ne eadem quæ prius committerent. Quod ubi rescivere principes, ægre tulerunt eorum cum Joanne communionem. Et Theodorus quidem,

CAP. IX.

* [Fort. ἵνα τούτοις τοῖς.]

a [Fort. εἰς ὃ οὐχί.]

εὑρίσκοντες, πέμπουσι πρὸς τὸν σοφιστὴν τῶν τοιούτων εἰς Ἀλεξάνδρειαν δηλώσαντες· ἢ πάλιν ἀπάντησον στρατηγήσων κατὰ τοῦ Ἰωάννου, ἤ, εἰ τοῦτο δέδοικας διὰ τοὺς λαούς, τρόπον ἡμῖν ὑπόθου τινά, δι' οὗ τὴν ἀρχὴν ποιήσωμεν. Πρὸς τούτοις ὁ Θεόφιλος, αὐτὸς μὲν οὐκ ἀπήντησεν, εἰδὼς ὅπως διέφυγεν, ἀπέστειλε δὲ τρεῖς ἐλεεινοὺς ἐπισκόπους, Παῦλον καὶ Ποιμένα καὶ ἕτερον νεοχειροτόνητον, συναποστείλας F αὐτοῖς καὶ κανόνας τινάς, οὓς πεποιήκεισαν οἱ Ἀρειανοὶ κατὰ τοῦ μακαρίου Ἀθανασίου, * ἵνα αὐτοῖς τοῖς κανόσι χρησάμενοι, δίκας πλέξωσι τῷ Ἰωάννῃ, ὡς μετὰ καθαίρεσιν ἑαυτῷ ἐπεισελθόντι. Ὁρμητικὸς γάρ ἐστιν ἐκ φύσεως, καὶ προπετὴς καὶ θρασὺς καὶ δια- 31 A φερόντως φιλόνεικος· οὐδὲν γάρ ἐστι τοῦ φανέντος αὐτῷ ὑπὸ τῆς ὄψεως, a ὃ οὐχὶ θᾶττον τοῦ δέοντος ἀκατασχέτως ὁρμᾷ, ἐπ' αὐτῷ μήτε κρίσιν μήτε σκέψιν ἀναμένων. Ἀλογίστῳ δὲ φορᾷ χρώμενος, ἀτάκτως βαδίζει ἐπὶ τὴν τούτου συγκατάθεσιν, καὶ τῇ ψηφισθείσῃ ἀποφάσει βεβαίως ἐπερειδόμενος, εὐτόνως ἀντιφιλονεικεῖ παντὶ τῷ βουλομένῳ ἀνταποφήνασθαι, σπουδάζων ἀεὶ τὴν ἑαυτοῦ κρίσιν τε καὶ ψῆφον νικῶσάν τε καὶ κρατοῦσαν ἀποφαίνειν. Ὃ δὴ καὶ ποιοῦσιν ἐπιστάμενοι αὐτοῦ τὸ ἦθος. Μετακαλεσάμενοι γὰρ τῆς Συρίας καὶ Καππαδοκίας καὶ τῆς Ποντικῆς διοικήσεως καὶ Φρυγίας b ὅλους μητροπολίτας καὶ ἐπι- B σκόπους, συναθροίζουσιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ δὲ παραγενόμενοι, κατὰ τὴν τῶν κανόνων ἀκολουθίαν ἐκοινώνησαν τῷ Ἰωάννῃ, ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ τοῖς πρώτοις ἐργάσωνται. Γνόντες δὲ οἱ κρατοῦντες ἠγανάκτησαν ἐπὶ τῇ κοινωνίᾳ αὐτῶν· καὶ Θεόδωρος μὲν ὁ Τυάνων ἐπίσκοπος, ἀνὴρ εὐσχήμων, συνεὶς τὴν σκευωρίαν ἐξ ὧν ἦλθεν εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἐξακολουθήσῃ τῇ προπετείᾳ Θεοφίλου, ἀσυντάκτως καταλιπὼν τοὺς πάντας, κατέλαβεν ἑαυτοῦ τὴν C Ἐκκλησίαν, μακρὰν χαίρειν εἰπὼν τῷ κομιτάτῳ, ἀσφαλισάμενος ἑαυτοῦ τὴν ἐπαρχίαν τῷ τείχει τῆς εὐσεβείας, μέχρι τέλους ἐμμείνας τῇ τῶν πιστῶν Ῥωμαίων κοινωνίᾳ, οἷς μαρτυρεῖ ὁ Παῦλος λέγων· Ἡ πίστις ὑμῶν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ καταγγέλλεται. Φαρέτριος δέ, ὁ Καισαρείας τῆς πρὸς τῷ Ἀργαίῳ, ὑπερβολῇ δειλιάσας, καθάπερ οἱ κομιδῇ παῖδες τὰ μορμολύκεια, μηδ' ἐξελθὼν ἑαυτοῦ τὴν πόλιν, συντίθεται τοῖς ἐναντίοις διὰ γραμμάτων, καίπερ μηδὲ κληθεὶς εἰς τὸ μέσον, ἀπειροκάλως ἔχων περὶ τὴν D προεδρίαν ἀγνοίᾳ τῶν κρειττόνων. Λεόντιος δέ, ὁ Ἀγκύρας τῆς Γαλατίας, συγκλωσθεὶς Ἀμμωνίῳ, τῷ Λαοδικείας τῆς κεκαυμένης, κεκαυμένην ἐποίησεν τὴν Ἐκκλησίαν. Οὐ μόνον ἡττηθέντες ταῖς τῶν κρατούντων ἀπειλαῖς, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐλπίδι δώρων

b [Fort. ὅλης.]

βασιλικῶν ἀπατηθέντες ἐν τῇ δευτέρᾳ συνόδῳ, εἰσφέρουσι γνώμην μοχθηρὰν τοῖς περὶ Ἀκάκιον καὶ Ἀντίοχον, κρατῆσαι τὴν Θεοφίλου ἄκριτον κρίσιν, καὶ μηδ' ὅλως δοῦναι τόπον ἀπολογίας τῷ Ἰωάννῃ, δικαιολογίᾳ τῇ τῶν κανόνων τῶν ὑπὸ Θεοφίλου ἀποσταλέντων, οὓς ἐθέσπισαν οἱ τεσσαράκοντα τῶν Ἀρείου κοινωνικῶν, γράψαντες· εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἀδίκως ἢ δικαίως καθαιρεθεὶς, ἑαυτῷ ἐπεισέλθοι δίχα συνόδου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὸν τοιοῦτον μηκέτι ἔχειν χώραν ἀπολογίας, ἀλλὰ τέλεον ἐξωθεῖσθαι. Καὶ οὗτος μὲν ὁ κανὼν, ὡς παράνομος ὑπὸ παρανόμων τεθεὶς, ἐξωστρακίσθη ἐν Σαρδικῇ ὑπὸ Ῥωμαίων καὶ Ἰταλῶν καὶ Ἰλλυρίων καὶ Μακεδόνων καὶ Ἑλλαδικῶν, ὡς μᾶλλον αὐτὸς οἶσθα, μεγαλώνυμε Θεόδωρε, ὁπηνίκα Λιβέριος ἢ Ἰούλιος ἐπὶ Κώνσταντος βασιλέως ἐδέξατο τὸν Ἀθανάσιον εἰς κοινωνίαν, καὶ Μάρκελλον τὸν Γαλάτην, δι' οὓς καὶ ὁ κανὼν ἐκεῖνος ἐτέθη. Ἡ μέντοι δυὰς τῶν θαυμασίων τῶν περὶ Ἀμμώνιον καὶ Λεόντιον, συμπλακέντες Ἀκακίῳ καὶ Ἀντιόχῳ καὶ Κυρίνῳ τῷ Χαλκηδόνος καὶ Σευηριανῷ, εἰσῆλθον πρὸς τὸν βασιλέα ἀναδιδάξοντες εἰσκληθῆναι τοῦ μέρους τοῦ Ἰωάννου δέκα ἐπισκόπους (ἦσαν δὲ πλείους τῶν τεσσαράκοντα), ἐπὶ συστάσει τῶν κανόνων, τῶν μὲν διισχυριζομένων ὀρθοδόξων αὐτοὺς εἶναι, τῶν δὲ ἀποδεικνυόντων αὐτοὺς Ἀρειανῶν ὑπάρχειν. Εἰσελθόντες δὲ οἱ περὶ τὸν γέροντα ψυχῇ τε καὶ πολιᾷ Ἐλπίδιον, τὸν Λαοδικείας τῆς Συρίας, καὶ Τραγκύλιον, ἔπειθον τὸν βασιλέα μὴ δεῖν ἀλόγως ἐκβάλλεσθαι τὸν Ἰωάννην· οὔτε γὰρ τὸ πρότερον καθῄρηται, ἀλλ' ἐξώσθη ὑπὸ τοῦ κόμητος· οὔτε μὴν ἑαυτῷ ἐπεισῆλθεν, ἀλλὰ προστάγματι τῆς σῆς εὐσεβείας, νοταρίου ἀποσταλέντος· καὶ νῦν δὲ οὓς προφέρουσι κανόνας, αἱρετικῶν αὐτοὺς δείκνυμεν ὄντας. Ὡς δ' ἐπέμειναν ἄτακτα ζυγομαχοῦντες οἱ κατὰ Ἰωάννου, οἱ μὲν γεγωνοτέρᾳ φωνῇ, οἱ δὲ σεσοβημένοι στέρνων κινήσει ἀνασειόμενοι ἰταμῶς ἐπὶ τοῦ βασιλέως· πράως ὁ ἐνθεσμότατος Ἐλπίδιος, μικρᾶς παραγενομένης γαλήνης, ἔφησε τῷ βασιλεῖ· βασιλεῦ, μὴ σκύλλωμεν ἐπὶ πολὺ τὴν σὴν ἡμερότητα, ἀλλὰ τοῦτο γενέσθω· ὑπογραψάτωσαν οἱ περὶ τὸν ἀδελφὸν Ἀκάκιον καὶ Ἀντίοχον οὓς προβάλλονται ὡς ὀρθοδόξων κανόνας, ὅτι τῆς πίστεως ἐσμὲν τῶν ἐκθεμένων αὐτοὺς, καὶ λέλυται ἡμῖν ἡ ἀμφιβολία. Προσχὼν δὲ ὁ βασιλεὺς τῷ ἁπλῷ τοῦ προβλήματος, ὑπομειδιάσας εἶπε τῷ Ἀντιόχῳ· οὐδὲν τούτων λυσιτελέστερον. Ἦν δ' ἐπὶ πάντων τῶν γεγενημένων ἀναίτιος ὁ βασιλεὺς, ἄλλων μεταποιούντων τὰ καλῶς τετυπωμένα. Ἰλιγγιάσαντες οὖν, καὶ εἰς ἀλλήλους ἑλιττόμενοι οἱ περὶ Σευηριανὸν, καθάπερ ἄτακτον ὕδωρ, ἐπί τε τῷ φρονίμως ῥηθέντι καὶ ἐπὶ τῇ τοῦ βασιλέως κρίσει, κατεσχέθησαν ἀφασίᾳ, ἐπὶ τὸ πελιδνότερον μεταβαλόντες αὐτῶν τὴν

Tyanorum episcopus, vir ornatus, intellecta conspiratione ex his quæ ad ejus aures venerant, ne Theophili temeritatem sequeretur, insalutatis relictis omnibus Ecclesiam suam repetiit, longum vale dicens Comitatui, suamque provinciam pietatis muro permuniens, ad finem usque in communione fidelium Romanorum perseverans; de quibus Paulus testatur: *Fides vestra in universo mundo annuntiatur*. [Rom. 1. 8.] Pharetrius autem, episcopus Cæsareæ quæ est ad Argæum, supra modum formidans, ut larvas pueruli, sua civitate ne egressus quidem, per literas cum adversariis Joannis consentit, quamvis non vocatus in medium, inepte in episcopatu sese gerens, meliorum inscitia. Denique Leontius, Ancyræ Galatiæ episcopus, conjunctus est cum Ammonio, episcopo Laodiceæ adustæ, et combustam reddidit Ecclesiam. Hi non solum victi principum minis, sed e contrario Imperialium donorum spe decepti, in secunda Synodo improbam sententiam Acacio et Antiocho suggerunt, ut valeret Theophili non juridicum judicium, et nullo modo locus daretur Joanni defensionis, allegatione canonum a Theophilo missorum, quos composuerant quadraginta de Arii communione, qui sic habent: Si quis episcopus aut presbyter jure aut injuria depositus, per se redeat ad Ecclesiam absque Synodo, talis non habeat amplius locum defensionis, sed absolute expellatur. Et hic quidem canon ut impius ab impiis editus, in Sardicensi Concilio a Romanis, Italis, Illyriis, Macedonibus atque Græcis abrogatus est, ut melius me ipse nosti, o magni nominis Theodore, quando Liberius aut Julius, Constantis principatu, Athanasium in communionem admisit, et Marcellum Galatam, propter quos et hic canon factus fuerat. Ammonius tamen et Leontius, par admirabile, conjuncti Acacio, Antiocho, Cyrino Chalcedonensi ac Severiano, ingressi sunt ad Imperatorem,493 moniturі evocandos esse ex parte Joannis decem episcopos (erant autem plures quadraginta), ad conciliandam canonibus auctoritatem; aliis quidem contendentibus orthodoxorum eos esse, aliis autem Arianorum esse demonstrantibus. Ingressi autem Elpidius, episcopus Laodiceæ Syriæ, senex et mente et canitie, atque Tranquillus, suadebant Imperatori non oportere indicta causa ejici Joannem. Neque enim prius depositus fuerat, sed ejectus a Comite, neque per se redierat, sed jussu tuæ pietatis, misso ad id notario: et quos nunc proferunt canones, hæreticorum eos esse ostendimus. Cum autem Joannis adversarii inordinate altercari persisterent, alii

quidem contentiori voce, alii tumultuoso pectoris motu impudenter agitati coram Imperatore: canonum scientissimus atque observantissimus Elpidius, modica facta quiete, veluti malacia, leniter Imperatori dixit: Imperator, ne diutius mansuetudinem tuam vexemus, sed unum id fiat: subscribant fratres nostri Acacius et Antiochus, ejusdem esse se fidei ac eos qui canones ediderunt, quos tanquam ab orthodoxis editos proponunt: et soluta controversia est. Imperator animadversa propositionis simplicitate, subridens dixit Antiocho: Nihil isto mihi videtur utilius. Erat autem omnium quæ acta sunt insons Imperator, aliis mutantibus quæ bene constituta erant. Vertigine igitur acti, atque in se conversi qui cum Severiano erant, instar aquæ instabilis, ob id quod fuerat prudenter ab Elpidio dictum, et Imperatoris judicio comprobatum, obticuerunt facie livescente: angustiis tamen loci constricti, etiam nolentes promittunt subscribere. Sic egressi, promissum quidem non implent, utpote involuntarium, metuentes ne vincerentur; machinabantur autem quo pacto expelleretur Joannes. Dum hæc sic atque alia aliter geruntur, novem aut decem menses præterierunt, cum Joannes episcopus adjunctis quadraginta duobus episcopis conventus ageret, et populus magna cum animi alacritate ejus doctrina frueretur. Solet enim vanæ gloriæ expers animus, in afflictionibus jucundiorem et potentiorem sermonem effundere. Interea effloruit Dominicum jejunium, instar veris post annum adveniens. Ingressus igitur privatim cum suis Antiochus, sic de Joanne Imperatori locutus est, tanquam is jam victus esset, ut imminente Pascha juberet ejici. Imperator cum ab illis urgeretur, iis utpote episcopis fidem necessario adhibuit. Qui enim vere presbyter aut episcopus est, mendacium non novit. Ea enim nomina cælestis regionis sunt, cum sit Deo nihil antiquius, nihil quod vigilantius inspiciat: nam Deus in omnia inspicit et contemplatur. Igitur episcopus aut presbyter, ut nominum, sic et rerum particeps esse debet. Joanni ergo denuntiat Imperator ut Ecclesia egrediatur. Ille renuntiat: Ego a Deo Servatore accepi Ecclesiam hanc, ut curam geram salutis populi, nec possum eam relinquere. Si autem id vis (ad te enim civitas pertinet), vi me ejicito, ut deserti ordinis excusationem habeam tuam auctoritatem. Ita cum verecundia quadam mittentes ex palatio, eum expulerunt, jubentes interim ut in domo episcopali

μορφήν· ὅμως ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ τόπου σφιγγόμενοι, ὑπισχνοῦνται καὶ ἄκοντες ὑπογράψαι. Οὕτως ἐξελθόντες, τὴν μὲν ὑπόσχεσιν οὐ πληροῦσιν ὡς ἀβούλητον οὖσαν, δεδοικότες τὴν ἧτταν, ἐμηχανῶντο δὲ ποίῳ τρόπῳ ἐξωσθῇ ὁ Ἰωάννης. Τούτων οὕτως ἄλλων τε ἄλλως διαπραττομένων, παρίππασαν μῆνες ἐννέα ἢ δέκα, τοῦ ἐπισκόπου Ἰωάννου συναγομένου σὺν τοῖς τεσσαράκοντα ἐπισκόποις καὶ δύο, τῶν δὲ λαῶν ἀπολαυόντων μετὰ πολλῆς τῆς εὐθυμίας τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας. Φιλεῖ γάρ πως ὁ ἀκενόδοξος νοῦς ἐν ταῖς περιστάσεσι χαριέστερον [a] καὶ δυνατώτερον ἀποῤῥέειν λόγον. Ἐν τούτοις ἐπήνθησεν ἡ δεσποτικὴ νηστεία, καθάπερ ἔαρ, δι' ἐνιαυτοῦ παραγενομένη. Εἰσελθόντες δὲ πάλιν κατ' ἰδίαν οἱ περὶ Ἀντίοχον, ἀνεδίδαξαν τὸν βασιλέα ὡς ἡττηθέντα τὸν Ἰωάννην, ἵνα προστάξῃ αὐτὸν ἐξωσθῆναι, τοῦ πάσχα ἐπικειμένου· ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξ ἀνάγκης ὀχλούμενος ὑπ' αὐτῶν, ὡς ἐπισκόποις ἐπίστευσεν. Ὁ γὰρ ἀληθῶς πρεσβύτερος ἢ ἐπίσκοπος ψεῦδος οὐκ οἶδε· τὰ γὰρ ὀνόματα ταῦτα τῆς ἄνω λήξεως ὑπάρχει, ἐπεὶ οὐδὲν πρεσβύτερον Θεοῦ, οὐδὲ ἐπισκοπώτερον· Θεὸς γὰρ ὁ ἐπισκοπῶν ἢ θεώμενός ἐστι τὰ πάντα. Ὁ τοίνυν ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος, ὡς κοινωνὸς τῶν ὀνομάτων, οὕτω καὶ τῶν πραγμάτων ὀφείλει εἶναι. Καὶ δηλοῖ τῷ Ἰωάννῃ· ἔξελθε ἐκ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ δὲ ἀντιδηλοῖ· ἐγὼ παρὰ τοῦ Σωτῆρος Θεοῦ ὑποδέδεγμαι τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην εἰς ἐπιμέλειαν τῆς τοῦ λαοῦ σωτηρίας, καὶ οὐ δύναμαι αὐτὴν καταλεῖψαι· εἰ δὲ τοῦτο βούλει (ἡ γὰρ πόλις σοι διαφέρει), βίᾳ με ἐξέωσον, ἵνα ἔχω ἀπολογίαν τῆς λειποταξίας τὴν σὴν αὐθεντείαν. Οὕτως μετὰ αἰδοῦς τινος ἀποστείλαντες ἐκ τοῦ παλατίου, ἐξέωσαν αὐτὸν, κελεύσαντες τέως διάγειν ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ, τὸ ἐνδεχόμενον τῆς τοῦ Θεοῦ ὀργῆς προσδοκῶντες, ἵνα, ἐὰν μὲν συμβῇ τι περὶ αὐτοὺς λυπηρὸν, θᾶττον αὐτὸν εἰσαγαγόντες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐξιλεώσωνται τὸ θεῖον· εἰ δὲ μὴ, ἵνα πάλιν ἐπιθῶνται ὡς Φαραὼ τῷ Μωϋσῇ. Ἐν τούτοις ἐπέστη ἡ τοῦ μεγάλου σαββάτου ἡμέρα, ἐν ᾗ ὁ Σωτὴρ σταυρωθεὶς ἐσκύλευσε τὸν ᾅδην. Καὶ πάλιν αὐτῷ δηλοῦσιν· ἔξελθε τῆς Ἐκκλησίας. Ἀντιδηλοῖ τὰ εἰκότα. Εὐλαβούμενος τοιγαροῦν ὁ βασιλεὺς τὸ εὐκαθοσίωτον τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν τῆς πόλεως κλόνον, μεταστέλλεται τοὺς περὶ Ἀκάκιον καὶ Ἀντίοχον, φήσας αὐτοῖς· τί δέοι γενέσθαι; βλέπετε μήποτε οὐκ ὀρθῶς βουλεύεσθε. Τότε οἱ γεννάδες καὶ περισσόψυχοι εἶπον τῷ βασιλεῖ· βασιλεῦ, ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἡμῶν ἡ Ἰωάννου καθαίρεσις. Τελευταῖον βοήθημα, οἱ τῷ Ἰωάννῃ συνόντες ἐπίσκοποι ἰσάριθμοι τῆς ἁγίας νηστείας, προσῆλθον τῷ βασιλεῖ καὶ τῇ βασιλίσσῃ ἐν τοῖς μαρτυρίοις, μετὰ δακρύων παρακαλοῦντες, φειδοῦς τυ-

[a] Sic Codex; *καὶ δυνατώτερον* deerat in Græco, sed Bigotius legerat, qui addit, *et potentiorem*.

οῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, μάλιστα διὰ τὸ πά-
οὺς μέλλοντας ἀναγεννᾶσθαι ἤδη μυσταγω-
, ἀπολαβοῦσαν τὸν ἱερέα. Οὐκ ἠκούσθησαν D
· ὡς τὸν ἅγιον Παῦλον τὸν ἀπὸ Κρατείας
ύλῳ τῇ παῤῥησίᾳ· Εὐδοξία, φοβήθητι τὸν
ήσασά σου τὰ τέκνα· μὴ ὕβριζε τὴν ἑορτὴν
οῦ τῇ τῶν αἱμάτων ἐκχύσει. Ὑποστρέψαν-
τεσσαράκοντα ἐπίσκοποι, ἠγρύπνησαν ἐν
γωγίοις αὐτῶν, οἱ μὲν μετὰ δακρύων, οἱ
ύπης, ἕτεροι δὲ ἀμάχῳ τῇ διανοίᾳ κατε-
κάρφω, ὡς ἕκαστον ἐκυβέρνα τὸ πάθος. Οἱ
ρεσβύτεροι Ἰωάννου οἱ τὸν θεῖον ἔχοντες
τῷ δημοσίῳ λουτρῷ τῷ ἐπικαλουμένῳ Κων- E
ᾶς, τοὺς λαοὺς συναγαγόντες, εἴχοντο τῆς
;, οἱ μὲν τὰ θεῖα λόγια ἀναγινώσκοντες, οἱ
όντες τοὺς κατηχηθέντας, ὡς εἰκὸς, διὰ τὸ
Ταῦτα αὐτὰ προσαναφέρουσιν οἱ γνωμοφθό-
ρεναπάται οἱ περὶ Ἀντίοχον καὶ Σευηρια-
κάκιον τοῖς ἑαυτῶν προστάταις, ἀξιοῦντες
ῆναι τοὺς λαοὺς ἀπὸ τῆς ἐκεῖ συνάξεως.
ὁ τότε μάγιστρος, φήσας· νύξ ἐστι καὶ
λοί· μή τι ἀτόπημα γένηται. Ἀνθυποφέρου-
ρὶ Ἀκάκιον· οὐδεὶς ἔμεινεν ἐν ταῖς ἐκκλη- F
ὶ δεδοίκαμεν μήποτε εἰσελθὼν ὁ βασιλεὺς
κλησίᾳ, καὶ μὴ εὑρὼν μηδένα, αἴσθηται
ου εὐνοίας τῆς πρὸς Ἰωάννην, καὶ κατα-
ὡς βασκάνων, ἐπειδὴ μάλιστα εἴπομεν αὐ-
ὐδείς ἐστιν ὅλως ὁ ἡδέως αὐτῷ προσέχων, 33 A
ῳ ἀσπόνδῳ. Οὕτως ὁ μάγιστρος διαμαρ-
; αὐτοῖς ἐπὶ τοῖς ἀποβησομένοις, δίδωσι
να, ὡς ἔλεγον, Ἕλληνα, ἀφηγούμενον τοῦ
ῶν ὁπλοφόρων, ἐντειλάμενος ἐπιεικῶς ἀπελ-
ῦσαι τὸν λαὸν * ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἀπελθὼν
ὶ ἀκουσθεὶς, ὑποστρέφει πρὸς τοὺς περὶ
διηγησάμενος τὸν τόνον καὶ τὴν πυκνότητα
Μετὰ τοῦτο λιπαρῶς αὐτὸν παρακαλοῦσι
ήμασι δυσωποῦντες, καὶ ὑποσχέσει μεί-
ιοπῆς, ἵνα ἐμποδίσῃ τῇ δόξῃ τῇ τοῦ Κυ-
λάμενοι αὐτῷ, ἢ λόγῳ πείσαντα ἀγαγεῖν B
κλησίαν, ἢ ὀργῇ ταράξαντα παῦσαι τὴν ἑορ-
ναγαγεῖν. Ὃς ἐξαυτῆς συμπαραλαβὼν κλη-
ς μέρους Ἀκακίου, ἐξῆλθε δευτέρᾳ φυλακῇ
ς ἐφ' ᾧ ἀπεστάλη. Παρατείνουσι γὰρ τὸν
τοῖς μέρεσιν ἡμῶν ἕως ἀλέκτορος πρώτου,
κας ξιφήρεις νεοστρατεύτους κατὰ τὸν Ἡσαῦ
ους, ἀναιδεῖς περισσῶς, ἐπεπήδησεν αἰφνί-
τὴν νύκτα σὺν τοῖς ὑποδεικνύουσι κληρι-
οῖς στρατιώταις, ἰταμῶς, ὡς ἅτε λύκος, σι-
λβοντι διασχίσας τοὺς ὄχλους. Χωρήσας δ' C
μακαρίων ὑδάτων ἐπὶ κωλύσει τῶν μυου-

maneret, divinæ iræ eventum aliquem exspectantes : ut, si quid ipsis triste accideret, citius illum Ecclesiæ redderent, et Deum placarent : sin minus, ut rursus insidias struerent, veluti Pharao Moysi. Interea venit magni sabbati dies, quo Servator crucifixus exspoliavit infernum : rursumque illi denuntiant, ut ecclesia egrederetur. Rescribit ille quæ consentanea erant. Cæterum veritus Imperator diei sanctimoniam et motum civitatis, accersit Acacium et Antiochum, ipsis dicens : Quid facto est opus ? videte ne non recte consulueritis. Tunc generosi illi et supra modum magnanimi dixerunt Imperatori : Imperator, in caput nostrum sit Joannis depositio. Ultimum subsidium, qui cum Joanne erant episcopi quadraginta, sacri jejunii diebus numero pares, adierunt Augustum atque Augustam in martyriis, orantes cum lacrymis ut Christi Ecclesiæ parcerent, maxime propter Pascha et propter eos qui regenerandi erant cum jam catechizati essent, ut sacerdotem suum ea reciperet. Non auditi sunt super ea re : ita ut sanctus Paulus episcopus Cratiæ, imperterrita fiducia diceret : Eudoxia, Deum time, tuorum te liberorum misereat : neque viola sanctam Christi solennitatem sanguinis effusione. Reversi igitur quadraginta episcopi, in diversoriis suis pervigilarunt, alii cum lacrymis, alii cum mœrore, alii denique insuperabili stupore mentis detenti, prout unumquemque suus affectus regebat. Joannis tamen presbyteri qui Dei timorem habebant, in publico lavacro quod Constantianas vocant convocatis populis, vigilia sagebant; alii Scripturas divinas legentes, alii catechumenos baptizantes, ut par est, propter Pascha. Hæc eadem pravæ mentis atque impostores Antiochus, Severianus et Acacius ad patronos referunt, rogantes ut populi ab ejus loci conventu arcerentur. Renuit is qui tunc magister erat, dicens : Nox est, atque ingens est multitudo : ne quid temere fiat. Respondit Acacius : Nemo in ecclesiis mansit, et timemus ne forte Imperator ecclesiam ingressus, et neminem inveniens, sentiat populi erga Joannem benevolentiam, nosque ut invidos condemnet, præsertim cum ipsi dixerimus, neminem omnino esse, qui libenter Joanni adhæreat utpote homini infido. Ita magister eis contestatus quæ eventura erant, tradit illis Lucium quemdam, gentilem, ut dicebatur, rectorem numeri scutariorum, mandans ut moderate ecclesiam ingressus popu-

* εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

lum convocaret. Profectus ille, et non auditus, rediit ad Acacium, populi ardorem et frequentiam indicans. Post hæc illum suppliciter orant, aureis verbis deprecantes, adjunctis etiam promissis majoris processus, ut impediret Domini gloriam, præcipientes ei ut vel oratione persuasos populos ad ecclesiam adduceret, vel vi turbatos impediret ne festum celebrarent. Hic ergo subito assumtis secum clericis ex parte Acacii, egressus est secunda vigilia noctis ad id propter quod missus erat. Nam in eos, qui populum in partibus nostris usque ad primum galli cantum detinebant, derepente noctu impetum fecit, ipse tirones habens, districtos gladios gestantes instar Esaü quadringentos, egregie impudentes, cum indicibus clericis et militibus, insolenter ut lupus, coruscante ferro multitudinem perrumpens. Penetrat usque ad sanctas aquas, ut prohiberet eos qui initiabantur sacramento Dominicæ resurrectionis: et in diaconum procaciter illisus, symbola effudit : presbyteros vero grandævos fustibus in capite feriens, sacrum fontem cruore conspersit. Tunc videre erat angelicam illam noctem, in qua etiam dæmones corruunt perterriti, in labyrinthum conversam. Nudæ enim mulieres cum viris metu mortis aut turpitudinis turpi fugæ se dabant, indecorum cursum præferentes : alius manu vulneratus abibat plorans ; alius virginem trahebat conscissis vestibus ; omnes autem deprædantes sacra vasa, sibi rapiebant. Sic presbyteri et diaconi qui capti erant, in carcerem detrudebantur : qui autem in populo erant honorati, urbe regia pellebantur. Deinde edicta alia super alia per compita proponebantur, varias minas continentia, nisi quis cum Joanne communionem abnegaret. Cum hæc maxime fierent, et plura iis qui dicebantur episcopi in publico molirentur : conventus tamen eorum qui doctorem suum aut potius qui Deum amabant, non minuebatur ; sed ut in Exodo legitur, quanto magis occidebant, tanto plures fiebant. Die sequenti egressus Imperator ut sese exerceret in vicino campo, vidit agrum circa Pemptum seu Quintum non consitum et candentem, et stupefactus adspectu coloris nuper. baptizatorum (erant enim ad tria ferme millia), satellites rogat, quinam esset illi congregatorum cœtus. Illi autem mentiti, dicunt hæreticorum esse, ut iram Imperatoris excitarent. Re cognita, statim hujus rei ministri et invidiæ patroni, atrociores e sequadicit omnibus : Venite, oremus, et angelo Ecclesiæ valedicamus : lætus quidem ob res ipsas,

μένων τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος, καὶ τῷ μὲν διακόνῳ θρασέως ἐντιναχθεὶς, τὰ σύμβολα ἐκχέει· τοὺς δὲ πρεσβυτέρους ἤδη που καὶ ἡλικιώτας ῥοπάλοις κατὰ κρανίου παίσας, αἵματι κιρνᾷ τὴν κολυμβήθραν. Τότε ἦν ἰδεῖν τὴν ἀγγελικὴν ἐκείνην νύκτα, ἐν ᾗ καὶ δαίμονες πίπτουσιν ἐπτηχότες, εἰς λαβύρινθον μεταβληθεῖσαν. Γυμναὶ γὰρ γυναῖκες σὺν τοῖς ἀνδράσι δρασμῷ ἐχρῶντο, φόβῳ τοῦ σφαγῆναι ἢ ἀσχημονῆσαι, τὸν ἀσχήμονα ἀσπαζόμεναι δρόμον· ἕτερος τὴν χεῖρα πληγεὶς, ὀδυρόμενος ἀπῄει· ἄλλος παρθένον ἔσυρεν περισχίσας· πάντες δὲ λαφυραγωγήσαντες τὰ κειμήλια ἐσφετερίζοντο. Οὕτως οἱ μὲν συλληφθέντες τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων εἰς τὴν εἱρκτὴν ἐνεβάλλοντο· οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ τοῦ λαοῦ τῆς μεγαλοπόλεως ἐξεβάλλοντο. Διατάγματα δὲ ἀλλεπάλληλα κατὰ τόπον προετίθεντο, διαφόρους ἀπειλὰς περιέχοντα ἐπὶ ἀρνήσει τῆς κοινωνίας Ἰωάννου. Πλὴν ὅμως καὶ ταῦτ' ἐγίνετο, καὶ πλείονα ἔξωθεν οἱ λεγόμενοι ἐπίσκοποι προσεφιλοτιμοῦντο· καὶ ἡ σύναξις τῶν φιλοδιδασκάλων, μᾶλλον δὲ φιλοθέων οὐ κατηργεῖτο, ἀλλὰ κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῇ Ἐξόδῳ ὅσον ἀπέκτεινον αὐτοὺς, τοσούτῳ πλείους ἐγίνοντο. Τῇ ἐπαύριον γοῦν ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς, τοῦ γυμνασθῆναι ἐν τῷ παρακειμένῳ πεδίῳ, εἶδε τὴν ἄσπορον γῆν τὴν περὶ τὸ Πέμπτον λευχειμονοῦσαν, καὶ ἐκπλαγεὶς ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ ἄνθους τῶν νεοφωτίστων (ἦσαν γὰρ ἀμφὶ τοὺς τρισχιλίους), ἤρετο παρὰ τῶν δορυφόρων· τίς ἡ λόχος τῶν ἐκεῖ συνηθροισμένων; Διαψευσάμενοι λέγουσι, τῶν ἑτεροδόξων, ἵνα παραγάγωσι τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως. Γνόντες δ' ἐξαυτῆς οἱ τοῦ πράγματος μεσῖται καὶ προστάται τοῦ φθόνου, πέμπουσιν εἰς τοὐπίσω τοὺς ἀφειδεστέρους τῶν ἑπομένων ἐπὶ σκορπισμῷ μὲν τῶν ἀκροατῶν, συλλήψει δὲ τῶν διδασκάλων. Οἱ δ' ἐλθόντες, κατέχουσι πάλιν ὀλίγους μὲν τῶν κληρικῶν, πλείους δὲ τῶν λαϊκῶν. Καὶ ὁ Θεόδωρος ἔφη· ὦ μακαριώτατε πάτερ, καὶ τοσούτων ὄντων αὐτῶν, ὡς τρισχιλίους μόνον εἶναι τοὺς νεοφωτίστους, πῶς αὐτῶν οἱ βραχεῖς ἐκυρίευσαν στρατιῶται, τὸν σύλλογον διαλύσαντες; Ὁ ἐπίσκοπος. Τοῦτο οὐκ ὀλιγότητος δεῖγμα, οὐδὲ τεκμήριον ἀζηλίας, ἀλλὰ πλεονέκτημα εὐλαβείας, καὶ διδασκάλων ἐπιμελείας ἀπόδειξις, ἀδιαλείπτως τὸ ἄμαχον τῆς γνώμης ἐπανορθούντων. Ὁ δὲ Θεόδωρος εἶπεν· ἄριστα ἔφης· οὔτε γὰρ ἔπρεπε τοὺς φρόνησιν ἐκμανθάνοντας καὶ ἐπιείκειαν παρὰ τοῦ ἱεροῦ Ἰωάννου, ἀφρόνως καὶ τεταραγμένως αὐτοῦ ἀντιποιεῖσθαι. Ὁ ἐπίσκ. Ἡσθεὶς οὖν ἐπὶ τούτῳ, παρακαλῶ, μὴ ἀνάκοπτε τοὺς λόγους τοὺς ὑπὸ κακῶν πραγμάτων τεχθέντας· ἔοικε γὰρ τίκτειν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς λόγους τὰ πράγματα. Σὺν τοῖς κατασχεθεῖσιν οὖν κληρικοῖς τε καὶ λαϊκοῖς συνελήφθη Σιλβίνη τῇ τοῦ μακαρίου Νεβριδίου γυναικὶ, εὐσχήμως κοσμούσῃ τὴν ἑαυτῆς χηρείαν, καὶ λέγει αὐταῖς·

φθησαν καὶ γυναῖκες ἀνδρῶν ἐπισήμων. Ἔστι δὲ ὧν καὶ τὰ μαφόρια ἥρπασαν, ἑτέρων δὲ τὰ ἐνώτια σὺν τῷ λοβῷ τοῦ ὠτὸς συναπέσπασαν· ὡς * ἰδοῦσάν τινος Ἐλευθέρου γυναῖκα εὐδαιμονεστάτην σφόδρα, καταλείψασαν τὸ ἑαυτῆς μαφόριον, μεταμφιασαμένην τὸ σχῆμα τὸ τῶν δουλίδων, δρομαίαν εἰσβαλεῖν εἰς τὴν πόλιν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς σωφροσύνης. Ἦν γὰρ, ὡς εἰκὸς, εὐανθῆ μορφὴν καὶ εὐφυῆ πλάσιν ἠμφιεσμένη. Τούτῳ οὖν τῷ τρόπῳ πληρωθεῖσαι αἱ φυλακαὶ τῶν διαφόρων ἀρχόντων, μετεποιοῦντο εἰς ἐκκλησίας· καὶ ὕμνοι μὲν καὶ ἀναφοραὶ μυστηρίων ἐν ταῖς φυλακαῖς ἐπετελοῦντο, μάστιγες δὲ καὶ στρεβλώσεις καὶ ὅρκοι φρικτοὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἡμιλλῶντο, ἐπὶ ἀναθεματισμῷ Ἰωάννου τοῦ μέχρι θανάτου ἐχθρεύσαντος τῇ κακίᾳ τοῦ διαβόλου· τῆς πεντηκοστῆς δὲ συμπληρωθείσης, μετὰ πέντε ἡμέρας εἰσελθόντες οἱ περὶ Ἀκάκιον καὶ Σευηριανὸν καὶ Ἀντίοχον καὶ Κυρῖνον πρὸς τὸν βασιλέα, λέγουσιν αὐτῷ· βασιλεὺς, σὺ ἡμῖν παρὰ Θεοῦ οὐχ ἐξουσιαζόμενος, ἀλλ' ἐξουσιάζων τῶν πάντων, ἔξεστί σοι ὃ θέλεις ποιῆσαι. Μὴ γίνου πρεσβυτέρων πραότερος, καὶ ἐπισκόπων ὁσιώτερος· εἴπομέν σοι ἐπὶ πάντων, ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἡμῶν ἡ Ἰωάννου καθαίρεσις. Μὴ τοίνυν φείσῃ ἑνὸς ἀνθρώπου, ἀφειδήσας πάντων ἡμῶν. Ἰουδαϊκοῖς ῥήμασι, τάχα δὲ καὶ πράγμασι, παραπείσαντες τὸν βασιλέα. Οὕτως ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς Πατρίκιον τὸν νοτάριον, δηλοῖ τῷ Ἰωάννῃ τάδε· οἱ περὶ Ἀκάκιον καὶ Ἀντίοχον καὶ Σευηριανὸν καὶ Κυρῖνον τὸ κατὰ σὲ κρίμα ἐπὶ τὴν ἑαυτῶν ἔθηκαν κεφαλήν· τὰ κατὰ σαυτὸν οὖν ἀναθεὶς τῷ Θεῷ, ἔξελθε τῆς Ἐκκλησίας. Οὕτω κατελθὼν ὁ ἐπίσκοπος Ἰωάννης ἐκ τοῦ ἐπισκοπείου σὺν τοῖς ἐπισκόποις, μετὰ τὴν τρανὴν φάσιν καὶ ἀνεπισκίαστον, λέγει πᾶσι· δεῦτε, προσευξάμενοι συνταξώμεθα τῷ ἀγγέλῳ τῆς Ἐκκλησίας· γεγηθὼς μὲν ἐπὶ τῷ πράγματι, λυπούμενος δὲ ἐπὶ τῇ τοῦ λαοῦ κακουχίᾳ. Ἐξαυτῆς δέ τις σημαίνει τῶν φιλοθέων δυναστῶν τῷ Ἰωάννῃ· ἐπειδὴ Λούκιος, ἰταμὸς ἀνὴρ καὶ ἀναιδὴς προσώπῳ, ἕτοιμός ἐστιν ἐν τῷ δημοσίῳ λουτρῷ σὺν τοῖς ὑπ' αὐτὸν στρατιώταις, ὅπως, εἰ ἀντείπῃς ἢ ἀναβάλλῃ, καὶ ἄκοντά σε σῦραι καὶ ἐξεῶσαι· περικλονοῦνται δὲ οἱ δῆμοι τῆς πόλεως· σπούδασον ἐξελθεῖν λεληθότως, ἵνα μή σου ἀντιποιούμενος ὁ λαὸς, πόλεμον συνάψῃ μετὰ τῶν στρατιωτῶν. Τότε ὁ Ἰωάννης καταφιλήσας τινὰς τῶν ἐπισκόπων μετὰ δακρύων (τοὺς γὰρ λοιποὺς οὐδὲ καταφιλεῖν συνεχώρει τὸ πάθος), συνετάξατο λέγων τοῖς λοιποῖς ἔνδον ἐν τῷ ἱερατείῳ· μείνατε τέως ὧδε, ἵνα ἀπελθὼν μικρὸν ἀνεθῶ. Εἰσελθὼν δὲ ἐν τῷ βαπτιστηρίῳ, καλεῖ τὴν Ὀλυμπιάδα, ἀναπάλλακτον οὖσαν τῆς Ἐκκλησίας σὺν Πενταδίᾳ καὶ Πρόκλῃ ταῖς διακόνοις, καὶ

cibus a tergo summittunt, ad auditores dissipandos, et doctores comprehendendos : qui illuc profecti, denuo paucos e clericis; plures vero e laicis corripiunt. Tum Theodorus ait : O beatissime pater, cum tam multi essent ut neophytorum numerus ad tria millia procederet : quomodo in potestatem paucorum militum devenere, eorum cœtu disjecto? Episc. Illud neque paucitatis indicium, neque zeli nullius argumentum, sed religionis præstantia, et curæ doctorum demonstratio, qui assidue pacificas mentes dirigebant. Theodorus autem ait : Optime dicis : neque enim decebat ut qui prudentiam et mansuetudinem a beato Joanne edocebantur, insipienter atque tumultuarie ipsum defenderent et vindicarent. Episc. Cum hæc tibi placeant, ne sermonem quæso interrumpe, quem pessima facta pepererunt : solent enim ut plurimum a factis sermones gigni. Cum clericis igitur et laicis detentis comprehensæ sunt virorum nobilium conjuges. Sunt et quibus rapti mafortes, aliis inaures cum ima parte aurium simul detraxere : adeo ut cum videret Eleutheri cujusdam uxor opulentissima, relicto maforte, et veste ancillari assumta, cursu civitatem petierit, ut pudicitiam suam servaret. Erat enim profecto decora specie ornata et eleganti forma. Hunc ergo in modum impleti variorum magistratuum carceres mutabantur in ecclesias : et hymni quidem atque oblationes mysteriorum in carceribus peragebantur; flagra vero et cruciatus et horribilia juramenta in ecclesiis certatim adhibebantur, ut anathematizarent Joannem, qui ad mortem usque cum diaboli malitia depugnabat. Quinto porro die a finita Pentecoste, Acacius, Severianus, Antiochus atque Cyrinus Imperatorem adeunt, et, Nobis, inquiunt, a Deo constitutus es, Imperator, nemini subjectus, et omnes tibi subditos habens; licet tibi quod lubet facere. Ne sis presbyteris mitior, nec episcopis sanctior : diximus tibi coram omnibus : In caput nostrum Joannis depositio esto. Ne igitur homini uni ut parcas, nos omnes perde. Judaicis verbis, fortasse et factis, subdole persuaserunt id Imperatori. Sic Imperator misso Patricio notario, hæc Joanni denuntiat : Acacius, Antiochus, Severianus, et Cyrinus, condemnationem tuam in caput suum conjecerunt. Igitur ubi res tuas Deo commendaveris, egredere Ecclesia. Ita Joannes episcopus post apertam ac minime adumbratam jussionem ex episcopio discedens cum episcopis,

* Georg. ἰδοῦσάν τινα ἐλευθέραν γυν.

mœrens autem ob populi mœrorem. Protinus quispiam ex religiosis proceribus hæc Joanni significat : Quandoquidem Lucius, vir audax et facie impudens, paratus est in publico lavacro cum militibus suis, si forte contradicas aut differas, vel invitum te trahere atque expellere, plebs autem civitatis commovetur; festina clam egredi, ne te defendens populus, cum militibus pugnam committat. Tunc Joannes cum lacrymis aliquos ex episcopis osculatus (reliquos enim osculari non sinebat dolor), vale dixit cæteris in sacrario : Manete, inquiens, hic interim, ut profectus modicum quiescam. Ingressus autem baptisterium, Olympiadem vocat, quæ ab Ecclesia non discedebat, simul et Pentadiam et Proclam diaconissas, et Silvinam beati Nebridii uxorem, quæ viduitatem suam honestate ac modestia decorabat; atque eis dicit : Venite, o filiæ, audite me. Quæ ad me attinent, finem ut video habent : cursum meum consummavi, et forte vultum meum non amplius videbitis. Hoc unum est, quod rogo, ne qua vestrum a solita erga Ecclesiam benevolentia avellatur; et quicumque reluctans fuerit ad ordinationem deductus, ex consensu omnium, non id ambiens, ei tamquam Joanni caput vestrum submittite : non potest enim Ecclesia esse sine episcopo. Ita misericordiam consequamini, et memores estote mei in orationibus vestris. Illæ lacrymis perfusæ ad ejus pedes advolvebantur. Tunc innuens cuidam e venerandis presbyteris ait : Tolle eas hinc, ne populum perturbent. Sic igitur paululum retentæ, visæ sunt acquiescere. Et sic abiit in partem orientalem : nihil enim apud illum erat occidentale. In occidentali autem parte, ubi est magnum Ecclesiæ vestibulum, jumentum cui solebat Joannes insidere, stare ante portam jussit, ut populum ea ex parte exspectantem abs se dimoveret. Una cum eo egressus est angelus Ecclesiæ, solitudinem Ecclesiæ non ferens, quam principatus nequam et potestates fecerant, speciem theatri iniquitatum exhibentes. Erat enim, ut in theatro, sibilus impiorum explodentium et irridentium, Judæorum ac gentilium immodice deridentium ac subsannantium : ut autem in carcere, plagæ et in viscera illisi cruciatus a militibus, et omnium mentis virium distentio, cum ob ablatum doctorem, tum ob blasphemiam in Deum. Ubi enim peccatorum fit remissio, ibi sanguinis fie-

δεῦτε ὧδε θυγατέρες, ἀκούσατέ μου· τὰ κατ' ἐμὲ τέλος ἔχει, ὡς ὁρῶ· τὸν δρόμον μου τετέλεκα, καὶ ἴσως οὐκέτι ὄψεσθε τὸ πρόσωπόν μου. Τοῦτο δέ ἐστιν ὃ παρακαλῶ· μή τις ὑμῶν ἀνακοπῇ τῆς συνήθους εὐνοίας τῆς περὶ τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ ὃς ἂν ἄκων ἀχθῇ ἐπὶ τὴν χειροτονίαν, μὴ ἀμβιτεύσας τὸ πρᾶγμα, κατὰ συναίνεσιν τῶν πάντων, κλίνατε αὐτῷ τὴν κεφαλὴν ὑμῶν ὡς Ἰωάννῃ· οὐ δύναται γὰρ ἡ Ἐκκλησία ἄνευ ἐπισκόπου εἶναι. Καὶ οὕτως ἐλεηθῆτε· μέμνησθέ μου ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑμῶν. Συγχυθεῖσαι δὲ δάκρυσιν, ἐκυλινδοῦντο περὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Τότε νεύσας τινὶ τῶν σεμνῶν πρεσβυτέρων λέγει· λάβε ταύτας ἐντεῦθεν, ἵνα μὴ τοὺς ὄχλους ταράξωσιν. Οὕτως οὖν μικρὸν ἐμποδισθεῖσαι, ἔδοξαν αὐτῷ συγχωρεῖν. Καὶ οὕτως ἐξῆλθεν ἐπὶ τὸ μέρος τὸ ἀνατολικόν· οὐδὲν γὰρ παρ' αὐτῷ δυτικόν· τῷ δὲ δυτικῷ μέρει, ἔνθα ὁ τῆς ἐκκλησίας πυλὼν, τὸ ὑποζύγιον, ἐν ᾧ εἴωθε καθέζεσθαι, πρὸ τῆς πύλης κελεύσας στῆναι εἰς περισπασμὸν τῶν λαῶν ἐκεῖθεν αὐτὸν προσδοκούντων, συνεξελθόντος αὐτῷ καὶ τοῦ ἀγγέλου, μὴ φέροντος τὴν ἐρημίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἣν ἀρχαὶ πονηραὶ καὶ ἐξουσίαι εἰργάσαντο, καθάπερ θεατρονόμιον [a] ἀποδεῖξασαι. Ὡς μὲν γὰρ ἐν θεάτρῳ κλωσμὸς ἦν, συριττόντων τῶν ἀσεβῶν καὶ καταμωκωμένων, ἄμετρα διασυρόντων Ἰουδαίων τε καὶ Ἑλλήνων· ὡς δὲ ἐν εἱρκτῇ, πληγαὶ καὶ κατὰ σπλάγχνων φερόμεναι βάσανοι ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν· κατατάσεις δὲ τῆς ὅλης δυνάμεως τῆς ψυχῆς, διά τε τὴν τοῦ διδασκάλου ἀφαίρεσιν, καὶ διὰ τὴν εἰς τὸ θεῖον βλασφημίαν· ἔνθα γὰρ ἁμαρτημάτων ἄφεσις, ἐκεῖ αἱμάτων ἔκχυσις ἐγίνετο. Μετὰ δὲ τὸν ἄφατον καὶ δυσερμήνευτον ἐκεῖνον σκότον, φλὸξ ἀπὸ μέσου τοῦ θρόνου, ἐν ᾧ εἰώθει ὁ Ἰωάννης καθέζεσθαι, καθάπερ ἐν μέσῳ σώματι κειμένη καρδία, τοῖς λοιποῖς ἐξηγεῖσθαι μέλεσι τὰ τοῦ Κυρίου λόγια, φανεῖσα ἐπεζήτει τὸν ὑποφήτην τοῦ λόγου· ὃν οὐχ εὑροῦσα, κατεβόσκετο τὴν σκευωρίαν. Δενδρωθεῖσα δὲ εἰς ὕψος εἷρψε διὰ τῶν ἁλύσεων ἐπὶ τὴν στέγην· ἔχεως δὲ δίκην τὴν γαστέρα φαγοῦσα, ἐπὶ νῶτον ἐφέρετο τῶν δωμάτων τῆς ἐκκλησίας, μισθὸν τῆς ἀδικίας ὥσπερ τὴν ἐπὶ ταύτῃ ὡρισμένην δίκην ἀποδιδόντος Θεοῦ, εἰς σωφρονισμὸν καὶ νουθεσίαν τῶν οὐκ εἰδότων γε νουθετεῖσθαι * ἢ διὰ τῆς ὄψεως τῶν τοιούτων θεηλάτων κακῶν· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ μνημεῖον ὑπολείψας τῆς ἀγρίας συνόδου. Καὶ οὐ θαυμαστὸν περὶ τῆς ἐκκλησίας, ὅπου γε καὶ τὴν καλουμένην παρὰ τοῖς ἔξω σύγκλητον, ἀπὸ πολλῶν βημάτων κειμένην ἀντικρὺ τῆς ἐκκλησίας ἐκ μεσημβρίας, φρονίμως τὸ πῦρ, καθάπερ γέφυραν τὸν ἀγοραῖον δῆμον τὸν διὰ μέσου

[a] *Fort.* θέατρον ἀνομιῶν. Bigot. [Tum idem dederat ἐνδείξασθαι. Nos Codicis scripturam restituimus.]

* [Inseruimus ἢ e Cod.]

ων, ἐλυμήνατο, οὐ πρότερον τὸ μέρος τὸ
ν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἵνα μὴ τὸ πάθος τῇ ἐγγύτητι B
ωμεν, ἀλλὰ τὸ μέρος τὸ ἐπὶ τὴν αὐλὴν τῶν
ι, ἵνα τὸ θαῦμα τοῦ πράγματος θεήλατον
σῃ τὸ σόφισμα. Ἦν γὰρ ἰδεῖν μεταξὺ δύο
ρίνων τοὺς δήμους ἀβλαβῶς ἐπὶ τὰς οἰκείας
απερῶντας. Οὕτω δὲ περιπετόμενον τὸ πῦρ
ινον καθάπερ θάλασσα βιαίῳ νότῳ ῥιπιζο-
περ ὑπὸ συνθήματι βαδίζον, ἀφειδῶς ἁπτό-
ν κύκλῳ δωμάτων, μόνου ἐφρόντιζε τοῦ οἰ-
ἐν ᾧ τῶν ἱερῶν σκευῶν ἀπέκειτο τὸ πλῆθος,
ρυσὸν αἰδούμενον, ἢ τὴν λοιπὴν τοῦ ἀργύρου C
λ' ἵνα μὴ τοῖς συκοφάνταις χώραν τοῦ ψεύ-
άσχῃ κατὰ τοῦ δικαίου, ὡς αὐτοῦ σφετερι-
τι τῶν καλλίστων. Οὕτω δὲ διακινοῦν τὸ
ραίτιζεν εἰς τοὐπίσω, τὸν φθόνον ἐξιχνιάζον
α πραξάντων, εἰς ἔλεγχον τῆς Θεοφίλου μα-
κου κατασκευάζει διὰ τὰ κειμήλια αὐτὸν ἐκ-
ναι. Καὶ ἀποβολὴ μὲν ψυχῆς ἐν τοσούτοις
πὸ πυρὸς οὐδεμία γεγένηται, οὐ λογικοῦ,
ρου· ὁ δὲ ῥύπος τῶν ἐναγῶς ἐκεῖσε ἀναστρε-
τῇ τοῦ πυρὸς ἀπεπλύνετο δυνάμει, ἀπὸ ἕκτης D
έχρις ἐννάτης, ἐν τρισὶν ὥραις ἡμεριναῖς
ίου ἔργου ἀφανισθέντος. Ὁ διάκ. Εἶτα, πά-
των οὕτως ἀνυομένων, ποῦ διέτριβεν ὁ μακά-
ννης, ἢ οἱ λοιποὶ τῶν ἐπισκόπων; Ὁ ἐπίσκ.
λοιποὶ τῶν ἐπισκόπων, οἱ μὲν συνεκλείοντο,
ἐσύροντο, ἄλλοι δὲ καὶ ἐκρύβησαν· Ἰωάν-
σὺν Κυριακῷ καὶ Εὐλυσίῳ παρὰ στρατιωτῶν
ρχου δέσμιοι εἰς Βιθυνίαν κατείχοντο, κόλα-
λούμενοι, ἐπὶ τῇ ἐμπρήσει τῆς ἐκκλησίας.
ι δὲ ὁ μὲν Κυριακὸς καὶ Εὐλύσιος δέσμιοι E
ἅμα λοιποῖς κληρικοῖς, ἀθῷοι ἀποφανθέντες
σαν· ὁ δὲ ἅγιος Ἰωάννης πρὸς ταῖς λοιπαῖς
αις καὶ ταύτην τελευταίαν αὐτοῖς ἀπέστειλεν,
ἰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις οὐ δεδώκατέ μοι χώραν
ις, κἂν γοῦν εἰς τὰ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν ἀκου-
ρε αἴτιος, ὡς φατὲ, γέγονα τῆς καύσεως. Οὐ-
ἐν τούτῳ ἀκουσθεὶς, πέμπεται διὰ στρατιω-
ἐρημοτάτην πολίχνην τῆς Ἀρμενίας, νύκτωρ
ἡμέραν πολιορκουμένην ὑπὸ τῶν Ἰσαύρων,
ραγῆναι· Κουκουσὸς δέ ἐστιν αὕτη. Ἀρσάκιος F
ελφὸς τοῦ μακαρίου Νεκταρίου, ἀντεισήγετο
ι τοῦ Ἰωάννου, ἀνδρὸς ἱεροφάντου, ἄνθρωπος
φωνότερος, καὶ βατράχου ἀπραγότερος. Ἔστι
καὶ πρᾶξις λαλεῖ, μάλιστα ὅταν δι' αὐτὸ γέ- 38 A
ι καλόν. Διακρατήσας δὲ τὸ ζῆν ἑαυτοῦ δεκα-
ς μῆνας, ἀποθνήσκει, εἰς τὰ εὐαγγέλια πα-
ς· ὅπου ὤμοσε τῷ ἀδελφῷ Νεκταρίῳ μηδέ-
ταδέξεσθαι ἐπισκοπῆς χειροτονίαν, ἡνίκα ὠνεί-
τῷ μὴ βουληθέντι γενέσθαι ἐν Ταρσῷ, ὡς τὸν
καιροσκοποῦντι θάνατον. Γεγένηται δ' αὐτῷ

bat effusio. Post illam autem inenarrabilem atque inexplicabilem caliginem, flamma e media sede in qua solebat Joannes sedens, veluti medio in corpore cor, membris cæteris Domini eloquia interpretari, visa, verbi Dei interpretem requirebat : quo non invento sedem depascebatur, et in altum arborescens per catenas ad tectum usque serpsit, atque viperæ instar ventre exeso, ad posteriora ædificii ecclesiæ ferebatur, Deo mercedem injustitiæ veluti definitam ad id pœnam reddente, ad correptionem et admonitionem eorum qui nesciunt resipiscere nisi adspectu malorum divinitus immissorum : non solum autem eam ob causam, sed ut feræ illius Synodi monumentum relinqueret. Nec id mirum de ecclesia, cum Senatum qui apud exteros dicitur, multis passibus dissitum ex adverso ecclesiæ ad meridiem, ignis ille interjectam populi multitudinem pontis instar sapienter prætergressus, pessumdederit, non prius partem ecclesiæ vicinam, ne damnum illud vicinitati adscriberemus; sed partem palatio Imperatorum proximam, ut rei miraculum sapienter id a Deo factum esse probaret. Videre enim erat inter duos igneos montes, illæsos populos ad sua negotia commeantes. In hunc igitur modum ignis circumvolans et undans tamquam mare violento austro jactatum, veluti signo dato progrediens, vicinas circumquaque ædes citra discrimen corripuit, et soli ædiculæ in qua sacrorum vasorum reposita erat copia, pepercit : aurum non reveritus aut reliquam argenti supellectilem, sed ut ne locum mentiendi calumniatoribus daret adversus justum, quasi ipse pulcherrima quædam sibi vindicasset. Ita ignis agitatus retrorsum se reflectebat, pervestigans invidiam eorum qui hæc perpetrarant ad revincendam Theophili insaniam, in eo quod ob sacra vasa Joannem ejecisse se comminiscitur. Ac nullius quidem anima periit in tali ac tanto tumultu, non hominis, non animantis : sed sordes ibi scelestè conversantium ignis virtute abluebantur ab hora sexta ad nonam, tribus diurnis horis multorum annorum opere deleto.

CAP. XI.

DIAC. Et hæc dum fierent, pater, ubi tandem erat beatus Joannes aut reliqui episcopi? EPISC. Episcopi quidem reliqui, alii inclusi detinebantur, alii trahebantur, alii autem delituerunt. Porro Joannes una cum Cyriaco et Eulysio vinctus in Bithynia detinebatur a præfecti militibus, supplicium minitantibus ob incendium ecclesiæ. Postea Cyriacus et Eulysius cum reliquis clericis vincti adducti, atque innocentes pronuntiati, dimissi sunt. Sanctus autem Joannes, ad reliquam fiduciam

qua semper antea usus fuerat, hanc quoque ultimam adjecit, scribens eis hæc verba: Etsi in aliis non dedistis mihi locum defensionis, saltem in rebus ecclesiæ audiar, an auctor sim, ut dicitis, ejus incendii. Ita ne in eo quidem auditus, noctu diuque per milites ducitur in desertissimum Armeniæ oppidulum, Cucusus id est, ab Isauris obsessum, ut trucidaretur. Arsacius autem, frater beati Nectarii, substitutus est in locum Joannis, magni sacrorum interpretis, homo pisce magis mutus, et rana rebus agendis minus idoneus. Aliquando enim et actio ipsa loquitur, cum suiipsius causa bonum opus factum fuerit. Ille cum ad quatuordecim menses vitam suam protendisset, mortuus est, violato suo in Evangelia juramento. Quippe fratri suo Nectario juraverat, nullius umquam episcopatus ordinationem admissurum se, quando Nectarius exprobravit ipsi quod noluisset Tarsensi Ecclesiæ præfici, quasi mortem ipsius specularetur. Fuit causa perjurii primum quidem vana gloria, propter quam ambiebat, ut ita dicam, nuptias uxoris fratris sui; deinde pudor increpationum ipsi a fratre prophetice factarum. Huic Arsacio sufficitur Atticus e presbyteris, omnium adversus Joannem molitionum artifex. Qui cum videret neminem orientalium episcoporum secum communicare, et ne civitatis quidem populum, propter eaquæ tam nefarie atque injuste in Joannem ab ipso acta erant: expers cum esset sacrarum Scripturarum, perfecit ut imperialibus rescriptis cogerentur ii qui cum ipso non communicabant. Rescriptum autem contra episcopos, tales minas habebat: *Si quis episcoporum non communicat Theophilo, Porphyrio, et Attico, Ecclesia quidem ejiciatur, et a propriis facultatibus abigatur.* Hinc alii qui bonorum onere prægravati erant, etiam inviti cum ipso communicant: alii vero pauperiores et in fide sana infirmiores, donorum quorumdam pollicitationibus ad communionem adducebantur: alii genere et possessionibus et patria et corruptibili gloria atque corporum vexatione insuper habitis, animi nobilitatem fuga custodiebant, evangelicum illud in memoria habentes, *Si vos in hac civitate persequantur, fugite in aliam:* et illud Proverbiorum sibi dicentes, *Non proderunt substantiæ in die iræ.* Profecti alii quidem Romam, alii ad montes, alii autem in ascetarum monasteria, a Judaica iniquitate servabantur. Edictum vero adversus laicos hæc continebat: *Qui in dignitati-*

Matth. 10. 23.
Prov. 11. 4.

τῆς ἐπιορκίας αἰτία [a] τὸ μὲν πρὶν ἡ κενοδοξία, δι' ἣν ἐμνηστεύετο, ὡς ἂν εἴποι τις, τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ· μετέπειτα δὲ ἡ αἰσχύνη προφητικῶς τῶν ἐλέγχων αὐτῷ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἐπαχθέντων. Τούτῳ τῷ Ἀρσακίῳ Ἀττικὸς ἀντεισάγεται ἐκ τῶν πρεσβυτέρων, πάσης μηχανῆς τεχνίτης κατὰ τοῦ Ἰωάννου· ὃς θεασάμενος μηδένα τῶν ἀνατολικῶν αὐτῷ ἐπισκόπων κοινωνοῦντα, μήτε μὴν τοῦ τῆς πόλεως λαοῦ, διὰ τὰ οὕτως ἀνόμως παρακολουθήσαντα καὶ ἀθέσμως, παρασκευάζει, ἄπειρος ὢν τῶν θείων Γραφῶν, ταῖς ἀντιγραφαῖς καταναγκάζεσθαι τοὺς μὴ κοινωνοῦντας. Εἶχε δὲ ἡ μὲν κατὰ τῶν ἐπισκόπων ἀντιγραφὴ τὴν ἀπειλὴν ταύτην· εἴ τις οὐ κοινωνεῖ τῶν ἐπισκόπων Θεοφίλῳ καὶ Πορφυρίῳ καὶ Ἀττικῷ, τῆς μὲν Ἐκκλησίας ἐκβαλέσθω, τῆς δὲ ἰδίας τῶν πραγμάτων οὐσίας ῥιπτέσθω. Ἐντεῦθεν οἱ μὲν καταβαρυνόμενοι τῷ τῶν πραγμάτων φορτίῳ, καὶ ἄκοντες κοινωνοῦσιν· οἱ δὲ πενέστεροι καὶ εἰς πίστιν ὑγιῆ ἀσθενέστεροι ὑποσχέσεσι δώρων τινῶν συνεσύροντο εἰς κοινωνίαν· οἱ δὲ γένους καὶ πραγμάτων καὶ πατρίδος καὶ δόξης φθαρτῆς καὶ θλίψεως σωματικῆς ὑπεριδόντες, φυγῇ τὴν τῆς ψυχῆς εὐγένειαν διεφύλαττον, τὸ εὐαγγελικὸν διὰ μνήμης ἔχοντες λόγιον· Ἐὰν διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην· καὶ τὸ τῆς παροιμίας ἑαυτοῖς ἐπιλέγοντες· Οὐκ ὠφελήσουσιν ὑπάρχοντα ἐν ἡμέρᾳ θυμοῦ. Ἔφθανον δὲ οἱ μὲν ἐν τῇ Ῥώμῃ, οἱ δὲ ἐν τοῖς ὄρεσιν, ἕτεροι δὲ ἐν τοῖς τῶν ἀσκητῶν φροντιστηρίοις διεσώζοντο ἐκ τῆς Ἰουδαϊκῆς πονηρίας. Ἡ δὲ κατὰ τῶν λαϊκῶν ἀντιγραφὴ περιεῖχε· τοὺς μὲν ἐν ἀξιώμασιν ἐκπίπτειν τῆς κατὰ τὰς ἀρχὰς ἀξίας, τοὺς δὲ στρατιώτας τὰς ζώνας ἀπολλύειν, τοὺς δὲ λοιποὺς δήμους καὶ χειροτέχνας χρυσίῳ πολυολκεῖ προστιμηθέντας, ὑποβάλλεσθαι ἐξορίᾳ. Πλὴν ὅμως καὶ ταῦτα ἐπράττετο, καὶ αἱ προσευχαὶ τῶν σπουδαίων ἐν τῷ ὑπαίθρῳ ἐπετελοῦντο μετὰ πολλῆς τῆς κακοπαθείας, φιλίᾳ τῇ πρὸς τὸν Σωτῆρα τὸν εἰρηκότα· Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια· καὶ πάλιν, Θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον. Καὶ ὁ μὲν μακάριος Ἰωάννης οἰκήσας τὴν Κουκουσὸν ἔτος ἓν, πλείστους διαθρέψας πένητας τῆς Ἀρμενίας οὐ τοσοῦτον σίτῳ, ὅσον λόγῳ· ἔφθασε γὰρ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ μέγας λιμὸς τὴν χώραν ἐκείνην. Βασκήναντες δὲ αὐτῷ καὶ ἐπὶ τούτῳ οἱ ἀδελφοκτόνοι, μεταφέρουσιν εἰς Ἀραβισσὸν, διαφόροις ὑποβάλλοντες κακουχίαις, ἵνα τὸ ζῆν ἀπολίπῃ· κἀκεῖ πάλιν οὐ μικρῶς διαλάμψας ταῖς ἀρεταῖς· (οὐ δύναται γὰρ πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη, οὐδὲ λύχνος φαιδρῶς καιόμενος ξυλίνῳ σκεπασθῆναι μοδίῳ·) ἐξήγειρε γὰρ καθάπερ ἐξ ὕπνου τῆς ἀγνοίας πρὸς τὴν τοῦ λόγου ἀκτῖνα ἐκ πάσης περιχώρου τοὺς ἄγαν

[a] [Fort. τὸ μὲν πρῶτον.]

κεκαρωμένους τῇ ἀπιστίᾳ. Σφοδρότερον δὲ τῇ φλογὶ τῆς βασκανίας κατακαιόμενοι οἱ περὶ Σευηριανὸν καὶ Πορφύριον καὶ ἕτεροί τινες τῆς Συρίας ἐπίσκοποι παρασκευάζουσιν αὐτὸν κἀκεῖθεν μετενεχθῆναι· βαρὺς γὰρ αὐτοῖς ἦν οὐ μόνον ἐν ταῖς νομιζομέναις εὐημερίαις, ἀλλὰ πολλῷ πλέον ἐν ταῖς δυσημερίαις, ἀγνῶς διακειμένοις περὶ τὴν φύσιν τῶν πειρασμῶν, οὐ [a] μεμνημένοις τοῦ πρὸς τὸν ἀπόστολον θείου χρησμοῦ ἐν ταῖς θλίψεσι γενόμενον· τὸ, Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. Θεασάμενοι γὰρ μεταναστᾶσαν τὴν Ἀντιοχέων ἐπὶ τὴν Ἀρμενίων, κἀκεῖθεν πάλιν ἐπὶ τὴν Ἀντιοχέων τὴν Ἰωάννου εὐχάριστον φιλοσοφίαν ᾀδομένην, ηὔχοντο καὶ τὸ ζῆν ἀποῤῥῆξαι, καθάπερ ὑπὸ μαστίγων τῶν διηγημάτων βασανιζόμενοι· τοιοῦτον γὰρ ὁ μισόκαλος φθόνος· ὡς τοὺς ὁρῶντας τῶν ἑπομένων αὐτοῖς κληρικῶν θαυμάζοντας λέγειν· Ἴδετε νεκρὸν φοβερὸν, τοὺς ζῶντας καὶ κρατοῦντας διαπτοοῦντα, καθάπερ τοὺς παῖδας τὰ μορμολυκεῖα. Βαβαί· οἱ τὰς κοσμικὰς δυναστείας καὶ τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἐνημμένοι πλοῦτον μετ' ἐξουσίας, μετὰ καὶ τῆς τῶν πραγμάτων ἀρχῆς, τὸν ἱερέα, τὸν μόνον, τὸν ἄπολιν, τὸν ἀσθενῆ τῇ σαρκὶ, τὸν ἐξόριστον δεδιότες, ὠχριῶσι σφαδάζοντες. Μηκέτι οὖν καρτερήσαντες τῇ σκηνῇ κρύπτειν τὸν ὄφιν, ἀποστείλαντες εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐκπορίζουσι πάλιν ἀντιγραφὴν σφοδροτέραν μετὰ προστίμου· ἐντὸς στενῆς προθεσμίας μετενεχθῆναι αὐτὸν εἰς Πιτυοῦντα, τόπον πανέρημον τῶν Τζάνων, ἐπικείμενον τῇ ὄχθῃ τῆς Ποντικῆς θαλάσσης. Οἱ δὲ διάγοντες αὐτὸν στρατιῶται τοῦ ἐπάρχου τῶν πραιτωρίων, ἐπὶ τοσοῦτον κατήπειγον διὰ τῆς ὁδοῦ, λέγοντες τοιαύτας ἔχειν τὰς ἐντολὰς, ὡς, εἰ ἀποθάνοι κατὰ τὴν ὁδὸν, μειζόνων ἀξιωθήσονται τῶν βαθμῶν. Καὶ ὁ μὲν εἷς ἐξ αὐτῶν, ἔλαττον φροντίσας τῆς παρούσης στρατείας, φιλανθρωπίαν τινὰ ποσῶς διακλεπτῶν [b] ἐνεδείκνυτο· ὁ δ' ἕτερος ἐπὶ τοσοῦτον ἦν ἀπηνὴς καὶ δύσκολος, ὡς τὰς εἰς αὐτὸν γινομένας κολακείας παρὰ τῶν προστυγχανόντων ἐπὶ φειδοῖ τοῦ ἁγίου ὕβρεις νομίζειν, τούτου μόνον φροντίζων τὸν Ἰωάννην δυσθανατῆσαι. Ὑετοῦ μὲν γὰρ λάβρου ὄντος, ἀφροντίστως ἐξῄει, ὡς διὰ νώτου καὶ στέρνων φέρεσθαι τὰς τῶν ὑδάτων λιβάδας. Σφοδρὸν δὲ πάλιν καῦμα ἡλίου ἀντὶ τρυφῆς ἡγεῖτο, εἰδὼς ἐν τούτῳ δυσφορεῖν τὸ Ἐλισσαϊκὸν κρανίον τοῦ μακαρίου. Εἰς πόλιν δὲ ἢ κώμην, ἔνθα λουτροῦ παραμυθία ἦν, οὐδὲ στιγμὴν ὁ δύστηνος συνεχώρει ποιεῖν. Καὶ ἐν τούτοις πᾶσιν ἐπὶ τρίμηνον τὴν ἀργαλεωτάτην ἐκείνην βαδίζων ὁδὸν, ἔμενεν ὁ ἅγιος ὡς ἀστὴρ διαστίλβων, ἔχων τὸ σωμάτιον καθάπερ μῆλον ἐπ' ἄκρων κλάδων [c] ἡλιοφοινισ-

[a] [Codex μεμνημένοι.]

[b] [Imo ἐπεδείκνυτο.]

bus essent constituti, suo honore et dignitate excederent, milites cingulum amitterent: reliqua plebs atque opifices gravi auri pondere multati, subjacerent exsilio. Cæterum et hæc fiebant; et preces a bonis et probis magna cum afflictatione sub dio peragebantur, amore Servatoris qui dixit, *Ego sum via et veritas;* et rursus, *Confidite: ego vici mundum.* (Joan. 14. 6. et 16. 33.) Ac beatus (B) quidem Joannes Cucusi moratus annum unum, plurimos Armeniæ pauperes pavit, non tam pane, quam verbo: invaserat enim per id tempus magna fames regionem illam. Cum autem et ob id ipsi inviderunt illi fratricidæ, Arabissum eum transferunt, variis vexationibus subjicientes, ut vitam tandem relinqueret. Et illic rursus non mediocriter virtutibus splendescens (non potest enim civitas abscondi supra montem posita, neque lucerna splendide lucens ligneo modio contegi) excitavit, (C) veluti ex ignorantiæ somno, ad sermonis divini lucem ex omni vicina regione eos qui gravi infidelitatis sopore oppressi erant. Porro vehementius invidiæ flamma accensi Severianus et Porphyrius ac quidam alii episcopi Syriæ, ut ipse illinc quoque transferretur, moliuntur: nam gravis ipsis erat non solum in prosperis quæ putantur rebus, sed multo magis in adversis. Ignorabant scilicet tentationum naturam, neque meminerant (D) divini ad apostolum in afflictionibus oraculi: *Sufficit tibi gratia mea; virtus enim mea in infirmitate perficitur.* (2. Cor. 12. 9.) Videntes enim Antiochenam Ecclesiam in Armeniam migrasse, et illinc rursus Antiochiæ jucundissimam Joannis philosophiam prædicari, optabant vel vitam abrumpere, his narrationibus veluti flagris torti: hujusmodi enim est bonorum hostis invidia: adeo ut clerici qui eos sequebantur, cum id viderent, mirabundi dicerent: Videte mortuum terribilem, vivos victoresque terrentem, ut pueros terrent (E) larvæ. Papæ! ii qui sæcularibus potestatibus atque ecclesiasticis opibus succincti sunt cum potestate et cum rerum imperio, sacerdotem, solum, extorrem, corpore infirmum, exsulem timent et pallent titubantes. Cum igitur non possent amplius serpentem oasa conditum retinere, mittentes ad Comitatum, rursus rescriptum acrius obtinent cum mulcta: intra breve tempus ut transferretur Pityuntem, locum regionis Tza- (F) norum desertissimum, ad litus Pontici maris situm. Milites autem præfecti prætorio qui eum du-

[c] [Fort. ἡλίῳ φοινισσόμενον.]

cebant, per viam eum maxime urgebant, dicentes id habere se in mandatis; tamquam, si mortuus esset in itinere, ad majores gradus evehendi. Et unus quidem ex iis de præsenti militia minus sollicitus, nonnihil humanitatis quodammodo furtim ostendebat: alter autem usque adeo crudelis erat atque atrox, ut blanditias quæ sibi ab occurrentibus fiebant, ut sancto parceret, injurias reputaret, illud unum curans ut mala morte Joannes enecaretur. Cum enim imber esset vehemens, nihil curans egrediebatur, ita ut et per dorsum et per pectus aquarum rivi decurrerent. Ingentem rursus solis æstum pro deliciis habebat, cum nosset eo beati Joannis caput, Elisæi instar calvum, vexari. Cæterum in urbe aut vico ubi balneorum solatium erat, ne momento quidem infelix ille permittebat sanctum morari. In his omnibus ad menses tres difficillimum illud iter faciens sanctus, veluti sidus coruscans perstabat, habens corpusculum ut pomum in supremis ramis a sole rubens. Cum autem Comanis appropinquassent, pontis instar ea prætergressi, extra muros in martyrio quinque aut sex millibus dissito manserunt. Eadem ipsa nocte apparuit ei loci illius martyr, nomine Basiliscus, qui episcopus Comanorum cum esset, martyrium passus est Nicomediæ in Bithynia sub Maximino, una cum Luciano presbytero Antiocheno, dicens: Macte animo, frater Joannes: crastina enim die una erimus. Prædixerat quoque, ut aiunt, et ibi permanenti presbytero: Para locum fratri Joanni; venit enim. Oraculo fidens Joannes, sequenti die oravit milites ut ad horam quintam usque ibi permanerent. Illi vero non auditis ejus precibus, inde abscesserunt: confectis vero circiter triginta stadiis, rursus ad martyrium unde discesserant redierunt, cum graviter ille sese haberet. Sic igitur reversus, candidas vestes, vita quam duxerat dignas, requirit; exutusque prioribus, eas sibi jejunus induit, omnibus ad calceamenta usque mutatis; atque reliquas præsentibus distribuit. Et sumtis Dominicis symbolis, coram adstantibus ultimam orationem facit: et cum dixisset more suo, *Gloria Deo propter omnia*, et ultimum Amen obsignasset, extendit speciosos pedes, qui cucurrerunt ad salutem eorum qui elegerant pœnitentiam, et ad reprehensionem illorum qui peccata copiose excoluerant. Quod si ejus reprehensiones nihil improbis profuerunt, causa non est imbecillitas doctoris libere loquentis, sed impudentia hominum, qui eas non sustinuerunt. Appositus ad patres suos, et abjecto

σόμενον. Πλησιάσαντες δὲ τῇ Κομάνῃ καθάπερ γέφυραν αὐτὴν παρῆλθον, ἔξω τοῦ τείχους ἐν τῷ μαρτυρίῳ μείναντες ἀπὸ πέντε ἢ ἓξ σημείων. Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν νύκτα παρέστη αὐτῷ ὁ τοῦ τόπου ἐκείνου μάρτυς, Βασιλίσκος ὄνομα αὐτῷ, ὃς μαρτυρεῖ, ἐπίσκοπος ὢν Κομανῶν, ἐν Νικομηδείᾳ ἐπὶ Μαξιμιανοῦ, ἅμα Λουκιανῷ τῷ ἐν Βιθυνίᾳ πρεσβυτέρῳ ὄντι Ἀντιοχείας· φήσας, θάρσει, ἀδελφὲ Ἰωάννη· αὔριον γὰρ ἅμα ἐσόμεθα. Φασὶ δὲ, προειρήκει καὶ παραμένοντι πρεσβυτέρῳ, ἑτοίμασον τὸν τόπον τῷ ἀδελφῷ Ἰωάννῃ· ἔρχεται γάρ. Ἔχων δὲ πιστῶς τὸν χρησμὸν ὁ Ἰωάννης, ἐπὶ τὴν αὔριον παρεκάλει αὐτοὺς ἕως πέμπτης ὥρας ἐκεῖ παραμεῖναι. Οἱ δὲ μὴ πεισθέντες, ἐξήλαυνον· ἐλθόντες δὲ ὡς σταδίους τριάκοντα, πάλιν ὑποστρέφουσιν εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου, ἀφ' οὗ ἀπῆραν, ἔχοντος αὐτοῦ ὀξέως. Οὕτως οὖν ἐλθὼν, ἐπιζητεῖ τὰ ἄξια τοῦ βίου λαμπρὰ ἱμάτια, καὶ ἀποδυσάμενος τὰ πρότερα, ἐνεδύσατο νήφων, ἀλλάξας ἕως ὑποδημάτων· τὰ λοιπὰ δὲ διένειμε τοῖς παροῦσιν. Καὶ κοινωνήσας τῶν δεσποτικῶν συμβόλων, ποιεῖ τὴν τελευταίαν ἐπὶ τῶν παρόντων προσευχὴν, εἰπὼν τὸ ἐξ ἔθους ῥῆμα· Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἕνεκεν· ἐπισφραγισάμενός τε τὸ ὕστερον ἀμὴν, ἐξῆρε τοὺς πόδας, τοὺς ὡραίως δραμόντας ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν τὴν μετάνοιαν ἑλαμένων, καὶ ἐλέγχῳ τῶν τὴν ἁμαρτίαν πλουσίως γεωργησάντων. Εἰ δὲ οὐδὲν ὤνησαν οἱ ἔλεγχοι τοὺς φαύλους, τοῦτο οὐκ ἀτονία τοῦ παῤῥησιασαμένου, ἀλλ' ἰταμότης τῶν μὴ ἀνασχομένων. Προστεθεὶς πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ, τὴν κόνιν ἀπομαξάμενος, καὶ πρὸς Χριστὸν διαπεράσας, ὡς γέγραπται· Ἥξεις δὲ εἰς τὸν τάφον σου ὥσπερ σῖτος ὥριμος κατὰ καιρὸν θεριζόμενος· παρανόμων δὲ ψυχαὶ ἄωροι ἀποθανοῦνται. Τοσοῦτος δὲ ἑσμὸς παρθένων καὶ ἀσκητῶν καὶ τῶν ἐπὶ σεμνότητι βίου μαρτυρουμένων παρῆν ἀπό τε Συρίας καὶ Κιλικίας καὶ Πόντου καὶ Ἀρμενείας, ὡς τοὺς πολλοὺς νομίσαι ἀπὸ συνθήματος αὐτοὺς παραγενέσθαι. Ἐνταφιασθεὶς δὲ καὶ ἑορτασθεὶς, καθάπερ ἀθλητὴς νικηφόρος τὸ σωμάτιον, θάπτεται μετὰ τοῦ Βασιλίσκου ἐν τῷ αὐτῷ μαρτυρίῳ. Πρὸς τούτοις ὁ Θεόδωρος ἐπιθαυμάσας ἤρετο, λέγων τὸ γραφικόν· ἐπειδὴ γέγραπται, Μὴ ἀστοχήσῃς διηγήματος γερόντων· καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ παρὰ τῶν πατέρων ἔμαθον· ἀόκνως φράσον ἡμῖν τίς ἡ αἰτία τοῦ μόνον αὐτὸν ἐσθίειν, καὶ εἰ ἀληθῶς μόνος, ὡς λέγουσιν, ἤσθιεν.
Ὁ ἐπίσκ. Ὡμολόγηται μὲν ὅτι μόνος ἤσθιεν· οὐκ ἐβουλόμην δέ σε, Θεόδωρε ἐμμελέστατε, τὰ τῶν γαστριμάργων νηπίων διερωτᾷν. Ἀνὴρ γὰρ ὑπάρχων, τὰς ἀνδρῶν ἀρετὰς ἐπιζητεῖν ὀφείλεις, πῶς εἶχε περὶ ἀφοβίας, περὶ χρημάτων, περὶ σωφροσύνης, πραΰτητός τε καὶ δικαιοσύνης, ἐλεημοσύνης, φρονήσεώς τε καὶ ἀνδρείας, καὶ λήθης ἢ μνήμης. Βρῶμα γὰρ ἡμᾶς οὐ παρίστησι τῷ Θεῷ, οὔτε ἐὰν φάγωμεν, οὔτε

φάγωμεν, ἀλλὰ γνῶσις μετὰ πράξεως ἐνερ-
η. Αὐτὸς δὲ ἤσθιε μόνος, ὡς ἐκ μέρους γι-
, διὰ ταύτας τὰς αἰτίας. Πρῶτον μὲν οἶνον
ινε διὰ τὴν τῆς κεφαλῆς θέρμην, εἰ μή που
; καύμασι τῷ διὰ ῥόδων ἐχρῆτο· δεύτερον,
ιν ὁ στόμαχος αὐτοῦ οὐκ εἶχεν ἀπό τινος ἀσθε-
ὡς πολλάκις τὰ εὐτρεπισθέντα ἀηδῆ φανῆναι,
ζητεῖν τὰ μὴ παρόντα. Εἶτα ἦν ὅτε καὶ λήθην
ινε τῶν βρωμάτων, παρατείνων ἕως ἑσπέρας,
μὲν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς διασπώμενος φρον-
ῦτο δὲ ταῖς πνευματικαῖς περισπώμενος θεω-
ἠγωνίζετο γὰρ μηδὲν ἀπορεῖν τῶν θείων Γρα-
ιλεῖ δέ πως τὰ τοιαῦτα ἢ τὴν ἀσιτίαν, ἢ τὴν
τείαν. Ἔθος δὲ τοῖς δαιτυμόσιν, ἐὰν μὴ αὐτοῖς
ιδρώσῃ, ἢ * συμβροχθήσῃ, ἢ συγκαγχάσῃ γέ-
σήμῳ, ἐπ' ἄκρων δακτύλων χλιαρὰν φέρων
λικα, εἰς κακηγορίαν ἄγειν τὴν τῆς τραπέζης
οσύνην. Τὸ δ' ὅλον, ὡς οἶμαι, καὶ ἀληθέστερον,
ὸς ἦν εἰσάγαν πρὸς τοὺς τῆς τρυφῆς, ἱεροσυ-
μίζων τὴν εἰς τοὺς τοιούτους δαπάνην· ὁμοῦ
ν οἰκονόμων τὰς τῆς κλοπῆς ἀφορμὰς περικό-
ἵνα μὴ δεκαπλασιάσωσι τὰς τιμὰς τῶν ὀψω-
τοῖς βρεβείοις, τὰς τῶν πενήτων σφετερισά-
ρείας. Πρὸς τούτοις [a] τὸ πλῆθος τῆς πόλεως
ἐσκόπει, ὅτι ἢ πᾶν ἀξίωμα ὀφείλει ταύτης
ῆς ἀξιῶσαι ὡς Χριστοῦ οἰκονόμος, ἢ μηδενὶ
ἐῖν τὸ πρᾶγμα. Ἀποβλέψας δὲ εἴς τε τοὺς
πέζης θορύβους, καὶ εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἀνα-
ν τῶν πτωχικῶν, ἐφριχίασε πρὸς τὸ πρᾶ-
μακρὰν χαίρειν εἰπὼν ταῖς τοιαύταις κακολο-
ὶ τὸ τῶν Πράξεων ἑαυτῷ κατεπᾴδων· Ἄνδρες
, οὐκ ἐξὸν ἡμῖν τραπέζαις διακονεῖν, ἀλλὰ
ήσωμεν ἄνδρας εὐλαβεῖς ἐπὶ τῆς χρείας· ἡμεῖς
έσωμεν τῷ λόγῳ καὶ τῇ προσευχῇ. Ὥσπερ
νιστὴς ἵππος σταδιοδρομεῖν οὐκέτι δυνάμε-
λῶνι ἐγκατατάσσεται, ἀτέλεστον κύκλον γυ-
ούτως ἀποκνήσας διδάσκαλος πρὸς τοὺς τῆς
όγους, τὴν ἐκ τῆς τραπέζης προβάλλεται θή-
ὶ εἴθε κἂν τοῖς πεινῶσι καὶ δεομένοις, ὅθεν
αὶ κερδᾶναι τὸν μακαρισμὸν τοῦ Δεσπότου,
ένων, καὶ ἐχορτάσατέ με· ἀλλ' ἢ μόνοις πλου-
ῷ εὖ ἀκοῦσαι χάριν, ἢ δόξης μαραινομένης,
οίως ἀντικληθῆναι· ἢ εἰ τούτων οὐδέν, ἵνα μὴ

pulvere, ad Christum transiit ut scriptum est: *Venies autem ad sepulcrum tuum, tamquam frumentum maturum, quod tempore suo metitur: impiorum autem animæ immaturæ morientur.* Tanta autem multitudo virginum, monachorum, et qui sanctitatis testimonium habebant, aderat e Syria, Cilicia, Ponto atque Armenia, ut plerique putarent quasi dato signo eos advenisse. Pollinctus igitur ad sepulturam, et festa celebritate honestatus, velut victor athleta, una cum Basilisco sepelitur in eodem martyrio. Ad hæc Theodorus miratus, interrogabat, Scripturæ verbis usus: Cum scriptum sit, aiebat, *Non aberrabis a narratione seniorum; nam et ipsi a patribus didicerunt:* dic nobis lubenter quæ causa fuerit, cur solus ille cibum sumeret, et an vere solus, ut aiunt, ederet. Episc. In confesso quidem est quod solus ederet: sed nollem, lepidissime Theodore, quæ sunt gulosorum infantium quæsivisse te. Vir enim cum sis, virorum virtutes exquirere debes: quemadmodum esset intrepidus, qualis esset in pecuniis, in temperantia, in mansuetudine et justitia, in eleemosyna, prudentia atque fortitudine, in oblivione vel memoria. Non enim cibus Deo nos commendat, neque si ederimus, neque si non ederimus, sed cognitio cum actione operans. Ipse vero solus edebat, ut ex parte novi, has ob causas. Primum quidem vinum non bibebat ob capitis calorem, nisi forte per æstum rosaceo uteretur: secundo, quia stomachus ejus ob quamdam infirmitatem inordinatus erat, ita ut edulia bene præparata ipsi injucunda viderentur, et requireret alia quæ non adessent. Deinde aliquando edere obliviscebatur, ad vesperam usque differens; partim curis ecclesiasticis occupatus, partim divinis contemplationibus abstractus. Contendebat enim ut nihil divinarum Scripturarum sibi impervium esset: talia autem aut inediam, aut levem cibum amant. Porro mos est convivis, nisi quis cum ipsis sudet [ipsis comedat], aut sorbeat, aut indecenti risu cachinnetur, summis digitis tepidum poculum gestans, mensæ comitatem in maledictum vertere. Ad summam autem, ut puto, et verius est, valde parcus erat erga convivas luxuriosos, sacrilegium ratus sumtus qui in tales fierent: simul et œconomis furandi occasiones præcidens, nede cuplarent pretia obsonorium in brevibus, necessitates pauperum sibi vindicantes.

Cap. xii.

Eccli. 8. 9.

...ιο συμβροχθίσῃ, et paulo ante συμβρώσῃ. Mox ...καγχάσῃ.]

[a] Ambr. τὸ ἦθος. Georg. τὸ πλῆθος.

[b] [τό Ms. τοῦ Salvin.]

Præterea civitatis multitudinem considerans, videbat, aut omnes honoratos debere se tali honore dignari, ut Christi dispensatorem, aut nulli rem illam præbere. Respiciens quoque et ad mensæ tumultus et ad magnitudinem impensarum pauperum, exhorruit rem illam, longum valedicens ejusmodi maledictis; illud de Actibus Apostolorum sibi succinens: *Viri fratres, non licet nobis ministrare mensis, sed constituamus viros religiosos ad hoc opus; nos vero vacemus prædicationi et orationi.* Quemadmodum enim equus circensis, qui stadium decurrere amplius non potest, ad molam relegatur, infinitum circulum gyrans: sic ad virtutis sermones pigrescens doctor mensam quasi retia ad captandos homines prætendit: atque utinam saltem esurientibus et egenis! unde licet benedictionem Domini lucrari: *Esurivi, et satiastis me:* sed solis divitibus dat, ut bene audiat, aut marcescibilis gloriæ causa, aut ut vicissim ab illis invitetur, aut si nihil istorum, ut non male audiat; immemor maledictionis Domini dicentis: *Væ vobis, cum vobis benedixerint omnes homines.* Non dixit, Pauperes, sed, *Homines. Similiter enim faciebant falsis prophetis patres eorum.* Non quæramus igitur ut vanæ gloriæ cupidi, o Theodore, falsi prophetæ gloriam. *Venit enim Joannes, neque manducans neque bibens*, in via justitiæ; *et dicunt, Dæmonium habet. Venit Filius hominis manducans et bibens, et dicunt: Ecce homo vorax, et vini potor, publicanorum amicus et peccatorum.* Diac. Non ut omnino vituperem, optime pater, aut insecter talem vitæ severitatem, hanc interrogationem interposui exactæ narrationi tuæ: sciebam enim et ex ipsa fama et ex scriptis ejus quæ ad nos pervenerunt, et ex homiliis aut epistolis, viri illius propositum: sed ut ejus proposito comperto, rem illam æmularer. Quis enim adeo omni ex parte stolidus est, ut ignoret majus esse detrimentum ex mensa quam lucrum, nisi opus sit in necessitate sanctos hospitio excipere? Episc. Hæc et ego dixi, veritatis amantissime Theodore, non extenuans virtutem patrum nostrorum, maxime hospitalitatis. Ex virtutibus enim cæteris quæ ad pietatem tendunt, ea una est per quam domini patriarchæ, alius quidem Servatorem Deum convivam nactus est, alter angelos hospites habuit; alius quidem filium in senectute, alter vero salutem e Sodomis cum filiabus mercedem nacti: de quibus et apostolus

Act. 6. 2. —4.

Matth. 25. 35.

Luc. 6. 26.

Matth. 11. 18 19.

κακῶς ἀκούσῃ· οὐ μεμνημένος τοῦ ταλανισμοῦ τοῦ E Κυρίου λέγοντος· Οὐαὶ ὑμῖν, ὅταν καλῶς ὑμῖν εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι. Οὐκ εἶπεν, οἱ πτωχοὶ, ἀλλ', Οἱ ἄνθρωποι. Κατὰ ταὐτὸν γὰρ ἐποίουν τοῖς ψευδοπροφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν. Μὴ ζητῶμεν οὖν ὡς οἱ κενόδοξοι, ὦ Θεόδωρε, ψευδοπροφήτου δόξαν. Ἦλθε γὰρ Ἰωάννης, μήτε ἐσθίων μήτε πίνων, ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης· καὶ λέγουσιν, δαιμόνιον ἔχει. Ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων· καὶ λέγουσιν, ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος καὶ ἁμαρτωλῶν. Ὁ διάκ. Οὐ πάντως, ὦ ἄριστε πάτερ, F ψέξας ἢ καταδραμὼν τῆς τοιαύτης ἀσκήσεως, τὴν πεῦσιν προσήγαγον τῇ σῇ ἀκριβολογίᾳ· ᾔδειν γὰρ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς φήμης, καὶ ἐκ τῶν εἰς ἡμᾶς φθασάντων αὐτοῦ συγγραμμάτων, ἢ ὁμιλιῶν, ἢ ἐπιστολῶν, τὴν τοῦ ἀνδρὸς διάνοιαν· ἀλλ' ἵνα τὸν σκοπὸν μαθὼν, ζηλώσω τὸ πρᾶγμα. Τίς γὰρ οὕτως εἰς 42 A ἅπαν ἠλίθιος, ἵνα ἀγνοήσῃ ὅτι μείζων ἡ ζημία τοῦ ἐκ τραπέζης κέρδους, εἰ μή που χρεία γένηται ἐν ἀνάγκῃ ξενίσαι ἁγίους. Ὁ ἐπίσκ. Ταῦτα εἶπον κἀγὼ, φιλαληθέστατε Θεόδωρε, οὐκ ἐξευτελίζων τὴν πατρικὴν ἀρετὴν, μάλιστα τῆς φιλοξενίας. Μία γάρ ἐστι τῶν λοιπῶν ἀρετῶν τῶν εἰς εὐσέβειαν συντεινουσῶν, δι' ὧν καὶ οἱ κύριοι πατριάρχαι, ὁ μὲν τὸν Σωτῆρα Θεὸν τῇ τραπέζῃ ἐθήρευσεν, ὁ δὲ τοὺς ἀγγέλους ἐξένισεν· B ὁ μὲν υἱὸν ἐν γήρει, ὁ δὲ σωτηρίαν τὴν ἐκ Σοδόμων μισθὸν σὺν ταῖς θυγατράσιν εὑράμενοι· περὶ ὧν καὶ ὁ ἀπόστολος λέγει, παρορμῶν ἡμᾶς εἰς τὸ μίμημα, Τῆς φιλοξενίας, λέγων, μὴ ἐπιλανθάνεσθε· διὰ ταύτης γὰρ ἔλαθόν τινες ξενίσαντες ἀγγέλους. Δεῖ δὲ τὸν ξενοδόχον τὸ μὲν φρόνιμον ἔχειν τοῦ ὄφεως, τὸ δὲ ἀκέραιον τῆς περιστερᾶς, πειθόμενον τοῖς δύο λογίοις, καὶ τῷ, Παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου, καὶ τῷ, Μὴ πάντα ἄνθρωπον εἰσάγαγε εἰς τὸν οἶκόν σου, ἵνα μὴ λύκον ἀντὶ προβάτου δεξάμενος, ἢ ἄρκον ἀντὶ βοὸς, C τῇ ζημίᾳ τὸ κέρδος ἀπεμπολήσῃ. Δοκιμάζειν δὲ πρῶτον τὸν τόπον ὀφείλει, ἐν ᾧ τις ἐτάγη, εἰ ἔρημος, ἢ πολύοχλος, εἶτα τὴν ἑαυτοῦ ἐπιτηδειότητα, εἰ οἷός τέ ἐστιν ἀλλόκοτα βαστάζειν ἤθη· τότε διακρίνειν τὸν εὖ ὀφείλοντα παθεῖν, εἰ πλούσιός ἐστιν ἢ πένης, ἢ ὑγιὴς ἢ ἄῤῥωστος, ἢ βρωμάτων ἐπιδέεται ἢ ἐνδυμάτων· ἐν τούτοις γὰρ ὁ πρακτικὸς ἔλεος διανύεται. Ὁ γὰρ μακάριος Ἀβραὰμ οὐχ ὑπάτους, οὐδὲ στρατηγοὺς, οὐδὲ τοὺς ἐπ' ἐξοχῆς ἄνδρας τοῦ περιγείου κόσμου ἐξένισεν, D παρ' οἷς ἵπποι κημῷ ἢ χαλινῷ ἀποστίλβοντες, ἢ σαράβαρα χαλκοτύμπανα, πόῤῥωθεν τῆς ὑπερηφανίας τὸν κτύπον ἀπερευγόμενα· ἀλλ' ἔρημον οἰκῶν τόπον, τοὺς ἐκεῖ φθάνοντας ἐδεξιοῦτο. Οἱ δὲ τὴν ἔρημον διαβαίνοντες, ἢ δι' ἀρετὴν ἀπῄεσαν πρὸς τὸν πατριάρχην, ἢ διὰ πτωχείαν τὴν ἐπιτεταμένην καὶ πενίαν. * Πενία

* [Hæc πενία.... πτωχείας, jure pro glossemate habet Salvin.]

τι μεσότης ὑπερβολῆς καὶ ἐλλείψεως, ὑπερβο-
ν πλούτου, ἐλλείψεως δὲ πτωχείας. Ὁμοίως δὲ
Λὼτ χείρονα τῆς ἐρήμου πόλιν οἰκῶν, εἰκότως
το τοὺς ἐπιχωριάζοντας ξένους διὰ τὸν τρόπον E
κατοικούντων. Εἰ δέ τις πόλιν οἰκῶν εὐνομωτά-
α ἡ Κωνσταντίνου, ἐν ᾗ πάντες εἰσὶ ξενοδόχοι,
ως τάχα τις τῶν πρεσβυτέρων τὴν τοῦ λόγου
ψας διακονίαν, βρεβείοις σχολάζων ὀψωνίων,
ελήθεν ἑαυτὸν, κάπηλον ἀντὶ διδασκάλου νομί-
ῇ ὑδαρότητι τῶν λογισμῶν τὴν ἄκρατον ἐξαφα-
γνῶσιν, τὸν προφητικὸν καρπούμενος ὄνειδον·
πηλοί σου μίσγουσι τὸν οἶνον ὕδατι. Ὅσον γὰρ F
ει τοῖς ἀτονοῦσιν ὕδατος ὁ οἶνος, τοσοῦτον ὑπερ-
ξενοδοχίας διδασκαλία. Ἡ μὲν γὰρ ὠφελεῖ τοὺς
ὸν, ἡ δὲ καὶ τοὺς μετ' αὐτόν· καὶ ἡ μὲν τοὺς
τας* μόνον κερδαίνει, ἡ δὲ καὶ τοὺς ἀπόντας·
παρόντας μὲν διὰ τῆς γλώσσης, τοὺς ἀπόντας
τῶν γραφομένων. Οἷος ἦν ἐν σαρκὶ ὁ Σωτήρ, 43 A
; μὲν τοῖς ἄρτοις πεντακισχιλίους, οὐκ ἐν πό-
λλ' ἐν ἐρήμῳ, διδάξας δὲ καὶ τοὺς παρόντας
ς γλώσσης, σώσας δὲ τὴν οἰκουμένην διὰ τῶν
μένων εὐαγγελίων. Τοιοῦτον γὰρ οἱ λόγοι μά-
ῶν πνευματοφόρων. Καὶ μὴ θαυμάσῃς, Θεόδω-
τις πεινῶντα βρωμάτων ἐμπλήσῃ, ἀλλ' εἴ τίς
γνοίας τὴν ψυχὴν ἀπαλλάξῃ. Ὁ μὲν γὰρ τὴν
α χορτάζων ἢ δωρεᾷ, ἢ ἀργυρίου, ἢ δι' ἄρτου,
ιχάνων, εὐκόλως εὑρίσκεται τὴν χρείαν παρέ- B
δὲ τοῦ λόγου τροφεὺς σπανίως μὲν εὑρίσκεται,
ς δὲ, ἢ οὐ πιστεύεται ἢ μόλις πιστεύεται, τῶν
ῶν πνευμάτων ἀεὶ ἀντιπραττόντων τῇ τῶν ψυ-
σωτηρίᾳ. Τοῦτον τὸν τοῦ λόγου τῆς διδασκαλίας
ἐν εἴδει τιμωρίας ἀπειλῶν ἐπάγειν ὁ Δεσπότης
λεγε τῷ προφήτῃ· Ἐπάξω ἐπ' αὐτοὺς λιμὸν, οὐ
ἄρτου καὶ ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον
. Καὶ περὶ μὲν τοῦ αἰσθητοῦ λιμοῦ ἔστιν ἐγ-
ψαντα τὴν ἐνδεομένην πόλιν ἢ χώραν, ἐν ἄλλῃ
α· ὥσπερ οἱ ἅγιοι πατριάρχαι ἀπὸ Παλαιστί- C
Αἴγυπτον κατιόντες· περὶ δὲ τοῦ κατὰ νοῦν
ὃς οὐκ ἄλλοθεν ἐπισυμβαίνει ταῖς Ἐκκλησίαις
ορίαν τῶν διδασκάλων, πάλιν ἔλεγεν ἕτερος
της· Περιδραμοῦνται ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυ-
ητοῦντες τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, καὶ οὐ μὴ εὑρή-
Τί γὰρ ἀγαθὸν οὐ φύεται ἀπὸ διδασκαλίας;
καιρον οὐκ ἐφευρίσκεται ἀπὸ ἀκαίρου τροφῆς

ait, excitans nos ad imitationem, *Hospitalitatis ne obliviscamini: per eam enim quidam angelos hospitio receperunt vel nescientes.* (Hebr. 13. 2.) Oportet autem hospitum susceptorem et prudentiam serpentis habere, et simplicitatem columbæ, duobus Domini dictis obtemperantem: huic, *Omni petenti te tribue;* (Luc. 6. 30.) et huic, *Non omnem hominem introduc in domum tuam,* (Eccli. 11. 31.) ne lupum pro ove admittens, aut ursum pro bove, damno lucrum permutes. Primo autem locum probare debet, in quo constitutus est, an desertus, an frequens; deinde ingenium suum, an possit absurdos mores tolerare; tunc dignoscere qui beneficio affici debet, an dives sit an pauper, an sanus an infirmus, an cibo egeat an vestibus: in his enim actuosa misericordia occupatur. Beatus enim Abraham non consules, non duces, non præcellentes hujus terreni sæculi viros excepit hospitio, apud quos essent equi camo aut fræno coruscantes, aut sarabara ære sonantia superbiæ strepitum de longe eructantia; sed desertum habitans locum, eo convenientes excipiebat. Qui autem desertum transibant, aut propter virtutem adibant ad patriarcham, aut propter mendicitatem, quæ ultima paupertas est. Paupertas enim medium est inter excessum et defectum: excessum quidem divitiarum, defectum vero mendicitatis. Similiter vero et Lot deteriorem quovis deserto urbem habitans, jure excipiebat adventantes hospites ob improbos mores incolarum. Porro si quis civitatem optime moratam habitans, qualis Constantinopolis, in qua omnes sunt hospitum susceptores, superfluo forte quis e presbyteris, relicto prædicationis ministerio, examinandis obsoniorum brevibus vacaret, hic obliviscitur sui; cauponem pro doctore se reputans, et aquosis cogitationibus puram et meram cognitionem abolens cum acquisitione prophetici probri: *Caupones tui miscent vinum aquæ.* (Isai. 1. 22.) Nam quanto magis infirmis vinum aqua præstantius est, tanto doctrina hospitalitatem superat: hæc enim hominibus sui temporis prodest, illa vero et posteris: et hæc quidem præsentes solummodo lucratur, illa vero et absentes: præsentes quidem lingua, absentes vero per scripta. Talis fuit in carne Servator, qui panibus quinque hominum millia pavit, non in civitate, sed in deserto: qui lingua quidem et præsentes docuit, orbem vero terrarum salvavit per scripta evangelia. Tales enim sunt sermones eorum maxime qui Spiritu sancto pleni sunt. Neque mireris,

* Bigotiana Edit. hic quædam Græca desunt, quæ in versione Latina exprimuntur, et ex Ms. addita sunt.

Theodore, si quis esurientem cibis impleverit, sed si quis ab aliqua ignorantia animum cujus piam liberarit. Qui enim ventrem alienum pascat aut gratis aut pecunia, aut pane aut oleribus, facile invenitur: qui autem verbo animam nutriat, is difficile quidem invenitur; inventus autem, aut non creditur, aut vix creditur, malis spiritibus semper animarum saluti obsistentibus. Hanc verbi doctrinæ famem supplicii loco immittere minitans Dominus Deus, dixit prophetæ: *Inducam super eos famem, non famem panis vel aquæ, sed famem audiendi verbum Domini.* Et in sensibili quidem fame, licet relicta civitate aut regione quæ fame oppressa est, in aliam fugere: sicut sancti patriarchæ e Palæstina in Ægyptum descenderunt: de mentis autem fame, quæ non aliunde Ecclesiis supervenit quam penuria doctorum, rursus alius propheta dixit: *Circumibunt ab oriente ad occidentem quærentes verbum Domini, et nullatenus invenient.* Quod autem bonum a doctrina non provenit? quid vero non molestum ab intempestivo cibo aut convivio non exoritur? morbi, rixæ, contumeliæ libidinis, et quæ illa subsequuntur. Quando Eva ejecta fuit ex paradiso? nonne quando audiit serpentem, et comedit ex ligno, non contenta ordinario cibo? Quando Cain fratricidii piaculum commisit? nonne quando e primitiis gustavit primus, gulæ suæ præcipua reservans? Quando filii Job mensam extemporale sepulcrum nacti sunt? nonne cum comedissent et bibissent? Quando Esaü benedictione privatus est? nonne cum cibo inescatus servivit ventri? Quando Saül regno excidit? nonne cum pulcherrimas oves præter legem comedit? Quando autem populus Israel Deum irritavit? nonne cum Ægyptiam concupiscebat mensam, carnes et lebetes a doctore requirens? Ophni et Phinees filii Heli quare una hora occisi sunt in bello? nonne quia rapiebant fuscinis carnes sacrificii e lebetibus? Jacob vero ille vituperabilis quando recalcitravit? nonne cum impletus erat, impinguatus, incrassatus et dilatatus? Quando autem Sodomitæ præter naturam libidine veluti œstro perciti sunt? nonne cum continuis conviviis mentem corruperant? qui memorantur per contumeliam ab Ezechiele dicente: *In abundantia vini et satietate panis lasciviebant ipsi*, id est, civitas; *et filiæ ejus*, id est, vici qui semper civitatis consuetudinem sequuntur. Temperantiæ autem cogitatio

Amos. 8. 11.

Ib. v. 12.

Ezech. 16. 49.

ἢ συμποσίου; νόσοι, μάχαι, ὕβρεις αἱ ὑπὸ γαστέρα, καὶ τὰ τούτων ἑξῆς. Πότε ἡ Εὔα ἐκβέβληται τοῦ παραδείσου; οὐχ ὅτε τοῦ ὄφεως ἤκουσε φαγοῦσα τοῦ ξύλου, μὴ ἀρκεσθεῖσα τῇ τεταγμένῃ τροφῇ; Πότε Κάϊν τὸ τῆς ἀδελφοκτονίας εἰργάσατο μίασμα; οὐχ ὅτε τῶν ἀπαρχῶν ἀπεγεύσατο πρῶτος, τῇ ἑαυτοῦ λαιμαργίᾳ τὰ πρωτεῖα φυλάξας; Πότε τὰ τέκνα τοῦ Ἰὼβ αὐτοσχέδιον τάφον τὴν τράπεζαν εὕραντο; οὐχ ὅτε ἤσθιον καὶ ἔπινον; Πότε ὁ Ἡσαῦ εὐλογίας ἐξέπεσεν; οὐχ ὅτε τῇ κοιλίᾳ ἐδούλευσεν ἀπατηθεὶς τῷ τροφείῳ; Πότε Σαοὺλ τῆς βασιλείας ἐξέπεσεν; οὐχ ὅτε τὰ κάλλιστα τῶν προβάτων παρὰ τὸν νόμον ἔφαγεν; Πότε δὲ ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ τὸν Θεὸν παρώξυνεν; οὐχ ὅτε τῆς Αἰγυπτιακῆς ἐπεθύμει τραπέζης, κρέα καὶ λέβητας ἐπιζητῶν παρὰ τοῦ διδασκάλου; Ὀφνὶ καὶ Φινεὲς οἱ υἱοὶ τοῦ Ἠλὶ διὰ τί ἐθανατώθησαν ἐν ὥρᾳ μιᾷ ἐν τῷ πολέμῳ; οὐχ ὅτι ἥρπαζον ταῖς κρεάγραις ἀπὸ τῶν λεβήτων τὰ κρέατα τὰ ὄντα τῆς θυσίας; Ἰακὼβ δὲ ὁ ψεκτὸς, διὰ τί ἀπελάκτισεν; οὐκ ἐπειδὴ ἐνεπλήσθη καὶ ἐλιπάνθη καὶ ἐπαχύνθη καὶ ἐπλατύνθη; Πότε δὲ Σοδομῖται παρὰ φύσιν ἐξοίστρησαν; οὐχ ὅτε συνεχέσι συμποσίοις τὴν γνώμην παρέφθειραν, ὑπὸ τοῦ Ἐζεκιὴλ ἐφ' ὕβρει μνημονευόμενοι λέγοντος· Ἐν εὐθηνίᾳ οἴνου καὶ πλησμονῇ ἄρτου ἐσπατάλων [a] αὐτοὶ, τουτέστιν ἡ πόλις, καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῆς, τουτέστιν αἱ κῶμαι, τὸν νόμον ἀεὶ τῆς πόλεως ἔχουσαι; Ὁ τῆς σωφροσύνης δὲ λογισμὸς πότε παρείθη τοῦ παλαιοῦ λαοῦ; οὐχ ὅτε ὁμοίως κατεγήρασαν ἐπὶ στιβάδων, τοῦ προφήτου σχετλιάζοντος· Οἱ ἐσθίοντες ἐρίφους ἐκ ποιμνίων, καὶ μόσχους ἐκ βουκολίων γαλαθηνοὺς, πίνοντες τὸν διυλισμένον οἶνον, καὶ τὰ πρῶτα μύρα χριόμενοι, κατασπαταλῶντες ἐπὶ ταῖς στρωμναῖς αὐτῶν, καὶ οὐδὲν ἔπασχον ἐπὶ τῇ συντριβῇ Ἰωσήφ. Τίσι τὸν ταλανισμὸν ὁ Ἡσαίας ἐπήγαγεν; οὐχὶ τοῖς ἐν συμποσίοις ὀρθρίζουσιν; οὕτως λέγων· Οὐαὶ οἱ ἐγειρόμενοι τὸ πρωῒ, καὶ τὸ σίκερα διώκοντες, οἱ μένοντες τὸ ὀψέ· ὁ γὰρ οἶνος συγκαύσει αὐτούς· μετὰ γὰρ κιθάρας καὶ ψαλτηρίου τὸν οἶνον πίνουσι, τὰ δὲ ἔργα Κυρίου οὐκ ἐμβλέπουσιν. Πότε οἱ ἱερεῖς τοῦ Βὴλ ὑπὸ τοῦ Δανιὴλ κατῃσχύνθησαν; οὐχ ὅτε ἡ σποδὸς αὐτοὺς ἤλεγξε διὰ βρωμάτων ἢ πομάτων θηρεύσασα; Καὶ τί δεῖ με λέγειν περὶ τῶν τὴν πλατεῖαν βαδίζειν ἐλαμένων, καὶ τὴν στενὴν λοιδορούντων; ἀρκεῖ μοι ὁ σωτήριος λόγος πρὸς ἔλεγχον τῶν κνισσοδιωκτῶν· ὅπου τὸν ἀνώνυ-

[a] *Fort.* αὐτός. Bigot. [Mox Ms. ἔχουσης.]

μον πλούσιον, λαμπρῶς καθ' ἡμέραν εὐφραινόμενον ἐν τῷ παρόντι βίῳ, δείκνυσι ψιχίων καὶ ῥανίδος τοῦ πένητος Λαζάρου ἐπιποθοῦντα καὶ ἀστοχοῦντα. Ἴδωμεν δὲ καὶ τὸν χορὸν τῶν πάλαι ἁγίων, καὶ μάθωμεν ὅλως ποίῳ χαρακτῆρι τῆς διδασκαλίας ἐχρήσαντο, τῷ διὰ βίου σεμνοῦ καὶ λόγου εὐθοῦς, ἢ τῷ διὰ συμποσίων καὶ εὐωχίας. Πρῶτος ὁ Ἐνὼχ πίστει μετετέθη, ἢ συμποσίῳ; Εἶτα ὁ Νῶε τὸ τῆς οἰκουμένης γένος πίστει διέσωσεν ἐν τῷ ξύλῳ, ὅτε ὁ περίγειος ἐκαθαρίζετο κόσμος ἀπὸ τῆς τῶν συμποσίων καὶ ἀκαθάρτων ἔργων συνεχείας, ἢ τῇ νηστείᾳ καὶ προσευχαῖς;

11. οὐχ ἵνα μικρὸν ἀπὸ τοῦ τοσούτου κλύδωνος [a] πόματι ἀνεθῇ, ἀσχημοσύνην αὐτοῦ, καὶ οὐ κλέος, κηρύσσουσιν αἱ Γραφαί; Ὁ μακάριος Ἀβραὰμ τῶν πέντε βασιλέων τῶν ἐν Σοδόμοις πίστει καὶ δικαιοσύνῃ περιεγένετο, ἢ βρώμασι καὶ πόμασι, τὸν Λὼτ ἀνακαλεσάμενος; Καὶ ὁ Θεόδωρος εἶπεν· εἰ τὸν Ἀβραὰμ ἄγεις εἰς μέσον, οὐκοῦν ἄκουσον καὶ παρ' ἐμοῦ· λέξει σοι γὰρ ὁ τυχὼν, ὅτι τοῦ μὲν πολέμου πίστει περιεγένετο, τὸν δὲ Θεὸν διὰ τραπέζης ἐθήρευσεν, ὡς προλαβὼν αὐτὸς ὑφηγήσω. Ὁ ἐπίσκ. Βαβαὶ, ἐπεὶ ὁ Ἀβραὰμ τραπέζῃ τὸν Θεὸν ἐθήρευσεν· οὐκοῦν πάντες καταλείψαντες τὴν πίστιν καὶ τὰς λοιπὰς ἀρετὰς, τὰ συμπόσια φιλοκαλήσωμεν; οὐδὲν διαφέροντες καπήλων ἢ πανδοχέων τῶν τὰς λεωφόρους δι' αὐτὸ τοῦτο ἐπιτειχισάντων ἕνεκα κέρδους. Καὶ αἱ παρθένοι τοίνυν αἱ ἀγωνιζόμεναι ἅγιαι εἶναι σώματι καὶ πνεύματι εἰς δόξαν Θεοῦ, ἐπειδὴ Μαρία τὸν Χριστὸν ἐγέννησε, καὶ αὗται γεννησάτωσαν· εἰ γὰρ οὕτως ποιήσουσιν, οὐδὲν τῶν ἑταιρίδων διαλλάσσουσιν. Εἰ γὰρ οἱ διδάσκαλοι διὰ τὸν Ἀβραὰμ τὰ τῶν τραπεζῶν εὐτρεπίζουσιν, καὶ αἱ παρθένοι διὰ τὴν Μαρίαν γεννάτωσαν. Ἄπαγε, τιμιώτατε, τὰ καλῶς κατὰ τὸν οἰκεῖον καιρὸν γεγενημένα ἢ γινόμενα μὴ ὑβρίζωμεν· ἑκάστου γὰρ τὸ

12. συνειδὸς ἐὰν βούληται, τὸ συμφέρον ὑπαγορεύει. Εἶτα ὁ παλαιστὴς Ἰακὼβ ἀσκήσει τὰ τοῦ Λάβαν ἀφείλατο ἢ συμποσιαρχίᾳ; ὁ λέγων· Ἐγενόμην τοῖς καύμασι συγκαιόμενος καὶ τῷ παγετῷ τῆς νυκτὸς, καὶ ἀφίστατο ἀπ' ἐμοῦ ὁ ὕπνος· καὶ οὐδὲν πλέον αἰτῶν ἐν τῇ προσευχῇ ἢ ἄρτον καὶ ἱμάτιον, λέγων· Ἐὰν δῷς μοι ἄρτον φαγεῖν καὶ ἱμάτιον περιβαλέσθαι, πᾶν ὃ ἐὰν δῷς μοι, δεκάτην ἀποδεκατώσω αὐτά σοι. Οὐκ εἶπε, τραπέζαις καταναλώσω. Ὁ τοῦ Θεοῦ ὑπό-

quando a populo illo vetere defecit? nonne quando in accubitis consenuerunt, propheta exprobrante: *Qui comedunt hœdos de gregibus, et vitulos de armento lacteolos, bibentes percolatum vinum, primis unguentis delibuti, lascivientes in cubilibus suis, et nihil afficiebantur super contritione Joseph?* [Amos. 6. 4.—6.] Quos infelices Isaias pronuntiavit? nonne qui ad convivium diluculo surgebant? ita dicens: *Væ qui surgitis mane, et siceram sectamini, qui manetis ad vesperam: vinum enim comburet eos: nam cum cithara et psalterio vinum bibunt; opera autem Domini non respiciunt.* [Isai. 5. 11. 12.] Quando sacerdotes Beli a Daniele confusi sunt? nonne cum cinis ipsos per cibos et potus deprehensos coarguit? Et quid attinet me dicere de iis qui latam viam ingredi elegerunt, et angustam vituperant? sufficit mihi Servatoris sermo ad revictionem eorum qui nidores sectantur: qui innominatum divitem, splendide quotidie epulantem in hac vita, ostendit micas et guttas pauperis Lazari concupiscentem, nec iis fruentem. Inspiciamus autem et cœtum sanctorum veterum, et tandem discamus quo doctrinæ charactere usi sunt, an vitæ sanctimoniæ et rectæ doctrinæ, an conviviorum et epularum. Primus Enoch fide translatus est, an convivio? Deinde Noe orbis terrarum genus fide servavit in ligno, quando terrenus hic mundus purgabatur, an ab assiduis conviviis et impuris operibus, an jejunio et oratione? nonne ut parum a tali tempestate poculorum quiesceret, ignominiam illius et non decus prædicant Scripturæ? Beatus Abraham quinque reges Sodomorum superavit, an cibo et potu, recuperato Lot? Et Theodorus ait: Si Abrahamum adducis in medium, audias igitur et illud a me. Dicet enim tibi quivis, quod fide quidem hostem vicit, Deum autem mensa cepit, ut prius ipse exposuisti. Episc. Papæ! quod Abraham Deum mensa cepit, nonne omnes relicta fide et virtutibus cæteri convivia studiose sectabimur? nihil discrepantes a cauponibus aut stabulariis, qui lucri causa ob ad ipsum publicam viam obsident. Et virgines igitur, quæ et corpore et spiritu sanctæ esse student ad gloriam Dei, quoniam Maria Christum genuit, et ipsæ pariant: si enim sic fecerint, nihil a meretricibus differunt. Nam si doctores propter Abraham mensas instruunt, et virgines propter Mariam pariant. Apage sis, honoratissime, ut quæ

[a] *Fort.* πομάτων. Bigot. [Fallitur. Sensus verborum est: *Nonne eo quod modicum post tantum diluvium vino se recreaverit, ignominiam ejus prædicat Scriptura.*]

[illegible] [illegible]ιστος θεράπων Μωϋσῆς ἐκεῖνος ποίαν [illegible] [illegible]τεσπίσας ἐξεκκλησίασε τὸν λαὸν ἐν τῷ [illegible] [illegible] δὲ κρατῆρας πομάτων εἶχεν; ὁ πέτραν [illegible]ξας διὰ τὴν τοῦ λαοῦ ἀπιστίαν, ὁ ἐξα-[illegible]ζων ἀφηγητής, πυξία νόμου ἐβάσταζεν [illegible]τι τοῦ λαοῦ, ἢ φιάλας ἀεροφανεῖς, ὀστέ-[illegible][illegible]ιον, καὶ ὄρνεις ἐκ Φασίδος, καὶ ἰχθὺν ἐκ [illegible] καὶ οἶνον διυλισμένον ἐκ Τύρου, καὶ ἄρ-[illegible]τους[a] προβαλλόμενος τοῖς παιδευομένοις, ἢ [illegible]

Ὁ διάκ. Ἀλλ' ἀνθυποίσει σοί τις πρὸς ταῦτα, [illegible] κἀμοὶ δὸς μάννα κἀκεῖνο τὸ ὕδωρ, καὶ οὐδὲν [illegible]τὸ πλέον. Ὁ ἐπίσκ. Καὶ τίς οὕτως ἀργαλέος, [illegible] προκρίνῃ τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας μάννα [illegible]τὸν καὶ ὕδωρ ῥευστόν; Εἶτα Σαμουὴλ ὁ διδά-[illegible]καλος τοῦ λαοῦ ἐπὶ εἴκοσι καὶ πέντε ἔτη ἐν Ἀρμα-[illegible] ἡσυχάσας, τίνα ποτὲ τράπεζαν τῶν εἰδώλων [illegible]πέστησε καὶ οὐ λόγῳ; Πότε δὲ ὁ βασιλεὺς ὁμοῦ καὶ [illegible]προφήτης καὶ ψαλμῳδὸς τρυφῆς ἐστήσατο τράπεζαν; [illegible] λέγων, ὅτι Σποδὸν, ὡσεὶ ἄρτον, ἔφαγον, καὶ τὸ πό-[illegible]α μου μετὰ κλαυθμοῦ ἐκίρνων. Ὁ τῆς οἰκουμε-[illegible]νικῆς νηστείας δημιουργὸς τρία ἔτη καὶ μῆνας ἓξ [illegible]σιτίαν ἀκουσίως[b] τοὺς γαστριμάργους παρασκευά-[illegible]σας, ποίᾳ τραπέζῃ τῆς ἁμαρτίας ἀπήλλαξεν, ὁ Θεσβίτης Ἠλίας; τίνας δὲ καὶ ὀψοποιοὺς εἶχεν; [illegible]χὶ διὰ κοράκων τὴν ἐπιούσιον ἐδέχετο μᾶζαν; Ὁ [illegible]φὸς Δανιὴλ καὶ τῶν μελλόντων αὐτόπτης, ποίᾳ τραπέζῃ τοὺς Ἀσσυρίους ἐπαίδευσεν; οὐχὶ νηστείᾳ καὶ προσευχῇ τὸν δράκοντα ὤλεσε, καὶ τὸν Βὴλ κα-τέστρεψε, καὶ τοὺς λέοντας ἐφίμωσε, καὶ τὸν βασιλέα ἔπεισε τοὺς πατρῴους θεοὺς ἀπαρνήσασθαι ὁμολογίᾳ τοῦ ὄντως ὄντος Θεοῦ; Τίσι τραπέζαις, ποίᾳ δὲ γα-στριμαργίᾳ ἐχρήσατο ὁ χορὸς τῶν λοιπῶν προφητῶν ἢ ἀποστόλων; οὐκ ἦσαν διδάσκαλοι; οὐ τὴν ὑπουρά-νιον ἐπιστεύθησαν; οὐ τούτων ἐσμὲν διάδοχοι; οὐ μιμητὰς ἡμᾶς τούτων εἶναι βούλεται ὁ λόγος; προσ-έχοντας τοῖς τρόποις, καθὼς ὁ Παῦλος διδάσκει λέ-γων· Ὧν ἀναθεωροῦντες τὴν ἔκβασιν τῆς ἀναστρο-φῆς, μιμεῖσθε τὴν πίστιν. Ποῖα μελίπηκτα εἶχεν ἐν τῇ ἐρήμῳ ὁ κήρυξ τῆς μετανοίας ὁ βαπτιστὴς Ἰωάννης, ὁ τοῖς προσερχομένοις οὐ μόνον εὐτρεπίσας ἄριστα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν συντυχίαν πικρὰν μετ' ἐπιπλήξεως παρέχων; Οὐ μόνον γὰρ δριμεῖ τῷ ῥήμα-ματι τὸ μεμολυσμένον συνειδὸς αὐτῶν σείων, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ σχήματι, πολλῷ δὲ μᾶλλον καθάπερ

Amos. 8. 11.

Ps. x. 12.

Ezech. 16. 49.

[b] [illegible] Bigot.]

ξίφει τῷ λόγῳ τὰ τῶν ψυχῶν ἀποστήματα τέμνων· Γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς; Ποιήσατε οὖν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας, καὶ μὴ μόνῳ τῷ βαπτίσματι ἐπερείδεσθε, ἢ τῷ τέκνα εἶναι τοῦ Ἀβραάμ. Τί δαὶ ὁ διδάσκαλος τῶν ἐθνῶν, ὁ τῆς περιτομῆς καταλύτης, ἵνα περιτομὴν πίστεως στήσῃ, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, Παῦλος; ὅλως εὑρίσκεται σχολὴν ἄγων τραπέζης, ὁ πάντων μᾶλλον χρεωστὴς τούτου, καὶ ὀφείλων ὡς ἔθνεσιν ἀπίστοις πρότερον τὴν διὰ τραπέζης ποιεῖσθαι σχέσιν; Τί δαὶ καὶ γράφει τῷ Τιμοθέῳ ἐπισκόπῳ Ἐφέσου; πρόσεχε τῇ τῆς τραπέζης φιλοτιμίᾳ ἢ τῇ ἀναγνώσει, τῇ παρακλήσει, τῇ διδασκαλίᾳ; ἐν οἷς μάλιστα ἄοκνος ἦν καὶ εὔτονος ὁ μακάριος Ἰωάννης· Ἀκαίρως, εὐκαίρως ἐπίστηθι, λέγων· Ἔλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον· μηδενὸς αὐτῷ ἐπισκήπτοντος, ὅτι δύο μὲν τὰ πικρὰ καὶ ἓν τὸ προσηνές, ἴσως κἀκεῖνο μετὰ φειδωλίας ἐπάγοντος. [a]Τὸ δὲ, Ἔλεγξον, ἐπιτίμησον, πικρῶν ὄντων σφοδρῶς, ἐν τῷ παρακάλεσον, καὶ οὐ κολάκευσον· ὅπερ ἐπιστημονικῶς γινόμενον, πικρότερόν ἐστι τοῖς φιληδόνοις καὶ ἀναπεπτωκόσι φορτικωτέρων εὑρισκομένων τῶν ἐλέγχων. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἴσως ὑπὸ τινὸς θυμοῦ ἐπιβαίνουσα ἡ ψυχὴ, ἀναισθήτως ἔχει πρὸς τὰ λεγόμενα τοῦ ἐλέγχου· ἐνταῦθα δὲ ἡσύχως καὶ κατὰ μικρὸν τοῖς ἐπιεικέσι μετὰ τῆς ἀληθείας λόγοις αἰσθητικῶς ὡς ὑπὸ πυρὸς μαλακοῦ καιομένη διαπρίεται. Τί δὲ καὶ ὑπομιμνήσκει αὐτόν; τὰ συμπόσια καὶ τὰς εὐωχίας, ἢ τὰ τῶν θλίψεων σεμνολογήματα; λέγων· σὺ γὰρ παρηκολούθηκάς μου τῇ ἀγωγῇ, ὅπως ἀπετέθην τῇ προθέσει τοῦ πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖν [b] τοῖς διωγμοῖς. Ἐπὶ τοῖς ἐλέγχοις τῆς πλάνης μή που τραπέζης μνεία; Τίτῳ δὲ πάλιν τῷ ἐπισκόπῳ Κρήτης ἴδωμεν τί ἐπιστέλλει· περὶ βρωμάτων καὶ πομάτων, ἢ περὶ ἐλέγχων καὶ διδασκαλίας; λέγων· Τούτου χάριν κατέλιπόν σε ἐν Κρήτῃ, ἵνα τὰ λείποντα ἐπανορθώσῃς καὶ πείσῃς αὐτοὺς μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν, μηδὲ προσέχειν μύθοις καὶ γενεαλογίαις ἀπεράντοις, ἐπιφέρων καὶ τῶν ἐλέγχων τὸν τρόπον·

bus non modo non paravit prandia, sed et occursum ipsum cum increpatione amarum præbebat? Non solum enim inquinatam eorum conscientiam severo aspectu quatiebat, sed et ipso habitu, multoque magis verbo, veluti gladio, animarum abscessus secabat: *Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira? Facite igitur fructus dignos pœnitentiæ*, neque soli baptismo innitimini, aut quod estis filii Abrahæ. Quid enim gentium doctor, circumcisionis destructor, ut circumcisionem fidei stabiliret, vas electionis Paulus? invenitur prorsus curam agere mensæ, qui rei cujusvis alius quam hujus debitor erat, et debebat gentes, utpote incredulas, per mensam sibi adjungere? Quid ille scribit Timotheo, episcopo Ephesi? Vaca mensæ apparatui, an lectioni, adhortationi, doctrinæ? quibus in rebus omnium maxime impiger erat et intentus beatus Joannes: *Importune, opportune, insta*, dicens: *argue, increpa, obsecra*, nemine ipsum increpante, eo quod duo quidem aspera et unum lene, idque forsan parce adhiberet. Illud enim, *Argue, increpa*, licet sint valde acerba, in illo, *Obsecra*, et non, *blandire*. Id quippe scite factum, acerbius est voluptariis atque abjectæ mentis hominibus quibusvis gravioribus increpationibus. Ibi enim fortasse indignatione quadam obsistens animus increpationem, quæ fit, non sentit: illis vero sensim et paulatim moderatis cum veritate verbis, quasi a lento igne sensibiliter combustus dissecatur. Qua de re autem ipsum admonet? de conviviis et epulis, an de tribulationum severis sermonibus? dicens: Tu enim nosti meam vivendi rationem, quam ordinavi, et institutum, ut omnia ad gloriam Dei faciam in persequutionibus. In redarguendo errore, an alicubi mensæ fit mentio? Rursus Tito, episcopo Cretæ, videamus quid scribat. De cibo et potu, an de increpationibus et doctrina? dicens: *Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut quæ desunt, emendes, et illis persuadeas non aliter docere, neque attendere fabulis et genealogiis interminatis*; reprehensionum quoque adjiciens modum: *Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ*,

Luc. 3. 7. 8. — 1. Tim. 4. 16. — 2. Tim. 4. 2. — Tit. 1. 5. — 1. Tim. 1. 4. — Tit. 1. 12

[a] [Hujus loci hanc putamus esse sententiam: Nemo adhortationis Paulinæ acerbitatem reprehendebat, eo quod duo aspera verba comprehenderet, et unum lene, idque fortasse parce adhibitum. Quando dicit, *Increpa, argue*, quod utrumque valde erat acerbum, fieri id volebat admonendo obsecrandoque (non dicit blandiendo). hoc enim, scite factum.... Ad participia ἐπάγοντος et πικρῶν ὄντων int. αὐτοῦ et αὐτῶν; quam constructionem sibi interdum concesserunt Græci. Secundum legem enim dixisset ἐπάγοντι et πικρῶν ὂν τῶν σφόδρα. Infra leg. φορτικώτερον εὑρισκόμενον.]

[b] [Fort. ἐν τοῖς δ.]

ventres pigri. Dicant nobis ventris servi, et mensarum gigantes, et mulierecularum accipitres, qui Joannis abstinentiam reprehendunt, licet revolverint vetus et novum Testamentum, ubi invenerint convivium in laude positum : nisi forte apud alienigenas, idque ad firmandum fœdus, eo quod lege convivii feræ et barbari cicurantur. Quando vero convivia peccati occasio non exstiterunt? quid autem dico, peccati? forte et majoris idololatriæ et fratricidii, sicut scriptum est : *Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere.* Erat autem ludus ebrietatis suboles. *Venite, faciamus deos qui nos præcedant.* Qui enim vino commoti erant, mobiles deos quærebant, cum immobilem et omnia non incedendo complentem reliquissent. Quid autem dicit propheta? Labia sacerdotis meditentur convivia? cœnas, et prandia exquirent ab eo? an, *Labia sacerdotis custodient legem, atque ex ore ejus sermonem exquirent? quia angelus Domini est,* et non coquus. Et turris illa in Chalane quando ædificata est? ante vinum, an post vinum? nonne cum vino, quando Noe plantato palmite, primus probrum demessuit? Si ita res se habet, non propter potum aut plantationem, sed propter excessum. Quando Joseph venditus a fratribus? an quando in pascendis ovibus occupabantur? an cum opimas jugulantes oves atque edentes in otio, invidiam adversus ipsum in convivio moliebantur? Ubinam Joannis Baptistæ caput in disco obtulerunt meretriculæ? in cœtu sapientiæ, an in convivio impietatis? Beatus Paulus bibens et comedens ad mediam usque noctem protrahebat sermonem, an jejunus et docens, atque Deum ignorantes ad fidem adducens? Ipse autem summus Pastor et Doctor et Magister Jesus Christus, humani emendator erroris, ubinam in civitate reperitur comedens, nisi tempore Paschæ, quod erat mysteriorum complementum? Quid autem et sollicitis discipulis invenitur dicere? de cibis, an de lectione? *Operamini*, inquiens, *non pereuntem, sed permanentem cibum.* Dicat igitur cum Domino præclarus Joannes : Convivium meum est verbi doctrina et distributio, in quam etiam electus sum propter populi salutem. Neque enim Deo cibus nos commendat, neque si comedamus, neque si non comedamus, ea est enim consuetudo gentium, mensis decipere quos inescaverint, cum rationibus persuadere aliter non potuerint, dicentium : *Edamus et bibamus; cras enim morimur.* In quos apostolus acriorem increpationem intorquet, dicens : *Ne decipimini :*

Exod. 32. 6.

Ib. v. 1.

Malac. II. 7.

Joan. 6. 27.

I. Cor. 15. 23.

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί. D Εἰπάτωσαν ἡμῖν οἱ κοιλιολάτραι καὶ τραπεζογίγαντες καὶ γυναικοϊέρακες, οἱ τὴν Ἰωάννου ἄσκησιν μεμφόμενοι, ἐμπερινοστήσαντες παλαιὰν καὶ καινὴν Διαθήκην, ποῦ εὗρον ἐν ἐπαίνῳ συμπόσιον, εἰ μήπω πρὸς ἀλλοφύλους, καὶ τοῦτο διὰ τὴν τῆς εἰρήνης σπεῖσιν τῷ τῆς τραπέζης νόμῳ θηρίων τε καὶ βαρβάρων τιθασσευομένων; Πότε δὲ τὰ συμπόσια ὑπόθεσις ἁμαρτίας οὐ γέγονεν; τί δὲ λέγω, ἁμαρτίας; τάχα δὲ καὶ τῆς μείζονος εἰδωλολατρείας καὶ ἀδελφοκτονίας, καθὼς γέγραπται· Ἐκάθισεν ὁ λαὸς φαγεῖν καὶ E πιεῖν, καὶ ἀνέστησαν παίζειν. Ἦν δὲ τὸ παίγνιον μέθης ἔκγονον. Δεῦτε, ποιήσωμεν θεούς, οἵτινες προπορεύσονται ἡμῶν. Οἱ γὰρ σεισμὸν ὑποστάντες δι' οἴνου, κινητοὺς θεοὺς ἐπεζήτουν, τὸν ἄσειστον καὶ πάντα πληροῦντα ἄνευ τοῦ βαδίζειν ἀφέντες. Τί δαὶ λέγει ὁ προφήτης; χείλη ἱερέως μελετήσωσι συμπόσια, ὅτι δεῖπνα καὶ ἄριστα ἐκζητήσουσιν ἀπ' αὐτοῦ; ἢ ὅτι Χείλη ἱερέως φυλάξεται νόμον, καὶ λόγον ἐκ στόματος αὐτοῦ ἐκζητήσουσιν; ὅτι ἄγγελος Κυρίου ἐστὶ, καὶ οὐ μάγειρος. Καὶ ὁ ἐν Χαλάνῃ δὲ πύργος πότε F ᾠκοδομήθη; πρὸ οἴνου, ἢ μετὰ οἶνον; οὐ μετὰ οἴνου, ἡνίκα Νῶε φυτεύσας τὸ κλῆμα πρῶτος τὸν ὄνειδον ἐκαρπώσατο; Εἴ γε οὕτως ἔχει, οὐ διὰ τὴν πόσιν ἢ τὴν φυτείαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀμετρίαν. Ἰωσὴφ πότε ἐπράθη ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν; ὅτε τὰ πρόβατα ἐποίμαινον ἐν αὐτοῖς ἀσχολούμενοι, ἢ ὅτε τὰ κάλλιστα 47 A σφάζοντες καὶ ἐσθίοντες ἐπὶ σχολῆς, κατ' αὐτοῦ ἐν συμποσίῳ τὸν φθόνον ἐτεκταίνοντο; Τὴν τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου κεφαλὴν ἐπὶ πίνακος ποῦ ἐπέδοσαν τῷ πορνιδίῳ; ἐν συλλόγῳ σοφίας, ἢ ἐν συμποσίῳ ἀνομίας; Ὁ μακάριος Παῦλος πίνων καὶ τρώγων παρέτεινεν ἕως μεσονυκτίου τὸν λόγον, ἢ ἀσιτῶν καὶ διδάσκων, καὶ τοὺς τὸν Θεὸν ἀγνοοῦντας εἰς πίστιν ἄγων; Αὐτὸς ὁ ἀρχιποίμην καὶ ἀρχιδιδάσκαλος καὶ ἀρχισοφιστὴς Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, ὁ τῆς ἀνθρωπίνης B πλάνης διορθωτὴς, ποῦ εὑρίσκεται ἐν πόλει φαγὼν πλὴν τοῦ πάσχα, ὃ ἦν μυστηρίων ἐκπλήρωσις; Τί δαὶ καὶ μεριμνῶσι τοῖς μαθηταῖς εὑρίσκεται λέγων, περὶ βρωμάτων ἢ περὶ ἀναγνωσμάτων; Ἐργάζεσθε, λέγων, μὴ τὴν ἀπολλυμένην βρῶσιν, ἀλλὰ τὴν μένουσαν. Λεγέτω τοίνυν μετὰ τοῦ Κυρίου καὶ ὁ καλὸς Ἰωάννης· ἐμὸν συμπόσιόν ἐστιν ἡ τοῦ λόγου διδασκαλία καὶ διανομὴ, εἰς ἣν καὶ ἐξελέχθην εἰς τὴν τοῦ λαοῦ σωτηρίαν. Βρῶμα γὰρ ἡμᾶς οὐ παρίστησι τῷ Θεῷ, οὔτε ἐὰν φάγωμεν, οὔτε ἐὰν μὴ φάγωμεν· ἐθνικῶν γὰρ ἡ συνήθεια αὕτη, τὸ τραπέζαις ἀπατᾷν τοὺς C ὑπ' αὐτῶν δελεαζομένους, λόγῳ πείθειν μὴ δυναμένων τῶν λεγόντων· Φάγωμεν καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν. Πρὸς οὓς ὁ ἀπόστολος πληκτικώτερον τὴν διόρθωσιν ἐπάγει λέγων· Μὴ πλανᾶσθε· φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί· ὁμιλίας λέγων κακὰς

I

P.

τὰς περὶ τὰ τοιαῦτα ἑλισσομένας λέξεις. Ὁ διάκ. Γνησίως μὲν καὶ πολυμαθῶς εἴρηκας τὰ εἰρημένα, καὶ οὕτως ἔχει. Οὐαὶ γὰρ τῷ λέγοντι τὸ γλυκὺ πικρὸν, καὶ τὸ πικρὸν γλυκύ· οὐαὶ τῷ τιθέντι τὸ σκότος φῶς, καὶ τὸ φῶς σκότος. Λέξει δέ τις, ὅτι οὔτε ἡμεῖς τοῦτο λέγομεν εἶναι αὐτὸν ἔκδοτον ταῖς τοιαύταις D τραπέζαις. Ἡ γὰρ ἄμετρος φιλοτιμία φιληδονίας ὑπόθεσις, καὶ ἡ εἰς ἄγαν ἀπόκλεισις ὄκνου καὶ μι- 19. κρολογίας ἀπόδειξις. Ἐδύνατο γὰρ κἂν μόνους ἐπισκόπους καλεῖν, καὶ τούτων μάλιστα τοὺς εὐσεβεστέρους· ἢ εἰ μὴ τούτους, κἂν τὸν ἴδιον κλῆρον, μιμούμενος τὸν Δεσπότην ἐσθίοντα μετὰ τῶν δώδεκα ἀποστόλων. Ὁ ἐπίσκ. Συνεκτικώτατα ἀνθυπήνεγκας, φιλαληθέστατε τῶν ἀνδρῶν, εἴ γε ἠνείχοντο οἱ κληρικοὶ συναριστεῖν τῷ Ἰωάννῃ παρ' ὥραν, ἢ παρ' E ἡμέραν [a] ἐσθίοντες· οἱ δὲ ὡς τάχιστα μετὰ πολλῆς τῆς παρασκευῆς πολυτέλειαν ἐπεζήτουν. Ἄτοπον ἦν τὰς τῶν νοσούντων ἢ πτωχευόντων τροφὰς τῇ τῶν ὑγιαινόντων ἀκρασίᾳ προσαναλῶσαι. Ποῖος δὲ καὶ νόμος οὗτος, νομοθετεῖν τὸν παιδευτὴν τοὺς παιδευομένους, ἢ τοὺς ἀῤῥώστους τὸν ἰατρὸν, ἢ τοὺς ἐπιβάτας τὸν κυβερνήτην, ἀεὶ τοῦ ἰατροῦ τοὺς νοσοῦντας ὑγιάζοντος, καὶ τοῦ διδάσκοντος τοὺς παιδευομένους ἐπανορθοῦντος, καὶ τοῦ κυβερνήτου τοῖς ἐμπλέουσι F τὸ συμφέρον μνηστευομένου; Καὶ ἰατρῷ μὲν καὶ κυβερνήτῃ πειθόμενοι οἱ ὑπ' αὐτοὺς διὰ φιλοζωΐαν πᾶσαν ὀδύνην καὶ ἐπάχθειαν φέρουσι, παρ' οἷς καὶ τὸ ἐπιτυχεῖν ἄδηλον· διδασκάλῳ δὲ τῶν κρειττόνων, νόσους καὶ μαλακίας ἀπελαύνειν ἐμπεπιστευμένῳ καὶ 48 A i. 120. τρικυμίας ἡδονῶν ὑπερβαίνειν ἐξησκημένῳ, ἀχαλινώτοις στόμασιν ἐπανατείνονται ἀνίπτοις ποσὶ πάντα φύροντες. Εἰ δὲ καὶ ἐδεδώκει ἑαυτὸν ἔκδοτον ταῖς τραπέζαις, πόσοις ἐξήρκει ἀξιώμασι τὴν τηλικαύτην πόλιν οἰκῶν, ἑκάστου ἢ δι' εὐλογίαν, ἢ διὰ πενίαν, ἢ διὰ γαστριμαργίαν τὸ φαγεῖν ἐπιζητοῦντος; Ποῦ δὲ καὶ σχολὴν ἦγεν ἡ τοῦ Θεοῦ θεωρία, ἡ τοῦ λαοῦ θεραπεία, ἡ τῶν Γραφῶν ἱστορία, ἡ τῶν χηρῶν κηδεμονία, ἡ τῶν παρθένων παραμυθία, ἡ τῶν ἀῤῥωστούντων νοσοκομία, ἡ τῶν καταπονουμένων ἐπικου- B ρία, ἡ τῶν πλανωμένων ἐπιστροφὴ, ἡ τῶν συντετριμμένων φροντὶς, ἡ τῶν ἐν φυλακαῖς ἐπίσκεψις; Πῶς δὲ ἔφυγε τὸν ὀνειδιστικὸν ταλανισμὸν τοῦ Θεοῦ, ὃν ὀνειδίζει ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ· Ὢ οἱ ποιμένες οἱ ποιμαίνοντες ἑαυτοὺς, καὶ οὐ τὰ πρόβατα νέμοντες; Τὸ πεπλανημένον οὐκ ἐπεστρέψατε, τὸ ἀπολωλὸς οὐκ * ἐξητήσατε, τὸ ἀσθενὲς οὐκ ἐπεσκέψασθε, τὸ συντετριμμένον οὐ κατεδήσατε· τὰ λιπαρὰ σφάζοντες ἐσθίετε· περὶ ὧν γράφει ὁ Παῦλος· Ἀνέχεσθε γὰρ, εἴ τις ὑμᾶς καταδουλοῖ, εἴ τις κατεσθίει, εἴ τις λαμβάνει· καὶ τὰ C μὲν ἔρια περιεβάλλεσθε, τὰ δὲ πρόβατα οὐ ποιμαί-

corrumpunt mores bonos colloquia prava: colloquia prava appellans verba quæ circa ejusmodi res versantur. DIAC. Sincere quidem et perdocte hucusque locutus es, et ita se res habet. *Væ enim qui dicit dulce amarum, et amarum dulce! væ qui ponit lucem tenebras, et tenebras lucem!* Sed dicet quis: Nec nos dicimus ipsum ejusmodi mensis deditum esse debere. Immodica enim illa profusio voluptatis occasio est, et nimia parcimonia segnitiæ et tenacitatis demonstratio. Potuit enim et solos episcopos vocare, et ex his præsertim religiosiores: et si minus hos, saltem proprium clerum: imitans Dominum vescentem cum duodecim apostolis. EPISC. Valde consentanea respondisti, hominum veracissime: siquidem passi fuissent clerici cum Joanne prandere, qui post horam et post diem interdum edebat; ipsi vero multo cum apparatu tantas epulas quam celerrime sectabantur. Absurdum erat cibos infirmorum aut pauperum eorum, qui sani erant intemperantiæ impendere. Quænam porro lex illa est, discipulos magistro præcipere, ab infirmis curari medicum, aut a vectoribus regi gubernatorem? cum medicus semper curet infirmos, et præceptor corrigat discipulos, et navis gubernator quod utile est navigantibus procuret. Et medico quidem atque gubernatori obtemperantes, qui sub illis sunt, vitæ causa dolorem omnem ac molestiam ferunt, quorum et successus incertus est: at vero adversus præceptorem rerum optimarum, qui morbos et infirmitates abigere solers est, et voluptatum decumanos fluctus superare exercitatus, effrænato isti ore insurgunt, illotis, ut aiunt, pedibus omnia miscentes. Etsi enim ille se mensis devovisset, an tot magistratibus et honoratis sufficere poterat, tam magnam civitatem habitans, singulis aut propter benedictionem, aut propter inopiam, aut propter gulam, apud illum vesci postulantibus? Ubi autem locum habuisset Dei meditatio, populi procuratio, scientia Scripturarum, sollicitudo viduarum, virginum solatium, infirmorum curatio, afflictorum auxilium, errantium conversio, contritorum cura, carcere detentorum visitatio? Cæterum quomodo effugisset exprobratoriam illam Dei maledictionem, qua exprobrat apud Ezechielem: *Væ pastoribus, qui seipsos pascunt, et oves non pascunt? Quæ erraverat* non reduxistis, quæ perierat non requisistis, infirmum non visitastis, contritum non obligastis,

Cap. XIII. — Isai. 5. 20. — Ezech. 34. 2.

[a] *Fort.* ἐσθίοντι. Bigot.

* [Leg. ἐζητήσατε.]

ventres pigri. Dicant nobis ventris servi, et mensarum gigantes, et muliercularum accipitres, qui Joannis abstinentiam reprehendunt, licet revolverint vetus et novum Testamentum, ubi invenerint convivium in laude positum : nisi forte apud alienigenas, idque ad firmandum fœdus, eo quod lege convivii feræ et barbari cicurantur. Quando vero convivia peccati occasio non exstiterunt? quid autem dico, peccati? forte et majoris idololatriæ et fratricidii, sicut scriptum est : *Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere.* Erat autem ludus ebrietatis suboles. *Venite, faciamus deos qui nos præcedant.* Qui enim vino commoti erant, mobiles deos quærebant, cum immobilem et omnia non incedendo complentem reliquissent. Quid autem dicit propheta? Labia sacerdotis meditentur convivia? cœnas, et prandia exquirent ab eo? an, *Labia sacerdotis custodient legem, atque ex ore ejus sermonem exquirent? quia angelus Domini est,* et non coquus. Et turris illa in Chalane quando ædificata est? ante vinum, an post vinum? nonne cum vino, quando Noe plantato palmite, primus probrum demessuit? Si ita res se habet, non propter potum aut plantationem, sed propter excessum. Quando Joseph venditus a fratribus? an quando in pascendis ovibus occupabantur? an cum opimas jugulantes oves atque edentes in otio, invidiam adversus ipsum in convivio moliebantur? Ubinam Joannis Baptistæ caput in disco obtulerunt meretriculæ? in cœtu sapientiæ, an in convivio impietatis? Beatus Paulus bibens et comedens ad mediam usque noctem protrahebat sermonem, an jejunus et docens, atque Deum ignorantes ad fidem adducens? Ipse autem summus Pastor et Doctor et Magister Jesus Christus, humani emendator erroris, ubinam in civitate reperitur comedens, nisi tempore Paschæ, quod erat mysteriorum complementum? Quid autem et sollicitis discipulis invenitur dicere? de cibis, an de lectione? *Operamini*, inquiens, *non pereuntem, sed permanentem cibum.* Dicat igitur cum Domino præclarus Joannes : Convivium meum est verbi doctrina et distributio, in quam etiam electus sum propter populi salutem. Neque enim Deo cibus nos commendat, neque si comedamus, neque si non comedamus, ea est enim consuetudo gentium, mensis decipere quos inescaverint, cum rationibus persuadere aliter non potuerint, dicentium : *Edamus et bibamus; cras enim morimur.* In quos apostolus acriorem increpationem intorquet, dicens : *Ne decipimini :*

Exod. 32. 6. — Ib. v. 1. — Malac. 11. 7. — Joan. 6. 27. — 1. Cor. 15. 23.

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί. D Εἰπάτωσαν ἡμῖν οἱ κοιλιολάτραι καὶ τραπεζογίγαντες καὶ γυναικοϊέρακες, οἱ τὴν Ἰωάννου ἄσκησιν μεμφόμενοι, ἐμπερινοστήσαντες παλαιὰν καὶ καινὴν Διαθήκην, ποῦ εὗρον ἐν ἐπαίνῳ συμπόσιον, εἰ μήπω πρὸς ἀλλοφύλους, καὶ τοῦτο διὰ τὴν τῆς εἰρήνης σπεῖσιν τῷ τῆς τραπέζης νόμῳ θηρίων τε καὶ βαρβάρων τιθασσευομένων; Πότε δὲ τὰ συμπόσια ὑπόθεσις ἁμαρτίας οὐ γέγονεν; τί δὲ λέγω, ἁμαρτίας; τάχα δὲ καὶ τῆς μείζονος εἰδωλολατρείας καὶ ἀδελφοκτονίας, καθὼς γέγραπται· Ἐκάθισεν ὁ λαὸς φαγεῖν καὶ E πιεῖν, καὶ ἀνέστησαν παίζειν. Ἦν δὲ τὸ παίγνιον μέθης ἔκγονον. Δεῦτε, ποιήσωμεν θεοὺς, οἵτινες προπορεύσονται ἡμῶν. Οἱ γὰρ σεισμὸν ὑποστάντες δι' οἴνου, κινητοὺς θεοὺς ἐπεζήτουν, τὸν ἄσειστον καὶ πάντα πληροῦντα ἄνευ τοῦ βαδίζειν ἀφέντες. Τί δαὶ λέγει ὁ προφήτης; χείλη ἱερέως μελετήσωσι συμπόσια, ὅτι δεῖπνα καὶ ἄριστα ἐκζητήσουσιν ἀπ' αὐτοῦ; ἢ ὅτι Χείλη ἱερέως φυλάξεται νόμον, καὶ λόγον ἐκ στόματος αὐτοῦ ἐκζητήσουσιν; ὅτι ἄγγελος Κυρίου ἐστὶ, καὶ οὐ μάγειρος. Καὶ ὁ ἐν Χαλάνῃ δὲ πύργος πότε F ᾠκοδομήθη; πρὸ οἴνου, ἢ μετὰ οἶνον; οὐ μετὰ οἴνου, ἡνίκα Νῶε φυτεύσας τὸ κλῆμα πρῶτος τὸν ὄνειδον ἐκαρπώσατο; Εἴ γε οὕτως ἔχει, οὐ διὰ τὴν πόσιν ἢ τὴν φυτείαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀμετρίαν. Ἰωσὴφ πότε ἐπράθη ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν; ὅτε τὰ πρόβατα ἐποίμαινον ἐν αὐτοῖς ἀσχολούμενοι, ἢ ὅτε τὰ κάλλιστα 47 A σφάζοντες καὶ ἐσθίοντες ἐπὶ σχολῆς, κατ' αὐτοῦ ἐν συμποσίῳ τὸν φθόνον ἐτεκταίνοντο; Τὴν τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου κεφαλὴν ἐπὶ πίνακος ποῦ ἐπέδοσαν τῷ πορνιδίῳ; ἐν συλλόγῳ σοφίας, ἢ ἐν συμποσίῳ ἀνομίας; Ὁ μακάριος Παῦλος πίνων καὶ τρώγων παρέτεινεν ἕως μεσονυκτίου τὸν λόγον, ἢ ἀσιτῶν καὶ διδάσκων, καὶ τοὺς τὸν Θεὸν ἀγνοοῦντας εἰς πίστιν ἄγων; Αὐτὸς ὁ ἀρχιποίμην καὶ ἀρχιδιδάσκαλος καὶ ἀρχισοφιστὴς Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, ὁ τῆς ἀνθρωπίνης B πλάνης διορθωτὴς, ποῦ εὑρίσκεται ἐν πόλει φαγὼν πλὴν τοῦ πάσχα, ὃ ἦν μυστηρίων ἐκπλήρωσις; Τί δαὶ καὶ μεριμνῶσι τοῖς μαθηταῖς εὑρίσκεται λέγων, περὶ βρωμάτων ἢ περὶ ἀναγνωσμάτων; Ἐργάζεσθε, λέγων, μὴ τὴν ἀπολλυμένην βρῶσιν, ἀλλὰ τὴν μένουσαν. Λεγέτω τοίνυν μετὰ τοῦ Κυρίου καὶ ὁ καλὸς Ἰωάννης· ἐμὸν συμπόσιόν ἐστιν ἡ τοῦ λόγου διδασκαλία καὶ διανομὴ, εἰς ἣν καὶ ἐξελέχθην εἰς τὴν τοῦ λαοῦ σωτηρίαν. Βρῶμα γὰρ ἡμᾶς οὐ παρίστησι τῷ Θεῷ, οὔτε ἐὰν φάγωμεν, οὔτε ἐὰν μὴ φάγωμεν· ἐθνικῶν γὰρ ἡ συνήθεια αὕτη, τὸ τραπέζαις ἀπατᾷν τοὺς C ὑπ' αὐτῶν δελεαζομένους, λόγῳ πείθειν μὴ δυναμένων τῶν λεγόντων· Φάγωμεν καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν. Πρὸς οὓς ὁ ἀπόστολος πληκτικώτερον τὴν διόρθωσιν ἐπάγει λέγων· Μὴ πλανᾶσθε· φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί· ὁμιλίας λέγων κακὰς

δόξαντες χρηστοὶ καὶ φιλόπονοι φαίνεσθαι, τιμὴν ἀντὶ ἀτιμίας καρπώσωνται, οὐ μνημονεύοντες τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ τοῦ καὶ κτίσαντος καὶ μισήσαντος, καὶ τὰ τοιαῦτα σαφῶς ἀπηγορεύσαντος ἐν τῷ γράψαι· Ἐποίησά μοι οἴκους καὶ παραδείσους, καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ ἰδοὺ τὰ πάντα ματαιότης· καὶ ἐμίσησα σύμπαντα μόχθον μου, ὃν ἐγὼ μοχθῶ ὑπὸ τὸν ἥλιον. Οὐκ εἶπεν, ὑπὲρ τὸν ἥλιον, ἵνα μὴ τοὺς νοητοὺς καθυβρίσῃ πόνους. Ταῦτα δὲ λέγω, οὐ συμπεριλαμβάνων τοὺς εὐλόγως καὶ δι' ἀνάγκην κτίζοντας ἢ διορθουμένους τὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ διὰ τοὺς τὰ τῶν πτωχῶν εἰς κρεμαστοὺς περιβόλους καὶ ἀερίων ὑδάτων δεξαμενὰς ἐν τριωρόφοις καὶ ἀπρεπῆ ἀνδρογύνων λουτρὰ ἐν ἀποκρύφοις καταναλίσκοντας, ἢ εἰς συλλογὴν πλείονος ἀργυρίου, ἢ τοὔμπαλιν παρὰ τῶν ἀθυρμάτων ἀγαπηθῆναι, ἐν αὐτῷ τούτῳ τῆς σπουδῆς τὴν χάριν ἀντιπληρούντων, [a] τὸ πάντα πρὸς ἡδονὴν ἐνδιδόναι τοῖς ἁμαρτάνουσιν. Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο, Θεόδωρε μεγαλώνυμε, φαύλοις ἀρέσαι ποτέ· οὐ γὰρ ἄλλοθεν αὐτοῖς ἀρέσω, ἢ ἐκ τῶν Χριστῷ μὴ ἀρεσκόντων. Ὁ διάκονος ἐπὶ τούτους θαυμάσας, ἤρετο λέγων· τούτων οὕτω φυσικῶς εἰρημένων, καὶ μὴ ἐχόντων ἀντίρρησιν, εἴ τίς σοι γνῶσις περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, περὶ οὗ νῦν ἡμῖν ὁ λόγος, τετυπωμένων, μετάδος. Ὁ ἐπίσκ. Καὶ πάνυ γε. Ὁ διάκ. Αὐτὸς παρὼν ἔγνως, ἢ παρ' ἑτέρου μαθών; Ὁ ἐπίσκ. Ἀλλ' οὔτε εἰς τὸ τυχὸν μέρος ἤμην ἀπολειφθεὶς τῆς δίκης. Ὁ διάκ. Τίνα οὖν ἐστι τὰ παρακολουθήσαντα, καὶ ποῖον εἴληφε τέλος, καὶ πόθεν τὴν ἀρχὴν ἐσχηκότα, λεπτομερῶς μοι παράστησον· ἐπειδὴ μάλιστα ὁ Θεόφιλος ἐν τῷ οἰκείῳ συγγράμματι τὴν ἰδίαν προπέτειαν σεμνῦναι ἢ περιστεῖλαι σπουδάσας, ἔφησε τὸν μακάριον Ἰωάννην φιλαρχίας πάθει κινούμενον δεκαὲξ ἐπισκόπους καθῃρηκέναι ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ, καὶ ἰδίους ἀντ' αὐτῶν κεχειροτονηκέναι. Ὁ ἐπίσκ. Οὐδὲν ἐπεικὸς τῶν ἰδίων τρόπων πεποίηκεν ὁ θαυμάσιος, καὶ γράψας κατὰ Ἰωάννου, καὶ ψευδῆ γράψας· ἐξ ὧν γὰρ νομίζει καλύπτειν τὴν ἰδίαν ἀσχημοσύνην, ἐκ τούτων αὐτὴν μᾶλλον παραδειγματίζει, καὶ ἄκων σεμνύνων τὸ ἀθῷον Ἰωάννου κατὰ τὸν Βαλαὰμ ἐκεῖνον. Εἰ γὰρ ἦν αὐτὸν καθελὼν, οὐ χρεία συγγράμματος ἢ ἐξορίας, ἱκανῆς οὔσης τῆς καθαιρέσεως αἰσχῦναι τοὺς καθαιρουμένους· ἐπειδὴ δὲ ἀκαθαίρετος ἕστηκεν ὁ ἐνάρετος, τῇ ἥττῃ τὴν νίκην κατέχων, μένει ὁ φθόνος τὴν ἧτταν τῆς ἀλόγου νίκης ἀποφερόμενος, πομφόλυγος δίκην ἀναφυσώμενος, καὶ εἰς ἑαυτὸν συντριβόμενος, γράφων καὶ καταγράφων, τὸ τοῦ προφήτου Ἡσαίου, Οὐαὶ ὁ ἐπισπώμενος * τὸ πάντα ψευδῆ καὶ ποιεῖν καὶ λέγειν καὶ γράφειν. Οὐαὶ γὰρ, φησὶν, οἱ

tur episcopi, justum sui odium quo propter proprios mores laborant, et spiritalium incuriam rescindere dum volunt, vitium vitio permutant, avaritiam vanitate. Et una quidem manu large peccantes ad turpe lucrum, altera vero mensas construentes, et sublimium ædificiorum columnas erigentes, ut ex his boni et industrii esse videantur, ignominiam pro honore colligunt, Ecclesiastæ immemores, qui et ista construxerat, et odio habuit, atque talia manifeste vetuit, cum scripsit: *Feci mihi domos et hortos*, et cætera; *et ecce omnia vanitas, et odi omnem laborem meum, quo ego laboro sub sole.* (Eccle. 2. 5; 11. 17.) Non dixit, Super solem, ne intellectuales labores injuria afficeret. Hæc autem dico, non comprehendens eos, qui justa de causa et necessitate ecclesias condunt aut reficiunt; sed illorum causa, qui bona pauperum in pensilia ambulacra, et aeriarum aquarum receptacula in tertiis tabulatis, et indecora effeminatorum hominum lavacra in locis occultis consumunt, tum ut plus pecuniæ corradant, tum ut amentur a scurris et mimis, qui pro studio hanc unam mercedem rependunt, quod omnia ad voluptatem indulgent peccantibus. Absit autem a me, vir magni nominis Theodore, ut improbis umquam placeam: non enim aliunde ipsis placebo, quam ex iis quæ Christo non placent. Diac. Ad hæc miratus Theodorus interrogavit, dicens: Cum hæc ita ex natura dicta sint, et nullus contradicendi sit locus, si quid nosti de iis quæ in Asia a S. Joanne gesta sunt, de quo nunc nobis sermo est, nobiscum communica. Episc. Et omnino quidem. Diac. An præsens novisti? an ab alio accepisti? Episc. Sed ne minima quidem parte isti judicio defui. Diac. Quænam igitur subsequuta sunt, quemve finem acceperunt, et unde principium habuerunt, singillatim mihi exhibe: quia Theophilus temeritatem suam maxime honestare sive operire volens, in libello suo ait, beatum Joannem dominandi libidine permotum die una sexdecim episcopos deposuisse, et suos, loco illorum, ordinasse. Episc. Nihil a suis moribus alienum fecit mirificus ille, et cum contra Joannem scripsit, et cum falsa scripsit. Ex quibus enim absconsurum se putat fœditatem suam, ex iisdem illam magis traducit, vel invitus innocentiam Joannis, more Balaami, exornans. Si enim eum deposuerat, non opus erat scripto, non exsilio, cum depositio ipsa

[a] [Fort. τῷ πάντα πρός.]

* [Fort. τῷ πάντα ψευδῆ. Et infra fort. καὶ οὔ τι τῆς ποσότητος.]

sufficiat ad confusionem eorum qui deponuntur; sed quoniam deponi non potest virtute præditus, atque victus victoriam refert, manet invidia, cladem ex injusta victoria reportans, bullæ in morem turgescens; et in seipsam contrita, scribens et inscribens illud Isaiæ prophetæ, væ illud in se attrahens, dum falsa omnia et facit, et dicit, et scribit. *Væ* enim, dicit Isaias, *qui scribunt: iniquitatem enim scribunt.* (Isai. 10. 1.) De his autem qui in Asia depositi sunt, non sexdecim, sed sex tantum episcopis, ut coram Deo judice dicam, nihilque de numeri quantitate subtraham, nihil rerum qualitati adjiciam, sed ut veritas sese habet, sic tibi exponam. Tertia decima indictione venerunt Constantinopolim Asiani episcopi necessitatum quarumdam gratia: ii nobiscum commorabantur, præsentibus etiam aliis ex Scythia episcopis, Theotimo scilicet, atque ex Thracia Ammone Ægyptio, et ex Galatia Arabiano, metropolitis omnibus ac senibus, usque ad viginti duorum episcoporum numerum. Et omnibus congregatis, atque communicantibus, Eusebius quidam e Cilbianis jugis, episcopus Valentinopolitanus, congregatam Synodum cum observasset, uno sabbati adveniens, libellos tradidit Synodo, præposito scilicet, ut consequens erat, Joannis nomine, contra Antoninum, episcopum Ephesi, septem capitula inserens. Primum quidem, quod conflatis sacris vasis argentum in usum filii fecisset: secundum, quod ablatum de ingressu baptisterii marmor in balneum transtulisset: deinde columnas ecclesiasticas, a pluribus annis jacentes, intra suum statuisset triclinium: quartum, quod puer ejus cædem patrasset, quem adhuc haberet in ministerio irreprehensum: quintum, quod prædia Ecclesiæ relicta a Basilina, Juliani Imperatoris matre, vendidisset, sibique vindicasset: sextum, quod dimissa uxore sua, cum ea rursus congressus esset, filiosque ex ea procreasset: septimum, quod pro lege et constituto haberet ordinationes episcoporum vendere juxta rationem redituum. Adsunt et qui dederunt quique ordinati sunt, et ipse qui accepit: ac præterea probationes habeo.

CAP. XIV. DIAC. Hanc, quæso, pater, contrahe narrationem: læduntur enim præsentes, episcopis ista narrantibus, multo magis ista patrantibus. EPISC. Me miserum, qui diebus his reservatus sum, quibus pecunia sacerdotium venditur, si tamen sacerdotium est. Insipienter enim feci qui ista retulerim, cum obtrectatores Joannis eo nos ade-

B γράφοντες· πονηρίαν γὰρ γράφουσιν. Περὶ δὲ τῶν κατὰ Ἀσίαν καθαιρεθέντων οὐ δεκαὲξ, ἀλλὰ ἓξ ἐπισκόπων, ὡς ἐπὶ τῆς θείας δίκης ἐρῶ, καὶ οὔτε τῆς ποσότητος τοῦ ἀριθμοῦ ὑφελῶ, οὔ τι τῇ ποιότητι τῶν πραγμάτων προσθήσω, ἀλλ' ὡς ἔχει φύσεως, οὕτω σοι ἀπαγγείλω. Ἐπὶ τῆς τρισκαιδεκάτης ἐπινεμήσεως ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐλθόντες οἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας τινῶν ἕνεκα ἀναγκαίων, διέτριβον σὺν ἡμῖν, παρόντων καὶ ἑτέρων ἐπισκόπων, τῶν τε ἀπὸ Σκυθίας, Θεοτίμου λέγω, καὶ ἀπὸ Θρᾴκης Ἀμμώνος τοῦ Αἰ- C γυπτίου, καὶ ἀπὸ Γαλατίας Ἀραβιανοῦ, πάντων μητροπολιτῶν γεγηρακότων, συντεινόντων εἰς εἰκοσιδύο ἐπισκόπους. Πάντων δὲ συναγομένων καὶ κοινωνούντων ἐπιτηρήσας Εὐσέβιός τις ἀπὸ τῶν Κελβιανῶν λεγομένων τόπων ἐπίσκοπος Οὐαλεντινουπόλεως, τὴν συνηγμένην σύνοδον ἐπιστὰς τῇ μιᾷ σαββάτου, λιβέλλους ἐπέδωκε τῇ συνόδῳ, δηλαδὴ ἀκολούθως προτάξας τὸ ὄνομα Ἰωάννου, κατὰ Ἀντωνίνου τοῦ Ἐφεσίων ἐπισκόπου, ἑπτὰ κεφάλαια ἐντάξας· ἓν μὲν, ὅτι κειμήλια χωνεύσας, ἀργύριον εἰς ὄνομα τοῦ υἱοῦ D κατεσκεύασεν· δεύτερον δὲ, ὅτι μάρμαρα τῆς εἰσόδου τοῦ βαπτιστῆρος λαβὼν ἐν τῷ βαλανείῳ τῷ ἰδίῳ προσέθηκεν· ἔπειτα κίονας ἐκκλησιαστικοὺς ἀπὸ πλειόνων ἐτῶν κειμένους, ἔνδον εἰς τὸν ἑαυτοῦ τρίκλινον ἔστησεν· τέταρτον, ὅτι ὁ παῖς αὐτοῦ φόνον πεποίηκε, καὶ ἔχει αὐτὸν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἀνέγκλητον· πέμπτον, ὅτι χωρία ὑπὸ Βασιλίνης, τῆς μητρὸς Ἰουλιανοῦ τοῦ βασιλέως, καταλειφθέντα τῇ Ἐκκλησίᾳ, πωλήσας ἐσφετερίσατο· ἕκτον, ὅτι ἀποταξάμενος τῆς οἰκείας γαμετῆς, πάλιν αὐτῇ συνῆλθεν, καὶ ἐπαιδοποίησεν ἐξ αὐτῆς· ἕβδομον, ὅτι ὡς νόμον καὶ δόγμα E ἔχει πωλεῖν τὰς τῶν ἐπισκόπων χειροτονίας κατὰ τὴν τῶν προσόδων ἀναλογίαν. Καὶ πάρεισιν οἱ δόντες καὶ χειροτονηθέντες, καὶ ὁ λαβών· καὶ ἐπὶ τούτοις ἔχω τὰς ἀποδείξεις. Ὁ διάκ. Παρακαλῶ, πάτερ, σύστειλον τὸ διήγημα τοῦτο· βλάπτονται γὰρ οἱ παρόντες, ἐπισκόπων ταῦτα διηγουμένων, μήτι γε καὶ πραττόντων. Ὁ ἐπίσκ. Οἴμοι τάλας ἐγὼ τηρηθεὶς ταῖς ἡμέραις ταύταις, ἐν αἷς ἀργυρίῳ ἱερωσύνη πιπράσκεται, εἴ γε καὶ ἱερωσύνη. Γέγονα δὲ καὶ ἄφρων διηγούμενος, τῶν Ἰωάννην συκοφαντούντων εἰς ταῦτα ἡμᾶς F περιστησάντων. Πλὴν μακροθύμως ἀνάσχου μοι, ἵνα καὶ ἐκ τούτων θαυμάσῃς τὴν Ἰωάννου ἐπιείκειαν, [a] κοιμήσαντα τέως τὸν ζῆλον, εἰπόντα δὲ τῷ Εὐσεβίῳ· ἀδελφὲ Εὐσέβιε, ἐπειδὴ πολλάκις αἱ κατὰ λύπην κατηγορίαι οὐκ εὐχερεῖς ἔχουσι τὰς ἀπο- 51 A δείξεις, παρακέκλησο παύσασθαι τοῦ ἐγγράφως κατειπεῖν τοῦ ἀδελφοῦ Ἀντωνίνου, ἡμῶν τὰ αἴτια τῆς λύπης διορθουμένων. Πρὸς τούτοις διαθερμανθεὶς τραχέσιν ἐκέχρητο λόγοις, σφαδάζων ὅλος κατὰ τοῦ

[a] *Fort.* κοιμίσαντος, *et mox* εἰπόντος. Big. [Et ante ἀνάσχου μου.]

Ἀντωνίνου, ἐπιμένων τῇ κατηγορίᾳ. Παρακαλεῖ δ' Ἰωάννης Παῦλον τὸν Ἡρακλείας (ἐδόκει γὰρ σπουδάζειν τῷ Ἀντωνίνῳ), ἵν' εἰς φιλίαν αὐτοὺς συνελάσῃ. Καὶ ἀναστὰς εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν σὺν τοῖς ἐπισκόποις· ἦν γὰρ καιρὸς τῆς ἱερατείας· δοὺς δὲ τῷ λαῷ τὴν συνήθη τῆς εἰρήνης προσηγορίαν, ἐκάθισε σὺν τοῖς λοιποῖς ἐπισκόποις. Ἐπεισελθὼν δὲ B λεληθότως ὁ κατήγορος Εὐσέβιος ἐπὶ παντὸς τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐπισκόπων ἐπιδίδωσιν ἕτερον λίβελλον τὰ αὐτὰ περιέχοντα, ὁρκίζων τὸν Ἰωάννην ὅρκους φρικτοὺς, συμπλέξας αὐτοῖς καὶ τὴν σωτηρίαν τῶν βασιλέων, μετὰ πολλῆς ταραχῆς· ὡς νομίσαι τοὺς λαοὺς διαπτοηθέντας ἐπὶ τῷ ἰταμῷ, ὅτι θανάτου συγχώρησιν παρακαλεῖ αἰτῆσαι τὸν βασιλέα τὸν Ἰωάννην. Ὁ δὲ Ἰωάννης θεασάμενος τὴν ἔνστασιν τοῦ ἀνδρὸς, τὸ ἀτάραχον μνώμενος τῷ λαῷ, ἐδέξατο τὸ βιβλίον, καὶ μετὰ τὰ ἀναγνώσματα τῶν θείων λογίων παρακαλέσας C Πανσόφιον τὸν Πισσίδης προαγαγεῖν τὰ δῶρα, αὐτὸς συνεξῆλθεν τοῖς λοιποῖς ἐπισκόποις· παρῃτεῖτο γὰρ ἐκθόλως ἱερατεύειν, κατὰ τὸ εὐαγγέλιον, τὸ, Ὅταν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου, καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ διασκεψάμενος μετὰ τὴν λαοῦ ἀπόλυσιν, καθεσθεὶς ἐν τῷ φωτιστηρίῳ σὺν τοῖς λοιποῖς ἐπισκόποις, τὸν κατήγορον προσκαλεῖται, φήσας αὐτῷ ἐπὶ πάντων· καὶ πάλιν σοι [129.] τὰ αὐτὰ λέγω, ὅτι πολλοὶ ἀπὸ λύπης ἢ ὀργῆς πολλὰ καὶ λέγουσι καὶ γράφουσιν, ἀτονοῦντες περὶ τὰς ἀποδείξεις. D Εἰ τοίνυν σαφῶς ἐπίστασαι, περὶ ὧν βούλει κατηγορεῖν (οὔτε γὰρ δυνάμενον ἀπωθούμεθα, οὔτε μὴ δυνάμενον ἕλκομεν), πρὶν ἀναγνωσθῆναι τὸν λίβελλον, ἔκλεξαι τὸ συμφέρον· μετὰ γὰρ τὸ ἀναγνωσθῆναι καὶ εἰς ἀκοὰς πάντων ἐλθεῖν, πραττομένων ὑπομνημάτων, οὐκέτι σοι ἔξεστιν, ἐπισκόπῳ ὄντι, ζητεῖν ἀβουλητίονα. Ἐπὶ τούτοις πάλιν ἐνέμεινε τῇ ἐνστάσει. Πρὸς οἷς κελεύουσιν ἀναγνωσθῆναι τὸ βιβλίον· ἀνεγνώσθη τὰ προειρημένα κεφάλαια. Λέγουσιν οἱ γέροντες τῶν ἐπισκόπων τῷ Ἰωάννῃ, * ἀκούσαντες E τὴν δύναμιν τοῦ βιβλίου· εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἓν τοῦ ἑνὸς κεφαλαίου δυσσεβές ἐστι, καὶ ἀπηγορευμένον πανταχόθεν τοῖς ἱεροῖς νόμοις, ἵνα δὲ μὴ δόξωμεν ἐν τοῖς [a]ὑποβεβληκόσι τὴν ἅπασαν σχολὴν ποιεῖσθαι, ἀπὸ τοῦ φρικωδεστέρου ἡ ἐξέτασις γένηται. Εἰ γὰρ ἐκεῖνο ἀληθὲς εὑρεθείη, οὐκ ἔστιν ἀντίῤῥησις περὶ τῶν λοιπῶν κεφαλαίων, τῆς ῥίζης ἐκείνου τοῦ κεφαλαίου πᾶν εἶδος κακίας καρποφορούσης, κατὰ τὸν εἰπόντα· Ῥίζα πάντων κακῶν ἐστιν ἡ φιλαργυρία. Ὁ γὰρ ἐπ' ἀθῴοις δῶρα λαβὼν, καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύ- F [130.] ματος διανομὴν ἀργυρίῳ ἀπεμπολῆσαι νομίσας, πῶς φείσεται ἔτι κειμηλίων ἢ λίθων ἢ χωρίων τῆς ἐκκλησίας; Τότε ὁ Ἰωάννης ἄρχεται τῆς ἐξετάσεως, φήσας

gerint. Verum patienter feras me, obsecro, ut hinc quoque Joannis moderationem admireris, qui sedato interim zelo, dixit Eusebio: Eusebi frater, quoniam sæpe fit ut accusationes quæ fiunt a perturbatione animi, faciles probationes non habeant, sine te exorari, ut cesses Antoninum fratrem scripto accusare, nobis causas molestiæ corrigentibus. Ad hæc ira accensus, durioribus usus est verbis, adversus Antoninum totus se efferens, et in accusatione persistens. Hortatur Joannes Paulum, episcopum Heracleæ (nam is Antonino favere videbatur), ut eos in amicitiam compelleret. Surgensque, ecclesiam ingressus est, una cum episcopis; erat enim sacrificii tempus: pacemque populo ex more precatus, sedit cum reliquis episcopis. Clam autem subingressus accusator Eusebius, coram omni populo et episcopis libellum alium offert eadem continentem: adjurans Joannem horrendis juramentis, quibus salutem quoque Imperatorum complexus est, multa cum perturbatione: ut putarent populi ejus imprudentia perterriti, eum a Joanne petere, ut vitam sibi ab Imperatore impetraret. Joannes vero, ut vidit instantiam hominis, studens imperturbatum tenere populum, libellum recepit, lectisque divinis eloquiis Pansophium, Pissidæ episcopum, orat ut divina dona offerat: ipse cum reliquis episcopis egressus est. Nolebat enim animo turbido sacrificium facere, his Evangelii obtemperans: *Quando offers munus tuum*, et reliqua. [Matth. 5. 23.] Et post dimissionem populi considerans apud se, et sedens in baptisterio cum reliquis episcopis, accusatorem coram omnibus advocat, dicens ei: Rursus eadem tibi dico, quod multi mœrore vel ira compulsi, multa et dicunt et scribunt, quæ probare non possunt. Si igitur manifeste ea nosti, de quibus illum accusare vis (neque enim si possis, repellimus; neque trahimus, si non possis), antequam legatur libellus, elige quod expedit: postquam enim lectus fuerit, et in aures omnium venerit, confectis actis, non amplius licebit, cum sis episcopus, abolitionem petere. Post hæc rursus ille in proposito persistit. Tum jubent legi libellum: lectaque sunt supradicta capita. Dicunt seniores episcopi Joanni, audito tenore libelli: Etsi unumquodque uniuscujusque capitis maxime impium est et undequaque sacris legibus interdictum, ne videamur in his quæ leviora sunt tempus omne insumere,

* [Sic recte Cod. et Georgius. Legebatur ἀκούσατε. Et mox Cod. κεφάλαιον. Genitivum habet Georgius.]

a *Fort.* ὑποβεβηκόσι. Bigot.

ab eo quod est horribilius fiat inquisitio. Si enim
illud inventum fuerit verum, nullus de capitibus
reliquis erit contradicendi locus: cum illius ca-
pitis radix omnem iniquitatis speciem progermi-
net, juxta illum, qui ait: *Radix omnium ma-*
lorum est avaritia. Qui enim super innocentes
munera accepit, et Spiritus sancti distributionem
argento vendere non dubitavit: quo pacto jam
parcet sacris vasis aut lapidibus aut prædiis ec-
clesiæ? Tunc Joannes quæstionem inchoat, dicens
Antonino: Quid ad hæc dicis, frater Antonine?
Negavit ille necessario. Quomodo enim posset sub
exordium ipsum confusionem suam confiteri? In-
terrogati sunt qui dederunt; negarunt et ipsi.
Post hæc cum inquisitio ad horam usque octavam
diligenter ageretur, ex indiciis quibusdam judi-
cium formatum est. Postremo, ut par erat, ven-
tum est ad testes, coram quibus et hi dederant,
et ipse acceperat. Non aderant testes: opus erat
eorum præsentia. Difficultatem sistendorum te-
stium respiciens Joannes, ut purgaret Ecclesiam,
et testibus parceret, per se in Asiam ire sese ultro
offert, et examen peragere. Antoninus visa Joan-
nis strenuitate atque incorrupta integritate, ut-
pote sibi conscius, adiit quemdam e proceribus,
cujus prædia, quæ in Asia erant, ipse curabat:
orat ut inhibendum Joannem procuret, ne in
Asiam abiret, promittens testes se exhibiturum.
Qui statim molitur, ut hæcce ad Joannem epi-
scopum e palatio denuntiarentur: Absurdum est
te, qui sis episcopus, et animarum nostrarum in-
spector, in tanta tumultus exspectatione, relin-
quere civitatem, et peregrinationem in Asiam obi-
re, cum facile testes deduci possint. Erat autem
exspectati tumultus causa Gaina barbarus. Enim-
vero, ne longior sim, persuadetur illi ut maneat,
curam simul habens et judicii et convocationis
testium. Interim lucrum insperatum reo fuit
ad adventum testium dilatio, quos aut pecunia,
aut potentia fugare poterat. Prævidens ista Joan-
nes, cum præsente Synodo deliberat quosdam e
præsentibus episcopis in Asiam mittere ad inter-
rogandos testes. Derepente igitur tres episcopi
electi sunt, qui mitterentur: Syncletius metropo-
litanus Trajanopolis, Hesychius episcopus Parii,
et Palladius Helenopolis, Synodo in actis inter-
loquente, ut qui intra duos menses non occurris-
set et jura sua persequutus non fuisset, Hypæpis,
Asiæ civitate, quia vicini essent et qui argue-
bantur et reliqui episcopi, qui cum Syncletio ju-
dicare debebant, is excommunicatus esset. Post
hæc descenderunt Smyrnam dicti Syncletius et

1. Tim. 6. 10.

τῷ Ἀντωνίνῳ· τί λέγεις πρὸς ταῦτα, ἀδελφὲ Ἀντω-
νῖνε; Ἠρνήσατο ἐξ ἀνάγκης. Πῶς γὰρ οἷόν τε ἐκ
προοιμίων αὐτῶν τὴν ἰδίαν αἰσχύνην ὁμολογῆσαι;
52 A Ἠρωτήθησαν οἱ δεδωκότες, ἠρνήσαντο κἀκεῖνοι. Ἐπὶ
τούτοις ἐπιμελῶς τῆς ἐξετάσεως γινομένης μέχρις
ὥρας ὀγδόης, ἐκ τεκμηρίων τινῶν ἐμορφοῦτο ἡ δίκη.
Καταλήγει τὰ τελευταῖα, ὡς εἰκὸς, εἰς μάρτυρας, ἐφ'
ὧν καὶ δεδώκασι καὶ εἴληφεν. Οὐ παρῆσαν οἱ μάρτυ-
ρες· χρεία γίνεται τῆς τούτων παραστάσεως. Ἀποβλέ-
ψας εἰς τὸ ἐργῶδες τῆς παραστάσεως ὁ Ἰωάννης, προ-
θυμεῖται ἐπὶ καθαρισμῷ τῆς Ἐκκλησίας καὶ φειδοῖ
τῶν μαρτύρων, δι' ἑαυτοῦ παραγενόμενος εἰς τὴν
Ἀσίαν, τὴν ἐξέτασιν συμπεραιῶσαι. Θεασάμενος ὁ
B Ἀντωνῖνος τὸ ἄοχνον Ἰωάννου καὶ τὸ ἀδέκαστον, ὡς
ἅτε συνειδὼς ἑαυτῷ, ὑπεισελθὼν εἰς ἕνα τῶν κρα-
τούντων, οὗ καὶ τῶν γηδίων ἐφρόντιζε τῶν ἐν τῇ
Ἀσίᾳ, παρακαλεῖ αὐτὸν ποιῆσαι ἐπισχεθῆναι τὸν
Ἰωάννην, ἵνα μὴ ἀπέλθῃ εἰς τὴν Ἀσίαν, ὑποσχόμε-
νος τὴν τῶν μαρτύρων παράστασιν. Ὃς ἐξαυτῆς πα- P.
ρασκευάζει δηλωθῆναι ἐκ τοῦ παλατίου τῷ ἐπισκό-
πῳ Ἰωάννῃ τάδε· ἄτοπόν ἐστι πρᾶγμα, ἐπίσκοπόν
σε ὄντα καὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν προστάτην, ἐν τοσαύ-
τῃ προσδοκίᾳ θορύβου καταλείψαντα τὴν πόλιν, στεί-
C λασθαι τὴν ἀποδημίαν τὴν εἰς τὴν Ἀσίαν, εὐχερῶς
τῶν μαρτύρων διαγομένων. Ἦν δὲ Γαϊνᾶς ὁ βάρβα-
ρος ὁ προσδοκώμενος θόρυβος. Καὶ, τί γάρ; ἵνα μὴ
μακρηγορήσω, πείθεται ἀπομεῖναι, φροντίζων ὁμοῦ
καὶ τῆς δίκης καὶ τῆς συντριβῆς τῶν μαρτύρων. Ἑρ-
μαῖον δὲ τῷ κατηγορηθέντι ὑπῆρχεν ἡ εἰς τοὺς μάρ-
τυρας ἀναβολὴ, οὓς ἐδύνατο φυγαδεῦσαι ἢ ἀργυρίῳ ἢ
δυναστείᾳ. Ταῦτα προεωρακὼς ὁ Ἰωάννης, σκέπτεται
μετὰ τῆς παρούσης συνόδου τινὰς τῶν παρόντων ἐπι-
σκόπων ἀποσταλῆναι εἰς τὴν Ἀσίαν ἐπὶ ἐρωτήσει
D τῶν μαρτύρων. Ἐξαυτῆς οὖν ὡρίσθησαν τρεῖς ἐπί-
σκοποι κατελθεῖν, Συγκλήτιος μητροπολίτης Τραια-
νουπόλεως, Ἡσύχιος ὁ Παρίου, καὶ Παλλάδιος ὁ
Ἑλενουπόλεως, διαλαλησάσης τῆς συνόδου ἐν τοῖς
ὑπομνήμασιν, ὡς τὸν ἐντὸς δύο μηνῶν μὴ ἀπαντή-
σαντα καὶ συστάντα τοῖς ἑαυτοῦ δικαίοις ἐν Ὑπαί-
ποις τῇ Ἀσιανῶν πόλει, διὰ τὸ ἐκ γειτόνων εἶναι καὶ
τοὺς ἐλεγχομένους καὶ τοὺς λοιποὺς τῶν ἐπισκόπων P.
τοὺς ὀφείλοντας συνδικάσαι τοῖς περὶ Συγκλήτιον,
τοῦτον ἀκοινώνητον γίνεσθαι. Πρὸς τούτοις κατῆλθον
E οἱ τυπωθέντες Συγκλήτιος καὶ Παλλάδιος ἐν Σμύρνῃ·
ὁ γὰρ Ἡσύχιος φίλος ὢν τοῦ Ἀντωνίνου, προσεποιή-
σατο κεκακῶσθαι· ἐξαυτῆς δὲ γράψαντες ἐσήμαναν
ἀμφοτέροις τοῖς μέρεσι τὴν ἑαυτῶν ἐπιδημίαν, ἵνα
συνδραμόντες εἰς τὴν ὡρισμένην πόλιν, ἐκπληρώσω-
σι τὰς ὑποσχέσεις. Οἱ δὲ πείσαντες ἀλλήλους, ὁ μὲν
χρυσίῳ, ὁ δὲ ὅρκῳ, φίλοι γεγόνασι πρὸ τῆς τῶν δι-
καστῶν παρουσίας. Συνδραμόντες δὲ σχήματι ἐν τῇ
Ὑπαιπινῶν, ἐνόμιζον τοὺς κριτὰς διαπαίζειν ἐπὶ

ὑπερθέσει πάλιν τῶν μαρτύρων, ὡς ἐκδημούντων εἰς διαφόρους χρείας. Πρὸς τούτοις ἐπερωτῶσιν οἱ δικασταὶ τὸν κατήγορον· ἐντὸς οὖν ποσῶν ἡμερῶν διάγεις αὐτούς; καὶ ἐκδεχόμεθα. Νομίσας αὐτοὺς δυσφοροῦντας πρὸς τὴν τῶν ἀέρων ἐπάχθειαν ἀποχωρεῖν (ἦν γὰρ τὸ ἀκραιφνὲς τῆς θερινῆς ὥρας) ὑπέσχετο, ἐντὸς τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἐγγράφως ἢ ἄγειν τοὺς μάρτυρας ἢ ὑφίστασθαι τὰ τῶν κανόνων. Ἀφεθεὶς οὖν εἰς ἐπιζήτησιν τῶν μαρτύρων, καταλιπὼν τὸ πρᾶγμα, καταλαμβάνει τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐκεῖσε διαλανθάνων. Ἐξεδέξαντο οἱ κριταὶ τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας, ὡς εἰκός· καὶ ὡς οὐδαμοῦ ἐφάνη, ἐπιστέλλουσι τοῖς πανταχοῦ τῆς Ἀσίας ἐπισκόποις, ποιήσαντες αὐτὸν ἀκοινώνητον, ἢ ὡς λιποτάκτην ἢ ὡς συκοφάντην· μετὰ δὲ τοῦτο προσεκαρτέρησαν ἄλλας τριάκοντα ἡμέρας, καὶ ὡς οὐδαμοῦ ἐφάνη, ἀναχωρήσαντες ἦλθον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· κἀκεῖ περιτυχόντες * αὐτῷ, ἐνεκάλουν ἐπὶ τῷ τετολμημένῳ. Ὁ δὲ πάλιν ἀῤῥωστίαν σώματος προφασισάμενος, ὑπισχνεῖτο τοὺς μάρτυρας. Τούτων οὕτω χρονοτριβούντων, ἀποθνήσκει ὁ Ἀντωνῖνος, μεθ' οὗ εἶχεν ὁ Εὐσέβιος τὴν δίκην. Αὖθις ψήφισμα ἔρχεται ἀπὸ Ἀσίας, τοῦτο μὲν τοῦ κλήρου τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἐφεσίων, τοῦτο δὲ τῶν ἐπισκόπων, πρὸς τὸν Ἰωάννην, ἀξίωσιν μεθ' ὅρκου φρικτοῦ περιέχον· ἐπειδὴ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις φύρδην οἵ τε θεσμοὶ καὶ ἡμεῖς ἐποιμάνθημεν, ἀξιοῦμέν σου τὴν τιμιότητα κατελθοῦσαν τύπον ἐπιθεῖναι θεόπεμπτον τῇ Ἐφεσίων Ἐκκλησίᾳ ἐκ μακρῶν τῶν χρόνων καταπονηθείσῃ, τοῦτο μὲν ὑπὸ τῶν τὰ Ἀρείου φρονούντων, τοῦτο δὲ ὑπὸ τῶν τὰ ἡμέτερα μετὰ πλεονεξίας καὶ φιλαυτίας αὐχούντων· ἐπειδὴ μάλιστα πολλοὶ οἱ ἐφεδρεύοντες, ὡς λύκοι βαρεῖς, διὰ χρημάτων ἁρπάσαι τὸν θρόνον [a] ἐπειγόμενοι. Ὁ δὲ Ἰωάννης ἐν τοσαύτῃ σώματος ἀνωμαλίᾳ καὶ χειμερίας τῆς ὥρας, οὐδὲν πρὸ ὀφθαλμῶν θέμενος λυπηρὸν, ἐπὶ καταστάσει μάλιστα νενοσηκότων πραγμάτων ὅλης τῆς Ἀσιανῆς διοικήσεως δι' ἀπειρίαν ἢ ἐρημίαν ποιμένων, τονωθεὶς τῇ προθυμίᾳ, ἐμβὰς εἰς πλοῖον, ἀπαίρει τῆς πόλεως. Ἐπιγενομένου δὲ σφοδροῦ ἀνέμου βοῤῥέου, φοβηθέντες οἱ ναυτικοὶ, ἵνα μὴ εἰς τὴν Προκόννησον ἐκριφῶσι, [b] τὸ ἔπαρμα θέντες τῇ βαλλομένῃ, ὑποτρέχουσι τὸ ὄρος τοῦ Τρίτωνος· κἀκεῖσε βάψαντες τοὺς κατόχους, ἔμενον ἐνδεχόμενοι νότον, ἵνα παραβάλωσι τῇ Ἀπαμείᾳ. Ἐπιμείναντες οὖν δύο ἡμέρας νήστεις ῥεμβόμενοι ἐν τῷ πλοίῳ, τῇ τρίτῃ ἐξῆλθον εἰς τὴν Ἀπάμειαν, ἐν ᾗ ἐξεδέχοντο Παῦλος καὶ Κυρῖνος καὶ Παλλάδιος οἱ ἐπίσκοποι· τού-

Palladius : Hesychius autem, qui amicus erat Antonini, simulavit morbum : et per literas illico significarunt utrisque partibus adventum suum, ut concurrentes in dictam civitatem implerent promissa. Illi autem cum se mutuo corrupissent, partim auro, partim jurejurando, amici facti erant ante adventum judicum. Cum autem dicis causa ad civitatem Hypæpinorum venissent, sperabant rursum eludere judices dilatione testium, quasi peregre profecti essent ob varias causas. Post hæc judices accusatorem rogant : Intra quot igitur dies adducturus es testes? et exspectabimus. Ratus ille eos aeris inclementiam ægre ferentes, discessuros (erat enim æstatis ipse ardor), scripto promittit intra quadraginta dies aut producturum testes, aut pœnas dæmonum subiturum. Dimissus igitur ad inquirendos testes, omissa inquisitione, Constantinopolim venit, ibi delitescens. Exspectabant judices, ut par erat, ad quadragesimam diem : et cum nullibi ille compareret, scribunt omnibus Asiæ episcopis, eum denuntiantes excommunicatum, sive ut desertorem, sive ut calumniatorem. Cæterum post hoc alios etiam triginta dies perstiterunt : et cum non compareret, discesserunt, et Constantinopolim redierunt. Illic cum ipsum offendissent, facinus illi exprobrarunt. Rursus ille infirmitatem corporis prætexens, pollicebatur testes se adducturum. Quæ cum in longum tempus sic abirent, moritur Antoninus, cum quo litem habebat Eusebius. Rursus ab Asia venit decretum ad Joannem, partim a clero civitatis Ephesiorum, partim ab episcopis, postulationem cum horribili jurejurando continens : Quoniam superioribus temporibus inordinate et leges et nos gubernati sumus, oramus Venerationem tuam, ut descendas, et formam Deo dignam imponas Ecclesiæ Ephesiorum, a longo tempore afflictæ, partim quidem ab Arii sectatoribus, partim ab iis qui cum avaritia et dominandi libidine catholicos se esse gloriantur : quia permulti insidiantur, ut lupi graves, episcopalem sedem pecuniis rapere festinantes. Joannes in tanta corporis infirmitate, etiam tempore hiberno, nihil molesti sibi ob oculos proponens, ut rebus totius Asianæ diœceseos ægris mederetur, vel propter imperitiam, vel propter solitudinem pastorum, alacritate animi roboratus, ingressus navim, urbe discessit. Ir-

* [αὐτόν Codex.]

[a] Georg. τῆς ἐπισκοπῆς ἐπειγόμενοι.

[b] [Non satis percipimus quis sit sequentium verborum sensus. An forte, sublata post βαλλομένῃ distinctione, *Posito velo, cum navi agitata subeunt promontorium* ?]

ruente interim sævo aquilone, metuentes nautæ, ne in Proconnesum ejicerentur, posito velo in partem navis quæ vento verberabatur, Tritonis promontorium prætervehuntur : et ibi jactis ancoris manserunt, austrum exspectantes, ut Apameæ applicarent. Cum igitur biduum jejuni perstitissent, in navicula agitati, tertia die Apameam devenere, ubi eum exspectabant Paulus, Cyrinus et Palladius : hos enim viæ comites assumserat Joannes : pedibusque confecto itinere Ephesum perveniunt. Et congregatis Lydiæ episcopis, Asiæ atque Cariæ, numero septuaginta, ordinationem faciunt, cum plures spontanea alacritate occurrissent, maxime e Phrygibus, ut oris sapientia fruerentur, juxta quod dictum est : *Sapientia in exitibus laudatur ;* hoc est, in loquentibus : *in plateis* autem *cum fiducia loquitur :* hoc est, cordibus, quæ variis afflictionibus dilatata sunt, juxta illud : *In tribulatione dilatasti me.* Coangustatur enim sapientia in iis qui zizania seminant, et suffocant verbum. Dum hæc geruntur, accessit ad nos episcopos, prolixi sermonis causa, Eusebius accusator sex reliquorum episcoporum, rogans ut ad communionem admitteretur. Contradicunt quidam episcopi, adduntque, calumniator cum esset, non oportere ipsum admitti. Post hæc supplicavit, dicens : Quoniam causa ista biennio maxima ex parte examinata est, et ad testium adventum facta est dilatio, rogo Pietatem vestram, ut hodie jamjam testes producam. Etsi enim Antoninus mortuus est, qui nummos accepit et ordinavit, attamen supersunt et qui dederunt, et qui ordinati sunt. Justum visum est præsenti Synodo rem perquiri. Incipit causa a lectione actorum, quæ prius facta fuerant. Ingressi sunt testes, ingressi et sex illi qui pecuniam dederant, et ordinati fuerant. Et initio quidem negabant. Instantibus vero testibus partim laicis, partim presbyteris, quibus confidere videbantur, necnon mu-

rov. 1. 20. — sal. 4. 2. — ap. xv.

E τους γὰρ ἔλαβε συνεκδήμους ὁ Ἰωάννης. Διανύσαντες δὲ τῇ πεζικῇ πορείᾳ τὴν ὁδὸν, εἰσβάλλουσιν εἰς τὴν Ἔφεσον· καὶ συναγαγόντες τοὺς τῆς Λυδίας ἐπισκόπους, καὶ Ἀσίας καὶ Καρίας συντείνοντας εἰς ἑβδομήκοντα ἄνδρας, ποιοῦνται τὴν χειροτονίαν, τῶν πολλῶν ἐκ προθυμίας ἑκουσίου ἀπαντησάντων, μάλιστα Φρυγῶν, ἐπὶ ἀπολαύσει στόματος σοφίας, κατὰ τὸ εἰρημένον· Σοφία ἐν ἐξόδοις ὑμνεῖται· τουτέστιν, ἐν τοῖς λαλοῦσιν· ἐν δὲ πλατείαις παῤῥησίαν ἄγει· τουτέστι, καρδίαις ταῖς διὰ πολυτρόπων θλίψεων πλατυνθείσαις, κατὰ τὸ, Ἐν θλίψει ἐπλάτυνάς με. Στενοχωρεῖται γὰρ ἡ σοφία ἐν τοῖς τὰ ζιζάνια γεωργοῦσι, καὶ τὸν λόγον συμπνίγουσιν. [c] Τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων, προσῆλθεν ὁ τῆς μακρηγορίας ἡμῖν αἴτιος τοῖς ἐπισκόποις πᾶσιν Εὐσέβιος, ὁ κατήγορος τῶν ἓξ λοιπῶν ἐπισκόπων, ἀξιῶν δεχθῆναι εἰς κοινωνίαν. Προσαντιλέγουσί τινες τῶν ἐπισκόπων, μὴ δεῖν αὐτὸν δεχθῆναι ὡς συκοφάντην. Ἐπὶ τούτοις [a] ἱκέτευε λέγων· ἐπειδὴ ἡ δίκη τὸ πλεῖστον μέρος ἐπὶ δύο ἔτη ἐβασανίσθη, εἰς μάρτυρας δὲ γεγένηται ἡ ὑπέρθεσις, δέομαι τῆς ὑμετέρας θεοφιλίας σήμερον παραυτὰ δοῦναί με τοὺς μάρτυρας. Εἰ γὰρ καὶ Ἀντωνῖνος ὁ ἐπίσκοπος ἐτελεύτησεν ὁ λαβὼν τὸ χρυσίον καὶ χειροτονήσας, ἀλλ' οὖν γε μένουσιν οἱ δεδωκότες καὶ χειροτονηθέντες. Ἐδικαίωσεν ἡ παροῦσα σύνοδος ζητηθῆναι τὸ πρᾶγμα. Ἄρχεται ἡ ὑπόθεσις ἐξ [b] ἀναγνώσματος B τῶν πρώην πραχθέντων ὑπομνημάτων. Εἰσῆλθον οἱ μάρτυρες, εἰσῆλθον καὶ ἓξ τῶν δεδωκότων [c] καὶ χειροτονηθέντων. Ἐν μὲν τῇ ἀρχῇ ἠρνοῦντο· ἐπιμενόντων δὲ τῶν μαρτύρων, τῶν μὲν λαϊκῶν, τῶν δὲ καὶ πρεσβυτέρων, οἷς ἔδοξαν τεθαῤῥηκέναι, καὶ γυναικῶν τινων, καὶ τὰ εἴδη τῶν ἐνεχύρων λεγόντων, καὶ τοὺς τόπους καὶ τοὺς καιροὺς καὶ τὴν ποσότητα, οὐ πάνυ καλῶς διακειμένης αὐτῶν συνειδήσεως, αὐθαίρετοι ὁμολογοῦσι δίχα πολλῆς ἀνάγκης, ὅτι δεδώκαμεν, ὡμολόγηται, καὶ γεγόναμεν, τοιαύτην νομίσαντες εἶναι [d] ἀκολουθίαν, ἵνα δόξωμεν τοῦ βουC λευτηρίου ἐλευθεροῦσθαι. Καὶ νῦν δεόμεθα, εἰ μέν ἐστιν ὅσιον, ἡμᾶς εἶναι ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς Ἐκκλη-

[c] [*Hæc refert Tarasius Patr. Constantinopolis in Epist. ad Hadrianum P. R. ex Ms. Colb. n.* 1262. *p.* 58. Ex marg. exempl. Bibl. Reg.]

[a] [*ἱκέτευε* pro *ἱκετεύει* e Codice dedimus, et mox *θεοφιλίας* pro *θεοσεβείας*, quod assumserat Bigotus e Georgio; et infra post *Ἀντωνῖνος* additum est *ὁ ἐπίσκοπος*.]

[b] [Codex *ἀναγνωσμάτων*, pro quo Bigotus *ἀναγνώσματος* e Georgio.]

[c] [Scripturam hanc sumsit Bigotus e Georgio. Codex, teste V. D. qui variantes lectiones in margine exemplaris Bibliothecæ Reg. adscripsit, habet ita : *καὶ χειροτονηθέντων. ἐπιμενόντων δὲ τῶν μαρτύρων κ. τ. λ. τεθαῤῥηκέναι, πρῶτα μὲν ἠρνοῦντο· ὡς δὲ οἱ μάρτυρες ἤλεγχον, τόπων ὑπομιμνήσκοντες καὶ καιρῶν, καὶ τὰ εἴδη τῶν ἐνεχύρων λέγοντες καὶ τὴν ποσότητα, οὐ πάνυ καλῶς* (male Georg. *κακῶς*) *διακειμένης*, etc. Simeon Metaphr. in Vita Chrys. p. 400. l. 35 : *πρῶτα μὲν οὖν ἀπαγορεύσεις ἐφάπαξ τῶν προτεινομένων καὶ ἄρνησις· ὡς δὲ οἱ μάρτυρες ἤλεγχον, τόπων αὐτοὺς ὑπομιμνήσκοντες καὶ καιρῶν, αὐτήν τε τὴν ποσότητα τῶν δεδομένων ἀπαριθμοῦντες καὶ τὰ εἴδη τῶν ἐνεχύρων εἰς τὸ ἀκριβὲς ἀπαγγέλλοντες*. Aliter igitur Georg. legerat atque Simeon in suo Pall. Cod. Paulo ante leg. *εἰσῆλθον δὲ καί*.]

[d] [Rursus Georgium sequitur Bigotus, Codice sic exhibente *ἀκολουθίαν, καὶ ἵνα τῆς λειτουργίας τῆς δημοσίας ἐλευθερωθῶμεν, Ordinem agendi, atque ut a missa publica liberi simus*. Quæ quid significent, videant theologi. Georgio accedit Simeon *συνήθειαν, καὶ ἵνα τοῦ βουλευτηρίου, ὥπερ ἦμεν ὑποτελεῖς, ἀπαλλαγὴν σχοίημεν*.]

σίας · ἐπεὶ κἂν τὸ χρυσίον, ὃ δεδώκαμεν, ἵνα λάβωμεν · τῶν γὰρ γυναικῶν ἡμῶν τινες δεδώκαμεν[e] σκεύη. Ὁ Ἰωάννης πρὸς ταῦτα ὑπέσχετο τῇ συνόδῳ, ὅτι τοῦ μὲν βουλευτηρίου ἐγὼ αὐτοὺς σὺν Θεῷ ἀπαλλάξω, ἀξιώσας τὸν βασιλέα · ὑμεῖς δὲ προστάξατε αὐτοὺς λαβεῖν ὃ δεδώκασιν παρὰ τῶν Ἀντωνίνου D κληρονόμων. Προσέταξεν ἡ σύνοδος, τὸ μὲν χρυσίον αὐτοὺς λαβεῖν παρὰ τῶν κληρονόμων Ἀντωνίνου, κοινωνεῖν δὲ ἔνδον τοῦ θυσιαστηρίου, [f] εἶναι δὲ ἀπὸ 15. ἱερέων, ἵνα μὴ τούτων συγχωρηθέντων ἔθος γένηται Ἰουδαϊκὸν, ἢ Αἰγύπτιον, τοῦ πωλεῖν καὶ ἀγοράζειν τὴν ἱερωσύνην. Φασὶ δὲ τὸν λυμεῶνα καὶ ψευδώνυμον πατριάρχην τῶν Ἰουδαίων κατ' ἔτος ἀμείβειν, ἢ καὶ παρ' ἔτος τοὺς ἀρχισυναγώγους ἐπὶ συλλογῇ τοῦ ἀργυρίου, ὁμοίως δὲ καὶ τὸν ζηλωτὴν τούτου τῶν Αἰγυπτίων πατριάρχην, ἵνα πληρωθῇ τὸ προφητικόν · Οἱ ἱερεῖς αὐτῆς μετὰ δώρων ἀπεκρίναντο, καὶ οἱ προφῆται αὐτῆς μετὰ ἀργυρίου ἐμαντεύοντο. Τού- E των πάντων ἐστὶ καὶ τὰ ὑπομνήματα καὶ οἱ κρίναντες. Καὶ οὐκ εἰς μίαν ἡμέραν γεγένηται, ὡς ἐψεύσατο ὁ Θεόφιλος, ἡ ἐξέτασις, ἀλλ' ἐπὶ δύο ἔτη. Καὶ ἔστερξαν οἱ καθαιρεθέντες, τῆς μελλούσης κρίσεως ἐλευθερωθέντες, ὡς τὸν ἕνα ἐξ αὐτῶν ἔκδικον δημοσίων γενέσθαι πραγμάτων · καὶ εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν ἕτεροι ἀείπαιδες ἀντεισήχθησαν, βίῳ καὶ λόγῳ κεκοσμημένοι. Καὶ οἱ γεννάδες καὶ φιλόνεικοι μετὰ τὴν Ἰωάννου ἐξορίαν λαβόντες ὃ ἔλαβον (οὐ γὰρ ἔχει ὄνομα ἡ κακία, ὥσπερ οὐδὲ οὐσίαν), τοὺς F μὲν πρὸ τετραετίας ῥιφέντας πάλιν εἰσέφρησαν εἰς τὰς Ἐκκλησίας, τοὺς δὲ [g] ἐνθέσμως ἐνθρονισθέντας 38. ἐξέωσαν ἐπὶ σκορπισμῷ τῶν τοῦ Χριστοῦ προβάτων. Τὸ μέντοι γελοιωδέστατον πάντων, μᾶλλον δὲ θρήνου 55 A ἄξιον, ἐὰν ἀκούσῃς, Θεόδωρε φιλομαθέστατε, Ἠχήσει μέν σου, κατὰ τὸν προφήτην, ἀμφότερα τὰ ὦτα · ἀποκλαύσεις δὲ, φιλόθεος ὢν, τοὺς μαινομένους τῶν ἐπισκόπων, ἐσκοτισμένῃ χειρὶ λυμαινομένους τὰς δωρεὰς τοῦ Χριστοῦ. Ἃς γὰρ μετὰ νηστείας καὶ δεήσεως καὶ δοκιμασίας κλήρου καὶ φόβου οἱ περὶ Πέτρον καὶ Ἰωάννην ἐποίουν χειροτονίας, αὐτοὶ τὸ ἐναντίον μετὰ κραιπάλης καὶ μέθης καὶ δώρων οἰκτρῶν τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐκτρώματα, ἃ μήτε χοίρων ἀλόγων ἢ κυνῶν ἄξια, κατὰ τὸν προφητεύσαντα περὶ αὐτῶν Ἰὼβ ἐκ προσώπου τοῦ Σωτῆρος · Οὓς οὐχ ἡγησάμην B ἀξίους κυνῶν τῶν ἐμῶν νομάδων, οἳ ὑπὸ φρύγανα διητῶντο. Οἱ τοίνυν μετὰ μιμάδων καὶ Ἰουδαίων, ὡς φίλοι τοῦ Σωτῆρος, παρὰ τῶν σοφῶν τὰ ἀπόρρητα τῆς ἱερωσύνης καταπιστεύονται · δι' οὓς καὶ τοὺς εὐκτηρίους οἴκους φεύγουσιν οἱ λαοὶ τῶν ὀρθοδόξων.

lieribus quibusdam, qui etiam pignorum seu munerum species dicebant, et loca, et tempora, et quantitatem. Cum vero conscientia eorum recta non esset, ultro confitentur, levi adhibita necessitate : Dedimus, confessum est, et ordinati sumus : talem putantes esse consuetudinem, utque videremur a Curia liberari. Et nunc oramus, si fas est, simus in ministerio Ecclesiæ : sin minus, aurum, quod dedimus, recipiamus : quidam enim e nobis uxorum supellectilem dedimus. Ad hæc Joannes Synodo pollicitus est : Quod ad curiam quidem attinet, ego eos, Deo juvante, liberabo, exorato Imperatore : vos autem mandate, ut ab heredibus Antonini ipsi accipiant, quæ dederunt. Præcepit Synodus, ut aurum acciperent ab heredibus Antonini, et communicarent intra altare : essent autem jam non sacerdotes, sex ex sacerdotibus, ne, si ista concederentur, mos fieret Judaicus aut Ægyptius, vendendi atque emendi sacerdotium. Dicunt enim pestilentem, et falsum Judæorum patriarcham, singulis annis, aut anno interjecto, synagogæ principes mutare ad corradendam pecuniam, similiter et hujus æmulum, Ægyptiorum patriarcham, ut impleatur illud prophetæ : *Sacerdotes ejus cum muneribus respondebant, et prophetæ ejus cum pecunia vaticinabantur.* (*Mich.* 3, 11) Horum omnium exstant acta et judicum nomina. Neque uno die facta est disquisitio, ut mentitus est Theophilus, sed per biennium. Atque acquieverunt qui fuerant depositi, ut a futuro judicio liberarentur, ita ut unus ex iis factus sit publicorum negotiorum defensor : et in eorum locum suffecti sunt alii, non conjugati, vita et doctrina ornati. Verum generosi illi et litigiosi, post Joannis exsilium, accepto eo quod acceperant (neque enim habet improbitas nomen, sicut neque substantiam), eos qui ante quadriennium ejecti fuerant, rursus in Ecclesias invexerunt, et legitime in sedibus collocatos expulerunt ad dispergendas Christi oves. Illud autem omnium maxime ridiculum, vel potius lamento dignum, si audieris, studiosissime Theodore, *Tinnient*, ut ait propheta, *ambæ aures tuæ*; (*Jer.* 19, 3) lugebis vero, Dei amans qui sis, furentes episcopos clandestina manu Dei dona corrumpentes. Quas enim ordinationes cum jejunio et oratione et probatione cleri ac timore Petrus et Joannes faciebant, illi contra per crapulam et ebrietatem atque

[e] [Cod. ἡμῶν δεδώκαμέν τινα. Georg. τινὲς γὰρ ἐξ ἡμῶν τὰ τῶν γ: ἡμῶν δεδ. σκ. Simeon legerat τινά.]

[f] [Imo contraria sententia requiritur, μὴ εἶναι δὲ ἀπὸ ἱερέων. Quare vel μὴ inserendum, vel leg. e Simeone ἐκστῆναι δέ, p. 401, l. 3.]

[g] [ἐνθέσμως pro ἐνθέσμους dedimus ex Codice.]

miseranda dona, abortus hominum, qui neque porcis irrationabilibus, neque canibus digni erant, juxta Job, qui de iis prophetavit ex persona Servatoris: *Quos non dignabar ponere cum canibus gregis mei, qui sub sarmentis vivebant.* His autem qui inter mimos et Judæos vivunt, ut amicis Servatoris, a sapientibus sacerdotii arcana concreduntur: propter quos etiam populi orthodoxi oratoria fugiunt. Pervenit enim ad nos novum illud et levitatis plenissimum facinus Ecclesiæ Ephesinæ: quidni enim, cum Ephesus maritima sit, et facile famam transvehat? Nam in locum illum, vel potius in locum Joannis qui Evangelium scripsit, et super Sapientiæ pectus fideliter recubuit, de quo scriptum est: *Quem diligebat Jesus,* cui successit Timotheus, Pauli discipulus, ad quem duæ feruntur apostoli Epistolæ; succedit abominatio desolationis. Ordinatio enim ab iis Victoris tribuni eunucho, in sede episcopi eum collocarunt: et qui a septuaginta episcopis constitutus fuerat, in carcere usque ad hunc diem macerant virum, encycliis disciplinis optime institutum, et divinarum Scripturarum peritum: qui in eremo monasticam vitam egerat, et qui per tres annos diaconus fuerat. Atque utinam eunuchus ille qui ordinatus est, honestam vitam egisset, et hoc malum quasi dimidiatum esset! At nunc, terræ vermis, ventris mancipium feminarum amore insanum, impudens, ebriosum, meretricium, venale, illiberale, avarum, ab ipsa statim nativitate ferro obnoxium; nec vir nec femina; furiosum, et qui, ut sæpe audivi, inter satyrica convivia theatrales puellas humeris portavit, capite hedera coronato, craterem ferens manu, et vinum fundens in speciem fabulosi Bacchi. Hæc autem omnia fecit, non antequam Christo initiaretur, sed post baptismum: qui per hæc ostendit resurrectionem se non credere. Qui enim resurrectionis fundamentum subvertit, quomodo eam credit? qui autem non credit resurrectionem, quo pacto resurrectionis præco erit, juxta eum qui dixit: *Quomodo autem prædicabunt, nisi crediderint?* Hic quidem nulla mercede castus est, ferro sectus; cæterum insanit sine fructu per suam spurcitiem. Hæc autem sunt quæ in Asia gesta sunt, de quibus interrogasti, eo quod Theophilus scripserit, sexdecim episcopos a Joanne depositos fuisse. Certo scias quod sex fuerint. Horum etiam acta exstant, quæ

Job. 30. 1. — Joan. 21. 20. — Rom. 10. 14.

Ἔφθασε γὰρ πάντως τὸ καινὸν καὶ κουφωδέστατον τοῦ τολμήματος καὶ μέχρις ἡμῶν τῆς κατὰ Ἔφεσον Ἐκκλησίας· πῶς γὰρ οὔ; παραθαλασσίας οὔσης, καὶ ῥᾳδίως διαπορθμευούσης τὰς φήμας. Εἰς τὸν τόπον γὰρ, μᾶλλον δὲ εἰς τὸν Ἰωάννου τοῦ τὸ εὐαγγέλιον γράψαντος, τοῦ εἰς τὸ τῆς σοφίας στῆθος πιστῶς ἐπαναπεσόντος, περὶ οὗ γέγραπται· Ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς· ὃν Τιμόθεος, ὁ Παύλου μαθητὴς, πρὸς ὃν αἱ δύο φέρονται τοῦ ἀποστόλου ἐπιστολαί· διαδέχεται βδέλυγμα ἐρημώσεως. Χειροτονήσαντες γὰρ τὸν Βίκτωρος τοῦ τριβούνου εὐνοῦχον, ἐνεθρόνισαν, καὶ τὸν ὑπὸ ἑβδομήκοντα ἐπισκόπων ἐνθρονισθέντα ἐν εἱρκτῇ δαπανῶντες μέχρι τῆς δεῦρο, ἄνδρα μονάσαντα ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀπὸ ἐγκυκλίων ἠγμένον μαθημάτων, καὶ τῶν θείων Γραφῶν ἐντὸς γενόμενον, καὶ διακονήσαντα ἔτη τρία. Καὶ εἴθε ὁ χειροτονηθεὶς εὐνοῦχος διὰ βίου σεμνοῦ [a] ἦν ἠγμένος, καὶ ἡμίκακον ἦν τὸ κακόν· νυνὶ δὲ, γῆς ἔντερον, γαστρίδουλον, θηλυμανὲς, ἰταμὸν, μέθυσον, πορνοκόπον, ἀργυρώνητον, ἀνελεύθερον, φιλάργυρον, πρὸς αὐτῇ τῇ γενέσει [a] σιδηροκατάδικον, ἄνανδρον, ἄθηλυ, ἐπιμανὲς, καθὼς ἤκουσα πολλάκις, τὰ θεατρικὰ κοράσια ἐπ' ὤμων βαστάσαντα ἐν σατυρικοῖς συμποσίοις, κισσῷ τὴν κεφαλὴν ἐστεμμένον, καὶ κρατῆρα ἐν τῇ χειρὶ ἐνημμένον οἰνοχοηκέναι ἐν προσχήματι τοῦ μυθικοῦ Διονύσου. Ταῦτα δὲ πάντα ἔπραξεν οὐ πρὸ τῆς εἰς Χριστὸν μυσταγωγίας, ἀλλὰ μετὰ τὸ φώτισμα· ὃς αἰνίσσεται διὰ τούτων μηδὲ τῇ ἀναστάσει πιστεύειν. Τῆς γὰρ ἀναστάσεως τὸν θεμέλιον σαθρώσας, πῶς οὗτος ἐπὶ [b] ταύτῃ πιστεύει; ὁ δὲ μὴ πιστεύων τῇ ἀναστάσει, πῶς κήρυξ γένηται τῆς ἀναστάσεως, κατὰ τὸν εἰπόντα· Πῶς δὲ κηρύξωσιν, ἐὰν μὴ πιστεύσωσιν; Οὗτος σωφρονεῖ μὲν ἄμισθα διὰ σιδήρου, μαίνεται δὲ ἄκαρπα δι' οἰκείαν αἰσχρότητα. Ταῦτα δέ ἐστι τὰ κατὰ τὴν Ἀσίαν γεγενημένα, περὶ ὧν ἐπηρώτησας, διὰ τὸν γράψαντα Θεόφιλον δεκαὲξ ἐπισκόπους καθῃρηκέναι τὸν Ἰωάννην. Ἔσο οὖν εἰδὼς ἐπὶ τῆς ἀληθείας, ὅτι ἓξ εἰσι. Τούτων ἐστὶ καὶ τὰ ὑπομνήματα σωζόμενα παρ' ἡμῖν μετὰ ὑπογραφῆς τῶν εἰκοσιδύο ἐπισκόπων τῶν τὴν ἀρχὴν ἀκουσάντων, καὶ τῶν ἑβδομήκοντα τῶν καθελάντων, καὶ τὴν δίκην [*] περαιωσάντων. Ὁ διάκ. Σύγγνωθί μοι, πάτερ· ὑπερβαίνει μέθην καὶ μανίαν καὶ παίγνιον τὰ τοιαῦ-

[*] [Cod. ἦν ἡγούμενος. Bigot. ἠγμένος ex Georgio p. 239, l. 41.]

[a] [Augeantur hoc composito Lexica, nisi tamen scripsit auctor σιδήρου κατάδικον.]

[b] Georg. οὗτος ἔτι ταύτῃ. [Placet.]

[*] [Fort. περατωσάντων. Paulo ante καθελάντων Cod. Editi καθειλόντων.]

ἀρ μαινόμενοι καὶ μέθυσοι καὶ οἱ παῖδες,
τὴν νῆψιν, οἱ δὲ μετὰ τὴν πέψιν, οἱ δ'
τὴν ἔννομον ἡλικίαν ἀρνοῦνται ἐπαισχυ-
αἰσχρῶς ἢ ἀτάκτως γεγενημένοις ἢ λε-
οὗτοι δὲ ἐν ἡλικίᾳ τελείᾳ καὶ δοκούσῃ
κότες, οὐ μόνον οὐ μεταμελοῦνται ἐπὶ
ῖσιν, ἀλλ' ἔτι εὔχονται ἀσάλευτον καὶ
μεῖναι τὴν ἑαυτῶν κακοπραγίαν. Οἱ γὰρ
ις εὐαγγέλιον ἐπιθεῖναι ἐναγεῖ κεφαλῇ,
ικῶν αἱ ἀνήμεροι ἐπωρχήσαντο, τίσιν
ριθμήσονται, ἢ τοῖς τὸν ἀκάνθινον στέ-
Υἱῷ τοῦ Θεοῦ περιθεῖσιν; Αὐτὸς δὲ εἰ
ρόπον τῆς καταστάσεως Πορφυρίου τοῦ
, ἢ τοὺς καταστήσαντας, ἢ τὸν πάλαι
ου βίον, [a] εἰ ἄσημος ἢ ἐπίσημος, τά τε
εἰ ἀληθῆ ἢ ψευδῆ, ἀπάγγειλον ἡμῖν·
ιστα καὶ γεγράφηκε τῇ Ἐκκλησίᾳ Ῥω-
ι ἀντιγράφων οὐκ ἠξιώθη. Ὁ ἐπίσκ. Ὁ
μοι λόγος τῆς ἀληθείας· οὐ γὰρ ἐπιλήσο-
ῦ Δεσπότου φωνῆς τῆς λεγούσης· Περὶ
ου ἀργοῦ δώσουσι λόγον οἱ ἄνθρωποι ἐν
εως. Ἐγὼ δὲ προσπλέξας τολμηρῶς εἴ-
ι περὶ πάσης ἀργῆς ἀκοῆς. Ὡς γοῦν καὶ
φάλισαι, εἴ τι οὐ συνορᾷς με ἀληθεύειν,
ε μου ἡττώμενος, ἀλλὰ τῇ τῶν πραγμάτων
γάρ μοι ἐκ τῶν σήμερον, ἢ ἐκ τῶν χθὲς
ὄφελος ψευσαμένῳ, εἰς αἰῶνα ἐνώπιον
ῆς δίκης καταισχυνομένῳ; πῶς δὲ ὑποίσω
ν λίθον τῆς καταλαλιᾶς ἐν τῷ τραχήλῳ
ις, εἰς τὸν βυθὸν τῆς γεέννης κατασπώ-
τοῖς διὰ τῶν ψευσμάτων μου σκανδαλι-
ορφύριος οὗτος ἐν μὲν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐχρό-
διακονήσας καὶ ἱερατεύσας ἐν τῷ πρεσβυ-
ν μέντοι χρόνων ἀλλότριον τὸ ἦθος φέρων,
νευματικὸν ἐχρησίμευσέ ποτε τῇ Ἐκκλη-
δὲ [b] περιχωρίοις τῶν εὐλαβῶν ἐπισκόπων
ἄττων, ὡς ἅτε μεγίστης ὢν πόλεως, καὶ
ἄρχοντας ἐπ' ἐξουσίας, τὸ πρᾶγμα ἐκα-
ἐπιβουλεύων δὲ ταῖς σεμναῖς χειροτονίαις,
ο τῇ τῶν τρόπων δεινότητι τοὺς κατὰ
ισκόπους, ὡς ἂν εἴποι τις, καὶ ἄκοντας
ἐπὶ τὰς ἀνεμοφθόρους ἄγων χειροτονίας.
ο ἡ κολακεία κατὰ τὸν κωμικὸν Μένανδρον,

servantur apud nos cum subscriptionibus viginti duorum episcoporum, qui ab initio causam audierunt, et septuaginta eorum qui deposuerunt, et causam terminarunt. Diac. Ignosce mihi, pater: talia omnem ebrietatem, furorem ac ludibrium exsuperant. Furentes enim qui sunt et ebrii atque pueri, illi quidem ubi resipuerunt, hi ubi concoxerunt, alii autem ubi ad justam ætatem pervenerunt, negant, erubescentes prave et inordinate facta atque dicta: illi vero in ætate perfecta, et in apparente sobrietate cum patrarint, non solum non pœnitentia moventur, sed adhuc desiderant, ut firma et immobilis perduret sua improbitas. Qui enim non horruerunt Evangelium scelesto capiti imponere, cui immites mulierculæ insultavere; num aliis annumerabuntur, quam qui spineam coronam Dei Filio imposuerunt? Cæterum si nosti modum ordinationis Porphyrii, Antiochensis episcopi, aut ipsos qui eum ordinarunt, aut pristinam hominis vitam, obscuram an insignem, et doctrinam, veram an falsam, ipse nobis edissere: maxime quia ad Ecclesiam Romanam scripsit, et responso dignus habitus non fuit. Episc. Eadem mihi ac prius erit ratio veritatis; non enim obliviscar vocem Domini dicentis: *De omni verbo otioso reddent rationem homines in die judicii.* Ego autem audacter addidero, Et de omni otioso auditu. Itaque et teipsum tuere cautius, ne si quid me non vere loqui animadvertas, non canis meis cedas, sed ipsi rerum veritati. Quid enim mihi ex iis, quæ hodie aut heri dicta sunt, utilitatis accedat, si mentiar, quæ in perpetuum coram exacto judicio confusioni mihi forent? quomodo feram molarem detractionis lapidem in vertice mentis, in profundum gehennæ detractus, propter eos qui a mendaciis scandalum passi sunt. Porphyrius quidem iste in Ecclesia diu versatus est, et diaconi et sacerdotis functus officio in presbyterio, istis quidem temporibus alienos mores gerens, in nulla umquam re spiritali Ecclesiæ profuit. Cæterum vicinis et religiosis episcopis semper adversans, utpote qui esset e maxima civitate, et magistratus haberet in potestate, rem cauponatus est: sanctis enim ordinationibus insidians, morum versutia sese opportune insinuabat in gratiam episcoporum, invitosque (ut dixerit quis) attrahebat ad leves et noxias ordinationes. Mala enim res est adulatio cum

Cap. xvi.

Matth. 12. 36.

[a] ...imus εἰ pro ἢ de conjectura Salvin.]
[b] ...fort. περιχώροις? Servat tamen alterum ... Georg.]

perversis moribus connexa, juxta comicum Menandrum, qui ait: *Grave, o Pamphila, ingenuæ mulieri cum meretrice certare:* plura novit, plura patrat, erubescit neminem, adulaturque potius: et ut ait sapiens Salomon, *Verba adulatorum mollia; feriunt autem ad ventris usque penetralia.* A castimonia enim et continentia adversus carnales voluptates non solum abest, sed et hostis est, velut vultur unguenti: adeo ut Sodomitico crimini obnoxium fama vulgarit. Cum enim et leges et mensuræ et muri voluptatibus sint a natura constituti, ut vulgo dicitur: proculcato quidem muro et confracta mensura et lege violata, hanc de se suspicionem genuit, præstigiatoribus et aurigis atque iis qui inhonesto motu cum distorto crure veteres fabulas exhibent, præesse et convivari. Præstigiatoribus enim favere et amice congredi non erubuit, ita ut in actis plurium magistratuum hoc crimen contineatur: qui non legerat hanc sententiam: Quæ facere non oportet, ea facere ne in suspicionem venias. *** Propter quem etiam Mediator verberibus necatus est. Et qui invenit, in exsilium pulsus est, præstigiator vero in fugam actus fuit. Aiunt illum præter superiora scelera, post ordinationem sacra vasa conflasse et in magistratus impendisse, ut videretur non ratione, sed tyrannide iis præesse, qui infeliciter in ipsius potestatem devenerant. Nam cum exsilio Joannis in Armenia concurrerat mors Flaviani, Antiochensis episcopi. Cum videret Porphyrius viros et feminas studio pendere a collo et cervicibus Constantii presbyteri, qui a teneris, ut aiunt, unguiculis Ecclesiæ servierat, viri, ut in libro Judicum, *ambidextri:* etenim quæ ejus sinistra putabatur, dextra aliorum potior erat. Qui primo quidem, cum ab epistolis esset, integer a turpi lucro et donis inventus est: postea autem factus lector et diaconus, regnantem inter homines mulierum voluptatem sine labore superavit, ut ait Proverbiorum auctor: *Electorum manus facile dominabitur.* Nam voluptates superare, et illi fortasse possunt, qui admodum mali sunt, aut timore, aut verecundia corporis actionem cohibentes multa cum violentia: at vero cælestium amore terrenis non cedere, Dei amantium solum est, quos et electos

Prov. 26. 22. — Judic. 3. 15. — Prov. 12. 24.

μετὰ δυστροπίας συγκεκλεισμένη, καθὼς λέγει [c]·

χαλεπὸν, Παμφίλη,
ἐλευθέρᾳ γυναικὶ πρὸς πόρνην μάχεσθαι·

πλείονα οἶδε, πλείονα κακουργεῖ· αἰσχύνεται οὐδένα, κολακεύει μᾶλλον· κατὰ δὲ τὸν σοφὸν Σολομῶνα, Λόγοι κερκώπων μαλακοί· αὐτοὶ δὲ τύπτουσιν εἰς ταμεῖα κοιλίας. Σωφροσύνης μὲν γὰρ τῆς κατὰ τὰς σαρκικὰς ἡδονὰς οὐ μόνον ξένος, ἀλλὰ καὶ ἐχθρὸς, καθάπερ γὺψ μύρου, καθέστηκεν· ὡς κρατεῖν αὐτοῦ φήμην καὶ τῆς κατὰ Σόδομα κακομανίας. Νόμων γὰρ καὶ μέτρων καὶ τειχῶν κειμένων παρὰ τῆς φύσεως ἐπὶ ταῖς ἡδοναῖς, ὡς φασὶν οἱ πολλοὶ, πατήσας μὲν τὸ τεῖχος, συντρίψας δὲ τὸ μέτρον, ἐνυβρίσας δὲ τὸν νόμον, ταύτην ἀπεχύησε τὴν ὑπόληψιν, τῶν γοήτων καὶ ἡνιόχων καὶ τῶν τὰ παλαιὰ δι' ἀσχήμου κινήσεως μετ' ἐκστροφῆς σκέλους δεικνυόντων προΐστασθαι καὶ συνεστιᾶσθαι. Γόησι μὲν γὰρ συναγωνίζεσθαι καὶ φιλικῶς συμβαλεῖν οὐ διετράπη, ὡς καὶ ἐν ὑπομνήμασι διαφόρων ἀρχόντων ἐμφέρεσθαι ἐγκλήματα, * οὐκ ἀνεγνωκότα τὸ γνωμικόν· ἃ μὴ δεῖ ποιεῖν, μηδ' ὑπονοοῦ ποιεῖν. *** δι' ὃν καὶ ὁ μεσίτης πληγαῖς ἀνῃρέθη [[a] καὶ ὁ εὑρὼν ἐξορίσθη, καὶ ὁ γόης ἐφυγαδεύθη]. Φασὶ δὲ πρὸς ταῖς προλαβούσαις κακοπραγίαις, μετὰ τὴν χειροτονίαν τὰ κειμήλια χωνεύσας τοῖς ἄρχουσι προσαναλίσκειν, ἵνα δόξῃ κρατεῖν οὐ λόγῳ, ἀλλὰ τυραννίδι, τῶν ἀθλίως αὐτῷ παραπεσόντων. Τῇ γὰρ Ἰωάννου ἐξορίᾳ τῇ εἰς τὴν Ἀρμενίων συνήκμασεν ὁ θάνατος Φλαβιανοῦ, τοῦ Ἀντιοχέων ἐπισκόπου. Θεασάμενος ὁ Πορφύριος τήν τε ἀνδρωνῖτιν καὶ τὴν γυναικωνῖτιν πόθῳ ἐκκρεμαμένην τῷ τραχήλῳ Κωνσταντίου τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων δουλεύσαντος τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀνδρὸς, ὡς λέγουσιν οἱ Κριταὶ, ἀμφοτεροδεξίου· καὶ ἡ νομιζομένη γὰρ αὐτοῦ ἀριστερὰ τῆς ἄλλων δεξιᾶς ἀμείνων ὑπῆρχεν· ὃς τὰ μὲν πρῶτα ἐν ἐπιστολαῖς ὑπηρετήσας, ἄμεμπτος ἀπὸ κέρδους αἰσχροῦ καὶ δώρων εὑρέθη· μετέπειτα δὲ ἐπὶ τὸν ἀναγνώστην καὶ διάκονον φθάσας, [b] ἀκόπως ἐκράτησε τῆς ἐν ἀνθρώποις βασιλευούσης τῶν γυναικῶν ἡδονῆς, ὡς λέγει ὁ παροιμιαστής· Χεὶρ ἐκλεκτῶν κρατήσει εὐχερῶς. Τὸ μὲν γὰρ κρατεῖν ἐστιν ἴσως καὶ τῶν ἐπὶ πλεῖστον φαύλων, ἢ φόβῳ ἢ αἰσχύνῃ τὴν διὰ σώματος ἐνέργειαν κωλυόντων μετὰ πολλῆς τῆς ἀνάγκης· τῷ δὲ ἔρωτι τῶν ἄνω μὴ ἡττηθῆναι τοῖς κάτω, μόνον ἐστὶ τῶν φιλοθέων, οὓς καὶ ἐκλεκτοὺς ὠνόμασεν ἡ Γραφὴ, τὸ, Χεὶρ ἐκλεκτῶν κρατήσει εὐχερῶς, εἰποῦσα.

[c] [Menandri Fragm. inc. 36. p. 60. ed. Fr. Duebneri, ubi pro *μάχεσθαι* e Cyrillo correctum est *μόχη*. Paulo ante Georgius omittit *ἄγων*.]

* [Cod. *οὐκ ἂν ἐγνωκότα*. *Fort.* *ἀνεγνωκώς*. Salvin.]

[a] Hæc in Codice sic habentur: quædam in Edito deerant [Nempe quæ uncis nos inclusimus, utpote aliena ab hoc loco. *ὁ εὑρὼν* corruptum videtur pro *ὁ εἴρων*, ut conjicere licet e proximis *καὶ ὁ γόης ἐφ.*]

[b] [Scripsimus *ἀκόπως* pro *ἀκόπτως*.]

Πραῦς μὲν γάρ ἐστιν, εἰ καί τις ἄλλος, ἀσκητὴς, 5. διορατικὸς, ὀξὺς συνιδεῖν, βραδὺς εἰς κόλασιν, σύννους, τὸ σκεπτικὸν ἀεὶ αἰνιττόμενος, ἐλεήμων, ἀφι- E λάργυρος, δίκαιος εἰς τὰς κρίσεις, μακρόθυμος εἰς τὰς ὕβρεις, εὔτονος εἰς τὸ πεῖσαι, παρατείνας πολλάκις νήστης ἕως ἑσπέρας, ἵν' ἐλευθερώσῃ καταπονουμένους, σεμνὸς ἰδεῖν, δριμὺς τὸ βλέμμα, ὀξὺς τὸ βάδισμα, ἄγαμος, ὡς εἰκὸς, ἄνθος [c] μειδιοῦν ἐπὶ προσώπου σώζων καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς νόσοις. Τοῦτον οὖν τὸν τοιοῦτον παρασκευάζει διὰ χρημάτων φυγαδευθῆναι τῷ τρόπῳ τούτῳ. Ἀποστείλας εἰς τὸ στρατόπεδον πρὸς τοὺς κρατοῦντας τῶν ἐπισκόπων, ποιεῖ αὐτὸν ἀπὸ F γράμματος βασιλικοῦ εἰς Ὄασιν ἐξορισθῆναι ὡς ἀναστάτην τῶν δήμων. Ὃς ἐξαυτῆς γνοὺς διασώζεται παρὰ τῶν φίλων ἐπὶ τὴν Κύπρον. Αὐτὸς δὲ ὁ Πορφύριος 88 A τοὺς περὶ Κυριακὸν καὶ Διόφαντον τοὺς πρεσβυτέρους, καὶ λοιποὺς κληρικοὺς ὑπὸ τὴν τάξιν ποιήσας, ἐπιτηρεῖ καιρὸν, ἐν ᾧ πᾶσα ἡ πόλις μεθωρμίζετο ἐν τοῖς τῆς πόλεως προαστείοις, ἔχων παρ' ἑαυτῷ τοὺς περὶ Ἀκάκιον καὶ Σευηριανὸν καὶ Ἀντίοχον κεκρυμμένους, μιᾶς τῶν παρὰ τοῖς ἔθνεσιν ἐπισήμων ἑορτῶν διὰ τετραετίας ἐπιτελουμένων τῶν Ἡρακλείων 16. ἄθλων, Ὀλυμπίων καλουμένων, ἐν ᾗ, ὡς εἰπεῖν, καὶ γυναικῶν αἱ νομάδες σὺν τοῖς δήμοις ἐκριπίζονται ἐπὶ τὴν Δάφνην ἐπὶ θέᾳ τῶν ἀγωνιζομένων. Ἐπεισπηδήσας τῇ Ἐκκλησίᾳ μετὰ τῶν προειρημένων ἐπι- B σκόπων καὶ κληρικῶν ὀλίγων χειροτονεῖται λάθρα, θυρῶν κεκλεισμένων, μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς, ὡς μηδὲ τὴν εὐχὴν αὐτοὺς φθάσαι ἐπιτελέσαι, φόβῳ τοῦ καταληφθῆναι. Τοιοῦτον γὰρ ἡ μοιχεία, τὰ σπόρια καὶ γεννῶσα καὶ δρῶσα. Οἱ δὲ περὶ Σευηριανὸν λαβόντες τὸ ἱκανὸν, δι' ὀρέων καὶ ἀνοδιῶν ἔφυγον, τὸν ἀνθρώπινον διαδράσαντες φόβον, τῷ δὲ θείῳ, ὃν ἠγνόησαν, περιπαρέντες. Λυθέντος δὲ τοῦ δημοτικοῦ θεάτρου καὶ τῶν δήμων εἰσελθόντων εἰς τὴν πόλιν, ἠγγέλθη αὐτοῖς τὸ κατὰ τὸν Πορφύριον πάθος καὶ τὸ C κατὰ Ἀκάκιον δρᾶμα. Διακαρτερήσαντες οὖν τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἐπὶ τὴν αὔριον, ὡς ἐπὶ μοιχείᾳ πληγέντες, διαναστάντες συνέῤῥευσαν πάντες μετὰ πυρὸς καὶ φρυγάνων, συναφανίσαι τὸν Πορφύριον τοῖς δωματίοις βουληθέντες. Ὁ δὲ Πορφύριος οὐκ ἀγνοῶν ὃ μεμίσηται μῖσος, καταλείψας τὸν Θεὸν, καταφεύγει ἐπὶ τὸν στρατοπεδάρχην, καὶ πληρώσας αὐτοῦ τὰς χεῖρας, ἀντιστρατεύει τοῖς ἀκροαταῖς τοῦ Σωτῆ- 17. ρος, ἀποστρέψας τῶν Ἰσαυρικῶν πολέμων. Καὶ οἱ μὲν λῃστρικώτατοι Ἴσαυροι Ῥόσον καὶ Σελεύκειαν ἐπόρ- D θουν· Πορφύριος δὲ καὶ Οὐαλεντῖνος ὁ κόμης μετὰ τῶν ὁπλιτῶν τὴν ἐκκλησίαν τῶν ὀρθοδόξων ἐλεηλάτουν, τὸ φρικωδέστατον τοῦ σταυροῦ σημεῖον, * ὃ ἀντὶ δι-

vocavit Scriptura, dicens: *Manus electorum facile dominabitur.* Cæterum mitis quidem ille est, E si quis alius, asceta, perspicax, acer ad intelligendum, tardus ad correptionem, cogitabundus, semper considerationem innuens, misericors, pecuniæ minime cupidus, in judiciis justus, longanimis ad injurias, ad persuadendum vehemens, jejunus sæpe persistens usque ad vesperam, ut afflictos liberaret, adspectu venerabilis, oculo severus, velox incessu, cælebs, ut par est, renidentem florem in vultu conservans in ipsis quoque F morbis. Hunc igitur talem virum pecuniis hoc modo fugare molitur. Misit ad Comitatum et ad potentiores episcopos, atque hunc literis Imperatoriis in Oasin relegari curat, veluti populorum 88 A perturbatorem. Qui statim ubi hoc rescivit, amicorum auxilio in Cyprum fugit. Ipse vero Porphyrius Cyriacum et Diophantum, presbyteros, clericosque cæteros, in custodiam mittens, observat tempus quo omnis civitas ad suburbana transiret; habens apud se Acacium, Severianum et Antiochum absconditos, prima die festivitatis, apud gentiles celeberrimæ, Olympiorum scilicet (sic enim vocantur certamina quæ ab Hercule instituta, quarto quoque anno celebrantur): in qua, B ut ita dicam, mulierum greges, una cum populis, effervescunt ad Daphnen, ad spectandos athletas: cum in ecclesiam irrupisset, simul cum memoratis episcopis et clericis paucis, clam ordinatur, clausis janui, multa cum festinatione; ita ut ne precationem quidem ad finem perduxerint, metuentes ne deprehenderentur. Tale enim adulterium est, spuria gignit et facit. Porro Severianus et socii, accepto pretio, per montes et invia loca fugere, humanum quidem evitantes periculum, sed C divinam, quam ignorabant, indignationem incurrentes. Soluto autem populi spectaculo, populisque in urbem regressis, nuntiatum ipsis est, quid Porphyrio evenisset, et quid Acacius egisset. Sustinentes ergo tantisper vespere illo usque in crastinum, velut propter adulterium perculsi, consurrexere, ac confluxere simul omnes cum igne et sarmentis, Porphyrium atque ædes ejus delere volentes. Porphyrius autem non ignarus quo odio haberetur, relicto Deo, ad præfectum exercitus D confugit, impletisque ei manibus, bellum gerit adversus Servatoris auditores, eum avertens a bello Isaurico. Et Isauri quidem maximi prædones Rosum et Seleuciam vastabant: Porphyrius vero et

[c] [Fort. μειδιῶν. Paulo ante Codex habet δριμὺ τ. β., ἀξ.]

* [Hæc, ὃ ἀντὶ δ..... ἐλιτάνευον, non expressit Georgius.]

Valentinus Comes, cum armatis ecclesiam orthodoxorum deprædabantur, tremendum crucis signum, quod pro magistro humeris portantes, in terra inculta litanias agebant, pedibus ipsorum conculcantes. Post aliquot autem dies festinato ad Comitatum mittit, atque apud ejusmodi magistratus comparat, ut quidam viridis ac crudus senex, moribus perversis, obliquus, Præfectus Vigilum crearetur, ut licentiam habens probos quosque calumniandi, civitatem in manu haberet, Neronis, Dei hostis, mores imitans. Non enim ipsi datum est oratione persuadere, sed irrationabilitate et immanitate vexare. Quippe qui pro scopo non haberet placere Deo, errantes animas reducenti, sed implere ventrem serpentis, qui super pectus graditur. Populi igitur reluctantes, in ecclesia specie quidem conveniunt, metu verberum, revera autem vitam suam exsecrantes, atque Dei ultionem exspectantes. Ad hæc stupefactus Theodorus dixit: Præter naturam et rationem, pater, res istas audio. Ut plurimum enim vanæ gloriæ cupidi hominibus placere ambiunt, et adulatores inveniuntur, atque lautas mensas instruunt, ut amentur et bene audiant, etiam sputa sæpe tolerantes. Quomodo igitur Porphyrius, sive alius quispiam, minas et supplicia atque exsilia exercuerint, ignoro. Episc. Hoc vero admiratione dignum est, Theodore, quod ad tantum improbitatis excessum proruperint, ut non modo hominibus placere non studeant, verum facinorum quoque suorum confusionem minime curare: malitia enim malitiam in malitia promovet. Tunc enim malitia inanem gloriam respicit, cum blanditiis suis imperare stolidis sperat: cum autem qui captantur, blanditiis atque epulis superiores inventi fuerint, minas et supplicia profert, ut quos blanditiis atque epulis non potuit inescare, immanitate ac terrore percellat; sicut sanctis martyribus accidit. Ibi enim utrumque impendebatur, donorum atque honorum excogitata pedica, captans inhiantes gloriolæ, et suppliciorum minæ, sartagines atque eculei et bestiæ, et quæcumque ad magnos dolores movendos idonea sunt, præparans, fortes et Dei amantes exhibens. Clerus quidem Antiochensis insignior clam plebem colligit, ne ipsis quidem ecclesiæ parietibus appropinquans, necnon et tota insignis mulierum societas, propter quas maxime insaniunt pecuniarum avidi

δασκάλου ἐπ' ὤμων φέροντες ἐπὶ γῆς ἀσπόρου ἐλιτάνευον, τοῖς ἑαυτῶν ποσὶ συμπατήσαντες. Διαγινομένων δὲ ἡμερῶν, ἀποστέλλει ἐν τῷ στρατοπέδῳ σπουδαίως, καὶ παρασκευάζει πρὸς τοῖς τοιούτοις ἄρχουσιν ἴδιόν τινα ὠμογέροντα, δύστροπον, E σκολιὸν, χειροτονηθῆναι νυκτέπαρχον, ἵνα ἐπ' ἀδείας ἔχων τοῦ συκοφαντεῖν τοὺς σπουδαίους, χειρώσηται τὴν πόλιν, Νέρωνος τοῦ Θεομάχου ἀπομιμούμενος τοὺς τρόπους. Οὐ γὰρ αὐτῷ πάρεστιν τῷ λόγῳ πείθειν, ἀλλὰ ἀλογίᾳ καὶ δυσμενείᾳ θλίβειν, οὐκ ἔχοντι σκοπὸν ἀρέσαι Θεῷ, πλανωμένας προσάγοντι ψυχὰς, ἀλλ' ἐμπλῆσαι ὀφιώδη γαστέρα ἐπὶ τῷ στήθει βαδίζουσαν. Εἰσὶν οὖν καὶ [a] ἄκοντες οἱ λαοὶ τῷ μὲν δοκεῖν συναγόμενοι φόβῳ τῶν αἰκισμῶν ἐν τῇ ἐκκλη- F σίᾳ, τῇ δὲ ἀληθείᾳ δυσφημοῦντες αὐτῶν τὴν ζωὴν, ἕξειν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀντίληψιν ἀναμένοντες. Πρὸς ταῦτα ὁ Θεόδωρος ἐκπληττόμενος ἔλεγε· παρὰ φύσιν ὁρῶ τῶν λόγων τὰ πράγματα, πάτερ. Ὡς γὰρ ἐπὶ τὸ 59 A πλεῖστον οἱ κενόδοξοι, ἀνθρωπάρεσκοι ὄντες, καὶ κόλακες εὑρίσκονται, καὶ τραπέζας πολυτελεῖς ἐπιτεχνῶνται, τοῦ ἀγαπηθῆναι χάριν καὶ καλοὶ ἀκοῦσαι, καὶ ἐμπτυσμάτων ἀνεχόμενοι πολλάκις. Πῶς τοίνυν ὁ Πορφύριος, [*] ἢ ἄλλος τις, τὰς ἀπειλὰς καὶ τὰς τιμωρίας καὶ τὰς ἐξορίας ἐξήσκησαν, ἀπορῶ. Ὁ ἐπίσκ. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ θαυμαστὸν, Θεόδωρε, ὅτι εἰς τοσοῦτον κακίας ἠλάκασι μέτρον, ὡς οὐ μόνον μὴ σπεύδειν ἀρέσκειν ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑπὲρ τῶν B πραττομένων αἰσχύνης μηδ' ὅλως φροντίζειν· κακία γὰρ κακίας ἐν κακίᾳ προάγει. Τότε γὰρ ἡ κακία προβάλλεται τὴν κενοδοξίαν, ὅτε ἐλπίζει κρατεῖν διὰ τῆς κολακείας τῶν ἀνοήτων· ὅταν δὲ ἀνώτεροι εὑρεθῶσι καὶ κολακείας καὶ τραπέζης [b] οἱ θηρευόμενοι, τὰς ἀπειλὰς καὶ τὰς τιμωρίας προφέρει, ἵν', οὓς οὐκ ἐδελέασε τραπέζῃ ἢ κολακείᾳ, καταπτήξῃ ἀπανθρωπίᾳ καὶ δέει, ὡς ἐπὶ τῶν μαρτύρων. Ἐκεῖ γὰρ ἀμφότερα ἐτεκταίνετο, καὶ ἡ διὰ δώρων καὶ τιμῶν μηχανευομένη παγὶς, τοὺς περὶ τὰ δοξάρια κεχηνότας θηρῶσα, C καὶ ἡ διὰ κολάσεων ἀπειλὴ, τήγανα καὶ ἀρθρέμβολα καὶ θηρία, καὶ ὅσα περὶ σφοδρὰν ὀδύνην ἐπιτήδεια εὐτρεπίζουσα, τοὺς ἀνδρείους καὶ φιλοθέους ἀναδεικνύουσα. Ὁ μέντοι κλῆρος ὁ Ἀντιοχέων ὁ ἐπίσημος κεκρυμμένως συνάγει, μηδὲ πλησιάζων τοῖς τοίχοις τῆς ἐκκλησίας, καὶ πᾶσα ἡ ἐπίσημος γυναικωνῖτις, δι' ἃς μάλιστα ἔκφρονες γεγόνασιν οἱ ἀργυρολόγοι τῶν ἡγουμένων. Περὶ δὲ τῶν Κωνσταντινουπόλεως τί δεῖ καὶ λέγειν, ὅσον πλῆθος ἀπέστη τῆς ἐκ- D κλησίας, συνάγον ἐν τῷ ὑπαίθρῳ, ὡς προειρήκα-

[a] Edit. Bigot. ἅπαντες. Codex Mediceus [itemque Georg.] ἄκοντες, et sic legerat ipse Bigotius, qui vertit *reluctantes*. Et paulo post eadem de causa ἀντίληψιν restituimus. In Edito ἀνάληψιν perperam legebatur. Mox Cod. *συναγόμενοι*. Bigot. *συναγειρόμενοι*. Georg. *συναγωνιζόμενοι*.]

[*] [*καί* Cod. ἢ Bigot.]

[b] [Deerat *οἱ* ex Cod. suppletum]

μεν, ὡς μηδὲ τοὺς κρατοῦντας τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἔχειν τοσούτους ἀκροατὰς τῆς σιγῆς· λόγος γὰρ οὐδαμοῦ παρ' αὐτοῖς. Ὁ διάκ. Ἠλευθέρωσάς μου τὴν διάνοιαν, πάτερ, τῇ ἀμφιβολίᾳ δεδουλωμένην, τοῖς ὀφθαλμοῖς μου παραστήσας τὰ πράγματα. Ἡ γὰρ συμφωνία τῶν λόγων, καὶ ἡ ἄσκηπτος διήγησις ἐπληροφόρησέ με ἀληθῆ εἶναι τὰ γεγενημένα· ἀδύνατον γὰρ ψευδῆ λόγον ἑαυτῷ συμφωνῆσαι. Ἀνεπαχθῶς τοίνυν διήγησαι ἡμῖν καὶ τὰ κατὰ τὴν Ὀλυμπιάδα, εἴ γε τίς σοι γνῶσις. Ὁ ἐπίσκ. Ποίαν ταύτην; ἐπειδή εἰσι καὶ ἕτεραι. Ὁ διάκ. Τὴν διάκονον Κωνσταντινουπόλεως, νύμφην ποτὲ γενομένην Νεβριδίου τοῦ ἀπὸ ἐπάρχων. Ὁ ἐπίσκ. Καὶ πάνυ γε οἶδα. Ὁ διάκ. Ποταπὴ γυνὴ τυγχάνει οὖσα; Ὁ ἐπίσκ. Μὴ λέγε γυνή, ἀλλ' οἷος ἄνθρωπος· ἀνὴρ γάρ ἐστι παρὰ τὸ τοῦ σώματος σχῆμα. Ὁ διάκ. Ἐν τίνι; Ὁ ἐπίσκ. Ἔν τε βίῳ καὶ πόνοις καὶ γνώσει καὶ τῇ τῶν περιστάσεων ὑπομονῇ. Ὁ διάκ. Πῶς οὖν ὁ Θεόφιλος αὐτὴν ἐλοιδόρησεν; Ὁ ἐπίσκ. Ποῖος οὗτος; Ὁ διάκ. Ὁ Ἀλεξανδρέων ἡγούμενος. Ὁ ἐπίσκ. Ἔοικάς μοι, Θεόδωρε, τοὺς τοσούτους διαύλους τῶν λόγων λήθῃ καλυφέναι. Ὁ διάκ. Ἐν τίνι; Ὁ ἐπίσκ. Ὁ τῆς ἀληθείας μὴ φεισάμενος, ἀλλὰ ταύτην καταπατήσας, ὡς οἱ προάγοντες λόγοι παρέστησαν, καὶ ὁ τὴν Ἐκκλησίαν ὑπ' οὐρανόν, δι' ἣν ὁ Μονογενής, τὸ δὴ λεγόμενον, ἐσκύλη, ἵνα ταύτην ἑνώσῃ, μὴ τιμήσας, ἀλλ' ἐνυβρίσας τῷ σχήματι, γυναικὸς ἔχει φείσασθαι χήρας, ἐν προσευχαῖς τὸ ζῆν ἀναλισκούσης; Ἐμπερινόστησον, καὶ ἴδε εἴ τινα ποτὲ τῶν κακῶν ἐλοιδόρησε, μισευλαβὴς ὑπάρχων ἀεί. Διὰ τί δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ οὐ στοχάζῃ, πῶς εἰσὶν ἐναντίαι ἀλλήλαις; Ἐπιφάνιον γὰρ τὸν μακάριον τὸν Κωνσταντίας τῆς Κύπρου ἐπίσκοπον, τριακονταὲξ ἔτη ἄρξαντα τῆς Ἐκκλησίας, δυσφημήσας ὡς αἱρετικὸν ἢ σχισματάριον ἐπὶ Δαμάσου ἢ Σηρικίου τοῦ μακαρίου, ὕστερον ἐν τῇ πρὸς τὸν πάπαν Ἰννοκέντιον ἐπιστολῇ, λοιδορῶν τὸν μακάριον Ἰωάννην, εὑρίσκεται ἁγιώτατον ὀνομάζων τὸν Ἐπιφάνιον. Ποσάκις δὲ θέλεις καὶ τὰ γόνατα ταύτης ἐφίλησεν, ἐλπίδι τοῦ ἀργυρίου, ἣν νῦν λοιδορεῖ, ἐκείνης χαμαὶ πιπτούσης ἐπὶ τῷ πράγματι, καὶ δάκρυα ῥαινούσης, ἐπισκόπου ταῦτα ποιοῦντος. Πλὴν ἐν τίνι ἐλοιδόρησεν αὐτήν; Ὁ διάκ. Ὡς ὑποδεξαμένην τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ῥιφέντας μοναχούς. Ὁ ἐπίσκ. Καὶ ἔξεστιν ἐπισκόπῳ ἢ πρέπον ὅλως ῥίπτειν τὸν τυχόντα μαθητήν, μήτι γε καὶ μονάζοντα; Ὁ διάκ. Ὡς ἐὰν παρώξυναν αὐτόν, ἢ κακῶς εἶπον. Ὁ ἐπίσκ. Καὶ τὴν ἰδίαν ὀργὴν ὤφειλεν ἐκπληρῶσαι, φροντίζων τῆς κακηγορίας; Πῶς ἔτι οὗτος τὰς Χριστοῦ ὕβρεις ζητήσει, ὁ περὶ τὰς ἰδίας ἀσχολούμενος δόξας; Διὰ τί δὲ ὅλως τὸν εἰπόντα διδάσκαλον οὐκ ἐμιμήσατο, Λοιδορούμενοι εὐλογοῦμεν; Ὁ διάκ. Τί οὖν, ὡς εἰ ἑτερόδοξοι ὑπῆρχον οἱ μονάζοντες; Ὁ ἐπίσκ. Καὶ πάντως ἔδει διορθώσασθαι καὶ πεῖσαι,

pastores. De rebus autem Constantinopolitanis quid attinet dicere quanta multitudo ab ecclesia recesserit? conveniens sub dio, ut superius diximus, ita ut qui rerum ecclesiasticarum potiuntur, non habeant totidem auditores silentii sui: nusquam enim apud eos sermo. Diac. Dubiam et suspensam mentem meam, pater, liberasti, qui oculis meis res ipsas subjeceris. Nam verborum consonantia, et non ficta narratio certiorem me fecit de veritate rerum gestarum. Fieri enim non potest, ut falsa oratio sibi ubique consonet. Ne igitur graveris, si quid nosti, ea nobis narrare, quæ Olympiadem spectant. Episc. Qualis ea est? nam plures eo nomine. Diac. Constantinopolitanæ Ecclesiæ diaconissa, quæ sponsa aliquando fuit Nebridii Expræfecti. Episc. Illam quidem optime novi. Diac. Qualis illa mulier est? Episc. Ne, quæso, dicas, qualis mulier, sed qualis homo: vir enim est præter corporis habitum. Diac. In quo? Episc. In vita, in laboribus, in scientia et tribulationum patientia. Diac. Cur ergo illi conviciatus est Theophilus? Episc. Quisnam ille est? Diac. Alexandrinus episcopus. Episc. Videris mihi, Theodore, tot orationis spatia oblivioni tradidisse. Diac. Qua in re? Episc. Qui veritati non pepercit, sed illam conculcavit, ut superior sermo comprobavit; et qui Ecclesiam quæ sub cælo est, propter quam Unigenitus, ut dici solet, laboravit, ut eam uniret, non honoravit, sed contumelia affecit habitu suo, mulieri posset parcere viduæ, quæ vitam in oratione consumit? Discute et vide si quem umquam improbum reprehenderit, qui probitatis semper hostis est. Cur autem et ex ejus epistolis non conjicis, quomodo illæ inter se repugnent? Qui enim beatum Epiphanium Constantiæ in Cypro episcopum, qui triginta et sex annos Ecclesiæ præfuit, probris affecerat ut hæreticum, aut schismaticum, sub Damaso aut beato Siricio; postea in sua ad Innocentium Papam epistola vituperans beatum Joannem, Epiphanium nominat sanctissimum. Quoties autem, putas, et genua Olympiadis osculatus est, spe nummorum, cui nunc conviciatur? Illa humi procidente ob eam rem et lacrymas fundente, nihilominus ista episcopus faciebat. Verum qua in re illi conviciatus est? Diac. Quod susceperit monachos abs se ejectos. Episc. Num licet episcopo aut decet, quemvis e discipulis, seu Christianum quemquam, omnino projicere, nedum monachum? Diac. Si eum læserunt, aut ei maledixerunt. Episc. Num iram suam explere debuit, de maledicto sollicitus? Quomodo adhuc Christi contu

melias sibi quæret ille, qui gloriæ suæ velificatur? Cur autem omnino imitatus non est magistrum Paulum, dicentem : *Maledicimur, et benedicimus?* (1. Cor. 4. 12.) Diac. Quid igitur, si hæretici fuissent monachi illi? Episc. Atqui omnino oportuit eos emendare et persuadere, at non projicere. Diac. Et si hoc fecisset, illi non paruissent, qui pertinaces essent. Episc. Oportebat illud apostolicum exsequi : *Hæreticum hominem post unam et alteram correptionem devita, sciens quia perversus est hujusmodi;* (Tit. 3. 10. 11.) at non expellere, et bona diripere, atque ex patria ejicere cum magistratuum minis. Diac. Viri perfecti officium mihi narras, et Deum amantis, et injuriarum patientis. Episc. Et certe laus magna non est deteriorem tolerare. Cæterum nisi perfectus est, quantum convenit, quomodo episcopus est ejusmodi? imperfectus enim imperfectis non consulet. Quomodo autem et Theophilus dicitur, qui non amat Deum, propter quem et hominum injurias patienter ferre debuit? Si vero Deum non amat, ne se quidem ipsum : qui autem suimet inimicus est, quomodo tandem alios amabit? Mirum igitur non est, si ob id Olympiadem oderat, utpote quæ monachos suscepisset. Diac. In confesso quidem est, Theophilum iracundia percitum id egisse, qui eos ejecerit, quicumque illi fuerint, sive orthodoxi sive hæretici : diaconissa autem non debuit illos suscipere? Episc. Quid igitur tibi videtur, bene an male egisse? Diac. Dixi, male. Episc. An umquam beneficentia condemnatur? Diac. Et omnino quidem, cum fit in malos et beneficio indignos. Episc. Quinam igitur erant illi quinquies mille quos Servator quinque hordeaceis panibus saturavit, boni an mali? Diac. Boni scilicet, utpote a Servatore nutriti. Ep. Quare igitur hordeaceis pasti sunt, qui boni essent? Diac. Ob penuriam forte triticeorum, aut ob famem. Ep. Quomodo igitur ob incredulitatem increpantur, ut boni an ut mali? Diac. Utique mali, qui increpantur. Ep. An boni iidem et mali esse possunt? Diac. Certe. Ep. Quomodo? Diac. Deteriorum quidem comparatione boni, meliorum vero mali. Ep. Optime dixisti. Hoc igitur modo et monachi illi et boni erant et mali. Et illa quidem fidelissima eos ut bonos hospitio accepit, mirificus vero ille ut malos ejecit : quod non debuit. Diac. Sed dicet tibi quis : Ut molestias mihi creares, inimicos meos suscepisti. Ep. Prorsus igitur delictum in eo est, quod et inimicos appellat, qui, ut

μὴ γὰρ ῥῖψαι. Ὁ διάκ. Ὡς εἰ καὶ τοῦτο ἐποίησεν, αὐτοὶ δὲ οὐκ ἐπείσθησαν, φιλόνεικοι ὄντες; Ὁ ἐπίσκ. Τὸ ἀποστολικὸν ἔδει ποιῆσαι· Τὸν αἱρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος· μὴ γὰρ ῥῖψαι καὶ λεηλατῆσαι καὶ ἔξω τῆς θρεψαμένης ἀπελάσαι μετὰ τῆς τῶν ἀρχόντων ἀπειλῆς. Ὁ διάκ. Τελείου ἀνδρός μοι λέγεις μέτρα καὶ θεοφιλοῦς καὶ ἀνεξικάκου. Ὁ ἐπίσκ. Καὶ μὴν οὐκ ἔστι μέγα ἐγκώμιον τὸν ἥττονα βαστάσαι. Πλὴν εἰ μή ἐστι τέλειος, ὅσον [a] ἧκεν, πῶς καὶ ἐπίσκοπος ὁ τοιοῦτος; ἀτελὴς γὰρ ἀτελῶν οὐδέποτε προνοήσει. Πῶς δὲ καὶ Θεόφιλος λέγεται, μὴ φιλῶν τὸν Θεὸν, δι' ὃν ὤφειλε τὰς τῶν ἀνθρώπων ὕβρεις ῥᾳδίως φέρειν; Εἰ δὲ Θεὸν οὐ φιλεῖ, δῆλον οὐδὲ ἑαυτόν· ὁ δὲ ἑαυτοῦ ἐχθρὸς, πῶς λοιπὸν ἄλλους φιλήσει; Οὐκοῦν οὐδὲν ξένον, εἰ τούτου χάριν ἔψεξεν Ὀλυμπιάδα, ὡς τοὺς μονάζοντας δεξαμένην. Ὁ διάκ. Ὡμολόγηται μὲν, ὅτι Θεόφιλος ὀργίλον ἐποίησε πρᾶγμα, ῥίψας αὐτοὺς, εἴ τινες ἂν εἶεν, εἴτε ὀρθόδοξοι, εἴτε αἱρετικοί· ἡ μέντοι διάκονος οὐκ ὤφειλεν αὐτοὺς ὑποδέξασθαι. Ὁ ἐπίσκ. Τί σοι οὖν ἐφάνη; καλῶς πεποιηκέναι, ἢ κακῶς; Ὁ διάκ. Εἶπον ὅτι κακῶς. Ὁ ἐπίσκ. [b] Καὶ εὐποιία κρίνεταί ποτε; Ὁ διάκ. Καὶ πάνυ γε, ὅταν ᾖ ἐπὶ κακῶν καὶ μὴ ὀφειλόντων εὖ παθεῖν γινομένη. Ὁ ἐπίσκ. Τίνες τοίνυν ἦσαν οἱ πεντακισχίλιοι, οὓς ἔθρεψεν ὁ Σωτὴρ ἐκ πέντε ἄρτων κριθίνων, καλοὶ ἢ κακοί; Ὁ διάκ. Δηλονότι καλοὶ, ὡς παρὰ τοῦ Σωτῆρος τραφέντες. Ὁ ἐπίσκ. Διὰ τί οὖν κριθίνοις ἐτράφησαν, καλοὶ ὄντες; Ὁ διάκ. Διὰ σπάνιν ἴσως πυρίνων καὶ λιμόν. Ὁ ἐπίσκ. Πῶς οὖν ὀνειδίζονται ἐπὶ ἀπιστίᾳ, ὡς καλοὶ ἢ ὡς κακοί; Ὁ διάκ. Εἰ ὀνειδίζονται, ὡς κακοὶ δηλονότι. Ὁ ἐπίσκ. Καὶ δύνανται οἱ αὐτοὶ καλοὶ εἶναι καὶ κακοί; Ὁ διάκ. Καὶ πάνυ γε. Ὁ ἐπίσκ. Πῶς; Ὁ διάκ. Ὡς μὲν πρὸς χείρονας καλοὶ, ὡς δὲ πρὸς κρείττονας κακοί. Ὁ ἐπίσκ. Θαυμασίως εἴρηκας. Τούτῳ τοίνυν τῷ τρόπῳ καὶ οἱ μονάζοντες καὶ καλοὶ ἦσαν καὶ κακοί. Καὶ ἡ μὲν πιστοτάτη ὡς καλοὺς αὐτοὺς ἐξένισεν· ὁ δὲ θαυμάσιος ὡς κακοὺς ἔῤῥιψεν, ὅπερ οὐκ ἔδει. Ὁ διάκ. Ἀλλ' ἐρεῖ σοι, ὅτι ἐπὶ λύπῃ ἐμῇ ἐδέξω τοὺς ἐχθρούς μου. Ὁ ἐπίσκ. Ὅλως μὲν οὖν ἥττημα αὐτῷ ἐστιν, ὅτι καὶ ἐχθροὺς ὀνομάζει, ὁ χρεωστὴς τῶν ὕβρεων ὡς Χριστοῦ μιμητής. Ὁ διάκ. Ποῦ δαὶ ὀνειδίζονται οἱ πεντακισχίλιοι ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, ὡς εἴρηκας; οὐ γὰρ ἀναφέρονται. Ὁ ἐπίσκ. Ἡνίκα συναθροισθέντες, ἐκ δευτέρου προσῆλθον τῷ Ἰησοῦ, ἀκούσαντες· Ζητεῖτέ με, οὐχ ὅτι εἴδετε σημεῖα καὶ τέρατα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων, καὶ ἐχορτάσθητε. Ὁ Θεόδωρος εἶπεν· σαφέστατα ἔχει. Ὁ ἐπίσκ. Ὁ δὲ ψεκτὸς, κατὰ τοῦτο καὶ κακός. Ὁ διάκ. Μενοῦνγε. Ὁ ἐπίσκ.

[a] [Fort. ἥκει.]

[b] [Fort. ἡ εὐποιΐα.]

Κακοὺς οὖν ἔθρεψεν, ἢ καλοὺς ὁ Σωτήρ; Ὁ διάκ. Ὡμολόγηται ὅτι κακούς· Οὐ γὰρ χρείαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. Ὁ ἐπίσκ. Τί οὖν; κακὸν πεποίηκεν Ὀλυμπιὰς, τὸν ἑαυτῆς Κύριον μιμησαμένη, τὸν βρέχοντα καὶ ἀνατέλλοντα τὸν ἑαυτοῦ ἥλιον ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους; κἂν οἱ Φαρισαῖοι ὀνειδίζωσι τοὺς μαθητὰς, λέγοντες· Ὁ διδάσκαλος ὑμῶν μετὰ τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει D καὶ πίνει. Ὁ διάκ. Ὡς ἔοικε, παρὰ τὴν σύνεσιν τῶν πολλῶν κακολογεῖται μὲν τὰ σεμνὰ, φιλεῖται δὲ τὰ αἰσχρά. Ὁ ἐπίσκ. Πρὸς τί σοι οὗτος ὁ λόγος, φιλαληθέστατε Θεόδωρε; Ὁ διάκ. Ὅτι εἰ μὴ σὺ ἐγύ- 155. μνωσάς μοι τὸν λόγον, συλλογιστικῶς σαφηνίσας, εἰς τὴν ἀναίσθητον συναπηγόμην δόξαν, οὐ τῷ σκοπῷ τῆς [a] ἐλευθερίας προσέχων, ἀλλὰ τοῖς Θεοφίλου θρύλλοις. Ὁ ἐπίσκ. Οὐκοῦν τὸ ἐναντίον ἐὰν ἀποδειχθῶσιν οἱ ἅγιοι ἐκεῖνοι ἄνδρες οὐ μόνον οὐ κακοὶ, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἀπὸ κακίας πρὸς ἀρετὴν ἐπαναγαγόντες, E δῆλος ἔσται ὁ τούτων διώκτης ἄξιος οὐ διωχθῆναι, ἀλλ' ἐλεηθῆναι, ὡς τοὺς μὲν καλοὺς ἀεὶ λυμαινόμενος, τοὺς δὲ κακοὺς ἀποδεχόμενος. Ὁ διάκ. Οὕτως ἔχει, ὡς εἴρηκας. Κἂν γὰρ μὴ ἀποδειχθῶσιν ἐκεῖνοι σοφοί τε καὶ ἅγιοι, ὥς φασιν οἱ πολλοὶ, ἐκτὸς μέμψεως ἔσται ἡ Ὀλυμπιὰς ἐκ τῶν προλαβόντων συλλογισμῶν, τὸ τοῦ Σωτῆρος μίμημα ἐπιδειξαμένη. Ὁ ἐπίσκ. Καὶ ποίαν μείζω ὁρᾷς μαρτυρίαν τῶν πράξεων, τὴν τοῦ εὐαγγελίου, ἢ τὴν Θεοφίλου; Ὁ διάκ. Ἄπαγε, παρακαλῶ· ὡμολόγηται γὰρ παρὰ πᾶσι κἀκείνους αὐτὸν ἀπό τινος ὀργῆς καὶ φιλαρχίας [b] ἐρρῖ- F φθαι, καὶ ταύτην ἀπὸ δεισιδαιμονίας καὶ ἔχθρας λελοιδορηκέναι, προφασισαμένου ἐκείνου τοὺς μονάζον- 62 τας. Ἀστοχήσας γὰρ ἐπὶ ταῖς δουλοπρεπέσι κολακείαις A τῷ μηδὲν παρ' αὐτῆς εἰληφέναι, πλὴν βρωμάτων ἢ ξενίων, εἰς λοιδορίαν ἐτράπη· τοῦτο γὰρ αὐτοῦ τὸ 156. ἔθος ἐπὶ πάντων. Ὁ ἐπίσκ. Ἄκουε τοίνυν, διακόνων ἄριστε. Ὁρῶ γάρ σε χρήσιμον τῷ κοινῷ· τὸ γὰρ σπουδαῖόν σου ἐν τῷ νέῳ ἐχέγγυον τοῦ ἔντιμον ἐν γήρᾳ ἔσεσθαι. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων, καὶ Χριστιανῶν γονέων, Θεῷ ὑποταγέντες, οὐχ ἠνέσχοντο, οὐδὲ κομιδῇ νέοι, τῇ ματαιότητι δουλεῦσαι, οὐδὲ τοῖς ὄχλοις συναναστραφῆναι, ἀλλὰ καταλαβόν- B τες τὴν ἐκ μεσημβρίας ἀοίκητον πόῤῥω που κειμένην τῆς οἰκουμένης, συνεστήσαντο καλύβας, ὅσον διαφυγεῖν τὴν ἐπάχθειαν τῆς ἡλιακῆς λαμπάδος, καὶ τὴν δρόσον τὴν ἐκ τοῦ ἀέρος. Ἐν αἷς διάγοντες, εὐχαῖς καὶ ἀναγνώσμασι τὸν ἑαυτῶν κατηνάλωσαν [a] χρόνον, τοσοῦτον θλιβέντες τοὺς καρποὺς τῶν χειρῶν ἐν ἔργοις σωματικοῖς, ὅσον εἰς τροφὴν εὐτελῆ ἐπαρκέσαι, ἄμεινον ἡγησάμενοι συναγελάζεσθαι δορκάσι καὶ στρουθοῖς ἢ βουβάλοις, ἢ συνευωχεῖσθαι τοῖς Θεὸν ἀγνοοῦ-

[a] [Ἐλευθερίας Coteler 676, C. Salvin. ἀληθείας?]
[b] [Georg. τοῦ ὄρους ἐρρ.]

Christi imitator, injurias remittere debuit. Diac. Ubinam vero vituperantur quinque millia a Servatore, ut dixisti? non enim scriptum est. Ep. Cum secundo congregati ad Christum accesserunt, et audierunt: *Quæritis me, non quia vidistis signa et prodigia, sed quia manducastis ex panibus, et saturati estis.* (Joan. 6. 26.) Theodorus ait: Manifestissima res est. Ep. Qui autem vituperabilis, hoc ipso et malus est. Diac. Ita sane. Ep. Malos igitur, an bonos pavit Servator? Diac. In confesso est, quod malos: *Non enim egent qui sani sunt medico, sed qui male habent.* (Luc. 5. 31) Episc. Quid igitur? male fecit Olympias, Dominum suum imitata. *Qui pluit et solem oriri facit super justos et injustos:* (Matth. 5. 45.) licet Pharisæi exprobrent discipulis, dicentes: *Magister vester cum publicanis et peccatoribus manducat et bibit.* (Ibid. 9. 11) Diac. Præter intelligentiam, ut video, a multis vituperantur quidem honesta, et turpia diliguntur. Ep. Cur ista dicis, veritatis amantissime Theodore? Diac. Quia nisi sermonem tuum cum ratiocinatione aperuisses aut explicuisses, in stolidam abripiebar sententiam, scopo libertatis non attendens, sed Theophili fabulis. Ep. E contrario igitur, si viri illi sancti demonstrentur, nedum mali, sed et qui multos ab improbitate ad virtutem reduxerint: manifeste apparebit illorum persecutor non dignus persecutione, sed miseratione, ut qui bonos semper vexavit, malos suscipiat. Diac. Ita est, ut dicis. Nam licet illi sapientes et sancti non fuerint, ut plerique dicunt, extra reprehensionem erit Olympias, ut patet ex superiori ratiocinio, quæ Servatoris imitationem exhibuerit. Ep. Quodnam vero gestorum fidelius testimonium vides? Evangelii an Theophili? Diac. Apage sis, quæso: constat enim apud omnes, illum ita quadam et ambitione impulsum eos projecisse, et hanc ab superstitione et odio profectam esse, causante Theophilo, monachos ipsum conviciis appetiisse. Cum enim servilibus suis blanditiis nihil profecisset, et nihil ab ea præter edulia et xenia accepisset, ad convicia vertit se: ejus enim is mos in omnibus. Episc. Audi igitur, diaconorum optime. (Cap.) Nam video publico prodesse te: illa enim in juventute gravitas pignus quoddam est, te in senectute honorabilem fore. Viri isti a parentibus Christianis orti, et a teneris unguiculis Deo subditi, numquam passi sunt, ne admodum quidem adolescentuli cum essent, servire vanitati, neque cum turba versari, sed occupan-

[a] [Georg. βίον.]

tes solitudinem, quæ ad meridiem est, procul ab hominum domicilio sitam, sibi constituerunt tuguria, quibus tantum solis radiorum molestias evitarent et aeris rorem. In quibus viventes, orationi atque lectioni tempus suum impenderunt, adeo contritis volis manuum in operibus corporis, quantum satis esset ad tenuem victum : melius rati vivere cum capreis et struthiocamelis et bubalis, quam epulari cum hominibus qui ignorant Deum. Horum natu maximus, nonaginta ferme egressus annos, conversatus est cum beato Antonio, Hierax ipse appellatus, quod proprium nomen usque ad hunc diem retinet. Alius vero Ammonius sexagenarius cum duobus fratribus monachis et uno episcopo, qui sub Valente cum boias tulissent, exsularunt, ut novit omnis Alexandria : tanta præditi scientia, ut nihil Scripturarum eos fugeret, quæ plerisque imperviæ sunt. Ex his duo quidem quiescunt, mortui Constantinopoli : Ammonius autem, ut narrarunt Aurelius et Sisinnius, circa vitæ exitum prophetavit, post magnam persecutionem et schisma in Ecclesia pessimum exitum reportaturos ejus auctores, et sic Ecclesias unitum iri. Quod quidem ex parte factum est, et fiet. Inde enim quorumdam episcoporum et laicorum corpora morbus occupans, variis doloribus distrahebat, lenta quidem febre viscera perurens, atque intolerabili pruritu totam corporis superficiem unguibus fodicans, crassique intestini continui dolores. Alio aqua intercute laborante, lividi pedum tumores : alteri autem humores nunc calidi, nunc frigidi, per quatuor articulos defluentes, digitos, qui male subscripserant, tremore afficiebant : et abdominis inflammatio seu tumor, et per membrum quoddam putredo pessimum odorem procul dispergens, et vermes generans. Præterea orthopnœa et respirandi difficultas, atque omnium membrorum distentio : item nocturnæ imagines in rabiosos canes, et strictis ensibus barbaros, peregrinam et turbulentam vocem sonantes transformabantur insomnem somnum peragentibus. Alius autem, qui ex equo decidens, cum caulis in morem dextrum crus sibi fregisset, statim vitam abrupit : alius, interclusa voce, octo menses in lecto maceratus est, qui ne ori quidem suo manus admovere valebat. Alteri vivo crura ad genua usque paulatim

σιν ἀνθρώποις. Τούτων ὁ μὲν γεραιότατος ἀμφὶ τὰ ἐννενήκοντα παριππάσας ἔτη, συνανεστράφη τῷ μακαρίῳ Ἀντωνίῳ, Ἱέραξ καλούμενος, τὸ κύριον ὄνομα εἰσέτι καὶ [b] ἐνισχύων· ὁ δ' ἕτερος Ἀμμώνιος, σὺν δυσὶν ἀδελφοῖς ἀσκηταῖς καὶ ἑνὶ ἐπισκόπῳ, οἱ καὶ κλοιοφορήσαντες ἐπὶ Οὐάλεντος, ἐξωρίσθησαν, ὡς πᾶσα ἐπιγινώσκει ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἑξηκοντούτης· τοιοῦτοι ὄντες ἐν γνώσει, ὡς μηδὲν αὐτοὺς διαφεύγειν τῶν ἐν ταῖς Γραφαῖς τοῖς πολλοῖς ἀπορουμένων. Ὧν οἱ μὲν δύο ἐκοιμήθησαν, τελευτήσαντες ἐν Κωνσταντινουπόλει· Ἀμμώνιος μὲν, ὡς οἱ περὶ Αὐρήλιον καὶ Σισίννιον διηγήσαντο, προφητεύσας περὶ [c] τὴν ἔξοδον, ὡς μεγάλου διωγμοῦ ἐπιγενομένου καὶ σχίσματος ταῖς Ἐκκλησίαις, αἴσχιστον τέλος ἀπενεγκεῖν τοὺς αἰτίους; καὶ οὕτως ἑνωθῆναι τὰς Ἐκκλησίας· ὃ δὴ καὶ ἐκ μέρους γεγένηται, καὶ γενήσεται. Ἐντεῦθεν γάρ τινων τὰ σώματα, ἐπισκόπων τε καὶ λαϊκῶν, ἡ νόσος παραλαβοῦσα, ποικίλοις πάθεσιν ἐμερίζετο, πυρετῷ μὲν μαλακῷ τὰ σπλάγχνα διακαίουσα, κνησμῷ δ' ἀφορήτῳ τὴν ἐπιφάνειαν ὅλην τοῖς ὄνυξιν ἐξορύττουσα, κώλου τε συνεχεῖς ἀλγηδόνες. Τινὸς περί τε τοὺς πόδας ὑδρωπιῶντος οἰδήματα πελιδνά· ἑτέρου δὲ ῥεύματα περὶ τὰ τέσσαρα ἄρθρα θερμὸν ψυχρὸν τοὺς κακῶς ὑπογράψαντας δακτύλους ἔφρισσε, τοῦ τε ἤτρου φλεγμονὴ, καὶ διὰ μορίου τινὸς σηπεδὼν δυσωδίαν εἰς μακρὸν παρατείνουσα, [d] σκώληκας γεννῶσα. Ὀρθόπνοιά τε πρὸς τούτοις καὶ δύσπνοια, καὶ πάντων τῶν μελῶν διατάσεις· φαντασίαι τε νυκτεριναὶ εἰς κύνας λυττῶντας καὶ ξιφήρεις βαρβάρους, ἀλλόγλωσσον, κυματώδη φωνὴν [e] ἐξηχοῦντας, μετεσχηματίζοντο, ἄϋπνον τὸν ὕπνον ἀποτελοῦσιν. Ἕτερος δὲ ἐξ ἵππου πεσὼν, καὶ καυληδὸν τὸ δεξιὸν κατεάξας σκέλος, παραυτίκα τὸ ζῆν ἀπέρρηξεν· ἄλλος ἀποκλεισθεὶς τὴν φωνὴν, ὀκταμηνιαίῳ χρόνῳ ἐπὶ κλίνης ἐταριχεύετο, μηδὲ τῷ ἰδίῳ στόματι τὰς χεῖρας προσάγειν δεδυνημένος. Ἕτερος ζῶν τὰ σκέλη ἕως γονάτων καθ' ὀλίγον ἐπρίζετο ἐπὶ τριετίαν, ἐρυσιπέλου δῆθεν τὰς ἀφορμὰς γεννῶντος· ἄλλος τὴν γλῶσσαν οἰδήσας, ὥς φασι, μετὰ λάβρου πυρετοῦ, ὡς διάφραγμα κεῖσθαι τῷ στόματι ἀντερείδων τοῖς ὀδοῦσι, μὴ χωρούσης τῆς γλώσσης ἐν τῷ ὡρισμένῳ παρὰ τῆς φύσεως τόπῳ, ἐν πυξίῳ γράψας ἐξομολόγησιν ἐποιεῖτο. Καὶ ἦν ἰδεῖν θεήλατον ὀργὴν διαφόροις τιμωρίαις στρατηγοῦσαν. Οἱ γὰρ τὸν τῶν ψυχῶν ἰατρὸν καὶ ἐπαοιδὸν παροξύναντες, καὶ μεταστήσαντες τοῦ τῆς σωτηρίας ἐργαστηρίου τὸν ὑποφήτην τούτου, τοῖς τῶν σωμάτων ἰατροῖς εἰς αἰκισμὸν παρεδίδοντο, ὀδύνην

b [Codex ἐνισχύων.]

c Georg. τὴν ἔξοδον τοῦ βίου. [Idem infra ἐπισκόπων τε καὶ κληρικῶν, ὁμοίως δὲ καὶ λαϊκῶν ἡ νόσος.]

d [*Cod.* σκώληκα. *Fort.* σκωλήκια. Salvin. σκώληκας Georgius.]

e [Fort. ἐξηχοῦντας, barbaros nempe, vel ἐξηχοῦσαν de ægris ipsis: et paulo ante καὶ κυματώδη, itemque mox ἀποτελοῦσαν.]

μὲν ἐπιχορηγούντων τοῖς νομιζομένοις φαρμάκοις, σωτηρίαν δ' οὐκ ἐμποιούντων. Τίς γὰρ ἰάσεται τὸν ὑπὸ Θεοῦ τιμωρούμενον, ὡς ὁ προφήτης λέγει· Μὴ ἰατροὶ ἀναστήσουσι, καὶ ἐξομολογήσονταί σοι; Οὕτως ἀπώλλυντο πάντες οἱ ἀντιπράττοντες τῇ εἰρήνῃ τῆς Ἐκκλησίας σου, Κύριε. Λέγεται δὲ τὸ μνῆμα τοῦ μονάζοντος Ἀμμωνίου νόσους τὰς περὶ ῥῖγος ἐλαύνειν. Τέθαπται δὲ ἐν τῷ μαρτυρίῳ τῶν Ἀποστόλων, πέραν θαλάσσης. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος Διόσκορος, ὥς φασιν, εὐξάμενος πλεῖστα, ἢ εἰρήνην ἰδεῖν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἢ τέλος τὸ ἑαυτοῦ, κατηξιώθη τοῦ τέλους, ἐπειδὴ οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος τῆς εἰρήνης. Ταφεὶς ἐν τῷ πρὸ τῆς πύλης μαρτυρίῳ *, ὡς τὰς πλείστας τῶν γυναικῶν καταλειψάσας τῆς μάρτυρος τοὺς ὅρκους, κατὰ τῶν εὐχῶν Διοσκόρου ὀμνύειν. Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἀσκητῶν πολύς μοι λόγος καταναλίσκεται εἰς τὸ διηγήσασθαι, ἴσως ἐπειγομένου σου, φερώνυμε ἄνθρωπε. Ὁ διάκ. Καὶ τίς οὕτω τρισάθλιος, τοῖς τῆς ἀρετῆς διηγήμασι μὴ διδοὺς χώραν; Λέγε τοίνυν, παρακαλῶ, καὶ οἱῳδήποτε λόγῳ εὐλόγῳ ἀπάγαγέ μου τὸν νοῦν τῶν βιωτικῶν νοημάτων. Ὁ ἐπίσκ. Ἔστι τοίνυν ἕτερος Ἱέραξ, Ἑλληνικῷ μὲν καλούμενος ὀνόματι, πνευματικοῖς δὲ κεκοσμημένος τρόποις· ὃς τὰ μὲν πρῶτα ἔξω πάσης Αἰγύπτου καὶ Θηβαΐδος ἐν τῷ Πορφυρίτῃ ὄρει μόνος ἀναχωρήσας, ἄνευ πνοῆς ἀνθρωπίνης, τέσσαρα ἐκαρτέρησεν ἔτη, μόναις ταῖς ἀρεταῖς ἀρκούμενος εἰς παράκλησιν· ἔπειτα δὲ τῇ τῆς Νιτρίας ἐρήμῳ εἰκοσιπέντε ἔτη ἅμα τοῖς προειρημένοις πατράσιν. Τούτῳ δαίμονες ἐπιστάντες, ὡς αὐτὸς ἡμῖν διηγήσατο, πολυχρόνιον ζωὴν ὑποβάλλοντες, ἀπὸ τῆς προκειμένης ἐλπίδος σαλεύειν ἐσπούδαζον, μετασχηματισθέντες εἰς ἀγγέλους φωτός· πεντήκοντα ἔτη, λέγοντες, ἔχεις ζῆσαι, πῶς καρτερήσεις ἐν τῇ ἐρήμῳ; Ὁ δὲ τῇ συνέσει διὰ τῆς πίστεως ἀνθυποφέρει φήσας· ἐλυπήσατέ με, ἐλάττονα τῆς προθέσεως τὸν χρόνον εἰπόντες· διακοσίων γὰρ ἐτῶν παρασκευὴν ἐποιησάμην ἐν τῇ ἐρήμῳ. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ᾤχοντο ὀλολύζοντες. Καὶ τοῦτον τὸν τοιοῦτον, ὃν οἱ δαίμονες οὐκ ἐσάλευσαν, πολυμήκη χρόνον εἰς ἀκηδίαν σοφισάμενοι, ὁ πάπας Θεόφιλος διὰ προστάγματος αὐτὸν μετανέστησεν, καὶ εἰς τοσαύτην περιέστησεν ἀνάγκην, ὡς καὶ στρατόπεδον καταλαβεῖν· ὃς νῦν μετὰ τὴν κοίμησιν Ἀμμωνίου τὴν πανέρημον πάλιν κατείληφε, τὴν τοῦ ἀρότρου παραβολὴν φοβηθείς. Ἄλλος πάλιν πρεσβύτερος Ἰσαὰκ λεγόμενος, μαθητὴς Μακαρίου τοῦ μαθητοῦ Ἀντωνίου, φιλέρημος εἰσάγαν, πεντηκοστὸν ἔτος ἄγων, κατὰ διάνοιαν σώζων τὴν πᾶσαν Γραφὴν, κεράστας ὄφεις ἐν ταῖς χερσὶν ἀκινδύνως βαστάζων, παρθένος ἐκ μήτρας, [a] ἑπταετὴς καταλαβὼν τὴν ἔρημον, μετὰ τεσσαράκοντα ἔτη

per triennium dissecta sunt, erysipelate videlicet materiam suppeditante: alius inflata, ut aiunt, lingua, cum febre vehementi, ut gurgulionis interseptum in ore esset dentibus adfixum, cum lingua in loco sibi a natura definito non hæreret, in pugillari confessionem scripsit. Et cernere erat divinitus immissam iram, variis pœnis bellum inferentem. Qui quidem animarum medicum et delinitorem exacerbarant, atque Dei interpretem a salutis officina dimoverant, corporum medicis ad vexationem tradebantur: qui dolorem quidem solitis remediis augebant, salutem autem non procurabant. Quis enim medebitur ei, qui a Deo punitur? ut ait propheta: *Numquid medici suscitabunt, et confitebuntur tibi?* [Psal. 87. 11.] Sic omnes Ecclesiæ tuæ pacis adversarii perierunt, Domine. Cæterum fertur sepulcrum Ammonii monachi horrorem febris expellere. Sepultus vero est trans mare in martyrio Apostolorum. Porro episcopus Dioscorus, qui, ut dicunt, plurimum Deum precatus fuerat, ut aut pacem Ecclesiarum videret, aut moreretur, morte dignus habitus est, quoniam mundus pace dignus non erat: et sepultus in martyrio, quod est ante portam: ita ut plurimæ mulieres, omissis per sanctam martyrem juramentis, per preces Dioscori jurarent. De reliquis autem monachis multus mihi sermo consumeretur in narrando: et tu fortasse ad alia festinas, o vir tui nominis, Theodore. Diac. Et quis adeo infelix, ut narrationibus de virtute locum non præbeat? Dic igitur, quæso, et quocumque rationabili sermone animum meum a sæcularibus cogitationibus abducito. Episc. Est igitur alter Hierax, profano quidem nominatus nomine, spiritalibus autem moribus exornatus: qui primum quidem extra totam Ægyptum et Thebaidem in montem Porphyriten solus secesserat, et quidem sine ullo hominis afflatu, quatuor annos perseveravit, solis contentus virtutibus ad solatium: postea in solitudine Nitriæ viginti quinque annos egit cum supradictis patribus. Huic dæmones instantes, ut ipse nobis narravit, longævam vitam promittentes, a proposita spe ipsum dimovere studebant, transformantes se in angelos lucis, dicentes: Quinquaginta annos adhuc victurus es: quomodo in eremo perdurabis? Ille autem sapienter per fidem respondit, dicens: Contristastis me, brevius propositi mei tempus dicentes: ducentorum enim annorum apparatum mibi in eremo in-

* Addit Georg. τῷ ἐν τῇ δρυΐ.

[a] Georg. πενταετής.

struxeram. Quod ut audierunt, ululantes discesserunt. Et hunc ipsum, quem dæmones non commoverant, diuturnum ei vitæ tempus promittentes, ut virum in desidiam pertraherent, Theophilus papa Principis edicto migrare jussit, et ad talem redegit necessitatem, ut ad Comitatum iret: qui nunc post mortem Ammonii, rursum desertissimam solitudinem repetiit, aratri evangelici veritus parabolam. (Luc. 9. 62.) Alius rursus presbyter Isaac nomine, discipulus Macarii, qui fuit discipulus Antonii, solitudinis amantissimus, quinquaginta annos agens, Scripturam omnem memoriter tenens, cerastas serpentes in manibus sine periculo portans, ex matris utero virgo, cum septennis solitudinem incolere cœpisset, post quadraginta annos, cum prædictis, a Theophilo Papa, veluti cribro, excussus est. Alter Isaac presbyter, et ipse discipulus ac successor Cronii presbyteri, discipuli ejusdem Antonii, Scripturarum et ipse peritus quam qui maxime, hospitalis si quis alius, adeo ut præ summa humanitate hospitium in eremo construxerit ad refrigerium ægrorum monachorum et peregrinorum, ad invisendos beatos patres illuc advenientium (dicitur autem ab omni ira alienus), trigesimum annum cum egisset in secessu, una cum his vexatus est. Ex his autem Isaac prior centum et quinquaginta sub se monachos habebat: cujus discipulos septem aut octo episcopos constituit Theophilus, dum Theophilus, hoc est, Dei amans, esset: alter autem ducentos et decem: cujus etiam discipuli plurimi episcopis annumerati sunt. Hi sunt, quos nudiustertius memoravimus Isidori presbyteri causa a Theophilo Papa ejectos ex eremo. Hi sunt, quos sacerdotes et diaconi despexerunt; et quos in virorum confusionem virilis mulier suscepit, atque in episcoporum condemnationem mulier diaconissa hospitio excepit; cujus laus in Ecclesiis multarum rerum causa celebratur: Samaritanum illum, quicumque tandem ille sit, imitata, qui a latronibus vulneratum, semivivum in descensu Jericho inveniens, proprio illum imposuit jumento, et ad stabulum usque tulit, atque humanitatis oleum cum adstringente vino permiscens, vulneribus medicinam fecit. Et hæc quidem de istis dicta sint. Quantam autem et pecuniarum et prædiorum copiam pauperibus distribuerit, non meum est dicere, sed eorum qui beneficium acceperunt: exsul quippe cum essem, ei oneri non fui. De ea vero audi quid præclarius. Parentibus or-

σὺν τοῖς προειρημένοις παρὰ τοῦ πάπα Θεοφίλου ἐσινιάζετο. Ἕτερος Ἰσαὰκ πρεσβύτερος, καὶ αὐτὸς μαθητὴς καὶ διάδοχος Κρονίου τοῦ πρεσβυτέρου, μαθητοῦ καὶ αὐτοῦ Ἀντωνίου, γνωστικὸς καὶ αὐτὸς ἐν Γραφαῖς ὑπερβαλλόντως, φιλόξενος εἴ καί τις ἄλλος, ὡς δι' ὑπερβολὴν φιλανθρωπίας ξενοδοχεῖον κατασκευάσαι ἐν τῇ πανερήμῳ εἰς ἀνάψυξιν καὶ τῶν ἀῤῥωστούντων μοναχῶν, καὶ τῶν ἐπιχωριαζόντων ξένων θέας ἕνεκεν τῶν μακαρίων πατέρων, φασὶ δὲ, ὀργῆς ἀλλότριος, τριακοστὸν ἔτος ἄγων ἐν τῇ ἀναχωρήσει, σὺν τούτοις ἐκακουχεῖτο. Τούτων ὁ μὲν πρότερος Ἰσαὰκ ἑκατὸν πεντήκοντα εἶχεν ὑφ' ἑαυτὸν ἀσκητάς· οὗ καὶ μαθητὰς ἐπισκόπους κατέστησεν ὁ Θεόφιλος ἕως ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ, ἡνίκα θεόφιλος ἦν· ὁ δ' ἕτερος διακοσίους δέκα, οὗ καὶ αὐτοῦ πολλοὶ ἐν ἐπισκόποις μαθηταὶ κατηριθμήθησαν. Οὗτοί εἰσι, περὶ ὧν τρίτην ἡμέραν διηγησάμεθα, Ἰσιδώρου χάριν τοῦ πρεσβυτέρου τῆς ἐρήμου ἠλάσθαι παρὰ Θεοφίλου τοῦ πάπα. Οὗτοί εἰσιν, οὓς παρεῖδον ἱερεῖς καὶ λευῖται, καὶ εἰς αἰσχύνην ἀνδρῶν ἀνδρεία γυνὴ ὑπεδέξατο, καὶ εἰς κρίμα ἐπισκόπων διάκονος θήλεια ἐξένισεν, ἧς ὁ ἔπαινος ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἐμπολιτεύεται πολλῶν ἕνεκεν, τὸν Σαμαρείτην ἐκεῖνον, ὅστις ποτέ ἐστι, μιμησαμένη, ὃς τὸν ὑπὸ λῃστῶν συντριβέντα, ἡμιθανῆ, ἐν τῇ καταβάσει Ἱεριχὼ εὑρὼν, ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐπεβίβασεν ὑποζύγιον μέχρι τοῦ πανδοχείου ἐννηνοχὼς, καὶ τὸ τῆς φιλανθρωπίας ἔλαιον σὺν τῷ στύφοντι οἴνῳ κεράσας ἰάσατο τὰ οἰδήματα. Καὶ ταῦτα μὲν εἰρήσθω. Ὅσην δὲ περιουσίαν χρημάτων ἢ κτημάτων τοῖς δεομένοις διένειμεν, οὐκ ἐμὸν τὸ λέγειν, ἀλλὰ τῶν εὖ παθόντων· ὑπερόριος γὰρ ὢν, ἀβαρὴς ἐφυλάχθην. Ἄκουσον δὲ τῆς μείζονος ἀρετῆς. Ὀρφανὴ γὰρ ἀνδρὶ συναφθεῖσα οὐ συνεχωρήθη παρὰ τοῦ προγνώστου Θεοῦ, τοῦ προορῶντος [b] τὰς τῶν ἀνθρώπων ἐκβάσεις, οὐδὲ εἴκοσι μῆνας δουλεῦσαι τῇ τῆς σαρκὸς ἡδονῇ τῆς πάντων βασιλευούσης, τοῦ συναφθέντος αὐτῇ συντόμως τὸ τῆς φύσεως χρέος ἀπαιτηθέντος. Λέγεται δὲ παρθένος ὑπάρχειν, ὡς ἡ φήμη διδάσκει. Δυναμένη γὰρ τῷ ἀποστολικῷ νόμῳ δουλεῦσαι τῷ, Βούλομαι νεωτέρας χήρας γαμεῖν, οἰκοδεσποτεῖν· οὐκ ἠνέσχετο, καίπερ καὶ γένει καὶ πλούτῳ καὶ παιδείᾳ μαθημάτων πολυτελῶν, καὶ εὐφυΐᾳ φύσεως καὶ ἄνθους ὥρᾳ κεκοσμημένη, δορκάδος δίκην τοῦ δευτέρου γάμου τὴν παγίδα ἀνεκτῶς ὑπερπηδήσασα. Δικαίῳ γὰρ νόμος οὐ κεῖται, ἀλλ' ἀνυποτάκτοις, βεβήλοις, ἀκορέστοις περὶ φθοράν. Ἔτυχε δὲ κατά τινα φθόνον σατανικὸν δηλατορευθῆναι ταύτης τὴν ἄωρον χηρείαν εἰς τὰς ἀκοὰς Θεοδοσίου τοῦ βασιλέως, ὃς ἔσπευσεν αὐτὴν Ἐλπιδίῳ τινὶ συγγενεῖ ἑαυτοῦ Σπάνῳ συνάψαι εἰς

[b] Codex τὰς τῶν ψυχῶν ἐκβ.

ὰὶ πολλὰ λιπαρήσας τὴν ἄνθρωπον, ἀποτυ-
κήθη, δηλωσάσης αὐτῆς· εἰ ἐβούλετό με ὁ
ιλεὺς ἄῤῥενι συζῆν, οὐκ ἄν μου τὸν πρῶτον
· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀνεπιτήδειόν με τῷ πεφυρ-
ῳ ἔγνω, μὴ δυναμένην ἀνδρὶ ἀρέσαι, κἀ- B
ῦ δεσμοῦ ἠλευθέρωσε, κἀμὲ τοῦ βαρυτάτου
ἰ τῆς ἀνδρικῆς δουλείας ἀπήλλαξε, τὸν χρη-
οῦ ζυγὸν τῆς ἐγκρατείας ἐπιθείς μου τῇ δια-
ετὰ τὴν ἀπόκρισιν ταύτην προστάσσει τῷ
τῆς πόλεως, φρουρεῖσθαι ταύτης τὰ πρά-
ἔχρι οὗ πληρώσει τριάκοντα ἔτη τὴν τοῦ σώ-
ικίαν. Ὃς ἐξαυτῆς λαβὼν τὴν τοῦ βασιλέως
ν, εἰς τοσοῦτον αὐτὴν ἔθλιβεν, ὑποβαλλόμε-
τοῦ Ἐλπιδίου, ὡς μὴ ἔχειν ἐξουσίαν μηδὲ
ήμοις συντυγχάνειν τῶν ἐπισκόπων, μηδὲ
παραβάλλειν, ἵνα στενωθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀκη- C
πακέσῃ εἰς τὴν αἵρεσιν τοῦ γάμου. Ἡ δὲ
θεῖσα, καὶ τῷ Θεῷ εὐχαριστήσασα, ἀντε-
τῷ βασιλεῖ ταῦτα· πρέπουσαν βασιλεῖ, καὶ
σαν ἀρετὴν ἐπισκόπῳ εἰς ἐμὲ τὴν ταπεινὴν
, δέσποτα, κελεύσας παραφυλαχθῆναί μου
πον φορτίον, περὶ οὗ ἐφρόντιζον, ὅπως διοι-
ίζον δὲ ποιήσεις, προστάξας αὐτὸ τοῖς πενο-
ὶ ταῖς Ἐκκλησίαις διασκορπισθῆναι. Ἐγὼ
ηυξάμην πάλαι τὴν ἐκ τῆς διανομῆς κενο-
ίπως μὴ ἀμελήσω τοῦ τῆς φύσεως πλούτου,
η περὶ τὴν ὕλην. Οὗτος ἐπανελθὼν ἀπὸ D
Μάξιμον πολέμου, προσέταξεν ἐξουσιάζειν
ν πραγμάτων, ἀκούσας τὸν τῆς ἀσκήσεως
ιον. Ὁ διάκ. Δικαίως οὖν αὐτὴν ἐτίμα ὁ
, ἀσκουμένην οὕτως. Ὁ ἐπίσκ. Ἀπέχεται
ἐμψύχων, [a]ἀλουτὴ δὲ τὸ πλεῖστον· ἂν δὲ
νηται δι' ἀῤῥωστίαν (πάσχει γὰρ συνεχῶς
ιχον), σὺν τῷ χιτωνίσκῳ τοῖς ὕδασι κατα-
ιδουμένη καὶ ἑαυτήν, ὥς φασιν. Ὁ διάκ.
δὲ καὶ αὕτη πάνυ τεθεραπευκέναι τὸν μακά-
ίννην. Ὁ ἐπίσκ. Καὶ τί ἄξιον τῆς αὐτοῦ
ς αὐτὸν ἐπεδείξατο; εἰ μὴ τὸ ἀπερίσπαστον E
μεριμνῆς μάζας παρασχομένη· ὅπερ ἐστὶν οὐ
ὶς τοῦ Χριστοῦ ἐργάταις, νύκτωρ τε καὶ μεθ'
τὰ τοῦ Χριστοῦ μεριμνῶσιν· ὥς λέγει Παῦ-
ζόμενος Περσίδα, τὸ αὐτὸ τῇ Ὀλυμπιάδι
ούσῃ· Ἀσπάσασθε, γράφων, Περσίδα τὴν
, ἥτις πολλὰ ἐκοπίασεν ἐν Κυρίῳ. Οἱ πάν-
τὰ ἑαυτῶν ζητοῦσιν, καὶ οὐ τὰ τοῦ Χριστοῦ.
ίτην τὸν μακάριον Νεκτάριον πλέον τεθερα-
, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς αὐτῇ πεί- F
Ἀμφιλόχιον δὲ καὶ Ὄπτιμον καὶ Γρηγόριον
ον τὸν ἀδελφὸν Βασιλείου, καὶ Ἐπιφάνιον
ου, τοὺς ἁγίους, τί δεῖ καὶ λέγειν, οἷς καὶ 66 A
ἀγρῶν καὶ χρήματα ἐδωρήσατο; Ὀπτίμου

bata, viro conjuncta cum esset, ita Deo volente, rerum omnium præscio et humanos eventus prævidente, vix viginti menses carnis voluptati, quæ omnibus imperat, servivit, cum maritus ejus B naturæ debitum cito persolvisset. Dicitur autem nunc etiam et virgo esse. Quæ enim potuit apostolicæ legi servire: *Volo adolescentiores viduas nubere, matresfamilias esse;* ea quidem non sustinuit; tamen cum genere et opibus, atque cognitione plurium scientiarum, necnon ingenio liberali et forma atque ætatis flore exornata esset, secundi conjugii laqueos, capreæ instar, audacter transiliens. *Justo enim lex posita non est, sed jugum detrectantibus, profanis, et iis qui libidine expleri non possunt.* Contigit autem per C quamdam satanæ invidiam, ut ejus præmatura viduitas delatione ad Theodosii Imperatoris aures perveniret, qui eam Elpidio cuidam, cognato suo, Hispano, in matrimonium dare cupiebat. Hic cum eam multum orasset, nec quidquam ab ea impetrasset, dolore affectus est, significante illa: Si me voluisset Rex meus cum viro vivere, virum mihi non abstulisset: quoniam autem me conjugalis vitæ minime idoneam cognovit, nec posse viro placere, et illum e corporis vinculis liberavit, et me a gravissimo jugo atque a viri D servitute eripuit, suave suum castimoniæ jugum menti meæ imponens. Post hoc responsum jubet Theodosius Præfecto urbis, ut ejus bona servarentur, usquedum triginta ætatis annos explesset. Qui statim post Imperatoris mandatum, eousque eam vexavit, incitatus ab Elpidio, ut ne facultatem quidem haberet cum insignibus episcopis colloquendi, neque ad ecclesiam accedendi: ut præ augustiis animi in conjugii voluntatem decideret. Illa vero ob hæc lætior, et gratias Deo agens, talia Imperatori renuntiavit: E Imperatori debitam et congruam episcopo virtutem in me humilem exhibuisti, Domine; mandans grave onus meum custodiri, cujus curam habebam, ut administraretur. Majus autem feceris, si illud pauperibus et Ecclesiis distribui jusseris. Ego enim jam dudum vanam gloriam ex ejusmodi distributione deprecata sum, ne negligerem animæ divitias, rebus terrenis implicita. F Itaque postmodum reversus a bello adversus Maximum, jussit eam bonorum suorum potestatem habere, audita virtutis ejus magnitudine. Diac. 66 A Merito ergo eam honorabat Joannes, quæ hanc vitæ regulam servabat. Episc. Abstinet autem ab

1. Tim. 5. 11.

1. Tim. 1. 5.

...ἐπηυξάμην.... κενοδοξίαν ἐκφυγεῖν.]
[a] ἀλουτὴ sic. Leg. ἀλουτεῖ. Georg. ἄλουτρος.]

[b] [Cod. τὸν οἰκοδεσπότην. Alterum e Georgio receperunt Bened.]

struxeram. Quod ut audierunt, ululantes discesserunt. Et hunc ipsum, quem dæmones non commoverant, diuturnum ei vitæ tempus promittentes, ut virum in desidiam pertraherent, Theophilus papa Principis edicto migrare jussit, et ad talem redegit necessitatem, ut ad Comitatum iret: qui nunc post mortem Ammonii, rursum desertissimam solitudinem repetiit, aratri evangelici veritus parabolam. (Luc. 9. 62.) Alius rursus presbyter Isaac nomine, discipulus Macarii, qui fuit discipulus Antonii, solitudinis amantissimus, quinquaginta annos agens, Scripturam omnem memoriter tenens, cerastas serpentes in manibus sine periculo portans, ex matris utero virgo, cum septennis solitudinem incolere cœpisset, post quadraginta annos, cum prædictis, a Theophilo Papa, veluti cribro, excussus est. Alter Isaac presbyter, et ipse discipulus ac successor Cronii presbyteri, discipuli ejusdem Antonii, Scripturarum et ipse peritus quam qui maxime, hospitalis si quis alius, adeo ut præ summa humanitate hospitium in eremo construxerit ad refrigerium ægrorum monachorum et peregrinorum, ad invisendos beatos patres illuc advenientium (dicitur autem ab omni ira alienus), trigesimum annum cum egisset in secessu, una cum his vexatus est. Ex his autem Isaac prior centum et quinquaginta sub se monachos habebat: cujus discipulos septem aut octo episcopos constituit Theophilus, dum Theophilus, hoc est, Dei amans, esset: alter autem ducentos et decem: cujus etiam discipuli plurimi episcopis annumerati sunt. Hi sunt, quos nudiustertius memoravimus Isidori presbyteri causa a Theophilo Papa ejectos ex eremo. Hi sunt, quos sacerdotes et diaconi despexerunt; et quos in virorum confusionem virilis mulier suscepit, atque in episcoporum condemnationem mulier diaconissa hospitio excepit; cujus laus in Ecclesiis multarum rerum causa celebratur: Samaritanum illum, quicumque tandem ille sit, imitata, qui a latronibus vulneratum, semivivum in descensu Jericho inveniens, proprio illum imposuit jumento, et ad stabulum usque tulit, atque humanitatis oleum cum adstringente vino permiscens, vulneribus medicinam fecit. Et hæc quidem de istis dicta sint. Quantam autem et pecuniarum et prædiorum copiam pauperibus distribuerit, non meum est dicere, sed eorum qui beneficium acceperunt: exsul quippe cum essem, ei oneri non fui. De ea vero audi quid præclarius. Parentibus or-

σὺν τοῖς προειρημένοις παρὰ τοῦ πάπα Θεοφίλου ἐσινιάζετο. Ἕτερος Ἰσαὰκ πρεσβύτερος, καὶ αὐτὸς μαθητὴς καὶ διάδοχος Κρονίου τοῦ πρεσβυτέρου, μαθητοῦ καὶ αὐτοῦ Ἀντωνίου, γνωστικὸς καὶ αὐτὸς ἐν Γραφαῖς ὑπερβαλλόντως, φιλόξενος εἴ καί τις ἄλλος, ὡς δι' ὑπερβολὴν φιλανθρωπίας ξενοδοχεῖον κατασκευάσαι ἐν τῇ πανερήμῳ εἰς ἀνάψυξιν καὶ τῶν ἀῤῥωστούντων μοναχῶν, καὶ τῶν ἐπιχωριαζόντων ξένων θέας ἕνεκεν τῶν μακαρίων πατέρων, φασὶ δὲ, ὀργῆς ἀλλότριος, τριακοστὸν ἔτος ἄγων ἐν τῇ ἀναχωρήσει, σὺν τούτοις ἐκακουχεῖτο. Τούτων ὁ μὲν πρότερος Ἰσαὰκ ἑκατὸν πεντήκοντα εἶχεν ὑφ' ἑαυτὸν ἀσκητάς· οὗ καὶ μαθητὰς ἐπισκόπους κατέστησεν ὁ Θεόφιλος ἕως ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ, ἡνίκα θεόφιλος ἦν· ὁ δ' ἕτερος διακοσίους δέκα, οὗ καὶ αὐτοῦ πολλοὶ ἐν ἐπισκόποις μαθηταὶ κατηριθμήθησαν. Οὗτοί εἰσι, περὶ ὧν τρίτην ἡμέραν διηγησάμεθα, Ἰσιδώρου χάριν τοῦ πρεσβυτέρου τῆς ἐρήμου ἠλάσθαι παρὰ Θεοφίλου τοῦ πάπα. Οὗτοί εἰσιν, οὓς παρεῖδον ἱερεῖς καὶ λευῖται, καὶ εἰς αἰσχύνην ἀνδρῶν ἀνδρεία γυνὴ ὑπεδέξατο, καὶ εἰς κρίμα ἐπισκόπων διάκονος θήλεια ἐξένισεν, ἧς ὁ ἔπαινος ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἐμπολιτεύεται πολλῶν ἕνεκεν, τὸν Σαμαρείτην ἐκεῖνον, ὅστις ποτέ ἐστι, μιμησαμένη, ὃς τὸν ὑπὸ λῃστῶν· συντριβέντα, ἡμιθανῆ, ἐν τῇ καταβάσει Ἱεριχὼ εὑρὼν, ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐπεβίβασεν ὑποζύγιον μέχρι τοῦ πανδοχείου ἐννηνοχὼς, καὶ τὸ τῆς φιλανθρωπίας ἔλαιον σὺν τῷ στύφοντι οἴνῳ κεράσας ἰάσατο τὰ οἰδήματα. Καὶ ταῦτα μὲν εἰρήσθω. Ὅσην δὲ περιουσίαν χρημάτων ἢ κτημάτων τοῖς δεομένοις διένειμεν, οὐκ ἐμὸν τὸ λέγειν, ἀλλὰ τῶν εὖ παθόντων· ὑπερόριος γὰρ ὢν, ἀβαρὴς ἐφυλάχθην. Ἄκουσον δὲ τῆς μείζονος ἀρετῆς. Ὀρφανὴ γὰρ ἀνδρὶ συναφθεῖσα οὐ συνεχωρήθη παρὰ τοῦ προγνώστου Θεοῦ, τοῦ προορῶντος [b] τὰς τῶν ἀνθρώπων ἐκβάσεις, οὐδὲ εἴκοσι μῆνας δουλεῦσαι τῇ τῆς σαρκὸς ἡδονῇ τῆς πάντων βασιλευούσης, τοῦ συναφθέντος αὐτῇ συντόμως τὸ τῆς φύσεως χρέος ἀπαιτηθέντος. Λέγεται δὲ παρθένος ὑπάρχειν, ὡς ἡ φήμη διδάσκει. Δυναμένη γὰρ τῷ ἀποστολικῷ νόμῳ δουλεῦσαι τῷ, Βούλομαι νεωτέρας χήρας γαμεῖν, οἰκοδεσποτεῖν· οὐκ ἠνέσχετο, καίπερ καὶ γένει καὶ πλούτῳ καὶ παιδείᾳ μαθημάτων πολυτελῶν, καὶ εὐφυΐᾳ φύσεως καὶ ἄνθους ὥρᾳ κεκοσμημένη, δορκάδος δίκην τοῦ δευτέρου γάμου τὴν παγίδα ἀνεκτῶς ὑπερπηδήσασα. Δικαίῳ γὰρ νόμος οὐ κεῖται, ἀλλ' ἀνυποτάκτοις, βεβήλοις, ἀκορέστοις περὶ φθοράν. Ἔτυχε δὲ κατά τινα φθόνον σατανικὸν δηλατορευθῆναι ταύτης τὴν ἄωρον χηρείαν εἰς τὰς ἀκοὰς Θεοδοσίου τοῦ βασιλέως, ὃς ἔσπευσεν αὐτὴν Ἐλπιδίῳ τινὶ συγγενεῖ ἑαυτοῦ Σπάνῳ συνάψαι εἰς

[b] Codex τὰς τῶν ψυχῶν ἐκβ.

γάμον. Καὶ πολλὰ λιπαρήσας τὴν ἄνθρωπον, ἀποτυχὼν ἐλυπήθη, δηλωσάσης αὐτῆς· εἰ ἐβούλετό με ὁ ἐμὸς βασιλεὺς ἄῤῥενι συζῆν, οὐκ ἄν μου τὸν πρῶτον ἀφείλετο· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀνεπιτήδειόν με τῷ πεφυρμένῳ βίῳ ἔγνω, μὴ δυναμένην ἀνδρὶ ἀρέσαι, κἀκεῖνον τοῦ δεσμοῦ ἠλευθέρωσε, κἀμὲ τοῦ βαρυτάτου ζυγοῦ καὶ τῆς ἀνδρικῆς δουλείας ἀπήλλαξε, τὸν χρηστὸν αὐτοῦ ζυγὸν τῆς ἐγκρατείας ἐπιθείς μου τῇ διανοίᾳ. Μετὰ τὴν ἀπόκρισιν ταύτην προστάσσει τῷ ἐπάρχῳ τῆς πόλεως, φρουρεῖσθαι ταύτης τὰ πράγματα, μέχρι οὗ πληρώσει τριάκοντα ἔτη τὴν τοῦ σώματος ἡλικίαν. Ὃς ἐξαυτῆς λαβὼν τὴν τοῦ βασιλέως ἐπιτροπὴν, εἰς τοσοῦτον αὐτὴν ἔθλιβεν, ὑποβαλλόμενος ὑπὸ τοῦ Ἐλπιδίου, ὡς μὴ ἔχειν ἐξουσίαν μηδὲ τοῖς ἐπισήμοις συντυγχάνειν τῶν ἐπισκόπων, μηδὲ ἐκκλησίᾳ παραβάλλειν, ἵνα στενωθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀκηδίας, καταπέσῃ εἰς τὴν αἵρεσιν τοῦ γάμου. Ἡ δὲ πλέον ἡσθεῖσα, καὶ τῷ Θεῷ εὐχαριστήσασα, ἀντεδήλωσε τῷ βασιλεῖ ταῦτα· πρέπουσαν βασιλεῖ, καὶ ἁρμόττουσαν ἀρετὴν ἐπισκόπῳ εἰς ἐμὲ τὴν ταπεινὴν ἐπεδείξω, δέσποτα, κελεύσας παραφυλαχθῆναί μου τὸ βαρύτατον φορτίον, περὶ οὗ ἐφρόντιζον, ὅπως διοικηθῇ· μεῖζον δὲ ποιήσεις, προστάξας αὐτὸ τοῖς πενομένοις καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις διασκορπισθῆναι. Ἐγὼ γὰρ * ἀπηυξάμην πάλαι τὴν ἐκ τῆς διανομῆς κενοδοξίαν, ὅπως μὴ ἀμελήσω τοῦ τῆς φύσεως πλούτου, ἑλιττομένη περὶ τὴν ὕλην. Οὗτος ἐπανελθὼν ἀπὸ τοῦ πρὸς Μάξιμον πολέμου, προσέταξεν ἐξουσιάζειν αὐτὴν τῶν πραγμάτων, ἀκούσας τὸν τῆς ἀσκήσεως αὐτῆς τόνον. Ὁ διάκ. Δικαίως οὖν αὐτὴν ἐτίμα ὁ Ἰωάννης, ἀσκουμένην οὕτως. Ὁ ἐπίσκ. Ἀπέχεται μὲν γὰρ ἐμψύχων, [a] ἀλουτὴ δὲ τὸ πλεῖστον· ἂν δὲ χρεία γένηται δι' ἀῤῥωστίαν (πάσχει γὰρ συνεχῶς [b] τὸν στόμαχον), σὺν τῷ χιτωνίσκῳ τοῖς ὕδασι καταβαίνει, αἰδουμένη καὶ ἑαυτὴν, ὡς φασίν. Ὁ διάκ. Λέγεται δὲ καὶ αὐτὴ πάνυ τεθεραπευκέναι τὸν μακάριον Ἰωάννην. Ὁ ἐπίσκ. Καὶ τί ἄξιον τῆς αὐτοῦ ἀρετῆς εἰς αὐτὸν ἐπεδείξατο; εἰ μὴ τὸ ἀπερίσπαστον τῆς καθημερινῆς μάζας παρασχομένη· ὅπερ ἐστὶν οὐ μικρὸν τοῖς τοῦ Χριστοῦ ἐργάταις, νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν τὰ τοῦ Χριστοῦ μεριμνῶσιν· ὡς λέγει Παῦλος, ἀσπαζόμενος Περσίδα, τὸ αὐτὸ τῇ Ὀλυμπιάδι τάχα καμούσῃ· Ἀσπάσασθε, γράφων, Περσίδα τὴν ἀγαπητὴν, ἥτις πολλὰ ἐκοπίασεν ἐν Κυρίῳ. Οἱ πάντες γὰρ τὰ ἑαυτῶν ζητοῦσιν, καὶ οὐ τὰ τοῦ Χριστοῦ. Οἶδα ταύτην τὸν μακάριον Νεκτάριον πλέον τεθεραπευκέναι, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς αὐτῇ πείθεσθαι. Ἀμφιλόχιον δὲ καὶ Ὄπτιμον καὶ Γρηγόριον καὶ Πέτρον τὸν ἀδελφὸν Βασιλείου, καὶ Ἐπιφάνιον τὸν Κύπρου, τοὺς ἁγίους, τί δεῖ καὶ λέγειν, οἷς καὶ κτήματα ἀγρῶν καὶ χρήματα ἐδωρήσατο; Ὀπτίμου

bata, viro conjuncta cum esset, ita Deo volente, rerum omnium præscio et humanos eventus prævidente, vix viginti menses carnis voluptati, quæ omnibus imperat, servivit, cum maritus ejus naturæ debitum cito persolvisset. Dicitur autem nunc etiam et virgo esse. Quæ enim potuit apostolicæ legi servire: *Volo adolescentiores viduas nubere, matresfamilias esse;* ea quidem non sustinuit; tamen cum genere et opibus, atque cognitione plurium scientiarum, necnon ingenio liberali et forma atque ætatis flore exornata esset, secundi conjugii laqueos, capreæ instar, audacter transiliens. *Justo enim lex posita non est, sed jugum detrectantibus, profanis, et iis qui libidine expleri non possunt.* Contigit autem per quamdam satanæ invidiam, ut ejus præmatura viduitas delatione ad Theodosii Imperatoris aures perveniret, qui eam Elpidio cuidam, cognato suo, Hispano, in matrimonium dare cupiebat. Hic cum eam multum orasset, nec quidquam ab ea impetrasset, dolore affectus est, significante illa: Si me voluisset Rex meus cum viro vivere, virum mihi non abstulisset: quoniam autem me conjugalis vitæ minime idoneam cognovit, nec posse viro placere, et illum e corporis vinculis liberavit, et me a gravissimo jugo atque a viri servitute eripuit, suave suum castimoniæ jugum menti meæ imponens. Post hoc responsum jubet Theodosius Præfecto urbis, ut ejus bona servarentur, usquedum triginta ætatis annos explesset. Qui statim post Imperatoris mandatum, eousque eam vexavit, incitatus ab Elpidio, ut ne facultatem quidem haberet cum insignibus episcopis colloquendi, neque ad ecclesiam accedendi: ut præ augustiis animi in conjugii voluntatem decideret. Illa vero ob hæc lætior, et gratias Deo agens, talia Imperatori renuntiavit: Imperatori debitam et congruam episcopo virtutem in me humilem exhibuisti, Domine; mandans grave onus meum custodiri, cujus curam habebam, ut administraretur. Majus autem feceris, si illud pauperibus et Ecclesiis distribui jusseris. Ego enim jam dudum vanam gloriam ex ejusmodi distributione deprecata sum, ne negligerem animæ divitias, rebus terrenis implicita. Itaque postmodum reversus a bello adversus Maximum, jussit eam bonorum suorum potestatem habere, audita virtutis ejus magnitudine. Diac. Merito ergo eam honorabat Joannes, quæ hanc vitæ regulam servabat. Episc. Abstinet autem ab

1. Tim. 5. 11.

1. Tim. 1. 5.

* [Georg. ἐπηυξάμην.... κενοδοξίαν ἐκφυγεῖν.]

[a] [Cod. ἀλουτὴ sic. Leg. ἀλουτεῖ. Georg. ἄλουτρος.]

[b] [Cod. τὸν οἰκοδεσπότην. Alterum e Georgio receperunt Bened.]

Quorum Patrum imitator Joannes, ut legitimus filius, non autem spurius, putrescentem variis cupiditatibus hominum gregem sanare desiderans ad arctius vitæ genus, sui judex et legislator fuit, constanti proposito se roborans, a conviviis et conventibus facetorum, ridiculorum, scurrarum recedens, mentis suæ oculum spiritali armatura muniens, ne per epulas et intempestivos sermones ingressum nacta vecordia, castimoniam deleret, juxta eum qui dicit : *Corrumpunt bonos mores colloquia prava*. Ideo insidiis appetitus est : gravis enim ipsis erat, qui luceret, ut lucerna lippientibus oculis. Talis erat misericors Jeremias, qui principum et sacerdotum incredulitatem lacrymis deplorat, et addit : *Quis dabit capiti meo aquam, atque oculis meis fontem lacrymarum? et plorabo die ac nocte populum meum ;* rursus, *Quis dabit mihi in solitudine diversorium ultimum? et derelinquam populum meum, et recedam ab eis, quia omnes adulteri sunt :* cœtum prævaricatorum conventum nominans falsorum prophetarum ac sacerdotum : sicut alibi Deum alloquitur, non quod ille ignoret, sed sicut nos eum imitari debeamus : *Domine, si sedi in concilio ludentium, sed reverebar a facie tua : solus sedebam, quoniam amaritudine repletus sum*. Consona eis etiam David loquitur : *Non sedi cum concilio vanitatis, et cum iniqua gerentibus non introibo*. Quod explicans addit : *Odi ecclesiam malignantium, et cum impiis non sedebo : lavabo inter innocentes manus meas*, hoc est, activas facultates : *et circumdabo altare tuum, Domine*. Qui autem minus altaris curam habent, et ei terga vertunt, non proposito, sed vita sua, non solum illotis manibus et sanguinolentis, munerum donatione ac perceptione, atque falsis accusationibus, sed lutulentis pedibus calcitrantes, illud concedant. De quibus Ezechiel propheta præsignificans ait : *Introduxit me ad vestibulum atrii, et vidi, et ecce foramen unum in pariete. Et dixit ad me : Perfode, fili hominis. Et fodi, ac vidi, et ecce ostium unum. Et dixit ad me : Ingredere, et vide abominationes pessimas, quas faciunt hic. Et ingressus sum, et ecce omnis similitudo reptilis et jumenti, et idola vana abominationes. Et dixit mihi : Vidisti, fili hominis, quæ seniores domus Israel faciunt in tenebris, in cubiculo,* mentem innuens. *Ideo dixerunt : Non videt nos Dominus : dereliquit Dominus terram. Et dixit ad me : Adhuc videbis abominationes majores, quas isti faciunt. Et intro-*

1. Cor. 15. 33. — Jer. 9. 1. 2. — Jer. 15. 17. — Psal. 25. 4.—6. — Ezech. 8. 7.—17.

χῶνται· σύνοδον ἀθετούντων τὸν σύλλογον ὀνομάζων E τῶν ψευδοπροφητῶν καὶ ἱερέων· ὡς καὶ ἀλλαχοῦ προσφωνεῖ τῷ Θεῷ, οὐχ ὡς αὐτοῦ ἀγνοοῦντος, ἀλλ' ὡς ἡμῶν ὀφειλόντων μιμεῖσθαι· Κύριε, εἰ ἐκάθισα ἐν συνεδρίῳ αὐτῶν παιζόντων, ἀλλ' εὐλαβούμην ἀπὸ προσώπου σου· καταμόνας ἐκαθήμην, ὅτι πικρίας ἐνεπλήσθην. Συνῳδὰ δὲ τούτοις καὶ Δαυὶδ, Οὐκ ἐκάθισα μετὰ συνεδρίου ματαιότητος, λέγων, καὶ μετὰ παρανομούντων οὐ μὴ εἰσέλθω· καὶ ἐπιφέρει σαφηνίζων· Ἐμίσησα ἐκκλησίαν πονηρευομένων, καὶ μετὰ ἀσεβῶν οὐ μὴ καθίσω· νίψομαι ἐν ἀθῴοις τὰς χεῖράς μου, τὰς πρακτικὰς δυνάμεις, καὶ κυκλώσω F τὸ θυσιαστήριόν σου, Κύριε. Οἱ δὲ ἔλαττον φροντίσαντες τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ δόντες αὐτῷ νῶτα οὐ προθέσει ἀλλ' ᾗ βιοῦσιν, οὐ μόνον ἀνίπτοις χερσὶ καὶ ᾑμαγμέναις, δωροδοκίᾳ, δωροληψίᾳ καὶ ψευδογραφίᾳ, ἀλλὰ καὶ πεπηλωμένοις ποσὶ λὰξ πατοῦντες· περὶ ὧν 68 A αἰνιττόμενος ὁ προφήτης Ἰεζεκιὴλ φησιν· Εἰσήγαγέ με ἐπὶ τὰ πρόθυρα τῆς αὐλῆς, καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ὀπὴ μία ἐν τῷ τοίχῳ. Καὶ εἶπε πρός με· διόρυξον, υἱὲ ἀνθρώπου. Καὶ διώρυξα, καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ θύρα μία. Καὶ εἶπε πρός με· εἴσελθε, καὶ ἴδε τὰς ἀνομίας τὰς πονηρὰς, ἃς ποιοῦσιν ὧδε. Καὶ εἰσῆλθον, καὶ ἰδοὺ πᾶσα ὁμοίωσις ἑρπετοῦ καὶ κτήνους, καὶ εἴδωλα μάταια βδελύγματα. Καὶ εἶπέ μοι· ἑώρακας, υἱὲ ἀνθρώπου, ἃ ποιοῦσιν οἱ πρεσβύτεροι οἴκου Ἰσραὴλ ἐν B σκοτεινῷ ἐν τῷ κοιτῶνι, αὐτῶν διάνοιαν αἰνιττόμενος. Διότι εἶπον· οὐχ ὁρᾷ Κύριος ἡμᾶς, ἐγκαταλέλοιπε Κύριος τὴν γῆν. Καὶ εἶπε πρός με· ἔτι ὄψει ἀνομίας μείζονας, ἃς οὗτοι ποιοῦσι. Καὶ εἰσήγαγέ με εἰς ἕτερον τόπον, καὶ ἔδειξέ μοι· καὶ ἰδοὺ ἐκεῖ γυναῖκες καθήμεναι κλαίουσαι τὴν Θαμβούζ. Καὶ πάλιν Εἰσήγαγέ με εἰς τὸν οἶκον Κυρίου τὸν ἐσώτερον· καὶ ἰδοὺ ἐκεῖ εἴκοσι καὶ τέσσαρες πρεσβύτεροι, καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν διεστραμμένα, καὶ νῶτα αὐτῶν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον. Καὶ εἶπε πρός με· μὴ μικρὰ ταῦτα, ἃ ὁ οἶκος Ἰσραὴλ ποιεῖ; Ἠναγκάσθημεν C δὲ τῆς τοῦ προφήτου περικοπῆς μνημονεῦσαι διὰ τοὺς ἀφειδεστέρους τῶν οἰομένων εἶναί τι, καὶ ἑαυτοὺς φρεναπατούντων, καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην συγχεόντων, διὰ τὸ νῶτα δοῦναι τῇ τοῦ Κυρίου τραπέζῃ, Οἷς τὸ κρίμα οὐκ ἀργεῖ, καὶ ἡ ἀπώλεια αὐτῶν οὐ νυστάζει· οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες, περὶ ὧν Ἰούδας ὁ ἀδελφὸς Ἰακώβου φησίν· Οὗτοί εἰσιν οἱ ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν σπιλάδες, συνευωχούμενοι ἀφόβως, ἑαυτοὺς ποιμαίνοντες· νεφέλαι

ἄνυδροι ὑπὸ ἀνέμων φερόμεναι, καὶ κύματα ἄγρια θαλάσσης ἐπαφρίζοντα τὰς ἑαυτῶν αἰσχύνας, ἀστέρες πλανῆται, οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς αἰῶνα τετήρηται. Ἣ μὲν γὰρ νεφέλας ἀνύδρους ἐκάλεσε, τὴν πονηρὰν αὐτῶν ᾐνίξατο χάλαζαν, τὴν τῆς ἀμπέλου ἀντίδικον· ᾗ δὲ πλανῆτας ἀστέρας, τὸ τῆς νηὸς ἐπίβουλον ὑπηνίξατο· ἥτις ναῦς καὶ ἄμπελός ἐστιν ἡ Ἐκκλησία. Τίνα δέ ἐστιν, ἃ τοῖς τοιούτοις ἕψεται ἐξ ἀνάγκης; Ἄκουσον πάλιν τοῦ αὐτοῦ διηγουμένου προφήτου Ἰεζεκιήλ· Καὶ ἔδειξέ μοι, καὶ ἰδοὺ ἄνδρες ἐξήρχοντο ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς πύλης τῆς ὑψηλῆς τῆς βλεπούσης πρὸς βοῤῥᾶν, καὶ ἑκάστου πέλυξ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. Καὶ ἀνὴρ εἷς ἐν μέσῳ αὐτῶν, ἐνδεδυκὼς ποδήρη, καὶ ζώνη σαπφείρου ἐπὶ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ. Καὶ εἰσῆλθον, καὶ ἔστησαν ἐχόμενοι τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ χαλκοῦ· καὶ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ Ἰσραὴλ ἀνέβη ἀπὸ τῶν Χερουβὶμ, ἡ οὖσα ἐπ' αὐτῶν εἰς τὸ αἴθριον τοῦ οἴκου. Καὶ ἐκάλεσε τὸν ἄνδρα τὸν ἐνδεδυμένον τὸν ποδήρη, ὃς εἶχεν ἐπὶ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ τὴν ζώνην. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς αὐτόν· διέλθε μέσην τὴν πόλιν τὴν Ἱερουσαλὴμ, καὶ δὸς τὸ σημεῖον ἐπὶ τὰ μέτωπα τῶν ἀνδρῶν τῶν καταστεναζόντων, καὶ κατοδυνωμένων ἐπὶ πάσαις ταῖς ἀνομίαις ταῖς γινομέναις ἐν μέσῳ αὐτῶν. Καὶ αὐτοῖς εἶπε, δηλαδὴ τοῖς ἓξ τοῖς ἔχουσι τοὺς πέλυκας, ἀκούοντός μου· πορεύεσθε εἰς τὴν πόλιν ὀπίσω αὐτοῦ, δηλαδὴ τοῦ τὰ σημεῖα τιθέντος ἐπὶ τῶν μετώπων· καὶ κόπτετε, καὶ μὴ φείσησθε τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑμῶν, καὶ μὴ ἐλεήσητε· πρεσβύτερον καὶ νεανίσκον καὶ παρθένον καὶ νήπια καὶ γυναῖκας ἀποκτείνατε εἰς ἐξάλειψιν. Ἐπὶ δὲ πάντας, ἐφ' οὓς ἐστι τὸ σημεῖον, μὴ ἐγγίσητε, καὶ ἀπὸ τῶν ἁγίων μου ἄρξασθε. Καὶ ἤρξαντο ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν τῶν πρεσβυτέρων, οἳ ἦσαν ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου. Εἰ δέ τις νομίζει περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἰουδαίαν προφητεύεσθαι ταῦτα, οὗτος ἔοικε καὶ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίαν ἠγνοηκέναι· οὐ γὰρ πρὸ τῆς αἰχμαλωσίας ἱεράτευσεν ὁ Ἰεζεκιήλ. Παῖς γὰρ ἔτι νεαρὸς συναιχμαλωτισθεὶς κατὰ οἰκονομίαν Θεοῦ τῇ φυλῇ τοῦ Λευὶ, τῷ τριακοστῷ ἔτει τῆς ὁράσεως καταξιοῦται τῶν μελλόντων, ἱερατεύων ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, ὡς αὐτὸς ὑφηγεῖται· Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ τριακοστῷ ἔτει, ἐν τῷ τετάρτῳ μηνὶ, πέμπτῃ τοῦ μηνός· καὶ ἐγὼ ἤμην ἐν μέσῳ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ τοῦ Χοβάρ. Καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα· Ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς Ἰεζεκιὴλ, υἱὸν Βουζὶ, τὸν ἱερέα ἐν γῇ Χαλδαίων ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Χοβάρ. Εἰ δὲ ἐντεῦθεν

duxit me in alium locum, atque ostendit mihi: et ecce ibi mulieres sedebant, plangentes Thambos. Et rursus: *Introduxit me in domum Domini interiorem: et ecce ibi viginti quatuor seniores, et facies eorum, et dorsa eorum contra altare. Et dixit ad me: Numquid leve est hoc quod facit domus Israel?* Coacti fuimus hujus prophetæ capituli meminisse, propter impudentiores, qui se esse aliquid putant, et seipsos dementant, ac ecclesiasticam pacem perturbant: eo quod terga vertunt mensæ Domini, *Quibus judicium non cessat, et perditio eorum non dormitat:* qui terrena sapiunt, de quibus Judas, frater Jacobi, ait: *Hi sunt, qui in epulis vestris maculæ, convivantes sine timore, semetipsos pascentes: nubes sine aqua, quæ a ventis circumferuntur: fluctus feri maris, despumantes suas confusiones: sidera errantia, quibus caligo tenebrarum servata est in æternum.* Cum autem *nubes sine aqua* vocavit, malam eorum significavit grandinem, vineæ adversariam: cum *errantia sidera*, insidias navis designavit: quæ quidem navis et vinea Ecclesia est. Quænam autem illa sunt, quæ talia ex necessitate subsequentur? Audi rursus eumdem prophetam Ezechielem narrantem: *Et ostendit mihi, et ecce viri veniebant de via portæ superioris, quæ respicit ad Aquilonem, et uniuscujusque securis in manu ejus. Vir quoque unus in medio eorum vestitus talari, et zona sapphiri in renibus ejus. Et ingressi sunt, et steterunt juxta altare æreum: et gloria Domini Israel ascendit de Cherubim, quæ erat in ipsis ad atrium domus. Et vocavit virum qui indutus erat talari, qui habebat in lumbis suis zonam. Et dixit Dominus ad eum: Transi per mediam civitatem Jerusalem, et da signum super frontes virorum gementium et dolentium super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio eorum. Et illis dixit*, sex illis scilicet, qui habebant secures, *Audiente me, Ite in civitatem, sequentes eum*, videlicet eum, qui signa posuit super frontes: *et percutite, et ne parcite oculis vestris, neque misereamini: senem, adolescentulum, virginem, parvulos, et mulieres interficite usque ad internecionem. Ad omnes autem, super quos est signum, ne accedite, et a sanctis meis incipite. Cœperunt ergo a viris senioribus, qui erant in domo Domini.* Si quis autem putet hæc de Judæis tantum prædici, is Servatoris adventum videtur ignorare: non enim ante captivitatem sacerdotio functus est Ezechiel. Adhuc enim puer admo-

2. Petr. 2. 3.

Judæ. 1. 12. 13.

Ezech. 9. 1—6.

dum cum tribu Levi in captivitatem abductus est; per Dei dispensationem trigesimo anno visione futurorum dignus habitus est, sacerdos in ipsa captivitate, ut ipse narrat: *Et factum est in trigesimo anno, in mense quarto, quinta mensis: et ego eram in medio captivitatis super fluvium Chobar:* et rursus paulo post: *Factus est sermo Domini ad Ezechielem, filium Buzi, sacerdotem in terra Chaldæorum ad flumen Chobar.* Si quis autem hinc in angustias redactus, dixerit nobis: Cum præcesserit Servator, qui et crucis signum in fronte dedit, quare advenisse creditus non est Servator qui, Vespasiano Romanis imperante, delevit quadragesimo post anno synagogam, quæ iniqua patraverat? suscipimus quidem ista sentientem, ipsum autem ut novi Testamenti filium, oramus, ut fidem habeat Paulo talium magistro, qui de omnibus ejusmodi libris dicit: *Hæc autem in figura contingebant illis; scripta vero sunt ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt.* Hæc autem dico, nequaquam apprecans, ut gladius ferreus veniat super inimicos Dei, absit. Neque enim de gladio ferreo loquitur propheta, sed de alia quadam punitrice virtute, de qua Ezechiel dicit: *Terra super quam gladium inducam (inducam vero id est permittam), et ceperit populus terræ virum unum, et ponent sibi speculatorem, et viderit speculator gladium venientem, et tuba sonuerit, et signum dederit populo, atque audierit qui audit, et non caverit; veniens autem gladius apprehenderit aliquem: sanguinem ejus ab eo requiram, quia non audivit vocem tubæ.* Et rursus: *Si autem speculator viderit venientem gladium, et tuba non cecinerit, neque populo significaverit; veniens autem gladius apprehenderit aliquem: sanguinem ejus de manu speculatoris requiram, quia cum videret gladium, tuba non cecinit.* Ejusmodi periculum, nequaquam dormiens infidelitatis somno, neque voluptatis pigritia piger, beatus Joannes ante oculos habens, altius tuba clamabat, non obscurum edens sonum, sed apertam plane scientiam dans diabolici gladii, fugere omnes hortabatur. Quicumque autem conscientiam puram, veluti signum in animæ fronte, habuerunt, per gratiam Dei cum vobis Romanis fidelibus servati sunt: qui vero inquinatam, populos ac sacerdotes in mutuum certamen accenderunt, ut publicis malis sua obumbrarent. DIAC. Mire quidem dixisti. Constat autem fieri non posse, ut homo in

Ezech. 1. 1. — Ibid. v. 3. — 1. Cor. 10. 11. — Ezech. 33. 2.—6.

στενούμενός τις ἐρεῖ ἡμῖν· προηγησαμένου τοῦ Σωτῆρος, ὃς καὶ τὸ σημεῖον δέδωκεν ἐπὶ τῶν μετώπων τοῦ σταυροῦ, ἐπηκολουθηκέναι ἀπιστηθέντος τοῦ Σωτῆρος, τὴν βασιλείαν Ῥωμαίων ἐπὶ Οὐεσπασιανοῦ συγκόψαντος τῷ τεσσαρακοστῷ ἔτει τὴν τὰ παράνομα ἐργασαμένην συναγωγήν· ἀποδεχόμεθα μὲν τὸν ταῦτα νοοῦντα, παρακαλοῦμεν δὲ αὐτὸν, ὡς υἱὸν C τῆς καινῆς διαθήκης, πείθεσθαι τῷ τῶν τοιούτων μύστῃ Παύλῳ τῷ λέγοντι περὶ πάντων τῶν τοιούτων βιβλίων τὸ, Ταῦτα δὲ τυπικῶς συνέβαινεν ἐκείνοις· P. ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντηκεν. Ταῦτα δὲ λέγω, οὐχὶ δι' εὐχῆς ἔχων σιδηρᾶν ῥομφαίαν ἐλθεῖν ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ, ἄπαγε· οὔτε γὰρ περὶ σιδηρᾶς ὁ προφήτης σημαίνει, ἀλλὰ περὶ ἑτέρας τινὸς κολαστικῆς δυνάμεως, περὶ ἧς ὁ αὐτὸς Ἰεζεκιὴλ λέγει· Γῆ ἐφ' ἣν ῥομφαίαν ἐπάγω ἐπ' αὐτήν (τὸ δὲ ἐπάγω, ἀντὶ τοῦ D συγχωρήσω), καὶ λάβῃ ὁ λαὸς τῆς γῆς ἄνδρα ἕνα, καὶ δώσουσιν ἑαυτοῖς εἰς σκοπὸν, καὶ ἴδῃ ὁ σκοπὸς τὴν ῥομφαίαν ἐρχομένην, καὶ σαλπίσῃ τῇ σάλπιγγι, καὶ σημάνῃ τῷ λαῷ, καὶ ἀκούσῃ ὁ ἀκούων, καὶ μὴ φυλάξηται· ἐπελθοῦσα δὲ ἡ ῥομφαία καταλάβῃ τινὰ, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐξ αὐτοῦ ἐκζητήσω, ὅτι οὐκ ἤκουσε τῆς φωνῆς τῆς σάλπιγγος. Καὶ πάλιν· Ἐὰν δὲ ὁ σκοπὸς ἴδῃ τὴν ῥομφαίαν ἐρχομένην, καὶ μὴ σαλπίσῃ τῇ σάλπιγγι, καὶ τῷ λαῷ μὴ σημάνῃ, ἐπελθοῦσα δὲ ὁ ῥομφαία καταλάβῃ τινὰ, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῆς E χειρὸς τοῦ σκοποῦ ἐκζητήσω, ὅτι ἰδὼν τὴν ῥομφαίαν, οὐκ ἐσάλπισε. Τοῦτον τὸν κίνδυνον οὐχ ὑπνῶν τὸν τῆς ἀπιστίας ὕπνον, οὐδὲ ὀκνῶν τὸν τῆς φιληδονίας ὄκνον ὁ μακάριος Ἰωάννης πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων, ὑψηλότερον σάλπιγγος ἐβόα, οὐκ ἄδηλον φθόγγον σημαίνων, P. ἀλλ' εὔδηλον γνῶσιν παρέχων τῆς διαβολικῆς ῥομφαίας, παρεκάλει φεύγειν τοὺς πάντας. Καὶ ὅσοι μὲν τὸ συνειδὸς καθαρὸν καθάπερ σημεῖον ἐπὶ τοῦ τῆς ψυχῆς μετώπου ἔσχον, χάριτι Θεοῦ σὺν ὑμῖν τοῖς F πιστοῖς Ῥωμαίοις διεσώθησαν· ὅσοι δ' αὖ πάλιν μεμολυμμένον, τοὺς λαοὺς καὶ τοὺς ἱερεῖς εἰς τὴν κατἀλλήλων φιλονεικίαν ἐξέκαυσαν, ἵνα τοῖς κοινοῖς κακοῖς τὸ καθ' ἑαυτοὺς συσκιάσωσιν. Ὁ διάκ. Θαυμασίως μὲν εἴρηκας. Ὡμολόγηται δὲ, ὅτι ἀμήχανόν 70 A ἐστι πρᾶγμα, ἄνθρωπον ἄμεμπτον ἐν τῷ περιγείῳ βίῳ τούτῳ εὑρεθῆναι τέλειον, τῆς Γραφῆς λεγούσης πολλαχῶς· Τίς καυχήσεται ἁγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν; ἢ τίς παῤῥησιάσεται καθαρὸς εἶναι ἀπὸ ἁμαρτίας; Πλὴν ὅμως οὐκ ἔγνω χρήσασθαι τῷ καιρῷ ὁ μακά-

ριος Ἰωάννης· τοῖς γὰρ κεκρατημένοις οὐ δεῖ παρεγγειρεῖν. Ὁ ἐπίσκ. Ἔοικάς μοι, καλὲ Θεόδωρε, πανοῦργος ὑπάρχειν. Συμπάθειαν γὰρ, ὡς ἔπρεπέ σοι, ἀπ' ἀρχῆς ἡμῖν προβαλλόμενος μετά τινος κατανύξεως, ἐκ τοῦ κατὰ μικρὸν εὑρίσκῃ φιλοσκώπτης ὑπάρχων· οὔτε γὰρ οἱ νομιζόμενοι ἐχθροὶ οὕτω δεινῶς τὰ κατ' αὐτὸν διεμέμψαντο. Ὁ διάκ. Πρὸς τί (7.) ἠχθέσθης, φιλαλήθης ἀκούσας, πάτερ; ὅτι εἶπον· οὐ προσέσχε τῷ καιρῷ ὁ μακάριος Ἰωάννης; τῆς Γραφῆς λεγούσης· Ἐν τόποις δυναστῶν μὴ ὑφίστασο· καὶ πάλιν, Τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι, μάλιστα ἐπὶ τῶν παραίνεσιν ἢ ὠφέλειαν μὴ δεχομένων. Ὁ ἐπίσκ. Μακάριοί ἐστε, οὕτω τὰς Γραφὰς ἑρμηνεύοντες· τὸ γὰρ, Ἐν τόποις δυναστῶν μὴ ὑφίστασο, παρὰ τῷ Ἐκκλησιαστῇ, πρὸς τοὺς ἀναξίους καὶ ἀδυνάτους (C) ἱερωσύνης εἴρηται, ἵνα μὴ ταύτην ἁρπάζωσι. Δυνάστας γὰρ τοὺς κατ' ἀρετὴν διδασκάλους λέγει· πρῶτον τοὺς ἀποστόλους, οἵτινες ἦσαν δυνάσται, τὸ τῆς δυνάμεως ἠμφιεσμένοι πνεῦμα, ἔπειτα τοὺς μιμητὰς τούτων. Καὶ τὸ Ἐξαγοράζειν δὲ τὸν καιρὸν, τοιοῦτόν ἐστιν, οὐχ ἵνα ὑποκριθῶμεν, κλέπταις συντρέχοντες, καὶ μετὰ μοιχῶν τὴν μερίδα τιθέντες, ἀλλ' ἵνα κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἁμαρτίας διὰ τῆς ἀρετῆς ἀγοράσωμεν τὸν καιρὸν, μὴ πωλήσαντες αὐτὸν τῇ ἁμαρτίᾳ. Ὁ δὲ κατὰ μικρὸν τούτῳ τῷ τρόπῳ τὸν (D) καιρὸν ἐξαγοράζων, ὅλον ἑαυτοῦ τὸ ζῆν ἐξηγόρασεν, παραχωρήσας τὰ τοῦ βίου ἡδέα, ἵνα τὰ ὑπὲρ βίον εὑρήσῃ. Ὥσπερ καὶ οἱ μάρτυρες πεποιήκασι, δόντες τὸ ζῆν τὸ αἱμάτινον, τὴν ἀφθαρσίαν ἐκληρονόμησαν, κυρίως αὐτοὶ τὸν καιρὸν ἐξαγοράσαντες. Εἰ δὲ μὴ (8.) οὕτω ταῦτα νοεῖται, ἔσονται καὶ οἱ περὶ Μωϋσέα καὶ Ἠλίαν καὶ Μιχαίαν καὶ Δανιὴλ καὶ Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν καὶ Ἡσαΐαν καὶ Πέτρον καὶ Παῦλον, ἵνα μὴ πλείονας εἴπω, τὸν ἑαυτῶν καιρὸν ἀγνοήσαντες· (E) ἐπειδὴ ὁ μὲν φυγῇ τὴν σωτηρίαν ἑαυτῷ πορίζεται, διὰ τὸν ἔλεγχον τὸν πρός τινα, ἐν ὄρεσιν ἐθνικοῦ πρόβατα νέμων· ὁ δὲ ὑπὸ κάρου τῇ λύπῃ πιεσθεὶς, εἰς ὕπνον κατέπεσεν, οὔτε τοίχου ἢ πέτρας σκιὰν εὑρίσκων, ἀλλ' ὑπὸ φυτὸν ἀρκεύθινον, ὃ καὶ αὐτὸ ἀμυδρῶς [a] κατασκεπάζει· ὁ δὲ ἐπρίζετο· ὁ δὲ εἰς λάκκον λεόντων ἐχαλᾶτο ὑπὲρ εὐσεβείας· ὁ δὲ ἐν φυλακῇ ἤγουν μυχῷ τινι δέσμιος ἐφυλάσσετο, ἄρτον θλίψεως καὶ ὕδωρ στενὸν καταδικασθεὶς λαμβάνειν, ἵν' ἐπὶ μακρὸν (F) κατατηκόμενος χρόνον, βίᾳ τὸ ζῆν ἀποῤῥήξῃ διὰ τὴν

hac terrena vita irreprehensibilis prorsus inveniatur, dicente pluribus in locis Scriptura: *Quis gloriabitur mundum se habere cor? aut quis fiduciam habebit, purum se esse a peccato?* (Prov. 20. 9.) Verum non novit uti tempore B. Joannes: res enim constitutas temere movere non oportet. (B) Episc. Videris mihi, bone Theodore, nimium astutus esse. Cum enim initio miserationem, ut decuit, nobis exhibueris cum quadam compunctione, inde paulatim dicax irrisor inveniris esse: neque qui putabantur inimici, tam acriter illum vituperarunt. Diac. Quid indignaris, pater, qui veritatis amans audis, quod dixerim non observasse tempus beatum Joannem? cum Scriptura dicat: *In locis potentium ne subsistas*: et rursus, *Redimentes tempus*, præsertim in iis qui monita (Prov. 25. 6. Ephes. 5. 16. Col. 4. 5.) (C) utilitatemque non admittunt. Episc. Beati estis, qui sic Scripturas interpretamini. Id enim apud Ecclesiasten, *In locis potentum ne steteris*, adversus indignos et incapaces sacerdotii dictum est, ne illud rapiant. Potentes enim, virtutis magistros dicit: primum quidem apostolos, qui erant potentes, virtutis spiritum induti: deinde eorum imitatores. Et illud, *Redimere tempus*, perinde est ac, Ne hypocritæ simus, cum furibus currentes, et cum adulteris partem ponentes; sed ut tempore suo tempus peccati virtute redimamus, non (D) illud peccato vendentes. Qui autem hoc modo paulatim tempus redimit, totam redimit vitam suam, ut omissis sæculi voluptatibus cælestia dona nanciscatur: quomodo et martyres fecerunt, qui hanc corpoream vitam exponentes, incorruptibilitatem consecuti sunt, revera ipsi tempus redimentes. Si vero ista non sic intelliguntur, Moyses certe et Elias et Michæas et Daniel et Joannes Baptista et Isaias et Petrus atque Paulus, ne plures commemorem, tempus suum ignorasse invenientur: quoniam ille fuga salutem sibi quærit ob reprehensionem alicujus, dum gentilis cujusdam oves in monte pasceret: alius præ torpore, dolore oppressus, in somnum decidit; neque parietis aut saxi inveniens umbram, sed sub junipe- (3. Reg. 19. 4.) ri virgulto, quod et ipsum exile erat, se collocat: alius serra secabatur: alius pro pietate in foveam leonum demittebatur: alius in carcere, hoc est, in specu quodam vinctus servabatur, panem tribulationis, et aquam angustiæ sumere condemnatus, ut longo tempore contabescens, vi- (F) tam vi abrumperet, propter suam adversus regem quemdam loquendi libertatem. Quid autem

[a] [Legebatur κατασκευάζει, quod e Cod. correximus. « Coteler 656, A, κατασκιάζει, *obumbrat*. » Salvin.]

mihi dices de Joanne, qui inter natos mulierum parem non habet? an minime norat tempore uti, quoniam propter apertam et minime adumbratam adulterii Herodis increpationem capite minutus est, curans, ut medicus Herodem insanabili morbo affectum, aut urens, aut secans? Qua ratione et Joannes miserans et amans, increpabat infirmos. Si autem Joannes Baptista tempus non norat, quomodo sæculorum opificem et factorem agnovit, dicens : *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi?* quomodo Paulus et Petrus, columnæ Ecclesiæ, tempus ignorabant, qui etiam post mortem volentibus atque pulsantibus aperiunt, et claudunt pœnitentiæ tempora? quoniam maxime hic cruci affixus est, pedibus obversis, viam in cælum significans; ille capite truncatur ob suam in Christo loquendi libertatem, ne a vero excideret capite. Ne igitur admiseris eos, qui cum quadam increpatione sanctorum loquendi libertatem culpant. Gentilium enim et judicio suo sapientum ista consuetudo est, qui amore hujus vitæ etiam martyrum constantiam irrident. Neque enim vel gladium obtusum, vel otiosam esse loquendi libertatem oportet. Et quemadmodum ab unguento fragrantia separari non potest, sic neque a loquendi libertate benevolentia. Ac si quidem coram famulis, aut amicis, aut suis, reprehensio fieret, coram quibus erubescere molestum est : forte accusandus esset qui libere radargueret, quippe qui tempus et locum ignoraret : si autem in Ecclesia, velut in macello, proborum encomia fiunt, et increpationes negligentium : quid exasperamur adversus increpationes, quæ sine nomine, et utiliter fiunt? alentes crimina, nec obtemperantes ei, qui dixit, *Omne quod in macello venit, manducate, nihil discernentes.* Quod nisi ita sit, sancti iterum invenientur civitates quasdam aut regiones scandalizasse ob increpationes, alias vero laudibus suis subvertisse. Primus sanctus Job Phœnicen quamdam regionem objurgans, quasi satanam hostem suum in se attrahentem, sic dicit : *Partem autem ei dant gentes Phœnicum.* Deinde Moyses et prophetæ Ægyptum criminantur, fornacem ferream appellantes et tenebras, atque Palæstinam laudibus extollunt, terramque promissionis vocant : cum Ægyptus inveniatur probo quidem terra promissionis, ignavo autem Palæstina, non solum fornax ferrea, sed et tenebræ exteriores infidelitatis causa : quoniam non loca vituperio, aut laude digna sunt, sed homi-

Joan. I. 36.

I. *Cor.* 10. 25.

Job. 40. 25. in Græco.

πρὸς βασιλέα τινὰ παῤῥησίαν. Τί δέ μοι λέξεις περὶ τοῦ ἀζύγου ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννου; ἆρα οὐκ ἔγνω τῷ καιρῷ χρήσασθαι, ἐπειδὴ διὰ τὸν ἀνεπισκίαστον ἔλεγχον τῆς Ἡρώδου μοιχείας τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη, κηδόμενος τοῦ Ἡρώδου ὡς ἰατρὸς, νοσοῦντος τὸ ἀνίατον πάθος ἢ, καίων ἢ τέμνων; Ὢ λόγῳ καὶ Ἰωάννης ἐλεῶν ἢ φιλῶν, ἤλεγχε τοὺς νοσοῦντας. Εἰ δὲ ὁ Βαπτιστὴς τὸν καιρὸν οὐκ ἔγνω, πῶς τὸν τεχνίτην τῶν αἰώνων καὶ ποιητὴν ἐπέγνω, φήσας· Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου; Πῶς δὲ οὐκ ἔγνω Παῦλος καὶ Πέτρος τὸν καιρὸν, οἱ στῦλοι τῆς Ἐκκλησίας, οἱ καὶ μετὰ θάνατον κλείοντες καὶ ἀνοίγοντες τοὺς τῆς μετανοίας καιροὺς τοῖς βουλομένοις καὶ κρούουσιν; ἐπειδὴ μάλιστα ὁ μὲν ἐπὶ πόδας σταυροῦται, εἰς οὐρανὸν τὴν πορείαν σημαίνων, ὁ δὲ καρατομεῖται διὰ τὴν ἐν Χριστῷ παῤῥησίαν, ἵνα τῆς ὄντως κεφαλῆς μὴ ἐκπέσῃ. Μὴ τοίνυν ἀποδέχου τοὺς μετ' ἐπισκήψεως τὴν τῶν ἁγίων διαβάλλοντας παῤῥησίαν. Ἐθνικῶν γὰρ καὶ οἰησισόφων ἡ συνήθεια αὕτη, φιλοζωούντων καὶ [a] φιλοσκωπτούντων τὴν τῶν μαρτύρων ἀδειλίαν. Οὔτε γὰρ μάχαιραν ἀμβλεῖαν, οὔτε παῤῥησίαν ἄπρακτον εἶναι δεῖ. Καὶ ὥσπερ τοῦ μύρου ἀχώριστος ἡ εὐωδία, οὕτω τῆς παῤῥησίας ἡ εὔνοια. Καὶ εἰ μὲν ἰδιωτικῶς ἐπὶ οἰκετῶν ἢ φίλων ἢ ἰδίων οἱ ἔλεγχοι ἐγίνοντο, ἐφ' ὧν καὶ τὸ ἐρυθριάσαι φορτικὸν, ἔγκλητος ἴσως ὁ παῤῥησιαζόμενος, οὔτε καιρὸν, οὔτε τόπον γνωρίσας· εἰ δὲ καθάπερ ἐν μακέλλῳ τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ οἱ ἔπαινοι γίνονται τῶν κατορθούντων, καὶ οἱ ψόγοι τῶν ἀμελούντων, τί τραχυνόμεθα πρὸς τοὺς ἐλέγχους ἀνωνύμως καὶ ἐπωφελῶς ἡμῖν γινομένους; σιτεύοντες τὰς αἰτίας, οὐ πειθόμενοι τῷ εἰρηκότι· Πᾶν τὸ ἐν μακέλλῳ πωλούμενον ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντες. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἔσται, ἔσονται πάλιν οἱ ἅγιοι σκανδαλίσαντες μέν τινας πόλεις ἢ χώρας ἐπὶ τοῖς ἐλέγχοις, ἐκτραχηλίσαντες δὲ τοῖς ἐπαίνοις ἄλλας. Πρῶτος ὁ ἅγιος Ἰὼβ, Φοινίκην τινὰ διαβάλλων χώραν, ὡς ἐπισπωμένην τὸν αὐτῷ προσπολεμοῦντα σατᾶν, καθὼς λέγει· Μεριτεύονται δὲ αὐτὸν γένη Φοινίκων. Ἔπειτα Μωϋσῆς καὶ οἱ προφῆται, τὴν Αἴγυπτον διαβάλλοντες, καὶ κάμινον σιδηρᾶν προσαγορεύοντες, καὶ σκότος, καὶ τὴν Παλαιστίνην ἐγκωμιάζοντες, καὶ γῆν ἐπαγγελίας ἀποκαλοῦντες, εὑρισκομένην τὴν μὲν Αἴγυπτον τῷ σπουδαίῳ γῆν ἐπαγγελίας, τῷ δὲ ῥαθύμῳ τὴν Παλαιστίνην, οὐ μόνον κάμινον σιδηρᾶν, ἀλλὰ καὶ σκότος ἐξώτερον τῇ ἀπιστίᾳ· ὁπότε οὐ τὰ χωρία ψεκτὰ ἢ ἐπαινετὰ, ἀλλὰ τὰ ἐπιτηδεύματα. Τί δέ με καὶ εἰς μῆκος ἐκτείνειν τὸν λόγον, καὶ μὴ ἀπὸ τῶν συντόμων ἄρχεσθαι; Ἆρά γε ὁ Παῦλος ψεύστας Κρῆτας ἀποκαλῶν, καὶ Γαλάτας ἀνοήτους, καὶ Κο-

[a] [Scripsimus φιλοσκωπτούντων pro φιλοσκωπτόντων, et supra ἐπισκήψεως pro ἐπισκίψεως]

ρινθίους πεφυσιωμένους, καὶ ἄλλους ἄλλα, τούτοις μόνοις συνέγνω τὰ πάθη, ὡς μόνοις τὸν ἔλεγχον ἐπαγαγὼν, ἢ καὶ τοῖς πᾶσιν; ἢ ἀνάπαλιν πιστοὺς Ῥωμαίους ἀποκαλῶν, καὶ μύστας Ἐφεσίους, οἷς καὶ ὑψηλότερον ἐπιστέλλει, καὶ φιλαδέλφους Θεσσαλονικεῖς, μόνοις περιέγραψεν τοὺς ἐπαίνους; Οὐ πάντως· ἀλλ' [72] ὡς πνευματοφόρος τέθεικε καὶ τοὺς ψόγους καὶ τοὺς ἐπαίνους, ἵνα ὁ μὲν ἄξιος τῶν ἐπαίνων ἐπιγνοὺς, τονωθῇ τῇ προθυμίᾳ, ὁ δὲ ἕτερος ἐντυχὼν, ὀδυνηθῇ τῇ ὑπομνήσει, ἀποτριψάμενος τοῦ ψόγου τὸ αἴτιον. Οὔτε οὖν μόνοι Γαλάται ἀνόητοι, οὔτε Κρῆτες ψεῦσται, οὔτε Κορίνθιοι ὑπερήφανοι· πανταχοῦ γὰρ τὰ πάντα ὑπάρχει, τοῦ μίαν εἶναι καὶ τὴν ἁμαρτάνουσαν καὶ τὴν κατορθοῦσαν φύσιν, καὶ ἐκεῖνο καὶ τοῦτο ἐν τῷ αὐτῷ γινομένην οἰκείᾳ προαιρέσει. Τούτῳ τοίνυν τῷ τρόπῳ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπαῤῥησιάζετο ὁ Ἰωάννης· μᾶλλον δὲ ἐκρεοκόπει τὴν ἀρετὴν τοῖς πεινῶσιν, [a] ἐξοστρακίζων τὴν ἁμαρτίαν τοῖς φανεροῖς ἐλέγχοις,

2. πειθόμενος τῷ εἰρηκότι· Τὸν ἁμαρτάνοντα ἐνώπιον πάντων ἔλεγχε, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ φόβον ἔχωσι. Εἰ δέ τινες ἐπὶ πλεῖστον ὑπερηφανίαν ἢ ἀφροσύνην νοσοῦντες, βούλονται αὐτῶν καὶ τὰς ἡδονὰς ἐγκωμιάζεσθαι, ταύτην τὴν συνήθειαν οἱ τοῦ Θεοῦ δοῦλοι οὐκ ἔχουσιν. Οἱ γὰρ ἀγανακτοῦντες ἐπὶ τῷ ψόγῳ τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς πορνείας καὶ ἄλλης τινὸς [b] μιαρᾶς ἡδονῆς, οὐδὲν ἄλλο λέγουσι δυνάμει, ἢ τὸ δεῖν ἀποδέχεσθαι ταῦτα δηλητήρια ὄντα. Ὁ διάκ. Χάρις πλείστη, πάτερ, τῇ ἐνδημίᾳ τῆς σῆς φιλαδελφίας· γεγένηται γὰρ ἡμῖν ὀνησιφόρος καὶ μνημόσυνον τῆς ζωῆς. Ἡσυχάσαντος δὲ μετὰ τοὺς πολλοὺς ἐπαίνους τοῦ Θεοδώρου, τῶν παρόντων τις ἔῤῥηξε ῥῆμα, λέγων· πῶς οὖν τοσούτοις προτερήμασι κεκοσμημένος, ὑπερήφανος ἦν; Ὁ ἐπίσκ. Αὐτὸς παρὼν ἔγνως αὐτὸν ὑπερήφανον, ἢ ἄλλος σοι ἀφηγήσατο; Ὁ δὲ ἀπεκρίθη· οὐκ οἶδα τὸν ἄνδρα, φησίν· ἀλλ' ἤκουσα παρά τινος βυρσοδέψου, διηγουμένου ὅτι σπανίως ἦν αὐτῷ συναγελάσαι δίχα τῆς ἐκκλησίας, στενοχωρουμένῳ τὸ συνδιάγειν ἐπὶ πολὺ τοῖς βουλομένοις. Τοῦτο δὲ δεῖγμα ὑπεροψίας καὶ τύφου, τὸ φεύγειν τὰς τῶν βουλομένων συνουσίας.

3. Ὁ ἐπίσκ. Καὶ τίνος ἦν ἄλλου ψέξαι τὴν Ἰωάννου φιλοσοφίαν, ἢ βυρσοδέψου τοῦ καὶ τὴν δυσωδίαν τοῦ ἰδίου ἐργαστηρίου σύντροφον οὖσαν ἀποδεχομένου; Εἰ δὲ δεῖγμα ὑπεροψίας τὸ φεύγειν τοὺς ὄχλους, ἔσται καὶ ὁ βαπτιστὴς Ἰωάννης ὑπερόπτης κατὰ τὸν λόγον τὸν σὸν, ὑποχωρῶν εἰς τὰς ἐρήμους· ἔπειτα δὲ καὶ ὁ Σωτήρ· ἀναγέγραπται γὰρ, ὅτι Ἰδὼν τοὺς ὄχλους ὁ Ἰησοῦς, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος· καθίσαντος δὲ αὐτοῦ, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ οὐχ οἱ ὄχλοι. Καὶ πάλιν· Ἰδὼν τοὺς ὄχλους, ἀνεχώρησε κατ' ἰδίαν. Ὃν μιμούμενος κατὰ δύναμιν ὁ καλὸς Ἰωάννης, καὶ

num studia. Quid autem necesse mihi est sermonem in longum extendere, et non a brevibus incipere? Numquid Paulus *mendaces Cretenses* (Tit. 1. 12.) appellans, et Galatas *insensatos*, (Gal. 3. 1.) et Corinthios *inflatos*, (1. Cor. 5. 2.) atque alios aliter, his solis vitia condonavit, quasi ipsis solis reprehensionem adhibens, nonne et omnibus? aut contra cum Romanos *fideles* (Rom. 1. 6.) vocat, et Ephesios *mystas*, (Ephes. 1.) quibus et sublimius scribit, et *fratrum amantes* Thessalonicenses, (Thess. 5. 12.) his solis laudes adscripsit? Minime sane; sed ut Spiritus sancti plenus, et vituperia et laudes apposuit, ut qui se laude dignum agnoverit, majori animi alacritate roboretur. Alius vero vituperia legens, submonitus doleat, et probri causam abjiciat. Non igitur soli Galatæ insensati, nec Cretenses mendaces, nec Corinthii superbi: ubique enim hæc omnia sunt, cum una sit natura, quæ et peccat et recte agit, et sive hoc sive illud in se sit, voluntate sua. Hoc igitur modo in Ecclesia libere loquebatur Joannes: immo potius esurientibus partiebatur virtutis cibum, peccatum manifestis reprehensionibus exterminans, et obtemperans Paulo dicenti: *Peccantem coram omnibus argue, ut et cæteri timorem habeant.* (1. Tim. 5. 20.) Porro si qui superbiæ aut vesaniæ morbo laborantes, velint etiam voluptates suas cum laudibus efferre, hanc consuetudinem non habent Dei servi. Qui enim indignantur ob vituperatam avaritiam et fornicationem, aut aliam quamvis fœdam libidinem, nihil aliud reipsa dicunt, quam hujusmodi perniciosum virus debere admittere. Diac. Maximam, pater, habeo gratiam huic ad nos humanissimo adventui tuo: fuit enim nobis utilis et salutaris, atque vitæ monimentum. (Cap. xix.) Cum autem post prolixas laudes Theodorus quievisset, ex adstantibus aliquis erupit in hanc vocem: Quomodo igitur, inquit, tantis exornatus dotibus, superbus erat? Episc. An ipse præsens superbum eum deprehendisti, an alius tibi narravit? Ille respondit: Non novi virum, ait; sed audivi a quodam coriario, qui narrabat raro ipsum sui copiam facere, nisi in ecclesia, et moleste ferre diu colloqui cum volentibus. Hoc vero specimen est superbiæ et fastus, fugere congressus volentium. Episc. Et cujusnam alius erat Joannis sapientiam vituperare, quam coriarii, qui fœtorem officinæ suæ veluti familiarem amplectitur? Si autem fugere turbas, superbiæ indicium est, erit et Joannes Baptista superbus, secundum sermonem tuum, qui in eremum secedebat: erit et Servator: scri-

[a] Cod Med. ἐξοσταίζων. Correxit Bigot.

[b] [μιαρᾶς Codex. μυσαρᾶς Bigot.]

Matth. 5. 1. ptum enim est, quod *Videns turbas Jesus, ascendit in montem; et cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus,* non autem turbæ. Et Ibid. 8. 18. rursus. : *Videns turbas, secessit seorsum.* Quem viribus imitans optimus Joannes, et ipse turbis se F subducebat, eisque maxime delectabatur, qui veraciter aliquid discere vellent. Diac. Bene quidem Scripturæ exemplis persuades. Quid autem ad hoc dices, quod contumeliosus fuisse dicitur, 73 A nec solum multitudinem fugisse, sed vel unum aut duos? Episc. Bene quidem : etiam unus inutilis et agyrta turba est; qualis erat is qui dixit Ib. v. 19. et 20. Christo : *Magister, sequar te, quocumque ieris.* Nonne fugiens turbas Servator, dixit : *Vulpes foveas habent,* et reliqua? Probare autem mihi non potes, Joannem, ex quo baptizatus est, aut jurasse, aut quemquam adjurasse, aut maledixisse, aut mentitum, aut imprecatum esse, aut facetias sustinuisse? Diac. Ego quidem neque horum quidquam dico, sed contumelias fecisse. Ep. O B optime, quomodo, qui nihil horum patravit, contumeliam faciebat, linguæ suæ minime parcens? Est enim in re parva, ut in magna, par peccatum. Diac. Quid ergo est, quæso, quod loquuntur homines? et quando loqui desinent? Ep. De singulis igitur audi, et nugas hujusmodi noli amplius sequi : nullam enim umquam veniam impetrabis. Homines, qui recte non vivunt, recta opinari non possunt; semper temere effutientes, et in id insumentes tempus, et maxime nunc, cum nullus con- C tra quidquam hiscere audet. Nam et de Servatore, qui Deus erat, et supra hominem et prophetam quemvis vivebat atque loquebatur ac faciebat, absurda loquebantur, porcorum instar et muscarum hæc de eo coacervantes : illud enim ea tempora Joan. 7. 12. requirebant. Alii enim dicebant, *Decipit mun-* Luc. 11. 15. *dum :* alii vero, *In Beelzebul principe dæmo-* Matth. 11. 19. *niorum ejicit dæmonia :* alii, *Ecce homo vo-* Joan. 8. 48. *rax et vini potator :* alii, *Samaritanus est et* D *dæmonium habet.* Et quid me attinet illorum ineptias colligere ac recensere? Adeo ut ipse Serva- Matth. 16. 13. et 14. tor, ista sciens, dicat apostolis : *Quem me dicunt homines esse Filium hominis?* Cui respondent discipuli, meliores de eo opiniones referentes : *Alii quidem Eliam, alii vero Jeremiam, alii Joannem Baptistam dicunt :* improbissimorum scilicet sermones supprimentes. Quos rursus interrogat, eos ab hominibus segregans (non enim F. amplius erant mente et cogitatione homines, sed Joan. 1. 12. filii Dei : *Dedit* enim nobis Verbum *potestatem*

αὐτὸς ὑπεχώρει τοὺς ὄχλους, συνηδόμενος τοῖς κατὰ ἀλήθειαν μαθεῖν τι βουλομένοις. Ὁ διάκ. Καλῶς μὲν γὰρ ἀπὸ γραφικῶν παραδειγμάτων πείθεις· τί δὲ ἔχεις εἰπεῖν, ὅτι ὑβριστὴς ἦν, καὶ οὐ μόνον τοὺς πολλοὺς ὑπεχώρει, ἀλλὰ καὶ ἕνα καὶ δύο; Ὁ ἐπίσκ. Μάλιστα μὲν καὶ εἷς ἀνωφελὴς καὶ ἀγύρτης ὄχλος ἐστὶν, οἷος ἦν ὁ εἰπὼν τῷ Ἰησοῦ· Διδάσκαλε, ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἐὰν ἀπέρχῃ. Οὐ φυγὼν τὸν ὄχλον ὁ Σωτὴρ εἶπε τὸ, Αἱ ἀλώπεκες, καὶ τὰ ἑξῆς; Οὐκ ἔχεις δέ με πεῖσαι, ὅτι ποτὲ Ἰωάννης ἀφ' οὗ ἐβαπτίσθη, ἢ ὤμοσεν, ἢ ὥρκισεν, ἢ κατελάλησεν, ἢ ἐψεύσατο, ἢ κατηράσατο, ἢ εὐτραπέλων ἠνέσχετο; Ὁ διάκ. Οὔτε γὰρ ἐγὼ λέγω τούτων τι, ἀλλ' ὅτι ὕβριζεν. Ὁ ἐπίσκ. Ὦ βέλτιστε, καὶ ὁ τούτων μηδὲν ποιήσας, πῶς ὕβριζεν, ἀφειδῶν τῆς γλώσσης τῆς ἑαυτοῦ; Ἐν μικρῷ γὰρ καὶ μεγάλῳ ὁ μολυσμὸς ἴσος ἐστίν. Ὁ διάκ. Τί οὖν ἐστι, παρακαλῶ, ἃ λαλοῦσιν οἱ ἄνθρωποι· καὶ πότε παύσονται τοῦ λαλεῖν; Ὁ ἐπίσκ. Ἄκουσον τοίνυν περὶ πάντων, καὶ μηκέτι ἕπου ταῖς φλυαρίαις· οὐ γὰρ ἕξεις ἀπολογίαν οὐδέποτε. Οἱ ἄνθρωποι ὀρθῶς μὴ βιοῦντες, ὀρθὰς οὐκ ἔχουσι τὰς ὑπολήψεις, ἀεὶ εἰκαιολογοῦντες καὶ εἰς τοῦτο σχολάζοντες, μάλιστα νῦν οὐδενὸς τολμῶντος ἄλλο τι λέγειν. Καὶ ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος γὰρ Θεοῦ, καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον καὶ ὑπὲρ προφήτην αὐτοῦ καὶ βιοῦντος καὶ λαλοῦντος καὶ δρῶντος, ἀλλόκοτα ἐλάλουν, χοίρων δίκην ἢ μυιῶν τὰ περὶ αὐτοῦ συναθροίζοντες· τοῦτο γὰρ ἤθελον οἱ τότε καιροί. Οἱ μὲν γὰρ ἔλεγον· Πλανᾷ τὸν κόσμον· οἱ δὲ, Ἐν Βεελζεβοὺλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια· ἕτεροι, Ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης· ἄλλοι, Σαμαρείτης ἐστὶ, καὶ δαιμόνιον ἔχει. Καὶ τί με δεῖ λέγειν συναγαγόντα τοὺς ὕθλους; Ὡς καὶ αὐτὸν τὸν Σωτῆρα εἰδότα τοῦτο λέγειν τοῖς ἀποστόλοις· Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; Ὧ προσαποκρίνονται οἱ μαθηταὶ, τὰς εὐφημοτέρας περὶ αὐτοῦ ὑπολήψεις διηγούμενοι, Οἱ μὲν Ἡλίαν, οἱ δὲ Ἱερεμίαν, ἄλλοι δὲ Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν φήσαντες· ἡσυχάσαντες [a] τῶν ἐπιπλεῖστον φαύλων τοὺς λόγους. Οὓς ἀντεπερωτᾷ, διαχωρίζων τῶν ἀνθρώπων (οὐκέτι γὰρ ἦσαν τὴν γνώμην ἄνθρωποι, ἀλλ' υἱοὶ Θεοῦ· Ἔδωκε γὰρ ἡμῖν ὁ λόγος ἐξουσίαν, τέκνα Θεοῦ γενέσθαι) Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; Ἀποκρίνονται οὐ πάντες, ἀλλὰ μόνος ὁ Πέτρος, ἑρμηνεύων τὴν πάντων γνώμην· Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. Ἧς ἀποκρίσεως ἀποδεχόμενος τὸ ὀρθὸν ὁ Σωτὴρ, ἀπεφήνατο, εἰπών· Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ, τουτέστι, τῇ ὁμολογίᾳ, οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. Τούτῳ τοίνυν τῷ χαρακτῆρι εὑρήσεις καὶ νῦν,

[a] [Marg. Bigot. τῶν ἐπιπλεῖστον. Legebatur ἐπιπλείστων.]

οὐ μόνον ἐπὶ Ἰωάννου, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάντων τοὺς ψόγους καὶ τοὺς ἐπαίνους. Καὶ ὥσπερ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ κακῶς ἐλαλεῖτο τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων, βοώντων Ἐφεσίων· Οὗτοί εἰσιν οἱ ἀναστατώσαντες τὴν οἰκουμένην· πέπαυται δὲ νῦν, δοξαζομένων αὐτῶν· οὕτως εὑρήσεις μετὰ τὴν γενεὰν ταύτην, ὡς μάρτυρα τιμώμενον τὸν Ἰωάννην, καταλυθέντων τῶν ἀντικειμένων ταῖς περὶ αὐτοῦ εὐφημίαις· καὶ ὅσοι μὲν χοιρώδεις ἢ κυνώδεις, φήσουσι τὸ, Πλανᾷ τὸν κόσμον, καὶ τὰ ἑξῆς· ὅσοι δὲ μαθηταὶ, γνησίως καὶ ἐπιστημόνως αὐτὸν ἐκζητοῦντες, τὸ, Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. Εἰ δὲ ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἐν τοσαύταις μυριάσιν ἀνδρῶν δώδεκα εὕρηνται ἐν ἀρχῇ οἱ τὸν Ἰησοῦν γνωρίσαντες, τῶν πολλῶν εἰσέτι καὶ νῦν φλυαρούντων· τί ἀκριβολογούμεθα περὶ Ἰωάννου, ἀνθρώπου πρὸς τὸν σίελον τοῦ Χριστοῦ μὴ ὄντος; Τί δὲ λέγω, πρὸς τὸν σίελον; πρὸς τὸ κράσπεδον. Πάντα γὰρ τὰ ἔθνη, κατὰ τὸν Ἡσαΐαν, ὡς σταγὼν ἀπὸ κάδου, καὶ ὡς σίελος λογισθήσονται. Ὃν δὲ τρόπον εἶπας αὐτὸν ὑβρίζειν, τοιοῦτός ἐστιν. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀμήχανον ἦν πρᾶγμα πρὸς τὸν τυχόντα χαριεντίζεσθαι αὐτὸν, μήτι γε δὴ καὶ ὑβρίσαι· εἰ δέ πού τινας τῶν γνησίων αὐτοῦ μαθητῶν, ἢ κληρικῶν ἢ ἐπισκόπων, εἶδεν ἐπὶ ἀποχῇ τινος, ἢ κατορθώματι σωματικῆς ἀρετῆς μεγαλοφρονοῦντας, τὸ ἐναντίον πρὸς αὐτοὺς ἐπισκώπτων ἀπεκάλει, ὡς τὸν ὑδροπότην μέθυσον, καὶ τὸν ἀκτήμονα πλεονέκτην, καὶ τὸν ἐλεήμονα κλέπτην λέγων. Εἶδος γὰρ χαρίεν καὶ τοῦτο διδασκαλίας πρὸς τοὺς γνησίους, διὰ τῶν μὴ προσόντων [a] κυροῦντος τὸ προσόν. Τὸ δὲ ἀληθὲς, ἐτίμα σώφρονα νέον ὑπὲρ ἀκόλαστον γέροντα, καὶ γέροντα φιλομαθῆ ὑπὲρ νεώτερον ἀμαθῆ, καὶ ἀκτήμονα ἰδιώτην ὑπὲρ πεπαιδευμένον φιλάργυρον, καὶ κοσμικὸν ἐνάρετον ὑπὲρ μοναχὸν ἄπραγον· ἃ ἴσως ὕβρεις λέγουσιν οἱ τὰς τιμὰς ἐπιζητοῦντες· καίπερ τῆς Γραφῆς καὶ τὰς ὕβρεις ποσῶς ἐχούσης, Ἰωάννου μὲν λέγοντος τοῖς προσελθοῦσι μαθητευθῆναι· Γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑμῖν ὑπέδειξε φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς; Παύλου δὲ πάλιν λέγοντος ἐν ταῖς Πράξεσι τῷ ἀρχιερεῖ· Τύπτειν σε μέλλει ὁ Θεὸς, τοῖχε κεκονιαμένε· τοῦ δὲ Σωτῆρος πῇ μὲν τοῖς Ἰουδαίοις· Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ· πῇ δὲ πᾶσι τοῖς ἀποστόλοις· Ὦ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ· πῇ δὲ τὸν Πέτρον σατανᾶν ὀνομάζων· Ὕπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ, ὅτι σκάνδαλόν μου εἶ· οὐκ οὔσης οὐδεμιᾶς αἰτίας βαρείας, ἐφ' ἧς γεγόνασιν αἱ ὕβρεις. Ὡς γοῦν σιγῇ τὴν φιλομάθειαν ἀσπασώμεθα, οὐ δυνάμενοι τοὺς πνευματικοὺς ἀνακρίνειν. Οὔτε γὰρ μισοῦντες ὑβρίζουσιν, οὔτε φυσιούμενοι φιλερημοῦσι, πάντα ἐξ ἀγάπης τὰ χρήσιμα ἀσκοῦν-

[a] [Editi κυροῦντες.]

filios Dei fieri): *Vos autem quem me esse dicitis?* Respondent non omnes, sed solus Petrus, mentes omnium interpretans: *Tu es Christus, Filius Dei vivi.* Cujus responsi rectitudinem probans Servator, pronuntiavit, dicens: *Tu es Petrus, et super hanc petram*, hoc est, confessionem hanc, *ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferni non prævalebunt adversus eam.* Ad hanc igitur regulam etiamnum invenies, non in Joanne solum, sed in omnibus et vituperia et laudes. Et sicut per id temporis male loquebantur de Christo atque apostolis Ephesii clamantes: *Hi sunt, qui subverterunt orbem terrarum*, nunc autem cessarunt male loqui, glorificatis ipsis: sic reperies post hanc generationem, Joannem ut martyrem honoratum iri, mortuis iis, qui ejus laudibus adversati sunt: et quicumque suilli aut canini sunt, dicent, *Decipit mundum*, et cætera: quicumque autem discipuli, vere et scienter ipsum perquirunt, dicentes, *Tu es Christus, Filius Dei vivi.* Si autem sub Servatore Christo inter tot millia hominum, duodecim initio inventi sunt, qui Christum scienter agnoverint, cum plerique omnes etiamnum delirent: quid de Joanne anxie disquirimus, homine, qui ad Christi salivam non accessit? Quid autem dico, ad salivam? ne ad fimbriam quidem. Omnes enim gentes, ut ait Isaias, *Tamquam stilla situlæ, et ut saliva reputabuntur.* Quo autem modo dixisti contumeliam eum fecisse, ejusmodi est: primo quidem numquam consueverat cuivis obvio facetus et urbanus esse, multo minus contumeliam facere: si vero quosdam e germanis discipulis suis, aut clericis, aut episcopis, vidisset, propter alicujus rei abstinentiam, aut propter rectum corporeæ alicujus virtutis opus superbire; ipsos objurgans, contrariis nominibus appellabat: veluti aquæ potorem ebriosum, et nihil possidentem habendi plus cupidum, et misericordem furem nominans. Hæc enim gratiosa est institutionis forma erga veros discipulos, per ea quæ non insunt, ea quæ insunt approbare. Cæterum hoc certum est, temperantem adolescentem pluris æstimabat, quam intemperantem senem, et senem discendi cupidum, quam adolescentem indoctum, et idiotam nihil possidentem, quam doctum pecuniæ avidum, atque sæcularem virtute præditum, quam monachum inertem ac otiosum. Quæ forte contumelias vocant qui honores sectantur: et quidem, cum Scriptura contumelias aliquatenus habeat,

Matth. 16. 15. 16. et 18.

Act. 17. 6.

Isai. 40. 15

Joanne quidem dicente iis, qui ad se accedebant, ut docerentur. *Genimina viperarum, quis vobis ostendit fugere a ventura ira?* et Paulo rursus in Actis Apostolorum dicente pontifici : *Percutiet te Deus, paries dealbate* : et dicente alicubi Servatore Judæis : *Generatio prava et adultera signum quærit* : et alibi cunctis apostolis : *O stulti et tardi corde* : et alibi Petrum satanam nominante : *Vade post me, satana, quoniam scandalum mihi es* : cum nulla gravis caussa esset, ob quam hæ contumeliæ fierent. Itaque cum silentio discendi desiderium amplectamur, qui non possumus spiritales dijudicare. Neque enim odio habentes contumelias faciunt, neque inflati solitudinem sectantur, omnia utilia ex caritate facientes. Hujus igitur rei gratia etiam ii, qui in sacris Scripturis probi et studiosi nobis relati sunt, indoctorum congressum fugisse et declinasse inveniuntur, ne lapsu temporis ob eam consuetudinem aut aliquid virtutis deperderent, aut quidpiam eorum improbitatis in se attraherent. Sarra prior precatur virum suum Abrahamum, ut filium ancillæ adhuc adolescentulum communi lare arceret : indignum enim putabat, qui cum filio suo Isaaco luderet, ne forte mutuis oblectamentis in ejus mores ac studia attraheretur. Jacob vero et ipse fuga salutem quærit, in Mesopotamiam peregrinationem suscipiens. Et Lot ab angelis suadetur demigrare ad impiis Sodomitis. Sed et Moyses, ut prius dixi, magnus qui fuit, et filius filiæ Pharaonis dici recusavit, monetur, ut secedat a tyranno ejusque satellibus, et excitatur, ut sibi consentientes secum abducat, et de exitu cogitet. Imo etiam prophetæ improborum multitudinem evitantes, in desertis locis sæpius vixerunt, de quibus apostolus ait : *In solitudinibus errantes, in montibus et speluncis, atque in cavernis terræ*, ob impiorum scilicet commixtionem : alioquin scientes, quam facile possit consuetudo fallere, et simul conversantes in eadem pertrahere. Neque id modo; verum quia ipse per se congressus vituperabilis est atque exitiosus, præterea autem et turpis. Non enim a natura habet, id quod non oblectat, sustinere, imo ne vel modicum illi immorari : nam simile simili semper carum est, ut dicitur : *Omne animal simile diligit*; dissimili autem inimicum est, atque alienum. Quis enim umquam inducet columbam, quæ grana legit, aut turturem, pasci cum milvis aut corvis carnivoris, aut herbivorum anserem et

Luc. 3. 7. — Act. 23. 3. — Matth. 12. 39. — Luc 24. 25. — Matth. 16. 23. — Heb. 11. 38. — Eccli. 13. 19.

τες. Τούτου τοίνυν ἕνεκα καὶ πάντες ὅσοι σπουδαῖοι ἡμῖν ἀνεγράφησαν ἐν τοῖς ἱεροῖς λόγοις, ἐκκλίνοντες καὶ ἐκτρεπόμενοι τὸν τῶν ἀπαιδεύτων ὅμιλον εὕρηνται, τοῦ μὴ τῷ χρόνῳ διὰ τῆς συνηθείας ἢ μειῶσαί τι τῆς ἀρετῆς, ἢ σπάσαι τῆς ἀπ' αὐτῶν κακίας. Σάῤῥα πρώτη παρῄνει τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς Ἀβραὰμ τὸν τῆς θεραπαινίδος παῖδα, ἔτι κομιδῇ νέον ὄντα, ἐξορίζειν τῆς κοινῆς ἑστίας· συμπαίζειν γὰρ τῷ υἱῷ αὐτῆς F Ἰσαὰκ ἀπαξιοῖ, μή πως τῷ συνασμενισμῷ ὑποσυρῇ τοῖς αὐτοῦ ἐπιτηδεύμασί τε καὶ ἤθεσι. Καὶ Ἰακὼβ δὲ αὐτὸς φυγῇ τὴν σωτηρίαν πορίζεται, τὴν εἰς P. Μεσοποταμίαν στειλάμενος ἀποδημίαν. Καὶ Λὼτ δὲ 75 προτρέπεται ὑπὸ τῶν ἀγγέλων ἐξοικίζεσθαι τῶν δυσ- A σεβῶν Σοδομιτῶν, ἀλλὰ καὶ Μωϋσῆς, ὡς προεῖπον, μέγας γενόμενος, καὶ ἀρνησάμενος λέγεσθαι υἱὸς θυγατρὸς Φαραὼ, τῆς ἀπὸ τοῦ τυράννου καὶ τῶν δορυφόρων αὐτοῦ προνοεῖται διαζεύξεως, καὶ προτρέπεται τοὺς συμφρονοῦντας αὐτῷ συναπᾶραι, καὶ τῆς ἐξόδου ἐπιμελεῖσθαι. Καὶ οἱ προφῆται δὲ τὸν τῶν μοχθηρῶν ὄχλον περιιστάμενοι, ἐν ἐρημίαις τὰ πολλὰ [a] ἐζητήθησαν· περὶ ὧν καὶ ὁ ἀπόστολός φησιν· Ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις πλανώμενοι καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς, διὰ τὴν τῶν ἀνόμων ἐπιμιξίαν καὶ ἄλλως ἐπιστάμενοι, B ὅτι ἱκανὸν ἡ συνήθεια ἐξαπατῆσαι, καὶ εἰς τὰ αὐτὰ καθέλκειν τοὺς συνημερεύοντας· οὐ μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡ ὁμιλία ἐπίψογός τε καὶ δηλητήριος, πρὸς δὲ καὶ αἰσχρά. Οὐ γὰρ φύσιν ἔχει τὸ μὴ ἡδόμενον ἐπί τινι ὑπομεῖναι, [b] κἂν ἐπὶ βραχὺ τούτῳ συνδιατρίβειν· ἀεὶ γὰρ τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ φίλον, ὡς καὶ λέγεται· Πᾶν ζῶον τὸ ὅμοιον ἀγαπᾷ· τὸ δὲ ἀνόμοιον ἐχθρὸν καὶ ἀλλότριον. Τίς γάρ ποτε πείσει τὴν σπερμολόγον περιστερὰν ἢ τρυγόνα ἰκτῖσιν ἢ κόραξι E συννεμηθῆναι τοῖς κρεοφάγοις, ἢ τὸν ποηφάγον χῆνα C καὶ γέρανον γυψὶν ὀστογλύφοις συναγελάσαι; Τίς γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, ἢ ἀρετῇ πρὸς κακίαν, κακοῖς δὲ πρὸς καλούς; Ὁ διάκ. Πῶς οὖν ὁ ἀπόστολος λέγει, ὅτι Ἐγενόμην τοῖς πᾶσι τὰ πάντα, τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερδήσω· τοῖς ἀσθενέσιν ὡς ἀσθενὴς, ἵνα ἀσθενεῖς κερδήσω· τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος, ἵνα ἀνόμους κερδήσω; Ὁ ἐπίσκ. Αὕτη ἡ μαρτυρία, ὦ βέλτιστε, οὐ συντελεῖ πρὸς τὰ λεγόμενα· οὐ γὰρ εἶπεν ὁ Παῦλος, ἐγενόμην τοῖς ἀμε- D λέσιν ἀμελὴς, ἢ τοῖς φλυάροις φλύαρος, ἢ τοῖς φιλαργύροις φιλάργυρος, ἢ ἕτερόν τι τῶν τοιούτων· ἀλλ', Ἐγενόμην ὡς τὸ ἢ τὸ, οὐχὶ τό· τὸ γὰρ ὡς τὸ, οὐ ταὐτόν ἔττι τῷ τό. Τοιοῦτον δέ ἐστι τὸ λεγόμενον ἢ γινόμενον παρὰ τοῦ ἀποστόλου· οὗ ἡ συγκατάβασις κἂν μὴ μέγα κέρδος ἐνεποίει, ἀλλ' οὖν γε οὐ παρεῖχε βλάβην. Ἐγενόμην γὰρ Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερδήσω. Καίπερ ἐξ Ἰουδαίων ἦν, ἐμπερίτο-

[a] ἔζησαν marg. Bigot. recte.

[b] [Fort. ἢ κἂν.]

91. μος ὤν· πῶς οὖν λέγει, Ὡς Ἰουδαῖος, καὶ οὐχὶ Ἰουδαῖος; Συσσαββατίζων γὰρ καὶ συννηστεύων πολλάκις εὑρίσκετο, μὴ παραφθείρων τὰ δόγματα τοῦ Σωτῆρος, ἵνα τῇ συνηθείᾳ καὶ τῷ συμβαδισμῷ ἐφελκύσηται αὐτοὺς εἰς τελειοτέραν ἐπίγνωσιν· καθάπερ οἱ ἰατροὶ τοῖς νοσοῦσιν οὐκ ἀεὶ συνόντες, οὔτε τοῦ αὐτοῦ νοσήματος ἀπολαύοντες, οὔτε ταῖς αὐταῖς ἐπιθυμίαις λυττῶντες. Πρέπουσα γὰρ αὕτη διδασκάλῳ διαγωγὴ τὸ μὴ ἐγχρονίζειν τοῖς ὄχλοις, ἀλλ' ἡμεροῦντα καὶ ἐξερευνῶντα ζητεῖν τῶν πολυτρόπων ἠθῶν τὴν διάγνωσιν, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἐπιστημόνων ἰατρῶν. Ἐκεῖνοι γὰρ τὰ πολλὰ τοῖς βιβλίοις ἐνδιατρίβοντες, καὶ τὰ αἴτια τῶν νοσήματων προλέγουσι, καὶ τὰς λύσεις παραδιδόασι, τοσοῦτον πλησιάζοντες τοῖς νοσοῦσιν, ὅσον τὸ πάθος εὑρεῖν, καὶ τὸ φάρμακον παρασχεῖν, οὐ συμπαίζοντες οὐδὲ συναριστοῦντες αὐτοῖς. Οὐ γὰρ τοῦτο ἰατρικῆς ἐστιν ἀρετῆς τὸ ἐπάγγελμα, τὸ συνεσθίειν ἢ τὸ συμπαίζειν, ἀλλὰ τὸ εἰς ὑγείαν τὸν κάμνοντα ἐπανάγειν Παῦσαι τοίνυν, παρακαλῶ, καὶ περὶ τῶν αὐτῶν μὴ βασάνιζε, τῆς ἀρετῆς οὐδέποτε νικωμένης τοῖς τῶν ἀθυροστόμων ψόγοις· ἀλλὰ
92. μᾶλλον δέξαι μου γνώμην, καὶ τοῖς ὠσί σου θυρωρὸν προσκατάστησον, ἵνα μὴ ἅπαντα λόγον [a] σημαίνωσιν, καὶ ἔσω ταμείου εἰσδέχωνται τὸν νοῦν σου ταράσσοντα. Ἐμοὶ δὲ συγχώρησον τὰ λείποντα προσαναπληρῶσαι τοῦ διηγήματος· ἐπείγομαι γὰρ τὴν ὁδόν μου. Καὶ ὁ Θεόδωρος εἶπεν· ἐν τίσιν οἱ ἐπίσκοποι, οἱ μετὰ τῶν ἡμετέρων ἀποσταλέντες, Εὐλύσιος καὶ Παλλάδιος καὶ Κυριακὸς καὶ Δημήτριος; ἀμυδρῶς γὰρ ἠκούσαμεν, ὅτι ἐξωρίσθησαν. Ὁ ἐπίσκ. Εἰ τὰ πρῶτά σοι παρ' ἡμῶν σαφῆ κατεφάνη τὰ περὶ τοῦ μακαρίου Ἰωάννου, οὐδὲν ὑποτυποῦντα ψεῦδος, καὶ εἰ μέμνησαι τούτων, διηγήσομαι καὶ περὶ ὧν πυνθάνῃ. Ὁ διάκ. Οὕτω πεπληροφορημένως ἔχω, ὡς αὐτὸς παρὼν ἐν τοῖς τόποις. Ἱκανὸν ἔστω δέ σοι τεκμήριον τῆς ἐμῆς πεισμονῆς ἡ προσοχὴ τῶν λεχθέντων, ὧν ἔναυλον ἔχων τὴν μνήμην, ἴσως καὶ γραφῇ παραδώσω ἐν δέρματι ἀκμαίῳ, μέλανι ἐγχαράξας, εἰς μνήμην τῆς ἡμῶν γενεᾶς καὶ ὠφέλειαν τῶν ἐπισκοπῆς ὀρεγομένων, ἵνα γένωνται κατὰ τὸν ἅγιον Ἰωάννην, ἢ καθ' ὑμᾶς τοὺς ὑπὲρ ἀληθείας τὴν ὁδὸν τῶν μαρτύρων
93. ἐζηλωκότας, ἢ παύσωνται [b] τοῦ βάρους ὑπὲρ τὴν αὐτῶν ἡλικίαν βαστάζειν, τὸν λαϊκὸν καὶ ἀκίνδυνον ἀσπαζόμενοι βίον. Ἄμεινον γὰρ παρ' ἐμπείροις κυβερνήταις τὸ ναῦλον δόντας, ἐπιβάτας γενομένους διασωθῆναι, ἢ κυβερνήτου τόπον ἀναλαβόντας, ὑποβρύχιον τὸ σκάφος τῷ φορτίῳ συναπολέσαι. Ἀφηγησάμενος οὖν τὰ κατὰ τὸν μακάριον Ἰωάννην, πῶς τε ἐξήσκησε, καὶ ὅπως διέπρεψεν ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις,

gruem cum vulturibus ossium voracibus congregari? Quæ enim societas luci ad tenebras, aut virtuti ad vitium, et probis ad improbos? Diac. Quomodo igitur apostolus dicit : *Factus sum omnibus omnia ; Judæis tamquam Judæus, ut Judæos lucrifacerem ; infirmis tamquam infirmus, ut lucrifacerem infirmos ; iis qui sine lege erant, tamquam si sine lege essem, ut lucrifacerem eos, qui sine lege erant ?* Ep. Istud testimonium, o virorum optime, nihil ad ea quæ dicta sunt, confert. Non enim dixit Paulus, Factus sum negligentibus negligens, aut garrulis garrulus, avaris avarus, aut quid hujusmodi; sed, Factus sum tamquam hoc vel illud, non hoc : illud enim, *Tamquam* hoc, non idem est, ac hoc. Tale autem est, quod ab apostolo fit, aut dicitur : cujus condescensus, etsi non magnum emolumentum in se habebat, nullum saltem inferebat detrimentum. *Factus enim sum Judæis tamquam Judæus, ut Judæos lucrifacerem.* Etenim cum ex Judæis esset, circumcisus erat : quomodo igitur dicit, *Tamquam Judæus,* et non, Judæus? Una enim sabbatum celebrans et una jejunans sæpius inveniebatur, non tamen violans præcepta Servatoris : ut consuetudine cum eis et comitatu ad perfectiorem cognitionem eos attraheret : sicut medici faciunt, qui ægris non semper adsunt, nec eodem quo ipsi morbo laborant, neque iisdem appetitionibus agitantur. Hoc enim vitæ institutum magistro convenit, tempus cum multitudine non terere, sed quiete et sollicite perquirere variam morum atque ingeniorum differentiam, sicut periti medici faciunt. Nam illi plurimum temporis libris immorantes, morborum causas prædicunt, et remedia tradunt, tantum cum ægris versantes, quantum sufficit ad inveniendam causam morbi, et ad remedium adhibendum, nec cum ipsis ludentes nec prandentes. Hæc enim medicæ virtutis professio non est, cum ægris convivari aut ludere, sed ægrotum ad sanitatem reducere. Desine igitur, quæso, et de his ne amplius disquire, cum virtus numquam vincatur oris effrenis hominum vituperiis; sed potius mihi credea, et auribus tuis ostiarium præstitue, ut ne omnem sermonem ad mittant, atque intra penetrale suscipiant, qui mentem tuam perturbet. Et mihi permitte, ea quæ huic narrationi desunt adimplere : festino enim iter meum perficere. Tunc Theodorus inquit : Ubinam sunt episcopi, qui cum nostris missi sunt,

1. Cor. 9, 20. 21.

[a] [Scripsimus σημαίνωσιν et εἰσδέχωνται, loco indicativorum.]

[b] *Fort.* τὸ βάρος. Bigot. [Tamen et altera constructio Græca est.]

Eulysius, Palladius, Cyriacus et Demetrius? obscure quippe audivimus in exsilium missos esse. Episc. Si priora illa, quæ a nobis audiisti de beato Joanne, clara et manifesta tibi sunt, nihil habentia mendacii, atque si eorum meministi, narrabo etiam ea, de quibus me interrogas.

Cap. xx.

Diac. Ita abunde persuasus sum, tamquam si præsens locis ipsis adfuissem. Sufficiens autem meæ persuasionis indicium tibi sit attentio ad ea quæ dicta sunt, quorum adhuc auribus insonantem memoriam habens, forte scripto ea mandabo in membrana optima atramento descripta, ad memoriam hominum ætatis nostræ, atque utilitatem eorum qui episcopatum desiderant; ut sint secundum beatum Joannem et eos hujus temporis, qui pro veritate martyrum viam æmulati sunt, aut desinant onus supra vires suas portare, laicam et periculi expertem vitam amplectentes. Præstat enim apud peritos gubernatores, dato naulo vectores salvos evadere, quam gubernatoris locum sumentes, navem cum mercibus naufragio perdere. His igitur de beato Joanne expositis, quomodo severiorem vitam exercuerit, et quomodo in Ecclesiis refulserit, sive Antiochensi, sive Constantinopolitana, et quomodo promotus fuerit, aut quot insidias passus fuerit, atque omnes inter ea acerbitates, quæ ab improbis moleste elaboratæ sunt, cum dixeris et quæ Porphyrium spectant, et Eunuchum Ephesi episcopum; enuntia, precor, nobis reliqua: et quinam in carcere mortui sint, quinam in exsilium acti, eorum qui cum Joanne communicabant: justum enim est etiam horum memoriam facere ad excitandam alacritatem viventium. Si enim in his sæcularibus rebus famuli, qui pro dominis in carcerem conjiciuntur, aut verberantur, aut torquentur, benevolentiam libertatemque ab ipsis consequuntur: quanto magis qui propter Christum suppliciis afficiuntur, digni sunt honore ecclesiastico, atque benevolentia? de quibus apostolus ait: *Vinctis quasi simul vincti*, atque iis qui vexabantur, quasi vexationis socii, utpote et ipsi in corpore constituti. *Pretiosa enim est in conspectu Domini mors sanctorum. ejus.* Ep. Optime dixisti: audi igitur. Episcopi quidem, ut initio fama vulgavit, in mare demersi sunt: ut autem se habet veritas, in exsilium longinquum pulsi sunt in barbaras regiones, ibique etiam nunc a servis publicis custodiun-

Heb. 10. 34. Psal. 115. 15.

τῇ τε Ἀντιοχέων καὶ τῇ Κωνσταντινουπολιτῶν, καὶ ὅπως [c] ἤχθη, καὶ ὅπως συνεσκευάσθη, καὶ πάντα τὰ διὰ μέσου πικρὰ, ἃ παρὰ τῶν πλημμελῶν φιλοπόνως γεγεώργηται, εἰπών τε τὰ κατὰ τὸν Πορφύριον, καὶ τὸν Ἐφέσου Εὐνοῦχον, ἀπάγγειλον ὑμῖν τὰ λείποντα. Τίνες δὲ ἐν φυλακῇ ἐτελεύτησαν; τίνες τε ἐξωρίσθησαν τῶν Ἰωάννου κοινωνικῶν; δίκαιον γὰρ τῶν τοιούτων μνείας ἐπιτελεῖν εἰς προθυμίαν τῶν ζώντων. Εἰ γὰρ ἐν τοῖς βιωτικοῖς τούτοις πράγμασι παῖδες οἱ ὑπὲρ τῶν δεσποτῶν συγκλειόμενοι ἢ τυπτόμενοι ἢ ξεόμενοι, εὐνοίας καὶ ἐλευθερίας παρ' αὐτῶν ἀπολαύουσι, πόσῳ πλέον οἱ διὰ Χριστὸν τιμωρούμενοι, ἄξιοι καὶ τιμῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ εὐνοίας εἰσίν; περὶ ὧν καὶ ὁ ἀπόστολος λέγει· Τοῖς δεσμίοις ὡς συνδεδεμένοι, τοῖς κακουχουμένοις συγκακουχούμενοι, ὡς καὶ αὐτοὶ ἐν σώματι ὄντες. Τίμιος γὰρ ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ. Ὁ ἐπίσκ. Ἄριστα εἶπας· οὐκοῦν ἄκουσον. Οἱ μὲν ἐπίσκοποι, ὡς μὲν ἐν ἀρχαῖς ἡ φήμη περιέδραμεν, εἰς θάλασσαν [a] ἐποντώθησαν· ὡς δὲ ὁ ἀληθὴς περιέχει λόγος, εἰς ἐξορίαν ὑπερόριον ἀπεστάλησαν ἐν ταῖς βαρβαρικαῖς ζώναις, ὑπὸ δημίων εἰσέτι καὶ νῦν φρουρούμενοι. Ἐλθὼν γάρ τις συνοδεύσας αὐτοῖς διάκονος ἀφηγήσατο, Κυριακὸν μὲν τὸν Ἐμέσης ἐνδοτέρω ὀγδοήκοντα σημείων εἰς Παλμῦραν, τὸ τῶν Περσῶν φρούριον, εἶναι· Εὐλύσιον δὲ Βόστρης τῆς Ἀράβων ἐσώτερον ὁδὸν τριῶν ἡμερῶν ὁμοίως εἰς φρούριον Μισφᾶς καλούμενον, πλησίον τῶν Σαρακηνῶν· Παλλάδιον δὲ Βλεμμύων [b] ἢ Αἰθιόπων ἐκ γειτόνων φρουρεῖσθαι Συήνη καλούμενον τὸ χωρίον· Δημήτριον ἔσω εἰς Ὄασιν, τὴν γείτονα τῶν Μαζίκων· εἰσὶ γὰρ καὶ ἄλλαι Ὀάσεις· Σαραπίωνα δὲ, μετὰ μυρίας ἀναποδείκτους συκοφαντίας, ὠμότητι δικαστῶν καθυβρίσαντες αἰκισμοῖς τὸ σῶμα μέχρις ἐκκοπῆς τῶν ὀδόντων, ὡς λόγος, εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα περιώρισαν. Ἱλάριος, ἀνὴρ ἅγιος, γεγηρακὼς, εἰς Πόντον τὴν ἐνδοτάτω ἐξαποστάλη μετὰ πληγὰς, οὐ δικαστοῦ, ἀλλὰ τοῦ κλήρου, ὃς ὀκτωκαιδέκατον ἔτος ἔχει, μὴ γευσάμενος ἄρτου, ψιλῶν λαχάνων ἢ κολύβων μεταλαμβάνων. Ἀντώνιος ἐν σπηλαίοις τῆς Παλαιστίνης ἑαυτὸν ἐξώρισεν· Τιμόθεος ὁ Μαρωνείας, καὶ Ἰωάννης ὁ τῆς Λυδίας, λέγεται ἐν Μακεδονίᾳ· Ῥόδων ὁ τῆς Ἀσίας, ἐπορεύθη ἐν Μιτυλήνῃ· Γρηγόριος ὁ τῆς Λυδίας, λέγεται ἐν Φρυγίᾳ· Βρίσσων δὲ ὁ ἀδελφὸς Παλλαδίου, ἀποστὰς ἑκουσίως τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας, ἐν τῷ ἀγριδίῳ αὐτοῦ διάγει, ταῖς χερσὶν ἑαυτοῦ τὴν γῆν [c] μεταλλεύων· Λαμπέτιος δὲ, ὥς φασιν, ἐν χωρίῳ Λυδίας παρά τινος Ἐλευθέρου

[c] *Fort.* προήχθη. Bigot.

[a] Georg. ἐποντίσθησαν. In eodem mox deest λόγος.

[b] Georg. τῶν Αἰθιόπων. [Mox idem Συήνης τοῦ Κάστρου καλουμένου τοῦ τόπου. Pro Συήνη leg. εἰς Συήνην.]

[c] Georg. ἐργαζόμενος.

ἐπικουρούμενος, τοῖς ἀναγνώσμασι προσέχει· Εὐγένιός ἐστιν ἐν τῇ πατρίδι· Ἐλπίδιος ὁ μέγας Λαοδικείας τῆς Συρίας ἅμα Πάππῳ, τρία πληροῦνται ἔτη, τὴν κλίμακα τῆς οἰκίας οὐ κατῆλθον, προσευχαῖς σχολάζοντες· Ἡρακλείδας ὁ Ἐφέσιος ἐν τῇ εἱρκτῇ τῆς Νικομηδείας ἐγκέκλεισται, τετραετὴς ἐστι χρόνος. Οἱ δὲ λοιποὶ τῶν κοινωνικῶν ἐπισκόπων, οἱ μὲν ἀνέλπιστα ἐνθυμηθέντες, ἐκοινώνησαν Ἀττικῷ, εἰς ἑτέρας μετατεθέντες Ἐκκλησίας τῆς Θράκης· οἱ δὲ ἄδηλοί εἰσιν· Ἀνατόλιον δέ φασιν εἶναι ἐν Γαλλίαις. Τῶν δὲ πρεσβυτέρων οἱ μὲν εἰς Ἀραβίαν καὶ Παλαιστίνην περιωρίσθησαν· Τίγριος δὲ εἰς τὴν μέσην τὴν Ποταμῶν περιωρίσθη· Φίλιππος ἐτελεύτησε, φυγὼν ἐν Πόντῳ· Θεόφιλος διάγει ἐν Παφλαγονίᾳ· Ἰωάννης ὁ τοῦ Αἰθρίου μοναστήριον συνεκρότησεν [d] ἐν Καισαρείᾳ· Στέφανον εἰς Ἀραβίαν ἐξορισθέντα τῶν δημίων ἀπέσπασαν οἱ Ἴσαυροι, ἀπολύσαντες ἀνὰ τὸν Ταῦρον· Σαλούστιόν φασιν ἐν τῇ Κρήτῃ· Φίλιππον τὸν ἀσκητὴν, καὶ πρεσβύτερον τῶν σχολῶν, ἤκουσα ἀῤῥωστοῦντα ἐν Καμπανίᾳ. Σωφρόνιος ὁ διάκονος ἐν φυλακῇ ἐστι τῆς Θηβαΐδος· Παῦλος ὁ διάκονος, ὁ βοηθὸς τοῦ οἰκονόμου, λέγεται ἐν Ἀφρικῇ· ἄλλος Παῦλος, ὁ τῆς Ἀναστασίας, ἐστὶν ἐν Ἱεροσολύμοις· Ἑλλάδιος ὁ πρεσβύτερος, ὁ τοῦ Παλατίου, διάγει ἐν ἀγριδίῳ τῆς Βιθυνίας ἰδίῳ. Πλείους δὲ κρύπτονται ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἄλλοι δὲ ἀπῆλθον εἰς τὰς πατρίδας. Σιλβανὸς δὲ ὁ ἅγιος ἐπίσκοπος ἐν Τρωάδι ἐστὶν, ἁλιεύων καὶ ζῶν· Στέφανος ὁ ἀσκητὴς, ὁ τὰς Ῥωμαίων ἐπιστολὰς διακομίσας, ἐν Κωνσταντινουπόλει, τούτου αὐτοῦ ἕνεκεν τυπτηθεὶς, ἐπὶ μῆνας δέκα εἰς τὴν εἱρκτὴν ἐβλήθη. Προταθείσης δ' αὐτῷ κοινωνίας, ὡς οὐκ ἐπείσθη, ξεσθεὶς εἰσάγαν τάς τε πλευρὰς καὶ τὸ στῆθος, ὧν ἐγὼ αὐτόπτης ἐγενόμην, τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐπιμελείᾳ διασωθεὶς ἴσως εἰς δευτέρους ἀγῶνας, μετὰ δέκα μῆνας τῆς θεραπείας ἐξωρίσθη εἰς τὸ Πηλούσιον. Προβικιάλιός τις στρατιώτης τῶν περὶ τὸν βασιλέα σχολῶν, διαβληθεὶς ὡς φιλητὴς Ἰωάννου, μετὰ πληγὰς πολυτρόπους καὶ ξεσμὸν ἀφειδῆ ἐξωρίσθη εἰς Πέτρας. Οἰκέτης δὲ Ἐλπιδίου τοῦ πρεσβυτέρου, μισθωθεὶς, ὥς φασι, πεντήκοντα νομισμάτων, ἵνα τὸν ἅγιον Ἰωάννην δολοφονήσῃ, φωραθεὶς ἐπὶ τούτῳ τρεῖς ἔχων ῥομφαίας, ἔπαισε τοὺς κατέχοντας αὐτὸν κατὰ μέρος ἑπτά· ὧν οἱ μὲν τέσσαρες παραυτίκα ἐτάφησαν· οἱ δὲ τρεῖς ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον ἐπιμεληθέντες ἐσώθησαν, τοῦ φονέως ἀπολυθέντος. Εὐτρόπιος ὁ μακάριος, ἄφθορος ἀπὸ γυναικῶν, ψάλτης, τυπτηθεὶς καὶ ξεσθεὶς εἰσάγαν τὰς πλευρὰς σὺν τῷ μετώπῳ, ὡς καὶ τὰς ὀφρῦς κατασπασθῆναι, λαμπάδων αὐτῷ τελευταῖον ταῖς πλευραῖς ἀμφοτέρωθεν γυμνοῖς ὀστέοις προσπιλωθεισῶν

tur. Nam cum venisset quidam diaconus, qui simul cum eis iter fecerat, retulit, Cyriacum quidem Emesenum Palmyræ in Persarum castello esse, octoginta milliaribus ultra Emesam: Eulysium similiter, episcopum Bostræ, ulterius itinere trium dierum in castello Arabum, Misphas dicto, Saracenis adjacente: Palladium episcopum in vicinia Blemmyum aut Æthiopum custodiri, in oppido Syene dicto: Demetrium interius in Oasi, Mazicibus proxima; sunt enim et aliæ Oases: Serapionem autem post innumeras absque ulla probatione calumnias, summa cum judicum crudelitate cæsum, ad excussionem usque dentium, ut fama est, in patriam suam relegarunt. Hilarius, vir sanctus et senex, in intimum Pontum pulsus est, plagis concisus, non a judice, sed a clero: qui decem et octo abhinc annis panem non gustavit, olera sola et frumentum coctum edens. Antonius in speluncis Palæstinæ seipsum conclusit: Timotheus Maroneæ, et Joannes Lydiæ episcopi, in Macedonia esse dicuntur: Rhodon, episcopus Asiæ, Mitylenen profectus est: Gregorius, Lydiæ episcopus, in Phrygia esse dicitur: Brisso autem, frater Palladii, Ecclesia sua ultro derelicta, in agello suo degit, terram propriis manibus fodiens. Lampetius vero, ut aiunt, in oppido Lydiæ a quodam Eleuthero adjutus, lectionibus vacat: Eugenius in patria est: Elpidius, magnus ille Laodiceæ Syriæ episcopus, et Pappus, per totum triennium de scala domus suæ non descenderunt precationibus vacantes: Heraclidas Ephesius quadriennium jam Nicomediæ in carcere inclusus est. Reliqui autem episcopi de communione Joannis, omni spe abjecta, alii quidem communicarunt Attico, et in alias Thraciæ Ecclesias translati sunt; alii vero delitescunt. Anatolium aiunt esse in Galliis. Porro presbyterorum alii in Arabiam et Palæstinam amandati sunt: Tigrius in Mesopotamiam relegatus est: Philippus in Ponto exsul mortuus est: Theophilus in Paphlagonia degit: Joannes, Æthrii filius, Cæsareæ construxit monasterium: Stephanum in Arabiam relegatum, e custodum manibus abstractum, Isauri in Taurum dimiserunt: Sallustium in Creta esse dicunt. Audivi Philippum monachum, et presbyterum Scholarum, in Campania ægrotare. Sophronius diaconus in Thebaidis carcere detinetur: Paulus diaconus, œconomi adjutor, dicitur in Africa versari: alius Paulus, diaconus Anastasiæ, Hierosolymis vivit: Helladius, presbyter Pa-

[d] Georg. ἐν Καρίᾳ.

latii, in agello suo Bithyniæ vitam agit. Plures autem Constantinopoli delitescunt : alii in patrias suas abierunt. Silvanus, sanctus episcopus, Troade piscatur, et piscatu vivit : Stephanus monachus, qui Romanorum epistolas detulit, ob id ipsum verberatus, decem menses Constantinopoli in carcere vitam egit. Cum autem ei communio proposita esset, et non acquievisset, lateribus et pectore ungularum violentia laceratis, cujus rei ipse oculatus testis fui, Christi providentia in secunda fortasse certamina servatus, post decimum curationis suæ mensem, Pelusium relegatus est. Provincialis quidam miles, ex Scholis Palatinis, accusatus tamquam Joannis fautor, post varii generis plagas et atrocissimas abrasiones Petras exsul missus est. Elpidii vero presbyteri famulus, quinquaginta, ut aiunt, aureis conductus, ut sanctum Joannem dolo interficeret : cum deprehensus esset tres gladios habere, septem ex iis qui ipsum apprehenderant, singillatim percussit : quorum quatuor continuo sepulti sunt, alii autem tres post diuturnam curationem salvi evaserunt, absoluto homicida. Beatus Eutropius, purus a mulieribus, cantor, verberibus cæsus, et lateribus ac fronte usque adeo laceratus, ut et supercilia quoque evulsa sint, facibus postremo ad latera, post ossa nudata, utrimque admotis oleo plenis, in ipso equuleo animam exhalavit, mediaque nocte sepultus est a clericis, qui hoc patrarant; cum Deus morti ejus testimonium præbuisset visione psallentium, ob Servatoris passionis conformitatem. Retulit autem diaconus, qui ab episcopis rediit, a Præfecti militibus, qui eos deduxerunt, usque adeo jussu aliquorum vexatos, ut mori optarent et vivere recusarent. Nam pecunias, quas in sumtus itineris sibi sumserant, penitus abreptas inter se partiti sunt, et in macra jumenta eos injicientes, bidui iter uno die faciebant : multa nocte in diversoria introducentes, et summo mane ante lucem reducentes, ita ut ne miseras quidem escas stomachus retinere posset. Turpibus præterea et inhonestis verbis eos impetere non parcebant. Palladio etiam famulum abstulerunt, vim ipsi inferentes, ut tabellas deponeret. Demetrium autem unus e deductoribus usque adeo vexavit, ut multa nocte Bizyam pervenerit; qui statim gravissimis doloribus toto corpore crucia-

[c] ἐλαιοχομουσῶν, προσεχπνέει τῷ ξύλῳ, ταφεὶς μεσονυχτίῳ παρὰ τῶν τοῦτο δρασάντων ἱερατιχῶν, συνεπιμαρτυρήσαντος τοῦ Θεοῦ τῷ θανάτῳ ὀπτασίᾳ ψαλλόντων διὰ τὸ σύμμορφον τοῦ σωτηρίου πάθους. Διηγήσατο δὲ ὁ ἀναλύσας διάχονος ἀπὸ τῶν ἐπισχόπων, ὅτι οἱ ἐπαρχιχοὶ οἱ διάγοντες αὐτοὺς ἐπὶ τοσοῦτον ἔθλιψαν χατ' ἐντολάς τινων, ὡς εὔχεσθαι αὐτοὺς θάνατον ἐπελθεῖν, χαὶ τὸ ζῆν παραιτεῖσθαι. Τὰ μὲν γὰρ ἐν ἀργυρίοις ἀναλώματα, ἃ χατὰ τὴν ὁδὸν εἰλήφεισαν, ὑφ' ἓν ἀποσπάσαντες, εἰς ἀλλήλους [b] διεμερίσθησαν, ξηροῖς δὲ τοῖς ὀνοζυγίοις ἐπιῤῥίπτοντες, τῶν δύο ἡμερῶν τὴν ὁδὸν μίαν ἐποίουν, βαθεῖαν ἑσπέραν εἰσάγοντες, χαὶ ὄρθρῳ σχοτεινῷ ἐξάγοντες, ὡς μηδὲ τὰς ἀθλίας τροφὰς χατέχειν τὸν στόμαχον. Ῥήμασί τε αἰσχροῖς χαὶ ἀσέμνοις βάλλοντες οὐχ ἐφείδοντο. Παλλαδίου δὲ χαὶ τὸν παῖδα ἀφείλαντο, βιασάμενοι αὐτὸν χαὶ γραμματεῖον ἐχθέσθαι. Δημήτριον δὲ εἰς τοσοῦτον ἔθλιψεν εἷς τῶν διαγόντων, ὡς χαὶ [c] Ζιβύνῃ βαθεῖαν ἑσπέραν ἐπελθεῖν, ὃς παρὰ πόδας εἰς τὸ σῶμα ἐβασανίσθη, ἐπωδύνως τὸ ζῆν ἀποῤῥήξας, ὡς τοὺς ἐπιθειάζοντας γνωρίζειν τὴν τῶν ὕβρεων ποινήν· προειπόντος αὐτῷ χαὶ Παλλαδίου, ὡς ὁ ἐλθὼν διηγήσατο συστρατιώτης, ὅτι ἄλλην ὁδὸν οὐχ ὁδεύσεις, οἰχτρῶς τελευτήσας. Ἐχχλησίᾳ μὲν γὰρ τὸ σύνολον πλησιάζειν οὐχ εἴων, χαταλύοντες ἢ ἐν πανδοχείοις, ἔνθα ἑταιρίδων πλῆθος, ἢ ἐν ταῖς συναγωγαῖς Σαμαρειτῶν ἢ Ἰουδαίων, μάλιστα ἀπὸ Ταρσοῦ, χαὶ ἐχεῖ ὡς στενοχωρουμένους αὐτοὺς, χαὶ ἕτερόν τι [a] ἐννοεῖν, ὃ ἦν ἀπρονόητον. Λέγει δὲ εἷς τῶν ἐπισχόπων· τί λυπούμεθα περὶ τῶν χαταγωγίων; μὴ γὰρ ἐφ' ἡμῖν ἐστι ποῦ μεῖναι, ἵνα οἰχείᾳ αἱρέσει ἀσχημονοῦντες, δίχας ὀφλήσωμεν; ἢ οὐχ οἴδατε, ὅτι ταῦτα πάντα χαὶ γεγένηται χαὶ γενήσεται, τοῦ Θεοῦ διὰ πάντων δοξαζομένου; Πόσαι τούτων τῶν ἑταιρίδων λήθην Θεοῦ λαβοῦσαι, ἢ τὴν ἀρχὴν μηδὲ γνοῦσαι, ἡμᾶς οὕτω θεασάμεναι, εἰς φόβον Θεοῦ χαὶ ἔννοιαν ἦλθον, ἴσως ἐπὶ τὸ χρεῖττον τραπεῖσαι, ἢ χἂν ἐπὶ τὸ χεῖρον μὴ χαταῤῥεύσασαι; Οὐ μιχρὸν δὲ ψυχῇ λογιχῇ ὑπὸ πάθους [b] χαχουμένῃ χαὶ μιχρὸν ἀναπνεῦσαι, ὅπερ ἐστὶν ἔναυσμα σωφροσύνης· ὡς ταῦτα ὑποστάντα εἰπεῖν τὸν ἱεροφάντην Παῦλον· Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν ἐν τοῖς σωζομένοις χαὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, διὰ τὸ θέατρον γεγενῆσθαι ἀγγέλοις τε χαὶ ἀνθρώποις. Εἰς τοσοῦτον δὲ ὠμότητος οἱ χατὰ τόπον [c] ἤχμασαν ἐπίσχοποι τῶν χοινωνιχῶν Θεοφίλου χατὰ τὴν ἀνατολὴν πᾶσαν, ὡς ἔλεγεν ὁ ἐλθὼν ἀσχητὴς, ὡς τινὰς αὐτῶν οὐχὶ μόνον μὴ ἐνδείξασθαι τὴν ὀφειλο-

[a] [Legebatur ἐλαιόχωμος ὤν. Georg. ἐλαίῳ χομουσῶν. Hinc fecimus ἐλαιοχομουσῶν. Paulo ante fort. leg. προσπελαθεισῶν, et articulus ante ὀστέοις, inserendus.]

[b] Georg. διεμερίσαντο, et mox ὑποζυγίοις pro ὀνοζυγίοις.

[c] *Fort.* Βιζύῃ. Bigot. Mox Georg. γνῶναι pro γνωρίζειν.

[a] Georg. ἐννοηθῆναι προῆγον.

[b] Idem χρατουμένη χαὶ ῥοπὴν ἀναπνεῦσαι. [Mox legebatur πάντα ὑποσ., sed ταῦτα Cod. et Georg. Fort. etiam addendus articulus τόν.]

[c] *Georg.* ἔθλιψαν. *Fort.* ἤλασαν Bigot.

ιοσύνην, ἀλλὰ καὶ μετὰ δώρων πείθειν
κοὺς τάχιον ἐξελαύνειν τῶν πόλεων. Εἰσὶ
ιτα τοῦτο πεποιηκότες, ὁ Ταρσοῦ καὶ ὁ
καὶ Εὐλόγιος ὁ Καισαρείας τῆς Παλαι-
ι Ἀγκύρας πρὸ πάντων, καὶ Ἀμμώνιος ὁ
ίου, τοῦτο μὲν [d] δόμασι, τοῦτο δὲ ἀπει-
κατ' αὐτῶν τοὺς διάγοντας στρατιώτας
;, ἵνα μήτε τοὺς τῶν βουλομένων λαϊκῶν
αὐτοὺς συγχωρῶσιν, καθὼς ἐν ταῖς καθο-
ει Γαΐῳ ὁ μακάριος Ἰωάννης κατά τινὸς D
ἀποδεχόμενος τοῦ Γαΐου τὸ ξενόδοχον,
αὐτὸν μὴ μιμεῖσθαι τοὺς πονηροὺς τῶν
Ἔχει δέ πως ἡ λέξις· Γαΐῳ ἀγαπητῷ,
πῶ ἐν ἀληθείᾳ. Ἀγαπητὲ, περὶ πάντων
εὐοδοῦσθαι καὶ ὑγιαίνειν, καθὼς εὐο-
ἡ ψυχή. Ἐχάρην γὰρ λίαν, ἐρχομένων
ηγουμένων μοι, ὅτι ἐν ἀληθείᾳ περιπα-
οῖς ἀνέπαυσας τοὺς ἁγίους. Μείζονα ταύ-
ια ἔχω. Ἐπιφέρει δὲ μετὰ τοῦτο· ἔγραψα E
ίᾳ· ἀλλ' ὁ φιλοπρωτεύων αὐτῶν Διοτρε-
δέχεται ἡμᾶς, λόγοις πονηροῖς φλυαρῶν·
ύμενος ἐπὶ τούτοις, οὔτε αὐτὸς ἐπιδέχεται
ις, καὶ τοὺς βουλομένους κωλύει, καὶ ἐκ
ις ἐκβάλλει. Εἶθ' ὕστερον παραινεῖ, λέγων·
ὴ μιμοῦ τὸ κακόν· ὁ γὰρ ἀγαθοποιῶν ἐκ
στιν· ὁ κακοποιῶν οὐχ ἑώρακε τὸν Θεόν.
ταμεν δὲ τοῦ ῥητοῦ ὅλου τῆς παλαιᾶς
α τῶν νῦν Διοτρεφῶν παραστήσωμεν τὴν
τῄνει δὲ καὶ ἐθαύμαζε τῆς δευτέρας Καπ-
ὺς ἐπισκόπους, ὡς πολὺ συναλγήσαντας F
ων τοῖς ἐξορισθεῖσιν ἐπισκόποις, μάλιστα
τατον Θεόδωρον τῶν Τυάνων, καὶ Βο-
ωνείας, τεσσαρακοστοόγδοον ἔτος ἔχοντα
ισπῇ, καὶ Σεραπίωνα τὸν Ὀστρακίνης, 80
ασέμπτον ἔτος ἔχοντα ἐν τῇ τῆς ἐπισκο- A
ίᾳ. Ἐνεὸς δὲ γενόμενος ἐπιπολὺ ὁ Θεό-
τί οὖν ἐροῦμεν πρὸς ταῦτα, πάτερ; Μὴ
ὥρα ἐστὶν, καὶ ἡ ἀποστασία, κατὰ τὸν
τούτων λαμβάνει τὴν εἴσοδον, ἵνα λοι-
ιφθῇ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας ὁ ἀντικείμε-
τοὺς κακοὺς εὐημερεῖν καὶ διαπράττε-
.καὶ χρονίζειν καὶ ἰσχύειν, καὶ τοὺς
ίεσθαι καὶ λεηλατεῖσθαι, εἰς φρίκην με
λησιάζειν ἐκεῖνον. Ὁ ἐπίσκ. Μάλιστα
ετώτατε, ἐγγύς ἐστι τὸ τέλος, κατὰ τὸν B
ιδία, ἐσχάτη ὥρα ἐστίν· καὶ κατὰ τὸ,
ὁ οἰκοδεσπότης περὶ ὥραν ἑνδεκάτην μι-
ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα· ἡ δὲ ἐσχάτη
ἐστιν ἡ τελευταία. Εἰ δὲ πρὸ τετρακοσίων
ι παρὰ τοῦ ἀποστόλου ἐσχάτη, πολλῷ
διὰ πάντα. Ἔπειτα δὲ ἀπ' ἀρχῆς ἐστι

ιeorg.

tus vivendi finem fecit: ita ut cuncti Deum venerantes, agnoscerent eam esse pœnam injuriarum: cum prædixisset ei Palladius, ut redux quidam commilito narravit: Aliud iter non incedes, sed miserabiliter morieris. Ecclesiis namque viros sanctos omnino appropinquare non sinebant, divertentes aut in stabula, ubi scortorum erat multitudo; aut in Samaritanorum, vel Judæorum synagogas, præcipue Tarsi: ita ut illic in angustias redacti, etiam aliud quid cogitarent, quod erat minime præmeditatum. Unus autem ex episcopis dixit: Quid ob diversoria tristamur? num enim in nobis est, ubi diversemur, ut propria voluntate indecore agentes, pœnas demus? an ignoratis hæc omnia jam contigisse ac futura esse, cum Deus in his omnibus glorificetur? Quam multæ ex illis meretricibus quæ Dei oblivionem ceperant, aut ab initio eum ne norant quidem, nobis visis ita vexatis, in timorem Dei et cogitationem venerunt, fortasse in melius conversæ, aut saltem non prolapsæ in pejus? Non parum est rationali animæ, quæ a perturbationibus vexatur, vel modicum respirare, quod est castimoniæ fomentum: adeo ut dixerit, qui hæc sustinuit, sacrorum interpres Paulus: *Christi bonus odor sumus in his qui salvi fiunt, et in his qui pereunt, eo quod spectaculum facti sumus angelis et hominibus.* Eo autem usque crudelitatis proruperunt locorum illorum episcopi de communione Theophili per totum Orientem, sicut retulit monachus qui inde rediit, ut plerique eorum non modo debitam humanitatem nostris non exhibuerint, verum datis muneribus Prætorianos milites induxerint, ut eos ocius e civitatibus expellerent. Sunt autem qui hæc præcipue fecere, Tarsi et Antiochiæ episcopi, atque Eulogius Cæsareæ Palæstinæ; ante omnes autem episcopus Ancyræ et Ammonius Pelusii, partim donis, partim minis, deductores milites adversus eos magis exasperantes, ut ne laicis quidem eos excipere volentibus id permitterent: sicut in Catholicis scribit ad Caium beatus Joannes adversus quemdam episcopum, hospitalitatem Caii laudans, eumque orans, ne improbos episcopos imitetur. Sic autem verba se habent: *Caio carissimo, quem ego diligo in veritate. Carissime, de omnibus orationem facio prospere te ingredi et valere, sicut prospere agit anima tua. Gavisus sum valde venientibus quibusdam, et narrantibus mihi, quod in veritate ambulas, et in quibus sanctos refecisti. Majus his non habeo gaudium.* Et addit:

2. Cor. 2. 15.

1. Cor. 4. 9.

3. Joan. 1. 4.

[3. *Joan.* 1. 9.—11.] *Scripsi Ecclesiæ; sed is qui amat primatum gerere in eis Diotrephes, non recipit nos, verbis malignis garriens, et quasi non ei ista sufficiant; neque ipse suscipit fratres, et eos qui suscipere volunt, prohibet, et de ecclesia ejicit.* Deinde rursus admonet : *Carissime, noli imitari malum : qui enim bene facit, ex Deo est; qui male facit, non vidit Deum.* Hunc autem textum de veteri malitia integrum attulimus, ut hujus temporis Diotrephum ingenium exponeremus. Cæterum laudabat et mirabatur secundæ Cappadociæ episcopos, ut qui plurimis cum lacrymis condoluissent exsulibus episcopis, præsertim mitissimum Theodorum, Tyanorum episcopum, et Bosporium Coloniæ, qui quadragesimum octavum in episcopatu agebat annum; et Serapionem, Ostracinæ episcopum, qui quadraginta quinque annos munus episcopatus gerebat. Cum aliquamdiu Theodorus præ stupore obmutuisset, dixit : Quid igitur ad hæc dicemus, pater? Num hora jam novissima est, et defectio, secundum Paulum, per ista initium capit, *Ut* demum *reveletur filius perditionis, adversarius?* [2. *Thess.* 2. 3.] Nam malos prospere agere, et hæc patrare, et durare et prævalere, et bonos premi ac spoliari, illum appropinquare cum horrore me admonet. Episc. Proximus quidem est finis, sapientissime Theodore, juxta eum qui ait : *Filioli, novissima hora est* : [1 *Joan.* 2. 18.] et juxta illud : *Exiit paterfamilias circa undecimam horam conducere operarios in vineam suam* : [*Matth.* 20. 1.] hora autem duodecima ultima est. Si vero ante quadringentos annos dicta est ab apostolo ultima, multo magis nunc propter hæc omnia. Deinde hæc ab initio contigerunt Domino permittente, ad exercendos sanctos, cum eos expeteret diabolus, sicut ait Servator : *Simon, Simon, expetivit vos satanas, ut cribraret sicut triticum : ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua.* [*Luc.* 22. 31. 32.] Neque vero pro solo Petro rogavit Christus, sed pro omnibus Christi fidem habentibus : nihil aliud significante cribro, quam orbem terrarum, voluptatum ac dolorum plenum, per quæ veluti per foramina terreni homines in orcum excidunt ab alente tritico, dum velut a foraminibus secernuntur : aliis quidem diffluentibus veluti per foramen ingluviei. *Quorum Deus venter est*; [*Philipp.* 3. 19.] aliis autem per voluptatum illecebras, de quibus propheta ait, *Spiritu fornicationis seducti sunt : neque enim fornicatores, neque adulteri, neque molles, regnum Dei possidebunt* : [1. *Cor.* 6. 10.] aliis per avaritiam : scilicet quicumque idololatriæ conjugem sibi desponsarunt : aliis per

ταῦτα κατὰ συγχώρησιν τοῦ Κυρίου εἰς γυμνάσιον τῶν ἁγίων, ἐξαιτοῦντος αὐτοὺς τοῦ διαβόλου, καθὼς λέγει ὁ σωτήριος λόγος· Σίμων, Σίμων, ἐξῃτήσατο ὑμᾶς ὁ σατανᾶς, τοῦ σινιάσαι ὡς τὸν σῖτον· ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου. Καὶ οὐ πάντως περὶ μόνου Πέτρου δεδέηται Ἰησοῦς, ἀλλὰ περὶ πάντων τῶν τὴν Πέτρου πίστιν ἐχόντων· οὐδὲν ἕτερον αἰνισσομένου τοῦ κοσκίνου, ἢ τὸν περίγειον κύκλον ἡδονῶν καὶ ὀδυνῶν πεπληρωμένον, δι' ὧν ὡς δι' ὀπῶν ἐκπίπτουσιν οἱ γεώδεις ἀπὸ τοῦ τροφίμου σίτου ἐπὶ τὸν ᾅδην, ὡς ἀπὸ τρυπημάτων διαχωριζόμενοι· τῶν μὲν διαῤῥεόντων ὡς δι' ὀπῆς τῆς γαστριμαργίας, ὧν ὁ θεὸς ἡ κοιλία· τῶν δὲ διὰ φιληδονίας, περὶ ὧν ὁ προφήτης λέγει· Πνεύματι πορνείας ἐπλανήθησαν· οὔτε γὰρ πόρνοι, οὔτε μοιχοὶ, οὔτε μαλακοὶ, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν· τῶν δὲ διὰ φιλαργυρίας, ὅσαι τὴν τῆς εἰδωλολατρείας ὁμόζυγον ἐμνηστεύσαντο· τῶν δὲ δι' ὀργῆς καὶ θυμοῦ, ὅσοι τὸ θηριῶδες σκότος ἠγάπησαν, περὶ ὧν Ἰωάννης φησίν· Ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν σκοτίᾳ ἐστὶν ἕως ἄρτι· Ὀργὴ γὰρ, φησὶν ὁ παροιμιαστὴς, ἀπόλλυσι καὶ φρονίμους· τῶν δὲ δι' ἀκηδίας καὶ λήθης, μὴ προσκαρτερούντων τῇ ἀγρυπνίᾳ τῆς μνήμης, καὶ δεομένων τὸ, Ἐνύσταξεν ἡ ψυχή μου ἀπὸ ἀκηδίας· οὓς ταλανίζων ὁ λόγος, φησίν· Οὐαὶ ὑμῖν, τοῖς ἀπολελωκόσι τὴν ὑπομονὴν, καὶ τί ποιήσετε, ὅταν ἐπισκέψηται ὁ Κύριος; ἄλλων δι' εὐδοξίας ἀλόγου, περὶ ὧν ὁ ᾠδικὸς προανεφώνει, Ὅτι διεσκόρπισεν ὁ Θεὸς ὀστᾶ ἀνθρωπαρέσκων· ἑτέρων δι' ἀλαζονείας ἢ τύφου, ὅ ἐστιν ὑπεροψία, οὓς μέμφεται ὁ προφήτης ὡς λιποτάκτας· Ὑπερήφανοι παρηνόμουν ἕως σφόδρα· ἀπὸ δὲ τοῦ νόμου σου οὐκ ἐξέκλινα. Ἑκάστῃ δὲ τούτων τῶν κακιῶν παρέπονται πλείους, τῷ τύφῳ ὁ φθόνος, τῇ πλεονεξίᾳ τὸ μῖσος καὶ ἀνελευθερία καὶ ψεῦδος, τῷ θυμῷ ὀργὴ ἢ μῆνις, αἱ ὕβρεις, οἱ φθόνοι· τῇ πορνείᾳ ἡ λήθη, ἡ ἀφοβία, ὁ ὄκνος, ἡ ἀζηλία, ἡ ἀνόνητος ἀγρυπνία· τῇ κενοδοξίᾳ αἱ πολυπραγμονίαι, δωροδοκίαι, φαντασίαι, ὑποκρίσεις, προσωποληψίαι, φενακισμοί· τῇ ὑπερηφανίᾳ αἱ ἀπόνοιαι, αἱ ἀσπλαγχνίαι, ἀνοσιουργίαι, ἐκστάσεις φρενῶν· καὶ ἄλλῃ ἄλλαι, ἵνα μὴ πλείους εἴπω, φορτίζων τὸν λόγον, εὐαποδείκτου ὄντος τοῦ εἰρημένου. Τούτων ἑκάστῃ τῶν κακιῶν ὁ Θεὸς ἀντίδικον ἔταξεν ἀρετὴν, ὡς τῇ λαγνείᾳ τὴν σωφροσύνην, τῇ λαιμαργίᾳ τὴν ἐγκράτειαν, τῇ πλεονεξίᾳ τὴν δικαιοσύνην, τῇ ὀργῇ τὴν πραΰτητα, τῇ λύπῃ τὴν χαρὰν, τῇ λήθῃ τὴν μνήμην, τῇ ἀκηδίᾳ τὴν ὑπομονὴν, τῇ ἀφροσύνῃ τὴν φρόνησιν, τῇ δειλίᾳ τὴν ἀνδρείαν, τῇ κενοδοξίᾳ τὴν ταπεινοφροσύνην, καὶ ἄλλῃ ἄλλην· πάσαις δὲ τὴν θείαν Γραφήν· μόνῳ δὲ τῷ τύφῳ οὐκ ἔδωκεν ἀρετὴν ἀντικειμένην διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν κακίαν, ἑαυτὸν αὐτῷ φυλάξας, καθὼς εἴρηκεν· Ὁ Θεὸς ὑπερηφάνοις

ἀντιτάσσεται· ὡς ὁ αὐτὸς ἱκετεύει προφήτης, λέγων· Ἔπαρον τὰς χεῖράς σου ἐπὶ τὰς ὑπερηφανίας αὐτῶν εἰς τέλος· καὶ πάλιν, Ἀπόδος ἀνταπόδοσιν τοῖς ὑπερηφάνοις. Καὶ ὥσπερ ἀπὸ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γνωρίζεται, ὡς ὁ Κύριος εἶπεν· Ἐκ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς· οὕτως ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων, εἴτε ὄντων ἁγίων, εἴτε καὶ λεγομένων. Οὕτω δὲ πάντοτέ εἰσιν αἱ τῶν κακῶν ἄσειστοι εὐημερίαι, τοῦ Θεοῦ ἐπ' αὐτοῖς μακροθυμοῦντος. Τοῦτο γὰρ αὐτῷ πρέπει, ὡς τοὺς ἁγίους αὐτὸ τοῦτο ἐκ προσώπου τῶν θλιβομένων προαναφωνεῖν, εἰς ἡμῶν τῶν νῦν πασχόντων παράκλησιν. Πρῶτος ὁ τῆς ὑπομονῆς υἱὸς Ἰὼβ τί φησι μετὰ πολλά; τί γάρ; Μὴ ἐξ ἀνθρώπου ἡ ἔλεγξίς μου; τὸ ἄμεμπτον αἰνιττόμενος. Ἢ διὰ τί οὐ θυμωθήσομαι; εἰσβλέψαντες εἰς ἐμὲ, θαυμάσατε, χεῖρα θέντες ἐπὶ σιαγόνι. Ἐάν τε γὰρ μνησθῶ, ἐσπούδακα, ἔχουσι δέ μου τὰς σάρκας ὀδύναι. Διὰ τί ἀσεβεῖς ζῶσι, πεπαλαίωνται δὲ ἐν πλούτῳ; Ὁ σπόρος αὐτῶν κατὰ ψυχὴν, τὰ δὲ τέκνα αὐτῶν ἐν ὀφθαλμοῖς· οἱ οἶκοι αὐτῶν εὐθηνοῦσιν, φόβος δὲ οὐδαμοῦ· μάστιξ Κυρίου οὐκ ἔστιν ἐπ' αὐτούς. Ἡ βοῦς αὐτῶν οὐκ ὠμοτόκησεν· διεσώθη δὲ ἀπὸ καύματος· ἐν γαστρὶ ἔχουσα οὐκ ἔσφαλεν. Μένουσι δὲ ὥσπερ πρόβατα αἰώνια. Τὰ δὲ παιδία αὐτῶν προσπαίζουσιν, ἀναλαβόντα ψαλτήριον καὶ κιθάραν, καὶ εὐφραίνονται φωνῇ ψαλμοῦ· συνετέλεσαν ἐν ἀγαθοῖς τὴν ζωὴν αὐτῶν, ἐν δὲ τῇ ἀναπαύσει τοῦ ᾅδου ἐκοιμήθησαν. Λέγει δὲ τῷ Κυρίῳ· ἀπόστα ἀπ' ἐμοῦ, ὁδούς σου εἰδέναι οὐ βούλομαι. Τούτῳ συνᾳδὰ ὁ ἀνεξίκακος, καὶ τῶν θείων ᾄστης κριμάτων, κατὰ τὸ, Ἔλεον καὶ κρίσιν ᾄσομαί σοι, Κύριε, Δαυίδ φησιν. Ὡς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραὴλ τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ. Ἐμοῦ δὲ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες· παρ' ὀλίγον ἐξεχύθη τὰ διαβήματά μου. Διὰ τί; Ὅτι ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, εἰρήνην ἁμαρτωλῶν θεωρῶν. Καὶ ἐν ἑτέρῳ πάλιν τὸν πλοῦτον αὐτῶν διαβάλλων λέγει· Οἱ βόες αὐτῶν παχεῖς, τὰ πρόβατα αὐτῶν πολυτόκα, πληθύνοντα ἐν ταῖς ἐξόδοις αὐτῶν· τὰ ταμεῖα αὐτῶν πλήρη, ἐξερευγόμενα ἐκ τούτου εἰς τοῦτο· αἱ θυγατέρες αὐτῶν κεκαλλωπισμέναι, περικεκοσμημέναι ὡς ὁμοίωμα ναοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὴν κακὴν αὐτῶν ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην θαυμάζων, ἐπιφέρει· Οὐκ ἔστι κραυγὴ ἐν ταῖς πλατείαις αὐτῶν, οὐδὲ κατάπτωμα φραγμοῦ ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν. Εἶτα τὴν τῶν πολλῶν διαβάλλων διεφθαρμένην δόξαν, φησίν· Ἐμακάρισαν τὸν λαὸν, ᾧ ταῦτά ἐστιν. Καὶ ἐπιφέρει· Μακάριος ὁ λαὸς, οὗ Κύριος ὁ Θεὸς Ἰακὼβ βοηθὸς αὐτοῦ. Καὶ ἵνα μὴ μέχρι τούτου στήσας τὰς μαρτυρίας, ἐπικίνδυνον ἀποδείξω τῇ ἀτελείᾳ τὸν λόγον, ἄκουε πάλιν μετὰ στερνοκτυπίας τινὸς ἐπὶ τοῖς τοιούτοις τὸν Ἀμβακοὺμ ἀποδυσφοροῦντα, καὶ λέγοντα· Ἕως πότε, Κύριε, κεκράξομαι ἀδικούμε-

iram et furorem, qui ferales tenebras amaverunt, de quibus Joannes : *Qui odit fratrem suum, in tenebris est usque adhuc : Ira* enim, ut ait Proverbiorum auctor, *perdit etiam sapientes :* aliis per incuriam et oblivionem, in memoriæ vigilantia non perdurantes, et illud precantes dicunt : *Dormitavit anima mea præ tædio.* Quos miserans Scriptura, ait : *Væ vobis qui perdidistis patientiam ! et quid facietis, cum visitabit Dominus ?* aliis per irrationabilem ostentationem, de quibus psalmista prædicebat : *Quoniam dissipavit Deus ossa hominibus placentium* : aliis per arrogantiam et fastum, quod est superbia : quos veluti ordinis desertores propheta insimulat : *Superbi inique agebant usquequaque ; a lege autem tua non declinavi.* Unumquodque autem horum vitiorum plura alia subsequuntur : fastum invidia, avaritiam odium, illiberalitas mendacium; furorem ira vel excandescentia, contumeliæ, invidentiæ; fornicationem oblivio, securitas, pigritia, zeli boni defectus, inutilisque vigilia; vanam gloriam curiositas, perceptio donorum, pompa, simulationes, personarum acceptiones, fallaciæ; superbiam dementia, immisericordiæ, impia facta, mentis emotiones, atque alias aliæ, ne plures recensens, sermonem hunc onerem, cum abunde demonstratum sit, quod dictum est. Unicuique autem horum vitiorum contrariam virtutem Deus opposuit : verbi gratia, luxuriæ castitatem, gulositati temperantiam, avaritiæ justitiam, iræ lenitatem, tristitiæ gaudium, oblivioni memoriam, socordiæ patientiam, dementiæ prudentiam, ignaviæ fortitudinem, vanitati humilitatem, et aliis alias : his omnibus divinam Scripturam : soli autem fastui virtutem contrariam non dedit ob exsuperantiam vitii, seipsum illi reservans, sicut dixit : *Deus superbis resistit :* sicut etiam ipse propheta precatur, dicens : *Leva manus tuas in superbias eorum in finem :* et rursus, *Redde retributionem superbis.* Et quemadmodum ex fructu arbor cognoscitur, ut ait Dominus : *Ex fructibus eorum cognoscetis eos :* ita unusquisque hominum, sive sint sancti, sive dicantur. Sic autem ubique sunt improborum prosperitates immotæ, Deo erga ipsos patienter agente. Hoc enim ipsum decet : ita ut sancti idipsum ex persona eorum, qui vexantur, proclamarint ad consolationem omnium nostrum, qui nunc patimur. Primus patientiæ filius Job, quid post multa ait? quid enim? *Numquid ex homine reprehensio mea ?* inculpatum se esse significans. *Et quare non irascar? qui adspicitis me, admira-*

1. Joan. II. 9. — Prov. 15. 1. — Psal. 118. 28. — Eccli. 2. 16. 17. — Psal. 52. 6. — Psal. 118. — Jac. 4. 6. — Psal. 73. 3. — Psal. 93. 2. — Matth. 7. 16.

mini, ponentes manum super maxillam. Si enim recordatus fuero, religiose vixi, et dolores obtinent carnem meam. Quare impii vivunt, et inveterarunt in divitiis? Semen eorum secundum animam, filii autem eorum in oculis sunt : domus eorum abundant, timor autem nullibi : flagellum Dei non est super illos. Bos eorum non immaturum peperit : servata est ab æstu, in ventre habens non frustrata est. Manent autem sicut oves perpetuæ. Infantes eorum adludunt, tenentes psalterium et citharam, et lætantur in voce psalmi : consummarunt in bonis vitam suam, et in requie inferni obdormierunt. Dicit autem Domino : Recede a me, vias tuas scire nolo. Huic consona malorum tolerans et divinorum judiciorum præco David ait, juxta illud : *Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine. Quam bonus Deus Israeli rectis corde. Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei.* Cur? *Quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns.* Et alibi rursus, opes eorum damnans, dicit : *Boves eorum crassæ, oves eorum fœtosæ, abundantes in egressibus suis, promtuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud : filiæ eorum compositæ, circum ornatæ, similitudo templi.* Sed et malam eorum concordiam et pacem admirans addit : *Non est clamor in plateis eorum, neque ruina maceriæ in domibus eorum.* Deinde vituperans corruptam vulgi opinionem, ait : *Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt.* Et addit : *Beatus populus, cujus Dominus Jacob adjutor ejus.* Et ne eo usque sistens testimonia, faciam, ut periclitetur imperfecta oratio, audi rursus Abbacum cum quodam planctu super hujusmodi indignantem, ac dicentem : *Usquequo, Domine, clamabo, injuriam patiens, et non exaudies?* injurias enim proximi, suas appellavit. Et fratrum amans addit : *Vociferabor ad te, et non salvabis. Quare ostendisti mihi labores, et dolores videre in ærumnam ac impietatem? ex adverso mei factum est judicium, et judex accipit. Idcirco dissipata est lex, et non perducitur judicium in finem, quia impius prævalet adversus justum.* Eodem spiritu etiam misericordissimus sanctorum, Jeremias, hæsitans præ aliis, clamat : *Justus es, Domine, quoniam apud te defensionem instituam : verumtamen judicia loquar ad te, Domine. Quare via peccatorum prosperatur? abundant omnes, qui prævaricantur prævaricationes. Plantasti eos, et ra-*

Psal. 100. 1. et 72. 1—3.

Psal. 70. 2.

Psal. 143. 14. 13. 12.

Ibid. v. 14. et 15.

Habac. 1. 2.—4.

Jer. 12. 1. 2.

νος, καὶ οὐ μὴ εἰσακούσῃ; ἰδίας γὰρ ἀδικίας τὰς τοῦ πλησίον ὠνόμαζεν. Καὶ φιλάδελφος ὢν, ἐπιφέρει· Βοήσομαι πρὸς σὲ, καὶ οὐ μὴ σώσῃς. Ἱνατί μοι ἔδειξας κόπους, καὶ πόνους ἐπιβλέπειν ἐπὶ ταλαιπωρίαν καὶ ἀσέβειαν; ἐξ ἐναντίας μου γέγονε κρίσις, καὶ ὁ κριτὴς λαμβάνει. Διὰ τοῦτο διεσκέδασται νόμος, καὶ οὐ διεξάγεται εἰς τέλος κρίμα, ὅτι ὁ ἀσεβὴς καταδυναστεύει τὸν δίκαιον. Τῷ αὐτῷ πνεύματι ὁ συμπαθέστατος τῶν ἁγίων Ἱερεμίας, ἐπαπορῶν ὑπὲρ ἄλλων, βοᾷ· Δίκαιος εἶ, Κύριε, ὅτι ἀπολογήσομαι πρὸς σέ· πλὴν κρίματα λαλήσω πρὸς σὲ, Κύριε. Τί ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται; εὐθήνησαν πάντες οἱ ἀθετοῦντες ἀθετήματα, ἐφύτευσας αὐτοὺς, καὶ ἐῤῥιζώθησαν· ἀντὶ τοῦ ἀκωλύτως διάγουσι· καὶ ἐποίησαν καρπὸν, οὐ πάντως πνεύματος. Ἐγγὺς εἶ τοῦ στόματος αὐτῶν, καὶ πόῤῥω ἀπὸ τῶν νεφρῶν αὐτῶν. Ἄντικρυς δὲ ἰσοδυναμοῦντα τούτοις ὁ σοφὸς Σοφονίας ὁ προφήτης, ὡς κακηγόρους τοὺς ἀνθρώπους διαβάλλων, ὡς τὴν πρόνοιαν μεμφομένους, καὶ τοὺς ἁγίους ταλανίζοντας, ἐκ προσώπου Κυρίου φησίν· Ἐβαρύνατε ἐπ' ἐμὲ τοὺς λόγους ὑμῶν, λέγει Κύριος, καὶ εἴπατε· ἐν τίνι κατελαλήσαμεν κατὰ σοῦ; εἴπατε· μάταιος ὁ δουλεύων Θεῷ· Καὶ τί πλέον, ὅτι ἐφυλάξαμεν τὰ προστάγματα αὐτοῦ, καὶ διότι ἐπορεύθημεν ἱκέται ἀπὸ προσώπου Κυρίου παντοκράτορος; καὶ νῦν ἡμεῖς μακαρίζομεν ἀλλοτρίους, καὶ ἀνοικοδομοῦνται πάντες ποιοῦντες ἀνομήματα, καὶ ἀντέστησαν Θεῷ, καὶ ἐσώθησαν. Ταῦτα κατελάλησαν οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ. Οἷς τὰ αὐτὰ ἐπιφέρει ὁ κήρυξ τῆς εὐσεβείας, Παῦλος· Πονηροὶ δὲ ἄνθρωποι καὶ γόητες προκόψουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι. Εἶτα τὴν εὐτέλειαν τῶν ἁγίων σημαίνει, λέγων· Δοκῶ γὰρ ὅτι ὁ Θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν, ὡς ἐπιθανατίους· ὅτι θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις. Μέχρι γὰρ τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινῶμεν καὶ διψῶμεν καὶ γυμνητεύομεν καὶ κολαφιζόμεθα καὶ ἀστατοῦμεν καὶ κοπιῶμεν, ἐργαζόμενοι ταῖς ἰδίαις χερσίν· τὰς σωματικὰς καταλέγων ταλαιπωρίας. Λοιδορούμενοι εὐλογοῦμεν, διωκόμενοι ἀνεχόμεθα, βλασφημούμενοι παρακαλοῦμεν, ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν, πάντων περίψημα ἕως ἄρτι· τοῦ ἀγαθοῦ καὶ δικαίου Θεοῦ, κατὰ τινὰς ἀποῤῥήτους λόγους, σταδίου δίκην, τὸν κόσμον ἐκτείνοντος, καὶ αὐτεξουσίους ἡμᾶς ποιήσαντος, ἵνα οἰκείᾳ αἱρέσει τοῖς πράγμασιν ἐπιβάλ-

λοντες, δικαίας τὰς εὐθύνας παράσχωμεν, καθὼς ὁ νόμος λέγει· Τέθεικα πρὸ προσώπου σου τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, ἔκλεξαι ὃ θέλεις. Διὰ τί δὲ, Τέθεικεν, οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ τὸ λέγειν, πλὴν ὅτι τέθεικεν; Οὐ γὰρ σοφὸν ἦν τὸ ἀτρέπτους ἡμᾶς γενέσθαι, ἄθλων οὐ προκειμένων, καὶ γνώμης οὐ κατορθούσης, μόνῳ τῷ θείῳ καὶ ἀϊδίῳ προσαρμόσαντος τοῦ ἀτρέπτου. Ὁ διάκ. Εὖ γε καὶ φιλοσόφως ὑπήντησας, πάτερ, ὀμματώσας τὴν ψυχὴν τῶν παρόντων, ἐν τούτοις ἀεὶ προσκοπτόντων διὰ Γραφῶν ἀπειρίαν· καὶ ὅτι γυμνάσιον ὑπέστη διὰ μακρῶν τῶν χρόνων ἡ Ἐκκλησία, ἀναδείξασα τοὺς ἑαυτῆς στεφανίτας, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, οὐ δωρεὰν ἐν τοῖς ὀπίσω χρόνοις Χριστοῦ σαρκὸς καταφαγόντας. Λυπεῖ δὲ ἡμᾶς ἡ ὑμῶν ἀκαταστασία, καὶ ἡ τῶν Ἐκκλησιῶν κατάλυσις. Ὁ ἐπίσκ. [*] Θαυμάζω σου, ἀνδρῶν τιμιώτατε Θεόδωρε, τοῦ τὸ πολλοστὸν τὴν ὠφέλειαν ὁμολογοῦντος, καὶ αὖθις τὰ ἐναντία λαλοῦντος. Μακαρίζων γὰρ ὡς στεφανίτας, ταλανίζεις ὡς ἐκπεσόντας, ἐπειδὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐστερήμεθα [a] τόπων. Ὅμοιον δέ μοι πάσχεις τῶν τὰ Ὀλύμπια θεωρούντων ἀγροίκων· ἐκεῖνοι γὰρ κεχήνασι μὲν πρὸς τὰ βραβεῖα ἡδέως, δακρύουσι δὲ πρὸς τὰς πληγὰς τῶν ἀγωνιζομένων οἰκτρῶς. Ἐμοὶ δὲ ἄμεινόν ἐστι φάραγγας καὶ νάπας καὶ πελάγη διώκειν μετὰ τῆς ἀληθείας, ἢ πολλὴν ἔχοντα δόξαν τῆς νῦν νομιζομένης εὐημερίας, ὑποκεῖσθαι τῷ ψεύδει. Ἀλήθειαν μὲν γὰρ ἔχων, ἔξω τὰ πάντα· αὐτῆς γὰρ δοῦλα τὰ πάντα· ψεῦδος δὲ κεκτημένος, οὐδ' ἐμαυτὸν, ἐκείνης μὴ ὑπάρχων. Ἔχων δὲ τὴν ἀλήθειαν, οὐχ ἁπλῶς αὐτὴν βούλομαι ἔχειν, ὡς δέσποιναν ἢ δούλην ἢ γείτονα, ἀλλ' ὡς ἀδελφήν· ἂν δὲ ᾖ δυνατὸν, καὶ ὡς ὁμόζυγον, τῆς ἡδονῆς αὐτῆς [b] ἀπολαύων, καὶ μετὰ ταῦτα κληρονομῶν, ὡς ἰδίαν γυναῖκα. Θυγάτηρ γάρ ἐστι τῆς ὄντως ἀληθείας, ἧς γαμβρὸς ὁ σπουδαῖος. Ὁ γὰρ ταύτην ἔχων [c] σφραγῖδα ἀνηβᾷ, ἀγήρως ἐστὶ καὶ ἀμάραντος, θερμότερον πυρὸς ἔχων τὸν ζῆλον, ὀξύτερον ξίφους τὸν λόγον, κουφότερον ἀετοῦ τὸν βίον, ἀόκνως τρέχει, [d] καθάπερ πρὸς οἰκουρὸν μητέρα τῶν Γραφῶν μελέτην· ἀνθεῖ διηνεκῶς τῇ ἀλυπίᾳ, οὐ κεκράτηται φόβῳ, γαυριᾷ τῇ ἀδειλίᾳ, κορυβαντιᾷ τῷ ἐνθουσιασμῷ, οὐ μισεῖ οὐδένα, οἰκτείρει τοὺς κακῶς τῷ βίῳ χρωμένους, μα-

dices egerunt (hoc est, licenter vivunt), *et fecerunt fructum* (non plane spiritus): *propinquus es ori eorum, et longe a renibus eorum.* His autem omnino paria sapiens propheta Sophonias, homines ut maledicos culpans, qui Dei providentiam accusant, sanctosque miseros dicunt, ex persona Domini ait: *Ingravastis super me sermones vestros, ait Dominus, et dixistis: In quo contra te loquuti sumus? Dixistis: Vanus, qui servit Deo. Et quid amplius nobis, quia custodivimus mandata ejus, et quia ambulavimus supplices ante faciem Domini omnipotentis? et nunc nos beatificamus alienos, et ædificantur omnes, qui faciunt injustitias, et restiterunt Deo, et servati sunt. Hæc obloquuti sunt, qui timent Dominum, unusquisque ad proximum suum.* (*Mal.* 3. 13—16.) Quibus similia infert, pietatis præco, Paulus: *Mali autem homines et seductores proficient in pejus, errantes, et in errorem mittentes.* (2. *Tim.* 3. 13.) Deinde sanctorum vilitatem designans, ait: *Puto enim quod Deus nos apostolos novissimos demonstravit, quasi morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mundo et angelis et hominibus. Nam usque in hanc horam et esurimus et sitimus et nudi sumus et colaphis cædimur et instabiles sumus et fatigamur operantes manibus nostris:* (1. *Cor.* 4. 9—13.) corporeas ærumnas dinumerans. *Maledicimur, et benedicimus; persequutionem patimur, et sustinemus; blasphemamur, et obsecramus; tamquam purgamenta mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc:* cum Deus bonus, et justus, secundum arcanas quasdam rationes, stadii instar, mundum explicarit, et nostri arbitrii nos fecerit, ut propria voluntate rem aggredientes, justas pœnas solvamus, sicut Lex ait: *Posui ante faciem tuam vitam et mortem: elige quod vis.* (*Eccli.* 15. 18.) Cur autem posuerit, non est hujus temporis dicere, nisi quod posuit. Neque enim sapientiæ fuisset, nos inconvertibiles esse factos, nullis propositis præmiis et mente non recte agente: inconvertibile enim soli Deo sempiterno congruit. Diac. Præclare et sapienter occurristi, pater, præsentium mentis oculos illuminans, qui in his semper offendunt ob Scripturarum imperitiam: et quia diu gymnasium Ecclesia fuit, victores suos ostendens viros ac

[*] Hic incipit Fragmentum Cujacian. in Edit. Fr. Ducæi.

[a] τοίχων marg. Bigot.

[b] Ibid. ἀπολαύειν καὶ μ. τ. κληρονόμον.

[c] Ibid. σφριγᾷ.

[d] Ibid. ἄοκνος τρέχει πρὸς τὴν τῶν γραφῶν μ. [Hinc insere τήν.]

mulieres, anteactis temporibus, Christi carnem non gratis comedisse. Contristat autem nos vestra instabilitas seu persequutio, atque Ecclesiarum subversio. EP. Miror te, virorum honoratissime, Theodore, qui multiplicem utilitatem confessus, rursus contraria loqueris. Beatos enim nos prædicans ut victores, miserabiles dicis ut expulsos, quoniam Ecclesiis privati sumus. Idem mihi pati videris, quod rustici, qui Olympia spectant : illi enim ore hiant, perlibenter videntes præmia, lacrymantur autem miserabiliter ad certantium plagas. Mihi autem præstat valles et silvas et maria pervagari cum veritate, quam multam gloriam præsentis felicitatis habentem, mendacio subjacere. Veritatem enim habens, habebo omnia; etenim ipsi serviunt omnia : mendacium vero possidens, ne me ipsum quidem habebo, cum illius non sim. Cæterum veritatem habens, non simpliciter eam habere volo, ut dominam aut servam aut viciniam, sed ut sororem, et si fieri possit, ut conjugem, ipsius voluptate frui, et postea heredem, tamquam propriam uxorem. Filia enim est sinceræ illius veritatis, cujus gener vir probus. Qui enim hoc signaculum possidet, repubescit, numquam senescit nec marcescit, igne ardentiorem habens zelum, acutiorem gladio sermonem, leviorem aquila vitam : impigre currit ad Scripturarum meditationem, velut ad matrem domus custodem : floret jugiter lætus, non capitur metu, gloriatur intrepidus, sacro furore tripudiat, neminem odit, miseratur eos qui sæculo abutuntur, beatos dicit qui sibi vivunt contenti, tristatur spiritali tristitia ob ecclesiasticorum socordiam : de quibus ait apostolus : *Et Spiritum sanctum nolite contristare, in quo signati estis in diem redemtionis :* contristat autem Spiritum qui terga ei dat per negligentiam. Ecquid omnia percenseo? moritur cum libertate loquendi, nemine contristato præter dæmones, et qui ipsis proximi sunt : abundat illi tempus, non consumsit dies in malefactis : duplicavit datam pecuniam, bonorumque operum præmisit usuras, modico tempore longævos implevit annos : testamentum bonorum non scribit; vivens enim, et sentiens ea dispersit. Pulsavit mors corpusculi ostium? prius quam mortem viderit quæ foris est, clamat, Discedamus hinc, accinens : *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est!* ac nisi propter Deum qui eam miserat, ipsi lites intenderet, exigens quod

Ephes. 4. 30.

Psal. 119. 5.

E χαρίζει τοὺς ἰδιοπραγοῦντας μετὰ τῆς αὐταρκείας, λυπεῖται [e] τὴν τοῦ Πνεύματος λύπην ἐπὶ τῇ τῶν ἱερατικῶν ἀμελείᾳ· περὶ ὧν εἶπεν ὁ ἀπόστολος· Καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως· λυπεῖ δὲ τὸ Πνεῦμα ὁ διδοὺς αὐτῷ νῶτα τῇ ἀμελείᾳ. Καὶ (τί γὰρ τὸ ὅλον;) τελευτᾷ μετὰ παῤῥησίας, οὐδένα λυπήσας, πλὴν τῶν δαιμόνων, καὶ ὅσοι γείτονες αὐτῶν· χρόνος αὐτῷ περιττεύει· οὐκ ἐκαπήλευσε τὰς ἡμέρας ἐν κακουργίαις· ἐδιπλασίασε τὸ δεδομένον [f] χρῆμα, καὶ τόκους ἀγαθῶν ἔργων προέπεμψεν, ἐν ὀλίγῳ καιρῷ πληρώσας πολυχρόνια ἔτη· διαθήκην ὕλης οὐ γράφει, ζῶν καὶ φρονῶν αὐτὴν κατεπάλαισεν. Θάνατος ἔκρουσε τὴν τοῦ σαρκίου θύραν; πρὶν αὐτὸν ἰδεῖν ἔξωθεν ὄντα, βοᾷ, ἀπέλθωμεν ἐντεῦθεν, ἐπιψάλλων· Οἴμοι, ὅτι ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη· καὶ εἰ μὴ διὰ τὸν πέμψαντα Δεσπότην, αὐτῷ ἂν περιέθηκε δίκας εἰσπράττων, ὅτι σχολαιότερον ἦλθεν. Ἀσμενίζει δὲ τελευταῖον ἀπαλλαγεὶς τοῦ πολυπαθοῦς σαρκίου, ὡς ξενιδίου σαθροῦ, ἀπειλοῦντος πτῶσιν· ὤρθωσε τὸ οὖς πρὸς τὸν λέγοντα, Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ, ἀκουσόμενος, καὶ τὰ ἑξῆς. Ἔστω δέ σοι τεκμήριον τῶν λεγομένων ἡ τῶν λόγιων πυκνότης· Ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα. Ὁ δὲ τῷ ψεύδει συζῶν, βίον ἔχει τεταραγμένον, ποτὲ μὲν χαίρων ἀμέτρως ἐπὶ αὐξήσει ἀργυρίου, ἢ δοξαρίου μικροῦ, ἢ πορνιδίου φιλίᾳ, ἢ ἐχθρῶν αὐτοῦ δυσημερίᾳ· ποτὲ δὲ λυπεῖται ἕως θανάτου, [a] τὰς μεταβολὰς ὀνειροπολῶν καὶ τὰς ἀδηλίας, νύκτας ἔχει ἀΰπνους ἢ κακοΰπνους, ὑπονοεῖ ἐπιβουλὰς καὶ τῶν γνησίων, οὐ θαῤῥῶν οὐδὲ ἑαυτῷ, ἀπιστῶν τοῖς πᾶσιν ὡς ψεύσταις. Τοιοῦτος αὐτὸς ὑπάρχων, δειλός ἐστιν ὡς λαγωὸς, θρασὺς ὡς χοῖρος, ψεύστης ὡς χαμαιλέων, ἀπατεὼν ὡς πέρδιξ, ἀνελεήμων ὡς λύκος, ἀνήμερος ὡς μῦς· ἐχθρὸς ἑαυτοῦ, ἀδιαλείπτως βάσκανος, ἐξ ἀνάγκης ἑαυτὸν τιμωρούμενος οὐκ αἰσθάνεται· κατ' ἄλλου γὰρ κακῶς λογιζόμενος, φθάνει πάσχων ὑφ' ἑαυτοῦ κακῶς. Θάνατος ἔνυξε; πάντα δίδωσιν, ἵνα μικρὸν παραμείνῃ, φιλοζωῶν· τὸν δεδομένον αὐτῷ χρόνον ἐκαπήλευσεν εἰκῇ· τὸ δηνάριον πρὸς οἷς οὐκ ἐδίπλωσεν, οὐδὲ σῶον ἐφύλαξεν. Τρέμει διηνεκῶς ὡς φύλλον, γηρᾷν οὐ βουλόμενος· ληροφρονῶν τὰ γερόντων ὑφίσταται, φοβεῖται τὸν θάνατον, ὡς θεόν· θεὸς παρ' αὐτῷ ὁ φαινόμε-

[e] Ibid. τῇ .... λύπῃ, et mox τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ.

[f] Ibid. χάρισμα, et mox πολυχρόνια χρέι [sic!] διαθήκης ὕλην, et καταλέλοιπεν pro κατεπάλαισεν.

[a] Ibid. τὰς βουλάς.

νος κόσμος. Καὶ τί γάρ; ὠχριᾷ, φρικιᾷ, ἀγωνιᾷ· προλαμβάνων τὴν τοῦ Θεοῦ κρίσιν, ἑαυτὸν τιμωρεῖται, [b] τοῦ συνειδότος ἀνηλεῶς βασανίζοντος, καὶ καθ' ἓν τῶν πλημμελημάτων ὑπομιμνήσκοντος, δεινότερα

4. πάσχων, ἤπερ οἱ μαστιγούμενοι τὰ ἑαυτῶν σώματα ταῖς πληγαῖς· ὑποδύνει τὰς κατὰ καιρὸν δυναστείας δουλοπρεπῶς, κολακεύει τὸν κόσμον αἰσχρῶς, ἀντὶ ἑνὸς κυρίου μυρίους ἔχει δεσπότας, ἵνα μὴ τῇ ἀληθείᾳ δουλεύσῃ· ἐπίφοβος ἀσκεῖ εἶναι, [c] φοβούμενος τοὺς πάντας. Ταῦτα μέν σοι παρ' ἡμῶν κατὰ δύναμιν εἰρήσθω. Καὶ εἴ τις ἀληθέστερον καὶ γλαφυρώτερον λέγων, τὴν οὐθένειαν ἡμῶν διορθώσηται, καὶ τοῦτον ἡδέως ἀποδεξόμεθα ὡς διορθωτὴν καὶ φιλάδελφον, καὶ τῷ Σωτῆρι εὐχαριστήσομεν διὰ πάντα. Πλὴν καὶ αὐτὸς ἀντίδος μοι τοῦ σκοποῦ τὴν γνῶσιν τῆς δυτικῆς συνόδου, καὶ ἐπισφράγισαί μου τοὺς λόγους, εἴ γε σοι συνήρεσαν, ὡς ἐπωφελῶς εἰρημένοι. Μετὰ δὲ τὸ παύσασθαι τὸν διηγησάμενον, εἶπεν ὁ Θεόδωρος ταῦτα· σοὶ μὲν τῷ διηγησαμένῳ ταῦτα δῴη Κύριος ἔλεος εὑρεῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, καὶ ὅτι τῶν τοιούτων ἀπέστης τῆς κοινωνίας, καὶ ὅτι ἡμῖν σαφῶς διηγήσω· μνησθείη δὲ Κύριος πάσης θυσίας τῆς Ἰωάννου, ὅτι ἕως θανάτου οὐ προέδωκε τὴν παῤῥησίαν. Ὁ δὲ σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας Ῥωμαίων οὗτός ἐστιν, ἕως τέλους μὴ κοινωνῆσαι τοῖς ἀνατολικοῖς ἐπισκόποις,

5. μάλιστα Θεοφίλῳ, ἕως ἂν δῷ Κύριος χώραν οἰκουμενικῆς συνόδου, ἰατρευούσης τὰ σεσηπότα μέλη τῶν ταῦτα ἐργασαμένων. Εἰ γὰρ καὶ κεκοίμηται ὁ μακάριος Ἰωάννης, ἀλλ' ἐγρήγορεν ἡ ἀλήθεια, δι' ἣν ἡ ζήτησις ἔσται. Τοῖς δὲ ταῦτα διαπραξαμένοις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἡδέως ἂν συνέτυχον κατὰ πρόσωπον εἰπών· ποῦ ἡ ἱερωσύνη; ποῦ ἡ ὁσιότης; ποῦ τὸ ἥμερον [a] καὶ κοινὸν τῆς φύσεως; ποῦ αἱ ἐντολαὶ τοῦ Σωτῆρος; τὸ, Ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου, καὶ μνησθῇς, ὅτι ἔχει τι κατὰ σοῦ ὁ ἀδελφός σου, ἄπελθε, πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ οὕτω πρόσφερε τὸ δῶρόν σου; ποῦ τὸ, Ἐάν τίς σε ῥαπίσῃ ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην; ποῦ ἡ τῶν Γραφῶν μελέτη; τὸ, Ἰδοὺ τί καλὸν ἢ τί τερπνὸν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό; ποῦ τὸ, Ἀδελφοὶ ἐν ἀνάγκαις χρήσιμοι ἔστωσαν; διὰ τί δὲ, Ἀδελφὸς ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς πόλις ὀχυρὰ, ἀντιστρέψαντες πεποιήκατε; Ἀδελφὸς ὑπὸ ἀδελφοῦ

serius venit. Acquiescit demum liberatus ab ærumnoso corpore, ut a vitioso hospitiolo ruinam minante: aurem arrexit ad eum qui dixit: *Euge, serve bone et fidelis*, auditurus et reliqua. (Matth. 25. 21.) Sit autem tibi eorum quæ dicimus certum indicium verborum copia: *Ex abundantia enim cordis os loquitur*. (Ib. 12. 34.) Porro qui cum mendacio vivit, vitam habet perturbatam, aliquando quidem immodice gaudens, ob incrementum pecuniæ aut parvæ gloriolæ, aut ob amorem meretriculæ, aut propter inimicorum suorum adversam fortunam: aliquando autem tristatur usque ad mortem, dum mutationes somniat et incertos eventus, noctesque habet insomnes, ac male dormit. Quin et amicorum insidias ipse suspicatur, ne sibi quidem confidens, omnibus derogans fidem ut mendacibus. Qui hujusmodi est, timidus est ut lepus, audax ut porcus, fallax ut chamæleo, deceptor ut perdix, immisericors ut lupus, immansuetus ut mus: suiipsius inimicus, indesinenter invidens, seipsum necessario crucians; nec id sentit: cum enim malum contra alium cogitat, seipsum prius pessime torquet. Pulsavit mors? omnia dat, ut modicum adhuc duret, cupidus vitæ: indultum sibi tempus frustra consumsit: præterea denarium non duplicavit, neque salvum custodivit. Jugiter tremit ut folium, senescere nolens, et quæ delirantium senum sunt patitur: mortem timet, ut deum: deus illi est visibilis mundus. Et quid ultra? pallescit, horret, anxius est: divinum judicium præveniens, seipsum punit, conscientia illum atrociter torquente, et unumquodque peccatum in memoriam revocante, graviora patitur, quam ii quorum corpora verberibus concidantur: serviliter se demittit ad temporales potestates, fœde blanditur mundo, pro uno domino infinitos habet herós, ut non serviat veritati: timeri cupit, cum ipse omnes timeat. Hæc autem tibi pro virili a nobis dicta sint. Si quis autem verius et elegantius dicens, imbecillitatem nostram emendaverit, hunc libenter accipiemus ut correctorem et fratrum amantem, atque Servatori gratias agemus propter omnia. Verum ipse mihi expone Occidentalis Synodi scopum ac decretum, et obsigna verba mea, siquidem tibi placuerunt, ut utiliter dicta. Cum autem loqui desiisset, hæc ait Theodorus: Tibi quidem, qui hæc narrasti, det Deus misericordiam consequi in illa die, tum quia a talium communione abstinuisti, tum quia nobis

[b] Ibid. διὰ τοῦ σ. βασανίζων.... ὑπομιμνήσκων.
[c] Ibid. ἀεὶ φοβ. Post τοὺς πάντας desiuit fragm. Ducæi.

[a] Georg. καὶ κοινωνικόν.

hæc aperte disseruisti. Cæterum Dominus meminerit omnis sacrificii Joannis, qui ad mortem usque loquendi libertatem non abjecit. Scopus Ecclesiæ Romanæ iste est, non communicare umquam Orientalibus episcopis, præsertim Theophilo, donec Dominus dederit locum universali Synodo, quæ putrefactis membris eorum, qui hæc patrarunt, medeatur. Etsi enim dormit beatus Joannes, vigilat tamen veritas, propter quam inquisitio erit. Eos autem, qui talia in Ecclesia perpetrarunt, libenter convenirem, in faciem dicens : Ubinam sacerdotium ? ubi sanctitas, ubi mansuetudo et communio naturæ? ubi Servatoris mandata ? ubi illud : *Si offers munus tuum, et recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te, vade, prius reconciliare fratri tuo, et sic affer munus tuum?* ubi illud : *Si quis te percusserit in maxillam dextram, obverte illi et alteram ?* ubi Scripturarum meditatio? et illud, *Ecce quam bonum et quam jucundum, habitare fratres in unum ?* ubi illud, *Fratres in necessitatibus utiles sint?* cur illud : *Fratres, qui a fratre adjuvatur, ut civitas munita*, pervertistis, et sic fecistis? Frater, qui a fratre vexatur aut spoliatur, ut civitas miserabilis et sine muris. Quid tandem igitur veluti rem non conciliandam persequuti estis, o ter, et non semel infelices? qua tandem ratione adversus illum, tamquam adversus inimicum, cædem intentare non refugistis? quomodo venit in mentem vestram sic adversus vos invicem efferari? unde tantam mutationem ostendistis, ut a mansueto ad immite et immansuetum transiretis? Admiror, et hanc conversionem admirans obstupesco, intuens omnia ob id nimis commota. Cur tanta audacia elati, mamillas præbentem et pueros vos nutrientem, Dei Ecclesiam, ut fœcundam vulvam, contumeliis affecistis et concidistis? ut impleretur in vobis propheticum illud : *Pro quibus persequuti sunt in gladio fratrem suum, et vulvam labefactarunt in terra.* Cum hac vulva congressus divinus et salutaris sermo, vos atque illum seminavit, et plantavit in bonis innumeris ac utilibus rebus. Nam cum deberetis vobis invicem opem ferre ad ea quæ decebat; quid causæ est, cur quiescere et pacate degere saltem in posterum non censuistis? Ad usum igitur et mutuum auxilium conditi, quid eam neglexistis gratiam, non modo non sublevantes fra-

Matth. 5. 23. 24.
Ibid. ṽ. 39.
Psal. 132. 1.
Prov. 17. 17. et 18. 19.
Amos 1. 11.

συκοφαντούμενος, ἢ λαφυραγωγούμενος, ὡς πόλις οἰκτρὰ καὶ ἀτείχιστος. Τί ποτε οὖν ὡς ἄμικτον τὸ C χρῆμα διώκειν ἐπεχειρήσατε, τρὶς καὶ οὐχ ἅπαξ ἄθλιοι; τίνι δὲ λόγῳ, ὡς πρὸς ἐχθρὸν φονᾷν κατ' αὐτοῦ οὐχ ὑπεστείλασθε; πῶς δὲ καὶ ἐπῆλθεν ὑμῖν οὕτω κατ' ἀλλήλων ἐξαγριαίνεσθαι; πόθεν δὲ καὶ τὴν τηλικαύτην μεταβολὴν ἐνεδείξασθε, ὡς ἀπὸ τοῦ τιθάσσου ἐπὶ τὸ ἀτίθασσον καὶ ἀνήμερον μεταβαλεῖν; Θαυμάζω, καὶ τῆς διαστροφῆς θαυμάζων ἐκπέπληγμαι, ὁρῶν λίαν διακεκινημένον τὸ πᾶν ἐπὶ τοῦτο. Ἱνατί δὲ οὕτω πολλῷ τῷ θράσει ἐπαιρόμενοι τὴν τιθηνοκόμον καὶ κουροτρόφον τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν, D [b] [οἷα] πολύγονον μήτραν ὑβρίσατε διακείραντες; ὡς ἐφ' ὑμῖν πληροῦσθαι τὸ προφητικόν· Ἀνθ' ὧν ἐδίωξαν ἐν ῥομφαίᾳ τὸν ἀδελφὸν αὐτῶν, καὶ ἐλυμήναντο μήτραν ἐπὶ γῆς. Ἧ μήτρᾳ συνὼν ὁ θεῖος καὶ σωτήριος λόγος ὑμᾶς τε κἀκεῖνον ἔσπειρέ τε καὶ ἐφύτευσεν ἐπὶ ἀμυθήτοις χρηστοῖς καὶ ὠφελίμοις πράγμασιν. Ἀντὶ γὰρ τοῦ συναντιλαμβάνεσθαι ὑμᾶς [c] ἀλλήλους, εἰς ἃ καὶ προσῆκεν, τί παθόντες οὐδ' ἡσυχάζειν καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἠρεμεῖν ἐκρίνατε κἂν τοῦ λοιποῦ; Εἰς τὴν χρείαν οὖν τῆς συναντιλήψεως κτισθέν- E τες, τί ἐῤῥᾳδιουργήσατε τὴν χάριν, οὐ μόνον μὴ ἐπικουφίζοντες τοὺς πόνους, ἀλλὰ καὶ [d] προσαπωθούμενοι καὶ τῆς οἰκείας συγγενείας ἀποσχίζοντες; τοῦ προφήτου πρὸς ὑμᾶς βοῶντος· Οὐχὶ Πατὴρ εἷς πάντων ἡμῶν; οὐχὶ Θεὸς εἷς ἔκτισεν ἡμᾶς; Ἀλλ' ἐρεῖτέ μοι· ἥμαρτεν εἰς τὸν νόμον. Ποῖον; ὃν ὑμεῖς κατεπατήσατε, τῇ πονηρίᾳ διασκεδάσαντες. Ποῦ οὖν ὁ τῆς φύσεως νόμος, τὸ μετὰ χρηστότητος διορθοῦσθαι; Τί δαὶ καὶ νόμῳ πολεμίων καταχρώμενοι, διώκετε ἐν οἷς βουλεύεσθε, καὶ πράσσετε ἐναντίοις F οὖσιν καὶ ἔχθρας ἀξίοις; Πόσῳ δὲ ἦν ἄμεινον συνοικοῦντας, καὶ ἐν ταὐτῷ διαιτωμένους, τῶν κοινῶν καὶ ἀγαθῶν βουλευμάτων ἀλλήλοις μεταδιδόναι, εἰς χάριν καὶ ἀρέσκειαν τοῦ ὑμετέρου Πατρός; Τέκνων γὰρ ἀρετὴ καὶ συμφωνία [e] χαρίτων, καὶ σφόδρα εὐ- 86 A μενὲς τοῖς τοκεῦσι, μηδενὸς ἄλλου χρῄζουσιν ἀπὸ τῶν ἰδίων ἐγγόνων ἢ τούτου. Εὖ ἴστε δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι φιλίας καὶ εὐνοίας σύνδεσμος οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ τὸ σπουδάζειν, καὶ πάντα πράττειν ἀρεσκόντως τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ τῆς γενέσεως καὶ διατροφῆς καὶ δια-

P.
P. I

[b] [*οἷα* inseruit Bigot. *οἷον* Georg.]
[c] [Fort. *ἀλλήλων*. Mox Cod. *τί μαθόντες*. Mutavit Bigot.]
[d] [Legebatur *προσαποθούμενοι*.]
[e] Georg. *εὐχάριστος*.

μονῆς αἰτίῳ· οὗ ὑπερφρονήσαντες ὡς λήρου, πολέμους ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐξήψατε, κατὰ τὸν εἰπόντα προφήτην· Μανίαν ἐν οἴκῳ Κυρίου κατέπηξαν· ἀντὶ τοῦ παρορμᾷν καὶ προτρέπειν ἀλλήλους· [a] ἔπειτα κατὰ νοῦν καὶ γνώμην τὴν τοῦ Πατρὸς πολέμους ἀσυμβάτους ἐργαζόμενοι ἐν ἀλλήλοις. Προστίθημι δὲ, ὅτι καὶ τὸν Θεὸν, καὶ πάντας τοὺς προσχωροῦντας αὐτῷ, τοῦ μὲν υἱοὺς, ὑμῶν δὲ ἀδελφοὺς, σφόδρα ἐξίστησι καὶ κινεῖ, καὶ σιωπᾷν οὐκ ἐπιτρέπει· οὐδὲ γὰρ ὀλίγωρος, οὐδὲ τῆς τῶν τέκνων ὠφελείας ἄφροντίς ἐστιν. Ἀχθόμενος τοιγαροῦν ἐπί τε τῇ ὑμετέρᾳ φρενοβλαβείᾳ, καὶ ἐπὶ τῇ τῶν [b] ἀδικουμένων καταδυναστείᾳ· διὸ καὶ παρελθεῖν ὑμᾶς ἀτιμωρήτους οὐ κρίνει δίκαιον, καθὼς ἐνήρξατο· οὔτε γὰρ αὐτῷ εὐπρεπὲς, οὔτε ὑμῖν ἀσφαλὲς, τό τε πάθος ὑμῶν οὐ φορητὸν, [c] ἐπιμελείας τε οὐ τῆς τυχούσης, διά τε πληγῶν καὶ τῶν ἀπὸ παιδείας μωλώπων οὐκ ἀριθμητῶν χείρους ὑμᾶς ὁρᾷ. Πολὺ γὰρ τὸ ἀναίσθητον καὶ ἀκαμπέστατον ὑμῖν ἐπιπολάζει, ἀδελφοὺς, γνησίους καὶ ὁμοδιαίτους, πρὸς δὲ καὶ ὁμοσπόνδους, ὁμοτραπέζους καὶ ὁμολέκτους, μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς συγγενείας τετυχηκότας, οὕτως εἰς μῖσος [d] ἔχθιστον περιετρέψατε, ὡς καὶ τῶν ἰδίων ὅρων καὶ τῆς κοινῆς ἑστίας ἀποδιαπέμπεσθαι, καὶ πόῤῥω ἀπελαύνειν, ἀπόλεις καὶ ἀοίκους, πρὸς δὲ καὶ φυγάδας, ὅσον ἐφ' ὑμῖν ἧκον μέρος, κατασκευάσαντες, καὶ ταῦτα οὐ πρὸς ποσόν τινα χρόνον τὴν φυγάδα ὁρίσαντες, ἀλλ' ὅσον ἐδυνήθητε καὶ ἐπ' ἄπειρον, διὰ τὸ ὠμόθυμον καὶ τὸ λίαν παρακεκινημένον ὑμῶν. Ὃ ἐπ' αὐτοῖς καὶ τῷ μακαρίῳ Ἰωάννῃ κέκτησθε, ἔγκοτον τὸ ἔχθος ἀναζωπυροῦντες, καὶ ὥσπερ ἠκονημένον ξίφος μέχρι τῆς δεῦρο κατ' αὐτοῦ χαλῶντες τὴν γλῶτταν, τὴν μῆνιν ἀσπάζεσθε ἀντὶ διδασκαλίας ἐπωφελοῦς, τὴν κατηγορίαν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας εἰς μολυσμὸν τῶν ἀκουόντων ἐκχέοντες. Καὶ ταῦτα μὲν ἐκείνοις, οἷς ὁ Κύριος ἐν ἐλέει καὶ φιλανθρωπίᾳ ἀποδώσει κατὰ τὰ ἔργα. Σοὶ δὲ ποίων λόγων [e] ἀμάραντον στέφανον πλέξας οἴσω, μακάριε Ἰωάννη, μετὰ ἔξοδον τοῦ σταδίου οὐ φοβούμενος τὸ ἐγκωμιάσαι; ἀπεδύσω γὰρ τὴν τρικυμίαν· ἢ τῶν Μωσαϊκῶν ἐκείνων [f] νόμων οὓς δέδωκεν εὐλογήσας τὸν πρακτικὸν Ἰωσὴφ, καὶ τὸν

tris laborem, sed et repellentes atque a propria cognatione abscindentes? cum propheta clamet ad vos : *Nonne Pater unus omnium nostrum? nonne Deus unus condidit nos?* Sed dicetis mihi : Peccavit in legem. Qualem? quam vos conculcastis, eam per nequitiam dissipantes. Ubi ergo naturæ lex, corrigere cum lenitate? Quid, quæso, lege hostium abutentes, persequimini, dum consulitis et agitis quæ contraria sunt et inimicitiis digna? Quanto melius fuerat, ut simul habitantes, atque in unum victitantes, communia et bona consilia invicem communicaretis, ad gloriam et gratiam Patris vestri? Filiorum enim virtus et gratiarum concentus valde jucundus est parentibus, qui nihil aliud a liberis suis expetunt quam illud. Hoc etiam probe nosti, quod amicitiæ et benevolentiæ vinculum nihil aliud sit, quam eniti omniaque facere quæ placeant patri, ortus, educationis atque conservationis auctori. Quem ut delirum contemnentes, bella in Ecclesia accendistis, juxta prophetam, qui dicit : *Insaniam in domo Domini fixerunt;* cum excitare atque hortari mutuo deberetis : deinde præter mentem et sententiam Patris bella implacabilia inter vos gerentes. Addo quod et Deum et omnes qui ad eum accedunt, ipsius quidem filios, vestros vero fratres vehementer obstupefacit ac movet, nec tacere permittit : neque enim filiorum utilitatis negligens est et sollicitudinis expers. Vestram igitur dementiam ægre ferens, atque eorum oppressionem, qui injuriam patiuntur : ideo impune vos evadere justum non putat, sicut cœpit. Neque enim ipsi decorum, neque vobis tutum est : et morbus vester tolerabilis non est, nec curæ cujuslibet. Plagis enim et innumeris etiam castigatos vibicibus deteriores factos esse vos videt. Multum enim insensibile et inflexibile in vobis redundat, fratres, germanos et contubernales, præterea et confœderatos, atque ejusdem mensæ ac lecti participes et unius ejusdemque cognationis, adeo in odium turpissimum pervertistis, ut eos etiam a finibus propriis et communi lare expuleritis et procul ejeceritis, sine civitate ac domo; denique exsules, quantum in vobis fuit : et hæc moliti, non ad aliquod tempus exsilium terminantes, sed in quantum potuistis, in infinitum etiam, per crudelitatem ac nimiam mentis vestræ

Malach. 2. 10.

Osee. 9 8.

[a] Marg. Bigot. ἐπὶ τὰ παρὰ νοῦν. [Hinc παρὰ pro κατὰ recipiendum.]

[b] Georg. διωκομένων.

[c] Idem ἐπιμελείας δεῖ.

[d] Idem αἴσχιστον.

[e] [ἀμάραντον pro ἀμαράντων recepimus e Georg.]

[f] Georg. λειμώνων.

emotionem. Quod in his et in beato Joanne fecistis, intestinum odium reaccendentes, ac veluti acutum gladium ad hunc usque diem adversus eum linguam immittentes, iram amplectimini pro utili doctrina, contumeliam in Ecclesia ad audientium inquinamentum effundentes. Et hæc quidem illis dicta sint, quibus Dominus in misericordia et lenitate retribuit secundum opera. Tibi vero, B. Joannes, quibus ex verbis immarcescibilem coronam conficiam contextamque imponam, post exitum e vitæ hujus stadio te laudibus efferre non timens? evasisti enim procellam. An Mosaicorum illorum flosculorum coronam texam, quos dedit ille, qui benedixit actuosum Joseph, et contemplativum Levi sacerdotem? in te enim utrumque video. *In benedictione Domini terra tua, et a montibus cœli et rore et abysso fontium subjacente, et tempore germinum, solis conversionum et congressuum mensium, a vertrice montium principii, et a vertice collium æternorum erunt super caput Joseph* (et si quis similis Joseph), *et super verticem fratrum quibus præfuit, glorificatus primogenitus inter fratres. Tauri pulchritudo ejus cornua, unicornis cornua illius: in ipsis ventilabit gentes simul usque ad terminos terræ.* Et Levi dixit (et si quis eum imitatus est): *Date Levi manifestos ejus, et veritatem ejus viro sancto, quem tentaverunt in tentatione, maledixerunt ei ad aquam contradictionis. Qui dixit patri et matri: Non vidi te; et fratres suos non agnovit, custodivit eloquia tua, et pactum tuum servavit: manifestavit justificationes tuas Jacob, et legem tuam Israeli. Ponet semper thymiama in festivitate tua super altare tuum. Benedic, Domine, fortitudini ejus, et opera manuum ejus suscipe: percute supercilium inimicorum insurgentium in eum, et qui oderunt eum, non consurgant.* Ego autem et illud addiderim: Qui diligunt eum, Jesu Christe, non confundantur: tuum enim imperium in sæcula. Amen. Episc. Et hoc tuæ intelligentiæ documentum, sensuum scrutator Theodore, proferre de thesauro mentis tuæ, ut ait Servator, *Nova et vetera*: vetera quidem, humanæ sapientiæ documenta; nova vero, sancti Spiritus eloquia. Ex quibus thesauris utrique parti quod congruebat tribuisti. Tuæ quidem prudentiæ est eloqui quæ peccatoribus conveniebant, et de Mosaica benedictione Joanni debitam coronam texere:

Deut. 33. 13.—17.

Deut. 33. 8—11.

θεωρητικὸν Λευὶ τὸν ἱερέα; ἐν σοὶ γὰρ ὁρῶ ἀμφοτέρους. F Ἐπ' εὐλογίας Κυρίου ἡ γῆ σου, καὶ ἀπὸ ὡρῶν οὐρανοῦ καὶ δρόσου καὶ ἀβύσσων πηγῶν κάτωθεν, καὶ καθ' ὥραν γεννημάτων, ἡλίου τροπῶν, καὶ ἀπὸ συνόδων μηνῶν, ἀπὸ κορυφῆς ὀρέων ἀρχῆς, καὶ ἀπὸ κορυφῆς ἀενάων βουνῶν, ἔσονται ἐπὶ κορυφῆς Ἰωσὴφ (καὶ εἴ τις, ὡς Ἰωσὴφ), καὶ ἐπὶ κορυφῆς ὧν 87 ἡγήσατο ἀδελφῶν, δοξασθεὶς ἐν ἀδελφοῖς πρωτότο- A κος. Ταύρου τὸ κάλλος αὐτοῦ τὰ κέρατα, μονοκέρωτος τὰ κέρατα αὐτοῦ· ἐν αὐτοῖς ἔθνη κερατιεῖ ἅμα ἕως ἀπ' ἄκρου τῆς γῆς. Καὶ τῷ Λευὶ εἶπε (καὶ εἴ τις αὐτὸν ἐμιμήσατο)· Δότε Λευὶ δήλους αὐτοῦ, καὶ ἀλήθειαν αὐτοῦ τῷ ἀνδρὶ τῷ ὁσίῳ, ὃν ἐπείρασαν αὐτὸν ἐν πείρᾳ, ἐλοιδόρησαν αὐτὸν ἐπὶ ὕδατος ἀντιλογίας. Ὁ λέγων τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ, οὐχ ἑώρακά σε, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ οὐκ ἐπέγνω, ἐφύλαξε τὰ λόγιά σου, καὶ τὴν διαθήκην σου διετήρησεν· ἐδήλωσε τὰ δικαιώματά σου τῷ Ἰακὼβ, καὶ τὸν νόμον σου τῷ B Ἰσραήλ. Ἐπιθήσει θυμίαμα διὰ παντὸς ἐν ἑορτῇ σου ἐπὶ τῷ θυσιαστηρίῳ σου. Εὐλόγησον, Κύριε, τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ, καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ δέξαι· [a] πάταξον ὀφρὺν ἐχθρῶν ἐπανεστηκότων αὐτῷ, καὶ οἱ μισοῦντες αὐτὸν μὴ ἀναστήτωσαν. Ἐγὼ δὲ προσπλέξας εἴποιμι· οἱ φιλοῦντες αὐτὸν, Ἰησοῦ Χριστὲ, μὴ καταισχυνθήτωσαν· σὸν γὰρ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Ὁ ἐπίσκ. Καὶ αὕτη τῆς σῆς συνέσεως ἡ ἄσκησις, θηρευτὰ νοημάτων Θεόδωρε, ἐκφέρειν ἐκ τοῦ τῆς διανοίας σου θησαυροῦ, κατὰ τὸν εἰπόντα C Σωτῆρα, Καινὰ καὶ παλαιά· παλαιὰ μὲν, τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας παιδεύματα· καινὰ δὲ, τὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λόγια· ἐξ ὧν θησαυρῶν ὁποτέρῳ μέρει τὸ πρόσφορον δέδωκας. Τῆς μὲν σῆς φρονήσεως φράσαι τοῖς πλημμελήμασιν, ἃ ἥρμοζε, τῆς δὲ Μωσαϊκῆς εὐλογίας [b] πλέξας Ἰωάννῃ τὸν ὀφειλόμενον στέφανον ὃς ἀπαθῶς ἱερατεύσας, ἀληθῶς οὐκ ἔγνω πατέρα ἢ μητέρα ἢ γένος αἱμάτινον δικαιοσύνης ὑπερβολῇ, ἀλλ' ἢ τοὺς ἐραστὰς καὶ ἐργάτας τοῦ λόγου. Οἱ δὲ καθ' ἡμᾶς δοκοῦντες ἐπίσκοποι τὸ μὲν πήλινον γένος D πορισμοῖς καὶ στρατείαις καὶ ἀξιώμασιν [c] ἐγκαθώρμησαν, παραβάντες τὸν εἰπόντα νόμον· Οὐ δώσουσιν οἱ ἱερεῖς τοὺς υἱοὺς αὐτῶν εἰς ἄρχοντας καὶ παρατρέχοντας τῷ βασιλεῖ· τὰ δὲ τοῦ Πνεύματος συσκευαῖς καὶ δυσημερίαις καὶ φρουραῖς καὶ περιορι-

[a] [Bibl. κάταξον ὀσφὺν, et supra ἐν ὀργῇ, pro ἐν ἑορτῇ.]
[b] [Fort. πλέξαι.]
[c] [Fort. ἐγκαθώρμισαν.]

σμοῖς[d] ἐνδαπανῶντες, ἄκρατον πιόντες τὴν ἄγνοιαν, ἐκ τούτων νομίζοντες ἀτιμάζειν τοὺς φίλους τῆς ἀρετῆς, περὶ ὧν προεῖπεν ὁ Σωτήρ· Ἐλεύσονται ἡμέραι, ἐν αἷς δόξουσιν οἱ ἀποκτείνοντες ὑμᾶς, λατρείαν προσφέρειν τῷ Θεῷ. Καὶ οὐ δήπου περὶ Ἑλλήνων εἶπεν, 2. ἐπεὶ ἂν εἰρήκει, τοῖς θεοῖς, οἳ πλείονας παρὰ τὸν ἕνα E σημαίνουσιν. Ἐξ ὧν δὲ τὸν ἕνα καὶ μόνον ὠνόμασεν, ἐδήλωσε τοὺς νῦν ἡμᾶς προσχήματι τῆς Ἐκκλησίας λεηλατοῦντας. Τὰς γὰρ ἰδίας κακοτροπίας καὶ φθόνους ἐπικρυψάμενοι, ὑπὲρ ταύτης φροντίζειν κατασχηματίζονται λόγῳ, ἣν ἐλυμήναντο ἔργοις. Ἀλλὰ κἂν οὕτω σοφίσωνται, ἡ ἔκβασις τῶν γεγενημένων αὐτοὺς διελέγξει ὑπουργήσαντας τῷ καυχησαμένῳ· Οὐ μὴ σαλευθῶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ἄνευ κακοῦ. Οὐκέτι γὰρ ἐφευρίσκων εἶδος αἱρέσεως καινοτέρας ὁ ἐφευ- F ρετὴς τῆς ἀνομίας καὶ γεωργὸς τῆς κακίστης ἐπιθυμίας ὄφις, ἐξοίστρησε τοὺς προεστῶτας τῆς Ἐκκλησίας εἰς ἀλληλοκτονίαν, φιλοκαθεδρίας καὶ πρωτοκαθεδρίας πάθει, δι' ὧν εἰργάσαντο τὸ σχίσμα. Εἰ γὰρ ἦν Πνεύματος Θεοῦ συμφωνία ἐν τοῖς ἐπισκόποις, 38 A καὶ ὡς αἴτιος πλημμελείας, ἢ ἀνάξιος ἱερωσύνης, ἤ, ὡς ὁ Θεόφιλος λέγει, ὑπερηφανίας, ὤφειλεν εἰρχθῆναι ὁ Ἰωάννης· ἐδύνατο ἡ παντοδύναμος Θεοῦ σοφία ἐνθέσμως αὐτὸν κωλῦσαι τῆς ἱερατείας, ἢ ἐφευρεῖν τρόπον, δι' οὗ ἀταράχως καὶ ἀκλαυστὶ ἐξεβάλλετο οὗτος, ἢ θανάτῳ, ἢ παραλύσει, ἢ ἀφωνίᾳ, ὡς οἴδα- 3. μέν τινας τῶν ἀντιπεσόντων αὐτῷ πεπονθότας, καί τινας μέλλοντας πάσχειν. Ἐξ ὧν δὲ τοσαῦτα παρηκο- B λούθησεν ἀνάξια τοῦ Σωτῆρος ἔργα, καὶ αὐτὸς οὐ καθῃρέθη, ἀλλ' ἐξωρίσθη, εὔδηλον τοῦ διαβόλου εἶναι τὸ δρᾶμα, οὗ κατελύετο τῇ διδασκαλίᾳ * ἡ βασιλεία. Οἶδα ἐγὼ τὸν Ἰωάννην ἓξ καθελόντα ἀξίως, ὡς ὠνητὰς τῆς ἱερατικῆς ἀξίας, περὶ ὧν ἀνωτέρω εἶπον. Τίς ἐδάκρυσεν; τίνος δὲ ῥῖνες ἔσταξαν αἷμα; ποία ἀράχνη ἐσχίσθη; τίς δὲ τῆς οἰκίας αὐτοῦ ἐξῆλθεν; τίς δὲ ὀβολὸν ἐζημιώθη; ποῖος δὲ τῆς Ἀσίας ἀγύρτης, ἢ δημιουργὸς, ἢ γηπόνος, ἢ σκυτοτόμος, ἢ δημότης οὐκ C ἠσμένισε τὸ γεγενημένον ἐπὶ ἐκδικίᾳ τῶν ἱερῶν νόμων; ἐπευφημῶν· Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε; πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. Ὅπου γὰρ Θεὸς ἐργάζεται, πάντα γίνεται ἐν σοφίᾳ· ὅπου δὲ ὁ μισόκαλος δαίμων, ὁμοίως ἅπαντα ἐν ἀσοφίᾳ. Παρακολουθεῖ δὲ τῇ ἀσοφίᾳ ἀλλόκοτα πράγματα, φθόνοι, φόνοι,

qui sacerdotio sine affectu functus, vere ignoravit patrem et matrem et consanguineum genus ob exsuperantiam justitiæ, sed solos noverat verbi divini amatores et operarios. Porro qui nostro tempore videntur episcopi, luteum quidem genus in quæstus et militias et dignitates invexerunt, prævaricati legem, quæ dicit: *Non dabunt sacerdotes filios suos in principes et obambulones regi*: (Levit. 18. 21.) spiritales autem viros insidiis, ærumnis, custodiis atque exsiliis consumunt, meramque bibunt ignorantiam, ex his putantes se virtutis amicos dehonestare, de quibus prædixit Servator: *Venient dies, in quibus putabunt qui occiderint vos, obsequium se præstare Deo.* (Joan. 16. 2.) Neque videlicet de gentilibus dixit, quia dixisset, diis: qui plures et non unum significant. Quod autem unum et solum nominavit, ostendit eos, qui nunc Ecclesiæ prætextu nos deprædantur. Perversos namque mores suos invidiamque occultantes, ejus curam se habere verbo simulant, quam factis labefactarunt. Sed etsi hoc simulabunt, rerum exitus ipsos redarguet, obsecutos esse ei, qui gloriatus est: *Non movebor a generatione in generationem sine malo.* (Psal. 10. 6) Nondum enim speciem novæ hæreseos invenerat iniquitatis inventor et pessimæ concupiscentiæ excultor serpens, cum præpositos Ecclesiarum ad mutuas cædes efferavit ambitione cathedræ et primæ sedis, per quæ scissuram fecerunt. Si enim Spiritus Dei concordia esset inter episcopos, et ut auctor criminis, aut indignus sacerdotio, aut, ut Theophilus ait, superbiæ obnoxius, arceri debuisset Joannes: poterat omnipotens Dei sapientia jure a sacerdotio illum arcere, aut modum invenire per quem sine tumultu et sine fletibus ejiceretur, scilicet aut morte, aut paralysi, aut amissione vocis, ut novimus aliquibus ex adversariis accidisse, et aliquos adhuc in eo esse ut hæc patiantur. Ex quo autem tot et tanta Servatore indigna facta subsecuta sunt, ipse quidem non depositus est, sed in exsilium actus: evidens est diaboli esse opus, cujus regnum Joannis prædicatione destruebatur. Novi quidem sex episcopos merito a Joanne depositos, ut sacerdotalis dignitatis emtores, de quibus superius dixi. Quis lacrymatus est? cujus e naribus stillavit sanguis? quæ aranei tela conscissa est? quis domo sua pulsus est? quis vel obolo mulctatus est? quis vero Asiæ circulator, aut opifex, aut agricola, aut

d [Imo ἐκδαπανῶντες. Mox Georg. ἄνοιαν pro ἄγνοιαν. Placet.]

* Addit Georg. Ἰωάννου.

sutor, aut plebeius, gratanter non audiit quod acciderat pro vindicandis sacris legibus? accinens: *Quam magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti.* (Psal. 103. 24.) Ubi enim Deus operatur, omnia fiunt in sapientia: ubi vero bonorum osor dæmon, similiter omnia in insipientia. Porro insipientiam res absurdæ sequuntur, invidiæ, cædes, jurgium, æmulatio, furores, rixæ, discordiæ, fragores, imperitorum conspiratio, magistratuum fervor, cruces, laterum abrasiones, tædæ, rivi sanguinum, intolerabiles mulctæ, publicationes bonorum, solutiones divinarum sanctionum, contemtus legum, pudoris et frugalitatis contemtus, orbis terrarum scissura, paratæ terra marique insidiæ navales, equestres, pedestresque machinæ ad impedimentum eorum qui veritatis causa exsulant. Quomodo igitur audent dicere: Dei dispensatione Joannes ejectus est? Dicant autem mihi, qui ista personant: Nonne poterat omnipotens Dei sapientia invisibili, ut dixi, virtute Joannem, si indignus fuisset, amovere, aut suadere adversariis sine interventu et viribus principum moderate rem ferre? Si enim idem Deus est, qui Moysi cooperatus est ad libertatem Israel et obedientiam, Pharaone palam clamante: *Non novi Deum, et Israel non dimittam:* (Exod. 5. 2.) quomodo igitur auxilio terrenorum principum indiguit in causa Joannis? quasi senuerit, aut debilis factus sit, aut non potuerit. Deinde qui quorumdam adulteria, infandas libidines, atque aliorum præstigias publicaverit, non potuerit adhuc Joannem coarguere? aut contra, qui hujus linguam fecit angina tumescere, ita ut scripto veritatem profiteri coactus fuerit, et alium permiserit incidere in gradus, qui ipsi fuerunt mortiferi, aut alium erumpentibus undique vermibus mutum in lecto maceraverit annum fere integrum, aut alteri injecerit horrenda terricula cum familiari podagra, aut qui crura secuit cujus voluit, aut qui fœda morte cito eum rapuit, quem sciunt omnes: hic in Joanne, sacrilego, ut dicitis, aliquid horum patrare non valuit; sed hoc et illo indiguit, ut Joannem cum ignominia expelleret, multo plus ex eo gloriæ ipsi concilians? Errant igitur, vim verbi ejus nescientes. Sacrilegus enim ille proprie est, non qui aurum, aut argentum, aut vestes sericas, tinearum cibum, pauperibus elargitur; sed qui pecunia, aut assentatione, aut epulis doctrinam Ser-

ἔρις, ζῆλος, θυμοὶ, [a] ἐριθίαι, διχοστασίαι, κτύποι, χλωσμὸς ἀπαιδεύτων, ἐξουσιῶν ζέσις, ἴκρια, ξεσμοὶ, (D) λαμπάδες, κρουνοὶ αἱμάτων, ἀφόρητοι ζημίαι, δημεύσεις, λύσεις θεσμῶν θείων, καταφρονήσεις νόμων, ἀθετήσεις σωφροσύνης, οἰκουμένης σχίσμα, παραφυλακαὶ γῆς καὶ θαλάσσης, ναυτικαὶ, ἱππικαὶ, πεζικαὶ μηχαναὶ εἰς ἐμποδισμὸν τῶν διὰ τὴν ἀλήθειαν ἐκδημούντων. Πῶς τοίνυν τολμῶσι λέγειν· Θεοῦ οἰκονομίᾳ ἐκϐέϐληται ὁ Ἰωάννης; Εἰπάτωσαν δέ μοι οἱ ἐξηχοῦντες ταῦτα· [b] ἠπόρει ἡ παντοδύναμος τοῦ Θεοῦ σοφία, ὡς προέφην, ἀοράτῳ δυνάμει παῦσαι (E) τὸν Ἰωάννην ἀνάξιον ὄντα; ἢ πεῖσαι τοὺς ἀμφισϐητοῦντας αὐτοῦ δίχα πολλῆς ἀνάγκης ἀρχόντων ἀπαθῶς φέρειν τὸ πρᾶγμα; Εἰ γὰρ ὁ αὐτὸς Θεός ἐστιν ὁ τῷ Μωϋσῇ συνεργήσας εἰς ἐλευθερίαν τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ὑπακοὴν, τοῦ Φαραὼ ἀναφανδὸν βοῶντος· Οὐκ οἶδα τὸν Θεὸν, καὶ τὸν Ἰσραὴλ οὐκ ἐξαποστελῶ· πῶς τοίνυν βοηθείας δεδέηται ἐπὶ Ἰωάννου τῆς τῶν ἐπιγείων ἀρχόντων; ὡς γηράσας, ἢ ὡς ἀτονήσας, ἢ ὡς ἀπορήσας. Εἶτα ὁ τὰς μοιχείας τινῶν καὶ τὰς παι- (F) δεραστίας ἑτέρων καὶ γοητείας ἄλλων δημοσιεύσας, ἠπόρησεν ἔτι διελέγξαι τὸν Ἰωάννην; ἢ ἀνάπαλιν, ὁ τοῦδε τὴν γλῶσσαν συνάγχῃ ὀγκώσας μετ' ἐξομολογήσεως ἐγγράφου, καὶ τὸν ἄλλον κλιμακτῆρι περιπεσεῖν συγχωρήσας θανατηφόρῳ, ἢ ὁ ταριχεύσας τόνδε μετὰ γενέσεως σκωλήκων ἄφωνον ἐπὶ κλίνης (89 A) ἐνιαυτὸν παρ' ὀλίγον ὅλον, ἢ ὁ τὰς ἀπηρημένας ἐκδειματώσεις· ἐπαγαγὼν ἑτέρῳ μετὰ τῆς συντρόφου ποδάγρας, ἢ ὁ τὰ σκέλη πρήσας οὗ ἐϐουλήθη, ἢ ὁ τόνδε δυσώδει θανάτῳ ἀναρπάσας θᾶττον, ὃν ἴσασι πάντες, ἠτόνησεν ἐπὶ Ἰωάννου, ὥς φατε, ἱεροσύλου ὄντος, ἕν τι τούτων ἐνεργῆσαι, ἀλλ' ἐδεήθη τοῦ καὶ τοῦ, ἵνα ἀτιμάσας ἐξώσῃ τὸν Ἰωάννην, πλέον αὐτὸν ἐκ τούτου δοξάσας; Ἀπατῶνται τοίνυν μὴ τὴν ἔντολην τοῦ λόγου *. Ἱερόσυλος γὰρ κυρίως οὐχ ὁ χρυσὸν, ἢ ἄργυρον, ἢ τὰ σηρῶν νήματα, σητῶν βρώ- (B) ματα, πτωχοῖς διανείμας, ἀλλ' ὁ ἀργυρίῳ καὶ κολακείᾳ καὶ τραπέζῃ ἀπεμπολῶν τὰ δόγματα καὶ τοὺς θεσμοὺς τοῦ Σωτῆρος· ἔπειτα ὁ λυμαινόμενος ἱερὸν ἄνδρα, βίῳ καὶ λόγῳ κεκοσμημένον, δι' οὗ ὁ Σωτὴρ ὡς διὰ κρατῆρος ἢ κειμηλίου ἐλογοπότει τοῖς ἐρασταῖς τοῦ λόγου τὰ πρόσφορα τῆς σωτηρίας. Λεγέσθωσαν τοίνυν ἱερόσυλοι οὗτοι, οἱ συλαγωγήσαντες τὴν

[a] [Fort. ἐριθεῖαι, et supra ἔρεις.]
[b] [ἠπόρει Codex. ἠκύρει Bigot.]

* *Fort.* add. εἰδότες. Bigot.

ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, τοιούτων στερήσαντες διδασκάλων, καὶ πωλοῦντες ἀργυρίῳ τὰς χειροτονίας, ὡς ἤδη μετελεύσεται ἡ θεία δίκη εἰς ἐπανόρθωσιν τῆς αὐτῶν κακοπραγίας. Εἰ γὰρ οἱ τὸν Μωϋσέως πα- C ραχαράξαντες νόμον διὰ τῆς ἄγαν ἀπροσεξίας φραγελλίῳ ἐκβέβληνται τοῦ νεὼς ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, καὶ τοῦτο [a] σχοινίου, ὡς ἔνδον τὰς περιστερὰς πωλοῦντες· τί πείσονται ἄρα οἱ καπηλεύοντες τῆς νέας διαθήκης τὴν ἱερατείαν, ἢ τὸ ῥάβδῳ σιδηρᾷ συντριβῆναι ὑπὸ τοῦ ἀρχιποιμένος; καθὼς ὁ ἀπόστολος λέγει· Ἀθετήσας τις νόμον Μωϋσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει. Πόσῳ δοκεῖτε χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος, D ἐν ᾧ ἡγιάσθη, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας; Οἴδαμεν γὰρ τὸν εἰπόντα· Ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει Κύριος. Φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος. Ὁ δὲ τὸν ὅσιον τοῦτον καὶ ἅγιον ποιμένα καὶ τῆς δικαιοσύνης φωστῆρα δοξάσας Θεὸς, [III.] δῴη ἡμῖν μέρος ἢ κλῆρον εὑρεῖν σὺν αὐτῷ ἐν τῇ φοβερᾷ αὐτοῦ τῆς δικαιοκρισίας ἡμέρᾳ· ᾧ πρέπει δόξα, τιμὴ, μεγαλωσύνη καὶ μεγαλοπρέπεια τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, E καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

vatoris et præcepta vendit: deinde qui sacrum virum vita et eloquentia ornatum divexat, per quem Servator, veluti per craterem et vas pretiosum, verbi amatoribus adjumenta salutis propinabat. Illi igitur sacrilegi dicantur, qui apostolicam Ecclesiam deprædati sunt, talibus eam pastoribus spoliantes, et ordinationes pecunia vendentes, ad quos jamjam perveniet divina justitia ad emendationem ipsorum improbitatis. Si enim qui legem Moysis adulterabant per nimiam negligentiam, e templo a Servatore ejecti sunt cum flagello, et quidem e funiculis, quia intus columbas vendebant: quid illi nunc passuri sunt, qui cauponantur novi Testamenti sacerdotium, nisi ut a pastorum principe virga ferrea conterantur? ut ait apostolus: *Qui violat legem Moysis, absque misericordia sub duobus aut tribus testibus moritur.* (Hebr. 10. 28.) Quanto putatis acerbiore dignus censebitur pœna qui Dei Filium conculcavit, et sanguinem Testamenti pollutum existimavit, in quo sanctificatus est, et Spiritum gratiæ contumelia affecit? Scimus enim qui dicit: *Mihi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus.* (Rom. 12. 19.) *Horrendum est incidere in manus Dei viventis.* (Hebr. 10. 31.) Deus autem qui hunc pium et sanctum pastorem, et justitiæ luminare glorificavit, det ipse nobis partem et hereditatem cum illo invenire in tremendo justi judicii sui die: cui competit gloria, honor, majestas et magnificentia, Patri et Filio et Spiritui sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[a] [Inseruimus e Cod. σχοινίου.]

EPITOME

VITÆ S. JOANNIS CHRYSOSTOMI.

Ex Ms. Allatiano.

Johannes quidem erat genere Antiochensis: pater ejus Magister militum Syriæ, et mater ejus cognomento Anthusa. Octodecim annos natus recessit a rhetore Libanio, atque a Meletio, Antiochensi archiepiscopo, baptizatur, et Lector ordinatur. Hinc cum incidisset in senem quemdam monachum, apud ipsum annos quatuor permansit: in speluncam quamdam secedens solus ibi mansit annos duos: atque rursus redit ad B Ecclesiam, et ordinatur diaconus, et claruit annos quinque. A Flaviano autem ordinatur presbyter, cum resplenduisset in eo habitu annos duodecim: qui omnes simul fiunt anni quadraginta quatuor. Sub id vero tempus, mortuo Nectario, archiepiscopo Constantinopolitano, arcessitus Antiochia, ordinatur archiepiscopus Constantinopolitanus, Arcadio imperante, vigesimo quinto mensis De- C cembris, Indictione quarta. Postquam autem episcopatum annos quinque administrasset, per invidiam in exsilium actus est in civitatem Comana, Armeniæ vicinam. Egit in exsilio annos tres, menses duos. Simul vitæ ejus tempus fiunt anni quinquaginta duo, et menses octo. Moritur decimo quarto mensis Novembris, et eodem die sepelitur in sepulchro cum beato Basilisco. Reverendæ ejus reliquiæ Constantinopolim relatæ sunt D post annos quinque et triginta, imperante Theodosio Juniore, et Proclo archiepiscopo Constantinopolitano. Relatum eum rursus cum psalmodia deposuerunt in ecclesia beatorum Apostolorum vigesimo septimo mensis Januarii.

ΒΙΟΣ

ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΝ ΕΠΙΤΟΜΗ.

Τὸ μὲν γένος ἦν Ἀντιοχεύς· ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ στρατηλάτης Συρίας, ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ τὴν ἐπωνυμίαν Ἀνθοῦσα. Ὀκτωκαιδεκαετὴς ὑπάρχων τὴν ἡλικίαν, ἀφηνίασεν ἐκ τοῦ σοφιστοῦ Λιβανίου· ὑπὸ Μελετίου δὲ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀντιοχείας βαπτίζεται, καὶ χειροτονεῖται ἀναγνώστης. Ἐκεῖθεν περιτυχὼν γέροντί τινι ἀσκητῇ, προσμείνας τε παρ' αὐτῷ ἔτη δ', καὶ ἀναχωρήσας ἐν ἑνὶ σπηλαίῳ μόνος ἔμεινεν ἔτη B δύο· καὶ πάλιν καταλαμβάνει τὴν ἐκκλησίαν, καὶ χειροτονεῖται διάκονος, διαπρέψας ἔτη πέντε. Ὑπὸ Φλαβιανοῦ δὲ χειροτονεῖται πρεσβύτερος, διαλάμψας ἐν τῷ σχήματι ἔτη δώδεκα· ὁμοῦ ἔτη τεσσαράκοντα τέσσαρα. Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν τελευτήσαντος Νεκταρίου τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως μετασταλεὶς ἀπὸ Ἀντιοχείας χειροτονεῖται ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀρκαδίου C ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ πέμπτῃ καὶ εἰκάδι, ἰνδικτίωνος τετάρτης. Ἐπισκοπεύσας δὲ ἔτη πέντε ἐξωρίσθη διὰ φθόνον ἐν πόλει Κομανῶν, πλησίον τῆς Ἀρμενίας. Ἐποίησε δὲ ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἔτη τρία μῆνας δύο. Ὁμοῦ γίνεται πᾶς ὁ τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνος ἔτη πεντήκοντα δύο καὶ μῆνες ὀκτώ. Ἐτελεύτησε δὲ μηνὶ Νοεμβρίῳ τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ, καὶ ἐτάφη τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ, μετὰ τοῦ ἁγίου Βασιλίσκου. Ἠνέχθη δὲ τὸ τίμιον αὐτοῦ λείψανον μετὰ ἔτη τριάκοντα πέντε, ἐπὶ D τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ νέου, καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης Πρόκλου· καὶ ἐπικομίσαντες αὐτὸν πάλιν μετὰ ψαλμῳδίας ἀπέθεντο αὐτὸν ἐν τοῖς ἁγίοις Ἀποστόλοις μηνὶ Ἰαννουαρίῳ ἑβδόμῃ καὶ εἰκάδι.

SANCTI
JOANNIS CHRYSOSTOMI,
ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI,
VITA,
NUNC PRIMUM ADORNATA,
ET MULTIS AUCTA ANTEA IGNOTIS, QUÆ EX DUODECIM HOMILIIS CONSTANTINOPOLITANIS NUPER REPERTIS EXCEPTA SUNT. *

Joannes Antiochenus nobilibus ortus est parentibus. Ejus pater Magister militum Syriæ fuit, nomine Secundus; mater Anthusa. Nomen patris et matris non modo Georgius Alexandrinus fert, sed etiam Socrates. Quapropter merito recitatur Canisius, qui putat Joannem nostrum natum illius et strenuæ mulieris Publiæ, quæ sub Juliano Apostata floruit, filium fuisse. Natu majorem sororem habuisse narrat Palladius, cujus nomen non memorat. Amita quoque ipsius fuisse dicitur Sabiniana, de qua pluribus agetur ad annum 405.

Explodendus autem Georgius Alexandrinus, qui narrat ortum illum esse ex parentibus gentilibus, deorumque cultoribus, et postquam ipse Joannes baptizatus fuerat, et patrem et matrem ejus Christianam amplexos esse religionem. Nam Joannes 28 annos natus baptizatus fuit. Pater autem ejus, dum in cunabulis esset Joannes, mortuus est: ex narratu vero matris liquet illos ante ortum Joannis Christianos fuisse. Natus autem esse putatur anno 347. Hæc est sententia Blondelli, Hermantii et Tillemontii. Qui vero annos solum 52 et duos menses vixisse dicunt, natum dicant oportet anno 355: quod certe pugnaret cum vera historiæ serie et narratione: exque notis temporum quas infra dabimus, nullo modo stare posse compertum erit.

Viginti annorum erat mater, quando conjux ejus illam viduam et Joannem tenellum reliquit. Anthusa vero apostoli monitis roborata, etsi junior adhuc erat, a secundis nuptiis abstinuit: instituendo autem et educando Joanni nullam non adhibuit operam; nihil quod ad ejus profectum, tum in liberalibus tum in Christianis disciplinis, opportunum esset neglexit. Quod quam felicem exitum habuerit, res ipsa declaravit. Neque tamen illa rei familiaris curam deposuit; imo vero ita omnia temperavit, ut ex sua dote suisque facultatibus abunde sibi et filio sumtus suppeditaret, paternasque opes et bona omnia filio servaret intacta.

Egregiæ indoli ita profuit educatio hujusmodi, ut statim a principio animi tanti dotes eminerent. Erat Joannes divinarum rerum studio incensus: et ubi semel veritatem, justitiam et offi-

Joannis dotes et mores.

* [De Joannis vita et scriptis post Montefalconium docte exposuit Stilthing in Actis Sanct. Sept. T. IV, p. 401—409; de doctrina ejus Neander nuper scripsit *Der heilige Chrysostomus und die Kirche seiner Zeit.* Berolin. 1827. 2 vol. 8° Præterea cfr. Narratio de Chrysostomo muneribus privato, in Ἐλογαι, *or Excerpts from the Ecclesiast. History*. Lond. 1704, 4° p. 136—p. 203. Ch. Gu. Vollandii Dissertationes III de Vita, elogio et scriptis Jo. Chrysostomi: Viteb. 1710, 1711. 4°. Oudin. Dissert. Crit. de Vita et scriptis Jo. Chrysost. Gu. Cave, de Vita et scriptis J. Chrys., in Hist. litt. t. 1, p. 300 sqq., aliique rerum eccl. scriptores.]

cii debitum apprehenderat, ita constans et intrepidus erat, ut a nonnullis, qui vel ad intimam ejus philosophiam non penetrabant, vel erga illum male erant affecti, ut protervus et arrogans haberetur. Ad iram pronum fuisse dixit quidam; sed ex eorum numero ille est, qui ad judicia probe ferenda non assuefactus, fervorem in rebus divinis ut iracundiam habuerit. De animo ejus ad iram magis, quam ad verecundiam prono, hoc ex alterius testimonio refert Socrates, qui pergit et ait : « Et ob vitæ sanctimoniam non ita cautus circa futura ; ob simplicitatem vero aditu facilis. Immodica etiam dicendi libertate in colloquiis utebatur. Et in docendo quidem multum juvabat ad informandos auditorum mores ; in congressibus vero arrogantior videbatur iis qui ipsius animum non noverant. »

Socr. l. 6 c. 3.

Hæc fortassis acerbiora videbuntur esse iis qui Chrysostomi eloquentiam et animi magnitudinem mirantur : verum in sanctis illam agendi varietatem observamus. Alii namque divinarum rerum studio incensi, non habita temporum personarumque ratione ad mores informandos feruntur ardentius : alii ut dissolutos compescant mores doctrina simul utuntur et arte.

Oratoriæ arti et philosophiæ dat operam. Pallad. p. 40. Socr. l. 6. c. 3.

In eloquentia et oratoria arte doctorem habuit Libanium, in philosophia vero Andragathium, narrante Socrate. Licet porro antequam vigesimum annum attigisset, de capessenda vita monastica sæpe cogitaret, abductus, ut videtur, ab oratoriæ artis et philosophiæ studio, theatrales ludos frequentare cœpit, et in foro oratoriam artem exercuit. Declamationes habuit multas, unamque misit Libanio in laudem imperatorum concinnatam, quam ita celebrat Libanius : « Cum magnam tuam et elegantem orationem accepissem, viris quibusdam eam legi, qui orationibus dant operam : quorum nullus erat qui non saltaret, clamorem ederet, eaque omnia faceret, quæ homines admiratione perculsi facere solent. Ego igitur voluptate affectus sum, quod ad forensem artem exhibendam demonstrationes quoque adjungas. Atqui et te beatum prædico, qui ad hunc modum laudare queas ; itemque eos qui talem præconem nacti sunt ; hoc est et patrem, qui Imperium dedit, et filios qui acceperunt. »

Isid. Pelus. lib. 2. epist. 42.

Neque mirum videbitur iis qui vel extemporales Chrysostomi nostri orationes laudant et celebrant, si oratio isthæc, quam arte et urbanitate limaverat, Libanio cæterisque oratoribus ita placuerit. In iis vero etiam, quas studio multo concinnat, nulla umquam suspicio apparationis et artificiosæ diligentiæ nascitur, quod est oratoris summi munus.

Quæ vero narrat Chrysostomus in libro ad Viduam juniorem Tomo I, p. 340, de Libanio forsan intelligenda videantur. Ait ille doctorem suum, qui admodum superstitiosus erat atque gentilis, quosdam interrogasse cujusnam filius esset Joannes. Responderunt illi, Viduæ cujusdam esse filium. Tum ille quæsivit, cujus ætatis esset mater, et a quanto tempore vidua esset. Reponunt illi quadraginta annorum esse matrem, et jam vigesimum viduitatis annum agere. Tunc exclamat ille : Papæ, quales mulieres apud Christianos sunt ! Tanta, pergit Chrysostomus, non modo apud nos, sed etiam apud gentiles viduitatis laus est et admiratio.

Narrat Georgius Alexandrinus, Joannem nostrum juvenili ætate florentem, Athenas se contulisse, ut ne quid in studio disciplinarum retro relinqueret ; atque in ista urbe ita profecisse, ut omnes omnino superaret, in seque concitaret Atheniensium invidiam. Verum hæc narrat unus ille Georgius fabulator, quem monet Photius omnino despiciendum esse, quando scilicet ea refert, quæ a cæteris scriptoribus ævo Chrysostomi proximis, non memorantur.

Erat porro illi cum juvene quodam, cui nomen Basilius, arcta colloquiorum societas : qui Basilius Christianis imbutus præceptis, et ad perfectius vitæ genus anhelans, ad parem vitæ rationem Joannem amicum allicere et a foro retrahere contendebat : demumque id quod cupiebat assequutus est. Hujus enim colloquiis recreatus Joannes se ad pristina pietatis studia revocavit : ac mutata veste a foro et oratoriæ artis exercitiis abstinuit, lectionemque Scripturarum et Christianæ vitæ officia amplexus, sanctum disciplinæ genus, a quo numquam postea destitit, inire cœpit.

Erat tunc Antiochiæ episcopus Meletius, vir sanctitate conspicuus, qui cum videret Joannem juvenem ingenio et egregia indole pollere, ipsum ad consortium et colloquia sua frequenter admittebat, cumque de illo magnam spem conciperet, ac prophetico, ut aiunt, spiritu ad majora destinatum prænosceret, cum per tres annos secum versatus esset, ipsum prius sacro lavacro tinctum lectorem ordinavit. Postquam autem baptismum accepit, inquit Palladius, numquam vel juravit, vel alicujus famæ detraxit, vel mentitus, vel imprecatus est, vel facetias libenter excepit.

Dum Basilii igitur consortio frequens frueretur et ambo de rebus divinis colloquia miscerent,

ac Joannes a foro et sæcularibus penitus abstractus, unum Basilium frequentaret, ac cum illo de divinis semper et de vita monastica verba faceret, Basilius, qui sine Joanne non vitalem sibi vitam esse putabat, et qui sæpius ab ejus contubernio avelli cogebatur, Joanni proposuit, ut ambo paternis relictis ædibus, in peculiari quadam domo sedes ponerent, et simul vitam ducerent monasticæ similem. Consilium tandem probavit Joannes; sed re comperta Joannis mater, quæ unicum filium admodum diligebat, ipsum profusis lacrymis obnixe precatur ne se deserat, nec se viduæ et tam bene affectæ matris consortium alteri postponat, iis usa verbis, quæ Chrysostomus ipse refert, quæque potuissent juvenem Joanne minus bene affectum a proposito revocare. Matris itaque votis obtemperans Joannes, cum illa pro more suo mansit.

In materna itaque domo a negotiis vacans sæcularibus (Anthusa quippe rem familiarem omnem curabat), Joannes divinæ tantum philosophiæ dabat operam, corpus macerans jejuniis, vigiliis, humi recubans, pravos affectus omnes eliminans, vanæ gloriæ fumum depellens et dissipans. Linguæ vero ne quid contra proximum mali proferret, perpetui silentii claustra posuerat; neminem quippe alloquebatur. Hinc apud nonnullos opinio erat asperum illum esse, qui humanam quamlibet societatem fugeret: ac cum similia quidam multa proferrent et rumore nuntio id ille non ignoraret, haud libenter talem de se suspicionem haberi comperit: maluit tamen eadem pergere via solitudinemque pro more colere: expertus fortasse, dum in foro versaretur, vix posse hominum consortio colloquiisque fruentem, in illa virtutis via, quam ipse amplexus erat, sine lapsu progredi.

Neque tamen ita sequestratus erat ab hominum societate, ut sodalibus et amicis omnibus intercluderet aditum. Basilium enim, qui par vivendi institutum sectabatur, ad colloquia, ut vidimus, frequenter admittebat. Neque prorsus negligebat sodales illos, qui iisdem secum olim disciplinis tincti, sæcularem vitam amplectebantur et forensibus studiis dabant operam. «Persuasit enim, inquit Socrates, Theodoro et Maximo condiscipulis suis, qui una cum ipso Libanium sophistam audierant, ut relicta professione, quæ nihil præter quæstum spectaret, simplicem potius ac tenuem vitam amplecterentur.» Ex his Theodorus Mopsuestiæ in Cilicia postmodum episcopus fuit; Maximus vero Seleuciæ in Isauria. Hunc porro Maximum illum putat fuisse Hermantius, qui Chrysostomi amicus et collega erat, quique concionabatur alternis cum illo vicibus, ut fertur Tomo tertio p. 211, A. Maximum quoque memorat Chrysostomus sibi amicum in epistola quadam ad Olympiadem. Maximo etiam sibi amico episcopo scripsit ille. Verum an in iis locis ter idem memoretur, an vero, si plures sint, eorum aliquis ille sit de quo jam agitur, nonnisi divinando dici potest: multi quippe tunc erant nomine Maximi.

[Marginal notes: 6. — 93 — T. 3. p. 592. a. — T. 3. p. 687.]

Theodorus vero, qui suadente Joanne, abdicatis rebus forensibus, pietatis exercitiis sese totum dediderat, in proposito non diu perstitit; sed rursum ad prisca reversus, sæcularia negotia tractare cœpit, voluptatibusque deditus, Hermiones etiam puellæ cujusdam amore flagrabat: quibus compertis Joannes intimo doloris sensu affectus, orationem ipsi longissimam misit, qua illum quasi jam vitiis deditum compellat, ad pœnitentiam cohortans, ad secessum, ad pristinum vitæ genus, quod se suadente susceperat. Exemplumque affert juvenis cujusdam Phœnicis Urbani filii, nobilitate et opibus pollentis, qui cum, pio motus affectu, ludimagistris, fastui terrenisque omnibus longum valedixisset, in montes ascenderat, et ad summum virtutis gradum pervenisse videbatur; sed postea a cognatis abductus et ad pristina revocatus, a montibus in medium forum se contulit, ubi equo vectus, et famulorum adulatorumque turba cinctus, omnibus spectaculo erat: demumque a piis quibusdam hominibus sensim ad sanam mentem reductus, solitariam vitam repetiit, et ad virtutis apicem demum pervenit. Aliud profert exemplum viri, qui cum per multos annos vitam duxisset angelicam, eo demum progressus est ut in lupanar se conferret, sed postea a socio ad priscam vitam revocatus, in cellula se conclusit, ubi pane solum et aqua vitam sustentans, tantos pœnitentiæ fructus emisit, ut etiam miraculis claruerit. Addit etiam Valerium, Florentium, Porphyrium, aliosque viros sapientes Theodori vicem dolere.

[Marginal notes: Tom. I initio Epistolæ ad Theodorum lapsum. — T. I. p. 28. — *Ibid.* p. 29.]

Cumque non posset statim Theodorum a tali vitæ genere avocare, aliis epistolis et quidem multis, ut ex ipsius Joannis narratu percipitur, illum sollicite ursit ut prisca repeteret. Etsi vero non aperte dicit, Theodorum literis suis respondisse, ex ejus verbis argui posse videtur Theodorum epistolis Chrysostomi frequentibus concitatum, respondisse illi: se nihil contra jus fasque facere, Hermionenque amare, quia illam uxorem ducere cogitabat. Sub hæc autem Chrysostomus

[Marginal note: Epistolæ ad Theodorum lapsum.]

aliam ipsi epistolam misit, qua illum vehementius concitabat, ut missi omnibus sæcularibus rebus pristinum vitæ genus repeteret.

Quæ jam diximus ex ipsis Chrysostomi verbis excepta fuere. Longe aliter rem constituit Tillemontius, qui putat primam illam ad Theodorum missam orationem, non ad illum qui postea episcopus Mopsuestiæ fuit; sed ad alium cognominem missam fuisse, qui similiter postquam mundum reliquerat, rursus ad sæcularia convolarat. Ejus argumenta omnia depulimus, illudque in primis, quod ipse maximum omnium esse putat, estque hujusmodi: Theodorus in secunda epistola memoratus nondum viginti annos expleverat; in prima vero dixit Theodoro non plus quinquaginta vitæ annos ipsi superesse, ut ad ultimam senectutem perveniret, εἰς ἔσχατον γῆρας. Hincque arguit ille Theodorum illum primum quadraginta annorum tunc fuisse, illud ἔσχατον γῆρας de nonagenario tantum dici posse putans. Theodorus vero alter, qui tunc vigesimum annum agebat, additis postea quinquaginta annis septuagenarius tantum fuisset. Hoc argumentum ni fallor egregie depuli in Monito T. 1 initio. Sed secundum hæc in locum incidi, quem nondum adverteram, in quo videtur Chrysostomus data opera Tillemontii telum depellere. Commentario nempe in Epistolam 1 ad Corinthios de Socrate loquens ait: καὶ πρὸς ἔσχατον γῆρας ἐληλακώς· καὶ γὰρ ἔλεγεν ἐτῶν ἑβδομήκοντα εἶναι ὅτε κατεφρόνησε ζωῆς, *Et cum ad extremam senectutem pervenisset: dicebat enim se annorum septuaginta esse, quando vitam despexit*. Jam vides ita explicanda esse loca a Tillemontio allata, ut de eodem in utraque epistola Theodoro loquatur. In prima dicit annos superesse quinquaginta ut ad extremam senectutem perveniat, in secunda vero illum annum circiter vigesimum attigisse: in allato autem loco septuaginta annos natus, extremæ senectutis esse dicitur. Iisdem usus vocibus Chrysostomus duo illa loca, quæ Tillemontius pugnare putabat, conciliat, unumque esse Theodorum probat.

T. 10. p. 29. a.

Circa annum vero, quo hæ scriptæ sunt epistolæ, a Tillemontio non dissentior circa secundam, quam putat scriptam fuisse anno 369: at contra quam ille arbitratur, primam quoque eodem circiter tempore datam fuisse in eodem Monito probavi. Unum tamen est quod negotium facessere possit. Ait Chrysostomus in epistola prima p. 28, A: νῦν μὲν γὰρ κατήφεια τὸν τῶν ἀδελφῶν ἔχει χορὸν, ἡδονὴ δὲ καὶ εὐθυμία τὰ τῶν ἀπίστων συνέδρια καὶ τὰ τῶν νέων τῶν ῥαθυμότερον διακειμένων, *Nunc quidem tristitia fratrum chorum occupat, voluptas et lætitia infidelium conventum, necnon juvenum otio magis deditorum*. Hic fratrum chorum vult significare Tillemontius cœtum monachorum, hincque probari putat Theodorum istum esse alium a Mopsuesteno. Verum de monasterio et de monachis ne γρῦ quidem hic dicit Chrysostomus, de quibus mentionem haud dubie facturus erat, si ille ex monasterio exiisset, sed per fratrum chorum hic omnino vocare videtur chorum fidelium recte viventium, quos non semel fratres ille vocat, et opponit conventui infidelium et juvenum eorum qui otio et segnitiei dediti erant. Imo vero, quod sane miror virum omnium longe accuratissimum non advertisse, in prima secundæ epistolæ periodo, ait Chrysostomus dolere se, quod se ex *fratrum catalogo* deleverit, τοῦ καταλόγου τῶν ἀδελφῶν.

Tot Chrysostomi literis tandem revocatus Theodorus una cum Maximo, et haud dubie Basilio Joannem frequentabat: unaque collecti, veram philosophiam sive monasticæ similem vitam sectabantur. Scripturam vero sacram et doctrinam ecclesiasticam discebant una cum monasticis exercitiis, doctoribus Diodoro, qui postea Tarsensis episcopus fuit, et Carterio, qui una cum Diodoro monasteria Antiochena curabat.

His ergo studiis operam dedit istæc sancta et selecta juventus. Joannes vero assidue cum Basilio colloquia miscebat, ut ipse refert libro primo de Sacerdotio, de vitæ sanctitate, de virtutibus asceticis deque aliis quibuslibet ad pietatem spectantibus. Dum in his versarentur, postquam anno 370 Meletius in exsilium missus fuerat, cum episcopales quædam sedes vacarent, rumor sparsus est, Joannem et Basilium ut illas sedes implerent ad episcopalem dignitatem promovendos esse. Re comperta Joannes timore perculsus est: se enim, ita nempe modestus erat, tanto muneri longe imparem putabat; ne vero ad id honoris vel invitus raperetur, sese occultandi consilium iniit. Inter hæc Basilius hujusce rei fama permotus, Joannem amicum et consortem adiit, quem hæc ignorare putabat. Illi vero rem aperit, quid consilii capiendum sit rogat, an obtemperandum, an fugiendum, in utrumque paratus, et amici judicium exspectans. Joannes autem, qui ut se indignum tanto officio rebatur, ita Basilium illo dignissimum, tum ex anteacta vita, tum ex tanto capessendæ virtutis desiderio; se damnum Ecclesiæ Christi maximum illaturum esse putans, si tam probum, tam ad salutem multorum idoneum,

a munere suscipiendo averteret, respondit illi, rei consultationem aliud in tempus mittendam esse, nihil urgere, nihil præmature agendum esse. Quo tenderent isthæc non advertens Basilius, amici consilium amplexus est.

Hac pria fraude usus est Joannes, et quia rem urgere non ignorabat, sese occultavit. Haud ita multo elapso tempore, cum is qui ordinaturus erat advenisset, raptus Basilius adducitur ut episcopus ordinaretur. Cumque reluctaretur ille, quidam ex præsentibus ei verba dederunt, clamantes, absurdum esse, eum qui omnibus ferocior videbatur, Joannem designantes, cum magna modestia Patrum placito obtemperasse; illum autem, longe prudentiorem et modestiorem, ferocire et vanam gloriam appetere. Hac delusus arte ordinatus est Basilius episcopus Raphaneæ in Syria, ut probabiliter existimat Baronius.

72. Circa annum vero, quo hæc gesta fuere, Hermantio et Tillemontio adstipulor, qui eadem ad annum Christi 372, vel circiter referunt, putantque non ultra annum 374 posse differri. Unum est quod a tali computandi ratione avertere possit, quod nempe Joannes tunc 25, vel ad summum 27 tantum annorum esset, et Basilius ejusdem circiter ætatis, quæ ad tantum suscipiendum munus non idonea videatur. Sed licet ætas, qua episcopi ordinantur, major ut plurimum requiratur, non desunt exempla eorum qui ante 25 annum episcopi adlecti et constituti sunt, et alioquin ipse Basilius apud Chrysostomum ait in crimen a nonnullis vocatos fuisse eos, qui se ordinaverant, et qui Joannem ut episcopum consecrarent frustra quæsierant; utpote qui tot tantisque relictis viris, μειράκια, heri ac nudiustertius in sæcularibus curis volutatos, ut ad breve tempus supercilia contraherent, pullas vestes induerent, vultusque tristitiam simularent, derepente ad tantum honorem adduxerint, quantum ne in somnis quidem assequi speravissent: quo arguitur admodum juvenes tunc fuisse Joannem et Basilium ejus condiscipulum.

de ..1. Sic in episcopum coaptatus Basilius statim Joannem adit, et graviter cum illo conqueritur, quod fraude sua ad tantum onus suscipiendum coactus fuerit. Tum Joannes, ut sese purgaret, fatetur revera onus esse grande, cui ferendo se imparem esse multis de causis, quas ibidem profert, probare nititur; sed quantacumque sit episcopatus recte gerendi difficultas, oportere tamen viros eligi; qui id muneris susciperent, cumque ille Basilium huic exercendæ dignitati maxime idoneum arbitraretur, nihil mirum, si ad id officii ipsum deligi, quantum fas sibi erat, curaverit. Totus vero dialogi more sermo contexitur, ubi tam præclare de sacerdotum dignitate, officio, muneribus edisserit Chrysostomus, ut vix parem hac de re sermonem alicubi reperias.

Circa tempus, quo hos sermones edidit Chrysostomus, non una est scriptorum sententia, neque audiendi sunt qui volunt eo ipso dialogi cum Basilio habiti tempore, hosce libros ut nunc habentur, scripsisse Joannem. Nam vel ipsa ordiendi ratio aliquod elapsum tempus subindicat, et series tota rem meditatam et in otio adornatam præ se fert. Ait Socrates Joannem, cum diaconus esset, nempe ab anno 381 ad annum 386, quo presbyter ordinatus fuit, libros de Sacerdotio edidisse. Palladius vero secundum interpretationem Latinam Ambrosii Camaldulensis, Joannem in solitudine hos libros emisisse dixit, nempe ab anno circiter 375 ad annum 381, quo ex solitudine in urbem rediit. Palladium incunctanter sequeremur, si in Græco textu, quem edidit Emericus Bigotius, eadem legerentur; sed cum ibi ne γρῦ quidem hac de re compareat, a calculo ferendo supersedemus.

Socr. l. 6. c. 3.

[Cfr. Georg. Alex p. 176.]

Anno 374, cum adhuc Antiochiæ maneret Joannes, in periculum incidit, quale narrat ipse in Commentario in Acta Apostolorum. Cum sub Valente Imperatore perquisitio magna Antiochiæ facta est librorum magicorum et præstigiarum, militesque circum urbem positi sunt, ne quis crimini hujusmodi obnoxius, elabi posset; tum quidam qui librum hujusmodi fecerat et scripserat, ne deprehenderetur, librum in flumen projecit. Sed cum haud dubiis indiciis notum esset librum ab illo concinnatum fuisse, a militibus captus est, qui ut librum daret expetebant. Ille vero jam dare non poterat, sed, ut videtur, se fecisse negabat, verum auctis indiciis et probationibus, pœnas dedit. Dum conjectus in flumen liber incompactus supernataret, accidit ut Joannes noster cum socio ad martyrium seu ecclesiam Martyrum pergens, juxta flumen iter faceret. Socius vero ipsius, ut ad oram supernatantem librum vidit, linteum esse putavit, ac descendens accepit. Joannes vero antequam quid id esset sciretur, repertæ rei partem ad se pertinere ridendo contendebat. Tum revoluta pagina socius magica scripta invenit. Accidit autem ut eodem tempore miles transiret. Hinc terror utrumque invasit; librum abjicere non audebant, ne viderentur ejus auctores esse. Tandem vero projecere, et Deo juvante a periculo erepti sunt.

Anno 374.

T. 9. p. 293.

Pall. Dial. p. 41. 98

Hoc fortassis eventu perculsus Joannes, secessum ad monasteria in montibus Antiochiæ vicinis posita, quem jamdiu animo conceperat, ardentius appetiit. Neque enim illi quidquam præstabilius videbatur esse vita illa, quæ tota divinis rebus addicta esset. Et ipse quidem jam penes matrem vitam ducebat monasticæ non absimilem, precationi, jejuniis, vigiliis, Scripturarum lectioni assidue intentus, inclusus semper manens, et segregatus a sæculo et a sæcularibus negotiis; attamen ad montes illum evocabat vita illa monachorum angelica, quam non semel ipse describit.. Illi namque, qui sæcularia omnia abdicaverant, diu ante lucem quotidie surgere consueverant, et una collecti preces fundebant Domino supplicantes, ut in medio periculorum hujus vitæ illæsi præterirent, ac demum ante tribunal illud extremum sine metu et damno accederent. Tuncque surgentes horas matutinas psallebant, nec modico in his officiis insumto tempore, ad laborem manuum properabant. Tum alii terram fodere, alii olera et legumina curare, alii aquam gestare, alii cistas et cilicia aliaque hujusmodi texere: nec decrant qui libris scribendis et exscribendis darent operam.

Monachorum in montibus Antiochiæ vicinis vita.

Chrys. t. 7. p. 674. b. et p. 682—684.

T. 11. p. 628. 629.

Partem etiam matutinarum horarum legendis S. Scripturæ libris insumebant, indeque quidquid ad severioris disciplinæ legem pertineret hauriebant. Universi porro, tum ii qui excolendæ terræ exercitio sese dederant, tum alii qui in cellulis suis texendi vel consuendi officium peragebant, perpetuo silentio addicti erant.

Si tamen sæculares aliqui, tam sanctæ, tam arctæ vitæ fama permoti, ad cellulas eorum accederent; non jam tacebant illi, sed de iis quæ ad præsentis vitæ contemtum et futuræ beatæque desiderium allicere poterant haud illibenter verba faciebant. Unde interdum accidebat, ut ii qui hos invisendi causa tantum venerant, illo perculsi spectaculo, idipsum vitæ genus amplecterentur.

Dies in partes quatuor distributa apud illos erat; singulæ vero partes divino officio terminabantur; Tertia nempe, Sexta, Nona et Vesperis, quæ alternis choris psalmorum cantu celebrabantur. Postquam vero jejuni, diem totum in precibus, labore manuum, psalmis, sacra lectione transegerant, ad cibum sumendum tandem conveniebant. Cœnæ apparatus totus erat panis cum sale, aliqui oleum addebant, senes autem et infirmiores olera vel legumina: aqua in potum satis erat. Post cœnam fusis precibus Deo gratias agebant, exindeque sedentes una de rebus ad salutem et stem vitam spectantibus verba faciebant, d fusis precibus, in storeis humi positis cub tenuissimo cibo somnum levissimum sul strante, aliquot horis quiescebant, demumqu fecto leviter commonente et sine strepitu ex facti, surgebant ad priora repetenda. Vestit tus ex pilis caprarum vel camelorum erat, pellibus usu tritis.

Ex manuum labore non sibi modo victum bant; sed cum ita tenuis cœna perquam sumtus esset, quæ supererant omnia paup erogabant. Si quis vero hospes accederet, lib monachis excipiebatur, qui lotis ejus pedibu penes se habebant cibos ipsi subministraba que rerum terrenarum fluxa conditione c umque felicitate verba faciebant, ut sup ximus.

Hanc vitæ rationem suscipere Joannes nos piebat, utque ad illam se compararet, eti mi exercitia quædam monastica sectabatur; ab hoc proposito deterrebat illum vitæ as illa quam modo descripsimus. Ea de re a dus ille est. « Cum nuper ego decrevissem cta urbe, ad tabernacula monachorum sec sollicite quærebam et sciscitabar, undenam sariorum commeatus adfuturus esset, et nu posset ut panis recens et diurnus comederet quis me coacturus esset eodem uti oleo pro na et pro cibo; an quis me impulsurus ad ram leguminum escam; an assignaturus op rum, ut est, fodere, ligna deferre, aquam portare, et cætera omnia hujusmodi mini et ut summatim dicam, multa de quiete c percontabar. » At hos ille, qui sese menti bant obices, virtutis et severioris disciplina re ductus, tandem superavit, et ad illa m tabernacula conscendit: nihil potuere matr ces et lacrymæ, ut illum averterent a tam proposito, sed Christi consilio obtemperan trem reliquit ut ipsum sequeretur.

Illo cum venisset, in Syrum quemdem i severissimæ disciplinæ senem, et duriora tæ instituta imitatus est annis quatuor, cum voluptatum scopulis, quos facile n labore quam ratione superavit. Paulo po ad montes secedendi causa se contulerat, a trio amico rogatus librum de Compunctione Hoc primum specimen dedit scriptoris ad nati: hic quidquid ad suadendum valid cogitari potest adhibetur. Post hunc brum ad Stelechium alterum de Compunct

dentiore stilo misit. In primo ad Demetrium se nuper ad tabernacula monachorum accedere decrevisse ait, et in sequentibus se illic tum versari insinuat : quare una fuit omnium opinio hoc opus edidisse Joannem paulo post quam ad monasteria se contulerat, et cum illic versaretur. Verum Tillemontius contra hanc sententiam, quam tamen non omnino respuit, se validissimum telum contorquere putat, cum ait, hic Joannem ita loqui, ut tum presbyter fuisse prorsus videatur. Verum ut in Monito ad hunc librum diximus, ut etiam monuimus ante librum de Virginitate, ita familiare est Chrysostomo, variorum personam induere, nempe episcoporum, presbyterorum, imo etiam conjugatorum, quod exemplis comprobatur, ut nihil hinc inferri posse omnino videatur. Tempus igitur ille aperte indicat, cum narrat se πρῴην, nuper ad monasteria secessisse.

Valens Imperator, qui Arianam hæresin sectabatur, dira in Catholicos, maximeque in monachos molitus est. Tamenque, dum frater ejus Valentinianus pius et Catholicus viveret, ne fratrem commoveret, a vexatione inferenda desistebat. Postquam autem Valentinianus e vivis excesserat anno 374, in Catholicos impune grassatur, maximeque in monachos, quos jussit ex sedibus pelli, ad militiam conscribi, et in carceres conjici. Sic Antiocham tumultu terroreque replevit. Tunc amicus quidam Joannis in solitudine degentis illum adiit et precatus est, ut monachorum et monasticæ vitæ causam defenderet. Rem tam immanem vix credere poterat Joannes : at ubi ex amici narratu verissimam esse comperit, tanto perculsus dolore fuit, ut in lacrymas erumperet, Deumque precaretur, uti se ex hac vita tolleret, ne similia videre cogeretur. Tum is qui venerat, non jam tempus lacrymandi esse dixit, sed tanto malo occurrendum esse, quod ipse poterat, si scriptum ederet, quo violentiam hujusmodi sedare posset. Respondet Joannes metuere se ne gentiles Ecclesiæ Dei insultarent, si mala ejus ex scripto suo discerent. Reponit ille, istæc omnia jam gentiles cognosse : Christianosque esse multosque sibi notos qui talia perpetrarent. Tum vero Joannes amicum dimittens, se id facturum pollicitus est : atque hosce tres libros edidit. Prioris titulus est, *Adversus Oppugnatores vitæ monasticæ :* in secundo, cui titulus, *Ad infidelem patrem,* idem argumentum persequitur : in tertio, cui titulus, *Ad fidelem patrem,* rem accuratius expendit, ostenditque quam difficile sit in mundo versanti salutem consequi, et filios secundum Christianam legem educare. In masculorum vero concubitores acerrime invehitur : quod nefarium scelus Antiochiæ ita invaluerat, ut periculum esset, inquit, ne sexus muliebris jam superfluus efficeretur. In secundo libro historiam refert cujusdam amici sui, «qui solitariam vitam amplexus fuerat : cujus pater infidelis erat, dives, spectatus et clarissimus. Is primum concitavit principes, minatus est vincula, ipsumque filium omnibus exutum in aliena terra reliquit, necessariis etiam alimentis egentem : hoc putans se illum ad sæculi vitam reducturum. Postquam autem illum in nullo sibi cedere vidit, victus tandem palinodiam cecinit. Ac nunc in honore filium habet, cumque magis, quam si pater suus esset, veneratur : cumque alios habeat filios, spectatos, eos ne dignos quidem qui servi hujus sint arbitratur : ipse quoque propter filium longe clarior est.»

In tertio autem libro alteram refert historiam juvenis cujusdam nobilissimi, cujus pædagogus monachus erat, a quo pædagogo totum Joannes edidicerat. Hujusce pueri pater Christiani officia parum curabat, mater vero pietate prædita erat et admodum religiosa. Pater filium ad sæculares solum dignitates promovere cogitabat; mater vero id unum curabat, ut per vitæ sanctitatem regnum cæleste mereretur, et quidem per vitæ monasticæ exercitia. Ex educationis autem modo totum pendebat : quapropter conjugi suasit ut illum Antiochiam mitteret, ut ibi linguam Latinam et Græcam edisceret antequam balteo præcingeretur; quæ baltei præcinctio tunc ad magistratus et nobilissimos viros pertinebat. Sub hæc autem solitarium ex montibus evocavit, ab illoque petiit, ut filii sui Antiochiam ad studia mittendi curam haberet, ipsique pædagogi loco esset. Obnitebatur ille ac dicebat, id officii non posse competere monacho. At illa obnixis precibus tam vehementer institit, ut demum monachus obsequeretur. Cum puero igitur Antiochiam venit. Joannes vero, qui tunc in urbe erat, et illum in monasterio degentem viderat, percontatus est quid causæ esset ut tale officium susciperet. Ille vero rem narravit ut supra. Puerumque sic instituit, sic ad monasticæ vitæ amorem inflammavit, ut paulo postea in solitudinem secederet, et ibi monasticam vitam exerceret. Verum Joannes noster metuens ne pater ejus, qui natura iracundus erat, in furorem versus, et pædagogum et monachos male mulcaret, domum repetere coegit : ubi ille a pædagogo sic institutus, lectioni Scripturæ sacræ, jejuniis, vigiliis cæterisque monasticis exercitiis

dabat operam: cumque ingenio valeret, alios etiam pueros ad idipsum vitæ genus allexit. Pater vero ipsius nihil non egit ut illum ab hoc vitæ genere averteret; at ille feliciter cœptis ita firmiter hærebat, ut nihil posset eum alio abducere.

T. 1. p. 116.

Eodem circiter tempore emisisse videtur Chrysostomus opusculum illud elegans, quod inscribitur, *Comparatio Regis et Monachi*. Hic vero probat eum qui philosophiæ, id est vitæ monasticæ dat operam, regem vere dici posse; imo rege ditiorem et potentiorem, in bello fortiorem, hominibus demerendis ac beneficio ornandis aptiorem, in obitu beatiorem.

Pallad. p. 41.

In montibus et in tabernaculis monachorum Joannes noster per quadriennium asceticam egit vitam, in jejuniis, vigiliis, psalmorum cantu, cæterisque ejusmodi exercitiis diem et partem noctis maximam transigens, solo pane et aqua, additis fortasse oleribus vel leguminibus, victitans: neque tam severa disciplina et victus ratione remissior effectus est, imo vero ardentior evasit, et post quatuor elapsos annos in speluncam se solus inclusit. Quid vero istic ageret, non est disquirendum, neque a scriptoribus narratur, certum tamen est eum nihil non egisse ut carnem domaret et Deo ferventiore jungeretur amore. Per biennium autem istic inclusus mansit, longiores haud dubie facturus moras, nisi adversa valetudine laborans, ex spelunca et ex montibus in urbem redire coactus esset. Illud vero accidisse omnino videtur anno jam vertente 380: ita enim constabit a nobis constituta temporum ratio: si nempe vel vertente anno 374, vel ineunte 375, ad montes et monasteria se contulerit, ibique sex annos aut circiter transegerit, ut Palladius refert.

In spelunca per biennium inclusus manet.

Annis 380. 381. Redux domum scribit ad Stagirium. t. 1. p. 154.

Redux domum et infirmitate corporis laborans inclusus manere cogebatur, advenientium visendi causa amicorum colloquiis animum recreans et ægritudinis incommoda leniens. Paulo post reditum suum, et quidem, si Socrati fides sit, postquam diaconus a Meletio ordinatus fuerat, libros ad Stagirium a dæmone vexatum, et sibi antea familiarem, scripsit anno 380 vertente, vel 381 ineunte. Quod autem id factum sit cum domi esset, et capitis dolore corporisque infirmitate detentus egredi non posset, ipse declarat inito primi libri his verbis: « Oportuerat nos tibi nunc adesse, atque in ærumnarum tuarum consortium transire, ac verbis exhortando, opere juvando, cunctaque reliqua pro virili nostra parte inferendo obsequia, partem aliquam lenire mœroris: quoniam vero et corporis mala valetudo, et invectus in caput nostrum dolor, domi nos manere compulerunt, οἴκοι μένειν κατηνάγκασαν, nobisque tanti lucri ministerium abstulerunt; jam quod reliquum est pro consolatione tua et pro utilitate nostra, hoc ut facultas nostra ferèt, inducere non negligemus. » 97

Hæc initio verba Joannis attulimus, queis Tillemontii objectioni respondeamus, qui dicit: Joannes omnia quæ de Stagirio narrabantur, se audisse dicit: si vero Antiochiæ fuisset, vidisset ipse, nec solum auditu percepisset ab aliis. Unde infert tunc Joannem in solitudine vel in spelunca, non Antiochiæ fuisse. Cui objectioni Joannes a principio aptissime respondit ut supra: unde liquet illum domi infirmitate laborantem hæc scripsisse, non autem in spelunca degentem.

Stagirius igitur nobili loco natus, a teneris in Christiana fide educatus, principio quidem terrenis rebus addictus erat; sed brevi postea abdicatis facultatibus mundique deliciis, vitam monasticam, invito licet reluctanteque patre, amplexus est. Initio tamen non ita diligenter, ut par fuisset, sed oscitanter et perfunctorie res asceticas tractabat, generisque sui fiducia fretus, monentes se ægre admittebat. Verum prospiciente numine, ne post peractum tantarum opum sacrificium, levius præmium Stagirius referret, a dæmone corripitur et exagitatur; ita ut distortas manus vidisses, torvos oculos, oris spumam, horrendam et confusam vocem, corporis tremorem, diuturnam sensus privationem: ac repetitis frequenter vicibus usque adeo vexatur, ut in desperatas sibi mortem consciscendi cogitationes interdum veniret. Hinc mœror et tristitia ingens. Viæ omnes placandi Dei tentantur, nulla proficit: sanctorum preces adhibentur, nec vexationis finis impetratur. Hic tamen ex tot ærumnis fructus percipitur, ut qui olim oscitanter se gerebat, jam ferventius pia exercitia adiret.

Narratu autem Theophili Ephesii, qui et Joannis et Stagirii amicus erat, evocatur ad tantæ calamitatis solatium Joannes, ipsius amicus: qui cum morbo detentus, domo excedere non valeret, tres hosce libros scripsit, leniendo dolori opportunos: ubi exemplo sanctorum utriusque Testamenti probat Deum vel carissimis sibi viris atrociora ideo immisisse mala, ut majora præmia splendidioresque coronas tribueret. Animum ait calamitatibus afflictum, ferventius Deo divinisque rebus hærere: maculas omnes et vitia hac ratione citius abstergi: ut ipsius Stagirii exemplo comprobari poterat, qui oscitantia, torpore, tumore eliminatis, jam inter ferventiores Christi

mas teneret. Exemplumque affert De-
jusdam sibi amicissimi viri, Aristoxe-
m in xenodochio degentium, qui cum
agna diris vexabantur doloribus. Hæc
καθητικῶς pro more suo prosequitur,
leniendo mœrori remedium offert le-

vero, qui, cum primum ad Stagirium
bere cœpit, ipsum adire non poterat;
redere est relevatus, ipsum adiit an-
sce libros absolveret, ut ipse non se-
it. Domi morbo detentus erat, quando
rrantibus Stagirii calamitatem edidi-
ait; verisimileque est ipsum in hos
orbos, corporis ægritudinem et capi-
, cum in spelunca, ubi biennium
debile corpus maceraret, et animum
sceticis perpetuo intentum detineret.
autem vi morbi in urbem et domum
e coactus est, necdum a morbo recrea-
Stagirio plurimis narrantibus audivit.
rates, quem sequuntur Hermantius
nes, uno excepto Tillemontio, Joan-
iaconum fuisse, quando ad Stagirium
id, si dicatur illum scripsisse primum
m librum, quando morbo detentus
mi, duosque alios postquam recrea-
o, diaconus ordinatus fuerat? Verum
is plena sunt, nec potest quid certo
i: ita nempe breviter et obscure hæc
Socrate et Palladio. Ut ut res est,
diaconus fuit a Meletio vel anno ver-
, vel ineunte 381: nam ineunte vere
ni 381 Meletius Constantinopolin se
ique diem clausit.
ost quam diaconus electus fuit Joan-
ipsa ejus narratione diligenter explo-
mo loco statuimus, videlicet vertente
, vel ineunte 381, libros duos ad Vi-
iorem emisit, hac ductus occasione,
pluribus enuntiat. Therasius, vir inter
ui temporis conspicuus, genere facul-
insignis, quem spes erat ad præfectu-
turum esse; ad hæc probitate, mode-
te ornatus, in ætatis flore diem obiit
postquam annos tantum quinque cum
rat. Quam ut consolaretur hunc li-
lit Joannes: et primo Dei singularem
s exhibitam curam ob oculos ponit,
m viri loco esse probat. Hinc honestæ
dignitatem ex Pauli verbis celebrat,
orum obitu gaudendum esse demon-
strat. Postea humanæ vitæ volubilitatem ut osten-
dat, exemplum affert quorumdam insignium vi-
rorum, qui ad majorem evecti dignitatem, præ-
cipiti violentaque morte sublati sunt. Nec iis bea-
tiores esse ait Imperatores, sed quo majore for-
tuna tollantur in altum, eo graviore lapsu ruere.
Hinc Imperatores sui temporis recenset, qui suo
ævo misere perierant; non prolatis nominibus,
sed involutis verbis, quæ nos explicavimus in
Monito. Erant autem Imperatores illi novem nu-
mero, ex quibus duo tantum communi morte
sublati fuerant: novem illi sunt Constantinus et
tres filii ejus Constantinus, Constantius et Con-
stans, Gallus, Julianus, Jovianus, Valentinianus
et Valens. Hinc transit ad Augustas et Impera-
trices, quæ infeliciter perierant, et obscuriora
profert, quæ vix ad historiam istius ævi quadra-
re possint: quæ nos pro facultate explicavimus
in eodem Monito.

Hunc ad Viduam juniorem librum sequitur
alius liber vel homilia, quæ etiam ad Viduam
juniorem inscribitur. Verum hic non viduam
unam, sed viduas omnes juniores alloquitur, quas
cohortatur ut in viduitate permaneant, non quod
secundas nuptias damnet, sed quod sic liberiores
maneant, et cælesti sponso Christo se arctius jun-
gere possint.

Librum de Virginitate scripsit antequam presbyter esset.

Longissimum et eximium de Virginitate li-
brum, qui plusquam 68 paginas implet, emisisse
Joannem putamus Antiochiæ et antequam pre-
sbyter esset. Quod enim Antiochiæ ediderit, ipse
testificatur homilia undevigesima in Epist. ad
Corinthios his verbis: « Si autem prætcrimus ea 98
quæ dicenda essent de virginitate, nemo nos ne-
gligentiæ damnet. Integer enim liber in hunc lo-
cum a nobis est editus: et cum, quam potuimus
accuratissime et diligentissime, omnia illic per-
sequuti simus, supervacaneum esse duximus ea
rursum hic exponere. » Locum porro illum,
quem homilia undevigesima in Epistolam 1 ad
Corinthios in argumentum sibi proponit, scilicet,
Bonum est homini mulierem non tangere, etc., in
hoc de Virginitate libro perpetuo versat et dis-
cutit; ita ut perinde certum sit hunc de Virgi-
nitate librum in homilia illa commemorari: ut
certum est, ipso teste Chrysostomo, et fatente
Tillemontio, Homilias in Epistolam 1 ad Corin-
thios Antiochiæ habitas fuisse.

Verum V. Cl. Tillemontius tantam hujc ener-
vandæ sententiæ difficultatem se reperisse putat,
ut illa abductus, Joannem jam episcopum et
Constantinopoli librum hunc edidisse decernat,

quia videlicet quodam in loco ille quasi episcopus loquitur. Sed objectionem illam confutamus in Monito ad hunc librum T. 1, p. 268 : ubi clare probamus ipsum in loco illo ex Pauli persona loqui ; et passim alibi illum episcoporum, conjugatorum et aliorum personas sic assumere comperimus.

Indubitatum itaque est, ipso reclamante Chrysostomo, librum de Virginitate emissum Antiochiæ fuisse, ita ut ex verbis ejus argui posse videatur, ipsum tunc in multorum manus devenisse. Quo tempore autem illum scripserit, nusquam reperimus; probabiliter tamen dici posse puto, ipsum antequam presbyter esset hunc librum adornavisse, cum plus sibi otii esset. Postquam enim presbyter ordinatus fuit, concionandi officio frequentissime fungebatur, ut non vacaret ipsi tam prolixos concinnare libros. Alioquin autem, si presbyter hæc scripsisset, in homilias, ut credere est, totum distribuisset, ut homilias de Pœnitentia, de Incomprehensibili, de Lazaro, etc.

T. 2. p. 531. 536.

De sancto Babyla librum scribit.

Huc referendus liber ille in sanctum Babylam, contra Julianum et contra Gentiles, quem Antiochiæ scripsit et ex memoriæ lapsu Hermantius pro homilia habuit. Temporis notam hic Joannes noster affert, cum dicit jam vigesimum annum agi ex quo Julianus Apostata templum Jerosolymitanum restaurare conatus est. Id vero tentavit Julianus anno Christi 362 : unde sequeretur Joannem anno 382 hunc adornasse librum. Verum solet ille non tanto scrupulo has suæ etiam ætatis notas apponere, ut in Monito ad hunc librum pluribus comprobatur. Hoc unum sine errandi periculo dici posse videtur, illum nempe cum diaconus esset hunc librum scripsisse, ab anno nempe 381 ad 385 et 386 ineuntem.

T. 2. p. 530.

Argumentum libri est historia martyrii S. Babylæ episcopi Antiocheni declamatorio more, exque rumore vulgi plerumque recensita, tropis redundans : in qua veritatem sæpe desideres. Nam ut certum existimo S. Babylam pro Christo cæsum fuisse; ita genus et causa martyrii ex populi rumore potius, quam ex vera rerum gestarum historia a Joanne proferri non dubium est. Quis enim, quæso, ille fuerit Romanorum Imperator Christianus, qui inita cum rege barbaro pace, ea conditione, ut filium ille sibi educandum traderet, acceptum pro pignore pacis filium confestim jugulaverit, eaque de causa a beato Babyla Ecclesiæ aditu interclusus, eumdem S. præsulem in carcerem trudi et obtruncari jusserit? Hunc Imperatorem quidam sive scholiastes, sive librarius dicit esse Numerianum : quo quid ineptius? Nam vel Christianum dicere Numerianum, vel interfectorem cujusdam filii regis barbarorum, æque cum vera pugnat historia. Nec magis creditur Actis quibusdam a Bollando editis ad 24 Januarii, ubi Numerianus idolorum cultor inducitur S. Babylam tentans ad impietatem suam trahere, ipsumque cum pueris quibusdam martyrii gloria afficiens : quæ certe non possunt ad Babylam nostrum referri.

Verisimile igitur est hic Imperatorem Philippum memorari, qui imperii invadendi causa cæso Gordiano Augusto, postquam per tantum scelus voti compos factus Antiochiam venerat, Paschatis tempore ad ecclesiam, precum mysteriorumque consors futurus, accedebat. Quo comperto S. Babylas accedentem Imperatorem repulit, ecclesiæ aditu interdixit, et pœnitentium loco se sistere jussit, donec pœnitentia abluto expiatoque scelere, ad communionem Ecclesiæ postea reciperetur. Hanc a S. præsule repulsam, grato animo modesteque tulisse Philippum, narrat Eusebius, itemque pœnitentium locum adiisse; ac tum, posteaquam tam grave peccatum secundum Ecclesiæ statuta per confessionem deposuerat, in Ecclesiam admissum fuisse. Sub hæc autem, imperante Decio, Christianorum hoste, S. Babylas pro Christo cervices dedit. Quod de pœnitentia deque Christianismo Philippi ab Eusebio dicitur, non quasi certum, sed ceu a quibusdam ab se auditum, narratur, et a multis vocatur in dubium. Verisimile porro est, ex historia illa Gordiani a Philippo cæsi, manasse illam, quam superius ex Chrysostomo retulimus; sed ita deturpatam deformatamque in omnibus fere sui partibus, ut alia penitus esse videatur.

Longe saniora esse videntur quæ de Reliquiis S. Babylæ ex suburbio Daphnes in urbem Antiochiam translatis Chrysostomus recenset ; necnon de templo Apollinis divinitus fulmine tacto et combusto. Horum enim non ipse modo Chrysostomus oculatus testis erat, sed etiam omnes ejus auditores, quos in homilia ante hunc librum posita alloquitur. Illius enim prodigii cum in homilia, tum in libro de Babyla mentionem facit : in libro autem rem fusius prosequitur, et irridendi causa sophistæ Libanii monodiam seu lamenta minutatim refert, quæ magnam libri partem occupant, queis Libanius deplorat casum illum stupendum, quo Apollinis magni templum immisso igne combustum fuerat.

Libros etiam de Sacerdotio vel cum diaconus

Li Sacerd

ait, si Socrati sit fides habenda, vel
quam ordinaretur composuit. Qua de
rius actum fuit.

tiam circiter tempus referenda vide-
is illa Scripturæ sacræ, cujus magnam
dimus : non enim integra ad ævum
rum pervenit. Opus esse genuinum
Diatriba, ad quam lectorem mitti-
synopsin Scripturarum scripsisse eum
s literis addictus, earum lectioni et
i perpetuam dabat operam, facile cre-
vero argumenta, quæ in Diatriba at-
rbi literario exploranda et ad trutinam
a mittimus.

itaque noster per annos aliquot diaconi
functus officio, cum jam tot specimina
imiæ eloquentiæ cum pietate conjun-
iano episcopo presbyter ordinatur. No-
ille Verbi Dei præconem summum fo-
t nostrum, qui etsi concionatus num-
it, jam ex scriptis suis talenti sibi cre-
mas dederat primitias. Ordinatus au-
:e Quadragesimam anni 386, ut ex in-
is constabit. Nec mora : postquam ad
ministerium assumtus fuit, ad concio-
ium deputatur a Flaviano : quo præ-
am homiliam dixit, et cum summa
nimique demissione orsus est. Se non
lescentulum, μειράκιον et μειρακίσκον,
pene quadragenarius jam erat; se pec-
icit, additque Davidem, cælum, ter-
enta omnia, feras bestiasque, homines
ad Deum laudandum et celebrandum
, peccatores vero numquam. Hinc ad
unc præsentis laudes se convertit, aitque
umtuosa domo educatum, jam asperam
am gregis sui pascendi causa vitam
num ejus antecessorem laudibus extollit

oc primam concionem opinatur vir sa-
Tillemontius habitam fuisse homiliam
in Oziam et in Seraphinos, at levibus
seu rationibus seu conjecturis, quas
dubitando profert. Nam ut in Monito
as de Seraphinis diximus, hæc homilia
on potuit ante annum 388, ut in Moni-
probatur.

optime opinatur idem Tillemontius,
putare se octo Sermones in Genesim,
quarto Homilias in Genesim sequuntur,
iisse ineunte Quadragesima anni 386.
perspicue declarat Chrysostomus, cum
secundum sermonem his verbis orditur : « Numquid
meministis quæstionum, quæ nuper vobis proposi-
tæ sunt? In tantam enim arrogantiam et audaciam
nos provexistis, ut quæstiones intrepide aggredia-
mur : imo nec arrogantiæ nec audaciæ id facinus
est. Non enim viribus nostris confidentes, sed an-
tistitum precibus ac vestris omnia committentes
ad stadium nos accinximus. » Hic clare vides
Chrysostomum ad stadium se accingentem, et
Quadragesimæ sermones primum ineuntem, seque
pene audaciæ incusantem quod rem tantam ag-
grederetur : quæ certe omnia Quadragesimales
sermones prima vice incipientem indicant. Non
enim ea usus est ordiendi ratione anno insequente
387, cum Sermones de Statuis per totam Quadra-
gesimam habuit. Itaque hi sermones sine dubio
pertinent ad annum 386, quo ineunte presbyter
ordinatus fuerat, et annis saltem duobus ante
quam Homilias 67 in Genesim, quæ in eodem To-
mo præcedunt, haberet, hos sermones dixerat;
ubi plurima passim animadvertas, quæ iisdem sæ-
pe verbis in homiliis illis observantur.

In Genesim. Anno 386

In his concionibus, etiamsi inter primas quas
Chrysostomus habuit numerentur, non modo elo-
quentiam, ubertatem in dicendo, nitidum genus
verborum, et inventionis felicitatem admireris,
quæ in cæteris omnibus ejus operibus elucent, ubi
stylum semper videmus populari assensioni ac-
commodatum; sed etiam animadvertas quantum
ad extemporaneam declamationem semper com-
paratus fuerit tantus artifex, et quam ad res quan-
tumvis inopinatas stylo persequendas præsto fue-
rit. Hoc uno rem exemplo percipias. In Sermone
quarto num. 3, cum accedente nocte lucernæ ec-
clesiæ accenderentur, auditores aversis a concio-
natore oculis, ad lucernas se convertunt : hinc
ille statim eorum socordiam carpit, et multa haud
dubie imparatus, dicit præclare, ac si rem medi-
tatus accessisset, qui tamen hæc prævidere nullo
modo potuerat.

Homilia in S. Meletium, an. 386, vel 387.

Hoc circiter tempore homiliam dixit in S. Me-
letium, a quo ipse lector et postea diaconus ordi-
natus fuerat. Tempus ipse Chrysostomus in con-
cione profert cum dicit : *Quintus enim annus
jam præteriit, ex quo ille migravit ad Jesum.*
Obiit autem Meletius Constantinopoli, illo evoca-
tus ab Imperatore anno 381 circa finem mensis
Maii. Quamobrem post mensem Maium anni 386
habita fuerit hæc homilia, ante capsam Reliquia-
tum ejusdem sancti. Non in anniversaria obitus
die : neque enim dixisset Chrysostomus jam præter-
iisse annum quintum, ἤδη παρέδραμεν : sed fortas-

...s in die translationis Reliquiarum ejus Antiochiam, quæ incidere videtur in duodecimam Februarii, qua die Martyrologia Græcum et Romanum ejus festum annuntiant. Qui calculus si stet, et si Martyrologia diem translationis accurate notent, quod tamen secus non raro contingit, hæc concio habita fuerit duodecima Februarii anni 387, post annos quinque et octo cum dimidio menses. Ut ut res est, certum omnino videtur hanc homiliam pronuntiatam fuisse, vel anno 386 post mensem Maium, vel ineunte anno 387. Meletium vero tanto amore prosequebantur Antiocheni, tanta apud illos erat ejus nominis fama, ut omnes fere filiis suis Meletii nomen imponerent, et illius imaginem ubique pingerent, imprimerentque in annulis, sigillis et phialis, referente Chrysostomo.

Concionatori tanto innumeræ sese offerebant orandi et arguendi causæ et occasiones : Antiochenorum multorum dissoluti mores, et effrenata quorumdam in peccando licentia, quam in serie homiliarum frequenter impeti videbimus : hæreticorum varii generis, maximeque Anomœorum, depravata doctrina, qui quotidie contra Catholicos velificabantur; Judæorum quoque Christi inimicorum ausus, quos in quadam saltem rituum parte sectabantur aliquot Christiani. Et Anomœos quidem adoriendi propositum jam pridem susceperat, atque in primis suis homiliis ipsos impetere orsus esset; sed cum videret illos concionibus interesse suis, et cum voluptate aures sibi præbere, *ne prædam abigeret*, inquit ille, utque illorum animas irretiret, linguam ab hujusmodi certaminibus aliquamdiu coercuit.

386 Cœptæ autem sunt conciones illæ contra Anomœos aut vertente Julio anni 386, aut ineunte Augusto : qui calculus constare deprehenditur ex iis quæ de prima contra Judæos homilia dicuntur in Monito ad illas contra Judæos homilias, ubi ex ipsis Chrysostomi verbis arguitur primam habitam fuisse mense Augusto ejusdem anni 386.

Non una serie et continenter dictæ fuerunt conciones istæ contra Anomœos; sed illarum cursus interceptus est sub initium, quando ingruente casu contra Judæos disceptandum fuit. Deinde vero contra Anomœos et contra Judæos alternis vicibus concertatum est. At vices illas metiri non possumus intervallis æqualibus.

In prima itaque contra Anomœos concione, postquam dixerat, ut vidimus, qua de causa pridem susceptum consilium illos impugnandi aliud in tempus transmisisset, nempe, ut auditores qui sibi benevoli videbantur, irretiret : demum hortantibus ipsis Anomœis ut in arenam descenderet, illorum errores impetere orsus est, amico tamen animo, non ut adversarios feriret, sed ut jacentes erigeret.

Secundam contra Anomœos homiliam interposito plurimorum dierum spatio pronuntiavit. Multa enim Chrysostomum a destinato cursu interpellarunt; contra Judæos nempe habita, eaque admodum necessaria, concertatio, de qua, his contra Anomœos recensitis, pluribus agemus; Patrum quorumdam *spiritualium* (sic ille) *adventus*, de quibus suo loco narrabitur. Demum illis ad loca sua reversis, sanctum præconem excepere memoriæ martyrum frequentes; quibus celebratis intermissam contra Anomœos concertationem repetiit.

In tertia idem argumentum *de Incomprehensibilitate Dei* contra adversarios prosequitur. Sub finem vero in auditores acerrime invehitur, quod concione, quam libenter audiebant, soluta, sese statim subducerent, et sacris mysteriis, quæ continuo celebrabantur, non interessent.

In quarta, post solitas contra hæreticos velitationes, cœtui gratulatur, quod monitis suis morem gesserit, pravamque ante sacra mysteria recedendi consuetudinem abjecerit : dolet tamen, quod marsupiorum sectores quidam concionem interturbarent, monetque ne aurum argentumve in marsupiis deferant, si velint talem pestem abigere.

In quinta demum, iis breviter retractatis, quæ prius dixerat, nova adhibet contra Anomœos argumenta. In his porro concionibus elucet Chrysostomi non solum eloquentia, sed etiam ἐνέργεια, seu vis argumentorum. Nec minus suspiciendæ sunt responsiones ad objecta hæreticorum, quibus asperguntur etiam sales, qui in dicendo mirum quantum valeant. Ita ut haud a vero aberraverit si quis has homilias inter præstantissima sancti doctoris opera computaverit.

Post quintam, quæ mense Decembri, ut verisimile est, habita fuit, Chrysostomus ad nova tela contra Anomœos vibranda paratus, ut ipse dicit, die festo S. Philogonii episcopi Antiocheni, qui in vigesimam Decembris, quinque diebus ante Natalem Domini, incidebat, interpellatus fuit, ejusque panegyricum pronuntiavit, ipsum tamen non absolvit, sed maxima præconii parte Flaviano episcopo, eadem die concionaturo, relicta, in orationis medio cursum intercepit, ut populum ad Natalem Christi rite celebrandum hortaretur, ac postquam peccatoribus pœnitentiæ resipiscentiæque modum præscripsit, orationem claudit.

Sequentem de Consubstantiali homiliam contra Anomœos habuit, ut indicat ipse, paucis diebus

postquam de eodem argumento concionatus erat, ineunte videlicet anno 387, et quantum conjectare licet, quinta Januarii die, qua circenses ludi celebrabantur. Sic enim ille concionem incipit : *Iterum circenses, iterum vobis imminutus est conventus.*

Die sequenti ut confutaret Anomœos, qui ex petitione filiorum Zebedæi et ex responsione Christi, *Sedere autem ad dexteram vel sinistram meam non est meum dare vobis*, oppugnandi ansam arripiebant, eam habuit homiliam quæ octava inscribitur.

Hanc concionem sequitur illa de Lazaro quatriduano, in qua Anomœorum argumentum ex historia Lazari quatriduani petitum confutatur. In hanc vero νοθείας suspicionem injicere conatus est quidam nuperus, qui non adverterat hanc de Lazaro quatriduano luculenter commemorari in sequenti de Christi precibus, quoniam hæc homilia in editione Saviliana longo intervallo a sequenti separata erat : verum ejus argumenta pluribus confutavimus in Monito ad has homilias p. 324.

Altera de Christi precibus continenter post Homiliam de Lazaro habita est. In hac egregie commonstratur Christi preces ad Patrem directas, non probare illum esse Patre minorem. Utramque vero habuit ineunte anno 387, paulo post quam alias contra Anomœos dixerat, ut ipse refert in secunda, num. 2, ubi ait se *nuper*, πρώην de gloria Unigeniti dixisse. Sic enim conciones de Incomprehensibili non semel appellat.

Duas alias contra Anomœos conciones ille habuit Constantinopoli, ubi illa hæresis grassabatur, ut et Antiochiæ : de illis autem suo loco agetur.

Homiliarum vero contra Judæos ordinem in prius Editis mire perturbatum, Deo dante, nec sine labore restituimus. Primam homiliam habuit, postquam certamina contra Anomœos orsus, primaque jam habita concione, instantibus Judæorum feriis, scenopegiis, jejuniis, quibus Christiani quidam Antiocheni, partim spectandi, partim etiam una celebrandi atque jejunandi causa interesse solebant : huic ille morbo ut mederetur, concertationis contra Anomœos cursum intercepit, ac Judæos Judæorumque sequaces adortus est. Qua vero anni tempestate hæc concionari cœperit, ipse paulo post initium homiliæ primæ testificatur his verbis : *Feriæ miserorum atque ærumnosorum Judæorum continuæ et frequentes instant, tubæ, scenopegiæ, jejunia.* His notatur haud dubie mensis Tisri, sive September, cujus decimo quinto die incipiebat scenopegia, seu festum Tabernaculorum. Illo autem mense plures apud Judæos occurrebant dies festi, quam in quolibet alio totius anni, ut videas apud Buxtorfum, Leusdenum et alios. Quod etiam indicat Chrysostomus, cum dicit συνεχεῖς καὶ ἐπάλληλοι. Hanc solemnitatum frequentiam aliquot diebus antevertisse Chrysostomum, tum præmissa verba declarant, tum mox afferenda testificantur. Quare mense Augusto primam homiliam dixisse videtur.

In hac vero homilia, ubi Christianos illos insectatur, qui religionis causa Judæorum sacra, ferias, ædes adirent, rem affert singularem, cui ille interfuit, et quam prætermittere non licet. Postquam hæc Evangelii Joannis verba attulit, *Si enim Patrem meum nossetis, et me nossetis : neque vero me nostis, nec Patrem ;* ita pergit : « Quod testimonium hoc fide dignius adducam? Si Patrem non norunt, Filium crucifixerunt, Spiritus auxilium repulerunt, quis locum illum esse dæmonum diversorium affirmare non ausit? Non adoratur ibi Deus, absit; sed idololatriæ deinceps locus est : et tamen aliqui illis tamquam sacrariis adhærent. Atque hæc non conjecturis adductus dico, sed ipsa edoctus experientia. Nam ante hoc triduum, mihi credite, non mentior, matronam quamdam honestam, ingenuam, modestam et fidelem vidi, quam homo quidam impurus, opinione Christianus (talia enim audentem, sincerum Christianum non dixerim), Hebræorum ædem intrare, ibique jusjurandum de negotiis sibi concreditis dare cogebat. Ut vero illa opem implorabat, et vim sceleratam amoliri cupiebat; sibi enim, quæ divinorum mysteriorum consors facta esset, illum locum adire, nefas esse putabat : incensus ego zelo atque ardens surrexi, nec illam ad prævaricationem trahi sum passus, eripuique ab iniqua ista abductione. Postea eum, qui traxerat illam, Christianusne esset, rogavi : cui confitenti graviter institi, fatuitatem exprobrans, extremamque dementiam, et asinis illum præstare negavi, si Christum se adorare profitens, ad Judæorum, qui ipsum crucifixissent, speluncas quemquam traheret. Productoque longius sermone, primum jurare prorsus non licere, neque ad jusjurandum quempiam incitare, ex sacro Evangelio docui : deinde, non fidelem et initiatum, quin neque eum qui nondum sit initiatus, in istam necessitatem trahendum fuisse. Postquam diu multumque loquutus animum ejus ab errore opinionis liberavi, causam

8.

Anno 387. 101 T. 1. p. 590. c.

sciscitatus sum, cur ecclesia relicta ad Judæorum collegia illam traxerit. At ille multos sibi dixisse inquiebat, jusjurandum, quod ibi daretur, magis formidandum esse. Ob quæ ingemiscebam, et ira incendebar, hinc rursus ridebam. Cernens enim diaboli astutiam ingemui, quod hominibus id persuadere posset: considerata vero eorum qui decipiebantur socordia, excandui, et eorumdem quanta esset amentia mecum reputans, risi. » Risit igitur ille, licet rei gravitas adimeret jocandi facultatem; sed jocus ille nihil de gravitate decerpsit.

Anno 387. Secundam homiliam decem aut pluribus elapsis a prima diebus habuit, ac quinque diebus ante, quam Judæorum jejunium adesset, ut sic ipse declarat initio: « Illegitimum igitur ipsorum jejunium post quinque dies deinceps instat: at ego ante decem dies, vel plures, cohortationem ad vos habui, ut fratres vestros præmunirem. » Ne vero dubites hanc ipsam esse, quam secundam contra Judæos habuit, vide quomodo ibi de prima loquatur num. 3: « Non audistis in priori concione, quam clare fuerit oratione demonstratum, ipsas animas Judæorum, et loca ubi congregantur, a dæmonibus habitari? » Id vero, nempe et animas Judæorum, et loca eorumdem a dæmonibus habitari, conspicue et fuse probat ille homilia prima contra Judæos num. 6: ita ut certo certius sit, illam esse contra Judæos primam, hanc vero secundam, quam dolemus ad nos mutilam devenisse: nihil certe non egimus ut eam sartam et tectam ederemus; sed frustra cessere conatus omnes.

Tertiam incunctanter posuimus Homiliam eam cujus titulus est, *In eos qui primo Pascha jejunant*, id est, contra Christianos illos, qui cum Pascha Judæorum aliquot diebus post Pascha Christianorum celebratur, in Paschate Christianorum jejunant, ut jejunium usque ad Pascha Judæorum prosequantur. Illud autem anno sequenti 387, inquit Chrysostomus, accidebat, atque, ut tam pravam consuetudinem aboleat, homiliarum contra Anomœos et de Unigeniti gloria cursum intercipit, ut ipse initio homiliæ declarat his verbis: « Rursus necessarium quoddam et urgens negotium, eorum quæ nuper dicta sunt seriem interrumpens, ad se orationem traducit, et a susceptis cum hæreticis certaminibus nos abducit. Nam nos quidem rursus de Unigeniti gloria ad caritatem vestram verba facere parati eramus. » His porro declarat se jam secundo Homiliarum contra Anomœos cursum interpellare, quod se primo fecisse dicit initio homiliæ primæ contra Judæos. Etenim cum primam contra Anomœos orationem habuisset, cursum sistere coactus est, non modo ut contra Judæos concertaret, quod duabus homiliis præstitit; sed etiam ut Patres *spirituales* seu episcopos vicinos, qui Antiochiam venerant, exciperet, ac postea occurrentes multas martyrum solemnitates celebraret. His, inquam, omnibus interpellatus est a cœpta contra Anomœos pugna; ita ut non modicum temporis intervallum fuerit primam inter homiliam contra Anomœos et tertiam. Cum autem primam contra Judæos homiliam habuerit mense Augusto anni 386, ut supra diximus; secundam vero ineunte circiter Septembri, *decem*, ait ille, *aut pluribus diebus* post primam, magnam Septembris partem insumserit in excipiendis illis vicinis episcopis, et celebrandis martyrum solemnitatibus, rursumque Septembri exeunte mense pugnam contra Anomœos resumserit, quam, vel nondum exacto Septembri, vel initio Octobris iterum prosequutus sit, urgente, ut ille ait, necessitate ut contra Judæos rursus certamen haberet. An vero post secundam contra Anomœos concionem, hanc tertiam contra Judæos habuerit, an post tertiam vel post quartam, id plane incertum est, neque hac de re quidquam certi statui posse videtur.

Ne autem hanc tertiam contra Judæos concionem diu post Septembrem amandemus, prohibere videtur Chrysostomus Homilia in diem Natalem Christi, quam habuit anno 386, die vigesima quinta Decembris: « Tempus autem tum erat », inquit, « festi Tabernaculorum et jejunii: hoc enim illa verba sibi volunt, *Humiliate animas vestras;* idque a Judæis circa finem mensis Gorpiæi, id est Septembris, quod et vos testamini, celebrabatur. Tunc enim multos prolixosque sermones contra Judæos protulimus, importunum eorum jejunium accusantes. » Eo igitur, ut nos constituimus, tempore has tres contra Judæos conciones habuit. Neque tamen ita mense Septembri habitas dicit has multas prolixasque homilias, ut nullam ante, nullam post Septembrem pronuntiarit. Nam cum ait, *Tunc enim multos prolixosque sermones contra Judæos habuimus*, tempus circiter annotat, neque homilias illas omnes mense Septembri circumscribit: non enim solet Chrysostomus tanto scrupulo notas temporum consignare, ut passim observavimus. Cum vero dicit, *multos prolixosque sermones*, πολλοὺς καὶ μακροὺς λόγους, has tres homilias indicare videtur, etiamque fortasse alias, quæ injuria tem-

porum inciderint: parum enim abfuit, quin secunda etiam homilia perierit, utpote quæ in uno tantum Codice magna sui parte mutila reperta sit. Imo vero certum videtur aliquot ex iis quas hic memorat homilias intercidisse; nam in fine tertiæ dicit: *Quemadmodum demonstravimus, cum hac de re multi habiti fuerint a me sermones;* non sic loquuturus, si duos tantum hac de re sermones pronuntiasset. Sed cave putes cum Frontone Ducæo, homilias quinque sequentes his Chrysostomi verbis, longos prolixosque sermones significari. Illas siquidem conciones pronuntiavit diu post Homiliam in Natalem Domini, anno 386 habitam, unde excerpta illa verba sunt, ut mox, neque dubiis argumentis palam faciemus.

Contra hunc nostrum calculum dubia quædam proponit V. Cl. Tillemontius, circa tempus nempe quo homilia tertia habita fuit. Sed illi apte, ni fallor, respondimus in Monito ad Homilias contra Judæos T. 1, p. 583: quo lectorem remittimus. Longe difficiliorem aliam movet quæstionem, quæ suam pariter et nostram sententiam impetat, ex titulo nempe hujus tertiæ homiliæ, qui sic habet, εἰς τοὺς τὸ πρῶτον πάσχα νηστεύοντας, *in eos qui primo Paschate jejunant*. Quod autem hoc ipso anno ii, qui Judæorum calculum in Paschate sequebantur, etsi Christiani erant, ipso Paschatis die jejunaturi essent, sic declarat Chrysostomus num. 5: « Ecce namque primus dies Azymorum hoc anno in Dominicam diem incidit, et omnino necesse est ut tota hebdomada jejunemus, et cum passio præterierit et crux advenerit et resurrectio, nos adhuc jejunantes maneamus. Et sæpenumero istud accidit, ut post crucem, post resurrectionem, hebdomada nondum absoluta, jejunium observemus. » Hæc contra eos dicuntur, qui jejunium Judaico more servabant, quique aliquando in ipso Paschate jejunabant, quando scilicet Judæorum calculus Pascha assignabat post Christianorum Pascha. Tunc enim Christiani illi, qui Judaico ritu jejunium servabant, illo die jejunabant, quo cæteri Christiani Pascha celebrarent.

Atqui secundum tabulas Paschales anno 387 Pascha incidit in 25 Aprilis, nempe quam tardissime potest occurrere: quomodo ergo judaizantes illi poterant hoc anno in Pascha jejunare, cum Pascha Judæorum numquam possit ultra vigesimam quintam Aprilis occurrere? Verum hæc difficultas certissimas temporis notas a nobis constitutas evertere nequit. Nam utrum semper Antiocheni invariabili lege Alexandrinorum circa Pascha Domini calculum sequuti sint, non nobis compertum est: atque etiamsi sequuti sint, an affirmare possumus numquam errorem in calculo intercidisse? Certe Anonymus ille, qui sermones in Pascha Jo. Chrysostomi nomine edidit, quos in lucem emisimus in octavo Tomo, contrarias circa Paschalem calculum sententias eo ipso anno, quo ipse homiliam suam in lucem dedit, exstitisse ait. Gregorius vero Turonensis non semel observat varietatem illam circa diem Paschatis suo tempore in diversis regionibus contigisse. Fatentur autem viri in his rebus peritissimi errorem interdum in calculis hujusmodi contingere, nec multis abhinc annis contigisse, neque tutum semper esse notas Paschales aliis notis anteponere. Sane tanta videtur eorum quæ supra diximus firmitas, ut potius ex computatione nostra calculum Paschalem ejusmodi, quam ex calculo Paschali contra computationem illam liceat decernere.

T. 8. p. 275.

Vide ibidem.

Liber contra Judæos atque Gentiles.

Hæc de prioribus tribus contra Judæos homiliis, quæ Septembri anni 386 habitæ sunt, dicta sunto. Antequam vero quinque sequentes pronuntiaret, librum contra Judæos atque Gentiles emisit longissimum, neque in conciones divisum: quem an umquam palam et præsente populo pronuntiarit incertum est. Sed certum videtur emissum fuisse librum ante Septembrem anni 387, ut pluribus in Monito commonstratur.

In hoc opere plurima scitu dignissima memorantur, quæ non licet silentio prætermittere. Agitur hic de divinitate Christi, quam Anomœi aliique omnes Ariani vel negabant, cum dicerent Christum Deum quidem esse, sed non vere Deum; vel ore tantum tenus confitebantur, cum illum simpliciter Deum vocabant: Judæi vero atque gentiles absque ullo temperamento rejiciebant. Orditur autem dicens se librum hunc breviore facilioreque stylo concinnare, ut vel ancillarum, viduarum, nautarum, agricolarum captui accommodatior esset. Hinc contra gentiles Evangelii veritatem probat, quod oppugnantibus licet nationibus universis, per totum orbem pervaserit; ita ut in Perside quoque, ubi martyrum ingens numerus erat, evangelica prædicatio floreret. Christi adventum non modo prænuntiatum fuisse dicit, sed etiam adventus modum et gentium concursum ad fidem suscipiendam; ita ut orbis jam totus in Bethleem confluat, ut natalium locum veneretur. Judæos tamen adhuc ingratos manere, ut in multis Scripturæ locis prædicebatur. Sepulturam quoque Christi prænuntiatam

Anno 387. fuisse probatur: necnon mittendos fore evangelii præcones, qui totum terrarum orbem disciplina Christi replerent. Probatque Petrum et Paulum regibus et Imperatoribus majores potentioresque fuisse, qui leges eorum abrogaverint, queis Christi præcepta substituerunt. Judaicum cultum abrogandum fore a prophetis prænuntiatum fuisse probat, futurumque orbis universi judicium. Demum crucis Christi præstantiam et honorem pluribus indicat. « Imperatores enim, inquit, posito diademate, crucem suscipiunt, symbolum mor- 103 tis illius : in purpura crux, in diademate crux, in precibus crux, in armis crux; et ubique terrarum crux plus quam sol refulget. » Pergit vero de cruce loquens; dicit principes et subditos, mulieres et viros, virgines et nuptas, servos et liberos signum crucis frontibus imprimere, ac viros mulieresque veræ crucis particulam auro inclusam a collo suspendere. Demumque narrat Judæos, favente sibi Imperatore, qui omnes impietate superabat, nempe Juliano Apostata, templum restaurare frustra tentavisse.

Quinque vero sequentes contra Judæos homilias diu post intermissam contra eosdem concertationem habitas fuisse subindicat ipse Chrysostomus initio quartæ, his verbis : « Rursus infelices illi mortaliumque miserrimi Judæi jejunaturi sunt : rursus Christi gregem muniamus necesse est. » Sed aperte declarat homilia sexta num. 6 : « Quid autem loquor de prædonibus? profecto scitis omnes ac meministis, quando apud nos scelerati quidam et præstigiatores statuas principis dejecerunt, quo pacto non illi tantum, qui facinus ausi fuerant, sed quotquot simpliciter præsentes conspecti fuerant, quoniam videbantur illis assentiri, in judicium abrepti, simulque cum illis abducti, extremo supplicio sunt affecti. » Hic memoratam videmus illam tragœdiam, quæ per totam Quadragesimam anni 387, occasione dejectarum statuarum, Antiochiæ spectaculo fuit, de qua pluribus suo loco. Hæc porro sexta homilia habita est ipso jejunii Judæorum die, ut ipse Chrysostomus dicit in fine : quarta decem circiter diebus ante jejunium : quinta intermedio, ut ex ordiendi modo liquet, tempore : septima, nondum absoluto Judæorum festo : octava, post jejunium et festum; ita ut ex Chrysostomi verbis clare colligatur eum minus quam viginti dierum spatio quinque postremas contra Judæos homilias mense Septembri absolvisse. Hac de re difficultas nulla suboriri potest. Utrum autem anno 387, eodem recurrente jejunio, cujus causa tres priores homi-

57. Meletii communionem, quod ab Arianis in episcopum cooptatus fuisset, respuebant; secunda Meletianorum, scilicet Catholicorum, qui Meletium, etsi ab Arianis ordinatum, utpote Catholicum sanctissimumque virum, sequebantur: tertia Arianorum, qui cum Euzoio conventus agebant. Hactenus tamen nonnisi duo episcopi Antiochiæ erant, nimirum ex parte Catholicorum Meletius; ex Arianorum vero parte Euzoius: nam Eustathiani cum Paulino presbytero seorsim collectas agebant.

Quamobrem Athanasius in Synodo Alexandrina, anno 362, totis viribus nitebatur ut Eustathiani Meletianis jungerentur, omnesque Catholici unum Meletium episcopum agnoscerent, ad eamque rem legatos duos Eusebium Vercellensem et Asterium episcopos a Synodo Alexandrina mitti curavit. Verum interim, dum legati iter agerent, Lucifer Calaritanus pium Athanasii Alexandrinæque Synodi consilium interturbavit, qui Paulinum in episcopum allegit; ita ut tres jam episcopi Antiochiæ essent, duo Catholici, et unus Arianus. Ex hoc autem Catholicorum dissidio, quod annis bene multis perstitit, innumeræ rixæ subortæ sunt, contumeliæ, dicteria, maledicta, quibus se mutuo diversis addicti partibus lacerabant, rebus palam exulceratis. Paulinus vero in episcopum adlectus Alexandrinæ Synodo subscripsit, in qua Apollinarius Laodicenus, qui eo monachos oratores suos miserat, ut professionem fidei suæ in cœtu Patrum darent, ita tamen ut errores suos subdole reticerent, in communionem admittitur. Paulinus autem anno 362 ordinatus, anno 388, vel 389, finem vivendi fecit. Apollinarius vero, qui post Synodum Alexandrinam errores suos spargebat ut ante, ab Athanasio confutatus fuit ut hæreticus.

Hæc præmittenda erant, ut Chrysostomi scopus et dicta intelligerentur. Meletiani ergo Catholici, de vulgo loquor, Eustathianis infensi, hinc maledicta proferendi occasionem captabant, quod Paulinus eidem Alexandrinæ Synodo subscripsisset, cui subscripserat etiam Apollinarius hæresiarcha, ideoque Apollinarium Paulini magistrum dictitabant. Chrysostomus vero qui ægre admodum videbat Ecclesiam Antiochenam ita discissam, ut Catholici in Catholicos tam atrociter insurgerent, auditores suos talia ausos aspere excipit: « Sed quid dicunt illi, » inquit, « ad omnem malitiam audaces? Hæreticus, aiunt, ille factus est, inhabitantem habet diabolum, et loquitur contra Deum nequitiam, multosque sua- [104] dela vanaque fallacia in profundum exitii abducit; ideoque a Patribus ejectus est, maxime hujus magister, qui partem Ecclesiæ abscidit: sic aut Paulinum aut Apollinarium designant. »

Hæc refert Chrysostomus ut ab incondita turba non ita accurate dicebantur: et quia non raro plebeia hujusmodi convicia et dicta peregrinum sonantia orationi intermiscentur, hæc concio multis in locis non pari atque cæteræ elegantia dicta videtur. Hanc cum Baronio et Hermantio, vertente anno 386 dictam putamus, resque omnino certa videtur. Tillemontius tamen ex male allato et intellecto hujus homiliæ loco, putat eam habitam fuisse post Paulini mortem, post annum scilicet 388. Vide Monitum nostrum, ubi sententia ejus clarissime, ni fallor, confutatur.

In Natali Christi concio. an. 386. 25. Dec. T. 2 p. 354.

Quinque diebus post habitam in S. Philogonium homiliam, id est vigesima quinta Decembris, ut ipse Chrysostomus testificatur, prima vice de die Natali Christi concionatus est. Cum enim *nondum decimus annus esset*, inquit ille, *ex quo dies ille* Antiochenis *innotuerat* ab Occidente, ubi ab exordio illa die celebratus fuerat, Antiochiam delatus; multi diem festum hujusmodi, quasi novum ac recenter inductum detrectabant; alii tamen magno numero libenter admittebant: quam disceptationem ut sopiret Chrysostomus, ubi primum, postquam presbyter ordinatus fuerat, occurrit illa celebritas, hanc homiliam habuit, ut subortam litem tolleret, et diem Natalem Christi in vigesimam quintam Decembris incidere multis argumentis probaret. Primo ait hanc veram esse sententiam vel inde probabiliter argui, quod quaquaversus denuntiata, cum tanta celeritate ab omnibus suscepta fuerit. Deinde ait illa die ab exordio per totum Occidentem celebratum fuisse Christi ortum, maximeque Romæ. Cum autem census Cyrenii jussu Augusti factus, in tabulisque descriptus, penes Romanos haberetur; hinc verum germanumque Natalis Christi diem Romanos hausisse. Aliud quoque argumentum mutuatur ex eo die, quo ingressus est in templum Zacharias, quem ipse summum pontificem putat: inde vero calculum ducit, ut probet in vigesimam quintam Decembris incidere diem Natalem Domini. Hac vero de re plura protulimus in Monito T. 2, p. 353, ubi vide sis.

Concio alia T. 3 p. 300

Erant Antiochiæ quidam de recta fide non probe sentientes, qui hoc Pauli dictum in Ecclesia lectum, *Sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuntietur, et in hoc gaudeo*, ita prave interpretabantur, ut dicerent, dum

Christus annuntiaretur, parum interesse an hæretica an vera dogmata essent. Hoc erroris portentum depellit Chrysostomus, pluribusque demonstrat non eam esse Pauli mentem. Sed ex vera rerum gestarum historia Pauli sententiam hanc esse confirmat : cum Pauli inimici quidam eum vinculis constrictum cernerent, ut Neronen magis in eum exasperarent, ipsiusque perniciem molirentur, veram sanamque fidem ideo prædicabant, ut aucto discipulorum numero tyrannus ille in Paulum catenis onustum magis magisque sæviret. Hac vero de causa, ait Chrysostomus, Paulus dicit : *Sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuntietur, et in hoc gaudeo.* Multa præfert hæc homilia in principio de humilitate, et in fine de utilitate necessitateque precationis. Habitam autem fuisse post diem Natalem Christi ultimis Decembris diebus anni 386, ex ipsis Chrysostomi verbis arguitur, ut videas in Monito T. 3, p. 300 : ubi rem, si non omnino certam, admodum verisimilem commonstravimus.

Anno 387. T. 2. p. 366. Concio in Epiphaniam, et aliæ.

In die autem Epiphaniæ sequenti, ut omnino probabiliter existimatur, de Baptismo et Epiphania Christi concionem habuit : ubi postquam populum ad Ecclesiam frequentandam hortatus est, de duplici epiphania agit; de illa nempe qua magis ex oriente venientibus apparuit, deque postrema, qua in consummatione sæculi cum gloria et splendore venturus est. Miraculum deinde circa aquam baptismi enuntiat; nam cum versus mediam noctem, quæ diem Epiphaniæ præcedebat, singuli de aqua illa baptismi latices, νάματα, secum asportarent, aqua illa non corrumpebatur, sed integro anno, quin et biennio et triennio incorrupta manebat. Docet deinde quid intersit discriminis inter baptisma Judæorum, baptisma Joannis et baptisma Christi. Hinc explicat quomodo Christus impleverit omnem justitiam; demum hortatur populum, ut magna cum reverentia ad tremenda mysteria accedat.

Concionem de Baptismo Christi sic orsus fuerat Chrysostomus : « Omnes vos in lætitia hodie, ego vero in mœrore sum solus. Nam cum in hoc spirituale pelagus oculos meos converto, et immensas Ecclesiæ divitias complector; ac deinde perpendo fore, ut cum primum solemnitas ista præterierit, multitudo rursus ista resiliat ac discedat : crucior et animi dolore angor, quod, cum tam multos liberos pepererit Ecclesia, non illis itidem in singulis collectis, sed in festis solummodo frui possit. » Quod porro metuebat ille die sequenti septima

Anno 387.

Januarii accidit. Cum enim de S. Luciano concionem haberet, jam non illam populi frequentiam adesse vidit, sed longe rariores auditores; quamobrem sic ille orditur : « Quod hesterno die pertimescebam evenit, et ad effectum jam perductum est; nempe ubi festum præteriit, simul etiam multitudo nobis abscessit, minorque nobis cœtus factus est. » Hinc luce clarius commonstrari videtur hanc S. Luciani panegyrin pronuntiatam fuisse die Epiphaniam insequente et eodem anno 387. Lucianus autem presbyter Antiochenus, inquit Chrysostomus, fame et cruciatibus multis Christi nomen gloriose confessus est. Id accidit anno 311, vel 312, in persequutione Maximini. Martyrologium Romanum ad diem 7 Januarii S. Luciani martyrium annuntiat. Hunc Ariani suarum partium fuisse mentiebantur, quoniam ex discipulis ejus quidam se in Arianorum castra conjecerant : imo ipse Arius itemque Eusebius Nicomediensis, illius sectæ primipilares, Luciani discipuli fuerant, et sese Collucianistas vocabant. Verum illi a Luciani doctrina et a catholica fide desciverant. Hac de re vero nihil in Chrysostomi panegyri S. Luciani fertur.

T. 2. ... T. 2. ...

Hoc ineunte anno 387 concionatus est S. doctor. Ex homiliis porro illis, quas ante Quadragesimam ejusdem anni ad populum habuit, illam ponimus, quæ de Resurrectione mortuorum inscribitur, ipso indicante nobis Chrysostomo, qui sic illam orditur : » De fidei nostræ dogmatibus, deque gloria Unigeniti Filii Dei ante apud vos disseruimus, obturantes eorum ora, qui gloriam illi detrahunt, et a Genitore suo alienum dicunt. » Conciones vero contra Anomœos, qui gloriam Unigeniti labefactare curabant, hic commemorat, quas ineunte anno 387 absolvit, ut in Monito ad easdem probavimus. Hinc vero arguitur hanc concionem sub initium anni 387 habitam fuisse, et quidem ante Quadragesimam, quam totam in deplorandis Antiochenorum post eversas statuas calamitatibus consumsit.

Hujusce porro concionis argumentum in exordio statuit S. doctor. Agitur de resurrectione mortuorum, cujus veritatem passim asserit : mortuorum autem resurrectionem innumeri negabant Chrysostomi ævo. Prosequitur postea de instituenda secundum Deum vita, de adeundis, perpensa præmii magnitudine, laboribus : nonnullam bonorum operum mercedem etiam in hac vita tribui, Pauli exemplo probatur.

Inter ea, quæ Joannis Chrysostomi tempore acciderunt, nihil memorabilius illa Antiochenorum seditione, qua dejectis Theodosii Impe-

et Flaccillæ ejus uxoris statuis, iisdemque bem raptatis, Theodosium ita exaspera- nt de urbe delenda cogitaverit. Hæc fuit stomo nostro ad concionandi facultatem dam ampla materies. Antiochenis quippe pem et metum fluctuantibus, dum repen- sus novam inexspectatamque quotidie vel di vel timendi causam offerrent, impara- e semper Chrysostomus, prout res sese da- tylum vertere coactus, sæpe ex tempore, lmiratione dignas conciones pronuntiabat; t in calamitate versantem populum conso- ', modo ut fractos periculi magnitudine confirmaret : tum præcipue ut occasione atium malorum Antiochenos ad vitia cor- t et mores componendos, eluendaque sce- ue tantam Dei iram accenderant, monito- requentia deduceret : qui certe conatus stomo cessit ex voto, ut ille alicubi fa-

te vero seditionis causa fuit, teste Zosimo, ributorum, quæ quotidie excogitabantur, , sive pro celebritate quinti initi ab Arca- i ex quo Augustus promulgatus fuerat, et nni Theodosii Imperatoris, qui anno 381 at, sive pro apparatu belli contra Maxi- rannum, sive pro aliis publicis necessita- Tributi onere perculsi Antiocheni cives um adeunt, ii scilicet qui urbanioris notæ t lacrymantes, vectigal indictum nimium ur, Deique opem implorant. Deinde vero braneorum et exterorum hominum ex in- be turba, commotis animis, in facinora nt. Primo in publico balneo omnia susde- unt : hinc Præfecti domum adeunt, can- nuasque invadunt; vixque coerciti, alio convertunt, depictasque Imperatorum lapidibus impetunt, fœdant et labefa- psosque Augustos maledictis et conviciis, : demum Imperatoris Theodosii Flaccil- us uxoris jam defunctæ statuas dejiciunt, icos urbis raptant. Jamque plura inferre œperant, cum immissa a Præfecto sagit- i manu, depulsi sunt. Sic exstincta sedi- arori timor successit; atque imminentis spectatio onerosi impositi vectigalis obli- induxit. Quid hinc sit consequutum, rrabitur in recensione homiliarum; jam seditionis, quo hæ sunt habitæ homiliæ, licendum.

 Theodoreti et Sozomeni narratione, ex t bellum contra Maximum seditio istæc et conciones a Chrysostomo habitæ locandæ essent, ex notis temporis longe certioribus ante bellum contra Maximum hæc accidisse jam probarunt viri docti, et pluribus asseruit Tillemontius in nota 27 ad Vitam Theodosii Imperatoris. Validissimum porro adversus illam priorem sententiam eruitur argumentum ex ipsis Chrysostomi verbis : nam homilia XVI, num. 2, testificatur hunc annum secundum esse, ex quo concionari cœperat. Cœpit autem cum presbyter ordinatus fuit, anno ineunte 386 : quamobrem in annum 387 hæc conferenda sunt. Baronius tamen, Petavius et Henricus Valesius in annum 388 hæc conjiciunt : ideoque hunc calculum ponunt, quia illo anno incipiebat decimus imperii Theodosii, ad cujus celebritatem inductum fuit tributum supra memoratum. Quod autem ex Libanio affertur ad illam tuendam sententiam, intricatum omnino est, et ad utramvis opinionem potest detorqueri. Certiorem porro his omnibus notam eruimus ex eo, quod Theodosius Imperator certissime Constantinopoli degeret per hiemem et Quadragesimam anni 387 : quo etiam anno seditionem contigisse oportet : nam tempore seditionis Constantinopoli erat; anno autem sequenti hac ipsa tempestate Thessalonicæ versabatur Theodosius. Quod objicitur vero ex celebratione anni decimi Theodosii, qui anno 388 incipiebat; illud, inquam, nihili est, cum certum sit ex fastis Idatii et Marcellini, ipsum anni decimi imperii sui celebritatem uno anno prævertisse, ut cum filio suo Arcadio, qui annum quintum imperii anno 387 inibat, una decimum suum celebraret, quemadmodum et Maximianus Herculius, cum annum decimum octavum tantum imperii sui ageret, una cum Diocletiano, qui vigesimum agebat, vigesimum et ipse celebrarat. Nihil itaque hinc potest contra calculum nostrum inferri, ut optime probat Tillemontius.

Longe gravior difficultas opponi posset ex calculo Paschali istius anni 387, quo secundum tabulas Paschales Pascha incidebat in diem 25 Aprilis; et tamen Pascha Judæorum hoc anno celebrabatur, teste Chrysostomo, aliquot diebus post Pascha Christianorum. Quod vero Judæi post vigesimam quintam Aprilis Pascha celebrarint, id utique numquam contingere potuit. Quamobrem, ut pluribus supra diximus, varietatem in calculo Paschali Antiochiæ anno 387 fuisse putandum est : quæ varietates tam frequenter acciderunt, ut ibidem dicimus, ut hic etiam accidisse mirum non sit. 106

Tillemontius tamen qui difficultatem hujusmodi in notis ad Vitam Chrysostomi, ubi agitur de Homiliis contra Judæos, animadvertit et excussit, nullam ejus mentionem fecit in notis ad Vitam Theodosii Imperatoris : ubi homilias hasce Chrysostomi ad populum Antiochenum ita ordinat, ac si Pascha, ut ferunt Paschales tabulæ, inciderit in vigesimam quintam Aprilis. Primam igitur homiliam paulo ante seditionem locat : seditionem vero vigesima sexta Februarii, decem diebus ante Quadragesimam, quæ Antiochiæ incipiebat feria secunda Quinquagesimæ nostræ, illo anno 8 Martii cadente. Secundam homiliam vel feria quinta vel sabbato ante Quadragesimam 6 Martii, octavo post seditionem die. Tertiam Dominica sequente 7 Martii vel circiter. Quartam feria secunda sequenti 8 Martii. Quintam feria tertia 9 Martii. Sextam feria quarta circiter, seu 10 Martii. Septimam feria quinta 11 Martii. Octavam feria sexta 12 Martii. Nonam feria secunda hebdomadæ secundæ Quadragesimæ 15 Martii. Decimam paucis elapsis postea diebus. Undecimam utpote transpositam, feria secunda quartæ hebdomadis Quadragesimæ 29 Martii. Duodecimam feria tertia sequente 30 Martii. Decimam tertiam feria quarta sequente 31 Martii. Decimam quartam paulo post eam quæ decima octava numeratur, quæque habita fuit Dominica quinta Quadragesimæ 5 Aprilis. Decimam quintam sabbato secundæ hebdomadis Quadragesimæ, seu 20 Martii. Decimam sextam Dominica tertia Quadragesimæ 21 Martii. Decimam septimam circa finem quartæ hebdomadis Quadragesimæ. Decimam octavam Dominica quinta Quadragesimæ 5 Aprilis vel circiter. Decimam nonam post decimam quartam 11 circiter Aprilis. Vigesimam die Paschatis 25 Aprilis. Vigesimam primam eodem circiter tempore quo vigesimam secundam sequentem, quæ habita est feria sexta post Dominicam Passionis 16 Aprilis. Sic perturbatum harumce homiliarum ordinem summa accuratione restituere conatur Tillemontius, cui, ut in multis adstipulamur, in aliis repugnare cogimur. Ordinem porro homiliarum qualem ille statuit, hic uno conspectu repræsentamus.

Antequam vero de singulis homiliis disseramus, ac de cujusque tum ordine tum argumento pauca dicamus, e re fuerit annotare, ex titulo homiliæ, quæ olim vigesima secunda, jam vero vigesima numeratur, qui titulus in Notis Frontonis in Mss. nostris docet, hanc homiliam pronuntiatam fuisse decem diebus ante Pascha ; itemque ex his verbis ante finem homiliæ, *jam quadraginta dies præterierunt*, probe Tillemontium inferre, Quadragesimam apud Antiochenos ex consuetudine cœpisse feria secunda post Quinquagesimam; septemque hebdomadibus apud illos totam Quadragesimam persolvi consuevisse : jureque Tillemontius hanc homiliam in feriam sextam hebdomadis ultimam Quadragesimæ hebdomadem præcurrentis confert : erat quippe illa dies et quadragesima ab inchoato jejunio et decima ante Pascha. Hinc pro asserto habemus Quadragesimam, quæ aliquot in Ecclesiis limitibus variis circumscripta erat, per septem hebdomadas Antiochiæ observatam fuisse.

Cum porro memoratis supra de causis, Paschales tabulas hodiernas, quæ Pascha anni 387 in vigesimam quintam conferunt, non servatas saltem hoc anno Antiochiæ fuisse pro certo habeamus; cumque nobis exploratum non sit qua die anno 387 Antiocheni Pascha celebraverint, a die mensis in recensione homiliarum commemorando abstinebimus; sed indicabimus tantum, quando id licebit, qua die hebdomadis homiliæ dictæ fuerint.

Prima itaque homilia habita est paucis ante seditionem Antiochenam diebus, ut ex his secundæ homiliæ num. 3. verbis eruitur : « Longam nuper apud caritatem vestram orationem extendi,..... et laborum mercedem accepi... Quæ vero merces erat? Civitatis blasphematores punire, et castigare Deum contumelia afficientes, et furiosos cohibere. » Hæc procul dubio spectant ad primam homiliam, eamque longissimam, de sanctorum ærumnis, deque Dei providentia erga electos suos, qui in hac vita cruciantur, et adversus eos qui blasphema dicta in Deum proferebant: ubi demum hæc observatu certe digna profert : « Sed postquam de blasphemia nobis verba facta

Tillem.	Fronto Duc.	Tillem.	Fronto Duc.	Tillem.	Fronto Duc.	Tillem.	Fronto Duc.
1	Prima	7	Septima	13	Undecima	18	Decima quarta
2	Secunda	8	Octava	14	Duodecima	19	Decima nona
3	Tertia	9	Nona	15	Decima tertia	20	Vigesima secunda
4	Quarta	10	Decima	16	Decima septima	21	Vigesima prima
5	Quinta	11	Decima quinta	17	Decima octava	22	Vigesima.
6	Sexta	12	Decima sexta				

nunc sunt, unam a vobis omnibus petere volo retributionem pro concione hac atque sermone, ut in civitate blasphemantes mihi castigetis. Si quemquam in bivio et foro in Deum blasphemantem audieris, accede, increpa, et si verbera infligere oporteat, ne recuses; ipsius faciem alapa percute, contere os ipsius, percussione manum tuam sanctifica. « Qui sane corrigendi modus non esset ad usum hodiernum accommodatus.

Secundam homiliam confert Tillemontius vel in feriam quintam vel in sabbatum ante Quadragesimam : tutius vero dicatur his circiter diebus habitam fuisse, septem exactis, ut ipse Chrysostomus ait, a seditione diebus, quibus se tacuisse dicit, quod ingenti calamitate, et periculi magnitudine consternati Antiocheni, non essent audiendis concionibus idonei. Ob neglectam porro fratrum blasphemantium emendationem hæc mala divinitus dicit immissa. Quorum postquam imaginem eleganter descripsit, de divitiis, de divitiarum usu, deque eleemosyna et de paupertate pluribus concionatus, orationem claudit.

107

Tertia homilia secundam e vestigio sequitur : illam vero habitam putamus cum Tillemontio Dominica Quinquagesimæ, ut hodierno more loquamur. Agitur de profectione Flaviani Antiocheni episcopi Constantinopolin ad Imperatorem placandum : et rei bene gerendæ spe populum consolatur Chrysostomus. Pluribus deinde commonstrat jejunii, nisi a vitio abstineatur, utilitatem esse nullam. Postquam vero de detractione vitanda pauca dixerat, calamitatem præsentem deplorat, et intolerantius sævitum esse narrat : « Hi quidem ferro, inquit, illi igne, quidam bestiis traditi perierunt, non viri tantum, sed et pueri. Nec ætatis immaturitas, nec populi tumultus, nec quod furore diabolico perciti quidam hæc fecerint, nec quod vectigalis exactio intolerabilis esset, non paupertas, non quod commune peccatum fuerit, non quod promiserint numquam se amplius talia ausuros, non aliud quidpiam ipsos eripuit; sed absque venia ad barathrum adducebantur, militibus utrimque ipsos urgentibus, et observantibus ne quis eos eriperet. Et sequebantur matres, procul quidem filios conspicientes abstractos, sed de calamitate conqueri non audentes : affectum enim vincebat formido, et naturam superabat metus. » Hæc omnia illata sunt Antiochenis mala a Præfectis, seu magistratibus, antequam Theodosius de seditione quidquam audisset, ut ait ibidem Chrysostomus. Orationem porro claudit monens ut a detractione, ab inimicitiis et a juramentis abstineant.

Homilia quarta, quæ feria secunda post Quinquagesimam, ut videtur, habita fuit, quæ dies erat prima Quadragesimæ ; illa inquam concio, bona ex calamitate parta describit, mutatos dicit et a pristinis pravis moribus reductos Antiochenos. In fine vero ea ipsa monita, quæ in præcedenti se dedisse commemorat, iterum repetit, nimirum de vitandis detractionibus, inimicitiis et juramentis : ac se per hanc hebdomadam de juramentis dicturum esse prænuntiat.

Homilia quinta die sequenti, ut ipse ait, pronuntiata fuit, nempe feria tertia. In illa ærumnosos Antiochenos pro more consolatur Chrysostomus et ad mortis ipsius contemtum cohortatur. In fine autem de juramentis vitandis agit num. 7, ac præcedentium sequentiumque homiliarum aliquem inducit ordinem his verbis : « Primum igitur auditori persuadeamus, ut a juramentorum fuga mutationem incipiat : etsi enim nudiustertius hac de re vobis loquutus sum, neque tamen hodie desistam, neque cras, neque perendie, eadem monere. »

Homilia sexta, feria quarta primæ hebdomadis habita, consolationem afflictis impertit, bonam rerum mutationem sperare jubet : moras nuntiis, qui seditionem Antiochenam Imperatori narraturi erant, a Deo immissas dicit, atque inde spem bonam auditoribus affert, et de venia a Flaviano episcopo impetranda fiduciam habere jubet. Postquam vero de morte non timenda disseruit, adversus juramenta pro more loquitur.

Homilia septima die sequenti, ut multis ex locis et notis liquidum est, habita : *Etenim quintam diem,* inquit Chrysostomus, *agimus vestram consolantes caritatem.* Quinta porro dies hæc numeratur incipiendo a Dominica, ita ut de quinta hebdomadis die loquatur. Agitur hic de primis Geneseos verbis : *In principio fecit Deus cœlum et terram;* diciturque Deum, non modo cum benefacit, sed etiam cum castigat, bonum esse, et juramenta vitanda esse pro more dicit.

Homiliam octavam putat Tillemontius die septimam homiliam sequente, id est, feria sexta dictam fuisse. Verum reclamat Chrysostomus, qui testificatur initio se πρώην, *nuper*, non autem χθές, *heri*, in illud, *In principio fecit Deus cœlum et terram*, verba fecisse, quod haud dubie ad homiliam septimam pertinet. Est igitur in sabbatum conferenda ; quod etiam nobis suadent hæc verba statim post initium, *ad finem nobis venit hebdomas.* Argumentum homiliæ mutuatur ab his verbis : *Deambulabat Deus in paradiso in me-*

ridie, dicitque impios semper pavidos et formidolosos esse, pios autem fiducia plenos. Demum pro consuetudine de juramentis vitandis agit, sextumque jam diem esse ait, quo de servanda hujusmodi lege admoneat.

Homiliam nonam in feriam secundam secundæ hebdomadis Quadragesimæ probabiliter conjicit Tillemontius. Hac de re vero nulla comparet nota, qua vel certum vel verisimile quidpiam statuamus. Habita certe fuit hæc concio post silentium vel unius vel plurium dierum, ut initio diserte ait Chrysostomus, contra quam opinatur Tillemontius, qui cum octavam in feriam sextam conjiciat, et nonam in feriam secundam hebdomadis sequentis, ait in Vita Chrysostomi art. 15, interpositas sabbati et Dominicæ dies fuisse haud dubie Chrysostomi concionibus insignitas, quæ conciones jam amissæ fuerint. Populum autem Antiochenum laudat initio, quod monitis suis obtemperantes auditores de abigenda juramentorum consuetudine curarent. In hæc item verba, *Cœli enarrant gloriam Dei*, multa dicit, ac Dei providentiam in rerum naturalium ordine atque concentu prædicat: demumque monet ut a juramentis abstineatur.

Homilia decima non die nonam insequente habita fuit, licet idem prosequatur argumentum, ut voce πρῴην, *nuper*, indicatur. Auditoribus autem gratulatur Chrysostomus, quod monitis suis obtemperaverint. Longe melius esse ait verbum audire, quam jejunare. Probat deinde mundum sine Dei providentia stare non posse: desinitque demum cohortando ut juramenta vitentur.

Homiliam undecimam putat Tillemontius habitam fuisse post eam, quæ decima quinta inscribitur infra, necnon post sequentem decimam sextam. Hoc autem ratiocinio nititur ille: In ea, inquit, homilia de periculis et ærumnis, quibus jam functa civitas Antiochena erat, agitur, quæ post adventum Hellebichi et Cæsarii accidisse videntur. Ille autem adventus Hellebichi et Cæsarii in decimæ septimæ homiliæ titulo, longe post undecimam, de qua nunc agimus, memoratur. Hoc 105 fultus argumento Tillemontius non modo decimam quintam, sed etiam decimam sextam ante undecimam locandam esse putat. At præterquam quod omnes prorsus Manuscripti eumdem quem Editi ordinem servant: ea omnia quæ tunc temporis acciderunt, bonam interdum spem, pericula, timores, minas, quæ bene multa in pari casu semper contingere solent, non sat accurate novimus, ut ex hujusmodi ratiocinio aliquid in ordine mutandum ea de causa censeamus. Multa dixit Chrysostomus, forteque longe plura tacuit. Quamobrem donec quid certius emergat, prisco ordini standum putamus. In hac igitur homilia primo gratias agit Chrysostomus, quod civitas ab immisso terrore respiraverit; ex injectis quippe suspicionibus perterriti quamplurimi aufugerant: hoc calamitatis et terroris tempore, aliquot diebus tacuit Chrysostomus, ut ipse ait. Hanc vero homiliam conjicit Tillemontius in feriam secundam quartæ hebdomadis Quadragesimæ, et quidem optime, ut ad homiliam decimam tertiam dicemus. Agitur præcipue in hac homilia de Dei sapientia in hominis constitutione, et in fine de vitando juramento.

Duodecimam item et decimam tertiam, post decimam quintam et decimam sextam, eadem qua supra de causa, rejicit Tillemontius. At nescio quo pacto intelligat illud in hac homilia duodecima num. 1: « Tribus igitur præteritis diebus unum cognitionis Dei modum quærebamus, ipsumque in finem deduximus, interpretantes quomodo *Cœli enarrant gloriam Dei*; et quale sit Pauli dictum, *Invisibilia ipsius a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*: et demonstravimus quomodo a creatura mundi, et quomodo per cælum et terram et mare Creator glorificetur. Hodie vero, » etc. Hic seriem trium homiliarum, quo ordine habitæ fuerant ante duodecimam affert Chrysostomus, nempe nonæ, decimæ et undecimæ. In nona num. 2 argumentum orationis ponit hoc Pauli dictum, *Invisibilia ipsius*, etc.; illudque Psalmorum, *Cœli enarrant gloriam Dei*. In decima item num. 2 se hoc ipsum argumentum persequi declarat: in undecima quoque num. 2 se eidem argumento insistere testificatur. Annon Chrysostomi dictis vim infert Tillemontius, cum decimam inter et undecimam vult interseri decimam quintam et decimam sextam? Id autem ille subdubitando tantum proponit in nota 29 ad Vitam Theodosii Imperatoris n. 10, 11 et seqq., fateturque eum quem nos statuimus ordinem clare a Chrysostomo indicari: sed nescio quo pacto ab eodem ipso ordine postea discedat. Cæterum cum dicit Chrysostomus, *tribus præteritis diebus*, non intelligitur de tribus postremis diebus in quibus scilicet concionatus erat. In hac item homilia duodecima, quæ habita est feria tertia quartæ hebdomadis Quadragesimæ, eidem insistit hypothesi de sapientia Dei in mundi opificio: postea agit de jure naturali, cujus cognitionem Deus homini indidit, deque juramento vitando.

Decimam tertiam homiliam dixit postridie duodecimam. Principio gratias agit Deo de mutata rerum facie, deque sublato metu, qui tantus fuerat, « ut civitatis, inquit, major pars præ timore et comminatione illa, ad deserta et fauces montium, et occulta locorum transmigraverit. » Hinc de multis ad tribunal adductis, de horribili habita verberum et flagellorum quæstione, de aliis ad supplicium raptatis, de matre et sorore cujusdam, de quo intus judicabatur, ad vestibulum in pulvere volutatis. Hæc παθητικῶς describit Chrysostomus, quæ paucis ante diebus, scilicet antequam undecimam concionem haberet, gesta fuerant. Hæc autem homilia habita fuisse omnino videtur feria quarta hebdomadis quartæ Quadragesimæ. Præmissis autem bene multis de calamitate Antiochena, ad pristinum de hominis opificio argumentum descendit, et cohortando de more ad juramenta vitanda orationem claudit.

Decimam quartam Tillemontius locandam putat post decimam octavam, hac permotus ratione : Initio ait Chrysostomus, « Non parum civitatem nobis heri diabolus perturbavit, sed et Deus nos iterum non parum consolatus est. » Hæc verba, inquit ille, adventum Hellebichi, et nuntium jam Constantinopoli adesse significant. Verum hæc hariolando dicuntur. Quot suspiciones et terrores immissos putas Antiochenis, dum animi penderent, et quorsum tam infausta res evasura esset ignorarent? De iis vero terroribus rumoribusque ratiocinari quomodo possumus, qui eorum haud dubie maximam partem ignoramus; et si qua novimus, ita plerumque intelligimus, ut vix inde quampiam notam expiscari possimus? Hæc homilia ferme tota est de vitando juramento.

Decimam quintam homiliam vult Tillemontius habitam fuisse inter decimam et undecimam, tum ob causas supra ad undecimam memoratas, tum quia Chrysostomus sic habet initio : ἔδει καὶ τήμερον καὶ τῷ προτέρῳ σαββάτῳ τὸν περὶ νηστείας κινῆσαι λόγον, *Oportebat et hodie et superiore sabbato de jejunio movere sermonem*. Ubi illud, τῷ προτέρῳ, quasi esset τῷ πρώτῳ, de primo sabbato Quadragesimæ, subdubitando tamen, intelligit; sed nos, ut et Bernardus Brixianus, de superiore sive de præcedente intelligimus, atque ita intelligendum esse exemplis comprobatur : nullamque aliam interponi posse homiliam inter decimam et undecimam jam superius probavimus. Occasione metus quo affecti Antiocheni erant, multa dicit de bono timoris; et in fine contra jurandi, ab aliisque juramentum exigendi consuetudinem concionatur.

Decima sexta tunc habita fuit, cum sparso quodam falso futuræ populationis rumore, de fuga capessenda omnes deliberabant. Hanc etiam loco movere conatur Tillemontius, et inter decimam et undecimam locare; quod tamen, ut ad duodecimam diximus, admitti nequit. His porro nititur Chrysostomi verbis Tillemontius : ait S. doctor n. 6, *Secundam jejunii septimanam præterivimus*. Duas ergo tantum hebdomadas præteriisse dicit, quod admitti non posse videatur, si locum et numerum suum illa teneat : ideo Tillemontius illam loco movendam esse putat et inter decimam et undecimam. Non posse illam inter decimam et undecimam reponi, jam superius probatum est. Non posse etiam hoc in loco et numero consistere omnino videtur : nam post secundam jejunii septimanam habita fuit, decimam tertiam et sequentes præcessit. Hæc certe salebris sunt plena : quapropter rem dubiam relinquere visum est. Quid si dixerimus errorem fortasse in hunc locum invectum esse a scriba, qui literam numeralem γ pro tertia positam in β, id est in secundam, mutaverit? In hac concione præmissis quibusdam de timiditate Antiochenorum, deque juramento vitando, argumentum homiliæ mutuatur Chrysostomus ex his Pauli verbis : *Paulus vinctus Jesu Christi et Timotheus frater*, Paulumque gloriosiorem ex vinculis demonstrat, quam ex virtute miraculorum.

Decima septima habita est postquam Hellebichus Magister militum et Cæsarius Magister ab Imperatore missi perquisitum de seditione, Antiochiam advenerant. Hellebichus hic, Magister equitum peditumque, alibi memoratus occurrit, et justitiæ clementiæque laude celebris erat : Cæsarius etiam, Magister officiorum alibi dictus, pari gaudebat probitatis fama. Pronuntiata autem fuit hæc homilia cum Antiocheni pene a metu liberi essent. « Innumera », ait ille num. 2, « exspectavimus mala; omnium facultates direptum iri, habitacula cum habitantibus comburenda, civitatem de medio tollendam orbe, et ipsius reliquias omnes perituras, aratrum ipsius terram sulcaturum esse. Sed ecce hæc omnia intra exspectationem tantum steterunt, et in opus non processerunt. » Sub hæc narrat quomodo monachi ex montibus Antiochiam descenderint, ut judices placarent, dum interim philosophi omnes Græci urbem desererent : quo pacto etiam sacerdotes in gratiam populi strenue rem gesserint : pœnas ab

Imperatore demum irrogatas, leves tolerabilesque esse, neque dolendum si *orchestram et balnea* occluserit, ac metropoleos dignitatem ab urbe Antiochiæ sustulerit. Veram Antiochiæ dignitatem esse, quod in ea discipuli Christi primum Christiani sint vocati, et quod Antiocheni sanctis Jerosolymitanis fame laborantibus opem tulerint: non magnitudinem, sed pietatem urbes exornare. In fine autem dicit, alios adhuc in carcere degere, alios in exsilium mittendos esse. Hanc homiliam Tillemontius confert in hebdomadem quartam Quadragesimæ post feriam quartam, sed ex conjectura tantum. Metropoleos vero dignitas translata fuit Antiochia Laodiceam, referente Theodoreto l. 5, c. 19.

Decima octava homilia post dimidium jejunii dicta fuit, ut ait initio Chrysostomus. Putat vero Tillemontius illam in Dominicam quintam Quadragesimæ probabiliter conjici posse. Agitur porro de vera jejunandi ratione, de divitiarum contemtu, de tristitia secundum Deum, etc.

Hactenus in homiliarum numero et ordine Savilii et Frontonis Ducæi Editiones sequutus sum; imo etiam decimam nonam continenter posui, Tillemontii opinioni adstipulatus, qui inter Quadragesimales decimam nonam et ipse putavit accensendam. Verum postea secundis curis comperi illam diu post Pascha, Dominica nempe ante Ascensionem Domini habitam fuisse, ut etiam in titulo fertur, nempe Dominica τῆς ἐπισωζομένης, quæ Dominicam quintam post Pascha, sive Dominicam ante Ascensionem significat, ut ait Leo Allatius. Sed ea de re infra pluribus. Cum itaque illa inter Homilias de Statuis, vel Quadragesimales recenseri non debeat, decima nona erit illa, quam nos vigesimam posueramus, quæque in Editione Frontonis Ducæi vigesima secunda numeratur, habitaque fuit, teste Chrysostomo, decem diebus ante Pascha. Illa vero, quam Fronto Ducæus vigesimam numeraverat, et nos vigesimam primam posuimus, jam vigesima erit, demta nempe illa habita in Dominica τῆς ἐπισωζομένης, de qua suo loco agetur. Hæc porro vigesima est ultima de Statuis. Itaque jam viginti solum Homilias de Statuis recensere oportet, quia illa, quam nos decimam nonam posuimus, alio transferenda est, et homilia, quam vigesimam primam Fronto Ducæus posuerat, est catechesis extra seriem Homiliarum de Statuis ponenda, ut loco suo dicemus.

In vigesima homilia, quam nos jam decimam nonam numeramus, in titulo hæc adduntur in Manuscriptis quibusdam: *Dicta est decem diebus ante sanctam et vivificam Domini nostri J. C. Resurrectionem ex mortuis*: quod optime quadrat ad dictum illud Chrysostomi paulo ante finem homiliæ: *Quadraginta dies præterierunt.* Habita ergo fuerit hæc concio feria sexta post Dominicam, quam Passionis vocamus. Hæc quippe dies erat quadragesima, incipiendo a feria secunda post Quinquagesimam, quæ erat initium Quadragesimæ: erat item decima ante Pascha, ipsum Paschatis diem annumerando. Est autem hæc homilia ferme tota contra simultatem et injuriarum memoriam, et in fine pro more solito contra juramenta.

Vigesima prima homilia, quam nos vigesimam numerandam putamus, est ultima de Statuis. Ipso Resurrectionis die habita probatur ex iis quæ sub initium dicuntur, et post reditum Flaviani episcopi. Primo laudat Flavianum, quod sorore morbo laborante, de extremis periclitante, et fratrem ne se desereret rogante, omnia tamen ille posthabuerit, ut periclitanti gregi prospiceret. Narrat quomodo Imperatorem adierit et in conspectum ejus adductus, statim lacrymis, luctu et silentio vim doloris expresserit: deindeque leniter hortante Imperatore orationem habuerit, quam Chrysostomus ad verbum refert apte compositam ad Theodosium placandum: Theodosius vero ad misericordiam commotus, hæc Christiano Principe digna protulit verba: « Quid magnum erit, si hominibus, qui nos contumeliis affecerunt, iram remittamus, cum nos ipsi homines simus; quando mundi Dominus in terram descendens, ac propter nos homo factus, et a beneficio affectis crucifixus, pro crucifigentibus se Patrem oravit dicens: *Ignosce illis; non enim sciunt quid faciunt.* » Cum autem Flavianus Pascha cum Imperatore celebrare vellet, reponit Theodosius: Novi Antiochenorum animos conturbatos, et multas superesse calamitatis reliquias. « Abi et consolare. Si gubernatorem viderint, nec præteritæ reminiscentur tempestatis, sed ipsam tristium memoriam delebunt. » Hæc ubi Antiochenis nuntiata fuere, gaudio perfusi forum coronarunt, lucernas accenderunt, et ante officinas lectisternia posuere. Hic tandem fuit Antiochenæ seditionis exitus.

Jam ad sequentia veniamus, quæ post diem Paschatis subsequuta sunt: in queis ex diuturna tractatione non pauca sunt, quæ pridem secundum Tillemontii sententiam statueramus, quæque jam mutanda nobis sunt. Eorum, quæ post diem Paschatis hujus anni 387 subsequuta sunt,

be percipitur ex iis quæ Sermone primo narrat Chrysostomus. «Vos enim forquit, «eorum obliti estis, eo quod multos rmones, et de aliis rebus nos habueri- n reverso a longinqua peregrinatione Pa- », necessarium fuit omnia commemora- in Comitatu acciderant : ac deinde cum s disputare, ut hos vi calamitatis ad me- gem revocatos, qui, deserto gentilium se ad nos contulerant, pro virili confir- , ac doceremus, quantis tenebris libera- tam veritatis lucem accurrissent. Post m multis diebus martyrum festivitate ous : neque tempori conveniens fuisset in sepulcris martyrum versarentur, ea- um quæ martyribus debentur exsortes . Successit his ad abstinendum a jura- hortatio. Cum enim totam rusticorum in urbem ingressam cerneremus, hos il- s instructos viatico censuimus dimitten-

so,» inquit, «ex longinqua peregrina- e nostro, necessarium fuit omnia com- , quæ in Comitatu acciderant.» Hic haud t Homiliam vigesimam primam ad Po- tiochenum T. 2, p. 213 : quam vigesi- erandam esse modo dicebamus, in qua reditu Flaviani episcopi, deque reconci- dosii Imperatoris cum Antiochenis gra- oncio in die Paschatis habita fuerat. rysostomus: «Ac deinde cum gentilibus oportuit, ut hos vi calamitatis ad me- gem revocatos, qui, deserto gentilium se ad nos contulerant, pro virili confir- quantis tenebris liberati ad tantam lu- tis accurrissent.» Nempe diebus post Pa- olemnitatem sequentibus, gentiles illos studuit, qui ex calamitate Antiochenis libus quam Christianis ob eversas sta- , ad meliorem frugem revocati, ad m fidem accesserant : an autem una, an oncionibus id egerit, incertum est ; sed sive plures habuerit, omnia amisimus. nc jacturam utcumque sarcit Chrysosto- a quæ ad gentiles dixerat in hac homi- ucis verbis repetit. Subjungit vero S. æc : « Post illa rursum multis diebus festivitate potiti sumus, neque tempori s fuisset eos, qui in sepulcris martyrum r, earum laudum quæ martyribus de- sortes discedere. Successit his ad absti- juramentis cohortatio : cum enim totam rusticorum nationem in urbem ingressam cerneremus, hos illo a nobis instructos viatico censuimus dimittendos. »

Eadem porro ipsa, quæ de martyrum festivitatibus homilia prima de Anna refert, in Homilia quoque in Dominica τῆς ἐπισωζομένης recenset, etsi paulum diverso narrandi modo, martyrum nempe solemnitates multis diebus celebratas, et rusticorum adventum, quibus ille concionatus est. Verum hic ait ille se, dum martyrum festa celebrarentur, infirmitate detentum domi mansisse, neque martyrum festivitatibus interfuisse. Unde infert Tillemontius duas fuisse martyrum festivitates : et utramque longa serie duosque rusticorum adventus; atque sermone primo de Anna, de iis martyrum festivitatibus, deque rusticorum adventu, quæ in hebdomadibus post Pascha acciderunt : in homilia autem habita in Dominica τῆς ἐπισωζομένης de martyrum festis et de rusticorum adventu agi, qui in Quadragesima contigerunt. Non animadvertens Chrysostomum dicere in eadem homilia, ducem omnium scilicet Flavianum, in hisce per urbem actis martyrum celebritatibus, populum circumduxisse : atqui quomodo potuit tempore Quadragesimæ populum Antiochenum multis diebus circumducere, qui per totum Quadragesimæ tempus Constantinopoli versatus sit? Miror hæc non animadvertisse Tillemontium, neque alia multa absona quæ ex duplici illa festorum serie, duplici item rusticorum adventu sequebantur percepisse. Neque diffiteor aliquid superesse difficultatis; sed quia iis omnibus quæ objici poterant, in fine Præfationis ad quartum Tomum abunde satisfecimus, eo lectorem mittimus, ut susceptam historiam persequamur.

Post Pascha igitur gentiles illos, qui dum Theodosius in Antiochenos, qui statuas suas dejecerant, sæviret, majorque calamitas exspectaretur, ad Christianam fidem accesserant, Chrysostomus in suscepta vera religione confirmare studuit: deinde vero solemnitates martyrum per multos dies in variis urbis partibus celebratæ sunt, Flaviano episcopo populum circumducente, dum interim Chrysostomus morbo detentus domi consisteret, sed mente et animo cum plebe ad officia martyribus reddenda accurreret; demumque adventantibus rusticis e vicina circum regione Dominica ante Ascensionem, quæ ἐπισωζομένης inscribitur, concionem habuit, ubi postquam de rusticis qui præsentes erant, non pauca dixerat, contra juramenta pro more suo loquutus est.

Inter rusticos autem illos presbyteri quidam erant, qui terram arabant et cætera rusticæ vitæ munia præstabant, atque apostolorum more victum sibi parabant ex quotidiano labore.

Homiliæ de Anna anno 387. t.4. p.699.

Paucis diebus post hanc homiliam elapsis, de Anna matre Samuelis concionari cœpit. Primam vero homiliam orditur dicens, memoriam Quadragesimæ cum affectu et futuri jejunii desiderio semper esse servandam. Hinc quanta bona ex jejunio oriantur enarrat. Ita porro de jejunio Quadragesimæ loquitur, ut crederes statim illud vel hesterno vel proximis diebus desiisse. Sed postea, cum loquitur de iis quæ post Quadragesimam evenerant, facile advertitur non parum spatii intercessisse, et plurima peracta fuisse : nempe *disputationes* seu colloquia cum gentilibus, quæ Chrysostomus habuit, ut illos calamitatis tempore 111 ad Christianam religionem conversos, in fide confirmaret : deinde festa martyrum quæ multis diebus in Antiochena urbe celebrata fuerunt : demumque rusticorum adventus et cohortatio illis facta in Dominica τῆς ἐπισωζομένης.

Deinde neque tam brevi compendio refert concionem illam, quam cum Græcis seu gentilibus illis ad fidem conversis habuerat. In ea concionis habitæ serie hæc effatur, quæ, si non semper, plerumque saltem vera esse comperimus, quod nempe liberi arbitrii major vis sit, quam naturæ. Demum ait mulieribus maxime competere educationem liberorum, idque probat exemplo Annæ matris Samuelis, sicque demum ad scopum venit et ad concionis argumentum. Annæ virtutem et laudes prædicat, seriem ex sacra Scriptura mutuatus. Hanc porro concionem habuit vel ante Ascensionem hujus anni post Dominicam quintam, vel aliquot diebus ante Pentecosten.

Secundum sermonem in Annam paucis post primum diebus pronuntiavit, et quidem, ut credere est, ante Pentecosten. Primo autem probat Annam et patrem simul et matrem Samuelis dici posse, ejusque duplicem virtutem celebrat, nempe in precibus assiduitatem et animi vigilantiam, quibus deinde tertiam addit, nempe conviciorum tolerantiam et mansuetudinem, carptimque dicit precandum esse antequam ad mensam accedatur.

Tertium, quem ante Pentecosten dixit, orditur a lacrymis Annæ; aitque lacrymarum imbrem irrigare plantam precationis; ita ut fructus et celerior et major proveniat. Annam in exemplum proponit, quo pacto liberi sint educandi. Cum

in parte feliciores fuimus : nimirum qui superiore tempore nulla vobiscum colloquia habere potuimus : sed danda est venia, cum illud non inertiæ, sed infirmitatis silentium fuerit. » Certum itaque est hanc primam homiliam habuisse Chrysostomum postquam ab ægritudine convaluerat. Jam quæritur quænam ægritudo : num illa qua laborabat dum martyrum solemnitates per urbem celebrarentur, de qua superius. Si de illa intelligatur, hanc certe concionem habuerit antequam Homiliam in Dominica τῆς ἐπισωζομένης et Homilias de Anna prædicaret. Verum adeo frequenter Chrysostomus infirmitatibus corporeis detinebatur, ut non possimus id quasi certum statuere : quare in incerto res maneat oportet. In hac vero homilia id præcipue probare nititur, omni peccato deteriorem esse injuriarum recordationem.

§8. Hanc continenter, ut videtur, sequutæ sunt tres Homiliæ de Davide et Saüle. Argumentum enim quod in Homilia de Debitore decem millium talentorum cœperat, nempe de injuriarum recordatione depellenda, in hisce tribus homiliis una serie, exemplo Davidis usus, strenue persequitur, et quidem adeo παθητικῶς ut auditorum lacrymas excusserit, atque ut videre est, Antiochenos ad præceptum illud, *Diligite inimicos vestros*, implendum adduxerit; ut in Quadragesima præterita eosdem a juramentis, quibus admodum assueti erant, avocarat.

In mentem mihi subito venit verisimile nullo modo esse posse Chrysostomum Homiliam de Debitore et tres sequentes habuisse post ægritudinem illam qua post Pascha anni 387 detentus fuit, dum festa martyrum multis diebus per urbem Antiochiam celebrarentur : 1° quia post illam Paschali tempore infirmitatem prima concio fuit illa, quam in Dominica ἐπισωζομένης videre est, ut ibidem initio dicitur, et concio de Debitore prima quoque est, sed post ægritudinem haud dubie aliam. 2°. Quia si Homiliæ de Debitore et tres sequentes tempore Paschali habitæ fuissent ante Homiliam τῆς ἐπισωζομένης et de Anna, in his haud dubie memoratæ fuissent, ut 112 aliæ a tempore Paschatis dictæ memoratæ sunt. Alioquin autem verisimile non est homilias illas quatuor vel continenter ante Pentecosten, vel alternis vicibus cum homiliis de Anna habitas fuisse. Quapropter puto Chrysostomum, qui frequentissime morbo laborabat, post Pentecosten ignoto nobis mense ægritudine captum fuisse, et ubi convaluit, primam homiliam illam habuisse de debitore decem millium talentorum, ubi contra injuriarum recordationem concionatus est.

In prima de Davide homilia de tolerantia agit, et quod oporteat inimicis parcere, nec de quopiam male loqui.

In secunda probat non modo virtutem exercere, sed etiam virtute præditos laudare, non parum utilitatis afferre : quodque David magnificentius tropæum erexerit parcendo Saüli, quam prostrato Goliath, magisque sibi profuerit quam Saüli.

In tertia, ubi vidit multos ex iis adesse, qui nuper ut theatralia spectacula adirent concioni non interfuerant, dixit ex hujusmodi spectatoribus multos adulteros fieri, hincque bella et contentiones nasci. Addit vero Davidem cum Saüle omne patientiæ genus superasse : clauditque dicens rapinam patienter ferre, non minorem virtutem esse, quam eleemosynam erogare.

Mense autem Septembri anni 387 jam initam contra Judæos concertationem, quam, anno proximo 386 mense circiter Septembri cœperat, eadem tempestate resumsit. Id ille initio quartæ, quæ harum posteriorum prima est, sic enuntiat : *Rursus illi infelices mortaliumque omnium miserrimi Judæi jejunaturi sunt : rursus Christi gregem muniamus necesse est ;* ideoque se decem diebus antequam Judæi jejunarent hæc monita dedisse ait, quia multi ex grege suo, quadam superstitione moti, cum Judæis jejunabant. Aitque primo Judæorum illud jejunium quod contra voluntatem Dei fieret, impium et sceleratum esse : ideoque illos ab hoc Judaico suscepto jejunio avertit, et in concionis fine alios qui ab hujusmodi Judaïco jejunio abstinerent hortatur, ut fratres suos avocent ab hujusmodi jejuniis, quæ theatralibus etiam spectaculis longe pejora essent. T. I. p. 616.

Quintam homiliam orditur ab auditorum frequentia, quam solito majorem esse gaudet, et pristinum argumentum ardentius suscipit, ac Judaica omnia prorsus abrogata esse pronuntiat. Templum vero Jerosolymitanum numquam esse restaurandum probat, non ex Christi modo, sed ex prophetarum etiam prædictionibus. Leges Christianorum solummodo in perpetuum servandas esse, cæteras omnes obsolevisse. De Judæorum postea pernicie pluribus agit, ultionemque Dei de illis sumtam fuse persequitur. Danielis vero prophetias minutatim explicat, peculiaremque sermonem de hebdomadibus Danielis instituit. Judæorum ut templum restituerent conatus commemorat, sub Hadriano Imperatore,

sub Constantino, demumque sub Juliano Apostata, qui ipsis favebat; et tamen omnia illis frustra cessere. Demum postquam dixerat Malachiam prophetam Christianum cultum præsignificavisse, claudit concionem, cæteris homiliis duplo saltem longiorem; ita ut etiam ex orandi ardore atque prolixitate raucitatem contraheret.

Neque tamen ille sic destitit a concionando, sed postridie raucus oratoris munus suscepit, et sextam homiliam dixit præsente Flaviano episcopo et magna populi frequentia. Atque de templi destructione sub Vespasiano primum loquitur, et oratoris magis quam χρονογράφου munus exercens, dicit jam quingentesimum annum agi ex quo templum Jerosolymitanum destructum fuerat; licet non plus quam trecenti decem et octo anni ab excidio illo elapsi essent. Verum solet Chrysostomus in concionibus suis has temporum rationes et supputationes parum curare, ut alibi observamus. Hinc vero scopum persequens S. doctor, dicit et probat necem Christi malorum causam Judæis fuisse, aitque Deum indignius tulisse Christi necem, quam vituli adorationem. Ex prophetis denuo probat futuram Judæorum reprobationem. Deinde quanta sit sacerdotii dignitas demonstrat, et nunc abrogatum esse apud Judæos sacerdotium evincit, observatque libros sanctos non sanctam efficere synagogam, nihilque non agit ut auditores suos avertat a synagogæ et aditu et imitatione.

Idipsum argumentum persequitur in septima concione probatque Judaicos ritus abrogatos esse, sacerdotes apud Judæos esse non posse, unicumque sacrificium esse per corpus Christi; ac legem sublatam fuisse, non ob peccata Judæorum, sed quod imperfecta esset. Demum ad Melchisedecum venit, cujus sacerdotii dignitatem celebrat, et ex propheta probat sacerdotium illud extremum esse, exque Pauli dictis Christum esse verum illum sacerdotem ex ordine Melchisedeci. Hac vero in re diutius immoratur, demumque claudit, auditores cohortans ut fratres suos a Judaicis observationibus avertant, et ad veram reducant viam. « Propter hoc enim, inquit, nos tantum laborem suscipimus, neque ut plausum strepitumque referamus, sed ut avulsos ad viam veritatis reducamus. »

Octavam habuit postquam jejunium Judæorum transierat, quod jejunium ebrietatem esse dicit. Rursumque auditores hortatur, ut fratrum emendationi et saluti consulant et advigilent: nec modo ante peccatum, sed etiam post peccatum manus illis porrigendas esse dicit, ut Deus fecit Adamo. Peccata vero fratrum corrigenda, non evulganda esse. Quoniam autem Judæi se medicos esse dicebant, atque incantationibus ac ligaminibus ad curandos morbos utebantur, contra eos qui ad tales medicos confugerent insurgit Chrysostomus, aitque mala potius patienter ferenda, quam tales adhibendas curationes, atque ad Deum et ad sanctos martyres esse confugiendum, ac signo crucis utendum.

Hoc tempore habita fuit concio illa in Psalmum 41, *Quemadmodum desiderat cervus*, etc., ut ipse Chrysostomus nec obscure indicat initio his verbis: « Vos quidem, » inquit, « nos nuper admirabamini, quando verba fecimus de Melchisedeco, propter eorum quæ dicta sunt longitudinem: ego autem vos admirabar propter vestram in audiendo attentionem et sapientiam, et quod cum prolixior se obtulisset oratio, nos ad finem usque consequuti estis. » Et quibusdam interpositis: « Quemadmodum ergo tunc dicebam, quod dum lupi gregem invadunt, relicta fistula, fundam in manum sumunt pastores: ita nunc, dum festa Judæorum præterierunt, qui sunt quibusve lupis immaniores, relicta rursus funda, redeamus ad fistulam. » Hinc vides hanc in Psalmum 41 homiliam tunc habitam fuisse, cum nuper de Melchisedeco multa dixisset, et homilias contra Judæos absolvisset. Multa autem de Melchisedeco dixit in homilia contra Judæos septima, quæ est penultima illius argumenti. Quod vero de pastore dicit, adveniente lupo fundam sumente, in quarta habetur, ubi initio secundi contra Judæos belli sic classicum canere videtur Chrysostomus: « Rursus infelices illi mortaliumque omnium miserrimi Judæi jejunaturi sunt: rursus Christi gregem muniamus necesse est. Quandoquidem et pastores, quamdiu noxia bestia molesta non est, sub ilicem aut populum porrecti, fistula canunt, sinentes oves libere pro suo arbitratu pascere: verum simulatque senserint alicunde luporum incursionem imminere, mox abjecta fistula fundam arripiunt, et emisso calamo, fustibus et saxis obarmant sese, proque ovili consistentes, magno clamore ingentique ululatu vociferantes, frequenter ipso clamore feram, priusquam irrumpat, abigunt. » Itaque post Septembrem anni 387, postquam homilias illas quinque contra Judæos dixerat, vel fortasse postquam ultimam dixerat, quæ etiam post jejunium Judæorum habita fuit, hanc homiliam dixit, quam tamen inter Expositiones in Psalmos

: concinnatas, eorum qui nos præces-
plo reliquimus.
tem narrat qua de causa Deus psal-
m nostram induxerit, ut nempe socor-
nes erigeret, animam recrearet, alia-
ominibus impertiret. Postea de modo
ulta dicit, et aliquas adhibet voces,
usurpatas, quas non intelligentes bene
retes, perperam verterunt, et quarum
sum multis aliorum patrum et scripto-
lis explicavimus in Monito.
techeses, quas ad illuminandos seu
os Chrysostomus habuit post Homilias
didimus. Illas vero, maximeque pri-
adragesima anni 387 dictam fuisse
' existimamus; Tillemontius vero in
utramque amandare mavult. Qua de
disseruimus in Monito ad easdem,
. In prima catechumenos instituit, et
scire par erat : neque enim omnia
catechumeni; mysterium namque ca-
bant, donec initiati essent. Laudat
juvenes baptismum essent accepturi,
negligentiam improbat, qui baptismum
usque ad mortem. Baptismi nomina
locet, nempe lavacrum regenerationis,
, baptisma, sepultura, crux et alia :
discrimen esse dicit inter baptismum
et Christianorum. Christiano linguam
hibendam esse, ex qua lapsus multi
Claudit demum dicens a juramentis
n esse, quod malum Antiochiæ maxime
ris invaluerat, atque illo solum anno
adragesimam totam contra juramenta
solebat, quod sententiam nostram fir-
ur.
da catechesi illuminatorum seu ba-
officia explicat : verba refert in ba-
ata, nempe, *Abrenuntio tibi, satana,
tuæ et cultui tuo.* Unde occasionem
ndi mulieres, quæ nimio ornatui stu-
mpam vero satanicam esse dicit, thea-
es ludos, dierum observationes, præ-
mina. Loquitur etiam de iis, qui car-
: ligaturis utebantur, quique numi-
andri Macedonis aurea capiti et pedibus
ant, atque in regis idololatræ imagine
ant : at in cruce Christi tantum spem
esse dicit. In hujusmodi insanas super-
ulta profert, et eos qui incantamenta
vehementissime coarguit, atque hoc
icto catechesin claudit, *Abrenuntio
tibi, satana, et pompæ tuæ et cultui tuo, et
conjungor tibi, Christe.*

Homilia de Prophetiarum obscuritate. t. 6. p. 168.

Homiliæ duæ de Prophetiarum obscuritate ad annum 388 consignantur a cl. viro Tillemontio, sed ex conjectura tantum; atque ex iis quæ in Monito diximus incertum prorsus videtur, quo anno emissæ fuerint. In prima docet quomodo tractanda sit Scriptura sacra, de Melchisedeco quædam habet, ac paucis Anomœos carpit, et contra hæreticos probat generationem Christi æternam esse, generationem vero ejus corporalem, etsi certam, intelligi et explicari non posse : Vetus Testamentum obscurum esse dicit et consulto ex divina providentia factum, ut obscurum et explicatu difficile esset : additque præscientiam Dei non esse peccatorum causam. Ideo autem prophetas obscure futura annuntiasse putat, ne ante tempus Judæi illa intelligerent. Neque tamen omnia obscura fuisse; nam inutile fuisset sic futura omnia prænuntiare.

In secunda quoque, quæ inter longissimas Chrysostomi conciones computanda est, causas obscuritatis affert. Prima causa est, quia sicut velamen Moyses in monte habuit, qui Moyses legislator est : ita quoque legem velamen habuisse, nempe obscuritatem; sed neque legislatori vitio vertendum, neque legi crimini dandum fuisse velamen, sed auditorum infirmitati tribuendum. Secunda causa obscuritatis veteris Testamenti est, quia non scriptum fuit lingua Græca, sed Hebraica; cum autem ex Hebraica in Græcam linguam translatum fuerit, maximam habet difficultatem. Translatum autem fuit Græce, inquit, sub Ptolemæo rege, trecentis annis ante adventum Christi; adventus autem Christi quæ amiseramus auctiora nobis restituit. Dicit postea orationem multitudinis magnam vim habere. His addit diaconi dicta in Liturgia, queis plebem ad precandum hortatur. Ait deinde morum correctionem Scripturæ sacræ finem esse : et postquam contra Manichæos quædam dixerat, claudit dicens peccatorum recordationem esse peccanti remedium.

Secundam de Prophetiarum obscuritate homiliam in Dominica dixerat. Paucis vero postea diebus illam homiliam habuit, quæ inscribitur, *Adversus eos qui dicerent dæmonas gubernare res humanas.* In hujus enim principio illa omnia repetit, quæ in fine illius concionis se dixisse testificatur; nimirum de sanctis justisque viris, qui sua peccata, non autem aliena, cum dolore exsecrationisque significatione commemorabant : exempla enim eadem omnia eodemque ordine recenset.

114

Aliæ conciones. T. 2. p. 245.

Orditur autem ab Antiochenorum assiduitate, aitque timuisse se ne multiplicitate dictorum fastidium crearet; sed gaudere se quod magis desiderium et audiendi voluptatem auxerit; tum superius dicta repetit, ut diximus, et postea sermonem orditur narrans unde originem duxerit divisio linguarum. Hinc narrat Adamum in portu naufragium fecisse; nempe cum bonis omnibus abundaret, suadente diabolo, e paradiso ejectus fuit; sed Deum effecisse ut lucrum damno majus esset, et naturam nostram ad thronum regium extulisse. Nam Deus non cum dat modo, sed etiam cum aufert bonus est. Evæ etiam profuisse quod a diabolo decepta fuisset; cum enim filium peperisset, dixit, *Possedi hominem per Deum*, experientia nempe sua edocta a Deo bona omnia promanare. Postea agit de variis malitiæ generibus, demumque de providentia Dei.

T. 2. p. 260. Secundam posuimus Homiliam de diabolo tentatore, quam an ante an post primam habuerit incertum. Exploratum certe omnino videtur illam, quam post initium hujus se biduo ante habuisse dicit, non esse eam quam primam posuimus, ut in Monito fusius probatur. Hujus porro secundæ titulus est : *Adversus eos qui objiciunt, cur e medio sublatus non sit diabolus; et quod hujus malitia nihil nos lædat, si attendamus; et de pœnitentia.* Hæc probanda suscipit Chrysostomus, et primo Flavianum episcopum præsentem laudat a caritate, a summa modestia. Dicitque postea non diabolum lædere hominem, sed summam hominis ignaviam, quæ et rectum membrorum usum corrumpit, et alia importat mala. Claudit vero sermonem dicens quinque esse pœnitentiæ vias; primam nempe, damnationem peccatorum; secundam, si acceptarum a proximo injuriarum non recordemur; tertiam, orationem ferventem et accuratam; quartam, eleemosynam; quintam, modestiam et humilitatem.

Concionem sequentem de Ignavia biduo post secundam se habuisse initio testificatur, dum ex populo multi ad theatrales ludos se contulerant, quos vehementer insectatur. Postquam autem dixerat voluntatem esse dominam, et ex voluntate contingere ut mali cum bonis permixti sint, quærit iterum cur diabolus in medio relinquatur, et respondet, quia iis qui vigilant et sibi attendunt, non modo nihil nocet, sed etiam utilis est, non ex voluntate sua, quæ mala est, sed ex ipsorum fortitudine, qui ejus malitia, ut par est, utuntur, ut Jobo contigit. Hominesque solos dicit auctores esse peccati : nam ex voluntatis proposito boni vel mali sumus. De Jobo postea multa dicit; ejusque patientiam in exemplum proponit, ut quæ omnibus consolationi esse possit : demumque claudit dicens, cum Spiritus gratia faciliora certamina omnia esse, maximeque post adventum Christi, cum gratia illa abundantior est.

Hactenus annum et plerumque diem, quo conciones dictæ fuerant, sequuti sumus, interdum non dubiis indiciis, aliquando ex conjectura tantum : atque ad annum 388 sic pervenimus. Neque dubium annis 389, 390, 391, indefessum oratorem ad populum Antiochenum multas ex iis quæ supersunt habuisse conciones, quæ nullam vel anni vel diei notam præ se ferunt. In annum vero 392 referimus homiliam inscriptam de Cœmeterio et de Cruce, quam dicit viginti aut paulo minus diebus antequam de sanctis mulieribus Bernice, Prosdoce et Domnina concionaretur; ut non dubiis notis colligitur ex initio postremæ hujusce concionis, ubi se ante viginti fere dies concionatum, multa dixisse ait in hæc verba : *Contrivit portas æreas, et vectes ferreos confregit;* quæ optime conveniunt in hanc de Cœmeterio et Cruce homiliam. Hinc Græci putantes festum de Cruce, quod mense Septembri die 14 occurrit, a Chrysostomo memorari, festum sanctarum Domninæ et filiarum viginti postea diebus, quarta videlicet Octobris, celebrant; sed perperam. Non enim in festo sanctæ Crucis, quæ in Septembrem incidit, quæque nondum illo ævo celebrabatur, hanc dixit homiliam Chrysostomus; sed in die Parasceves, eadem nempe qua crucifixus est Dominus, ut ipse plurimis in locis declarat. Verum ea de re audiendus est Tillemontius p. 571 : « Reliquum igitur est ut credamus festum S. Domninæ et sociarum Antiochiæ, non quarta Octobris, sed decima quarta Aprilis, qua die notatur in Martyrologio Hieronymi et aliorum, celebratum fuisse. Quod spectat autem ad annum quo hæ duæ homiliæ habitæ sunt; queritur Chrysostomus tunc magnum excitari tumultum, cum accederetur ad sacram communionem : eademque utitur querimonia in concione de die Natali anno 386, et in concione de Epiphania paucis post diebus habita anno 387 : unde fortassis in alterutrius anni Parasceven hæc homilia conjicienda videatur. Verum anno 386 festum S. Domninæ, sive decima quarta dies Aprilis, undecimo post Parasceven, et anno 387 undecimo ante Parasceven die occurrebat. Probabilius ergo referatur in annum 392, quo Pascha celebrabatur vigesima octava Martii, et decima quarta Aprilis, octodecim diebus post sanctam

Parasceven. » Imo viginti diebus; si vigesimam sextam Martii, quæ Parasceves, et decimam sextam Aprilis, qua sanctæ Domninæ festum celebrabatur, connumeres.

His adjicimus, nos ex admonitione circa tumultum in accedendo ad sacram communionem, non multum moveri, ut eam vel in annum 386, vel in annum 387 conjiciamus. Neque enim in homiliis tantum de Natali et de Epiphania admonitio hujusmodi occurrit, sed etiam in homilia præcedenti de Juda proditore, cujus annum assignare non potuimus. Quid enim incommodi accidat, si ponamus Chrysostomum multis variisque annis, quia par tumultus a populo concitabatur, eadem 115 uti admonitione opus habuisse. Meliori igitur calculo in annum 392 referimus, etsi non omnis prorsus tollitur dubitandi causa. Nam ut diximus in Monito ad homilias et alibi, tabulæ Paschales, quæ sunt posterioribus sæculis concinnatæ, cum veteribus calculis non semper concordant, iisque non omnino fides est habenda.

Nondum elapsis viginti diebus a Parasceve Paschæ, in qua concionem de Cœmeterio et Cruce dixit, Homiliam habuit de SS. Bernice et Prosdoce virginibus et de S. Domnina earum matre, ut ipse Chrysostomus perspicue dixit initio. Orditur autem ostendens ante Christi mortem, cum nondum ipse portas æreas et vectes ferreas crucifixus confregisset, homines admodum mortem metuisse; in exemplumque affert viros in veteri lege sanctissimos, Abrahamum nempe, Jacobum et Heliam, qui ingentem mortis timorem præ se tulerunt. Post mortem vero Christi, ii qui qui in ipsum credunt illiusque amore tenentur, mortem omnino contemnunt, imo illam appetunt; nec viri modo, sed etiam mulieres, puellæ et virgines. Hinc historiam texit Bernices, Prosdoces et Domninæ earum matris, quæ ad mortem pro Christo quæsitæ, divino afflante Spiritu, in flumen se conjecere.

16. Huic homiliæ aliam subjungimus, quæ licet non eodem, sed ignoto nobis anno dicta fuerit, hic tamen commemoranda est, quia quædam habet ad explicandam priorem opportuna. Antehac ignota primum a nobis edita fuit. Habita porro est paucis post Resurrectionem Domini diebus, et quidem, ut in fine concionis innuitur, in festo sanctarum Bernices, Prosdoces et Domninæ matris. Hic autem illas nominatim non recenset Chrysostomus, sed adeo clare indicat, ut perinde certum sit de illis agi, atque si proprio nomine appellarentur. Agitur nimirum de matre et de filiabus, quæ servandæ fidei pudicitiæque causa, post relictam patriam sese in flumen præcipitarunt. Singulare quidpiam hic carptim dicit, quod in priore de SS. Bernice et Prosdoce homilia non comparet; nempe tyrannum quemdam cælibem virginitatem earum, nempe Domninæ filiarum, tentare voluisse, sed inaccessas fuisse virgines: quod utique licet sileatur in priore, congruit tamen cum iis, quæ num. 7 dicuntur, nempe Domninam sese cum filiabus in flumen præcipitasse, non quod tormenta metueret, sed quod timeret ne quis filiarum suarum virginitatem corrumperet: quo innuitur judicem seu tyrannum Domninæ filiabus cupiditatis oculos adjecisse. Huic de sanctis mulieribus sermoni præmittit Chrysostomus concionis præteritæ reliquias, ubi postquam quæsitum fuerat, cur Joannes solus evangelistarum de Lazaro quatriduano loquutus esset; cum causam attulisset, de Lazaro non pauca solito stylo edisserit. Ex tempore autem pronuntiata fuisse videtur hæc concio, ut aliæ non paucæ, quæ paris sunt brevitatis.

In hunc annum Tillemontius confert Homiliam T.2.p.447. de Ascensione, quia nempe post Homiliam de Cœmeterio et Cruce, quæ habita fuisse putatur anno 392, dicta fuit: nam in principio Homiliæ de Ascensione dicit: « Etiam cum crucis memoriam recoluimus, extra urbem ejus solemnitatem celebravimus;» indeque arguit eodem anno utramque habitam fuisse, non animadvertens Chrysostomum initio concionis de Cœmeterio et Cruce dicere, ex lege lata a majoribus statutum fuisse, ut solemnitas istæc extra civitatem in quodam assignato loco celebraretur. Ergo quotannis extra urbem in die Parasceves conventus habebantur: nec potest quidquam ex supra allatis verbis ad annum statuendum colligi. Ideo autem extra urbem celebrari hoc festum dicit, quia isto in loco martyres sepulti erant. Quoniam vero eodem in loco etiam hæretici quidam sepulti fuerant, nec sine scrupulo populus ad sepulcra martyrum preces fundebat, ob illam viciniam; ideo Flavianus episcopus vera martyrum ossa istinc auferri curaverat, et in ecclesiam Romanesiam dictam transportari, ubi populus precabatur, et conciones habebantur. Exhinc vero de angelis ubique et in ecclesiis maxime præsentibus loquitur: aitque diaconum in Liturgia dicere, *Angelum pacis rogate*. Postea de Ascensione Domini agit, docetque quomodo Christus ad dexteram Patris sedens, mediator Dei et hominum sit. Quænam differentia sit inter Ascensionem Christi et ascensionem

Eliæ explicat, ac cum summa modestia et humilitate concionem claudit.

Hoc item anno 392, vel circiter, putat Tillemontius Chrysostomum orationem habuisse in laudem Diodori Tarsensis : quam temporis notam nec impugnare, nec ut omnino certam defenderet licet. Orationem jam habuerat Diodorus in qua Joannem Chrysostomum laudibus extulerat. Chrysostomus vero, laudum minime cupidus, suas ipsi laudes reddidit, et orationem texuit brevissimam, quia post illum eadem die concionaturus denuo erat Diodorus, ut clare ipse innuit in fine ἐγκωμίου. More quippe receptum vidimus Antiochiæ, ut eadem die in eademque ecclesia duo concionarentur. Diodorus vero episcopus Tarsensis, qui olim fuerat Joannis Chrysostomi magister, libenter ad id officii admittebatur; quia olim presbyter Antiochenus id muneris diu exercuerat, quo tempore Ariani, cum auctoritate plurimum valerent, Catholicos infestabant. Iis cum fortiter obsisteret Diodorus, ab Arianis sæpe pulsus est, sæpe in periculum capitis venit; ac si non re, saltem proposito martyr fuit, ut dicit ipse Chrysostomus, tum in ista oratione, tum in fragmento quodam ex Facundo Hermianensi excerpto, quod illi in hac editione subjungitur.

T.3.p 747.

Innumeras certe homilias Antochiæ habuit Chrysostomus, quarum magna pars ad nos usque pervenit. At earum omnium vix ac ne vix quidem potest annus assignari. Ex earum numero sunt Homiliæ in Genesim, numero 67, quas Constantinopoli habitas fuisse dicit Photius, subdubitans tamen, nec rem quasi certam referens. Verum Antiochiæ certissime dictas fuisse multis argumentis probat Tillemontius, nosque quamplurimis additis confirmavimus in Præfatione ad Homilias in Genesim quarto Tomo, et in Præfatione ad conciones in Principium Actorum tertio Tomo, et alibi.

T. 4. p. 1.

Homilias vero in Oziam dixisse potuit ante Homilias in Genesim : id certum videtur secundam saltem habitam fuisse aliquanto tempore ante quam de Nominibus, sive de Mutatione nominum homilias inciperet. Etenim in homilia secunda in Oziam, cum de nomine Abram in Abraham mutato ageret, dixit ille numero δ, ἀλλὰ περὶ μὲν ὀνομάτων ἐν ἑτέρῳ καιρῷ διηγήσομαι, *Verum de nominibus alio tempore disseram*, id est de mutatione nominum : illas enim de Mutatione nominum homilias interdum de Nominibus appellat. In illis vero de Mutatione nominum homiliis de nomine Abram in Abraham mutato non semel agit. Primam cum Tillemontio diu post secundam ablegavi et in aliud tempus distuli, quartam quoque a reliquarum serie amovendam censui : secundam vero, tertiam, quintam et sextam continenter ponendas esse censeo. Sexta paucis diebus ante Quadragesimam habita fuit, ut ibidem narratur. Vide Monitum ad homilias hasce Tomo sexto p. 73.

T. 6. p 95. 110

In prima, quam loco mutandam putamus, gaudet de populi frequentia et concursu, dolet autem quod auditores, dum concio haberetur, incompositas voces emitterent, tumultuarentur ac lymphatis similes circumagerentur, de Seraphinis pauca dicit. Illos autem increpat, qui ad spectacula prodirent, quique sic mysteria divina cum dæmoniacis miscerent.

In secunda, quam primam putamus, in illud, *Vidi Dominum sedentem*, etc., multa profert. Divinam naturam etiam angelis incomprehensibilem esse pronuntiat; ideoque carpit Anomœos, qui de natura illa impios proferrent sermones.

Homiliæ tertiæ argumentum sunt hæc verba, *Elatum est cor Oziæ*. Dicit autem ille superbiam, etiam ex bonæ conscientiæ testimonio oriri posse, et bonis operibus instructum magis oppugnari a diabolo : tantumque malum inferre animæ superbiam, quantum corpori tumores.

Quarta concio, quam loco movendum esse censemus, in argumentum habet hæc verba : *Factum est in anno in quo mortuus est rex Ozias*, etc. Dicit facilius esse solem exstingui, quam Dei Ecclesiam deleri. Occasione autem Oziæ regis affirmat et probat sacerdotum dignitatem majorem esse, quam regum.

Quinta et sexta, licet alio longe tempore pronuntiatæ, idem argumentum pertractant, et de Oziæ superbia agunt. Hinc de sacerdotum potestate agitur, docetque Chrysostomus, quo pacto debeat sacerdos peccantem principem corripere. In sexta vero de Seraphinorum dignitate loquitur. In fine docet quomodo ad sacram mensam sit accedendum.

Jam vero quæritur quo anno conciones in Genesim habitæ fuerint, quæ sane longe difficilior quæstio est. Circa tempus, quo scriptæ fuere, operose edisserit vir sagacissimus, omniumque longe accuratissimus Tillemontius, cujus verba Latine translata referre ne pigeat : «Quod spectat annum, quo hæ homiliæ sunt habitæ, nonnisi conjectura dicere possumus. Illas Chrysostomus habere cœpit Dominica jejunium præcedente, quo per Quadragesimam illud argumentum, ut veri-

simile est, tractant. Secunda enim die sequenti, feria scilicet secunda et primæ diei jejunii, dicta fuit; tertia feria tertia, quarta die insequenti. Sicque reliquas omnes singulis diebus habitas fuisse credere est, licet id non significet Chrysostomus, nisi forte ex occasione quadam aliud argumentum tractandum occurreret. Certum quippe est populum quotidie in ecclesiam convenisse, Chrysostomumque singulis diebus concionatum esse. Eodem etiam in Genesim argumento pergebat sabbato et Dominica, licet iis diebus non jejunaretur: nam undecima homilia in horum alterutro die dicta fuit. Homilia quinta, sexta, septima, octava, nona, continenter, suis quæque diebus, habitæ fuerunt. Neque dicere possis eas ad quinque dies jejunii secundæ hebdomadis pertinere: nam decima in die jejunii dicta fuit, et in hebdomada quinque tantum jejunii dies erant: undecima vero sabbato illius secundæ hebdomadis pronuntiata est. Si ergo Homiliæ in Genesim singulis diebus una serie habitæ fuerint, id quod circa sex saltem priores omnino verisimile est; sexta utique feria sexta primæ hebdomadis Quadragesimæ pronuntiata fuerit.

« In sexta homilia Chrysostomus queritur Antiochenos, nulla quotidianarum adhortationum, nulla Quadragesimalis pœnitentiæ ratione habita, circi ludis interfuisse. Hi haud dubie circenses ludi eadem ipsa die celebrati fuerant; nam in Quadragesima vespertino tempore conciones habebantur: unde consequi videtur hunc annum esse aut 395 aut 396. Kalendarium enim Romanum ludos nullos assignat initio mensis Martii. Ludi quippe Gotthici, qui a quarta Februarii ad nonam habebantur, non hic a Chrysostomo commemorantur. Verum ludi adhuc assignantur undecima Februarii, quæ anno 395 concurrit cum feria sexta primæ hebdomadis Quadragesimæ, quia Pascha istius anni incidit in vigesimam septimam Martii. Annotantur etiam ludi ad ultimam Februarii, id quod ad annum 396 pertinere potest, quo, cum Pascha incideret in decimam tertiam Aprilis, vigesima nona Februarii concurrebat cum feria sexta primæ hebdomadis Quadragesimæ. Ex istis vero duobus annis anteferendum ducimus annum 395, quia putamus Chrysostomum anno 396 Homilias de Pœnitentia habuisse. Quibus ita constitutis ludi circenses illi, de quibus queritur Chrysostomus homilia 41, quæ tribus post Pentecosten hebdomadibus habita est, id est, forte sabbato 4 Junii, si vere dicta sit anno 395; ludi, inquam, circenses, illi fortasse erant, qui ad primam istius mensis diem notantur. Verum hæc non ut rem exploratam et certam damus: cum maxime ignoremus utrum hoc Kalendarium tunc temporis Antiochiæ in usu esset, nec sciamus utrum ludi omnes circensium cursus exhiberent. Poterant item ludi celebrari consueto ordine. Imo etiam ludi annotantur ad duodecimam diem Februarii, perinde atque ad undecimam; ita ut, cum Chrysostomus absterret eos qui circo adfuerant, videatur monere debuisse, sequenti die exploratum fore num monitis suis obtemperassent. Verum ii, qui duodecimo die celebrabantur, non erant forte circenses: nam ibi Calendarium non notam habet *Com. XXIIII*, id est, *Commisuræ XXIV*: quæ videtur mihi esse nota ludorum circensium. Illa quoque nota *Cm. XXIIII*, et *Cm. XII*, occurrit ad nonam, vigesimam quintam et vigesimam septimam Februarii: verum hi dies ne per totum quidem tempus, quo presbyter fuit Chrysostomus, in feriam sextam primæ hebdomadis Quadragesimæ incidunt. Illa nota *Cm.* ad ultimam Februarii non ponitur, quo etiam excluditur annus 396.

«Alio item argumento abducimur ne anni 396, quem assignamus, notas esse certas putemus: quod videlicet non omnino exploratum sit sextam homiliam feria sexta habitam fuisse. Cum enim undecima sabbato secundæ hebdomadis haud dubie dicta fuerit, ex tredecim præcedentibus diebus, incipiendo a Dominica ante Quadragesimam, in qua prima homilia habita fuit, tres certissime dies, aut concione vacui fuere, aut conciones habuere ad aliud argumentum pertinentes, vel si ejusdem argumenti fuerint, certe jam deperditas. Atqui tres illi dies nonnisi ante quintam, vel decimam, vel undecimam statui possunt, quia aliæ omnes continenter et una dierum serie dictæ sunt. Ex hisce porro tribus unus saltem inter decimam et undecimam constituendus: qui enim pransi decimæ adfuerant, non feriam sextam, ut credere est, delegerunt, ut jejunium solverent.»

Hactenus Tillemontius: ubi observes quanto labore ac studio uti solet, illas temporis notas sit persequutus, quantaque prudentia a judicio absolute ferendo abstineat. Contra illam vero sententiam, quam ille hærens et subdubitans amplectitur, alii et fortasse majores possunt scrupuli proferri. Kalendarium enim illud Romanum Constantini Magni anno 325, ut fertur in titulo, editum et a Petavio publicatum in Uranologio p. 112, incertum est an idem manserit ad usque

finem sæculi quarti : imo certum videtur in multis saltem mutatum fuisse : nam secundum profanæ plurium deorum religionis ritum concinnatum est totum : qui impii ritus demum sub Theodosio Magno sublati sunt. Ad hæc certum videtur urbes illas orbis præcipuas, qualis erat Antiochia, suos aut aliquos saltem sibi proprios habuisse ritus, quantum ad ludos et alia in Kalendariis adscribi solita : quo posito quid possumus ex Kalendario Romano circa Antiochenos ritus statuere? Quod vero dicitur querimoniam Chrysostomi initio homiliæ sextæ non spectare ludos Gotthicos, id certe divinando dici videtur. Quis enim scit an in ludis Gotthicis, saltem in eorum quibusdam, cursus equorum adhiberetur? at contra hujusmodi cursus totus est Chrysostomus in homilia sexta. Demum tabulas Paschales, queis hæ omnes conjecturæ nituntur, aliquando fallaces esse supra probavimus. Nec tam perspicue scimus utrum circa celebrationem Paschæ, ritum Alexandrinum servarent Antiocheni. Iis omnibus itaque perpensis, fateamur necesse est, incertum prorsus esse quo anno hos in Genesim sermones Antiochiæ habuerit Chrysostomus. Id unum sine dubio scimus, magnam eorum partem in Quadragesima dictam fuisse, illamque Quadragesimam non esse anni 386, in qua octo ab his diversos habuit sermones; neque anni 387, quam pene totam in deploranda Antiochenorum ob eversas statuas calamitate absumsit.

Certo constat etiam multas alias diversi argumenti habuisse homilias Chrysostomum intermisso concionum in Genesim cursu, ut in magna et sancta hebdomada de Juda proditore, in Paschate contra Ebriosos, post Pascha homilias quinque in Principium Actorum, et homilias quatuor de Mutatione nominum. Una vero serie homilias triginta duas in Quadragesima : si alterius argumenti homiliæ quæpiam hunc cursum interpellaverint, eæ jam non exstant. Operæ pretium autem fuerit illarum per Quadragesimam homiliarum ordinem, et quanto elapso temporis spatio alia aliam sequuta sit, hic paucis perscribere.

Prima concio dicta fuit Dominica die, quæ Quinquagesimæ penes nos vocatur, antequam quadragesimale jejunium iniretur; secunda, die sequenti qua jejunium incipiebatur; tertia et quarta in feriis tertia et quarta : hæ continenter singulis diebus dictæ sunt. Incertum vero est, utrum inter quartam et quintam homiliam aliqua dies intercesserit, aut concione vacua, aut ad aliud concionandi argumentum deputata. Ut ut est, quinta, sexta, septima, octava et nona homiliæ continenter singulis sibi succedentibus diebus dictæ sunt, partim in prima, partim in secunda Quadragesimæ hebdomade : decima etiam in secunda hebdomade aut feria quinta, aut sexta : undecima in sabbato secundæ hebdomadis : duodecima habita est post aliam vel alias, quæ ad diversum a Genesi argumentum spectabant. Inter duodecimam quoque et decimam tertiam vel unus vel plures dies intercesserunt. Decima quarta dicta est die decimam tertiam insequente : decima quinta similiter sequente die : decima sexta, die item sequente : decima septima uno vel pluribus post decimam sextam diebus : decimam septimam decima octava, nulla die interposita, sequuta est; decima nona an continenter habita sit ignoratur; similiterque vigesima, quam diebus sequentibus, nulla vacante die, exceperunt vigesima prima, vigesima secunda, vigesima tertia, vigesima quarta. Brevique interposito spatio, continuis diebus vigesima quinta, vigesima sexta, vigesima septima, vigesima octava. Vigesima nona an die post vigesimam octavam sequente habita sit, ignoratur. Trigesima cum magnam hebdomadem attigisset, ut ipse Chrysostomus ait : trigesima prima et trigesima secunda in hebdomadis sanctæ diebus, qui feriam quintam in cœna Domini præcedunt.

Hic longo temporis spatio Homilias in Genesim Chrysostomus intercepit, ac feria quinta in cœna Domini de Juda proditore loquutus est, et feria sexta homiliam de Cruce, atque in die sancto Paschæ concionem contra Ebriosos et de Resurrectione; post Pascha autem Homilias in Principium Actorum : ita ut intermissas in Genesim homilias post Pentecosten tantum resumserit. In principio enim homiliæ trigesimæ tertiæ se a multo jam tempore cursum illum intermisisse dicit. Post trigesimam tertiam trigesima quarta insequenti die dicta fuit, et postridie trigesima quinta : hanc continenter subsequuta est trigesima sexta, quam excepit trigesima septima. In triduo continenter 38, 39, et 40 habitæ sunt. Post aliquot interpositos dies quadragesimam primam habuisse videtur. Biduo autem sequenti quadragesimam secundam et quadragesimam tertiam. Postea vero concionem de Samaritana habuit, ac subinde quadragesimam quartam in Genesim pronuntiavit, et paulopost continenter 45, 46, 47 et 48, similiter 49 et 50; et aliquot postea diebus quinquagesimam primam : numerum auxere biduo sequenti 52 et 53.

Quinquagesimam quartam emisit postquam de

Conversione sancti Matthæi concionem habuerat: quam concionem sequutæ sunt 55, 56, 57 et 58. Seriem intercepit concio de Observationibus legalibus, post quam die sequenti quinquagesimam nonam dixit. Paulopost autem 60, 61, 62, pronuntiavit, quam postremam die sequenti sexagesima tertia, sequuta fuit, et paulopost sexagesima quarta, et postridie sexagesima quinta, paulopost sexagesima sexta, inter quam et sexagesimam septimam aliquid spatii intercessisse videtur. Sicque omnes in Genesim conciones completæ fuerunt.

Stylus Chrysostomi in his homiliis nescio quid novi præ se fert. De his homiliis loquens Photius ait hic observari consuetam Chrysostomi claritatem, puritatem, splendorem et copiam dicendi, sententiarum frequentiam et aptissimarum similitudinum abundantiam; sed eas remissiore et humiliore dicendi genere scriptas, tantumque Homiliis seu Commentariis in Acta stylo inferiores esse, quantum illa in Acta Commentaria inferiora sunt Commentariis in Epistolas Pauli et in Psalterium. Ac revera hæ conciones, licet magnam ubertatem atque solitam Chrysostomi inventionis felicitatem præ se ferant, non tamen pari studio vel accuratione concinnatæ videntur. Hic sæpe animadvertas longissimas texi periodos, quæ parentheses alias super alias tam frequenter exhibeant, ut principii oblitus orator, sententiam imperfectam relinquat, et aliquando verbum ad σύνταξιν necessarium prætermittat. Neque vero id mirum tibi videatur, si perpendas, periodos illas aliquando ita extendi, vix ut in pagina una absolvantur. Hinc inferas oratorem nostrum hæc concionantem, non ita semper paratum meditatumque ad concionem venisse, sed multa ex tempore ut menti sese offerebant dixisse.

Si causam porro quæras, perpendas velim ipsum in hac Quadragesima ad usque hebdomadis sanctæ dimidium, non modo illas triginta duas priores homilias habuisse, sed etiam alias identidem memoratas, quæ suadente quapiam temporis occasione Homiliarum in Genesim cursum interpellabant, et fortasse alias quoque dixisse ab se non commemoratas, ita ut quotidie ferme, et quidem longissime concionatus sit. Id autem a viro præsertim qui per totum annum concionandi officium exsequebatur, non posse sine extemporali declamatione identidem saltem repetita præstari, fateamur necesse est. In extemporali autem declamatione, ubi ingenium tanta pollens inventione, nova semper oratori suppeditat, quid mirum si nonnumquam contra præceptiones grammaticas peccetur, et si minor ἀκρίβεια in syntaxi occurrat.

Diximus Chrysostomum Homiliarum in Genesim cursum intercepisse, ut feria quinta in Cœna Domini de Juda proditore ageret. Homiliam vero de Juda proditore aliquot ante annos, ut credere est, jam habuerat, sed illam retractavit, initiumque mutavit, et quædam addidit, ut eam feria quinta in Cœna Domini diceret, quod etiam in aliis homiliis fecisse deprehenditur. Occasione proditionis Judæ dicit, non necessitate hominem ad bonum pertrahi, ipsumque ex libero arbitrio vel bonum vel malum deligere et perpetrare. T. 2. p. 375.

Quod in homilia de Juda proditore animadvertimus, idipsum deprehendimus in concione de Cruce et Latrone, quæ in die Parasceves habita fuit; nempe Chrysostomum, quam aliquot ante annos habuisse videtur, eamdem secundis curis recognitam, et quibusdam in locis, in principio maxime mutatam, eodem recurrente die Parasceves iterum pronuntiasse. Non series modo eadem est, sed etiam verba plerumque; atque Scripturæ loca eodem ipso in utraque ordine locantur. Quæ prior, quæ posterior dicta fuerit, non ita facile est deprehendere. Verum ex iis, quæ num. 5 in utraque dicuntur, aliquid lucis ad rem excutiendam affertur: nam in priore, cujus initium est, σήμερον ὁ Κύριος, sic legitur: « Imitemur itaque et nos Dominum, et pro inimicis precemur: eamdem enim cohortationem resumo. Jam quinto die vobis de eodem argumento dissero. » Quæ vero posterior locatur sic habet: « Imitemur et nos Dominum, et pro inimicis precemur. Quæ heri monui, eorumdem et nunc commonefacio, sciens præclari facti magnitudinem. » Inde vero liquidum esse videtur, posteriorem eam esse, quæ post Homilias in Genesim in Quadragesima habitas die Parasceves dicta fuit: nam in Homiliis in Genesim 30, 31, 32, ne γρῦ quidem de precibus pro inimicis dictum fuit, ideoque in postrema locum mutavit Chrysostomus, et de precibus pro inimicis in homilia præcedenti de Juda proditore tantum loquitur. Vide in Monito ad hanc homiliam T. 2, p. 402.

In die Resurrectionis Domini eodem anno dicta fuit Homilia contra Ebriosos et de Resurrectione. Hanc vero concionem sic memorat Chrysostomus homilia prima in Principium Actorum, quæ eodem ipso anno paulo post Pascha habita fuit, num. 2: « Non sunt igitur malum divitiæ, sed illegitimus carum usus est malum: et sicut T. 2. p. 422. 6. Januarii. T. 3. p. 52. b.

nuper de ebrietate verba faciens, non vinum accusabam; quippe cum omnis creatura Dei bona sit, quæ cum gratiarum actione percipitur; sed malum usum, » etc. Quæ verba cum hac concione mire consonant, maxime vero cum hoc ejusdem loco: « Abstineamus ab ebrietate: non dico hoc, abstineamus a vino, sed ab ebrietate abstineamus. Non vinum efficit ebrietatem; est enim Dei creatura: Dei porro creatura nihil efficit mali; sed voluntas mala efficit ebrietatem », etc. Postquam autem de vero jejunii usu et contra 119 ebrietatem loquutus est, dicit nullam esse personarum distinctionem in participatione mysteriorum: aut etiam se septem dierum spatio quotidie concionaturum esse. In hac porro concione Manuscriptorum ope hiatum magnum sarsimus.

Hanc concionem sequutæ sunt aliæ, quarum fortasse quædam interciderunt, si quidem singulis diebus concionatus sit. Inter eas vero, quas paulo post Pascha dixit, numerantur Homiliæ in Principium Actorum, quæ in prius editis longo intervallo separatæ erant, quasque nos, ipso Chrysostomo duce, continenter posuimus, ut ipsa temporis et argumenti ratio postulabat; ita ut assignare in promtu fuerit, quæ sit prima, quæ secunda, quæ tertia, etc. Id vero clare docet ipse Chrysostomus infra in ea, quam tertiam ordine ponimus: ibi enim num. 1 legitur: « Eo fit, ut cum ad quartum jam diem expositionem produxerimus, necdum tamen unam expositionem potuerimus præterire, sed adhuc circa illam versemur. » Et paulo post: « Itaque primo die non esse temere prætereundas inscriptiones dicebam, quo tempore titulum vobis Altaris legi, ac Pauli sapientiam ostendi...... In hoc desiit priori die tota doctrina: post illam secundo die, qui libri illius auctor esset quæsivimus, et invenimus Dei gratia Lucam evangelistam: multisque vobis demonstrationibus rem in quæstione positam probavimus. » Demum clarius paucis interpositis: « Prima igitur die de inscriptione; secunda vero de eo qui librum scripsit; tertia die disseruimus apud eos, qui advenerant, de initio Scripturæ: et ostendimus quid sit actum, quid sit miraculum, et quid sit conversatio, quid signum et prodigium ac virtus...... Hodie reliquum inscriptionis operæ pretium est dicamus, et quid significet apostoli nomen ostendamus. »

T. 3. p. 47. Homiliæ in Principium Actorum.

In prima igitur concione postquam eos carpserat, qui conventum ecclesiæ deseruerant, non temere prætereundas esse sacrorum librorum inscriptiones docet, et de inscriptione Altaris, nimirum *Ignoto Deo*, agit, deinumque recens illuminatos alloquitur.

Secundam, ubi de auctore libri Actorum disserebat, et Lucam esse demonstrabat, reperimus quidem; sed, heu, misere deformatam, et cum spuriis intermixtam. Est nempe homilia inscripta περὶ ἀναλήψεως, *de Assumptione*, seu Ascensione Domini, et Chrysostomo adscripta; ubi quæ prima feruntur, Chrysostomo nostro indigna videntur esse. Sub hæc adjiciuntur alia, quæ cum prioribus non cohærere putantur; et licet melioris notæ sint, utrum Chrysostomo sint adscribenda, necne, non ausim affirmare. Sequitur postea pars illa, ubi quibusdam præmissis circa inscriptionem libri Actorum, quæ ad præsens institutum apprime quadrant, de hujus auctore egregie disseritur, et Lucam esse probatur. Hic vero Chrysostomum agnosco; nec dubito quintam ea quæ de inscriptione Actorum; quam ea quæ de hujus libri auctore feruntur, ad eam homiliam pertineant, quam ut secundam ab se dictam hic memorat Chrysostomus. Hinc quæritur in illa, quoties a resurrectione ad Ascensionem usque Dominus Christus apparuerit. Hanc quoque partem Chrysostomi esse puto: reliqua fere omnia quæ in hac longissima homilia habentur, aut inepta, aut Chrysostomo indigna sunt.

Vid. ... p. 70

Tertia homilia, quam, altera ad calcem rejecta, secundam inscribimus, in Palæa seu veteri ecclesia Antiochena fuit, ea est in qua de inscriptione Actorum agitur, necnon de differentia inter miraculum et actum, additurque vitam cum virtute actam, utiliorem esse signis et miraculis.

Quarta, quam supra memorata de causa tertiam inscribimus, de utilitate lectionis Scripturarum agit, et ut tituli *Actuum Apostolorum* postremam vocem explicet, perquirit quid significet apostoli nomen, dicitque apostolorum dignitatem multo majorem esse, quam magistratuum, imo etiam regum et imperatorum.

Quintam subjungimus eam quæ quarta inscribitur; in qua quærit Chrysostomus cur Acta in Pentecoste legantur: ex ejus vero dictis arguitur, quatuor aliis esse subnectendam.

Post quinque illas in Inscriptione Actorum homilias Chrysostomus conciones de Mutatione nominum variis sub titulis habuit. Id vero diserte narrat in prima hujus argumenti, cujus inscriptio sic habet: *Saulus adhuc spirans minarum* etc.: ubi sic ait num. 3: « Totum igitur debitum inscriptionis vobis persolvimus, inscriptionis, inquam, Actuum Apostolicorum. Ut ergo initium

libri attingeremus ordo exigebat, ac doceremus quid hoc sibi velit : *Primum quidem sermonem fecimus de omnibus, o Theophile, quæ cœpit Jesus facere ac docere.* Verumtamen non sinit Paulus ut hanc seriem ordinis sequar, sed ad se suaque recte facta linguam nostram invitat. Cupio namque videre illum introductum Damascum, non ferrea catena, sed Dominica voce vinctum » Hic vides post Homilias in Principium Actorum institutam concionem ; vides item ejus argumentum. Habitam item hanc, de qua nunc agimus, antequam tempus Paschale dilaberetur, aperte narrat num. 4 : « Nam si, dum solam vobis (ait) inscriptionem legimus et enarramus, dimidium solemnitatis consumsimus; si ab exordio initio facto in ipsum libri pelagus orationem immittere cœpissemus, quantum, quæso, temporis impendissemus, ut ad illas de Paulo narrationes perveniremus ! » Et postea num. 5 non obscure significat illam homiliam, quæ nulla intermedia præcesserat, esse quintam in Principium Actorum, in qua quæritur cur Acta Apostolorum in Pentecoste legantur. Hic namque sanctus doctor talia fatur : « Nonne in priore vobis collecta dicebam ea miracula, quæ crucem sequuta sunt, iis majora, quæ ipsam præcesserant exstitisse? nonne id ostendi vobis et ex miraculis et ex discipulorum benevolentia ; et quo pacto antea quidem Christus imperans mortuos suscitabat, postea vero servorum ejus umbra idipsum præstabat » ? etc. Quæ omnia diserte narrantur in illa quinta homilia in Principium Actorum num. Y. Qui vero fuerint illi πρόεδροι, sive præsides, qui tum in hujus, tum in sequentis homiliæ fine memorantur, hic disquirendum. Præsules utique illos, qui hisce concionibus aderant, non alios fuisse puto, quam episcopos vicinos Syriæ vel Phœniciæ, qui alibi quoque Chrysostomi concioni interfuisse memorantur, ut videbimus. Cum enim Antiochia metropolis esset, nihil dubium est quin episcoporum multi vicinæ regionis, sive negotiorum causa, sive desiderio audiendi Chrysostomi, cujus eloquentiæ fama volabat, in metropolim suam se conferrent.

Die insequente post habitam concionem in illud, *Paulus autem adhuc spirans minarum*, etc. illam concionem habuit, quæ inscribitur, *de Nominum mutatione*. Quod argumentum ille in fine præcedentis homiliæ cœperat, hac proposita quæstione, cur Paulo, cur Petro, cur aliis in Veteri Testamento mutatum nomen fuerit. Id enim ipse narrat num. 2 : « Neque enim (ait) de rebus trivialibus quæstionem habemus hodie, sed de re quæ cœpit quidem hesterno die proponi, non potuit autem solutio quæstionis afferri, propter eorum multitudinem quæ fuerant in medium prolata. Quid illud porro est? De nominum impositione quæstio erat, quæ Deus sanctis imposuit. » Et quibusdam interpositis : « Pauli facinora narrare cupiebamus, jamque historiæ attingeramus exordium, et his verbis conceptum narrationis initium invenimus : *Saulus autem adhuc spirans minas et cædem in discipulos Domini*; continuo turbavit nos mutatio nominis » : et cætera de nominum mutatione, quæ pluribus ille prosequitur : ita ut hæc concio sit ceu complementum præcedentis.

Hanc homiliam sequutus est sermo, qui post Homilias in Genesim nonus numeratur, ubi duæ illæ de quibus modo egimus homiliæ memorantur, et de Mutatione nominis Abrahæ, deque aliorum nominum propriorum, quæ in Veteri Testamento sunt, significatione tractatur. In hoc sermone, perinde atque in præcedentibus homiliis, longo prooemio usus est Chrysostomus. Hinc querimoniæ populi Antiocheni, ob nimiam prooemiorum prolixitatem. Cujus querimoniæ occasione, paucis elapsis diebus illam de ferendis Reprehensionibus homiliam habuit, quam nos in serie homiliarum de Nominum mutatione tertiam ponimus, quia ipsa licet in prius editis distracta et procul ab aliis posita, sese prodit hoc ordine ponendam esse num. 3 his verbis : « De Paulo autem sermo nobis nuper erat, quando de nominibus disserebamus, quærebamusque cur aliquando Saulus, postea vero Paulus vocatus fuerit. Inde vero digressi sumus ad veterem historiam, omnes qui alia nomina habuerant examinavimus. » Pergit etiam in hac concione, ac disquirit cur Paulo nomen mutatum sit, et cur non statim ab ejus conversione : sed non modico post illam tempore excepit homilia in illud, *Paulus vocatus*, in cujus medio idem ipsum tangit argumentum, et tres priores homilias commemorat his verbis : « Nam si recordamini, tres integros dies de solo hoc nomine disseruisse me scitis, cum causas afferrem, ob quas, cum Saulus antea vocaretur, Paulus deinde vocatus est, et quam ob rem non statim ad fidem conversus hanc appellationem accepit, sed ad multum tempus nomen retinuit, quod illi parentes imposuerant. » Quibus tres hasce priores de Nominum mutatione homilias ita diserte commemorat, ut nulla supersit adversum suspicandi causa. Hæ porro quatuor homiliæ in prius editis ita distractæ, et, ut ita dicam, dissipatæ erant, ut nonnisi cum ingenti labore posset earum series

T. 4. p. 687.

internosci, quemadmodum et præcedentes aliæ in Actorum inscriptionem. Quanto autem id lectorum dispendio acciderit, norunt ii, qui vel primoribus labris rem ecclesiasticam literariam attigerunt.

Homiliæ de Pœnitentia.

T.2.p.279.

Homilias de Pœnitentia post annum 395 cum Tillemontio ex levi conjectura ponimus. Tanta autem est in eorum ordine perturbatio, ut difficile sit dicere quæ prima, quæ secunda, quæ tertia habita fuerit. Sed ad Monitum in easdem mittimus, ubi hæc pro facultate discussimus. Homilia tamen quarta, cujus initium οἱ ποιμένες τὰ πρόβατα, jure quartæ nomine insignitur : quandoquidem Chrysostomus initio dicit se jam quarta vice et die de pœnitentia agere. Sed cave putes perinde certum esse eam, tres illas quas priores posuimus, aut aliquam ex illis sequutam esse. Planum est tres, ante hanc quartam, de pœnitentia homilias dictas fuisse, sed hasne tres, quas præmisimus, an alias, ignotum prorsus est. Antiochiæ autem pronuntiatam fuisse suadent hæc verba num. 2: « Quandoquidem nos cum exagitabamur, vexati fame, peste, grandine, siccitate, incendiis, hostium incursione, nonne quotidie ecclesia multitudine convenientium angustabatur?...... Postquam autem Deus iram deposuit, atque post tantos fluctus procellam abegit, ad pristinos iterum mores reversi sumus. Atqui in ipso tentationum tempore hæc prædicere et testificari non desistebam.» Hic longam calamitatum seriem memorat, quibus præsens ipse erat, et concionabatur : quæ omnia nonnisi ad tempus, quo Antiochiæ presbyter erat, quadrare possunt. Hostium vero incursus putat Tillemontius esse invasionem illam Hunnorum, quæ anno 395 contigit : quod sat quidem verisimile videtur. Ut ut vero est, hanc in ultimos, quibus Antiochiæ concionatus est, annos opportune rejicimus.

Quinta, cujus initium, φαιδρὰ σήμερον ἡμῖν ἡ πανήγυρις, est pulcherrima, quam περὶ νηστείας, *de jejunio*, inscripsit Savilius. Et est quidem de jejunio, sed præcipue de pœnitentia, quæ quo pacto cum aliis cohæreat deprehendi nullo modo potest. Antiochiæ vero habitam fuisse indicat Chrysostomus, cum monachorum in montibus proxime degentium exemplum considerandum offert, ut solet in concionibus Antiochiæ habitis.

Sexta, cujus initium, ὡς τερπνὰ τῆς πνευματικῆς, de jejunio maxime agit : an vero Antiochiæ, an Constantinopoli habita fuerit, nullo, ut videtur, modo deprehendi potest. Homilias illas duas in Psalmum quinquagesimum, quæ in quinto Tomo locum habent, putant quidam concionibus de Pœnitentia adjungendas esse : at, ut suo loco dicitur, cum illis cohærere posse non videntur.

Tres sequentes homiliæ, nempe septima, octava et nona, non pares γνησιότητος notas præ se ferunt. Stylus a Chrysostomi elegantia non parum recedit. Quamobrem non sine aliquo scrupulo eas inter germana Chrysostomi opera relinquimus; nec tamen ab illis sejungendas esse duximus, quoniam, ut jam alibi monuimus, in dicendi genere non semper sibi constat S. doctor. Alias insuper Chrysostomi de Pœnitentia homilias habemus, quas utpote spurias in Appendicem ablegavimus.

Innumeras Antiochiæ habuit conciones Chrysostomus, quarum magna pars edita fuit, et novæ interdum a tenebris eruuntur. Ex editis vero quarumdam annum quo dictæ fuerunt indicavimus vel ex certis notis, vel ex conjectura tantum : cæterarum autem, quæ longe majori numero sunt, annum ne conjectura quidem assequi possumus. De his porro jam agendum nobis est.

Et primo quidem de Pauli encomiis seu sermonibus septem, quos omnino memorare videtur in Homilia in Kalendas, ubi sic habet paulo post initium. « Nuper igitur, cum beatum Paulum encomiis celebraremus, sic exsultavistis, ac si ipsum præsentem vidissetis..... Volebam autem in idem argumentum hodie descendere; sed ad alia quædam, quæ magis urgent, oratio nostra provehitur; in quibus a tota hodie civitate peccatur. Eos enim, qui encomia Pauli audire cupiunt, prius virtutis Pauli æmulos esse oportet, et hujusmodi concione dignos.» Hic vides conciones in Paulum tum jam habitas, tum post habendas memorari, quarum argumentum erant encomia Pauli. Et tamen Hermantius opinatus est, illud Pauli encomium in Homilia de Kalendis memoratum, haberi in Homilia de Petitione filiorum Zebedæi num. 3, ubi obiter Pauli laudes attingit Chrysostomus. Tillemontius vero, rejecta Hermantii opinione, putat homiliam in concione de Kalendis memoratam eam esse, cujus titulus, *Quales ducendæ sint uxores*, ubi Paulus identidem laudatur. Verum, ut ex superius allatis verbis liquidum est, non agitur ibi de laudibus Pauli, quas concionibus suis, cujuslibet tandem argumenti sint, passim obiterque interserit Chrysostomus, quod sæpissime sane contingit; sed de concionibus plurimis, quarum argumentum erant encomia Pauli; *Ad eandem*, inquit, *rursus hypothesim descendere volebam;* id est, rursus de Pauli lau-

ionari volebam : quo quid aliud, quæso, possit, quam sermones de Paulo apostolo, s nunc agimus?

tum est has conciones Antiochiæ dictas iam id aperte indicat Chrysostomus ho- arta de Pauli laudibus, ubi de templo in suburbio Daphnes a fulmine tacto it) : ita de anno, quo hæc concionatus l vel certum vel admodum probabile sta- t. Eodem autem, quo Homiliæ in Kalen- o hæ conciones habitæ sunt, atque ut omus ait, Homiliæ in Kalendas Januarii, seu sermones in Paulum interceperunt : sermonibus in Paulum, quidam Janua- nsem præcesserint, quidam in mense Ja- abiti fuerint. Hos autem in Paulum ser- nianus Pelagianus Latine convertit, pu- hæresi suæ favere : qua de re pluribus n Monito p. 475. In his porro homiliis ve orationibus Paulum, quem in toto ope- rum decursu quavis data occasione cele- fertim laudibus extollit : illum cum san- eris et Novi Testamenti confert, nullum se tot arcanorum consortem. Uno verbo, li encomia eorum omnium compendium dixeris, quæ Commentariis in Acta et in Pauli de tanti apostoli præstantia et rædicat.

epta igitur Homiliarum in Paulum serie, omus Homiliam in Kalendas habuit. Hic endæ Januarii memorantur, qua die an- piebatur apud Romanos, et ξένια, seu la, amicis cognatisque offerebantur. Mos convivia celebrare, aliaque publicæ læ- na dare, ubi plerumque dissolutæ plebis perstitiosas observationes, aliaque id ge- re erat. Qua de re auditores suos carpit omus. Libanius porro opusculum edidit das inscriptum, ubi quo ritu Kalendæ inutatim describit, aitque unam eamdem- ritatem per totum Romanum imperium gi. Itaque de die et mense nulla videtur moveri posse; secus autem de anno, quem turis quidem probabiliter assignari pos- us.

lias de Lazaro qua anni tempestate ha- rysostomus ipse declarat; imo etiam qua iam dixerit enuntiat in ipso primæ con- itulo : *Homilia postridie Kalendas æ habita, de iis qui inebriantur, de- qui commeant ad cauponas, quique ducunt per civitatem, quod non opor- teat præceptorem desperare de discipulis, etiamsi in præsens non obtemperent : postremo de Lazaro mendico ac de divite*; tum etiam in concionis principio ipsam diem assignat : *Hesterna die, cum esset festum satanæ, fecistis festum Spiritus*. Unde inferas primam illam de Lazaro concionem dictam fuisse secundo Januarii die, post festum Saturnalium, quod vere festum satanæ erat, ubi temulentia, tripudiis, saltationibus, comessationibus, aliisque ex Bacchico furore consequentibus operam dabat pars maxima civitatis; videturque eodem anno habita quo homilia superior in Kalendas, quando ut dissolutos mores compesceret, strenue contra *satanicam* hanc consuetudinem concionatus est. De anno autem, quo hæ homiliæ habitæ fuere, ne probabili quidem ratione quidquam statuere possumus.

Has vero conciones continenter habuit, paucis interpositis inter singulas diebus, quibus fortasse diebus eas quæ de S. Paulo supererant absolvit. In secunda, quam paucis post primam diebus habuit, statim dicit, primum virtutis gradum esse alterius virtuti applaudere. Hinc malam quorumdam opinionem de medio tollere satagit : erant enim quidam qui putarent animas violenta morte decedentium fieri dæmonas. Postea de Lazaro et de divite verba facit, aitque raptorem computandum esse divitem, qui partem bonorum non impertit.

In tertia hortatur ad lectionem Scripturæ sacræ, aitque ex frequenti ejusmodi lectione mentem aperiri ad majorem ejus intelligentiam. Scripturæ vero sacræ ignorantiam hæreses peperisse, ac postquam de adversis patienter ferendis multa dixit, orationem claudit

Post hæc aliquanto tempore sermones de Lazaro intermisit, primum ut S. Babylæ episcopi Antiocheni et martyris; deinde vero ut sanctorum Juventini et Maximini martyrum encomia celebraret. Qua in re ipso Chrysostomo duce loquimur : ait enim ille sub initium homiliæ quartæ de Lazaro : « Verum non existimavimus esse tutum S. Babylæ et bigæ SS. martyrum, » qui post illam homiliam occurrerunt, « præclara gesta præterire. » Quibus consonat concionis in S. Babylam exordium : « Volebam equidem hodierno die debitum reddere, quod nuper vobis, cum hic essem, promisi : sed quid faciam? B. Babylas interveniens apparuit, et ad seipsum nos vocavit. » Bigæ autem martyrum, qui post sanctum Babylam Homilias de Lazaro intercepere, sunt sanctus

T.2.p.579. 122

T.2.p.578

Juventinus et S. Maximinus, qui Antiochiæ passi fuerant, et quorum homilia sic incipit : « Nuper B. Babylas cum tribus pueris nos hic congregabat : hodie par SS. militum in acie exercitum Christi constituit. Nuper quadriga martyrum, hodie biga. » Concionem itaque, post tertiam de Lazaro homiliam habuit, de S. Babyla, qui episcopus Antiochenus cum esset, martyrium pro Christo passus est. Ejus historiam refert Chrysostomus; maxime vero in libro illo, quem de Martyre Babyla contra Julianum Apostatam scripsit, ubi multum differt ab Eusebio Cæsariensi, ut supra diximus : ex rumore namque vulgi loquens concionator, quædam refert a rei veritate aliena : sed longe accuratius, cum de Reliquiarum ejus translatione sermonem habet.

Nuper, inquit, πρῴην, non autem, *heri*, ut ab interprete deceptus Tillemontius posuit. Sed negotium facessere videtur id, quod in postremo exordio dicit : *Nuper B. Babylas cum tribus pueris nos hic congregabat :* in hac enim concione ne γρῦ quidem de tribus pueris legitur. Verum, ut initio homiliæ dicitur, non Chrysostomus solus, sed cum alii seniores, tum episcopus ipse Flavianus eodem die concionati sunt. « Hæc et alia, » inquit, « senioribus commemoranda doctoribus, et communi patri nostro relinquemus : res enim antiquiores præclare vobis a senibus possunt narrari : quæ vero non ita pridem ac nostra ætate sunt gesta, vobis juvenis ego narrabo, quæ nimirum post obitum, post exsequias martyris, ac dum in suburbio moraretur, acciderunt. » Hæc de S. Babyla sibi enarranda proposuit Chrysostomus, cætera communi patri et senioribus commemoranda reliquit. Nam ut cæteris locum et tempus daret, concionem de sancto Babyla breviorem habuit, quam solebat : verisimileque est aliquem ex iis, qui post illum concionati sunt, de tribus pueris verba fecisse. Eodem igitur anno habita est hæc concio, quo Homiliæ in Lazarum; et quidem mense Januario, scilicet vigesima quarta ejusdem mensis, ut videtur, qua die Martyrologia omnia festum S. Babylæ indicant. Qui vero fuerit annus ille, non ita facile est deprehendere. Tillemontius annum assignat 387. Ejus calculum excussimus, levissimisque conjecturis fultum esse probavimus in Monito ad Homiliam in Kalendas, quæ Homiliam primam de Lazaro uno die præcessit. Ibi vide sis, necnon in Monito ad Homilias de Lazaro.

Hanc paucis interpositis diebus, ut supra probatum est, sequuta est Homilia in sanctos Juventinum et Maximinum martyres Antiochenos, qui cum sub Juliano Apostata comprehensi et in carcerem trusi, diis sacrificia offerre nollent, ejus jussu capite truncati sunt. Ex hujus porro concionis verbis, ubi dicitur πρῴην, *nuper*, concionem de S. Babyla dictam fuisse, quia vetus interpres Latinus illud πρῴην *heri*, male verterat, ii qui Martyrologiis operam dederunt in vigesimam quintam Februarii horum martyrum diem festum conferunt, licet bis in hac homilia se πρῴην, *nuper*, non autem hesterna die de S. Babyla se verba fecisse dicat : cujus festum incidit in 24 Januarii. Inde mos obtinuit, ut die festum S. Babylæ insequente, SS. Juventini et Maximini memoriam enuntient : non ex Græcorum Menæis id mutuati, siquidem, ut notat optime Bollandus, nulla in Menæis, Menologiis aliisque fastis Græcorum, SS. Juventini et Maximini exstat memoria; sed, ut diximus, ex veteris interpretis lapsu in Martyrologiis eratum est.

Post hæc encomia ejusdem parabolæ argumentum resumsit, et quartam de Lazaro concionem habuit : dicit autem sub initium ex hac parabola magnos percipi posse fructus. Deinde vero probat animæ immortalitatem, aitque conscientiæ nostræ tribunal esse incorruptum, atque ex ærumnis et calamitatibus illustrari mentem, et consueta morali adhortatione claudit concionem.

Homiliam in illud, *De dormientibus nolo vos ignorare*, post quatuor illas de Lazaro homilias habita fuit, ut ipse initio dicit, et in hac etiam de Lazaro identidem agit. Quapropter post Homilias de Lazaro et temporis et argumenti causa in hac editione posita fuit.

Postquam terræ motus Antiochiam subagitaverat, aliam habuit homiliam Chrysostomus, quæ in Terræ motum et Divitem et Lazarum inscribitur, ideoque illam inter Homilias de Lazaro sextam consignamus. Hanc concionem Hermantius in annum 387 conferendam putavit, quoniam illo anno terræ motus Antiochiæ fuit. Verum adeo frequentes Antiochiæ terræ motus erant, ut in Monito ad hanc concionem probavimus, ut hinc annum quo habita homilia fuit consignare non liceat.

Homiliam de Viduis paucis diebus post Homiliam de dormientibus pronuntiatam fuisse, ipse Chrysostomus in principio refert, cum ait, eam multam habere cognationem cum præcedenti : « Hoc enim illud est, » inquit, « quod nuper dicebatur, *De dormientibus autem nolo vos ignorare, fratres ;* et de resurrectione multa tum a

T. 2. p. 578. T. 1. p. T. 1. T. 1. T. 1.

nobis sunt dicta. » Ita ut certum videatur hanc dictam fuisse paucis post illam quam de Resurrectione et de Lazaro quintam inscripsimus; imo fortassis ante sextam de Resurrectione et de Lazaro. Hanc cum illis de Lazaro et aliis ejusdem temporis, quæ undecim numero sunt, confert Tillemontius in anni 386 initium : contra quam temporis notam non pauca diximus, aliud autem argumentum prioribus adjicimus. Certum est Chrysostomum anno ineunte 387 non paucos habuisse sermones de ὁμοουσίῳ et contra Anomœos; 123 nec minus certum, solere Chrysostomum præteritarum concionum meminisse, cujus rei exempla passim vidimus : an vero contingere potuit, ut vigente illa contra Anomœos disceptatione, in nulla harumce novem homiliarum, quæ sine dubio, si eodem anno et mense habitæ fuerint, inter Homilias contra Anomœos intermixtæ fuerunt, vel minimam haberi hujus controversiæ mentionem? Hac mihi nova suborta dubitandi causa animi pendeo, donec quid certius emergat.

Septimam de Lazaro ponimus homiliam quæ inscribitur, « *Adversus eos, qui ad circenses ludos pergunt, et in illum Evangelii locum :* Intrate per angustam portam, quia lata porta et spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, et multi sunt qui intrant per eam : *et versus finem, in Divitem et in Lazarum.*» Hanc vero concionem in serie homiliarum de Lazaro esse ponendam docet ipse Chrysostomus num. 3 : « Unum igitur ex iis, qui per angustam et arctam viam incesserunt, vobis in medium proferentes, eorum quæ a Domino dicta sunt veritatem ostendamus, et eadem rursus Domini parabola utamur. » Et paucis interpositis, eos eadem parabola jam imbutos declarans, sic pergit : « Ac scio equidem vos, homines perspicaces, jam quod dicturus sum intelligere; nihilominus tamen a nobis dici necesse est. » Et postea de divite et Lazaro pluribus agit. Demum num. 5, postquam Lazari mortem cum divitis obitu contulerat : « Lubenter enim », ait, « hanc rem sæpe verso, ut nemo ex illis, qui egestate vel morbis et fame premuntur, se contemnat, et seipsum miserum arbitretur, sed patienter », etc. Ex quibus perspicuum est hanc paulo post homilias illas quatuor de Lazaro pronuntiatam fuisse. Quamobrem in nonnullis Codicibus Mss. inter Homilias de Lazaro ponitur, et in Colbertino 364 post quatuor illas priores de Lazaro locatur, et inscribitur Quinta de Lazaro, atque Homilia in illud, *Nolo vos ignorare de dormientibus*, inscribitur Sexta de Lazaro. Verum hanc postremam de Ludis circensibus, illa de Dormientibus præcessit, ut ipsa homiliæ illius prima verba indicant : *Dies quatuor in explicanda vobis Lazari parabola consumsimus*, etc. Igitur Antiochiæ continenter post conciones de Lazaro hanc habuit homiliam, ubi primum contra illos agit, qui circenses ludos frequentabant, et postea ad consuetam de Lazaro et divite parabolam deflectit.

Hactenus tempus quo conciones singulas Antiochiæ habuit Chrysostomus assignavimus, modo certis, modo dubiis indiciis. Cæteras vero quas edidimus, quasque Antiochiæ, sine ulla probabili anni nota, habuisse putamus, hic continenter apponemus, illo ordine quo in hac editione feruntur.

Homiliæ in Pentecosten. T. 2. p. 456.

Homiliam primam in Pentecosten ne conjectura quidem dicere possumus quo anno habita fuerit, ut in Monito ad eamdem probavimus. In ea vero non parvam nobis difficultatem affert in enumerandis majoribus festivitatibus, quas sub initium primæ in Pentecosten homiliæ sic commemorat. Primam dicit Epiphaniam, secundam Pascha, tertiam Pentecosten. Quæritur vero cur Natalem Christi diem omiserit, quem ipse 25 Decembris celebrari jam dixit, et in quo, ut supra diximus, concionem habuit. Dici forte possit, quia festum Natalis Christi a paucissimis annis Antiochiæ celebrabatur die 25 Decembris, cum antea una Epiphaniæ solemnitas, die sexta Januarii et Natali Christi, et magorum adorationi, et Christi baptismo deputata esset, hic secundum veterem solemnitates numerandi consuetudinem a Chrysostomo Epiphaniam memorari, diemque Natalem taceri. Hic nimirum receptus ab ævo recensendi mos fuisse videtur apud Antiochenos, ut tres insigniores solemnitates dicerent, Epiphaniam, Pascha et Pentecosten : Natalem vero Domini diem, quia nuper inductus fuerat, ut jam vidimus, in hoc numero nondum ponerent, quia antea cum Epiphania celebrabatur.

Secunda etiam de Pentecoste homilia nullam præ se fert temporis notam. In hac porro Pentecosten vocat Chrysostomus *metropolim festorum*, quia videlicet, ut ibidem adjicit, fructum illa Dominicæ promissionis affert. Non pauca contra Pneumatomachos disserit, qui Spiritus sancti majestatem ac divinitatem impetebant : ac postquam de fructibus Spiritus sancti multa protulit, finem dicendi facit.

Conciones aliæ. T. 2. p. 585.

Antiochiæ item incerto anno concionem habuit de S. Pelagia martyre Antiochena, quæ cum

Christianæ fidei causa a militibus abducenda esset, ne virginitati suæ vis inferretur, sese præcipitem dedit, et sic mortem sibi conscivit. De qua sancta virgine multa memorantur in Monito ibidem, quæ non sunt præsentis instituti.

T.2.p.592. In sanctum quoque Ignatium θεοφόρον, sive Deiferum, Antiochiæ episcopum et martyrem, concionem habuit Chrysostomus, paucis post concionem in S. Pelagiam diebus : de anno autem ne conjectura quidem statuere quidpiam possumus. Festum S. Ignatii celebratur apud nos prima Februarii, apud Græcos autem vigesima die Decembris; quia vero in Mss. etiam antiquissimis notatur ea ipsa dies vigesima Decembris, verisimile videtur illa die habitam fuisse hanc concionem, non autem 17 Decembris, qua die translatio ejus celebratur in Ecclesia Romana, ut recte notat Fronto Ducæus, qui tres ejus translationes commemorat; primam Roma Antiochiam, ut putabant discipuli ejus, qui Acta scripserant, quando nempe reliquiæ ejus translatæ sunt : nam Chrysostomo in hac homilia ac Hieronymo testibus, ossa ejus Antiochiæ quiescebant, et quidem extra portam Daphniticam in cœmeterio, inquit Hieronymus in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis. Secunda translatio imperante Theodosio II facta est, cum ejus jussu ex cœmeterio in templum Fortunæ ejus ossa translata sunt, et templum olim dæmonibus dicatum, martyri consecratum est, inquit Evagrius. Tertiam translationem Antiochia Romam memorat Martyrologium Romanum, cum in ecclesia S. Clementis recondita sunt. In hac vero concione Chrysostomus Ignatium ait feris objectum quinque coronas meruisse; dicit insuper Antiochiæ ducenta hominum millia esse.

124 T.6.p.157. Aliquam concionum Antiochiæ habitarum seriem nobis indicat ipse Chrysostomus sermone primo de verbis Jeremiæ, cum ait n. 1: « Propterea de Petro et Paulo nuper disseruissemus, et de exorta inter ipsos Antiochiæ controversia, pugnamque illam, quæ inter eos esse videbatur, pace quavis utiliorem vobis ostendissemus, cumque ad præruptam et asperam vos illam viam deduxissemus, ad aliud argumentum vos traduximus, dum beati Eustathii præconia sermone complexi sumus, et post illum generosi martyris Romani laudes percurrimus, cum illustrius nobis factum est theatrum, amplior applausus et major strepitus acclamantium. »

Conciones aliæ. T.3 p.361. Quam primam hic memorat concionem, ea est, quam post lectionem Epistolæ ad Galatas Antiochiæ habuit Chrysostomus in illud, *In faciem Petro restiti*. Veritus enim ne tantilla, quæ hic apparet inter Petrum et Paulum, Ecclesiæ columnas, dissensio piorum animos perturbaret, longa locum illum oratione explanare nititur. Statim explicat quanta hinc incommoda sequantur, si vere et objurgandi animo, plurimis præsentibus, apostolorum coryphæum Paulus sit adortus. Hinc duas circa hunc locum sententias aperit statimque refutat : quarum prior est, Petrum, de quo hic agitur, non apostolorum principem, sed alium esse cognominem; altera statuit veram esse reprehensionem, nec simulate factam. Deinde vero suam ille profert opinionem : nempe apostolos Petrum et Paulum ad hanc piam simulationem paratos meditatosque venisse, exque pacto et convento inter ambos inito; tum se a gentibus segregasse Petrum, ne in Judæorum offensionem occurreret, tum Paulum ei in faciem restitisse, illo non reluctante, quia amborum ea mens erat, ut legis jugum gentibus non imponeretur. Cæterum Chrysostomi opinio, quæ ab Origene manasse creditur, ab Hieronymo primum propugnata, ab Augustino refutata est, asserente veram nec simulatam fuisse Pauli reprehensionem, ita ut ejus argumentis cederet ipse Hieronymus. Non desunt tamen qui primam sententiam, quæ Petrum ab apostolo alium asserit, nec qui secundam a Chrysostomo oppugnatam hodieque defendant.

T.2.[illegible] Hanc concionem excepit Homilia in S. Eustathium Antiochenum episcopum, qui ab Arianis, queis admodum infestus erat, abdicatus, et eorum opera in exsilium amandatus fuerat. De loco exsilii non una est sententia; Hieronymo, qui dicit ipsum Trajanopolim in Thracia ablegatum fuisse, favet Chrysostomus, qui ait ejus corpus in Thracia esse. Alia plurima de Eustathio diximus in Monito ad hanc concionem, ubi vide sis. In ejus autem abdicatione tota pene seditione conflagravit Antiochia. Armatis enim utrimque partibus, adscitisque militibus, omnia erant ad pugnam et horrendam cladem parata; ventumque fuisset ad gladios, nisi supervenientes Imperatoris literæ plebem compescuissent. Tamenque Ariani suæ sectæ hominem episcopum constituerunt. Deindeque Catholici in duas et ipsi partes divisi sunt : quæ omnia jam diximus supra et in eodem Monito.

Post Homiliam in S. Eustathium Chrysostomus Encomium in S. Romanum Antiochenum Martyrem protulit, de quo nonnulla sunt in dubium vocata, quæ in Monito expenduntur. Rom-

st, qui postquam lingua amputata ipsi
antea loquebatur. Altera in S. Romanum
ibidem sequitur, cujus stylus Chrysosto-
di generi tam absimilis videtur, ut vix
sit esse S. doctoris opus : omnia tropis
ionibusque redundant, et nescio quid pe-
olent. Quare crederem potius esse cujus-
sbyteri Antiocheni, qui sub Flaviano
um Chrysostomo concionandi partes age-
d frequentissime accidebat illo tempore;
e tresve conciones eodem die continenter
r.

ostomo duce, ut supra dictum est, post
a in S. Romanum martyrem, ponimus
n in illud Jeremiæ : *Domine, non est in
via ejus, neque homo ibit, et diriget
suum.* Quo loco et plerisque aliis in
sacra similibus abutebantur multi, qui
non ex voluntate et arbitrio nostro pen-
el bonum vel malum agamus. Hos vehe-
increpat Chrysostomus, affirmatque pe-
rium nostrum esse vel bonum vel malum
n quod ad bonum agendum non egeamus
i; nam ut alibi sæpe dicit, volenti sem-
t gratia Dei, nec qui peccat, gratiæ
potest umquam in excusationem obten-

quuntur tres de Maccabæis conciones,
am præ se ferunt anni notam. Prior ma-
sertim Maccabæorum a constantia ani-
bore plurimum commendat. Secunda,
enti habita, septimum junioremque ex
is laudibus exornat, matre quoque iden-
laudum partem vocata. Hanc breviorem
mus homiliam pronuntiavit; « ut plu-
inquit, « illi laudibus a communi do-
mularentur », nempe a Flaviano episco-
post Chrysostomum concionaturus erat.
nium brevissima in Maccabæos homilia,
is in νοθείας suspicionem vocatur, nec
nam olet certe peregrinum. Styli genus
i est; omnia quasi in transcursu dicun-
e tamen eam loco movendam esse pu-
s enim erit scrupulum indicasse, ne quis
ertum S. doctoris fetum habeat. Quid
dicamus hanc homiliam, quæ sane bre-
st, illam esse quam Flavianum episco-
pronuntiaturum esse dicebat supra Chry-
? Certe nihil video, quod nos ab hac opi-
novere possit.

mes in Maccabæos sequi debet Homilia
rtyribus Antiochiæ habita : nam num. 1
innuit ille se hanc pronuntiasse paulo post Macca-
bæorum solemnitatem, quando Flavianus episco-
pus martyrum festum ruri celebraturus abscessit,
atque Chrysostomo in ipsa urbe concionandi pro-
vinciam reliquit. In hac autem homilia de marty-
rum virtute egregie disserit S. doctor : muta eo-
rum ossa plus ad salutem, ad compunctionem,
ad pœnitentiam conferre dicit, quam doctorum
quorumlibet verba admonitionesque. Hinc transit
ad eos qui mysteria indigne participant, edicitque
illos non secus plectendos esse, quam eos qui Do-
minum crucifixerunt. Permulti vero post hanc
habitam concionem dicti illius acerbitatem non
ferentes, indignabantur et excandescebant : *Avo-* 128
cas nos, inquiebant, *a sacra mensa, et a com-
munione repellis.* Quare permotus Chrysosto-
mus, pulcherrimam illam orationem habuit, quæ
inscribitur, *Non esse ad gratiam concionan-* T.2.p.658.
dum : qua probat rem esse periculi plenam tum
prædicanti, tum audientibus, si ad gratiam ille
concionetur : plurimaque dicit alia ad conciona-
torum et ad auditorum officium spectantia. Etsi
vero hæc homilia ad panegyricos sanctorum ser-
mones non pertinet, non licuit eam a præcedenti
concione disjungere, quia cœptam de indigne com-
municantibus hypothesim, ea quam diximus oc-
casione ductus hic prosequitur. Quo anno utram-
que habuerit homiliam Chrysostomus, incertum
omnino est : hoc unum ex secunda homilia, cui
titulus, *Non esse ad gratiam concionandum*,
expiscari posse videmur, nempe habitam utram-
que fuisse post Homilias de Lazaro. Dicit enim S.
doctor num. 3 de Lazaro loquens : « Et quid
opus est parabolam totam percurrere? quippe
nostis historiam omnem; crudelitatem divitis,
quo pacto mendicum participem mensæ non fa-
ceret : egestatem illius ac famem, cum qua per-
petuo conflictabatur. » Quæ sane videntur post
sermones de Lazaro dicta, licet id affirmare non
ausim. Quo autem anno sermones de Lazaro di-
cti fuerint, pariter incertum est, ut vidimus supra.

Brevem aliam in sanctos Martyres habuit con- T.2.p.663.
cionem, cujus annum assignare non possumus.
Hæc autem in agro Antiocheno dicta fuit, quo
confluebant ex civitate multi, sed postquam et cul-
tum martyribus exhibuerant, et conciones audie-
rant, ad popinas et compotationes divertebant.
Qua de re acriter in eos invehitur sanctus Doctor.
« Perpende, » inquit, « quam ridiculum sit, post
ejusmodi conventum, post vigilias, post sacrarum
auditionem Scripturarum, post divinorum parti-
cipationem mysteriorum, et post spiritualem lar-

gitionem, virum aut mulierem totos dies in popinis transigentes videri.»

T.2.p.670. Homiliam in S. Julianum martyrem Cilicem, qui pro Christo cervices dederat, habuit Chrysostomus Antiochiæ, ut exploratum est, tum ex iis quæ de Daphnes suburbio, deque comessationibus atque tripudiis ibidem haberi solitis commemorat; tum etiam quia ejusdem sancti Reliquiæ Antiochiam translatæ fuerant: eratque eadem in urbe ecclesia, ejusdem sancti nomine consecrata, quæ in historia Ecclesiastica non infrequenter memoratur. De anno autem quo hanc dixit concionem, nihil expiscari potuimus.

T.2.p.680. Circa Homiliam in sanctum Barlaamum martyrem notat Fronto Ducæus in Menologio quodam Græcorum manuscripto ad diem 16 Novembris annuntiari festum S. Barlaami martyris, ut et in Martyrologio Romano. Alia vero Græcorum Menologia hoc festum ad decimam nonam Novembris referunt. Sed longe alia anni tempestate ea solemnitas Chrysostomi tempore celebrabatur. Nam Homilia in illud apostoli dictum, *Nolo vos ignorare, fratres, quod patres nostri omnes sub nube fuerunt*, etc.: quæ homilia die festum S. Barlaami insequente habita est, ut ibidem ait Chrysostomus: diserte dicit ille hiemem jam præterisse æstatemque advenisse: *Liberati*, inquit, *sumus hieme, et æstate perfruimur, blande afflante Zephyro.* Hinc sane consequitur longe diverso anni tempore tunc celebratum fuisse S. Barlaami martyris festum: nam ea in urbe concio hæc habita est, in cujus agro, ut ibidem dicitur, frequentia martyrum sepulcra exsistebant, quo confluere solebant quotquot ex civibus eorumdem martyrum memoriam recolere, ipsorumque præsidii consortes esse volebant: quod sane Antiochiæ competere nemo negaverit. Ad hæc vero, sub finem ejusdem supra memoratæ homiliæ τῶν προέδρων ἁπάντων, præsulum omnium, preces postulat. At Constantinopoli præsulum nullum Chrysostomus noverat, ipse supremus omnium præsul: Antiochiæ vero præsules vicini Chrysostomi concionibus interdum aderant, ut vidimus. Annum vero, quo has habuit homilias, ne conjectura quidem possumus assequi.

T.3.p.228. In homilia vero sequenti die habita in illud apostoli, *Nolo vos ignorare, fratres, quod patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes per mare transierunt*, Chrysostomi scopus est demonstrare, res in veteri lege actas, futuris rebus fidem facere, esseque illas rerum novi Testamenti typum et umbram. Marcionem, Manichæum et Paulum Samosatenum obiter perstringit, et postulatis in fine sanctorum precibus, homiliam claudit. Notes velim certum quidem esse hanc concionem habitam fuisse die festum S. Barlaami insequente, at non perinde exploratum esse an eo anno quo homiliam istam de S. Barlaamo habuit, an alio.

Concionem vero de sancta Droside martyre in agro Antiocheno habuit Chrysostomus, cum arrepta serenæ diei occasione, populum Antiochenum eo deduxit Flavianus episcopus, ut narratur num 2. Hujus porro sanctæ martyris pauca supersunt monumenta: vixque aliud quidpiam circa martyrium certaminaque ejus novimus, quam quod ait S. doctor, eam in rogum conjectam fuisse. Neque solum sanctam Drosidem, sed alios etiam plurimos martyres, quorum ossa eodem loco deposita erant, laudibus commendat Chrysostomus, eorumque in dæmonas et in morbos quoslibet potestatem deprædicat, ac quantam ex eorum aditu utilitatem decerpere liceat, pluribus exponit. De anno, quo hæc pronuntiata concio fuit, nihil prorsus habemus.

Homiliam in terræ motum etiam edidimus inter Conciones de Lazaro, ubi multis tum Chrysostomi, tum aliorum testimoniis probavimus Antiochiam frequentibus terræ motibus succussam fuisse, maximeque Chrysostomi ævo. Is autem terræ motus, de quo nunc agitur, tunc accidit cum Chrysostomus æger in lecto decumberet: qui ut ardens erat studio instituendæ plebis, mœstam illam cernens ob ingruentem calamitatem, nullo affectus morbi sensu, ad gregem advolavit: quod quidem ille innuit cum ait: *Verbi doctrina ægritudinem meam in bonam valetudinem mutavit.* Hæc porro concio extra urbem in aliqua ecclesiarum, quas populi Antiocheni pietate ducti frequentabant, habitam fuisse, suadent non pauca Chrysostomi verba, qui populum non semel laudat ob susceptum audiendi causa itineris laborem multum atque sudorem. In hunc vero terræ motum se etiam pridie concionatum esse testificatur Chrysostomus in eadem concione. Annum, quo hic terræ motus accidit, ne conjectura quidem assignare possumus: ex ægritudine namque Chrysostomi nullam calculi ponendi ansam arripere licet: nam valetudinis non sat firmæ vir, sæpe cum morbis conflictabatur.

Homiliam cui titulus est: *in illud*, Pater, si possibile est, transeat a me calix iste: verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu: *et contra Marcionistas et Manichæos, et quod ingerere se periculis non oporteat, sed omni voluntati, Dei voluntatem anteferre*: hanc, inquam, an

tiochenas, an inter Constantinopolitanas
: oporteat, non ita facile est augurari;
amen lucis ex iis, quæ post principium
, nos mutuari posse putamus. De propo-
ne agens Chrysostomus, nempe, *Pater,*
ile est, transeat a me calix iste: ve-
m non sicut ego volo, sed sicut tu, ita
: « Nam et multos quærere arbitror qua
hæc dicta sint a Christo, ac verisimile
ui adsunt, hæreticos hæc verba accipe-
ique ex simplicioribus fratribus supplan-
nde liquet hæreticos illos, qui Filium
iorem ipsique dissimilem dicebant, nem-
œos, Chrysostomi concionibus interfuis-
autem frequenter Antiochiæ accidisse,
sentes hæreticos Chrysostomus confuta-
liserte ait Tomo primo de Incomprehen-
tra Anomœos p. 450: idipsumque post-
licat p. 525, et p. 527, in hæc verba,
ristus Petrum repulit, *Vade post me,*
etc. Eadem pene ipsa, quæ hic, paulo
am habes, iisdemque fere verbis comme-
uamobrem putaverim hanc homiliam An-
abitam fuisse, nec fortasse diu post illas
nomœos conciones: quod tamen ex con-
ntum dicimus.

nes illas duas in hunc Pauli locum, *Sa-*
riscillam, etc., ex verisimili conjectura
e habitas fuisse putamus. Etenim illum
presbyteri ordine fuisse videtur ex iis,
acerdotibus istius, in qua degebat, urbis
i locis ait, maxime vero in secunda num.
uditores carpens, quod quidam eorum
s probris et conviciis onerarent, alii ve-
udientes, maledicos illos non compesce-
a fatur: « Quid illis fuerit beatius, quid
ibis miserius? Quandoquidem illi san-
t animam pro præceptoribus profunde-
, autem neque verbum pro communibus
mittere audemus, sed cum audiamus eis
et conviciis eos dehonestari et a suis et
s, maledicos neque compescimus, neque
limus, neque prohibemus. » Hæc certe
itur esse dicta Chrysostomi jam episco-
e enim ille, si episcopus fuisset, sacerdo-
onviciis impetebantur, communes patres
et. In hisce porro duabus homiliis id de-
e nititur, quod et alibi frequenter, nimi-
riptiones, nomina propria, salutationes,
quantumvis minimas Scripturæ sacræ par-
ion supervacaneas, sed diligenter excu-
esse. Cum vero inscriptiones et nomina
propria commemorat initio secundæ dicens: *Num didicistis inscriptiones et nomina et simplices salutationes, diligenter in Scripturis excutiendas?* cum, inquam, inscriptiones et nomina, i. e. nomina propria, commemorat, subindicare prorsus videtur homilias quas de inscriptione Actorum, deque aliis Scripturæ sacræ inscriptionibus, necnon quatuor alias, quas de nominibus vel de mutatione nominum Antiochiæ habuerat: unde etiam eruitur hasce homilias Antiochiæ habitas fuisse.

Jo. Chrysostomus, qui non semper extemporales habuit conciones, Homiliam de Eleemosyna dixit, occasione mendicorum et egenorum, quos hiemis tempore jacentes, cum per forum et angiportus ad ecclesiam pergeret, repererat. Hunc ad concionandum apparatum, dum iter faceret, adornavit, et hanc de eleemosyna concionem αὐτοσχεδιαστὴς orator pronuntiavit. Antiochiæ autem habitam fuisse indicat, non modo cum ait, se per forum et angiportus ecclesiam petiisse, sed etiam, et longe clarius, ubi ait num. 6, cum fames orbem invasura esset, istam civitatem, nempe Antiochiam, per Barnabam et Saulum pecunias Jerosolymam misisse. De anno autem habitæ concionis nihil dicendum suppetit. T.3 p.248.

Homilias tres numero habuit Chrysostomus in illud Apostoli: *Habentes eumdem spiritum,* etc. Antiochiæ vero habitas fuisse, suadent ea quæ dicit de monachis verticem montium occupantibus, asperamque vitæ rationem agentibus, quos sane monachos in Antiochenis concionibus commemorare solet, secus in Constantinopolitanis. An Chrysostomi vere sint hæ homiliæ, ausus est quispiam dubitare, cum tamen stylus, dictio, tropus Chrysostomum loquentem prodant. Dubitandi causæ viro alioquin docto hujusmodi fuere: quod nempe hic concionator hom. 1, n. 3, Semipelagianis favere videatur, cum dicit de initio fidei loquens: « Neque enim Deus, neque Spiritus gratia nostrum prævenit propositum; sed etiamsi vocet, exspectat tamen ut sponte et propria voluntate accedamus; ac tum demum, cum accesserimus, nobis suum totum exhibet auxilium. » Sed animadvertendum est, quod cum ea, quæ ad gratiam spectabant, nondum in controversiam vocata fuissent, non erant ea certis vocum limitibus circumscripta; neque mirum, si extemporaneus orator, ad bona peragenda concitare volens, talia proferret, quæ non ad trutinam ante examinaverat. In his etiam concionibus, in aliisque operibus non pauca dicit, queis probatur ipsum censuisse ad ini- T.3.p.259.

tium fidei, auxilium Dei esse necessarium. Verum alius ad hæc pluribus tractanda nobis est constitutus locus. Aliam dubitandi causam effert is ipse, qui priorem protulit : sub initium homiliæ tertiæ dicitur a Pauli tempore quingentos annos elapsos esse, quæ longe recentiorem Chrysostomo auctorem arguant. Hinc vero nullam afferri dubitandi causam statim advertet quisquis lectioni Chrysostomi assuetus perpetuam ejus in annorum calculis negligentiam observaverit. Sic non semel ille annos quingentos enumerat a postrema templi Je- 127 rosolymitani destructione, quæ aliquot annis mortem Pauli subsequuta est. Sic et alibi passim ἀναχρονισμοὶ, in scriptore nempe temporum rationem parum curante deprehenduntur.

T.3.p.337. Elegantissimam concionem *de Futurorum deliciis*, etc., habuit Chrysostomus Antiochiæ, ut arguitur ex iis, quæ sub initium dicuntur, nempe ad hunc martyrum locum populum ventitasse. Extra urbem nempe erat ecclesia propter martyrum Reliquias frequentata, quo pergebant populi pietatis causa, et ubi frequenter conciones habebantur, ut jam non semel vidimus. Quo autem anno dicta sit ex nulla nota assequi possumus.

T. 5. Commentarium homiliasque in Psalmos Antiochiæ emisisse Chrysostomum certum videtur : opus egregium et inter præstantissima ejus opera computandum, ut cuivis legenti palam erit. Opinatur Tillemontius, hos in Psalmos sermones scripsisse Chrysostomum, nec concionantem in cœtu populi protulisse. Id vero, ut est in judicio ferendo cautus, subdubitans tantum enuntiat. Mihi vero secus visum est. In his enim sermonibus passim populum alloquitur, taliaque enuntiat, quæ concionanti tantum competere possint, ut videas in Præfatione ad Tomum quintum. Ad morum disciplinam hi commentarii admodum opportuni sunt : nullum ethices præceptum hic non offendas. Occasione sumta ex Psalmorum argumentis, omne virtutum genus hic commendatur, vitia omnia exagitantur : exemplis frequentibus, modo fugiendum peccatum, modo amplectendam virtutem esse suadetur.

T 5.p.525. Antiochiæ dictam probabiliter putamus homiliam cui titulus : *Homilia habita in magnam Hebdomadam, in qua docetur cur ea magna Hebdomada appelletur, et in illud*, Lauda anima mea Dominum, *ac de custode carceris in Actis.*

T.6.initio. Interpretationem in Isaiam, cœptam et usque ad dimidium capitis octavi deductam creditur Chrysostomus adornavisse Antiochiæ, antequam presbyter esset : neque enim in conciones distributa est, ut Homiliæ in Genesim et in Psalmos. Circa tempus et locum, queis hoc opus Chrysostomus aggressus est, cæteraque ad idipsum spectantia, Tillemontii sententiam libenter amplectimur. « Hoc opus, » inquit ille, « Chrysostomi esse nemo non existimet : idque elegantiæ specimina præ se fert non vulgaria. De imperio Romano quædam hic habentur p. 24 (quod videlicet summa pace tunc frueretur), ejus statui tempore Chrysostomi congruentia, maxime vero, si spectes ea quæ annum 377 præcesserunt. Illud vero operis vel in solitudine, vel cum diaconus esset, fortasse emiserit. Nam ex quo tempore presbyter fuit, non videtur sat otii et spatii habuisse, ut tanto edendo operi manum admoveret. »

T.6. Elegantissimam homiliam habuit Antiochiæ in magna ecclesia [imo Constantinopoli (cfr. quæ diximus in Monito ad nonam homiliam Vaticanam t. 12), postquam alius episcopus incertus, non Flavianus, titulo ferente προειρηκότος ἐπισκόπου, antea concionatus erat. Th. Fix.], cum pauca præfatus esset episcopus Flavianus, in illud Evangelii, *Filius ex seipso nihil facit, nisi quod viderit Patrem facientem.* Hujus autem concionis, seu potius disceptationis (nam tota in genere πολεμικῷ versatur) occasio fuit Anomœorum quædam objectio. Cum enim Chrysostomus in præcedenti concione [quæ est nona Vaticana] hoc dicto evangelico in medium adducto, *Pater meus usque modo operatur, et ego operor*, ostendisset Filii cum Patre æqualitatem, quam etiam, inquit, declarat evangelista his verbis, *Propterea magis persequebantur eum, non solum quia solvebat sabbatum, sed et Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo;* ita sermonem clausit. Hæretici autem Anomœi huic argumento ex Joanne evangelista desumto, alium opposuere Joannis locum, nempe illud Joannis 5, 19 : *Nihil potest facere Filius, nisi viderit Patrem facientem.* Cumque talis esset objectio quæ posset auditores turbare atque percellere, opus erat hasce Anomœorum argutias confutare. Quamobrem Flavianus episcopus pauca præfatus, cum sciret populum audiendi ea de re Chrysostomi cupidum esse, cito finem dicendi fecit, et Chrysostomo hæreticos confutandi curam demandavit : noverat enim neminem posse tam fortiter lucifugas illos profligare, quam Joannes hic, cujus eloquentiam, acumen ingenii, atque διαλεκτικὴν experti sæpe fuerant. Chrysostomus vero, ut erat moderatus, initio queritur sibi dele-

tum munus esse a doctore suo, qui vere fons doctrinæ esset, et hanc provinciam probe suscipere posset : deinde vero argumentum adversariorum tam probe depellit, ut nescias utrum magis mireris, eloquentiam, an dialecticæ vim. Hæc vero concio multis annis post conciones illas alias contra Anomœos emissa videtur, cum ex assiduo concionandi officio magnum sibi Antiochiæ nomen peperisset Chrysostomus. Hæc homilia ut et sequentes nuper ex tenebris erutæ fuerunt. [Cadit ea in annum 399.]

55. Eodem, ut putatur, circiter tempore Homiliam de Melchisedeco habuit. Est autem, quod spectat ejus partem non minimam, præcedenti non dissimilis. Licet enim de Melchisedeco, ut fert inscriptio, agatur, non minima tamen pars concionis contra Anomœos est. Deinde vero contra Melchisedecitas disputatur, qui dicebant Melchisedecum esse Christo filio majorem : alii putabant esse Spiritum sanctum, ut docet etiam Epiphanius hæresi 46. al. 55. Ex iis quæ contra Anomœos dicuntur, conjectura ducitur habitam illam fuisse Antiochiæ. [Non assentimur. Ut argumento, ita etiam temporis ordine præcedenti junctam putamus, atque inter Vaticanas tomi XII locandam. Quarum ex undecima verba, ἐπεὶ καὶ πρώην πρὸς τοσοῦτον βάθος κατενεχθεὶς ὁ λόγος etc. p. 395, E, quæ præcedentem, inter undecim Vaticanas non comparentem, homiliam respiciunt, optime in hanc de Melchisedeco quadrant. Th. F.]

78. Homilia in illud apostoli, *Hoc autem scitote, quod in novissimis diebus erunt tempora gravia*, a me in Vaticana Bibliotheca exscripta. In ea omnes styli, dictionis inventionisque notæ concurrunt, ut eam Chrysostomo adscribamus. Ipsam habuit cum permultos dies absens infirmitateque detentus fuisset, ac præ amore populi, adhuc manentibus morbi reliquiis ad ecclesiam concionaturus advolavit. Id quod ipse initio, maximeque in fine homiliæ dicit. Cum autem sæpe morbis afflictus fuerit, non ita facile est, in quod tempus hæc incidant, deprehendere : initio tamen suadere videtur hanc homiliam Antiochiæ dictam fuisse.

Homiliæ nonaginta in Matthæum Antiochiæ habitæ fuerunt, et Tomum septimum totum occupant. Morali cujuscumque generis disciplina refertæ, universam Christianæ vitæ et instituti summam præ se ferunt. Hic omnes virtutis adeundæ et exercendæ modi, universæ fugiendi 128 vitii rationes afferuntur et explanantur : nec quidquam prætermittitur quod possit aut ad sanctam aut ad improbam vitam pertinere, ut altera totis viribus declinetur. Nullus in orbe Christiano liber est tot tantaque referens Christianæ ethices præcepta : nusquam Chrysostomus tanta usus est inventione, facundia, sagacitate ad mores informandos, eliminanda vitia, Christianas familias recte componendas. Quapropter jure dicebat S. Thomas Aquinas, referente Papirio Massono lib. 6 de Romanis Pontificibus, in Joanne Papa XXI, malle se uti Chrysostomi libris in Matthæum, quam possidere fruique Lutetia Parisiorum.

Non concionatorem modo, sed etiam interpretem agit Chrysostomus. Sicubi enim series verborum Evangelii, quam explanationi suæ præmittere solet, aliquam habere videtur difficultatem circa tempus vel occasionem rerum gestarum aut circa evangelistarum eadem ipsa narrantium, dicendi varietatem, ea ille omnia sagaciter excutere solet : temporum rationem observat et explorat, occasionem vel editi signi et miraculi, vel gestæ rei diligenter scrutatur : diversorum sententias circa res plerumque obscure significatas affert et examinat : si confutandæ sint, id mira exsequitur dexteritate atque ingenii acrimonia; si qua vero inter evangelistas in narrando discrepantia esse statim videatur, id ille pro virili excutit, ostenditque illam, quæ verbo tenus esse videtur, dissonantiam nullam revera esse. Hinc autem miram Dei hac in re providentiam declarari contendit : nam si quatuor evangelistæ res easdem eodem prorsus modo recensuissent, id de industria et consulto factum esse visum fuisset. At nunc cum evangelistæ, non res ut ab aliis jam descriptæ, sed ut vel ab se visæ fuerant, vel a fide dignis testibus acceperant, enarrent; fidem omnino merentur. Siquidem quatuor sunt testes veraces, qui si a prioribus jam dicta referrent tantum, pro uno censeri deberent.

Antiochiæ autem habitas fuisse has conciones exploratum est, ut diximus. De anno nihil habemus; id autem certum esse videtur, non posse in annos 386, 387, 388, referri.

Neque silentio prætermittendum est, id quod in hoc Commentario opinando testificatur, nimirum finem mundi jam proximum esse. Id vero clarius enuntiat in sequenti Commentario in Joannem, ubi dicit : « Si tot annorum quadringentesimum esse finem dixerimus, non aberrabimus. » Opinio enim multorum patrum fuerat mundum sex mille annis duraturum esse, ut ait Irenæus, qui se id ab iis edidicisse testificatur, qui Joan-

T.7 p.267. e. 268.

T.8 p.200. b.

nem apostolum viderant : itemque Cyprianus, Lactantius et Hilarius, cujus postremi locus obscurior est. Hæc porro dicebat Chrysostomus octo circiter plus minus annis ante quadringentesimum a Christo nato annum. Si autem rem ita intellexerit ille, ut putavit, anno illo quadringentesimo completa fore illa sex annorum millia, non consonabit certe cum communi Græcorum calculo, qui putant Christum natum esse anno ab orbe condito 5508. At nescimus utrum ævo Chrysostomi ita supputarent Græci, et alioqui non tanto scrupulo ille notas temporum affert.

T. 8. Homilias quoque in Joannem octoginta octo numero Antiochiæ habuit, ubi novum prorsus concionandi ritum, insolitam deprehendimus disserendi rationem. Stylum sane eumdem cernimus, dictionem prorsus similem; eumdemque statim agnoscimus dicendi artificem Chrysostomum : in ordine autem et in argumenti ratione magna sese offert diversitas. In cæteris namque in Scripturam sacram Commentariis, maximeque in Homiliis in Matthæum, postquam singulorum versuum literam explanavit, occasione ex serie sumta, ad morum disciplinam spectantia multa interserit : atque in fine longissimam adhortationem adjicit, qua et procerum et populorum pravos mores insectatur, atque ad virtutem adeundam stimulos addit. In hisce autem in Joannem homiliis alio concionandi genere procedit. Passim namque postquam singulos versus attulit, illosque maxime quos Catholicis hæretici objicere solebant; auditores suos adversus illorum argutias et sophismata munit roboratque, atque ut statim deprehenditur, iis qui contra hostes hujusmodi sæpe manus conferebant arma ministrat.

Hæc porro non in omnibus homiliis occurrunt; sed in iis tantum, ubi ea Joannis loca explicantur, quæ vel ad æqualitatem consubstantialitatemque Patris et Filii probandam apta sunt, vel quæ ab hæreticis ad illam impugnandam usurpabantur. Ubi vero de divinitate atque consubstantialitate Filii non agitur; literam ille paucis explanat. Moralem quoque disciplinam inter concionandum rarius attingit, concionemque brevissima adhortatione morali claudit : ita ut hæ in Joannem conciones, dimidia fere sui parte minores ut plurimum sint Homiliis in Matthæum.

Quodque singulare est, hasce in Joannem conciones habebat Chrysostomus, summo mane et illucescente aurora, ut testificatur ipse homilia trigesima prima p. 182 : « Si vero mulier Samaritana, » inquit, « tantum adhibet studium ut quid utile ediscat, et Christo assidet, etiamsi illum non noscat, quam nos veniam consequemur, qui ipsum novimus, qui non secus puteum, non in deserto stamus, non in meridie, non adusti solaribus radiis, sed sub aurora, sub hoc tecto umbra fruimur et suaviter agimus, neque patienter audimus quidpiam, sed desidia torpemus? » Hasce vero conciones illucescente aurora, cum brevissima, præter morem, morali disciplina, pronuntiabat, ne aliarum concionum, quas per annum habebat, et quæ moralibus præceptis redundabant, cursum interpellaret. Has vero in Evangelium Joannis breviores conciones iis tantum dixisse videtur, qui cum hæreticis concertarent.

Elegantissimas etiam in Epistolam ad Romanos conciones Antiochiæ habuit, ut liquido constat ex iis, quæ in Præfatione diximus. His autem accuratius concinnandis operam dedit doctor noster, quia in hac epistola Paulus obscura humanumque ratiocinium exsuperantia multa admiscuerat, quæ ingenioso ac strenuo interprete opus habent. Explicandis arcanis illis mysteriis, quæ passim in hac epistola occurrunt, tantam Joannes noster adhibuit operam, ut vix parem in scriptis ejus deprehendas. Certe multa in illa habentur circa gratiam et prædestinationem, quæ peritissimorum ingenia exerceant, quæque non sine errandi periculo tractari possunt, nisi magna cautio adhibeatur. Hanc concionum in Epistolam ad Romanos collectionem magni facit Isidorus Pelusiota, aliique docti viri eamdem proferunt sententiam. Omnes denique hic grandem ingenii subtilitatem, orandi vim et elegantiam præ se ferunt, atque nativam ejus eloquentiam, stylumque cæteris Chrysostomi operibus sic affinem, ut non sit ovum ovo similius. T. 9.

Inter præstantissima Chrysostomi opera accensentur Homiliæ in Epistolam utramque Pauli ad Corinthios, ac cum primis elegantia et gravitate concertare possunt; maxime vero Homiliæ in primam Epistolam, quas Homiliis ad secundam multi putant esse anteferendas, si tropos et accurationem spectaveris. In prioribus namque diligenter omnia fusioreque stylo persequitur, salibusque frequenter utitur, ac minutiora quæque discutit; nusquam certe majore studio elaboratas conciones deprehendas : qua in re fortasse quidam hodierni lectores redundare illum, et ultra metas nonnumquam progredi dixerint. Verum ille, quod præcipuum est oratoris munus, auditorum ingenium et captum tam solerter explora- T. 10.

verat, ut sibi eorum animos conciliaret, gratam concionis admurmurationem plaususque frequentes, ut in orationum decursu videas. Ad hæc vero in Homiliis ad primam Epistolam plurima occurrunt; pugnæ nempe et velitationes frequentes contra philosophos exteros et falsorum deorum cultores, et contra hæreticos nonnullos; ac singularia quædam ad istus ævi morem et usum pertinentia, aliaque de quibus in Monito carptim agitur, nempe circa philosophos exteros, circa hæreticos, Manichæos et Marcionistas, contra Christianorum Antiochenorum mores.

Homilias in secundam ad Corinthios Epistolam non pari elegantia atque priores, de quibus jam actum est, scriptas fuisse quidam opinantur. Breviore utique stylo hæ posteriores explanantur. Et quia Chrysostomus in priore Epistola Paulum apostolum sequutus, qui Christianos illos, in ecclesia tumultus et dissidia moventes, vehementius insectabatur, cum acrimonia majore etiam ipse loquitur; in secunda autem cum apostolo pacatius agit, nec tropis tam frequentibus utitur: nec parem certe operam in ambabus adhibuisse videtur.

Ut in prioribus homiliis, in hisce etiam Marcionistas exagitat, qui dicebant rerum opificem justum esse, sed non bonum; Manichæos item insectatur, qui ore impio hunc rerum opificem diabolum esse pronuntiabant. Hæreticos illos aliquot in locis carpit, necnon et alios qui dicebant mundum ipsum esse deum, qui error etiam ævo nostro renovatus fuit. Alia quoque observatu digna in his posterioribus homiliis occurrunt. Affirmat S. doctor Alexandrum a Senatu Romano tertium decimum deum declaratum fuisse, id quod nuspiam memini me legere. Tertius autem decimus deus dictus fuit, quia duodecim deos Græci itemque Romani admittebant, his duobus versibus comprehensos :

Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Commentarium item in Epistolam ad Galatas Antiochiæ edidit, ut in Monito ibidem probavimus: cui adornando non solitam operam posuit Chrysostomus. In aliis quippe in Novum Testamentum explanationibus omnia in conciones seu homilias divisa et distributa sunt; ita ut concio quælibet ethica adhortatione claudatur, et moralia isthæc posteriora præcepta magnam ut plurimum homiliæ partem complectantur. In hoc autem Commentario omnia secus adornata sunt: nam continenter Chrysostomus ad finem usque epistolæ versus omnes explanat. Moralia nonnumquam, sicubi occasio offertur, admiscet; sed non ut pro more solito concionem claudat. Populum autem non raro alloquitur. Quapropter crediderim hæc illum ita concinnavisse, vel ut præsenti populo sic legeret aut recitaret, vel ut diviso multis in partibus Commentario singulis postea partibus ethicum epilogum adjiceret, ut pro consueto more in homilias distributum opus populo pronuntiaret. Utro autem modo egerit, nonnisi divinando assequi possumus.

In hoc certe Commentario Chrysostomus longe accuratius apostoli dicta explorat et explicat, quam in multis aliis homiliis et commentariis. Anomœos non semel egregie refellit, necnon Marcionistas et Manichæos : contra Antiochenos multos declamat, qui Judaicos ritus sectabantur. Alios etiam exagitat, qui sibi virilia amputabant, quem morem innuere videtur a Manichæis invectum fuisse.

Inter selectiora doctoris nostri Commentaria censeri debent Homiliæ in Epistolam ad Ephesios, tum quia in his res uberius expendit, tum quia multa et singularia passim indicat, quæ possint aut ad beatam aut ad miseram vitam non parum afferre momenti. Antiochiæ autem habitas fuisse in Præfatione probatum est. (T. II.)

Orditur autem ab Epheso urbe, quam ut Asiæ metropolin celebrat. Antiochenorum pravos mores insectatur, eos vero maxime, qui ab ethnicis et idololatris promanarant, ut sortes et incantationes, fatum etiam et metempsychosin; dicebantque illi omnia nulla geri providentia; alii vero deum esse corpus impune asserebant. De ominibus autem et præsagiis multa profert omnino singularia. Hom. decima dicit ἀγάλματα, seu figuras vel imagines, in ecclesia esse, neque plura adjicit in re, quam magis expensam fuisse vellem. Hæreticos passim exagitat, Marcionem, Manetem, Valentinum, Catharos seu Novatianos, Arium in omnibus pene concionibus, aliosque etiam hæreticos.

Homilias quoque in Epistolas duas ad Timotheum putamus nos, haud levibus permoti rationibus, Antiochiæ habitas, ut videas in Monito. In his vero concionibus, licet aliquot in locis negligentius agere et nonnumquam vilia nec memoratu digna tractare videatur, passim tamen avaros, et eos qui facultatis augendæ studio cæterorum bona diripere satagebant, egregie carpit et insectatur, nusquam finem facit impetendi : neque (T. II. 546.)

130 alium ejus commentarium videas, ubi huic amovendo malo parem insumserit operam. Unde inferas pestem illam manavisse in dies latius; multosque tunc fuisse, qui aliorum dispendio rem suam augere studerent, novosque insurrexisse quotidie, qui hac cupiditate capti, in aliorum opes involarent.

Eratque aliud morbi genus, magis periculosum, quod tunc latius grassabatur. Præstigiatorum nempe eorumque qui fato et genesi seu genethlialogiæ omnia tribuebant, præstigiarumque genera omnia inducebant, quarum nomina sic ille recenset in fine homiliæ decimæ : « Alia mitto grandi luctu digna, auguria, vaticinia, observationes, genesim, symbola, ligamina, divinationes, incantationes, magicam artem. » Hæc omnia isto tempore ita exercebantur, ut nusquam reperias illum tam frequenter morbum hujusmodi insectantem.

Aliam quoque rem aggreditur, quæ tunc serpebat in ecclesiæ damnum, quod nempe virgines Deo dicatæ vestium cultui nimis studerent, et ex incessu et ornatu viris placere cuperent. Quid inde damni emersurum esset, cum ipse pluribus persequitur, tum etiam quivis statim deprehendere possit.

T. II. p. 728. Homilias etiam in Epistolam ad Titum Antiochiæ dictas fuisse probatur ex iis quæ Chrysostomus ait hom. 3 num. 2 : « Quid enim de illis dixeris, » inquit, « qui cum Judæis jejunant, qui sabbata servant? de iis qui ad consecrata illa loca pergunt; in Daphnen, inquam, atque in speluncam Matronæ dictam, in locum illum Ciliciæ Saturni appellatum? quomodo illi sani sunt? Ideo vehementiore plaga opus habent. » Hæc loca Daphnes et spelunca Matronæ in Antiochiæ suburbiis erant. Pergit postea Chrysostomus, et adversus eos, qui Judaicos ritus in pretio haberent ad finem usque concionis edisserit.

In hisce homiliis plus studii et diligentiæ observes, quam in multis aliis, omnia ille fusius prosequitur. Initio tertiæ homiliæ de Cretensium vitiis pluribus agit, et in quinta, ut in quanta scelera Græcorum celeberrimi olim proruperint commonstret, illorum historias tacitis nominibus breviter decerpit. In sexta homilia de duobus Christianis, qui pro Christo martyrium subiere, tacitis etiam nominibus agit : quæ historia nescio an uspiam alibi reperiatur.

Tantum dicendi artificem, qui non minus pietate atque vitæ sanctimonia, quam facundia, populum Antiochenum et auditores omnes sibi devinxerat, nuntia fama per Orientem totum notissimum fecerat. Accidit autem ut Nectarius, qui anno 381 Gregorio Nazianzeno successerat, episcopusque Constantinopolitanus adlectus fuerat, anno 397, die 17 Septembris, vita functus, sedem vacantem relinqueret. Tunc multi, qui tantæ occupandæ sedis cupiditate flagrabant, nihil non egerunt ut optatum assequerentur; alii magistratibus adulantes, alii donis ac muneribus adhibitis, alii populi gratiam captantes atque in genua procumbentes, γονυπετοῦντες, « presbyteri, » inquit Palladius, « non sacerdotio tantum, sed etiam viri nomine indigni. » At Orthodoxorum pars sincerior Imperatorem obnixe rogabat, tali dignum gradu, et in rebus divinis peritum sibi præsulem constitueret. Eutropius vero eunuchus, Præpositus sacri cubiculi, qui summam rerum tenebat, Joannem nostrum Antiochenum sacerdotem cæteris anteferri peroptabat. Cum enim illum imperii negotia in interiorem Orientis partem evocassent, Joannem Antiochiæ viderat, ea virtute, iis dotibus præditum, quæ tanto capessendo muneri parem redderent.

Quoniam vero timendum omnino erat, ne Antiochenus populus, qui Joanni vere Chrysostomo admodum addictus erat, illum sibi abripi ægre pateretur, neve in discessu ejus tumultus concitaretur; cum etiam non minus metuendum esset, ne Joannes ipse tanto se gradu indignum putans, subterfugeret; his prospiciens Eutropius Imperatori auctor fuit, ut ad Comitem Orientis scriberet, illumque juberet Antiochiam proficisci, ut arte quadam Joannem sine strepitu evocaret, ipsumque Constantinopolim mitteret. Comes statim, acceptis literis, Joannem hortatur ut extra civitatem ad martyria se conferat. Eo cum venisset nihil dubitans Joannes, militi cuidam ad eam rem misso traditur, et rhedæ publicæ impositus Constantinopolim adducitur.

Illo venerat ad Joannem ordinandum Theophilus Alexandrinus præsul, homo vafer et callidus, qui ex aspectu solo hominum consilia et ingenii dotes noverat. Is perspecta Joannis loquendi libertate, constantia, virtute, ipsum votis suis non obtemperaturum esse prospiciens; imperandi enim cupidine tenebatur; ejus ordinationi obsistebat. Ut vero sibi obsequentem in Constantinopolitana sede episcopum haberet, Isidorum Ecclesiæ suæ presbyterum, quem ille Nectarii successorem destinabat, Constantinopolin misit, muneribus Imperatori offerendis binisque literis instructum. Verum Lector qui ipsum comitabatur,

lam surripuit, queis totum Theophili
im declarabatur. Ea re perterritus Isi-
lico aufugit Alexandriam. Theophilus
im Constantinopolin venisset, a multis
tur, qui libellos varia crimina efferentes
, qui tunc aderant, offerebant. Eutro-
ptos libellos Theophilo ostendit, eligere
ns utrum mallet, Joannemne ordinare,
iminibus sibi objectis judicium subire.
rrefactus Theophilus Joannem ordinavit
alendas de Martii anno 398.

divini concionator assiduus Chrysosto-
lo post quam ordinatus fuerat homiliam
uæ jam non comparet et fortassis inju-
orum interiit. Sed ejus argumentum in
nam Constantinopoli dixit, paulo post
retulit. « In prima enim, » inquit, « de
ividis et Goliathi apud vos philosopha-
stendentes, hunc quidem omnigena gra-
natura undique munitum, illum autem
lum, fide munitissimum; hunc extrin-
gidum thorace et scuto, illum intus spi-
atia radiantem, atque hanc ob causam a
tamine victum juvenem, a nudo supera-
itum, a pastore prostratum militem, a
lapidis natura bellici æris naturam
et labefactatam. » Quia vero Constan-
perinde atque Antiochiæ multi tunc
moei, se illos aggressurum esse pollici-
prima illa, quæ interiit, concione, non
, sed ex Scripturarum auctoritate, quæ
iniis longe validiora sunt.

vero postea diebus, ut pollicitus erat,
contra Anomœos habuit, quæ conti-
nulla interposita, secunda fuit. In illa
cit, se, jam semel concionatum, amo-
Constantinopolitanos Christianos tan-
pisse, quantum si cum illis ab initio
ucatus; idque quoniam in illis adverte-
n zelum, caritatem absque simulatione,
tiam in præceptores, concordiam in-
Quæ sane omnia, » pergit ille, « satis es-
l lapideum animum vobis conciliarent? »
Constantinopolitanos cum Antiochenis
s ita prosequitur: « Propterea non mi-
mamus, quam Ecclesiam illam in qua
cati et eruditi sumus. Soror enim illius
vosque cognationem illam opere decla-
iamvis autem illa tempore sit antiquior,
n fide ferventior est; et illic major con-
:, et celebrius theatrum, sed hic major
majorisque fortitudinis indicium. Nam
video hic undique lupos obambulare. » Lupi au-
tem illi erant Anomœi et vetustioris originis hæ-
retici, ut Marcionistæ, Manichæi et Valentinia-
ni, quibus annumerat etiam Judæorum cœtus:
neque dubium est his etiam accensendos esse
gentiles et idololatras, qui non parvo numero
Constantinopoli adhuc erant. Postea vero Ano-
mœos fortiter aggreditur, probat Christum Fi-
lium Dei Deum esse, Patris consiliarium, Patri
æqualem; affirmat quoque contra Manichæos
Vetus Testamentum cum Novo consonare,
clauditque docens quantus fructus ex collectis
proveniat. Duo Manuscripti titulo addunt hanc
concionem habitam fuisse in nova ecclesia. Ve-
rum rem certam non esse in Monito probatur.

Paucis sub hæc diebus concionem alteram con- T. I. p. 547.
tra Anomœos habuit, cujus titulus est: *In Para-
lyticum, qui annos triginta octo decubuerat in
infirmitate sua*; et in illud, *Pater meus usque
modo operatur, et ego operor*: ubi statim Deo
benedicit quod conventus quotidie accrescat,
et divinum semen copiose germinet. Postquam
autem de paralytico multa dixerat, contra Ano-
mœos stylum convertit, probatque Filium et ve-
re Deum et Patri æqualem esse.

Joannes in tanto dignitatis evectus culmine,
præcipuam curam habuit, ut sibi commissi gre-
gis vitiis mederetur, errantes ad rectam viam
reduceret, pietatem sectantes foveret. « Rerum Pallad.
curam aggreditur », inquit Palladius, « per ra- p. 45.
tionabilem fistulam oves probare exorsus. Raro
autem adhibens etiam pedum increpationis, ser-
monemque dirigit adversus ementitum fratrum
sororumque convictum, revera autem turpem im-
probumque, de subintroductis, συνεισάκτων, ut
vocant, agens, ostendensque si malorum daretur
optio, meliores istis lenones esse. Illi namque
procul a medicis habitantes apud se morbum ha-
bent, sed volentibus: hi autem in salutis officina
habitantes, etiam sanos impellunt ad morbum.
Inde pars Cleri minime religiosa, quæ morbo illo
tenebatur, commota est. » Quæ ut clarius perci-
piantur, paucis explicanda sunt. Erant tunc
Constantinopoli puellæ Christianæ, quæ virgini-
tatem profitebantur: has domum inducebant viri,
specie quidem ut ceu fratres cum sororibus caste
viverent, sed ex tali consortio et societate quanta
parerentur mala haud difficile est augurari. Ad
hæc vero virgines illæ cultui corporis et vestium
admodum studebant, quæ signo erant omnia
hanc virorum et virginum societatem pestem es-
exitialem. Adversus hujusmodi societatem si

me invehitur Chrysostomus, vel hinc abolendam talem consuetudinem esse dicens, quod multis offendiculo esset. Ex consortio virginum nasci necessario concupiscentiam affirmat. Aliam paucis interpositis diebus eadem de re habuit orationem, quam per exclamationem orditur, adversus virgines illas, quæ virginitatis speciem præ se ferentes, viros qui secum domi manerent inducebant. Aitque virginem non decere cultum corporis vestemque pretiosam, nuptiasque hujusmodi virginitati anteferendas esse: talesque virgines, dicit, etiamsi non male agerent, hoc ipso peccare quod aliis offendiculo essent. Veræ virginis mores postea describit, demumque concionem claudit.

T. 1. p. 248.

Hinc Clerum suum adortus est: nam plerique eodem morbo tenebantur. Quia vero ferventer pro more suo vitia insectabatur, in clericorum complurium offensionem incurrit, ut postea videbimus. In avaritiam, quam vocat Palladius malorum omnium metropolin, sæpe vidimus Chrysostomum Antiochiæ concionantem, et quia malum hujusmodi non minus serpebat Constantinopoli quam Antiochiæ, frequentissime, dum episcopus erat, in avaros et rapaces invehebatur: in adulatores similiter et parasitos, qui divitum mensas sectabantur, atque sic multorum in se odium concitavit.

Pallad. p. 45.

Tantæ severitatis oratorem necessarium erat sua etiam accurate dispicere, ne quod in aliis reprehensione dignum prædicabat, sibi etiam objici posset. Hic duo erant examinanda, Ecclesiæ et episcopi reditus. Primo autem Ecclesiæ œconomi tabulas scrutatur, impensasque inutiles abrogari jubet: hinc episcopi sumtus excutit, nimiam profusionem ostendit, jubetque inutiles illas expensas ad nosocomia transferri. Necessitate autem id postulante, nosocomia plurima construxit, quibus presbyteros duos pietate instructos præposuit, medicos item et coquos, aliosque ad ministeria destinatos, nec conjugatos, qui advenientes hospites et ægros curarent ac foverent.

Pallad. p. 46.

Sub hæc autem ad viduas conversus est, quæ tunc in Ecclesia aliquem gradum et ordinem obtinebant, ut earum et vitam et gesta perquireret, et si quas inveniret carnis deliciis deditas, monebat ut jejunarent, abstinerent a balneis, et ab exquisitis vestibus, aut protinus ad secundas nuptias convolarent, ne lex Domini violaretur. Hortabatur etiam populos, ut in nocturnis precibus assidui essent; uxores autem, ut domi manerent, et interdiu preces funderent ipsæ, quia diurnis horis viri, negotiis et rei familiari operam dantes, precibus incumbere non valebant.

Pallad. p. 47.

Quæ de nocturnis precibus ille statuerat Constantinopolitanos clericos mordebat, qui negligentius res divinas tractantes, tota nocte somno dediti erant. Imo vero, quia jamdiu clericatus officia missa fecerant, hæc omnia apud illos propter vetustatem obsoleverant. Divites autem maxime, uti solebat etiam Antiochiæ, in concionibus frequenter ad officium revocabat, docens ne sublime saperent, et bonorum partem egenis impertirent. Hæc ab initio monita sæpe sæpius dabat ille. Ea vero, quæ primis episcopatus sui mensibus in concionibus dixit, speciatim et ordine recensita non comparent, vel in ejus scriptis, vel apud scriptores ecclesiasticos sui ævi. Ipsum semper assidue concionatum esse scimus. Imo multas habemus homilias episcopatus sui tempore habitas; sed quarum maxima pars nullam vel mensis vel anni notam præ se fert.

Verum res pridem erant longe pejore conditione. Magnam nobis in Chrysostomi episcopi historia lucem attulit nova illa et ampla homiliarum accessio, quæ haud ita pridem vel ex monte Atho, ut quidam, vel ex insula Pathmo, ut alii volunt, in Bibliothecam Vaticanam allatæ, a sodalibus nostris, qui tum Romæ Congregationis sancti Mauri negotiis advigilabant, a Græco amanuensi descriptæ, transmissæ mihi fuere; nimirum a D. Petro Maloet, qui tum Procuratoris generalis officio fungebatur et nunc in monasterio sancti Germani a Pratis Prior est, et a D. Josepho Avril ejus socio, jam in monasterio Corbeiensi Priore, qui ambo semper, dum Romæ essent, assiduam mihi præstitere operam.

Quodque prorsus novum insolitumque est, atque utilitatis multum affert, hæ homiliæ descriptæ fuere a quodam qui S. doctoris lateri hæsisse videtur, quique in homiliarum titulis loca refert ubi conciones habitæ sunt, et sæpe causam cur concionatus sit indicat, ac non pauca præclara, ad historiam illius anni pertinentia, admiscet. Certissimumque est illas Constantinopoli habitas fuisse annis 398 et 399. [Omnes fortasse uno anno 399.] An vero continenter et illo quo dictæ fuere ordine hic referantur, de multis liquidum est, de omnibus affirmare non ausim; imo verisimile est alias, quæ jam non exstant, interjectas fuisse. [Unam et alteram indicavimus in præfatione ad istas Homilias.]

Prima vero dicta fuit cum nondum triginta dies

effluxissent, ab ingenti illo terræ motu, qui totam urbem Constantinopolim concusserat. Certum autem esse videtur terræ motum illum ex numero eorum fuisse, quos Claudianus Constantinopoli accidisse memorat ante Consulatum Eutropii, anno videlicet 398. [De nullo terræ motu, sed de Eutropii ruina in illa homilia agitur. V. quæ diximus in Monito pag. 320. I. et pag. 324, not.*] Omnes quippe homilias istas vel ante Consulatum Eutropii, qui cœpit initio anni 399, vel ipso Consule, sed ante fugam cædemque ejus, quæ mense circiter Augusti anni 399 accidit, habitas fuisse certum est. [Imo certum est contrarium.]

post

Prima pronuntiata fuit, ut modo dicebamus, post ingentem illum terræ motum, cum nondum triginta dies effluxissent ab illo die, quo urbs tota vehementer concussa a terræ motu fuerat: videturque habita fuisse anno vertente 398 in martyrio sive ecclesia martyrum, quæ erat in Veteri Petra, ἐν τῇ παλαιᾷ Πέτρᾳ, ut fertur in titulo. Hujus martyrii et Veteris Petræ nullam adhuc mentionem inveni apud scriptores rerum Constantinopolitanarum: neque mirum illud est; multa enim alia prætermisisse illos comperi. In exordio autem invehitur in illos qui ob pluviam et lutum in ecclesiam non convenerant, quia nempe de re gravi et ad multos absentium spectante agendum sibi erat. Cum enim ante triginta ferme dies urbs tota ingenti terræ motu quateretur, multi formidine correpti, domibus, agris, mancipiis, auro et argento relictis, procul et in aliam regionem aufugerant. [Perverse hunc homiliæ locum cepit Montf., præoccupata mente de terræ motu.] Tunc vero plurimi ex iis qui domi manserant in fugitivorum bona involarant, quos acerrime, et jure quidem, insectatur Chrysostomus, et in tantam tam absurdam aliena invadendi cupiditatem, quidquid exulcerato animo sese obtulit ex tempore in rapaces homines profudit; abscisso autem folio, quædam ex hujus concionis medio exciderunt. Claudit autem homiliam dicens, quantumcumque sit peccatum, si pœnitentia moti ii, qui talia ausi sunt, ad Ecclesiæ præfectos accedant, benigne admittendos et veniam accepturos esse.

Jam ad celebritatem evocamur, omnium fortasse quæ umquam Constantinopoli fuere maximam, quam tum titulus concionis, tum concio ipsa nobis minutatim describunt. Hæc porro paucis post habitam homiliam præcedentem diebus acta sunt. Nimirum Eudoxia Imperatrix, pio permota studio, reliquias sanctorum martyrum quasdam, quorum vero martyrum essent non indicatur, transferre voluit a Magna ecclesia, quæ Constantinopoli erat, ad martyrium sive ecclesiam S. Thomæ, quæ novem signis, seu milliaribus, ab urbe distabat, et ad oram maris sita erat. Cur autem noctu talem fieri translationem voluerit, frustra quæras: ut ut res est, sic illa solemnis exportatio facta fuit.

Celebritas magna in translatione Reliquiarum.

Media nocte Reliquiæ illæ martyrum, in theca velo operta positæ, ex Magna ecclesia, quæ in urbe Constantinopoli erat, exportantur, comitante ingenti multitudine, quam ita describit ipse Chrysostomus, qui cum Eudoxia Imperatrice tantæ celebritatis auctor erat. « Hic videre erat monachorum cœtus, virginum choros, sacerdotum ordines, sæcularium virorum multitudinem, servorum, liberorum, civium, peregrinorum, principum et subditorum, cum gaudio in tali comitatu properantium. Mulieres in thalamis versari solitæ et cera molliores, relictis ædibus cum robustissimis virorum alacritate certabant, cum tantum itineris noctu perficerent: non juvenes modo, sed etiam anus eo pergebant, neque naturæ infirmitas, neque celebritatis pompa, neque solitæ vitæ mollities impedimento fuere. Principes rursus et magistratus, relictis curribus, lictoribus et satellitibus, plebi sese admiscuere. »

« Ecquid mulieres principesque memoremus, quando ipsa Eudoxia Imperatrix, quæ diadema gestabat et purpura induebatur, per totam viam ne tantillum quidem a reliquis separari voluit; sed ancillæ instar, » inquit Chrysostomus, « sanctos sequebatur, thecam et velum superpositum tangens, humanumque fastum omnem calcans, atque in tanti theatri medio, a populo videbatur illa, quam ne eunuchis quidem omnibus, qui in Imperatoria aluntur aula, conspicere licet. Sed martyrum amor et caritatis flamma ipsi ut larvas illas omnes abjiceret suasit. » Prope Eudoxiam incedebat Joannes Chrysostomus præsul. Sic tantus ille cœtus, theca SS. martyrum præeunte, per medium transivit forum, et ex portis urbis egressus ad Drypiam, sic dictum locum, iter instituit, in martyrium seu ecclesiam sancti Thomæ, novem signis, sive milliaribus, ab urbe distantem.

133

Pari autem alacritate ad oram maris pergentes; Drypia enim ad litus erat; facibus et lampadibus instructi omnes, ipsum mare splendore replebant. « Neque aberraverit, » inquit Chrysostomus, « qui hoc mare fluvium ignis vocaverit; ita nempe lampades, quæ noctu frequentes ac

continuæ ad usque martyrium hoc ferebantur, fluvii ignei imaginem videntibus exhibebant.» Eudoxia vero cum honore magno, studio atque pietate martyres comitata est, plebi intermixta, cum satellitium omne amovisset, et fere omnem vitæ et conditionis inæqualitatem abjecisset. Ejus assiduitatem mirabantur et divites et pauperes, videntes illam sine intermissione per tantum viæ spatium ossibus inhærentem, nec umquam defessam vel resilientem, sed arcæ semper adstantem.

Populi vero concursus tantus fuit semper ab urbe ad Drypiam usque, ut cum fluminis undis assidue manantibus ipsum comparet Chrysostomus. Etsi autem media nocte Reliquiæ cum cœtu toto profectæ fuerant, nonnisi illucescente die ad Drypiam perventum est; tum quia nonnisi lentissimo gradu pergere poterant qui thecam et Reliquias gestabant, tum quia identidem gradum sistere oneratos ac quiescere opus erat.

Post adventum ac depositionem Reliquiarum in ecclesia sancti Thomæ in Drypia, concionem extemporalem habuit Chrysostomus gaudio perfusus et ex hujusmodi spectaculo attonitus. Quoniam vero hic concionandi modus longe discrepat a ceteris omnibus, quos hactenus vidimus, hujus exordium hic apponere visum est: «Quid dicam et quid loquar? exsulto et insanio, sed insania, quæ ipsa sapientia melior est. Volans et choreas agens sublimis feror: ebrius tandem sum ex hac voluptate spirituali. Quid dicam et quid loquar? martyrumne virtutem? an caritatis alacritatem? an Imperatricis zelum? an Principum concursum? an diaboli insaniam? an dæmonum cladem, Ecclesiæ nobilitatem, crucis virtutem, Crucifixi miracula, Patris gloriam, Spiritus gratiam, populi totius voluptatem, civitatis exsultationes?» etc. Pergit autem, de Reliquiarum exportatione multa narrans, Eudoxiam Imperatricem laudibus ad cælum tollens, quam etiam interdum præsentem alloquitur. Claudit demum postquam dixerat, Imperatorem insequenti die cum exercitu suo, sic ille, venturum esse, ut parem Reliquiis honorem præstaret.

Infra videbimus hujus extemporalis concionis exordium, *Quid dicam? exsulto et insanio*, inter criminationes in Synodo ad Quercum contra Chrysostomum oblatas, sextam numerari, in secundo criminationum laterculo.

Hæc jam vertente anno 398 gesta et dicta fuisse certum videtur, et quidem mense circiter Septembri, cum adhuc commode possent martyrum Reliquiæ cum tanto apparatu procul et noctu transferri.

Insequente die venit Imperator cum satellitio suo et magna militum manu, quam exercitum vocat Chrysostomus: ingressusque in ecclesiam S. Thomæ apostoli, posito diademate debitum cultum et honorem martyrum Reliquiis præstitit: similiterque satellites ejus ac milites, depositis clypeis et lanceis ad martyrum thecam precaturi accesserunt. Posteaque discessit cum comitatu suo Arcadius Imperator, nec concioni mox habendæ interfuit: Chrysostomus vero homiliam suam dixit. Postquam Arcadii et satellitii ejus pietatem et martyribus præstitum cultum descripserat, præsens sæculum cum futuro comparavit, hoc breve et laboriosum esse dicens, illud suave et infinitum, in quo immortalibus fruemur coronis. Hominis in statu innocentiæ dignitatem repræsentat; sed probat nos post peccatum Adami ad majora vocatos fuisse. Resurrectionem futuram in veteri lege obscure indicatam fuisse dicit; sed jam omnia plana et perspicua esse, multisque additis finem concionandi fecit.

Verisimile est inter has homilias duodecim quæ ab anno vertente 398 ultra Pentecosten anni 399 habitæ fuerunt, alias nec paucas intercessisse, quæ vel periere, vel inter editas positæ anni notam nullam præ se ferunt. Quæ sequitur autem in Vaticano Codice quarta numero, post Septembrem mensem, ut putamus, anni 398 habita fuit in templo S. Anastasiæ, ut in titulo fertur. Ibi postquam de paucitate auditorum conquestus fuerat, de patientia Jobi longam et elegantem habuit orationem.

Homilia quinta Vaticana, ut fertur in titulo, in templo sanctæ Irenes dicta fuit. In ea Chrysostomus de absentibus conqueritur et de præsentibus gratulatur: de Psalmorum cantu agit, probatque muliebrem sexum impedimentum non esse ad virtutis exercitium.

Sexta autem concio habita est in ecclesia sanctorum Apostolorum, in die Theodosii Imperatoris, ut ibidem fertur. Postquam duo alii episcopi, pro more illius ævi, concionati fuerant, Chrysostomus hanc contra Catharos sive Puros homiliam dixit: Cathari autem illi Novatiani erant. Primo ambos episcopos laudat, quorum alter junior, inquit, senis gravitatem; alter senex, junioris robur præ se ferebat. Deinde Theodosium Magnum laudibus effert, cujus dies tunc celebrabatur; nempe, ut verisimile est, mortis ejus, qui Januarii decimo septimo die contigit. Unde ar-

guitur hanc homiliam mense Januario anni 399 dictam fuisse. Theodosius autem anno 395 obierat. Hunc Imperatorem celebrat ille a pietate et a victoriis, quas opitulante Deo retulit de tyrannis Maximo et Eugenio. Quas ille victorias tacito tyrannorum nomine ita refert, ut ab aliis scriptoribus narrantur. Homilia vero isthæc in medio magna sui parte mutila est, ita ut quamplurima eorum, quæ contra Catharos seu Novationos dicebantur, exciderint ac perierint. Novationi autem tunc Constantinopoli magno numero erant, episcopum suæ sectæ peculiarem habebant, ac sese καθαρούς, seu puros, appellabant : qua de causa 134 illos acerrime perstringit Chrysostomus, ut in homiliæ fine videas.

Hic vero quædam animadvertenda sunt, nempe homiliam illam breviorem fuisse, quia post duas alias a duobus episcopis eodem die et in eadem sede dictas habita fuit : secundo post hanc homiliam multas haud dubie alias habitas fuisse a mense Januario ad Pascha anni 399, quo die dicta fuit concio sequens : quæ homiliæ vel perierunt, vel si adhuc intèr editas supersint, nullam vel diei vel anni notam præ se ferunt.

Post homiliam igitur illam contra Catharos in Codice Vaticano sequitur homilia, cujus titulus, πρὸς τοὺς θεωροῦντας ἱπποδρόμια καὶ θέατρα, *Adversus eos, qui ad hippodromi et theatrorum* μ.172. *spectacula se conferunt* : cujus initium est, ταῦτα ἀνεκτά; ταῦτα φορητά; ὑμῖν γὰρ αὐτοῖς καθ' ὑμῶν αὐτῶν ἐντυχεῖν βούλομαι, quam edidimus T. 6, p. 272 : ideoque illam in serie aliarum Vaticanarum prætermittendam duximus.

Quia vero in homiliæ nonæ sequentis titulo et in ipsa homilia nona multa habentur, quæ ad historiam hanc clarius et certius, quam in Monito diximus, referendam juvant, hic rem totam sine lapsus periculo narrabimus.

Anno 399, postquam unum jam annum in episcopatu emensus erat Chrysostomus, ordinatus nempe anno 398, 26 Februarii; feria quarta hebdomadæ, quæ anno 399 incidebat in sextam Aprilis, tam ingens pluvia decidit, ut metus esset ne agri devastarentur, messesque omnes in perniciem ruerent. Hinc preces, supplicationes, et λιτανεῖαι, seu processiones, episcopo duce et toto concurrente populo ad ecclesiam Apostolorum. Post hæc imbre cessante, necdum sublata formidine, trajecto navibus Bosporo, ad ecclesiam SS. Petri et Pauli, in opposita maris ora sitam, cum episcopo totus cœtus accurrit. Hoc perfuncti periculo Constantinopolitani plerique, una tantum interposita die, nempe feria quinta in Cœna Domini, cum in Parasceve ludi equestres agitarentur, nihil curantes diem illam sacram, ad hoc spectaculum accurrerunt, interim ingemiscente domique sedente Chrysostomo episcopo : imo die sequente, nempe sabbato sancto, ad theatrales ludos se contulerunt, ubi meretricia erant spectacula, quæ singulatim et egregie depingit Chrysostomus, in concione, quam die Paschatis habuit, ubi in prævaricatores hujusmodi gravissime invehitur : demumque in illos excommunicationis sententiam pronuntiat, sed comminando tantum, ut puto, et ut in eodem Monito pluribus dixi.

Circa diem, qua hæc concio dicta fuit, aliquid difficultatis mihi offerri videbatur. Dixit ille in concione, *ante tres dies imber ingens*. Imber ille feria quarta majoris hebdomadæ decidit : feria quinta nihil memoratur incidisse; feria sexta in Parasceve ad ludos circenses, sabbato ad theatralia spectacula itum est : ita ut homilia istæc omnino dicta fuisse videatur Dominica Resurrectionis Domini. [Matthæius sabbato ante Pascha habitam censet.] Verum tunc apud me dicebam : Cur, si dies Paschatis erat, ne verbum quidem de Paschate dicit? Verum postquam homilias hasce deteximus, nulla jam difficultas superest, cum in titulo homiliæ nonæ sequentis, et in homilia ipsa dicatur, diem illam in qua tam graviter illos circensium et theatralium ludorum spectatores insectatus est, Dominicam fuisse atque adeo diem Resurrectionis Domini, quam ideo non commemoravit Chrysostomus, quod contra spectatores illos graviter succensus, rem illam unice cogitaret.

Homilia septima in ecclesia sanctæ Anastasiæ habita fuit, ubi modicus erat, inquit ille, auditorum numerus : neque tamen ideo conqueritur; sed exemplum Samaritanæ affert; quam licet unam tantum, quia tamen audiendi studio fervebat, longo tempore alloquutus est Christus. Deinde vero pluribus explicat quid sibi velit Paulus, cum ait, *de confirmatione Evangelii*, et in his orationem claudit.

Dicta fuisse videtur hæc homilia in hebdomada Paschatis : nam qui homilias hasce in ipso tempore colligebat, a Paschatis tempore, ut ex titulis concionum deprehenditur, illo quo dicebantur ordine eas descripsit. Ante Pascha enim, ut supra diximus, ex multis homiliis paucas collegisse videtur. Non conqueritur autem Chrysostomus in hac concione, quod pauci auditores adessent, quia

non in majori ecclesia, ubi synaxes fieri solebant, sed in ecclesia S. Anastasiæ concionabatur.

Octava concio rem prorsus insolitam nobis exhibet atque inauditam. Tunc Gotthorum pars maxima, qui vel Constantinopoli, vel circum erant, Arianismum sectabantur. Erant tamen Catholici gentis ejusdem non pauci. Cum autem in ecclesia S. Pauli convenissent, jussit Chrysostomus Gotthos loca quædam Scripturarum, quæ in Gotthicam linguam conversæ fuerant, Gotthice legere, et postea Gotthum presbyterum Gotthice concionari. Cur autem ita jusserit, satis declarat in concione quam ipse continenter post Gotthum presbyterum eadem in ecclesia habuit; ut videlicet Græcos philosophos, eorumque religionis sequaces, et Judæos quoque pudore suffunderet; quod dum illi veritatis lucem respuebant, barbaræ per totum orbem nationes sole fulgidiorem Evangelii lucem amplecterentur. Addit etiam eum, qui in Veteri Testamento primus vocatus fuit, nempe Abrahamum, barbarum fuisse in medio barbarorum versantem. Barbaros etiam fuisse eos, qui Christi ortum primi annuntiarunt, nimirum magos, qui ex Oriente venerant. Hæc autem concio habita fuit in ecclesia S. Pauli intra hebdomadam Paschatis festum subsequentem, et per octavam, ut ex sequentis homiliæ titulo, ab eo qui his concionibus aderat præmisso, liquidum est: etiamque confirmatur ex iis quæ initio sequentis homiliæ dicuntur.

Etenim cum Constantinopolitanos illos, qui concionibus suis adesse solebant, gravissime pupugisset, ipsisque molestiam creasset in illa concione, quam in Dominica Resurrectionis Christi habuerat, eo quod in die Parasceves ad circenses, et in sabbato sancto ad theatrales ludos se contulissent; imo excommunicationis sententiam saltem comminatoriam in illos protulisset; illi tamen postea, re secum serio perpensa, non sine causa se acriter impetitos fuisse videntes, et plura his de rebus audire cupientes, ad magnam ecclesiam, ut concioni interforent, ingenti numero se contulere. Verum accedit ut illo die, nempe Dominica post Pascha, quidam adesset ex Galatia episcopus, vir tum ex senectute, tum ex animi dotibus venerandus, cui concionandi vicem Chrysostomus cessit. Quod auditores illi ægerrime tulere; summo enim Chrysostomi se iterum carpentis, imo secantis, ut ipse ait ibidem, audiendi desiderio tenebantur.

Quapropter ille Dominica, ut credere est, sequenti, secunda videlicet post Pascha, in ecclesia Magna concionem hanc habuit, ubi statim auditoribus gratulatur, quod licet tam graviter excepti in concione illa Dominicæ Resurrectionis, adeo ferventer et tanto numero iterum compareant. Tum sese excusat, quod Dominica præcedenti episcopo Galatiæ seniori concionandi locum dederit; iterumque contra circenses ludos, sed mitius moderatiusque loquitur; remque tangit omnino deplorandam quæ superiore die hesterna, inquit, in hippodromo contigerat, quæque ab hujusmodi ludis alios avertere deberet. Quidam enim qui postridie uxorem ducturus erat, quum in stadium descendisset, ab irruentibus curribus interceptus, miserabili casu capite truncatus, et extremis membris abscissis, ibi manserat.

Deinde explicat illud Evangelii dictum, *Pater meus usque modo operatur, et ego operor :* Arianosque et Anomœos, tacitis tamen nominibus, acerrime insectatur, probans Filium Patri æqualem, cum illo semel operari; quia vero operatio illa permanens est, putat Chrysostomus, hic providentiam, Patris et Filii operationem dici. [Hunc sermonem excepit homilia in illud, *Filius ex se ipso nihil facit,* Tom. 6, p. 255, de quo cfr. supra dicta, p. 127, col. a.]

In more erat ut bini vel terni eodem die continenter verbum Dei prædicarent. Idipsum videmus in homilia decima, quæ habita fuit in ecclesia Apostoli, postquam senex episcopus ante Chrysostomum concionatus fuerat: quodque observandum est, illum senem, et se juvenem vocat, etsi ex vulgata opinione annum ætatis 52 jam emensus erat. [Imo episcopum illum simul senem esse et juvenem dicit; senem quidem annis, juvenem vero animi vigore : nihil de se ipso loquens.] Argumentum concionis sumit ex hoc Evangelii dicto, *Messis quidem multa, operarii autem pauci.* Probat autem et senes et juvenes operarios Ecclesiæ admodum utiles esse. Messisque hujusmodi fructus eximios fuisse narrat, ut cum Paulus simplici verbo Proconsulem ceu sagena cepit, et cum Philippus eunuchum Candacis Æthiopiæ reginæ ad fidem convertit.

Homiliam quoque undecimam habuit postquam alius admodum senex oraverat. Ibi primum se audiendi cupido cœtui gratulatur, ac de Eleazaro et de Maccabæis agit, quorum festum in Ecclesia Constantinopolitana celebrabatur, et quos probat ille pro Christo passos esse. In fine concionis pauca desiderantur.

Hactenus vidimus omnia placide et sponte affluentia, Eudoxiam Augustam piis operibus in-

cumbentem, et a Chrysostomo laudibus celebratam : Constantinopolitanos ob circensia et theatralia spectacula gravissime increpatos, optantes, imo instantes apud Chrysostomum ut se talibus tam acerbis monitis ad rectam viam deduceret : Gotthos, jussu ejus Gotthice Scripturas legentes et Gotthice prædicantes. Jam vero ad tristia ducimur, quæ ut clarius exponamus, altius repetenda res est.

Eutropius eunuchus gratia apud Imperatorem Arcadium plurimum valebat, ejusque consilio et auctoritate quæque maxima Imperii negotia gerebantur. Is cum Joannis Chrysostomi in sedem Constantinopolitanam promovendi auctor fuisset, initio ejus monitis placitisque haud ægre morem gerebat. Subindeque accrescente potentia, cum altos spiritus assumsisset, non desistebat Chrysostomus, sed dicebat illi fugitivas esse divitias fragilemque potentiam sæcularem. Illo autem rem ægre ferente, addebat S. doctor, se qui argueret, vere amicum; cæterosque qui gesta ipsius laudarent, adulatores esse. Eutropius vero rem indigne tulit, ac deinde Chrysostomo adversabatur.

Inter alia vero, quæ præter Chrysostomi consilium et voluntatem designavit Eutropius, legem ferri curavit, ut asyli et immunitatis jus ecclesiis tolleretur. Verum id ille in capitis sui perniciem molitus est. Cum enim postea accresceret sibi apud Imperatorem gratia, Patricii nomen et consulatum anni undequadringentesimi consequutus est. Quæ res multis displicuit. Tandem Tribigildus tribunus clam favente Gaina, coacta militum manu a formidoloso Principe Arcadio impetravit, ut gradu dejiceretur Eutropius : qui cum Tribigildum aliosque ad necem sibi inferendam paratos cerneret, in ecclesiam, quod unicum sibi perfugium supererat, se recepit. Tribigildus autem et milites jussa imperatoris Arcadii præ se ferentes, ut sibi Eutropius traderetur insistebant, et strictis gladiis in ecclesiam irrumpere volebant. Verum intrepide obstitit Chrysostomus, fugitivo ecclesiæ asylum tutum esse debere dicens.

Licet autem id apud scriptorem nullum feratur, verisimile est ipsum vel Imperatorem adiisse, vel ad ipsum quempiam misisse rogantem ut militum furorem compesceret. Nam, ut ipse Chrysostomus in hac concione dicit, Imperator, qui statim mandata dederat ut Eutropius traderetur, mutata sententia; « Postquam cognovit eum ad asylum ecclesiæ se recepisse, affluente exercitu et concitato ob ejus crimina, deposcenteque hominem ad supplicium, longam habuit orationem, qua militarem indignationem compesceret, postulans ut non culparum modo, sed etiam recte factorum rationem haberent; nam pro illis gratiam ipsi habebat; si quid vero secus fecisset, tanquam homini ipsi ignoscebat. Cum autem illi de integro urgerent ad vindictam læsi Imperatoris, clamantes, exsilientes, ad ultionem deposcentes, hastas vibrantes : tum vero fontes lacrymarum clementissimis suis oculis effundens, et sacrosanctæ mensæ, ad quam confugerat, religionem illis incutiens, ægre tandem iram eorum sedavit. »

Eo in statu res erant, cum Chrysostomus, paucis postquam Eutropius in ecclesiam confugerat diebus, in eadem ecclesia concionem habuit, præsente Eutropio et innumera populi multitudine, quæ ad tam singulare spectaculum confluxerat. Inter eos multi erant, qui Eutropium aversabantur, ipsumque militibus tradi debere censebant. Hic oratori nostro extemporanea oratione opus fuit; quæ tamen inter elegantissimas computanda est. Non semel Eutropium compellat, et monita ab se ipsi data in mentem revocat; hinc ad populum convertitur, quem ut ad commiserationem compellat, Eutropii fortunam præteritam, præsentis vero deplorandum casum tam aptis verbis repræsentat, ut vel ferocioribus lacrymas excuteret.

Elapsis post hanc habitam concionem aliquot diebus, Eutropius ut inimicorum excubias falleret seseque proriperet, ab ecclesia aufugit. Verum captus, atque in Cyprum relegatus; deindeque haud ita multo elapso tempore Chalcedonem adductus et damnatus, capite plexus est.

Vix elapsis duobus post Eutropii fugam diebus concionem aliam habuit Chrysostomus, ubi præmissis quibusdam de utilitate lectionis divinarum Scripturarum, obsessam paucis ante diebus ecclesiam fuisse narrat, neque tamen traditum inimicis Eutropium, qui, si ecclesiam non deseruisset, captus numquam fuisset. Fluxam iterum humanarum facultatum divitiarumque conditionem ob oculos ponit : desertumque dicit ab amicis, a domesticis, a fortunis omnibus Eutropium. Multisque additis de vero legitimoque divitiarum usu, deque vita præsenti, quam peregrinationem esse commonstrat, ad Ecclesiæ laudes transit, ejusque nuptias cum Christo pluribus prosequitur, hoc frequenter usus Psalmi quadragesimi quarti versiculo, *Adstitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato*, etc. De hac postrema homiliæ parte sententiam nostram diximus in Monito.

Gainæ petulantia. T. 3. p. 404.

Gainas post impetratam partim vi, partim dolo Eutropii ruinam perniciemque, petulantior in dies evasit, atque eo impudentiæ processit, ut armis copiisque instructus, Saturnini et Aureliani, qui inter Imperii proceres eminebant, capita deposceret, nec nisi hac conditione se arma positurum esse minitaretur. Arcadius vero Imperator, qui ob inertiam metumque cuivis injuriæ opportunus erat, rem quantumvis indignam denegare non ausus, tantos viros ad necem traditurus erat, nisi Chrysostomus, utpote communis omnium pater, sic ille, Gainam adiisset, *obambulans*, inquit, *exhortans*, *obtestans*, *supplicans*, *ut a dominis ea calamitas depelleretur;* idque demum a barbaro impetrasset, ut satis haberet, si Saturninus et Aurelianus in exsilium mitterentur.

Saturninus et Aurelianus in exsilium pulsi.

Anno 400.

Id vero accidit anno ineunte 400 : quo posito calculo ea quæ præcedunt et quæ subsequuntur constare, et locum tempusque suum occupare videntur. Hoc autem peracto negotio concionem habuit Chrysostomus, ubi de Constantinopolitano tumultu, de vicissitudine humanarum rerum agit. « Omnia », inquit, « turbarum ac tumultuum plena sunt, omnia scopuli ac præcipitia, omnia rupes sub aquis latentes : omnia terrores, discrimina, suspiciones, tremores, et angores. Nemo cuiquam fidit, ... non est amicus tutus, non frater firmus. Sublatum est caritatis bonum, civile bellum occupat omnia, civile, et non apertum, sed obumbratum. Innumeræ ubique larvæ, simulatæ facies : multa ovium vellera, innumeri ubique lupi sub his occultati : ut jam inter hostes aliquis potius vixerit, quam inter eos qui videntur amici. Qui heri adulabantur, qui manus osculabantur, hodie repente comperti sunt hostes, abjectisque larvis, facti sunt omnibus accusatoribus acerbiores : pro quibus hesterna die gratias agebant, hos nunc incusant et calumniantur. » Deinde vero de divitiarum vanitate eleganter pro more suo disserit : paupertatis bona deprædicat, utpote quæ tantam præstet securitatem, quantum divitiæ periculum pariunt. Demum exemplo Jobi ad calamitates fortiter ferendas hortatur.

Soz. l. 8. c. 6. Anno 400.

Postquam Saturninus et Aurelianus, pacato Gaina, in exsilium acti fuerant, cum Arcadio Imperatore Gainas in ecclesia juxta Chalcedonem sita, ubi S. Euphemiæ martyris sepulcrum erat, colloquium habuit, cumque ex pacto convento arma deposuisset, et jurejurando adhibito fidem Imperatori dedisset, equestris pedestrisque militiæ Magister declaratur. Tanto autem inflatus honore, res novas moliri non distulit. Erat ille Arianus, perinde atque multi alii Gotthi, qui tunc episcopum Constantinopoli habebant : suadentibus autem ejusdem sectæ episcopis Imperatorem rogavit, unam ex ecclesiis urbicis suæ sectæ traderet; indecorum esse dicens Magistrum Romanæ militiæ extra urbem orandi causa proficisci. Arcadius vero, qui Gainam metuebat, ut et aulici ejus omnes, ea de re deliberaturum se dixit, operamque daturum ut ipsius desiderio fieret satis. Imperator autem Joannem nostrum advocat, Gainæ optatum docet, ejus potentiam commemorat, ipsum tyrannidem meditari non obscure indicat, hortaturque ut barbari animum id concedendo compescat. Respondit Joannes, Imperatori fas non esse talia polliceri, et sancta canibus dare : se vero neutiquam posse Catholicos ab ecclesia quavis ejicere, ut inducat Arianos, qui in Filium Dei blasphema proferrent, neque metu barbari debere moveri : sed ambos advocare rogat, se nempe et Gainam, sperareque se illum eo adducturum esse, ut non ultra paria postularet. His auditis Imperator magnopere gavisus est, et postridie utrumque jussit acciri. Accessit Gainas; adfuit etiam Chrysostomus cum episcopis qui tum Constantinopoli erant.

Tum Gainas promissa sibi dari flagitabat. Reclamabat Joannes, non licere Imperatori qui piam religionem profiteretur, adversus res divinas quidquam attentare. Reponit Gotthus, æquum esse ut ipse quoque ædem sacram, in qua precaretur, haberet. Tum magnus ille Joannes : Omnes tibi apertæ sunt ædes sacræ, nec ullus aditum prohibebit, si precari volueris. At ego, inquit Gainas, alterius sum sectæ, et cum consortibus meis unam ecclesiam peto; idque jure mihi petere videor, qui multa pro Romanis bellorum discrimina pertulerim. Ad hæc Joannes : Sed habes, inquit, præmia laboribus tuis longe majora : nam et Magister militum creatus, et consulari veste ornatus es. Considerare oportet quid olim fueris et quid nunc sis; quanta fuerit prior egestas tua, quanta nunc rerum copia; quibus vestimentis usus sis priusquam Istrum trajiceres, quibus nunc induaris. In memoriam revocavit etiam, quomodo cum a patria aufugisset, a Theodosio Imperatore et Arcadii patre servatus fuisset, jurassetque se Romanis amicum, ipsique ac liberis ejus ac legibus, quas nunc abrogare conabatur, fidum perpetuo mansurum esse. Tuncque legem a Theodosio latam protulit, quæ vetuerat

næ hæretrici intra urbis mœnia collectas celebrarent. Post hæc ad Imperatorem conversus suasit ipsi ut legem, quæ adversus hæreses lata fuerat, ratam servaret : satius esse dicens imperio cedere, quam prodita Dei domo piaculum admittere. Hujusmodi sermonibus doctor ille orbis terrarum, sic Theodoretus, Gainæ os obturavit, et tacere eum compulit.

Spe lapsus Gainas, et quasi in furorem actus, fidem violare et urbem deprædari jam meditabatur. Ejus autem insidias, inquit Sozomenus, prænuntiavit cometes, qui tunc supra civitatem maximus apparuit, usque ad terram fere pertingens, et qualis numquam antea visus fuisse memoratur. Ac primo quidem argentariorum officinas invadere tentabat, maximam se pecuniæ summam inde collecturum sperans. Cum autem rumore nuntio in notitiam venisset illum talia meditari, argentarii in latebris omnia posuere : ita omnis lucri inde percipiendi spes ipsi avolavit. Tum ceu rabie correptus Gainas, suis mandavit ut imperiale palatium incenderent. Hic vero rem prodigio similem narrat Sozomenus; nempe ingentem militum numerum ante palatium divinitus comparuisse, barbarosque et Gainam ipsum ne cœpta perficerent deterruisse, aliaque narrat quæ fabulam sapere videntur. Addit Sozomenus ex barbaris illis alios in urbe mansisse, alios cum Gaina egressos esse, et clanculum arma in vehiculis feminarum, et in doliis tela exportavisse. Sed cum deprehensi essent, portarum custodes, inquit ille, qui ne arma exportarent prohibebant, interfecerunt. Ingens tunc tumultus ac terror omnes invasit, quasi jamjam urbs capienda et expilanda esset. At Imperator Arcadius, optimo tunc usus consilio, Gainam hostem declaravit, barbaros, qui in urbe erant, occidi jussit : militesque impetu in illos facto maximam illorum partem trucidavere; ecclesiam vero, quæ dicebatur Gotthorum, incendio consumserunt, in qua Gotthi multi flammis traditi periere. Postea vero Sozomenus Gainæ gesta recenset, et omnia paucis persequitur ad usque ejusc ladem et necem. In iis vero quæ narrat, quædam vera esse videntur, sed falsis intermixta.

Alia narrat Theodoretus. Cum Gainas sibi et suis ecclesiam postulans, ejus potiundæ spe lapsus esset, aliquando post tempore in apertam tyrannidem erupit, collectoque per Thraciam exercitu, vastare omnia et prædari cœpit. Qua re nuntiata, metu omnes perculsi sunt : tam optimates, quam populum terror invasit. Neque ullus erat qui prælio cum illo congredi vellet, nemo qui legationem ad illum obire tutum crederet, quod barbarum ejus animum omnes reformidarent. Cum ergo id negotii nemo suscipere auderet, ad intrepidum Chrysostomum itur, qui, etsi ipse præcipua irarum causa fuerat, in Thraciam iter suscepit, Gainamque adiit. Hic vero magis ac magis enituit, quantum valeat virtus, quantum sincera pietas, erga illos etiam quos impugnare cogitur. Gainas barbarus et tyrannus, ejus pristinam pro pietatis defensione constantiam memoria repetens, libenti animo in occursum ejus venit, ejusque dexteram oculis suis imposuit, et filios suos sacris illius genibus admovit : adeo virtus vel infestissimo cuique reverentiam ac terrorem injicere possit. Addit Georgius Alexandrinus Gainam tunc arma deposuisse : quod falsissimum est. Verum fabulator ille nihil sanum dicit, nisi ea quæ ex Socrate, Sozomeno, Theodoreto et Palladio mutuatur, quæ etiam sæpe depravare solet, ut initio diximus. Gainas enim in cœpto perstitit nec arma posuit, donec victus cæsusque fuit.

Jam ad Asiaticum negotium veniamus, quod in Oriente tumultus dissensionesque multas excitavit, demumque Chrysostomum in Asiam iter facere ibique moras trahere coegit : quod ipsi ærumnarum et calamitatum initium fuit. Historiam que texemus ex narratu Palladii Helenopolitani episcopi, qui plerumque rebus ipsis interfuit.

Indictione decima tertia (mense circiter Maio anni 400) Constantinopolin venerunt Asiani episcopi, aliosque episcopos qui tunc in urbe erant convenerunt, Palladium nempe Helenopolitanum, Theotimum ex Scythia, Ammonem Ægyptium ex Thracia, Arabianum ex Galatia et alios, qui omnes viginti duo erant, quibus præerat Joannes noster Constantinopolitanus episcopus. Iis vero in Synodo congregatis Eusebius Valentinopolitanus libellos tradidit, contra Antoninum Ephesi episcopum septem capita complectentes : primo quod conflatis sacris vasis argentum inde proveniens in usum filii sui convertisset : secundo, quod sublatum ex ingressu baptisterii marmor in balneum suum transtulisset : tertio, quod Ecclesiæ columnas, a multis annis jacentes, intra triclinium suum posuisset : quarto, quod puer ejus cædem patrasset, quem adhuc ille in ministerio retineret : quinto, quod prædia Ecclesiæ relicta a Basilina Juliani Imperatoris matre vendidisset, pretiumque sibi vindicasset : sexto, quod dimissa uxore sua, cum ea rursus congressus esset, filiosque procreasset : septimo, quod quasi lege sibi constitutum esset ut ordinationes episcoporum, secundum redituum

Margin notes: Theodoret. l. 5. c. 32. — Gainas gesta et casus. — Theodoret. l. 5. c. 32. — Asiaticum negotium. — Palladius p. 126. sqq.

rationem, venderet. Adesse autem eos, qui pretio ordinati fuere, seque rem aliunde probare posse. His auditis Chrysostomus, suspicatus hæc crimina ex odio vel inimicitia Eusebii proficisci, illum compescere conatus est, Paulumque Heracleæ episcopum, qui Antonino favere videbatur, hortatus est, ut pacem inter utrumque faceret. Postea vero Chrysostomus ad sacrificium offerendum sese apparabat.

Tunc Eusebius ira succensus, Joannem adjuravit, horrendis adhibitis sacramentis, ut dictis suis attenderet: tuncque coram omni populo libellum obtulit. Chrysostomus tanta Eusebii instantia vehementiaque se permotum sentiens, noluit in tali animi statu sacrificium offerre; sed Pansophium Pisidiæ episcopum rogavit, id muneris persolveret, libellumque recepit, et cum cæteris episcopis egressus est. Postquam vero dimissi populi fuere, cum cæteris episcopis in baptisterio consedit: 138 Eusebioque dixit, secum perpenderet an dicta probare posset, idque antequam libellus legeretur; postquam enim lectus foret, non ultra posse illum dicta revocare. Cum autem ille in proposito perseveraret, lectus est libellus supra memoratus. Tunc seniores episcopi Joanni dixerunt, e re fore ultimum caput de venditis ordinationibus disquirere; quia, si illud probaretur, cætera, quæ minora erant, credibiliora et probatu faciliora fore. Tum Joannes Antonio tunc præsenti, Quid ad hæc dicis? Negavit autem ille omnia. Interrogati sunt etiam ii, qui pro episcopatu pecuniam dedisse accusabantur: qui similiter negarunt. Sub hæc ventum est ad testes; sed nulli aderant: Joannes vero, ut res accuratius examinaretur, ad Asiaticum iter suscipiendum sese obtulit.

Antonini Ephesii gesta et obitus.

Antoninus autem, pecuniæ quam officii longe cupidior, qui Joannis et perspicaciam et integritatem metuebat, quemdam e proceribus, cujus prædia, quæ in Asia erant, curabat, adiit, ab coque impetravit, ut impediret ne Joannes in Asiam concederet. Ille vero id effecit, ut ex palatio Joanni denuntiaretur, absurdum fore illum, cum tantus Constantinopoli tumultus esset, et adhuc Gainæ formido persisteret, in Asiam proficisci ad testes quærendos, qui facile possent Constantinopolin adduci: quapropter a proposito destitit Joannes. Antoninus interim id lucratus est, ne testes venirent, quos etiam aut pecunia aut potentia sua se fugare posse sperabat. Hæc Joannes prospiciens, cum Synodo deliberat quosdam ex præsentibus episcopis in Asiam mittere ad interrogandos testes. Ad eam rem tres electi sunt episcopi, Syncletius Trajanopolis, Hesychius Parii et Palladius Helenopoleos, qui Hypæpis, quæ urbs Asiæ erat, rem examinarent, mandatumque prolatum est, ut qui intra duos menses in urbem illam, quæ vicina erat, causam dicturi non venissent, excommunicarentur.

Post hæc Smyrnam venerunt Syncletius et Palladius: Hesychius, qui Antonini amicus erat, morbum simulavit. Duo autem reliqui per literas Eusebio et Antonio significarunt, ut Hypæpos, quo ipsi pergebant, se conferrent. Illi vero cum amicitiam contraxissent (nam Antoninus Eusebium vel auro, vel alio modo corruptum sibi conciliarat), et ad Hypæpinorum civitatem illi quoque venissent, judices eludere conabantur, dicebantque testes negotiorum causa peregre profectos esse. Judices Eusebium rogant, intra quot dies ille testes adducturus esset. Ille vero sperans in æstus vehementia judices inde discessuros esse, erat quippe æstatis tempus, scripto promisit se intra quadraginta dies, aut testes producturum, aut pœnas secundum canones daturum esse. Dimissus ergo ille ad inquirendos testes, Constantinopolin venit, ibique delituit. Exspectarunt judices ad quadragesimum usque diem. Et cum Eusebius non compareret, excommunicationis sententiam in eum protulerunt, sive ut desertorem, sive ut calumniatorem. Postquam vero triginta dies alios Hypæpis manserant, nec compareret ille, ipsi quoque Constantinopolin redierunt. Cum autem ibi Eusebium offendissent, tantum illi facinus exprobrarunt. Eusebius vero infirmitatem corporis prætexens, testes se adducturum rursus pollicebatur. Interea per diuturnas illas moras, moritur Antonius: sicque rerum facies mutatur.

Nec multo post literæ ad Chrysostomum venerunt partim Ephesini Cleri, partim episcoporum, juramenta cum obsecratione continentes. Testabatur Clerus, antheac leges omnes Ephesi pessumdatas fuisse, jamdiu afflictam Ephesinam Ecclesiam esse partim ab Arianis, partim ab iis qui avaritiæ et dominandi libidine capti, se Catholicos esse gloriabantur, sic Antoninum defunctum perstringebant illi: rogabant illum festinanter veniret, quia lupi quidam erant qui pecunia episcopalem sedem rapere tentabant. Hæc causa Chrysostomo fuit suscipiendi Asiatici itineris, de quo mox dicetur.

Homil. Chrys. in Acta Apost.

Dum hæc agerentur, Homilias in Acta Apostolorum habuit Chrysostomus, quas cœpit post Quadragesimam, ut ipse dicit Hom. I, p. 13, atque ut putamus, diximusque in Monito, tempore Pa-

schali anni 400, ita ut illas dixerit, cum Asiaticarum rerum negotia illum distinerent, et cum a gratia Eudoxiæ Augustæ, quæ initio episcopatus sui ipsum valde colebat, excidisset. Hinc fortassis accidit ut aliis distentus negotiis Chrysostomus, minus culto, jejuno et plerumque intricato stylo has conciones scripserit, maximeque initio homiliarum, ubi quædam videntur olere aut sonare peregrinum : nam in ethica adhoratione, quæ homilias claudit, hic semper sui similis est, imo etiam alias conciones superat. Hæ vero, quæ post Pascha anni 400 cœptæ fuere homiliæ, nonnisi anno 401 terminari potuisse videntur, et fortassis postquam ex Asia reversus fuit Chrysostomus : verum hæc nonnisi divinando dici possunt. Homilia autem quadragesima quarta, p. 335, D, testificatur Chrysostomus se triennium habere in Pontificatu, τριετίαν ἔχοντες : quod si ad literam accipiatur, significare videtur illum jam triennium emensum fuisse, quando ad hanc homiliam pervenit. At præterquam quod non omnino constat hic exactum triennium notari, jam sæpe vidimus Chrysostomum non cum tanto scrupulo notas temporum consignare; tamen omnibus accurate perpensis nihil absonum sequeretur, si Chrysostomus, qui Homilias in Acta anno 400 cœperat, quadragesimam quartam et postremas vel ante, vel post reditum suum ex Asia dixerit. In Homilia vero quadragesima prima p. 311, C, ait Chrysostomus, anno superiore concussisse Deum universam civitatem C. P., qui terræ motus accidisse creditur anno 399, ut diximus supra. Nam illa vox πέρυσι annum proxime superiorem indicat; sed non ita accipienda est ut annum integrum elapsum Chrysostomus significare velit.

Ibidem autem et continenter p. 312, A, eadem voce πέρυσι Chrysostomus utitur ad rem aliam carptim indicandam: « Quæ circa Theodorum πέρυσι, anno proximo, gesta sunt, quem non obstupefecerunt? et tamen nihil amplius factum est. » Quis ille Theodorus esset, et quid illi acciderit, nullus quod sciam scriptor docuit.

...ndus ...b. 401. ...b.c. 401. Die septima Februarii anni 401 S. Porphyrius, Gazæ episcopus, Constantinopolin venit, cum Joanne Cæsariensi episcopo Metropolitano suo, ab Arcadio Imperatore petiturus ut idolorum templa, quæ Gazæ erant, non jam clauderentur, sed 139 funditus everterentur. Rhodo autem transeuntes, anachoretam quemdam sanctum virum, Procopium nomine, adierant, qui monuerat ut sanctissimum episcopum Joannem inviserent, qui ipsis id consilii daturus erat, quod a Deo ipso edidicisset. Cum in urbem illi advenissent, postridie Joannem salutatum venerunt. Joannes vero ipsos honorifice admodum excepit. Cumque tanti suscepti itineris causam ipsi aperuissent; hortatus ille viros est, ut felicem exitum a Deo sperarent. Non poterat ille Imperatorem adire, quoniam Eudoxia, ea de causa, quam dicturi sumus, Joanni male affecta, Imperatoris animum adversus illum præoccupaverat : sed ad Amantium, Imperatoris Cambellanum, ipsos direxit, hominem vere Christianum : qui, nihil obstante exulcerato Augustæ erga Chrysostomum animo, addictus ipsi semper erat. Amantium Joannes postridie ad se vocavit. Et cum episcopi ambo in Chrysostomi ædes venissent, Amantium invenerunt, qui rem, de qua tunc agebatur, ipsi aperuerat, idipsumque episcopi ambo confirmarunt. Posteaque cum sanctissimo Præsule de divinis sacrisque rebus verba miscuere, et postquam Joannes ipsis bona apprecatus fuerat, domum se recepere. Sic quotidie illum adibant, ut ejus amœnis simul et sanctis colloquiis fruerentur. Amantius autem sibi commissum negotium apud Eudoxiam Augustam sollicite ursit, demumque favente sibi Theodosii junioris et ortu et baptismo, qui diebus istis accidere, optata impetravit.

Theophanes et Cosmas Vestitor narrant Theodosium juniorem a Joanne Chrysostomo baptizatum fuisse; id vero clare dici videtur ab Eudoxia ipsa, quæ in homilia Chrysostomi post reditum ab exsilio suo, sic loquens inducitur, μέμνημαι ὅτι διὰ τῶν χειρῶν σου τὰ παιδία τὰ ἐμὰ ἐβαπτίσθη, *Recordor per manus tuas filios meos baptizatos fuisse*. Certe inter filios comprehendi omnino videtur Theodosius junior. Atque ex iis, quæ in Vita S. Porphyrii dicuntur, Theodosius junior baptizatus fuisse deprehenditur 10 Aprilis anni 401. Tuncque Chrysostomus in Asia erat, siquidem cum Tillemontio iter ejus in Asiam in annum 401 consignamus, et quam tardissime profectionem ejus mense Februario ejusdem anni statuere possumus, ut ex sequentibus palam erit.

Pallad. p. 133. et sqq. Post Antonini Ephesini episcopi mortem, urgebant Chrysostomum episcopi vicini, urgebat Ephesinus Clerus ut promte veniret, nec moras traheret, leges apud se pessumdatas dicens, Ecclesiam suam afflictam, temeratas res sacras, tum ab Arii asseclis, tum ab iis qui avaritiæ et dominandi cupidine capti se Catholicos esse gloriabantur : quibus dictis Antoninum episcopum nuper defunctum notabant, apud quem venalia prostabant sacra omnia. Addebant quoque multos instare

11.

lupos, qui pecunia episcopalem sedem invadere tentabant.

Joann. Chrysost. iter in Asiam suscipit.

Joannes noster tunc gravi erat corporis infirmitate detentus, hiberna quoque tempestas a tanto itinere ægrum avertere posse videbatur, verum tanto ille religionis studio flagrabat, ut omnia posthaberet quo tot tantisque malis manum medicam afferre tentaret. Neque enim Ephesi tantum, sed etiam in aliis non paucis Asiæ civitatibus ipsi episcopi, pastorum nomine falso insigniti, Christiano gregi damna inferebant innumera. His accensus in navim ingreditur. Verum sæviente aquilone, cum metuerent nautæ ne in Proconnesum ejicerentur, posito velo, Tritonis promontorium prætervehuntur, et ibi jactis anchoris manserunt, austrum exspectantes ut Apameam appellerent. Cum ergo biduum jejuni perstitissent, in navicula agitati, tertia die Apameam appulere, ubi Joannem nostrum exspectabant Paulus, Cyrinus et Palladius. Hos enim viæ comites assumserat Chrysostomus, pedibusque confecto itinere Ephesum perveniunt. Et congregatis Lydiæ, Asiæ, atque Cariæ episcopis numero septuaginta, de ordinationibus faciendis statim actum est. Multi tunc advenerant, maximeque ex Phrygibus, uno audiendi Chrysostomi studio permoti, tum maxime ejus sapientia fruituri, cum afflictis rebus Asiaticis, et a multis qui zizania inseruerant in deteriorem statum reductis : nam profluentem pii doctoris eloquentiam tantis malis solatium afferentem excepturi erant.

Pallad. p. 135. 136.

Interea accessit Eusebius ille Valentinianopolitanus episcopus, de quo plurima diximus supra, qui sex episcopos alios accusabat, ad Communionem admitti rogans. Contra vero quidam episcopi non admittendum dicebant, utpote sycophantam. Pergit ille supplicans, quia jam biennio causa examinata, et non advenientibus testibus longius extracta fuerat, ut testes producantur : etsi enim Antoninus, qui nummos acceperat ut ordinaret, jam mortuus erat, superesse tamen eos, qui pecunia data ordinati fuerant. Synodus vero rem perquirendam esse censuit. Primo lecta sunt acta; ingressi sunt testes; necnon sex illi, qui pecunia data ordinati fuerant. Et initio quidem negabant; instantibus vero testibus, quorum quidam laici erant, et quidam presbyteri, quibus rem confidenter aperuisse videbantur, necnon mulieribus nonnullis, quæ et pignorum seu munerum speciem, et loca et tempora et quantitatem indicabant, reclamante item conscientia, ultro, nec majori necessitate compulsi, confessi sunt se munera solvisse, talem esse consuetudinem putantes, et nunc orare, si fas tamen esset, in Ecclesiæ ministerio servari; sin minus, ut aurum, quod solverant, sibi redderetur : quidam enim ex illis uxorum supellectilem dederant. Tum Joannes Chrysostomus e re fore sibi videri dixit, si juberet Synodus reddi illis aurum ab hæredibus. Præcepit ergo Synodus, ut illi contra leges sacras ordinati aurum suum reciperent ab hæredibus Antonini, et communicarent intra altare : essent autem jam non sacerdotes, sed ex sacerdotibus: Ne si ista concederemus, mos fieret Judaicus aut Ægyptius, vendendi atque emendi sacerdotium. Dicebatur enim Judæorum patriarcham singulis annis, aut anno interjecto, a synagogæ principibus mutari, ad corradendam pecuniam.

Horum omnium exstabant acta et judicum nomina : ac qui fuerant depositi, Synodi judicio acquieverunt, unusque ex illis factus est negotiorum publicorum defensor. In depositorum autem locum delecti sunt alii non conjugati, vita et doctrina ornati. Heraclidem vero in Antonini locum Synodus constituit, virum encyclicis disciplinis optime institutum, et in divinis Scripturis peritum, qui in eremo monasticam vitam egerat, et qui per tres annos diaconus fuerat. Palladius vero, qui huic Synodo interfuerat, dicit Joannem sex episcopos in hac scilicet provincia tantum deposuisse, non autem sexdecim, ut mentiebatur Theophilus, Chrysostomi accusator et inimicus.

Sozomenus vero dicit ipsum tredecim episcopos deposuisse partim in Lycia et Phrygia, partim in Asia; ita ut cum teste Palladio tunc præsente sex in Asia deposuerit, septem etiam in Lycia et Phrygia ex sedibus moverit. Inter hos autem Gerontium Nicomediensem episcopum ex sede expulit. Hic autem cum Mediolani diaconus esset, a S. Ambrosio episcopo ut sacro ministerio indignus expulsus fuerat. Hinc cum Constantinopolin venisset, ut erat vafer et astutus, quorumdam ope Nicomediensem episcopalem sedem adeptus est. Re comperta Ambrosius Nectario episcopo Constantinopolitano scripsit, ut Gerontium ex episcopali gradu dejiceret. Nihil non egit Nectarius, ut Gerontium deponeret; sed frustra cessere conatus: Gerontius enim Nicomediensibus valde gratus erat, quoniam in medicina peritus, illam artem exercebat, ac dexteritate et sedulitate, inquit Sozomenus, erga omnes ex æquo, tam pauperes quam divites utebatur. Joannes vero illum deposuit, et in locum ejus Pansophium ordinavit. Quæ res Nicomediensibus admodum displicuit nec sem

quam in calamitate, aut terræ motu, vel siccitate, per plateas civitatis suæ et Constantinopoli circumeuntes psallebant, Deoque supplicabant ut illum episcopum haberent. Hæc vero Gerontii depositio sub hæc Joanni Chrysostomo objecta fuit, quando illa tanta adversus ipsum tempestas orta est. Novatianis autem et Quartodecimanis aliisque hæreticis multas ecclesias ademit. Atque Ephesi cum esset, inquit Proclus, Midæ cultus arcanum omne detexit; et cum in Phrygiam venisset, Matri Deum Cybelæ filios omnes abstulit, cum eorum templa destruxit.

r. l. 6. et 19.

Reversus Chrysostomus ex Asia quasi ex longa peregrinatione, in qua plus quam centum dies insumserat, postridie orationem habuit ad populum suum, quem summis laudibus extollit quod cum tanto gaudio illum redeuntem exceperint, quod civitatem totam in ecclesiam converterint, quod cum hæreticis colluctati sint. Nusquam vero tantum gaudii exhibuit, quantum in hac concione, ubi certe vel primo intuitu percipitur, non minore illum desiderio ad plebem revertendi captum fuisse, quam populus totus pastoris sui absentis recipiendi cupidine tenebatur.

Chrys. p. 411.

Regressus vero deprehendit Severianum Gabalorum episcopum, cui in profectione sua gregem suum commendaverat, nihil non egisse ut populum, cui sæpe concionabatur, sibi conciliaret, et a Chrysostomo averteret; atque, ut putabatur, ut illum a sua sede deturbaret, seque in ejus locum substitueret, jamque a Serapione diacono monitus Chrysostomus, dum absens esset, post reditum rem accuratius examinavit; ac veram esse cognovit. Erat autem Severianus genere Syrus, eloquentiæ studens, cujus homilias quasdam habemus, quarum stylus aliquid inventionis præ se fert, sed strigosus et asper est; ita ut eloquentiam ejus ferream vocet Savilius. Is itaque et alius episcopus Ptolemaidis, Antiochus nomine, qui eloquentiæ etiam studebat, inter primipilares Joannis Chrysostomi inimicos deinceps numerabuntur. Severianus non plebis modo Constantinopolitanæ affectum et benevolentiam sibi captare studebat, sed etiam in Imperatoria aula sibi Eudoxiæ Augustæ gratiam conciliaverat, ambitionis studio permotus. Cæca enim et temeraria dominatrice animi cupiditate stimulatus nullum lapidem non moverat.

Aliud de Severiano refert Socrates, quod nempe Serapio, de quo supra, cum sederet aliquando, transeunti Severiano honorem episcopo debitum non præstiterit, sed in sede sua permanserit. Qua re permotus Severianus, coram omnibus dixit: *Si Serapio moriatur Christianus, Christus homo non factus est.* Hoc dictum certe impietatem sapit; Serapio autem maligne, demitis prioribus verbis, affirmabat Severianum hæc protulisse verba, *Christus homo factus non est*, multosque suæ factionis testes producebat, qui hoc se a Severiano dictum audivisse affirmarent, Severianus vero, se non ita dixisse asseverabat, sed totam sententiam, ut supra diximus: quæ tamen et ipsa impia cum esset, Severianus a Chrysostomo ex urbe pulsus fuit, ut ait Socrates. Verum ex Chrysostomi dictis patet Severianum a populo indignante expulsum fuisse.

L. 6. c. 18.

Chrys. t. 3. p. 413. a.

Sic expulsus Severianus Chalcedonem commigravit. Verum Eudoxia Augusta, apud quam gratia valebat Severianus, Chalcedone ipsum revocavit. Multi Chrysostomum rogabant, Severianum ut prius in familiaritatem et colloquium admitteret, neque id impetrare potuerunt. Demum Eudoxia Augusta ipsum adiit, et Theodosium tenellum filium genibus ejus admovit, per illius caput suum obtestans, ut Severianum in amicitiam suam admitteret; idque demum, ægre tamen impetravit. Sic ambo illi palam quidem reconciliati sunt; intus tamen alter adversus alterum exulcerato animo permansit, inquit Socrates. Id vero, quod postremo adjicit, de Severiano quidem facile credatur; quod vero Chrysostomus post reconciliationem exulcerato animo permanserit, quis credere possit? nisi forte sic intelligatur, Chrysostomum, nempe cum nosset Severiani vafrum et ambitiosum animum, non putasse illum ex sincero corde amicitiam suam expetiisse, nec firmam fore reconciliationem existimavisse. Nulla demum potest Chrysostomo adscribi fictæ reconciliatæ gratiæ suspicio. Restabat autem ut populi, qui Severianum expulerat, iracundia sedaretur. Id autem Chrysostomo dicto audientem populum habenti non difficile fuit. Concionem habuit, ad pacem cum Severiano faciendam populum cohortans; utque a principio dictis suis obsequentes auditores animadvertit, in laudem eorum conversus, quod tantas irarum causas se hortante deposuissent, pacem perpetuam precando claudit brevissimam concionem. Post illum Severianus de pace concionatur, quam postea pacem ipse perturbavit, nec multo tempore a turbis movendis abstinuit.

Severianus ficte cum Chrysostomo reconciliatur.

Ex iis, quæ modo diximus, facile conjicere possis magnam tunc fuisse Constantinopoli et in vicinis civitatibus morum corruptelam. Vidisti episcopos presbyterosque, qui auri pretio et fere palam ad ecclesiasticos dignitates convolabant,

141

aliisque vitiis imo sceleribus obnoxii erant, et quidem magno numero : inter sæculares vero multi erant divites, adulatorum parasitorumque agmine obsessi, qui inopum egestatem nihil curarent : alii auri cupidine ducti nullas non ditescendi vias tentabant : ita ut, quod supra dicebamus, cum terræ motus ingens, multos Constantinopolitanorum terrore correptos ad fugam capessendam impulisset, ut in longinquis regionibus vitæ securitatem sibi pararent; cum postea metu cessante ad sua revertissent, se rebus omnibus vacuos esse mirati sunt : nam qui in urbe remanserant, bona omnium absentium invaserant et prædia occupaverant. Vidimus autem supra Chrysostomum anno 398 acriter orantem in eos, qui tantum, tam Christianis indignum facinus perpetrarant. Neque enim is erat Joannes noster, qui frequens concionabatur, ut hæc et alia vitia taceret; sed acriter insectabatur divitum avaritiam, optimatum arrogantiam, feminarum illustrium luxum, viduarum mollitiem vitamque lascivam, monachorum indigna gesta, quæ non semel carpit in concionibus in Epistolam ad Hebræos. Clericosque et ecclesiasticos maxime perstringebat, tunc omnibus deditos vitiis et voluptatibus. Plebem quoque acerrime increpabat, quod circensibus et theatralibus ludis dedita, in ea quæ ex his spectaculis oriebantur erumperet. At quod mirum fortasse videatur, hæc infima et numero major pars auditorum, illum se objurgantem libentissime audiebat, ut vidimus, post Pascha anni 389, et illi semper addicta fuit; atque invalescentibus demum Chrysostomi inimicis, nihil non egit, ut ne pastor suus in exsilium pelleretur.

Joannes ex Asiatico itinere reversus, postquam pacem fecerat cum Severiano, tranquille vitam ducere posse videbatur. Verum nec multo post plurimi perniciem ejus machinati sunt. Primipilares erant Theophilus Alexandrinus, Acacius Berœæ, Antiochus Ptolemaidis, et Severianus Gabalorum, qui nuper simulate cum ipso pacem inierat. Theophilus autem Alexandrinus, qui sibi dicto audientes ubique episcopos esse cupiebat : jam ejus ordinationi obstiterat et loco Joannis nostri Isidorum quemdam in Constantinopolitanum episcopum inducere tentaverat, ut supra vidimus, nec finem fecit postea occasiones captandi ut illum a sede deturbaret. Acacius autem qui diu Berœæ episcopatum cum laude gesserat, hanc sibi maculam inussit, et sanctorum hominum odium in se concitavit, cum ad tam sanctum Pontificem a sede dejiciendum nullam non machinam intendit. Antiochus vero Ptolemaidis, vir petulans et nova moliri cupiens, jamdiu contra Chrysostomum insurrexerat.

Theophilus Alex. et alii dira moliuntur in Chrysostomum.

In Clero autem multi erant, qui Chrysostomi non minus vitam sanctam, arctam et inculpatam, oderant, quam ejus dicendi libertatem, et monita Cleri sui vitiis emendandis opportuna volentibus, importuna obstinatis erant. Hi vero postremi longe majore numero fuere. Inter hos autem duo presbyteri, et quinque diaconi numerantur, qui vehementius in Joannem insurrexere, οἱ μὲν ἐξ ἀκαθάρτου, οἱ δὲ ἐκ κακωτικοῦ ἀριθμοῦ συναγόμενοι. Hæc porro verba satis obscure hanc efferre sententiam videntur : illos nempe ex Clero, qui contra Joannem episcopum dira machinati sunt, partim ex eorum numero fuisse, qui impuram suam vitam ab illo concionante carpi et perstringi ferre non poterant; partim ex eorum, qui de tanto pastore malignam conceperant opinionem.

Pall. 35. Anno

Ex Imperatoria aula duo vel tres tantum Theophilo præsto fuere, ac militaris præsidis opem ipsi tulere, cum ad Chrysostomum e gradu dejiciendum omnem lapidem moveret. Ex mulieribus vero, inquit Palladius, præter illas quæ vulgo notæ sunt, tres viduæ, queis viri defuncti pecuniam grandem ex rapinis partam reliquerant, cum ipsæ iis in propriæ salutis perniciem opibus ad se non pertinentibus uterentur, nec ferrent pastorem suum contra usurarios, avaros et raptores declamantem, tumultus ac seditionis ipsæ quoque causæ fuerunt. Erant autem illæ Marsa Promoti uxor, Castricia Saturnini conjux, et Eugraphia quædam, quæ furiosæ instar agebat. Hi omnes, tum viri tum mulieres, una conspirarunt ut illum e gradu dejicerent, ejus disciplinam non ferentes. Neque mirum est, cum tam dissoluti mores essent, tam acrem censorem plurimis displicuisse.

Pall. 35.

Quæ vero contra illum jactitabant æmuli et inimici ejus hujusmodi erant, quod neminem ad mensam vocaret, sed semper solus ederet. Nimirum quia ex infirmitate stomachi, in morbos sæpe incidere solebat, ut passim jam vidimus; tenui mensa uti solebat, neque lauta sibi apponi fercula patiebatur, id postulante tum corporis habitu, tum pietate qua apostolos et Christi discipulos imitans, modico utebatur cibo. Quapropter statim atque ad Constantinopolitanam sedem evectus est, amplos tanti episcopatus reditus in nosocomia et in pauperum sustentacu-

lum inferri jussit, et nova quoque ipse nosocomia construxit; ita ut quæ laudem sancto viro parere meruissent, in vituperium ipsi ab inimicis verterentur.

Dicebant insuper ipsum esse durum et asperum, nec aditu facilem, quia nempe gregi pascendo, docendo, instituendo semper intentus, non facilem aditum præbebat inutilibus colloquiis; semper tamen paratus ad ea audienda atque curanda, quæ vel Ecclesiæ regimen vel pauperum et viduarum curam patrociniumque spectarent. Neque deerant qui ipsum petulantem, contumeliosum, iracundum et superbum dicerent; atque odiosis nominibus, ejus in prædicanda virtute constantiam, contra avaritiam, rapinas, adulteria cæteraque vitia declamationes detrectare conarentur.

r. l. 6. Socrates vero, qui iis quæ de Joanne nostro ferebantur non absimilia audierat, hoc de illo profert judicium: « Fuit autem, ut ferunt, ob nimium temperantiæ studium acerbior, et sicut aiebat quidam, qui cum illo ab ineunte ætate familiariter vixerat, iræ magis deditus, quam ve- 142 recundiæ. Et ob vitæ quidem sanctimoniam incautus adversus futura, ob simplicitatem vero apertus et facilis. Immodica etiam loquendi libertate erga omnes utebatur. Et in docendo quidem id præcipue spectabat, ut mores audientium emendaret: in congressibus autem arrogantior videbatur iis, qui mores ipsius ignorabant. » Ex his vero argui posse videtur, ex gestu et ex loquendi modo, ex vultus situ, et aliis quæ natura ipsa dederat, Chrysostomum aliquibus etiam ex iis, qui contra ipsum inimicitias non susceperant, asperitatis, imo arrogantiæ quidpiam præ se tulisse. At etiamsi id specie tantum tenus fuisset, nihil hinc contra moderationem et humilitatem Chrysostomi concludi posset. Verum Socrates plerumque de Chrysostomo quædam similia refert, quæ tantisper alienatum ab illo animum subindicent, ac cum cæteris scriptoribus non consentiunt.

m. l. 9. Sozomenus vero illum prorsus ab his criminationibus vindicat, narratque illum Olympiadi monita dedisse, quæ etsi salubria erant, inimicis tamen ejus calumniandi ansam dedere. Erat enim Olympias matrona nobilissimo genere orta, piissima, quæ postquam in juvenili ætate vidua mansisset, a Nectario diaconissa ordinata fuerat, quæ facultates suas petentibus copiose largiebatur, omnibusque indiscriminatim: divinis enim addicta studiis, terrena bona ita parum curabat, ut ne cogitaret quidem an divitibus an pauperibus ea largiretur. Qua de re monuit eam Chrysostomus dixitque illi, sic bona opulentis dare, perinde esse atque si in mare effunderentur; sed egenis solum eroganda, et sic pluribus illam beneficia præstituram esse. Consilium ejus sequuta est Olympias. Illi vero, quorum divitiæ donis Olympiadis cumulabantur, ejus mutatam sententiam videntes, contra Chrysostomum rei auctorem debacchati sunt.

Maxime omnium autem in illum exasperata erat Eudoxia Augusta, referentibus Socrate, Sozomeno et Zosimo. Ambitiosa enim cum esset atque auri cupida, non poterat æquo animo ferre eum qui contra hujusmodi vitia perpetuo declamaret. Zosimus autem dicit illam in Joannem succensuisse, quod eam publicis in conventibus perstringere, κωμῳδεῖν consuevisset. In Vita autem S. Porphyrii narratur Joannem Eudoxiam reprehendisse, quod terram quamdam vi abstulisset sibique propriam fecisset. Additque Palladius, inimicos Joannis Eudoxiam adversus illum concitavisse, falsa referendo de concionibus ipsius, ita ut dicerent quod ipse Eudoxiam Jezabelem appellasset. In crimen etiam vocabatur a nonnullis, quod Eutropium eunuchum, qui in ecclesiam perquisitus aufugerat, vehementer objurgavisset, quodque Gainam tunc Magistrum militum contumeliose alloquutus fuisset: ita nempe solemne sycophantis est, optima quæque gesta, suo more repræsentata, vitio vertere iis, quorum perniciem moliuntur.

Socr. l. 6. c. 5. Sozom. l. 8. c. 16. Zos. p. 799. Boll. 26 Febr. p. 652. f. Socr. l. 6. c. 5.

Refert Palladius Severianum, Antiochum, et Acacium infensos fuisse Joanni propter modestas ejus admonitiones; neque hæc una fuit Acacio irarum causa; sed etiam quod cum Constantinopolin venisset, non bonum hospitium, aiebat ille, apud Chrysostomum nactus esset. Quapropter mœrens intumescebat quasi neglectus a Joanne, atque cum iram frenare non posset, præsentibus quibusdam Joannis clericis, dignam suo animo protulit sententiam dicens, *Ego illi ollam præparo*, ἐγὼ αὐτῷ ἀρτύω χύτραν. Tunc autem sese adjunxit Severiano, Antiocho, et Isaaco Syro monachorum præposito, qui perpetuo solebat episcopos calumniis impetere.

Pallad. p. 66.

Hi ergo quatuor contra Joannem conspirant. Mittuntque primum Antiochiam, qui de adolescentia ejus perquirerent: verum inutilis perquisitio fuit, nec quidquam reprehensione dignum inventum est. Deinde mittunt ad Theophilum Alexandrinum, qui ἀμφαλλάξ, id est, *co-*

Pallad p. 49.

thurnus, vocabatur. Quis esset Theophili animus erga Joannem jam vidimus, cum de ipsius Joannis ordinatione in episcopum Constantinopolitanum ageremus: vidimus illum invitum ordinavisse Joannem, cujus et animi firmitatem et loquendi libertatem metuebat, neque umquam destitisse putabatur a proposito illum a sede deturbandi, sicubi sese occasio offerret.

Accidit autem hoc circiter tempore Fratrum Longorum negotium, quod tumultus magnos in Orientali Ecclesia concitavit, et inde Theophilus ansam arripuit ut in Chrysostomum sæviret. Verum res est altius repetenda.

Pallad. p. 50. et sqq. Narrat Palladius, Isidorum quemdam presbyterum octogenarium, a Theophilo Alexandrino præsule inique vexatum, ad monachos montis Nitriæ confugisse. Theophilum vero, quem ipse ut omnium vaferrimum et scelestissimum depingit, in monachos illos sæviisse, jussisseque quosdam e primariis ex interiore eremo depelli. Illi vero monachi cum Ammonio quodam, viro grandævo et venerabili, Theophilum adeunt, et qua de causa pellantur rogant; tum ille Ammonium plagis onerat, et monachos quasi Origenis erroribus infectos repellit. Illi vero ad Montes redeunt, et monasticam vitam ut prius exercent. Tunc Theophilus advocatis vicinis episcopis Synodum celebrat, monachos nec auditos damnat; tres vero ex præcipuis, quorum unus Ammonius erat, excommunicat. Mittit qui monachos pellant ex cellis et monasteriis suis. Illi vero in Palæstinam primum profecti sunt.

Inde vero Constantinopolin venerunt, ubi quinquaginta numero ad Joannis episcopi genua provoluti rogant, se cum Theophilo episcopo reconciliet, ut montes et loca sua repetere possint: alioquin vero se Imperatorem adituros, ut prava illius in Ecclesiæ contumeliam facinora exponant. Tum Chrysostomus illos libenter excepit, seque Theophilo scripturum pollicitus est. De cætero monachos illos, qui Fratres Longi a statura vocantur, monuit ut rem silentio tegerent, donec quid in mente haberet Theophilus comperissent: hospitium autem illis assignavit in ecclesia, quæ Anastasia vocabatur. Ad victum autem necessaria ipsis suppeditabant mulieres quædam religiosæ; ipsi quoque nonnihil conferebant ex opere manuum. Erant tunc Constantinopoli quidam Theophili clerici, ejus negotia gerentes. His accitis Joannes percontatus est, an monachos istos nossent. Illi se probe illos novisse dixerunt, et violentiam magnam perpessos esse fassi sunt. De cætero Joannem monuere, ut ne illos ad communionem 143 admitteret, ne Theophilum exacerbaret; cum illis tamen benigne ageret, ut decebat episcopum.

Sic Joannes illos ad communionem non admisit; sed ad Theophilum scripsit, se filium et fratrem ipsius dicens, rogans illos demum admitteret et amplecteretur. Id negavit Theophilus; sed quosdam misit ad contentiosas verborum pugnas exercitatos, qui libellum precum Joanni darent, mendaciis et calumniis adversus monachos plenissimum, ut monachi illi in Palatio quasi præstigiatores digito monstrarentur. Monachi vero, ut viderunt nullam sibi Theophili placandi viam superesse, se paratos esse dicentes ad omnem falsam doctrinam *anathematizandam;* supplices libellos Joanni offerunt, ubi Theophili tyrannidem multis exprimebant, aliaque adjungebant, quæ referre pudeat. Tum Joannes et per se et per alios episcopos hortatur illos ut talia de Theophilo scribere desinant, quantum hinc mali consequuturum sit declarans: Theophiloque rescripsit narrans illi quænam monachi de ipso proferrent, testificansque se illos frustra hortatum esse ut Constantinopoli discederent; cæterum quæ sibi expedire viderentur indicaret.

Theophilus vero, qui Joanni tam moderato, quin et amico animo secum agenti, gratiam habere debuit, in furorem actus, statim ab Ecclesia excludit Dioscorum episcopum, quem vocat Palladius, fratrem monachorum, qui in Ecclesia senuerat, et Joanni episcopo hæc scribit: « Arbitror equidem non ignorare te canonum Nicænorum decretum, quo sancitur, ne episcopus litem extra fines suos judicet: si autem ignoras, disce, et a libellis adversus me abstine. Nam si judicari me oporteret, ab Ægyptiis episcopis judicandus sum, non a te, qui septuaginta quinque dierum itinere hinc abes. »

Ex his vero literis palam est verum esse id quod Socrates refert, nempe falsum rumorem ad aures Theophili perlatum fuisse, quod nempe Joannes illos ad sacra admisisset, et ad opem illis ferendum paratus esset. Quamobrem, pergit ille, Theophilus totus in hoc cœpit incumbere, ut non modo Dioscorum et Isidorum ulcisceretur, verum etiam Joannem ex episcopali sede dejiceret. Misitque epistolas ad singularum civitatum episcopos, consilium quidem suum occultans, palam vero in iis reprehendens libros Origenis, quorum tamen testimonio diu ante illum Athanasius contra Arianos usus fuerat. Hæc Socrates, idipsum fere Sozomenus habet. Socr. c. 9. Soz. 8. c. 13.

Joannes vero accepta lectaque Theophili epistola, eam penes se servavit. Et quia Theophilus monachos alios sibi addictos Constantinopolin miserat qui suas partes tuerentur, monachis utriusque partis suadere conatus est Chrysostomus ut pacem inter se inirent. Quibus auditis illi utrimque magis exasperati sunt, Fratres quidem Longi ut Theophili tyrannide oppressi; alii vero dicebant, se absque Theophili consensu et jussu facultatem non habere ineundæ pacis. Tunc Joannes hujusce rei curam omnino deposuit.

Tum monachi, qui a Theophilo pulsi fuerant, libellos prolixos ediderunt, queis monachos adversæ partis tamquam calumniatores propulsabant; contra Theophilum multa dicebant, quæ omnibus nota erant. Libellos autem Augustis obtulerunt, Eudoxiamque Imperatricem adierunt, tunc in martyrio S. Joannis versantem : ipsamque precati sunt, ut monachorum adversæ partis libellus apud Præfectos examinaretur; Theophilus vero vel invitus adesset, deque illo coram Joanne judicaretur. Admissa postulatione, mandatum fuit, ut Theophilus volens nolens, exhibitus per Magistrum coram Joanne sisteretur, ut causam diceret; monachi vero adversæ partis vel probarent ea quæ adversus sanctos senes protulerant, vel calumniatorum pœnas subirent.

In monachos autem a Theophilo missos leges quidem instabant, illorumque causa examinanda mox erat : illi vero eventum veriti, rem differri rogant usque ad Theophili adventum, qui illos subornaverat et libellos dictaverat. Præfecti vero illos in carcerem conjecerunt usque ad Theophili adventum, nolentes in tali causa vades accipere. Horum quidam in carcere, ob Theophili venientis tarditatem diu morati, mortui sunt; alii vero post adventum Theophili, in postrema interrogatione, tamquam calumniatores, Proconnesum a judicibus relegantur.

[...bilus Ori... le...] Interea Theophilus, qui dira moliebatur in Joannem, ad episcopos ubique omnes scripsit, libros Origenis incusans, multosque ad sententiam [.l.8.] suam pertraxit. Putansque magno sibi emolumento fore, si Epiphanium, Salaminis in Cypro [l. 6.] episcopum, virum sanctissimum et clarissimum, ad suas partes allicere posset, eo nervos industriæ totos adhibuit. Illum vero pridem incusaverat, quod Deum humana forma præditum esse opinaretur, quæ erat hæresis Anthropomorphitarum. Tunc vero, si fides sit Socrati et Sozomeno, se idipsum ea de re sentire simulavit, ut Epiphanium sibi conciliaret. Erat enim Epiphanius vir pietate conspicuus, sed qui non semper tutiorem melioremque partem amplecteretur Jam vidimus in Vita Athanasii, quam anno 1698 publicam fecimus, Epiphanium cum de Meletio agit, qui Meletiani schismatis auctor fuit, quique a S. Petro martyre, Alexandrino præsule, et a Synodo multorum scelerum causa damnatus depositusque fuerat, facti invidiam Petro martyri magis quam Meletio conferre : ita ut palam sit cum Meletiani cujusdam fraude tale commentum edidisse, cui reclamant cum Athanasio omnes Ecclesiastici scriptores. [Epiphan. Hæresi 68.]

Cum sciret autem Theophilus Epiphanium libros Origenis aversari, ad eum quoque literas misit, queis hortabatur illum, ut et ipse contra Origenis libros sententiam ferret. Epiphanius vero, coacta Cypriorum episcoporum Synodo, Origenis libros legi prohibuit : epistolasque misit tum ad alios episcopos, tum ad Constantinopolitanum præsulem, quid a Cypria Synodo statutum fuisset declarans, cohortansque illos, ut Synodum convocarent eademque decernerent. Theophilus quoque cum Ægyptiis episcopis eadem contra Origenem constituit, literasque misit ad episcopos et ad Joannem, ut et illi paria præstarent. Joannes vero hæc quæ sibi significabantur parvipendens, unam instituendi et pia doctrina imbuendi populi sibi commissi curam gerebat, et ea in re admodum florebat. Insidias, quas sibi parari ignorare non poterat, contemnere se posse putabat, conscientia nihil adversum testificante. [S. Epiphanius libros Origenis legi prohibet.] [144]

Tillemontio adstipulamur qui putat Homilias duas in illud Psalmi 48, *Ne timueris cum dives factus fuerit homo*, etc., hoc circiter tempore habitas fuisse. In prima vero postquam divitiarum vanitatem descripserat, dicta sua exemplis comprobare nititur. « Nostis vos, » inquit, « innumera exempla in hac urbe circa intempestivam hujusmodi divitiarum jacturam : et didicistis, vivente possessore possessionem periisse : divitiarum enim finis est mutatio in paupertatem. Perpende igitur quam brevis sit temporis possessio. Nam possessor vivit post jacturam possessionis. Atque utinam periisset possessio, neque in perniciem traxisset ipsum possessorem! Non erraveris igitur, si dixeris divitias esse domesticum ingratum, sanguinarium et homicidam, domesticum, qui in remunerationem hero necem infert. » Ubi Eutropii olim potestate et opibus florentis calamitatem et necem commemorare omnino videntur : necnon aliorum multorum, qui per hæc tempora Contantinopoli fortunæ vicissitudinem experti sunt. Quodque animadvertendum, hic pene ipsis verbis [T.5.p.504.] [T.3.p.381. et sqq.]

multa repetit, quæ in prima de Eutropio homilia pluribus dicuntur, necnon initio sequentis homiliæ de Eutropio. Hinc etiam et ex aliis quoque probatur hanc homiliam Constantinopoli hoc circiter tempore dictam fuisse, ut videas in Monito. In hac homilia subindicare videtur Chrysostomus se bis in hebdomada concionari solere.

Aliam quoque in eadem verba in Psalmum 48 concionem habuit Constantinopoli in Magna ecclesia, ut in titulo fertur. Erat autem Magna ecclesia illa, in qua frequentius episcopus concionabatur, Magna appellata, quod cæteris amplior esset. Concionatus est autem, postquam alius ex recepto more orationem habuerat, brevissimam quidem, sed quæ auditorum laudes meruerat, et a Chrysostomo ut magni pretii celebratur. Post tumultus vero quosdam Constantinopolitanos pronuntiatam fuisse hanc homiliam Chrysostomus sub initium docet. « Age ergo, » inquit, « nos quoque tumultuum, qui jam contigerunt, procella liberati, tamquam fluvialibus quibusdam aquis aures nostras lectione Scripturarum abluamus. » De quo tumultu et perturbationibus quædam dicit etiam inferius. Putaverit fortasse quispiam hic agi de priore exsilio, quod anno 403 contigit : at libentius crederem hic loqui Chrysostomum de rebus Eutropii, itemque Aureliani et Saturnini optimatum, qui Gainæ opera et tumultu pulsi sunt in exsilium, deque Gainæ defectione ; sicque anno 401, vel 402, habita fuerit hæc concio, etsi id non omnino certum est. Hic res omnes humanas umbram esse dicit. Luxum vero Constantinopolitanorum nusquam ita speciatim descripsit, et postquam ostenderat quam fugitivæ sint opes et divitiæ, concionem claudit.

T.5.p.521.

His vel similibus concionibus egregius ille Joannes gregi suo pascendo advigilabat. Theophilus vero Alexandrinus interea omnem lapidem movebat, ut illum e sede sua detrudere posset. Epiphanio auctor fuit, ut cum aliis episcopis Constantinopolin se conferret, dum ipse ad idem iter suscipiendum se comparabat. Haud multo post Epiphanius ex insula Cypro Constantinopolin venit, exemplum afferens Synodalis sententiæ, qua libros Origenis damnaverat ; et cum ad martyrium seu ecclesiam S. Joannis appulisset, quæ septem passuum millibus ab urbe distabat, e navi egressus, ibi synaxin celebravit, et ordinato ibidem diacono, in urbem ingressus est. Joannes etsi contra leges ecclesiasticas ita factum esse videbat ; id tamen propter viri reverentiam dissimulans, Epiphanium ut in ædibus suis diversaretur invitabat. Ille vero, ut rem Theophilo gratam faceret, aliud sibi domicilium delegit, collectisque omnibus qui tunc Constantinopoli erant episcopis, damnationem librorum Origenis base prolatam ipsis ostendit ac legit. Ac nonnulli quidem illorum ob Epiphanii reverentiam huic decreto subscripserunt ; multi vero id facere recusarunt : ex quorum numero fuit Theotimus episcopus Scythiæ, qui Epiphanio respondit, nolle se virum jam diu pie defunctum contumelia afficere, seque rem impiam facturum putare, si ea condemnaret, quæ majores sui non reprobaverant. Nimirum putabat sanctus vir non unius tantum episcopi esse sic veterum libros proscribere, sed id ad totam Ecclesiam in unum coactam pertinere.

Anno 403.

§. Epiphanius Constantinopolin venit. Socr. l. 6. c. 12.

Joannes vero, etsi contra ecclesiasticam regulam hæc ab Epiphanio fieri videbat, hortabatur tamen illum ut in episcopali domo maneret. Verum ille non mansurum se cum illo, neque precaturum dixit, nisi Dioscorum fratresque ejus e civitate pelleret, et ipse condemnationi librorum Origenis manu propria subscriberet. Cum autem Joannes id facere nollet, nihilque temere agendum esse diceret ante generalis Concilii definitionem ; Joannis inimici aliud Epiphanio suggesserunt. Cum celebranda synaxis esset in ecclesia Apostolorum, Epiphanio ut in medium prodiret suaserunt, et coram universo populo Origenis libros condemnaret, Dioscorum cum suis excommunicaret, et Joannem utpote illis faventem perstringeret. Hæc Joanni nuntiata sunt, qui postridie Epiphanio ecclesiam jam ingresso per Serapionem hæc significari jussit : quod nempe ille multa contra regulas ageret, qui in Ecclesiis suis, se inscio, ordinationem fecerit ; qui injussu suo in iisdem ecclesiis missarum solemnia celebrarit ; qui olim invitatus illo venire noluerit, nunc vero id sibi ipse permiserit. Cavere autem rogabat ne tumultus excitaret.

His auditis territus Epiphanius, ab ecclesia discessit, et de Joanne graviter conquestus, Cyprum adnavigavit. Erant qui dicerent Epiphanium, cum navim conscensurus esset, hæc Joanni denuntiasse : Spero te non moriturum esse episcopum ; Joannemque vicissim illi respondisse : Spero te non perventurum esse in patriam. An vera narratio sit dubitant Socrates et Sozomenus. Utrique certe hujusmodi exitus contigit : nam neque Epiphanius in Cyprum appulit ; post discessum enim mortuus est in navi : Joannes vero postea ex episcopali sede pulsus est, atque in exsilii loco diem clausit extremum.

S. I nius ter. 145

l. 1. Addit Sozomenus Ammonium cæterosque Fratres Longos Epiphanium adiisse, ac quæsivisse ab illo quid causæ esset cur ipsos ut hæreticos haberet; cum respondisset Epiphanius se id auditu accepisse, Ammonium ea in defensionem suam protulisse, quæ ipsum leniorem reddiderint, ac brevi postea Cyprum navigasse, sive quod Constantinopolitanæ profectionis ipsum pœniteret, sive quod Deus mortem suam brevi futuram ipsi prænuntiasset. Cum autem navim conscensurus esset, episcopis, qui ipsum ad littus usque prosequuti fuerant, dixisse fertur : Urbem vobis et Palatium et scenam relinquo : atque, ut diximus, antequam Cyprum advenisset, mortuus est.

Post Epiphanii discessum, contigit ut Joannes l. 6. pro more suo concionans, contra mulieres multa profunderet : et vero sæpe illum vidimus in concionibus mulierum luxum, fastum cæteraque vitia insectantem. Orationem ita vulgus excepit, ac si Augustam ille perstringeret. Tunc ii, qui Chrysostomo infensi erant, rem ad Augustam referunt. Illa apud Imperatorem conquesta, Theophilum urgere cœpit ut quamprimum veniret et Synodum congregaret. Id negotii etiam promovebat Severianus Gabalensis, qui cum Chrysostomo simulate reconciliatus nullam negligebat ipsi nocendi occasionem. Erant alii multi ex Clero erga Joannem male affecti, ut vidimus, qui apud Theophilum instabant, ut quantocius veniret. Ipse vero tandem profectus est, et cum jubente Imperatore solus venire debuisset, cum multis tamen aliis episcopis venit, et dixisse fertur : In Comitatum proficiscor, ut Joannem deponam. Quam rem in Lycia quoque repetiit; nam pedestri itinere Chalcedonem venit, Ægyptios autem episcopos Constantinopolin navigare jussit. Chalcedonem autem cum venisset, eo se contulerunt etiam alii episcopi, tum a Theophilo tum ab Imperatore acciti : venere quoque Ægyptii. Cumque universi simul convenissent, inter se consultabant qua ratione ipsis conatus adversus Joannem ex voto succederet. Erat tunc episcopus Chalcedonis Cyrinus, genere Ægyptius, qui multa contra Joannem deblaterabat, impium illum vocans, arrogantem et inexorabilem, rem gratam faciens aliis episcopis Joannis inimicis. Sed Maruthas Mesopotamiæ episcopus, forte imprudens, pedem Cyrini calcavit. Ille eo vulnere graviter affectus, Constantinopolin cum reliquis episcopis transfretare non potuit; sed ipse mansit Chalcedone, cæteri vero Constantinopolin trajecerunt. Etsi porro ex clericis Constantinopolitanis multi erant Joanni infensi, quod vitia eorum redargueret et emendare satageret; nullus tamen e Clero obviam Theophilo venit, neque honorem consuetum ipsi exhibuit; palam enim Joannis inimicus agnoscebatur : unde fortassis evenit, ut qui paria cum illo sentiebant, non auderent coram populo, erga sanctum præsulem optime affecto, concepti adversus illum odii signa dare. Verum nautæ Alexandrini, quorum frumentariæ naves forte aderant, faustis illum acclamationibus excepere.

Theophilus ergo, qui auro et pretiosis rebus Ægyptiacis et Indicis onustus veniebat, ut amicos sibi pararet, Constantinopolin ingressus est mense circiter Junio. Hortatus est illum Joannes, ut apud se diversaretur cum suis, in domicilium nempe apparatum et necessariis omnibus instructum. Renuit ille, et ne in ecclesiam quidem ingredi voluit; sed in quamdam Imperialem domum divertit, quæ Placidiana appellabatur : imo Joannem numquam videre vel alloqui voluit. Sæpe illum Joannes rogari curavit an quid fecisset ipse, quod illi displiceret, se ad omnia emendanda paratum esse asseverans; sed obnixe supplicanti ne respondere quidem ille dignatus est : quæ sane ferocem hominem et intractabilem fuisse arguunt.

Theophilus Constantinopolin venit. Pallad. p. 64. 65. Chrysost. ad Innoc. t. 3. p. 516. b.

Interea urgebant Theophili accusatores, qui irruptionem, cædes et alia innumera ipsi objiciebant. Qua re comperta Imperator Arcadius Joannem advocavit, jussitque illum de causa Theophili judicare, quem ut scelestum multi incusabant. Joannes vero non ad se pertinere dixit de Theophili gestis judicium ferre, sed ad Ægyptiorum præsulum Synodum : non quod ignoraret ille posse Theophilum, etsi præsulem Alexandrinum, a Concilio Orientalium generali in causam vocari et damnari; sed ex Theophili gestis, ex iis nempe quæ præcesserant, ex motibus quos hactenus concitaverat, ex vafritie et calliditate, qua vel auro et muneribus, vel aliis artibus multos sibi conciliaverat, prospiciebat Joannes fore ut, si Theophilus in Synodo damnaretur, numquam ille acquiesceret, sed ingentes turbas concitaturus esset.

Pallad. p. 12. 13. Chrysost. ad Innoc. t. 3. p. 516.

Theophilus contra nihil non agebat ut Joannem non modo pelleret, sed et ipsa vita privaret, inquit Palladius, partim largitione auri et munerum potentiores sibi concilians, partim lautioribus epulis gulæ deditos alliciens, partim blanditiis et spe majoris dignitatis clericos ad suas partes abducens. Cum sciret autem diaconos duos, alterum adulterii, alterum homicidii

Pallad. p. 65.

causa a Joanne ab Ecclesia ejectos fuisse; suasit illis ut libellos adversus Joannem offerrent, pollicitus se illos in pristinum gradum et ministerium restituturum esse. Illi rem libentissime amplexi sunt, libellosque ipsi obtulerunt, quos ipse Theophilus dictaverat, in quibus cætera omnia falsa et supposititia, unum autem tantum verum erat, quod nempe Joannes omnes moneret, ut post communionem, aquam aut pastillum degustarent, ne cum saliva aut pituita e symbolo Sacramenti aliquid præter voluntatem exspueretur : quod et ipse faciebat. Quæ res certe nulli culpæ obnoxia videbatur.

Acceptis libellis Theophilus in Eugraphiæ ædibus colloquium habuit cum Severiano, Antiocho et Acacio, cæterisque Joannis inimicis, qui pene omnes ex Joannis monitis juste modesteque datis, adversus illum exulcerati erant. Unus vero ex iis qui aderant, aliis suggessit ut libelli darentur Imperatori, ut ipse Joannem vel invitum ad Synodum se sistere cogeret. Quia vero, ut sæpius experientia compertum fuit, aurum omnia prona faciliaque reddit; hac via Theophilus effecerat ut aulici multi pro se starent, atque sic quæ in optatis sibi erant impetravit.

Chrysost. t. 3. p. 427. Etsi vero Imperatoris consensu et jussu fulti Theophilus et socii, non ausi sunt tamen intra 146 urbem Constantinopolin Synodum cogere, ut ne plebem pastori suo addictissimam commoverent, et adversum se tumultum excitarent; neque tutum sibi fore putabant, si calumnias, quas falsi convincere facile erat, in medio Imperatoriæ urbis proferrent. Theophilus igitur per tres hebdo- Sozom. l. 8. c. 17. madas Constantinopoli commoratus, cum aliis secum consentientibus episcopis Chalcedonem perrexit, indeque ad Quercum, Chalcedonis subur- Synodus ad Quercum. banum, in ecclesia SS. Apostolorum Petri et Pauli, quam Rufinus construxerat, Synodum collegit, et cum Acacio, Severiano et Antiocho iniquum propositum explevit.

Nihil ibi de Origenis scriptis in medio prolatum fuit, nihil de Fratribus Longis Ammonio et aliis, quæ tamen una hactenus Theophilo fuerant querelarum causa : pax facta cum illis erat. Consceleratis sese adjunxit Cyrinus, Chalcedonis episcopus, quem vidimus ex improviso Maruthæ gressu pedis doloribus laborantem, qui tunc nec morbi dolore præpeditus, in Joannem ceu ho- Sozom. l. 8. c. 16. stis insurrexit. Illud vero, ut carptim dicam, non impune fecit : postea enim cum male haberet, crus ei sæpe a medicis dissectum est. Superveniens enim putredo totum corpus depascebatur; adeo ut alter quoque pes idem pateretur ex mutua doloris communicatione, atque non multo post in doloribus exstinctus est. Ad Theophilum item defecit Paulus Heracleotes, qui non semel a Joanne in negotiis adhibitus fuerat. Quid si dicamus, cum Theophilo patruo suo adfuisse Cyrillum juvenem, qui postea Theophilo successit, ac doctrina sanctimoniaque celebris fuit?

Hi simul judices, accusatores et testes erant, vel testes falsos advocarant. Tredecim hæc actio- Bibl cod. nibus peracta sunt : duodecim nempe contra Joannem prolatæ sunt, tertia decima contra He- Crimines Chrysostomo racliden erat, quem Ephesiis ille ordinarat episcopum : cujus tamen depositionem invalidam reddere, aliis nonnullis prohibentibus, minime potuerunt. Heraclidæ autem accusator fuit Macarius, Magnetum episcopus. Joannis vero Chrysostomi accusator fuit Joannes Diaconus, episcopi sui palam hostis, qui sequentes criminationes in Joannem episcopum attulit.

1°. Quod se e diaconatu amovisset, quia ipse puerum suum domesticum verberaverat.

2°. Quod Joannes quidam Monachus jussu ejus vapulasset, raptatusque, ac cum dæmoniacis catena ferrea constrictus fuisset.

3°. Quod cimeliorum (Ecclesiæ) magnam vim vendidisset.

4°. Quod marmora, quæ Nectarius reliquerat ad ornandam sanctæ Anastasiæ ecclesiam, ipse vendiderit.

5°. Quod clericos appellaret viles, corruptos, inutiles, triobolares.

6°. Quod S. Epiphanium delirum appellaverit, et parvum dæmonium.

7°. Quod Severiano insidias struxerit, incitatis adversus illum decanis.

8°. Quod contra Clerum librum sycophantiis plenum scripserit.

9°. Quod totius Cleri conventu facto, tres diaconos citarit, Acacium, Edaphium et Joannem, et quasi humerale suum furati essent, accusarit, quærens utrum ad alium aliquem usum illud cepissent.

10°. Quod Antonium, sepulcrorum violatorem convictum, episcopum ordinaverit.

11°. Quod Joannem comitem in militum seditione prodiderit.

12°. Quod neque in ecclesiam ingrediens, neque exiens, precaretur.

13°. Quod sine altari diaconorum et presbyterorum ordinationes fecerit.

14°. Quod una ordinatione quatuor simul episcopos crearit.

15°. Quod mulieres susciperet, solus cum solis, aliis omnibus foras emissis.

Huc respicere videtur quod ait Chrysostomus in Epistola ad Cyriacum, T. 3, pag. 668. 699 : « Quin me quoque cum muliere concubuisse criminantur. Exuite corpus meum, et membrorum mortificationem reperietis. »

16°. Quod hereditatem a Thecla relictam per Theodulum vendiderit.

17°. Quod Ecclesiæ reditus nemo noverit quo abeant.

18°. Quod Serapionem, in crimen vocatum, presbyterum ordinaverit.

19°. Quod eos, qui cum toto orbe communicabant, ipsius sententia inclusos et in carcere defunctos contemserit; ita ut ne corpora quidem ipsorum sepulturæ mandare dignatus sit.

20°. Quod sanctissimum Acacium injuria affecerit, et ne ad colloquium quidem ipsum admiserit.

21° Quod Porphyrium presbyterum Eutropio, ut in exsilium pelleretur, tradiderit.

22°. Quod Venerium item presbyterum cum contumelia multa tradiderit.

23°. Quod illi soli balneum succendatur, et ubi laverit, Serapion aditum claudat, ut alius nemo lavet.

24°. Quod sine testibus multos ordinarit.

25°. Quod solus edat intemperanter, Cyclopum vitam agens.

26°. Quod ipse accuset, sitque testis et judex. Planumque id esse ex iis, quæ cum Martyrio protodiacono, et Probæresio, Lyciæ episcopo, gesta referuntur.

27°. Quod Memnonem in ecclesia Apostolorum pugno percusserit, et sanguine ex ore manante, mysteria tamen obtulerit.

28°. Quod in throno exueretur et indueretur, et pastillum ederet.

29°. Quod episcopis ab se ordinatis pecunias largiretur, ut per illos Clerum opprimeret.

His oblatis accusationum capitibus, Theophilus et cæteri episcopi Synodum constituentes, Joannem citarunt ut ad Synodum compareret. Erant tunc cum Joanne quadraginta episcopi, sedentes in triclinio episcopii, stupentes quomodo reus, et propter crimina solus ad Comitatum et Imperialem civitatem venire jussus, cum tot episcopis advenisset : quo pacto principum et magistratuum sententias subito commutasset, plerisque de Clero ipsi annuentibus. Verum auro omnia prona et facilia redduntur. Interea vero Joannes a Synodo ad Quercum citatur et comparere jubetur. Respondet ille : « Si apertos hostes ex judicum ordine submoveritis, præsto sum, meque sistam; ut, si quis me accuset, causam dicam : sin id facere detrectaveritis, quoties citabitis, nihil proficietis. » Illi vero quos excludi volebat erant Theophilus, Severianus, Acacius et Antiochus.

Primo examinarunt caput primum et secundum, quæ Joannem diaconum et Joannem Monachum spectabant. Hinc cœperunt contra Heracliden Ephesi, et Palladium Helenopoleos episcopos inquirere. Joannes vero Monachus, qui in secundo capite supra memoratur, libellum obtulit, accusans Heracliden, quod Origenista esset, et quod Cæsareæ Palæstinæ in furto deprehensus fuisset, Aquilini diaconi vestimenta furatus : « et quamvis talis esset », inquit, « Joannes illum Ephesi episcopum ordinavit. » Accusabat præterea Joannem, quod multa mala* Origenistarum causa passus esset, per Serapionem, quodque illum misisset. Horum præmisso examine, inquisitum est deinde in caput nonum accusationum, quod tres diaconos de furto humeralis sui accusavisset; et vigesimum septimum, quod Memnonem pugno percussisset, etc.

* Hæc vitiata videntur.

Postea rursum Isaacius episcopum Heracliden accusavit ut Origenistam, qui a sanctissimo Epiphanio neque in precationis, neque ad mensæ consortium admissus fuisset. Protulit idem Isaacius libellum contra Chrysostomum, hæc continentem.

Aliæ in Chrysostomum criminationes.

1°. De Joanne Monacho jam memorato, quod propter Origenistas vapulasset et ferro vinctus fuisset.

2°. Quod B. Epiphanius propter hos Origenistas, Ammonium, Euthymium, Eusebium, Heracliden et Palladium, cum illo noluisset communicare.

3°. Quod hospitalitatem, solus quotidie comedens, despiceret.

4°. Quod in ecclesia dixisset Mensam esse furiarum plenam.

5°. Quod in ecclesia gloriando dixisset ἐρῶ καὶ μαίνομαι.

Hic notare videtur initium homiliæ illius singularis antea ineditæ, quam habuit, postquam Eudoxia Imperatrice comitante et pedibus iter agente Reliquias martyrum transtulerat in ecclesiam novem milliaribus Constantinopoli distantem. Sic enim in ecclesia illa homiliam incipit, Τί εἴπω, καὶ τί λαλήσω; σκιρτῶ καὶ μαίνομαι. *Quid dicam, et quid loquar? Exsulto et insanio.* (Id sequentem etiam articulum respicit.)

6°. Quod explicare debeat, quæ sint illæ furiæ, et quid sibi velit illud, *Exsulto et insanio:* has enim Ecclesia voces ignorat.

7°. Quod licentiam peccatoribus præberet dicens: « Si iterum peccasti, iterum pœnitentiam age, et quoties peccaveris, veni ad me: et ego te sanabo. »

8°. Quod in ecclesia blasphemasset dicens, Christum precantem ideo non exauditum fuisse, quod non ut oportebat precatus esset.

9°. Quod ad seditionem populum excitaret, etiam adversus Synodum.

10°. Quod gentiles, qui multa mala Christianis intulerant, suscepisset, et in ecclesia retineret atque defenderet.

11°. Quod alienas invaderet provincias, et ibidem episcopos ordinaret.

12°. Quod episcopos contumelia afficeret, et * ἐκπιγγάτους juberet expelli e domo sua.

* Hæc vox vitiata videtur.

13°. Quod clericos inusitatis contumeliis afficeret.

14°. Quod aliorum deposita vi raperet.

15°. Quod sine conventu et præter Cleri voluntatem ordinationes faceret.

16°. Quod Origenistas reciperet, communicantes vero cum Ecclesia, etiamsi commendatitias literas afferrent, in carcerem conjectos non eriperet, imo illos in carcere morientes non inviseret.

17°. Quod alienos servos nondum manumissos, imo etiam accusatos, episcopos ordinasset.

18°. Quod ipsum Isaacium male sæpe mulctasset.

Primum vero caput de Joanne Monacho, quod jam antea examinatum fuerat, denuo excutere noluerunt. Sed de secundo, quod nempe S. Epiphanius eo quod Origenistis faveret, cum illo communicare noluisset, perquisitum fuit; similiterque de septimo, in quo certe nihil a Christiana disciplina alienum deprehenditur. De tertio postea actum fuit, in quo dicitur Chrysostomum, qui solus quotidie comederet, hospitalitatem despicere videretur: testesque adhibiti sunt Arsacius presbyter, qui postea Chrysostomo successit: itemque Atticus et Elpidius presbyteri, qui nescio quid inde criminationis eruere potuerunt, quod nempe præsul tam frequentibus corporis ægritudinibus laborans solus comederet. Ipsi quoque cum Acacio presbytero de quarto criminationum capite, quod nempe Joannes in ecclesia dixisset, Mensam esse furiarum plenam, testes fuerunt. Postquam autem hæc excussa fuere, prædicti presbyteri, et cum ipsis etiam Eudæmon et Onesimus, sententiam accelerari postularunt.

Hæc acta a Photio allata ut suspecta rejicit Baronius; verum a Tillemontio aliisque viris doctissimis jure exploditur. Acta enim illa res ut vere gestæ sunt enuntiant, et cum Palladio in omnibus fere consentiunt: in quibusdam enim etiam Palladii ævo circa res et acta quædam variæ erant opiniones, ut in sequentibus videbitur. Actorum etiam a Photio descriptorum veritatem probat accusatio illa quinta, qua dicitur in concione quadam hoc protulisse, μαίνομαι, *insanio.* Quæ vox habetur initio concionis, quam habuit Eudoxia Augusta præsente, quam concionem nunc primum edidimus T. XII.

Ex actis ipsis mutuatus Photius episcopos Synodum illam constituentes quadraginta quinque numero fuisse dicit. Verum fides potius habenda Palladio, qui triginta sex tantum fuisse asseverat; ita ut major tunc episcoporum numerus cum Joanne esset: nam quadraginta numero erant congregati; qui adversus Theophilum septuaginta libellos habebant, manifesta piacula, προδήλους ἀθεμιτουργίας, continentes. Dum illi de rebus ecclesiasticis sermonem haberent, nuntiatum est adesse qui a Theophilo missi essent, nempe Dioscorum et Paulum, qui nuper e Libya ordinati fuerant. Jubet ille intrare eos. Ingressi illi schedulas proferunt, quas voluit Joannes legi. Tunc jubent illi Theophili puerum legere, hæc autem in schedis ferebantur: « Sancta Synodus ad Quercum congregata. Libellos accepimus adversum te, infinita crimina continentes. Adesto igitur, tecum adducens Serapionem et Tigrium presbyteros: iis enim opus est. »

Pall. 71.

Pall. 69. 70.

143

Joannes, uti supra diximus, se paratum esse professus fuerat in Synodo ad Quercum comparere, dummodo ex judicum numero tollerentur ii, qui aperte inimici sui erant: nempe Theophilus, Severianus, Antiochus et Acacius. Verum episcopi tunc cum Joanne congregati, tres episcopos miserunt ad Theophilum, nempe Lupicinum, Demetrium et Eulysium, presbyterosque duos, Germanum atque Severum, viros sanctos et fide dignos, qui Theophilo dicerent: « Noli res Ecclesiæ subvertere, nec Ecclesiam scindere, propter quam Deus in carnem descendit. Si autem inordinate Nicænos canones subvertis trecentorum decem et octo episcoporum, et extra limites litem judicas: jam melius facito, transi ad nos in urbem optimis legibus fundatam, nec more Caini Abelem provoces in campum; ut nos te prius audiamus. Habe-

P. 70.

mus enim adversus te libellos septuaginta capitum manifesta piacula, προδήλους ἀθεμιτουργίας, continentes : et plures sumus, quam tua synodus, Dei gratia congregati, non ad eversionem Ecclesiæ, sed ad pacem curandam. Tu enim tricesimus sextus es ex unica provincia; nos vero sumus quadraginta e diversis provinciis, inter quos sumus etiam septem metropolitæ. Et consentaneum est, ut minor numerus a majori atque potiori secundum canones judicetur. Habemus enim et epistolam tuam, per quam mones Coepiscopum nostrum Joannem, accusationem extra limites non debere admitti. Unde, ecclesiasticis legibus obsequens, accusatores tuos precare, ut vel ab accusando te desistant, vel ne provocent te ut ad Joannem accedas. » Alia quoque his adjecerunt, quæ ab eodem Palladio referuntur.

14. Ait vero Chrysostomus in Epistola sua ad Innocentium Papam T. 3, p. 516, D, Theophilum advocavisse archidiaconum Constantinopolitanum, qui haud dubie partibus suis hærebat; atque ejus opera Clerum omnem sibi adjunxisse. Jam enim vidimus Clerum Constantinopolitanum, cujus dissolutos mores incessebat Chrysostomus, infestum ipsi fuisse.

Joannes vero, postquam Synodus hæc responderat, in prima jam sua responsione, de qua superius, insistens, hæc datis literis respondit, se in quovis loco, etsi id in civitate fieri oportuit, paratum esse ad judicium subeundum, dummodo manifestos inimicos suos ex conventu suo ejicerent, nempe Theophilum, Acacium, Severianum et Antiochum, quos aperti odii et inimicitiæ signa dedisse probabat; declarans se etiamsi decies millies miserint, eadem semper responsurum esse.

Illis autem qui mittebantur egressis, venit Notarius habens rescriptum Imperatoris, cui inserta erat supplicatio episcoporum petentium ut Joannes ad judicium invitus sisteretur, illumque Notarius ad judicium urgebat : ipse vero eadem ipsa quæ supra Notario respondit. Subinde autem, nec mora, venerunt duo presbyteri Joannis, Eugenius, qui episcopatum Heracleæ in conspirationis mercedem acceperat, et Isaacius Monachus, non melioris notæ homo, ad Synodum illum compellantes, ut objecta crimina dilueret. His respondit Joannes per episcopos in Synodum ad Quercum missos. Proximumque fore videbat, ut in tam damnabili cœtu ipse innoxius licet, causa caderet.

Illi vero episcopi ad Synodum missi, pessime excepti fuere; alium enim verberibus affecerunt, alterius vestes discerpserunt, alteri catenas ferreas collo circumposuere, quas sancto Joanni paraverant, ut sic conjectus in naviculam in ignotum locum amandaretur, dæmone illos, inquit Palladius, veluti leones efferante. Quidam vero ex iis qui missi fuerant perterriti ad Joannem non reverterunt : Demetrius autem, et quicumque Joannis consortium cunctis rebus anteponebant, ad illum rediere. Eodem die cursor et notarius, ταχυδρόμος καὶ ταχυγράφος, ex Palatio venientes Joannem urgebant ut ad episcopos accederet : illos vero hortati sunt, ut judicium accelerarent. Hæc porro omnia, ut credere est, moliebatur Eudoxia Joanni nostro infensa.

Sozom. l. 8. c. 17.

Aliis vero instantibus, Paulus Heracleota primus omnes sententiam dicere rogavit. Statutumque fuit Joannem a sede pellendum esse : quam sententiam protulit Gymnasius episcopus, et postremus Theophilus. Omnes autem episcopi numero quadraginta quinque erant, si fides sit actis a Photio allatis. Hæc porro acta rejecit Baronius, qui a doctis viris jure exploditur. Nam acta illa vera esse putant tum alii docti viri, tum sagacissimus Tillemontius. Criminationes porro illas, vel nullas, vel contortas, vel omnino falsas esse putant tum Photius, tum quotquot veri amore tenentur. In damnationis vero sententia nihil aliud ferebatur, quam quod in Synodo comparere noluisset.

Chrysostomus in Synodo ad Quercum damnatur et deponitur.

Postea mittitur ad Clerum Constantinopolitanum epistola, qua nuntiabatur Joannem a sede dejectum fuisse, idipsumque Imperatori nuntiatur : addebatur etiam illum læsæ majestatis reum declarari. Hortabatur autem Imperatorem Synodus, ut juberet illum ejici, et pœnas læsæ majestatis dare. Læsam autem majestatem dicebant quod Imperatricem Jezabelem appellasset. Ad hæc oblati libelli sunt a Gerontio, Paulino et Eugnomonio, qui se injuste a Joanne episcopatu pulsos querebantur. Verum qui episcopatu ab eo ejecti fuerant, nonnisi post secundum exsilium ejus restituti sunt, teste Palladio. Post hæc autem Theophilus cum Fratribus Longis facillime reconciliatus est; tanta enim eliminandi Joannis cupidine tenebatur, ut cætera omnia parum curaret.

Phot. Cod. LIX.

Arcadius Synodo rescripsit et Joannis depositionem confirmavit. Verum quod læsæ majestatis crimen spectat, non attendisse videtur Imperator; sed, inquit Palladius, Deus cor ejus emollivit, ut cor leonum emolliverat erga Danielem. Hæc Joannis depositio sub vesperam nuntiata fuerat : quo comperto populus ad gravissimam seditionem excitatus est : totaque nocte excubantes, eum ab ecclesia abduci non passi sunt, sed causam ejus in

Phot. LIX. LX.

Pallad. p. 74. 75.

majore concilio dijudicandam esse clamabant. Et cum urgerent ii, quibus id ab Imperatore mandatum fuerat, ut eum in exsilium abducerent, illi reluctabantur.

Neque jussui Imperatoris sibi statim acquiescendum putavit Chrysostomus; nonnisi enim post biduum se iis tradidit, qui se in exsilium deportare curabant. Excubanti autem et se tueri conanti populo orationem habuit, in qua mirum quantam animi firmitatem exhibeat, nec mortem se metuere dicit: populumque hortatur ad patientiam in adversis: hostesque suos mordet acriter. « Non enim, » inquit, « propter divitias mundi insidias patior: quod si esset, utique contristari deberem: nec propter aliquod peccatum, sed propter caritatem, quam erga vos habeo: quia omnia ago ut vos proficiatis, et ne quis subintroeat ad conturbandum gregem bene institutum, sed ut permaneatis in simplicitate fidei. Hæc est causa periculorum meorum, et hæc sufficiunt mihi ad coronam. « Tandem Joannes videns Imperatorem, se in exsilium abduci jubentem, in proposito persistere, tertio post damnationem die circa meridiem ultro se ipse tradidit, inscia populi multitudine: cavebat enim ne ipsius causa tumultus excitaretur. Sic ab Ecclesia expulsus Joannes, ductus est a Comite cum militari manu ad navale in ostio Ponti situm, quod Hieron vocabant; hinc vero ad campos Præneti Bithyniæ adductus est, quod erat e regione Nicomediæ.

Chrysost. t. 3. p. 419.

Chrysostomus in exsilium ducitur. Pallad. p. 75.

Ita pulsus Joannes gratias agebat Deo, illa Jobi verba repetens: *Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum in sæcula.* Quem in locum adductus esset ignorabant vel sacerdotes illi invidia excæcati, qui ipsi insidias struxerant: quod curante Theophilo factum esse verisimile est. Theophilus vero, qui Synodum suam Constantinopoli celebrare ausus non est, postquam Joannes pulsus fuerat, in urbem intravit atque in ecclesiam venit cum asseclis suis. Si fides sit Georgio Alexandrino, barbarorum ille more cum satellitibus suis intravit. Quia vero minæ sæpius intentiæ non poterant populum sedare, pulsi Joannis mœrorem non ferentem, violata fuit reverentia ecclesiis debita. Cum enim Imperatores in hæc sancta pacis loca, nonnisi positis armis ac diademate ingredi solerent; tunc in ecclesias ingressi sunt inimicorum instar, armati telis et clavas gestantes, populumque ex ecclesiis depulerunt, qui patentia et precibus tantum illorum furorem compescere studebant, et tamen baptisterium sanguine illi compleverunt.

Chrysost. t. 3. p. 424. et p. 426.

Ib. p 427.

Cum sic abduceretur Joannes, ubi rem cognovit populus, tumultuari cœpit, et Imperatorem totamque Synodum, præcipueque Theophilum et Severianum, maledictis appetiit. Ambo enim insidiarum in sanctum præsulem auctores esse credebantur. Severianus vero cum in ecclesia per id tempus sermonem haberet, sententiam, qua Joannes depositus fuerat, laudavit, ut contra hominem arrogantem latam, etiamsi non aliud crimen objici posset. Cætera enim delicta, inquiebat, Deus hominibus remittit, superbis autem resistit. Ea vero de causa populus indignatus in majoremque iram concitatus est. Neque ulterius a seditione revocari poterat, sed ipsis in ecclesiis et in foro tumultuabatur. Ingens vero populi turba ad Palatium perrexit et Imperatorem deprecata est ut sibi pastorem suum restitueret.

Soc. c. 17. Soz. 8. c.

Inter hæc autem Palatii cubiculum concussum est, et terræ motus magnus urbem quassavit. Quo factum ut perterrita Eudoxia, Imperatore etiam annuente, populo conclamante, de revocando Joanne statutum fuerit. Eadem ipsa nocte Eudoxia litteras ad Joannem misit, quarum exordium ille refert. *Ne arbitretur sanctitas tua*, inquit, *me illa novisse quæ gesta sunt: innocens ego sum a sanguine tuo. Improbi et perditi homines hanc struxere machinam. Mearum lacrymarum testis est Deus, cui sacra facio*, ᾧ ἱερεύω. Pergit vero Chrysostomus: « Quam libationem effudit? lacrymæ ejus libatio erant. *Cui sacra facio.* Sacerdos illa nempe, per seipsam ordinata, quæ Deo offerebat lacrymas, confessionem et pœnitentiam, non pro sacerdote, sed pro Ecclesia, pro populo disperso. Memor certe erat et filiorum et baptismatis. *Recordor per manus tuas filios meos fuisse baptizatos.* Hæc Imperatrix. » Hinc illa Imperatorem adiit, ejusque genua tangebat cum lacrymis obsecrans, ut sacerdotem revocaret: *Nulla nobis*, inquiebat, *spes Imperii superest, nisi ipsum reducamus.* Illam vero vocat Chrysostomus matrem Ecclesiarum, altricem monachorum, sanctorum patronam, pauperum baculum. Has porro laudes Tillemontius a, Georgio Alexandrino deceptus, quasi ab Eudoxia dictas in Joannis honorem, ipsi Joanni tribuit, non animadvertens ad Joannem non quadrare illud, *Matrem Ecclesiarum.*

Ex moti... revoc... Pall. 75. Theo. l. 5. Chr. t. 3. p.

Chr. t. 3. ib.

Theophilus vero, qui, teste Palladio, diaconos duos, quorum alter homicidii, alter adulterii causa depositi fuerant, in pristinum gradum restitu-

Pall. 65.

erat, jam teste Georgio Alexandrino in locum Joannis ab se improbe depositi, alium episcopum destinaverat et nominaverat, et rescriptum ea de re habebat penes se, cui subscripserunt plurimi Constantinopolitani episcopi. At non permisit Deus, improbum hujusmodi rescriptum in lucem prodire.

. l. 6. m. l. 18. odor. c. 34.

Rogante itaque Eudoxia, Imperator legatos misit qui Joannem reducerent, et civitatem periculo liberarent. Post hos secundi missi sunt, et post secundos tertii, ita ut Bosporus legatorum multitudine operiretur. Sic Theodoretus. Verum Socrates et Sozomenus hæc tantum dicunt: Imperator eum celerrime revocari jussit. Missus igitur Briso Augustæ eunuchus, offendit eum Præneti, quod emporium est ex adverso Nicomediæ situm, et Constantinopolin redire jubet. Id cum novisset populus, ut obviam illi procederet, ostium Propontidis navigiis obtexit. Sic innumeri in occursum ejus venerunt, cereas faces præferentes. Ita redux Joannes, statim negabat se in urbem ingressurum esse, nisi prius in majore judicum consessu innocens declararetur: in suburbano, quod Marianæ dicitur (Sozomenus Anaplum vocat), substitit, ibique mansit. Cum autem moras necteret, neque ingredi vellet, plebs in indignationem prorupit, statimque in ipsos Imperatores maledicta congessit. 150 Ideoque Chrysostomus in urbem ingredi coactus est, obviam illi venit multitudo vulgi, et cum summa reverentia in ecclesiam deducit, orans ut pro more suo in episcopali cathedra sedeat, et pacem populo apprecetur. Cum recusaret ille ac diceret, id judicum decreto fieri opus esse, et oportere ut ii a quibus condemnatus fuerat, ipsum absolverent: tunc populus magis magisque concitatus ipsum concionantem videre omnino voluit, et Joannes ipsi morem gerere coactus est.

In ecclesia autem Apostolorum, in quam tunc ingressus est, concionem extemporalem et brevissimam habuit ad populum, ubi Deo multoties benedixit, et hanc vocem, *Benedictus Deus*, frequenter pronuntiavit: dicitque inimicos suos amatores sibi multos conciliavisse, etiamque Judæos, quod et infra repetit. Ac de tanta multitudine gaudens, lætitia perfusus dicit: « *Hodie circenses sunt, et nemo adest, sed omnes in ecclesiam ceu torrentes confluxerunt.* » Se in ecclesia SS. Apostolorum concionari testificatur, ubi erant S. Timothei reliquiæ. In fine vero lupos aufugisse dicit, quo subindicare videtur ipsum Theophilum jam ex civitate egressum esse: quæ tamen res difficultate non vacat. Insequente die aliam habuit concionem longiorem: in qua primo Pharaonem Ægyptium comparat cum alio Ægyptio, qui haud dubie est Theophilus episcopus Alexandrinus, dicitque in hac Ecclesiæ calamitate hæreticos ad fidem conversos fuisse, Judæos meliores evasisse, atque ad Christianos accurrisse; in hujusmodi autem calamitate baptisterium sanguine repletum fuisse. Laudat populum a fide et constantia. Deindeque convertitur in laudes Eudoxiæ Augustæ, cujus epistolæ ad se missæ partem adfert, illamque encomiis celebrat. Dicit autem hic, ut supra, inimicos in fugam versos esse. Alteram post reditum suum homiliam habuit longiorem, quæ de Chananæa inscribitur, de qua videndum Monitum nostrum T. 3, p. 431.

Socr. l. 6. c. 17. Sozom. l. 8. c. 19.

Aiunt Socrates et Sozomenus, postquam Joannes in sedem suam restitutus fuerat, Theophilum Heraclidæ causam et ordinationem inquirere voluisse, ut inde occasionem arriperet ad Joannem damnandum. Heraclides vero non aderat, tamenque de illo absente judicabatur, quasi quosdam injuste damnasset, et catenis vinctos per mediam Ephesiorum urbem traduxisset. Cumque Joannes et qui cum illo aderant dicerent de absentibus judicium ferri non debere, Alexandrini contra contendebant, admittendos esse accusatores Heraclidæ, licet eum absentem accusarent. Gravis inde seditio inter Constantinopolitanos et Alexandrinos orta est: commissaque pugna, multi vulnerati, quidam etiam interemti sunt. Hæc cum videret Theophilus, illico Alexandriam aufugit. Idem alii quoque fecerunt episcopi, præter paucos qui Joannis partes tuebantur: cunctique arrepta fuga ad suas sedes reverterunt.

Hæc, postquam Joannes in sedem suam restitutus fuerat, gesta fuisse referunt Socrates et Sozomenus, qui postremus illum jam restitutum fuisse antequam hæc agerentur aperte dicit. Socrates vero idipsum prorsus insinuat. Nam postquam Joannem jam in sedem suam reductum fuisse narraverat, caput decimum septimum orditur, ubi hæc recensentur, ut causam certaminis inter Constantinopolitanos et Alexandrinos et fugam Theophili referat. Si autem hæc ita gesta sint, dicendum esse videtur Theophilum paucis diebus post restitutum Joannem aufugisse, et ideo tantillum mansisse Constantinopoli, quia cum Joannes revocatus fuisset, non contradixerat quidem ille; sed cum Heraclidæ causam in medium protulisset, quoniam hic a Joanne ordinatus fuerat, in suspicionem venisse, quod rursum Joannis causam disquirere vellet, ut illum tandem a sede Constantinopolitana

Chrysost. t. 3. p. 518. deturbaret. Verum tamen est Chrysostomum in epistola ad Innocentium dicere se, postquam in sedem suam restitutus est, ab Imperatore postulasse, ut Synodum cogeret, ubi de sua causa judicaretur : et cum ad illam cogendam Imperatoris literæ in omnia loca mitterentur, Theophilum male sibi conscium, media nocte, conscensa navi cum suis aufugisse. Unde consequi videtur, Theophilum post reditum Joannis aliquot diebus Constantinopoli mansisse, donec videlicet rogante Joanne Imperator literas ubique misit ad Synodum cogendam. Cum ergo in concionibus, quas in die reditus et postridie habuit, dicat inimicos suos aufugisse, sic intelligendus videtur.

Postquam episcopi illi, qui Synodum in Quercu constituerant, cum gloria reducem videntes Chrysostomum, discesserant; Theophilus, qui Constantinopoli tunc erat, quiescebat, nec contra illum quidpiam proferre ultra audebat : hæc certe potuit generatim dicere Chrysostomus. Alioquin vero hæc Alexandrinorum cum Constantinopolitanis contentio et pugna non videtur posse ante Chrysostomi reditum accidisse. Severianus quoque Gabalorum aliique omnes Joannis inimici fugam fecerunt. Addit vero Palladius, Constantinopolitanos Theophilum quæsivisse, ut illum in mare demergerent. Pallad. p. 75.

Chrys. t. 3. p. 518. Post Theophili fugam non cessavit Chrysostomus Imperatorem precari, ut Synodus iterum cogeretur ad causam suam retractandam, utque Theophilus adesset rogabat. Misit Imperator, qui Theophilum redire juberent cum consortibus suis omnibus, ut gestorum suorum rationem redderent. Ille vero Imperatoris jussui non obtemperavit, prætexens populi seditionem, qui Chrysostomo studebat. Neque tamen cessavit Chrysostomus ab Imperatore postulare ut Synodus cogeretur, in qua ipse causam suam propugnaret. Supererant adhuc Constantinopoli aliquot episcopi Syri, qui cum Theophilo in Synodo ad Quercum contra Joannem sententiam dixerant : hos etiam Synodo tunc cogendæ interesse rogabat Joannes. Narrat vero Sozomenus, post regressum Chrysostomi sexaginta circiter episcopos, qui Constantinopoli convenerant, acta Synodi in Quercu nulla esse declaravisse, et tunc Chrysostomum episcopalia munia resumsisse. Reclamant vero nuperi scriptores hac ducti ratione. Si hoc ita gestum fuisset, hoc certe dixisset Chrysostomus Innocentio Papæ, quæ gesta fuerant referens. Verum Sozomenus non dicit hos episcopos Synodum celebravisse; sed solum declarasse Chrysostomum injuste depositum fuisse; et tam multa Joannes tacet, ut nesciam an ejus silentio aliquid contra Sozomeni narrationem inferri possit. Sozom. l. 8. c. 19.

151

Non diuturna Joannes tranquillitate frui potuit. Post duos namque exactos a reditu menses, inquit Palladius p. 75, rerum mutatio cœpta est : Joannis enim inimici nihil non movebant ut pristina acta repeterent. Arcadius vero Imperator mitis facilisque erat, sed ex ingenii levitate ad sententiam mutandam pronus. Eudoxia vero Augusta illum, ut putatur, ut contra Joannem denuo sæviret concitavit. Neque refert Palladius, qua de causa illa Joannem denuo impetierit, atque ut eum deturbaret omnes machinas moverit : verum Socrates et Sozomenus hanc denuo pulsi Joannis occasionem proferunt.

Argentea statua Eudoxiæ Augustæ, muliebri stola amictæ, supra basim et columnam erecta fuerat, proxime ecclesiam S. Sophiæ; ita ut inter utramque media dumtaxat plateæ via interjecta esset. Ante illam statuam pro recepto more populares ludi celebrati sunt. Sæpe vidimus Chrysostomum contra hujusmodi spectacula declamantem, quia nempe in hujusmodi ludicris rebus semper quædam admittebantur, quæ Christianorum moribus et veræ pietati adversarentur. Quapropter Chrysostomus, cum hæc ante valvas ecclesiæ facta cerneret, pristinam loquendi libertatem resumens, contra eos qui ejusmodi ludos curabant, vel illis intererant, cum vehementia solita concionatus est. Hanc ut contumeliam a Joanne sibi illatam fuisse putans Eudoxia, in iram concitata, rursus episcoporum Synodum adversus illum congregari curavit. Ch[...] mi[...] lib[...] Ea[...] den[...] spe[...] So[...] c. [...] S[...] 8. [...]

Hic porro Socrates se Joannis gesta improbare non dissimulat. Debuisset enim, inquit, prius blanda hortatione Principibus suadere, ut ab hujusmodi ludicris abstinerent, neque probris impetere eos, qui ista fieri præceperant. Verum quis scit an Augustam non prius monuerit sanctus antistes? Certe, referente Theophane, Chrysostomus Præfectum urbis, ludis hujusmodi præpositum, hac de re monuit. Ille vero, qui Manichæus erat, Eudoxiam adiit nuntiatum illi non posse Joannem ferre, ut statuæ suæ honor exhiberetur, quo magis animum ejus exasperaret.

Eudoxia igitur id in contumeliam suam dictum reputans, rursus Joannis perniciem machinata est, et Synodum episcoporum adversus illum congregari curavit. Id ubi rescivit Joannes, si fides sit Socrati et Sozomeno, illam homiliam habuit, quæ sic incipit : *Rursum Herodias furit.*

Homiliam vero his verbis incipientem in octavo Tomo inter spurias edidimus p. 1. Putat autem Savilius Græculum quempiam ineptum et indoctum, cum apud Socratem et Sozomenum hoc concionis principium vidisset, hanc concionem ineptissimam præmisso hujusmodi principio edidisse. At cum hujusmodi opusculi auctor antiquissimus sit (nam ab Anastasio Sinaita citatur), libentius crederem hoc opusculum a Græculo quodam, antequam Socrates et Sozomenus scriberent, adornatum fuisse. Non pauca enim habemus opuscula, etiam Chrysostomi ætate edita, ejus nomine publicata.

Ut ut res est, Joannis inimici, rem sibi ex voto cedere videntes, ad Theophilum Alexandriam mittunt, hortantes ut Constantinopolin veniret, aut, si plebem reformidaret, rei gerendæ modum sibi præscriberet. Theophilus vero memor haud ita pridem transacti periculi, denuo istuc iter suscipere non ausus est; sed misit tres episcopos, Paulum, Pœmenem et alium recens ordinatum; misit etiam quosdam canones, quos adversus beatum Athanasium Ariani fecerant, ut iis uterentur adversus Joannem. Hi autem canones in Antiocheno concilio anni 341 publicati fuerant. In iis vero statuebatur, ut si quis episcopus a concilio quodam depositus vel ex se, vel ex Imperiali auctoritate sedem suam repeteret, in perpetuum jam depositus maneret, nec posset umquam ad causam dicendam admitti. Nec Theophilum puduit Arianorum canones, ad pellendum sanctum Athanasium conflatos, ad beatum Joannem e sede rejiciendum adhibere.

Joannes vero ad Synodum se venturum et causam dicturum esse pollicitus fuerat: dummodo ii, qui aperte inimici sibi erant, ex judicum sedibus removerentur: non auditus tamen damnatus fuerat. Tale vero Synodi genus hoc nomine appellandum non esse conspicuum est. Nec nisi Imperatoris jussu a sede pulsus, ejusdemque jussu in sedem reversus fuerat. Ab episcopis congregatis, majore numero quam ii, qui Synodum ad Quercum constituebant, causam suam propugnatam fuisse dicebat. Eodemque tempore Theophilus, qui in hac Pseudosynodo præcipuus judex sedebat, in causam vocatus fuerat, ut septuaginta criminationum capita depelleret, et falsa esse comprobaret, ita ut omnia contra jus fasque in ea ad Quercum Synodo acta essent, si tamen Synodi nomen mereretur. Cum vero Natalis dies Domini advenisset, Imperator ad ecclesiam, uti consueverat, non accessit, sed Joanni mandavit se non prius cum illo communicaturum esse, quam illata sibi crimina diluisset.

Multi porro episcopi venere. Ex Syria vero, Cappadocia, Ponto et Phrygia universi metropolitani et episcopi congregati sunt, exque aliis vicinis regionibus. Inter illos autem isti memorantur, Acacius Berœæ, Leontius Ancyræ, Ammonius Laodiceæ in Syria, quæ Adusta nominabatur, Briso Philippopolis in Thracia, Theodorus Tyanæ, Cyrinus Chalcedonis, Elpidius Laodiceæ in Syria, Tranquillus, et alii quamplurimi. Dum hæc agerentur, Joannes adjunctis quadraginta duobus episcopis conventus agebat, et populus magna cum animi alacritate ejus doctrina fruebatur. Solet enim vanæ gloriæ expers animus in calamitatibus jucundiorem et potentiorem sermonem effundere. Inter eos qui Joanni favebant, erant Elpidius, Tranquillus, Alexander Basilinopoleos in Bithynia, Theodorus Tyanæ, vir probus: qui cum ex iis, quæ tunc in colloquiis ferebantur, Theophili conspirationem intellexisset, relictis omnibus insalutatis, Ecclesiam suam repetiit, longum valedicens Comitatui sive aulæ Imperatoriæ, suamque provinciam, inquit Palladius p. 77, ad finem usque in fide Romanorum perseverantem conservavit.

Episcopi autem omnes cum venissent, cujuscumque partis essent, cum Joanne communicavere, ne eadem ipsa, quæ prius, acciderent. Quod cum ad aures Imperatoris et Augustæ venisset, ægre tulerunt illi eam cum Joanne communionem. Cum porro Joannes in Synodum venisset, adfuere accusatores ejus: qui cum egregiam ejus animi fiduciam viderent, animo cadebant, ita ut vix loqui auderent. Id animadvertentes episcopi reliqui, cæteras quidem criminationes mittendas esse duxerunt, de hoc autem uno quæstionem habendam esse declaraverunt, quod post depositionem absque Synodi auctoritate, suo ipsius arbitrio episcopalem sedem invasisset. Leontius vero Ancyranus et Ammonius Laodicenus, Theophili opinionem sequentes, hanc solam quæstionem movendam esse dixerunt. Respondit vero Joannes, quinque et sexaginta episcopos, qui cum ipso communicaverant, hoc decrevisse, ut scilicet sedem suam repeteret. Leontius contra, hoc mendacium impudenter protulit: Plures, inquit, fuere, o Joannes, qui te in Synodo condemnaverunt. Id quod ne alii quidem, qui in Synodo ad Quercum fuerant, dicere ausi fuissent. Ad hæc vero dicebat Joannes canonem illum, quo ipsi nitebantur, non Ecclesiæ Catholicæ, sed Ariano-

Margin notes: ...st. p. — l. 6. — Synodus adversus Chrysostomum denuo cogitur. — Pallad. p. 76.—81. — Anno 404. — 132 — Socr. l. 6. c. 18. — Pallad. p. 78. — Socr. l. 6. c. 18.

rum esse : episcopos enim Antiochiæ congregatos ad evertendam Consubstantialis fidem, cum odio flagrarent adversus Athanasium, hunc canonem emisisse.

Pallad. p. 79. 80.

Acacius, Antiochus, Cyrinus, Severianus cum Ammonio et Leontio Imperatorem adierunt, dixerunt evocandos esse ex parte Joannis decem episcopos, ad conciliandam canonibus auctoritatem. Ingressi autem Elpidius et Tranquillus, suadebant Imperatori, non oportere indicta causa ejici Joannem. Cum autem Joannis adversarii altercarentur; Elpidius Imperatori proposuit, ut Acacius et Antiochus subscriberent se ejusdem esse fidei atque eos qui canones ediderunt, quos illi orthodoxis proponebant. Imperator vero subridens dixit Antiocho: Nihil mihi utilius videtur. Illi vero ceu vertigine capti, se subscripturos dixere, neque tamen postea subscripsere. Interimque Joannes cum quadraginta duobus episcopis frequenter conveniebat et colloquia miscebat, populoque suo sanam doctrinam prædicare non desistebat. Quid autem illa Pseudosynodus contra Chrysostomum pronuntiarit, non convenit inter scriptores : certumque tamen videtur ipsos hanc protulisse sententiam, a sede pellendum esse eum, qui a Synodo damnatus et depositus, sedem suam repetierat.

Synodus Chrysostomum a sede pellendum esse pronuntiat.

Pall. p. 81.

Deinde vero Antiochus Imperatori suasit ut, cum jam Pascha immineret, juberet Imperator Joannem ex Ecclesia egredi. Illi morem gerens Arcadius, Joanni mandavit ut Ecclesia excederet. Respondit Joannes, se a Deo Ecclesiam accepisse et ab illo solo ejici posse. Ait porro Socrates Joannem obsequutum esse mandato Imperatoris. Contra vero Palladius narrat sabbato sancto cum ipsi mandatum ab Imperatore missum fuisset, Joannem eadem quæ antea respondisse.

Socr. l. 6. c. 18.

Pallad. p. 82. 83.

Instabant semper Acacius et Antiochus, et deponi Joannem ejicique postulabant. Cumque Imperator hæreret ac vereretur, tum diei sanctitatem, tum ne motus populi excitaretur, dixere Acacius et Antiochus : In caput nostrum sit Joannis depositio. Tum quadraginta illi episcopi, qui cum Joanne consentiebant, Imperatorem et Augustam adierunt, qui tum martyria seu ecclesias martyrum invisebant, obnixeque precati sunt, ut Ecclesiam Dei in pace relinquerent, maximeque propter Pascha et propter eos qui regenerandi erant. Ac cum nihil impetrare possent, Paulus, episcopus Cratiæ, clamavit: Eudoxia, Deum time, tuorum liberorum miserere : neque violes sanctam Christi solemnitatem sanguinis effusione. Tum illi quadraginta episcopi mœsti ad diversoria se recepere sua.

Primipilares vero Chrysostomi hostes illum detrudere cogitantes, cum Imperatoris copias ad manum haberent, collectam militum turmam miserunt. In ipso sabbato sancto ad vesperam in ecclesias ingressi milites, Clerum omnem qui cum Joanne erat ejecerunt, et armis sanctuarium undique obsederunt. Mulieres quoque sacrarum ædium, quæ se exuerant ut baptizarentur, metu perterritæ, nudæ aufugerunt; neque enim concedebatur illis ut se velarent, sicut mulieres honestas decet. Multæ etiam acceptis vulneribus ejiciebantur, et sanguine implebantur piscinæ, cruoreque sacri latices rubescebant. Neque hic rerum finis fuit : in locum etiam in quo sancta condita servabantur ingressi sunt milites, quorum aliquot nullis initiati erant mysteriis, videruntque tamen omnia quæ intus servabantur : quin et sanctissimus Christi sanguis, ut in tali tumultu accidere poterat, in militum vestes effusus est. Tunc omnia ceu in barbarica irruptione patrata vidisses : vulgus in solitudinem fugabatur; multitudo omnis extra civitatem versabatur; erantque ecclesiæ in tanta festivitate omnino vacuæ. Episcopi plus quadraginta, qui Joannis consortio fruebantur, cum Clero et populo sine causa in fugam versi sunt. Horrendis hujusmodi flagitiis omnia mixta turbataque erant : ubique per fora, per domos, per solitudines, per omnes civitatis partes, omnia lamentis, ejulatibus, et fontibus lacrymarum plena; ut non modo qui in ærumnis versabantur, sed et qui nihil tale patiebantur; non Catholici modo, sed etiam hæretici, Judæi, idololatræ cum Catholicis dolerent : et quasi expugnata ab hostibus civitate, tumultu, trepidatione et planctu plena erant omnia.

Cl t. 3. 519

eccl invi

Addit vero Chrysostomus talia ausos esse inimicos præter sententiam piissimi Imperatoris. Nimirum bonus ac mitis Arcadius, qui ab adversariis Chrysostomi deceptus, pellendum illum esse censuerat, non putabat eousque processuros esse consceleratos. Id nocte multa, inquit Joannes, factum est, episcopis hæc instruentibus, et multis in locis ordines ducentibus, nec erubescentibus, quod pro diaconis campiductores haberent præeuntes.

Hæc Chrysostomus, ubi advertas ipsum dicere primo hæc in vespera sabbati sancti cœpta, et quædam multa nocte facta, in ecclesiis autem quibusdam hæc patrata fuisse dicit. Cum porro ex

ecclesiis ita pulsi fuissent Joannis presbyteri, in publico lavacro, quod Constantianas thermas vocabant convocatis populis vigilias agebant, alii Scripturas divinas legentes, alii catechumenos baptizantes, ut moris erat in Paschate. Tunc Antiochus, Severianus et Acacius Patronos rogant, ut populi a tali conventu arcerentur. Magister autem, vir probus, abnuebat et tanta noctu inferre mala populo nolebat. Tum Acacius timere se dixit, ne si Imperator in ecclesiam veniens illam vacuam inveniret, tunc populi erga Joannem benevolentiam intelligeret, neve se ut invidos haberet. Urgentibus illis, Lucium ille quemdam ethnicum jussit cum Scutariorum manu illo se conferre. Lucius vero cum populum inde excedere nolle vidisset, reversus est. Tunc Acacius et socii ipsum deprecati sunt, promissis etiam additis, ut populum vi pelleret et ad ecclesiam adduceret. Tunc ille assumtis secum Acacii clericis secunda vigilia noctis illo se confert, et cum militibus strictis gladiis, in multitudinem irrumpit, penetrat usque ad sanctas aquas, ut prohiberet eos qui initiabantur Sacramentis Dominicæ Resurrectionis : et diaconum truculenter invadens symbola effudit, presbyteros vero grandævos fustibus in capite feriens, sacrum fontem cruore conspersit. Tunc rem stupendam videre erat. Nudæ enim mulieres cum viris suis, metu mortis et ex verecundia turpi se fugæ dabant : quidam manu vulnerati abibant plorantes. Ex militibus vero nonnulli virgines trahere conscissis sacris vestibus : omnes autem sacra vasa deprædare, sibi rapere. Presbyteri et diaconi in carcerem trudebantur. In populo qui honoratiores erant, ex magna illa urbe pulsi sunt. Edicta confertim publicabantur, cum minis intentatis in eos, qui a Joannis communione non recederent.

Illa vero omnia moliebantur Acacius et conscelerati, ut ex iis locis ejectus populus in ecclesiam se conferret, in qua ipsi pulso Joanne celebraturi erant. Verum ecclesiæ pene omnes vacuæ manserunt : paucissimi enim erant, qui a Joannis communione recederent.

Ubi vero illuxit Paschatis dies, omnis civitas extra muros in locum nomine Pempton demigravit : ibique populi festivitatem celebravere quasi oves dispersæ. Imperator autem egressus est, ut sese exerceret in vicino campo, viditque agrum non consitum, tamenque candentem, quia nempe ii omnes qui nuper baptizati fuerant, candidis vestibus induti erant. Ait porro Sozomenus locum illum fuisse quem Constantius ad ludos circenses complanaverat, et asseribus circumsepserat. Erant autem illi candidis induti vestibus ter mille circiter numero. Stupefactus Arcadius interrogabat quisnam ille cœtus esset. Illi vero, a consceleratis Joannis inimicis instituti, responderunt hæreticorum cœtum esse. Nec mora illi sæviores ex satellitibus mittunt a tergo, qui auditores dissipent et doctores comprehendant. Tum clerici capti sunt, et cum illis laici quidam : comprehensæ sunt etiam virorum nobilium conjuges, quarum aliis rapti mafortes sunt, aliis inaures cum extrema auris particula. Hæc cum videret Eleutheri cujusdam uxor opulentissima, relicto maforte, et veste ancillari assumta, cursu civitatem petiit, ut pudicitiam servaret; erat enim decora facie et eleganti forma. Sic carceres impleti sunt non reis et scelestis, sed confessoribus : atque sic in ecclesias mutati sunt. Et quod mirum videatur, dum hymni et oblationes in carceribus peragebantur, flagra, cruciatus et horribilia juramenta in ecclesiis erga multos adhibebantur, ut Joannem anathemate damnare cogerentur. Ex illo autem tempore variis in locis modo istic, modo illic conveniebant; et quia Joanni semper addicti erant, Joannitæ appellati sunt.

Hoc in statu res erant, cum epistolam primam Chrysostomus scripsit ad Innocentium Papam, antequam ipse in secundum exsilium pergeret, a quo numquam rediit. Quam temporis notam hinc mutuamur, quod Chrysostomus postquam omnia recensuit, quæ ab adventu Theophili Constantinopolin gesta sunt, postquam de Synodo ubi ipse depositus fuerat egit, et se destitutum restitutumque fuisse commemoravit; deindeque iterum exagitatum et accusatum, atque ex Ecclesia pulsum; postquam violentam irruptionem in ecclesiam et in baptisterium factam enarravit : gradum sistit, neque ea quæ postea gesta sunt, et quidem atrocissima, commemorat. Hic autem plurimos episcopos alloquitur, dicitque Palladius p. 22, hanc ipsam epistolam scriptam fuisse Venerio Mediolanensi, et Chromatio Aquileiensi episcopis. Addit autem Chrysostomus, malum hoc pervasisse in Orientem : clericos enim in episcopos insurgere, episcopos ab episcopis, populos a populis scissos esse, instareque periculum, ne dissensio manet in dies latius. Rogatque illos sibi subveniant et opitulentur. Si vero instent adversarii crimina sibi objicientes, paratum se esse ad causam coram incorruptis judicibus dicendam, queis significat se id optare, ut in concilio legitime congregato, hæc causa tractetur et definiatur.

Huic epistolæ addita est altera episcoporum

[Margin notes: ...etus invaditur. — Socr. l. 6. c. 19. Sozom. l. 8 c. 21. — Jo. Chrysostomus ad Innocentium Papam scribit. — Pallad. p. 10.]

quadraginta, qui cum Joanne communicabant; tertia quoque Cleri Constantinopolitani, qui pro Joanne stabat. Has vero literas in Italiam deferendas suscepere religiosissimi episcopi, Demetrius, Pansophius, Pappus et Eugenius, qui relictis Ecclesiis suis, pelago se commisere, et cum illis Paulus et Cyriacus diaconi. Antequam vero hæc epistola ad Innocentium pervenisset, acceperat ille epistolam Theophili Alexandrini, quæ ita concepta erat, ut in ea Pontifex temeritatis et superbiæ notam deprehenderet; quod solus scripsisset, nec claram ejus rei notitiam misisset, nec diceret aut cur, aut quibus assumtis sociis Joannem deposuisset. Cum porro dubius animi esset, nec ob rei gestæ levitatem, inquit Palladius, rescribere vellet, Eusebius quidam Constantinopolitanus diaconus, qui tunc Romæ erat ecclesiasticarum rerum causa, Innocentium adiit, et supplices libellos dedit, adjurans eum ut modicum temporis exspectaret, et conspirationem patefactam videret: ac post triduum advenerunt episcopi supra memoratas literas afferentes.

Pallad. p. 9.

Secundum hæc Innocentius Papa utrique parti, Joanni simul et Theophilo, literas misit, utriusque communionem se admittere quidem dicens, ne Ecclesiam scinderet, judicium tamen a Theophilo latum improbans, addebatque aliam cogi Synodum oportere Occidentalium et Orientalium, æqui amantem, quæ nulli partium addicta esset. His adjicit Theophanes Innocentium et Flavianum Antiochenum Clero Constantinopolitano scripsisse, ut illum consolarentur, et indignationem suam exprimerent, quod contra episcopum suum tam indigna patrata essent. Ex episcopis vero, qui literas Joannis ad Innocentium detulerunt, Demetrium Pesinuntis Orientem percurrissé narrant prædicantem Romanorum cum Joanne communionem, qui etiam literas Innocentii Papæ proferebat, necnon episcoporum Cariæ, qui cum Joanne communicabant.

Pallad. p. 22. 23.

154

Pallad. p. 27.

Paucis exactis diebus post datas ab Innocentio literas, Romam advenit Petrus quidam, Theophili presbyter, et Martyrius, Constantinopolitanus diaconus, qui literas Theophili Innocentio attulerunt, et quædam acta Concilii ad Quercum, in queis ferebatur Joannes a triginta sex episcopis damnatus, quorum undetriginta Ægyptii erant, septem vero aliarum regionum. Quibus actis perlectis Innocentius, cum comperisset nullas graves esse accusationes, neque Joannem adfuisse, qui causam suam defenderet, Theophili furorem exsibilare perstitit, quod contra absentem tam præcipitem sententiam emisisset. Literas autem dedit illi ad Theophilum, quem, ut etiam Joannem ad communionem se admittere testificabatur, neque se a Joannis communione destiturum esse propter ea quæ per ludibrium, παιγνιωδῶς, gesta fuerant. Hortaturque illum ut ad Concilium mox congregandum compareat, ibique ex canonibus Nicænis, non aliis (notans illos Antiochenos), sententiam ferendam esse dicit.

P. 23. 24.

Concilium autem illud quasi mox futurum memorat Innocentius, quia Honorius, Occidentis Imperator Augustus, fratri suo Arcadio literas miserat, queis hortabatur illum ut utriusque consensu, Orientalium et Occidentalium Concilium Thessalonicæ celebraretur, quo facilius utraque pars posset convenire. Verum astu inimicorum Joannis, et ita curante Eudoxia, quæ ad nutum suum Arcadii consilia moderabatur, factum est ut Concilium hujusmodi, ab Innocentio Papa et ab Honorio Imperatore tantopere expetitum, non celebraretur.

Interea vero Chrysostomus Constantinopoli adhuc in episcopalibus ædibus manebat, ac post Pascha bimestri spatio ibidem perstitit. Eodem tempore vir quidam dæmoniacus, aut qui se dæmoniacum simulabat, deprehenditur, pugionem habens, tamquam ad Joannem occidendum paratus, nondum tamen id facinus aggressus. Qui comprehensus a multitudine, perinde atque si pretio conductus fuisset ad cædem patrandam, ad Præfectum urbis ductus est. Sed Joannes, missis quibusdam episcopis ex numero eorum, quos secum habebat, hominem liberavit priusquam tormentis subjiceretur. Posthæc servus Elpidii presbyteri effuso cursu in ædes episcopales irrupit. Quodam autem quo currens pergeret interrogante, illum servus nullo dato responso, sica percussit: alterum, qui priore percusso inclamaverat, similiter vulneravit; tertium quoque transfixit. Cum omnes qui aderant ingentem clamorem sustulissent, ille fugere cœpit. Qui vero illum insequebantur, procul positis clamabant ut fugientem comprehenderent. Quidam ex balneo rediens hominem apprehendit, letalique ab eo vulnere confossus, mortuus cecidit. A populo demum ægre captus, ductus est in Palatium. Testabantur cives has esse insidias inimicorum Joannis, clamabantque dicentes, et sicarium et eos qui misissent pœnas dare oportere. Præfectus autem urbis, cum eum tamquam judicium prolaturus esset accepisset, populi furorem compescuit; sed postea illum dimisit. Rem paulo secus refert Palladius. Elpi-

dii, inquit, presbyteri famulus, quinquaginta, ut aiunt, aureis conductus, ut S. Joannem dolo interficeret, cum deprehensus esset tres gladios habere, septem ex iis qui ipsum apprehenderant, percussit : quorum quatuor continuo sepulti sunt, tres vero alii post diuturnam curationem salvi evasere.

P.

His conspectis, qui ferventiores erant ex plebe, Joannem custodire cœperunt, noctu et interdiu alternis vicibus episcopales ædes circumsidentes. Hæc non æquo animo ferentes episcopi, qui contra Joannem convenerant, ecclesiasticas leges calcari conquerentes, de illo prorsus ejiciendo deliberabant. Quinto autem post Pentecosten die, Acacius, Severianus, Antiochus atque Cyrinus Imperatorem adeunt, adulatoriisque ac fucatis præmissis verbis, rogant, Joannem episcopis presbyterisque perosum ejici jubeat, quod jam dixerant efferentes, nempe, in caput suum fore Joannis depositionem, si nempe injusta esset. His ex facilitate nimia fidem habens Imperator, instante quoque Eudoxia Augusta, Patricium Notarium misit, qui hæc Joanni nuntiaret, nempe Acacium, Antiochum, Severianum et Cyrinum depositionem ipsius Joannis in caput suum conjecisse : quapropter se Deo commendans, Ecclesia excederet. Tum Joannes episcopis qui aderant dixit : Venite precemur, et angelo Ecclesiæ valedicamus; lætus quidem ob ærumnas, sed dolens de populi mœrore. Tunc vero quidam ex proceribus, vir probus, Joannem monuit : Lucium, audacem virum, cum militibus in promtu esse, ut si contradiceret vel differret, ille ipsum traheret atque expelleret; ac periculum esse, ne commota plebs cum militibus pugnam committeret. Tunc Joannes cum lacrymis aliquot ex episcopis osculatus, reliquos enim osculari non permittebat dolor, cæteris intus in sacrario valedixit : Manete, inquiens, hic interim, ut modicum quiescam. Ingressus autem in baptisterium, Olympiadem vocat, quæ ab Ecclesia non discedebat, etiamque Pentadiam et Proclam diaconissas, Silvinam etiam B. Nebridii uxorem, quæ viduitatem suam honestate ac modestia decorabat; ipsasque sic alloquutus est : Venite, o filiæ, audite me. Quæ ad me attinent, finem ut video habent; cursum meum consummavi, et forte vultum meum non amplius videbitis. Hoc unum est quod rogo, ne a solita erga Ecclesiam benevolentia vos avellatis, et ut ei, qui invitus, nec ambiens, ex consensu omnium, in hanc sedem ordinatus et inductus fuerit, tamquam mihi Joanni caput vestrum submittatis. Non potest enim Ecclesia esse sine episcopo. Ita misericordiam consequemini : et memores estote mei in orationibus vestris. Illæ vero lacrymis perfusæ, ad ejus pedes advolvebantur. Tunc Joannes innuens, cuidam e venerandis presbyteris ait : Amove eas hinc, ne populum perturbent. Ille vero per partem Orientalem egressus est; postquam jusserat equum suum ad partem Occidentalem adduci, ut populus eo se conferret : sicque illo pie deluso, profectus est, et se militibus tradidit, id tantummodo questus, quod contra leges ejiceretur, denegata sibi facultate causam dicendi ad legitimos judices, quod tamen homicidis et adulteris concedebatur : parvoque impositus navigio, statim in Bithyniam transportatur. Testificatur ille eos, qui se in exsilium ducebant, curam omnem et studium adhibuisse, etiam plus quam ipse volebat, ut ipsum recrearent ac reficerent. Profectus est autem 20 Junii anni 404 : et Nicæam in Bithynia adductus est, ubi usque ad quartam Julii mansit. Cum illo erant Nicææ Cyriacus Sinnadæ in Phrygia, et Eulysius Apameæ in Bithynia episcopi, qui eo vincti adducti erant; sed postea ut inculpati dimissi fuere.

155

Joannes militibus se tradit in exsilium ducendum.

Sozom. l. 8. c. 22.

Ep. 10 t. 3. p 590.

Epist. 221.

Pallad. p. 93.

Quidam autem ex Joannis inimicis, timentes ne, si populus qui in ecclesia erat discessum ejus agnosceret, illum insequeretur ac redire cogeret, fores ecclesiæ occluserunt. Ex iis vero qui in plateis erant, alii ad mare accurrerunt ut eum assequerentur, alii metu conterriti fugam arripuere, Imperatoris iram veriti : ii vero qui in ecclesia erant, vi magna portas effregerunt.

Sozom. l. 8. c. 22.

Inter hæc flamma in illa sede, in qua solebat Joannes concionari, emissa est, et progressa ad tectum usque pervenit totamque combussit ecclesiam : inde vero transiliens flamma nihil mali interpositæ populi multitudine inferens, ad ædes senatus transiliit multis passibus distantes; quodque mirum videatur, ædium illarum non eam partem quæ ecclesiam respiciebat, sed adversam partem, quæ Palatio Imperiali proxima erat, invasit, atque sic ædes illas in cinerem redegit, necnon ecclesiam et domos circumquaque positas, et soli ædiculæ pepercit, in qua sacra vasa reposita erant. Non aurum reveritus est ignis, nec argentum, inquit Palladius; sed ut ne locus daretur calumniatoribus Joannis. Theophilus enim dicebat ipsum ecclesiæ mobilia vendidisse. Verum rem falsam esse clarius enituit ex breviculo illo, quem Germanus presbyter et Cassianus diaconus obtulere, efferente quod pretiosa vasa tradidissent coram udicibus, Studio Præfecto urbis, Eutychia-

Ecclesiæ incendium.

Pallad. p 91. 92.

no Præfecto Prætorii, Joanne Comite Thesaurorum, Eustathio Quæstore, et Tabulariis, in auro, argento et vestibus. In tanto autem et tam præcipiti incendio nemo periit. Circa ejus auctores varia a scriptoribus referuntur: Palladius rem narrat, ut divinitus omnino factam: Sozomenus dicit, populum Joanni addictum id in ejus inimicos retulisse; illos vero id Joannis amicis adscripsisse, Socrates: Zosimus et Theophanes populo Joanni addicto totum referunt.

Socr. l. 6. c. 18.

In aula vero Imperatoria flagitium illud a Joannitis patratum fuisse vel putabatur, vel simulabatur. Tunc Optatus, urbis Præfectus, religione gentilis, in Joannitas seu Joannis fautores admodum sæviit. A nullo tamen ex illis vi tormentorum id efficere potuit, ut se vel suos hujus incendii auctores esse declararent, ipso fatente Zosimo: quod etiam testificatur Joannes epist. 94. Imo ipsum Joannem ut incendii auctorem accusavere; ideoque, ut ait Palladius p. 93, vinctus in Bithynia detentus fuit cum Cyriaco et Eulysio episcopis, qui postremi cum aliis Chalcedonem adducti et custodiæ mancipati sunt: atque eo usque impudentiæ et nequitiæ processerunt Acacius, Paulus, Antiochus, Severianus, et alii quidam, ut in literis suis ad Innocentium Papam, Joannem quasi ecclesiam incendisset, calumniarentur. Joannes vero scripsit illis, etsi in aliis sibi defendendi sui locum non dederant, in hoc saltem darent ut de hujusmodi incendio sese purgaret.

Pallad. p. 28.

Soz. l. 8. c. 22.

Alii quoque per urbem circumeuntes, eos qui delati fuerant quod Joanni faverent, comprehenderunt, et in custodiam datos, ut Joanni anathema dicerent cogebant. Illis vero episcopis, presbyteris aliisque qui sui causa in carcerem trusi fuerant, epistolam consolatoriam misit Chrysostomus, ubi paucis hortatur illos ad patientiam, dicitque ærumnas et pœnas hujusmodi, pro pietate susceptas, coronarum esse conciliatrices.

Epist. 118. t. 3. p. 659.

Ibid. p. 526.

Arsacius Jo. Chrysostomo substituitur.

Postquam sic abductus fuerat Joannes, curante Eudoxia Imperatrice in sedem ejus substitutus fuit Arsacius vigesima septima die mensis Junii anno 404. Erat ille Arsacius frater Nectarii, qui in sedem Constantinopolitanam, Gregorio Nazianzeno secedente, inductus fuerat. Annorum octoginta erat Arsacius, quem delirum, λῆρον, vocat Chrysostomus, et lupum atque adulterum, quod alienam sedem sic invasisset. Ait quidem Socrates ipsum ob singularem mansuetudinem Ecclesiam tranquille gubernasse. Verum Sozomenus narrat illum quidem mansuetum fuisse et erga Deum religiosum; sed laudem illam, quam omnium consensu adeptus fuerat presbyter, imminuisse quosdam clericos, qui omnia pro lubito suo agebant, et gesta sua illi imputabant. Anysius vero, senex episcopus Thessalonicensis, se Ecclesiæ Romanæ sententiæ hærere dicens, a Joannis partibus stare se dixit: episcopi quoque Cariæ se Joannis communionem amplecti dixere. Infra videbimus Palæstinam et Phœniciam pro Joanne fecisse: Cilicia vero divisa fuit.

Chronicon. Alex.

Chrysost Epist. 125.

Socr. l. 6. c. 19.

Pallad. 26. et

Arsacii famam, inquit Sozomenus, læserunt ea quæ gesta sunt. Nam cum Joannis fautores nec cum Arsacio, nec cum ejus fautoribus synaxes agere vel preces fundere vellent, ideoque seorsim et in extremis civitatis partibus collectas agerent, rem ipse ad Imperatorem retulit.

Soz. c. 23.

Tribunus itaque cum militibus in congregatos Joannitas impetum facere jussus, plebem fustibus et saxis cædens fugere compulit; nobiliores vero et eos qui Joannis partes tuebantur, custodiæ tradidit. Tunc autem, uti solet quando militibus licentia datur, mulieres ornatu suo vi adhibita spoliantur; aliis monilia, zonæ aureæ et torques abripiuntur, aliis in aures simul cum auribus detrahuntur. Cumque ingens perturbatio et luctus in urbe esset, ne sic quidem plebs pristinam erga Joannem benevolentiam abjecit.

Soz. 8. c. 2

Illi vero publice quidem convenire non ultra audebant, multi nec in forum, nec ad balnea procedere; quibusdam etiam tutum non erat domi manere; sed plurimi viri boni honestæque mulieres urbe excedebant: ex quorum numero fuit Nicarete Bithyna, nobili genere Nicomediæ orta, ob perpetuam virginitatem et vitæ sanctimoniam celeberrima, virtutum omnium exercitio addicta, ita ut cum amplissimo patrimonio injuste spoliata fuisset, rem patientissime tulerit; sed ex paucis sibi relictis, prudenti usa administratione, non modo sibi et domesticis necessaria suppeditaverit, sed etiam aliis subministraverit, maximeque medicamenta, quæ ipsa ingeniose ad pauperum ægrotantium usum apparabat. Certum tamen est, etiam tunc clam, et fortasse intra domos synaxes celebratas fuisse. Joannes enim Theophilum et Salustium presbyteros culpat, quod synaxibus assidue non interessent. Imo extra urbem quoque in montibus et sylvis synaxes habitas fuisse, testificantur scriptores quidam, et in codice Theodosiano ejusmodi synaxes severissime puniendæ dicuntur.

Soz. c. 23.

Anno 4(0)4

Nic. Chron.

Cum ingens metus populum a tumultu coercuisset, Præfectus urbis de incendio ecclesiæ et curiæ quæstionem habuit, multosque gravibus suppliciis affecit. Cum enim idololatra esset, de Ecclesiæ

Eutr. Lector cruciati moritur martyr betur.

calamitatibus delectabatur. Eutropius lector ad indicandos eos, qui ignem ecclesiæ injecerant, in judicium adductus, etiamsi loris et fustibus cæsus, etiamsi ei latera et genæ unguibus lacerarentur, ardentesque faces corpori admoverentur, etsi adhuc adolescens et corpore tener, nihil umquam confessus est: ac post tormenta in carcerem conjectus, illic animam haud multo postea exhalavit. Ejus occasione Sozomenus somnium refert Sisinnii cujusdam, Novatianorum episcopi, cui dormienti dictum fuit Eutropium solum probum virum in civitate fuisse. Eutropius autem hic inter martyres in Martyrologio Romano celebratur, duodecimo die Januarii mensis.

Tunc etiam Tigrius presbyter, vestimentis exutus et tergo flagris cæsus, vinctisque pedibus et manibus in equuleo extensus, membris dissolutus est. Erat autem hic natione barbarus et eunuchus, sed non ab origine: qui cum in domo cujusdam potentis servus fuisset, domino suo probatus, libertatem meruerat. Postea vero ad presbyterii gradum promotus, moribus gratus, comis, atque erga pauperes et peregrinos benignissimus fuit. Hic etiam enuntiatur in Martyrologio Romano duodecimo die Januarii. In partem quoque ærumnarum venerunt monachi Mesopotamiæ et diaconissæ C. P., quæ cogebantur vel cum Arsacio communicare, vel auri 200 libras dare.

Olympias diaconissa in hoc rerum discrimine fortitudinem animi exhibuit. Nam cum in judicium adducta esset, interrogante Præfecto cur ecclesiam incendisset, respondit: « Non est hoc vitæ meæ institutum. Ego enim facultates meas quæ multæ erant et maximæ, templis Dei instaurandis impendi. » Cum autem diceret ille, probe sibi notam esse illius vivendi rationem, apposite respondit illa: « Tu ergo in accusatoris locum transi, et alius de nobis judicet. » Præfectus nihil habens quod culpare posset, ad aliud se convertit, atque Olympiadi cæterisque mulieribus amentiam exprobravit, quod episcopi sui, Arsacii nempe, communionem aversarentur. Præfectus vero tunc quidem illam dimisit; altero autem die evocatam illam magno auri pondere mulctavit. Quædam autem aliæ metu perculsæ, Arsacii communionem vel invitæ amplexæ sunt.

Pentadia quoque diaconissa vidua, olim Timasii Consulis uxor, strenue et constantissime causam Joannis defendit. Ideoque illa, quæ nonnisi ecclesiam cubiculumque suum noverat, in forum pertracta fuit, a foro ad tribunalia, ubi firmitatis animique fortitudinis nova signa egregiaque dedit; postea vero a tribunali ad carcerem deducta, pari tranquillitate firmitateque omnia pertulit; ideoque jure a Chrysostomo in sua ad illam epistola admodum celebratur. Voluit illa hyeme sequente, Constantinopoli relicta, alio peragrare: verum Joannes illam hortatus est ut in urbe maneret, ubi concivibus variis modis subsidio esse posset. In illos etiam sævierunt qui vexationes vitandi causa apud monachos se receperant: quin etiam ipsos monachos et virgines in famem conjecere et vestibus nudavere. Monachos autem Gotthos, qui in terra Promoti degebant, consolatus est Chrysostomus, quando sui causa molestias multas et ærumnas perpessi sunt.

Epist. 104.

Epist. 2.

Epist. 207.

Tanto fervebant ii, qui tunc aulam Imperatoriam moderabantur, in Joannem et ejus consortes odio, ut non pauci tunc episcopi, qui probe rem ecclesiasticam gerebant, quod Joanni addicti essent, pulsi; alii vero, non indigni modo, sed etiam plerumque scelesti, in illorum locum intruderentur. Serapionem igitur, quem Joannes Heracleæ in Thracia episcopum constituerat, post innumeras absque ulla probatione calumnias, summa crudelitate cæsum usque ad excussionem dentium, in patriam suam relegarunt: ille vero ad monachos Marsos et Gotthos aufugerat, ibique diu delituerat antequam caperetur. In ejus vero locum substitutus fuit Eugenius quidam, in mercedem conspirationis, quam adversus Joannem episcopum suum susceperat. Sex illi episcopi, qui simoniæ causa a Joanne depositi fuerant, ut supra diximus, rejectis iis probis episcopis, quos Joannes in eorum locum ordinaverat, in sedes suas tunc restituti sunt, sed postquam restituentibus se pecuniæ summam numeraverant: quo certe modo simoniam renovabant. Heraclides autem episcopus Ephesi a Joanne constitutus, ab inimicis ejus depositus, per quadriennium saltem Nicomediæ in carcere inclusus mansit. In ejus autem locum substituere Victoris tribuni eunuchum, mancipium, inquit Palladius, ebriosum, meretricium, avarum; cætera vero referre pudet.

Episcopi quidam pulsi.

Pallad. p. 195.

Epist. 14.

Pallad. p. 73.

Pallad. p. 137.

Pallad. p. 195. 196.

Sub hæc autem Theotecnus presbyter Romam venit, literas afferens viginti quinque episcoporum, qui cum Joanne ad Synodum celebrandam convenerant: queis Innocentio Papæ narrabant quo pacto Joannes a militum manu pulsus, Cucusum in exsilium missus fuisset. Paulo post venit Paternus, qui se Constantinopolitanæ Ecclesiæ presbyterum dicebat, Joannisque inimicus: literas afferebat Acacii, Pauli, Antiochi et Severiani aliorumque, qui Joannem calumniabantur quasi ecclesiam

Pallad. p. 24. 26.

incendisset. Innocentius vero illis respondere dignatus non est. Post aliquot dies Romam venit etiam Cyriacus episcopus ex Oriente, pulsus per eam legem quæ ferebat: *Si quis non communicat cum Theophilo, Arsacio et Porphyrio, ille quidem episcopatu arceatur, simul etiam amittat, si quam visus fuerit habere substantiam pecu-* 137 *niarum aut prædiorum.* Post Cyriacum advenit Eulysius, et alii quoque, de quibus infra narrabimus : nam Cyriacus nonnisi anno 405 advenisse potuit. Ante profectionem vero suam aliquanto tempore Constantinopoli occulti mansere.

Honorii Imp. ad Arcadium literæ.

Chrysost. t. 3. p. 524.

Hoc ipso anno 404, nec multo post pulsum Joannem, Honorius, Occidentis Imperator, Arcadio fratri suo scripsit, ac se nuper accepisse dicit in die S. Paschæ, clausas subito fuisse Catholicas ecclesias, trusos in custodiam sacerdotes, omnia bellicum in modum turbata mysteria, nonnullos in ipsis ecclesiæ sacrariis interemtos fuisse, episcoposque in exsilium pulsos. In hæc autem ille vehementiore stylo, ut par erat, invehitur : sub finem vero innuit exspectandam fuisse Papæ auctoritatem, qui pacificam Joanni episcopo concordiam miserat, nec quemquam putabat ante judicium repellendum esse. Periculum vero dicit esse, ne id in humani generis perniciem factum sit.

Sozom. l. 8. c. 25. Zos. l. 5.

Nihil in aula Constantinopolitana boni pepererunt Honorii literæ, Arcadio semper uxoris et aulicorum optata sequente. Verum ira vindictaque divina sæviit, a multisque observata fuit : nam hoc anno Thracia et Illyricum ab Hunnis devastata fuere : et quo tempore Joannes pellebatur, Isaurorum rebellio Constantinopoli nuntiata fuit, qui in Asiam Minorem et in Syriam mala innumera intulere. Cyrinus, Chalcedonis episcopus, unus ex ardentioribus Joannis inimicis, qui in caput suum, ut supra vidimus, sanguinem Joannis contulerat, ex dolore crus sibi exscindi jubere coactus est, ut postea in diuturnis cruciatibus lente periret. Trigesimo die Septembris Constantinopolis et circumposita regio grandine ingenti afflicta fuit : et sexto Octobris infelix Eudoxia in abortu periit. Hæc multi observavere, et has pœnas ob injustam et violentam Joannis expulsionem a Deo inflictas putavere. Arcadius tamen, aut potius qui illius nomine omnia moderabantur, in cœpto perstitere.

Eudoxia Augusta moritur.

Socr. l. 6. c. 19.

Joannes vero Nicææ in Bithynia aliquanto tempore detentus, ex aeris salubritate valetudinem et corporis robur consequutus est, ut ipse dicit in Epistola decima ad Olympiadem, quam scripsit postridie profecturus Cucusum, exsilii locum. Milites autem Præfecti, qui illum in exsilium ducebant, nihil non agebant ut illum recrearent ac reficerent, ipsique etiam plura quam vellet officia præstabant. Rumor statim sparsus fuerat ipsum in Scythiam deportandum esse. Primo statutum fuisse videtur in Imperatoria aula, dicit ille in Epistola decima tertia, ut Sebasteam, Armeniæ urbem, exsulatum mitteretur : sed, mutato consilio, Cucusum missus est, locum Armeniæ desertissimum. Ipse vero amicorum multorum operam adhibuerat, ut in mitiorem et propinquiorem locum mitteretur. Verum, nec sine querela, dicit ipsos rem, quam scelerati etiam homines impetrant, consequi non potuisse. Imperatricem vero Eudoxiam se Cucusum mitti jussisse dicit in Epistola CXXXV ad Cyriacum.

Insequenti igitur die Chrysostomus, Panemi mensis quarto, qui mensis Panemus Julius est, ut videas apud Selidam et Usserium, Nicæa in Bithynia profectus est. Eodemque die epistolam scripsit ad Constantium presbyterum, cohortans illum ut ne ex præsentis procellæ tempestate amoveretur ab officio et a re suscepta, sed pro more suo eos, qui adhuc Græcorum superstitioni, seu idololatriæ, dediti erant, ad fidem Christianam convertere pergeret, et impiam religionem exterminaret, atque Phœniciæ, Arabiæ et Orientis Ecclesiarum curam gereret : dicitque se non Sebasteam, ut putabat, sed Cucusum in exsilium mitti. In fine vero ait, sibi ante profectionem curæ fuisse, ut e Salamina Cypri hæresin Marcionistarum, quæ ibi grassabatur, eliminaret. Si vero Cyriacus episcopus adhuc Constantinopoli sit, scribat illi ut pergat ea perficere, quæ ipse aggressus fuerat. Sic sanctissimus ille vir, ærumnis undique prementibus, augendæ in diversis regionibus Christianæ rei curam numquam deponebat. Epistolam vero ad Theophilum scripsisse putatur, cum Nicæa profectus esset, ut Cucusum contenderet, hortaturque illum ut pergat pericula subire et strenue agere; nec clare dicit quibus ille rebus tunc operam daret. Alteram ejus ad Theophilum epistolam habemus, scriptam postquam Cucusum advenisset.

Epi

Epi

Cum Cæsaream in Cappadocia, Nicæa profectus, duceretur, Olympiadi scripsit, et quidem paulo postquam iter illud susceperat, cum adhuc valetudine illa, quam Nicææ recuperaverat, et animi hilaritate frueretur. Ea vero, quæ de Præfecti militibus, qui se in exsilium ducebant, hic enarrat, prætermittenda non duximus : « Atque Præfecti milites, inquit, ii qui no-

Epi

biscum peregrinantur, ita nos officiis prosequuntur, ut ne famulorum quidem operam requirere nos sinant, cum ipsi famulorum munia exsequantur. Etenim pro suo erga nos amore hoc munus et jussionem præripuerunt. Atque ubique satellitum manu cingimur, unoquoque videlicet hujusce ministerii nomine se beatum prædicante. »

Valetudine bona fruebatur ille, quando Nicæa profectus est; sed cum dies noctesque iter facere cogeretur, ita ut et æstu oppressus, et vigiliis confectus, et rerum necessariarum penuria pressus, illo pergeret, nec adessent qui possent illum juvare; in febrim incidit: atque iis, inquit, qui ad metalla damnantur, vel qui in vinculis tenentur, graviora et atrociora pertulit. Antequam vero in Cappadociam perveniret, liberatus fuit a Galata, inquit, qui mortem sibi minitabatur; videlicet a Leontio, Ancyræ in Galatia episcopo, qui inter primipilares Chrysostomi inimicos princeps erat. Sed nuntiatum illi fuit Pharetrium, Cæsareæ episcopum, ipsum exspectare, ut ipse omne caritatis specimen exhiberet. Ille vero iis fidem non habuit, imo contraria sibi eventura putabat. Tandemque Cæsaream in Cappadocia, perinde atque a tempestate in tranquillum portum pervenit. Neque statim potuit a tantis malis recreari; sed tamen animum resumsit, quia puram aquam bibit, panem non fœtidum et durum, ut ante, comedit, balneis recreatus est, et in lecto recumbendi potestatem habuit. Eratque in ipso tertianæ febris ardore, hospitiumque habuit in extremo urbis recessu. Tum vero clerici omnes, populus, monachi, monachæ, medici adfuerunt, a quibus perquam officiose exceptus fuit, omnibus famulantibus et necessaria quæque ipsi subministrantibus. Tunc autem ingenti flammæ ardore deflagrans, in extremo periculo versabatur: demum paulatim remittere ac sedari morbus cœpit. Pharetrius vero, qui tot venienti officiosi animi signa dari curaverat, numquam comparuit, imo dira meditabatur, ut videbimus. Præstantissimos autem ibi celeberrimosque medicos habuit, a quibus non tam artis subsidiis, quam commiseratione et amicitia curabatur. Quorum etiam unus, quo ille postea semper et medico et amico usus est, secum profecturum esse spopondit, itemque alii complures eorum qui dignitate pollebant.

Illum visitatum venit frater Maximi episcopi, a quo se sperabat literas accepturum Olympiadis et Tigrii presbyteri. Verum respondit ille, se literas postulavisse, sed abnuisse illos. Binis interpositis post adventum illius diebus epistolam misit ad Olympiadem, quam primo de restituta valetudine sua certiorem facit, deque adventu fratris B. Maximi episcopi, objurgatque illam quod literas ad se non miserit, et de Tigrio quoque eadem de causa conqueritur. De loco exsilii sui mutando ne ultra curet, et ne alios ad id postulandum adhibeat edicit, paucisque de Pergamii sororibus, et de Cyriaco episcopo additis, epistolam claudit. Cæsareæ cum esset, ad Theodoram quoque scripsit, et quæ sibi in via acciderant paucis patefecit: de illa etiam conqueritur quod, cum jam quartam vel quintam epistolam ad ipsam miserit, unam tantum ab illa acceperit. (Epist. 120; Epist. 121; Epist. 12.)

Cæsareæ etiam recipere potuit epistolam Arabii, viri sibi addictissimi, cujus uxor Olympiadi amica et familiaris erat. Is cum putaret illum in exsilium mitti Sebasten, obsecrabat illum ut in ædibus suis in illa urbe sitis sedes poneret. Respondit illi Chrysostomus exsilii sui locum non Sebasten, sed Cucusum esse. (Epist. 121)

Cum ergo Joannes morbum sensim remissum et sedatum esse videret, de discessu cogitabat ut Cucusum peteret, atque ab itineris ærumnis tandem quiesceret. Verum subito nuntiatur Isauros cum innumera hominum manu Cæsariensem agrum populari, atque magnum quoddam oppidum incendisse cum ingenti clade. Qua re audita tribunus cum militibus omnibus suis urbe excessit: timebant enim ne urbem quoque adorirentur. Omnes in metu et trepidatione erant, de ipso quoque patrio solo periclitantes; adeo ut senes etiam ipsi murorum custodiam susciperent.

Pharetrius vero, qui pridem benevolentiæ signa Joanni dederat, quem proficiscentem invitaverat, jam illum Cæsarea pellere moliebatur; mutati autem animi causam fuisse suspicatur Joannes invidiam unam. Cum videret omnes ad Joannem confluere, optimates, monachos, virgines, præfectos, milites, medicos omnesque certatim ipsi officia, ministeria, facultates offerre, atque in partem calamitatis venire; hæc non ita libenter vidit, sed livore ductus, ipsum e finibus suis pellere decrevit: ad eamque rem ministerio usus est monachorum quorumdam, qui ex re gesta ad expeditiones similes exercitati fuisse videbantur. Cum ergo res eo, quo diximus, in statu essent, quadam die illucescente aurora, monachorum agmen, δροῦγγος, domum, in qua Joannes sedes habebat invaserunt, se eam incensuros, et Joanni extrema quæque mala illaturos esse minitantes, (Epist. 14. — Pharetrius Joannem per monachos Cæsarea pelli jubet.)

nisi statim absccderet. Nec Isaurorum metus, nec morbus quo tunc Joannes premebatur, illos vel humaniores vel moderatiores reddebat. Instabant autem urgebantque cum furore tanto, ut ipsi quoque Prætorii milites metu afficerentur: quos ut majori timore percellerent, gloriabantur se jam multos prætorios milites fœde verberasse.

His auditis Prætorii milites ad Joannem confugiunt, ipsumque rogant et obsecrant ut, etiamsi in Isaurorum manus incidendum sit, his tamen belluis ipsos liberaret. Res Præfecto urbis nuntiatur, qui ut Joanni opitularetur occurrit, monachosque precatur absistant: sed frustra cessere conatus ejus omnes; ita ut anceps animi nesciret utrum Joanni optatius esset, cum cædis periculo ex urbe proficisci, quam urgentibus pellentibusque furiosis illis monachis in urbe manere. Misit igitur ad Pharetrium episcopum, precibus ab illo contendens ut Joanni, tum ob morbum quo detinebatur, tum ob imminens periculum, paucos adhuc dies concederet. Nec quidquam impetrare potuit: imo postridie monachi acriore impetu sunt usi. Neque presbyteri illi, qui Joanni addicti erant, opem illi ferre ausi sunt, sed cum hæc Pharetrii jussu fieri non ignorarent, nec cum a Joanne accerserentur, accedere audebant.

Cum in tali rerum conditione non posset ultra Joannes in urbe consistere, etsi febri laborabat, etsi Isaurorum instabat metus, hora ipsa meridiana, se in lecticam conjiciens profectus est, universa plebe lacrymante, ejulante, atque rei auctorem exsecrante ac diris devovente. Postquam autem Cæsarea egressus fuit, quidam clerici venerunt, ac lugentes lento gradu ipsum sequebantur. Ex illis vero quidam dicebant: Quonam illum ad mortem adducitis? Unus autem, qui Joannem admodum amabat, quasi ira permotus, Abi obsecro, inquit: in Isauros etiam incide, modo a nobis elabaris. Nam quocumque incideris, tuto incides, dummodo manus nostras effugias.

Seleucia matrona pia.

Hæc audiens ac perspiciens egregia matrona Seleucia, Rufini uxor, quæ officiose Joannem admodum colebat, precibus ab illo impetravit, ut in ipsius suburbanam villam, quæ quinque passuum millibus ab urbe distabat, hospitii causa se conferret, misitque qui sanctum virum illo ducerent. At neque illic in pace quiescere licuit: nam re comperta Pharetrius multas Seleuciæ minas intentavit. Illa vero non minus prudens quam officiosa femina, Joannem adiit, ac de Pharetrii minis nihil ipsi retulit, sed Procuratori suo totam rem aperuit, ipsique mandavit, ut Joanni omne officii genus impertiret, ac si qui monachi venirent, ut ipsum contumeliis incesserent aut male afficerent, ex aliis villis suis agricolas cogeret, atque ita cum monachis manum consereret: Joannem vero rogabat, in domum aliam suam quæ arcem habebat, nec ullis viribus expugnari poterat, confugeret, ut contra episcopi et monachorum furorem in tuto esset: verum abnuit Joannes. Interea vero accerime Seleuciam urgebat Pharetrius, rem prorsus ignorante Joanne: nolebat enim verecunda mulier Pharetrii insultus sancto viro patefacere. Instante demum Pharetrio, minas intentante atque cogente, ut Joannem ex suburbio ejiceret, hominis importunitatem non ferens Seleucia, dixit Joanni instare barbaros seu Isauros, ideoque alio ipsi iter capessendum esse: ex verecundia enim Pharetrii violentiam exprimere non audebat. Media autem nocte venit Evethius presbyter ex familiaribus Joannis, magnoque clamore dixit: Surge, obsecro, adventant barbari, nec longe absunt. Tum quid consilii caperet Joannes nesciebat. Nox illunis et caliginosa erat, in urbem se recipere non poterat, nec quisquam præsto erat qui opem ferret; metu tamen compulsus, ærumnis confectus et jam mortem exspectans, surrexit. Ut autem iter conficere possent, in lecticam ascendit, ac faces accendit. Verum has Evethius socius exstingui curavit, ne barbari, inquiebat, lucis splendore exciti in nos impetum faciant. Exstinctis itaque facibus, ex mulis unus qui lecticam gestabat in ardua et petrosa via in genu lapsus, Joannem in lectica inclusum humi prostravit, parumque abfuit quin ille interiret. Surgens deinde tractim pedibus incedebat, Evethio, qui ex equo desilierat, manibus ipsum sustentante: vix enim ille, ac ne vix quidem, in tam aspera montium via iter agere, nisi sustentatus et quasi tractus, poterat. Præter has autem calamitates instabat febris, haud dubie aucta motibus casibusque; urgebat etiam barbarorum metus: nam cætera omnia, quæ postremo Pharetrius contra Seleuciam designaverat, ignorabat ille.

Chrysostomi ærumnæ in via.

Similia multa gravia tantum itineris agens perpessus est, quæ Olympiadi non speciatim, ut priora, refert: cæterum obsecrat illam, ut ea quæ superius memorata sunt nemini enuntiet, sed apud se tantum contineat. Tanta vero erat Chrysostomi fama, tanta de exsilio et ærumnis ipsi injuste illatis commiseratio, ut ubique cœtus hominum cujusvis dignitatis in occursum ejus venientium vidisses. Ubi autem in Cappadociam et in Tauro-

Epist.

Ciliciam, ut vocat ipse, pervenit, magno agmine sancti patres et monachi, virginesque obviam ipsi prodiere, infinitam lacrymarum vim profundentes. Cumque illum in exsilium euntem cernerent, in fletus prorumpebant, his mutuo verbis utentes: Satius fuisset solem radios suos contrahere, quam Joannis os conticere. Hujusmodi vero spectacula magis ipsum turbabant et cruciabant, quam ipsæ ærumnæ et calamitates, quas constanti semper animo pertulit. Tandem vero Cucusum, exsilii locum, advenit. Erat vero Cucusus parvum atque desertissimum oppidum, ut sæpe sæpius refert ipse Chrysostomus, in Armenia minori situm: quidam vero in Cappadocia, alii in Cilicia locant, quoniam in harum regionum confiniis situm erat. Tam desertum autem oppidulum erat, ut neque forum venalium haberet.

Quidam porro vir ex primariis oppidi, Dioscorus nomine, qui Joannem nostrum apprime venerabatur, ubi audivit illum Cucusum mitti in exsilium, et istuc pergentem moras quasdam Cæsareæ facere, illo misit rogatum et obsecratum, ne Joannes domui suæ alteram anteferret. Alii 4 quoque idipsum fecerant: verum Dioscori domum aliis præferendam esse censuit Chrysostomus, atque apud illum sedes posuit. Tanta vero largitate ac liberalitate utebatur Dioscorus, ut ea de causa perpetuo cum illo sanctus noster expostularet. Ut vero latius spatium Chrysostomo relinqueret ex ædibus suis in villam migravit: quin etiam domum ipsi ad tolerandam hyemem idoneam construxit: atque ita magnum beneficium magno cumulo auxit.

...sto- ...aco- ...silii per-

Cum Cucusum advenit, gravissimo laborabat morbo: a diebus enim plus quam triginta ardentissima febri cruciabatur, aliisque stomachi infirmitatibus maximis: quæ mala haud dubie tanti itineris molestiæ, aliæque curæ, sollicitudines, Isaurorum metus, atque incommoda varia pepererant. Postquam vero Cucusum pervenit, ubi cum tanta humanitate exceptus fuit, brevi morbum omnem deposuit, ita ut etiam integra valetudine frueretur. Non modo autem Dioscorus, apud quem diversabatur, ubertim illi omnia subministrabat, sed etiam plerique alii procuratores et rerum administratores, heris id per literas imperantibus, subinde illum adibant ad officia quævis præstanda parati: quod amicorum subsidium omnes pene abstergebat exsilii molestias.

Cucusus etsi non amplum oppidum erat, episcopum tamen habebat, qui Chrysostomum cum omni benignitate excepit, exque tanti viri existimatione et reverentia eo usque processit, ut episcopalem illi sedem cedere voluerit. Verum Chrysostomus a tali munere suscipiendo longe aberat. Eodem ipso die, quo sanctus vir Cucusum advenit, adfuit ipsi Sabiniana diaconissa, senectute quidem et ærumnis pene obruta, sed tanta animi alacritate, tanto erga Chrysostomum affectu prædita, ut se paratam esse diceret etiam in Scythiam proficisci: rumor enim erat Chrysostomum illo amandandum esse. Illa vero cognatis omnibus relictis, ipsum ubique sequi destinaverat: quapropter ab omnibus Ecclesiæ alumnis magno cum affectu excipiebatur. Putat autem Tillemontius eam ipsam Sabinianam esse fortassis, quam amitam Chrysostomi fuisse narrat Palladius in historia Lausiaca.

Pag. 593. et 594.

Constantius presbyter Chrysostomum adit.

Constantius vero presbyter, qui Chrysostomi ubique sequendi cupiditate flagrabat, jam ab illo facultatem per literas petierat Cucusum veniendi, ut illum ibi exspectaret, et lateri ejus semper hæreret. Sed post Chrysostomi adventum Cucusum eo se contulisse putatur. Omnia certe ad nutum ipsi succedebant, cum omnes in tota circum regione solatia afferre, et officia impendere curarent. Quapropter amicis quibusdam (epist. 146) ea de re sic loquebatur: « Ut rerum nostrarum statu cognito lætemini, ingenti quiete atque otio fruimur: corpusque nostrum, etsi multa sunt quæ ejus valetudinem labefactent, satis commode se habet. Etiamsi enim nihil venale, et medicamenta nulla hic sint; etiamsi cœli intemperies æstatem non minus quam hyemem molestam reddant, licet gravis et perpetua obsidio, frequentes nempe Isaurorum incursiones, metum inferant, aliaque gravia accidant, nunc tamen a graviore periculo atque a morbo liberati sumus. »

160

Epistolas multas scribit Chrysostomus, et multas recipit.

In epistola vero decima tertia ad Olympiadem ait ille se, biduo postquam Cucusum advenerat, molestiam omnem ex tanto itinere partam deposuisse, et jam bene valere. Quia vero non pauci tunc Constantinopoli erant Chrysostomi amici, qui in aula Imperatoris impetrare curabant, ut locus exsilii assignaretur vel vicinior, vel commodior; Olympiadem monet ut cum illis ita rem prudenter agat, ut si illum in locum Constantinopoli vel eodem vel majori spatio distantem adduci vellent, id ne admitteret; si autem vel Cyzicum, vel alteram urbem non procul a Nicomedia distantem impetrare possent, manus illa daret. Brisoni quoque scripsit amico (ep. 234), dicitque se post emensum septuaginta ferme dierum iter, Cucusum tandem advenisse, innumeraque mala passum esse,

tum ex Isaurorum metu, tum ex intolerandis febribus. Obnixe rogat autem, ut sibi assidue scribat, haud leve solatium ex ejus literis percepturo. Quia vero ex numero eorum erat Briso, qui alium exsilii locum postulabant, ut ne id amplius curet, admonet : nam se re omnium gravissima, viæ nempe molestiis, jam perfunctum esse. Non scribentem autem sibi Brisonem in alia epistola haud leviter objurgat.

Alias quoque post adventum Cucusum literas misit, Pæanio nempe sibi amicissimo, Gemello (194) et Aetio (196) : Gemellum vero laudat a fortitudine, a loquendi libertate, a sincera benevolentia. In alia vero epistola, cum Gemellus a quibusdam dira perpessus sacro se lavacro tingere vellet, laudibus extollit illum Chrysostomus ab animi constantia, et ut quamprimum sese sacra baptismatis unda abluat hortatur. Cum audisset autem Gemellum ad aliquem magistratum evectum fuisse, ea de re ipsi gratulatur in alia epistola (124); queritur vero postea (ep. 79), quod ad tale munus assumtus, sibi non rescripserit. Nescitur autem utrum Cucusum jam pervenerit, quando epistolas duas scripsit ad episcopos et presbyteros pietatis causa in carcere inclusos, quos ad patientiam hortatur, repositam ærumnis talibus coronam commemorans, idque egregie in prima præsertim epistola. Polybio item scripsit tunc Constantinopoli versanti, ac de Isaurorum incursionibus verba facit (ep. 143), qui Cucusum pene obsessum tenebant, et famem in regionem illam induxerant. Aliam quoque Polybio epistolam misit (127), et quidem hyemis tempore, de qua inferius agetur.

T.3.p.526. et Ep. 118.

Iis etiam, qui se Cæsareæ officiose exceperant, literas misit. Inter eos Hymnetius eminebat, quem ἀρχιατρόν, seu medicorum principem, vocat; eumque ut sibi amicum, cujus et amicitiæ et peritiæ summæ periculum fecerat, videre admodum exoptat ; sed quia Isaurorum incursiones Cucusi aditum intercludebant, id damni ut literarum frequentia sarciat, precatur. In alia vero epistola (38) Seleucum episcopum ipsi commendat, gravissima tussi laborantem : qui Seleucus, Chrysostomi videndi desiderio inductus, Cucusum venit, et tussim et itineris difficultatem et hiemem quæ instabat despiciens. Profecturus autem Cæsaream, Tranquillinum episcopum, qui, ut ex Chrysostomi dictis arguitur, prope Cæsaream sedes habebat, invisere voluit. Huic vero literas ad Tranquillinum dedit Joannes noster, quem hortatur ut Seleucum benigne excipiat. Tranquillinus vero Eupsychium ad Chrysostomum miserat, qui de rebus plurimis illum faceret certiorem. At Eupsychius ille nondum advenerat. Hortatur vero Tranquillinum ut ea, quæ sibi Eupsychius narraturus erat, per literas nuntiet.

Epist. 81.

Epist. 37.

Paulo post suum in exsilii locum adventum, literas misit ad alios non paucos, qui sibi Cæsareæ vel beneficia præstiterant, vel amicitiæ sinceræ signa dederant, ad Firminum nempe, Cytherium, Leontium, Faustinum, Helladium et Evethium ; quos, ut etiam pene alios omnes amicos et notos, hortatur, ut se frequenter literis solentur. Carterio quoque, Cappadociæ præsidi, literas (236) misit Chrysostomus, gratiasque illi egit, quod tumultus sedaverit, et omnem lapidem moverit, ut ipse in securitate versaretur. Ait vero se, licet in desertissimo loco, Cucusi nempe, degentem, in illa solitudine tamquam in portu versari, ac morbi malorumque reliquias sensim depellere. Amicorum siquidem per literas consortium omnes abstergere videbatur exsilii molestias.

Episcopis etiam scripsit, qui pro sua et Ecclesiæ causa stabant, nimirum Lucio, Mari, Eulogio in Palæstina episcopo, Joanni Jerosolymitano, Theodosio Scythopolitano, et Moysi; quos hortatur ut in eadem animi firmitate perseverent. Eulogium vero, in Palæstina episcopum, summopere celebrat, qui quavis tuba clarius apud omnes Orientales et quam longissime dissitos homines rei veritatem promulgaret. Eulogium tamen, Cæsareæ in Palæstina episcopum, inducit Palladius, quasi Theophili Alexandrini partes sectantem et aspera quæque molientem. Sed vel alius Palæstinæ episcopus hic Eulogius fuerit, vel si idem ipse sit, in adversam partem postea transiisse oportet.

Ep. 86. 89.

Pal. 20

A teneris annis amicum habebat Chrysostomus Theodorum, qui tunc Mopsuestiæ episcopus erat, nihilque non agebat, ut Chrysostomi causam defenderet ac propugnaret. Huic epistolam (112) misit Chrysostomus, illique ut jam pridem et ab initio sibi noto gratias agit, hortaturque et obsecrat illum ut eamdem erga se caritatem perpetuo vigentem retineat. Circa hanc epistolam aliquæ insurgebant difficultates, quas videsis in notis ad Tomum III, p. 655, et in Tomo VI, p. 530.

A der pro scri

Epistolas etiam ad alios misit episcopos, Anatolium Adanæ, Rufinum item episcopum, cujus vero loci nescitur, ad Urbicium et Bassum, perinde ignotorum locorum episcopos, ad Porphyrium Rhosi episcopum. Anatolio dicit (111) se comperisse ipsum se, licet de facie sibi non notum, ardenti amore prosequi, optareque congres-

sum secum: quia vero nulla spes erat id fieri umquam posse, hortatur illum ut epistolarum frequentia congressum hujusmodi compenset. Bassum (310), quem Constantinopoli amicum habuerat, leniter objurgat, quod cum adeo vicinus esset, ne literas quidem sibi mittere dignaretur. Porphyrium vero, quem Rhosi episcopum fuisse nihil jam dubitamus, pro more ad literas sibi frequenter mittendas cohortatur. His jungenda epistola (30) ad Heortium episcopum, cujus sedes non procul Cucuso erat. Is infirmitate corporis laborabat: atque, ut ex Chrysostomi dictis argui videtur, Heortius amicus scribere sibi solebat, quod tamen adversa valetudine laboraret, non ab illo didicerat. «Verum quia,» inquit ille, « tabellariorum fortasse penuria non scribis, ideo homines, qui ad te proficiscantur nactus, literis te lacesso, rogo et obsecro, ut quoties facultas dabitur, nobis quam sæpissime scribas, et qua valetudine sis exponas. Quamquam enim in desertissimo orbis loco habitamus, ac prædonum metu obsidemur, multasque in tam vasta solitudine calamitates perpetimur, tamen si frequentes a te, cui carissimi sumus, literas accipiamus, quæ nos de tua valetudine certiores faciant, ingentem hinc, tot licet ærumnis oppressi, consolationem accipiemus. Quanta enim caritatis vis sit exploratum habes, quodque non amicorum dumtaxat præsentia, sed etiam literæ ingens solatium afferant.»

Hesychium quoque sibi amicissimum, vicinum habuit; ita ut, si licitum ipsi fuisset, inquit in epistola 74, neque Isaurorum metus, neque corporis imbecillitas prohibere potuissent, quominus ipsum adiret; neque tamen ob Isaurorum metum ab illo petit ut Cucusum veniat, sed ut quam frequentius poterit ad se literas mittat. Hesychius vero literis ab Joanne petiit, ut sibi ignosceret, quod non venerit, quia nempe morbo laborabat. Respondet Chrysostomus (ep. 24) laudatque eum, quod ea de causa non venerit: licet enim tam carum caput exosculari aveat, satis sibi fore ait, si quamdiu sive per ægritudinem, sive per anni tempestatem id non licebit, literæ ultro citroque mittantur. Hoc ipsum fere illi repetit in epistola 176: ubi itineris difficultatem cum corporis imbecillitate conjungit, ac significare videtur se vel hieme jam appropinquante, vel in ipsa hyemis tempestate has dedisse literas.

Cum Tillemontio opinamur alium Hesychium esse illum, quem venerandum et nobilissimum dicit, a quo se multum amari ex sola fama didicerat, a quo postulat (198), ut frequentes sibi literas mittat; id ipsumque repetit in epistola 223. Idemque literarum consortium postulat a Candidiano jam olim amico suo, qui Cucuso procul degebat.

Epist. 42.

Antiochiam quoque, ubi in magna existimatione erat, innumeras pene epistolas misit exsul: quarum multæ periere, plurimas quoque ex iis quæ supersunt non novimus utrum ad Antiochenos spectent, quia sæpissime non notat, nec dat locum internoscendi, quo in loco habitent ii ad quos literas dirigit; verisimile autem est plurimas ex illis, quæ hujusmodi notam non ferunt, ad Antiochenos missas fuisse. Inter eos, qui Antiochiæ sedes habebant, amicitia illi conjunctissimi erant Marcianus et Marcellinus fratres, quorum postremus in duobus Mss. Marcellianus vocatur. Hos vero obsecrat in epistola 129, ut se frequenter de valetudine sua certiorem faciant. Theodotum vero diaconum monet, ut Marcellianum et fratrem, τὸν περὶ Μαρκελλιανόν, conveniat, et apud eos id agat, ut Chrysostomum purgent apud Carteriam, quæ de Chrysostomo querebatur, quod ad eam non scriberet: qua de re inferius. Marcellianum vero et fratrem hic εὐγενεστάτους, nobilissimos, vocat. Scripsit etiam illis epistolam 224, et queritur quod sileant, nec literas sibi mittant, nec acceptam sibi esse dicit excusationem, quam per Constantium presbyterum miserant. Verum antequam illi hanc epistolam acciperent, eorum ipse literas accepit, queis illum vicissim lacessebant quod sibi non scriberet. Respondit illis Chrysostomus, atque ipsos non sine causa parem querimoniam afferre confitetur. Ex dictis vero ejus eruitur illos, nisi ægritudine detinerentur, ipsius videndi causa Cucusum venturos fuisse, id quod ille admodum exoptare testificatur. Alias etiam ipsis misit epistolas, nempe 19, 65, 100, et 129: in quis eadem ipsa repetit, sibi nimirum sæpius scribendi licentiam a prædonibus Isauris eripi, literarumque frequentiam exoptare se testificatur.

Antiochiam multas literas mittit.

Marciano etiam alteri Tribuno epistolam se misisse commemorat (epist. 211), quæ jam amissa putatur. Sed in epistola 122 ad illum missa summopere laudat illum, quod pupillorum patrocinium suscipiat, viduarum mœrorem leniat, paupertatem levet plebemque universam frumento, vino, oleo aliisque omnibus rebus alat, ac pro more ut sibi frequenter scribat hortatur. Marcellino etiam ut amico veteri scribit epistolas 31 et 188, eadem fere ipsa quæ in cæteris

enuntians : nam innumeræ pene sunt ejusdem formæ et tenoris epistolæ. Antiocho item amico scribit epist. 189, difficultatem scribendi ob tabellariorum penuriam memorans, frequentes ab eo literas petens, illumque Artemidoro cuidam commendat in epist. 177. Alypius vero quidam Chrysostomo admodum addictus, ipsi prior scripserat epist. (186, 178), haud dubie cum primo Cucusum advenisset, sed cum excusatione, ne ex illa festinatione quasi admodum præceps argueretur. Respondet illi Chrysostomus, se, ut prius diligentiam et festinationem ejus laudaverat, jam tarditatem arguere.

Ad Euthaliam quoque pietatis singularis feminam literas misit 32, 178, queriturque quod multas ipse, paucas illa sibi literas mittat, dicitque tantum sibi gaudium amicorum literas afferre, ut solitudinis molestiam nullam sentiat. Cum Amprucla et quibusdam aliis, quæ cum illa versabantur, majori etiam caritatis vinculo nexus fuisse videtur, ut ex quatuor epistolis ad illam missis tribus (191, 103, 96) percipitur. Erat Amprucla fortasse Syra, vel alterius fortasse nationis, neque Græce scribere sciebat; ex sincero autem, quo erga Chrysostomum tenebatur, affectu vexata malisque multis et illa et sociæ pene obruta fuerat. Illam vero solatur Chrysostomus, præsentia omnia fluxa esse dicens, futura autem bona firma et in æternum manentia. Harmatium vero, probum virum et opulentum, qui hominibus suis imperaverat, ut omnia quibus egere posset Chrysostomus ipsi suppeditarent, literis suis (75) monet sibi omnia affluere, et se nullo opus habere, sed si gratificari sibi velit, literis se frequenter de sua et familiæ totius valetudine certiorem faciat.

Hyemis vero tempore, sive hyeme ineunte, 162 καὶ ἡ τοῦ χειμῶνος ὥρα ἀποτειχίζει τὰς ὁδούς, *cum jam hyemis tempus vias intercluderet*, Musonio scripsit ep. 216: quem laudat a sinceritate caritatis, ab amoris ardore, ab animi constantia, ab ingenuitate simulationis experte; queritur autem, quod licet jam secundo scribat ipsi, nullam adhuc ejus acceperit epistolam, quod silentium crebris desiderat epistolis compensari.

Magis inclaruit in exsilio quam Constantinopoli.

Joannes vero in exsilio degens magis inclarescebat, quam cum Antiochiæ vel Constantinopoli esset. Cum enim pecuniis abundaret, quas tum Olympias diaconissa, tum alii multi subministrabant, captivos plurimos ab Isauris redemit, multis etiam egenis necessaria largitus est; eos, qui pecuniis non egebant, colloquiis sibi conciliabat. Eratque admodum carus tum Armenis apud quos degebat, tum finitimis omnibus. Multi quotidie ad eum confluebant ex urbe Antiochia, ex Syria et ex Cilicia. Atque, ut pluribus infra dicetur, eos qui evangelium prædicabant in Phœnicia, juvabat, et monitis et largitionibus, alios quoque mittens, qui eidem operi incumberent : etiamque Gotthorum et Persarum Ecclesias curabat.

Illos autem qui sibi addicti erant, tam Constantinopoli, quam Antiochiæ, in ærumnis ideo versantes, fovebat sustentabatque pro viribus. Cum vero Flavianus episcopus mortuus esset anno 404, Porphyrius vir a probis moribus abhorrens, sese Antiochenum episcopum post Flaviani obitum indignis modis ordinari curavit ab Acacio, Severiano et Antiocho, statimque Chrysostomi condemnationi subscripsit : quapropter multi in Syria ab ejus consortio sese sequestrarunt, ac seorsim collectas celebrantes, multas ærumnas ac molestias sunt perpessi. Nam Clerus Antiochenus insignior clam plebem colligebat, accedentibus etiam mulieribus quæ opibus pollebant. Tota fere Antiochena Ecclesia Joannis invisendi causa in Armeniam migravit, et in reditu omnes ejus philosophiam prædicarunt : quæ res Severianum et Porphyrium ita mordebat, ut ejus ideo extremam perniciem molirentur.

Pall. 141. Soz. c. 2. Pal. 14[illegible]

Po[illegible] in pat[illegible] tio[illegible] int[illegible]

Hoc circiter tempus Cucusum venit presbyter quidam a Domno episcopo ad Joannem missus. Erat autem Domnus ipsi conjunctissimus, quem rogat frequenter literas solatii causa sibi mittat. Accessere quoque alii presbyteri ipsius invisendi gratia, et fortassis Antiocheni, quibus ad sua revertentibus literas dedit ad Elpidium episcopum deferendas, ep. 25 : in quarum principio dicit, se frequentius ipsi scripturum fuisse, nisi latronum metus, anni tempestas, et tabellariorum inopia, facultatem sibi adimerent; precaturque ut frequenter se literis compellet. Eorumdem presbyterorum ministerio eadem pene ipsa scribit ad Magnum episcopum. Dona autem undique accipiebat a viris probis, et insignibus feminis æqui bonique amantibus, ita ut rerum omnium copia abundaret. Quapropter cum quotidie muneribus res familiaris ultra modum augeretur, cœpit ille donantibus munera remittere, et ut largiendi finem facerent rogare, ut videre est in epistolis 50 ad Diogenem, 61 ad Theodotum ex Consularibus, et 232 ad Carteriam. Diogenes vero dona sua miserat per Aphraatem, virum religiosissimum, quem jusserat Chrysostomo nolenti munera relinquere. Aphraates ne

literas quidem ab illo se accepturum esse minabatur, nisi ipse munera acciperet. Chrysostomus vero componendæ rei modum excitavit, epistolamque misit 51 Diogeni, qua hortatur illum, ut Aphraatem jubeat munera illa deferre in Phœniciam, illisque offerre qui regionis istius gentiles ad Christianam fidem adducere curabant, unde major utilitas futura erat. Inde vero conjicimus Diogenem illum Antiochiæ fuisse, atque Aphraatem in reditu suo per Phœniciam fuisse transiturum.

Carteria vero tanto erga Chrysostomum affectu ferebatur, ut nisi gravi morbo detenta fuisset, Cucusum ejus visendi causa profectura fuisset, ut liquet ex epist. 227. Morbo autem perseverante ipsa suapte manu unguenta quædam confecit, quæ Chrysostomo misit, ut liquet ex epistola 34. Illa vero longam peregrinationem iniit, ut fertur in epist. 44 ad Theodotum diaconum. Sub hæc autem Libanio, viro clarissimo, suasit, ut Cucusum Chrysostomi visendi causa proficisceretur: quod ipsi admodum placuit, ut videre est in elegantissima epistola 232. Venit ergo Libanius, et perexiguo tempore cum Chrysostomo versatus est, ut in epistola 230 ad Elpidium episcopum narratur. Is de rebus, quæ Antiochiæ tum gerebantur, probe instructus erat, et de Severa nobili piaque muliere multa retulit, quam numquam viderat Chrysostomus. Sed ex narratu Libanii motus Joannes noster epistolam illi misit 229. Cum porro Libanius venit, Constantius ille presbyter Chrysostomo carissimus cum illo erat; literas porro illi dedit Joannes ad Constantium alterum presbyterum adferendas.

Ex piis autem et nobilibus feminis, quæ Chrysostomi ductu viam salutis capessebant, nullam magis curabat, nullaque ipsi magis cordi erat, quam Adolia, matrona, ut videtur, Antiochena. Hæc vero Libanio Antiochia ad Chrysostomum proficiscenti nullas dederat literas, quæ causa non mediocris doloris ipsi fuit, ut in epistola 231 testificatur. Illa vero se a propinquis proditam fuisse, gravesque tragœdias pertulisse, prius dixerat. At Chrysostomus illam, ut terrenarum rerum curas missas faciat, et ad se Cucusum veniat cohortatur epist. 133, illam aditurus ipse, si licuisset. In morbum autem illa incidit, ut in epistola 52 fertur: nihilominus tamen illam, ut quando per corporis valetudinem licebit, Cucusum veniat hortatur. In Epistola vero 57 illam, quandoquidem ob corporis infirmitatem iter Cucusum suscipere non poterat, precatur ut frequentissime literas sibi mittat, seque de valetudine certiorem faciat. Ingravescente autem morbo Adolia tamen Chrysostomo scripsit; qua de re in epistola 33 agitur, ubi de valetudine ejus se admodum sollicitum esse testificatur.

Autumni tempore, mense circiter Septembri, edidicit Chrysostomus presbyteros, aliosque qui incendii ecclesiæ Constantinopolitanæ causa in carcerem trusi fuerant, emissos liberatosque fuisse ex lege 29 Augusti ad Studium Præfectum Constantinopolitanum: quæ fortassis ipso sollicite postulante data fuerat: Chrysostomi enim amicus erat ille. Hoc tempore frater ejus obiit, et Chrysostomus ipsum consolandi causa epistolam scripsit, *Studio Præfecto urbis* inscriptam: scripta nimirum fuit vertente anno 404, cum adhuc Præfectus urbis esset: nam in fine istius anni Optatus in ejus locum substitutus, Præfectus urbis creatus est.

V. le Code Theodosien 161. t. 2. l. 37. p. 75.

Cum autem presbyteros illos a carcere solutos exspectaret, epistolam 114 scripsit Elpidio Laodiceæ episcopo, venerabili seni et sanctissimo præsuli, quem summopere laudat a pietate, a prudentia et a sollicitudine, qua totius orbis et sui etiam Joannis curam suscipit. Cum cuperet autem ille scire quo in statu res Chrysostomi tunc essent; narrat ille se in desertissimum locum, nempe Cucusum, relegatum esse, sed in quiete et tranquillitate versari, omnium officiis gaudere, atque morbi reliquiis depulsis, jam Isaurorum metu liberatum esse: adesse sibi presbyteros Constantium et Evethium, sperareque se alios ex carcere solutos ad se quamprimum advolaturos esse. Obsecrat denique illum, ut pro se preces fundat, et literas sibi mittere ne desinat; salutatque Asyncritium religiosissimum presbyterum, totumque Clerum ipsius. Alias quoque epistolas scripsit ad Elpidium, nempe 131, 138, 142, 230 et 25, semperque cum magna reverentiæ significatione. Quia vero Elpidius æqui bonique amans, neque Atticum in Constantinopolitanum, neque Porphyrium in Antiochenum episcopum admittere voluit, episcopatu depulsus fuit. Verum anno 408, curante Alexandro, Porphyrii successore, in sedem suam restitutus fuit.

Cyriacus quoque Synnadensis episcopus, ob incendium supra memoratum in carcerem conjectus, cum presbyteris et aliis solutus et liberatus fuerat Septembri mense circiter; sed ita ut exsul esset, ut fert titulus, id est, Constantinopoli et fortassis ipsa Synnada exclusus. Cum porro tot

ærumnis fractus in mœrore versaretur, epistolam 125 illi cæteris longiorem misit Chrysostomus: qua ut calamitates illas fortiter ferat hortatur, exemploque sanctorum Veteris Testamenti ad quælibet illata mala sustinenda corroborat; seque ipsum in exemplum affert, et quot malis affectus, quot calumniis impetitus fuerit recenset: hinc ad exempla sanctorum Novi Testamenti et apostolorum vertitur, ut ejus animum erigat, demumque his verbis longam epistolam sive orationem claudit: « Quamobrem te rogo ac veluti genibus tuis advolutus obtestor, ut mœrorem et luctum abjicias, ac pro nobis apud Deum memor sis, nobisque rescribas. »

Duo erant quæ iter intercludebant iis, qui ad invisendum Joannem Cucusum venire peroptabant, nimirum hyemis tempestas et Isaurorum incursiones. Ea vero de causa haud dubie Chalcidia et Asyncritia nobiles feminæ, ipsi caritatis vinculo junctæ, quæ Chrysostomum invisere summopere cupiebant, se a carpenda via his de causis deterreri Chrysostomo scripsere. Ille vero epistolam 242 scripsit: nulla dicit ipsis esse excusatione opus, sibique sincerum illarum affectum non ignoranti, perinde rem se habere ac si revera venerint. Idem ipsum Asyncritiæ repetit in epistola 77, et pro more suo, ut frequenter sibi literas mittat, hortatur. Asyncritia et Chalcidia piæ mulieres simul vitam agebant, cum aliis secum pietate conjunctis. Chrysostomo admodum addictæ frequenter ipsi literas mittebant, ut ex ejus ad illas epistolis, quarum plurimæ supersunt, liquidum. In titulis vero aliquando Asyncritia, interdum Chalcidia, prima ponitur; sæpe etiam separatim singulas literis compellat. Hæ in ærumnis et molestiis versabantur, ut ex Joannis epistolis arguitur; et fortasse, quia Chrysostomo addictæ erant, in Porphyrii, qui Antiochenam sedem invaserat, odium incurrerant. Chalcidia a longo jam tempore caritatis sibi vinculo juncta erat, ut fertur in epistola 39. Ipsa vero in gravem morbum incidit, ut ex epistola 98 discimus: quæ res Chrysostomum non vulgari dolore affecit.

Chalcidia et Asyncritia Chrysostomo addictæ.

Fronto Ducæus epistolam 192 inscribit Ἀσυγκριτίᾳ, *Asyncritiæ*, quam lectionem sequutus est etiam vir cl. Tillemontius. Sed contra hanc lectionem reclamant omnes Manuscripti etiam antiquissimi, qui habent Ὀνησικρατίᾳ, *Onesicratiæ*. Sic etiam legit Savilius, neque aliam lectionem memorat. Vide quæ diximus in nota T. 3, p. 707. Onesicratiam igitur tum ob filiæ suæ obitum, tum quod alia præcessisset plaga, afflictam et mœstam consolatur Chrysostomus. Non posse quidem tantam mœroris nubem auferri fatetur, sed rem saltem moderatius esse ferendam: obitum enim non vere mortem esse, sed peregrinationem atque a deterioribus ad meliora commigrationem. Asyncritiæ autem licet literas multas scripserit Chrysostomus, numquam de filia ipsius loquitur. Cum autem Asyncritiæ plurimas, Onesicratiæ hanc unam tantum scriptam reperiamus, nomen ejus in Asyncritiam mutare quispiam ausus est.

Namæa quædam matrona, ut videtur, Antiochena, erga Chrysostomum optime affecta, tardius tamen ad illum scripserat, atque ita ut etiam audaciæ veniam peteret. Dicebat porro se illum tam ferventi caritate diligere, ut, nisi morbo laboraret, iter adeo molestum, totque prædonum incursionibus obsessum susceptura fuisset, illius visendi causa. Respondit Chrysostomus epist. 47, illam, nedum culpanda esset, quod scribere ausa fuerit, arguendam potius quod tardius id fecerit, unamque delendæ culpæ superesse viam, si nimirum sexcentas literas, νιφάδας γραμμάτων, ad se mitteret.

Hyemis tempore literas accepit Callistrati, Isauriæ episcopi, atque ut ex Chrysostomi responso argui posse videtur, se illum invisurum fuisse dicebat, nisi anni tempestas et itineris longitudo obfuissent. In epistola vero sua Chrysostomus ait posse illud sui invisendi desiderium epistolarum frequentia compensari, ut postea, cum tempestas commodior esset, de congressu cogitetur.

Agapeto etiam anno 404 vertente scripsit, viro amicitiæ vinculis sibi conjunctissimo, precaturque illum ut quam frequentius poterit de sua valetudine certiorem se faciat. Alteram vero ipsi scripsit epistolam, rogante religiosissimo viro Elpidio presbytero, qui montis Amani incolas prædicatione sua ad fidem Christi perduxerat, ibique ecclesias et monasteria construxerat, et Agapeti sanctissimi viri benevolentiam sibi conciliare studebat. Illum vero tam obnixe, tam ferventer Agapeto commendat Chrysostomus, ut nihil dubium esse videatur, quin Agapetus sanctum illum Ecclesiæ præconem et officiis et facultatibus suis quantum potuit postea juverit.

144

In epistolis ad Olympiadem nullus ordo reperitur, perinde atque in cæteris omnibus Chrysostomi epistolis, ubi nulla temporis ratio servatur, sed omnes permixtim positæ sunt. In epistola autem 14 ad Olympiadem, p. 599, dicit se jam tres epistolas Olympiadi misisse, unam per prætorios milites, alteram per Antonium, tertiam per fa-

mulum ipsius Anatolium : duæ vero postremæ longiores erant. Illam, quam per prætorios milites miserat, cum Tillemontio putamus esse decimam tertiam, quam biduo postquam Cucusum advenerat, per prætorios milites misit, de qua jam superius actum : illas vero duas, quarum altera per Antonium, altera per Anatolium Olympiadis famulum missa fuit, eæ sunt, quæ prima et secunda jam in editis numerantur, et conciones adhortationesque dici possunt potius quam epistolæ.

27. In prima vero Olympiadem de diuturnitate calamitatis quæ Ecclesiam Dei conturbabat mœrentem, exemplis Veteris et Novi Testamenti consolatur, ostenditque Deum sæpe ad justorum exercitium et probationem diuturnitatem ærumnarum permittere, ut hinc et præmia augeantur. In secunda, quæ prolixior est, et paulo post primam missa fuit, idem argumentum persequitur, multisque rationibus, argumentis, exemplis, quæ longius esset referre, Olympiadi ut omnem deponat mœrorem suadere nititur. Quia vero illud maxime Olympiadem angebat, quod a Chrysostomo sejuncta esset, quod illum docentem et concionantem non ultra audiret : licere dicit Olympiadi, absente se, libros suos legere; imo provisurum se, si modo tabellarios nanciscatur, ut crebras et prolixas literas suas accipiat. « Quod si doctrinam nostram, » inquit, « viva voce audire cupis, fortasse hoc quoque continget; imo non fortasse, sed certe; cave dubites. » Sic ille putabat; sed alio modo res cessit, ita providente Numine. Plus enim proderat exsul Ecclesiæ Dei et prædicationi evangelii, quam cum in episcopali throno sederet, ut mox videbitur.

In tertia ad Olympiadem epistola p. 552 idem ipsum argumentum persequitur, exemplisque plurimis et argumentis probat in calamitatibus non modo mœstitiam omnem esse deponendam, sed etiam in tranquillitate et animi alacritate versandum esse. Hanc vero tertiam epistolam cum scripsisset, necdum ad Olympiadem misisset, per honorabilem quemdam virum, Patricium nomine, ipsius Olympiadis epistolam accepit : qua se omnino mœstam, et quasi luctu obrutam declarabat, maxime vero quod non potuisset alium exsilii locum, Cucuso commodiorem, Joanni Chrysostomo impetrare. Ille vero hac accepta epistola, tertiam, de qua modo dicebamus, apud se retinuit, neque illam Olympiadi misit, sed aliam egregiamque, quæ nunc inter epistolas ejus quarta decima numeratur.

Primo illam sat aspere redarguit, quod tantæ mœstitiæ se dederit, quantam illa in epistola sua exhibuerat. Quia vero ideo maxime dolebat, quod non potuisset alium commodiore Cucuso locum Joanni impetrare; hinc occasione sumta narrat illi omnia, quæ sibi in tanto itinere maximeque Cæsareæ acciderant, quæ nos in decursu supra attulimus. Quia vero mala omnia recenset, quæ sibi Pharetrius Cæsareæ episcopus, intulerat, Olympiadi edicit ut illa omnia silentio tegat. Cæterum ut Olympiadem sui causa plangentem soletur, se ait omni molestia liberatum esse, firmioreque valetudine frui, quam cum Constantinopoli degeret, neque ullo, quod illa timebat, frigore torqueri : cælum illud, quo fruebatur, Antiocheno magis similem sibi videri; de Isauris autem nihil jam sibi metuendum esse : nam in regionem suam se receperant, idque ex Præfecti cura et studio factum esse. Hic vero Præfectus Sopater erat, qui plus officii sibi exhibuerat, quam a patre postulandum videretur : vir probus, benignus, communisque pauperum portus. Sic illum laudat Chrysostomus in epistola 64 ad Cyriacum episcopum : quem precatur ut filii ipsius, qui in istis partibus literarum studiis operam dabat, curam gereret, ipsique officia impenderet.

Dixerat Olympias in epistola sua Heracliden, Ephesinum episcopum a Chrysostomo constitutum, et ab ejus adversariis episcopatu pulsum, ut superius diximus, tunc in carcere et in vinculis detentum dira pati. Jam ejus causa literas miserat Chrysostomus ad Pentadiam matronam, monens ut omnem diligentiam adhiberet, ad calamitatem tantam vel tollendam vel leniendam : Olympiadi vero dicit, Licet Heraclidæ, si velit, ἔνστασιν, *instantiam*, dare, atque ita molestiis omnibus liberari; nihil enim aliud superest. Quæ certe quomodo quadrare possint non intelligo. Tillemontius vero putat legendum esse ἔκστασιν, abdicationem episcopatus, quæ videtur vera lectio. Sed cum omnes omnino Mss. et Editi ἔνστασιν habeant, hanc lectionem mutare non ausus sum.

De Marutha episcopo. De Marutha episcopo majore cum affectu et instantia loquitur Chrysostomus in eadem epistola decima quarta ad Olympiadem. Maruthas igitur ille episcopus sanctissimus, a Theophilo cæterisque Chrysostomi inimicis circumventus, in eorum conventibus adfuit, etiamque in conciliabulo ad Quercum : cum enim ex Perside tum veniret, non poterat accuratam rerum tunc Constantinopoli gestarum notitiam habere. Alioquin vero audierat fortasse, Epiphanium quoque, Cypri epi-

scopum, sanctum virum adversus Chrysostomum insurrexisse. Verum ut non sat perspecta rerum Constantinopolitanarum conditione, Chrysostomi inimicis, multisque etiam consceleratis sese adjunxit : ita etiam divinæ ultionis minister fuit. Cum enim Cyrini, Chalcedonensis episcopi, inter primipilares Chrysostomi inimicos acerrimi, pedem imprudens calcasset, hinc dolores maximi exorti sunt, sectiones pedum et crurum frequentes a medicis adhibitæ, ac paulo post in cruciatibus diem clausit extremum, ut supra diximus.

Necdum tamen iniquam illam inimicorum Chrysostomi conspirationem agnovisse videbatur Maruthas : id enim insinuat Chrysostomus cum Olympiadi dicit, *Omnibus officiis eum complecti ne desinas, ut eum e barathro extrahas :* nimirum ex societate cum improbis illis Arsacio, Porphyrio, Severiano, Antiocho. Ut autem videas quanto studio, prædicationi evangelii in omnibus, ut ita dicam, orbis partibus advigilaret, posthabitis semper iis, quæ ad se speciatim spectare videbantur, quæ sequuntur ad verbum sunt referenda : « Nam ejus opera ob Persidis negotia egeo. Atque, si id a te fieri potest, ex eo intellige, quidnam illic ipsius studio atque opera perfectum sit, et cur istuc profectus sit fac sciam, ac num ei duas epistolas, quas ad eum misi, reddideris. Si mihi scribere velit, rursum scribam; sin rescribere gravetur, saltem quid illic perfectum fuerit tibi exponat, et num quid rursus eodem proficiscens præstiturus sit : nam ego hac de causa ipsum convenire studebam. Utcumque sit, quidquid tuarum partium est præsta, munusque tuum exple, etiamsi omnes prono capite in præceps ferantur : merces enim tua numeris omnibus absoluta erit. »

Hic vides novum Paulum sua omnia nihil curantem, dummodo evangelium Dei prædicetur et propagetur. Utrum vero Maruthas Chrysostomo tandem rescripserit, vel societatem aliquam cum illo inierit pro evangelii in Perside prædicatione, qua de re ille tantopere sollicitus erat, prorsus ignoramus. Nihil quippe ea de re apud historicos, vel in ejus operibus, vel in epistolis, quod grave dictu est, reperimus. Certum autem est Marutham in Mesopotamia episcopum fuisse, aut Supharenorum, aut Sophenes provinciæ, aut, ut alii volunt, Martyropoleos, quam, Theodosio I, ut narrant, pecunias subministrante, ipse Maruthas construxerat. Certum item est hujus nominis urbem in Mesopotamia in confinio Persidis fuisse. Martyropolis autem vocabatur, quia ibi multorum martyrum Reliquiæ depositæ fuerant. Ait vero Chrysostomus in homilia, imo potius in libro illo, cui titulus, *quod Christus sit Deus*, Tomo I, p. 559 : « Prædicatio non hic tantum, sed et apud Persas floret, etiamsi ab illis oppugnetur : etenim apud illos quoque martyrum examina multa. » Maruthas ergo in Perside evangelium Christi mirifice propagavit, magorum et Chaldæorum incantationes devicit, Isdegerdem regem morbo detentum, cui magi remedium afferre tentaverant, integræ valetudini restituit, miracula alia multa patravit.

Quantam Gotthorum Catholicorum Constantinopoli degentium curam gereret Chrysostomus, vidimus supra ad annum 399. Gotthos enim Scripturam sacram Gotthice legere, Gotthumque presbyterum se præsente Gotthica lingua concionari jussit, et post illum ipse Græce concionatus est. Nec minorem curam gerebat Gotthorum in Gotthia degentium. Non ita pridem illo miserat in episcopum Unilam, virum admirandum; sed Marses, Gotthi monachi, apud quos Serapion, episcopus Heracleæ, perpetuo delitescebat, nuntiaverunt ei, Unilam obiisse, postquam tanto episcopo digna gesta plurima ediderat, Moduariumque diaconum venisse, qui id narraverat, ac regis Gotthorum literas afferebat, petentis ut episcopus in Gotthiam mitteretur. Metuens itaque Chrysostomus ne Arsacius et sui illo statim episcopum mitterent, Olympiadem ea de re monet in eadem epistola decima quarta, ut illos tantisper ob hyemem remoretur : neque enim illa tempestate aut in Bosporum, aut in illas partes navigare poterant. Duo enim inde mala consequutura erant, et quod ab illis creandus episcopus ille esset, qui tot mala perpetraverant, et a quibus creari nefas esset; et quod ab illis crearetur, qui probitatis rationem nullam haberent. Operæ pretium autem fore dicit, si Moduarius clam et sine strepitu se convenire possit.

Quis hujusce negotii exitus fuerit prorsus ignoramus : nam in epistola quoque 206 ad Theodulum diaconum missa mediæ et asperrimæ hyemis tempore, illum huic negotio advigilantem hortatur ut Deum ea de causa precetur, et moras trahi curet. Ad monachos Gotthos in agro Promoti degentes eodem tempore epistolam misit 107, illosque beatos prædicat ob ærumnas et molestias sibi illatas, additque præmia et coronas talia patientibus apparari. Illi vero omne studium exhibebant, ut nullus in ecclesia Gotthorum tumultus oriretur. Hortabatur autem illos ut negotium quantum po-

terunt extrahant. Hic enim semper agitur de novi episcopi creatione.

In eadem epistola decima quarta de Hilario quodam episcopo agit Chrysostomus, qui a se per literas petierat facultatem abeundi in civitatem suam, pollicitus, compositis rebus, se ad ipsum Chrysostomum reversurum esse. Quia vero ejus præsentia non parum ipsi utilis erat, cum vir pius esset, constantique ac fervido animo, eum Chrysostomus hortatus fuerat, ut postquam illo profectus fuisset, statim ad se rediret; atque Olympiadem rogat det operam, ut epistola sua et celeriter et tuto ipsi reddatur, quod ipse quoque Hilarius peroptabat: si vero non adsit Olympiadi Helladius presbyter, qui epistolas suas reddat, monet illam ut per aliquem prudentem virum illæ reddantur. Cum Tillemontio putamus, hunc Hilarium esse de quo hæc verba profert Palladius: *Hilarius, vir sanctus et senex, in intimum Pontum pulsus est, plagis concisus, non a judice, sed a Clero: qui decem et octo abhinc annis panem non gustavit, olera sola et frumentum coctum edens.*

Epistolam item scripsit 204 ad Pæanium, virum pium, sibi addictissimum, æqui verique amantem, dignitate præstantem, qui multum Constantinopoli et in Imperio toto poterat, et potentia sua ut Christianum decebat utebatur. Laudat vero illum a zelo, a vigilantia, ab animi laboribus, a fiducia et libertate qua episcopis restiterat, cum id tempus requireret, tametsi cum debita moderatione; quodque, cum alii fugerint, alii relegati sint, ipse solus stet, nullumque ordinis desertorem fieri sinat, eosque etiam, qui adversariorum partes sequebantur, ad suas mira suavitate traducat. Illum vero ideo maxime celebrat, quod in uno constitutus loco universi pene terrarum orbis curam gerat, Palæstinæ vero maxime, Phœniciæ et Ciliciæ. Additque Palæstinos et Phœnices virum ab adversariis missum, nempe Arsacium, non admisisse; in Cilicia vero episcopos Tarsensem et Ægensem a partibus illorum stare, atque ut audierat ipse ab amico suo, episcopo Castabalorum, ipsos a Constantinopolitanis cogi ut illorum iniquitati assentirentur, sed interim tamen resistere. Hortatur porro ille Pæanium, ut multum sollicitudinis et vigilantiæ adhibeat, quo huic etiam parti remedium afferat, et ad consobrinum suum Theodorum episcopum scribat: qui videtur esse Theodorus Mopsuestenus Joannis nostri a puero amicus. Pharetrium deinde, Cæsariensem episcopum, revocat in memoriam, cujus iniqua in Chrysostomum gesta superius vidimus: quæ certe nullam veniam merebantur. At cum presbyteri ejus et Clerus omnis pro Chrysostomo starent, ne qua hinc dissensio oriretur, Pæanium hortatur, ut prudenter pro more suo cum illis agat, et Pharetrio dicat, Joannem audivisse quod ipse Pharetrius multo de iis quæ acciderant dolore afficeretur, ac se paratum esse dicat ad quidvis patiendum, ut ea quæ nefarie acta fuerant emendentur. Ait denique se optime valere, ac vehementer optare ut ejus congressu frui possit.

Cum didicisset illum Constantinopolin reversum esse, gratulandi causa epistolam ipsi misit 220; seque dicit jam non in peregrina regione versari putare, voluptateque perfundi, non quod dignitas illi major obtigerit: dignitatem enim ejus esse animæ virtutem, quæ numquam ipsi auferri possit; seque ideo exsultare quod ejus reditus magnam afferat consolationem iis qui vexabantur, torquebantur, in vincula conjiciebantur, qui ad illum tamquam ad latissimum portum confugient. Aliam quoque Pæanio epistolam 93 scripsit, cujus tempus ne conjectura quidem assignari potest. Cum autem adversarii ejus maxime sævirent, aliosque dire vexarent, magis lugendos esse dicit eos qui mala hujusmodi inferrent, quam qui paterentur: his enim coronas, illis supplicia parari. Deinde rogat de valetudine sua certiorem se faciat.

Chrysostomus exsul gregis sui curam gerit. Epist. 210.

Licet autem exsul et Constantinopoli procul esset, non minorem tamen sibi commissi gregis curam gerebat, advigilabatque ut presbyteri et Clerus sibi addictus suo fungerentur officio. Ad Theodorum scribens de negligentia Salustii presbyteri queritur, quem nuntiatum sibi fuerat vix quinque homilias ad Octobris usque mensem habuisse: atque ipsum et Theophilum presbyterum, alterum ex pigritia, alterum præ metu ad Collectam non venire. Salustium vero maxime amicum suum ut vehementer excitet precatur: in tanta enim rerum tempestate magnam exhibere fortitudinem et vigilantiam oportere dicit. Eadem de causa ad Theophilum presbyterum epistolam 212 misit, se summopere doluisse significans, quod ille et Salustius raro ad Collectam accederent, u sibi dictum fuerat: si res secus se haberet, id sibi nuntiaret; sin verum esset, negligentiam emendaret. Ad Salustium deinde epistolam misit 203, ubi eadem fere repetit, ipsum nempe ad Octobrem usque mensem homilias quinque tantum habuisse, Theophilum vero nullam: an id verum sit, sibi indicet rogat; et si res ita se habeat, uterque dili-

gentius rem agat. « Quis enim, » inquit, « illos venia dignos censeat, qui dum alii vexantur et in exsilium mittuntur, neque præsentia neque doctrina sua populo tempestate jactato pro virili succurrere student? »

Ad Severinam et Romulam Constantinopoli versantes, epistolam misit 219 : quas ex diuturno silentio carpere non audet, sed quia fortassis ex tabellariorum penuria se epistolas mittere non posse dicturæ erant, Salustium sibi admodum dilectum indicat, qui ad eam ipsis opem ferre possit. Valentino quoque scripsit epistolam 217 : quem laudat, quod ad ferenda pauperibus subsidia sit semper paratus. Quia vero Domitianus presbyter, cui commiserat Joannes noster ut viduarum et virginum curam gereret, significaverat ipsi, illas fame vexari, ad Valentinum confugit Chrysostomus, illumque obsecrat et orat, ut Domitiano auxilia conferat, additque ea, quæ in tam gravi tempestate ac procella erogantur, majori mercede donari. Precatur etiam ut ad se scribat, quod huic petitioni annuerit. Chrysostomi precibus annuisse videtur Valentinus : nam in epistola 41, postquam dixerat se hanc tertiam epistolam misisse, cum ipse nullam a Valentino acceperit, adjicit, se probe scire eum, qui literas suas attulit, cum honore ab illo exceptum fuisse, et in iis rebus, quæ opem ipsius requirebant, quæ suarum partium erant præstitisse : de cætero obsecrat et pluribus precatur ut literas sibi mittere non desinat. Cum porro Valentinus in honoris gradium quempiam evectus fuisset, neque id Chrysostomo per literas nuntiasset, epistolam ipsi 116 scripsit, atque redarguit illum, quod rem tantopere sibi gratam ab aliis discere passus sit, neque sibi scripserit. Veram quidem dignitatem esse dicit animæ virtutem, sed quia ipse mundi honoribus ad utilitatem illius uti didicerat, quo potentior evasit, eo latior portus egentibus efficietur.

Philippus et Euthymius presbyteri scholis Constantinopoli præerant; cumque ea, qua decebat, dicendi libertate usi fuissent, ex scholis ejecti fuere. Chrysostomus vero epistolas scripsit 213 Philippo, 218 Euthymio. Philippum vero arguit, quod sibi literas non miserit; utrumque consolatur, hanc jacturam dicens in mercedis locum haberi debere. Plurimas vero alias scripsit epistolas ad presbyteros Severum 101, Acacium 208, Sebastianum 214, Pelagium 215, salutationis tantum et amicitiæ signa præ se ferentes; neque percipi potest cujus Ecclesiæ presbyteri essent. Symmacho autem presbytero, qui longo intervallo a se distabat, et ærumnis opprimebatur, hæc consolationis verba dicit : Non novum et præposterum esse, si is qui angustum iter tenet prematur, sed iter hujusmodi ad coronas, præmia et æterna bona ducere.

Epist. 45.

Olympias, quæ de incendio, ut jam dictum fuit, accusabatur, ab inimicis Chrysostomi diris exercebatur molestiis. Minæ sæpe intentabantur : de opum jactura, de exsilio, imo de morte agebatur. Verum illa Chrysostomi monitis et literis roborata, hæc omnia tranquillo animo ferebat, et majorem in dies animi firmitatem consequebatur. Quam rem cum comperisset Chrysostomus, epistolam illi misit decimam septimam, ubi luculenter tantam animi constantiam, in adversis alacritatem, ad omnia dira adversaque paratam laudibus celebrat.

Olympiadis animi firmitas 107

Pentadia quoque iisdem queis Olympias, imo fortasse majoribus exposita ærumnis, fortiter illas et imperturbato animo ferebat, ut legitur in epistola 94 : cujus hic quædam afferenda videntur : « Ecquod insidiarum et machinarum genus prætermiserunt?..... In forum te, quæ præter ecclesiam et cubiculum nihil noras, pertraxerunt; a foro ad tribunalia, a tribunalibus ad carcerem. Falsorum testium linguas acuerunt, impudentem calumniam concinnarunt, cædes perpetrarunt, cruoris torrentes profuderunt, igni ac ferro juvenum corpora consumserunt, multis ac præclaris viris innumeras plagas et cruciatus intulerunt, nullum denique lapidem non moverunt, quo te metu perterritam huc adigerent, ut iis quæ videras contraria diceres. At tu instar aquilæ sublime volantis, eorum retibus fractis, ad libertatis fastigium virtuti tuæ consentaneum ascendisti : sic te comparans, ut ab ipsis minime circumscribereris; imo etiam, quantum ad hujus incendii crimen attinebat, cujus nomine miseri atque infelices homines maxime gloriabantur, eos calumniæ convinceres. » Sic illam in tota epistola laudibus celebrat.

In altera quoque, quam ad ipsam misit, epistola 104 illam perinde encomiis exornat. Quoniam vero audierat illam de discessu ab urbe cogitare, ab ipsa petit ne de re hujusmodi cogitare pergat : primo, quod concivibus subsidium esset et adminiculum iis, qui in laboribus versabantur; secundo, quod anni tempus id facere non permitteret : cum enim imbecillitate corporis laboraret, hyemis tempore et in tanta vi frigoris pedem movere non debebat.

Hyems autem illa gravior, quam solebat fuit, Anno 4

ut dicit ipse Chrysostomus ep. 6 ad Olympiadem. Ingravescente autem frigore in morbum ille incidit, ita ut ad portas usque mortis, inquit, accesserit, ac per duos menses in lecto decubuerit, stomachi et capitis doloribus, vomitibus, insomniis excruciatus : cætera autem ægritudinis incommoda pluribus ille describit. Ubi autem ver advenit, mutatioque aeris, omnia sponte dilapsa sunt; ita tamen ut magna ipsi adhuc in victus ratione cura opus esset. Postquam hæc dixit, ad Olympiadem sermonem convertit, quam ingenti amoris et caritatis affectu se prosequi declarat. Illa vero quoque gravi morbo oppressa, in extremum vitæ periculum venerat; sed cum Chrysostomus hanc illi epistolam scripsit, commoda valetudine fruebatur. Ipsam porro summis laudibus extollit, quod non modo res tam adversas forti et constanti animo ferret, sed eas etiam pro nihilo putaret, aliosque ad paria certamina acueret, et philosophiam omni tempestate superiorem adepta esset.

Huic epistolæ responsionem modestia plenam misit Olympias, se non tropæum erexisse dicens, non victoriam retulisse, nec coronam adeptam esse. Reponit Chrysostomus in epistola septima, totum orbem id affirmare, quod ipse in epistola superiore dixerat, et ubique terrarum præclara Olympiadis gesta decantari; licet enim uno in loco res acta fuerit, eam tamen ad terminos orbis pervasisse. Ipsam vero merita et palmas auctiores reddidisse ex modestia sua et animi demissione. Narrat deinde quomodo patria expulsa, domo, amicis et cognatis relictis, alia gravia exspectaret, Dei tamen semper gloriam prædicaverit. Demum dicit pejore in conditione eos esse, qui tanta mala inferunt, quam eos qui illa cum gratiarum actione patiuntur; imo vero hi coronis destinantur, illisque supplicia parantur : idque sanctorum exemplo palam facere satagit. Inter mala illa ponit calumniam, de qua beatam Olympiadem ad tribunal adductam incusaverant, quod videlicet ejus opera ecclesia incensa fuisset.

Hinc liquet hanc epistolam scriptam fuisse, postquam Olympias Constantinopoli pulsa et in exsilium missa fuerat. Sozomenus vero dicit Optatum Præfectum auri summa illam mulctavisse, ipsamque Constantinopoli relicta Cyzicum commigrasse; quasi illa sponte sua Constantinopolin reliquerit. Verum fide dignior Chrysostomus est, qui dicit ipsam pulsam et in exsilium missam fuisse, idque repetit in epistola decima sexta : « Quid enim est », inquit, « civitate pelli, et ex aliis locis in alia subinde migrare, atque undique exagitari et proscribi et ad tribunalia trahi et a militibus raptari, atque ab iis, qui sexcentis beneficiis affecti fuerant, contraria nunc perpeti, ac tum a famulis, tum a liberis vexari, cum horum præmium cælum sit, et purissima illa bona, quæ nec verbis ullis explicari queunt, nec finem habent, verum immortalem fructum atque oblectationem præbent? » Sic paucis ille verbis narrat quanta et quam dira passa sit Olympias, etiam postquam Constantinopoli pulsa fuerat. Hæc sibi succedentia mala Olympiadem in mœstitiam conjecerant : quapropter nihil non agit Chrysostomus, ut illam spe futurorum bonorum, quæ ejusmodi continuis ærumnis mirifice augenda erant, ad omnia patienter, imo tranquille ferenda inducat.

Anthemio, qui consul hoc anno 405 electus fuerat, ac præterea Præfectus Prætorii erat, epistolam 147 scribit, qua ipsi ut amico gratulatur, magis ob virtutem, quam ob novam dignitatem. Quapropter iis etiam gratulatur, qui injuste lædebantur; imperium enim ejus communem eorum qui injuria afficiebantur portum fore putabat.

Primo vere Chrysostomus valetudinem pene integram recuperavit. Verum Isauri, qui hiberno tempore ad loca sua reversi, ab incursionibus destiterant, redeunte vere, per omnes vias effusi sunt; ita ut etiam ingenuas matronas caperent, et viros, qui in eorum manus inciderant, obtruncarent. Quapropter cum aditus omnes interclusi essent, Theodoto diacono, cui epistolam 140 scribit, et supra memorata recenset, ut sibi ignoscat petit, quod ea de causa non frequenter illi scripserit. Cum vero sciret illum de valetudine sua certiorem fieri cupere, dicit illi se superiore hyeme gravi morbo ægrotasse, nunc vero paululum recreatum esse; sed ex aeris inconstantia nunc quoque perturbari, etiamque tunc denuo hyemem vigere; sperare tamen, cum æstas effulserit, se morbi reliquias depositurum esse. Addit corpus suum nulla re æque labefactari, ut frigore, nec rursus ulla re æque juvari, ut æstate et caloris solatio.

Eodem, ut putatur, anno æstatis tempore Theodotus diaconus Chrysostomum invisurus Cucusum venit : ac post discessum inde suum, quem moleste tulit Joannes noster, diu tacuit ille, nec Chrysostomo literas misit. Qua de causa ille epistolam 59 scripsit, qua tantum ejus silentium amico animo carpit, neque posse illum

sui excusandi causa Isaurorum metum obtendere, quandoquidem multi erant, qui post discessum ejus Cucusum venerant.

Epistolam 138 ad Elpidium, episcopum Laodicenum, eodem circiter tempore scripsisse videtur. Erat ille sincerus amicus, et tamen se raro illi scripsisse fatetur : verum et anni tempestas et solitudo loci, in quo arctius quam in carcere inclusus tenebatur, et eorum qui se adirent infrequentia, quos tamen non omnes sibi fidos esse putabat, ac denique morbus, qui illum per totam fere hyemem lecto affixerat: hæc omnia, inquit, se ne plures scriberet literas cohibuerant, seque tamen frequentissime illum ut fidum amicum in animo versare.

Eadem circiter tempestate Anatolio scripsit epistolam 205. Erat ille Anatolius ἐπαρχικός, id est, ut puto, *Exprœfectus* [*Prœfectianus?*] : qui postquam Joannes noster in exsilium pulsus fuerat, multa in ejus gratiam dixerat feceratque. Ait vero se, ne ipsi scriberet, longa corporis ægritudine detentum fuisse, ab illoque petit ut de sua suorumque valetudine se literis certiorem faciat.

Cum Antiochenis maxime literarum semper consortium habuit, et cum Clero ejusdem civitatis. Erant autem istic quatuor presbyteri sibi addictissimi atque amicitia mutua conjunctissimi, nempe Castus, Valerius, Diophantus et Cyriacus : his vero hoc circiter tempore epistolam scripsit 130. Orditur autem dicens, caritatis vincula creditore quovis vehementiora esse. Creditor enim postquam debitas sibi pecunias recepit, nihil ultra requirendum habere, sed debita caritatis postquam soluta sunt, eadem manere, imo semper accrescere. Quia vero illi de ipsius valetudine certiores fieri peroptabant, ait ille se stomachi imbecillitate liberatum esse, atque valere, nec obsidione, nec latronum incursionibus, nec loci solitudine, nec adversis casibus conturbari, sed otio, securitate ac quiete frui, ac singulis diebus de illorum statu curam habere, ac cum iis qui accedebant de rebus ad ipsos spectantibus colloquia miscere.

Hæc epistola aliis circumpositis longior est. Verum aliam hac longiorem ipsis misit, ubi multa enarrat de tentationum et adversitatum fructu : ait vero se, licet epistolæ limites excessisse videatur, sperare tamen ipsos vinculis amoris adstrictos, breviorem illam esse putaturos esse. Res ex voto Chrysostomo cessit : longam enim illam epistolam brevem sibi visam fuisse dixerunt, ut in epistola 22 ad ipsos missa narratur. Ea enim est vis caritatis, inquit ille, quæ numquam expleri possit, ita ut si decuplo longior epistola fuisset, brevis tamen visa fuisset amantibus. Hæc autem ille pluribus persequitur. Quoniam vero ipsi hortati illum fuerant ut Romano, presbytero Antiocheno, sanctimonia et morum suavitate insigni, literas mitteret : morem ipsis gerens, epistolam 23 ad Romanum presbyterum misit, quem ut caritatis lege sibi semper adstrictum laudat a morum virtutisque suavitate, qua omnes qui ad ipsum accedebant suos redderet. Rogat autem literas sibi mittat, et se precum suarum subsidio juvet. Romanus vero hac epistola concitatus, non modo Joanni rescripsit, sed etiam id effecit, ut caritatis et benevolentiæ erga Chrysostomum suæ fama non in Armeniam tantum, sed et in Cappadociam, *quavis tuba luculentius* pervaderet. Hortatur autem illum ut de valetudine sua sibi frequentius literas mittat, et in precibus sui memoriam non intermittat. Aliam quoque epistolam 222 misit iisdem presbyteris, Casto, Valerio, Diophanto et Cyriaco, qui ipsum ut prolixa sibi epistola responderet precati fuerant. Mutuo autem illos amoris vinculo constrictos deprædicat, optareque se dicit ut congressu frui liceat, sed quia id sperare non poterat, ingentem saltem literarum copiam, νιφάδας ἐπιστολῶν, ad se mittant.

Epistola 93 scripta fuit Aphthonio, Theodoto, Chæreæ presbyteris et monachis, aliisque in sodalitio Zeugmatis versantibus : eorumque precibus sese commendat, ut qui, cum mundo valedixissent et jam in tranquillo portu versarentur, noctes in dies ad precandum commutaverint; insuperque ut de valetudine sua se literis certiorem faciant exoptat. Eadem fere ipsa repetit in epistola 70 ad eosdem missa : in cujus fine dicit, se quidem exacta hyeme et exorto vere a gravi morbo liberatum fuisse, sed ipsius reliquias adhuc circumferre, quas augebant etiam Isaurici tumultus : quare in ærumnarum solatium literas ipsi miserunt Theodorus, Nicolaus et Chæreas, queis testificabantur se Cucusum ipsius visendi causa venturos fuisse, nisi Isaurorum incursiones impedimento sibi fuissent. His respondit Chrysostomus epistola 146, se tamen ipsos ex affectu tali quasi præsentes semper habere, nec dubitare se quin aliquando mutata rerum conditione ad se veniant. Se autem ait quiete et otio frui, corpusque suum licet non integra valetudine fruatur, sat commode se habere, et Isaurorum incursiones valetudini suæ officere.

Numquam ærumnæ, morbi aliæve sollicitudines Joannem nostrum averterunt a sollicitudine propagandæ fidei. Jam vidimus ipsum, qua die exsilii locum petens Nicæam pergebat, scripsisse Constantio presbytero, ut ne ex præsente tempestate amoveretur ab officio et a re suscepta, sed pro more suo eos, qui adhuc Græcorum superstitioni, seu idololatriæ dediti erant, ad Christianam fidem convertere pergeret, et impiam religionem exterminaret, atque Phœniciæ, Arabiæ et Orientis Ecclesiarum curam gereret. Eadem semper ardens cupidine Chrysostomus ad Nicolaum presbyterum scripsit epistolam 53 : quem Nicolaum opinatur v. cl. Tillemontius eum esse qui, ut modo dicebamus, cum aliis quibusdam Chrysostomo scripsit : quod si non certum, verisimile admodum videtur. Nicolaum illum summopere laudat, quod evangelicæ prædicationi in Phœnicia semper advigilaret, ac monachos illo misisset, atque in tanta rerum difficultate illos istic manere coegisset. Hortaturque illum ut Gerontium presbyterum, quem suum dicit, statim atque a morbo convaluerit, urgeat ut iter illuc suscipiat, curetque ut Joannes quoque presbyter suus una cum Gerontio eodem pergat. Se ipsius Nicolai videndi et amplectendi magno teneri desiderio dicit, sed tamen illum nunc istic manere necesse omnino esse.

Ad Gerontium porro illum supra memoratum, in Phœniciam profectum, binas scripsit epistolas, quarum prima periit; in secunda vero 54 illum cohortatur et obsecrat, ut, quanto major est tempestas, quanto majora ingruentia mala, tanto majore studio et se et alios ad illud operis suscipiendum excitet, cum a morbo convaluerit. Dicit autem se Constantio presbytero id negotii commisisse, ut sive ad ædium exstructiones, sive ad sublevandam fratrum inopiam large illis sumtus et pecunias suppeditet, imo largius quam antea.

Jam vidimus Joannem nostrum munus seu summam pecuniæ, quam Diogenes ipsi miserat, recusavisse, et illi scripsisse ut eam summam in Phœniciam ad evangelii præcones mitteret, et Aphraatem, quem sibi miserat ad eam rem expediret : qui vir erat ad eis solatium afferendum idoneus. Joannes vero presbyter eadem de causa in Phœniciam se contulerat : quapropter Chrysostomus illum commendat in epistola 55 Simeoni et Mari presbyteris et monachis in Apameensi regione versantibus : illosque hortatur ut, si quos generosos et præstantes viros nanciscantur, qui ad eam rem auxiliarem manum afferre possint, eos illo mittant. Cum didicisset autem Alphium quemdam, quem Joannes presbyter adierat, illum excitavisse, atque in Phœniciam misisse, imo auri summam ipsi dedisse : Alphium ideo celebrat Joannes noster, et ut sibi frequenter literas mittat hortatur.

Tumultu in Phœnicia contra Evangelii præcones.

Exorto magno in Phœnicia tumultu, cum evangelii præcones in ærumnis, et forsitan in periculo versarentur; metuens Joannes noster ne a prædicando evangelio desisterent, epistolam 123 scripsit presbyteris et monachis gentiles in Phœnicia instituentibus. Hortatur autem cunctos et singulos, ne quis eos ob exortum tumultum in fraudem impellat vel abducat ad Phœniciam relinquendam : quo majores enim difficultates et ærumnæ objiciuntur, eo majora sibi præmia reservari. Cum enim impietatis partem in Phœnicia jam sustulerint, curandum esse ne tantus labor fructu careat. Se ita providisse ait, ut nihil umquam deesse possit, utque omnia ipsis affluenter suppeditentur. Quod si ille in Cucusi solitudine versans tantam illorum curam gerat, multo magis ipsos, quibus omnia abunde suppetunt, quæ suarum partium sunt, abunde præstare debere. Ait vero se religiosissimum Joannem presbyterum misisse qui illos cohortetur. Se demum omnia abunde præstitisse : quod si illi alios se ab officio avertentes audiant, videant in cujus caput tanta jactura cadat.

Sub hæc autem nec multo postea, gentiles Phœniciæ in furorem acti, in monachos evangelii præcones insurrexerunt, ac complures vulneribus affecerunt, quosdam etiam occiderunt. Quæ res Joannem nostrum admodum commovit : statimque virum quæsivit, qui tanto malo remedium afferre posset. Nec magis idoneus sese menti obtulit, quam Rufinus presbyter, cui epistolam ille misit 126, illumque rogavit, imo ursit, ut quam celerrime posset se ad iter illud accingeret : certum enim sibi esse, si preces, lenitatem, mansuetudinem, patientiam, et eam qua pollebat animi fortitudinem adhiberet, ipsum vel aspectu solo adversarios in fugam acturum esse. Ait vero se, cum primum ejus in Phœniciam adventum audierit, tunc sine cura et in securitate futurum esse. Mirari vero se dicit, quod cum Theodorus presbyter ad se venisset, nullas ipsius Rufini literas sibi attulisset : quapropter hortatur illum ut, cum in Phœniciam proficiscetur, in singulis mansionibus sibi literas mittat : quod si fratres adhuc illo mittere oporteat, id sibi notum faciat. De sanctorum vero martyrum Reliquiis, quas popo-

scerat, ne ultra curet hortatur: se enim Terentium presbyterum misisse ad Otreium, Arabissæ episcopum, qui multas ac minime dubias Reliquias habebat, quas paucis postea diebus in Phœniciam ipsi missurus erat.

In epistola quoque 28 ad Basilium presbyterum, dicit illum, quem de facie numquam viderat, adversus gentiles decertare, ut eos ad viam veritatis deduceret: utrum autem in Phœnicia id ageret, incertum. Prior illi literas misit Chrysostomus, pietatis ipsius fama commotus, hortaturque illum ut subinde sibi literas mittat.

Dixit supra Joannes noster in epist. ad Gerontium 54, se Constantio presbytero commisisse, ut iis, qui in Phœnicia gentilium conversationi dabant operam, pecunias abunde suppeditaret. Neque explicat ibi qua de causa Constantius, qui Chrysostomi lateri hærebat, in illas partes iter susceperit: verum in epist. 62 Casto, Valerio, Diophanto, et Cyriaco, presbyteris Antiochenis, ipsum commendat ut inique vexatum ob quoddam ignotum nobis negotium, precaturque ut curent, ne huc atque illuc circumagatur, neve per judicum tribunalia eam ob causam distrahatur atque laceretur, ob quam eum ornari, ac publico præconio celebrari par erat. Illum vero Cucuso ad illud negotii proficisci non ita necessarium putaverat, ut in epist. 76 ad Chalcidiam dicit; et alioquin metuebat ne in Isaurorum manus incideret. Chalcidia vero et Asyncritia in partem ærumnarum, quæ Constantio inferebantur, veniebant, illumque dire vexatum videntes admodum dolebant. Quapropter in epist. 60 ipsas consolatur.

[Margin: onstantius resbyter a hrysostoio missus exatur.]

Isauri semper vias regionesque vicinas infestabant; sed hiemis tempore aliquando saltem receptum habuisse dicuntur. Verum in hieme quoque aliquando erupisse palam esse videtur ex iis, quæ in mox memorandis epistolis narrat Joannes noster. Ad Alphium scribens epist. 35, dicit, se illi sæpius scripturum fuisse, nisi hiems et prædonum impetus vias infestas redderet. Narrat vero Alphium amicitia conjunctissimum sibi dona misisse, sed nihil se recepisse; eum enim qui afferebat metu prædonum pedem retulisse: monetque illum ut a mittendis donis abstineat; se enim ingentium donorum loco ejus sinceram et ardentem benevolentiam habere. Eadem fere ipsa dixit in ep. 49 ad eumdem Alphium, quem laudat, quod eos, qui cum pietate viverent, recreare studeret, ἀναπαύειν, id est, muneribus suis quietem illis conciliare.

[Margin: 170]

Monachi duo Romulus et Byzus in solitudine degebant, et pietatis fama celebrabantur. His misit Chrysostomus epistolam 56, qua se summopere efflagitare dicit, ut ipsi Cucusum veniant, ut tam religiosos viros ipsis oculis conspicere possit. Quia vero tum ob itineris longitudinem, tum ob hiemis tempus, tum ob Isaurorum metum id minime licebat, literis suam erga eos benevolentiam voluit testificari, hortaturque illos ut sibi rescribant et de salute sua certiorem se faciant. Hypatio etiam presbytero venerandæ ætatis viro scripsit epist. 97, qua illum in ærumnis consolatur. Sed longiorem eidem misit epist. 180, et quem jam in aliis literis laudaverat, hic quoque celebrat, quod in tanta senectute populum religionis causa vexatum foveret et confirmaret: seque dicit sæpius ipsi scripturum fuisse, nisi tum hibernum tempus, tum prædonum metus obessent: diaconorum etiam Eusebii et Lamprotati, qui ærumnarum Hypatii consortes erant, mentionem facit. Danieli quoque presbytero scripsit epist. 199: quem laudat et admodum celebrat a patientia, fortitudine, loquendi libertate, quam cum sociis suis exhibere non desinebat, sibique ait in hyeme versanti ac prædonibus vexato scribere non desinat.

Hac ipsa, ut putatur, hyeme epistolam accepit Theodoti diaconi, qui summopere illum invisere et Cucusum proficisci cupiebat, sed hibernum tempus et negotiorum difficultas impedimento fuerant. Huic epistolam ille misit 44, utque suaserat ipsi Theodotus, ad plurimos alios scripsit; non autem ad Carteriam, quam cæteris adjunxerat Theodotus, quia nuper ipsi literas miserat, et quia didicerat illam longam iniisse peregrinationem; precaturque Theodotum ut Marcellianum et fratrem conveniat, et cum illis agat, ut, si quando Carteriæ scribant, se apud illam purgent, ut qui non per negligentiam tacuerit. Epist. vero 45 ad Bassianam misit, quam arguit quod sibi literas non mittat, quod tamen facile possit, cum præsto habeat Theodotum diaconum, qui mittendi facultatem dare possit.

Hoc ipso anno epist. 148 misit ad episcopos, Cyriacum, Demetrium, Palladium, Eulysium, qui Romam confugerant, et de quibus mox mentio habebitur. Hos vero beatos et ter beatos dicit, ob sudores, ærumnas, labores et pericula, quæ pro omnibus orbis Ecclesiis subierant: qua de causa etiam ab universis sanæ mentis hominibus celebrabantur, et amplam a Deo mercedem erant accepturi. Dicit autem Cyriacum diaconum, qui

Romam navigaturus erat, nunc proficisci non potuisse, quod multo labore confectus esset. Sed Joannem presbyterum et Paulum diaconum, cum undique vexarentur, et nusquam consistere vel delitescere possent, Romam ipsos adire coactos fuisse, rogatque cum caritate ipsos excipiant.

Jam ad alia evocamur, quæ etsi prorsus rerum faciem non mutavere, multa induxere nova. Tertio namque idus Novembris Arsacius, qui Constantinopolitanam sedem invaserat, seu potius in eam inductus fuerat, obiit : vir quem laudibus extollit Socrates; Sozomenus vero dicit fuisse illum mansuetum et religiosum, sed laudem illam minuisse clericos quosdam, qui omnia pro lubito agebant : verum infamia quadam notasse illum ea, quæ contra Chrysostomi fautores gesta sunt. At deliro seni non sua fortasse, sed aliorum facinora, hanc notam invexere. Ut ut res est, Græci illum in Menæis suis sanctorum numero adscripsere. Tantæ sedis ac dignitatis occupandæ cupidine ducti plurimi, machinas omnes intendere : demumque Atticus presbyter, ex ambientibus unus, qui contra Joannem Chrysostomum episcopum suum, cum in exsilium pelleretur, multa moverat, electus ordinatusque fuit : vir industrius, mediocriter doctus et eloquens, erga eos autem, qui partes suas non sectabantur, ardens et terribilis.

Ex Oriente Romam multi advenerant, tum ut fuga securitati suæ consulerent, tum ut Innocentium Papam de calamitatibus, quæ Orientalem Ecclesiam divexabant, informarent, atque eum ut remedia adhiberet inducerent. Cyriacus, Synnadorum episcopus, nullis instructus epistolis, sed ad eam rem tractandam idoneus, edictum Imperiale ostendebat, quo edicebatur, ut quisquis cum Theophilo, Arsacio et Porphyrio non communicaret, ab episcopatu arceretur, et quidquid opum vel facultatum haberet amitteret. Post eum Eulysius, Apameæ in Bithynia episcopus, venit : qui literas afferebat quindecim episcoporum e Synodo Joannis, et optimi senis Anysii, Thessalonices episcopi, et præsentem et priorem totius Constantinopolis direptionem testificantes. Anysius vero dicebat se judicio Ecclesiæ acquiescere.

Elapso mense accessit Palladius, Helenopoleos episcopus, se furorem magistratus declinandi causa fugisse narrans, et quæ tunc dira exercebantur significans. Post Palladium venit Germanus presbyter, et cum illo Cassianus diaconus, in toto orbe Christiano celeberrimus : qui literas afferebant totius Cleri Joannis Chrysostomi, testificantes episcopum suum tyrannice in exsilium actum esse per factionem Acacii Berœensis, Theophili Alexandrini, Antiochi Ptolemaidos, et Severiani Gabalorum. Ad hæc breviculum ostenderunt, quo pretiosa vasa tradiderant coram judicibus, Studio Præfecto urbis, Eutychiano Præfecto Prætorii, Joanne Comite thesaurorum, Eustathio Quæstore et Tabulariis, in auro, argento et vestibus, calumniam Joanni episcopo confictam propulsantes. Qua de re actum est, cum de expulsione Chrysostomi verba fecimus.

Post illos rediit, qui jam ante venerat Demetrius, Pessinuntis episcopus, qui Orientem percurrerat, prædicans Romanorum communionem cum Joanne episcopo, ostensis Innocentii Papæ literis; tunc autem afferens literas episcoporum Cariæ, qui Joannis communionem amplectebantur, aliasque presbyterorum Antiochiæ, qui Romanam disciplinam sequebantur, deplorabantque Porphyrii ordinationem contra jus fasque inducti.

Post illos omnes venit Domitianus presbyter, œconomus Ecclesiæ Constantinopolitanæ, et Vallagas quidam, presbyter Nisibenus, narrans monasteriorum Mesopotamiæ afflictionem. Hi etiam protulerunt acta Optati Præfecti, in queis fere- [171] batur honestas mulieres ex genere consulum diaconissas Ecclesiæ Constantinopolitanæ, in oculis populi ad eum adductas, coactas fuisse aut cum Arsacio communicare, aut fisco dare ducentas auri libras. Ascetæ quoque et virgines aderant, ostendentes sulcata latera in equuleo, et in tergo verberum notas.

His conspectis omnibus Innocentius Papa Chrysostomo, a quo literas acceperat, rescripsit, et ad patientiam in tanta subeunda calamitate cohortatus est. Episcopis etiam, presbyteris, diaconis et universo Clero Ecclesiæ Constantinopolitanæ, qui sibi literas miserant, per Germanum presbyterum et Cassianum diaconum respondit, tantum malum sibi renuntiari dicens, ut sola patientiæ consolatione sanari posse putet. Tum eos, qui non auditum Joannem damnaverant, ut facinorosos improbat : necessariumque esse ait Synodum cogere, quæ de tanta re possit decernere. Se vero omnia, quæ ipsi narrabant, audivisse dicit a coepiscopis suis Demetrio, Cyriaco, Eulysio et Palladio, qui tunc Romæ erant.

Innocentii Papæ Epistolæ. Sozom. l. 8. c. 26.

De Concilio igitur Oecumenico cogendo ad Honorium Imperatorem tunc Ravennæ versantem scripsit. Qui rem summopere probans jussit Occidentalium Synodum cogi. Coacti igitur episcopi Italiæ, ut ait Palladius (cæteræ namque Occiden-

tis provinciæ et regiones septentrionalium nationum invasionibus laborantes, vix poterant in Italiam episcopos suos mittere): una fuit autem episcoporum sententia; nimirum ut tanto malo remedium afferretur, necessarium esse Concilium œcumenicum Occidentalium simul et Orientalium, et Thessalonicæ indicendum esse, ut facilius Orientis et Occidentis præsules illo accurrere possent. His assentiens Honorius, Romano Pontifici Innocentio scripsit, ut episcopos quinque Constantinopolin mitteret, presbyteros duos, et diaconum, qui suam ad fratrem Arcadium epistolam afferrent.

Innocentius Papa et Honorius Imp. Synodum œcumenicam celebrari cupiunt.

Epistolam igitur Arcadio fratri scripsit, quam ipsi tertiam ea de re mittere dicit, rogatque episcopos Orientales curet Thessalonicæ congregari, cogatque Theophilum, qui omnium malorum causa esse ferebatur, Concilio adesse. Se legatos ipsi mittere probos et veri amantes, quos ut bene excipiat hortatur. Qui vero missi fuere legati, erant episcopi Æmilius, Cythegius, Gaudentius et Marianus; quintus autem a Palladio non nominatur: presbyteri autem duo erant Valentinianus et Bonifacius.

Anysius vir jam senex et probus, episcopus Thessalonicensis, literas Eulysio dederat, ut vidimus, Innocentio Papæ afferendas, queis se pro Chrysostomo stare testificabatur. Huic summas gratias egit Chrysostomus in epistola 162. Eam tardius quam par fuisset se misisse testificatur, ob loci solitudinem. Virumque laudat a fortitudine et constantia, hortaturque ut pari virtute pergat Ecclesiam defendere. Epistolam quoque 163 misit ad episcopos omnes Macedoniæ, eadem ferme ipsa ferentem. Illorum autem undecim in titulo nomina profert, agmenque ducit Anysius Thessalonicensis; ad cæterosque omnes etiam non nominatos dirigitur. Epistolam quoque 164 misit ad Alexandrum, Corinthi episcopum, amicitia sibi conjunctum, de quo tamen queritur quod literas nullas ad se mittat.

Jam diu Isaurorum incursiones regionem illam et omnia circum loca infesta habuerant. Verum anno 405 vertente, et initio sequentis 406, longe acrius institere; et cum periculum esset ne Cucusum, non ita munitum locum, invaderent caperentque, Joannes noster ad fugam capessendam coactus est: ac securitatis causa in asperrima hicme loca subinde commutavit, ita ut modo in urbibus, modo in terræ faucibus et saltibus, ἐν φάραγξι καὶ νάπαις, versari compelleretur. Tandemque Isaurorum tumultu tantisper sedato, loca deserta relinquens, Arabissum confugit, in quo oppido arx erat reliquis omnibus vicinis locis tutior, in arce autem sedes habuit, in oppido enim tuto versari non poterat.

Anno 406.

Chrysostomus Isaurorum incursionibus cogitur sedes mutare et Arabissum confugere.

Hæc porro narrat ipse Joannes noster in epistola 69 ad Nicolaum presbyterum. Addit autem esse sibi hanc sedem omni carcere deteriorem. Præterquam enim quod Isauri quotidie omnia invadebant, atque igni et ferro tum ædificia, tum corpora delebant, famem etiam, quam et loci angustia et multitudo eorum qui illo confugiebant, minabatur, pertimescebat ille. Ad hæc vero diuturni morbi quem et hyems et perpetua fuga pepererat, etsi jam sedatus erat, tamen reliquias adhuc ille circumferebat. Vix autem quisquam ad illum commeare audebat, quod viæ undique interclusæ essent. Eadem ferme ipsa repetit in epistola 70 ad Aphthonium, Theodotum et Chæream presbyteros et monachos, qui ad illum proficisci peroptabant; sed quia in tali rerum conditione illud iter suscipi nonnisi cum grandi periculo poterat, hortatur illos ut sibi per crebras literas consolationem pariant.

In epistola vero 127 ad Polybium ait, sibi jam adimi literarum solatium per nivis ingentem vim, quæ vias omnes intercluserat; sed magis invium inaccessibilemque reddi locum ab Isaurorum terrore; qui tantus erat, ut nemo domi manere auderet, omnesque aufugerent, ita ut urbes tunc parietes tantum et tecta essent, prærupta autem et saltus in urbes mutarentur. Tantus scilicet erat Isaurorum furor: alios jugulabant vel comburebant, alios ex captivis servos efficiebant. Adolescentes quoque in mediis noctibus aufugere coacti in nivium congerie frigore obrigescentes moriebantur. Superiora brevius recenset in epistola 131 ad Elpidium episcopum, aitque se sedes sæpius mutavisse, neque in castello, in quo tunc quasi in carcere inclusus manebat, satis tutum esse: Isauri namque hujusmodi arces obsidere non dubitabant. Quapropter petit ut ignoscat sibi, si raro ipsi literas mittat, rogatque frequenter ille, cui licebat, id muneris exsequatur.

Epistolas item duas scripsit 67 et 68 ad Theodotum diaconum sibi addictissimum, in quarum altera dicit: « Tot Armeniæ mala sunt, ac tempestas altera omnia excepit: nam quocumque tandem quisquam venerit, cruentos torrentes, cadaverum agmina, domos solo æquatas, urbes eversas perspiciet. » Oppidi autem Arabissi episcopus erat Otreius Chrysostomo amicitia conjunctus, ut liquet ex epistola 126 ad Rufinum. In epistola 135

Theodoto diacono gratias agens, quod sui invisendi causa jam in asperrima hieme venisset, et quod secundo Arabissum venturus fuisset, nisi Isauri vias præclusissent, se quidem magna quiete et otio frui ait, tamenque obsidionem in dies ingravescere. « Jam, » inquit, « media nocte præter omnem exspectationem trecentorum Isaurorum agmen oppidum percursavit, peneque nos cepit. » Græca sic habent: ἤδη γοῦν καὶ μέσων νυκτῶν παρ' ἐλπίδα πᾶσαν καὶ προσδοκίαν, στῖφος Ἰσαύρων τριακοσίων τὴν πόλιν κατέδραμον, καὶ μικροῦ ἂν καὶ ἡμᾶς εἷλον. Putat v. cl. Tillemontius his significari Isaurorum illud agmen in oppidum ingressum fuisse; quod tamen non videtur Joannes his verbis significare. Imo, si in oppidum ingressi fuissent, cædes haud dubie, direptiones, aliaque mala intulissent, quæ Chrysostomus describere non neglexisset.

In epistola vero 70 ait se cum gravi corporis ægritudine conflictari. At in epistola 131 ad Elpidium gravem dicit accessisse morbum, cujus adhuc reliquias circumferebat: quod ipsum dicit in epistola 138. Ad Olympiadem vero scribens epistolam 15 ait, se e gravissimo emersisse morbo, sed morbi reliquias adhuc circumferre: et adesse sibi quidem medicos optimos, sed necessariarum rerum inopiam, medicinæ utilitatem labefactare; nec modo abesse medicamenta cæterasque res, verum etiam famem et pestem imminere; hæcque mala Isaurorum incursiones parturire, qui omnes vias intercluderent, hincque periculum creari iis qui iter facerent. Andronicum enim quemdam ait in illorum manus incidisse, atque ab iis spoliatum, sic salvum tamen evasisse.

Non ipsi semper præsto fuere medici: nam in epistola 105 ad Chalcidiam ait se medicorum penuria laborare. Hæc vero Chalcidia virtute singulari prædita, quæ magnas per vitam suam ærumnas passa fuerat, in omnium gravissimam tunc inciderat. Illam vero solatur Chrysostomus, fluxa esse præsentia tum bona tum mala dicens, et ærumnas quanto graviores sunt, tanto majora præmia et coronas conciliare. Hanc vero novam Chalcidiæ ærumnam esse posse opinatur Tillemontius Constantii presbyteri sibi conjunctissimi et Chalcidiæ addicti casum illum, qui a Palladio narratur: cum videlicet Porphyrius Antiochenus, ægre videns illum ob singularem pietatem in pretio haberi, pecuniis impetravit Imperatorias literas, queis ille ut populi perturbator in Oasim relegabatur. Quod ut rescivit Constantius, amicorum subsidio in Cyprum aufugit.

ius
ria
fu-
p.
5.

Theodotus vero diaconus Chrysostomo addictissimus, de quo supra loquebamur, in asperrima hyeme ipsum invisurus Arabissum venerat, atque iterum venturus erat, nisi Isauri vias præclusissent. Eodem circiter tempore et fortasse cum Theodoto diacono, ad Chrysostomum venit Theodotus alter lector, filius Theodoti ex consularibus, quem pater miserat ad Chrysostomum, ut ipsius doctrina et exemplo in vera philosophia, quam profitebatur, radices ponere valeret; eodemque tempore Theodotus pater munera Chrysostomo misit, precabaturque illum, ut filium suum apud se retineret. Respondit vero Joannes noster se jam a Theodoto tantum munus accepisse, cum filium suum tanta virtute præditum sibi misit, ut summopere miretur, quod aliis quoque se muneribus cumulare voluerit: quapropter munera isthæc ipsi remisit; filium vero ejus se libentissime retenturum fuisse dixit, sed quia Isauri omnia circum ferro igneque populabantur, ipseque quotidie sedes mutare cogebatur, ideo se illum Theodoto diacono misisse, mandasseque illi ut Theodoti lectoris assidue curam gereret, in idque magno studio et diligentia incumberet.

Epist. 61.

Theodotus autem lector postea apud Chrysostomum sese excusavit quod ab illo secessisset: discessus vero causam fuisse dicebat, tum quod oculorum infirmitate laboraret, tum quod nimium frigus extimesceret: dicebat etiam aliquos esse qui sibi insidias struerent, id est, ut ex sequentibus liquet, qui patrem suum adversum se concitarent. Reponit Chrysostomus in epistola 136, se Theodotum quasi præsentem semper habere, atque animo complecti; hortaturque illum ut mala quæque præsentia spernat, utpote fluxa, quæ semper manentibus præmiis compensentur, atque ut assidue Scripturam sacram legat, quantum per oculorum imbecillitatem licebit. Cum porro mœroris causæ Theodoto lectori semper increscerent, patris ut videtur exasperatus animus et oculorum imbecillitas; his de causis ad Chrysostomum scripsit: qui ea qua par erat consolatione illum recreavit in epistola 102: circa oculorum invaletudinem hortatur illum ut medicos consulat, et ad rem tantam advigilet. Patri haud dubie scripsit Chrysostomus, ut illum cum filio pacatius agere curaret. Quæ res ex voto cessit illi, ut liquet ex epistola 141. Nam cum Theodotus lector Chrysostomo scripsisset se a patre honorifice exceptum fuisse; ille Theodoto exconsulari patri rescripsit, gratias agens quod rem ita composuerit, hortaturque illum ut cum pari affectu deinceps procedat.

Theodori lectoris historia.

Theodoto etiam diacono fidelissimo suo scripsit, postquam is Arabisso discesserat, se absentia ipsius maxime torqueri declarans, tot nempe malis circumseptum. Queritur etiam se infrequentius literas ab illo directas accipere; fatetur tamen tabellariis interclusas esse vias: rogat ergo, si pauciores, longiores saltem epistolas mittat. In sequenti autem 68 se duas ejus epistolas accepisse ait cum ingenti lætitia, et ut frequenter id faciat cohortatur. Hinc quanta essent Armeniæ mala describit. Ibi tunc videre erat cruentos torrentes, cadaverum agmina, domos solo æquatas, urbes eversas. Sub hæc autem Theodotus quoque conquestus est, quod pauciores ipse Chrysostomi literas acciperet. Respondit ille in epist. 137, Theodotum totidem literas, una minus a se accepisse, quot ipse acceperat. De cætero hortatur ut quam sæpissime poterit ad se scribat; si autem vel anni tempestas vel Isaurorum incursus id prohibeant, cum ejus animus sibi exploratus sit, hinc se amplam diuturni silentii consolationem accepturum esse.

Epist. 67.

Armeniæ mala quanta.

Plurimas quoque alias, Arabissi inclusus, epistolas scripsit, in queis ad diversos eadem ferme recenset, se nempe inclusum ibi manere cum ægritudinibus conflictari, Isauros omnia circum depopulari, oppida, vicos et campos humano sanguine cruentare, vias interclusas esse, ita ut literas vel mittere vel recipere rarissime possit. Ubi consideres velim, quam nefando odio et livore inimici ejus ducti fuerint: neque enim satis habuere illum ex sede sua depulisse, sed in loca illa deserta, incursionibus barbarorum funestata, abduci curavere. Imo vero, quia tanti viri fama et sanctimonia innumeros in loca illa tam procul posita attrahebat, in extremos, ut mox videbimus, imperii fines illum postea amandari curavere. Arabisso autem Cucusum rediisse putatur anno 406.

173

Cum porro sciret Chrysostomus Occidentales episcopos a partibus suis stare, et ea quæ Constantinopoli et in expulsione sua et postea gesta fuerant vehementer improbare, epistolas bene multas ad eosdem episcopos misit, et quidem per Evethium presbyterum, quem in Occidentales partes misit. Quæ 152 inscribitur, ad episcopos missa significatur, nec in titulo Occidentales memorantur. Sed a principio ad Occidentales dirigi indicatur his verbis: « Et privatim singulis et universim omnibus gratias vobis deferre debemus, non nos duntaxat, sed etiam omnes Orientales episcopi, diversarum urbium clerici, ac laici vario modo pulsi, quod paterna viscera exhibentes, vicem nostram doluistis, fortiterque stetistis.» Hortaturque illos ut in cœptis persistant. In sequentibus quoque epistolis ad eosdem missis 153 et 154, ut eamdem semper in re suscepta fortitudinem exhibeant obsecrat, et perturbationem illam, quæ Orientales Ecclesias invaserat, sedare conentur.

Chrysostomus ad Occidentales Episcopos literas mittit.

Inter episcopos autem illos, qui Chrysostomi partes amplexi fuerant, eminebat Chromatius, episcopus Aquileiensis, qui tuba clarius, inquit Joannes noster, pro causa ipsius et contra adversarios suos declamabat. Hujus conspectu atque congressu frui peroptabat Chrysostomus; sed quia illud temporis conditio non ferebat, Evethium presbyterum, qui sibi a latere semper stabat, ad illum misit, precans ut benigne exciperet, ac redeunti literas daret sibi afferendas; tum etiam, si tabellarios nancisci posset, de salute sua certiorem se faceret. Hic vero Chromatius ad Joannem nostrum scripsit, ut memorat Palladius in Vita Chrysostomi, p. 31. Hujus etiam mentio habetur in epist. Innocentii ad Chrysostomum. Hunc quoque Chromatium Aquileiensem honorifice commemorat Hieronymus præfatione in librum Paralipomenon et in epistola 66.

Episcopis etiam Occidentalibus, qui ad Arcadium Imp. Concilii œcumenici postulandi causa veniebant, per Evethium presbyterum epistolas misit 156, 157, 158, 159, iisdem pene verbis conceptas, fortitudinem laudans, precansque, ut constanti animo in re tam bene cœpta perseverent. Ad hæc vero epistolam scripsit 160 *Episcopo, qui ab Occidente venerat*, ita concinnatam, ut posset singulis Occidentalibus episcopis offerri. Presbyteris etiam Romanis, qui cum episcopis in Orientem venerant, literas misit ep. 161, per eumdem Evethium afferendas. Qui Evethius etiam peculiarem epistolam 162 ad Anysium, Thessalonicensem episcopum, attulit, similiterque alteram 163 ad Anysium cæterosque omnes Macedoniæ episcopos, quorum undecim nominantur; et eam insuper, quæ 164 inscribitur, ad Alexandrum Corinthi episcopum, de quo amice queritur, quod sibi literas nullas mittat.

Episcopis etiam illis Orientalibus, qui sui causa Romam se contulerant, et cum Occidentalibus episcopis ad Imperatorem Arcadium migrabant, epistolas misit 165, 166, et 167: quas eidem Evethio presbytero ipsis tradendas consignavit. Gaudentio quoque, Brixiano episcopo, quem jam

olim noverat, epistolam 184 scripsit, laudatque illum a constantia et fortitudine atque a perseverantia, et paucis indicat jam de rerum summa agi.

p. Legati itaque, Æmilius Beneventi episcopus, Cythegius, Gaudentius, Marianus, et alius cujus nomen expressum non fuit; presbyteri vero Valentinianus et Bonifacius, et diaconus unus, acceptis literis Honorii Imperatoris, Innocentii et Italorum episcoporum, Chromatii Aquileiensis, Venerii Mediolanensis et aliorum, instructi etiam commonitorio Synodi Occidentalis, Roma profecti sunt una cum Cyriaco, Demetrio, Palladio et Eulysio episcopis Orientalibus, qui Constanti- Ibid. nopolitani dissidii causa Romam venerant. Ut autem ex Palladii dictis liquidum est, nondum sciebant illi Atticum post Arsacii mortem sedem Constantinopolitanam invasisse. In commonitorio autem Occidentalis Synodi dicebatur, Joannem in judicium accedere non debere, nisi prius ipsi restituta fuisset et Ecclesia et *communio*, κοινωνία: jure namque conquerebatur ille, quod et absens et indicta causa damnatus fuisset.

Conscensa igitur navi versus Græciam vela dederunt, cumque jam prope Athenarum littora pervenissent, a tribuno quodam detenti fuere, qui centurionem illis adjunxit, jussum cohibere ne Thessalonicam, quo se conferre atque Anysio literas dare volebant, appellerent. Conjectos igitur in navigia duo dimisit. Ingruente autem vento vehementi, Ægeum mare et freta sine cibo, ἄσιτοι, trajecerunt, et tertiæ diei hora duodecima Constantinopolin appulere prope suburbanum Victoris. Ubi retenti ab exactoribus portuum, jussu cujusdam sibi ignoti, retro discesserunt, et inclusi fuere in arce quadam Thraciæ maritima, cui nomen Athyra; Romani quidem in una domuncula, ii autem qui cum Cyriaco erant in diversis separatim, illicque vexati sunt, ita ut ne famulus quidem præsto esset, qui illis ministraret.

Ait porro Sozomenus, Joannis adversarios Imperatori Arcadio, credulo nimis et imbecillo, suasisse, id in contumeliam Orientalis Imperii factum esse; atque hinc evenisse ut illi cum ignominia dimitterentur, Joannes autem longius, in oppidum scilicet Pytiuntem, transferretur.

A legatis vero Romanis petebant ii, qui tam dire illos vexabant, literas Imperatoris et episcoporum. Responderunt illi, se nonnisi Imperatori ipsi et episcopis posse literas illas dare. Cum vero persisterent illi negantes, venit primo Patricius notarius, tum alii idipsum petentes, demumque Valerianus Cappadox ex militum numero, læso 174 Mariani episcopi pollice, Imperatoris et aliorum literas ipsi abstulit.

Postridie autem vel aulici Imperatoris, vel ipse Atticus, miserunt eis qui tria millia numismatum offerrent, si cum Attico communicare vellent, et de Joannis judicio tacerent. His rejectis, illi ad preces conversi sunt, ut cum nihil possent pacifice peragere, ob tantam scilicet inhumanitatem, Ecclesias suas repetere sine periculo possent. Idque ipsis, inquit Palladius, variis revelationibus declaratum fuit; ita ut etiam diacono S. Emmelii Paulo, viro mitissimo et prudenti, Paulus apostolus apparuerit. Valerianus ergo tribunus illos in putridam navem immisit, mercede, ut rumor erat, nauclero data, ut navigantes illos perderet; adjunctis etiam viginti militibus: sic illos statim Athyris expulit. Cum tanto igitur periculo naviganteslampsacum appulerunt, et mutata navi vicesimo die Hydruntem applicuere. Nec quidpiam ediscere potuere vel de beato Joanne vel de quatuor Orientalibus episcopis qui secum Roma venerant.

Quod spectat ad episcopos illos Orientales, rumor statim fuit illos in mare demersos fuisse; at illos in extrema Imperii et apud barbaros ablegatos fuisse deprehensum est. Nam ut quidam diaconus retulerat, Cyriacus Emesenus Palmyram ductus in Persarum castello erat, octoginta milliaribus ultra Emesam; Eulysius vero, Bostrorum episcopus, in castello Arabum, Misphas dicto, trium dierum itinere Bostris distante; Palladius Syenen in vicinia Blemmyum et Æthiopum, Demetrius in Oasi Mazicibus proxima.

Cum episcopis Orientalibus Romæ redeuntibus asperrime actum est. Pallad. p. 194.

A militibus autem, qui eos in assignata loca deduxere, tam aspere habiti sunt, ut mori præoptavissent. Pecunias enim, quas sumserant, abreptas inter se partiti sunt, et in vilia jumenta ipsos conjicientes, bidui iter uno die conficiebant multa nocte illos in diversoria immittentes, et summo mane ante lucem proficisci cogentes, ita ut ne miseras quidem escas stomachus retinere posset. Turpibus etiam et inhonestis verbis illos impetere non timebant: Palladio etiam famulum abstulerunt, vim ipsi inferentes ut tabellas deponeret. Demetrium autem unus ex ductoribus ita vexavit, ut cum Zibynam multa nocte pervenerit, statim gravissimis toto corpore doloribus cruciatus, vivendi finem fecerit: ita ut qui hæc viderunt omnes Dei vindictam agnoscerent. Palladius vero jam prædixerat: In hoc itinere miserabiliter peribis.

[illegible] [illegible] Su- [illegible] autem [illegible] [illegible] ex [illegible] omnibus [illegible] meretrici- [illegible] erant, aut eum [illegible] vexatis, in [illegible] universas fuisse.

[illegible] qui Theophilo [illegible] nullam erga [illegible] etiam muneribus [illegible] illis aspere age- [illegible] vexationi operam [illegible] et Antiochiæ, Eulo- [illegible] ante omnes autem episco- [illegible] Pelusii, qui tum donis, [illegible] adversus eos magis exaspera- [illegible] illos excipere volentibus [illegible]

[illegible] alii episcopi, qui a Palla- [illegible] recensentur: nempe Cappado- [illegible] qui cum lacrymis exsulibus [illegible] Inter eos autem eminuerunt [illegible] episcopus, Bosporius Co- [illegible] quadragesimum octavum annum in [illegible] Serapion Ostracinæ, qui ab [illegible] quinque episcopale munus ge- [illegible] ærumnarum, queis tunc obrue- [illegible] commiseratione sua vene- [illegible] præmiorum in futuro judicio [illegible]

[illegible] omnium contra Joannem moli- [illegible] videret neminem fere Orien- [illegible] secum communicare velle, [illegible] segregatum manere populum Con- [illegible] Joanni ut antistiti suo addictis- [illegible] sacrarum legumque divi- [illegible] cum esset, ab Imperatore literas [illegible] vel nolentes ad se converti cogeret. [illegible] Imperatoris hæc ferebat: *Si [illegible] non communicat cum Theo- [illegible] et Attico, Ecclesia quidem [illegible] propriis facultatibus abigatur.* [illegible] prolatum edictum id effecit, ut ii qui [illegible] pellebant, ipsis etiam inviti conjun- [illegible] alii pauperiores et in sana fide infirmio- [illegible] pollicitationibus allecti ad ipsos [illegible] alii genere, facultatibus, et corrupti- [illegible] posthabitis, fuga sibi consuluerunt: [illegible] Romam confugerunt, alii ad mon- tes, alii in Ascetarum monasteria. Nec adversus episcopos modo edictum emissum fuit, sed aliud etiam contra laicos his verbis expressum, ut videlicet, si qui cum memoratis supra non communicarent, *qui in dignitatibus essent constituti, suo honore et dignitate excederent, milites cingulum amitterent: reliqua plebs atque opifices, gravi auri pondere mulctati, subjacerent exsilio.*

Postquam edicta hujusmodi promulgata fuere, multi per Orientem variis modis vexati pulsique fuere. Episcopi qui, ut diximus, minis vel ærumnis a debito officio amoveri non poterant, aufugere. Palladius Helenopoleos, quo auctore et duce hæc scribimus, Romam se recepit, ubi post Chrysostomi mortem advenit anno 407. Rhodo episcopus Asiæ Mitylenen aufugit: Brisso, frater Palladii Helenopolitani, Ecclesia sua ultro derelicta, ad agellum suum se recepit, ubi terram propriis manibus excoluit: Hilarius, vir sanctus et senex, in intimum Pontum pulsus est, plagis concisus, non a judice, sed a Clero. Is decem et octo annos transegerat, non panem edens, sed olera tantum et frumentum coctum. Antonius vero episcopus in speluncis Palæstinæ seipsum conclusit: Timotheus Maroneæ, et Joannes in Lydia episcopus, in Macedoniam se recepisse dicebantur: Gregorius in Lydia episcopus, in Phrygia esse narrabatur. Lampetium dicebant in oppido Lydiæ esse, ubi juvante se quodam Eleutherio lectionibus operam dabat. Eugenius in patria sua se continebat: Elpidius, magnus ille Laodiceæ Syriæ episcopus, et Pappus per totum triennium precibus vacantes de scala domus suæ non descenderunt: Heraclides Ephesius per quadriennium Nicomediæ in carcere inclusus mansit.

Episcopi autem illi, inquit Palladius, qui præ metu ad Attici partes transierant, in alias Thraciæ Ecclesias translati sunt, Attico nempe vi extortæ illorum adhæsioni non satis fidente. Anatolium episcopum dicebant esse in Daciis. Presbyterorum vero alii in Arabiam et Palæstinam amandati sunt. Tigrius in Mesopotamiam relegatus est, Philippus in Ponto exsul obiit, Theophilus in Paphlagonia erat; Joannes, Æthrii filius, Cæsareæ monasterium construxit. Stephanum in Arabiam relegatum, et custodum manibus abstractum, Isauri in Taurum dimiserunt: Salustium in Creta esse dicebant: Philippus monachus et Presbyter Scholarum, dicebatur in Campania ægrotare, et Stephanus diaconus in Thebaidos carcere detineri. Paulus diaconus,

OEconomi adjutor, narrabatur in Africa versari: alius Paulus diaconus Anastasiæ Jerosolymis versabatur. Helladius presbyter Palatii in agello suo Bithyniæ vitam agebat. Multi Constantinopoli delitescebant; alii in patriam quisque suam abierant. Silvanus, sanctus episcopus, in Troade piscabatur, et ex piscatu vitam sibi comparabat. Stephanus monachus, qui Romanorum epistolas detulerat, ea de causa verberatus, decem mensibus Constantinopoli in carcere vitam egit: cum autem propositum ipsi fuisset ut Attico hæreret, et non acquievisset, lateribus et pectore ungularum vi laceratus est: cujus rei testis fuit ipse Palladius. Stephanus vero Christi providentia, in secunda fortasse certamina reservatus, post decimum curationis suæ mensem, Pelusium relegatus est. Provincialis quidam miles ex scholis Palatinis, ut Joannis fautor accusatus, post varii generis plagas et atrocissimas abrasiones, Petras exsul missus est.

Episcopum alium memorat Synesius, Alexandrum Basilinopolitanum, Cyrene in Libya natum, qui juvenis monasticam vitam exercuerat, posteaque presbyter creatus cum Constantinopolin venisset, a Chrysostomo, qui ejus pietatem cæterasque animi dotes probe noverat, Basinopoleos episcopus creatus fuit. Cum vero Chrysostomus a sede sua pulsus fuit, ejus ille partibus semper hæsit, ideoque vexatus Ptolemaidem in Libya se recepit, neque umquam a Chrysostomi partibus abscedere voluit.

Narrat vero Palladius scopum Ecclesiæ Romanæ fuisse non communicare umquam cum Orientalibus episcopis, præsertim cum Theophilo, donec dedisset Dominus locum universali Synodo, quæ putrefactis membris eorum, qui hæc patrarant, mederetur: additque etiam post mortem Joannis, viguisse tamen illam Innocentii et Romani Concilii declarationem, quia in tanto tumultu multi indigni ad Ecclesias occupandas involaverant. Idipsum dicit Theodoretus: adjicitque etiam post mortem magni doctoris orbis terrarum, τοῦ μεγάλου διδασκάλου τῆς οἰκουμένης, Occidentales episcopos, episcoporum Ægypti et Orientis, Bospori et Thraciæ, communionem non ante admisisse, quam divini illius viri nomen una cum cæteris defunctis episcopis consignassent. Chrysostomus cum episcopis Occidentalibus causam suam suscipientibus scribit, de felici rei exitu dubitare videtur, quod nequitiam, potentiam, pervicaciam adversariorum suorum probe nosset. Nec ideo minore cura et studio ad res componendas utendum esse existimabat, ut videre est in epistola ad Innocentiam Papam, cui summas agit gratias quod tantas tempestates, tantos fluctus pro viribus sedare conatus sit: ita ut, si conatus ejus felices exitus habuissent, jam pacata omnia essent, et Ecclesia tranquilla pace frueretur. Rogatque illum ne ex adversariorum furore animum despondeat, cum tot videat populos dispersos, clericos vexatos, episcopos sedibus pulsos: et quanto major tempestas est, tanto majus studium adhibeat precatur. Seque frequentiores ipsi literas missurum fuisse ait, nisi Isauri perpetuis incursionibus vias intercluderent.

Hanc epistolam Romam attulere Joannes presbyter et Paulus diaconus, ut in illa dicitur, quæ res difficultatem movet non tam facile solvendam. In epistola enim 148 ad Cyriacum, Demetrium et cæteros, quæ scripta putatur anno 405, ait Chrysostomus Joannem presbyterum et Paulum diaconum iter parare, ut ipsos conveniant: si autem anno 405 hanc epistolam scripserit Chrysostomus, quo pacto dicere possit tertium annum in exsilio agere, qui tunc secundum tantum inire poterat? Opinatur Tillemontius Joannem et Paulum, qui tunc iter parabant, profectionem suam in annum sequentem distulisse.

Aliæ ejus epistolæ.

Joanni autem presbytero et Paulo diacono epistolam dedit 168, Probæ, matronæ Romanæ, adferendam, cui illos commendat, illamque ut frequentius sibi literas mittat precatur. Iisdemque, ut putatur, epistolas sequentes 169 et 170 tradidit, quarum prior Julianæ et iis qui cum illa erant dirigitur, quibus gratias agit, quod illos omnes, quos Romam miserat benignissime excepissent, quodque tam sævos tumultus, qui tum Ecclesiam Orientalem agitabant, compescere studerent: posterior vero Italicæ inscribitur, quam a fortitudine celebrat, quod neque sedandæ Orientali tempestati incumbere desineret; acuitque illam ut in hoc tam laudando studio perseveret.

Diversis quoque per Occidentem episcopis literas hoc circiter tempore misit, vel ut gratias ageret pro pace in Ecclesia Orientali restituenda laborantibus, vel ut acueret et ad constanter agendum inflammaret. Talis est epistola 151 ad Asellum episcopum: tales epistolæ 152, 153, 154, ad episcopos simpliciter inscriptæ, id est, ut ex serie liquet, ad episcopos Occidentales. Iisdem missa fuit epistola 181, ubi dicit illos ab omnibus prædicari atque celebrari, quod etsi tam longe dissiti erant, fortiter strenueque adversus illos qui Ecclesiam perturbabant steterint:

« Quod si », inquit, « necdum importunæ suæ contentioni et injusto bello finem imponere volunt, qui horum a principio malorum auctores fuere, ne vos conturbet illud, neve animos vestros debilitet: quanto enim major vobis exoritur labor, tanto etiam major corona nectetur. »

Venerio quoque Mediolanensi misit epistolam 182, et Hesychio Salonensi in Dalmatia epist. 183: quos perinde laudat a virtute et constantia, et hortatur ut cœpta perficere satagant. Summopere prædicat S. Aurelii Carthaginensis episcopi virtutem, constantiam et loquendi libertatem in epistola 149: quem etsi tanto terrarum intervallo ab se dissitum, sibi tamen caritate conjunctissimum esse significat, ita ut ferventer admodum causam suam defendat, hortaturque illum ut in hoc præclaro certamine perseveret.

Libros duos egregios scribit mittitque ad Olympiadem.

Chrysost. t. 3. p. 441.

Hoc ultimo, ut putatur, exsilii sui anno, librum composuit, cujus vel titulus solus Christianæ philosophiæ summam complectitur: *Quod qui seipsum non lædit, nemo lædere possit.* Hic quidquid ad pium vitæ institutum pertinet, apposite profertur. Quia vero vix contingere potest, ut qui in via salutis incedit, ærumnis non prematur, quantæ utilitatis sint ærumnæ et calamitates, tum ex Scripturis, tum ex sanctorum exemplo palam facit. Post hunc continenter alium librum edidit, cujus titulus: *Ad eos qui scandalizati sunt ob adversitates quæ contigerunt, populique et multorum sacerdotum persequutionem ac perversionem*, etc.: ubi idem fere argumentum persequitur quod in præcedenti libro tractaverat. Agitur hic de ferendis rebus adversis, cujuscumque tandem generis sint, exemploque sanctorum Veteris Novique Testamenti ad eam rem instituuntur Constantinopolitani, qui tunc a scelestis perversisque nominibus vexabantur. Ad eos vero maxime spectat oratio, qui probos videntes a seditiosis nefariisque hominibus vexari, divinam incusarent providentiam. Atticum autem, qui a consceleratis in successorem Arsacii cooptatus fuerat, acerrime perstringit, cum ait cap. 20: *Nihil ergo istorum tibi offendiculo sit, non sacerdos ille nunc depravatus, lupo quovis sævius in gregem insiliens.* Unde comprobari omnino videtur, hunc librum editum fuisse postquam legati Innocentii Papæ, episcopi Orientales, qui cum legatis venerant, aliique multi episcopi, sacerdotes, clerici, et cujusvis generis et conditionis, Attico auctore, pulsi direque vexati fuerant, ut supra vidimus.

T. 3. p. 465.

Per totum autem annum 406 commoda valetudine fruebatur Chrysostomus, ut in Epistola ad Elpidium 142 sat perspicue insinuat, ubi ait se jam Isaurorum tumultibus liberatum, otio ac quiete frui atque in securitate degere. In hyeme autem tunc versabatur, quæ in Armenia asperior esse solebat. Joannes vero imbecillo corpore præditus, dum frigus sæviret, domi se perpetuo includebat, raroque e limine pedem efferebat; indeque factum ut in hyeme illa bona valetudine frueretur. In epistola quoque quarta ad Olympiadem ait se bona valetudine frui, atque in magna securitate esse; adeo ut Armenii ad stuporem usque mirarentur, quod vir adeo imbecilli corporis, intolerandam frigoris vim perferre posset, cum ii etiam, qui tali hyemi assueti erant, hinc non vulgarem in modum afficerentur. Olympiadi autem se misisse ait librum, quo probat neminem lædere posse eum, qui seipsum non lædit, necnon alium librum idipsum comprobantem, quem postremum eum esse cui titulus est, *Ad eos qui scandalizati sunt*, etc., jam nihil dubitamus.

Neque silentio prætereundum id quod paulo antea Olympiadi dixit, se nempe certo in sedem suam restituendum fore. En ejus verba: « Quod si tibi mœroris causam id affert, quod a nobis sejuncta sis, hujus etiam rei lætum finem exspecta. Atque hoc non consolandi animi tui causa nunc dico, sed quia exploratum mihi est ita fore. Nam nisi ita futurum esset, jampridem, nisi me opinio fallit, per mihi illatas calamitates e vita cessissem. Ut enim etiam omnia quæ Constantinopoli perpessus sum prætercam, quanta, postquam ex urbe excessi, in tam longo ac molesto itinere pertuli, quorum multa ejusmodi erant, ut mortem afferre possent; quanta postquam huc veni, quanta postquam Cucuso migravi, quanta denique postquam Arabissi commoratus sum, intelligere tibi licet. » Ita putabat ille Constantinopolin sibi remigrandum esse. Verum alio, quam sperabat, modo res cecidit.

In fine autem epistolæ 4 ad Olympiadem hæc ait: « De Pelagio monacho magno dolore affectus sum. Cogita igitur quot quantisque coronis digni sint qui forti animo in acie steterunt, cum viros, qui tam pie ac sancte tantaque cum tolerantia vixerant, abripi atque in fraudem impelli videamus. » Hic putatur agi de Pelagio hæresiarcha, qui hoc tempore errores suos circa gratiam Dei publicare cœpit.

Inter epistolas Chrysostomi, quas bene multas jam memoravimus, aliæ quædam sunt, quæ nullam vel temporis vel occasionis qua datæ fuere,

præ se ferunt. Hujusmodi sunt epist. 36 ronem quemdam presbyterum et mona- cui sinceræ benevolentiæ signa profert, e se ob tabellariorum penuriam rarius ipsi dare, et pro more rogat de valetudine sua m se faciat. Ejusmodi sunt etiam epistola Rufinum, epistola 58 ad Theodosium ex s, ἀπὸ Δούκων; epist. 63 ad Tranquilli- emdam, epist. 71 ad Malchum, quem ob ortem mœstum solatur; ep. 92 ad Moy- esbyterum, qui monachus fuisse fertur in a regione; epist. 171 ad Montium, epist. 1 Procopium, 195 ad Claudianum, 201 culium, 209 ad Salvionem, quod nomen criptum legitur: alii enim Σαλϐίωνι ha- alii numero plures Γαλϐίωνι, *Galbioni*, ue me ad hanc præferendam lectionem dere.

stolam vero ad Cæsarium monachum in o suo exsilio, ut fertur in titulo, a R. P. a, viro mihi amicissimo, jam reprobatam, ititiam esse pluribus probavimus in Moni- no 3, p. 736.

Orientem totum volitabat Joannis nostri qui Cucusi et postea Arabissi exsul, om- cum populos et pane et verbo Dei pave- onfluebant item Antiocheni ejus invisendi , et Antiochiæ ejus sanctitas prædicabatur. jus adversarios mordebant, atque invidiæ a accensi Severianus et Porphyrius, ac qui- lii episcopi Syriæ, ut alio transferretur mo- eperunt. Clerici quoque qui illos secta- mirabundi dicebant: « Videte mortuum lem, vivos victoresque terrentem, ut pue- rent larvæ. Papæ! ii qui sæcularibus pote- s atque ecclesiasticis opibus succincti sunt testate et cum rerum imperio, sacerdotem , extorrem, corpore infirmum, exsulem ti- t pallent titubantes. » Id cum illi ferre non ossent, impetrarunt ut Arabissum transfer- id curantes videlicet, ut vi vexationum vi- m infirmo corpore in interitum deduce- am autem non minus splenderet virtute, a præstaret Arabissi iis quæ Cucusi jam at, rursus ab aula Imperatoria rescriptum impetrarunt, ut intra brevissimum tempus atum Pityuntem duceretur, locum regionis rum desertissimum, ad litus Pontici maris

lites autem Præfecti Prætorio, qui illum du- t, in via ipsum maxime urgentes, dicebant habere in mandatis; ita ut intelligeretur, si tam dire vexatus in via moreretur Joannes, illos ad majores gradus evehendos esse. Unus tamen ex illis, de præsenti militia minus sollicitus, ali- quam illi furtim exhibebat humanitatem. Alter autem usque adeo ferox et asper erat, ut blandi- tias, queis se occurrentes quidam precabantur ut sancto parceret, pro injuriis haberet, illud unum satagens ut mala morte Joannem necaret. Cum plu- via vehemens decideret, id nihil curans profici- scebatur ille; ita ut in dorso et in pectore aqua- rum rivi decurrerent. Ingentem rursus solis æstum pro deliciis habebat, cum nosset B. Joannis ca- put, Elisæi instar calvum, æstu vexari. In urbe aut vico, ubi balneorum solatium esset, ne mo- mento quidem permittebat infelix ille Joannem morari.

In his omnibus, inquit Palladius (id est, ni fallor, in itinere Arabissum, ubi per aliquod tem- pus mansit, et in itinere Arabisso Pityuntem) per tres menses vir sanctus, difficillimum illud iter agens, veluti sidus coruscans perstabat, in- quit Palladius, habens corpusculum ut pomum in supremis ramis a sole rubens. Cum autem Co- manis appropinquassent, raptim prætergressi, ex- tra muros in martyrio quinque aut sex millibus distante manserunt. Eadem ipsa nocte apparuit Joanni loci illius martyr nomine Basiliscus, qui episcopus Comanorum cum esset, martyrium pas- sus est Nicomediæ in Bithynia sub Maximino, una cum Luciano, presbytero Antiocheno; dixitque illi, « Confide, frater Joannes; crastina enim die simul erimus. » Narrabant autem, cuidam etiam presbytero ibidem manenti prædixisse: Para lo- cum fratri Joanni; venit enim.

Oraculo fidens Joannes, sequenti die milites precatus est, ut ad horam quintam usque ibi per- manerent. Illi vero nihil curantes profecti sunt, atque ad triginta circiter stadia pergentes, ad mar- tyrium unde discesserant redire coacti sunt, quod ille ægrotaret: capitis enim dolore laborabat, quod solis radios ferre non posset. Sic igitur re- versus, splendidas vestes, vita sua dignas, requi- rit, exutusque prioribus, illas induit, omnibus ad calceamenta usque mutatis, atque alias præ- sentibus distribuit. Et sumtis Dominicis symbo- lis, coram adstantibus ultimam orationem emisit: et cum pro more suo dixisset, *Gloria Deo pro- pter omnia*, et ultimum, *Amen*, obsignasset, ap- positus est ad patres suos et ad Christum transiit.

Jo. Chrysostomus Comanis in Ponto moritur.

Sozom. l. 8. c. 28.

Obiit autem 14 Septembris, Honorio septimum et Theodosio iterum consulibus. Tanta autem in sepultura ejus multitudo virginum, monachorum,

Mira in ejus exsequiis monachorum et virginum

frequentia. Socr. l. 6. c. 21. Pallad. p. 101.

et aliorum sanctitate fulgentium, adfuit e Syria, Cilicia, Ponto atque Armenia, ut plerique putarent quasi dato signo eos advenisse. Cum celebritate autem, ut victor athleta, una cum Basilisco in eodem martyrio sepultus est. Adversarii autem ejus, qui illum tam dire vexaverant, variis modis ultionem divinam sunt experti, ut pluribus narrat Palladius p. 157, 158. Arcadius vero princeps iners, qui facile pravis dolosisque consiliis circumveniri poterat, post elapsos septem cum dimidio menses ab obitu Chrysostomi mortuus est; quidam vero ob illatas Chrysostomo calamitates ex Dei vindicta quadragenarium sublatum fuisse putarunt.

Corp... Co... nop... latu... The... l. 5.

Memoria S. Joannis Chrysostomi paulo post obitum ejus per totum orbem restituta fuit. Corpus autem ejus Constantinopolin cum ingenti celebritate relatum fuit anno 438. Theodosius vero junior Imperator, inquit Theodoretus, oculos et frontem loculo admovens, pro parentibus suis supplicavit, petens ut iis, qui per imprudentiam peccassent, veniam concederet.

FR. MATTHÆI DE CHRYSOSTOMO [a] ORATORE BREVE JUDICIUM.

Homiliarum Chrysostomi duo sunt omnino genera. In aliis enim deinceps suo ordine integros litterarum sacrarum libros tractat. Hic in singulis homiliis [b] proponit partem ejusmodi libri, eamque in priore parte homiliæ explicat, ac interdum eadem bis terve resumit et retractat. Secunda pars morum doctrinam spectat, sumta dicendi materia aut a verbis, quæ exposuit, sæpiusque ex paucis et uno, aut a tempore, a personis, a rebus, quæ tunc gerebantur, ita etiam interdum, ut coacta et detorta videatur oratio. Hinc frequentes illæ disputationes contra theatra, ludos circenses, artes magicas, [c] jusjurandum, superstitionem, libidinem, luxum, contra eos, qui in ecclesia inter se confabulabantur, ridebant, saltabant, immo etiam marsupia [d] succidebant, et contra alia effeminati, mollis, effreni et ad interitum ruentis sæculi, veri fidem et modum omnem excedentia vitia. Alterum genus homiliarum aut Ecclesiasticas lectiones Evangeliarii et Apostoli exponit, aut habitum est in certis diebus festis, item variis temporum, rerumque vicissitudinibus et casibus. In his plerumque amplior est oratio [e] et ornatior. Quod inventionem, in secundo maxime genere, attinet, hic nemo Chrysostomi desiderabit ingenium, sæpe vero luxuriam accusabit, modum excessisse culpabit, facilitatem et probabilitatem inventionis requiret. Dispositionem primi generis homiliæ, ut dixi, eandem omnes habent. Ex altero genere paucissimæ subtiliter sunt dispositæ: haud raro propositionem etiam mutat, vel latiorem, vel angustiorem vocabulis subjiciens notionem. Accedit, quod multoties inter ipsa argumenta [f] ad alia delabitur: ægre enim exsultans ingenium compescere potuit. Supellectilem autem oratoriam, flores dico et pigmenta, ubique secum omnem circumfert, ut credas, hominem expugnata Constantinopoli aufugisse cum omnibus suis opulentiæ regiæ, luxusque et magnificentiæ copiis. Reprehenditur etiam partium inæqualitas. Modo exordium [g] dimidiam

[a] De eo, ut interprete, dixi in mea N. Test. editione ad Epistt. Pauli ad Thess. et Timoth.

[b] Ab hac norma tamen recedit in homiliis plerisque in Genesin. Hic enim exordium et peroratio morum præcepta tractat, media pars orationis explicat ῥῆσιν Litterarum sacrarum. Interdum etiam in exordio retractat ea, quæ antea jam exposuerat. In Homiliis in Psalmos verba textus per partes recitat, breviter explicat, ac continuo singulis partibus nectit adhortationes, ita ut in eadem homilia plura ac diversa argumenta ethica occurrant.

[c] Contra jusjurandum pluribus deinceps disputat homiliis t. 2, inde a pag. 57, E.

[d] Vide tom. 1, p. 479, B, sqq.

[e] Hoc ipse Chrysost. t. 1, p. 558, B, appellat, καλλωπίζειν ῥήμασί τε καὶ ὀνόμασι τὴν ἑρμηνείαν. Et t. 5, p. 131, A, ποικίλλειν χρὴ τὸ τῆς διδασκαλίας εἶδος, καὶ νῦν μὲν πανηγυρικωτέρων, νῦν δὲ ἀγωνιστικωτέρων ἅπτεσθαι λόγων.

[f] Ipse hoc sensit. Igitur t. 3, p. 100, E, 102, A, et t. 6, p. 149, C, culpam ejus rei in Paulum apostolum transfert: καὶ γὰρ ἴστε, πολλάκις ἑτέρωθί με βαδίζοντα καὶ τετραμμένον, ἀπαντήσας (ὁ Παῦλος) ἐν μέσῳ τῷ λόγῳ κατέσχε, καὶ οὕτως εἷλεν, ὡς ἐν αὐτῷ πεῖσαι καταλῦσαι τὸν λόγον. Multoties autem ipse revocat se in viam, veluti t. 1, p. 516, D, ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἴωμεν, ἵνα μὴ συνεχεῖς τὰς παρεκτροπὰς ποιώμεθα. Ibid. p. 784, D, ἵνα μὴ τὸ πάρεργον τοῦ λόγου πλέον γενόμενον ἀπάγῃ τὸν λόγον ... ἐχώμεθα τῆς ὑποθέσεως. T. 4, p. 28, C, οὐκ οἶδα, πῶς πάλιν ὑπὸ τῆς ῥύμης τοῦ λόγου εἰς ταῦτα ἐξενεχθέντες, τῆς ἀκολουθίας ἐξεπέσαμεν. Et ibid. E, καθάπερ ὑπὸ χειμάρρου τινὸς σφοδροτάτου παρασυρέντες. Et p. 90, D.

[g] Propter longiora exordia se excusat t. 3, p. 84, C, p. 85, A, p. 115, D, p. 120, A; t. 4, p. 246, C, et alibi.

partem orationis abstulit, modo brevis argumentorum tractatio ingentem post se trahit sermocinationem. In priori[h] genere, cum dicta Litterarum sacrarum explicantur, elocutio interdum non tam tenuis et subtilis est, quod merito probaretur, sed lenta, supina, negligens, fastidium a repetitionibus adferens. In altero genere sæpius nimis quæsita est elocutio, continuis ac dissimilibus translationibus referta, floribus multis et discoloribus obsita, ad ostentationem et aurium voluptatem composita, mole laborans, inflata, tumens et, ut ipsius verbis utar, βρύουσα, βρίθουσα, κομῶσα, σφριγῶσα. Epistolas Chrysostomi nemini magno opere commendaverim, nisi iis, qui historiam exsilii eius cupiunt cognoscere. Paucæ, eæque longiores ad Olympiadem, inter reliquas excellunt; sed excedunt epistolarum modum. Pleræque et sententiis et verbis sunt inter se similes. Τὸ ἠθικόν, quod epistolas familiares inprimis commendat, in his partim cernitur in solis vocabulis formulisque vulgaribus, partim, ut fictum et studio quæsitum, displicet. Sed hæc de vitiis ejus, quæ magnis virtutibus in singulis fere orationibus compensat. Modo enim subtiliter docet, modo acerrime pugnat, modo proprie et eleganter, modo copiose et ornate dicit, modo acumine et ingenio delectat, modo fulmine et tonitru terret. Ad hæc[i] morum, quos oratione exprimit, honestas, sententiarum gravitas et sublimitas, animus, vitiorum, voluptatum, rerum humanarum contemtor, pius et religionis acerrime studiosus. Ac profecto, si Athenis aut Romæ, modestis hominum et compositis moribus et inter auditores graves veræque eloquentiæ æstimatores et judices dixisset, simillimum eum haberemus Æschini et Ciceroni, post quos secundas ferre tertiasve ipsi honestum est.

h Iis, qui nondum adsueti sunt orationi Chrysostomi, si tamen exegetica ejus in N. Testamentum legere velint, auctor sim, ut a commentario in Epistolam ad Galatas incipiant, desinant in commentario in Actus, qui est omnium infimus. Minori quidem cura commentarium in Epistolam ad Galatas elaboratum dicit Montefalconius, sed cura profecto est eadem, et oratio multo est pressior et adstrictior. In interpretatione V. Testamenti sibi est dissimilior, Origene tamen multo superior; tametsi hic, nescio utrum dicam Hebraice, an Hebraica, apprime caluisse credatur. Equidem certe ex istius scriptis hoc discere non potui, nec Huetius.

i Uti enim inter oratores Græcos, non Christianos, civili virtute commendanda nemo honestate antecellit Isocratem: ita Chrysostomus, post Christum et Apostolos, de virtute Christiana dicens, neminem inter Christianos Græcos, ne dicam inter Latinos, gravitate superiorem aut similem habet.

178

SYNOPSIS

EORUM, QUÆ IN OPERIBUS CHRYSOSTOMI OBSERVANTUR.

PROLOGUS.

Rem operosam atque hactenus intentatam aggredimur, cum ad lectoris commodum ea quæ in tam ampla tot voluminum mole dispersa sunt, secundum materiæ ordinem, unum sub conspectum ponere destinamus. At enim non iis modo, queis immensa illa opera legere non vacat per otium, sed iis etiam qui diuturna lectione totos duodecim tomos evolvent, difficile admodum esset omnia secundum argumenti rationem excerpere et in certa capita distribuere; nimirum quæ ad doctrinam et theologiam, quæ ad disciplinam et ritus varios tum Antiochenos tum Constantinopolitanos; innumera illa quæ de hæreticis et hæresiarchis passim occurrunt; miscellanea multa quæ in argumentum aliquod redigere in promtu non est. Demum πάρεργα frequentissima quæ in similitudinibus adhibet Chrysostomus, ubi infinita pene ad ritus et mores sui temporis pertinentia, quæ ad religionem non spectabant, in comparationibus recenset. Hæc omnia in diatribas quinque distributa jam proferemus. De stylo etiam ejus aliqua dicere animus erat : sed quia in Præfatione primi tomi hac de re luculenter actum est, id retractare supervacaneum fore diximus.

179

DIATRIBA I.

De iis quæ ad doctrinam spectant et ad theologicas opiniones illius ævi.

De substantia Dei deque Trinitate Personarum ea non raro profert Chrysostomus, quæ Christiani omnes profitentur. De Incarnatione vero Christi et ejus cum Patre æqualitate innumeris in locis agit ut Anomœorum tela propulset, qui tunc Antiochiæ et Constantinopoli contra Catholicos velificabantur : neque est ea in re diutius immorandum. Contra Anomœos autem concertans duas in Christo voluntates fuisse pugnat, et Monothelitarum qui postea exorti sunt, quasi data opera hæresim profligat. (T. 1. p. 511. a.)

Baptismi ritum ita describit Chrysostomus : Qui baptizandi erant per dies triginta ad sanctum illud lavacrum apparabantur : antequam tingerentur hæc verba proferebant : *Abrenuntio tibi, satana, et pompæ tuæ et cultui tuo, et conjungor tibi, Christe* : illis vero addere jubebantur, *Credo in resurrectionem mortuorum*. Posteaque ter in unda mergebantur. In homilia vero sexta in Epistolam ad Colossenses, ita refert verba ab eo qui baptismum accepturus erat prolata : *Abrenuntio tibi, satana, et pompæ tuæ et cultui tuo et angelis tuis*. Illud vero, *et angelis tuis*, in præcedenti non habetur : sed illa prior Antiochiæ descripta fuit, posterior vero Constantinopoli, ubi fortasse levis illa diversitas in usu erat. Baptismus vero, inquit ille, non dabatur in Pentecoste, quam vocat ille metropolin festorum : (T. 2. c. — T. 379. — T. 370. — T. 9. c.)

quia nempe fideles Spiritus sancti descensui unice addicti, cætera in tempus aliud mittebant. Sæpe vero carpit eos, qui baptismum usque ad mortem differebant, ac quæ hinc mala et pericula sequantur recenset. Baptismi vero nomina multa erant, inquit, nempe lavacrum regenerationis, illuminatio; vocabatur etiam sepultura, circumcisio, crux; imo alia quoque nomina pro baptismate in usu erant.

De Eucharistiæ sacramento nullus patrum veterum est, qui luculentius verba fecerit. Libro namque tertio de Sacerdotio, postquam sacerdotum dignitatem extulerat, qui stant, inquit, prope illam immortalem naturam, paulo postea dicit : « Nam si non potest quis intrare in regnum cælorum, nisi per aquam et spiritum regeneratus fuerit, etiam qui non manducat carnem Domini, nec bibit ejus sanguinem, æterna vita privatur. » In Homilia item de Proditione Judæ dicit hæc verba, *Hoc est corpus meum*, transformare ea quæ proposita sunt, et diabolum insiliisse in Judam postquam mensæ divinæ particeps fuerat, non corpus Domini, quod ille acceperat, despiciens, sed ipsius Judæ impudentiam contemnens. Corpus et sanguinem Christi vere in Eucharistia esse bis dicit etiam in Homiliis in Matthæum. Commentario autem in Epistolam secundam ad Corinthios in hæc verba, *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?* hæc clarissime dicit, ὅτι τοῦτο τὸ ἐν ποτηρίῳ ὂν ἐκεῖνό ἐστι τὸ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ῥεῦσαν, *Hoc quod in calice est, illud ipsum est quod ex latere fluxit*. Cum majori etiam ἐνεργείᾳ, hæc de corpore Christi in Eucharistia loquitur in Homil. secunda in Epistolam secundam ad Timotheum : « Et hoc igitur corpus Christi est et illud. Qui vero putat hoc minus illo esse, is nescit Christum etiam nunc adesse et operari. » Hic vero loquitur de sacerdote sacrificium offerente.

Circa pœnitentiæ sacramentum de confessione loquens, lucifugis errandi materiam, recte sentientibus scrupulum injecit Chrysostomus, cum Oratione quinta de Incomprehensibili dicit : « Non te in theatrum conservorum tuorum duco, neque hominibus peccata revelare cogo : conscientiam tuam expende coram Deo, ostende ipsi vulnera, et ab eo medicamenta postula. » Hac de re non paucos hærentes vidi, nonnullosque dubitantes an illo ævo confessio peccatorum sacerdoti facienda in usu esset Antiochiæ, ubi hæc dicta protulit Chrysostomus. Non advertentes ipsum libro tertio de Sacerdotio dicere, sacerdotes prorsus purgandi potestatem accepisse, et post regenerationem admissa peccata condonare posse : atque adeo, cum de confessione peccatorum loquitur, id sæpe de hoc sacerdotum ministerio intelligendum esse; ut cum dicit, post peccatum ad confessionem esse pergendum, et confessionem communioni esse præmittendam. Clarius rem profert, cum sacerdoti ulcera esse manifestanda pronuntiat, τῷ ἱερεῖ δεῖξον τὸ ἕλκος : per confessionem enim, inquit, peccatorum sarcina deponitur. Licet vero passim dicat ille, in precibus confessionem Deo emittendam esse; in memoratis locis confessionem etiam sacerdoti faciendam esse declarat.

T. 1. p. 384. b. c.

T. 1. p. 26. c. p. 31. e: 32. a. d. 151. e. et alibi. p. 611. d.

T. 2. p. 42. e. p. 407. b.

Jam ad quæstionem veniamus, quæ haud diu post obitum Chrysostomi agitata fuit, imo in extremis ejus vitæ annis suborta est; quæque ævo nostro per integrum pene sæculum multorum ingenia exercuit; de gratia nempe et libero arbitrio. Julianus enim et Anianus Pelagiani, Chrysostomum sibi favere dictitabant : et Cassianus, qui Chrysostomo hæserat, Semipelagianorum hæreseos auctor habetur. Qui autem hujusmodi hæresibus nomen dederant, tantum doctorem putabant in homiliis suis favere sibi, ejusque testimoniis utebantur, ut dictis suis auctoritatem conciliarent : et loca haud dubie proferebant, quæ videbantur suæ tuendæ sententiæ opportuna. Cum enim circa gratiam et liberum arbitrium nihildum esset ortum vel scrupuli vel disceptationis, neque esset res tam difficilis certis vocum limitibus circumscripta : quid mirum, si Chrysostomus in concionibus, quas plerumque ex tempore pronuntiavit, quædam protulerit circa gratiam Dei, quæ, si secundis curis et accuratius tractasset, emendavisset haud dubie? ut et Augustinus quæ pridem de gratia Dei senserat, abjecit omnino, cum ea de re tot scribendis libris operam dedit.

Chrysostomi loca hic referimus : Homilia in dictum illud Pauli, *Habentes autem eumdem Spiritum fidei* etc., hæc habet num. 5 : « Illud nimirum ostendere volens, quod initio credere, et parere vocanti, nostræ est bonæ mentis : at postquam jacta fuerint fidei fundamenta, jam opus est auxilio Spiritus, ut in nobis perpetuo maneat inconcussa et inexpugnabilis. Neque enim Deus, neque Spiritus gratia nostrum prævenit propositum; sed tametsi vocet, exspectat tamen, ut sponte et propria voluntate accedamus, ac tum demum cum accesserimus, nobis suum totum exhibet auxilium. » Simile quidpiam dicit Homil. in Joannem hæc Evangelii verba explicans : *Conversus*

T. 3. p. 264. c.

T. 8. p. 107. d.

autem Jesus, et videns eos sequentes, dicit eis: Quid quæritis? Pergit ille : « Hinc docemur Deum donis non prævenire voluntates nostras; sed ubi nos incepimus, cum voluntatem præmisimus, tunc plurimas dat ille nobis salutis occasiones. »

T.4.p.569. a. b. Homilia autem 59 in Genesim rem ita explicat, ut secum ipse pugnare videatur. Nam de Jacobo Isaaci filio loquens hæc habet : « Licet superno præsidio fretus fuerit, attamen quod suum erat prius exhibuit. Ita sane et nos persuadeamus nobis, licet millies enitamur, nihil tamen prorsus recte agere posse, nisi superno auxilio adjutos. Sicut enim nisi illo subsidio fruamur, nihil umquam possumus recte agere : ita, nisi quod nostrum est attulerimus, non poterimus supernum auxilium obtinere. » Si namque initium et fundamenta fidei sine Dei auxilio ponere possumus, ut ille supra dixit, quomodo verum esse poterit illud quod hic adjicit, nos nempe *nihil umquam*, οὐδὲν οὐδέποτε, recte agere posse, nisi superno auxilio adjutos?

Quia enim de gratia et libero arbitrio nihildum in Ecclesia statutum fuerat, non tanto scrupulo quæ sese menti offerebant, orator noster ea de re enuntiabat, qui si ea ad trutinam excussisset, saniora haud dubie dedisset; sed non licebat oratori quotidie ferme et ex tempore sæpe declamanti serio verbis et dictis omnibus advigilare, in rebus maxime quæ nondum publicis Ecclesiæ legibus assertæ fuerant. Cæterum quam a Pelagiana hæresi aversus esset ipse testificatur in fine Epistolæ quartæ ad Olympiadem, ubi dicit : « De Pelagio monacho magno dolore affectus sum : cogita igitur quot quantisque coronis digni sint qui fortiter in acie steterunt, cum viros, qui in tanta pietatis exercitatione et tolerantia vixerunt, subripi videamus, οὕτω φανῶσιν ὑποσυρόμενοι. » T. a.

Hic de Pelagio hæresiarcha agi cum multis viris doctis existimo. Erat enim ille monachus, erroresque suos spargere cœpit, quando Chrysostomus exsul extremum vitæ curriculum agebat anno circiter 407. Quæ omnia ad Pelagium hæreseos auctorem spectare videntur, atque ita cum illo consonant, ut non alius Pelagius quærendus videatur.

DIATRIBA II.

De disciplina ævo Chrysostomi, deque ritibus variis tum Antiochenis tum Constantinopolitanis : et de Liturgia.

Circa cultum venerabilis crucis Domini, sanctarum reliquiarum et imaginum, etiamque intercessionem et invocationem sanctorum, illa passim profert Chrysostomus, quæ hodiernum Ecclesiæ morem prorsus exprimant. Singulare prorsus est id, quod de S. crucis cultu dicit ille : « Nihil Imperatoriam coronam sic exornat ut crux, universo mundo pretiosior; et ejus figura, quam olim omnes exhorrescebant, ita certatim exquiritur ab omnibus, ut ubique reperiatur, apud principes et subditos, apud mulieres et viros, apud virgines et nuptas, apud servos et liberos : nam illud omnes signum frequenter imprimunt in membrorum meliori parte, et in fronte ceu in columna figuratum quotidie circumferunt. Hoc in sacra mensa, hoc in sacerdotum ordinationibus, hoc rursum cum corpore Christi et mystica cœna refulget. Hoc ubique celebratum videre est, in domibus, in foro, in desertis, in viis, in montibus, in saltibus, in collibus, in mari, in navibus, in insulis, in lectis, in vestimentis, in armis, in thalamis, in conviviis, in vasis argenteis et aureis, in margaritis, in parietum picturis, in corporibus brutorum male affectis, in corporibus a dæmone obsessis, in bellis, in pace, in diebus, in noctibus, in choreis tripudiantium, in sodalitiis sese macerantium : adeo certatim donum hoc mirabile, ejusque ineffabilem gratiam omnes perquirunt......Ubique illa fulget, in parietibus domorum, in tectis, in libris, in urbibus, in vicis, in incultis, in cultis locis........ Illud vero ipsum lignum, in quo sacrum corpus passum et crucifixum est, cur certatim omnes adeunt? cur particulam ejus multi sumentes auro inclusam, tum viri tum mulieres a collo suspendunt ad ornatum, etsi damnationis symbolum hoc lignum fuit? Imo Imperatores posito diademate crucem suscipiebant. » (T.1.p.570. e.—p.571. e.; T.1. d.)

Hæc sæpius dicit in orationibus contra Judæos, additque signo crucis adversariam potestatem omnem fugari. Singulare autem omnino est id, (T.1. a.)

quod bis profert Chrysostomus, cujus hic verba adscribam : « Sed ecce crux nunc ipsa vita evasit honorabilior et splendidior, et omnes eam in fronte circumferimus ; non solum non erubescentes, sed etiam gloriantes, » Alibi dicit illam in fronte fuisse depictam. « Idcirco, » inquit, « et domi, et in parietibus, et in fenestris, et in fronte et in mente, illam cum multo studio depingimus, ἐπιγράφομεν. « Omnes eam in fronte circumferimus, » inquit, « non solum non erubescentes, sed etiam gloriantes. Non modo enim populares, sed et ii qui sunt diademate redimiti, eam potius in fronte gestant quam diadema. »

[p.259.] [p.551.] [p.259.]

De honore atque cultu sanctorum, præcipueque martyrum reliquiis præstito frequenter agit Chrysostomus [illegible]

[illegible]

rum delegit ac seorsum in puro mundoque loco collocavit. Ipse quoque Chrysostomus exsul Rufino presbytero reliquias martyrum misit, minime dubias, inquit, quas ab Otreio Arabissi episcopo acceperat. Plura possemus addere, sed hæc satis sunt. Cultum enim ille reliquiarum adeo frequenter celebrat, ut nihil ea de re dubii supersit.

[T.3. p.672. d.]

Nec minus clare loquitur de invocatione et intercessione sanctorum et martyrum. Cum Antiocheni adversa valetudine laborantes ad Judæos, qui præstigiis ad morbos depellendos utebantur, confugerent, ut a talibus illos avertat, his avocat verbis : « Proinde tu quoque, si videris te puniri a Deo, ne profugias ad ejus inimicos Judæos, ne magis etiam illum in te provoces; sed ad amicos illius martyres, atque sanctos, qui illi placuerunt, quique multum apud illum habent auctoritatis. » Homilia vero in sanctum Meletium : « Oremus itaque omnes simul tam magistratus, quam privati, tam servi quam liberi, beatum ipsum Meletium harum precum socium accipientes. »Et alibi clarissime : « Id scientes, dilecti, confugiamus ad sanctorum preces, et oremus ut pro nobis intercedant. Sed non illorum precibus tantum confidamus, sed et ipsi nostra, ut oportet, dispensemus recte, et ad meliora converti nitamur, ut locum demus orationi, quæ pro nobis funditur. » Alia non pauca proferenda suppeterent; sed in re certissima non est diutius immorandum.

[T.1.p.683. b.] [T.2.p.523. a.] [T.4.p.449. b. c.]

Ecclesiæ multæ illo ævo martyria appellabantur. Martyrium vero initio ecclesiam martyrum significasse videtur; ac semper frequentius pro ecclesia martyrum accipitur, sed pro aliis etiam ecclesiis nonnumquam adhibetur. Illo autem ævo tum ecclesiis, tum martyriis magnus exhibebatur honor et reverentia. Cum in ecclesiam intrarent, manus abluebant, itemque antequam precarentur : « Quemadmodum enim, » inquit, « solenne est ut fontes præsto sint ante oratoria, ut adoraturi Deum manus prius lotas inter precandum attollant : ita pauperes fontium vice ante fores collocaverunt majores nostri ; ut quemadmodum manus abluimus aqua, sic prius per beneficentiam abstersa anima, tum demum preces nostras offeramus. » In more erat etiam, ut qui in ecclesiam intrarent ejus vestibula oscularentur. Intra ecclesiam vero mulieres tabulis ligneis a viris sequestrabantur : quam rem a majoribus constitutam ita profert Chrysostomus : « Oporteret utique intus esse murum qui vos a mulieribus sequestraret : quia vero id non vultis, necessarium esse putarunt patres nostri, ut saltem ligneis tabulis vos

[T. 2. p. 14. not. e.] [Vide notam et Glossarium Cangii Græco-Latinum.] [T.8.p.433. c. d.] [T.3.p.289. d.] [T.7.p.712. b.]

separaremus. Ut a senioribus ego audivi, initio hi parietes non fuere. »

Rem singularem docet Chrysostomus quod nempe in mysteriis Christiani Antiocheni se mutuo amplecterentur; ut multi unum efficerentur, atque communes preces funderent pro non initiatis, pro infirmis, pro orbis fructibus, pro terra, pro mari. Morem autem veterem, quem mirabilem dicit, in memoriam revocat : « Coacti autem, » inquit, « tunc fideles omnes post auditam doctrinam, post orationes, post mysteriorum participationem, soluta synaxi, non statim domum concedebant; sed divites et opulentiores, alimenta et fercula e domibus suis afferentes, pauperes advocabant, communique simul mensa fruebantur, communibus epulis atque conviviis in ipsa ecclesia. » Ait porro celebritates illas in meridie, τῆς ἡμέρας μεσούσης, plerumque solvi.

T.8.p.464. d.

T.3.p.244. e.

De præcipuis per annum diebus festis non semel agit doctor noster. De natali vero die Christi hæc narrat in concione quam habuit anno 386 : illam nempe solennitatem nuper ac nondum elapsis decem annis ab Occidente, ubi ab exordio celebrata fuerat, Antiochiam allatam fuisse. Quia vero plurimi diem festum hujusmodi quasi novum ac nuper inductum detrectabant, multis argumentis probat ille natalem Christi in vigesimam quintam Decembris incidere. Veteres tamen Ægyptii et Orientales omnes, ut concors omnium sententia est, simul Epiphaniæ Natalisque Domini festum die sexta Januarii celebrabant : at circa medium sæculi quarti invecta easdem in regiones consuetudo fuit ut vigesima quinta Decembris natalem diem celebrarent. Verum priscam illam consuetudinem ad ætatem usque suam in Ecclesia Jerosolymitana obtinere testis est Cosmas Ægyptius, quem edidimus anno 1706 : idipsumque confirmat Joannes Nicænus, dum ait asseverare Jerosolymitanos, Jacobum fratrem Domini, primum Jerosolymorum episcopum, ad natalem Christi celebrandam Januarii sextum diem assignavisse.

T.2.p.354. Vide Monitum.

Verum diu ante in Antiochenam Ecclesiam invectus fuerat ritus celebrandi natalem Christi die 25 Decembris. Ait enim ille Homilia in S. Philogonium : « Instat enim festum, omnium festorum maxime venerandum atque tremendum : quod si quis appellet omnium festorum metropolin, haudquaquam aberret. Quodnam autem hoc est? Christi in carne Natalis. Ab hoc autem festum Epiphaniorum vel Theophaniorum, sacrum Pascha, Ascensio, et Pentecoste originem ac fundamentum ducunt. Nisi enim secundum carnem natus esset Christus, non baptizatus fuisset; nam id festum Theophaniorum est : nequaquam fuisset crucifixus, quod est festum Paschæ : non misisset Spiritum sanctum, quod est festum Pentecostes. »

T.1.p.497. b.

Post Natalem ergo Christi dies Epiphaniæ, seu Theophaniorum (nam utroque nomine appellatur) magno cultu celebrari solebat. Illo die baptismatis Christi quoque festum agebatur, et ad mysteriorum participationem advocabantur fideles omnes. De Paschatis festo quædam supra dicit Chrysostomus quæ explicatione opus habent : Si Christus, inquit, secundum carnem natus non esset, non fuisset crucifixus, quod est Pascha, οὐκ ἂν ἐσταυρώθη, ὅπερ ἐστὶ τὸ πάσχα. Queis significare videtur, Christum in die Paschatis crucifixum fuisse. Ubi observandum illud est, quod in secunda parte octavi tomi diximus in Monito ad sermonem de Paschate, quem inter spuria locavimus. Scriptor enim ille videtur omnino distinguere Pascha a Dominica Resurrectionis. Neque modo in Oriente, sed etiam in Occidente talem fuisse distinctionem comperimus. Gregorius enim Turonensis, ordinem a Perpetuo antecessore suo statutum referens, Resurrectionem Domini prius quam Pascha celebratam exhibet hoc pacto :

Sexto Calendas Aprilis Resurrectione Domini nostri Jesu Christi, ad Basilicam Domni Martini.

Pascha, in Ecclesia.

Die Ascensionis in Basilica Domni Martini.

Ubi notat Ruinartius noster : ***Festum Paschatis a festo Resurrectionis distinguitur in vetustioribus Kalendariis , ubi Resurrectionis festum die 27 Martii recolitur ; Pascha autem, ut omnes norunt, pro varietate lunæ semper celebratum in Ecclesia fuit.*** An quid simile tempore Chrysostomi observatum Antiochiæ fuerit videant eruditi. Diem vero natalem Christi vocat supra Chrysostomus metropolin festorum : in loco etiam supra memorato Pentecosten quoque vocat metropolin festorum : sed talis appellatio utrique competere potest, quia dies natalis est fundamentum, Pentecoste vero complementum festorum.

De diaconis loqui videtur, quando dicit illorum officium esse, ut improbos et palam scelestos arceant a participatione corporis et sanguinis Christi. Additque illos tunica alba et splendente

amictos in ecclesia circuire. Cætera quæ ad diaconos spectabant mox adferemus, ubi de Liturgia.

Catechumeni qui Mysteriis initiabantur, in mystica precatione hæc primo verba proferebant : *In quo clamamus, Abba pater.* Cum initiabantur autem, hæc pacta cum sacerdotibus inibant : Satanæ et angelis ejus abrenuntiabant, promittebantque se ad illos numquam esse deflexuros. Quapropter mulieres et parvuli, ut contra diaboli insidias in tuto essent, evangelia e collo suspendebant, atque ad majorem custodiam ubique circumferebant.

Recens natis pueris ad libitum parentum nomina imponebantur : quidam sanctorum, alii avorum et proavorum nomina indebant, vel eorum qui genere clari fuerant. Verum hortatur Antiochenos Chrysostomus, ut sanctorum qui virtutibus fulserunt filiis nomina tribuant. Illud vero factum deprehenditur in Encomio S. Meletii, antequam hoc consilium daretur. « Nam cum eum (Meletium) a principio, inquit, in civitatem ingressum accepissetis, unusquisque filium suum ejus nomine appellabat, per appellationem existimans se in domum suam sanctum introducere, missisque patribus, avis et proavis, matres beati Meletii nomen imponebant liberis, quos pepererant. »

Mos erat Antiochiæ, ut adolescentes ad monasteria mitterentur, ut ibi per quoddam tempus ad mores informandos degerent. Qua de re Chrysostomus : « Ergo nec filios nostros a deserti commoratione ante tempus abducamus ; sed sinamus disciplinas altius imprimi, et plantas radicibus firmari. Etiamsi decem, etiamsi viginti annos in monasterio ali oporteat, ne turbemur, nec mœrore afficiamur ; quanto enim diutius in gymnasio exercitabitur, tanto majores adipiscetur vires. »

Erant illo ævo virgines Christianæ multæ, quæ per totam vitam a nuptiis abstinerent, ac virginitatem perpetuam profiterentur. Constantinopoli vero quidam virgines nonnullas secum inducebant domum, specie quidem, ut ceu fratres cum sororibus caste viverent; sed ex tali consortio quanta parerentur mala, haud difficile est augurari. Has vero virgines συνεισάκτους, *subintroductas*, vel simul inductas appellabant. Erant item aliæ virgines opibus pollentes, quas κανονικάς, *regulares*, vocabant. Hæ cultui corporis admodum studebant, et viros inducebant ut secum domi manerent. Contra tam exitialem pestem pro more suo declamat Chrysostomus.

De funebri luctu, qualis suo tempore in usu erat, hæc ille refert : « Nos qui jam sub gratia sumus, sub certa spe resurrectionis, quibus omnis tristitia interdicitur, qua fronte mortuos nostros gentilium more plangimus, ululatus insanos attollimus, veluti alio genere bacchantes, conscissis tunicis pectora nudamus, verba inania et nænias circa corpus et tumulum defuncti cantamus? Postremo etiam qua ratione vestes nigras tinguimus (sic), nisi ut nos vere infideles et miseros, non tantum fletibus, sed etiam vestibus approbemus? » Nemo tunc sepulcra in urbibus construebat. Qui mos ab antiquis manarat tam Græcis, quam Romanis, ut vidimus in Antiquitate explanata T. V, p. 18 et 19. Constantinopoli vero Imperatores, qui in ecclesia SS. Apostolorum tumulabantur, non prope Apostolos, sed foris ad ipsa limina optaverunt corpora sua speliri, atque ita pergit Chrysostomus, Imperatores piscatorum ostiarii facti sunt.

[T.6.p.306 col. 2. b. c] [T.7.p.711 a. b.] [T.1.p.570 d.]

Λιτανεῖαι, *litaniæ*, memorantur a Chrysostomo in concione, quam Constantinopoli habuit in die Paschatis anno 399, cujus locum totum hic afferendum putamus : « Ante tres dies, irrumpente pluvia, atque omnia secum trahente, et ab ore, ut ita dicam, agricolarum mensam rapiente, comatas spicas dejiciente, cæteraque omnia per humidæ materiæ copiam devastante, litaniæ et supplicationes fuere, totaque civitas nostra quasi torrens ad loca Apostolorum currebat, advocatosque implorabamus sanctum Petrum et beatum Andream, item par illud apostolorum, Paulum et Timotheum. » Hic litaniæ processionem cum cantu haud dubie significant, qua populus Chrysostomo pastore et duce ad ecclesias properabat : quæ λιτανεῖαι, λιταί etiam alibi vocantur.

[T.6.p.273 b.]

Lectoris vero officium sic ille describit in Homilia octava in Epist. ad Hebræos Constantinopoli habita : « Atqui singulis hebdomadis hæc vobis vel ter leguntur : et cum lector, ἀναγνώστης, ascenderit, dicit primum cujus sit liber, nempe hujus vel illius prophetæ, aut apostoli, aut evangelistæ : tunc illa dicit, ut ea vobis clariora sint, et non solum sciatis quæ illic sita sunt, sed et causam eorum quæ scripta sunt, et quisnam ea dixerit. »

[T.12.p.91. b.]

Liturgia.

Liturgiam nomine Chrysostomi dedimus in fine duodecimi tomi, qualis diu post Chrysostomi ævum in usu fuit, in qua, ut notavit Savilius,

multa habentur quæ infimi ævi notam præ se ferunt : quæ nihil pene refert eorum, quæ variis in locis Chrysostomus de sui temporis Liturgia commemorat. Quapropter e re fore visum est, si ea hic recenseamus, quæ passim in ejus operibus de Liturgia occurrunt. Et quidem ipsum Liturgiæ ordinem in hac recensione servare peroptassem ; verum id admodum difficile est, imo fieri omnino nequit : loca enim illa Liturgiæ ita excerpta sæpe adducuntur, ut nescias ad quam Liturgiæ partem pertineant.

Liturgia vero, quam Pascha vocat Chrysostomus, ter et aliquando quater in hebdomade celebrabatur. Ejus verba referre ne pigeat. « Non enim, » inquit, « idem sunt Pascha et Quadragesima ; sed aliud Pascha, aliud Quadragesima ; siquidem Quadragesima semel in anno fit, Pascha vero ter in hebdomada, nonnumquam etiam quater, vel potius quotiescumque volumus. Est enim Pascha non jejunium, sed oblatio et sacrificium, quod in singulis fit collectis. » (T. 1. p. 611. a.)

Mysteria januis clausis celebrabantur, et non initiati abigebantur ; nesciebant enim virtutem calicis. (T. 7. p. 288. c.) Sacerdos autem « manum tollens in altum, altius et ipse stans, in tremendo illo silentio vociferans, alios quidem vocabat, alios vero arcebat : non hoc manu faciens, sed lingua clarius et apertius quam manu. Nam vox illa in nostras aures incurrens, tamquam manus alios quidem expellit et ejicit, alios autem introducit et sistit. » (T. 2 p. 226. c. — T. 12. p. 170. e. 171. a.)

Quæ de Liturgia in tanta operum sylva hinc et inde refert Chrysostomus, vix, ac ne vix quidem, ut jam dixi, suo ordine recensere possumus. De hujusmodi ordine quidpiam commemorare videtur homilia decima octava in Epist. secunda ad Corinthios : « Omnibus, » inquit, « unum corpus, unum poculum proponimus : in precationibus quoque populum videtis multum conferre. Etenim pro energumenis, et pro iis qui in pœnitentia sunt, communes et a sacerdote et ab ipsis preces fiunt : atque omnes unam eamdemque precem emittunt, precem, inquam, misericordia plenam. Rursus cum eos, qui sacrosanctæ mensæ participes esse nequeunt, a sacris septis arcemus, ineunda est altera oratio, in qua omnes humi jacemus, omnes æque consurgimus. Ad hæc, cum pax danda vicissimque accipienda est, omnes mutuo nos exosculamur. Jam in tremendis quoque mysteriis, ut sacerdos pro plebe, ita plebs pro sacerdote vota facit. Hæc enim verba : *Et cum spiritu tuo*, nihil aliud quam hoc significant. Rursus ea oratio, qua Deo gratiæ aguntur, communis est. Neque enim ipse solus gratias agit, sed etiam plebs universa. Nam cum prius illorum vocem sumsit, atque illi assenserunt id digne et juste fieri, tum demum gratiarum actionem auspicatur. » (T. 10. p. 568. b.)

De sacerdote mysteria celebrante hæc dicit homilia tertia in Epist. ad Colossenses : « Cum ingressus fuerit is qui præest Ecclesiæ, statim dicit, *Pax omnibus ;* quando concionatur, *Pax omnibus ;* quando benedicit, *Pax omnibus ;* quando jubet salutare, *Pax omnibus ;* quando peractum fuerit sacrificium, *Pax omnibus.* Et rursus in medio, *Gratia vobis et pax.* » (T. 11. 348. c. p. 347.)

Verum hæc pauca nobis subindicant de sacerdotis in Liturgia dictis et gestis, deque eorum inter se ordine. De Liturgiæ certe initio, deque precibus et aliis, quæ Præfationi, ut vocamus, præmittebat sacerdos, nihil habet Chrysostomus. Præfationis autem hæc verba refert : Sacerdos dicebat : ἄνω σχῶμεν ἡμῶν τὸν νοῦν καὶ τὰς καρδίας, *Sursum habeamus mentem et corda.* Respondebat populus, ἔχομεν πρὸς τὸν Κύριον, *Habemus ad Dominum.* (T. 2. p. 3[..] c.) Ut vero liquidum videtur ex præcedentibus, pergebat sacerdos, *Gratias agamus Domino Deo nostro ;* populus vero, *Dignum et justum est.* Id vero significat ille, cum dicit supra : *Atque illi assenserunt id digne et juste fieri.* Pergit ille : *Tum demum gratiarum actionem auspicatur.* Præfationem nimirum proferebat sacerdos nostræ non absimilem.

In oblatione vero dicebat sacerdos : *Sive volentes, sive inviti peccavimus, condona :* queis similia habentur in Liturgia illa, Chrysostomi nomine a nobis publicata Tom. 12, p. 784. (T. 12. 366. c.) Quandonam autem hæc verba diceret, *Oremus omnes communiter*, non indicatur a Chrysostomo qui illa profert. (T. 11. p. d.)

Martyres etiam in Liturgia memorabantur. Nomina quoque patronorum et benefactorum semper in sacris oblationibus proferebantur, additis precibus pro villis eorum et prædiis. (T. 9. p. d. et p. b.) Mortuorum etiam memoria celebrari solebat *in venerandis atque horrificis mysteriis.* (T. 1 217. c.)

Hæc de sacerdote sacra peragente : nec pauciora de diacono refert, qui divinis mysteriis intererat, sæpeque alta voce populo monita dabat, quæ illo, quo dicebantur, ordine recensere in promtu non est. Clamabat autem, ὀρθοὶ στῶμεν καλῶς, *Erecti stemus probe :* quibus verbis, non ut corpus modo, sed ut animum etiam erigeret, adstanti plebi significabat. (T. 1. p. c.) Subinde etiam alta voce sic plebem monere solebat : ἐπιγινώσκετε ἀλλήλους, *Alii alios* (T. 1. p. b.)

noscite; ut videlicet internoscerent, num impii, scelesti, vel judaizantes secum intermixti essent.

Precationem autem, dum sacra peragerentur, plebi suggerebat, quam ipsis verbis retulit Chrysostomus (88.): *Oremus pro episcopo et senectute et patrocinio, ut recte tractet verbum veritatis, et pro iis qui hic sunt et ubique terrarum.* Addebat etiam (76.): *Pro iis qui in Christo defuncti sunt, et pro iis qui illorum memoriam faciunt.*

Vocem porro, quam sæpe clamando repetebat diaconus hæc erat (134 59. a.), πρόσχωμεν, *Attendamus*: quam ego sæpe audivi Romæ a diacono dictam, cum Liturgiæ Græcorum animi causa interforem. Observandum autem est, quod hic addit Chrysostomus, nempe post illam vocem, lectorem incipere prophetiam Isaiæ; quæ vox præmissa fuerat, ut attentiore animo plebs prophetam audiret. Hæc porro adjicit etiam S. doctor in sermone de Ascensione (48.): « Audi in precatione diaconos semper dicentes, *Angelum pacis rogate.*»

(98.) Diaconi officium erat tumultum compescere, sicubi in ecclesia oriretur: quamobrem monet ille ut, si quis alium dicteriis impetat, vel risui, cachinnis et fabulis incumbat, diaconus advocetur, qui sedet futilia illa, et modeste agere compellat.

De sacerdotibus autem et diaconis hæc continenter refert Chrysostomus (T.1.p.614. c.): « Sacerdotes etiam cum benedicturi sunt, ubi prius pacem vobis apprecati fuerint, deinceps incipiunt benedicere. Et vero diaconus, dum cum aliis precari jubet, hoc quoque imperat in oratione, ut angelum pacis rogemus, et quæ proposita sunt, cuncta pacifica: et ab hoc conventu vos dimittens hoc vobis precatur dicens: *In pace discedite.*»

Neque prætermittendum est id quod dicit Chrysostomus de dæmoniacis et mente captis, vel energumenis, qui antequam mysteria celebrarentur, a diacono inducebantur et capita inclinare jubebantur (T.1.p.477. b.), tunc oratio pro illis fieri solebat, quæ cæteras omnes præcedebat. Graviter autem carpit ille eos, qui hanc orationem cum aliis non proferebant, vel qui tunc mutuo fabulabantur. « Prima precatio, inquit ille (T.7.p.699. c.), quam pro energumenis adhibemus, misericordiæ commemoratione plena est: secunda quoque pro iis, qui in pœnitentia sunt, multam misericordiam postulat. Tertia demum pro nobis ipsis est: et hæc populi infantes innocentes inducit, Deum ad misericordiam provocantes. Quia enim nos peccata nostra damnamus, pro iis qui multum peccarunt et accusari debent, nos precamur: pro nobis vero pueri, quorum simplicitatis imitatores regnum cælorum exspectat. »

DIATRIBA III.

De hæreticis et hæresiarchis quos frequenter memorat Chrysostomus, deque illorum hæresibus.

Non minoris operæ erit ex tanta operum sylva ea, quæ passim Chrysostomus memorat de hæresiarchis, de hæresibus et erroribus, qui ævo suo in Ecclesia Orientali grassabantur, omnia excerpere et suo ordine recensere. Præter eos enim qui ævo suo exorti fuerant, ut Anomœi, Macedoniani, Photiniani; vetustiores etiam multos inducit, quorum secta adhuc vel numerosa, vel nondum exstincta erat. Ad hæc vero errores circa fidem quamplurimos, qui apud vulgus illo tempore spargebantur, in concionibus suis exagitat ac refellit. Observandum autem in hæresibus illis quæ ante finem tertii sæculi exortæ fuerant, multos hic deprehendi errores a scriptoribus istius ævi nusquam memoratos. Eos enim qui semel ab Ecclesiæ Catholicæ auctoritate, quæ est una veræ fidei norma, deflexerant, in novos quotidie lapsus incidisse nihil mirum.

Docitas non semel perstringit ille, sive illos qui dicebant Christum δοκήσει, id est, *specie*, tantum, sive *apparenter*, ut alii dicunt, aut *putative*, ut ait Irenæus, in mundum venisse. Adventum enim, vitam et mortem Christi φαντασίαν, *phantasiam* tantum, non rem vere gestam fuisse putabant. Chrysostomus vero cum dicit, Christum (T.7.p.459. d.) sepultum tribus diebus et tribus noctibus *in corde terræ* mansisse, addit, καὶ μηδεὶς δόκησιν ὑποπτεύσῃ, *et nemo id specie tantum* factum fuisse suspicetur. Hæc quippe hæresis quæ jam apostolicis temporibus orta fuerat, ævo Chrysostomi adhuc vigebat, ut videre est Homilia quarta in Epist. ad Hebræos (T.12.p.44. a.): ἐγκαλυπτέσθωσαν οἱ δοκήσει

λέγοντες αὐτὸν παραγενέσθαι, καὶ οὐκ ἀληθείᾳ, *Præ pudore se abscondant qui dicunt eum advenisse per speciem, non ipsa rei veritate.* Qui prior hujus hæresis mentionem facit est Ignatius Martyr in Epistola ad Trallianos et in Epistola ad Smyrnæos. Memoratur etiam ab Irenæo, Clemente Alexandrino, qui hæreticos hujusmodi Docitas vocat, ab Origene item et Eusebio.

Alii vero dicebant Christum per Mariam quasi aquam per canalem transisse tantum, ὥσπερ ὕδωρ διὰ σωλῆνος, id est, corpus ejus non in utero Virginis crevisse, uti solet fieri, sed jam formatum transiisse tantum, velut aquam per canalem : quem errorem rejicit Chrysostomus. Irenæus vero hanc hæreticam opinionem Valentinianis adscribit, atque ex Irenæo Epiphanius id ipsum profert. Imo erant quidam hæretici qui eo impietatis irrumperent, ut dicere ausi sint, incarnationem Christi esse fabulam.

T. 7. p. 51. a. — Irenæus p. 33. — Epiphan. p. 172. — T. 7. p. 120. b. — T. 11. p. 655. e.

Gnosticos semel tantum commemorat Chrysostomus, quos hoc nomine sese appellavisse dicit, quia se scire putabant plus quam cæteri scirent. Sed de Valentinianis, qui et ipsi in Gnosticorum numero censebantur, multa profert variis in locis, quæ plerumque cum Marcionistarum et Manichæorum hæresi consentiunt. Dicebat porro Valentinus materiam ante creationem mundi præexstitisse, quem et alios similia proferentes validissimis argumentis confutat ille. Deum vero Creatorem esse negabat : erat enim ex numero eorum qui Æonibus omnia adscriberent. Cum Marconistis autem et Manichæis dicebant Valentiniani deum veteris Testamenti auctorem esse malum : et sic duos admittebant deos, deum nempe novi Testamenti, quem bonum putabant, et deum veteris Testamenti, quem malum, imo Manichæi diabolum esse dicebant, et sic legem a Moyse prolatam, ut a malo deo datam ex Scripturarum catalogo expungebant.

T. 4. p. 11. et 12. — T. 4. p. 649. b. — T. 7. p. 398. c. d. et p. 562. c. — T. 1. p. 409. b, c.

Incarnationem vero Christi cum Marcione, Manichæo et aliis negabat Valentinus, « per os diaboli dicens, eum neque incarnatum esse, neque carnem induisse, sed speciem id quamdam fuisse, phantasma, simulationem : tametsi passiones et mors et sepulcrum et fames reclamabant : si nihil horum contigisset, nonne multo amplius diabolus hæc impietatis pessima dogmata disseminasset ? » Quod ipsum alibi repetit Chrysostomus.

T. 3. p. 22. b. — T. 1. p. 506. d.

De Marcione et Manichæo innumera pene habentur in Chrysostomi operibus ; itemque de Marcionistis et Manichæis. Hi vero hæretici in multis consentiebant ; sed quia utrique multa ha-

185

se velle baptizari: et sic eum baptizant pro
i excessit; ac si in scena luderent: tantum
t diabolus in ignavorum animis. Deinde cum
antur, obtendunt hoc verbum, Apostolus,
unt, *Qui baptizantur pro mortuis.* »
ias quoque Marcionis et Marcionistarum sen-
s et dicta affert Chrysostomus. Non poterat,
ebat Marcion, Deus, assumta carne, mane-
undus. Ex iis vero, quæ de Marcionistis
m dicit, liquidum est Marcionistarum hære-
suo tempore viguisse: imo disputationem
cum Marcionista quodam habuit refert
ilia tertia in Epist. ad Philemonem. Cum enim
are vellet, Deum etiam cum pœnas expetit,
m et clementem esse, et hunc locum afferret:
oriri curat super malos et bonos, pluit
r justos et injustos: Marcionista qui ade-
espondit: Si peccatorum rationem non ex-
et, id bonitatis fore; si expetat, id jam bo-
is non esse. Contra vero Chrysostomus pro-
t, Deum, si rationem non expetat, non esse
um, et quia expetit, ideo bonum esse. Quia
argumenta ejus omnia referre longioris es-
peræ, ad locum ipsum mittimus.

[illegible]nes et Manichæi, quos passim insectatur
ysostomus, dicebant, ut Marcion et Valenti-
, materiam ante mundi creationem exstitisse.
poterat enim Deus, inquiebant mundum
are absque materia. Bonum et malum deum
ittebant: malum deum veteris Testamenti au-
em esse affirmabant, bonum autem novi Testa-
ti: imo veterem legem ex diabolo esse dicebant.
triarchas autem et prophetas ideo spernebant,
d in veteri lege fuissent. [c] Deum vero creato-
esse negabant; [d] imo naturam quasi non fa-
honorabant, ἐτίμησαν. Neque tamen sibi
stabant, si de illis intelligendum sit id quod
it Chrysostomus, ut omnino verisimile est:
uidam, » inquit, « alium esse mundi creatorem
nt, operaque visibilia non ejus esse, sed al-
us Dei, ipsi contrarii. » Ideo autem reproba-
fuisse veterem legem dicebant, quia a malo
facta, mala et ipsa erat, atque hoc apostoli
o utebantur: *Reprobatio quidem fit præce-*
tis mandati propter infirmitatem et inuti-
tem. Ecce Paulus, inquiebant illi, malum
it mandatum. « Sed attende diligenter, » repo-
Chrysostomus: « non dicit quod sit vitiosum et
vum, sed propter infirmitatem ejus et inuti-
tem. »

Naturam nostram esse malam affirmabant: ta-
enque quia non potest impietas secum semper
consentire, « in canes et simias ferasque omnis ge-
neris divinam essentiam inducebant, dicentes fe-
rarum omnium animas ex divina essentia esse; »
ita ut longe nobiliores animæ ferarum essent ani-
mabus hominum. Creaturam vero « Manichæi, et
alii hæretici quidam, dei non boni opus esse di-
xerunt: quidam unam ejus partem avulsam a
cæteris, αὐτομάτῳ materiæ attribuerunt, eamque
indignam esse Dei opificio judicarunt. » Licet au-
tem Manichæos non nominet in libro de Prophe-
tiarum obscuritate, illos tamen respicit cum im-
pugnat eos qui dicebant corpus esse malum; illo-
rumque errorem depellit, quo affirmabant malam
esse naturam.

T.3.p.472. e.

T.7.p.587. e.

Manichæus Persa incarnationem Verbi Dei ne-
gabat, ut et Marcion et Valentinus, dicebatque
Christum nonnisi δοκήσει, id est, per speciem
advenisse, sicque Docitarum hæresin renovabat.
Idemque Manichæus, perinde atque Marcion,
Christum non esse creatorem asseverabat.

T. 3. p. 22. b.

T.7.p.506. b.

Manichæi, inquit Chrysostomus, canes muti
et rabidi speciem quidem præ se ferunt modestiæ,
intus vero gravem canum insaniam fovent, et ovis
pelle lupum occultant: ex hoc loco, *Amen dico*
tibi, hodie mecum eris in paradiso, inferebant,
retributionem illam animæ latronis integram fa-
ctam fuisse et numquam fore corporum resurre-
ctionem: quos egregie refellit idem S. doctor, ut
quisque videre possit. Dicebant quoque per resur-
rectionem intelligi mortem et liberationem a pec-
catis.

T.4.p.680. b. 186

Luc. 23. 43.

T. 10. p. 365. c.

Affirmabant, inquit Chrysostomus, Manichæi
malitiam esse ἀκίνητον, id est, immotam vel im-
mobilem, neque posse superari et avelli, « dia-
boli rem agentes, » ait ille, « et eorum, qui virtuti
operam dare vellent, manus dissolventes, vitam-
que omnem evertentes. Nam qui hæc persuadere
conantur, non futura tantum pessumdant, sed
præsentia quoque susdeque vertunt. » Imo dice-
bant malum esse ἀγέννητον, ingenitum. Quanti
autem hinc errores sequerentur probat ille et lu-
cifugas depellit. Alibi quoque hæc profert: « Per
putidum os Manichæorum diabolus se ingeni-
tum esse dicit: nam, inquit ille, Manichæum
dicebant apud Paulum deum hujus sæculi si-
gnificare diabolum. »

T.7.p.321. a.

T. 9. p. 20. 21.

T.10.p.57. b.

Encratitas una cum Marcionistis et Manichæis
commemorat Chrysostomus. De hac autem hære-
si rarissime verba facit; tamenque suo tempore
Encratitæ adhuc Antiochiæ erant, teste Epipha-
nio. Encratitas non semel commemorat Clemens
Alexandrinus, qui libro 7 Stromatum ait, illos

T. 11. p. 610. a.

ἀπὸ ἐνεργείας, sive ἀπὸ ἐγκρατείας sic appellari. Origenes contra Celsum dicit ipsos non admisisse Epistolas Pauli. Narrat vero Eusebius Hist. Eccl. p. 149, hujus hæreseos auctorem fuisse Tatianum. Idque confirmat etiam Epiphanius, qui addit illos Tatiani doctrinæ quædam adjecisse, scripturis apocryphis usos fuisse, nempe Actis Andreæ, Joannis et Thomæ; nuptias ex diabolo esse docuisse, animata repudiavisse, aquam solum adhibuisse in mysteriis, vinum esse diabolicum putavisse, resurrectionem tamen fore credidisse, ἐγκράτειαν, sive temperantiam simulavisse.

Multi erant tempore Chrysostomi, qui genesi sive genethlialogiæ dabant operam, quique ex astrorum cursu et conjunctione futura prædicebant, et ut credere est, multos alliciebant, qui ut futura sibi vel bona vel mala prænoscerent, ad astrologos illos properabant, ut data mercede, quæ sibi eventura erant ediscerent. Hos vehementer insectatur Chrysostomus : « Usquequo, inquit, ludetis revolutionem et genesim inducentes? » Ex falsis vero prædictionibus, quas sæpe protulerant, quam vana sit ars hujusmodi probat, nihilque non agit ut auditores suos a curiosa et inani perquisitione avertat. Quidam vero ex magis et stella quæ apparuit in ortu Christi, probare nitebantur astrologiam veram esse disciplinam, quos strenue refellit et confutat Chrysostomus.

T. 7. p. 728. c.
T. 12. p. 38. [?]

Insana quoque Anthropomorphitarum hæresis ævo illo vigebat. Hi ex hoc Genesis dicto, *Faciamus hominem secundum imaginem et similitudinem nostram*, Deum humana forma et corpore præditum fuisse inferebant. « Hic insurgunt hæretici alii, » inquit ille, « Ecclesiæ dogmata impugnantes, et dicunt, Ecce dicit, *Secundum imaginem nostram ;* et inde volunt Deo humanam formam tribuere; id quod extremæ fuerit amentiæ, ut is qui forma specieque caret, et nulli mutationi obnoxius est, sub humanam redigatur formam, et incorporeo membra et lineamenta attribuantur : quæ huic insania par fuerit? » Quia vero Anthropomorphitæ hinc suam confirmare sententiam posse putabant, quod in Scriptura sacra diceretur Deus manus, pedes et oculos habere ; quæ dicta humanam formam exprimere sibi videbantur : illos profligat Chrysostomus, hæc vicissim objiciens : Ergone Deum, quia in Scriptura dicitur arcum tendere et sagittas emittere, sagittarium; et quia gladium vibrare fertur, militem putabimus? annon illa omnia, quæ μεταφορικῶς tantum dicta sunt, sic ad litter pretari extremæ dementiæ fuerit ?

Gen. 1. 26.
T. 4. p. 60. c. d.
T. 5. p. 67. d. e.

« Sabellius, » inquit doctor noster, Afer, cum audisset, *Ego et Pater unun* et, *Qui vidit me, vidit Patrem*, ex h rum propinquitate, qua ad genitorem videbatur, occasionem impietatis arri ut unam esse personam, et hypostasi censeret. Spiritum quoque sanctum n constituere Trinitatis personam affirm cebatque Patrem et Filium et Spiritum nuda esse nomina uni personæ imposita pe secundum differentiam operationur hæresim, ut ævo suo vigentem, passin pellit et exagitat.

Frequentioribus vero telis Paulum num impetit et ejus asseclas, qui tur fuisse numero videntur. Dicebat aute Samosatenus Christum, imo Verbum solum cœpisse, cum Maria ipsum genu enim, » inquit Chrysostomus, « ea quæ gesta sunt, ante Mariam facta sint, et (nempe Dei Verbum) secundum Pa illa omnia fecerit, necesse est illum fui partum et ante parturitionem. » Diceba Paulus Samosatenus et ejus sequaces, q lianos vocat sanctus doctor, Verbum D te sæcula, imo nec ante Mariæ partu «Si enim, » ait ille, « ante Mariæ partun quam in carne se videndum præberet, quomodo legem ferebat, cum non esset? autem dicebat : *Testabor vobis test novum, non sicut testamentum, quo sum patribus vestris?* quomodo enim tum dabat patribus eorum, cum nond ut illi affirmant? »

In mulieris cujusdam gratiam, inq tem suam prodidit Paulus Samosatenu tem Zenobia erat regina Palmyræ, q Samosateno favebat. De illius vero erro paria omnino referuntur a scriptoribus sticis, Athanasio, Eusebio, Epiphanio strio. Quidam putant illum, perinde bellium, *identitatem* personarum Patr et Spiritus sancti, neque tres personas Theodoretus vero lib. 1 de Hæretici dicit Paulum Samosatenum negasse q Christus fuerit Deus, idque clare di strius. Illam vero sententiam oppugna ex his Chrysostomi verbis : *Qui desc est, et qui ascendit super omnes adimpleret omnia.*

um iis etiam Paulum Samosatenum annume- qui resurrectioni non credebant.

elchisedecitarum quoque hæresis vigebat Chry- mi ævo, quos Melchisedecianos vocat Epi- ius. Hi dicebant Melchisedecum Christo ma- n esse. Alii rursus dicebant Melchisedecum Spiritum sanctum, cujus erroris auctorem acem profert Epiphanius. Hoc autem argu- ıum objiciebant Melchisedeciani; in Psalmis hristo dicitur : *Tu es sacerdos in æternum ndum ordinem Melchisedec :* unde infere- eum qui in ordine Melchisedeci esset, ordi- apiti et principi inferiorem esse. Respondet sostomus Melchisedecum figuram tantum e Christi, et cum panem et vinum obtulit, ficium a Christo offerendum prænuntiasse; ac apostolus dicat, *In nomine Jesu omne genu atur*, hinc consequi etiam Melchisedecum ia flexisse ante Christum. De Melchisedecianis etiam Theodoretus Hæreticarum fabul. l. 11, an. Damascenus Hæresi 55. Judæi vero dice- t Melchisedecum ex fornicatione natum fuisse, que sine genealogia esse, quod etiam refert phanius. « Quibus nos dicemus, quod ipsi peram loquantur : Salomonis enim, qui ex ltera Uriæ uxore natus est, genealogia tamen itur. Sed quoniam Melchisedec typus erat nini, et imaginem ferebat Christi, quemadmo- n et Jonas, ideo Scriptura ejus patrem tacuit, in illo tamquam in imagine Christum, qui re sine patre et sine genealogia est, intueamur. » Catharos etiam sive Puros non semel impugnat, od se Catharos sive puros dicerent, qui omni de pleni essent, nec alio usquam nomine ap- llat. Erant autem illi Novatiani, de quorum gine multa profert in Epistolis suis S. Cypria- s, ac post eum Eusebius Pamphili in Hist., mque Epiphanius ac post eum Philastrius : e simul omnia recensere non est instituti nostri. iis vero, quæ concionatus est anno 399 Con- tinopoli, argui videtur multos tunc fuisse in urbe Novatianos seu Catharos qui se hoc no- e compellabant. Auditores enim rogat et obse- t ut a tali jactantia se eximant, et illorum ogantiam devitent, ac potius delicta sua abluant peccata confiteantur.

Arium et Arianos infrequenter memorat Chry- tomus, quia Anomœi, ex Arianorum stirpe gnati, tunc per Orientem grassabantur et ca- licos doctores exercebant : indeque fit ut con- a Anomœos ille perpetuo velificetur. De Ario tem ait ille, ἐφέστηκεν Ἄρειος εἰς παραλλαγὴν οὐσίας ἕλκων τὴν ἐν τοῖς προσώποις διαφοράν, *Instat Arius in diversitatem substantiæ personarum distinctionem trahens.* Dicebat enim Dei Verbum non semper fuisse, sed ex nihilo factum et creatum, non æternum, non Patri simile secundum substantiam, neque verum Dei Verbum, aut sapientiam, sed καταχρηστικῶς ita vocari : esse natura mutabile, neque nosse Patrem, imo ne suam quidem ipsius naturam : propter nos factum fuisse, ut illo ceu instrumento nos conderet Deus; neque creandum fuisse, nisi nos Deus condere voluisset.

Hanc porro sententiam quasi ab Ario prolatam refert Chrysostomus : οὐκ ἠδύνατο ὁ Θεὸς γεννῶν γεννῆσαι ἀπαθῶς, *Non poterat Deus generans generare impatibiliter.* Ideoque ne passionem quamdam in Deo admitteret, dicebat Verbum a Deo non genitum, sed factum creatumque fuisse. « Arius Filium quidem fatetur, sed tantum nomine : creaturam enim esse dicit et Patre longe minorem. » (T. 11. p. 176. a.; T. 11. p. 234. d.)

Arius vero et ejus sequaces Filium rem creatam et dissimilem esse Patri profitebantur : quia tamen post exortum suum a Catholicis acrius impetebantur, inde factum ut in fidei formulis ac controversiis quædam celarent, alia mitigarent, idque vafre et fraudulenter metu impendentium malorum, ut paulum tempori concederent. Postea vero cum imperante Constantio, suæ sectæ addicto, majore fruerentur libertate, Filium Patri dissimilem, ἀνόμοιον, publice et in formulis fidei dicebant, indeque factum, ut Ἀνόμοιοι, *Anomœi*, appellarentur. Erant autem magno numero tum Antiochiæ, tum Constantinopoli, et quotidie cum Catholicis decertabant. Joannes vero noster multas adversus illos conciones habuit, nempe Antiochiæ decem continenter, quas, interpositis aliis diversi argumenti, partim anno 386, partim ineunte 387, pronuntiavit. Alias quoque annis sequentibus conciones habuisse videtur, quarum unam eamque egregiam detexi, et a Bentzelio nuper editam multis in locis emendavi. (T. 1.; T. 6.)

Quia vero Constantinopoli etiam Anomœorum frequentia erat; secunda, quam illa urbe Præsul habuit concio, contra Anomœos erat. Alteram, quam etiam contra Anomœos Constantinopoli habuit, continenter posuimus, forteque alias contra hæreticos illos homilias dixit, quæ vel latent in Oriente, vel prorsus amissæ sunt.

Anomœi eo arrogantiæ, imo impudentiæ venerant, ut dicerent se omnem scientiam accepisse, seque ita Deum nosse, ut ipse se noverat. Filium (T. 1. p. 447. d. et 487. b.)

non substantia similem Patri esse affirmabant. Ideo autem dicebant ipsum Patri parem non esse, quia Patrem precabatur. Inæqualem esse Patri passim asserebant. Addebant quoque Christum supremam judicii ferendi potestatem non habere. Quapropter Anomœorum sectam apposite carpsit Chrysostomus cum dixit : « Anomœorum hæresim plantavit ratiociniorum intempestiva curiositas. » Argumenta autem eorum tam probe et perspicue depellit in concionibus suis, ut vix uspiam quid perfectius hoc in genere videre possis : ab iis vero referendis abstinemus, ne longiores simus.

T.1.p.482. a. — P. 537. a. — P. 517. a. — T.1.p.463. a.

Macedonium quoque impetit et Pneumatomachos, *qui Paracleto bellum inferebant*. Contra Pneumatomachum enim agit, cum explicans illum Pauli locum, *Hæc autem omnia operatur unus et idem Spiritus, dividens singulis prout vult*, talia fatur : « *Hæc porro omnia operatur unus* 188 *et idem Spiritus*. Sed motus, inquies, a Deo. Verum hoc nusquam dixit, sed tu illud effingis. Quando enim dicit, *Qui operatur omnia in omnibus*, de hominibus hoc dicit : nusquam cum hominibus Spiritum annumerat, etiamsi millies amenter loquaris et insanias. Qui enim dixit alibi, *Per Spiritum*, ut ne putes illud, *per*, imminutionis esse vocem, nec illum moveri ad operationem, subjungit operari Spiritum, non ad operationem moveri; et operatur ut vult, non ut jubetur. Quemadmodum enim de Patre Filius dicit, *Excitat mortuos et vivificat;* similiter et de seipso, *Quos vult vivificat;* sic et de Spiritu, alibi quidem quod cum potestate omnia faciat, et nihil sit quod impediat », etc.

T.2.p.619. d. — 1. Cor. 12. 11. — Ibid. v. 6. — Joan.5.21.

De Marcello Ancyrano et Photino ejus discipulo hæc narrat Chrysostomus, ipsos nempe eadem asseruisse et prædicasse, quæ Sabellius, qui dicebat Filium et Patrem et Spiritum sanctum unam esse personam. De Marcelli vero doctrina longam diatribam edidimus anno 1707 : ubi ejus sententiam ex Eusebio Pamphili exceptam sic expressimus : « Unus ab æterno Deus exsistit : cujus λόγος, seu Ratio, aut Verbum, nam utroque modo exprimitur, pariter æternum, unum est cum Deo ipso οὐσίᾳ καὶ ὑποστάσει, substantia et hypostasi, ita ut nulla sit inter utrumque distinctio : estque verbum silens, internum, sive ἐνδιάθετον. Spiritus item sanctus in Deo ab æterno fuit, nulla similiter nisi nominis et rationis distinctione. Cum autem Deus operatur et loquitur, tunc Verbum ceu quædam emissio, extensio et dilatatio deitatis prodit, et post gestum opus ad Deum revertitur, et in pristina conditione manet. Pariter emissum fuit Verbum, ut carnem assumeret; tuncque Filius Dei effectum est, Rex item, Christus, imago Dei invisibilis, et Primogenitus omnis creaturæ, cum antea nihil eorum fuisset : ac post judicium hæc omnia amissurum, atque ut prius unum cum Patre futurum est. Ut autem Verbum est extensio et dilatatio Dei, sic et Spiritus sanctus ulterior extensio et dilatatio est, παρέκτασις τῆς ἐκτάσεως, qui pariter a Deo emittitur et ad Deum revertitur ut Verbum, unusque est cum Deo et Verbo sine ulla distinctione. »

T 12.p.89. b. — Collectio Nova Patrum t. 2. initio.

Hæc Marcelli sententia est secundum Eusebii explicationem, cui, sed non ita clare, adstipulantur Basilius et Theodoretus, quibus in loco supra memorato succinit Chrysostomus. Si porro talis ejus doctrina fuit, in nullo vere differebat a Sabellio et Patripassianis; et Epiphanio teste, suspectus etiam fuit Athanasio pridem sibi amico. Verum in ejus scriptis illos tantos errores deprehendere difficile fuerit. Utut res est, Marcellus cum se videret a Basilio et aliis damnari, et apud magnum Athanasium suspectum haberi, Eugenium diaconum ipsi misit cum fidei confessione, qua se recte sentire, et a Catholicæ Ecclesiæ fide in nullo deflectere declarabat, cui subscripsere Athanasius et alii Ægyptii episcopi. Post Marcelli vero mortem ejus discipuli in Diospolitana Synodo, similem fidei confessionem proferentes, ad communionem et a Synodo et a Basilio admissi sunt. Rem antea intricatam, luculenter a nobis explicatam habes in memorato libro.

Co[llectio] nova [Pa]trum p. 1.

Photinus autem Marcelli discipulus dicebat Christum nullo modo exstitisse antequam in Maria Virgine originem duceret. Illum cum Paulo Samosateno consentire putabant multi : Chrysostomus supra Sabellii errori addictum fuisse dicit perinde atque doctorem suum Marcellum, qui Sabellium in multis sequebatur, si vere illa senserit, quæ Eusebius ipsi supra adscribit. Verum Marcellus in extremo vitæ cursu Catholicam emisit fidei professionem. Photinus vero illa omnia scripsisse videtur, quæ doctori ipsius Marcello Eusebius adscribit.

Præter hæc, alia refert Chrysostomus circa errores multos qui suo ævo apud Antiochenos vigebant, quorum aliquot, ut ex dictis ejus percipitur, in ore vulgi ferebantur.

« Plurimi tunc erant, qui futuri sæculi et resurrectionis doctrinam admittere pertinaciter renuebant. » Hi haud dubie putabant animas mori cum corpore. Guillelmus vero Pastrengicus Vero-

T. — a. — T. — a. — T. — a.

nensis in opere, *de Originibus rerum et de Scripturis virorum illustrium*, Venetiis cuso anno 1547, ubi refert opera S. Joannis Chrysostomi, librum ejus memorat hoc titulo: *Adversus Arabes de Resurrectione mortuorum libri duo, qui dicebant animas mori cum corpore.* Qui Chrysostomi libri, si vere istius sancti doctoris fuerint, vel latent alicubi, vel prorsus interierunt. Eusebius vero in Hist. Eccl. p. 133, dicit, Arabas Origenis tempore palam dixisse, animas mori cum corpore, et cum eo resurrecturas esse: atque adversus illos coactam fuisse Synodum, cui adfuit Origenes.

Verum Antiocheni illi qui, teste Chrysostomo, futurum sæculum negabant, neque animas neque corpora resurrectura esse putabant. Insignem quoque alium Antiochenorum complurium errorem commemorat Homilia 28 in Matthæum. « Sed cur », inquit, « dæmones in sepulcris libenter versantur? Ut perniciosam doctrinam multorum mentibus inserant, nempe animas mortuorum dæmonas fieri, quod ne cogitet quispiam absit. Sed quid dicas, inquiunt, de præstigiatoribus multis, qui captos pueros jugulant, ut animam postea sibi ministrantem habeant? Nam quod jugulent, hoc multi dicunt; quod autem cæsorum animæ cum ipsis sint, unde, quæso, nosti? Ipsi, inquiunt, dæmoniaci hoc dicunt: Ego sum anima illius cujuspiam. Verum hæc fraus et fallacia diabolica est: neque enim anima mortui est quæ clamat, sed dæmon, qui hoc simulat ut auditores decipiat. Nam si posset anima in dæmonis substantiam ingredi, multo facilius in corpus suum ingrederetur. Præterea quis ratione præditus credere possit animam læsam, se lædenti sociare? aut hominem posse vim incorpoream in alteram mutare substantiam? Nam si in corporibus id fieri nequeat, nec quisquam possit corpus hominis in corpus asini mutare, multo magis in anima invisibili id fieri nequit, nec quis possit illam in dæmonis substantiam vertere. »

Antiochenis etiam dicit nonnullos hæreticos esse qui affirmarent aliud corpus cadere, aliud resurgere. « Quomodo ergo resurrectio fuerit »? inquit, « si nempe aliud cadat, aliud resurgat? unde hoc, quæso? aliudne peccavit, et aliud punitur? aliud recte fecit, et aliud coronatur? Apud Constantinopolitanos etiam multi erant qui dicerent alios resurrecturos, alios non resurrecturos esse, quos validissimis argumentis confutat Chrysostomus.

Erant etiam quidam qui dicebant animam nostram ex substantia Dei esse; et in alios errores temere ferebantur: qua de re audiendus est Chrysostomus. In hæc Geneseos verba, *Et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, et factus est homo in animam viventem*, ait ille: « Hic quidam male feriati, propriis moti ratiociciniis, nihilque Deo dignum cogitantes, neque verborum attemperationem secum reputantes, dicere audent animam ex Dei substantia esse. O insaniam! o amentiam! Quot pernicici vias diabolus paravit cultoribus suis? Id ut discas, perpende quam diversis incedant viis. Nam alii ex hoc verbo, *inspiravit*, ansam arripientes, dicunt animas ex substantia Dei esse; alii rursum dicunt, in vilissimorum brutorum substantiam ipsas transire: qua amentia quid deterius esse possit? Quia enim obtenebrata est ratio eorum, et verum Scripturæ sensum ignorant, quasi excæcati mentis oculis in diversa feruntur præcipitia, dum alii illam supra dignitatem efferunt, alii autem infra dignitatem deprimunt: illi videlicet qui metempsychosin inducebant, seu transitum animæ hominis in feras et bruta animalia.»

Multi erant Chrysostomi ævo, qui divinam providentiam negantes, omnia fato ferri dicebant, putabantque nos ex fati necessitate vel bonum vel malum perpetrare; ita ut omnem arbitrii libertatem tollere viderentur, hominemque a studio sectandæ virtutis et nequitiæ fugiendæ avertere: qua peste quæ possit esse major? Quapropter hujus opinionis assertores vehementer exagitat Chrysostomus. Erant enim nonnulli qui dicebant philosophos præclara quædam invenisse et præstantiora iis quæ de resurrectione dicebantur; illos nempe philosophos, qui fatum inducebant, docentes res hujus mundi omnes nulla geri providentia, nullamque nobis rerum curam esse debere. Addebant insuper omnia constare ex atomis. Alii vero dicebant Deum esse et metempsychosin admittebant, hominibusque suadebant talem vel talem aliquando fuisse canem, vel piscem vel leonem. Erant quippe illo ævo philosophi gentiles multi, qui tribonio induti, et prolixa barba instructi, populi venerationem sibi conciliabant, plebemque tali imbuebant disciplina, quæ ad Christianum sæpe populum transibat. Fati opinio inter cæteras eminebat, quam non raro insectatur Chrysostomus.

Ingens erat apud Orientales illos opinionum et errorum diversitas: levissimis enim moti conjecturis, quæ in mentem veniebant, temere et incaute proferebant in medium, et statim sectatores habebant. Inde factum ut Occidentales tam levia et

36. | 189 p. et | p. | T.4.p.100. c. 101.a. | T.6.p.190. 191. | T.11.p.93. d. e.

mutabilia apud illos videntes opinionum divortia hoc dicto uterentur, ἀνατολικὴ κουφότης, *Orientalis levitas*. Illi vero contra reponebant δυτικὴ ὀφρύς, *Occidentale supercilium*, superbiæ incusantes eos qui sibi levitatem objicerent. Quæ sane levitas tanta erat, ut quotidie in religione monstra pareret. Erant autem apud illos qui dicerent omnia casu exsistere. Eamdem, sed diversis verbis, proferebant sententiam cum dicerent res creatas automata esse. « Alii, » pergit Chrysostomus, « dæmonibus attribuunt mundi creationem et providentiam, quod peccatum vix veniam admittat. »

T. 12. p. 105. d.

T. 11. p. 55. d. [?]

Necromantiam etiam illa tempestate quosdam exercuisse dicit, qui absurdissima multa tentabant; ad hæc pulverum et cinerem adhibentes, ut scilicet arcana et futura hac arte divinarent.

T.7.p.395.

Alios commemorat Chrysostomus qui dicerent mundum esse deum; sed hic puto agi de priscis illis philosophis tum Græcis tum Latinis, quorum non pauci putabant mundum esse deum. Pergit autem ibidem S. doctor : « Alii ita mundi pulchritudinem ignorarunt, ut Dei creatione indignum haberent, ac perniciosæ cuidam materiæ magnam ejus partem assignarent. » Hanc vero opinionem tenebant Valentinus et alii hæretici, ut vidimus supra.

T. 10. p. 387. c. d.

Malam hæresim vocat eam qua sola aqua adhibebatur ad mysterium calicis, quam hæresim Tatiano et Encratitis adscribit Epiphanius, ut supra vidimus.

T.7.p.784. a.

Circa angelos autem quædam dicit, quæ hic referenda putamus, Commentario in Genesim in hunc locum : *Ut viderunt filii Dei filias hominum quod pulchræ essent, sumserunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant.* « Singulas, » inquit, « dictiones diligenter consideremus, ne quid in fundo latens nos prætereat. Operæ pretium enim fuerit bene scrutari hunc locum, ut subvertamus fabulas omnia inconsiderate loquentium. Et primum efferenda ea quæ dicere audent, et monstrata eorum, quæ ab illis dicuntur, absurditate, germanus quoque Scripturæ sensus vestræ caritati aperiendus est, ut ne simpliciter et facile aures accommodetis tam blasphema dicentibus, et adversum capita sua blaterare audentibus. Asserunt enim hoc non de hominibus dictum esse, sed de angelis : hos enim, aiunt, filios Dei appellavit. Primum ostendant ubi angeli filii Dei appellati sint : sed non poterunt usquam monstrare. Homines quidem filii Dei dicti sunt, angeli autem numquam. Atqui de angelis dicit, *Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis* : de hominibus autem, *Ego dixi, Dii estis* : et iterum, *Filios genui et exaltavi* : et iterum, *Primogenitus filius meus Israel*. Angelus autem nusquam vocatus est filius, neque filius Dei. Profecto angeli quidem erant ; sed quia ad iniquum hoc opus descenderunt, dignitate sua exciderunt, » etc.

T.4.p.195. b.

Gen. 6. 2.

Ps. 4.

Ps.

Isa

Ex. 22.

Hic aspere agit Chrysostomus in eos qui supra memoratum locum de angelis intellexere, atque ipsos filios hominum in uxores accepisse, corporeque præditos illos angelos fuisse. At multorum veterum hæc opinio fuit, nempe corporeos ipsos fuisse, et cum filiabus hominum rem habuisse : illosque angelos quidam vocarunt ἐγρηγόρους, *vigiles*. Josephus Antiq. l. 1, c. 4: πολλοὶ ἄγγελοι Θεοῦ γυναιξὶ συμμιγέντες, *Multi angeli Dei cum mulieribus mixti*. Idipsum fere Justinus, Athenagoras, Clemens Alexandrinus, Theognostus apud Photium et alii. Quam rem persequutus est Josephus Scaliger in notis ad Eusebii Chronicon, et post eum alii innumeri, quos longum esset recensere.

130

Ait vero Chrysostomus : *Ostendant ubi angeli filii Dei appellati sint?* Nusquam certe apud LXX Interpretes, quos solos legebat Chrysostomus. Verum in Hebraico textu libri Job c. 1, v. 6, angeli filii Dei vocantur, בני־אלהים : et in Vulgata quoque *filii Dei*. Nihilominus hic probe confutat Chrysostomus eos qui dicerent, hosce filios Dei fuisse angelos.

DIATRIBA IV.

*Miscellanea multa.**

51. Narrat Chrysostomus, suo ævo totum orbem, sic ille, ad Bethleem confluxisse, non alia de causa, quam ut locum viderent ubi natus repositusque fuerat Christus.

59. De Jobi fimo hæc perquam singularia profert: « Multi nunc longam et transmarinam peregrinationem a terræ finibus in Arabiam suscipiunt, ut fimum illum cernant, et conspicati terram deosculentur, quæ illius victoris certamina et cruorem omni auro pretiosiorem suscepit. Neque enim tantum radiaret purpura, quantum illud corpus tunc resplendebat, non alieno, sed proprio tinctum sanguine. Ulcera vero illa gemmis omnibus erant cariora. »

96. Ait ipse Chrysostomus, reliquias arcæ Noæ *hactenus* servari in montibus Armeniæ ad nostram admonitionem.

197. Non prætermittenda sunt quæ de terra Sodomorum dicit: « Verum hæc nunc est omnium desertorum desertissima: stant enim arbores et fructum habent, at fructus ille iræ divinæ monimentum est: stant malogranata splendida, facie spem bonam ignorantibus præbentia, manibus autem accepta et fracta, fructum quidem nullum, sed pulverem cineremque multum intus positum exhibent. Talis est terra, tales lapides, talis ipse aer: omnia incensa sunt, omnia in cinerem redacta, præterquam iræ monimenta, futuri supplicii indicia. »

Dicit etiam doctor noster, a decennio homines peccatorum rationem reddituros esse; « Ut palam faciunt, » pergit ille, « pueri, qui quod Elisæum irridere ausi essent, ab ursis devorati sunt. »

T. 11. p. ... c. De mendicis, quo pacto scilicet tunc temporis stipem cogerent, multa dicit, quæ non sunt silentio prætereunda. Principio quidem mendici, ut a prætereuntibus unum vel duos obolos acciperent, per Dominum adjurabant, ut metum incuterent, præcipue matronis et puellis, quæ opulentiæ speciem præ se ferebant: sed cum hac via parum vel nihil expiscarentur, aliud tentabant, quod sic exprimit Chrysostomus: « Nam quoniam verbis utentes vehementibus et acribus, non tangunt animum; ad hanc viam properant, per quam maxime delectant, et eum qui est in calamitate et fame cruciatur, cogit improbitas nostra encomium dicere: et utinam hoc solum! sed alterum quoque genus hoc acerbius, nempe præstigiatores cogit esse pauperes, scurras et risum moventes. Quando enim calices, hederaceas pateras et pocula digitis inserens et imponens, ludit cymbalis, et fistulam habens, turpia cantica et amore plena per eam cantu et voce clamat: tunc multi circumstant, et alii quidem frustum panis, alii vero obolum, alii quidpiam aliud præbent, et diu retinent, et delectantur viri et mulieres: quid est hoc gravius? »

Ex mendicis autem illis quidam improbi ac scelesti erant, de quibus ait Chrysostomus: « Annon vides mendicorum plurimos inter pressuras ipsas et angustias innumera perpetrantes scelera, quorum tamen omnium causa non afflictio paupertatis est, sed sola nequitia? Audivi ego quosdam, qui dicerent hujusmodi homines mulierem quamdam honestam et forma liberali in solitudine nactos, ei violenter ac petulanter illusisse. Atqui qua necessitate, qua calamitate ad hoc inducti sunt? » T. 1 p. 175. c. d.

Alios etiam memorat *marsupiorum sectores*, qui in ecclesiam conveniebant, ut cum divitibus in concione intermixti, crumenam et aurum ipsis subriperent. T. 1. p. 479. b.

Narrat Judæos templum suum restaurare sæpe frustra tentavisse; imo Julianum Apostatam illud operis suscepisse. « Nam ætate nostra, » inquit, « Imperator qui omnes impietate superabat, et facul- T. 1. p. 580. e. 581. a.

*[In hoc et sequentia capita cfr. doctam Commentationem histor. de genio, moribus et luxu ævi Theodosiani, auctore Petro Erasmo Müller. Pars 1. Havniæ 1797. 8°. Pars II. 1798. Et cum ipsius Montf. diatriba cfr. quam idem v. d. conscripserat commentationem, cum nova editione Operum Chrys. occupatus esset, *Les modes et les usages du siècle de Theodose-le-Grand*, insertam in Actis Academiæ Inscriptionum, etc. Tom. 13, p. 474—490.]

tatem tunc Judæis dedit, et cooperatus est. Opus illi incepere, ac ne vel minimum progredi ultra potuere, sed ignis a fundamentis exsiliens omnes fugavit. Quod autem voluerint, hoc indicium est, quod hactenus fundamenta nudata appareant : ut videas ipsos quidem fodere cœpisse, sed ædificare non potuisse, obsistente Christi sententia..... Atqui si non divina virtus colluctaretur, quid obstaret? annon magna vis pecuniarum penes illos est? annon ab omnibus undique tributa colligens patriarcha, immensos possidet thesauros? »

T. 1. p. 590. b. et 593. a.

De Judæorum moribus et ritibus multa profert Chrysostomus in concionibus adversus Judæos : singulare vero illud est, quod non semel narrat, Judæos nempe, quando jejunabant, nudis pedibus in foro saltare consuevisse.

Non semel queritur quod Christiani quidam judaizarent, Judæorum conventibus ac festis diebus interessent, nec paucos esse qui hoc morbo laborarent. « Quinam est morbus iste? » inquit. « Feriæ Judæorum miserorum instant, eæque continuæ ac frequentes, tubæ, scenopegiæ, jejunia : et multi nostri ordinis, qui se nobiscum sentire dicunt, partim spectatum illas ferias prodeunt, partim etiam una celebrant, una jejunant, quam pravam consuetudinem nunc ab Ecclesia volo arcere. »

T. 1. p. 588. a. b.

Quidam etiam eo dementiæ processerant, ut cum quempiam ad jurandum compellere vellent, illum ad ædem Judæorum inducere conarentur, quod putarent juramentum ibi datum magis formidandum esse: quam rem supra pluribus enarravimus in Vita S. doctoris. Erant etiam qui sabbata cum Judæis observarent; imo et S. Pascha celebrarent cum iisdem Judæis. Qua de re actum supra in Vita Chrysostomi ad annum 387.

191

T. 10. p. 669. a. b.

Ibidem.

Non pauci quoque erant qui gentilium multa observarent : « sortilegia nempe, auguria, omina ac dierum observationes, superstitiosam super genesi curam, et omnis impietatis plenas literas, quas puerorum, protinus ut nati sunt, capitibus imponunt; ab ipso statim exordio docentes illos virtutis adipiscendæ studium abjicere, et ad fallacem fati tyrannidem illos adducentes. »

Ex iis vero, quæ Chrysostomus narrat in fine Homiliæ quartæ in Epist. ad Ephesios, palam est inter Christianos Antiochenos plurimos fuisse qui genethlialogiæ operam darent.

Erant etiam non pauci Christiani Antiocheni, qui una cum gentilibus ad Daphnen properarent. Erat autem Daphne suburbium Antiochenum, sic nuncupatum a Daphne puella, quam mythologi Ladonis fluvii filiam dicunt. Hæc cum Apollinem libidinis causa se insequentem ultra effugere non posset, implorato paterni numinis auxilio, in laurum conversa est. Erat porro Daphne suburbium, locus amœnus, fontibus, arboribus et cupressis ornatus. Ibi templum Apollinis, cujus statua elegans cum novem Musarum choro conspiciebatur. Illo properabant, colendi talis numinis causa, Antiocheni gentiles, quibus etiam intermixti erant non pauci Christiani, quos vehementer mordet et increpat Chrysostomus, Christianorum nomine indignos censens eos, qui a tali consortio non abhorrerent. Hoc vero templum cum Apollinis statua fulmine tactum fuit, qua de re Monodiam sive planctum edidit Libanius idololatra, cujus partem irridendi causa refert Chrysostomus.

Antiochia vero Orientis caput et metropolis erat, continebatque [a] ducenta hominum millia, ex quorum numero [b] centum mille circiter Christiani erant : majorque conventus [c] Christianorum Antiochiæ erat, quam Constantinopoli.

a T... 597. b T... 810. c T... 592.

Ecclesia vero Antiochena possidebat agros, domos, locationes ædium, vehicula, muliones, mulos et multa alia hujusmodi. Quibus instructa facultatibus Ecclesia ista arcam habebat alendis in opibus deputatam; « Et cogites velim, » inquit Chrysostomus, « quot viduas, quot virgines alat quotidie : earum certe catalogus ad ter mille pertingit. Ad hæc etiam in carcere vinctos, in xenodochio ægros, alios bene valentes, peregrinos, membris mutilos, altari assidentes alimenti vestisque causa, aliosque casu accedentes fovet quotidie : neque tamen ejus facultates imminutæ sunt. Itaque, si decem viri tantum paria subministrare vellent, nullus foret pauper. »

T. 7... c. T. 7... b.

Morem Christianorum veterem commemorat alibi, qui ævo suo jam obsoleverat : « Mos quidam mirabilis, » inquit, « tunc inductus est : coacti namque simul fideles omnes post auditam doctrinam, post orationes, post mysteriorum participationem, soluta synaxi, non statim domum concedebant; sed divites et opulentiores alimenta et fercula e domibus suis afferentes, pauperes advocabant, communique simul mensa fruebantur, communibusque epulis atque conviviis in ipsa ecclesia; ita ut et a consortio mensæ, et a loci reverentia, caritas constringeretur, cum multa voluptate simul atque utilitate. »

T. ... c.

De iis qui vel in carcerem trudendi, vel ad necem quæsiti, in ecclesiam confugerent, quædam nos dicturos esse polliciti sumus, cum de Eutropio eunucho ad necem quæsito ageretur. Sic vero

T. 3 ... c. et

legitur, καὶ τοῖς σκεύεσι προσέδραμε τοῖς ἱεροῖς, quæ si ad literam intelliguntur, sic vertenda sunt, *et ad sacra vasa confugit*. Sed quia hæc ad literam accipienda non videntur, et quia Chrysostomus paulo postea, ὅτι αὐτὸν ἐδεξάμεθα τῷ βήματι, *ipsum in sacrario excepimus*, seu in loco solis sacerdotibus destinato, alio modo res explicanda videtur. Quæri autem posset utrum veterum more ad aram accesserit et aram tetigerit, quod non apud profanos modo, sed apud Christianos etiam in usu fuit, cum quis vel morte mulctandus, vel in carcerem conjiciendus perquireretur. Verum hæc quæstio non tanti esse videtur, et de Eutropio iis quæ Chrysostomus protulit, nonnisi divinando possumus quidpiam adjicere.

34. Dicit Chrysostomus Homilia 30 in Genesim: « Magnam vocamus hebdomadam, non quod longiores in ea sint horæ; sunt enim aliæ quæ multo majores horas habent. » Horas autem majores et minores necessario veteres admittebant, qui diem in duodecim, et noctem in totidem partes seu horas diviserunt: unde sequebatur diurnas hiberno tempore minores, æstivo autem majores esse. Unde Martialis l. 12, epigr. 1, horam æstivam sic commemorat:

> Hora nec æstiva est, nec tibi tota perit.

Virgilius autem,

> Jam nox hibernas bis quinque peregerat horas.

[p. 115.] Hominem τρίπηχυν, tricubitalem, vocat Chrysostomus, ut etiam Geographus Nubiensis in climate tertio: alibique dicit doctor noster, homo εἰς τρεῖς πήχεις θάπτεται, καὶ πλέον οὐδέν, *intra tres cubitos sepelitur, nec quid ultra*. [p. 517.]

[p. 173.] Babylonios et alios Orientales sæpe vocat Chrysostomus.

[p. 167.] Suspicabatur ille finem mundi instare et proximum esse. Finem mundi prænuntiant, inquit, bella, ærumnæ, terræ motus et exstincta caritas. [p. 300. c. d.] Eam quam Paulus plenitudinem temporum vocat, jam advenisse putabat; « Ita si tot annorum quadringentesimum esse finem dixerimus, non aberrabimus. » Sed ut in supputatione temporum non ita accuratus fuit Chrysostomus, sic in hac prædictione longe aberravit: quod multis aliis sanctis viris contigit.

Cognatos Christi Desposynos appellatos multo tempore admirationi fuisse dicit, illorumque tamen nomina propria ignorari. Eusebius quoque libro I Eccl. ait cognatos Christi Desposynos nuncupatos fuisse.

Homilia 41 in Acta Apostolorum rem narrat singularem. [T. 9. p. 326. c. 317. a.] « Erat cuidam prædium, in quo occultus thesaurus erat: emtor vero, cum terram foderet, thesaurum illum invenit. Re comperta is qui vendiderat, emtorem cogebat ut thesaurum [192] redderet, dicens, se prædium vendidisse, non thesaurum: contendebat alter, se prædium cum thesauro emisse. Res in litem versa est, illo reddi sibi volente, altero negante. Incidentes autem in hominem quempiam, litigabant: deindeque interrogarunt illum, cui deberet thesaurus adjudicari. Ille vero sententiam non tulit, sed se litem soluturum esse, si thesaurus sibi maneret. Illis vero annuentibus, accepto thesauro innumera deinde mala passus est: et re didicit jure illos ab hoc abstinuisse. »

Nec minus observandum est quod refert Homil. 13 in Epist. ad Romanos. [T. 9. p. 567. d.] « Quæ enim ante nemini possibilia videbantur esse, virginitas, mortis contemtus, compluresque alii labores, hæc ubique terrarum jam præstantur, non apud nos tantum, sed etiam apud Scythas, Thraces, Indos, Persas, aliosque barbaros multos; et virginum chori, martyrum populi, monachorum sodalitates jam plures sunt, quam eorum qui connubio junguntur. »

Contra Christianos quosdam stylum acuit Chrysostomus, qui a Manichæis seducti, ut videtur, [T. 10. p. 717. a.] virilia sibi amputabant: quæ consuetudo tamen non diu viguisse videtur. [De ea vid. Christoph. Justellus ad Concil. Nicæn. can. 1, p. 131 sqq.]

Infantes recens nati signaculum in fronte a sacerdote accipiebant. [T. 10. p. 108. a.]

Cælum esse sphæricum, et terram esse sphæricam negabat Chrysostomus: qua de re videnda [T. 12. p. 150. b. et p. 250. c.] sunt quæ diximus in Præfatione ad Cosmam Ægyptium, qui ad illam sententiam tuendam locum affert Chrysostomi ex Commentario in Epistolam ad Hebræos, quem videsis in edito Cosma p. 328. Plurimorum enim Patrum et scriptorum hæc opinio fuit.

Antiochiæ concionans dicit in more esse ut mulieres et parvuli e collo evangelia suspenderent. [T. 2. p. 197 e.]

DIATRIBA V.

Πάρεργα, sive illa omnia quæ in similitudinibus commemorat Chrysostomus, quæ ad rem Ecclesiasticam non spectant, et singularia sæpe complectuntur.

Genere Syrius erat Joannes noster et Antiochenus: familiareque est Syris, inquit Hieronymus, uti parabolis et similitudinibus. Hac in re perpetuo versatur Chrysostomus in concionibus suis. Exempla profert imperatorum, aulicorum, consulum, divitum et cujuscumque conditionis hominum: vestimenta depingit, supellectilem, ædium formam et ornamenta: circenses ludos et hippodromum frequenter commemorat. Ut a theatralibus spectaculis populum avocet, quæ turpia illic gerebantur, minutatim describit. Hic videas nuptiarum ritus, præficarum morem: modo circulatorum gesta singularia, modo funambulorum artem; justitiæ exercendæ ritum, præstigiarum genera plurima, aliaque permulta. Quæ omnia, ordine quodam distributa, hic recensere operæ pretium esse duxi.

Imperatorum cultus, vestes, ornamenta, aulici, satellites.

T.1.p.117. T.3.p.134. c. Imperator coronam gestabat auream gemmis magnis et pretiosissimis intertextam: purpureo vestitu toto corpore fulgebat. Soli autem Imperatori T.6.p.295. d. licebat gestare purpuram et diadema in capite. In vestibus ejus sericis dracones depictos videre erat. Aulici quoque et satellites ejus auro fulgebant, vestes eorum aureis filis intertextæ erant: horum lanceæ deauratæ: equi aureo freno, ephippia auro micantia.

Per urbem et campos exeuntem, scutatorum et hastatorum cohortes stipabant, qui et ipsi auro onusti clypeos gestabant aureis umbilicis decoratos; circum autem umbilicos aurei oculi visebantur; lora ad summas oras extensa lapillis ornata T. 1. p. 17. c. multis erant. Currus Augusti totus aureus, jugo albarum mularum auro fulgentium junctus erat; T.6.p.295. d. ita ut mirarentur omnes, inquit Chrysostomus, purpuræ florem, gemmarum magnitudinem, mu- T. 8. p. 67. c. et t. 9. p. 590. e. 591. a. larum alborem, jugum aureum, et strati fulgorem, quod stratum niveum erat atque candidum. In curru vero laminæ erant aureæ versatiles, quæ motu agitatæ micabant. Equi etiam Imperatoris auro onusti, et frena quoque aurea erant.

De pictis vero Augustorum imaginibus hæc refert ille: « Vidisti sæpe imperatoriam imaginem T. d. cæruleo tinctam colore: deinde vero pictorem albas lineas ducentem, et solium imperatorium, et equos adstantes, et satellites, et vinctos hostes atque subactos. »

Pari cultu consules incedebant, ut ipse ait: T 69 « Non videtis Imperatores et consules curru gestatos et auro ornatos, et satellites omnia habentes aurea, aureas lanceas, aureos clypeos, aureas vestes, equos aureis ornatos ephippiis? »

Imperatores præfectis suis aureas porrigebant T. e. tabellas in magistratus signum. Quando literas mittebant Imperatores sive in theatro sive alibi T. d. legendas, eæ cum magna reverentia exceptæ legebantur silentibus omnibus.

Optimatum et divitum luxus, opes, ædes, mensa, etc.

Optimatum quoque ac divitum fastum et luxum perstringit Chrysostomus, describitque ædium magnificentiam, vestium cultum, mensarum apparatum, parasitorum agmina, famulorum ingentem numerum.

Optimates igitur et opulenti quique viri sericis induti vestibus erant auro intertextis et magnificis: unguenta et aromata semper olebant: zona præcincti aurea, calcei quoque auro fulgebant. Famulorum et eunuchorum turbam ingentem alere et ostentare summo studio curabant, quorum multi barbari erant. De opum grandi copia et famulorum numero hæc carptim dicit Chrysostomus: T. 533. « Et tu quidem tot memoras terræ jugera, domos decem vel viginti, balnea totidem, servos mille aut bis mille, currus argenteis laminis vel auro opertos. » Eunuchi etiam et famuli auro fulgentes erant, horumque plurimi torquibus et armillis aureis decorabantur.

Ædium quoque splendorem et magnificentiam

plerumque describit : « Splendidas, » inquit, « construunt domos, latas porticus, longa septa. Tectum autem ædium ex tabellis ligneis concinnatum, deauratum totum erat : januæ autem, etiam bifores, quas ἀμφίθυρα vocat ille, eburneæ erant. In tricliniis et cubiculis parietes marmore crustati : si quid vero lapideum compareret, illud aureis laminis et bracteis obtegebatur. »

Laquearia omnia aurea, seu potius, ut alibi explicat, auro oblita erant; pavimentum vero tesserulis et gemmis distinctum adornatumque, quod sæpe tapetibus operiebant elegantibus. Ibi videre erat columnas marmoreas aliquando miræ magnitudinis, quarum capitella aurea; imo aliquando tota columna erat aureis laminis operta; statuas quoque vidisses manu insigniorum illius ævi artificum adornatas, quas quidam idola, alii dæmonas appellabant. Ad hæc erant cubicula picturis et musicis operibus decorata.

Lecti quoque ut plurimum ex ebore, aliquando lignei et deaurati, vel argenteis tecti laminis : imo ex argento puro sæpe toti constabant, multisque in locis micabat aurum. Opulentiam item magnam præ se ferebat tota supellex ; cathedræ quoque et scabella ex ebore erant : lebetes item, vasa, imo ipsæ matulæ ex auro vel argento conflatæ. Inter hæc vasa et alia ornamenta in pretio erant Laconica velamina, quæ dicit Chrysostomus in penuariis asservata fuisse, eductaque fortasse in conviviis et aliis celebritatibus.

In tantum luxum et fastum declamans Chrysostomus, refert alicubi historiam Aristippi, ut habetur apud Diogenem Laertium; sed tacito ipsius nomine. « Narratur, » inquit, « quempiam in domum splendidam venisse fulgentem marmoribus et columnarum pulchritudine ; cum autem pavimentum etiam vidisset tapetibus stratum, in faciem domini ædium conspuit. Improperante autem illo, respondisse : quia in nulla alia domus parte id facere licebat, coactum se fuisse vultui ipsius hanc contumeliam inferre. »

His vero magnificis opulentorum hominum ædibus adjunctæ erant latæ porticus, aquæductus et fontes, suburbana balnea et ambulacra.

Longe plura refert de conviviorum et cœnarum sumtibus. Mensæ formam et apparatum depingit : erat illa vel auro fulgens, vel argento circumtecta, semicircularis, ut illa quam *sigma* vocat Martialis, ad formam nempe literæ C, quæ tunc *sigma* exprimebat, concinnata. Ea vero tantæ molis erat, ut vix duo adolescentes ipsam movere possent : molli stragula undique sternebatur, ut ibi commode convivæ accumberent. Vasa omnia ex auro vel argento : phiala una erat aurea pondo dimidii talenti, quam vix duo juvenes movere possent : amphoræ autem auro splendentes ordine sitæ comparebant.

Aderant quoque ministri, non minus ornati vestibus et splendide amicti, anaxyridas, quas braccas vocant, laxas habentes, « visu pulchri, in ipso ætatis flore luxuriantes, bene curata cute et bonæ habitudinis. » Hic vidisses etiam musicorum turbam, tibias, citharas et fistulas, nec deerant unguenta et aromata Indica, Arabica, Persica.

Apponebantur eduliorum varietates, ciborum deliciæ : de apparatu ferculorum quædam dixit non prætermittenda. De pulmentariis, coquis, mensarum structoribus, placentarum artificibus, phasianis avibus loquutus, hæc addit : « Quasi rempublicam gubernantes et aciem instruentes, sic et isti hoc et hoc primum, hoc et hoc secundum constituunt : et alii quidem primum aves supra carbones assas, piscibusque fartas offerunt; alii alia initia immoderatarum cœnarum statuunt : multaque circa hæc est concertatio, et de qualitate, et de ordine, et de copia. » Vinum etiam exquisitum apponebatur, sed Thasium præsertim, seu ex insula Thaso : quod apud scriptores tum Græcos tum Latinos admodum celebratur.

Quando viri illi tum dignitate, tum opulentia præstantes, sive in curru auro fulgente, sive equo vecti, cujus frenum aureum, per urbem vel in foro incedebant, præibat κήρυξ, sive præco, cultu instructus magnifico, qui adventum heri nuntiaret. Ipse vero balteo præcinctus et multis stipatus lictoribus, qui plebem arcerent, superbe gradiens, clientium et parasitorum turba cingebantur.

De mulierum ornatu, fastu et luxu frequentissime agit Chrysostomus. Ornatus mulierum, inquit ille, sunt torti crines, inaures ornamentaque alia in genis et collo : fuci et pigmenta oculorum, fuci item et pigmenta genarum, vestes auro intertextæ, palliolum capiti impositum; manus extrinsecus deauratæ, calceus nigro colore multum fulgens, in acumen desinens et picturarum decorem imitans. Alibi vero dicit : Mulieres mulos albos quærebant, et frena deaurata, obsequium eunuchorum, magnum ancillarum gregem et pompam ridiculam.

Adolescentes quoque exagitat superbe agentes in foro, cum hominibus, qui sumtuosis et magnificis vestibus operti erant. Iidem vero adolescentes calceos suos filis sericis et auro exornabant.

Circenses ludi, hippodromus.

Ad circum et hippodromum se conferre solebant Imperatores, ut ludorum et pugnarum spectatores essent, et ante eos qui certaturi erant, coronas, bravia et vestimenta exponi curabant. In gymnicis vero certaminibus victores vel oleæ vel lauri ramis coronabantur.

T.3.p.172. d. Qui in spectaculis circensibus currebant, et nomen et genus et patriam et educationem equorum sciebant, et quam victoriam reportavissent. Cursores autem illi circenses ad solum Imperatorem attendebant, aliorum vero plausus non ita curabant. Tanta autem erat populi frequentia, ut non circus modo, sed etiam vicina cœnacula, domus, tecta spectatoribus plena essent. Inter spectatores autem meretrices erant et pueri molles.

Agonalium certaminum spectatores, si quando strenuum athletam jam coronatum accedere viderent, omnes accurrebant, ut ejus pugnas, artem, robur spectare possent. In hippodromo currentes inter se strenue concertabant, et alii aliorum currus subvertere conabantur. Hac de re singularem casum refert Chrysostomus (T. 12. b. 333. b.): « Cædes, » inquit, « in hippodromo heri patrata, tragœdia urbem 194 totam implevit, mulierum choros circum attraxit, forum lamentis multis replevit, dum is qui a curribus ita miserabiliter concisus et discerptus fuerat, per medium forum gestaretur. Hic, ut novi, qui postridie nuptiales lampadas accensurus erat, cum apparati thalami essent, et omnia ad nuptias concinnata, sub præconis ordine in stadio locum habens, cum infra curreret, instantibus aurigis, et mutuo concertantibus, medius interceptus, violentam illam et miserabilem mortem subiit, capite et extremis membris abscissis. »

T. 1. p. 791. [?] Qui autem in stadio multa vulnera acceperat, si victoriam obtineret, cum plausu domum deducebatur.

Olympici ludi.

Olympica certamina Chrysostomi ævo admodum viguisse videntur, et cum apparatu maximo præmisso celebrata fuisse. (T. 3. p. 59. c.) « In Olympicis enim certaminibus, » inquit ille, « post triginta dies in urbe transactos, in suburbium illos eductos circumvehunt, et toto sedente theatro clamat præco: Num quis hunc accusat ? Ita ut omni servilis conditionis suspicione depulsa, in certamina pedem inferat. » Rem clarius alibi explicat (T. 12. p. 171. a.). « In Olympicis certaminibus stat præco magna voce clamans : Numquid aliquis eum accusat, sitne servus, aut fur, aut malis moribus? »

Olympicorum ludorum athletæ in theatro nudi stabant, radiis solaribus expositi. (T.3.p. [?]) Spectatores autem a media nocte ad meridiem sedebant, ut viderent cui corona cessura esset. (T.1.p. [?] d.) « Nonne videtis, » inquit, « in Olympicis certaminibus, dum capite coronam gestans, amictus stola, virgam manu tenens agonotheta per forum incedit, quanta sit tranquillitas et modestia, dum præco voce denuntiat ut omnes sileant ac decenter quiescant. »

Ex spectatoribus vero alii aliis athletis favebant, ut in pari casu contingere solet. Tota autem nocte præco admodum sollicitus erat, ne quis ex certantibus egressus, indecore se gereret. (T.2.p. [?] b.) « Magister vero ludi, » inquit, « foris considens, sermonibus affert auxilium, eatenusque dumtaxat certantem juvat, quatenus acclamationibus sermonibusque valet : neque enim ulla ei lege permittitur propius assistere et manibus juvare. » (T.3.p. [?] c.) « In Olympicis certaminibus, » ait ille, « luctator, pugil, pancratiasta diversis quidem temporibus certamen subeunt, sed uno temporis momento qui superarunt omnes a præcone victores pronuntiantur. »

Theatrorum spectacula.

« In theatro, » inquit, « velamina multa sunt, (T.[?]p. b.) multique scenici ingressi histrionicam larvam in vultu habent, veterem fabulam tractant, resque gestas narrant, et alius quidem philosophum agit, alius regem, » etc.

Contra theatralia vero spectacula perpetuo declamat Chrysostomus; et jure quidem, non modo quia theatrales scenæ per se juventutem ad mollem vitam et dissolutos mores attrahere solent, sed etiam quia tunc temporis nulla in theatris erat pudoris cura, ut mox videbitur.

« Alius juvenis cum sit, » ait ille, (T.[?]p. d.) « comam retro reductam habet, et naturam ipsam effeminat aspectu, habitu, vestimentis, demum omnibus, formamque teneræ puellæ affectat. Alius vero senex e contrario capillis novacula abrasis, renibus succinctus, postquam pudorem ante capillos succidit, stat ad alapas accipiendas, et ad omnia dicenda faciendaque paratus. Mulieres autem nudo capite, omni misso rubore, stant populum alloquentes, tantum videlicet impudentiæ studium habentes, omnemque petulantiam et lasciviam in auditorum animos infundentes. Illud unum studium habent, ut castitatem omnem radicitus evellant, naturam

deturpent, mali dæmonis concupiscentiam expleant. Nam hic verba obscœna, habitus ridiculi, tonsura similis, incessus, vestitus, vox, membrorum mollities, oculorum inversiones, fistulæ, tibiæ, dramata, argumenta, omniaque demum extremæ lasciviæ plena sunt. »

In theatro « vides mulierem nudo capite cum impudentia magna intrantem, aureis indutam vestimentis, delicato mollique gressu utentem, cantica meretricia canentem, carmina lubrica, turpia verba proferentem. »

Nudæ etiam mulieres in theatris comparebant et aliquando natantes : puellæque saltantes ibidem visebantur.

Funambuli.

« Funambuli qui per funem ab imo in altum tensum ascendere ac descendere meditantur, si paululum deflexerunt oculis, inverso corpore deferuntur in orchestram pereuntque. »

« Funambuli per funem extensum ingressi et ambulantes, se induebant et exuebant, tamquam in lecto sedentes, » etc.

Circulatores.

« In orchestra quidam membris ut alis utebantur : quidam in facie contum imponebant, et puer conto impositus innumeros motus agebat. »

« Quidam perticam in fronte gestantes velut arborem in terra radicatam, sic immotam conservant. Neque id solum mirabile est, sed quod etiam puerulos parvos in summo ligno inter se concertare curent ; ac neque manus, neque alia corporis pars, sed frons sola perticam illam gerit inconcussam. »

Quidam erant qui clavos acutissimos deglutirent, qui calceos manderent et devorarent.

Erant qui hirundines circumferrent, et fuligine obducti, maledicta in omnes proferrent.

Erant quidam moriones, qui Cordaces vocabantur, quique ut risum moverent nihil non agebant.

De tribunalibus et de judiciis atque suppliciis.

« Judice prodituro, ut in excelso tribunali sedeat, carceris custodes, detentos omnes eductos domicilio, ante cancellos et tribunalis vela collocant, squalidos, sordentes, passis capillis, scissis pannis indutos, » etc.

Sceleribus obnoxii et damnati ad mortem ducebantur, fune ad os alligato. (De Theodoro agi putatur, qui tyrannidem affectaverat.) T. 1. p. 470. b.

« Testamenta tabulæque de nuptiis, de debitis deque relictis contractibus, nisi in frontispicio Consulum annos habeant præscriptos, nullam ex sese vim habent. » T. 6. p. 110. a.

Usura centesima a Chrysostomo memoratur, qua in fœnus accipiebant, illa conditione ut singulis mensibus centesimam partem solverent, ita ut centum exactis mensibus æquaretur. T. 7. p. 573. c.

De nuptiis, sive de ritibus vel profanis vel illicitis in nuptias invectis.

« Nostræ ætatis homines in nuptiis hymnos in Venerem saltando canunt et adulteria multa, et nuptiarum violationes, et illegitimos amores, illicitosque coitus, et alia plurima impietatis et ignominiæ cantica. » T. 3. p. 195. a.

In iis quæ nuptias contrahebant fucum et pigmenta superflua alia adhibebantur. Sponsa vero a viris ebriis per urbem et forum etiam noctu adducebatur cum impuris canticis et symphonia. Meretrices etiam advocabantur ad nuptias ; itemque tibiæ, cymbala et choreæ. T. 10. p. 105. a. T. 11. p. 418. d. T. 1. p. 539. c. d.

Præstigiæ, incantationes, ligamina, superstitiones.

Ex frequentissimis Chrysostomi dictis et monitis palam est omnia præstigiarum genera admodum in usu fuisse ævo suo tum Antiochiæ tum Constantinopoli, quæ his verbis recenset ille Homil. decima in Epistolam ad Timotheum : τὰ γὰρ ἄλλα ἀφίημι τὰ πολλοῦ πένθους ἄξια, οἷον οἰωνισμοὺς καὶ κληδονισμοὺς, παρατηρήσεις, γενέσεις, σύμβολα, περιάμματα, μαντείας, ἐπῳδὰς, μαγείας, *Alia enim mitto lacrymis digna, ut auguria, vaticinia, observationes, geneses, symbola, ligamina, divinationes, incantationes, magicas artes.* T. 11. p. 603. b.

Incantationibus et ligaminibus tunc multi utebantur ad morbos curandos. De quibusdam etiam agit Chrysostomus, qui carmina et ligaturas usurpabant ad tutelam, quique aurea Alexandri numismata capiti vel pedibus circumligabant. Erant etiam qui ad puerorum tutelam ligamina, crepitacula et stamina coccinea manibus ipsorum appenderent. Aliud ibidem refert superstitionis genus : « Lutum mulieres », inquit, « in balneo accipientes, nutrices quoque et ancillæ digito tin- T. 1. p. 684. b. T. 11. p. 447. d. T. 2. p. 243. e. T. 10. p. 107. a.

gentes, in pueri fronte imprimunt. Et si quis interroget, Quid sibi vult lutum, quid cœnum? Malum avertit oculum, inquiunt, livoremque et invidiam. »

Aliæ nomina fluviorum descripta manibus infantium apponebant; aliæ cinerem, fuliginem et sales adhibebant ut malum oculum averterent.

T.11.p.44. c. Præstigiarum genera omnia tunc vigebant, dierum observationes, auguria, veneficia, sortes, auspicia, omina; necnon fati opiniones. De iis vero qui ominibus et fato dediti erant hæc refert Chrysostomus. « Multis terroribus plena est eorum anima; ut puta: hic aut ille primus mihi occurrit domo exeunti, omnino contingere mihi oportet mala innumerabilia. Nunc servus exsecrandus dans mihi calceos, primum porrexit partem sinistram: graves significantur calamitates et contumeliæ. Ego quoque exiens sinistro processi pede: hoc quoque est signum calamitatum. Et hæc quidem domi sunt mala: foras autem egresso dexter oculus mihi inferne salit: hoc est indicium lacrymarum. Mulieres quando sonant calami ad texturæ recta ligna allisi, vel cum ipsæ pectine discriminant, hoc pro signo habent. Rursus quando subtegmen pectine concutiunt, et id faciunt vehementius; deinde qui sunt superne calami ob intensum ictum edunt strepitum, allisi ad rectum texturæ lignum, hoc habent pro signo. Et alia innumerabilia digna quæ videantur. Et si asinus exclamaverit, et si gallus, et si quis sternutaverit, et quodvis aliud, tamquam decies mille vinctis vinculis, tamquam qui teneantur in tenebris, omnia habent suspecta, et sunt magis serviles quam innumera mancipia. » (Ibid. p.94. b.)

T.12.p.31. d. Ait vero Chrysostomus præstigiatores quosdam suo tempore fuisse qui signa facerent.

Funera.

T.2.p.215. a. Parentes, fratres et consanguinei decedentibus oculos claudebant et os componebant. Nemo in urbe sepulcrum construebat, ideoque defunctorum corpora extra urbem sepelienda exportabantur, qui mos antiquus erat, sed sæpe violatus fuerat. (T.7.p.711. a.)

T.6.p.306. Pullatæ seu nigræ vestes in funeribus adhibebantur; quam rem improbare videtur Chrysostomus. « Cum corpus effertur », inquit ille, « adhibentur planctus, ejulatus insani, stulta in sepulturis admissa, circa monumenta studium intempestivum, et ridiculum præficarum agmen, dierum observatio, necnon ingressus et egressus. » (T. 11. p. 217. a. T. 10. p. 108. b.)

De præficarum choris, quarum quædam gentiles erant, sæpissime agit Chrysostomus, vultque illas omnino a funeribus arceri, et moderatius lugubria funera persolvi. « Lugeamus », ait ille, « sed non vellentes capillos, non brachia nudantes, non lacerantes faciem, non pullas vestes induentes. » (T.12. a.)

Quidam etiam erant, qui in funeribus caput cinere conspergerent.

Viarum publicarum custodia.

« Eadem distantia locorum, quæ olim tunc erat, nunc etiam est; itineris vero conditio non eadem est, quæ olim fuisse creditur. Nunc enim mansionibus perpetuis distinctum est iter, et urbibus ac villis frequentibus ornatum, viatoresque plurimos offendunt, qui illuc proficiscuntur, quod non minus ad securitatis rationem valet, quam mansiones, urbes atque villæ. Præterea ex provincia civitatum principes diligunt viros, corporis magnitudine et robore cunctis præcellentes, jaculoque et funda tantum valentes, quantum vel sagittarii sagittis, vel armati pilis: statutisque ducibus, quibus illi obtemperent, hoc eis unicum munus injungunt munus, solamque itineris tuendi curam custodiamque permittunt. Ad hæc aliam longe his omnibus diligentiorem curam excogitarunt. Habitacula enim mille passibus ab invicem distantia in itinere toto fabricantes, nocturnos illic statuere custodes, per illorum labores et vigilias maximum contra latronum impetus munimen viatoribus constituentes. » (T.1. c. d.)

Miscellanea.

Kalendæ, seu initium anni, sic celebrari solebant: pernoctationes erant, cavillationes, convicia et saltationes nocturnæ, forum coronabatur, etc. (T.1. c.)

Antiocheni postquam Theodosium Imperatorem placaverant, in lætitiæ signum forum coronarunt, lucernas accenderunt, et lectos seu lectisternia ante officinas posuerunt. (T.2. e.)

Quidam externorum oratorum ex quadam stulta consuetudine dexterum eundo humerum assidue movebat; sed consuetudinem vicit, et gladios acutos utrimque humeris imposuit, ut vulneris timore membrum inepte se movens corrigeret. (T.2. d.)

Leones ovibus mansuetiores per forum ducebantur, et multi in officinis pecuniam eorum custodi numerabant, qui custodes multum hinc lucrabantur. (T.4. b. c. p. 2)

In agris termini columnæque non sinunt arva confundi.

Ursi etiam et ursæ ab Antiochenis domi servabantur. « Si ursa clam aufugerit, domos claudimus, per vicos currimus, ne in eam incidamus. »

Stadia quindecim sunt milliaria duo.

Pauperes quidam filios suos excæcabant, ut largiorem stipem cogerent. Alii cum nihil petendo impetrarent, missis supplicationibus, detritorum calceorum coria mandebant; alii acutos clavos capiti infigebant; alii in aquis gelu concretis nudo ventre immorabantur, et illis spectaculis majorem cogebant stipem.

Quid gravius et difficilius quam in ensibus sphæra ludere?

Meretrix πέταλα ῥάψασα, quæ laminis et amuletis virorum salutem expugnat.

Libri aureis literis memorantur a Chrysostomo, quales multi erant illius ævo, ut dicit Hieronymus.

Ἐν δέλτῳ ἐξηλειμμένῃ, *in pugillari deleto*, in palimpsesto. De palimpsesto post Ciceronem loquuti sumus in Palæographia Græca. T. 7. p. 729. a.

Philosophorum coma, baculus, ἐξωμίς, seu abolla. Philosophi profunda instructi barba, βαθὺ γένειον δεικνύντες, pallia, seu τρίβωνας, gestantes, et baculos, cynica piacula. T. 1. p. 272. e. T. 2. p. 173. b.

Duorum philosophorum scripta contra Christianos tempore Chrysostomi. T. 8. p. 102. c.

Persæ cum matribus suis miscentur, neque unus aut duo, sed gens universa. T. 10. p. 489. e.

Persas qui matres suas uxores non ducunt admiramur. T. 1. p. 274. a.

Apud Persas ignis Deus esse putatur. T. 2, p. 91, contra eos qui ignem adorant. T. 2. p. 54. a.

Rex Persarum barbam habet auream, iis qui harum rerum sunt periti veluti subtegmine illius pilis intra auri laminas involventibus. T. 11. p. 378. d.

Hamaxobii, Scythæ et Nomades nullum struebant ædificium. T. 7. p. 683. d.

SPURIA.

MONITUM

IN SERMONES TREDECIM SEQUENTES,

QUI

S. JOANNIS CHRYSOSTOMI

NOMINE CIRCUMFERUNTUR.

Tanta tamque expedita fuit doctoris nostri concionandi facultas, ut nihil mirum, si nova subinde ejus opera eruantur e tenebris. Non paucas in superioribus Tomis homilias hactenus ignotas emisimus, et undecim simul præclaras in duodecimo Tomo dedimus, quæ nunc primum in lucem prolatæ sunt.

Jam pridem vero tredecim alias accepimus, a clarissimo et doctissimo viro Gualtero Taylor Anglo missas, cum hac in frontispicio nota : *E Codice manuscripto annorum circiter 700, quem inter alios a cœnobio* τοῦ παντοκράτορος *in monte Atho invectos in Angliam anno 1727, suis sumtibus emit Collegii Trinitatis præses R. Bentleius, et in bibliotheca sua conservat. Has homilias exscripsit, et Latine vertit Gualterus Taylor.*

Accuratissime vero interpretis munere functus est : nusquam vidi versionem exquisitiorem; ita ut in tot sermonum decursu paucissima, imo fere nulla, in melius mutanda censuerim.

Jam de singulis his sermonibus disquirendum, an vere Chrysostomi sint, an falso illi adscribantur. Innumera jam vidimus, quæ tanti doctoris nomen ementiebantur. Multi enim scriptores, ut opera sua venditarent, illa Chrysostomi nomine insignire solebant : bibliopolæ quoque, ut emtores allicerent, aliena licet, exornabant tanti doctoris nomine.

I.

Primus itaque sermo de Pœnitentia et de Davide, cujus initium est, Ἰδοὺ σήμερον ἡμῖν ὁ μακάριος Δαυίδ, Chrysostomi esse omnino videtur. Stylus sancti doctoris hic eminet : morales adhortationes pro more suo adjicit : et tres adfert causas cur Deus permiserit justos, ut Abrahamum, Moysem et Davidem, in peccata incidere : prima scilicet est, ut justi caveant de vita sua, neque de bonis operibus ex- 198

tollantur; secunda, ne peccatores de seipsis desperent, sed exemplo Davidis, confessionis et pœnitentiæ remedium adhibeant, etiamsi in peccata reciderint; tertia, qui Jesus Christus, cum solus sine peccato esset, alios etiam justos in peccata incidere permisit, ut postea aliis pœnitentiæ exemplum essent. [Prima hæc oratio cæteris quidem quæ sequuntur paulo melior est, indigna tamen Chrysostomo. Stylum declamatoris nos dixerimus hic eminere, rhetoricis formis et locutione fucata exilem ingenii facultatem dissimulantis. Nihil hic nervorum, nihil veræ nativæque eloquentiæ. Laudes Davidis ita putas cantaturum fuisse Chrysostomum, unum dicendi genus per infinita membra repetentem? Ecquando copiæ suæ tam parcus fuerit, tamve inops ingenii, ut tota pæne oratio, in tali præsertim argumento, verbis biblicis ei contexenda fuerit? Et quod prorsus consuetudini Chrysostomi repugnat, sermo sine ulla conclusione subito abrumpitur, in doxologia aliena. Neque usquam alibi vidimus S. Doctorem talia ex liturgia enarrantem, qualia leguntur p. 202. Ipsam igitur orationem non a Chrysostomo profectam, exordium tamen ex aliquo genuino ejus sermone decerptum putamus.]

II.

Secundus sermo, pag. 206, de iis qui in jejunio continenter vivunt, etc., cujus initium, Οἱ μὲν ἀθληταὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν, non est Chrysostomi, ut statim deprehendet quisquis ejus germana opera assidue legerit et observarit. Videtur esse cujusdam Græculi commentum.

III.

Tertius sermo, de Temperantia, pag. 208, cujus initium, Ὅσοι μαθήμασί τισι προσεδρεύοντες. Hæc item homilia brevissima, Chrysostomo prorsus indigna videtur. Eamdemque sententiam laturos arbitror omnes, qui in legendis ejus operibus versati, et ordiendi modum et stylum et brevitatem nimiam perpendent.

IV.

Quartus sermo de Parabola decem millium talentorum, et contra Judæos, pag. 210, cujus initium, Ἡ μὲν τῆς δεσποτικῆς φιλανθρωπίας, est fragmentum brevissimum alicunde divulsum. An inter opera Chrysostomi lateret frustra quæsivi. Ob nimiam brevitatem judicium ferri non posse videtur an sit Joannis Chrysostomi, necne.

V.

Quintus sermo de Sanguinis fluxu laborante, pag. 210, cujus initium est, Ἄλλοις μὲν ἄλλας ὁ τοῦ βίου, non est Chrysostomi, sed cujusdam Græculi, qui futilia non pauca admiscet: ac de ea quæ per duodecim annos sanguinis fluxu laboraverat ridicule agens, quid illi singulis annis acciderit divinando profert.

VI.

Sextus sermo, quod mari similis sit hæc vita, pag. 213, cujus initium, Οἱ πελάγιοι πλωτῆρες, ἐπειδὰν, non est Chrysostomi, ut quivis emunctæ naris homo, in sancti doctoris operum lectione versatus, facile deprehendet. Nam et stylus, et ordiendi atque concionandi modus, Græculum sapiunt.

VII.

Septimus sermo, pag. 216, in illud, *Simile est regnum cælorum grano sinapis*, cujus initium

Τί μεῖζον βασιλείας οὐρανῶν, καὶ τί μικρότερον κόκκῳ σινάπεως; Hic sermo comparationibus ad nauseam usque plenus, a stylo Chrysostomi videtur mihi longe alienus, nec inter γνήσια tanti doctoris opera accensendus est. [Partim in Eclogas receptus est fetus ineptissimi Græculi.]

VIII.

Octavus sermo, p. 219, in illud, *Si qua in Christo nova creatura, vetera transierunt : ecce nova fact sunta omnia;* longissimus, qui tredecim paginas occupat, est viri quidem docti, nec infacundi; sed qui tropis ac figuris ad nauseam usque redundat. Initium sermonis est : Πολλὴ μὲν γηπόνῳ προθυμία καταβάλλειν τὰ σπέρματα. Pergit deinde, et per quinque paginas multa profert de sancto Paulo quæ ad propositum argumentum non pertinent, et aliquando ridicula sunt; ut cum de auditorum attentione loquens dicit, καὶ τὰ βλέφαρα ὡς κέρατα ἑστηκότα ὁρῶ, *et palpebras vestras tamquam cornua erectas video.* Demum ad Scripturæ sacræ locum illum, *Si qua in Christo nova creatura*, etc. advenit, et quasi novam homiliam incipit. Nec stylus, nec ordiendi, nec concionandi, nec in fine perorandi modus Chrysostomi esse videtur, qui plus habet nativæ elegantiæ, quam artificiosæ diligentiæ, et sicubi arte utitur, ita rem temperat, ut semper lateat artificium. Hæc autem concio ad stylum, ut ita dicam, ferreum propius accedit.

IX.

Nonus sermo, pag. 232, in illud, *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui;* cujus initium, Ὁ μὲν φιλόστοργος οὗτος πατὴρ διὰ τὴν περὶ ἡμᾶς στοργήν initio videtur de patre et suo et auditorum suorum loqui; sicut et Joannes Chrysostomus, cum presbyter esset Antiochenus, de Flaviano Antiochiæ Archiepiscopo non raro loquebatur initio homiliarum suarum. Hunc morem consulto sequutus videtur qui hunc sermonem Chrysostomi nomine texuit; nam Chrysostomi non esse tum stylus, tum ordiendi modus et concionandi ratio suadent : quod spero fatebuntur ii qui tanti doctoris opera assidue legerunt. Vidimus supra, Tom. VI, pag. 255, Chrysostomum presbyterum Flaviano episcopo inductum ut sui loco concionaretur : sed vidimus alium quoque T. VI, p. 417 (qui Chrysostomi nomen, ut putamus, ementitur), episcopum suum, nempe Flavianum memorantem. [In priore sermone, Constantinopoli habito, non Flavianum, sed alium episcopum incertum, pauca præfatum, indicat Chrys.: cfr. dicta ad Homilias Vatic. t. 12, p. 457 edit. novæ.]

X.

Decimus sermo, pag. 237, in Evangelii dictum, et de Virginitate; cujus initium est, Οὐδὲν ὁ θεῖος λόγος ἀσκόπως, οὐδὲ ξένον. Hunc sermonem oblongum, tropis, declamationibus et figuris ad nauseam usque refertum, non esse Chrysostomi puto, sed cujusdam Græci declamatoris qui sancti doctoris nomen ementitus est.

XI.

Undecimus sermo brevissimus, pag. 245, de Cognitione Dei, et in sancta Theophania, etc., cujus initium, Ὥσπερ οἱ τὰς ὄψεις τῶν σωμάτων βεβλαμμένας ἔχοντες, in quo, licet brevissimo, exordium oratione tota sequenti longius est; sicque omnia temperantur, ut nemo non judicet hoc opusculum Chrysostomi non esse.

XII.

Duodecimus sermo, p. 247, in Assumtionem Domini, cujus initium est, Ἐπειδὴ χάριτι Θεοῦ τὸν λόγον τὸν περὶ τοῦ πάθους. Hanc brevissimam homiliam indignam Chrysostomo esse fatebuntur, quotquot in ejus libris legendis et observandis operam navant.

XIII.

Decimus tertius sermo seu homilia, p. 250, in Stagnum Genezaret, et in sanctum Petrum Apostolum, cujus initium, Ὅτε διδάσκαλος εὐκλεὴς, τότε μαθητὴς εὐπειθής. Non esse Chrysostomi homiliam istam hæc suadent, stylus a Chrysostomo longe alienus; maxime vero dialogus ille Petri cum Jesu Christo, qui a rei veritate plurimum deflectit. [Major pars, eaque absurdissima, hujus sermonis in Eclogas transumta est.]

OPERA QUÆDAM

QUÆ CHRYSOSTOMI NOMINE

CIRCUMFERUNTUR.

*ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ,

Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως,

ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ,

Περὶ μετανοίας, καὶ εἰς τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ Δαυὶδ περὶ τῆς τοῦ Οὐρίου.

201 A

Ἰδοὺ σήμερον ἡμῖν ὁ μακάριος Δαυὶδ ἀνεγνώσθη, ὁ μουσουργὸς τῆς σωφροσύνης καὶ διδάσκαλος. Ὅταν γὰρ τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ λύραν κινήσῃ διὰ τῶν ψαλμῶν, θέλγει μὲν τὴν ἀκοὴν, σωφρονίζει δὲ τὸν λογισμόν. Διὰ τοῦτο τοῦ Πνεύματος ἡ χάρις ᾠκονόμησε καθ' ἑκάστην ἡμέραν παρὰ πάσης [a] σχεδὸν ψυχῆς Χριστιανικῆς αὐτὸν μελῳδεῖσθαι, ἵνα καὶ τὴν ἀκοὴν εὐφραινώμεθα, καὶ τὴν ψυχὴν ὠφελώμεθα. B Ἐμοὶ δὲ πολλάκις ἐπέρχεται θαυμάσαι, καὶ πολλάκις κατ' ἐμαυτὸν ἐξέστην τῇ διανοίᾳ, [οἷα] λογιζόμενος καὶ λέγων, τίνος ἕνεκεν παρὰ πάσας τὰς γραφὰς τὰς ἐν τῇ παλαιᾷ, τὰς ἐν τῇ καινῇ Διαθήκῃ, τὴν τοῦ Δαυὶδ βίβλον οὕτως ἀγαπῶσι πάντες, καὶ τοῦτον μόνον ἐπὶ στόματος φέρειν πάντες ἐμελέτησαν. Μωϋσῆς ἦν μέγας νομοθέτης, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τὸν θεὸν θεασάμενος· ὃς πᾶσαν τὴν κτίσιν ἐξ ἀρχῆς ἄνωθεν ἡμῖν γνωρίζων, καὶ τὸν κτίστην ἀνακηρύττων ἔλεγεν· Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν C οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Καὶ τούτου βιβλίον ἐστὶ μέγιστον καὶ πάσης σοφίας πεπληρωμένον, καὶ μόλις 202 A αὐτὸ καθ' ἑκάστην ἐκκλησίαν [b] ἅπαξ ἢ δεύτερον τῆς

SANCTI PATRIS NOSTRI

JOANNIS

CHRYSOSTOMI,

Archiepiscopi Constantinopolitani,

De Pœnitentia, et in lectionem de Davide et de uxore Uriæ.

Ecce hodie nobis lectus est beatus David, modulator ille temperantiæ et magister. Quando enim per psalmos spiritualem lyram suam movet, aures mulcet et rationem temperat. Idcirco per gratiam Spiritus constitutum est, ut quotidie in omni fere precatione Christiana ipse cum modulamine cantetur, ut et auribus oblectemur, et anima juvemur. Sæpe autem mihi mirari subit, ac frequenter mente attonitus fui, mecum reputans et dicens, cur præ scripturis omnibus Veteris et Novi Testamenti Davidicum librum ita diligunt omnes, ut hunc solum in ore habere sint solliciti. Moyses magnus erat legislator, qui facie ad faciem Deum vidit: qui totam creationem a principio nobis et creationem prædicans, dixit: *In principio fecit Deus cœlum et terram.* (Gen. 1. 1.) Hujusque liber est maximus et omni sapientia plenus: tamenque vix illum semel et bis in hebdomade in singulis ecclesiis aperimus. At dicis, Testamenti veteris pars est. Quid autem de sanctorum Evangeliorum lectione? ubi præsentis Christi miracula prædicantur;

[a] Ms. Anglicanus σχεδὸν εὐχῆς. [Mox scripsimus χριστιανικῆς pro χριστιανῆς, et infra ὠφελώμεθα pro ὠφελούμεθα. Paulo inferius οἷα tamquam repetitum ex præcedenti vocabulo seclusimus. Cfr. t. 2, p. 625, B.]

[b] Vaticanus ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ.

ubi Deus cum hominibus versatur, et mors verbo dissolvitur; ubi dæmones mandato fugantur, et leprosi verbo mundantur; ubi cæci sublato naturæ defectu luto sanantur, et quinquies mille homines in deserto ex quinque panibus aluntur; ubi latro in paradisum introducitur, et meretrix ipsis sideribus purior reperitur; ubi Jordanis fluenta ad sanctificationem animarum nostrarum consecrantur, et unigenitus Filius a Patre de cælo declaratur; ubi vitam nostram Christus renovat, et renovando ad salutem humani generis prædicans ait: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum: Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur?* Verum attende, has quoque leges semel aut bis in hebdomade legimus. Dices vero, non oportere coronas regias quotidie publicas facere. Quid porro de beato apostolo Paulo, Christi oratore, terrarum orbis piscatore: qui per quatuordecim epistolas, tamquam per retia spiritualia, totum orbem ad salutem irretivit; qui usque ad tertium cælum, et rursus in Paradisum raptus est; cui credita sunt mysteria regni Dei, quæ non licet homini loqui? quandoquidem et hunc bis solum in hebdomade legimus, ejusque epistolam in ore habemus; sed lectioni tantum animo intenti, huic uni illo tempore operam damus. Quid igitur dicendum mihi suppetit de beato Davide, qua ratione per Spiritus gratiam provisum sit ut singulis diebus et noctibus prædiceretur? omnes enim illum pro unguento portamus in ore. In ecclesia sunt pervigilia; ac primus, medius et ultimus est David: in matutinis hymnorum canticis, primus, medius et ultimus est David: in tentoriis ubi mortuorum deductiones, primus et postremus est David: in ædibus virginum, ubi texturæ fiunt, et primus et medius et postremus est David. O res inopinatas! multi qui ne literarum quidem principia noverunt, totum tamen Davidem edocti, ordine recitant, ac non modo in urbibus et in ecclesiis omni tempore et per ætates vitæ omnes clarescit, sed etiam in agris, in desertis, et per terram non habitatam cum sedulitate plurima tripudia sacra Deo excitat. In monasteriis chorus sanctus ordinum angelicorum; et primus, medius et postremus est David: in asceteriis, ubi greges virginum Mariam imitantium, et primus, medius et postremus est David: in desertis viri sunt crucifixi cum Deo versantes; ac primus, medius et postremus est David. Et omnes quidem homines naturalis per noctem somni tyrannidem patientes, in profundum detrahuntur: David vero solus instat, et servos Dei ad angelica excitat pervigilia; terram in cælum convertens, et homines angelis æquales efficiens, vitam nostram in omnibus ornans, et factus omnibus omnia, et per omnia vitam nostram

Matth. 5. 3. et 6.

2. Cor. 12. 4.

ἑβδομάδος ἀναπτύσσομεν. Ἀλλὰ λέγεις, τῆς παλαιᾶς Διαθήκης ἐστί. Καὶ τί πρὸς τὴν τῶν ἁγίων εὐαγγελίων ἀνάγνωσιν; ὅπου τὰ θαύματα τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἀνακηρύττεται· ὅπου Θεὸς [b] τοῖς ἀνθρώποις συναναμίγνυται, καὶ θάνατος λόγῳ καταλύεται· ὅπου δαίμονες ἐξ ἐπιτάγματος φυγαδεύονται, καὶ λεπροὶ λόγῳ καθαρίζονται· ὅπου τυφλοὶ [c] τὸ λεῖπον τῆς φύσεως πηλῷ θεραπεύονται, καὶ πεντακισχίλιοι κατὰ τὴν ἔρημον ἐκ πέντε ἄρτων διατρέφονται· ὅπου B ληστὴς εἰς παράδεισον εἰσοικίζεται, καὶ πόρνη καθαρωτέρα τῶν ἄστρων εὑρίσκεται· ὅπου τὰ τοῦ Ἰορδάνου ῥεῖθρα πρὸς ἁγιασμὸν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἁγιάζεται, καὶ μονογενὴς Υἱὸς παρὰ τοῦ Πατρὸς οὐρανόθεν ἀνακηρύττεται· ὅπου τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστὸς ἀνακαινίζει, καὶ ἀνακαινίζων πρὸς σωτηρίαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἀνακηρύττων λέγει· Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται; C Ἀλλ' ὅρα, καὶ τούτους τοὺς νόμους ἅπαξ ἢ δεύτερον ἀναγινώσκομεν τῆς ἑβδομάδος. Ἀλλ' ἐρεῖς, ὅτι βασιλικοὺς στεφάνους οὐ χρὴ καθ' ἑκάστην ἡμέραν δημοσιεῦσαι. Καὶ τί πρὸς τὸν μακάριον ἀπόστολον Παῦλον, τὸν ῥήτορα τοῦ Χριστοῦ, τὸν τῆς οἰκουμένης ἁλιέα, τὸν διὰ δεκατεσσάρων ἐπιστολῶν ὥσπερ διὰ δικτύων πνευματικῶν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην εἰς σωτηρίαν σαγηνεύσαντα· τὸν ἁρπαγέντα ἕως τοῦ τρίτου οὐρανοῦ, καὶ πάλιν εἰς τὸν παράδεισον· τὸν πιστευθέντα τὰ μυστήρια τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι; Ἐπεὶ καὶ τοῦτον [d] δὶς τῆς ἑβδομάδος D ἀναγινώσκομεν, καὶ τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ διὰ στόματος φέρομεν· ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν μόνον τὸν νοῦν ἀνατείναντες, ταύτῃ μόνῃ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον στοιχοῦμεν. Τί οὖν εἰπεῖν ἔχω πρὸς τὸν μακάριον Δαυὶδ, ὅπως ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις ᾠκονόμησε καθ' ἑκάστην ἡμέραν τε καὶ νύκτα αὐτὸν ἀνακηρύττεσθαι; πάντες γὰρ αὐτὸν ἀντὶ μύρου διὰ στόματος φέρομεν. Ἐν ἐκκλησίᾳ παννυχίδες, καὶ πρῶτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος ὁ Δαυίδ· ἐν ὀρθριναῖς ὑμνολογίαις καὶ πρῶτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος ὁ E Δαυίδ· ἐν τοῖς σκηνώμασι τῶν νεκρῶν προπομπαὶ, καὶ πρῶτος καὶ τελευταῖος ὁ Δαυίδ· ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν παρθένων ἱστουργίαι, καὶ πρῶτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος ὁ Δαυίδ. Ὢ τῶν παραδόξων πραγμάτων· πολλοὶ μήτε γραμμάτων πεῖραν τὴν ἀρχὴν εἰληφότες, ἐκμαθόντες ὅλον τὸν Δαυὶδ [e] ἀποστηθίζουσιν. Ἀλλ' οὐ μόνον ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ταῖς ἐκκλησίαις οὕτω κατὰ πάντα καιρὸν καὶ κατὰ πᾶσαν ἡλικίαν ἐκλάμπει, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀγροῖς καὶ ἐν ἐρημίαις καὶ εἰς τὴν ἀοίκητον γῆν μετὰ πλείονος τῆς σπουδῆς F χοροστασίας ἱερὰς ἀνεγείρει τῷ Θεῷ. Ἐν μοναστηρίοις χορὸς ἅγιος ταγμάτων ἀγγελικῶν, καὶ πρῶτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος ὁ Δαυίδ· ἐν ἀσκητηρίοις 203 A παρθένων ἀγέλαι τῶν τὴν Μαριὰμ μιμουμένων, καὶ πρῶτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος ὁ Δαυίδ· ἐν ἐρημίαις ἄνδρες ἐσταυρωμένοι προσομιλοῦντες τῷ Θεῷ, καὶ πρῶτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος ὁ Δαυίδ. Καὶ

[b] Vaticanus τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη.

[c] Anglicanus male τῷ λεῖποντι.

[d] Vaticanus δὶς, Anglicanus δεύτερον.

[e] Vaticanus ἀποστηθίζουσιν, Anglicanus ἀποστιχίζουσιν.

πάντες μὲν ἄνθρωποι τῷ φυσικῷ τῆς νυκτὸς ὕπνῳ τυραννούμενοι, πρὸς βάθος καθέλκονται· καὶ Δαυὶδ μόνος ἐφίσταται, καὶ τοὺς τοῦ Θεοῦ δούλους εἰς ἀγγελικὰς παννυχίδας διεγείρει, τὴν γῆν οὐρανὸν ἐργαζόμενος, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἰσαγγέλους ποιῶν, τὸν ἡμέτερον βίον κατὰ πάντα διακοσμῶν, καὶ τοῖς πᾶσι τὰ πάντα γινόμενος, καὶ διὰ πάντων τὸν ἡμέτερον βίον ἀγγελικὸν ἐργαζόμενος· παιδίοις συναυξανόμενος, νεωτέρους εἰς σύνεσιν προσκαλούμενος, B παρθένοις σωφροσύνην χαριζόμενος, πρεσβυτέροις ἀσφάλειαν δωρούμενος, τοὺς ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν προσκαλούμενος καὶ λέγων· Ἐξομολογεῖσθε τῷ Θεῷ, ὅτι ἀγαθός· τοὺς κατορθώσαντας ἐκ μετανοίας ἀσφαλιζόμενος καὶ λέγων· Ἁμαρτίας νεότητός μου καὶ ἀγνοίας μου μὴ μνησθῇς· τοὺς τὰς εὐεργεσίας δεξαμένους εἰς εὐχαριστίαν διεγείρων καὶ λέγων· Τί ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκέ μοι· τοὺς πολλάκις ἁμαρτάνοντας εἰς ἐξομολόγησιν ἀνακαλούμενος καὶ λέγων· Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃς, Κύριε, Κύριε, τίς ὑποστήσεται; τοὺς ἐπιζητοῦντας C ἐλεημοσύνην παρὰ τοῦ Θεοῦ διδάσκων καὶ λέγων· Ἐλέησόν με, ὁ Θεὸς, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου· τοὺς κληθέντας εἰς ἱερωσύνην ἀσφαλιζόμενος καὶ λέγων· Μὴ ἀποῤῥιφῇς με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου· τοὺς εἰς δικαστήριον ἑλκομένους διδάσκων καὶ λέγων· Λύτρωσαί με ἀπὸ συκοφαντίας ἀνθρώπων· τοὺς φοβουμένους ἐχθρῶν ἐπανάστασιν νουθετῶν καὶ λέγων· Ἐξελοῦ με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου, ὁ Θεός· τοὺς ὑπομένοντας καὶ εὐεργετουμένους εἰς εὐχαριστίαν διεγείρων καὶ λέγων· Ὑπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχε μοι, καὶ εἰσήκουσε τῆς δεήσεώς μου.

D Ὢ μεγάλης κιθάρας, τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων τῆς οἰκουμένης, ὥσπερ νευράς τινας, εἰς μίαν ἐξομολογίαν ἀνακρουομένης. Καὶ πῶς ὁ τοιοῦτος καὶ τηλικοῦτος, [a] ὁ τὰ ἤθη τῶν ἀνθρώπων διακοσμῶν, καὶ τοὺς λόγους τῶν ἐγκωμίων ὑπερνικῶν, ὁ τὴν τῶν ἀγγέλων πολιτείαν ἐπὶ γῆς συστησάμενος, καὶ τῇ τῶν ἀγγέλων εὐφημίᾳ κατ' οὐρανὸν στεφανούμενος· πῶς συνεχωρήθη τὰ δύο κεφάλαια τῶν ἁμαρτημάτων ἐξολισθῆσαι; τὰ γὰρ κεφάλαια τῶν ἁμαρτημάτων, Οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις· καὶ πρὸς τὰ δύο ταῦτα E κεφάλαια τῶν ἁμαρτημάτων συνεχωρήθη κατενεχθῆναι. Διὰ τοῦτο πολλάκις κατ' ἐμαυτὸν γενόμενος, καὶ ταῦτα λογισάμενος ἐξέστην τῇ διανοίᾳ· καὶ καθάπερ πλοῖον ἐν πελάγει τοῦ κυβερνήτου χωρὶς ὧδε κἀκεῖ περιφερόμενον τοῖς κύμασι κλυδωνίζεται, [b] οὕτως ἐσαλεύθη μου πολλάκις ὁ λογισμὸς ταῖς τρικυμίαις, διανοουμένου καὶ λέγοντος· πῶς ὁ τοσούτοις F ἀγαθοῖς κατακεκοσμημένος ἀνὴρ, ὁ βασιλεὺς καὶ προφήτης, ὁ τοῦ Χριστοῦ δοῦλος καὶ πατήρ· δοῦλος 204 A κατὰ φύσιν, πατὴρ κατὰ σάρκα· Βίβλος γὰρ γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Δαυίδ· ὁ ταῖς ἀρεταῖς μᾶλλον ἢ τῷ διαδήματι κατακοσμούμενος· ὁ τὴν ἁλουργίδα περιβεβλημένος, καὶ ταπεινοφροσύνην ἠμφιεσμένος καὶ λέγων· Κύριε, οὐχ ὑψώθη ἡ καρδία μου, οὐδὲ ἐμετεωρίσθησαν οἱ ὀφθαλμοί μου, οὐδὲ ἐπορεύθην ἐν μεγάλοις, οὐδὲ ἐν θαυμασίοις ὑπὲρ ἐμέ· εἰ μὴ ἐτα-

angelicam reddens: cum pueris una crescens, juniores ad intelligentiam provocans, virginibus continentiam largiens, senioribus donans securitatem, peccatores ad pœnitentiam advocans et dicens, *Confitemini Domino quoniam bonus*: (Psal. 117. 1.) eos qui per pœnitentiam recte processerunt corroborans et dicens, *Delicta juventutis meæ et ignorantias meas ne memineris*: (Ibid. 24. 7.) eos qui beneficia acceperunt ad gratiarum actionem excitans et dicens, *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* (Ib. 115. 3.) crebro peccantes ad confessionem provocans his verbis, *Si iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit?* (Ib. 129. 3.) eos qui quærunt a Deo misericordiam erudiens et dicens, *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam*: (Ibid. 50. 3.) eos qui ad sacerdotale munus vocantur muniens ac dicens, *Ne projicias me a facie tua*: (Ib. 50. 13.) in jus raptos instruens his verbis, *Redime me a calumniis hominum*: (Ibid. 118. 134.) metuentes inimicorum irruptionem admonens et dicens, *Eripe me de inimicis meis, Deus*: (Ibid. 58. 2.) exspectantes et beneficiis affectos ad gratiarum actionem excitans his verbis, *Exspectans exspectavi Dominum, et intendit mihi, et exaudivit preces meas.* (Ibid. 39. 2.)

O magnam citharam animas hominum per orbem habitabilem, quasi nervos quosdam, ad confessionem unam pulsantem! Et quomodo vir talis et tantus, qui multitudines hominum ornat, et sermones encomiasticos superat; qui regimen angelicum in terra constituit, et cum angelorum fausta acclamatione in cælo coronatur: quomodo, inquam, permissum est ut in duo præcipua peccata delaberetur? nam peccatorum præcipua sunt, *Non occides, Non mœchaberis*; (Exod. 20. 13. 14.) et ut in hæc præcipua peccata delaberetur permissum est. Ideo sæpe hæc mecum reputans et animadvertens, mente attonitus sum, et sicut navigium in mari absque nauclero huc et illuc circumlatum fluctibus jactatur, ita mihi sæpe ratiocinia procellis commota sunt, cogitanti ac dicenti: Quomodo vir tantis bonis exornatus, rex et propheta, Christi servus et pater; servus secundum naturam, pater secundum carnem; nam *Liber generationis Jesu Christi, filii David*; (Matth. 1. 1.) virtutibus magis, quam diademate ornatus; amictus veste purpurea, et humilitate indutus, dicensque: *Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei, neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me: si non humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam, sicut ab-* (Psal. 130. 1. 2.)

[a] Vatic. ὁ τὰ ἤθη. Anglic. ὁ τὰς ὕλας.

[b] In Anglic. male οὕτως ἐσαλεύθησάν μου πολλάκις τῶν λογισμῶν αἱ τρικυμίαι.

luctatus; qui tolerantiæ malorum coronavit metas, [Psal. 7. 4. 5.] et ait : *Domine Deus meus, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuentibus mihi mala :* qui non modo superbiam excutit, sed etiam superbos abominatur et ait : [Ib. 100. 7.] *Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam : qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum :* qui cum fiducia dicit Deo : [Ib. 16. 3.] *Igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas.* Quid autem loquor? quorsum ejus testimoniis usus sum? Sæpe etiam dicunt nonnulli : Fide non est dignus qui sibi ipsi perhibet testimonium; alius ejus opera testetur, alius ejus coronarum sit præco, alius ejus vitæ sit testis, ut et fide dignius sit testimonium. Quem porro fide digniorem habemus Deo dicente : [Act. 13. 22.] *Inveni David filium Jesse, virum secundum cor meum.* Quid hoc testimonio tutius? Ac quomodo vir tantis clarus operibus bonis, qui secundum cor Dei fuisse asseritur; quomodo, inquam, in peccatorum præcipua deferri permissus est? *Non occides, non mœchaberis :* et homicida et mœchus est propheta Dei? Iste enim locus vobis hodie lectus est. Non criminor prophetam, absit; sed vitam vestram in tuto pono, ut cum multa recte feceris, teipsum munias ne cadas. Sic enim apostolus quoque dixit : [1. Cor. 10. 12.] *Qui se existimat stare, videat ne cadat.* Idcirco enim et ipse David frequentius dixit : [Psal. 57. 1. et 70. 18] *In finem ne disperdas :* ideo ipse quoque supplicans dixit : *Et usque in senectam et senium Deus ne derelinquas me.* Cur ergo in tantum dejici peccatum permissus est? Tribus de causis : quibusnam, ego dicam : tu modo cum omni attentione animum adhibe. Primum ut justi caveant de vita sua, sive ascetæ, sive eremitæ; nec dicant, Multa præclare feci, multis ornor virtutibus : jejuno, vigilo, precor, lacrymas fundo, sacco amictus sum, corpus meum exercitiis marcidum reddidi; non ultra timeo irruptiones diaboli, ea præclare gessi quæ coronas mercantur. Ne erres, o homo, ne sis animo elatus : non plus fecisti quam David : audi illum dicentem : [Psal. 108. 24 et 34. 13.] *Genua mea infirmata sunt a jejunio, caro mea immutata est propter oleum;* et rursum, *Cum mihi molesti essent, induebar cilicio, et humiliabam in jejunio animam meam.* Audi illum de vigiliis loquentem : [Ibid. 118. 62. et 164.] *Media nocte surgebam ad confitendum tibi;* et iterum, *Septies in die laudem dixi tibi :* audi illum de lacrymis dicentem : [Ibid. 6. 10] *Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo :* audi illum de ascetica vita dicentem : [Ibid. 101. 10.] *Quia cinerem tamquam panem manducabam, et potum meum cum fletu miscebam.* Cur autem tibi profero verba prophetæ David? audi iterum testimonium Dei dicentis : [Act. 13. 22.] *Inveni David filium Jesse, virum secundum cor meum.* Et tamen post tanta bona opera in tales lapsus deferebatur. Ne itaque audax sis, sed quotidie caveas secundum apostoli admonitionem dicen-

πεινοφρόνουν, ἀλλὰ ὕψωσα τὴν ψυχήν μου ὡς τὸ B ἀπογεγαλακτισμένον· ὁ τοὺς τῆς ἀνεξικακίας ὅρους στεφανώσας καὶ λέγων· Κύριε ὁ Θεός μου, εἰ ἐποίησα τοῦτο, εἰ ἔστιν ἀδικία ἐν χερσί μου, εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδοῦσί μοι κακά· ὁ μὴ μόνον ὑπερηφανίαν ἀποσειόμενος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπερηφάνους ἀποστρεφόμενος καὶ λέγων· Οὐ κατοικεῖ ἐν μέσῳ τῆς οἰκίας μου ποιῶν ὑπερηφανίαν, λαλῶν ἄδικα οὐ κατεύθυνεν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν μου· ὁ λέγων μετὰ C παῤῥησίας τῷ Θεῷ· Ἐπύρωσάς με, καὶ οὐχ εὑρέθη ἐν ἐμοὶ ἀδικία. Καὶ τί λέγω; διὰ τί ταῖς αὐτοῦ μαρτυρίαις κέχρημαι; Καὶ πολλάκις τινὲς λέγουσιν, οὐκ ἔστιν ἀξιόπιστος ἑαυτῷ μαρτυρῶν· ἕτερος μαρτυρήσῃ τοῖς τούτου κατορθώμασιν, ἕτερος αὐτοῦ τοὺς στεφάνους ἀνακηρυττέτω, ἕτερος τῷ βίῳ τούτου μαρτυρείτω, ἵνα καὶ γένηται μᾶλλον ἀξιόπιστος ἡ μαρτυρία. Καὶ τίνα ἔχομεν ἀξιοπιστότερον τοῦ Θεοῦ τοῦ λέγοντος· Εὗρον Δαυὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαὶ, ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου. Τί ταύτης τῆς μαρτυρίας ἀσφαλέστερον; Καὶ πῶς ὁ τοσούτοις κομῶν κατορθώμασιν, ὁ D κατὰ τὴν καρδίαν τοῦ Θεοῦ μαρτυρούμενος, πῶς εἰς τὰ κεφάλαια τῶν ἁμαρτημάτων συνεχωρήθη κατενεχθῆναι; Οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις· καὶ φονεὺς καὶ μοιχὸς ὁ προφήτης τοῦ Θεοῦ; Τοῦτο γὰρ ὑμῖν σήμερον ἀνεγνώσθη τὸ χωρίον. Οὐ διαβάλλω τὸν προφήτην, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τὴν ὑμετέραν ζωὴν ἀσφαλίζομαι, ἵνα ὅταν πολλὰ κατορθώσῃς, ἀσφαλίσῃς σαυτὸν, ἵνα μὴ πέσῃς. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ ἀπόστολος ἔλεγεν· Ὁ δοκῶν ἑστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἔλεγε συνεχέστερον ὁ Δαυΐδ· Εἰς τὸ τέλος μὴ διαφθείρῃς· διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς προσευχόμενος ἔλεγε· Καὶ ἕως γήρως καὶ πρεσβείου E ὁ Θεὸς μὴ ἐγκαταλείπῃς με. Τίνος οὖν ἕνεκεν εἰς τοσαύτην ἁμαρτίαν συνεχωρήθη κατενεχθῆναι; Τριῶν ἕνεκεν πραγμάτων· ποίων, ἐγὼ λέγω, μόνον σὺ πρόσεχε μετὰ πάσης ἀκριβείας· πρῶτον διὰ τὸ τοὺς δικαίους ἀσφαλίζεσθαι περὶ τῆς οἰκείας ζωῆς, ἢ τοὺς ἀσκητὰς ἢ τοὺς ἐρημίτας, καὶ μὴ λέγειν, πολλὰ κατώρθωσα, πολλαῖς ἀρεταῖς κατακεκόσμημαι· νηστεύω, ἀγρυπνῶ, εὔχομαι, δακρύω, σάκκον περιβέβλημαι, [τὸ] σῶμά μου ταῖς ἀσκήσεσι κατεμάρανα· οὐκ ἔτι φοβοῦμαι τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ διαβόλου, κατώρθωταί μοι λοιπὸν τὰ τῶν στεφάνων. Μὴ πλανῶ, ἄνθρωπε, μὴ ἐπαρθῇς τῇ διανοίᾳ· οὐκ ἐποίησας πλέον τοῦ F Δαυΐδ· ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· Τὰ γόνατά μου ἠσθένησαν ἀπὸ νηστείας, καὶ ἡ σάρξ μου ἠλλοιώθη δι' ἔλαιον· καὶ πάλιν, Ἐν τῷ αὐτοὺς παρενοχλεῖν μοι 205 A ἐνεδυόμην σάκκον, καὶ ἐταπείνουν ἐν νηστείᾳ τὴν ψυχήν μου. Ἄκουσον αὐτοῦ περὶ τῆς ἀγρυπνίας λέγοντος· Μεσονύκτιον ἐξεγειρόμην τοῦ ἐξομολογήσασθαί σοι· καὶ πάλιν; Ἑπτάκις τῆς ἡμέρας ᾔνεσά σε· ἄκουσον αὐτοῦ περὶ δακρύων λέγοντος· Ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου· λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου· ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνήν μου βρέξω· ἄκουσον αὐτοῦ περὶ ἀσκήσεως λέγοντος· Ὅτι σποδὸν ὡσεὶ ἄρτον ἔφαγον, καὶ τὸ πόμα μου μετὰ κλαυθμοῦ ἐκίρνων. Καὶ τί σοι λέγω τὰ τοῦ προφήτου B Δαυΐδ; ἄκουσον πάλιν τῆς μαρτυρίας τοῦ Θεοῦ τῆς λεγούσης· Εὗρον Δαυὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαὶ, ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου. Καὶ ὅμως μετὰ τοσαῦτα κατορθώ-

ματα εἰς τοιαῦτα κατηνέχθη σφάλματα. Μὴ οὖν θαρσήσῃς, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀσφαλίζου, δεχόμενος τὴν παραίνεσιν τοῦ ἀποστόλου τὴν λέγουσαν· Ὁ δοκῶν ἑστάναι βλεπέτω μὴ πέσῃ. Ἰδοὺ τὸ πρῶτον αἴτιον· λάμβανε καὶ τὸ δεύτερον· ἵνα μὴ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπογινώσκωσιν ἑαυτῶν, ἀλλ' εἴ τις καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἁμαρτάνῃ, ἵνα καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐξομολογῆται. Κἂν μυριάκις ἁμαρτάνῃς, μυριάκις ἐξομολόγησαι· οὐδὲν γὰρ χεῖρον ἀπογνώσεως. Ἐάν τις ἀπογνῷ ἁμαρτίας ἁμαρτήσας, οὐκ ἔτι εἰς ἴασιν ἐπιτρέχει. Οὐχ ὁρᾷς τοὺς ἰατρούς; ἐὰν ἀπογνῶσι τινὸς, οὐκ ἔτι προσάγουσι θεραπείαν, ἀλλὰ [a] λέγουσι τῷ ἀσθενεῖ, εἴ τι θέλεις δοῦναι ἡμῖν, οὐ λαμβάνομεν· οὐκ ἔτι γὰρ ἐπιδέχεται τὸ νόσημα τοῦτο θεραπείαν· ἐνίκησεν ἡ κακία τοῦ νοσήματος τὴν θεραπείαν τῆς τέχνης. Ταῦτα λέγουσιν ἀπαγορεύοντες· ἀλλ' ἐὰν προσδοκήσωσιν ὑγείαν, πάντα ποιοῦσι, καὶ προσάγουσι φάρμακα πρὸς σωτηρίαν τοῦ νοσοῦντος. Οὕτως ἐὰν ἀπογνῷ τις [b] τῆς ἁμαρτίας, ὅτι οὐκ ἔστι τῷ μετανοοῦντι σωτηρία, εἰς μείζονα κακὰ ἑαυτὸν ὠθεῖ. Διὰ τοῦτο, ἐὰν ἐννοήσῃς ὅτι καὶ τῶν ἄκρων ἁμαρτημάτων, φόνου καὶ μοιχείας, γέγονε θεραπεία καὶ ἴασις πρὸς τὸν προφήτην, κἂν μυριάκις ἁμαρτάνῃς, εἰς ἐξομολόγησιν ἑαυτὸν παραδῷς. Τοῦτο δὲ λέγω, οὐ προτρεπόμενος εἰς τὸ ἁμαρτάνειν, ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτάνοντας εἰς ἐξομολόγησιν προσκαλούμενος· ἐπειδὴ ὁ Θεὸς φιλάνθρωπος ὢν καὶ τὰ μεγάλα τῶν ἁμαρτημάτων ἐξαλείφει. Τί γὰρ μεῖζον φόνου καὶ μοιχείας; καὶ ὅμως ἄκουσον τοῦ προφήτου λέγοντος, αὐτοῦ τοῦ ἁμαρτήσαντος· Εἶπα, ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου τῷ Κυρίῳ, καὶ σὺ ἀφῆκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ μεγάλα τῶν ἁμαρτημάτων ὁ Χριστὸς ἐπιδημήσας συνεχώρησεν· τὸν λῃστὴν εἰς τὸν παράδεισον εἰσήγαγε, τὸν τελώνην εὐαγγελιστὴν εἰργάσατο, τὸν ὑβριστὴν καὶ βλάσφημον Παῦλον ἀπόστολον τῆς οἰκουμένης πεποίηκεν, ἵνα καὶ σὺ μὴ ἀπαγνῷς ἁμαρτάνων, ἀλλ' ἐξομολογούμενος τὴν θεραπείαν ὑποδέξῃ. Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθὸς, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἰδοὺ δεύτερον αἴτιον· λάβε καὶ τὸ τρίτον. Ἔμελλεν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐπιδημεῖν κατὰ τὴν ἔνσαρκον αὐτοῦ παρουσίαν, καὶ τὸ φύραμα τῆς ἡμετέρας σαρκὸς ἀναλαμβάνειν, καὶ μετὰ τῶν ἀνθρώπων συναναστρέφεσθαι· ἀλλ' ἐπειδὴ Θεὸς ἦν καὶ μόνος ἀναμάρτητος, συνεχώρησε τοῖς δικαίοις, κατὰ τὴν οἰκείαν προαίρεσιν ἀνθρωπίνοις σφάλμασι περιπεσεῖν· οὐκ αὐτὸς εἰς αὐτὴν αὐτοὺς καλέσας τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ προαιρέσει συγχωρήσας ὁδεύειν κατὰ τὸν ἴδιον σκοπόν. Οὕτω γοῦν καὶ Ἀβραὰμ ἥμαρτεν ἀπιστήσας, καὶ διὰ τοῦτο τιμωρίαν ἐδέξατο παρὰ τοῦ Θεοῦ· Καὶ δουλεύσει τὸ σπέρμα σου ἔτη τετρακόσια. Καὶ πάλιν ὁ Μωϋσῆς, μὴ δοξάσας τὸν Θεὸν, ὅτε τὸ ὕδωρ ἐκ πέτρας τοῖς ἀχαρίστοις ἐδωρήσατο· καὶ διὰ τοῦτο πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός· Καὶ ἴδῃς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, καὶ οὐκ εἰσελεύσῃ ἐν αὐτῇ. Οὕτω καὶ τούτῳ συνεχώρησεν εἰς ἁμαρτίαν ἐμπεσεῖν, ἵνα μόνος αὐτὸς ἐν ἀνθρωπίνῳ σώματι ἀναμάρτητος εὑρεθῇ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ

tis, *Qui se existimat stare, videat ne cadat.* [1. Cor. 10. 12.] En primam causam; jam accipe secundam: Ne peccatores de seipsis desperent, sed si quis vel quotidie peccet, ut quotidie confiteatur. Si decies millies peccaveris, decies millies confitere: nihil enim est desperatione deterius. Si quis cum peccata commisit desperaverit, non amplius ad medelam currit. Nonne vides medicos? si de quoquam desperaverint, non amplius medelam adhibere, sed ægroto dicere: Si quid dare velis, non accipimus: morbus enim ille non amplius ad medelam admittit: malum morbi superavit artis remedia? Hæc dicunt ii qui desperant: si vero sanitatem exspectent, omnia faciunt, et medicamenta adhibent pro salute ægroti. Ita si quis desperaverit ob peccatum, putans non esse pœnitenti salutem, in majora mala seipsum impellit. Idcirco si cogitaveris summorum peccatorum homicidii et adulterii medelam et curationem contigisse prophetæ, etiamsi decies millies pecces, teipsum confessioni dedas. Hoc autem dico, non hortans ad peccandum, sed peccatores ad confessionem vocans; quandoquidem Deus, hominum amans, magna etiam peccata delet. Quid enim majus homicidio et adulterio? et tamen audi prophetam ipsum qui peccavit dicentem: *Dixi, Confitebor adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem cordis mei.* [Psal. 31. 5.] Ideo Christus adveniens majora peccata condonavit, latronem in paradisum introduxit, publicanum evangelistam fecit, contumeliosum et blasphemum Paulum fecit orbis terrarum apostolum, ut et tu peccans ne desperes, sed confitens medelam accipias. *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus.* [Ibid. 117. 1.] En secundam causam; accipe tertiam. Salvator noster venturus ad nos erat secundum incarnatam præsentiam suam, et carnis nostræ massam assumturus ac cum hominibus versaturus: sed quia Deus erat, et solus sine peccato, concessit ut justi per liberum arbitrium suum in humanos lapsus inciderent; non illos ad peccatum vocans, sed permittens ut ex libero arbitrio secundum propositum suum inciderent. Sic igitur Abraham quoque non credens peccavit, et pœnas a Deo immissas subiit: *Et serviet semen tuum annos quadringentos.* [Gen. 15. 13.] Ac rursum Moyses, cum non glorificasset Deum, quando aquam ex rupe ingratis largitus est, propter hoc Deus dixit ei: *Et videas terram promissionis, et non intrabis in illam.* [Deut. 34. 4.] Ita et hunc permisit in peccatum incidere, ut ipse solus in humano corpore impeccabilis deprehenderetur. Ideoque propheta David, cum tandem ad confessionem peccati venit, hoc dixit Deo: *Tibi soli peccavi et malum coram te feci.* [Psal. 50. 6.] Quare? *Ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris.* Cum dies illa advenerit ibi dicit: visam fore massam

[a] In Anglicano cod. hæc vitiata sic leguntur, ἀλλὰ ουσι τῷ νόθρῳ, εἴ τι θέλει, δὸς ὃ βούλεται· οὐκ ἔτι γάρ.

[b] Vatic. ταῖς ἁμαρτίαις.

nostram, sedentem in dextera majestatis Dei; nam *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*. In illa igitur die apparebit etiam corpus, quod ex natura nostra assumsit, cum factorum ratio ab hominibus exigetur. Superne corpus, et inferne corpus: *Videbunt* enim, inquit, *in quem transfixerunt*. Cæterum quod peccatis deprimitur, id nostrum est: illud vero quod peccatum non fecit, sed peccatorum rationem exigit, divinum est. Ideo, *Ut justificeris in sermonibus tuis et vincas cum judicaris*. Quomodo? *Quia peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus*. Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Psal. 109. 1. 2. — Joan. 19. 37. — Zach. 12. 10; — Psal. 50. 6. — Isai. 53. 5.

προφήτης Δαυὶδ, ὅτε λοιπὸν εἰς τὴν ἐξομολόγησιν ἦλθε τοῦ ἁμαρτήματος, τοῦτο ἔλεγε τῷ Θεῷ· Σοὶ μόνῳ ἥμαρτον καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα. Διὰ τί; Ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ C νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε. Ἐν τῷ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐλθεῖν φησίν· ἐκεῖ φανῆναι ἡμέτερον φύραμα, καθήμενον ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Θεοῦ· Κάθου γὰρ ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου· ἐν ἐκείνῃ τοίνυν τῇ ἡμέρᾳ φανεῖται καὶ τὸ σῶμα, ὅπερ ἀνέλαβεν ἐκ τῆς ἡμετέρας φύσεως, ἀνθρώπων εἰσπραττομένων. Ἄνω σῶμα καὶ κάτω σῶμα· Ὄψονται γὰρ, φησὶν, εἰς ὃν ἐξεκέντησαν. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἁμαρτίαις βεβαρημένον, τοῦτ' ἔστι τὸ ἡμέτερον· τὸ δὲ ἁμαρτίαν μὴ πεποιηκὸς, ἀλλὰ τὰς δίκας τῶν ἁμαρτημάτων εἰσπραττόμενον θεῖόν ἐστι. D Διὰ τοῦτο ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε. Πῶς; Ἐπειδήπερ ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

II. *Ejusdem de iis qui in jejunio continenter vivunt, et de diversorum Prophetarum vitæ instituto.*

Pugiles quidem diebus singulis exercitati, cum adaugent artem, tum de adversariis victoriam facile reportant. Cursores item ex quotidiano studio cum agilitate vertendi, articulos motui idoneos reddentes, ad citissimam exspectationem acuuntur. Eodem plane modo patres nostri injungunt nobis frequentius docere, ut facilem in docendo peritiam a sermonis exercitatione nobis acquiramus. Adeste igitur, o dilecti, Josephum e vestigio sequentes, peccatum Ægyptium devitantes, et exuto odio, ad continentiam accurramus. Etiamsi enim Joseph carnis amictum deposuerit, an non splendidiorem amictum habuit ex castitatis gloria? Continentiæ puritas patres accingens, columnis adamantinis terrarum orbem suffulsit, quæ precationes quidem ad cælum deferant, animas autem hominum in terra curent. Beatus ille Moyses continentia se accingens, Hebræis in Ægypto salutis columna fuit; et primogenitorum quidem Ægyptiorum portas solo æquavit, luciferos vero Hebræorum filios beatos prædicavit: Pharaoni et magis tamquam columna obstitit; Jesus autem filius Nave, continentiam habens lecti sociam, cælestibus luminaribus imperavit. Solis enim cursus inhibuit, et terminos lunæ fixit, ac diei lucem longiorem effecit. Quandonam illud? Cum pro Gabaonitis bellans dixit: *Stet sol contra Gabaon, et luna contra vallem Elom*. Hic fluvium divisit, populum servavit, alienigenas

Jos. 10. 12.

II. Τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν ἐν νηστείᾳ σωφρονούντων, καὶ διαγωγῆς διαφόρων προφητῶν.

Οἱ μὲν ἀθληταὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν γυμναζόμενοι καὶ τὴν τέχνην αὔξουσι, καὶ τὴν κατὰ τῶν ὑπεναντίων νίκην ῥᾳδίως λαμβάνουσιν· E οἱ δέ γε δρομεῖς ἐν τῇ καθημερινῇ μελέτῃ τῆς εὐστροφίας εὐκινήτους τὰς ἁρμονίας ἀπεργαζόμενοι πρὸς προσδοκίαν ταχίστην ὀξύνονται. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ οἱ πατέρες συνεχέστερον ἡμᾶς διδάσκειν ἐπιτρέπουσιν, ἵνα τὴν ἐν τῷ διδάσκειν ἀσφάλειαν ἐκ τῆς τοῦ λόγου μελέτης ταχεῖαν ἡμῖν προσποιησώμεθα. Δεῦρο τοίνυν, ἀγαπητοὶ, τὸν Ἰωσὴφ ἰχνηλατήσαντες, τὴν Αἰγυπτίαν ἁμαρτίαν λείποντες, γυμνοὶ τοῦ μίσους πρὸς τὴν σωφροσύνην ἐκδράμωμεν. Καὶ γὰρ, εἰ καὶ Ἰωσὴφ τὸ F τῆς σαρκὸς κάλυμμα, ἀλλ' οὔ γε τῆς σωφροσύνης δόξης λαμπρότερον εἶχε τὸ ἔνδυμα; Σωφροσύνης ἁγνεία τοὺς πατέρας συσφίγξασα στύλους ἀδαμαντίνους τῇ 207 A οἰκουμένῃ ὑπήρεισε, τὰς μὲν εὐχὰς εἰς οὐρανὸν ἐκτείνοντας, τὰς δὲ ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ γῆς θεραπεύοντας. Μωϋσῆς ὁ μακάριος σωφροσύνῃ ἑαυτὸν περισφίγξας, στῦλος σωτηρίας τοῖς Ἑβραίοις γέγονεν ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τῶν μὲν πρωτοτόκων θύρας τῶν Αἰγυπτίων ἐδάφιζε, τοὺς δὲ φωτοφόρους παῖδας τῶν Ἑβραίων ἐμακάριζε· καὶ τῷ μὲν Φαραὼ καὶ τοῖς μάγοις στῦλος ἀνθίστατο, Ἰησοῦς δὲ ὁ τοῦ Ναυὴ, τὴν σωφροσύνην σύνευνον ἔχων, οὐρανίοις φωστῆρσιν ἐκέλευε· τοῦ γὰρ ἡλίου τοὺς δρόμους ἐκώλυε, καὶ τῆς σελήνης τοὺς ὅρους ἐπήγνυε, καὶ τῆς ἡμέρας τὸ φάος ἐμήκυνε. Πότε δὲ τοῦτο; Ὅτε ὑπὲρ Γαβαὼν * τὸν B πόλεμον ἔλεγε, Στήτω ὁ ἥλιος κατὰ Γαβαὼν, καὶ ἡ σελήνη κατὰ φάραγγα Ἐλώμ. Οὗτος ποταμὸν διέτε-

* [Fort. τὸν πολέμιον διώξας, aut simile quid.]

με, λαὸν [a] περιέτεμε, καὶ εἰς τὴν ἁγίαν γῆν πάλιν τοὺς Ἑβραίους ἐπέστρεφεν· οὗτος τείχη ἐῤῥίπιζε, καὶ πόλεις ἀσεβῶν κατέστρεφε, τὴν Ῥαὰβ διέσωζεν, ἀλλοφύλους ἐκόλαζεν, ὁμοφύλους ἐδόξαζε. Σαμψὼν δὲ ὁ ἀνδρειότατος, σωφροσύνην φυλάσσων, λέοντα ἀπέπνιγε, καὶ ἐκ σιαγόνος ὄνου ὕδωρ ἐπήγαζε, καὶ τὸ ἴαμα τῆς δίψης ἐκεῖθεν ἐδέχετο. Ἠλίας δὲ ὁ Θεσβίτης σωφροσύνῃ συνοικήσας, τῇ πενιχρᾷ χήρᾳ ζωοδότης ἐγένετο· εὐλογία γὰρ ἀγαθὴ τὸ ἔλαιον αὐτῆς ἐπήγαζε, καὶ τὴν δράκα τοῦ ἀλεύρου καθ' ἡμέραν ἐπλήθυνεν. Ὁ αὐτὸς Ἠλίας διὰ σωφροσύνην πυρὸς καὶ ὕδατος θησαυροὺς ἐν νεφέλαις ἐκέκτητο· τοῖς γὰρ ἀσεβέσι πῦρ οὐράνιον ἐπόμβρει, καὶ τῇ οἰκουμένῃ ἐκλειπούσῃ οὐρανίους πηγὰς ἐξεκένωσεν. Ἐλισσαῖος δὲ ὁ τούτου μαθητὴς τὴν αὐτὴν τοῦ διδασκάλου σωφροσύνην κεκτημένος, ἐν τῇ ἀτόκῳ μήτρᾳ τῆς Σωμανίτιδος, δι' εὐχῆς τὸν στάχυν τοῦ τέκνου ἐβλάστανε· [b] καὶ ἐπειδὴ ἔδει αὐτὸν ἴσα τῷ διδασκάλῳ τὰ θαύματα δεικνύναι, νεκρὸν ἕνα ἀνεγείρει· καὶ μετὰ θάνατον τῶν ὀστῶν αὐτοῦ τὰ λείψανα τοὺς νεκροὺς ἀνεγείρουσι. Δανιὴλ δὲ ὁ σοφώτατος, καθάπερ μάχαιραν δίστομον τὴν σωφροσύνην περιζωσάμενος, τοὺς [c] λαθροφόνους λύκους συνέπνιξε, καὶ τὴν ἀμνάδα Χελκίου ἀβλαβῆ διεφύλαττεν. Οὔτε γὰρ ὁ λαμπρὸς αὐτῆς πόκος τῆς σωφροσύνης μιαρῷ φιλήματι ἐτέμνετο, οὔτε τῇ διστόμῳ ῥομφαίᾳ τῆς ἁμαρτίας τοὺς μαστοὺς ἐμιαίνετο. Ἀμβακοὺμ δὲ ὁ μακάριος ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου ἁρπαγεὶς τὸ τῶν ἐργατῶν ἄριστον τῷ ἐργάτῃ τῆς σωφροσύνης Δανιὴλ παρεκόμιζε. Μὴ γὰρ οὐκ ἠδύνατο ὁ Θεὸς καὶ τοῦτον, καθάπερ τὸν Ἠλίαν, διὰ κοράκων ἐκθρέψαι; ἀλλ' ἵνα μὴ ἀπαραμύθητον ἐάσῃ τὸν μετὰ θηρίων οἰκοῦντα, ἀποστέλλει τὸν συμπροφήτην παρακαλοῦντα τὴν θλῖψιν. Ἐνόησον γὰρ, ἀγαπητὲ, πῶς ἦν ἐν τῷ λάκκῳ τῶν λεόντων Δανιὴλ, οὐκ ἔχων οὐ σκάμνον, οὐκ ἄρτον, οὐ τράπεζαν, οὐ λύχνον, οὐ κλίνην, ἀλλ' ἐν μέσῳ τῶν δύο λεόντων σταυροειδῶς ἑστὼς τὸν μέλλοντα Χριστὸν ἐμιμεῖτο. Οἱ δὲ τρεῖς ἁγιώτατοι παῖδες τὴν σωφροσύνην συνειλησάμενοι, τῷ πυρὶ παλαίσαντες, τὴν ταύτης παφλάζουσαν φλόγα κατὰ κράτος ἐνίκησαν. Ὦ παρθενία τὴν ἐλπίδα τοῦ κόσμου Χριστὸν ἀπόνως ἀνθήσασα· ὦ σοφία Θεοῦ, ἡ καὶ τῆς παρθενίας τὸ κλέος τὴν Μαριὰμ μὴ στερήσασα, καὶ τὸ καύχημα τοῦ κόσμου Χριστὸν δι' αὐτῆς φωτὸς δίκην ἐκλάμψασα· ὦ τέκνον ἱερὸν ἀγάμου νύμφης, ἀφθαρσίας πηγὴ, ἀθανασίας πνοὴ, Ἐκκλησίας φωστὴρ, δικαιοσύνης στατὴρ, τῶν ἐμπόρων καλὸς μαργαρίτης, καὶ τῶν φόβων ἀγαθὸς στεφανίτης· ὁ πολλοῦ πιπρασκόμενος, καὶ ὑπὸ πενήτων ἀγοραζόμενος· ὁ τριῶν ὀβολῶν ὠνούμενος, πίστεως, ἐλπίδος, ἀγάπης, καὶ ἐν καρδίᾳ ταπεινῶν αὐλιζόμενος· ὁ τοῦ σινάπεως κόκκος, καὶ τῶν ἀγγέλων ταξίαρχος· ὁ ἀγεώργητος βότρυς τῆς παγκάλου Μαρίας, καὶ ἀθεώρητος Λόγος τῆς παγκάρπου σοφίας· ὁ τὸ πένθος τοῦ θανάτου ἐπὶ γῆς καταλύσας, καὶ τὸ φέγγος τοῦ θαλάμου ἐν οὐρανῷ εὐτρεπίσας· ὁ τὴν χλόην τοῦ

concidit, et in terram sanctam rursus Hebræos reduxit: hic muros dejecit, et urbes impiorum subvertit; Raab illam servavit, et alienigenas punivit, popularibusque suis gloriam conciliavit. Fortissimus vero Samson continentiam servans, leonem suffocavit, atque ex asini maxilla aquam scaturientem eduxit, ac sitis medelam inde accepit. Elias vero Thesbites cum continentia habitans, indigæ viduæ factus est vitæ largitor: nam fausta benedictio ut oleum ejus manaret effecit, et pugillum farinæ quotidie auxit. Idem Elias per continentiam ignis et aquæ thesauros in nubibus possedit: ignem enim cælestem in impios diffluere jussit, et deficienti orbi cælestes fontes effudit. Elisæus vero ejus discipulus, eamdem quam magister continentiam possidens, in Somanitidis mulieris sterili utero prolis segetem per preces impetravit: et quia eum paria oportebat magistro suo miracula edere, mortuum unum suscitavit: et post mortem ossium ejus reliquiæ mortuos suscitant. Sapientissimus autem Daniel, continentia tamquam gladio ancipiti accinctus, lupos clam interficientes suffocavit, et agnam Chelciæ custodivit sine noxa. Istius enim vellus castitatis conspicuum osculo impuro non lacerabatur, neque ancipiti gladio peccati papillæ contaminabantur. Beatus vero Ambacum a Spiritu sancto raptus, opifici castitatis Danieli operariorum prandium apportavit. Annon poterat enim Deus hunc etiam, sicut Eliam, per corvos nutrire? ne vero cum feris viventem sine consolatione relinquat, socium prophetam mittit, qui afflictum consoletur. Animo enim tecum reputa, dilecte, quomodo in fovea leonum erat Daniel, nec scamnum habens, nec panem, nec mensam, non lucernam, non lectum, sed in medio duorum leonum stans instar crucis, futurum Christum imitabatur. Tres vero sanctissimi pueri continentiam amplexi, cum igne luctantes, ferventem ejus flammam vi superarunt. O virginitas quæ Christum spem mundi sine labore germinasti! o Dei sapientia, quæ gloria virginitatis Mariam non privasti, et Christum per eam lucis instar effulgentem misisti! o sanctum Filium sponsæ non nuptæ, fons incorruptionis, immortalitatis afflatus, Ecclesiæ lumen, justitiæ statera, mercatorum pulchra margarita, et timorum bone coronator, qui magno pretio venderis et a pauperibus emtus es, tribus obolis acquisitus, fide, spe et caritate, et in humilium cordibus versaris; granum sinapis et angelorum exercitus ductor, botrus inculta pulcherrimæ Mariæ, et incomprehensibile Verbum omniferæ sapientiæ; qui mortis luctum in terra solvisti, et lucem thalami in cælo præparasti; qui herbam corporis nostri induisti, et immarcescibilem floris odorem nobis dedisti: hæc sunt sapientiæ tuæ documenta,

[a] Sic Anglic. Cod. Vatic. vero περίσωσεν.

[b] In utroque Ms. mendum esse videtur. In Vaticano legitur, Καὶ ἐπειδὴ δι' αὐτὸν διπλοῦων [sic] ἐν τῷ διδασκάλῳ τὰ θαύματα.

[c] Vatic. λαθροφόρους.

hæ sunt jejunii tui dulcedines, hæ continentiæ tuæ ornamenta, hæc Ecclesiæ tuæ fulcimenta. Ita soles populum tuum nutrire, o Jesu, non tamquam absens, sed tanquam præsens : etenim cum Patre exsistens a nobis non separaris, et nobiscum versans a Patre non discedis. Aqua corpora nostra lavisti, et spiritu lapsus nostros solvisti : sale pietatis animas ovium tuarum condidisti, et in angelorum pascua nos traxisti : sigillo pedes nostros roborasti, et a terra in cælum per scalam fidem nostram extendisti, ac manuductores angelos nobis apposuisti : arborem arbori apposuisti, et costam pro costa substituisti : manus in aerem expandisti, et pro nobis Patrem tuum implorasti, et ex tempestate altam serenitatem stabilisti. Quapropter nocte dieque et tacentes et loquentes tibi gloriam referimus, in te vitæ spem habentes, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

σώματος ἡμῶν ἐνδυσάμενος, καὶ τὴν ἀμάραντον πνοὴν τοῦ ἄνθους ἡμῖν δωρησάμενος· ταῦτα τῆς σῆς σοφίας τὰ διδάγματα, ταῦτα τῆς σῆς νηστείας τὰ γλυκάσματα, ταῦτα τῆς σῆς σωφροσύνης τὰ καλλωπίσματα, ταῦτα τῆς σῆς Ἐκκλησίας τὰ στηρίγματα. C Οὕτως εἴωθας τὸν λαόν σου διατρέφειν, Ἰησοῦ, οὐχ ὡς ἀπὼν, ἀλλ' ὡς παρών· καὶ γὰρ σὺν Πατρὶ ὑπάρχων, ἡμῶν οὐ χωρίζῃ, καὶ μεθ' ἡμῶν αὐλιζόμενος, τοῦ Πατρὸς οὐκ ἀφίστασαι. Ὕδατι τὰ σώματα ἡμῶν ἔλουσας, καὶ πνεύματι τὰ πταίσματα ἡμῶν ἔλυσας· ἅλατι εὐσεβείας τὰς ψυχὰς τῶν προβάτων σου ἤρτυσας, καὶ εἰς τὴν νομὴν ἡμᾶς τῶν ἀγγέλων ἀνείλκυσας· σφραγῖδι τοὺς πόδας ἡμῶν ἐνεύρωσας, καὶ κλίμακι ἡμῖν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν τὴν πίστιν ἀνέτεινας, καὶ χειραγωγοὺς ἡμῖν ἀγγέλους παρέστησας· δένδρον δένδρῳ ἀντέστησας, D καὶ πλευρὰν ἀντὶ πλευρᾶς ἀντέθηκας· χεῖρας εἰς ἀέρα ἐξεπέτασας, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν σεαυτοῦ τὸν Πατέρα ἐδυσώπησας, καὶ γαλήνην βαθεῖαν ἐκ χειμῶνος ἐβράβευσας. Διὸ νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν, καὶ σιωπῶντες καὶ φθεγγόμενοι, σοὶ δόξαν ἀναπέμπομεν, ἐν σοὶ ἔχοντες τῆς ζωῆς τὰς ἐλπίδας, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

III. *Ejusdem sermo hortatorius de temperantia.*

Qui disciplinis aliquibus incumbentes, urgente doctoris auctoritate, diligentiam adhibent, a magistri metu puerorum sedulitas provenire existimatur : quando autem absente magistro rerum bonarum studium retinent, voluntatis puræ hic laboris amor est. Jejunii documentorum nos quoque sumus discipuli : verum quando instante jejunii tempore philosophiam præ nobis ferimus, tamquam ex institutione pædagogica laboris amantes sumus : nunc autem jejunio paulum intermittente, qui a satietate nimia abstinent, sinceram habent propositi laudem, utpote absque necessitate philosophi, atque ex proprio arbitrio temperati, ut qui sciant bona illa retinere, quæ ex priscis laboribus nacti sunt. Qui enim ad immoderatum ciborum usum progreditur, nescit quæ jejunans collegit, nescit quos fructus congessit; sed quasi nihil habeat intus depositum, et quasi nullum sibi thesaurum collegisset, immodicæ voluptati se dedit, affectibus suis claustra et moderationis ostia non objicit. Nihilque mirum. Talis enim est inops omnis : januarum et claustrorum curam nullam habet, insidias non metuit, sine sollicitudine dormit, utpote qui nihil habeat quod fures provocet, cum nihil inopi possit auferri. Iis vero qui opulentam domum habent, custodia est pro reconditis thesauris, et ostiarii qui ab ingressu arceant. Nos etiam jejunio facti sumus divites; et

III. [a] Τοῦ αὐτοῦ λόγος παραινετικὸς περὶ ἐγκρατείας.

Ὅσοι μαθήμασί τισι προσεδρεύοντες φιλοπονίαν E ἐνδείκνυνται, τῆς τοῦ διδάσκοντος ἐπικειμένης ἀνάγκης, τοῦ διδασκαλικοῦ φόβου τὸ τῶν παίδων νενόμισται σπούδασμα· ἐπειδὰν δὲ ἀπόντος διδασκάλου τῆς τῶν καλῶν ἐπιμελείας ἀντέχονται, προαιρέσεως καθαρᾶς τὸ φιλόπονον. Τῶν τῆς νηστείας ἐσμὲν καὶ ἡμεῖς φοιτηταὶ μαθημάτων· ἀλλ' ὅτε μὲν τῆς νηστείας παρούσης φιλοσοφίαν [b] ἐνδείκνυμεν, ὥσπερ ἐκ παιδαγωγικῆς ἐσμεν φιλόπονοι· νῦν δὲ δὴ ταύτης πρὸς μικρὸν ὑπεκστάσης, οἱ περὶ τὸν ἄμετρον ἐγκρατευόμενοι κόρον, καθαρὸν ἔχουσι τῆς γνώμης τὸν ἔπαινον, ὡς χωρὶς ἀνάγκης φιλόσοφοι, ὡς κατὰ γνώμην F καρτερικοὶ, ὡς εἰδότες τὰ καλὰ περισφίγγειν, ἃ τοῖς προλαβοῦσιν ἐθησαύρισαν κόποις. Ὁ μὲν γὰρ 209 A εἰς ἀμετρίαν τῶν βρωμάτων ἐκβαίνων, οὐκ οἶδεν ἃ νηστεύων συνήγαγεν, οὐκ οἶδεν οὓς συνέλεξε πόρους, ἀλλ' ὡς οὐδὲν ἔχων ἀποκείμενον ἔνδον, ὡς οὐδὲν ἐν ἑαυτῷ θησαυρίσας, ἀνέῳκται πρὸς τροφῆς ἀμετρίαν, οὐκ ἐπιβάλλει ταῖς ὀρέξεσι κλεῖθρα, οὐ θύραις συμμετρίας ἑαυτὸν ἀσφαλίζεται· καὶ θαυμαστόν γε οὐδέν. Τοιοῦτο γὰρ ὁ πενόμενος ἅπας, οὐκ ἔχει θυρῶν καὶ κλείθρων ἐπιμέλειαν, οὐκ ἔγκειται φροντίσιν ἐπιβουλῶν, ἀμερίμνῳ διανοίᾳ καθεύδει, ὡς οὐκ ἔχων τι τὸ λῃστὰς ἐρεθίζον, ὡς κλαπῆναι μὴ δυνάμενος ἄπορος· τοῖς δὲ πλουσίαν οἰκίαν κεκτημένοις διὰ φυλακῆς, ὡς θησαυρῶν ἐγκειμένων, διὰ θυρωρῶν τηρούντων B τὴν εἴσοδον. Πεπλουτήκαμεν καὶ ἡμεῖς τῇ νηστείᾳ· καὶ τὰ τοῦ πλούτου τεκμήρια πρόδηλα· ἡδο-

[a] *Τοῦ Χρυσοστόμου περὶ νηστείας· ἐν ᾧ καὶ παραδείγματα εἰς τὸν προφήτην Δαυίδ.* [Sic, non indicato Cod.]

[b] [*ἐνδεικνύμεθα* ?]

νὰς ἐκτησάμεθα δούλας, ἐδεσπόσαμεν γαστρὸς, ᾗ τὸ πρὶν ἐδουλεύσαμεν· ἀσώματον ἐκτησάμεθα βίον, οἰκίαν ἐγκρατείας [a] προεβαλόμεθα νέαν, ἧς τέως τοὺς θεμελίους ἐθέμεθα. Δεῖται δὲ τὸ ἔργον συμπήξεως, χρῄζει περισφίγγοντος τόνου· τῶν χαυνούντων δὲ, οὐ σφιγγόντων, ἡ μέθη, τῶν παραλυόντων, οὐ τονούντων τὰς βάσεις. Οὐδεὶς ὃν καλῶς ἔσφιγξε σαλεύει θεμέλιον· οὐδεὶς πλούτου ταμιεῖον ἀφυλάκτως ἀνοίγνυσι. νηστευτοῦ δὲ ψυχὴ πλουσίου τινός ἐστιν ἀποθήκη δοκίμου, καὶ φυλακῆς ἀκριβοῦς δεομένη, μή που τινὶ περιπέσῃ λῃστείᾳ· λῃστεύεται γὰρ ὡς οἰκία ψυχή. Γέμουσαν εἶχεν ὁ Δαυὶδ τὴν τῆς ψυχῆς οἰκίαν, ἀλλ' ἐκ λῃστρίδος ἡδονῆς ἐσυλήθη· ἀνεῳγμένην γὰρ ἀφῆκε τὴν εἴσοδον, καὶ νήψεως οὐκ ἠσφαλίσατο κλεῖθρῳ. Τίς δὲ ἡ περὶ τὴν νῆψιν ἀμέλεια; Ἡ πλατεῖα τοῦ σώματος ἄνεσις· Ἐγένετο γὰρ, φησὶν, ἐν τῷ καιρῷ τῆς δείλης, καὶ ἀνέστη Δαυὶδ ἀπὸ τῆς κοίτης αὐτοῦ, καὶ περιεπάτει ἐπὶ τοῦ δώματος ἐν τῷ οἴκῳ τῶν βασιλείων· δείλης, καὶ ἀνέστη ἀπὸ τοῦ ὕπνου καὶ περιεπάτει· ὕπνος, καὶ μετὰ τὸν ὕπνον περίπατος ὀρεγομένου ἀνέσεως. Πλατὺς τῇ γαστριμαργίᾳ περίπατος. Τί οὖν τὸ βλάβος; Καὶ εἶδεν ἀπὸ τοῦ δώματος γυναῖκα λουομένην· καὶ ἡ γυνὴ καλὴ τῷ εἴδει σφόδρα, Καὶ ἀποστείλας κατῄσχυνεν αὐτήν. Τὸ βλέπειν ἀνέγκλητον· οὐδεὶς γὰρ ἂν ὀφθαλμοὺς ἐγκαλέσειεν, ὅτι τὰ βλεπόμενα βλέπουσιν· ἀλλ' ἔχει τὸ ἀνέγκλητον ἔγκλημα πρὸς ἁμαρτίαν ὁδεῦσαν· οὐ γὰρ εἶδε τὴν μορφὴν καὶ παρεῖδεν, ἀλλ' ὥσπερ προσηλώθη τῷ κάλλει· ἐνέπηξε τὸ βλέμμα τῷ σώματι, ἐβάπτισε τῇ θεωρίᾳ τὰς κόρας· οὐκ ἔτι κόρας εἶχεν ἐν ὀφθαλμοῖς, ἀλλὰ πόρνας. Τοσοῦτον κακὸν καὶ βλέμματος ὁρμὴ, ἐὰν ἀχαλίνωτον ἀφιῇς. Οὕτω καὶ νῦν ἐστιν ἡμῖν πρὸς τροφὴν ἐξουσία, ὥσπερ καὶ τότε τῷ Δαυὶδ τοῦ χρῆσθαι τοῖς ὄμμασιν· ἀλλ' ἡ τῆς ἁμαρτίας παρέξοδος ὑπέγκλημα ποιεῖ τὸν ἀναίτιον. Τί οὖν; Τροφῇ μὲν κολακευέσθω τὸ σῶμα· Ἄξιος γὰρ ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστι· συμπαρέστω δὲ ἡμῖν ἀριστῶσιν ὁ Παῦλος, κἂν ἴδῃ που πρὸς τὴν τροφὴν ἀτακτοῦντας, ὥσπερ ἰατρὸς ἀτακτοῦσι βοήσει· Ἔχοντες διατροφὴν καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησώμεθα. Διατροφὴν, οὐ τρυφήν· διατροφὴν, οὐ τὴν ἐκ μέθης ἀνατροπήν. Τρυφή ποτε τὸν Ἰσραὴλ εἰς εἰδωλικὴν διήγειρεν ὄρχησιν· ἡ γὰρ μέθη τὸν νοῦν ᾐχμαλώτευσεν· Ἐκάθισε γὰρ, φησὶν, ὁ λαὸς φαγεῖν καὶ πιεῖν, καὶ ἀνέστησαν παίζειν. Τὴν τῆς χρείας τοίνυν τηρῶμεν αὐτάρκειαν· τροφῇ θεραπευέσθω τὸ σῶμα· ἀνέσεως παραμυθίαν ζητοῦντες, ἐμφορήσεως μὴ κλασθῶμεν φορτίῳ· μεμετρημένης ἐξουσιάζωμεν βρώσεως· ἐκκλίνωμεν τὴν τῆς μέθης ἀσχημοσύνην, καὶ κίνδυνον οὐχ ἕξομεν· πειθώμεθα παραινοῦντι τῷ Παύλῳ· Μὴ μεθύσκεσθαι οἴνῳ, ἐν ᾧ ἐστιν ἀσωτία, ἀλλὰ πληροῦσθαι ἐν Πνεύματι ἁγίῳ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

divitiarum indicia manifesta sunt : voluptates in servitutem redactæ sunt, ventri dominamur, cui prius serviebamus; incorpoream vitam acquisivimus, nova abstinentiæ domo tegimur, cujus fundamenta posuimus. Opus illud firmitate indiget, opusque habet labore ut constabiliatur : non confirmantium vero, sed dissolventium est ebrietas; enervantium bases, non roborantium. Nemo fundamentum labefactat quod (vir sapiens) firmavit; nemo divitis promtuarium furtim aperire potest. Jejunantis vero anima est divitis conspicui apotheca, quæ diligenti custodia opus habet, ne furto subjiciatur : anima quippe velut domus expilatur. Refertam bonis animæ domum habuit David; verum illa a latrocinante voluptate direpta fuit; ingressum enim apertum reliquit, nec sobrietatis claustro obfirmavit. Quinam vero erat ille sobrietatis neglectus? Nimia corporis requies : ait enim : *Accidit ut surgeret David de strato suo post meridiem, et deambularet in solario domus regiæ*, vesperi, et surrexit e somno et deambulavit : somnus, et post somnum deambulatio mollitiem appetentis. Quid inde damni? *Viditque mulierem se lavantem ex adverso super solarium suum : erat autem pulchra valde.* Et mittens concubuit cum illa. Quod viderit inculpatum est; nemo enim oculos incusaverit quod ea quæ sese offerunt videant : sed modus ille videndi reprehensione dignus fuit, quod ad peccatum induceret. Non enim vidit formam et adversatus est, sed est pulchritudine allectus, spectaculo infixit oculos : neque ultra in oculis pupillas (κόρας) habuit, sed meretrices. Tantum est malum oculorum appetitio, nisi illam reprimas. Eadem est nobis potestas circa cibum, qualis erat Davidi circa oculorum usum : sed peccati transgressio, id reprehensione dignum efficit quod crimine carebat. Quid ergo? Alimento quidem foveatur corpus; *Dignus est enim operarius cibo suo* : nobiscum vero prandentibus una adsit Paulus, et si viderit nos in cibo incomposite nos gerere, velut medicus inordinatis clamabit : *Habentes autem alimenta et quibus tegamur, his contenti simus.* Alimenta, non delicias; alimenta, non ex ebrietate subversionem. Deliciæ olim Israelem ad idololatricam saltationem excitarunt : ebrietas enim animam captivam effecerat : nam, *Sedit*, inquit, *populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere.* Observemus igitur quod usui sufficiat; curetur alimento corpus, relaxationis solamen quæramus, plenitudinis onere ne frangamur, moderato cibo utamur, ebrietatis turpitudinem et periculum evitemus : obsequamur Paulo hortanti : *Non inebriari vino, in quo est luxuria, sed impleri Spiritu sancto*; cui gloria in sæcula. Amen.

2. Reg. 11. 2. — Luc. 10. 7. — 1. Tim. 6. 8. — Exod. 32. 6. — Ephes. 5. 18.

[a] [προκατεβαλόμεθα ?]

IV. *Ejusdem, quod grave sit Dei clementiam contemnere. Dicta autem fuit postquam decem millium talentorum parabola lecta fuerat. Et contra Judæos, cum terræ motus factus esset.*

Clementiæ Domini nostri magnificentia, quam nunc audivistis, peccatoribus exhibita, ingentem et decem millium peccati talentorum remissionem effecit. Plurimi vero sæpe contra Domini clementiam agentes, et male donis ejus utentes, clementiæ divitias in thesaurum supplicii sibi convertunt: siquidem non temere largiens misericordiam, neque nimio magnificentiæ studio affectus, clementiæ suæ divitias exhibet, sed munerum abundantia persuadet. Cum autem frustra projecta videt clementiæ suæ dona, claudit bonorum fontes, retinet clementiæ imbres, defessus est gratificando. Quot olim bonorum imbribus Judæorum populum rigans, ut vidit illos gratitudinis fructu vacuos, ingratum illorum animum non ferens clamabat, *Facti estis molesti mihi!* Ex mea erga vos clementia magis contentiosi apparuistis: defessus sum vobis gratificando: *Facti estis molesti mihi.* Rationi competit illa erga ipsos patientiæ meta: nullus enim superest ipsos corrigendi modus ****

Isai. 1. 14.

IV. Τοῦ αὐτοῦ, ὅτι βαρὺ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας καταφρονεῖν. Ἐῤῥέθη δὲ τῆς τῶν μυρίων ταλάντων ἀναγνωσθείσης παραβολῆς καὶ κατὰ Ἰουδαίων, τοῦ σεισμοῦ γενομένου.

Ἡ μὲν τῆς δεσποτικῆς φιλανθρωπίας ἀρτίως ἀκουομένη φιλοτιμία πολλὴν καὶ μυρίων ἁμαρτίας ταλάντων χρεοκοπίαν εἰργάσατο ἁμαρτωλοῖς δωρουμένη· πολλοὶ δὲ πολλάκις τῆς δεσποτικῆς κατασκιρτῶντες χρηστότητος, καὶ κακῶς ταῖς παρ' αὐτῆς δωρεαῖς κεχρημένοι, τὸν τῆς φιλανθρωπίας κατασκευάζουσι πλοῦτον θησαυρισμὸν ἑαυτοῖς τιμωρίας. Οὐ γὰρ σκορπίζων ἁπλῶς τοὺς οἰκτιρμοὺς ὁ Θεὸς, οὐδὲ νοσῶν ἀσωτίαν φιλοτιμίας, τὸν τῆς φιλανθρωπίας ἐπιδείκνυται πλοῦτον, ἀλλὰ τῇ τῶν δωρεῶν δυσωπῶν ἀφθονίᾳ· ὅταν δὲ ἴδῃ μάτην αὐτῷ τὰ τῆς φιλανθρωπίας ῥιπτούμενα, συστέλλει τῶν ἀγαθῶν τὰς πηγὰς, κατέχει τῆς φιλανθρωπίας τοὺς ὄμβρους, ὀκνεῖ χαριζόμενος. Πόσοις ποτὲ τοὺς Ἰουδαίων δήμους ἀγαθῶν ὑετοῖς ἐπικλύζων, ὡς εἶδεν ἀκάρπους πρὸς εὐχαριστίας καρποὺς, ὥσπερ ἐμπλησθεὶς τῆς ἐκείνων ἀγνωμοσύνης, ἐβόα· Ἐγένεσθέ μοι εἰς πλησμονήν. Τῆς ἐμῆς εἰς ὑμᾶς ὤφθητε, φησὶ, πρός με φιλανθρωπίας φιλονεικότεροι· ἔκαμνον ὑμῖν χαριζόμενος· Ἐγένεσθέ μοι εἰς πλησμονήν. Εὐλόγως τῆς ἐπ' αὐτοῖς μακροθυμίας ὁ κόρος· οὐ γὰρ εὑρίσκεται τρόπος τῆς αὐτῶν διορθώσεως ***

Luc. 8. 43.

V. *Ejusdem in sanguinis fluxu laborantem, ex Evangelio secundum Lucam.*

Aliis quidem alias negotiationes vitæ scopus dispertivit, cuique illam attribuens quæ utilis et congrua esse videtur; unicam vero nobis largitus est Deus negotiationem Spiritus, quæ per fidem fit multiplex, ac maxima edit bona opera, sicut scriptum est: *Idem vero Spiritus, dividens singulis prout vult.* Sola enim fides cum possessoribus manet: accipientem non decipit, se tenentem non deserit, fures non metuit, raptorum non habet suspicionem, sigillis non indiget, custodes non requirit. Deum enim custodem habet, qui per hanc omnia omnibus promte administrat. Hanc habere cupiunt reges; sed privati possident, primates quærunt: illa vero ad humiles currit, et tenues amplectitur; ad infirmos venit, et apprehensos manu ducit, sine mercede curationes largiens. Cum igitur vides, o dilecte, Christum e monte descendentem, iterumque in montem ascendentem, paludem transeuntem, per

1. Cor. 12. 11.

V. Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν αἱμοῤῥοοῦσαν, ἐκ τοῦ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίου.

Ἄλλοις μὲν ἄλλας ὁ τοῦ βίου σκοπὸς ἐμπορίας ἐμέρισε, διαιρῶν ἑκάστῳ τὴν δοκοῦσαν εἶναι χρειώδη καὶ συμφέρουσαν· ἡμῖν δὲ μίαν ἀπένειμεν ὁ Θεὸς τὴν ἐμπορίαν τοῦ Πνεύματος, πολλαπλῆν οὖσαν διὰ πίστεως, καὶ κατορθοῦσαν τὰ μέγιστα κατὰ τὸ γεγραμμένον· Τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ καθὼς βούλεται. Μόνη γὰρ πίστις παραμένει τοῖς ἔχουσιν· οὐ ψεύδεται τὸν λαμβάνοντα, οὐκ ἀθετεῖ τὸν κτησάμενον, οὐκ εὐλαβεῖται τοὺς κλέπτας, οὐχ ὑφορᾶται τοὺς ἅρπαγας, οὐ χρῄζει σφραγίδων, οὐ ζητεῖ τοὺς φυλάττοντας· Θεὸν γὰρ ἔχει φύλακα τὸν πάντα τοῖς πᾶσι διὰ ταύτης ἑτοίμως παρέχοντα. Ταύτην ἐπιθυμοῦσιν ἔχειν βασιλεῖς, ἀλλ' ἰδιῶται κέκτηνται· ζητοῦσι δυνάσται, αὐτὴ δὲ ταπεινοῖς προστρέχει, καὶ τοὺς εὐτελεῖς περιπτύσσεται· ἔρχεται πρὸς τοὺς ἀῤῥώστους, καὶ τούτους παρακρατοῦσα χειραγωγεῖ, ἀμισθὶ τὰς ἰάσεις δωρουμένη. Ὅταν οὖν ἴδῃς, ἀγαπητὲ, τὸν Χριστὸν ἐξ ὄρους κατερχόμενον, καὶ πάλιν εἰς ὄρος ἀναβαίνοντα, περῶντα λίμνην, διαπλέοντα

θάλασσαν, ἀγροῖς ἐπιδημοῦντα καὶ πόλεσι καὶ κώμαις, μετὰ τῆς κάτω πορείας μέμνησο καὶ τῆς ἄνω· μὴ ἐπιλάθῃ τῆς τῶν Χερουβὶμ καθέδρας, μὴ παρέλθῃς τὰ θεῖα διὰ τὰ ἀνθρώπινα, μὴ λήθῃ παραδῷς τὸν οὐρανὸν, μὴ ἀμνημονήσῃς ὅτι σὰρξ ὁ Λόγος γέγονεν, ὡς ἠθέλησεν. Ἡ γὰρ σὰρξ ὁ Λόγος ἐγένετο· ὡς σὰρξ περιπατεῖ, ὡς Λόγος παραχωρεῖ· ὡς σὰρξ εἰς ὄρος ἀναβαίνει, ὡς Λόγος ἐπάνω τῶν Χερουβὶμ καθέζεται· ὡς σὰρξ ὑπομένει δι' ἐμὲ τὰ ἐμὰ, ὡς Λόγος τὰ τοῦ Πατρὸς ἀκαμάτως ἐργάζεται, ἐξ ὕδατος ἐν Κανᾶ *** παραστήσας· φωτὸς ἀνοίγει θυρίδας, πηλῷ B καὶ δακτύλῳ καινουργῶν τὰς ὁράσεις. Εἶπε τῷ λεπρῷ, Θέλω καθαρίσθητι, καὶ μετὰ τὴν φωνὴν τὸ πάθος οὐκ ἦν· ἔγειρε, λέγει, τῷ παραλυτικῷ· ὁ λόγος δὲ ἀντὶ ποδῶν ἐγίνετο, καὶ τὸ πρόσταγμα βάδισμα θᾶττον ὁ πάσχων ἐλάμβανεν· ἔφθασε τὸ Ἰαείρου δωμάτιον, καὶ τὸ πένθος ἀθρόον εἰς χαρὰν μετεβάλλετο. Ἰδοὺ καὶ τήμερον ὄχλῳ περισφιγγόμενος ἐκλάμπει τὸ κράσπεδον, καὶ τῷ ὄμβρῳ τῆς πίστεως τὴν ῥύσιν κατέκλυσε. Τί γὰρ ἡμῖν ἀρτίως ὁ εὐαγγελιστὴς εἰσηγήσατο, τὰ κέρδη τῆς πίστεως εἰσφέρων πολύτροπα; C Ἦν γάρ τις ἀρχισυνάγωγος, τῶν Μωϋσέως νόμων θεραπευτὴς, καὶ τοῦ λαοῦ παιδευτὴς, τὴν δὲ κλῆσιν Ἰάειρος. Τούτῳ μίαν χάριν ἡ φύσις δέδωκε, μονογενῆ θυγατέρα, εἰς ἣν ὄχλος ἠσχόλητο ἀναγκαῖος, ὡς ἔθος ὑπάρχει γενέτῃ φιλόπαιδι. Ἀλλ', ὡς ἔοικεν, ἐλάνθανεν, οὐκ εἰς διαδοχὴν, ἀλλ' εἰς πρόωρον ταφὴν ταύτης ἐπιμελούμενος. Νόσημα γὰρ αὐτῇ τι χαλεπὸν ἐπελθὸν, γείτονα μὲν ταύτην τοῦ θανάτου ποιεῖ, τὸν δὲ πατέρα τῆς ἐπ' αὐτῇ χρηστῆς ἐξέκοψεν ἐλπίδος. Ἀλλ' οὐκ ἐνίκησε τὴν πίστιν τὸ πάθος· εὐθὺς γὰρ ἐπὶ τὸν Σωτῆρα χωρεῖ ὁ Ἰάειρος, καὶ D παρακαλεῖ φθάσαι τὸ δωμάτιον. Προφθάνει δὲ τὸν καλοῦντα τῇ προθυμίᾳ ὁ Κύριος· ἐγερθεὶς γὰρ, ἠκολούθησεν αὐτῷ. Ἀλλ' ὅρα, πιστὲ, οἵα παρὰ γυναικὸς δικαία καινοτομεῖται βία, οἵα σοφὴ οἰκονομεῖται κλοπὴ, οἵα παρὰ θήλεος ἐπινοεῖται ἀκίνδυνος ἁρπαγή· δεῖ γὰρ αὐτῷ πρὸς τὴν κίνησιν ἐπειγομένῳ καὶ τὴν ὁδὸν ἐκείνην ἀνύειν συντόμως. Γυνὴ, φησὶν, αἱμοῤῥοοῦσα δέκα δύο ἔτη, προσελθοῦσα ὄπισθεν ἥψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· ἔλεγε γὰρ ἐν ἑαυτῇ ὅτι, ἐὰν μόνον ἅψωμαι, σωθήσομαι. Οὗτος γὰρ, φησὶν, ὁ ἰατρὸς ἐξ οὐρανοῦ παραγέγονεν· οὐκ ἐπιτάττει φαρμάκων πολυδαπάνων ὕλην, οὐ κατατέμνει σιδήρῳ, οὐκ ἐπάγει τὰς ὀδύνας· οἶδε τὰ τοῦ E θήλεος· ἐκ παρθένου γὰρ μητρὸς ὡς ἠθέλησεν ἐπεδήμησεν· οὐ μολύνεται τὰ λανθάνοντα διερευνώμενος πάθη· αὐτός ἐστι τῶν κρυφίων ἐπόπτης. Γυνή εἰμι, καὶ περιφέρω πάθος αἰσχρὸν καὶ κρυπτόν· ἔχω γὰρ αἱμάτων ἀκένωτα ῥεῖθρα, καὶ κρήνας ἀνελλιπεῖς ὀχετῶν ἀκαθάρτων. Χρήζω τοίνυν πηγῆς, ἥτις ἐστὶν αὐτὸς, ἵνα μου λάθρα καθαρίσῃ τὴν ἀσχήμονα ῥύσιν· νόμος γὰρ τὴν τοιαύτην οὐ προσίεται νόσον. Ὄχλος με τὴν ἀθλίαν ὡς μυσαρὰν ἀπωθεῖται· ἀλλ' ὁ παρὼν ἰατρὸς, τῆς φύσεως ὢν δημιουργὸς, ὃς ἀνέπλασεν ἐκ πλευρᾶς, ἀπαλλάξαι φθορᾶς οὐκ ἂν παραιτήσηται· λόγῳ γὰρ μόνῳ κελεύει, καὶ τὸ πάθος οὐ F μένει· ταράττεται τῷ Πνεύματι, καὶ τὸν ᾅδην τοὺς 212 A νεκροὺς ἀναπράττει· ἐξ ὀλίγων ἄρτων ἐμπιπλᾷ χιλιάδας, νίπτεται δάκρυσι καὶ πηγάζει τὴν ἄφεσιν. Ἀλλ' οὐ-

mare navigantem, versantem in agris, urbibusque et vicis; cum itineribus hic infra peractis memor etiam esto eorum quæ supra fecit; ne obliviscaris cathedræ Cherubinorum, ne humanorum causa negligas divina, cælum ne tradas oblivioni, ne excidat a memoria tua Verbum factum fuisse carnem, sicut ipsi beneplacitum fuit. Verbum enim caro factum est: ut caro ambulat, ut Verbum recedit; ut caro in montem ascendit, ut Verbum supra Cherubim sedet; ut caro mei causa mea sustinet, ut Verbum quæ Patris sunt sine labore operatur. In nuptiis vinum ex aqua fundit, principium miraculorum in Cana exhibens: luminis aperit januas, luto digitoque oculos novos faciens. Leproso dixit, *Volo mundare;* et post datam vocem morbus nullus erat: dicit paralytico, *Surge;* vox autem pro pedibus fuit, brevique tempore infirmus mandatum quasi ambulandi potestatem accepit: venit ad Jairi domum, luctusque statim in gaudium mutatus est. En hodie quoque turba circumdatus est, vestimenti fimbria emicat, atque fidei imbre fluxum inundavit. Quid enim jam nobis narravit evangelista, fidei fructus proferens multifarios? Erat enim quidam princeps synagogæ, Moysis legum custos, populique institutor, nomine Jairus. Huic unam gratiam natura dederat, filiam unigenitam, circa quam occupata erat turba familiarium, ut mos est parenti sobolem amanti. At, ut videtur, nesciebat se, non ad successionem, sed ad immaturum funus hanc curare. Morbus enim gravis incidens, ipsam quidem morti vicinam reddit, patrem vero bona de illa spe orbavit. Verum morbus ille non superavit fidem: statim enim Servatorem adit Jairus, et rogat domum suam veniat. Dominus vero se accersentem promtitudine præcedit; ait enim, *Surgens sequebatur eum.* Vide autem, o fidelis, qualis a muliere instituitur justa violentia, quale sapiens furtum adhibetur, qualis a femina excogitatur periculi expers raptus: oportet enim illum accelerato motu viam illam propere transire. *Mulier,* inquit, *quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retro, et tetigit fimbriam vestimenti ejus. Dicebat enim intra se, Si tetigero tantum, salva ero.* Hic medicus, inquit, e cœlo venit; non præcipit medicamenta magni pretii, non ferro secat, dolores non infert: novit quæ ad feminam pertinent; ex virgine enim matre, ut voluit, accessit; non contaminatur dolores abditos exquirendo; ipse est secretorum inspector. Mulier sum, et morbum fœdum arcanumque circumfero: habeo enim non evacuandos sanguinis fluxus, et non deficientes canalium impurorum fontes. Egeo igitur fonte, qui ille ipse est, ut clam purget indecorum fluxum: lex enim hujusmodi morbum non admittit. Turba me miseram quasi abominandam arcet: sed præsens ille medicus, qui naturæ conditor illam ex costa formavit, haud recusabit sanare: verbo

Matth. 8. 3. et 9. 6.

Matth. 9. 19.

Ibid. 9. 20. 21.

enim solo jubet, et morbus non manet: turbatur Spiritu, et ab inferno mortuos exigit: paucis panibus satiat chiliadas; lavatur lacrymis et remissionis fluenta mittit. Nemo autem hoc audet, nisi fides expers dubitationis. Hanc igitur manuductricem in anima accipiens, adibo confidens, et tactu facile et latenter sanitatem abripiam. Et si forte lateam, lucro erit res tota: me enim salutem consequuturam esse scio: si vero non latens in medium evocer, non reprehendar, quod sanitatis recuperandæ causa hæc ausa sim, neque a me reposcentur ea, quæ fides abripuit: hujus enim, utpote Dei, donorum numquam pœnitet. Nam qui dixit mari, *Tace, obmutesce*, secreti quoque fontis mei os obturabit. Adesto igitur fides, in posterum accipe clavum, et fluctum tempestatis celeriter compesce, ut turpem illam corporis scapham in tranquillum illum deducam portum. Nam vel stilla ejus auxilii sine labore potest sanguinum gurgitem, qui in me est, suffocare. Cum vero hæc secum probe consuluisset, res vix audendas audacter aggreditur: nec tempus metuit, nec paupertatem considerat, nec turbam numerat; sed hæc omnia per fidem, imo potius cum fide transiliens, Domini tunicam clanculum tangendo, sanitatis lucrum opportune surripuit; unionem cum illo liberationem a morbo fore confidens, vere liberata est; statim enim *Sanata est plaga*. Duodecim quippe annos cum morbo luctans quotidie et quotannis, vitam suffurabatur, semper jugulata, et tamen non moriens. Primo enim anno in laborum aliquot et dolorum perpessionem incidit: secundo anno, obscuræ hujus urbis tumultuabantur secreta: tertius aderat annus, et nervorum venarumque tumore afficiebatur: anno quarto, fons quidam sanguinum ex illa processit: anno quinto, undique medici concurrebant, membra denudantes, quæ fas non est a masculis conspici: sextus annus conficiebatur, et malum magis auctum est: septimo anno, tantis opibus effusis, sanguinum corruptio mansit inexhausta: octavus annus adstitit, et medici se victos confitebantur: nono anno, hanc prorsus desperatam relinquentes, abierunt: decimus annus appropinquavit, et erat mulier tum facultatibus tum sanitate prorsus destituta: undecimo anno oppressæ doloribus nullus adstitit opitulator. Duodecimus annus numerabatur, et animarum medicus in ultima hora adfuit, tactu et verbo et fide morbos sanans. In hunc incidens mulier, quodque futurum erat credens, id quod desiderabat assequuta est. Tremuit vero cum sciret se non latere. Quid enim ait Servator? *Quis est qui me tetigit? nam ego novi virtutem de me exiisse*. Non dixit, Quæ est quæ me tetigit? ne forte qui aderant in dubia mulieris perquisitione se occuparent; sed dixit, *Quis est qui me tetigit?* in dubio vocem relinquens, ut quisque audiens talem conatum esse viri existimaret. *Quis est qui me tetigit? nam ego novi virtutem de*

Marc. 4. 39. — Marc. 5. 29. — Luc. 8. 45. 46.

δεὶς τοῦτο θαῤῥεῖ, εἰ μὴ μόνη πίστις ἀδίστακτος· ταύτην οὖν παραλαβοῦσα χειραγωγὸν κατὰ ψυχὴν πρόσειμι λαθοῦσα, καὶ σιγῇ ληστεύω τὴν θεραπείαν ἀφῇ· κἂν μὲν λάθω, κέρδος τὸ πᾶν, οἶδα γὰρ ὅτι σωθήσομαι· εἰ δὲ μὴ λαθοῦσα εἰς μέσον κληθείην, οὐκ ἂν ἐγκληθείην διὰ θεραπείαν τολμήσασα, οὐδὲ ἀναπραχθήσομαι ἅπερ ἡ πίστις ἐσύλησεν· ἀμεταμέλητα γὰρ ὡς Θεοῦ ὑπάρχει πάντα τὰ ταύτης χαρίσματα· ὁ γὰρ B εἰπὼν τῇ θαλάσσῃ, σιώπα, πεφίμωσο, καὶ τὴν ἐμὴν ἀφανῆ ἀναστομώσει πηγήν. Δεῦρο τοίνυν, ἡ πίστις, τὸ μέλλον κυβέρνησον, καὶ τῷ κύματι τῶν ὄχλων συντόμως διάκοψον, ἵνα μου τὸ σαθρὸν σκάφος τοῦ σώματός εἰς τὸν γαληνὸν ἐκεῖνον προσορμίσω λιμένα· δύναται γὰρ ἡ ῥανὶς τῆς αὐτοῦ βοηθείας τὸν ἐν ἐμοὶ τῶν αἱμάτων ἀκαμάτως ἀποπνῖξαι βυθόν· οὕτω δὲ ταῦτα βουλευσαμένη καλῶς τοῖς ἀτολμήτοις ἐπιτολμᾷ, καὶ οὔτε χρόνον δέδιεν, οὐ πενίαν λογίζεται, οὐ πλῆθος ἀριθμεῖ· πάντα δὲ ταῦτα διὰ τῆς πίστεως, μᾶλλον δὲ μετὰ τῆς πίστεως ὑπερπηδήσασα, λάθρα τοῦ δε- C σποτικοῦ χιτῶνος ἁψαμένη, τῆς ἰάσεως τὸ κέρδος εὐκαίρως ἐσύλησε, τὴν πρὸς αὐτὸν ἕνωσιν ἀπαλλαγὴν εἶναι τοῦ πάθους πιστεύσασα· ὄντως ἀπαλλαγήν· ἰάθη γὰρ εὐθέως ἀπὸ τῆς μάστιγος· δώδεκα γὰρ ἔτη τῇ νόσῳ πυκτεύουσα καθ' ἡμέραν καὶ κατ' ἔτος, τὴν ζωὴν ὑπέκλεπτε, σφαττομένη πάντοτε, καὶ τέως μὴ θνήσκουσα· πρῶτος γὰρ ἐνιαυτὸς, καί τινων ὀδυνῶν καὶ πόνων εἰς αἴσθησιν ἤρχετο· δεύτερον ἔτος ἦν, καὶ πόλεως τῆς ἀφανοῦς ταύτης ἐθορύβει τὰ κρύφια· D τρίτος παρῆν ἐνιαυτὸς, καὶ τῇ τῶν νεύρων καὶ φλεβῶν ὀγκώσει συνείχετο· τέταρτον ὑπῆρχεν ἔτος, καὶ πηγή τις ἐξ αὐτῆς αἱμάτων προήρχετο· πέμπτος ἐνιαυτὸς, καὶ πανταχόθεν ἰατροὶ συνέτρεχον, μέλη παραγυμνοῦντες ἃ μὴ θέμις ὁρᾶσθαι τοῖς ἄῤῥεσιν· ἕκτον ἔτος ἠνύετο, καὶ εἰς πλέον τὸ δεινὸν ἐπετείνετο· ἕβδομος ἐνιαυτὸς, καὶ πλούτου τοσούτου κενουμένου ἡ τῶν αἱμάτων φθορὰ ἀνεξάντλητος ἔμενεν· ὄγδοον ἔτος ἐπέστη, καὶ τὴν ἧτταν ὡμολόγουν οἱ ἰατρεύοντες· ἔννατος ἦν ἐνιαυτὸς, καὶ ταύτην παντελῶς ἀπεγνωσμένην καταλείποντες ἀπῄεσαν· δέκατον ἔτος ἤγγισεν, καὶ ἦν ἡ γυνὴ οὐσίας καὶ ὑγείας κα- E θάπαξ ἀπερίστατος· ἑνδέκατος ἐνιαυτὸς, καὶ βοηθὸς οὐδεὶς τῇ κατωδύνῳ παρίστατο· δωδέκατον ἔτος ἠριθμεῖτο, καὶ παρῆν ὁ τῶν ψυχῶν ἰατρὸς ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὥρᾳ, ἀφῇ καὶ λόγῳ καὶ πίστει τὰς νόσους ἰώμενος. Τούτῳ συντυχοῦσα, καὶ τὸ μέλλον πιστεύσασα, ἔλαβεν ὅπερ ἤθελεν· ἀλλ' ἔτρεμεν εἰδυῖα ὅτιπερ οὐκ ἔλαθεν. Τί γάρ φησιν ὁ σωτήρ; Τίς ὁ ἁψάμενός μου; ἐγὼ γὰρ ἔγνων δύναμιν ἐξελθοῦσαν ἀπ' ἐμοῦ. Οὐκ εἶπε, τίς ἡ ἁψαμένη μου, ἵνα μή πως οἱ παρόντες εἰς ἀμφίβολον ζήτησιν γυναίου ἑαυτοὺς ἀπασχολήσω- F σιν· ἀλλ' εἶπε, Τίς ὁ ἁψάμενός μου, ἐν μετεώρῳ καταλείπων τὴν φωνὴν, ἵνα ἕκαστος ἀκούων, ἀνδρὸς εἶναι νομίσῃ τὴν τοιαύτην ἐπειχείρησιν· Τίς ὁ ἁψάμενός μου; ἐγὼ γὰρ δύναμιν ἔγνων ἐξελθοῦσαν ἀπ' 213 A ἐμοῦ. Τί λέγεις, ὦ Δέσποτα; εἰς τὸ συλᾶσθαι τὰ σὰ παραγέγονας; εἰς ἁρπαγὴν θέλων τοῖς πιστοῖς τὴν βασιλείαν προέθηκας; καὶ πῶς ἐρωτᾷς ὃ οἶδας, καὶ ζητεῖς ὃ οὐκ ἀγνοεῖς; Εἰ μὴ θέλων ἐκλάπης τὴν ἐξελθοῦσαν δύναμιν, ὤφειλες ἐπισχεῖν· εἰ δὲ βουληθεὶς ἐσυλήθης, τί δυσχεραίνεις διδοὺς ἅπερ ἡ πίστις παρὰ

σοῦ λαμβάνειν βιάζεται; Ἐχαρίσω μὴ αἰτηθεὶς, καὶ μετὰ τὸ δοῦναι ἐγκαλεῖς; ἀοράτως ἐθεράπευσας, καὶ μετὰ τὴν ἴασιν δικαστήριον συγκροτεῖς; Ναὶ, φησίν· οἶδα τήν με συλήσασαν, οὐκ ἀγνοῶ τὴν εὐδοκίμως ληστεύσασαν, βούλομαι δὲ ταύτην εἰς μέσον ἐλθεῖν, ἵνα γένηται κῆρυξ ἧς ἐπέτυχε χάριτος. Παρ' αὐτῆς B γὰρ οὕτως ἡδέως συληθεὶς, τὴν αὐτῆς δωρεὰν ἐπὶ πάντων κυρῶσαι προήρημαι· Θάρσει, θύγατερ, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. Ἔχε, φησὶν, ὅπερ ἔκλεψας εὐφυῶς· κράτει, γύναι, ὅπερ ἥρπασας ἀφανῶς· κτῆσαι *κτῆσιν γνησίαν, ἥν σοι παρέσχεν ἡ πίστις· ἀντὶ γὰρ δούλης θυγάτηρ, ἀντὶ μεμιαμμένης ἠλειμμένη σήμερον ὠνομάσθης· Ἴσθι ὑγιὴς ἀπὸ τῆς μάστιγός σου. Ὁρᾷς, ἀγαπητὲ, πόσα δύναται πίστις, πῶς ἐν μιᾷ ῥοπῇ θαύματα ἤνυσεν; σιωπῇ τὴν τρέμουσαν παραθαρσύνουσα, τὸν ἰατρὸν ἐκδυσωπήσασα. Οὕτως C ἡ ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία, τὴν αἱμόῤῥουν ζηλώσασα, καὶ πίστει τῷ Δεσπότῃ σιωπῇ προσπελάσασα, τὴν μυσαρὰν τῶν νομικῶν αἱμάτων ἀνεστόμωσε πηγὴν, καὶ θυγάτηρ κληθεῖσα πολλῶν ὑπάρχει μήτηρ, μάρτυρα κεκτημένη τὸν πάλαι βοήσαντα· Ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα· λέγω δὴ τῆς συναγωγῆς, ἧς ἀνὴρ ὁ νόμος, ἀρχισυνάγωγος, Δεσπότην σήμερον εἰς τὴν ἔγερσιν καλῶν τῆς τελευτησάσης παιδός. Ἀλλὰ τῆς ὥρας ὠθούσης τοῦ κατ' αὐτὴν θαύματος χρεώστην ἐπαγγέλλομαι, τὸν πλουτοδότην Κύριον προσκαθιστῶν ὑμῖν ἔγγυον· ᾧ ἡ D δόξα πρέπει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

me exiisse. Quid dicis, Domine? venisti ut tua subriperentur? regnum fidelibus rapiendum lubens proposuisti? et quomodo rogas quod nosti, et de eo quæris quod non ignoras? Si non lubens virtute egressa spoliatus es, cohibere debueras; si autem volenti tibi subrepta est, cur ægre fers illa donans, quæ fides a te per vim abripit? Donasti non rogatus, et postquam donasti reprehendis sine conspectu sanati, et post datam sanitatem forum judiciale constituis? Imo, ait, novi illam quæ per fidem id mihi subripuit, non ignoro illam quæ probe furata est; volo autem illam in medium prodire, ut præco sit illius quam consequuta est gratiæ. Ab illa enim ita suaviter spoliatus, coram omnibus ejus donum confirmare destinavi: *Confide, filia, fides tua te salvam fecit.* (Matth. 9. 22.) Habe, inquit, quod probe furata es; tene, o mulier, quod clam rapuisti; posside possessionem probam, quam tibi fides præbuit; pro serva enim filia, pro polluta hodie uncta nominata es: *Esto sana a plaga tua.* (Marc. 5. 35.) Vides, o dilecte, quanta potest fides? quomodo uno temporis momento miracula edidit? eam, quæ in silentio tremebat, confirmans, medico exorato. Ita gentilium Ecclesia, æmula mulieris profluvio laborantis, taciteque per fidem Domino appropinquans, sanguinum a lege proscriptorum abominandum fontem occlusit, ac filia appellata, multorum est mater, testem nacta eum, qui olim clamavit: *Quoniam multi filii desertæ magis quam ejus, quæ habet virum:* (Isai. 54. 1.) hoc est Synagogæ, cujus vir est lex, sive princeps synagogæ, Dominum hodie vocans ad suscitationem mortuæ filiæ. Sed hora et tempore impellente, quod ad miraculum in illa exhibitum, me debitorem profiteor, sponsorem vobis præstans Dominum divitiarum largitorem: quem decet gloria in sæcula sæculorum. Amen.

* [Scripsimus κτῆσιν pro κλῆσιν, et supra προήρημαι pro προείρημαι.]

VI. Τοῦ αὐτοῦ, ὅτι θαλάσσῃ παρείκασται ὁ βίος οὗτος, καὶ εἰς τὸ, Ὅτε ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἰς τὸ πλοῖον καὶ ἀφύπνωσεν.

Οἱ πελάγιοι πλωτῆρες, ἐπειδὰν εὐθυβόλῳ πνεύματι καταφυσώμενοι τὸν πλοῦν ἀνύωσι, χαροποιοῖς E τοῖς προσώποις γινόμενοι, ἀντίμιμον τῆς γαλήνης τὴν ὄψιν ῥυθμίζουσιν· ἐπειδὰν δὲ τῆς γαλήνης ἡ εὐδία παραμείνασα τοὺς ναύτας ἐκλύσῃ, καὶ τοὺς μὲν καθεύδειν, τοὺς δὲ καὶ παιδίοις ἐμπιστεύειν τὰ τῆς ὁλκάδος πηδάλια παρασκευάσῃ, καὶ τοῦ μὲν κυβερνήτου ἀμεριμνοῦντος, τῶν δὲ ναυτῶν τὸν πόνον τῆς τέχνης τῇ εὐδίᾳ λυσάντων, ἄφνω δὲ λαίλαπος τραχυτάτου κατασπιλάσαντος, ἐπὶ τὸ πέλαγος ἀδοκήτως ἐκδράμωσιν οἱ ἄνεμοι, καὶ ἄρξηται ἡ θάλασσα ἐξαγριαινομένη μορμύρειν, καὶ ἡ τῶν κυμάτων πληθὺς

VI. *Ejusdem, quod mari similis sit hæc vita, et in illud,* Cum Jesus ascendit in naviculam cum discipulis suis, et obdormivit. (Luc. 8. 22. 23. Matth. 8. 23.)

Qui in mari navigant, quando secundo vento navigationem perficiunt, lætis vultibus, serenitatis æmulum exhibent aspectum: postquam vero permanens serenitatis tranquillitas nautas dissolverit, et alios ad dormiendum, alios vero ad claves navigii vel pueris tradendos impulerit: ac gubernatore curis vacuo et nautis laborem artis suæ propter serenitatem remittentibus, repente asperrima procella conturbante, cum præter exspectationem venti in pelagum erumpant, incipiatque mare efferatum obstrepere, fluctuumque turba navem impedire, ut et multiplicum funium ten-

sio, qui circa malum suspensi, violento ventorum impulsu icti, sibilant: tunc sane, o dilecti, tumultus quidem turbulentus et luctuosus a vectoribus oritur, mortem in profundo maris, magis quam naturalem, exspectantibus. Hic videas remiges a procella illos extrinsecus circumagente, plus vero ab intus lugentium clamore enervatos (adeo ut gubernator ipse præ metu tremebundus factus, non amplius uti possit manu gubernatoria ad navigii directionem); omnes vero clamantes se vitam inter homines servare posse desperare. Tale quidpiam accidit discipulis; mente enim te transferas mecum ad Evangelium. *Ascendit Jesus cum discipulis suis in naviculam*, et facile trajecit mare. Quamdiu Dominus Christus vigilabat, omnis contrarius reprimebatur ventus: planum autem illis erat mare tanquam firma terra, neque fluctus contra navem Christum ferentem insurgebat. Cum vero Jesus secundum providentiam suam in navigio dormiebat, quoad naturam corporis, non quoad deitatis dignitatem (somni enim immunis est oculus deitatis); tum venti conspicientes Magistrum et Præfectum suum dormientem, sicut equi aurigam somno detentum spernentes, impetuoso flatu sævam exsibilantes tempestatem contra navem apostolicam ferebantur: atque procella exorta, quæ inexspectatam mortem tanto flatu minabatur, æstuante pelago, sævosque fluctus cum fremitu in arenam terminorum constitutricem immittente, discipuli frendentem conspicientes tempestatem, Christum celeberrimum propugnatorem invocabant; quid dicentes? *Domine, salva nos, perimus.* Per œconomiam dormiebat in navigio Dominus, non nescius illius quod futurum erat, nec serenitatem inducendi potestate carebat: sciens vero mare turbatum fore, duabus de causis dormiebat, ut per tempestatem redargueret labentem et imbecillam discipulorum fidem, et potentiam divinitatis suæ illis liquido demonstraret. Videre erat itaque, o dilecti, vigilantem quoad corpus Dominum seipso vehementiorem factum, et ventum ad speluncam suam clanculum fugientem, pelagumque non ultra contra apostolicum navigium minas intentantem, sed fluctus ad adorationem se convertentes. Talis est hujus vitæ cursus, ita ut res in eodem statu numquam permaneant, sed aliquando in pace tranquillæ sint, atque alimentorum copia abundent; interdum vero commoveantur fluctibusque ut mare agitentur, partim quidem barbarorum incursionibus, partim tyrannorum machinamentis et negotiorum perplexitatibus, multisque aliis tumultibus et perturbationibus. Nam prædicta de apostolico navigio historia hunc habet sensum; nihil quippe a Domino factum est quod mysterium non haberet. Mari similis est hæc vita, navigio humana natura, portans quasi vectores

Luc. 8. 22.

Matth. 8. 25.

ἐμποδίζειν τῇ νηΐ, [a] καὶ αἱ τῶν πολυπλόκων σχοινίων διατάσεις αἱ ἀμφὶ τὸν ἱστὸν ἠρτημέναι τῇ τῶν ἀνέμων βιαίᾳ ἐμβολῇ μαστιζόμεναι συρίζωσιν· τότε δὴ, ἀγαπητοὶ, θροῦς μὲν ζαλώδης καὶ κλαυθμυρώδης ὑπὸ τῶν ἐπιβατῶν γίνεται. βύθινον θάνατον παρὰ τὸν φυσικὸν προσδοκώντων. Ἔστι δὲ ἰδεῖν τοὺς ναύτας ὑπὸ τῆς ἔξωθεν αὐτοὺς περιεχούσης ζάλης χειμαζομένους, πλέον δὲ ὑπὸ τῆς τῶν ἔνδοθεν ὀλοφυρομένων κραυγῆς ἐκνευριζομένους, ὡς καὶ τὸν μὲν κυβερνήτην ὑπότρομον γεγονότα ἀπὸ τῆς δειλίας μηκέτι δύνασθαι χρῆσθαι τῇ κυβερνητικῇ χειρὶ πρὸς τὴν τῆς νηὸς εὐθυπλοΐαν, πάντας δὲ ὁμοῦ τῆς ἐν ἀνθρώποις ζωῆς μετὰ φωνῆς ἀπεκδέχεσθαι. Τοιοῦτόν τι συμβέβηκε τοῖς μαθηταῖς τοῦ Κυρίου· μετάβαλε γάρ μοι τῷ λόγῳ ἐπὶ τὸ εὐαγγέλιον. Ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς μετὰ τῶν μαθητῶν εἰς τὸ πλοῖον, καὶ διήρχετο τὴν θάλασσαν εὐμαρῶς· καὶ ἕως μὲν αὐτοῖς ὁ Δεσπότης Χριστὸς ἐγρηγόρει, πᾶς ἐναντίος ἄνεμος ἐφιμοῦτο, ἡπλοῦτο δὲ αὐτοῖς καὶ ἡ θάλασσα ὡς ἤπειρος, οὐδὲν κῦμα τῇ χριστοφόρῳ νηῒ προσεφίστατο· ὅτε δὲ οἰκονομικῶς ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ πλοίῳ ἐκάθευδε κατὰ τὴν τοῦ σώματος φύσιν, καὶ οὐ κατὰ τὴν τῆς θεότητος ἀξίαν (ἄϋπνον γὰρ τὸ ὄμμα τῆς θεότητος)· τότε οἱ ἄνεμοι θεωρήσαντες τὸν ἑαυτῶν παιδευτὴν καὶ ταξίαρχον ὑπνώσαντα, καθάπερ ἵπποι ἡνιόχου καθεύδοντος κατολιγωρήσαντες, λάβρῳ φυσήματι ἄγριον χειμῶνα συρίζοντες κατὰ τῆς ἀποστολικῆς ὁλκάδος ἐφέροντο. Γενομένης δὲ ζάλης ἀνείκαστον θάνατον ἀποπνεούσης, καὶ τῆς θαλάσσης κοχλαδὸν ἀναζεούσης, καὶ τὸν θυμὸν τῶν κυμάτων τῇ ὁροθετίδι ψάμμῳ [a] ἐπιφριζούσης, θεωρήσαντες οἱ μαθηταὶ τὸν πολυθρύλλητον χειμῶνα, τὸν πολυύμνητον προμαχεῶνα Χριστὸν παρεκάλουν· τί λέγοντες; Ἐπιστάτα, σῶσον ἡμᾶς, ἀπολλύμεθα. Ἐκάθευδεν ὁ Κύριος οἰκονομικῶς ἐν τῷ πλοίῳ, οὐκ ἀγνοῶν τὸ μέλλον γίνεσθαι, οὐκ ἀδυνατῶν γαλήνην βραβεῦσαι· εἰδὼς δὲ μέλλουσαν ταράσσεσθαι τὴν θάλασσαν, κατὰ δύο αἰτίας ἐκάθευδεν· ἵνα καὶ τὸ σαθρὸν τῆς ὀλιγοπιστίας τῶν μαθητῶν ἐν τῷ χειμῶνι διελέγξῃ, καὶ τὸ δυνατὸν τῆς θεότητος αὐτοῖς ἐνδείξηται. Ἦν οὖν ἰδεῖν, ἀγαπητοὶ, διαγρηγορήσαντος τοῦ Δεσπότου σωματικῶς, πάντα ὀξύτερον ἑαυτοῦ γενόμενον, καὶ τὸν ἄνεμον πρὸς τὸ ἴδιον σπήλαιον ὑποφεύγοντα, τήν τε θάλασσαν μηκέτι ἀπειλοῦσαν τῇ ἀποστολικῇ ὁλκάδι, ἀλλὰ τὰ κύματα πρὸς τὴν προσκύνησιν ἐπιστρέφοντα. Τοιαύτη ἐστὶν καὶ ἡ τοῦ βίου φορὰ, μηδέποτε μένειν ἐν ταυτότητι τὰ πράγματα, ἀλλὰ ποτὲ μὲν γαληνιᾷν εἰρήνῃ καὶ εὐθηνίᾳ τροφῶν ἀνενδεεῖ, ποτὲ δὲ ταράσσεσθαι ὥσπερ τὴν θάλασσαν, τοῦτο μὲν βαρβάρων καταδρομαῖς, τοῦτο δὲ τυράννων ἐπιβουλαῖς καὶ πραγμάτων πλοκαῖς, καὶ πολλοῖς ἄλλοις κλόνοις καὶ ἀκαταστασίαις. Καὶ γὰρ ἡ εἰρημένη ἱστορία περὶ τῆς ἀποστολικῆς ὁλκάδος τοῦτον ἔχει τὸν νοῦν· οὐκ ἦν γὰρ ὑπὸ τοῦ Κυρίου γινόμενον, ὃ οὐκ ἦν μυστηρίου ἐχόμενον. Θαλάσσῃ παρείκασται ὁ βίος οὗτος, πλοίῳ ἡ ἀνθρωπίνη ὑπόστασις, φέρουσα καθάπερ ἐπιβάτας καὶ κυβερνήτην τοὺς λογισμοὺς καὶ τὸν

[a] [Legebatur ante nos: καὶ τῶν π. σχ. διάτασις αἱ ἀμφὶ τὸ ἱστὸν.... συρίζουσιν. Correximus de conjectura.]

[a] [Legendum videtur ἐπαφριζούσης.]

νοῦν. Ἐὰν οὖν τοῦτο τὸ πλοῖον, τουτέστιν ἡ ἀνθρωπίνη ὑπόστασις, ἐν τούτῳ τῷ βίῳ χειμαζομένη ὑπὸ τῆς τοῦ διαβόλου κακίας, καὶ ἀπὸ τῶν ἐναντίων δαιμόνων τῶν τὰ κύματα τῶν ἐπιθυμιῶν ἐξεγειρόντων, καὶ τὸν ἁλμυρὸν ἀφρὸν τῶν ἡδονῶν πρὸς τὸν ἔνδοθεν νοῦν ἐπιῤῥιπτόντων καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις τὸν κυβερνήτην νοῦν σειόντων, καὶ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν βυθιζόντων *** ὅτι δὲ ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων ταῖς πολυφλόγοις ἡδοναῖς σειόμενος πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἐβυθίζετο, μαρτυρεῖ μου τῷ λόγῳ Δαυὶδ ὁ προφήτης. Ὅτε γὰρ περὶ τὴν σωφροσύνην ἐναυάγησεν, ἀνεβόα λέγων· Ἦλθον εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης, καὶ καταιγὶς κατεπόντισέ με. Οὐ γὰρ τοῦτο κατὰ ἱστορίαν [a] εὑροῦμέν που γεγραμμένον τῷ Δαυίδ· ποῦ γὰρ Δαυὶδ ἔπλευσεν; ἢ εἰς ποῖον πέλαγος ἀπελθὼν ἐβυθίσθη; ἀλλ' οὐδαμοῦ. Τί οὖν ἐστιν ὃ λέγει, ἢ πάντως, ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ὥσπερ ἐν θαλάσσῃ ὑπάρχων, καὶ σεισθεὶς ταῖς ἡδοναῖς καθάπερ κύμασι, καὶ τοὺς ἁρμοὺς τῶν λογισμῶν λυθεὶς, λάβρον τὸ κῦμα τῆς ἐπιθυμίας ἔνδοθεν δεξάμενος, [b] τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὴν τοῦ Οὐρίου γυναῖκα ἐκλυθεὶς, ναυάγιον σωφροσύνης ὑπέμεινεν. Διὸ ἔλεγεν· Ἦλθον εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης, καὶ καταιγὶς κατεπόντισέ με. Εἶτα πάλιν μετανοήσας καὶ οἱονεὶ ἀνανήψας ἐκ τοῦ βάθους τῆς ἁμαρτίας, πάλιν κρατῶν τοῦ πηδαλίου τῆς σωφροσύνης, καὶ τὸν ἑαυτοῦ βίον ἐν σωφροσύνῃ ῥυθμίζων, ηὔχετο τῷ Θεῷ λέγων· Μή με πάλιν καταποντισάτω καταιγὶς ὕδατος, μηδὲ καταπιέτω με βυθός. Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ ἀπόστολος *μυστικῶς αἰνιττόμενος λέγει τὴν ἀνθρωπότητα, Τρίτον ἐναυάγησα. Τί γάρ φησιν; Τρὶς ἐναυάγησα, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα. Τρίτον γὰρ ἐναυάγησεν ἡ ἀνθρωπότης, ἅπαξ ἐν τῷ παραδείσῳ διὰ τῆς παραβάσεως, δεύτερον πάλιν ἐν τῷ κατακλυσμῷ Νῶε, τρίτον μετὰ τὸ δέξασθαι τὸν νόμον [c] πρὸς τὴν εἰδωλολατρείαν ἐξέπεσεν ὁ λαὸς, ἕως οὗ ἐλθὼν ὁ τῶν ψυχῶν ἡμῶν κυβερνήτης Χριστὸς, στήσας τὸ ἱστίον τοῦ σταυροῦ ἐν μέσῃ τῇ γῇ, ἀχείμαστον ἡμῖν τὸν εἰς οὐρανόπολιν πλοῦν [d] οἰκονόμησεν. Νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα. Νύκτα λέγει τὴν πρὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος παρουσίας ἐν τῇ σκοτεινῇ πλάνῃ διατριβήν· ἡμέραν δὲ λέγει τὴν μετὰ Χριστοῦ παρουσίαν ἐν τῷ φωτεινῷ βαπτίσματι διαγωγήν. Πάσης οὖν τῆς ἀνθρωπότητος, καθὼς ἔφαμεν, ὑπὸ τῆς τοῦ διαβόλου κακίας χειμαζομένης, θεωρήσας ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἐλθὼν εἰς τόνδε τὸν βίον, εἰσέρχεται εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ πλοίου τῆς παρθένου Μαρίας· οὗ τὴν εἰκόνα ἐν Ἰωνᾷ τῷ προφήτῃ γεγονυῖαν εὕραμεν. Πέμπεται γὰρ Ἰωνᾶς εἰς Νινευὶ, ἔρχεται ὁ Χριστὸς εἰς τόνδε τὸν βίον· ἀπέρχεται ὁ Ἰωνᾶς εἰς τὸ πλοῖον, καὶ εἰς τὴν κοίλην τοῦ πλοίου καθεύδει, καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐν ἐννέα μησὶν ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς παρθένου Μα-

et gubernatorem cogitationes et mentem. Hoc itaque navigium, natura scilicet humana, in hac vita agitatur a diaboli nequitia, a dæmonibus hostibus, qui cupiditatum fluctus excitant; falsam voluptatum spumam in internum animum projiciunt, ac mentem gubernatricem cupiditatibus commovent et in peccatum immergunt. Quod autem homo quilibet a voluptatum flamma commotus in peccatum immergatur, id sermonem meum asserens testatur David propheta. Cum enim circa continentiam naufragium fecisset, clamabat dicens: *Veni in altitudinem maris, et tempestas demersit me.* (Psal. 68. 3.) Non enim hoc usquam reperimus in historia de Davide: quandonam David navigavit? vel in quo mari iter agens demersus est? nusquam sane. Quid sibi vult igitur? In hac utique vita tanquam in pelago versans, ac voluptatibus quasi fluctibus agitatus, atque soluta cogitationum compagine, intus admisso cupiditatis fluctu, ac viri fortitudine per Uriæ uxorem spoliatus, continentiæ naufragium passus est. Ideo dicebat: *Veni in altitudinem maris, et tempestas demersit me.* Deinde iterum resipiscens, et ex profundo peccati iterum continentiæ clavum recuperans, vitamque suam castitate temperans, Deum precabatur dicens: *Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum.* (Psal. 68. 16.) Tale quidpiam apostolus quoque mystice subindicans humanam naturam dicit: *Ter naufragium feci.* Quid enim ait? *Ter naufragium feci, nocte et die in profundo maris fui.* (2. Cor. 11. 25.) Ter enim naufragium fecit humana natura; semel in paradiso per transgressionem, secundo in diluvio Noe, tertio post legem acceptam populus in idolorum cultum incidit, donec veniens animarum nostrarum gubernator Christus, crucis velum in media terra sistens, tempestatibus liberam nobis providit in urbem cælestem navigationem. *Nocte et die in profundo maris fui.* Noctem appellat illam in caliginoso errore moram, quæ Christi adventum antecessit; diem vero illum in lucido baptismo statum, qui Christi sequutus est adventum. Cum tota igitur natura humana per nequitiam diaboli, ut diximus, jactaretur; id videns Verbum Dei, in hanc vitam veniens, ingreditur in cavitatem navigii virginis Mariæ: cujus typum in Jona propheta expressum invenimus. Mittitur enim Jonas Niniven; Christus in hanc vitam venit: Jonas abit in navigium, et in cavitate navigii dormit; Verbum etiam Dei per novem menses in ventre Virginis Mariæ fere

[a] [*εὑροῦμεν* forma neogræca.]

[b] [*τοῦ ἀνδρός* vel corruptum, vel aliunde illatum videtur. Genitivum aliquem desideramus navis partem significantem, conjungendum cum *ἔνδοθεν δεξάμενος*.]

* [Scripsimus *μυστικῶς* pro *μυθικῶς*.]

[c] [Fort. *ὅτε πρός*.]

[d] [*οἰκονόμησεν*, sic absque augmento, quod in permultis verbis ab hac diphthongo incipientibus recentiores solent omittere, cum veteres non nisi in paucis quibusdam diphthongum relinquerent. Quæ vero sat multa exempla neglecti in diphthongo *αι* augmenti reperimus in silva scriptorum spuriorum, ea omnia correximus, fort. nimis festinanter.]

dormiebat taciturnus hominibus. Tunc magis excitata est diabolica nequitiæ procella, sicuti contra Jonam. Sed cum Jonas in mare projectus est, hoc est, cum Jesus e ventre Virginis in hanc vitam prodiit, et omnis quoque ventus adversus obmutescebat, donec balæna in orcum perveniret, multa signa et prodigia edidit in hac vita navigans. Intravit Jonas in balænam, et ille intravit in orcum: tres dies et tres noctes, totidem quot Jonas in orco consumsit. Ejicitur Jonas ex balæna in Niniven; Christus ex mortuis surgit, atque in hunc mundum venit.... prædicat pœnitentiam; resipiscunt Ninivitæ, atque hujus mundi incolæ: per tres dies jejunant, et servantur numerosæ multitudines; sicut etiam in Ninive duodecim hominum myriades et pecora plurima. Domino enim pœnitentiam et fidem huic mundo prædicante, servantur duodecim tribus Israel. Quando enim *Plenitudo gentium intraverit*, tunc *omnis Israel salvus fiet*. Quod autem Jonas Christi typus esset, Dominus ipse dicit in Evangelio: *Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus*. Illi sit gloria et potentia in sæcula sæculorum. Amen.

Rom. 11. 25.
Matth. 12. 40.

ρίας σχεδὸν ἐκάθευδε σιωπῶν τοῖς ἀνθρώποις. Τότε μᾶλλον ἐξηγείρετο ὁ διαβολικὸς τῆς κακίας χειμὼν, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰωνᾶ· ἀλλ' ὅτε ἐῤῥίφη Ἰωνᾶς εἰς τὸ πέλαγος, τουτέστιν, ὅτε Ἰησοῦς προῆλθεν ἐκ τῆς κοιλίας τῆς παρθένου εἰς τόνδε τὸν βίον, καὶ πᾶς ἐναντίος ἄνεμος ἐφιμοῦτο, καὶ μέχρις οὗ φθάσῃ τὸ κῆτος εἰς τὸν ᾅδην, πολλὰ σημεῖα καὶ τέρατα ἐπετέλει διανηχόμενος εἰς τόνδε τὸν βίον. F Ἦλθεν Ἰωνᾶς εἰς τὸ κῆτος, καὶ αὐτὸς εἰς τὸν ᾅδην ἦλθεν· τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας τὰς αὐτὰς τῷ Ἰωνᾷ ἐν τῷ ᾅδῃ πεποίηκεν. Ἐκρίπτεται Ἰωνᾶς ἐκ τοῦ κήτους εἰς τὴν Νινευὶ, καὶ Χριστὸς ἀνίσταται ἐκ νεκρῶν καὶ ἔρχεται 216 A εἰς τὸν κόσμον τοῦτον** κηρύσσει μετάνοιαν, μετανοοῦσι Νινευῖται, καὶ οἱ τοῦ κόσμου τούτου πολῖται· νηστεύουσι τριάδα ἡμερῶν, καὶ σώζεται τὰ πολυαρίθμητα πλήθη, ὡς καὶ ἐν τῇ Νινευὶ δεκαδύο μυριάδες ἀνθρώπων καὶ κτήνη πολλά. Τοῦ γὰρ Κυρίου κηρύσσοντος τῷ κόσμῳ τούτῳ τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν πίστιν, σώζονται αἱ δέκα δύο φυλαὶ τοῦ Ἰσραήλ. Ὅταν γὰρ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται. Ὅτι δὲ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ ἦν Ἰωνᾶς, B αὐτὸς ὁ Κύριος λέγει ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ· Ὃν τρόπον Ἰωνᾶς ἐποίησεν ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Matth. 13. 31.

VII. *Ejusdem in illud:* Simile est regnum cælorum grano sinapis.

VII. Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ, Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως.

Quid majus regno cælorum, et quid minus est grano sinapis? quomodo immensum cælorum regnum, facile metiendo minutissimoque grano assimilavit? Si vero perpendamus quid sit granum sinapis, inveniemus quam pulchre et secundum naturam unum alteri comparetur. Quid est regnum cælorum, nisi plane Christus? dicit enim de seipso: *Ecce regnum Dei intra vos est.* Quid autem majus est Christo secundum deitatem, ut prophetam audire est dicentem: *Hic est Deus noster, et non æstimabitur alius adversus eum. Hic adinvenit omnem viam disciplinæ, et tradidit illam Jacob puero suo, et Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est.* Isaias etiam de illo dicit, concordi voce utens. Quid enim ait? *Laboravit Ægyptus et negotiationes Æthiopum, et Sabaim viri sublimes ad te transibunt, et tibi erunt servi, et post te ambulabunt vincti manicis et te adorabunt: quia in te Dominus Deus, et non est Deus præter te. Tu enim es Deus, et nesciebamus; Deus Israel Salvator.* Beatus etiam Petrus vocem emittit eamdem vim habentem: ait enim: *Fratres, nec aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat*

Luc. 17. 21.
Baruch. 3. 36.—38.
Isai. 45. 14. 15.
Act. 4. 12.

Τί μεῖζον βασιλείας οὐρανῶν, καὶ τί μικρότερον κόκκου σινάπεως; πῶς τὴν ἀμέτρητον βασιλείαν τῶν C οὐρανῶν τῷ εὐμετρήτῳ καὶ βραχυτάτῳ κόκκῳ σινάπεως παρείκασεν; Ἀλλ' ἐὰν ἐννοήσωμεν τίς ἐστιν ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία, καὶ τίς ἐστιν ὁ κόκκος τοῦ σινάπεως, εὑρήσομεν πῶς καλῶς καὶ εὐφυῶς ἕκαστον ἑκάστῳ παρείκασται. Τίς ἐστιν ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία, ἢ πάντως Χριστός; λέγει γὰρ περὶ ἑαυτοῦ· Ἰδοὺ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστιν. Τί δὲ μεῖζον Χριστοῦ κατὰ τὴν θεότητα; ὡς ἔστι τοῦ προφήτου ἀκοῦσαι λέγοντος· Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. Ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, καὶ ἔδωκεν Ἰακὼβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς D ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. Λέγει περὶ αὐτοῦ καὶ Ἡσαΐας, ὁμογνώμονι φωνῇ χρησάμενος. Τί γάρ φησιν· Ἐκοπίασεν Αἴγυπτος καὶ αἱ ἐμπορίαι τῶν Αἰθιόπων, καὶ οἱ Σαβαεὶν ἄνδρες ὑψηλοὶ ἐπὶ σὲ διαβήσονται, καὶ σοὶ ἔσονται δοῦλοι, καὶ ὀπίσω σου ἀκολουθήσουσι δεδεμένοι χειροπέδαις καὶ προσκυνήσουσί σοι, ὅτι ἐν σοὶ Κύριος ὁ Θεὸς, καὶ οὐκ ἔστι Θεὸς πλὴν σοῦ. Σὺ γὰρ εἶ ὁ Θεὸς, καὶ οὐκ ᾔδειμεν, Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ Σωτήρ. Τὴν αὐτὴν δύναμιν ἔχουσαν φωνὴν καὶ ὁ μακάριος Πέτρος ῥήγνυσι λέγων· E Ἀδελφοὶ, καὶ γὰρ οὐκ ἔστιν ἕτερον ὄνομα, φησὶν, ὑπ

τὸν οὐρανὸν, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς. Τί δὲ βραχύτερον Χριστοῦ κατὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς σαρκώσεως, ὃς γεγένηται καὶ ἀγγέλων μικρότερος καὶ ἀνθρώπων; Ἄκουε τοῦ Δαυὶδ λέγοντος πῶς ἀγγέλων γέγονε βραχύτερος· Τίς ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι μιμνήσκῃ αὐτοῦ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπτῃ αὐτόν; ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους. Ὅτι δὲ περὶ Χριστοῦ λέγει ταῦτα Δαυὶδ, Παῦλός σοι ἑρμηνεύει λέγων· Τὸν δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένον βλέπομεν Ἰησοῦν, διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου. Οὕτω καὶ ἀνθρώπων γέγονεν βραχύτερος. Τί γάρ φησιν Ἡσαΐας; Εἴδομεν αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὔτε κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον καὶ ἐκλεῖπον παρὰ πάντας υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· διὰ τοῦτο καὶ σκώληκα ἑαυτὸν προσηγόρευσεν. Τί γάρ φησιν; Ἐγὼ δέ εἰμι σκώληξ καὶ οὐκ ἄνθρωπος. Καὶ ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ ὁ Πατὴρ πρὸς αὐτόν· Μὴ φοβοῦ σκώληξ Ἰακώβ. Εἶτα καὶ τῆς ἀοιδίμου αὐτοῦ τελευτῆς μεμνημένος ἔλεγε· Καὶ τὸ κατάλειμά σου σκώληξ. Ἔδει γὰρ αὐτὸν καθάπερ ἁλιέα σοφὸν τῷ ἀστράπτοντι ἀγκίστρῳ τῆς θεότητος περιθεῖναι τὸν σκώληκα τῆς σαρκὸς καὶ χαλάσαι εἰς τὸν βυθὸν τοῦ βίου τούτου, καὶ οὕτω τὸν δράκοντα ἀγκιστρεῦσαι, ἵνα καὶ ὄντως τὸ γεγραμμένον ἐν τῷ Ἰὼβ πληρωθῇ· Ἄξεις δὲ δράκοντα ἐν ἀγκίστρῳ; Ὁμοία οὖν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως. Ἐρεῖ οὖν τις τῶν ἀκουόντων· πῶς ὁ αὐτὸς βασιλεία οὐρανῶν καὶ κόκκος γεγένηται, καὶ μέγας καὶ μικρὸς πρὸς αὐτόν; Ὅτι δι' ὑπερβολὴν εὐσπλαγχνίας περὶ τὸ ἴδιον πλάσμα τοῖς πᾶσι τὰ πάντα γεγένηται, ἵνα τοὺς πάντας κερδήσῃ. Θεὸς ἦν, ὡς οὖν καὶ ἔστι καὶ ἔσται διὰ τὴν ἰδίαν φύσιν, καὶ ἄνθρωπος γεγένηται διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν. Ὢ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ· ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ· ὦ κόκκος, δι' οὗ γεγένηται κόσμος, δι' οὗ σκότος ἐσκέδασται καὶ Ἐκκλησία κεκαίνηται. Οὗτος ὁ κόκκος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κρεμασθεὶς τοσοῦτον ἔσχεν ἰσχύος μέγεθος, ὥστε καὶ δεδεμένον αὐτὸν ὄντα, ῥήματι μόνον τὸν λῃστὴν ἀπὸ τοῦ ξύλου ἁρπάσαι, καὶ εἰς παραδείσου τρυφὴν κυλῖσαι· οὗτος ὁ κόκκος τὴν πλευρὰν λόγχῃ νυχθεὶς, ποτὸν ἀθανασίας τοῖς διψῶσιν ἐπήγασεν· οὗτος ὁ κόκκος τοῦ σινάπεως ἀπὸ τοῦ ξύλου κατενεχθεὶς, καὶ εἰς κῆπον τεθεὶς, πᾶσαν τὴν ὑπουράνιον τοῖς κλάδοις ἐσκέπασεν· οὗτος ὁ κόκκος τοῦ σινάπεως ἐν κήπῳ τεθεὶς, καὶ τὰς ἑαυτοῦ ῥίζας εἰς ᾅδην ἐκπέμψας, καὶ τὰς ἐκεῖ ψυχὰς συλλαβόμενος, ἐν τριημέρῳ εἰς οὐρανὸν ἀνεκόμιζεν· οὗτος ὁ κόκκος τοῦ σινάπεως ἐπὶ ξύλου συντριβεὶς τὸν ἀντίδικον ἡμῶν ὄφιν δριμύξας ἐσκότωσε, καὶ τὸν ᾅδην ἐξυπνίσας εἰς τὸν ὅθεν ἀπελείπετο τόπον πάλιν ἀπέστρεψεν. Ὁμοία οὖν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔσπειρεν ἐν τῷ ἰδίῳ κήπῳ. Σπεῖρον τοῦτον τὸν κόκκον τοῦ σινάπεως ἐν τῷ κήπῳ τῆς ψυχῆς σου, ἵνα λέγῃς καὶ σὺ, Ἐξέγειρον, βορρᾶ, καὶ ἔρχου, νότε, διάπνευσον κῆπόν μου, καὶ ῥευσάτωσαν ἀρώματά μου. Ἐὰν ἔχῃς τοῦτον τὸν κόκκον τοῦ σινάπεως ἐν τῷ κήπῳ τῆς ψυχῆς σου, ἐρεῖ καὶ σοὶ ὁ προφήτης· Καὶ ἔσται ὡς κῆπος μεθύων, καὶ ὡς πηγὴ ἣς μὴ ἐξέλιπεν ὕδωρ· ἐὰν ἔχῃς τοῦτον τὸν κόκκον ἐν τῷ κήπῳ τῆς ψυχῆς σου, καὶ τοῦ μύρου αὐτοῦ μεταλάβῃς, λέγεται καὶ

nos salvos fieri. Quid autem minus est Christo secundum incarnationis dispensationem, qui factus est angelis et hominibus inferior? Audi Davidem dicentem quomodo factus sit angelis minor: *Quid est homo quod memor es ejus? aut filius hominis quoniam visitas eum? minuisti eum paulo minus ab angelis.* (Psal. 8. 5. 6.) Quod autem David hæc de Christo loquatur, Paulus tibi interpres est dicens: *Eum autem, qui modico quam angeli minoratus est, videmus Jesum propter passionem mortis.* (Heb. 2. 9.) Similiter etiam hominibus minor factus est. Quid dicit Isaias: *Vidimus eum, neque erat aspectus, neque decor, et aspectus ejus sine honore, et deficiens supra omnes filios hominum.* (Isai. 53. 2. 3.) Propter hoc vermem se quoque appellavit. Quid enim dicit? *Ego autem sum vermis et non homo.* (Psal. 21. 7.) Et in Isaia Pater illi dicit: *Noli timere vermis Jacob.* (Isai. 41. 14.) De celebri ejus morte mentionem faciens dicit: *Et operimentum tuum erit vermis.* (Ib. 14. 11.) Opportuit enim eum, ut piscatorem prudentem, fulgenti hamo divinitatis circumponere vermem carnis, et dimittere in profundum hujus vitæ, atque ita draconem inescare, ut vere impleretur quod in Job scribitur: *An extrahere poteris draconem hamo? Simile est* igitur *regnum cælorum grano sinapis.* (Job. 40 20.) Dicet itaque ex audientibus aliquis; Quomodo idem factus est regnum cælorum et granum? magnus et parvus quomodo idem sunt? Quoniam propter magnitudinem misericordiæ erga figmentum suum omnibus omnia factus est, ut lucretur omnes. Deus erat, sicut et est et erit per naturam propriam, et homo factus est propter nostram salutem. *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus!* (Rom. 11. 33.) O granum, per quod factus est mundus, per quod tenebræ dissipatæ, et Ecclesia renovata est! Hoc granum in cruce suspensum tantam vim habuit, ut quamquam ipsum esset vinctum, verbo tantum latronem a ligno raperet, et in delicias paradisi circumferret: hoc granum in latere lancea perfossum immortalitatis potum sitientibus distillavit: hoc granum sinapis a ligno delatum et in horto positum terram omnem ramis obumbravit: hoc granum in horto positum, radices suas in infernum demittens, et animas quæ ibi erant secum abripiens, intra triduum in cælum illas retulit: hoc granum sinapis in ligno contritum adversarium nobis serpentem humore acri afficiens obscuravit, et infernum a somno excitans, in eumdem quem reliquerat locum redire coegit. *Simile* igitur *est regnum cælorum grano sinapis, quod accipiens homo seminavit in horto suo.* Semina hoc granum sinapis in horto animæ tuæ, ut tu quoque dicas: *Surge, Aquilo, et veni, Auster, perfla hortum meum, et fluant aromata mea.* (Cant. 4. 16.) Si hoc sinapis granum habeas in horto animæ tuæ, dicet tibi quoque propheta: *Et eris quasi hortus irriguus, et sic-* (Isai. 58 11)

ut fons, cujus non deficient aquæ. Si habeas hoc granum in horto animæ tuæ, et ejus unguenti particeps sis, tibi etiam dicitur: *Odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris;* hoc est, carnium tuarum odor ut odor thuris. *Hortus conclusus, fons signatus emissiones tuæ.* Hoc granum sinapis in ligno contritum et fermentum factum ab artium omnium perita et immortali sapientia, mixtum cum *tribus farinæ satis*, hoc est, anima, corpore et spiritu, totum genus humanum in unam fidem fermentavit. Hujus mysterii imaginem Abraham et ejus conjux Sara habitantes in tentorio sub quercu Mambre propriis manibus pinxerunt. Cogimur enim, o dilecti, in sermone digressionem facere. Quis sit Abraham, quæ Sara, quæ quercus, quid tentorium, vel qui panes subcineritii: quare ibi tres mensuræ similaginis, et hic farinæ, necesse est accurate disquirere. Quid tandem est Abraham? explicatur pater electus multitudinis. Quis vero fuerit pater electus, nisi Deus? de quo dictum est: *In omnem terram exivit sonus ejus, et in fines orbis terræ verba ejus.* Quid autem Sara? explicatur imperatrix et ductrix. Quænam vero fuerit nostrum imperatrix et ductrix, nisi prorsus sapientia Patris? Quid tentorium sub quercu Mambre? certe Ecclesia a cruce tecta. Crux assimilatur quercui, eo quod lignum validum sit et firmum. Quid tres mensuræ similaginis? omnino sane, ut ante dixi, natura humana, ex anima et spiritu et corpore constans. Ita enim nos docuit apostolus dicens: *Deus vero custodiat corpus nostrum, et animam, et spiritum* Accipit igitur sapientia Dei Sarra, ductrix sive imperatrix; accipit, inquam, corpus, animam et spiritum, et abscondit in igne; hoc est, inexstinctæ divinitati faces præferens: et facit tres panes secretos, hoc est in secreto carnis nostræ in Patrem et Filium et Spiritum sanctum confessionem. Opportune vobis, o dilecti, lectum est evangelium. Granum sinapis et fermentum in panes transmutatur, granum in olera: panes vero et olera jejuniorum sunt viatica: ad quæ nos dirigat Dominus Jesus sine culpa, cum jejunii cursum conficimus. *Simile est regnum cælorum grano sinapis.* Vim hujus similitudinis nullo alio modo poterimus concipere, nisi prius substantiam, colorem, et magnitudinem sinapis perpendamus. Est enim sinapi mole quidem parvum; postquam vero satum et natum est, olera omnia incremento superat, atque altitudine ramorumque copia et multitudine foliorum cætera vincit: umbram enim efficit adeo, ut aves advolantes possint insidere et illa quiete frui. Gustu quoque bonum est valde, et qualitate calidum, atque ad interiora sananda aptum. Hominis tantum, nulliusque alterius animalis cibus est. In superficie rufum est, intus vero album apparet. Hæc est oleris natura, et seminis encomium. Si vero rem accurate disquirere velimus, comperiemus parabolam

Cant. 4. 11. 12. 13.

Rom. 10. 8.

Thess. 5.

σοί· Ὀσμὴ ἱματίων σου ὡς ὀσμὴ λιβάνου· τουτέστι τῶν σαρκικῶν σου ὀσμὴ ὡς ὀσμὴ λιβάνου. Κῆπος κεκλεισμένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη, αἱ ἀποστολαί σου. Οὗτος ὁ κόκκος τοῦ σινάπεως ἐπὶ ξύλου συντριβεὶς, καὶ ζύμη γεγονὼς ὑπὸ τῆς παντέχνου καὶ ἀθανάτου σοφίας, μιγεὶς εἰς σάτα τρία ἀλεύρου, τουτέστιν εἰς ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ πνεῦμα, τὴν πᾶσαν ἀνθρωπότητα εἰς μίαν πίστιν ἐζύμωσε. Τούτου τοῦ μυστηρίου τὴν εἰκόνα Ἀβραὰμ καὶ ἡ τούτου σύνευνος Σάῤῥα, οἰκοῦντες ἐν τῇ σκηνῇ ὑπὸ τὴν δρῦν τῆς Μαμβρὴ, οἰκείαις χερσὶν ἐζωγράφησαν. Ἀναγκαζόμεθα γὰρ, ἀγαπητοὶ, παρεκβαίνειν τὸν λόγον· τίς ὁ Ἀβραὰμ, τίς ἡ Σάῤῥα, τίς ἡ δρῦς, τίς ἡ σκηνὴ, ἢ τίνες οἱ ἐγκρυφίαι, διὰ τί ἐκεῖ τρία μέτρα σεμιδάλεως καὶ ὧδε ἀλεύρου, ἀναγκαῖον δι' ἀκριβείας διελθεῖν τὸν λόγον. Τίς ἂν εἴη Ἀβραάμ; ἑρμηνεύεται, πατὴρ ἐκλεκτὸς πλήθους. Τίς δὲ ἂν εἴη πατὴρ ἐκλεκτὸς, εἰ μὴ ὁ Θεός; περὶ οὗ Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτοῦ, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτοῦ. Τί δὲ ἡ Σάῤῥα; ἑρμηνεύεται ἄρχουσα καὶ ἡγεμόνις. Τίς δ' ἂν εἴη ἄρχουσα καὶ ἡγεμονεύουσα ἡμᾶς, εἰ μὴ πάντως ἡ τοῦ Πατρὸς σοφία; Ἢ τίς ἡ σκηνὴ ὑπὸ τὴν δρῦν τὴν Μαμβρή; πάντως ἡ Ἐκκλησία ὑπὸ τοῦ σταυροῦ σκεπομένη. Τῇ δρυῒ παρείκασται ὁ σταυρὸς διὰ τὸ ἰσχυρὸν εἶναι τὸ ξύλον καὶ ἀνένδοτον. Τί τὰ τρία μέτρα τῆς σεμιδάλεως; ἢ πάντως καθὼς προεῖπον ἡ ἀνθρωπότης, ἡ ἐκ ψυχῆς καὶ πνεύματος καὶ σώματος συγκειμένη. Οὕτω γὰρ ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ ἀπόστολος λέγων· Ὁ δὲ Θεὸς φυλάξει ὑμῶν τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα. Λαμβάνει οὖν ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία Σάῤῥα, ἡγεμόνισσα ἢ ἄρχουσα, λαμβάνει σῶμα, ψυχὴν καὶ πνεῦμα, καὶ ἐγκρύπτει τῷ πυρὶ, τουτέστι τῇ ἀσβέστῳ θεότητι λαμπαδουχοῦσα, καὶ ποιεῖ τρεῖς ἐγκρυφίας, τουτέστιν ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς σαρκὸς ἡμῶν, τὴν εἰς Πατέρα, Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα ὁμολογίαν. Ἁρμοζόντως ὑμῖν, ἀγαπητοὶ, ἀνεγνώσθη τὸ εὐαγγέλιον. Κόκκος σινάπεως, καὶ ζύμη· ἡ ζύμη εἰς ἄρτους μεταλλεύεται, ὁ κόκκος εἰς λάχανα· ἄρτοι δὲ καὶ λάχανα ἐφόδια νηστειῶν, ἐφ' ἃς ὁ Ἰησοῦς ὁ Κύριος ἡμᾶς ὁδηγήσειεν ἀμέμπτως, τὸν τῆς νηστείας δρόμον ἐκπληροῦντας. Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως. Οὐκ ἄλλως πως δυνησόμεθα νοῆσαι τὴν δύναμιν τῆς παραβολῆς, ἐὰν μὴ πρῶτον τὴν οὐσίαν, τὴν χροὰν καὶ τὸ μέγεθος κατανοήσωμεν. Ἔστι γὰρ τὸ σινάπι μεγέθει μὲν μικρὸν, σπαρὲν δὲ καὶ φυόμενον ὑπερβάλλει πᾶσαν λαχάνων αὔξησιν, καὶ τῷ ὕψει ὑπερφέρον, καὶ τῷ πλήθει τῶν κλάδων ὑπερνικᾷ τὰ ἄλλα, καὶ τῇ τῶν φύλλων πολυπληθίᾳ· ἔστι γὰρ σκιᾶς ἐργαστικὸν, ὡς καὶ ὄρνεα ἐφιπτάμενα δύνασθαι ἐφιζάνειν ἐπ' αὐτὸ, καὶ ἀναπαύεσθαι. Ἔστι δὲ καὶ τῇ γεύσει πάνυ καλὸν, καὶ τῇ ποιότητι θερμαντικὸν, καὶ τῶν ἔνδον ἰατικόν. Τοῦ δὲ ἄλλου μὲν οὐδενὸς πετεινοῦ βρῶμα γίνεται, μόνον δὲ ἀνθρώπου. Καὶ ἔξωθεν μέν ἐστι πυῤῥὸν, ἔσωθεν δὲ φαίνεται λευκόν. Καὶ αὕτη μὲν ἡ τοῦ λαχάνου φύσις, καὶ τοῦ σπέρματος ἐγκώμιον. Εἰ δὲ μετ' ἀκριβείας ἐξετάσαι θελήσωμεν, εὕροιμεν ἂν τὴν παραβολὴν ἁρμόζουσαν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος. Οὗτος

γάρ ἐστιν ὁ μικρὸς μὲν τῇ ὄψει· οὗτος ὁ βραχὺς ἐν κόσμῳ, καὶ ἐν οὐρανῷ μέγας· οὗτος καὶ υἱὸς ἀνθρώπου καὶ Θεὸς, ὢν δὲ υἱὸς Θεοῦ· οὗτος ὁ ἀναρίθμητος, ὁ ἀΐδιος· οὗτος ὁ ἀόρατος, ὁ ἐπουράνιος, ὁ ὑπὸ μόνων πιστῶν ἀνθρώπων ἐσθιόμενος· οὗτος ὁ συντριβεὶς, καὶ μετὰ τὸ πάθος γενόμενος λευκὸς ὡς γάλα· οὗτος ὁ μείζων πάντων λαχάνων τῶν ἄλλων· οὗτος ὁ ἀδιαίρετος τοῦ Πατρὸς Λόγος· οὗτος εἰς ὃν τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνοῖ, τουτέστι προφῆται καὶ ἀπόστολοι καὶ πάντες κλητοί· οὗτος ὁ τὰ τῆς ψυχῆς πάθη διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ θερμότητος ἀνακαθαίρων, ὑφ' ὃν δροσιζόμεθα, ὑφ' ὃν ἐκ τοῦ κοσμικοῦ καύσωνος σκεπόμεθα· οὗτος ὁ διὰ θανάτου εἰς γῆν σπαρεὶς, κἀκεῖ καρποφορήσας, τριήμερος τοὺς ἁγίους ἀναστήσας ἐκ τῆς τῶν νεκρῶν ταφῆς· οὗτος ὁ δι' ἀναστάσεως μείζων παντὸς προφήτου φανείς· οὗτος ὁ τῇ τοῦ Πατρὸς ἀποῤῥοίᾳ σώζων τὰ πάντα· οὗτος ὁ ἀπὸ γῆς ἀνθήσας εἰς οὐρανοὺς, ὁ ἐν τῷ ἰδίῳ ἀγρῷ σπαρεὶς, ὁ ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τοὺς ἐπ' αὐτῷ πιστεύοντας προσάγων τῷ Πατρί. Ὦ ζωῆς σπέρμα ὑπὸ Θεοῦ Πατρὸς εἰς γῆν σπαρέν· ὦ ἀθανασίας φυτὸν τοὺς ὑπὸ σοῦ τρεφομένους εἰς Θεὸν καταλλάσσων· ὦ δένδρον ὑψηλὸν, ὑπὸ μόνου Πατρὸς γεωργούμενον. Τοῦτο τὸ δένδρον ἐκ πατρικῆς ἀνέτειλε καρδίας· τοῦτο τὸ φυτὸν ἐν οὐρανοῖς μὲν τὰς ῥίζας ἔχει, φανὲν δὲ ἐν κόσμῳ ὑπὸ ἀνθρώπων τρυγᾶται. Ὦ φυτεία [a] ὀφθεῖσα εἰς γῆν, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνθήσασα· ὦ σπέρμα μικρὸν μὲν ὁραθὲν, παρὰ δὲ τῷ Πατρὶ μείζω τῶν ἁπάντων. Τοῦτο τὸ φυτὸν καὶ τοῖς εἰς ᾅδου ἀνέτειλε νεκροῖς· τούτου ὁ καρπὸς ἀνάστασις ἀνθρώπων γέγονε· τοῦτο τῷ θανάτῳ θανατηφόρον κατήνεγκε βέλος· τούτῳ ταρτάρου τοῖχοι κλίναντες δυσκαμπὲς γόνυ προσεκύνησαν· τούτου οἱ κλάδοι πάντα τὸν κόσμον ἐσκέπασαν· τοῦτο ὑπὸ ἁγίου Πνεύματος κινεῖται· τούτου οὐχ ἅπτεται καύσων· ὑπὸ τούτῳ τῷ φυτῷ εὐφραίνου καὶ χόρευε μετ' ἀγγέλων, δοξάζων τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ipsi Servatori competere. Est enim ille parvus conspectu, brevis in hoc mundo et in cœlo magnus. Hic est Filius hominis et Deus, cum sit Filius Dei: hic numeros omnes superat, æternus est, invisibilis, cœlestis, qui ab hominibus tantum fidelibus manducatur: hic contritus fuit, et post passionem factus est albus sicut lac: hic major est aliis omnibus oleribus: hic est indivisibile Patris Verbum: hic est in quo volatilia cœli inhabitant, prophetæ nimirum, apostoli, et omnes qui vocati sunt: hic est qui animæ nostræ morbos calore sibi proprio repurgat, sub quo rore aspergimur, sub quo ab hujus mundi fervore contegimur: hic est qui per mortem in terra satus est, et ibi fructum tulit, post triduum sanctos ex mortuorum sepulcris suscitavit: hic est qui per resurrectionem omnibus prophetis major apparuit: hic est qui per effluvium Patris omnia servat: hic est qui a terra ad cœlos effloruit, qui in proprio agro seminatus est, in mundo scilicet, et eos qui in se credebant Patri obtulit. O semen vitæ a Deo Patre in terra seminatum! o immortalitatis germen a te nutritos cum Deo reconcilians! o arbor excelsa, quæ a solo Patre colitur! Hæc arbor ex corde Patris orta est, hæc arbor ex thesauris Omnipotentis effloruit: hæc arbor in cœlo radices habet, in mundo autem apparens, ab hominibus decerpitur. O planta quæ in terra visa est, et in cœlis effloruit! o semen parvum quidem apparens, apud Patrem autem majus omnibus! Hoc germen etiam in inferno mortuis exortum est: hujus fructus fuit hominum resurrectio: hoc morti injecit telum mortiferum: hoc adorarunt tartari parietes, genu vix flectendum inclinantes; hujus rami totum mundum adumbrarunt: hoc a spiritu sancto movetur: hoc non tangit æstus nimius: sub hac planta oblecteris et choreas ducas cum angelis, glorificans Patrem et Filium et Spiritum sanctum, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[a] [Fort. ῥιζωθεῖσα, aut simile quid.]

VIII. [*] Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ, Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθον, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά.

VIII. *Ejusdem in illud*, Si qua in Christo, nova creatura: vetera transierunt; ecce nova facta sunt omnia.

2. Cor. 5. 17.

Πολλὴ μὲν γηπόνῳ προθυμία καταβάλλειν τὰ σπέρματα, ἐπειδὰν τὴν ἄρουραν ἐκκεκαθαρμένην ἴδῃ, καὶ μήτε ἀκανθῶν πλῆθος λυμαινόμενον τῇ βλάστῃ τῶν φυομένων, μήτε λίθον ἀντικρούοντα τῷ ἀρότρῳ· πλείων δὲ εὐκολία τῷ μέλλοντι καταβάλλειν τὸν λόγον, ἐπειδὰν ἀκροατὴν παρεσκευασμένον θεάσηται. Ὁρῶ γὰρ τὴν ἄρουραν ἐκκεκαθαρμένην, καὶ οὐδαμοῦ ἄκανθα βλαστάνουσα· ἄκανθα δέ ἐστιν ἡ

Magna quidem diligentia agricola semina spargit, postquam arvum expurgatum viderit; et nec spinarum copiam adesse, quæ nascentium impediat incrementum, neque lapidem, qui aratrum offendat: major autem facilitas est ei qui sermonem prolaturus est, cum paratum auditorem viderit. Video enim arvum purgatum, neque uspiam est spina germinans: spina autem est divitiarum

[*] [Est hæc oratio inepti Græculi, lacinias genuini Chrysostomi sermonis in idem argumentum consuentis cum suis longissimis nugis. Quædam etiam ex aliis spuriis sermonibus depromta videntur.]

sollicitudo, quæ suffocat verbum. Hæc autem dico, non quia non adsunt divites, sed pauperum philosophiam in audiendo sermone declarans. Non enim concionante solum opus est, sed etiam prudente auditore: utrumque enim requirit Scriptura, sapientem nempe doctorem et prudentem auditorem, ne ex auditorum ignavia labor noster inutilis evadat. Sollicitudo enim divitiarum non permittit ut quæ dicuntur in mentem incidant, sed audientium intellectum abripit. Quia igitur omnes conspicio paratos; nam secreta animi non nosco, singulorum vero oculos curiose intueor, et palpebras tamquam cornua erectas video, oculosque non nutantes immobilitatem animi indicantes, atque omnem mentem ab hujus vitæ curis immunem, unumquemque hoc solum spectantem, hoc cogitantem, quomodo ea quæ dicuntur accipiat: ampliore cura mentem adhibete: pandite sinum animæ, ut facilius dejiciantur semina. Per longum enim tempus in Pauli mensam linguam volo dimittere: neque finem faciam sic illum vocandi, idiotam, obscurum, ignobilem, tabernaculorum opificem. Hæ sunt meæ prærogativæ, hæc mea encomia, quod tales habeam magistros, non hujus vitæ divitiis, sed spiritualibus recte factis fulgentes. Si mihi Græcus quispiam dixerit, Quem habes doctorem? respondeo, Tabernaculorum opificem: et quem alium? Piscium venditorem: quem vero alium? Publicanum: et quos alios? Magos et meretricem: quem adhuc alium? Latronem. Neque de his erubesco, sed glorior. Gloriaris quod magistrum habeas circumforaneum? Sane quidem. Quare? Quoniam si vilitas discipuli vim ostendit magistri, vilitas magistri ostendit divinam esse prædicationem. Etsi enim homines illam prædicavere, non tamen homines illam invenere; si homines id prædicavere, non tamen homines id produxerunt. Homines instrumenta sunt, Deus artifex: illi sunt cithara, hæc manus præpotens chordam movit. Ideo propheta, etsi rex erat, et purpura amictus et diademate ornatus, orbemque alloquens, relicta illa sæculari pompa, ne quis putaret ipsum regia verba proferre, dicebat: *Eructavit cor meum verbum bonum: dico ego opera mea Regi. Lingua mea calamus scribæ.* (Psal. 44. 2.) Cur calamum vocas? Ut tu discas non esse mea quæ scribuntur, sed tenentis dexteræ. Calamus enim non per seipsum scribit, sed quidquid voluerit manus illum tenens. Et lingua mea calamus scribæ est; tenet enim illam Spiritus sanctus. Cum ergo dixerit tibi Græcus: Quis est magister tuus? ne te pudeat, neque erubescas, sed dic: Circumforaneus, tentoriorum opifex, qui in foro stabat, qui pelles consuebat. Magister vero tuus quis est? Plato, Pythagoras, non circumforaneus, sed philosophus. Si vero dixerim ego: Magister tuus,

τοῦ πλούτου φροντὶς, ἡ ἀποπνίγουσα τὸν λόγον. Ταῦτα λέγω, οὐχ ἐπειδὴ οὐ πάρεισιν οἱ πλούσιοι,[a] τὴν τῶν πενήτων φιλοσοφίαν ἐν τῷ λόγῳ τῆς ἀκροάσεως ἐπιδεικνύων. Οὐ γὰρ τοῦ λέγοντος χρεία μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ συνετῶς ἀκούοντος· ἀμφότερα γὰρ ἡ Γραφὴ ἐπιζητεῖ, σοφὸν διδάσκαλον καὶ συνετὸν ἀκροατὴν, ἵνα μὴ ὁ πόνος ὁ ἡμέτερος περιττὸς γένηται τῇ ῥαθυμίᾳ τῶν ἀκουόντων. Ἡ γὰρ φροντὶς[b] οὐκ ἀφίησιν εἰς τὴν διάνοιαν ἐμπίπτειν τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ἀποσυλᾷ τὴν γνώμην τῶν ἀκουόντων. Ἐπεὶ οὖν ἅπαντας ὁρῶ παρεσκευασμένους· τὰ μὲν γὰρ ἀπόῤῥητα τῆς διανοίας οὐκ ἐπίσταμαι, ἑκάστου δὲ τὰ ὄμματα περιεργάζομαι', καὶ τὰ βλέφαρα ὡς κέρατα ἑστηκότα ὁρῶ, καὶ τὸ ἀτρεμὲς τοῦ ὄμματος τὸ ἀσάλευτον τῆς διανοίας ἡμῖν ἐμφαῖνον, καὶ ἑκάστην διάνοιαν ἀπηλλαγμένην τῶν βιωτικῶν φροντίδων, μόνον ἕκαστον τοῦτο σκοποῦντα, τοῦτο λογιζόμενον, ὅπως δέξηται τὰ λεγόμενα· ἐπὶ πλέον συντείνατε ἑαυτῶν τὴν διάνοιαν· ἁπλώσατε τὸν κόλπον τῆς ψυχῆς, ὥστε μετ' εὐκολίας καταβληθῆναι τὰ σπέρματα. Διὰ γὰρ μακροῦ τοῦ χρόνου ἐπὶ τὴν Παύλου * τράπεζαν τὴν γλῶτταν ἀφεῖναι βούλομαι· οὐ γὰρ παύσομαι οὕτως αὐτὸν καλῶν, τὸν ἰδιώτην, τὸν ἄσημον, τὸν ἀγενῆ, τὸν σκηνοποιόν. Ταῦτά μου τὰ πλεονεκτήματα, ταῦτά μου τὰ ἐγκώμια, ὅτι τοιούτους ἔχω διδασκάλους, οὐ βιωτικοῖς πλεονεκτήμασιν, ἀλλὰ πνευματικοῖς κατορθώμασι λάμποντας. Ἐὰν εἴπῃ μοι ὁ Ἕλλην, τίνα ἔχεις διδάσκαλον; λέγω αὐτὸν τὸν σκηνοποιόν· καὶ τίνα ἄλλον; τὸν ἰχθυοπώλην· καὶ τίνα ἄλλον; τὸν τελώνην· καὶ τίνας ἄλλους; τοὺς μάγους καὶ τὴν πόρνην· καὶ τίνα ἄλλον; τὸν λῃστήν· καὶ οὐκ ἐπαισχύνομαι, ἀλλὰ καὶ ἐγκαλλωπίζομαι. Ἐγκαλλωπίζῃ διδάσκαλον ἀγοραῖον ἔχων; Καὶ πάνυ. Διὰ τί; Εἰ γὰρ ἡ εὐτέλεια τοῦ μαθητοῦ δείκνυσι τὴν δύναμιν τοῦ διδασκάλου, ἡ εὐτέλεια τοῦ διδασκάλου δείκνυσι θεῖον ὂν τὸ κήρυγμα. Εἰ γὰρ καὶ ἄνθρωποι αὐτὸ κατήγγειλαν, ἀλλ' οὐκ ἄνθρωποι αὐτὸ ηὗραν· εἰ γὰρ καὶ ἄνθρωποι αὐτὸ ἔσπειραν, ἀλλ' οὐκ ἄνθρωποι αὐτὸ ἐγέννησαν. Οἱ ἄνθρωποι ὄργανα, ὁ Θεὸς τεχνίτης· οὗτοι κιθάρα, ἡ χεὶρ ἡ κραταιὰ ἐκείνη τὴν νευρὰν ἐκίνησε. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἐκεῖνος, καίτοι γε βασιλεὺς ὢν καὶ πόρφυραν περιβεβλημένος καὶ διάδημα περικείμενος, καὶ τὴν οἰκουμένην διαλεγόμενος, καταλείπων τὴν φαντασίαν τὴν βιωτικὴν, ἵνα [δὲ] μή τις νομίσῃ ὅτι βασιλικὰ ῥήματα ἔλεγεν· Ἐξερεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν· λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ. Ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως. Διὰ τί κάλαμον καλεῖς; Ἵνα μάθῃς ὅτι οὐκ ἐμὰ τὰ γράμματα, ἀλλὰ τῆς κατεχούσης δεξιᾶς. Ὁ γὰρ κάλαμος οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ γράφει, ἀλλ' ὅπερ ἂν βούληται ἡ κατέχουσα χείρ. Καὶ ἡ γλῶσσά μου κάλαμός ἐστιν· κατέχει γὰρ αὐτὴν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ὅταν οὖν λέγῃ σοι ὁ Ἕλλην· τίς σου ὁ διδάσκαλος; μὴ αἰσχύνου μηδὲ ἐρυθρία, ἀλλὰ λέγε, ὁ ἀγοραῖος, ὁ σκηνοποιὸς, ὁ ἐπ' ἀγορᾶς ἑστηκὼς, ὁ δέρματα ῥάπτων. Ὁ σὸς δὲ τίς διδάσκαλος; Πλά-

[a] [Fort. ἀλλὰ τὴν τ. π.]

[b] [Intellige τοῦ πλούτου ex superioribus. Mox scripsimus παρεσκευασμένους pro παρασκ.]

* [Excidisse hic epitheton aliquod Pauli, indicare videntur quæ sequuntur.]

των, Πυθαγόρας, οὐκ ἀγοραῖος, ἀλλὰ φιλόσοφος. Εἰ δὲ λέγω ἐγὼ, ὁ σὸς διδάσκαλος [a] τίς; φιλόσοφος· ὁ σὸς διδάσκαλος εὐπατρίδης, ὁ σὸς διδάσκαλος πλούσιος, ὁ σὸς διδάσκαλος γλῶτταν ἔχων ἠκονημένην, ὑπὲρ τοὺς ποταμοὺς ῥέων, τιμῆς ἀπολαύων, περιφάνειαν ἔχων προγόνων, πανταχοῦ τιμώμενος· ὁ ἐμὸς τὰ ἐναντία· οὕτω φανερὰ ἡμῖν ἡ νίκη γίνεται. Πῶς; Ὅτι E ἀγοραῖος τὸν φιλόσοφον ἐνίκησεν, ὁ πένης τὸν πλούσιον, ὁ ἄγλωττος τὸν ὑπὲρ τοὺς ποταμοὺς ῥέοντα, ὁ μαστιγούμενος τὸν μηδὲν πάσχοντα. Ἀνώμαλος ἡ παράταξις, ἵνα λαμπρότερον τὸ τρόπαιον γένηται. Σολοικίζει ὁ ἐμὸς, ἀττικίζει ὁ σός· ὁ σολοικίζων τὸν ἀττικίζοντα ἐνίκησεν· σολοικίζει τὴν γλῶτταν, ἀλλὰ φιλοσοφεῖ τῇ διανοίᾳ· οὐ χρείαν ἔχω ῥημάτων, ἀλλὰ δέομαι νοημάτων. Ὁ ἐμὸς τὸν σὸν ἐνίκησε· πῶς; ὁ ἰδιώτης τὸν σοφὸν, ὁ ἄγροικος τὸν ῥήτορα. Καὶ πό- F θεν, φησὶ, δῆλον ὅτι ἐνίκησεν; Ἀναίσχυντε, οὐχ ὁρᾷς τὰ πράγματα βοῶντα; Ποῦ Πλάτων; οὐδαμοῦ· ποῦ Παῦλος; ἐν τοῖς ἁπάντων στόμασι. Ποῦ Πλάτων; 221 A σεσίγηται, καὶ λήθῃ παραδέδοται· ποῦ δὲ Παῦλος; τὴν βασιλίδα κατέλαβε Ῥώμην, ἧς οὐ μόνον ζῶν ἐκράτει, ἀλλὰ καὶ τελευτήσας περιεγένετο. Ἀπέθανε τὸ σῶμα, ἵνα ζήσῃ πνεύματι· διεσπάσθη ὁ χάρτης, καὶ μένει τὰ γράμματα· οὐ μέλανι γὰρ ἐγέγραπτο, ἀλλὰ πνεύματι ἐστήρικτο. Εὔκολον τὸν ἥλιον παραβῆναι ἢ Παύλου ῥήματα· Τί γάρ φησιν ὁ χαρισάμενος αὐτῷ τὰ ῥήματα; Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν. Εἰ ῥήματά ἐστιν, ἔλεγξον· εἰ δὲ πράγματά ἐστι, προσκύνησον. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν. Εὐκολώτερον τὸν ἥλιον B σβεσθῆναι, καὶ τὸν οὐρανὸν ἀφανισθῆναι, ἢ τὰ ῥήματα τοῦ ἐμοῦ Δεσπότου καταλυθῆναι. Καὶ μαρτυρεῖ τούτοις τῶν πραγμάτων ἡ πεῖρα, καὶ τοῦ χρόνου τὸ μῆκος, καὶ τῶν πολεμούντων αἱ ἔφοδοι· τὸ γὰρ δὴ θαυμαστὸν, ὅτι οὐ μόνον οὐ κατελύθη, ἀλλ' ὅτι καὶ πολεμούμενος περιγίνεται. Πρόσεχε μετὰ ἀκριβείας ᾧ λέγω· ἐφθέγξατο Παῦλος, ἐφθέγξατο Ἰωάννης, ὁ ἁλιεὺς καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς, ὁ ῥίψας τὸ δίκτυον καὶ λαβὼν τὸ εὐαγγέλιον, ὁ ἀφεὶς τὸν κάλαμον τὸν ἁλιευτικὸν καὶ μεταχειρισάμενος τὸν λόγον τὸν διδασκαλικόν. Τί ἐφθέγξατο, καὶ τί εἶπεν ὁ ἁλιεύς; Ἴδωμεν C εἰ ἁλιεύω τὰ ῥήματα καὶ ἁλιέως, καὶ οὐχ ἁλιέως· ἁλιέως μὲν, ἐπειδὴ τὸ στόμα ἐκεῖνο ἐφθέγξατο· οὐχ ἁλιέως δὲ, ἐπειδὴ Πνεύματος ἦν τὰ ῥήματα. Τί γάρ φησιν; Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Τί λέγει ὁ Ἰουδαῖος; Μέγα φρονεῖ ἐπὶ Μωϋσεῖ, ὅτι τὴν θάλασσαν ἔσχισε, καὶ τὸ πέλαγος διεῖλε καὶ ἔῤῥαψε, καὶ τὸν ἀέρα μετέβαλε, καὶ πέτραν ἐξέτεμε, καὶ μάννα κατήνεγκε, καὶ πόλεις αὐτάνδρους καθεῖλε, καὶ πολέμους χωρὶς ὅπλων ἐνίκησε. Διὰ τοῦτο μέγα φρονεῖς; Ἄκουσον τί D μὲν Μωϋσῆς εἶπε, τί δὲ ὁ ἁλιεὺς, ἵνα ἴδῃς τί πτωχεία παλαιᾶς διαθήκης, καὶ τί δαψίλεια χάριτος. Τί δὲ εἶπε Μωϋσῆς; Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Τί δὲ ὁ ἁλιεύς; Οὐδαμοῦ τίθησι τὸ, Ἐποίησεν, ἀλλὰ τί; Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν. Ἐκεῖνος ἀπὸ κτισμάτων ἄρ-

quis est? Philosophus; magister tuus patria nobilis; magister tuus dives; magister tuus linguam habens acutam, ipsis fluviis fluentior est, honore fruens, progenitorum splendore gaudens, ubique honoratus; meus vero contra se habet: ita nobis manifesta est victoria. Quomodo? Quia circumforaneus vicit philosophum; pauper divitem; lingua carens, fluviis fluentiorem; flagellis cæsus, eum qui nihil tale passus est. Inæqualis est acies, ut splendidius sit tropæum. Solœcizat meus, ut atticizet tuus; sed solœcizans atticizantem vicit: solœcizat lingua, sed mente philosophatur: non opus est mihi verbis, sed sententiis. Meus tuum vicit: quomodo? idiota sapientem, rusticus oratorem. Et unde, inquit, eum vicisse liquet? Impudens, nonne vides res ipsas clamare? Ubi est Plato? nullibi: ubi Paulus? in omnium ore. Ubi Plato? de illo siletur, oblivioni traditur: ubi vero Paulus? regiam cepit Romam, quam non modo vivens possedit, sed et mortuus vicit. Mortuus est corpore, ut vivat spiritu: discerpta est charta, et manent literæ: non erat enim atramento scripta, sed spiritu firmata. Facilius est solem prætergredi, quam Pauli verba. Quid enim dicit qui illi verba largitus est? *Cœlum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt.* (Matth. 24. 35.) Si verba tantum sunt, refuta; si res sunt, adora. *Cœlum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt.* Facilius est solem exstingui, et cœlum e conspectu tolli, quam verba Domini mei dissolvi. Atque rerum experientia his perhibet testimonium, temporis etiam longitudo et hostium incursiones: id enim admiratione dignum est, non modo quod non dissoluta sint, sed etiam quod bello impetita superarint. Sedulo attende dictis meis. Vociferatus est Paulus, vociferatus est Joannes piscator et evangelista, qui rete projecit et evangelium cepit, qui demisit calamum piscatorium et cepit verbum Magistri. Quid vociferatus est, et quid dixit piscator? Videamus an expiscer verba piscatoris et non piscatoris; piscatoris quidem quoniam hoc vociferatus est; non piscatoris vero, quoniam verba erant Spiritus. Quid enim ait? *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* (Joan. 1. 1.) Quid dicit Judæus? Magnum sapit de Moyse, quia mare discidit, et pelagum divisit ac restituit, atque aerem mutavit, petram dissecuit et manna detulit, urbes cum incolis excidit, atque in bellis sine armis victor fuit. Ideone altum sapis? Audi quid Moyses dixit, quid piscator, ut videas quæ sit inopia veteris legis, et quæ abundantia gratiæ. Quid autem dixit Moyses? *In principio fecit Deus cœlum et terram.* (Gen. 1. 1.) Quid vero piscator? Nusquam ponit illud, *Fecit;* sed quid? *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum.* Ille a rebus creatis incipit, hic a Creatore. Vides ut altius ascendit quam Moyses? Audivit Moysem

[a] [τίς delendum videtur.]

dicentem quod cœlum fecerit Deus; missum fecit cœlum, et altius ascendit. Occurrerunt ei angeli, et prætermisit; archangeli, et præterivit; Cherubim, et ibi non stetit. Quo curris? Aliud quæro: si Cherubim lucent, tamen opera sunt; si Seraphim canunt, sunt tamen conservi ut ego. Quid quæris? Si Principatus et Dominationes, hæc quoque serva et creaturæ sunt; si Potestates, tuæ quoque res creatæ sunt. Quo abis? Ipsum quæro Creatorem, ipsum quæro Patri consubstantialem: nec desistam donec illum invenero, ut homo potest invenire. Moyses loquutus est de cœlo, et (Rom. 8. 15.) desiit: non enim spiritum accepit, quem ego habeo: non enim accepit spiritum servitutis in timore, sed accepit spiritum adoptionis filiorum ad obedientiam fidei. Majora mihi sunt credita. Ideo Dominus meus ex supernis deorsum descendit, ut ego infra positus sursum ascendam. Quid quæris? Ipsum Creatorem; cum invenero tunc stabo. Invenit, et quid dicit? *In principio erat Verbum.* Nusquam *fecit*, nusquam *factum est*: non enim de rebus creatis est hæc doctrina. Ecce Verbum: *In principio erat Verbum.* Quot tyranni ex quo piscator hoc Verbum extulit, exstirpare voluerunt, et non potuere; sed quocumque abeas audis, *In principio erat Verbum*: sive ruri, sive in urbe, prævenit *In principio erat Verbum*: et in Perside et in India et in Mauritanorum regione micat hoc Verbum sole splendidius. Sol enim interdiu lucet, noctu occultatur; hoc autem dictum etiam in nocte fulgorem suum emittit, cujusque animo inscribitur. Mortuus est qui scripsit, et dictum effulget: corpus ejus qui dixit est dissolutum, et dictum illud plusquam sol lucet. Quocumque abeas, antevenit hoc dictum, *In principio erat Verbum.* Quisque etiam et mulier et vir, et servus et liber, et rex et privatus, et imperantes et imperio subditi, illud in corde meditantur, neque ullus delere potest hanc pulcherrimam hereditatem, sed opes istas retinere perseverat. *Cœlum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt.* Diabolus non potuit dictum abolere: quare? Quia non dictum simplex erat, sed dictum Dei. Ne igitur pudore afficiaris, quando audis: Hæc piscator dixit, hæc sagenarum consutor. Vidisti quomodo ad ipsum paupertatis infimum locum desedit, et ad fastigium virtutis ascendit? Sed ne, postquam ab aliis incepimus, ad alia traducamus orationem, ex dictorum decursu conceptus alio deflecti permittentes; age, freno ad linguam adhibito reducamus argumentum ad id quod prius promisimus. Quid igitur dicit ille tentoriorum opifex, circumforaneus? non enim finem faciam has voces frequenter pronuntiandi, propter vulgi hominum insipientiam eorumque sententiam a philosophia alienam. Quia nempe in foro plurimi conviciis impetentes dicunt, Circumforanee; quid sibi vult illud, Circumforanee? quid est circumforaneus, dic mihi? non enim crimen est circumforaneum esse, non crimen

γεται, καὶ οὗτος ἀπὸ τοῦ δημιουργοῦ. Ὁρᾷς πῶς ὑψηλότερον ἀναβαίνει Μωϋσέως; Ἤκουσε Μωϋσέως λέγοντος, ὅτι τὸν οὐρανὸν ἐποίησεν ὁ Θεός· ἀφῆκε τὸν οὐρανὸν καὶ ἀνέβη ἀνώτερον. Ἀπήντησαν αὐτῷ ἄγγελοι, καὶ παρέδραμεν· ἀρχάγγελοι, καὶ παρῆλθε· τὰ Χερουβὶμ, καὶ οὐχ ἔστη ἐκεῖ. Ποῦ τρέχεις; Ἕτερόν τι ἐπιζητῶ· εἰ δὲ τὰ Χερουβὶμ λάμπη, ἀλλ' ἔργα ἐστίν· εἰ δὲ τὰ Σεραφεὶμ ᾄδει, ἀλλὰ σύνδουλά μου εἰσίν. Τί ζητεῖς; Εἰ δὲ ἀρχαὶ καὶ κυριότητες, καὶ ταῦτα δοῦλα, καὶ ταῦτα δημιουργήματα· εἰ δὲ ἐξουσίαι, καὶ ταῦτα ποιήματα. Ποῦ ἀπέρχῃ; Αὐτὸν ζητῶ τὸν δημιουργὸν, αὐτὸν ζητῶ τὸν ὁμοούσιον τῷ Πατρί· οὐκ ἀφίσταμαι ἕως αὐτὸν εὕρω ὡς ἀνθρώπῳ εὑρεῖν δυνατόν. Μωϋσῆς περὶ οὐρανοῦ εἶπε, καὶ ἐπαύσατο· οὐ γὰρ εἶχε τὸ πνεῦμα ὃ ἐγὼ ἔχω· οὐ γὰρ ἔλαβε τὸ πνεῦμα δουλείας εἰς φόβον, ἀλλ' ἔλαβε τὸ πνεῦμα υἱοθεσίας εἰς ὑπακοὴν πίστεως. Μείζονα ἐπιστεύθην ἐγώ. Διὰ τοῦτο ὁ Δεσπότης μου ἄνωθεν κάτω κατέβη, ἵνα ἐγὼ κάτωθεν ἄνω ἀναβῶ. Τί ζητεῖς; Αὐτὸν τὸν δημιουργόν· ὅταν εὕρω, τότε ἵσταμαι. Ηὗρε, καὶ τί λέγει; Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος. Οὐδαμοῦ τὸ, ἐποίησεν, οὐδαμοῦ τὸ, ἐγένετο· οὐ γὰρ περὶ δημιουργημάτων ἡ διδασκαλία. Ἰδοὺ Λόγος· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος. Πόσοι τύραννοι ἐξότε ἐφθέγξατο ὁ ἁλιεὺς τὸ ῥῆμα τοῦτο ἀφανίσαι ἤθελον, καὶ οὐκ ἴσχυσαν· ἀλλ', ὅπου ἂν ἀπέλθῃς, ἀκούεις, ὅτι Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος· κἂν ἐν χώρᾳ, κἂν ἐν πόλει, προέλαβεν, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος· καὶ ἐν Περσίδι καὶ ἐν Ἰνδίᾳ καὶ ἐν τῇ Μαυριτανῶν χώρᾳ λάμπει τὸ ῥῆμα τοῦτο ἡλίου φανερώτερον. Ὁ μὲν γὰρ ἥλιος ἐν ἡμέρᾳ φαίνει, ἐν νυκτὶ δὲ κρύπτεται· τὸ δὲ ῥῆμα καὶ ἐν νυκτὶ τὴν ἑαυτοῦ λαμπηδόνα ἀφίησι, τῇ ἑκάστου διανοίᾳ ἐγγέγραπται. Ἀπέθανεν ὁ γράψας, καὶ τὸ ῥῆμα λάμπει· τὸ σῶμα διελύθη τοῦ εἰπόντος; καὶ τὸ ῥῆμα ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἀκμάζει· ὅπου ἂν ἀπέλθῃς, προέλαβε τὸ ῥῆμα, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος. Καὶ ἕκαστος, καὶ γυνὴ καὶ ἀνὴρ, καὶ δοῦλος καὶ ἐλεύθερος, καὶ βασιλεὺς καὶ ἰδιώτης, καὶ ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, μελετῶσιν αὐτὸ ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ οὐδεὶς ἐξαλεῖψαι δύναται τὴν καλλίστην ταύτην κληρονομίαν, ἀλλὰ μένει διατηρῶν τὸν πλοῦτον. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι. Ῥῆμα οὐκ ἴσχυσεν ἐξαλεῖψαι ὁ διάβολος· διὰ τί; Ὅτι οὐ ῥῆμα ψιλὸν, ἀλλὰ ῥῆμα Θεοῦ. Μὴ τοίνυν αἰσχύνου ὅταν ἀκούσῃς· ταῦτα ὁ ἁλιεὺς ἐφθέγξατο, ταῦτα ὁ σαγήνας ῥάπτων. Εἶδες πῶς εἰς αὐτὸν τὸν πυθμένα τῆς πενίας ἐκάθητο, καὶ ἀνέβη εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς; Ἀλλ' ἵνα μὴ ἑτέρων ἀρξάμενος, ἐφ' ἕτερα τὸν λόγον ἀγάγωμεν τῇ ῥύμῃ τῶν λεγομένων, τὰ νοήματα ἀφέντες ἐκκυλίεσθαι, φέρε δὴ χαλινῷ τῇ γλώττῃ χρησάμενοι τὴν ὑπόθεσιν ἐπὶ τὴν προτέραν ὑπόσχεσιν ἐπαναγάγωμεν. Τί οὖν φησιν ὁ σκηνοποιὸς, ὁ ἀγοραῖος; οὐ γὰρ παύσομαι συνεχῶς ταῦτα εὐηχῶν τὰ ῥήματα, διὰ τὴν τῶν πολλῶν ἀπόνοιαν καὶ τὴν ἀφιλόσοφον αὐτῶν γνώμην. Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ κατὰ τὴν ἀγορὰν, ἐπειδὰν ὑβρίσωσι, λέγουσιν, ἀγοραῖε, τί ἐστιν ἀγοραῖε; τί ἐστιν ἀγοραῖος; εἰπέ μοι· μὴ γὰρ ἔγκλημα τὸ εἶναι ἀγοραῖον; μὴ γὰρ ἔγκλημα τὸ ἑστάναι ἐπ' ἀγορᾶς καὶ ἐργάζεσθαι; ἔγκλημα τὸ ἔνδον μένοντα τὰ τῶν ἄλλων ἁρπάζειν. Μάθε τί ὕβρις, καὶ τί ἐγκώμιον, καὶ

μὴ καταγέλα· ἀγοραῖον εἶναι οὐκ ἔστιν ἔγκλημα, ἀλλὰ τὸ ἅρπαγα εἶναι, τὸ πλεονέκτην εἶναι. Τί με ὠφελεῖς, ὅτι κάθη ἐν θαλάμῳ, καὶ λύκος εἶ; τί δέ με βλάπτει ὁ πένης ἐν ἀγορᾷ ἑστηκὼς καὶ βοῦν καὶ ἀροτῆρα μιμούμενος; Ἀγοραῖος εἶ, χειροτέχνης εἶ; οὐκ ἔστι ταῦτα ἐγκλήματα· ἐγκώμια ταῦτά ἐστιν, ὅτι ἀπὸ δικαίων πόνων τὴν τροφὴν συνάγεις, οὐκ ἀλλοτρίας περιεργαζόμενος οἰκίας· Οὐκ ἔστιν οὖν ἔγκλημα τὸ ἀγοραῖον εἶναι, οὐδὲ τὸ χειροτέχνην εἶναι· ἀλλὰ τί ἐστιν ἔγκλημα; τὸ ἀργῶς ζῆν· εἴθε μὲν οὖν ἀργὸν, καὶ μὴ κακῶς ἐργαζόμενον. Ἀγοραῖος ἦν ὁ Παῦλος, καὶ ἐπ' ἐργαστηρίου εἱστήκει· καὶ οὐκ ἦν πρὸ τοῦ εὐαγγελίου τοιοῦτος, μετὰ [223 A] τὸ εὐαγγέλιον μετεβάλλετο. Ἀλλὰ καὶ ἐκήρυττε καὶ δέρματα ἔραπτεν· ἐκήρυττε καὶ ἔμενε παρὰ Πρισκίλλᾳ καὶ Ἀκύλᾳ, Διὰ τὸ ὁμότεχνον· ἦσαν γὰρ σκηνοποιοὶ τὴν τέχνην. Ὦ φιλοσοφία Παύλου· ὢ φρόνημα ὑψηλὸν, καὶ γνώμη ἀχείρωτος· ὢ διάνοια τῆς ἀψῖδος τοῦ οὐρανοῦ ἁψαμένη· ὢ ψυχὴ πάντων ὑπερορῶσα τῶν ὁρωμένων· ὢ γνώμη *** ἀράχνην ἐνόμιζε τοῦ βίου τὰς φαντασίας· οὐκ ἀπῆλθε πρὸς βασιλέας, οὐδὲ ἀπῆλθε πρὸς πλουσίους, οὐκ ἀπῆλθε πρὸς εὐπόρους, ἀλλὰ πρὸς σκηνοποιοὺς ἀπῆλθε διὰ τὸ ὁμότεχνον, καὶ οὐκ ᾐσχύνετο ἐκκαλύπτων ἑαυτοῦ [B] τὸ ἐπιτήδευμα, ἀλλὰ πᾶσι τοῦτο κατάδηλον εἰργάζετο. Ἐν ἀγορᾷ εἱστήκει τὸ εὐαγγέλιον κηρύττων, νεκροὺς ἐγείρων, λεπροὺς καθαίρων, καὶ οὐκ ᾐσχύνετο τῷ τόπῳ, ἀλλὰ ἐνεκαλλωπίζετο τῷ τρόπῳ, καὶ εἱστήκει ἐν ἀγορᾷ· καὶ ὁ μὲν ἐξεδίδου δέρματα, οἱ δὲ ἔλεγον, ἀνάστησον τὸν νεκρόν· καὶ εἱστήκεισαν δύο γυναῖκες, ἡ μὲν λέγουσα, ποίησόν μοι τὸ δέρμα στρῶμα, ἡ δὲ λέγουσα, ἀνάστησον τὸν υἱόν μου, καὶ ἀμφοτέραις ἀπεκρίνατο· καὶ τοῦτο κώλυμα ἐκείνου οὐκ ἐγίνετο, ἀλλὰ καὶ αἱ χεῖρες εἰργάζοντο, καὶ ἡ χάρις ἐνήργει, καὶ ἀμφοτέραις ἀπεκρίνατο ὁ σκηνοποιὸς, τῇ μὲν τὸ ἀπὸ τῆς τέχνης, τῇ δὲ τὸ ἀπὸ τῆς [C] χάριτος παρέχων. Σὺ τί βούλει; στρῶμα τὸ δέρμα ἐγὼ ποιῶ· δέρματα γὰρ ῥάπτω. Τί βούλει; τὸν νεκρόν σου ἐγερθῆναι ἐγὼ ποιῶ· τὸν Θεὸν γὰρ παρακαλῶ. Μήτε ὄνειδος τέχνη. Οὐκ ἀπῆλθεν εἰς πλουσίαν οἰκίαν καὶ εὔπορον· νόμον γὰρ ἐπλήρου δεσποτικὸν λέγοντα· Εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν ἢ οἰκίαν εἰσέλθητε, ἐρωτήσατε τίς ἐστιν ἄξιος ἐν αὐτῇ, κἀκεῖ μείνατε. Καὶ γὰρ ἄξιος τοῦ Παύλου ὁ σκηνοποιός; Καὶ πάνυ. Διὰ τί οὔ; ἐπειδὴ σκηνοποιὸς ἦν κατὰ τὴν φιλοπτωχείαν. Εἴπω σοι αὐτοῦ ἐγκώμιον διαδήματος βέλτιον, πορφυρίδος λαμπρότερον; Ἀσπάσασθε Πρισκίλλαν [D] καὶ Ἀκύλαν· καὶ προτίθησι τὴν γυναῖκα τοῦ ἀνδρὸς, ἵνα μάθῃς ὅτι πλείω παρὰ τῇ γυναικὶ ἡ ἀρετή. Ἀσπάσασθε Πρισκίλλαν καὶ Ἀκύλαν, Ῥωμαίοις γράφων, οἵτινες ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ψυχῆς τὸν ἑαυτῶν τράχηλον ὑπέθηκαν. Εἶδες ἐγκώμιον; εἶδες μάρτυρας ζῶντας; Οἵτινες ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ψυχῆς τὸν ἑαυτῶν τράχηλον ὑπέθηκαν. Μαρτύριον ἀπηρτισμένον, οὐ τῇ ἐκχύσει τοῦ αἵματος, ἀλλὰ τῇ προαιρέσει τῆς διανοίας. Μή μοι λέγε, οὐκ ἐσφάγησαν· εἰ γὰρ καὶ μὴ ἐσφάγησαν τῇ πείρᾳ, ἀλλ' ἐσφάγησαν τῇ γνώμῃ· ὁ δὲ Θεὸς οὐ [E] τέλος ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ παρασκευήν· ἐπεὶ καὶ ὁ Ἀβραὰμ τὸν υἱὸν ἔσφαξε, καίτοι μὴ σφάξας· καθαρὰ γὰρ ἦν ἡ μάχαιρα· καὶ λέγει, Οὐκ ἐφείσω τοῦ υἱοῦ σου τοῦ

[E] est in foro stare et operari. Crimen est intus manentem res alienas rapere. Disce quid sit contumelia, quid encomium, et noli irridere: non est crimen esse circumforaneum, sed raptorem esse, avarum esse. Quid mihi prodes cum sedes in thalamo, et lupus es? quid mihi damni adfert pauper in foro stans, bovemque et aratorem imitans? Circumforaneus es? operarius es? non sunt hæc cri- [F] mina: encomia sunt, quoniam a justis laboribus alimentum colligis, non domos alienas curiose frequentans. Non est igitur crimen circumforaneum esse, neque operarium esse. Quid autem est crimen? otiose vivere: atque utinam [A] otiose tantum et non male operari! Circumforaneus erat Paulus, et in officina stabat: neque talis erat ante evangelium, post evangelium vero mutatus est. Sed et prædicabat, et pelles consuebat: prædicabat et manebat apud Priscillam et Aquilam, *Quia ejusdem erat artis: erant autem scenofactoriæ artis.* [Act. 18. 3.] O philosophia Pauli! o sublimis sensus, et sententia animi indomita! o mens cœli fornicem attingens! o anima visibilia omnia despiciens! o mens ***! telam araneæ esse [B] existimabat vitæ fastum: non adiit reges, non divites, non locupletes, sed tentoriorum opifices adiit, quia ejusdem erat artis; nec erubuit institutum vitæ suæ detegere, sed hoc omnibus palam fecit. In foro stetit evangelium prædicans, mortuos suscitans, leprosos mundans, nec de loco pudebat illum, sed de consuetudine gloriabatur. In foro stabat, et alius quidem pelles dabat, alii vero dicebant, Mortuum suscita: ac steterunt duæ mulieres, una quidem dicens, Pellem mihi in stragulum confice; altera vero rogans, Suscita filium meum; et utrique respondit, atque aliud alteri [C] impedimento non fuit, sed et manus laborabant, et gratia operabatur: et utrique respondebat tentoriorum opifex, alteri quidem artis suæ, alteri gratiæ fructum largiens. Quid tu vis? pellem ego conficio in stragulum: pelles enim consuo. Quid tu vis? mortuum tuum ego suscitari curabo: Deum enim rogabo. Neque dedecori ars erat. Non ibat in domum divitem et locupletem: legem enim Domini implebat dicentem: *In quamcumque autem civitatem aut domum intraveritis, interrogate quis in ea dignus sit, et ibi manete.* [Matth. 10. 11.] Eratne enim [D] Paulo dignum quod esset tentoriorum opifex? Plane quidem. Cur non? siquidem tentoriorum opifex erat secundum paupertatis amorem? Dicam tibi ejus encomium diademate præstantius, veste purpurea splendidius? *Salutate Priscillam et Aquilam.* [Rom. 16. 3. 4.] Et feminam viro præponit, ut tu discas majorem fuisse in femina virtutem. *Salutate Priscillam et Aquilam*, ad Romanos scribens, *qui pro anima mea suas cervices supposuerunt.* Vidisti encomium, vidisti testes vivos, [E] *Qui pro anima mea suas cervices supposuerunt.* Martyrium absolutum, non effusione sanguinis, sed electione animi. Ne mihi dicas, Non occisi fuerunt: etiamsi enim reipsa occisi non fue-

rint, proposito tamen occisi sunt: Deus autem non requirit exitum, sed intentionem. Siquidem et Abraham filium mactavit, quamvis non mactavit, gladius enim fuit mundus: et dicit, *Non pepercisti filio tuo propter me*. Non pepercisti animo, ego vero reipsa peperci. *Qui pro anima mea suas cervices supposuerunt*. Sanguine apostolum exceperunt. An intellexistis quod dixi? Non enim porcos vel agnos mactarunt, sed sanguinem proprium effuderunt. O hospitalitatis fastigium! Alii si decem obolos dederint, molestari ægre ferunt: illi sanguinem suum fuderunt, et præsentem vitam contemnebant. Vir hospitalis ita conspicuus evadit, non sicut ii qui nunc torvo vultu et superciliis elatis, si decem obolos per servos suos pauperi dederint. Hi vero non item; nam et ipsi facti sunt servi. Sic et Abraham et Sara: nam illa commiscuit farinam, non secundum earum quæ nunc sunt mulierum mollitiem, quæ auro sericisque vestibus naturam efficit ignaviorem. Illa vero molitricis obit munera: dicitque illi maritus: *Accelera, tria sata similæ commisce*. Neque respondit, Hæccine sunt tolerabilia? mene cognatam accepisti pro pistoria? nonne dotem attuli? nonne sum libera? quæ famularum sunt imperas mihi. Haccine spe fulta veni in domum tuam? Nihil horum dixit, sed festinavit et commiscuit: uxor enim erat Abrahæ, non vitæ lege solum, sed etiam bonorum operum virtute. Communis, inquit, sit hospitalitas, communem quoque fructum referamus. Thesaurus est, ait, una simus participes: ego vitulum, tu farinas offeres. Vitulum mactavit, et accepit Isaac: farinas miscuit illa, *Et factum est semen ejus sicut stella cœli, et sicut arena maris*. Hæc dico humanum fastum deprimens, et divitum omnium amentiam contemnens, pauperesque consolans, ut nemo vel in paupertate se dejiciat, vel in divitiis se extollat: hæc autem ambo sunt virtutis impedimenta. Ratio autem gubernatoris nautici vicem obtinet, quæ neque a tempestate submergitur, neque a serenitate mollior efficitur; sed in tempore dispari parem servans philosophiam nec ulla diversitate movetur, ac vel hoc vel illud efficitur: sicut Job neque in paupertate blasphemus fuit, neque in divitiis elatus, sed cum dives esset, januas aperuit; cum vero pauper esset, latera patefecit: tunc quidem pauperibus amicus, postea vero philosophus, ac rerum mundanarum diversitatem calcans. Postquam vero tanta de tentoriorum opifice diximus, age etiam nonnulla eorum quæ protulimus denuo tractemus, pauca quidem verba in medium proferentes, immensum vero conceptuum pelagus nobis ipsis aperientes. Talis enim est thesaurus Scripturarum, quæ non verborum copia, sed conceptuum vi abundantiam nobis exhibent. Quid igitur ait tentoriorum opifex, os sanctitate repletum, lingua morti formidanda? quid scribit dextera illa a vinculis ornata et manicis circumdata, mortuosque suscitans? quid

Gen. 22. 12. et 16.

Gen. 18. 6.

ἀγαπητοῦ δι' ἐμέ· οὐκ ἐφείσω τῇ γνώμῃ, ἐγὼ δὲ ἐφεισάμην τῇ πείρᾳ. Οἵτινες ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου τὸν ἑαυτῶν τράχηλον ὑπέθηκαν. Αἵματι τὸν ἀπόστολον ὑπεδέξαντο. Συνήκατε τί εἶπον; οὐ γὰρ χοίρους καὶ ὄρνεις αὐτῷ ἔθυσαν, ἀλλὰ τὸ αἷμα τὸ ἑαυτῶν F ἐξέχεαν. Ὢ φιλοξενίας ὑπερβολή· ἄλλοι ἐὰν δώσωσι δέκα ὀβολοὺς, σκυλῆναι οὐ καταξιοῦσιν· ἐκεῖνοι τὸ αἷμα ἑαυτῶν ἐξέχεαν, καὶ κατεφρόνησαν τῆς παρούσης ζωῆς. Ὁ φιλόξενος οὕτω φαίνεται, οὐχ ὡς οἱ 224 A νῦν, βλοσυρῷ τῷ προσώπῳ, καὶ τὰς ὀφρῦς ἐπαίροντες, ἐὰν δώσωσι πένητι δέκα ὀβολοὺς, καὶ τούτους διὰ τοῦ οἰκέτου. Οὗτοι δὲ οὐχὶ, ἀλλ' αὐτοὶ καὶ οἰκέται ἐγίνοντο. Οὕτω καὶ ὁ Ἀβραὰμ καὶ ἡ Σάῤῥα· καὶ γὰρ ἐκείνη ἐφύρασε τὰ ἄλευρα, οὐ κατὰ τὴν βλακείαν τῶν νῦν γυναικῶν, ἢ τοῖς χρυσίοις καὶ τοῖς ἱματίοις τοῖς σηρικοῖς μαλακωτέραν τὴν φύσιν ἐργάζεται. Ἀλλ' ἐκείνη μυλωθρίδος ἔργα ἐπιτελεῖ· καὶ λέγει αὐτῇ ὁ ἀνὴρ, Σπεῦσον καὶ φύρασον τρία μέτρα σεμιδάλεως. Καὶ οὐκ εἶπε, ταῦτα ἀνεκτά; ἀρτοποιόν με ἔλαβες τὴν συγγενίδα; οὐ προῖκα εἰσήνεγκα; οὐκ ἐλευθέρα B εἰμί; τὰ διακόνων μοι ἐπιτάττεις· ἐπὶ ταύταις ταῖς ἐλπίσιν ἦλθόν σου εἰς τὴν οἰκίαν; Οὐδὲν τούτων οὐκ εἶπεν, ἀλλ' ἔσπευσε καὶ ἐφύρασε· γυνὴ γὰρ ἦν τοῦ Ἀβραὰμ, οὐ νόμῳ βίου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀρετῇ κατορθωμάτων. Κοινὴ γενέσθω, φησὶν, ἡ φιλοξενία, κοινῇ καὶ τὸν καρπὸν τρυγήσωμεν. Θησαυρός ἐστι, φησίν· ὁμοῦ μεταλάβωμεν· ἐγὼ τὸν μόσχον, σὺ τὰ ἄλευρα. Ἔθυσε μόσχον, καὶ ἔλαβε τὸν Ἰσαάκ· ἐφύρασε τὰ ἄλευρα, Καὶ ἐγένετο τὸ σπέρμα αὐτῆς ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης. Ταῦτα λέγω τὸν ἀνθρώπινον τῦφον ταπεινῶν, καὶ πάν- C των τὴν ἀπόνοιαν τῶν πλουτούντων ἐξευτελίζων, καὶ παραμυθούμενος τοὺς πένητας, ἵνα μηδεὶς μήτε ἐν πενίᾳ βαπτίζηται, μήτε ἐν πλούτῳ ἐπαίρηται· ταῦτα δέ ἐστιν ἀμφότερα ἀρετῆς κωλύματα. Ὁ δὲ λογισμὸς κυβερνήτου τάξιν ἐπέχει, οὔτε ὑπὸ τοῦ χειμῶνος βαπτιζόμενος, οὔτε ὑπὸ τῆς γαλήνης χαυνούμενος, ἀλλ' ἐν καιρῷ ἀνωμαλίας τὴν ἴσην αὐτῷ φιλοσοφίαν διατηρῶν, μηδέπω τῇ διαφορᾷ σαλευόμενος, καὶ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο γινόμενος· ὥσπερ οὖν ὁ Ἰὼβ οὔτε ἐν τῇ πενίᾳ ἐγένετο βλάσφημος, οὔτε ἐν τῷ πλούτῳ ἐπηρμένος, ἀλλ' ὅτε μὲν ἦν πλούσιος, τὴν θύραν ἠνέῳξεν, ὅτε δὲ πένης ἐγένετο, τὰς πλευρὰς τὰς ἑαυτοῦ ἤνοιξε· D τότε μὲν οὖν φιλόπτωχος, ὕστερον δὲ φιλόσοφος γινόμενος, καὶ καταπατῶν τὴν διαφορὰν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοσαῦτα περὶ τοῦ σκηνοποιοῦ, φέρε καὶ τῶν εἰρημένων ἔνια μεταχειρισώμεθα, ὀλίγα μὲν οὖν ῥήματα εἰς μέσον ἄγοντες, πέλαγος δὲ ἀχανὲς νοημάτων ἡμῖν ἀνοίγοντες. Τοιοῦτος γὰρ ὁ θησαυρὸς τῶν Γραφῶν· οὐ τῷ πλήθει τῶν ῥημάτων, ἀλλὰ τῇ δυνάμει τῶν νοημάτων τὴν εὐπορίαν ὑμῖν ἐνδείκνυνται. Τί οὖν φησιν ὁ σκηνοποιὸς, τὸ στόμα τῆς ἁγιωσύνης ἐμπεπλησμένον, ἡ γλῶττα ἡ E τῷ θανάτῳ φοβερά; τί γράφει ἡ δεξιὰ ἐκείνη ἡ ἁλύσει καλλωπιζομένη καὶ δεσμὰ περιβεβλημένη, καὶ νεκροὺς ἐγείρουσα; τί γράφει; τί λέγει ἡ γλῶττα; τί γράφει ἡ δεξιά; Ἡμεῖς δὲ, εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστὸν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν. Ὥστε εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις. Πρόσεχε, εἰς βάθος καταβαίνομεν. Ὥστε εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις·

τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά, τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ. Θησαυρὸς μὲν οὖν κεκρυμμένος, ἀλλ' ἀνορύττωμεν καὶ τὰ βάθη πρὸς τὸ βάθος· οὐ γάρ ἐστι βυθὸς ζόφον ἔχων, ἀλλὰ βυθὸς φῶς βρύων. Εἰ καὶ ἀσαφὴς ὁ λόγος, ἀλλὰ πειράσομαι αὐτὸν εὔκολον ποιῆσαι καὶ ἰδιώτῃ καὶ πένητι καὶ οἰκέτῃ καὶ μαγείρῳ καὶ ναύτῃ καὶ γυναικὶ καὶ ἐλευθέρῳ καὶ δούλῳ. Τὰ γὰρ τοῦ Θεοῦ κοινῇ πρόκειται πᾶσιν ἀσαφείᾳ συσκιαζόμενα, ἀλλὰ τῇ ἑρμηνείᾳ εὐκατάληπτα γιγνόμενα. Εἰ δέ τίς ἐστι βραδύτης, τῇ εὐκολίᾳ τῆς διδασκαλίας σαφεστέραν ποιήσομαι τὴν τράπεζαν· μόνον μοι παράσχετε διάνοιαν συντεταμένην, καὶ μηδὲν μαλακίζεσθε· πεῖραν γὰρ ἔλαβον ὑμῶν τῆς ὑπακοῆς τῆς κατὰ τὴν διάνοιαν. Διὸ καὶ πολλάκις δυσκόλοις ἐπεχείρησα νοήμασιν, οὐ προσδοκήσας αὐτὰ εὔληπτα ἔσεσθαι, ἀπὸ δὲ τῆς σπουδῆς τῆς κατὰ τὴν ἀκρόασιν ἰδὼν τὰ δύσκολα ῥᾴδια γενόμενα. Νήφουσα ἔστω ἡ διάνοια, καὶ οὐδὲν δύσκολον, συντεταμένη γνώμη, καὶ πάντα σαφῆ. Ὥστε εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθε. Ταῦτα ἀναγινώσκοντες Ἕλληνες γελῶσι καὶ κωμῳδοῦσιν ἡμᾶς· τοιαῦτα, φησὶ, Παῦλος λέγει· Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις. Κομπάζεις, ὦ Παῦλε (τὰ ἐκείνων λέγω), φύσας ἡμᾶς ταῖς ἐλπίσιν· ἐπῆρες ἡμῶν τὴν διάνοιαν, καινῆς ἐννοίας τὰς ἀκοὰς ἡμῶν πληροῖς· Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις. Μάθε πρῶτον μὴ ἁπλῶς τετυφλῶσθαι· εἰς βάραθρον ἐμβάλλεις σαυτόν. Μὴ γὰρ οἶδας τί ἤκουσας; Ψυχικὸς γὰρ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος· μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστι. Μὴ γὰρ οἶδας τὸν θησαυρόν; ὁ θησαυρὸς ἄνωθεν ἀκάνθας ἔχει καὶ λίθους, ἀλλ' ὅταν διασκαφῇ, κάτω μαργαρῖται εὑρίσκονται. Μή μοι τὰ ῥήματα ἁπλῶς, ἀλλὰ τὰ νοήματα· μή μοι τὰ ῥήματα· μετὰ ἀσφαλείας μάνθανε τί ἐστι Καινὴ κτίσις, μάνθανε τί ἐν Χριστῷ· μάθε καὶ κατάβηθι εἰς φῶς· ἐπεὶ καὶ παιδίον πολλάκις ὁρᾷ βασιλέα παριόντα καὶ γελᾷ, καὶ ὁρᾷ βασιλεὺς καὶ οὐ μέλει αὐτῷ· οὐ γὰρ τοῦ βασιλέως ὁ ψόγος, ἀλλὰ τοῦ ἀτελοῦς τῆς ἡλικίας τὸ ἔλαττωμα. Δεῦρο εἰσαγάγω σε εἰς τὰ ἄδυτα· μὴ ἁπλῶς ἀπὸ τῶν προπυλαίων θεώρει· δεῦρο ἀνακαλύψω σοι πᾶν τὸ ἀπόῤῥητον τῶν μυστηρίων. Καὶ τί μοι, φησὶν, ἔχεις εἰπεῖν; οὐκ εἶπεν ὅτι καινὴ κτίσις ἐστὶ παρὰ Χριστιανοῖς; Πάνυ. Δεῖξον οὖν μοι, φησὶ, καινὴν κτίσιν· δεῖξόν μοι ὅτι καινὸς οὐρανὸς ἐγένετο, ὅτι πρὸ μὲν τοῦ παραγενέσθαι τὸν Χριστὸν ἄλλος ἦν, μετὰ δὲ ταῦτα ἄλλος ἐγένετο· ὅτι θάλαττα ἄλλη, ὅτι σπέρματα ἄλλα, ὅτι φύσις ἄλλη, ὅτι καρπὸς ἄλλος, ὅτι ποταμοὶ ἄλλοι, ὅτι ἄνεμοι ἄλλοι· ταῦτα γὰρ πάντα ἀρχαῖα, καὶ σὺ λέγεις ὅτι καινὴ κτίσις. Ἀνάσχου, μὴ μαίνου· ὅσῳ ἀντιλέγεις, τοσοῦτον μᾶλλον βρύει τῆς ἀληθείας ἡ ὑπερβολή. Μὴ μαίνομαι; φησί· μὴ ἀντιλέγω; ἴδε ἡσυχάζω. Ἡσύχασον· ἐρωτήσω σε. Ἐρώτησον. Λέγει, πρὶν ἢ παραγενέσθαι τὸν Χριστὸν, ἄλλος ἦν ὁ οὐρανὸς, μετὰ

scribit? quid ait lingua illa? quid scribit dextera illa? *Itaque nos, etsi novimus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus.* (2. Cor. 5. 16. 17.) *Si qua ergo in Christo, nova creatura.* Attende, ad imum descendimus. *Si qua ergo in Christo, nova creatura: vetera transierunt, ecce facta sunt omnia nova: omnia autem ex Deo.* Thesaurus est absconditus quidem; sed effodiamus, ejusque profunditates ad imum usque: non est enim gurges caliginem habens, sed gurges lucem emittens. Etiamsi obscurus sit sermo, conabor tamen eum facilem reddere et idiotæ et pauperi et famulo et coquo et nautæ et mulieri et libero et servo. Res enim divinæ publice proponuntur omnibus, obscuritate adumbratæ, sed explicatione data facile intelliguntur. Si qua est autem ingenii tarditas, perspicuitate doctrinæ illustriorem hanc mensam efficiam: mihi solum ad audiendum paratam mentem afferte, et nullo modo relaxemini; experimento enim didici mentis vestræ in audiendo obsequentiam. Ideo sæpe etiam difficiles aggressus sum sententias, etsi non exspectabam eas captu faciles fore; vidi autem res difficiles ex audiendi studio faciles redditas. Vigil esto, animus, et nihil erit difficile; intenta, cogitatio, et omnia perspicua. *Si qua ergo in Christo, nova creatura: vetera transierunt.* Hæc legentes Græci rident nosque sugillant. Talia, inquiunt, dicit Paulus: *Si qua in Christo, nova creatura.* Jactas, o Paule (illorum verba refero), nos ipse inflas, mentem nostram erexisti, novis cogitationibus aures nostras imples. *Si qua in Christo, nova creatura.* Disce primum non temere excæcari; in barathrum te injicis. Num enim nosti quid audivisti? *Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus: stultitia enim est ei.* (1. Cor. 2. 14.) Numnam nosti thesaurum? thesaurus habet superne spinas et lapides; cum vero perfoditur, margaritæ reperiuntur. Ne mihi verba tantum des, sed sensum; ne mihi verba: diligenter disce quid sit, *Nova creatura*; disce quid, *In Christo*; disce, et in lucem descende. Nam etiam puerulus sæpe videt regem transeuntem, et ridet; rexque conspicit, nec cura est illi. Non enim regis est vituperium, sed defectus ætatis. Adesto, in penetralia te deducam: ne simpliciter a vestibulo prospicias: adesto, revelabo tibi totum mysteriorum arcanum. Et quid, inquit, habes mihi dicendum? nonne dixit quod *nova creatura* est apud Christianos? Sane quidem. Ostende igitur mihi, inquit, novam creaturam: ostende mihi quod cælum factum sit novum; quod antequam Christus adveniret aliud esset, postea vero aliud factum sit; quod mare aliud, semina alia, natura alia; quod alius fructus, alia flumina, venti alii: hæc enim omnia vetera; et tu dicis quod *nova creatura.* Te cohibe: quo magis contradicis, tanto magis crescit veritatis eminentia. Num insanio? inquit: num contradico? en quiesco. Quiesce; interrogabo te. Interroga. Dicit, antequam

adveniret Christus, aliud fuisse cœlum; postquam autem advenit, aliud factum fuisse. Atqui antequam ille secundum carnem adveniret, idem erat cælum; et postquam ille advenit, idem permansit cælum et terra, et mare et aer et venti. Cur igitur, inquit, Paulus jactat dicens: *Si qua in Christo, nova creatura: vetera transierunt, ecce facta sunt omnia nova?* Ego, inquit, nihil novum video. Non enim oculos habes, ut videas: accede, faciam tibi oculos, et videbis. Oculosne etiam facis? Omnino. An creator es? Omnino. An deliras? Nequaquam. Fac igitur oculos corporeos. Imo vero, quod majus est, mentis oculos faciam. Oculosne mihi facis? Maxime. Annon habeo? Non. Tum oculos tu habes, et ego non habeo: quomodo? dic mihi. Cum in templum intras, et ibi vides nudum sculptile, mutum lapidem, et dicis, Hic deus est, oculosne habes? cum lapidem deum vocas, quomodo oculos habes? ecqua utilitas oculorum externorum, internis excæcatis? Vides necessarium esse ut oculos tibi faciam, ut videas lapidem sicut lapidem, ne misceas non miscenda, ne disjuncta conjungas. Oculosne habes, cum lignum videas et adores, ego vero id apprehensum comburam? habesne oculos, cum id quod uritur appellas deum, cum vitia deos facis? Ebrius est homo et circumfertur, et ex ebrietate, homo cum sit, brutum efficitur: tu dicis, ebrietas deus est, et illam Bacchum appellas: scortatio dea est, [et illam appellas Venerem: furtum deus est,] et illum appellas Mercurium. Cum igitur vitia et ligna deos facis, quomodo habes oculos? visibilia non vides, et invisibilia tibi credere possum? Videsne oculis tibi opus esse? Bacchus putris est lapis, et Venus lignum est. Annon verbis meis fidem adhibes? securi crede, hanc impello et jacio: da mihi ignem, et comburo. Hoc ebrietatis est vitium: lex illa punit, tuque illa deos facis? oculosne habes? Videsne opus esse ut oculos tibi per sermonem efficiam? Siquidem tales erant Judæi, oculos habebant, et non videbant; cæcus non habebat, et videbat. Christus dicit cæco, *Tu credis in Filium Dei?* et dicit, *Credo, et adoravit:* Judæi vero videntes crucifixerunt eum. Cæcus adorat, et qui videt crucifigit: propter hoc dicit, *In judicium ego in hunc mundum veni, ut qui non vident videant, et qui vident cæci fiant.* Numquid habes oculos? Visne igitur ut oculos tibi per sermonem efficiam? oculos fidei, oculos intellectus, oculos invisibilia conspicientes? Tales enim sunt oculi nostrum qui fide conspicimus: non visibilia vident, sed invisibilia. Et si sequi velis, sequere; sin nolis, ego quod meum est facio, erudio. Varius enim est sermo: contrarios transmutat, familiares corrigit, multas inducit

Joan. 9. 35.

Ib. v. 39.

δὲ τὸ παραγενέσθαι ἄλλος ἐγένετο· καὶ πρὶν ἢ παραγενέσθαι αὐτὸν κατὰ σάρκα ὁ αὐτὸς οὐρανὸς ἦν, καὶ μετὰ τὸ παρεγενέσθαι αὐτὸν ὁ αὐτὸς ἔμεινεν οὐρανὸς καὶ γῆ καὶ θάλασσα καὶ ὁ ἀὴρ καὶ οἱ ἄνεμοι.[a] Τί οὖν, φησὶ, κομπάζει Παῦλος λέγων· Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα; Ἐγὼ, φησὶ, καινὸν οὐδὲν βλέπω. Οὐ γὰρ ἔχεις ὀφθαλμοὺς ἵνα ἴδῃς· δεῦρο, ποιήσω σοι ὀφθαλμοὺς καὶ ὁρᾷς. Καὶ ὀφθαλμοὺς ποιεῖς; Πάνυ. Καὶ δημιουργὸς εἶ; Πάνυ. Σὺ ἀπονενόησαι; Οὐχί. Οὐκοῦν ποίησον ὀφθαλμοὺς τοῦ σώματος. Ἀλλὰ τὸ μεῖζον, τῆς διανοίας. Καὶ ποιεῖς μοι ὀφθαλμούς; Πάνυ. Οὐ γὰρ ἔχω; Οὐχί. Ἐπεὶ σὺ ὀφθαλμοὺς ἔχεις, ἐπεὶ ἐγὼ οὐκ ἔχω· πῶς; εἰπέ μοι. Ὅταν ἀπέλθῃς εἰς ναὸν, καὶ ἴδῃς ἐκεῖ ξόανον γυμνὸν, λίθον ἄφωνον, καὶ εἴπῃς, οὗτος ὁ θεός ἐστιν, ὀφθαλμοὺς ἔχεις; ὅταν τὸν λίθον θεὸν καλεῖς, πῶς ἔχεις ὀφθαλμούς; μήτι ὄφελος τῶν ἔξωθεν ὀφθαλμῶν, τῶν ἔνδοθεν πεπηρωμένων; Ὁρᾷς ὅτι χρείαν ἔχεις ἵνα ποιήσω σοι ὀφθαλμοὺς, ἵνα ἴδῃς τὸν λίθον ὡς λίθον, ἵνα μὴ τὰ ἄμικτα μίξῃς, ἵνα μὴ τὰ διεστῶτα συναγάγῃς; Ὀφθαλμοὺς ἔχεις, ὅταν ἴδῃς ξύλον καὶ προσκυνήσῃς, καὶ λαβὼν ἐγὼ αὐτὸ καύσω; μὴ ἔχεις ὀφθαλμοὺς τὸ καιόμενον θεὸν ὀνομάζων, ὅταν τὰ πάθη θεοποιεῖς; Μεθύει ἄνθρωπος καὶ περιφέρεται, καὶ γίνεται ἀντὶ ἀνθρώπου ἄλογον ἀπὸ τῆς μέθης· σὺ δὲ λέγεις ἡ μέθη θεὸς, καὶ καλεῖς αὐτὸν Διόνυσον. ἡ πορνεία θεὸς,[b] καὶ καλεῖς αὐτὸν Ἑρμῆν. Ὅταν οὖν τὰ πάθη καὶ ξύλα θεοποιεῖς, πῶς ἔχεις ὀφθαλμούς; τὰ ὁρώμενα οὐ βλέπεις, καὶ τὰ μὴ ὁρώμενά σοι ἔχω πιστεῦσαι; Ὁρᾷς ὅτι χρεία σοι ὀφθαλμῶν; Ὁ Διόνυσος λίθος ἐστὶ σαθρὸς, καὶ ἡ Ἀφροδίτη ξύλον ἐστίν. Οὐ πιστεύεις μου τοῖς λόγοις; πίστευσον τῷ πελέκει· ὠθῶ αὐτὸ, καὶ ῥίπτω· δός μοι πῦρ, καὶ καίω. Τοῦτο μέθης ἐστὶ πάθος· ὁ νόμος αὐτὰ κολάζει, καὶ σὺ αὐτὰ θεοποιεῖς; μὴ ἔχεις ὀφθαλμούς; Ὁρᾷς ὅτι χρεία ἵνα ὀφθαλμούς σοι ποιήσω διὰ τοῦ λόγου; Ἐπεὶ καὶ Ἰουδαῖοι τοιοῦτοι ἦσαν· ὀφθαλμοὺς εἶχον, καὶ οὐκ ἔβλεπον· ὁ τυφλὸς οὐκ εἶχε, καὶ ἔβλεπε. Λέγει τῷ τυφλῷ ὁ Χριστὸς, Πιστεύεις σὺ εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ; καὶ λέγει· Πιστεύω, καὶ προσεκύνησεν· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι βλέποντες ἐσταύρωσαν. Ὁ τυφλὸς προσκυνεῖ, καὶ ὁ βλέπων σταυροῖ· διὰ τοῦτο λέγει· Εἰς κρίμα ἐγὼ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέψωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται. Μήτι ἔχεις ὀφθαλμούς; Θέλεις οὖν κατασκευάσω σοι ὀφθαλμοὺς διὰ τοῦ λόγου; Ὀφθαλμοὺς συνέσεως, ὀφθαλμοὺς ἀόρατα βλέποντας; Τοιοῦτοι γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν πίστει ὁρώντων ἡμῶν· οὐ τὰ βλεπόμενα ὁρῶσιν, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα. Κἂν

[a] [Quæ proxime sequuntur habet Photius Bibl. p. 522. a. Bekk., e genuina scilicet oratione illa referens.]

[b] [Quædam desiderantur quæ in interpretatione suppleta sunt. Vid. Photium, ubi hæc brevius expressa sunt.]

μὲν θελήσῃς παρακολουθῆσαι, παρακολούθει· ἐὰν δὲ μὴ θελήσῃς, ἐγὼ τὸ ἐμὸν ποιῶ, παιδεύω. Ποικίλος γὰρ ὁ λόγος, ἐναντίους μεταβάλλων, τοὺς οἰκείους διορθῶν, καὶ πολυπρόσωπος καὶ πάντοθεν ἀπηρτισμένος. Ὥστε εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα. Ὦ στόμα, ὦ λαμπηδών· ἐγὼ γὰρ βλέπω τὸν θησαυρὸν, πρὶν ἢ αὐτὸν ἀνακαλύψω· βλέπω τὸ σκεῦος ὅλον τοῦ δημιουργοῦ· ὦ ὀφθαλμοὶ, οἷα βλέπουσι. Πρός με σύντεινον σαυτὸν, διανάστηθι. Κτίσις, ἐν τῇ Γραφῇ καλεῖται οὐ μόνον ἡ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ ὄντος ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολή. Λέγεται μὲν συντόμως, δεῖ δὲ αὐτὸ ῥηθῆναι καὶ σαφέστερον. Λέγεται κτίζειν ὁ Θεὸς, οὐχ ὅταν τὸ μὴ ὂν ἐργάσηται μόνον, ἀλλ' ὅταν καὶ τὸ ὂν ἐνδιεστραμμένον ἢ ῥυπωθὲν διορθώσῃ καὶ καθάρῃ. Οἷόν τι λέγω· ἔκτισεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, τοῦτό ἐστι τὸ μὴ ὂν ἐργάσασθαι· καὶ ὅταν τὸν πονηρὸν ἄνθρωπον καλὸν ἐργάσηται, ὧδε πραγμάτων ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολή· ἐκεῖ τοῦ μὴ ὄντος παραγωγὴ, ὧδε τοῦ ὄντος, ἀπολλυμένου δὲ ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολή. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι κτίσις λέγεται οὐ μόνον ἡ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγὴ, ἀλλ' ὅταν τι ῥυπωθὲν καὶ διαστραφὲν διορθώσῃ καὶ καθάρῃ, ἄκουσον τοῦ Δαυὶδ λέγοντος. Ἐπειδὴ γὰρ ἦν αὐτὸς καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ κτισθεῖσα, ἦν δὲ ῥυπωθεῖσα ὑπὸ τῆς μοιχείας καὶ τοῦ φόνου· παρακαλεῖ οὖν τὸν Θεὸν καὶ λέγει· Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ, ὁ Θεός. Πρὸ οὖν τούτου ἀκάρδιος ἦν; πῶς οὖν τὸν Γολιὰθ κατήνεγκε; πῶς δὲ τῷ Θεῷ εὐηρέστει; Οὐ περὶ τῆς οὐσίας τῆς καρδίας λέγει, ἀλλὰ περὶ τῆς ἀρίστης πολιτείας. Ἰδοὺ τοίνυν ἡ κτίσις λέγεται, οὐχὶ ἡ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγὴ τῆς οὐσίας, ἀλλὰ καὶ τῆς οὔσης, διεφθαρμένης δὲ, εἰς τὸ βέλτιον μεταβολή. Ὅταν ἴδῃς τινὰ ἀκόλαστον σώφρονα γενόμενον, εἰπὲ, ἐκτίσθη αὐτῷ ἡ διάνοια· ὅταν ἴδῃς πόρνην σωφρονοῦσαν, εἰπὲ, ἐκτίσθη αὐτῆς ἡ διάνοια· ὅταν ἴδῃς ἅρπαγα ἐλεήμονα γενόμενον, εἰπὲ, ἐκτίσθη αὐτοῦ ἡ καρδία· ὁ γὰρ λύκος ἐγένετο πρόβατον, ὁ ἱέραξ ἐγένετο περιστερά. Διὰ τοῦτο κτίσις. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ λουτρὸν κτίσμα λέγεται τὸ τῆς παλιγγενεσίας· Ἀποδυόμενοι γὰρ, φησὶ, τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, ἐνδυόμενοι δὲ τὸν νέον ἄνθρωπον, τὸν γενόμενον κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν. Ὥστε κτίσις αὐτοῦ ἐστι τὸ ποίημα· κτισθέντες γὰρ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς· πρῶτα μὲν ἔργοις φθαρτοῖς. Τότε ἔλαβεν ὁ Πατὴρ πηλὸν, καὶ ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον· λαμβάνει ὁ Υἱὸς ὕδωρ, καὶ ποιεῖ αὐτὸ οἶνον. Κἀκεῖ ἔχει στοιχεῖον, καὶ ὧδε στοιχεῖον· ἐναλλαγὴ στοιχείου, καὶ βελτίων ἡ δημιουργία. Ὥστε, εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις. Ὁρᾷς οὖν ὅτι ἐστὶ καινὴ κτίσις; τί γάρ μοι ὄφελος ἐὰν γένηται οὐρανός; Πρόσεχε μετὰ ἀκριβείας. Οὐκ ἐγένετο οὐρανὸς καινὸς, οὐδὲ

personas, et ex omni parte absolutus est. Itaque *Si qua in Christo, nova creatura; vetera transierunt, ecce facta sunt omnia nova.* O os! o splendor! ego enim video thesaurum prius quam illum revelem: video totum vas opificis. O oculi, qualia conspiciunt! Ad me teipsum converte, erige te. Creatio in Scriptura vocatur, non modo ex non exsistentibus in exsistentiam productio, sed etiam exsistentis in melius mutatio. Breviter dictum est: oportet autem hoc clarius proferre. Creare dicitur Deus, non tantum cum id quod non exsistebat efficit, sed etiam cum id quod exsistebat distortum vel fœdatum, corrigit et purgat. Exempli gratia: creavit Deus hominem; hoc est id quod non exsistebat efficere: cumque improbum hominem bonum reddit, hæc est rerum in melius mutatio. Ibi est rei non exsistentis productio; hic exsistentis, sed depravatæ in melius mutatio. Et ut discas creationem dici non modo ex non exsistentia in exsistentiam productio, sed etiam cum quidpiam depravatum corrigit et purgat, audi Davidem dicentem: siquidem et ipse creatus et cor ejus creatum fuerat, pollutum vero ab adulterio et homicidio. Invocat igitur Deum et dicit: *Cor mundum crea in me, Deus.* An igitur antea sine corde erat? quomodo igitur Goliathum prostravit? quomodo Deo placuit? Non de substantia cordis loquitur, sed de optima ejus dispositione. Ecce ergo creatio dicitur, non substantiæ productio ex non exsistentia in exsistentiam, sed exsistentis, corruptæ vero, in melius conversio. Cum videris effrenem aliquem sobrium effectum, dic, Creata est illi mens: cum videris meretricem continentiæ deditam, dic, Creata est illi mens: cum videris rapacem factum misericordem, dic, Creatum est cor ejus. Nam qui lupus erat, factus est ovis; qui accipiter erat, columba jam est. Ideo creatio dicitur. Idcirco etiam lavacrum regenerationis creatio dicitur: *Exuentes*, enim inquit, *veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria carnis suæ, induentes vero novum hominem factum secundum imaginem ejus qui creavit illum.* Itaque creatio est illius opus: *Creati enim in Christo Jesu in operibus bonis:* prius vero in operibus corruptis. Tunc accepit Pater lutum, et fecit hominem: Filius accipit aquam, et illam vinum facit. Illic habet elementum, et hic quoque elementum: mutatio elementi, et melius fit opificium. *Si qua ergo in Christo, nova creatura.* Vides itaque novam esse creaturam. Quid enim est mihi emolumenti, si fiat cælum? Attende diligenter. Non factum est cælum novum, nec sol novus, nec terra. Quid enim mihi emolumenti, si cælum factum fuisset novum, ego vero in peccatis permansurus essem? quid me juvat aut lædit cælum idem manens, cum ego non idem permaneam? Cælum est domus, ego vero sum morbidus. Si ergo videris medicum ingredientem in domum, et nullam quidem infirmi curam habentem, sed parietes dealbantem, lacunar

Psal. 50. 12.

Ephes. 4. 22.

Col. 3. 10.

auro ornantem, annon diceres: O homo, cura ægrotum? Cur domum ornas? Christus quoque in hunc mundum venit, in quo ægram reperit naturam meam. Rursus attende dicto meo. Intrat medicus in magnam domum, invenit hominem ægrotum febricitantem, ulcera habentem: an relinquit ægrotum, an surgit, dealbat parietes, inaurat lacunar, ornat pavimentum? Nequaquam: nihil curat domum, totamque industriam ad ægrotum convertit. Si sanus sit paterfamilias, cætera sequuntur. Ita quoque Christus in hunc mundum venit, carnem assumsit, ubique vero semper adest: ingressum autem ejus œconomiam vocat Scriptura. Ingressus est in hunc magnum mundum, quem ipse adornaverat: ægrotantem invenit naturam humanam: ægrotam non in lecto jacentem, sed in nequitia prostratam, communem harmoniam pessumdatam, aras accensas, nidorem sacrificiorum aera fœdantem, liberos a parentibus mactatos, naturam conculcatam, leges naturæ concussas, commiserationem contemtam:

Psal. 105. 37.

Immolaverunt filios suos et filias suas dæmoniis: homines impune debacchantes; hunc quidem cinædum, hunc vero mœchum, hunc homicidam, terram totam pereuntem, hominibus in nequitiæ lecto jacentibus, diabolum adstantem, caminum accendentem, ulcera implentem, medicos deficientes; prophetas, inquam, accusantes, non corrigentes; medicos assidentes, pharmaca præparantes, nec adjuvantes, sed omnium accusatores.

Psal. 13. 2. coll. Ezech. 34. 6.

Non est justus quisquam, non est requirens Deum. Hæccine medicus? Quænam igitur spes est, cum medicus ægrum accusat?

Jer. 5. 8.

Quidam vero dicebat: *Equi amatores facti sunt: unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat.*

Ibid. 3. 2. in Græc. Mich. 7. 2. Osee. 4. 2.

Alter sedit in deserto sicut cornix; alter: *Væ mihi, quia periit sanctus de terra, et rectus in hominibus non est!* alter: *Maledictum et mendacium et furtum et adulterium inundaverunt in terra: vir fratrem suum ad mortem venatur.*

Isai. 1. 4.

Alter: *Væ genti peccatrici!* Egreditur medicus lacrymans: quam spem habet ægrotus, cum medicum conspiciat lacrymantem? qualem habes spem, cum illum videas desperantem? quid boni de ægroto sperare potes? Quamquam medici sæpe, etiamsi sciant extremam horam, ne tamen propinquos dolore afficiant, mentis affectum philosophia vincunt, hilaremque vultum cum suspicione sua præ se ferunt, ne ægrotorum sensum deprimant. Cum enim ægrotus medicum videt vultum mutantem, quid bonis sperare potest? Hic autem adeo prævaluit morbus, ut ipse medicus plorans diceret: Quid facere possum? ulcera, putredo, vermes, infinita mala. *Væ genti peccatrici!* Alius vero, Jeremias scilicet, integras lamentationes rescripsit: alius luget, alius lamentatur, alius autem hortatur: Deus superne,

Jer. 12. 7.

Reliqui, inquit, *domum meam.* Quæ deinceps spes est, quando Deus dicit, Reliqui omnia, dimisi hereditatem meam, dedi dilectam animam meam in manu inimicorum meo-

ἥλιος καινὸς, οὐδὲ γῆ. Τί γάρ μοι ὄφελος, εἰ οὐρανὸς ἐγένετο καινὸς, ἐγὼ δὲ ἔμελλον ἐν ἁμαρτίαις εἶναι; τί με ὠφελεῖ ἢ βλάπτει με ὁ οὐρανὸς μένων, ὅταν ἐγὼ μὴ μένω ὁ αὐτός; Ὁ οὐρανὸς οἶκός ἐστιν, ἐγὼ δὲ νοσηρός εἰμι. Ἐὰν οὖν ἴδῃς ἰατρὸν εἰσελθόντα εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ τοῦ μὲν νοσηροῦ μηδεμίαν πρόνοιαν ποιούμενον, λευκαίνοντα δὲ τοὺς τοίχους, χρυσοῦντα τὸν ὄροφον, οὐ λέγεις, ἄνθρωπε, ἀνάστησον τὸν νοσοῦντα; τί τὴν οἰκίαν καλλωπίζεις; Καὶ ὁ Χριστὸς εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, εἰς ὃν κατακειμένην ηὗρε τὴν φύσιν μου νοσοῦσαν. Πρόσεχε πάλιν ᾧ λέγω. Εἰσέρχεται ἰατρὸς εἰς οἶκον μέγαν, εὑρίσκει νοσοῦντα ἄνθρωπον, πυρέττοντα, ἕλκη ἔχοντα· ἀφίησι τὸν νοσοῦντα καὶ ἐγείρεται; λευκαίνει τοὺς τοίχους; χρυσοῖ τὸν ὄροφον; τὸ ἔδαφος καλλωπίζει; Οὐχί· ἀλλὰ τοῦ μὲν οἴκου οὐδένα ποιεῖται λόγον, ὅλῃ δὲ σπουδῇ κέχρηται πρὸς τὸν νοσοῦντα. Ἐὰν ὁ οἰκοδεσπότης ὑγιαίνῃ, καὶ τὰ ἄλλα ἕπεται. Οὕτω καὶ ἐνταῦθα. Εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Χριστός· σάρκα ἀνέλαβε, πανταχοῦ δὲ πάρεστιν ἀεί· εἴσοδον δὲ αὐτοῦ τὴν οἰκονομίαν καλεῖ ἡ Γραφή. Εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον τὸν μέγαν, ὃν αὐτὸς κατεσκεύασεν· ηὗρε νοσοῦσαν τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων, νοσοῦσαν, οὐκ ἐπὶ κλίνης κειμένην, ἀλλ' ἐπὶ κακίας ἐῤῥιμμένην, τὸ κοινὸν μέλος διεφθαρμένον, βωμοὺς ἀναπτομένους, κνίσσαν τὸν ἀέρα μολύνουσαν, τέκνα σφαττόμενα παρὰ γονέων, τὴν φύσιν πατουμένην, τοὺς νόμους τῆς οὐσίας σαλευομένους, τὴν συμπάθειαν ἀτιμαζομένην· Ἔθυσαν υἱοὺς αὐτῶν καὶ θυγατέρας τοῖς δαιμονίοις· ἐκβακχευομένους τοὺς ἀνθρώπους ἀκολάστως, τὸν μὲν πόρνον, τὸν δὲ μοιχὸν, τὸν δὲ ἀνδροφόνον, τὴν γῆν ἅπασαν ἀπολλυμένην, τῶν ἀνθρώπων κειμένων ἐν τῇ κλίνῃ τῆς πονηρίας, τὸν διάβολον παραμένοντα, ἀνάπτοντα τὴν κάμινον, ἐμπιπλῶντα τὰ ἕλκη, τοὺς ἰατροὺς ἀτονοῦντας, τοὺς προφήτας λέγω, κατηγοροῦντας, οὐ διορθωμένους, τοὺς ἰατροὺς παρακαθημένους, φάρμακα κατασκευάζοντας, οὐκ ὠφελοῦντας δὲ, κατηγοροῦντας δὲ ἅπαντας. Οὐκ ἔστι δίκαιος οὐδὲ εἷς, οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεόν. Ὁ ἰατρὸς ταῦτα; Ποία οὖν ἐλπὶς, ὅτε ὁ ἰατρὸς κατηγορεῖ τοῦ κάμνοντος; Ὁ μὲν ἔλεγεν· Ἵπποι θηλυμανεῖς ἐγένοντο, ἕκαστος εἰς τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ ἐχρεμέτιζεν. Ἄλλος ἐκάθισεν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὡς ἡ κορώνη· ἄλλος· Οἴμοι, ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβὴς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει· ἄλλος· Ἀρὰ καὶ ψεῦδος καὶ κλοπὴ καὶ μοιχεία κέχυται ἐπὶ τῆς γῆς· ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ ἐκθλίβουσιν ἐκθλιβῇ· ἄλλος· Οὐαὶ ἔθνος ἁμαρτωλῶν. Ἐξέρχεται ὁ ἰατρὸς κλαίων· ποίαν δὲ ἐλπίδα ἔχει ὁ νοσῶν, ὅταν ἴδῃ τὸν ἰατρὸν κλαίοντα; ποίαν ἐλπίδα ἔχεις, ὅταν ἴδῃς τὸν ἀπεγνωκότα; τί ἔχεις χρηστὸν προσδοκῆσαι περὶ τοῦ νοσοῦντος; Καίτοι ἰατροὶ πολλάκις, καὶ εἰδότες τὴν τελευταίαν, ὥστε μὴ λυπῆσαι τοὺς προσήκοντας, τῇ φιλοσοφίᾳ νικῶσι τὸ πάθος, καὶ φαιδρὸν ἐπιδείκνυνται τὸ πρόσωπον τῆς ἑαυτῶν ὑπολήψεως, ἵνα μὴ καταβάλωσι τὰ φρονήματα τῶν νοσούντων. Ὅταν γὰρ ὁ νοσῶν ἴδῃ διαστρέφοντα τὴν ὄψιν τὸν ἰατρὸν, τί ἔχει χρηστὸν ἐλπίσαι; Ὧδε δὲ οὕτως ἐνίκησε τὸ νόσημα, ὡς αὐτὸν τὸν ἰατρὸν κλαίειν· τί ἔχω ποιῆσαι; ἕλκη, σηπεδὼν, σκώληκες, μυρία κα-

κά· Οὐαὶ ἔθνος ἁμαρτωλόν. Ὁ δὲ ἄλλος καὶ θρήνους ὁλοκλήρους ἔγραψεν, ὁ Ἱερεμίας· ὁ μὲν πενθεῖ, ὁ δὲ θρηνεῖ, ὁ δὲ παρακαλεῖ· ὁ Θεὸς ἄνωθεν· Ἐγκαταλέλοιπα τὸν οἶκόν μου. Ποία ἐλπὶς λοιπὸν, ὅταν ὁ Θεὸς λέγῃ, Ἐγκαταλέλοιπα τὰ σύμπαντα, ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν μου, ἔδωκα τὴν ἠγαπημένην ψυχήν μου εἰς χεῖρας ἐχθρῶν μου; Ὁ Ἠλίας κάτωθεν· Κύριε, τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν, καὶ τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν, κἀγὼ ὑπελείφθην μονώτατος, καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχήν μου. Εἰ δὲ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ταῦτα, ὅπου νόμος, ὅπου ναὸς, ὅπου κιβωτὸς, ὅπου θυσία Ἰουδαϊκή· τί ἦν ὅπου εἴδωλα, ὅπου κνίσσα καὶ καπνὸς, παράνομοι τελεταὶ, ἀσέβειαι· ὅπου τὰ πάθη ἐθεοποιεῖτο, ὅπου κυνῶν φωνὴν ἐμιμοῦντο, οἵτινες ἐπὶ τοῦ [220] Διονύσου ὠργιάζοντο δέρμα αἰγῶν καὶ κυνῶν φωνὴν, ἵνα πάντοθεν τὴν εὐγένειαν ἀπολέσωσι; Κύνας, χοίρους ἐποίησεν ὁ διάβολος, ἔχεις ἐποίησεν, ὄφεις εἰργάσατο, ἀσπίδας κατεσκεύασε λευκούς. Ὁ νόμος ἀτονεῖ, οἱ προφῆται κατηγοροῦσι. Τί οὖν, ἄθλιε; εἰσελθὼν καὶ εὑρὼν τὴν οἰκουμένην οὕτω κακουμένην, ἔμελλε τὸν οὐρανὸν καλλωπίζειν, καὶ ἀφιέναι τὸν νοσηρόν; Ἀλλ' οὐκ ἐποίησε τοῦτο, ἀλλ' ἔδραμεν ἐπὶ τὸν νοσοῦντα, δι' ὃν καὶ οὐρανὸς, δι' ὃν καὶ γῆ καὶ θάλαττα καὶ ἀὴρ καὶ τὰ ἄλλα πάντα. Διὰ τοῦτο οὐδὲ οὐρανοῦ σχῆμα ἀνέλαβεν· οὐ γὰρ οὐρανὸν ἔμελλε θεραπεύειν, ἀλλ' ἄνθρωπον. Διὰ τοῦτο τοῦ νοσοῦντος τὸ συγγενὲς ἀνεκτήσατο, καὶ ἔρχεται ὡς αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ νοσῶν, οὐ νοσῶν αὐτός· Ἁμαρτίαν γὰρ οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ δόλος εὑρέθη ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ· ἀλλ' ἦλθε συγγενὲς ἔχων τῆς ἐκείνου φύσεως σκεῦος. Οὐκ ἦλθε γυμνῇ τῇ θεότητι, ἵνα μὴ φύγῃ ὁ νοσῶν, ἵνα μὴ σοβήσῃ τὴν θήραν· ἀλλ' ὥσπερ ἰατρὸς πολλάκις εὐγενὴς ὢν καὶ ἐπιφανὴς, προγόνων ἔχων περιφάνειαν, καὶ σηρικὰ περιβεβλημένος ἱμάτια, ἐπειδὰν εἰσέλθῃ πρὸς πτωχὸν νοσοῦντα δεόμενον χειρουργηθῆναι, ἢ ἄλλο τι, ἀποδύεται τὰ ἱμάτια καὶ ἀφίησι τὴν περιφάνειαν καὶ λαμβάνει λέντιον, καὶ διαζώννυσιν ἑαυτὸν, μέλλων καίειν, μέλλων τέμνειν, καὶ οὐ ζητεῖ τὴν ἑαυτοῦ ἀξίαν, ἀλλὰ τὴν κηδεμονίαν τοῦ κάμνοντος· οὕτω καὶ ὁ Δεσπότης τῶν ἀγγέλων ἐποίησεν, οὗ ἡ δόξα ἀνερμήνευτος· κατέβη ὡς ἄνθρωπος, διέζωσεν ἑαυτὸν λέντιον, διέζωσεν ἑαυτὸν τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν· ἐγένετο πτωχὸς ὁ πλούσιος, οὐκ ἀπολέσας τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ κρύψας τὸν πλοῦτον· Γινώσκετε γὰρ, φησὶ, τὴν χάριν τοῦ Κυρίου, ὅτι δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσε πλούσιος ὢν, ἵνα ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν. Εἶδες πτωχείαν πλούτου μητέρα; εἶδες πενίαν περιουσίας ὑπόθεσιν; ὁ πλούσιος ἐγένετο πτωχὸς, ἵνα ἐγὼ ὁ πτωχὸς γενῶ πλούσιος. Ὡς ἰατρὸς περιεζώσατο λέντιον. Ποῦ κατέβη; Λέντιον περιεζώσατο· οὐκ ἤρκησεν αὐτῷ τῆς φύσεως ἡ περιβολὴ, ἀλλὰ καὶ σχῆμα δούλου ἀνέλαβεν, οὐ φύσιν δούλου μόνον. Ἦλθε τοίνυν, νοσοῦσαν ηὗρε τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν, ἐγένετο τοῦτο ὅπερ εἰμὶ ἐγὼ, ἁμαρτίας μέντοι χωρίς· ἦλθεν εἰς τὴν καλύβην εἰς ἣν κατεκείμην· εἶδε σκώληκας, εἶδε σηπεδόνας, εἶδε δυσωδίαν πολλὴν, τον νόμον οὐ βοηθοῦντα, τοὺς προφήτας κατηγοροῦντας, τὴν ἁμαρτίαν ἐπικειμένην, τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ κάμνοντος ἄτακτον, οὐκ ἐγκρατεύεσθαι βουλόμενον, οὐδὲ ἀνεχόμενον τῶν ἰατρῶν. Οὐ φονεύσεις, οὗτος ἐφό-

rum? Elias vero inferne (clamat): *Domine, altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt, et ego derelictus sum solus, et quærunt animam meam.* [3. Reg. 19. 10.] Si vero in Judæa hæc facta sunt, ubi lex, ubi templum, ubi arca, ubi sacrificium Judaicum; quid videre erat ubi nidor et fumus, iniqua ministeria, impietates; ubi vitia pro diis habebantur, ubi canum vocem imitabantur, qui Bacchi festa celebrabant, pellem caprarum et canum voces, ut nobilitatem prorsus amitterent? Canes, porcos deos fecit diabolus, viperas fecit et serpentes, aspides albas constituit. Lex imbecilla est, prophetæ incusant. Quid itaque, o miser? Christus intrans, et hunc mundum comperiens adeo male habitum, ornaturus erat cælum, et ægrum missum facturus? At hoc non fecit; sed ad ægrum accurrit, propter quem et cælum, propter quem et terra et mare, et aer et reliqua omnia. Idcirco neque cælum sanaturus erat, sed hominem. Propterea id quod ægro cognatum erat assumsit, et venit tamquam si ipse æger ille fuisset, licet non æger esset: nam *Peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus:* [1. Petr. 2. Isai. 53. 9.] sed venit vas habens naturæ illius ægri cognatum. Non venit cum nuda divinitate, ne fugeret ægrotus, ne abigeret prædam: verum sicut medicus sæpe genere nobilis et conspicuus, claris progenitoribus ortus, et sericis amictus vestibus, cum pauperem adit ægrotantem, qui vel operatione, vel alio remedio opus habet, vestes exuit et claritatem deponit, et linteo accepto se circumcingit, ustione vel sectione usurus, nec dignitati suæ, sed morbo laborantis curationi consulit: ita quoque fecit Dominus angelorum, cujus gloria ineffabilis: descendit ut homo, linteo, natura nempe nostra se circumcinxit: qui dives erat, factus est pauper, non amissis divitiis, sed occultatis: *Scitis enim*, ait, *gratiam Domini, quoniam propter nos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia nos divites essemus.* [2. Cor. 8. 9.] Vidisti paupertatem divitiarum matrem? vidisti indigentiam abundantiæ occasionem? dives factus est pauper, ut ego pauper dives fiam. Ut medicus linteo se circumcinxit. Quousque descendit? Non satis fuit illi naturam nostram induere, sed et servi formam assumsit, nec servi naturam tantum. Venit igitur, reperit naturam nostram ægrotantem, factus est idipsum quod ego sum, peccato excepto; venit in tugurium, ubi ego decumbebam: vidit vermes, vidit putredines, vidit fœtorem multum, legem non opitulantem, prophetas accusantes, peccatum incumbens, ægroti cupidinem inordinatam, contineri nolentem, nec medicos admittentem. *Non occides;* ille occidit: *Non mœchaberis; Unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat: Non furtum facies; Maledictum et mendacium et adulterium et furtum inundaverunt* in terram. [Jer. 5. 8. Osee. 4. 2.] Alia dicebat medicus, alia faciebat ægrotus. Quid faciendum? medicus præcepit, æger non obtemperavit: morbus auctus est, mango ille diabolus permansit sicut servus fugi-

tivus. Quid vis? potum frigidum administro : quid vis? carnes do : quæ corrumpant stomachum tuum trado, contraria iis quæ medicus offert. Medicus præcepta dedit, et abiit; fugitivus clam ingressus est, et omnia dedit. Vis fornicationem? vis mendacium? Respondit ille : Hæc volo, non ea quæ dicit medicus : hæc volo, quæ tu narras. Misera corpora perierunt. Deus accusat, prophetæ increpant, ille carnifex mansit, et ægri desiderium ad nocentem, non ad opitulantem vertitur. Periit totum genus, omnia corrupta erant. Venit medicus in rebus difficilibus expeditus, viam inveniens facilem, apertam et salutarem. Si dicam, inquit, Hoc vel hoc facite, non faciunt. Qua de causa? Quæ legis sunt non acceperunt, et quæ gratiæ sunt accipere possunt? inferiora non acceperunt, et superna accipere possunt? Si præcipiam jejunium, si sacci gestamen, si paupertatem; si præcipiam virginitatem, honorabile connubium nesciunt, et de virginitate loqui possum? aliena rapiunt, et de paupertate loquar illis? fornicantur, mœchantur, et sacci gestamen dicam? Quid igitur? homo fiam, quantum ad carnem meam, et abjectum istum alloquar : peccatum purgabo, et a genere hominem sanum esse demonstrabo; ostendam naturam eamdem et non eumdem lapsum; hominem *Qui peccatum non fecit, nec est dolus in ore ejus;* ut illi qui spectatores sunt spem habeant salutis, et qui insidiantur aufugiant, et hominem videant peccatum non habentem. Erubesce, diabole : hoc caro est, hoc corpus est, quod Dominus meus habet. Ideo circumibat semper dicens : Si Filius Dei est hic homo, quomodo non peccat? omnes alii sub peccato sunt. Neque enim peccatum est naturæ, sed electionis. En hominem exhibeo sanum, vas purgatum, et sine labe. Et stans in medio populi dicebat : *Quis ex vobis arguet me de peccato?* et nemo quidquam quod dicere posset invenit. Quid ergo nunc? intrat ad ægrotos, hortans illos verbis, ut medicus pharmacis : Nihil habes mali, si sapias : gravis est morbus, sed sanari potest. Hortatur illos : *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos.* Onerati erant ægroti : onera enim sunt morbus, inordinati mores, scortatio, furtum, mendacium, falsum testimonium : nullum quippe onus tam grave est, quam mala conscientia. Sed quia æger medicum timet, maxime cum morbus est gravis, ne ferrum acuat, ne ignem accendat; et ægri multi in morbis mori maluerunt, quam medicamentorum vim perpeti, et sanitatem a dolore percipere : ne quis, quoniam ille venit, hoc metuat et dicat : Poscit a nobis peccatorum rationem, exigit a nobis delictorum pœnam, punire nos vult, et tunc nos emendat : ne quis hoc secum reputans aufugiat, *Venite*, inquit, *ad me. Non veni ut judicem mundum, sed ut salvificem mundum.* Nihil grave est : non habeo ferrum, non habeo ignem comburentem, non uro, non seco : sine dolore est medicina, sine labore cura-

Matth. 11. 28.

Joan. 12. 47.

νευσεν· Οὐ μοιχεύσεις, Ἕκαστος πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον ἐχρεμέτιζεν· Οὐ κλέψεις, Ἀρὰ καὶ ψεῦδος καὶ μοιχεία καὶ κλοπὴ κέχυται ἐπὶ τῆς γῆς. Ἄλλα ἔλεγεν ὁ ἰατρὸς, καὶ ἄλλα ἐποίει ὁ νοσηρός. Τί γένηται; ὁ ἰατρὸς ἐπέταττεν, ὁ νοσηρὸς οὐχ ὑπήκουσε· τὸ νόσημα ηὐξάνετο, ὁ ἀνδραποδιστὴς διάβολος παρέμενε καθάπερ δοῦλος δραπέτης. Τί θέλεις; ψυχροποσίαν δίδωμι· τί θέλεις; κρέα δίδωμι, τὰ διαφθείροντά σου τὸν στόμαχον δίδωμι, τὰ ἐναντία τῷ ἰατρῷ. Ὁ ἰατρὸς ἐπέταττε, καὶ ἐξήρχετο· ὁ δραπέτης εἰσήρχετο κρύφα καὶ πάντα παρεῖχε. Πορνείαν θέλεις; ψεῦδος θέλεις; Ἐκεῖνος ἔλεγε· ταῦτα βούλομαι, οὐκ ἐκεῖνα ἃ λέγει ὁ ἰατρός· ταῦτα βούλομαι ἃ σὺ λέγεις. Τὰ σώματα ἄθλια ἀπώλλυτο. Θεὸς κατηγορεῖ, προφῆται κατηγοροῦσιν, ἐκεῖνος ὁ δήμιος παρέμενε, καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ κάμνοντος πρὸς τὸν βλάπτοντα, οὐ πρὸς τὸν ὠφελοῦντα. Ἀπώλλυτο τὸ γένος, διέφθαρτο πάντα. Ἦλθεν ὁ ἰατρὸς ὁ εὔπορος ἐν ἀπόροις, ὁδὸν εὑρὼν ῥᾳδίαν καὶ εὔκολον καὶ σωτήριον. Ἐὰν εἴπω, φησὶ, τὸ καὶ τὸ ποιήσατε, οὐ ποιοῦσι. Πῶς; τὰ τοῦ νόμου οὐκ ἐδέξαντο, καὶ τὰ τῆς χάριτος ἔχουσι δέξασθαι; τὰ κάτω οὐκ ἐδέξαντο καὶ τὰ ἄνω ἔχουσι δέξασθαι; Ἐὰν εἴπω νηστείαν, ἐὰν εἴπω σάκκου περιβολὴν, ἐὰν εἴπω ἀκτημοσύνην, ἐὰν εἴπω παρθενείαν*** γάμον οὐκ οἴδασι σεμνὸν, καὶ περὶ παρθενείας ἔχω εἰπεῖν; τὰ ἀλλότρια ἁρπάζουσι, καὶ περὶ ἀκτημοσύνης αὐτοῖς ἔχω εἰπεῖν; πορνεύουσι, μοιχεύουσι, καὶ σάκκου περιβολὴν ἔχω εἰπεῖν; Τί οὖν; γίνομαι ἄνθρωπος τέως ἐν τῇ σαρκὶ τῇ ἐμῇ, καὶ τῷ ἀπερριμμένῳ διαλέγομαι· καταργῶ τὴν ἁμαρτίαν τέως, ἀπὸ τοῦ γένους δείκνυμι ὑγιαίνοντα ἄνθρωπον· δείκνυμι τὴν αὐτὴν φύσιν, καὶ οὐ τὸ αὐτὸ πτῶμα· δείκνυμι ἄνθρωπον ἁμαρτίαν οὐ ποιήσαντα, οὐδὲ δόλον ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, ἵνα καὶ οὗτοι θεαταὶ ὄντες ἔχωσιν ἐλπίδα σωτηρίας, καὶ οἱ ἐπιβουλεύοντες ἀποφύγωσι, καὶ ἴδωσιν ἄνθρωπον μὴ ἔχοντα ἁμαρτίαν. Αἰσχύνου, διάβολε. Τοῦτο σάρξ ἐστι, τοῦτο σῶμά ἐστιν, ὃ ἔχει ὁ Δεσπότης μου. Διὰ τοῦτο περιήρχετο ἀεὶ λέγων, εἰ Υἱὸς ᾖ τοῦ Θεοῦ οὗτος ὁ ἄνθρωπος, πῶς οὐχ ἁμαρτάνει; πάντες οἱ ἄλλοι ὑπὸ ἁμαρτίαν εἰσίν. Οὐ γάρ ἐστι φύσεως ἁμαρτία, ἀλλὰ προαιρέσεως. Ἰδοὺ δίδωμι ἄνθρωπον ὑγιαίνοντα, σκεῦος ἐκκεκαθαρμένον καὶ ἀκηλίδωτον. Καὶ στὰς ἐν μέσῳ τοῦ δήμου ἔλεγε· Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; καὶ οὐδεὶς ηὗρεν εἰπεῖν τι. Τί οὖν νῦν; εἰσέρχεται πρὸς τοὺς νοσοῦντας τέως, λόγοις αὐτοὺς παρακαλῶν, ὥσπερ ἰατρὸς διὰ τῶν φαρμάκων· οὐδὲν ἔχεις πονηρὸν, ἐὰν σωφρονῇς· χαλεπὸν τὸ νόσημα, ἀλλὰ δύναται λυθῆναι. Παρακαλεῖ αὐτοὺς, Δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· πεφορτισμένοι ἦσαν οἱ νοσηροί· φορτία γάρ ἐστι νόσος, ἀταξία, πορνεία, κλοπὴ, ψεῦδος, ψευδομαρτυρία· οὐ γὰρ οὕτω φορτίον βαρὺ, ὡς συνειδὸς πονηρόν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ νοσῶν φοβεῖται τὸν ἰατρὸν, μάλιστα ὅταν χαλεπὸν ᾖ τὸ νόσημα, μή που σιδήριον ὀξύνῃ, μή που πῦρ καίῃ, καὶ πολλοὶ τῶν νοσούντων εἵλαντο ἐναποθανεῖν τοῖς νοσήμασιν, ἢ ὑπομεῖναι τὴν ὀδύνην τὴν ἀπὸ τῆς ἰατρείας, καὶ καρπώσασθαι τὴν ὑγείαν τὴν ἀπὸ τῆς ὀδύνης, ἵνα μηδεὶς φοβηθῇ τοῦτο ὅτι οὗτος ἦλθε, φησίν· ἀπαιτεῖ

ἡμᾶς εὐθύνας τῶν ἁμαρτημάτων, ἀπαιτεῖ ἡμᾶς τῶν πλημμελημάτων· κολάσαι ἡμᾶς ἔχει, καὶ τότε ἡμᾶς διορθοῦται· ἵνα μηδεὶς τοῦτο ἐννοήσας φύγῃ· Δεῦτε, φησὶ, πρός με. Οὐκ ἦλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον. Οὐδὲν βαρύ· οὐκ ἔχω σιδήριον, οὐκ ἔχω πῦρ καῖον, οὐ καίω, οὐ τέμνω· ἀνώδυνος ἡ ἰατρεία, χωρὶς πόνου ἡ θεραπεία. Εἰ οὐ πιστεύετε, βλέπετε τὴν πόρνην, βλέπετε τὸν λῃστὴν, βλέπετε τοὺς μάγους, τὸν τελώνην, τὴν Χαναναίαν· ὑπόδειγμα ὑμῖν ἔδωκα ἐκ προοιμίων· μὴ ἔκαυσα; μὴ ἔτεμον; οὐκ ἐδάκρυσε μόνον ἡ πόρνη, καὶ παρθένων ἐγένετο σεμνοτέρα; οὐ προσεκύνησαν αἱ μάγοι, καὶ εὐαγγελισταὶ ἐγένοντο; οὐκ ἦλθεν ἡ Χαναναία, καὶ τὴν ἰατρείαν ἔλαβε τοῦ θυγατρίου; Οὐκ ἦλθον, ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω. Δεῦτε πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι. Ταῦτα λέγω τὰ ῥήματα· Δεσπότης εἰμὶ, οὐ χρείαν ἔχω, οὐκ εἰμὶ δοῦλος ὑποκείμενος νόμῳ· κατηγορεῖ σου ὁ νόμος, ἀλλὰ λύω τὴν κατηγορίαν· αὐτὸν τὸν κατήγορον παύω. Πῶς; Ἔπαυσε γὰρ αὐτὸν ἡ χάρις· κατηγοροῦσιν οἱ προφῆται, ἀλλὰ μείζονα δίδωμι τὴν ἐλευθερίαν. Ἐλθὼν τοίνυν καὶ εὑρὼν τὴν φύσιν κακῶς ἔχουσαν, καὶ τοὺς μὲν ἐν πορνείᾳ, τοὺς δὲ ἐν μοιχείᾳ, κνίσσαν καὶ καπνὸν τὸν ἀέρα μολύνοντα, τὰ ἄλλα πάντα, τί ποιεῖ; Ὁρῶν πυρέττον τὸ γένος τὸ ἡμέτερον, λούει· πρῶτον λέγει, λοῦσαι, καὶ ἀπαλλάσσου τοῦ νοσήματος· λούει λουτρῷ παλιγγενεσίας καὶ ἀλείφει· καὶ τῷ χρίσματι τοῦ μύρου ἀλείφω σε, καὶ λούω καὶ μεταβάλλω σε. Καὶ τοσαύτη ἡ ἰσχὺς τοῦ λουτροῦ; Τοσαύτη. Κατάβηθι κάτω. Καταβαίνει κάτω, καὶ οὐ μένει ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος. Μὴ σιδήρου χρεία; μὴ τομῆς καὶ ὀδύνης; ἐν ἡδονῇ ἡ ὠφέλεια· μὴ ἐπίπονος ἡ ἰατρεία; Καὶ τί ποιήσομεν ἵνα σωθῶμεν; μυρία εἰργασάμεθα κακὰ, πονηρὸν ἔχομεν συνειδὸς, ἀπωλόμεθα. Λέγει βαπτίζεσθαι καὶ σώζεσθαι· καὶ γὰρ λαβὼν χρίει, λούει, εἶτα τρέφει στερεὰν τροφήν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀθῷος ὁ νοσηρὸς ἐγένετο, τρέφει αὐτὸν καὶ τρέφει τὸ σῶμα τὸ ἑαυτοῦ, καὶ ποτίζει τὸ αἷμα τὸ ἑαυτοῦ· ἐμοῦ, φησὶ, τοῦ ἀναμαρτήτου. Ἐπειδὴ γὰρ ἐγένου σὺ ἀναμάρτητος ἀπὸ τοῦ λουτροῦ, λαβὼν σῶμα τοιοῦτον, χρίει, λούει, τρέφει. Τοῦτό ἐστι καινὴ κτίσις. Ὅταν εἰσέλθῃ πόρνος, καὶ γίνεται δίκαιος, οὐκ ἔστι καινὴ κτίσις; ὅταν εἰσέλθῃ ἅρπαξ, καὶ ἀπαλλαγῇ τῶν ἁμαρτημάτων, οὐκ ἔστι καινὴ κτίσις; Εἶδες ἐν τῇ χάριτι τὴν κτίσιν; βλέπε καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ τὴν κτίσιν. Πόσαι πόρναι κατέλειπον τὰ θέατρα, ἀφῆκαν σηρικὰ ἱμάτια, κατεπάσσαντο σποδὸν, περιεβάλλοντο σάκκους, καὶ νῦν πολιτεύονται ἐν Χριστῷ; οὐκ ἔστι καινὴ κτίσις; Ὅταν οὖν ἴδῃς τὴν πόρνην μηκέτι πόρνην, ἀλλὰ παρθένου σεμνοτέραν, εἰπέ· ἐκτίσθη αὐτῆς ἡ γνώμη, μετεβλήθη αὐτῆς ἡ καρδία, μετέστη ἡ διάνοια ἀπὸ τοῦ τρόπου· οὐκ ἔτι αὐτὴ εἰς τὸ θέατρον, οὐκέτι ἄλλους βροχίζει, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ σώζεται· οὐκέτι ἄλλοις γίνεται σκάνδαλος, ἀλλὰ σωτηρία· βλέπουσι γὰρ οἱ πόρνοι, καὶ σώφρονες γίνονται. Ὁρᾷς καινὴν τὴν κτίσιν; Ὅταν ἴδῃς τὸν ἅρπαγα, τὸν Ἕλληνα, τὸν βωμοὺς λείχοντα, τὸν μαινόμενον κατὰ Χριστιανῶν, μυρίους ἀποδύοντα ὀρφανοὺς, μυρίας γυμνοῦντα χήρας, Χριστιανὸν γενόμενον, καὶ τὰ ἑαυτοῦ διδόντα πένησι, καὶ εἰς παννυχίδας

tio. Si non creditis, videte meretricem, videte latronem, videte magos, publicanum, Chananæam: indicium vobis dedi ab exordiis. Num ussi? num secui? nonne meretrix flevit solum, et facta est virginibus continentior? nonne magi adorarunt, et facti sunt evangelistæ? nonne Chananæa venit, et filiæ sanitatem accepit? *Non veni ut judicem mundum, sed ut salvificem mundum. Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis.* Hæc verba effero: Dominus sum, non indigeo, non sum servus legi subditus: accusat te lex, sed accusationem solvo, ipsum accusatorem compesco. Quomodo? Ipsum enim gratia compescuit: prophetæ accusant, sed majorem præbeo libertatem. Veniens igitur et reperiens naturam male se habentem, et hos quidem in scortatione, alios in adulterio, nidorem et fumum aera polluentem, cæteraque omnia; quid facit? Videns genus nostrum febre laborans, lavat, primum dicens, Lava, et liber esto a morbo: lavat regenerationis lavacro, et ungit: Et unguenti chrismate ungo te et lavo, et transmuto te. Tantane est lavacri vis? Tanta. Descende deorsum. Descendit deorsum, et vetus homo non manet. Non opus est ferro, non sectione et dolore: cum voluptate est utilitas, non laboriosa est medela. Et quid faciemus ut salvi simus? infinita mala patravimus, conscientiam habemus malam, periimus. Dicit ut baptizemur et salutem consequamur. Etenim apprehensos ungit, lavat, deinde nutrit solido alimento. Postquam enim ægrotus innoxius factus est, nutrit eum et corpore suo nutrit, et sanguinem suum in potum dat; suum, inquam, ipsius, qui est sine peccato. Cum enim tu per lavacrum factus sis sine peccato, quando tale corpus accipis, te ungit, lavat, nutrit. Hæc est nova creatura. Cum intrat cinædus, et fit justus, nonne est nova creatura? cum intrat rapax, et a peccatis liberatur, nonne est nova creatura? Vidisti in gratia creaturam? vide etiam in vitæ instituto creaturam. Quot meretrices deseruerunt theatra, vestes sericas missas fecerunt, cinere se insperserunt, saccos induerunt, et nunc in Christo vitam instituunt? annon est nova creatura? Cum ergo videris meretricem non amplius meretricem, sed virgine continentiorem; dic, Creatus est ipsi animus, mutatum est cor ejus, conversa est anima ejus a more pristino; non ultra in theatro comparet, non alios trahit in laqueum, sed et ipsa servatur; non amplius aliis offensioni est, sed saluti: vident enim cinædi, et fiunt casti. Viden' novam creaturam? Cum videris rapacem, Græcum, aras lingentem, contra Christianos insanientem, innumeros orphanos spoliantem, innumeras nudantem viduas, Christianum factum, sua pauperibus largientem, et ad pervigilia venientem; dic, Creatus est ille. Itaque, *Si qua in Christo, nova creatura.* Vide ubique terrarum novam creaturam. Cum videris monachos montium juga occupantes, crucifixos, conculcantes naturæ necessitates, immunitate a

passionibus angelos imitantes: itaque, *Si qua in Christo, nova creatura*. Abi in Persidem, si non corpore, saltem mente; matres in uxores ducebant, nunc autem virginitatem colunt. Itaque, *Si qua in Christo, nova creatura*. Creaturam conspice usque ad reges, qui diademate ornantur. Antehac reges omnia impietate replebant; jam vero reges in ecclesiam se conferunt: tunc reges omnibus erant terribiles; nunc autem Ecclesia ipsis terribilis est. Quis ausit regi dicere, Depone diadema tuum? Ecclesia vero id dicit, et ille obtemperat, venitque nudo capite, nemine jubente, sed hortante ratione: nudo capite nec ornato: diadema projicit, et crucem accipit. Intrat ad mensam similiter pauper et rex; non aliter pauper et aliter rex: neque rex dicit, Mihi amplius dato, pauperi vero parcius; sed cum eadem humilitate, cum eadem pietate, ut pauper sic et ego. Itaque, *Si qua in Christo, nova creatura*. Pro his autem omnibus Deo gratias agamus, quoniam illi gloria in sæcula. Amen.

παραγινόμενον, εἰπὲ, ἐκτίσθη ὁ αὐτός· ὥστε, Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις. Ὅρα πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης καινὴν τὴν κτίσιν. Ὅταν ἴδῃς μοναχοὺς ὄρη κατειληφότας, ἐσταυρωμένους, τὰς ἀνάγκας τῆς φύσεως καταπατοῦντας, ἀγγέλους μιμουμένους τῇ ἀπαθείᾳ· ὥστε Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις. Ἄπελθε εἰς Περσίδα, εἰ μὴ καὶ τῷ σώματι, ἀλλὰ τῷ νοΐ· μητέρας ἐγάμουν, νῦν δὲ παρθενίαν ἀσκοῦσιν. Ὥστε εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις. Μέχρι βασιλέων βλέπε τὴν κτίσιν τῶν τὰ διαδήματα ἐχόντων. Πρὸ τούτου βασιλεῖς πάντα ἔπλησαν ἀσεβείας, νῦν δὲ βασιλεῖς εἰς ἐκκλησίαν ἀπαντῶσι· καίτοι πᾶσι φοβεροὶ οἱ βασιλεῖς, νῦν δὲ ἡ Ἐκκλησία αὐτοῖς φοβερά. Τίς τολμᾷ εἰπεῖν βασιλεῖ, θές σου τὸ διάδημα; ἡ δὲ Ἐκκλησία αὐτῷ λέγει, καὶ ὑπακούει, καὶ ἔρχεται γυμνῇ τῇ κεφαλῇ οὐδενὸς λέγοντος, ἀλλὰ τοῦ λογισμοῦ παραινοῦντος· γυμνῇ τῇ κεφαλῇ καὶ ἀκαλλωπίστῳ· ῥίπτει διάδημα, καὶ λαμβάνει σταυρόν. Εἰσέρχεται εἰς τὴν τράπεζαν ὁ πτωχὸς καὶ ὁ βασιλεὺς ὁμοίως· οὐκ ἄλλως ὁ πτωχὸς, καὶ ἄλλως ὁ βασιλεύς· οὐδὲ λέγει ὁ βασιλεὺς, ἐμοὶ πλέον δὸς, καὶ τῷ πτωχῷ ἔλαττον, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ταπεινοφροσύνην, τὴν αὐτὴν εὐλάβειαν ἔχων, ὡς ὁ πτωχὸς καὶ ἐγώ· ὥστε Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις. Ὑπὲρ δὲ τούτων ἁπάντων εὐχαριστήσωμεν τῷ Θεῷ, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Matth. 17. 5.

IX. *Ejusdem in illud:* Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

Hic prolis amans pater ob suum erga nos affectum sermonis argumentum misit mihi, et laudem, qua me curante vos illum celebrastis, hac præsenti remuneravit institutione, liberorum suorum lucrum suum esse putans. Ego vero lætus adhortationem accepi, ac cum fiducia rursus vos alloquor, pristinorumque verborum seriem libentissime persequi curabo. Ostendi enim vobis in præcedenti Dominica Christum cum servis suis ad baptismum venientem: deinde Baptistam qui accedentem Dominum agnovit, baptisma administrare renuentem, ac demum propter Salvatoris mandatum mysterium œconomiæ complentem: scripto postea repræsentavi Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi de cælo clamantem: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui*. Et ad hoc usque testimonium progressus, descendi e suggestu, tempore cursum orationis interpellante. Hodie igitur resumere volo quæ tunc omittere coactus fui propter temporis angustiam, et adjungere sermonis solutionem, ut per eam ascendatis ad auctorem ejus, nempe Filium. *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui*. Hic est, qui mecum misit super se Spiritum sanctum, iterumque quem receperat Spiritum misit: hic est, qui ante omnia sæcula ex me geni-

IX. Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ, Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ ηὐδόκησα.

Ὁ μὲν φιλόστοργος οὗτος πατὴρ, διὰ τὴν περὶ ἡμᾶς στοργὴν, ἔπεμψέ μοι τοῦ λόγου τὸ σύνθεμα, καὶ τὴν γεγενημένην δι' ἐμὲ παρ' ὑμῶν εἰς αὐτὸν εὐφημίαν ἠμείψατο τῇ παρούσῃ δημιουργίᾳ, κέρδος οἰκεῖον ἡγούμενος τῶν ἑαυτοῦ τέκνων τὸ ὄφελος. Ἐγὼ δὲ χαίρων ἐδεξάμην τὴν προτροπὴν, καὶ θαῤῥῶν πάλιν ἐν ὑμῖν ἀφίημι τὴν φωνὴν, καὶ πρόθυμός εἰμι τῶν προτέρων λόγων ἀποδοῦναι τὴν σύνταξιν τὴν ἐξ ἐμοῦ βουλόμενος. Ὑπέδειξα γὰρ ὑμῖν τῇ προτέρᾳ κυριακῇ τὸν Χριστὸν μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ προσερχόμενον τῷ βαπτίσματι· εἶτα τὸν Βαπτιστὴν ἐπιγνόντα τὸν προσελθόντα Δεσπότην καὶ παραιτούμενον δοῦναι τὸ βάπτισμα, ὕστερον τὴν διακονίαν τῆς οἰκονομίας πληρώσοντα, διὰ τὸ τοῦ Σωτῆρος ἐπίταγμα· ὑπέγραψα τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οὐρανόθεν ἐπιβοῶντα· Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ ηὐδόκησα· καὶ μέχρι τῆς μαρτυρίας.ταύτης παραγενόμενος κατέβην ἀπὸ τοῦ βήματος, τῆς ὥρας ἐγκοψάσης τοῦ λόγου τὸν δρόμον. Βούλομαι τοίνυν σήμερον ἀναλαβεῖν ἅπερ τότε διὰ τὴν στενοχωρίαν ἠναγκάσθην καταλείπειν, καὶ θέλω συνάψαι τοῦ λόγου τὴν λύσιν, ἵνα ταύτης κρατήσαντες, ἀνέλθητε δι' αὐτῆς πρὸς τὸν αὐτὴν χαλκεύσαντα Υἱόν. Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ ηὐδόκησα. Οὗτός ἐστιν ὁ σὺν ἐμοὶ πέμψας ἐφ' ἑαυτὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ πάλιν ὅπερ ἔπεμψεν ὑποδεξά-

μενος Πνεῦμα· οὗτός ἐστιν ὁ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐξ ἐμοῦ γεννηθεὶς, οὐ δημιουργηθείς· Θεὸς γεννηθεὶς ἐξ ἐμοῦ μόνου μονογενὴς, ὡς οἶδα μόνος ἐγὼ καὶ ὡς αὐτὸς μόνος ἐπίσταται· οὗτός ἐστιν ὁ τῆς ἐμῆς τελειότητος χαρακτήρ· οὗτός ἐστιν ὁ τὴν ἐμὴν θεότητα χαρακτηρίζων ἐν ἑαυτῷ· οὗτός ἐστιν ὁ τὴν ὑπόστασιν ἐξεικονίζων σαφῶς. Υἱός ἐστιν ἐμὸς, ἐκ τῆς ἐμῆς οὐσίας ἀσωμάτως, ἀῤῥεύστως, ἀχρόνως ἐκλάμψας, οὐκ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως [a] ἀνακαλύψας· Υἱός ἐστιν ἐμὸς, φύσει, οὐ χάριτι· Υἱός ἐστιν ἐμὸς συναΐδιος, συναΐδιος, οὐ νεώτερος, οὐ δεύτερος προσγενόμενος· Υἱὸς ἐμός ἐστιν ὁμοούσιός μοι, ὡς φῶς ἐκ φωτὸς, ὡς ζωὴ ἐκ ζωῆς, ὡς ἀλήθεια ἐξ ἀληθείας, ὡς δύναμις ἐκ δυνάμεως, ὡς Θεὸς ἐκ Θεοῦ. Ἐγὼ ἐγέννησα, αὐτὸς γεννᾶται· ἐμοῦ δὲ καὶ αὐτοῦ μέσον οὐδέν· ἐγὼ ἐγέννησα, ὡς ἔπρεπέ μοι γεννῆσαι πεφυκότι Θεῷ· οὗτος γεγένηται, ὡς ἔπρεπεν αὐτῷ γεννηθῆναι Θεῷ Λόγῳ τυγχάνοντι. Ἀνθρώπινον τὸ τῆς γεννήσεως ὄνομα, ἀλλὰ μυστικὸν τὸ ὑπερχρόνιον γέννημα. Χρόνος οὐκ οἶδε τῆς ἐμῆς γεννήσεως τὸ μυστήριον· οὐκ ἴσασι ταύτην (ὕστερον γὰρ αὐτῆς γεγόνασι) τὰ Χερουβεὶμ καὶ τὰ Σεραφεὶμ, τὰ πολυπρόσωπα καὶ τὰ πολυόμματα· ταῖς πτέρυξιν ὡς χερσὶ τὰ ἑαυτῶν καλύπτοντα πρόσωπα, ἀπαύστως βοᾷ, Ἅγιος, ἅγιός, ἅγιος, Κύριος σαβαώθ. Οὐ λέγουσιν, ἅγιος, ἁγιώτερος, ἁγιώτατος· οὐ κατασκευάζουσιν ἐπιβεβηκυῖαν καὶ πάλιν ὑπέρτερον βαθμίδα θεότητος· οὐ τέμνουσι τὴν μίαν οὐσίαν εἰς ἀνίσους ἀρχάς· οὐ δοκιμάζουσιν ὃ μὴ βλέπουσιν· ὑμνοῦσιν, οὐ πολυπραγμονοῦσιν· εὐσεβοῦσι, προσκυνοῦσιν, οὐ λογοθετοῦσι τὴν τῆς ἁγίας Τριάδος ταὐτότητα· ἴσην ἐμοὶ καὶ τῷ Υἱῷ μου καὶ τῷ Πνεύματι τὴν ὑμνῳδίαν προσφέρουσι, καὶ βίον ἔχοντες ἀπερίεργον ὕμνον, καὶ ζωὴν κέκτηνται τὴν ἀπράγμονα μελῳδίαν. Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, τοῦ πεποιηκότος αὐτούς. Οὐκ ἐρευνῶσι τὴν οὐσίαν τοῦ ποιητοῦ· Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν αὐτοῦ, φαινόμενοι, οὐ φθεγγόμενοι. Οἱ προφῆται τὸν ἀκατάληπτον καταλαβεῖν οὐ δεδύνηνται· πᾶσα τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις ἀτονεῖ πρὸς τὴν τούτου κατάληψιν· νοῦς οὐκ ἰσχύει χωρῆσαι τὸν ἀχώρητον· λόγος οὐ δύναται τὸν ἐνανθρωπήσαντα Λόγον περιβαλεῖν· πίστις μόνη κρατεῖ τὸν ἀκράτητον, πίστις μόνη κατανοεῖ τὸν ἀθέατον, πίστις μόνη πλησιάζει τῷ ἀπροσπελάστῳ, ὅσον ἐγχωρεῖ καὶ ὅσον ἐνδέχεται. Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ ηὐδόκησα. Οὗτός ἐστι συνεργὸς ἐμὸς, ἀλλ' οὐχ ὑπουργός· οὗτος ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· οὗτος τοῦ στερεώματος τὸν κύκλον ἐπὶ τὰ ἄνω κυρτώσας, ἐπὶ τὰ ἄνω λεάνας ἐξήπλωσεν· οὗτος τὴν ὁρωμένην ὄψιν τοῖς ἄστροις ὡς ὀφθαλμοὺς ἔθετο· οὗτος ἐποίησε τὸν ἥλιον τῆς ἡμέρας ἡγεμόνα καὶ στρατηγόν· οὗτος παρέζευξε τῷ νυκτερινῷ ζόφῳ τῆς σελήνης τὴν ἀχλὺν ἀποδιώκουσαν τὴν τῆς νυκτὸς κατήφειαν· οὗτος ἐξέχεε τοῦ ἀέρος τὴν ἁπαλὴν φύσιν εἰσπνεομένην εὐκόλως παρὰ τῶν ἐμπολιτευομένων αὐτῷ, καὶ περισχιζομένην εὐμαρῶς τοῖς προσώποις τῶν βαδιζόντων, καὶ πάλιν κατὰ νώτου συναπτομένην ἀλύτως. Οὗτος ἐπέθηκε ταῖς λαγόσι τῆς γῆς τῶν καρπῶν τὰς

tus est, non creatus; Deus genitus ex me solo unigenitus, ut solus ego novi, et ut ille scit solus : hic est perfectionis meæ character et deitatis meæ character : hic est qui substantiæ meæ clare fert imaginem. Filius est meus ex mea essentia incorporee, incorruptibiliter, sine ulla temporis ratione elucens, non ex altera substantia se prodens. Filius est meus natura, non gratia, coæternus, non junior vel secundus : Filius est meus coessentialis mihi, ut lumen ex lumine, ut vita ex vita, ut veritas ex veritate, ut potentia ex potentia, ut Deus ex Deo. Ego genui, ille genitus est : inter me vero et illum nihil est medium : ego genui ut me decet gignere natura Deum : ille genitus est sicut decet illum gigni, qui Deus Verbum est. Humanum generationis nomen, sed mystica est tempore superior generatio. Tempus non novit generationis meæ mysterium : hoc nesciunt (postea enim facti sunt) Cherubim et Seraphim, qui multos habent vultus et multos oculos : alis tamquam manibus facies suas tegentes, indesinenter clamant, *Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Sabaoth.* (Isai. 6. 3.) Non dicunt, Sanctus, Sanctior, Sanctissimus : non instituunt ascendentem et rursus altiorem divinitatis gradum : non dividunt unam essentiam in principatus inæquales : non explorant id quod non vident : laudant, non curiose inquirunt : pie colunt, adorant, non ad scrutinium vocant sanctæ Trinitatis unitatem : æqualem mihi et Filio et Spiritui offerunt hymnodiam, vitamque habentes a curiositate liberam, in laudatione melodiaque haud curiosa ævum degunt. *Cæli enarrant gloriam Dei,* (Psal. 18. 1.) qui illos fecit. Non explorant essentiam Creatoris; *Cæli enarrant gloriam ejus*, apparentes, non vocem emittentes. Prophetæ non possunt comprehendere eum qui comprehendi non potest : tota hominum natura ad ejus comprehensionem languet : mens non valet incomprehensibilem comprehendere : sermo non potest incarnatum Verbum complecti : sola fides comprehendit incomprehensum, sola fides cogitat invisibilem, sola fides appropinquat ei qui attingi non potest, quantum fieri potest. *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Hic est cooperator meus, non subminister : hic creavit cælum et terram : hic firmamenti circulum in locis superioribus incurvans, in locis superioribus poliens explicavit : hic stellis visibilem aspectum quasi oculos indidit : hic solem fecit ducem diei et præfectum : hic nocturnis tenebris adjunxit lunæ hebetiorem lucem, quæ noctis abigit tristitiam : hic aeris naturam subtilem effudit, ut facile respiretur ab illis qui in eo degunt, et promte dividatur in vultibus ambulantium, iterumque post tergum indissolubiliter conjungatur. Hic utero terræ indidit fructuum generationem, mandatum suum quasi semen dejiciens, atque innumeris plantis et

[a] [ἀνακύψας? vel ἑαυτὸν ἀνακαλύψας?]

floribus faciem illius coronavit : hic inter mare et terram tenuem arenam, extraneum interliminium fixit, quod conspiciens mare, intra fines suos manet, non audens egredi, neque invadens conterminam terram. Hic constituit horarum conversiones et temporum mutationes, et tempestatum successiones non injucundas : hic constituit visibilem et invisibilem creaturam, non egens cooperante tempore, non instrumentis ad operationem, non sudore circumfluens, sed volens solum, et omnia facile producens. Annuit enim, et nutus essentia factus est iis quæ nunc sunt ; animo solum concepit, et nutus adfuit : vocavit quæ non erant tamquam exsistentia, et servorum more ad Domini vocationem cum tremore concurrebant. Hic est cum quo sermocinans dixi : *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* : hic est qui mecum finxit hominem, et propter hominem factus est homo, non mutatus in hominem factus homo, non conversus in id quod fiebat factus homo : accipiendo humanitatis primitias, non abjiciendo divinitatis splendorem, factus homo et manens Deus. Hic est qui a meo sinu non amovetur, et Mariæ sinum occupavit : qui in me manet inseparatus, et in illa fuit non circumscriptus : qui et in cælis est indivisus, et in virgineo sinu versatus est non pollutus : quam enim creando non inquinatus est, hanc inhabitando non est contaminatus. Hic est qui prodit ex Mariæ ventre, ut ex cælibe thalamo sponsus hilaris, qui generatione sua honoravit generationem, et per partum obsignavit parentis suæ virginitatem : qui per virginitatis portas intravit in mundum unde nunquam abfuit, et januarum virginitatis claustra non contrivit : qui a matre sua gestatus est et omnia gestat : qui lacte indiguit ut infans, et nutrit naturam omnem ut ejus altor : qui fasciis puerilibus circumdatus est ut puer, et ut Deus peccatorum fascias solvit : qui in præsepio decubuit, et a stella indicatus fuit, ut stellarum creator : qui ab Herode bello impetitus est, et a Simeone Dominus declaratus : qui descendit in Ægyptum et concussit manufacta Ægypti, et complevit prophetiam meam dicentem, *Ex Ægypto vocavi filium meum* : qui crevit statura corporis, non autem essentia deitatis : quomodo enim crescere potuit, qui ubique præsens est, et omnia implet ? qui a Baptista baptizatus est, qui lumine creaturam omnem implevit. *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Non est alius Filius meus, et alius filius Mariæ : non est alius qui in spelunca decubuit, et alius qui a magis adoratus est : non est alius qui baptizatus, et alius qui non baptizatus est ; sed *Hic est Filius meus.* Hic est qui mente concipitur et oculis conspicitur : unus invisibilis et a vobis conspectus, sempiternus et temporaneus : ipse consubstantialis mihi secundum divinitatem, et consubstantialis vobis secundum humanitatem in omnibus excepto peccato. Ne quæratis carnis ejus patrem in

Gen. I. 26

γονὰς, τὸ πρόσταγμα καθάπερ σπέρμα καταβάλλων, καὶ τοῖς μυρίοις φυτοῖς καὶ τοῖς ἄνθεσιν ἐστεφάνωσε ταύτης τὸ πρόσωπον· οὗτος μεταξὺ τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης τὴν λεπτὴν ψάμμον ξένον μεθόριον ἔπηξεν, ὅπερ ἡ θάλασσα βλέπουσα μένει τῶν αὐτῆς ὅρων ἐντὸς, οὐ τολμῶσα ἐξελθεῖν οὐδὲ πλεονεκτῆσαι τὴν ὅμορον γῆν. Οὗτος συνεστήσατο τῶν ὡρῶν τὰς τροπὰς, καὶ τῶν καιρῶν τὰς ἐναλλαγὰς, καὶ τῶν χρόνων τὰς ἀλύπους διαδοχάς· οὗτος συνεστήσατο τὴν ὁρωμένην καὶ τὴν ἀόρατον κτίσιν, οὐ χρόνου συνεργοῦ δεηθεὶς, οὐκ ἐργαλείων πρὸς τὴν ἐργασίαν προσδεηθεὶς, οὐχ ἱδρῶτι περιῤῥευθεὶς, ἀλλὰ θελήσας μόνον, καὶ πάντα ῥᾳδίως παραγαγών. Ἔνευσε γὰρ, καὶ τὸ νεῦμα τοῖς οὖσιν οὐσία γεγένηται· ἐνεθυμήθη μόνον, καὶ τὸ νεῦμα παραγενόμενον ἵστατο· ἐκάλεσε τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα· καθάπερ προϋφεστῶτα καὶ δοῦλα πρὸς δεσποτικὴν κλῆσιν μετὰ τρόμου συνέδραμον. Οὗτός ἐστι πρὸς ὃν κοινολογούμενος εἶπον· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν· οὗτός ἐστιν ὁ σὺν ἐμοὶ πλάσας τὸν ἄνθρωπον, καὶ διὰ τὸν ἄνθρωπον γενόμενος ἄνθρωπος· οὐ μεταβληθεὶς εἰς ὃ γέγονε γενόμενος ἄνθρωπος τῷ λαβεῖν τὴν τῆς ἀνθρωπότητος ἀπαρχὴν, οὐ τῷ ἀποβαλεῖν τὴν τῆς θεότητος ἀστραπὴν, γενόμενος ἄνθρωπος καὶ μείνας Θεός. Οὗτός ἐστιν ὁ τῶν ἐμῶν κόλπων μὴ χωρισθεὶς, καὶ τῆς Μαρίας τοὺς κόλπους καταλαβών· ὁ καὶ ἐν ἐμοὶ μένων ἀχώριστος, καὶ ἐν ἐκείνῃ γενόμενος ἀπερίγραπτος· ὁ καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ὑπάρχων ἀδιαίρετος, καὶ ἐν τῇ παρθενικῇ μήτρᾳ διαιτώμενος ἀμολύντως· ἣν γὰρ κτίσας οὐκ ἐμολύνθη, ταύτην οὐδὲ κατοικήσας ἐχράνθη. Οὗτός ἐστιν ὁ προελθὼν ἐκ τῆς Μαρίας γαστρὸς, ὡς ἐκ παστάδος ἀνυμφεύτου νυμφίος φαιδρὸς, ὁ τιμήσας τῇ γεννήσει τὴν γέννησιν, καὶ σφραγίσας τῷ τοκετῷ τὴν παρθενίαν τῆς τεκούσης αὐτόν· ὁ διὰ τῶν τῆς παρθενείας πυλῶν εἰσελθὼν εἰς τὸν κόσμον ὅθεν οὐκ ἀπέστη ποτὲ, καὶ τῶν τῆς ἁγνείας πυλῶν οὐ συντρίψας τὰ κλεῖθρα· ὁ παρὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ βασταχθεὶς, καὶ φέρων τὰ σύμπαντα· ὁ δεηθεὶς γάλακτος ὡς βρέφος, καὶ τρέφων πᾶσαν τὴν φύσιν ὡς ταύτης τροφεύς· ὁ σπαργάνοις παιδικοῖς περιβληθεὶς ὡς παιδίον, καὶ λύων ὡς Θεὸς τῶν ἁμαρτημάτων τὰ σπάργανα· ὁ ἐπὶ φάτνης ἀναπεσὼν, καὶ παρὰ τοῦ ἀστέρος ὑποδειχθεὶς, ὡς τῶν ἀστέρων δημιουργός· ὁ παρὰ τοῦ Ἡρώδου πολεμηθεὶς, καὶ παρὰ Συμεῶνος Κύριος ἀναγορευθείς· ὁ κατελθὼν εἰς Αἴγυπτον καὶ σείσας τὰ χειροποίητα Αἰγύπτου, καὶ πληρώσας τὴν ἐμὴν προφητείαν τὴν λέγουσαν· Ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου· ὁ προκόψας τῇ τοῦ σώματος ἡλικίᾳ, ἀλλ' οὐ τῇ θείᾳ οὐσίᾳ· ποῦ γὰρ εἶχε προκόψαι ὁ πανταχοῦ παρὼν, καὶ τὰ πάντα πληρῶν; ὁ παρὰ τοῦ Βαπτιστοῦ βαπτισθεὶς, καὶ φωτὶ πληρώσας τὴν κτίσιν. Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ ηὐδόκησα Οὐκ ἔστιν ἄλλος ἐμὸς Υἱὸς, καὶ ἄλλος τῆς Μαρίας υἱός· οὐκ ἔστιν ἄλλος ὁ ἐν τῷ σπηλαίῳ κατακλιθεὶς, καὶ ἄλλος ὁ παρὰ τῶν μάγων προσκυνηθείς· οὐκ ἔστιν ἄλλος ὁ βαπτισθεὶς, καὶ ἄλλος ὁ μὴ βαπτισθείς· ἀλλ', Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου. Οὗτός ἐστιν ὁ νοούμενος καὶ βλεπόμενος· ὁ εἷς ἀόρατος καὶ βλεπόμενος παρ' ὑμῶν, ὁ ἀΐδιος καὶ πρόσκαιρος· αὐτὸς ὁ ὁμοούσιος ἐμοὶ τῇ θεότητι, καὶ ὁμοούσιος ὑμῖν τῇ ἀν-

ρωπότητι κατὰ πάντα χωρὶς ἁμαρτίας. Μὴ ζητήσητε τῆς σαρκὸς αὐτοῦ πατέρα ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπάτωρ γὰρ κάτω· μὴ ζητήσητε τῆς θεότητος αὐτοῦ μητέρα ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀμήτωρ γὰρ ἄνω· μὴ μερίσητε τὴν θεότητα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ· μὴ γένησθε τῶν ἀμερίστων κακοὶ μερισταὶ, μηδὲ διέλητε τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς θεότητος αὐτοῦ· ἀδιαίρετος γὰρ αὐτὴ καὶ ἀσύγχυτος μετὰ τὴν ἕνωσιν· μὴ χωρίσητε τὰ εἰς αὐτὸν, ἀλλὰ γνωρίσατε τὰ ἐν αὐτῷ· μὴ ποιήσητε δύο πρόσωπα τὸ ἓν πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ· μὴ χειροτονήσητε δύο μονογενεῖς τὸν ἕνα Μονογενῆ· μὴ στήσητε ἀναμέρος τὸν ἐμὸν Υἱὸν, καὶ ἀναμέρος τὸ ληφθὲν παρ' αὐτοῦ· μὴ τολμήσητε διελεῖν τὴν ἀσύγχυτον ἕνωσιν, ἣν λυθῆναι ἀδύνατον· μήτε Θεὸν γυμνὸν, μήτε ψιλὸν ἄνθρωπον ὑποπτεύσητε τὸν ἐνανθρωπήσαντα Κύριον, ἀλλὰ Θεὸν ἅμα καὶ ἄνθρωπον πιστεύσατε, τὸν αὐτὸν ἀεὶ μένοντα ἄνθρωπον, καὶ πρὸ ὄντα Θεόν· οὐχ ἐξαεὶ ὄντα ἄνθρωπον, ἐξ ἐκείνου δὲ ὄντα καὶ γενόμενον ἄνθρωπον, ἐξ οὗπερ θελήσας ἐπελάβετο τοῦ σπέρματος Ἀβραάμ. Κἂν ἴδητε τοῦτον τὸν ἐμὸν Υἱὸν πεινῶντα, ἢ διψῶντα, ἢ καθεύδοντα, ἢ βαδίζοντα, ἢ κοπιῶντα, ἢ μαστιζόμενον, ἢ σταυρούμενον ἑκουσίως, ἢ τοῖς ἥλοις κατεχόμενον ἀπὸ γνώμης, ἢ νεκρούμενον ἰδίῳ θελήματι, ἢ φρουρούμενον ὡς νεκρὸν ἐν τῷ μνήματι τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, ταῦτα προσμείνατε ὡς σαρκὸς γεγονότος τοῦ Λόγου. Καὶ πάλιν ἐὰν ἴδητε τοῦτον τὸν ἐμὸν Υἱὸν λέπραν ἀποξέοντα ῥήματι, ἢ τύφλωσιν ὀμμάτων πηλῷ θεραπεύοντα, καὶ τὴν φύσιν ἀναπλάττοντα τῷ ῥήματι, ἐκ πέντε ἄρτων πενταχισχιλίους χορεύοντα, [a] καὶ ταῖς παλάμαις τῶν μαθητῶν ὡς ἀρούραις ἐγγεωργοῦντα χόρον αὐτοσχέδιον ἀγεώργητον, τὴν θάλασσαν μαινομένην καὶ μιμουμένην τὰς τῶν ὀρέων κορυφὰς ἐξομαλίζοντα τῇ φωνῇ [b] τὸ πέλαγος, καὶ ὡς ἐπ' ἐδάφους πεζεύοντα· τῇ θεότητι αὐτοῦ ταῦτα προσάψητε. Μὴ ἄλλου τινὸς τὰ ὑψηλὰ τῶν πραγμάτων, ἄλλου δὲ τινὸς τὰ ταπεινὰ τῶν γινομένων νομίσῃς, ἀλλ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κἀκεῖνα καὶ ταῦτα λογίσασθε· αὐτοῦ γὰρ τὰ θεῖα πάντα, αὐτοῦ τὰ ἀνθρώπινα πάντα, αὐτοῦ τὰ θαυματουργήματα, αὐτοῦ τὰ παθήματα. Εἷς γὰρ καὶ ὁ αὐτός ἐστιν Υἱὸς ἐμὸς, τὰ τῆς ἑαυτοῦ θεότητος ἐργαζόμενος ἔργα, καὶ τὰ τῆς ἑαυτοῦ σαρκὸς οἰκειούμενος πάντα. Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ ηὐδόκησα. Οὗτός ἐστιν ἄμπελος καὶ θύρα τῶν πεπλανημένων προβάτων· ἄμπελος, ἐν οὐρανοῖς μὲν ἔχουσα τὴν ῥίζαν, ἐπὶ γῆς δὲ τὰ κλήματα· ἄμπελος κλαδευομένη τὸ σῶμα, ἀλλ' οὐ τὴν ῥίζαν· ἄμπελος μετὰ τρίτην ἡμέραν τοῦ κλαδευθῆναι βλαστάνουσα τὸν βότρυν τῆς ἀναστάσεως. Οὗτός ἐστι θύρα· δι' αὐτοῦ γὰρ ὁ πιστεύων εἰσέρχεται πρός με· οὗτός ἐστι μεσίτης ἐμὸς καὶ τῶν δούλων αὐτοῦ· συνάπτει γάρ μοι τοὺς προσκεκρουκότας αὐτῷ· οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου καὶ ὁ ἀμνὸς, ὁ αὐτὸς ἱερεὺς καὶ ἱερεῖον, ὁ αὐτὸς προσφέρων καὶ προσφερόμενος, ὁ αὐτὸς ἱερουρ-

terra, sine patre enim in terra est : ne quæratis deitatis ejus matrem in cælis; superne enim sine matre est : ne dividatis deitatem ejus ab ejus humanitate : ne sitis indivisibilium divisores improbi, neque humanitatem ejus a deitate segregetis; post unionem enim illa nec segregari nec confundi potest : ne separetis quæ ad illum pertinent, sed quæ in illo sunt agnoscite : unam Christi personam duas non facite personas, ne constituatis duos unigenitos ex uno Unigenito : ne separatim ponatis Filium meum, et separatim quod ab illo assumtum est : ne audeatis dividere unionem non confundendam, quam dissolvi impossibile est, neque nudum Deum, neque simplicem hominem esse suspicemini incarnatum Dominum; sed Deum simul et hominem esse credatis eumdem, semper hominem manentem et prius exsistentem Deum; non ab æterno hominem, ex eo autem tempore exsistentem et factum hominem, ex quo lubens assumsit semen Abrahæ. Si videatis hunc Filium meum esurientem, vel sitientem, vel dormientem, vel ambulantem, aut lassum, aut verberatum, aut cruci voluntarie affixum, aut ex proposito suo clavis affixum, aut mortuum ex propria voluntate, vel sicut mortuum in sepulchro custoditum quoad carnem suam : hæc tolerate, eo quod de carne sermo habeatur. Et rursus si videatis hunc filium meum lepram verbo abradentem, aut oculorum cæcitatem luto sanantem, aut naturam verbo formantem, ex quinquies panibus quinquies mille homines satiantem, et discipulorum manibus quasi aratris colentem terram rudem et incultam : mare insaniens montiumque juga imitans, pelagum planum voce facientem, et quasi in solo solido ambulantem; ejus deitati hæc attribuite. Ne alterius cujusquam facta sublimia, alterius vero humilia facta reputetis, sed unius et ejusdem tum illa tum hæc existimate : ipsius enim sunt divina omnia, ipsius humana omnia, ipsius sunt miracula, ipsius ærumnæ. Unus enim et idem est Filius meus, opera deitatis suæ faciens, et quæ suæ carnis sunt sibi vindicans omnia. *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Hic est vitis et janua errantium ovium : vitis in cælis quidem radicem habens, in terra vero palmites; vitis cui secundum corpus palmites amputantur, sed non radix; vitis tertio postquam amputata est die, botrum emittens resurrectionis. Hic est janua; per illum enim is qui credit ad me intrat : hic est mediator meus et servorum suorum; conjungit enim mihi illos, qui ipsum offenderunt. *Hic est Filius meus* et agnus; idem sacerdos et sacrificium, idem offerens et oblatus;

[a] [Aliam sententiam hic expressit Interpres Anglus, quam quæ habetur in verbis Græcis. Verte : *Et palmis discipulorum tamquam arvis inarantem facultatem satiandi subitariam non aratro factam.* Significat discipulos jubente Jesu panem et pisces ministrantes quinquies mille hominibus. Cfr. Matth. 14. 19. Paulo ante scripsimus ἀναπλάττοντα pro ἀνπλάττων.]

[b] [Vel redundat τὸ πέλαγος, vel excidit participium aliquod. Supra scripsimus μαινομένην pro μενομένην.]

idem victima factus, idem victimam accipiens. Et hæc quidem nostis et sentitis Patrem de Unigenito post baptisma dicere. Cum vero Christus in monte, videntibus discipulis, transfiguratus est, vultusque ejus emisit coruscationes, quæ solis radios occultabant, tunc quoque eamdem iterum emisit vocem : *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Sæpe igitur Pater Filium nuncupavit filium suum, utpote unicum filium, et voce quasi manu designat Unigenitum, propter eos qui conantur a Patre illum separare, propter eos qui dicunt in tempore factum esse eum, qui non est temporaneus; propter eos qui creaturæ annumerant auctorem creaturæ; propter eos qui in servitutem redegerunt liberatorem; propter eos qui alium confingunt filium. Ideo sæpe testificatur : *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui : ipsum audite.* Si dicat, *Ego et Pater unum sumus;* si dicat, *Qui videt me, videt et Patrem,* et, *Ego in Patre et Pater in me est,* ipsum audite : si dicat, *Qui misit me Pater, major me est;* œconomiæ admiremini attemperationem : si dicat, *Hoc est corpus meum, et sanguis qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum,* ipsum audite. Non hoc dicit carnem a deitate separans; caro enim in his verbis non separatur : etenim quæ ad corpus pertinent, sunt deitatis; et quæ ad deitatem pertinent sunt, corporis, neque alterius cujusquam præter ipsum. Si dicat, *Tristis est anima mea usque ad mortem*, tamquam irreprehensibiles nostras passiones sibi vindicantem ipsum audite. Nulla enim est separatio carnis et deitatis : omnia quippe et ad deitatem et ad humanitatem pertinentia uni personæ unicæque substantiæ et naturæ incarnati Dei nostri Jesu Christi apponimus et assignamus. Hæc a Deo et Patre sumus edocti : hæc ab unigenito Dei Filio per institutionem accepimus : ad hæc a Spiritu sancto fuimus initiati : hæc a sacris Scripturis enuntiata sunt : hæc a sanctis patribus sunt prædicata. Hæc itaque accepimus, hæc didicimus, hæc teneamus. Cur temere contra nos invicem pugnamus? cur nos mutuo insectamur bello, qui etiam odio habentes jubemur diligere? cur fidem amandantes, artificiose disputamus de fide? genitus est, non est genitus; passus est, at non est passus; resurrexit, at non resurrexit. Cur redemtorem in jus vocamus? cur a benefactore rationes deposcimus? Semel libitum est ei, et sicut voluit advenit et passus est et mortuus est; ac resurrexit, et ascendit in cælos, et veniet judicare vivos et mortuos, prout et jam venit, una cum forma nostra. Non enim hanc exuit, quam tantum dilexit : non reliquit in sepulchro corporis sui operimentum; sed sic rursus veniet judex vivorum et mortuorum; ut videat Judas quemnam homicidis Domini tradiderit; ut videant Judæi quod caput spinis coronaverint; ut cum viderint eum in throno judicem sedentem, et Cherubinos Seraphinos-

Joan. 10. 30. et 14. 9. et 10. 38. et 14. 28.

Matth. 26. 28

Matth. 26. 38.

γούμενος, ὁ αὐτὸς θυσίαν δεχόμενος. Ταῦτα μὲν οὖν μετὰ τὸ βάπτισμα οἴδατε καὶ φρονεῖτε ὅτι περὶ τοῦ Μονογενοῦς φησιν ὁ Πατήρ. Καὶ ὅτε δὲ βλεπόντων τῶν μαθητῶν ὁ Χριστὸς ἐν τῷ ὄρει μετεμορφώθη, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ μαρμαρυγὰς ἀφῆκεν ἀποκρυπτούσας τὰς τοῦ ἡλίου ἀκτῖνας, καὶ τότε πάλιν τὴν αὐτὴν ἀφῆκε φωνήν· Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ ηὐδόκησα. Πολλάκις γοῦν ὁ Πατὴρ υἱὸν ἀπεκάλει τὸν Υἱὸν, ὡς ἕνα υἱὸν, καὶ τῇ φωνῇ χειροδεικτεῖ τὸν Μονογενῆ, διὰ τοὺς ἐπιχειροῦντας χωρίζειν αὐτὸν τοῦ Πατρὸς, διὰ τοὺς λέγοντας ἐν χρόνῳ γεγενῆσθαι τὸν ἄχρονον, διὰ τοὺς συναριθμοῦντας τῇ κτίσει τὸν ἐργάτην τῆς κτίσεως, διὰ τοὺς δουλαγωγοῦντας τὸν ἐλευθερωτὴν, διὰ τοὺς ἀναπλάσαντας ἄλλον υἱόν. Διὰ τοῦτο συνεχῶς ἐπιμαρτύρεται· Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ ηὐδόκησα· αὐτοῦ ἀκούετε. Ἐὰν εἴπῃ, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν· ἐὰν εἴπῃ, Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα, καὶ, Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοὶ, αὐτοῦ ἀκούετε· ἂν εἴπῃ, Ὁ πέμψας με Πατὴρ μείζων μού ἐστι, τῆς οἰκονομίας τὴν συγκατάβασιν θαύμαζε· ἐὰν εἴπῃ, Τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα, καὶ αἷμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, αὐτοῦ ἀκούετε. Οὐ χωρίζων τὴν σάρκα τῆς θεότητος τοῦτο λέγει· οὐ γὰρ χωρίζεται ἡ σὰρξ ἐν τοῖς λόγοις τούτοις· τὰ γὰρ τοῦ σώματος τῆς θεότητός εἰσι, καὶ τὰ τῆς θεότητος τοῦ σώματός εἰσι, καὶ οὐκ ἄλλου τινὸς παρ' αὐτόν. Ἐὰν εἴπῃ, Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου, ὡς οἰκειωσαμένου αὐτοῦ τὰ ἀδιάβλητα ἡμῶν πάθη, αὐτοῦ ἀκούετε. Οὐδεμία γὰρ διαίρεσις σαρκὸς καὶ θεότητος· πάντα γὰρ τὰ θεοπρεπῆ καὶ τὰ ἀνθρώπινα τῷ ἑνὶ προσώπῳ καὶ τῇ μιᾷ ὑποστάσει καὶ φύσει τοῦ σεσαρκωμένου Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀνατιθέαμεν καὶ ὁμολογοῦμεν. Ταῦτα παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς δεδιδάγμεθα· ταῦτα παρὰ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ πεπαιδεύμεθα· ταῦτα παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατηχήμεθα· ταῦτα παρὰ τῶν ἁγίων Γραφῶν διηγόρευται, ταῦτα παρὰ τῶν ὁσίων πατέρων κεκήρυκται. Ταῦτα τοίνυν παρειλήφαμεν, ταῦτα μεμαθήκαμεν, ταῦτα κρατήσωμεν. Τί μαχόμεθα πρὸς ἀλλήλους εἰκῇ; τί πολεμοῦμεν ἀλλήλοις, οἱ προστεταγμένοι καὶ τοὺς μισοῦντας φιλεῖν; τί τὸ πιστεύειν ἀφιέντες, τεχνολογοῦμεν τὴν πίστιν; ἐγεννήθη, οὐκ ἐγεννήθη· ἔπαθεν, ἀλλ' οὐκ ἔπαθεν· ἀνέστη, ἀλλ' οὐκ ἀνέστη. Τί δικαζόμεθα τῷ λυτρωτῇ; τί λογοθετοῦμεν τὸν εὐεργέτην; Ἅπαξ ἠβουλήθη, καὶ ὡς ἠθέλησε παρεγένετο, καὶ πέπονθε, καὶ ἀπέθανε, καὶ ἀνέστη, καὶ ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ παραγίνεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, καθὰ καὶ ἤδη παρεγένετο μετὰ τῆς ἡμετέρας μορφῆς. Οὐ γὰρ ἀπεδύσατο ταύτην, ἣν τοσοῦτον ἠγάπησεν· οὐκ ἀπέρριψε ταύτην, ἣν τοσοῦτον ἐφίλησε· οὐκ ἀπέλειπεν ἐν τῷ μνήματι τὸ τοῦ σώματος αὐτοῦ περιβόλαιον, ἀλλ' οὕτω παραγίνεται πάλιν κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν· ἵνα ἴδῃ Ἰούδας τίνα πέπρακε τοῖς κυριοκτόνοις, ἵνα θεάσωνται οἱ Ἰουδαῖοι ποίαν κεφαλὴν ταῖς ἀκάνθαις ἐστεφάνωσαν, ἵνα, ὅταν ἴδωσιν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ δικαστοῦ θρόνου καθεζόμενον, καὶ τὰ Χερουβεὶμ καὶ τὰ Σεραφεὶμ παριστάμενα μετὰ φόβου καὶ τρόμου, καὶ εἴπωσιν, ἡμεῖς τοῦτον οὐκ ἐσταυρώσαμεν, ἄλλον τινὰ

Ἰησοῦν Ναζωραῖον Βηθλεεμίτην κατεκρίναμεν, ὑποδείξῃ αὐτοῖς τὴν πλευρὰν, καὶ ἴδωσιν εἰς ὃν ἐξεκέντησαν, καὶ προσκυνήσωσι καὶ μὴ θέλοντες. Τί τοίνυν τὸ πιστεύειν ἀφιέντες τεχνολογοῦμεν τὴν πίστιν; τί πληροῦμεν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ κοινοῦ δυσμενοῦς; Λογισάμενος γὰρ ὁ διάβολος, ὁ κοινὸς τῆς ἀνθρωπότητος λυμεὼν, ὅτι γαλήνης ἐν ἡμῖν πολιτευομένης τὰ τῆς εὐσεβείας ἀνθεῖ, τῆς δὲ πίστεως λαμπούσης εὐζωΐα κρατεῖ, πολιτείας δὲ θεοφιλοῦς κατορθουμένης μακαριότης τοῖς οὕτω ζῶσι προσγίνεται, καὶ φίλοι τοῦ δημιουργοῦ καθιστάμεθα, πρὸς τὸν ποθούμενον ἀνατρέχομεν, ἵνα ἀνέλθωμεν ὅθεν ἐκεῖνος ἔπεσε· βλέπετε τί πεποίηκε, καὶ πῶς πανούργως καὶ δολερῶς τὸν καθ' ἡμῶν ἐῤῥαψῴδησε πόλεμον, ὁ τεχνοῤῥάφος τῶν κακῶν, καὶ σοφὸς ἐν ἀπάταις, καὶ ποικίλος ἐν ἐπιβουλαῖς, καὶ πλούσιος ἐν τοῖς κακοῖς μηχανήμασι· παρεσκεύασέ τινας ἐν προσχήματι τῆς εὐσεβείας στρατεύσασθαι, καὶ τῆς πίστεως τὴν ζήτησιν κατὰ τῆς πίστεως ὥπλισε, καὶ πᾶσι τοῖς εὐσεβοῦσι φιλονεικίαν ψυχοφθόρον ἐμβέβληκε, καὶ τῆς Ἐκκλησίας τὰ μέλη κατ' ἀλλήλων ἐστράτευσεν, ἵνα γελᾷ πλατὺν γέλωτα, βλέπων τοὺς κεχρημένους αὐτοῦ ταῖς βουλαῖς παιζομένους παρ' αὐτοῦ, καὶ τέρποντας αὐτὸν ἐν οἷς κατ' ἀλλήλων ἐργάζονται, καὶ οὐδὲ μετὰ τὴν πεῖραν τῶν κακῶν ἐπιγινώσκοντας τὸν αἴτιον τῶν κακῶν. Τρέψωμεν τοίνυν κατὰ τῆς πονηροῦ κεφαλῆς τοῦτο δὴ τὸ τερπνὸν αὐτοῦ, καὶ τὴν εὐφροσύνην αὐτοῦ μεταβάλλωμεν εἰς ὀδύνην καὶ πένθος ἀπαρηγόρητον· ποθήσωμεν τὴν εἰρήνην, ἣν ἐκεῖνος μισεῖ· τὸ ζυγοστατεῖν καὶ σταθμίζειν τὰς λέξεις τοῦ δόγματος καταλείπωμεν· παυσώμεθα τοῦ θέλειν εἶναι τῶν διδασκάλων διδάσκαλοι· μισήσωμεν τὸ λογομαχεῖν ἐπὶ καταστροφὴν τῶν ἀκουόντων· πιστεύσωμεν ὡς οἱ πατέρες παρέδωκαν. Οὐκ ἐσμὲν τῶν πατέρων σοφώτεροι, οὐκ ἐσμὲν τῶν διδασκάλων ἡμῶν ἀκριβέστεροι, οὐκ ἐσμὲν τῶν ποιμένων ποιμένες, ἀλλὰ πρόβατα· οὐ ποιμαίνει τὰ πρόβατα τοὺς ποιμένας, ἀλλὰ ποιμένες τὰ πρόβατα. Ἐν εἰρήνῃ κέκληκεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς, οὐκ ἐν μάχῃ· ὡς ἐκλήθημεν, οὕτως ἐμμένωμεν. Φρίξωμεν τὴν μυστικὴν τράπεζαν, ἐν ᾗ τῶν οὐρανίων μυστηρίων μεταλαμβάνομεν· μὴ γινώμεθα καθ' ἑαυτῶν ὁμοτράπεζοι καὶ ἀλλήλων ἐπίβουλοι· μὴ ἐνταῦθα κοινωνικοὶ, καὶ ἔξω φιλόνεικοι· μὴ ἐνταῦθα ὁμόπιστοι, καὶ ἔξω ἑτερόφυλοι· ἵνα μὴ εἴπῃ καὶ περὶ ἡμῶν ὁ Χριστός· Υἱοὺς ἐγέννησα, καὶ ὕψωσα καὶ ἔθρεψα ἐκ τῆς ἐμῆς σαρκὸς, αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν. Αὐτὸς δὲ ὁ τῶν ὅλων Σωτὴρ, ὁ τῆς εἰρήνης δημιουργὸς, τὸν φιλοτάραχον καὶ φιλοπόλεμον διάβολον ἐξ ὑμῶν ἀπελάσειεν· αὐτὸς καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις ἑαυτοῦ τὴν γαλήνην βραβεύσειεν, αὐτὸς ταύτην τὴν ἱερὰν τηρήσειεν ἀγέλην, αὐτὸς τὸν ἀγελάρχην φυλάξειεν, αὐτὸς τὸν εὐσεβῆ καὶ φιλόχριστον ἡμῶν βασιλέα φρουρήσειεν, αὐτὸς συναθροίσειεν εἰς τὰς ἑαυτοῦ μάνδρας τὰ πλανώμενα πρόβατα, ἵνα γένηται μία ποίμνη, εἷς ποιμὴν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

que cum timore et tremore adstantes, et dixerint, Nos non hunc crucifiximus; alium quempiam Jesum Nazarenum Bethlehemitam condemnavimus; ostendat illis latus et videant in quem transfixerunt, ac vel inviti adorent illum. Cur ergo missa fide cum artificio ratiocinamur de fide? cur communis inimici desiderium implemus? Cogitans enim diabolus, humani generis corruptor, quod si tranquille vitam agamus, pietas florebit, si fides fulgeat, beata vita prævalebit, ac cursu pio prospere peracto, felicitas ita viventibus accedet, Creatoris amici constituemur, et ad desideratum illum sursum accurremus, ut illuc unde is decidit ascendamus: videte quid fecit, et quam astute et dolose bellum adversum nos apparaverit, malorum artificiosus consarcinator, et sapiens in fraudibus, et in insidiis varius, et dives in machinamentis malis: quosdam apparavit qui in pietatis specie militarent, et disquisitionem fidei contra fidem armavit: piisque omnibus contentionis cupidinem animæ corruptricem injecit, et Ecclesiæ membra contra se invicem in acie posuit, ut risum magnum emitteret, videns eos qui ipsius consiliis uterentur ab ipso delusos, perque ea, quæ contra se mutuo facerent, ipsum delectantes et ne post malorum quidem experientiam auctorem malorum cognoscentes. Nos igitur vertamus contra caput sceleratum id quod ipsum delectat, ejusque lætitiam mutemus in dolorem et luctum inconsolabilem: desideremus pacem, quam odit ille: desinamus dogmatis verba ad trutinam examinare: ne ultra velimus doctorum nostrorum esse doctores: odio habeamus controversias illas ad audientium eversionem: credamus ut patres tradiderunt. Non sumus patribus sapientiores, non sumus magistris nostris accuratiores, non sumus pastorum pastores, sed oves: non pascunt oves pastores suos, sed pastores oves. Ad pacem nos vocavit Deus, non ad rixam; ut vocati sumus, ita maneamus. Cum tremore revereamur mysticam mensam, in qua cælestium mysteriorum participes sumus: ne simus contra nos ipsos mensæ consortes, et nobis mutuo insidiantes: ne hic communi mensa fruentes, et extra rixis dediti: ne hic ejusdem fidei, et extra alienigenæ: ne de nobis etiam dicat Christus: *Filios genui et exaltavi et enutrivi ex carne mea, ipsi vero spreverunt me.* Ipse autem Servator omnium, pacis auctor, motuum bellique amatorem diabolum a vobis depellat: ipse etiam Ecclesiis suis tranquillitatem conciliet, ipse sacrum hunc gregem conservet, ipse gregis præsidem custodiat, ipse pium et Christi amantem Imperatorem nostrum tueatur: ipse in caulas suas errantes oves colligat, *Ut fiat unum ovile et unus pastor*, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Thren. 2. 22.

X. *Ejusdem in Evangelii dictum, et de Virginitate, et sermo hortatorius ad lapsas virgines.*

Nullum ænigma tradidit sermo Dei inconsulto, vel a salute nostra alienum. Unde vero mentem meam explicem, frequenter cogitavi, et rem examinavi ut viderem, quid sibi velit illud quod a Domino dicitur in Evangelio. Multis enim multa per parabolam loquutus est, aliis difficilia explicans, aliis vero revelans ea quæ nobis clara sunt, cum de salute verba facit, utpote bonus et hominum amans, perspicuum et non confusum tradidit ænigmatum specimen; alicubi quidem nobis a rebus quotidianis sermonis vim explicare valentibus; alicubi vero ut a conceptu sensum ejus quod dicitur ostendat. Dicebat Dominus: *Angusta et arcta via est, quæ ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam. Lata autem et spatiosa via est quæ ducit ad perditionem*, et multi sunt qui intrant per eam. Consternationis est sermo, ignorantiæ est figura. Cur dicit, *Lata est via ad perditionem?* Christus hanc viam non declarat; non enim per illum fiebat ista. Est igitur commiserationis dictum, medelæ est ænigma.

[Matth. 7. 14 13.]

O benevolentiam erga homines! o Domini nostri curam! simul et victoriam et cladem proponit, simul et clementiam et talem sententiam. Novi, inquit, quam labile sit genus humanum, quam abjectum, quam infirmis oculis, quam lubricum, quam expugnabile, quam debile, quam captu facile, nisi fide roboretur. Audivit latam esse viam, et accurrit sicut avis ad laqueum; angustam esse audivit, et salutem fugit, non explorata utriusque utilitate. Lucta quippe postulatur, et a studio fugit; maximeque cum audit illud: *Multæ tribulationes justorum, et de omnibus his liberabit eos Dominus:* ad opitulatorem non accurrit, sed fugam capessit, ignorans se bonum fugere, et deteriori adhærere. O insipientiam! cum audires, *Multæ tribulationes justorum*, defecisti, o homo! Cum audires, *Multa flagella peccatoris*, non terrefactus es! Imo potius flagellum timuisti, peccati vero affectum non exstinxisti. Cur lata et spatiosa est via ad perditionem? Per viam hic indicat vitam: mundana enim voluptas deceptis hominibus videtur lata esse via. Quid autem recte sentientibus est hac ærumnosius? Nam quæ angusta existimatur, ad cælos ducit; quæ vero lata videtur, omnes qui eam sequuntur ad orcum detrahit. Ne putes enim, o dilecte, viam illam vere latam esse, aut bonam, quia hoc dicto usus est Dominus. Nam ut Salomon ait mel distillare a labiis meretricis, quod sane præter naturam est; quomodo enim

[Psal. 33. 20.] [Psal. 31. 10.]

X. Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ τοῦ εὐαγγελίου ῥητὸν, καὶ περὶ παρθενείας, καὶ παραινετικὸς εἰς τὰς ἐκπεσούσας.

Οὐδὲν ὁ θεῖος λόγος ἀσκόπως, οὐδὲ ξένον τῆς ἡμετέρας σωτηρίας παρέδωκεν αἴνιγμα. Ὅθεν ποῦ μου τὸν νοῦν ἐκπετάσω, τὸ πυκνὸν τῆς ἐννοίας ἐρευνῆσαι προετρέψατο, καὶ ἰδεῖν τί ἄρα βούλεται τὸ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ παρὰ τοῦ Δεσπότου λεγόμενον· πολλοῖς μὲν γὰρ πολλὰ διὰ παραβολῆς ἐλάλησε, τοῖς μὲν σαφηνίζων τὰ δυσχερῆ, τοῖς δὲ ἀποκαλύπτων τὰ εὔδηλα ἡμῖν, τὸν περὶ σωτηρίας λόγον ποιούμενος, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος τρανὴν καὶ ἀσύγχυτον τὴν πεῖραν τῶν αἰνιγμάτων παρέδωκε· πῆ μὲν ἀπὸ τῶν καθ' ἡμέραν πραγμάτων διεξιέναι δυναμένους τὴν ἔμφασιν, πῆ δὲ καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐννοίας τοῦ λεγομένου τὴν αἴσθησιν ὑποδέξασθαι. Ἔλεγεν ὁ Δεσπότης, ὅτι Στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς, ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὑρίσκοντες αὐτήν· πλατεῖα δὲ καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ πολλοὶ εἰσέρχονται δι' αὐτῆς. Ἐκπλήξεως ὁ λόγος, ἀγνωσίας ὁ τρόπος, τί πλατεῖά φησιν ἡ ὁδὸς τῆς ἀπωλείας. Οὐ γνωρίζει τὴν ὁδὸν ταύτην ὁ Χριστός· οὐ γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο· συμπαθείας οὖν ῥῆμα, ἰατρείας τὸ αἴνιγμα.

Ὦ τῆς φιλανθρώπου εὐνοίας· ὢ τῆς δεσποτικῆς κηδεμονίας· ὁμοῦ καὶ τὴν νίκην καὶ τὴν ἧτταν προτίθησιν, ὁμοῦ καὶ τὸν οἶκτον καὶ τὴν ἀπόφασιν· οἶδα, φησὶ, πῶς ὀλισθηρὸν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, πῶς χαμαίζηλον, πῶς ὀφθαλμοῤῥεπὲς, πῶς εὐολίσθητον, πῶς εὐκαταμάχητον, πῶς ἄνανδρον, πῶς εὐάλωτον, εἰ μὴ πίστει στηρίζοιτο· ἤκουσε πλατεῖαν ὁδὸν, καὶ ἐπέδραμεν ὡς ἐπὶ παγίδα ὄρνεον· ἤκουσε στενὴν, καὶ φεύγει τὴν σωτηρίαν, οὐκ ἐρευνήσας ἀμφοτέρων τὸ χρήσιμον· καὶ γὰρ αἰτεῖται τὴν πάλην, καὶ φεύγει τὸ σκάμμα· καὶ μάλιστα ἀκούσας, ὅτι Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος, καὶ τῷ βοηθῷ οὐ προσέδραμεν, ἀλλὰ φεύγει φυγῇ, μὴ γινώσκων ὅτι τὸ ἀγαθὸν ἐκφεύγει καὶ εἰς τὸ ἧττον προσκολλᾶται. Ὦ τῆς ἀνοίας. Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, ἀκούσας, ὤκλασας, ἄνθρωπε; καὶ Πολλαὶ αἱ μάστιγες τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀκούσας, οὐκ ἐπτόησας; Μᾶλλον δὲ τὴν μὲν μάστιγα ἐπτόησας, τὸ δὲ πάθος τῆς ἁμαρτίας οὐκ ἔσβεσας. Τί πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς τῆς ἀπωλείας; Ὁδὸν ἐνταῦθα τὸν βίον λέγει, ἐπειδὴ ἡ πλατεῖα τοῖς ἀπατωμένοις δοκεῖ τὸ ἡδὺ τοῦ κόσμου. Τί δὲ ταύτης παρὰ τοῖς εὐφρονοῦσιν ἀθλιώτερον; Ἡ μὲν γὰρ στενὴ νομιζομένη εἰς οὐρανοὺς ὁδηγεῖ, ἡ δὲ πλατεῖα δοκοῦσα εἰς ᾅδην καθέλκει τοὺς ἑπομένους αὐτήν. Μὴ γὰρ πλατεῖαν νομίσῃς εἶναι ἀληθῶς, ἀγαπητὲ, ἢ ἀγαθὴν τὴν ὁδὸν ἐκείνην, ἐπειδὴ τοιαύτῃ λέξει ὁ Δεσπότης ἐχρήσατο. Ὥσπερ γὰρ ὁ Σολομὼν λέγει, μέλι ἀποστάζειν ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνης, παρὰ φύσιν δὲ τὸ λεγόμενον· πῶς γὰρ δυνατὸν ἀπὸ χειλέων γυναι-

κῶς σκιρτῶν καὶ ἀγαλλόμενος; Καὶ διὰ τί δέ; Ἐπειδὴ καὶ σὺ Μαρία ὑπῆρχες ἕως οὗ τὴν παρθενείαν διεφύλαττες. Ποῖος οὖν κηρὸς πονηρίας συνέτηξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς; ποία σκοτομήνη ἐσκότισέ σε, ὥστε τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ ποιῆσαι μέλη πορνείας; Ὢ τοῦ πένθους· τὴν πορνικὴν δυσωδίαν τῆς παρθενικῆς εὐωδίας προέκρινας; τὸν τῆς ἡδονῆς βόρβορον τῷ μύρῳ κατήλλαξας; Οὐκ ἐμνήσθης τῆς κατανυκτικῆς**πλήρης ὥρας ἐκείνης, ἐν ᾗ συγχαίροντες ἄγγελοι ὁμοῦ τε καὶ ἄνθρωποι εἰς τὸν νυμφῶνά σε τοῦ Χριστοῦ λαμπάδας κατέχοντες προέπεμπον, Δαυιτικὰ ᾄσματα ᾄδοντες, καὶ τὴν πτωχὴν καὶ πένητα νύμφην Χριστοῦ καὶ βασιλίδα πάντες ἐκήρυττον;

stus quotidie tibi ad latus et ad pectus invisibiliter et mystice exsultabundus erat? Qua vero de causa? Quia tu vel ipsa Maria eras, quamdiu virginitatem servabas. Quænam igitur cera nequitiæ conglutinavit oculos tuos? quæ nox illunis te obtenebravit, ut membra Christi facias membra fornicationis? Proh dolor! fœtorem meretricium virginali suavitati præposuisti? voluptatis lutum cum unguento commutasti? annon compunctione plena recordaris illius horæ, in qua simul lætantes et angeli et homines in nuptialem Christi thalamum lampades tenentes te deduxerunt, Davidicos cantus modulantes, ac te mendicam pauperemque omnes Christi sponsam et reginam prædicarunt?

Ὢ τίς μὴ πενθήσῃ τὴν βασιλέα καταλείπουσαν, σαπρίᾳ σκωλήκων ἑαυτὴν συνάψασαν,[a] καὶ μεθ' οὗ ἤμελλε συζῆν καὶ συμβασιλεύειν κατεφρόνησε, καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐν γεέννῃ πυρὸς ἐμβάλλεσθαι μέλλοντα ἐπόθησεν; Ἵνα τί τοιοῦτον βόθρον ἑαυτῇ κατώρυξας; Ἀλλὰ τὸ πλάτος σε τῆς ὁδοῦ ἠπάτησε. Ποῖον πλάτος, παρακαλῶ; τί σοι ἐπηγγείλατο ὁ ὁδηγὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ πρόξενος τῆς γεέννης; ποίαν ἀπόλαυσιν βίου ὁ ἀνθρωποκτόνος; οὐκ ἤκουσας, ὦ παρθένε, τοῦ Δεσπότου λέγοντος ἐν Εὐαγγελίοις, Ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃς, τὴν δὲ ψυχήν σου ζημιωθῇς, τί ὠφέλησας; Ἀλλ' ὢ τῆς τυφλότητος, ὢ τῆς ἀνοίας, ὢ τῆς σκοτώσεως· ἐννόησον, ὦ παρθένε, τὴν ἀπώλειαν· ἐννόησον τίνα μὲν προκρίνεις, τίνα δὲ ἀθετεῖς, τί δέ σοι τὸ χαριζόμενον παρὰ τοῦ ἀπατοῦντος· ῥοπὴν ἡδονῆς ἐν πηλῷ συμπεφυρμένην, καὶ σταγόνα βορβόρου ἐν παρθενικῇ γαστρὶ ὑπὸ ἁμαρτίας μιγνύμενον, καὶ γέενναν πυρὸς, καὶ σκώληκα ἀτελεύτητον ἀπάγουσα. Φρίξον τὴν ἀσχημοσύνην ἐκείνην. Ἆρα γὰρ ταύτην ἡδονὴν ἔστιν εἰπεῖν ἀπόλαυσιν βίου; ἆρα τοῦτο τρυφὴ, τοῦτο πλάτος; τίς αὕτη τῆς μανίας ἡ συγκατάθεσις; Ἀλλὰ νῆφε ἐν πᾶσι καὶ λέγε· οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν. Χαῖρε οὖν πάντοτε, καθὼς γέγραπται· Τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν γνωσθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις· ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ καταστραπτέτω ἐν τῇ καρδίᾳ σου. Μὴ ῥίψασπις γένῃ στρατιώτης, μὴ δειλὸς καὶ ὀκνηρὸς ἐργάτης, μὴ φύγῃς τὸν στέφανον. Ὁ βίος βραχὺς, ἡ δὲ κρίσις μακρά. Πρὸς ταύτην ἀφορῶν, ἀδελφὲ, ὑποφώνει σου τὴν καρδίαν ἅμα τῷ ἁγίῳ, καὶ λέγε· Ἀνδρίζου, καὶ κραταιούσθω ἡ καρδία σου, καὶ ὑπόμεινον τὸν Κύριον· μιμοῦ τὸν Δαυὶδ, καὶ μιᾷ λίθου βολῇ κατάρραξον τὸν πολέμιον. Ἑστήκασιν ἄγγελοι θεωροὶ τοῦ βίου σου· Θέατρον γὰρ, φησὶν, ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις· ἐάν σε ἴδωσι νικῶντα, χαίρουσιν ἐπὶ τῷ κατορθώματι· ἐὰν ἡττώμενον, ἀναχωροῦσι στυγνοὶ, γελῶσι δὲ ἐπὶ σοὶ τὰ δαιμόνια. Σπάσαι οὖν ἀντὶ ῥομφαίας τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ· ὁ γὰρ φόβος τοῦ Θεοῦ ὡς μάχαιρα δίστομός ἐστι, συγκόπτων πᾶσαν ἐπιθυμίαν πονηράν.

Eheu! quis non lugeat eam quæ Regem deserit, et vermium putredini se conjungit, atque eum quicum regnatura erat contemsit, atque eum, qui a Rege in gehennam ignis injiciendus erat, concupivit? Quare talem foveam tibi fodisti? At viæ latitudo te decepit. Quæ tandem latitudo? quid tibi promisit dux ille viæ ad perditionem, impulsor ad gehennam? quam vitam beatam pollicitus est homicida ille? nonne audisti, o virgo, Dominum in Evangeliis dicentem : *Si mundum universum lucraris, animæ vero tuæ detrimentum patiaris, quid tibi prodest?* At o cæcitatem! o insipientiam! o hebetudinem! Cogita, o virgo, perniciem : animo concipe, quem præponas, quem recuses, quid tibi offerat deceptor ille : voluptatis paululum luto commixtum, guttas sordium in ventre virginis cum peccato commixtas, gehennam ignis, et vermem immortalem. Exhorresce hanc turpitudinem. Hanccine voluptatem appellare licet, aut vitam beatam, aut delicias? hæccine viæ latitudo? quis iste insaniæ affectus? Sed sobrius esto in omnibus et dicito, Non enim ignoramus cogitationes ejus. Gaude i aque semper, ut scriptum est : *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus* : timor Dei in corde tuo fulgeat. Ne sis miles qui scutum abjecit, ne sis operarius segnis et piger, ne fugias coronam. Vita brevis est, et judicium in longum tempus. Hoc respiciens, frater, cor tuum compella cum viro sancto, et dic : *Viriliter age, et confortetur cor tuum et sustine Dominum :* imitare Davidem, et uno lapidis ictu adversarium confringe. Stant angeli vitæ tuæ spectatores; ait enim : *Spectaculum facti sumus mundo, et angelis et hominibus :* si te victorem viderint, ob res bene gestas lætantur; si victum, mœsti discedunt; dæmonia vero ex adverso rident. Stringe igitur pro gladio timorem Dei : nam timor Dei est sicut gladius anceps, abscindens omnem cupiditatem malam.

Matth. 16, 26. Marc. 8, 36. Philipp. 4, 5. Psal. 26, 20. 1. Cor. 4, 9.

Λάμβανε οὖν πάντοτε τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, μιμνησκόμενος τὴν ἐσχάτην ἡμέραν διαπαντὸς, ὅτε οἱ

Semper igitur assume timorem Dei, in memoria perpetuo retinens diem ultimum, quando cæ-

[a] [Fort. ἣ μεθ' οὗ. Paulo ante scripsimus σαπρίᾳ pro σαπρίας.]

li igne combusti dissolventur, quando astra ut folia decident, sol autem et luna tenebris obtegentur, nec dabunt lucem suam; quando Filius hominis apparebit et ex cælis descendet in terram, et Virtutes cælorum commovebuntur; quando angelorum erunt decursiones, tubarum invadentium voces; quando ignis in conspectu ejus et transcurrens ut orbem incendat, et in circuitu ejus tempestas valida, terræ motus horrendi, et fulmina qualia numquam fuere, nec futura sunt usque ad diem illum; ita ut ipsæ Virtutes cælorum tremore magno corripiantur. Quales igitur nos esse oportet, fratres mei? qualis timor et qualis horror nos invadet? Animo perpende Israelem in deserto, quomodo non sustinebant turbinem et caliginem vocemque Dei e medio igne loquentis, sed operam dabant ne verbum iis adderet. Revera enim non ferebant quod mandabatur, quamvis Deo non in ira descendente nec cum excandescentia ipsos alloquente, sed corroborante per hanc consolationem, quod ipse cum iis esset. Audi igitur, mi frater, si adventum ejus cum consolatione non potuimus ferre, quando nec cæli igne combusti dissolvebantur, nec tubæ sonabant, ut sonatura est tuba illa, et excitatura eos qui a sæculo diseubuerunt, nec ignis terrarum orbem inundabat, nec ullus eorum qui futuri sunt terror invadebat; quid faciemus, quando descendet cum ira et furore intolerabili, et sedebit super solium gloriæ suæ, et advocabunt terram ab ortu solis usque ad occasum, et ab omnibus terræ finibus ad discernendum ejus populum, et retribuendum cuique secundum opera sua? Hei mihi! quales nos esse oportebit, quando adstabimus nudi et expositi, mox ducendi ad horrendum tribunal? hei mihi! hei mihi! Ubi tunc procacitas? ubi tunc carnis fortitudo? ubi pulchritudo falsa et inutilis? ubi tunc vocis humanæ dulcedo? ubi tunc in loquendo fiducia insolens et inverecunda? ubi tunc vestium ornatus? ubi tunc peccati voluptas immunda et vere sordida? ubi tunc ii qui stercus masculorum in deliciis habent? ubi tunc ii qui cum tympanis et instrumentis musicis vinum sorbent? ubi tunc contemtus ille eorum qui sine timore vivunt? ubi tunc luxus et voluptas? Omnia enim transierunt, et ut mollis aer dissoluta sunt. Ubi tunc amor argenti et possessionum, atque inde orta inhumanitas? ubi tunc immanis illa superbia, quæ omnia fastidit, et ipsa aliquid esse videtur? ubi tunc inanis et vana hominum promotio et gloria? ubi tunc imperium et tyrannis? ubi tunc Imperator? ubi princeps? ubi dux? ubi qui in potestate sunt, qui superbiunt in divitiarum copia et Deum contemnunt? Tunc *Videntes sic admirati sunt, tremor apprehendit eos. Ibi dolores ut parturientis, in spiritu vehementi conterentur.* Ubi vero tunc sapientia sa-

οὐρανοὶ πυρούμενοι λυθήσονται, ὅταν ἄστρα ὡς φύλλα πεσοῦνται, ἥλιος δὲ καὶ σελήνη σκοτισθήσονται, καὶ οὐ δώσουσι τὸ φέγγος αὐτῶν· ὅταν φανερωθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ κατέλθῃ ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται· ὅταν ἀγγέλων καταδρομαὶ, αἱ φωναὶ τῶν σαλπίγγων ἐπερχομένων, πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ καιόμενον καὶ διατρέχον κατακλύζειν τὴν οἰκουμένην, κύκλῳ αὐτοῦ καταιγὶς σφόδρα, σεισμοὶ φοβεροὶ καὶ κεραυνοὶ, οἳ οὐδέποτε ἐγένοντο οὐδὲ γίνονται ἕως ἐκείνης τῆς ἡμέρας, ὥστε καὶ αὐτὰς τὰς δυνάμεις τῶν οὐρανῶν τρόμῳ μεγάλῳ συλληφθῆναι. Οὐκοῦν ποταποὺς δεῖ εἶναι ἡμᾶς, ἀδελφοί μου; ποῖος φόβος καὶ ποία φρίκη λήψεται ἡμᾶς; κατανόησον τὸν Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅτε οὐκ ἴσχυσαν τὸν γνόφον καὶ τὸν ζόφον καὶ τὴν φωνὴν τοῦ λαλοῦντος Θεοῦ ἐκ μέσου τοῦ πυρὸς, ἀλλ' ἐσπούδασαν τοῦ μὴ προσθεῖναι αὐτοῖς λόγον. Οὐδὲ γὰρ κατὰ ἀλήθειαν ἔφερον τὸ διαστελλόμενον, καίπερ οὐ μετὰ θυμοῦ κατελθόντος, οὐδὲ μετ' ὀργῆς λαλοῦντος πρὸς αὐτοὺς, ἀλλὰ παρακλήσει πληροφοροῦντος αὐτοὺς, ὅτι αὐτός ἐστι μετ' αὐτῶν. Ἄκουσον οὖν, ἀδελφέ μου, [a] εἰ μετὰ παρακλήσεως οὐκ ἰσχύσαμεν βαστάσαι τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ, ὅτε οὔτε οἱ οὐρανοὶ πυρούμενοι ἐλύθησαν, οὔτε οἱ σαλπίζοντες ἤχησαν καθὼς μέλλει ἡ σάλπιγξ ἐκείνη βοᾶν καὶ ἐξυπνίζειν τοὺς ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένους, οὔτε πῦρ κατακλύζον τὴν οἰκουμένην, οὔτε τι τῶν μελλόντων γίνεσθαι [b] φοβερῶν ἐγένετο· τί ποιήσομεν ὅταν κατέλθῃ μετ' ὀργῆς καὶ θυμοῦ ἀνυποστάτου, καὶ καθίσῃ ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καὶ προσκαλέσωνται τὴν γῆν ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς τοῦ διακρῖναι τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ; Οἴμοι, ποταποὺς δεῖ ὑπάρχειν ἡμᾶς, ὅτε παριστάμεθα γυμνοὶ καὶ τετραχηλισμένοι, μέλλοντες εἰσάγεσθαι εἰς τὸ φρικτὸν βῆμα; οἴμοι, οἴμοι, ποῦ τότε ἡ περπερότης; ποῦ τότε ἡ ἀνδρεία τῆς σαρκός; ποῦ δὲ τὸ κάλλος τὸ ψευδὲς καὶ ἀνωφελές; ποῦ τότε ἡ ἡδυφωνία τῶν ἀνθρώπων; ποῦ τότε ἡ παῤῥησία ἡ ἀναιδὴς καὶ ἀναίσχυντος, ποῦ τότε ὁ καλλωπισμὸς τῶν ἱματίων; ποῦ τότε ἡ ἡδονὴ τῆς ἁμαρτίας ἡ ἀκάθαρτος καὶ μιαρὰ ἀληθῶς; ποῦ τότε οἱ τὴν κόπρον τῶν ἀῤῥένων ἡδονὴν ἡγούμενοι; ποῦ τότε οἱ μετὰ τυμπάνων καὶ μουσικῶν τὸν οἶνον πίνοντες; ποῦ τότε ἡ καταφρόνησις τῶν ἐν ἀφοβίᾳ ζώντων; ποῦ τότε ἡ τρυφὴ καὶ σπατάλη; πάντα γὰρ παρῆλθον καὶ ὡς χαῦνος ἀὴρ διελύθησαν. Ποῦ τότε ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ φιλοκτημοσύνη, καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν ἀσπλαγχνία; ποῦ τότε ἡ ἀπάνθρωπος ὑπερηφανία, ἡ πάντα βδελυσσομένη, καὶ αὐτὴ λογιζομένη εἶναί τι; ποῦ τότε ἡ καινὴ καὶ ματαία ἀνθρωπίνη προκοπὴ καὶ δόξα; ποῦ τότε ἡ δυναστεία καὶ ἡ τυραννίς; ποῦ τότε βασιλεὺς, ποῦ ἄρχων, ποῦ ἡγούμενος; ποῦ οἱ ἐπ' ἐξουσιῶν, οἱ γαυριώμενοι ἐπὶ πλήθει πλούτου, καὶ τοῦ Θεοῦ καταφρονοῦντες; Τότε ἰδόντες οὕτως ἐθαύμασαν, τρόμος ἐπελάβετο αὐτούς· ἐκεῖ ὠδῖνες ὡς τικτούσης, ἐν πνεύματι βιαίῳ συντριβήσονται. Ποῦ

[a] [...]abatur εἰ μὴ τὰ παρακλ.]

[b] [...] Montf. Scripsimus φοβερῶν, et mox ἐγένετο pro ἐγίνετο, et infra καθίσῃ pro καθήσῃ.]

κῶς σκιρτῶν καὶ ἀγαλλόμενος; Καὶ διὰ τί δέ; Ἐπειδὴ καὶ σὺ Μαρία ὑπῆρχες ἕως οὗ τὴν παρθενείαν διεφύλαττες. Ποῖος οὖν κηρὸς πονηρίας συνέτηξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς; ποία σκοτομήνη ἐσκότισέ σε, ὥστε τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ ποιῆσαι μέλη πορνείας; Ὢ τοῦ πένθους· τὴν πορνικὴν δυσωδίαν τῆς παρθενικῆς εὐωδίας προέκρινας; τὸν τῆς ἡδονῆς βόρβορον τῷ μύρῳ κατήλλαξας; Οὐκ ἐμνήσθης τῆς κατανυκτικῆς** πλήρης ὥρας ἐκείνης, ἐν ᾗ συγχαίροντες ἄγγελοι ὁμοῦ τε καὶ ἄνθρωποι εἰς τὸν νυμφῶνά σε τοῦ Χριστοῦ λαμπάδας κατέχοντες προέπεμπον, Δαυιτικὰ ᾄσματα ᾄδοντες, καὶ τὴν πτωχὴν καὶ πένητα νύμφην Χριστοῦ καὶ βασιλίδα πάντες ἐκήρυττον;

Ὢ τίς μὴ πενθήσῃ τὴν βασιλέα καταλείπουσαν, σαπρίᾳ σκωλήκων ἑαυτὴν συνάψασαν, [a] καὶ μεθ' οὗ ἤμελλε συζῆν καὶ συμβασιλεύειν κατεφρόνησε, καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐν γεέννῃ πυρὸς ἐμβάλλεσθαι μέλλοντα ἐπόθησεν; Ἵνα τί τοιοῦτον βόθρον ἑαυτῇ κατώρυξας; Ἀλλὰ τὸ πλάτος σε τῆς ὁδοῦ ἠπάτησε. Ποῖον πλάτος, παρακαλῶ; τί σοι ἐπηγγείλατο ὁ ὁδηγὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ πρόξενος τῆς γεέννης; ποίαν ἀπόλαυσιν βίου ὁ ἀνθρωποκτόνος; οὐκ ἤκουσας, ὦ παρθένε, τοῦ Δεσπότου λέγοντος ἐν Εὐαγγελίοις, Ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃς, τὴν δὲ ψυχήν σου ζημιωθῇς, τί ὠφέλησας; Ἀλλ' ὢ τῆς τυφλότητος, ὢ τῆς ἀνοίας, ὢ τῆς σκοτιώσεως· ἐννόησον, ὦ παρθένε, τὴν ἀπώλειαν· ἐννόησον τίνα μὲν προκρίνεις, τίνα δὲ ἀθετεῖς, τί δέ σοι τὸ χαριζόμενον παρὰ τοῦ ἀπατοῦντος· ῥοπὴν ἡδονῆς ἐν πηλῷ συμπεφυρμένην, καὶ σταγόνα βορβόρου ἐν παρθενικῇ γαστρὶ ὑπὸ ἁμαρτίας μιγνύμενον, καὶ γέενναν πυρὸς, καὶ σκώληκα ἀτελεύτητον ἀπάγουσα. Φρίξον τὴν ἀσχημοσύνην ἐκείνην. Ἆρα γὰρ ταύτην ἡδονὴν ἔστιν εἰπεῖν ἀπόλαυσιν βίου; ἆρα τοῦτο τρυφὴ, τοῦτο πλάτος; τίς αὕτη τῆς μανίας ἡ συγκατάθεσις; Ἀλλὰ νῆφε ἐν πᾶσι καὶ λέγε· οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν. Χαῖρε οὖν πάντοτε, καθὼς γέγραπται· Τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν γνωσθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις· ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ καταστραπτέτω ἐν τῇ καρδίᾳ σου. Μὴ ῥίψασπις γένῃ στρατιώτης, μὴ δειλὸς καὶ ὀκνηρὸς ἐργάτης, μὴ φύγῃς τὸν στέφανον. Ὁ βίος βραχὺς, ἡ δὲ κρίσις μακρά. Πρὸς ταύτην ἀφορῶν, ἀδελφὲ, ὑποφώνει σου τὴν καρδίαν ἅμα τῷ ἁγίῳ, καὶ λέγε· Ἀνδρίζου, καὶ κραταιούσθω ἡ καρδία σου, καὶ ὑπόμεινον τὸν Κύριον· μιμοῦ τὸν Δαυίδ, καὶ μιᾷ λίθου βολῇ κατάρραξον τὸν πολέμιον. Ἑστήκασιν ἄγγελοι θεωροὶ τοῦ βίου σου· Θέατρον γὰρ, φησὶν, ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις· ἐάν σε ἴδωσι νικῶντα, χαίρουσιν ἐπὶ τῷ κατορθώματι· ἐὰν ἡττώμενον, ἀναχωροῦσι στυγνοὶ, γελῶσι δὲ ἐπὶ σοὶ τὰ δαιμόνια. Σπάσαι οὖν ἀντὶ ῥομφαίας τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ· ὁ γὰρ φόβος τοῦ Θεοῦ ὡς μάχαιρα δίστομός ἐστι, συγκόπτων πᾶσαν ἐπιθυμίαν πονηράν.

Λάμβανε οὖν πάντοτε τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, μιμνησκόμενος τὴν ἐσχάτην ἡμέραν διαπαντὸς, ὅτε οἱ

stus quotidie tibi ad latus et ad pectus invisibiliter et mystice exsultabundus erat? Qua vero de causa? Quia tu vel ipsa Maria eras, quamdiu virginitatem servabas. Quænam igitur cera nequitiæ conglutinavit oculos tuos? quæ nox illunis te obtenebravit, ut membra Christi facias membra fornicationis? Proh dolor! fœtorem meretricium virginali suavitati præposuisti? voluptatis lutum cum unguento commutasti? annon compunctione plena recordaris illius horæ, in qua simul lætantes et angeli et homines in nuptialem Christi thalamum lampades tenentes te deduxerunt, Davidicos cantus modulantes, ac te mendicam pauperemque omnes Christi sponsam et reginam prædicarunt?

Eheu! quis non lugeat eam quæ Regem deserit, et vermium putredini se conjungit, atque eum quicum regnatura erat contemsit, atque eum, qui a Rege in gehennam ignis injiciendus erat, concupivit? Quare talem foveam tibi fodisti? At viæ latitudo te decepit. Quæ tandem latitudo? quid tibi promisit dux ille viæ ad perditionem, impulsor ad gehennam? quam vitam beatam pollicitus est homicida ille? nonne audisti, o virgo, Dominum in Evangeliis dicentem : *Si mundum universum lucraris, animæ vero tuæ detrimentum patiaris, quid tibi prodest?* At o cæcitatem! o insipientiam! o hebetudinem! Cogita, o virgo, perniciem : animo concipe, quem præponas, quem recuses, quid tibi offerat deceptor ille : voluptatis paululum luto commixtum, guttas sordium in ventre virginis cum peccato commixtas, gehennam ignis, et vermem immortalem. Exhorresce hanc turpitudinem. Hanccine voluptatem appellare licet, aut vitam beatam, aut delicias? hæccine viæ latitudo? quis iste insaniæ affectus? Sed sobrius esto in omnibus et dicito, Non enim ignoramus cogitationes ejus. Gaude itaque semper, ut scriptum est : *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus* : timor Dei in corde tuo fulgeat. Ne sis miles qui scutum abjecit, ne sis operarius segnis et piger, ne fugias coronam. Vita brevis est, et judicium in longum tempus. Hoc respiciens, frater, cor tuum compella cum viro sancto, et dic : *Viriliter age, et confortetur cor tuum et sustine Dominum* : imitare Davidem, et uno lapidis ictu adversarium confringe. Stant angeli vitæ tuæ spectatores; ait enim : *Spectaculum facti sumus mundo, et angelis et hominibus* : si te victorem viderint, ob res bene gestas lætantur; si victum, mœsti discedunt; dæmonia vero ex adverso rident. Stringe igitur pro gladio timorem Dei : nam timor Dei est sicut gladius anceps, abscindens omnem cupiditatem malam.

Semper igitur assume timorem Dei, in memoria perpetuo retinens diem ultimum, quando cæ-

Matth. 16. 26.
Marc. 8. 36.
Philipp. 4. 5.
Psal. 26. 20.
1. Cor. 4. 9.

[a] [Fort. ἢ μεθ' οὗ. Paulo ante scripsimus σαπρίᾳ pro σαπρίας.]

li igne combusti dissolventur, quando astra ut folia decident, sol autem et luna tenebris obtegentur, nec dabunt lucem suam; quando Filius hominis apparebit et ex cælis descendet in terram, et Virtutes cælorum commovebuntur; quando angelorum erunt decursiones, tubarum invadentium voces; quando ignis in conspectu ejus et transcurrens ut orbem incendat, et in circuitu ejus tempestas valida, terræ motus horrendi, et fulmina qualia numquam fuere, nec futura sunt usque ad diem illum: ita ut ipsæ Virtutes cælorum tremore magno corripiantur. Quales igitur nos esse oportet, fratres mei? qualis timor et qualis horror nos invadet? Animo perpende Israelem in deserto, quomodo non sustinebant turbinem et caliginem vocemque Dei e medio igne loquentis, sed operam dabant ne verbum iis adderet. Revera enim non ferebant quod mandabatur, quamvis Deo non in ira descendente nec cum excandescentia ipsos alloquente, sed corroborante per hanc consolationem, quod ipse cum iis esset. Audi igitur, mi frater, si adventum ejus cum consolatione non potuimus ferre, quando nec cæli igne combusti dissolvebantur, nec tubæ sonabant, ut sonatura est tuba illa, et excitatura eos qui a sæculo discubuerunt, nec ignis terrarum orbem inundabat, nec ullus eorum qui futuri sunt terror invadebat; quid faciemus, quando descendet cum ira et furore intolerabili, et sedebit super solium gloriæ suæ, et advocabunt terram ab ortu solis usque ad occasum, et ab omnibus terræ finibus ad discernendum ejus populum, et retribuendum cuique secundum opera sua? Hei mihi! quales nos esse oportebit, quando adstabimus nudi et expositi, mox ducendi ad horrendum tribunal? hei mihi! hei mihi! Ubi tunc procacitas? ubi tunc carnis fortitudo? ubi pulchritudo falsa et inutilis? ubi tunc vocis humanæ dulcedo? ubi tunc in loquendo fiducia insolens et inverecunda? ubi tunc vestium ornatus? ubi tunc peccati voluptas immunda et vere sordida? ubi tunc ii qui stercus masculorum in deliciis habent? ubi tunc ii qui cum tympanis et instrumentis musicis vinum sorbent? ubi tunc contemtus ille eorum qui sine timore vivunt? ubi tunc luxus et voluptas? Omnia enim transierunt, et ut mollis aer dissoluta sunt. Ubi tunc amor argenti et possessionum, atque inde orta inhumanitas? ubi tunc immanis illa superbia, quæ omnia fastidit, et ipsa aliquid esse videtur? ubi tunc inanis et vana hominum promotio et gloria? ubi tunc imperium et tyrannis? ubi tunc Imperator? ubi princeps? ubi dux? ubi qui in potestate sunt, qui superbiunt in divitiarum copia et Deum contemnunt? Tunc *Videntes sic admirati sunt, tremor apprehendit eos. Ibi dolores ut parturientis, in spiritu vehementi contererentur.* Ubi vero tunc sapientia sa-

Psal. 47. 6.—8.

οὐρανοὶ πυρούμενοι λυθήσονται, ὅταν ἄστρα ὡς φύλλα πεσοῦνται, ἥλιος δὲ καὶ σελήνη σκοτισθήσονται, καὶ οὐ δώσουσι τὸ φέγγος αὐτῶν· ὅταν φανερωθῇ ὁ F Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ κατέλθῃ ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται· ὅταν ἀγγέλων καταδρομαὶ, αἱ φωναὶ τῶν σαλπίγγων ἐπερχομένων, πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ καιόμενον καὶ διατρέχον κατακλύζειν τὴν οἰκουμένην, κύκλῳ αὐτοῦ καταιγὶς σφόδρα, σεισμοὶ φοβεροὶ καὶ κεραυνοὶ, οἳ οὐδέποτε ἐγένοντο οὐδὲ γίνονται ἕως 242 A ἐκείνης τῆς ἡμέρας, ὥστε καὶ αὐτὰς τὰς δυνάμεις τῶν οὐρανῶν τρόμῳ μεγάλῳ συλληφθῆναι. Οὐκοῦν ποταμοὺς δεῖ εἶναι ἡμᾶς, ἀδελφοί μου; ποῖος φόβος καὶ ποία φρίκη λήψεται ἡμᾶς; κατανόησον τὸν Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅτε οὐκ ἴσχυσαν τὸν γνόφον καὶ τὸν ζόφον καὶ τὴν φωνὴν τοῦ λαλοῦντος Θεοῦ ἐκ μέσου τοῦ πυρὸς, ἀλλ' ἐσπούδασαν τοῦ μὴ προσθεῖναι αὐτοῖς λόγον. Οὐδὲ γὰρ κατὰ ἀλήθειαν ἔφερον τὸ διαστελλόμενον, καίπερ οὐ μετὰ θυμοῦ κατελθόντος, οὐδὲ μετ' ὀργῆς λαλοῦντος πρὸς αὐτοὺς, ἀλλὰ παρακλήσει πληροφοροῦντος αὐτοὺς, ὅτι αὐτός ἐστι μετ' αὐτῶν.. Ἄκουσον οὖν, ἀδελφέ μου, [a] εἰ μετὰ παρα- B κλήσεως οὐκ ἰσχύσαμεν βαστάσαι τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ, ὅτε οὔτε οἱ οὐρανοὶ πυρούμενοι ἐλύθησαν, οὔτε οἱ σαλπίζοντες ἤχησαν καθὼς μέλλει ἡ σάλπιγξ ἐκείνη βοᾷν καὶ ἐξυπνίζειν τοὺς ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένους, οὔτε πῦρ κατακλύζον τὴν οἰκουμένην, οὔτε τι τῶν μελλόντων γίνεσθαι [b] φοβερῶν ἐγένετο· τί ποιήσομεν ὅταν κατέλθῃ μετ' ὀργῆς καὶ θυμοῦ ἀνυποστάτου, καὶ καθίσῃ ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καὶ προσκαλέσωνται τὴν γῆν ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς τοῦ διακρῖναι C τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ; Οἴμοι, ποταποὺς δεῖ ὑπάρχειν ἡμᾶς, ὅτε παριστάμεθα γυμνοὶ καὶ τετραχηλισμένοι, μέλλοντες εἰσάγεσθαι εἰς τὸ φρικτὸν βῆμα; οἴμοι, οἴμοι, ποῦ τότε ἡ περπερότης; ποῦ τότε ἡ ἀνδρεία τῆς σαρκός; ποῦ δὲ τὸ κάλλος τὸ ψευδὲς καὶ ἀνωφελές; ποῦ τότε ἡ ἡδυφωνία τῶν ἀνθρώπων; ποῦ τότε ἡ παῤῥησία ἡ ἀναιδὴς καὶ ἀναίσχυντος, ποῦ τότε ὁ καλλωπισμὸς τῶν ἱματίων; ποῦ τότε ἡ ἡδονὴ τῆς ἁμαρτίας ἡ ἀκάθαρτος καὶ μιαρὰ ἀληθῶς; ποῦ τότε οἱ τὴν κόπρον τῶν ἀῤῥένων ἡδονὴν ἡγούμενοι; ποῦ τότε οἱ μετὰ τυμπάνων καὶ μουσικῶν τὸν οἶνον πίνοντες; ποῦ τότε ἡ καταφρόνησις τῶν ἐν ἀφοβίᾳ ζώντων; ποῦ D τότε ἡ. τρυφὴ καὶ σπατάλη; πάντα γὰρ παρῆλθον καὶ ὡς χαῦνος ἀὴρ διελύθησαν. Ποῦ τότε ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ φιλοκτημοσύνη, καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν ἀσπλαγχνία; ποῦ τότε ἡ ἀπάνθρωπος ὑπερηφανία, ἡ πάντα βδελυσσομένη, καὶ αὐτὴ λογιζομένη εἶναί τι; ποῦ τότε ἡ καινὴ καὶ ματαία ἀνθρωπίνη προκοπὴ καὶ δόξα; ποῦ τότε ἡ δυναστεία καὶ ἡ τυραννίς; ποῦ τότε βασιλεὺς, ποῦ ἄρχων, ποῦ ἡγούμενος; ποῦ οἱ ἐπ' ἐξουσιῶν, οἱ γαυριώμενοι ἐπὶ πλήθει πλούτου, καὶ τοῦ E Θεοῦ καταφρονοῦντες; Τότε ἰδόντες οὕτως ἐθαύμασαν, τρόμος ἐπελάβετο αὐτούς· ἐκεῖ ὠδῖνες ὡς τικτούσης, ἐν πνεύματι βιαίῳ συντριβήσονται. Ποῦ

[a] [Legebatur εἰ μὴ τὰ παρακλ.]

[b] [φόβων Montf. Scripsimus φοβερῶν, et mox ἐγένετο pro ἐγίνετο, et infra καθίσῃ pro καθήσῃ.]

τότε ἡ σοφία τῶν σοφῶν; ποῦ τὰ μάταια αὐτῶν πανουργεύματα; Οὐαὶ, οὐαὶ αὐτοῖς, ἐταράχθησαν, ἐσαλεύθησαν ὡς ὁ μεθύων, καὶ πᾶσα ἡ σοφία αὐτῶν κατεπόθη. Ποῦ τότε σοφός; ποῦ τότε γραμματεύς; ποῦ συνζητητὴς τοῦ αἰῶνος τοῦ ματαίου τούτου; Ἀδελφέ μου, ἀναλόγισαι ποταποὺς δεῖ ὑπάρχειν ἡμᾶς, διδόντας λόγον περὶ ὧν ἐπράξαμεν, εἴτε μεγάλων εἴτε μικρῶν· ἕως F γὰρ ἀργοῦ λόγου ἀπολογίαν διδοῦμεν τῷ δικαίῳ κριτῇ· Ποταποὺς οὖν δεῖ εἶναι ἡμᾶς ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ, ἐὰν εὕρωμεν χάριν ἐνώπιον αὐτοῦ: ποία δὲ χαρὰ διαδέξεται ἡμᾶς ἀφοριζομένους ἐκ δεξιῶν τοῦ βασι-245 λέως; ποταποὺς δεῖ εἶναι ἡμᾶς, ὅταν ἀσπάζωνται A ἡμᾶς οἱ ἅγιοι πάντες; Ἐκεῖ ἀσπάζεταί σε Ἀβραὰμ, Ἰσαὰκ, Ἰακὼβ, Νῶε, Ἰὼβ, Δαυὶδ, καὶ οἱ ἅγιοι προφῆται καὶ ἀπόστολοι καὶ μάρτυρες καὶ πάντες οἱ δίκαιοι οἱ τῷ Θεῷ εὐαρεστήσαντες ἐν τῇ ζωῇ τῆς σαρκὸς αὐτῶν, καὶ ὅσους ἀκούεις καὶ θαυμάζεις αὐτῶν τὸν βίον, καὶ ἤθελες ἄρτι θεάσασθαι αὐτοὺς, αὐτοὶ ἐκεῖ ἔρχονται πρὸς σὲ, καὶ περιπτυσσόμενοι * ἀσπάζονταί σε, ἀγαλλιώμενοι ἐπὶ τῇ σῇ σωτηρίᾳ. Ποταποὺς οὖν δεῖ εἶναι ἡμᾶς τότε; ποταπὴν δὲ χαρὰν ἔχειν ἐκείνην τὴν ἀνεκλάλητον, ὅταν εἴπῃ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν μεθ' ἱλαρότητος, Δεῦτε οἱ εὐ- B λογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου; Τότε, Ἀδελφέ μου, λήψῃ τὸ βασίλειον τῆς εὐπρεπείας, καὶ τὸ διάδημα τοῦ κάλλους ἐκ χειρὸς Κυρίου, καὶ λοιπὸν σὺν Χριστῷ βασιλεύσεις· τότε κατακληρονομήσεις ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ, Ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν· τότε λοιπὸν ἀμέριμνος ἔσῃ, μηκέτι πτοούμενος μηδεμίαν πτόησιν. Ἀναλόγισαι, ἀδελφέ μου, οἷόν ἐστι τὸ βασιλεῦσαι ἐν οὐρανῷ. Καθὼς γὰρ προείπομεν, δέξῃ τὸ διάδημα ἐκ C χειρὸς Κυρίου, καὶ βασιλεύσεις τοῦ λοιποῦ σὺν Χριστῷ. Ἀναλόγισαι, ἀδελφέ μου, οἷόν ἐστι τοῦ Θεοῦ τὸ πρόσωπον βλέπειν διαπαντὸς, οἷόν ἐστιν ἔχειν αὐτὸν φωστῆρα. Τότε γὰρ οὐκ ἔσται σοι ὁ ἥλιος ὡς φῶς ἡμέρας, καθὼς φησιν Ἡσαΐας, Οὐδὲ ἀνατολὴ σελήνης φωτιεῖ σοι τὴν νύκτα, ἀλλ' ἔσται σου Κύριος φῶς αἰώνιον, καὶ ὁ Θεὸς δόξα σοι. Ἰδοὺ, ἀδελφέ μου, οἵα χαρὰ ἀπόκειται τοῖς φοβουμένοις τὸν Κύριον, καὶ τοῖς φυλάσσουσι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ. Ἀναλόγισαι δὲ μετὰ ταῦτα καὶ τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν ἀπώλειαν, ὅταν εἰσάγωνται εἰς τὸ βῆμα τὸ φοβερὸν, οἵα αἰσχύνη αὐτοὺς λήψεται ἐνώπιον τοῦ δικαίου κρι- D τοῦ, μὴ ἔχοντες λόγον ἀπολογίας· οἵα ἐντροπὴ λήψεται αὐτοὺς ἀφοριζομένους ἐξ εὐωνύμων τοῦ βασιλέως· οἷον σκότος ἐπιπέσει ἐπ' αὐτοὺς, ὅταν λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ ταράξει αὐτοὺς λέγων, Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· οἴμοι, οἴμοι, οἵαν θλῖψιν καὶ στενοχωρίαν ἕξει τὸ πνεῦμα αὐτῶν, ὅταν γένηται κραυγὴ πάντων λεγόντων· Ἀποστραφήτωσαν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν ᾅδην, πάντα τὰ ἔθνη τὰ ἐπι- E λανθανόμενα τοῦ Θεοῦ; Οἴμοι, οἷός ἐστιν ὁ τόπος, ὅπου ἐστὶν ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, ὁ καλούμενος τάρταρος, ὃν καὶ αὐτὸς ὁ σατανᾶς

pientium? ubi inanes eorum doli? Væ, væ illis! *Turbati sunt et commoti sunt sicut ebrius, et omnis sapientia eorum devorata est. Ubi* tunc *sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor hujus* vani *sæculi?* Mi frater, tecum reputa quales nos esse oporteat, rationem dantes eorum quæ fecimus, sive magna, sive parva: nam vel de otioso verbo rationem daturi sumus coram justo Judice. Quales itaque nos esse oportet in hora illa, si gratiam in conspectu ejus inveniamus? quale vero gaudium invadet nos ad dextram Regis segregatos? quales nos esse oportet cum sancti omnes nos salutant? Ibi te salutat Abraham, Isaac et Jacob, Moyses, Noe, Job, sanctique prophetæ, et apostoli et martyres, ac justi omnes, qui Deo bene placuerunt in vita carnis suæ, et quoscumque audis vitamque ipsorum admiraris, quos etiam conspicere cuperes: ipsi ad te veniunt, et amplectentes te salutant de salute tua exsultantes. Quales itaque tunc nos esse oportet? quale ineffabile gaudium habere, quando Rex iis qui a dextra sunt cum hilaritate dicet: *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi?* Tunc, mi frater, accipies regnum decorum, et diadema formosum de manu Domini, et in posterum cum Christo regnabis: tunc possidebis bona illa, *Quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum:* tunc demum sine sollicitudine eris, non amplius timens ullam animi consternationem. Tecum reputa, mi frater, qualis res sit in cælis regnare: ut enim diximus, accipies diadema e manu Domini, et in posterum regnabis cum Christo. Tecum reputa, mi frater, quale sit vultum Dei perpetuo conspicere, quale sit illum habere pro luminari: tunc enim non erit tibi sol ad lucendum per diem, ut ait Isaias, *Nec splendor lunæ illuminabit te* per noctem; *sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, et Deus in gloriam tuam.* Ecce, mi frater, quale gaudium depositum est pro iis qui timent Dominum et observant mandata ejus. Post hæc autem considera etiam peccatorum perniciem, cum ducuntur ad terribile tribunal, qualis pudor illos invadet coram justo Judice non habentes verbum excusationis; qualis confusio apprehendet eos ad sinistrum Regis segregatos, qualis caligo incidet in eos, quando *Loquetur ad eos in ira sua, et in furore suo conturbabit eos,* dicens, *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus.* Hei mihi! hei mihi! qualem afflictionem et angustiam sentiet ipsorum spiritus, cum clamor fiet omnium dicentium: *Convertantur peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliviscuntur Deum?* Hei mihi, qualis est locus, ubi est *Fletus et stridor dentium,* qui vocatur Tartarus, quem et ipse satanas horret! hei mihi, qualis est in-

Psal. 106. 27. — 1. Cor. 1. 20. — Matth. 25. 34. — 1. Cor. 2. 9. — Isai. 60. 19. — Psal. 2. 5. — Matth. 25. 41. — Psal. 9. 18. — Matth. 25. 30.

* [Scripsimus ἀσπάζονται pro ἀσπάζοντες, et supra delevimus τοῦ ante θεάσασθαι.]

et aures suas obstruxerunt ne audirent, secundum Isaiæ dictum, ne converterentur et sanarentur. His similia alius propheta Jeremias clamabat dicens: *Curavimus Babylonem, et non est sanata;* medela non intravit in illam. Babylon autem explicatur confusio: confusum enim erat genus humanum præ cæcitate. Sed modus curandi ad optimos medicos pertinet, et discipulos exsuperat inveteratorum vulnerum curatio. Sic et unigenitus Filius Dei Jesus Christus, videns hominum impietatem per legem et prophetas non sanatam fuisse, e cælestibus advenit fornicibus, ex sancta Virgine Maria natus, primo quidem per crucem diabolum in fugam convertit; deinde mortem captivam duxit, et per triduanam ipsius resurrectionem iis qui prope et qui procul erant pacem largitus, ad ipsius cognitionem cunctos adduxit. *Ubi est, mors, stimulus tuus?* A Deo est beatitudo. Et hoc conspiciens propheta David dicit: *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Quis potest autem dimittere peccata, nisi solus Deus?* Homines enim cum beatos prædicant homines, nihil juvant, sæpe etiam nocent, sicut ait Isaias propheta: *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, et viam gressuum tuorum dissipant:* hic vero cum beatum dicit, una cum dicto gratiam quoque largitur. Atque dicti probationem accipe. Dixit Dominus Petro (cum discipulos interrogavit, dicens, *Quem me dicunt homines esse?*) *Beatus es, Simon Barjona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cœlis est,* non autem is qui terrenus pater reputatur. Beatitudinem narrasti, profer quoque gratiam cælestis regni. Videsne gratiam verborum subsequentem? Atque nuper in beatitudinibus, quæ nobis recitatæ fuerunt, audivimus earum unamquamque habere gratiam congruentem. Procedamus vero ad præsentis diei festi argumentum. Regis enim terrestris præsentia gaudium ac lætitiam solet adstantibus afferre: Rege vero cælesti huc in terram cælitus adveniente, non solum nos adstantes exsultamus, sed et tota lætatur terra. Si enim sole oriente omne quod subjicitur lucem accipit, orto justitiæ Sole, quomodo non omnis anima illuminabitur in hac nocte lucifera, de qua propheta David per sanctum Spiritum videns, dixit: *Quia tenebræ non obscurabuntur a te, et nox sicut dies illuminabitur;* et rursum, *Sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus.* Viden' ipsum de præsenti nocte loqui? sicut enim tenebræ ejus conspiciuntur oculis carnalibus, ita lumen ejus animæ apparet oculis. O luciferam noctem omni die splendidiorem! Omni quidem diei, huic vero nocti luciferæ nox non succedit: *Nam lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt.* Ne literæ attendas, sed spiritu intellige. Lux est unigenitus Dei Filius, nox vero tenebrarum opera. Cum igitur anima tua

Jer. 51. 9. — 1. Cor. 15. 55. — Psal. 31. 1. — Marc. 2. 7. — Luc. 5. 21. — Isai. 3. 12. — Matth. 16. 13. et 17. — Psal. 138. 11. 12. — Joan. 1. 5.

μὴ εἰδέναι, καὶ τὰ ὦτα αὐτῶν ἔφραξαν τοῦ μὴ ἀκοῦσαι, κατὰ τὸν τοῦ Ἡσαΐου λόγον, ἵνα μὴ ἐπιστραφῶσι καὶ ἰαθῶσι. Τὰ ὅμοια τούτων καὶ ἄλλος προφήτης Ἱερεμίας ἔκραζε λέγων· Ἰατρεύσαμεν τὴν Βαβυλῶνα καὶ οὐκ ἰάθη· οὐκ ἀνέβη ἴασις ἐν αὐτῇ. Βαβυλὼν δὲ ἑρμηνεύεται σύγχυσις· συγκέχυτο γὰρ ἡ ἀνθρωπότης τῇ ἀβλεψίᾳ. Ἀλλ' ὁ μὲν τρόπος ἀρίστων ἰατρῶν· τοὺς μαθητὰς ὑπερβαίνει τῶν χρονίων τραυμάτων ἡ ἰατρεία. Οὕτω καὶ ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁρῶν διὰ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν μὴ ἰαθεῖσαν τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀσέβειαν παραγίνεται ἐξ οὐρανίων ἀψίδων, ἐξ ἁγίας παρθένου [246] Μαρίας τεχθεὶς, πρῶτον μὲν διὰ τοῦ σταυροῦ τὸν διάβολον τροπωσάμενος, δεύτερον δὲ τὸν θάνατον αἰχμαλωτίζων, διὰ δὲ τῆς τριημέρου αὐτοῦ ἀναστάσεως εἰρήνην τοῖς ἐγγὺς καὶ τοῖς μακρὰν χαρισάμενος, πάντας εἰς τὴν ἑαυτοῦ θεογνωσίαν ἐπήγαγε. Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; Παρὰ τοῦ Θεοῦ μακαριότης. Καὶ τοῦτο ἰδὼν ὁ προφήτης Δαυὶδ λέγει· Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι, καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι. Τίς δὲ δυνατὸς ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός; Ἄνθρωποι γὰρ ἀνθρώπους μακαρίζοντες οὐδὲν ὠφελοῦσι, πολλάκις δὲ καὶ βλάπτουσι, καθὼς φησιν ὁ προφήτης Ἡσαΐας· Λαός μου, οἱ μακαρίζοντες ὑμᾶς πλανῶσιν ὑμᾶς, καὶ τὴν τρίβον τῶν ποδῶν ὑμῶν ἐκταράσσουσιν· ὁ δὲ μακαρίζων σὺν τῷ λόγῳ καὶ τὴν χάριν παρέχει. Καὶ λάβε τοῦ λόγου τὴν ἀπόδειξιν. Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Πέτρῳ, ἡνίκα τοὺς μαθητὰς ἠρώτα, λέγων· Τίνα με οἱ ἄνθρωποι λέγουσιν εἶναι; Μακάριος εἶ, Σίμων Βὰρ Ἰωνᾶ, ὅτι Σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ Πατήρ μου ὁ οὐράνιος, οὐχ ὁ νομιζόμενος ἐπίγειος. Εἶπες τὸν μακαρισμὸν, δὸς τὴν χάριν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Εἶδες τὴν χάριν ἑπομένην τῷ λόγῳ; Καὶ ἀρτίως δὲ ἐν τοῖς καταγνωσθεῖσιν ἡμῖν μακαρισμοῖς ἀκηκόαμεν ἕκαστον αὐτῶν τὴν χάριν κατάλληλον ἔχοντα. Ἐπανέλθωμεν δὲ ἐπὶ τὴν προκειμένην τῆς παρούσης ἑορτῆς ὑπόθεσιν. Βασιλέως γὰρ ἐπιγείου παρουσία χαρὰν καὶ εὐφροσύνην τοῖς παροῦσι δωρεῖσθαι εἴωθε· βασιλέως δὲ ἐπουρανίου ἐξ οὐρανῶν ἐπὶ τὴν γῆν παραγινομένου ἐνταῦθα, οὐ μόνον ἡμεῖς οἱ παρόντες ἀγαλλιώμεθα, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ γῆ εὐφραίνεται. Εἰ γὰρ ἡλίου ἀνατέλλοντος πᾶν τὸ ὑποκείμενον φωτίζεται, τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης ἀνατείλαντος, πῶς οὐχὶ πᾶσα ψυχὴ φωτισθήσεται ἐν τῇ φωτοφόρῳ ταύτῃ νυκτὶ, περὶ ἧς ὁ προφήτης Δαυὶδ ἁγίῳ Πνεύματι βλέπων ἔλεγεν· Ὅτι σκότος οὐ σκοτισθήσεται ἀπὸ σοῦ, καὶ νὺξ ὡς ἡμέρα φωτισθήσεται· καὶ πάλιν, Ὡς τὸ σκότος αὐτῆς, οὕτω καὶ τὸ φῶς αὐτῆς. Βλέπεις ὅτι περὶ τῆς παρούσης νυκτὸς διηγεῖται; ὥσπερ γὰρ τὸ σκότος αὐτῆς ὁρᾶται τοῖς τῆς σαρκὸς ὀφθαλμοῖς, οὕτω τὸ φῶς αὐτῆς φαίνεται τοῖς τῆς ψυχῆς ὄμμασιν. Ὦ φωτοφόρου καὶ θαυμαστῆς νυκτὸς πάσης ἡμέρας φωτεινοτέρας. Πᾶσαν μὲν ἡμέραν διαδέχεται νὺξ, αὐτὴν δὲ τὴν φωτοφόρον νύκτα νὺξ οὐ διαδέχεται· τὸ γὰρ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβε. Μὴ τῷ γράμματι πρόσεχε, ἀλλὰ τῷ πνεύματι κατανόει. Φῶς ἐστιν ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Υἱός· νὺξ δὲ τὰ τοῦ σκότους ἔργα. Ὅταν οὖν φωτισθῇς τὴν ἐν σκότει ψυχὴν τῷ παρόντι φωτὶ,

οὐκέτι σκότους ἔργα καταλαμβάνειν σε δύναται· διὰ γὰρ τοῦτο παρεγένετο τὸ φῶς, ἵνα τὸ σκότος φυγαδεύσῃ· παρεγένετο ἡ ζωὴ, ἵνα τὸν θάνατον καταργήσῃ· καὶ πρῶτον ποιμένας δι' ἀγγέλων εὐαγγελίζεται, οὐχ ἵνα τοῖς λόγοις ἀνάθωνται τὰ θαύματα, ἀλλ' ἵνα ἀφορμὴν λαβόντες τῶν λογικῶν προβάτων ποιμένες τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν τοῖς λαοῖς εὐαγγελίσωνται.

Ἐν τῷ ἁγίῳ τόπῳ τῆς Βηθλεὲμ τὴν ὀφειλομένην προσκύνησιν ἀποδοῦναι ἐσπεύσαμεν τῷ πάντων ἡμῶν Δεσπότῃ Θεῷ τῷ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπῆσαι καταξιώσαντι. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐξ οὐρανοῦ καταβὰς, οὐκ ἔρημα τῆς ἑαυτοῦ παρουσίας τὰ ἐκεῖσε καταλείψας· τὸν γὰρ οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ, λέγει Κύριος, φησὶν ὁ Ἡσαΐας· καὶ πάλιν ὁ Δαυὶδ, Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανὸν, σὺ ἐκεῖ εἶ· ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν ᾅδην, πάρει. Οὔπω ἐπὶ γῆς γέγονεν ἐνανθρωπήσας, καὶ ἤδη τὴν ἐν ᾅδῃ παρουσίαν μηνύει ὁ προφήτης. Οὐ μέγα οὖν, εἰ καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῆς πόλεως τὸ μικρὸν τοῦτο διάστημα διανύσαντες ἤλθομεν ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον προσκυνῆσαι. Ἴωμεν πάλιν καὶ πρὸς τὸν Ἰορδάνην ὀψόμενοι τὰ ἐν αὐτῷ τελούμενα μυστήρια, πῶς ἐθεάσατο τὸν ἴδιον Δεσπότην ἡ θάλασσα καὶ ἔφυγεν, Ὁ δὲ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω. Ἴδωμεν πάλιν καὶ τὸν Ἰωάννην βαπτίζοντα τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καὶ τὸν Πατέρα ἄνωθεν μαρτυροῦντα τὴν τοῦ ἰδίου Υἱοῦ παράδοξον συγκατάβασιν, καὶ τὸ συγγενὲς Πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς καταβαῖνον καὶ μένον ἐπὶ τὸν μαρτυρούμενον. Ὦ παραδόξου βασιλέως παράδοξα θαύματα· πῶς ἡ πηλίνη χεὶρ ἁψαμένη τῆς τοῦ παντὸς κόσμου κορυφῆς οὐκ ἐφλέχθη; τίς εἶδεν, ἢ τίς ἤκουσέ ποτε χόρτον πυρὶ προσψαύοντα, καὶ ἐκ τοῦ πυρὸς βλάβην μὴ καταδεχόμενον. Μακάριος γὰρ ὡς ἀληθῶς, καὶ τρισμακάριος ὁ ῥάδαμνος Ζαχαρίου καὶ Ἐλισάβετ. Μακάριοι ἐσμὲν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, ὅτι τοὺς καρποὺς τῆς ἡμετέρας ὀσφύος θεωροῦμεν ἐκλάμποντας ἐκ τῆς ἁγίας κολυμβήθρας, ὥσπερ τινὰς ἀστέρας διαθέοντας τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ὦ Πάτερ καὶ Λόγε καὶ Πνεῦμα, ἡ τρισυπόστατος οὐσία, καὶ δύναμις καὶ θέλησις καὶ ἐνέργεια, ἡμᾶς τοὺς ὁμολογοῦντάς σου τὰς ἀσυγχύτους καὶ ἀδιαιρέτους ὑποστάσεις, ἀξίωσον καὶ τῆς ἐκ δεξιῶν σου στάσεως, ἡνίκα ἔρχῃ ἐξ οὐρανῶν κρῖναι τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ· ὅτι πρέπει σοι δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

in tenebris versans hac luce illuminatur, opera tenebrarum te amplius occupare nequeunt: ideo enim lux accessit, ut tenebras fugaret: vita advenit, ut mortem abroget: et primo pastoribus per angelos evangelium prædicat, non ut miracula sermonibus adjiciant, sed ut occasione sumta pastores rationalium ovium clementiam Dei populis prædicent.

In sacro loco Bethlehem debitam adorationem præstare festinavimus omnium nostrum Domino Deo, qui propter nos humanam naturam assumere dignatus est. Ipse enim in terris visus est, de cælo pro salute nostra descendens, cum loca illa præsentia sua non destituta reliquerit: nam *Cælum et terram ego impleo, dicit Dominus,* (Jer. 23. 24.) dicit Isaias; atque iterum David: *Si ascendero in cælum, tu illic es; si descendero in infernum, ades.* (Psal. 138. 8.) Nondum in terra homo factus fuerat, jamque ejus in inferno adventum propheta indicat. Non magna res est igitur, si nos parvam hanc ab urbe distantiam emensi, ad hunc locum veniamus ut adoremus. Eamus rursum et ad Jordanem mysteria visuri in illo exhibita, quomodo mare vidit et fugit suum Dominum, *Jordanis* vero *conversus est retrorsum.* (Psal. 113. 3.) Videamus iterum Joannem baptizantem illum *Qui tollit peccatum mundi,* (Joan. 1. 29.) ac Patrem desuper testificantem Filii sui stupendam demissionem, et cognatum Spiritum in specie columbæ descendentem et manentem super eum, cui testimonium perhibebatur. O stupendi Regis stupenda miracula! quomodo manus lutea, cum tangeret totius mundi verticem, non est combusta? quis vidit aut quis umquam audivit fœnum igni contiguum, et ab igne damnum non recipiens? Beatus enim revera, ac ter beatus surculus Zachariæ et Elisabetæ. Beati demum et nos sumus, qui lumborum nostrorum fructus e sancto lavacro effulgentes conspicimus, tamquam stellas quasdam plenam percurrentes Ecclesiam. Verum, o Pater, Verbum et Spiritus, trium personarum substantia, et potentia et voluntas et actus, concede nobis, qui inconfusas et indivisas tuas personas confitemur, ut ad dextram tuam stemus, cum e cælis veneris judicare orbem in æquitate. (Act. 17. 31.) Quia tibi convenit gloria, honor, adoratio, Patri et Filio et Spiritui sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum.

XII. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος εἰς τὴν ἁγίαν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν.

Ἐπειδὴ χάριτι Θεοῦ τὸν λόγον τὸν περὶ τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐποιησάμεθα κατὰ τὸν καιρὸν τῆς δεούσης ἡμέρας, ὁμοίως καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως·

XII. *Sancti patris nostri Joannis Chrysostomi sermo in sanctam Assumtionem Servatoris nostri.*

Quandoquidem per gratiam Dei orationem de passione Domini nostri, quo oportuit die, habuimus, et similiter de resurrectione; audite jam hu-

jus quoque orationis historiam. Postquam resurrexerat a mortuis, et apparuerat discipulis, atque cum illis versatus, tactus etiam fuerat, cumque illis manserat per dies quadraginta, venit in montem Olivarum ex adverso Jerosolymorum cum discipulis suis: magna etiam collecta multitudine, ipse Jesus discipulis dixit: [Joan. 20. 21.] *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos. Euntes igitur in universum mundum, baptizate eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*, [Matth. 28. 19. Marc. 16. 15.] in remissionem peccatorum. *Infirmos curate, dæmones ejicite; gratis accepistis, gratis date: benedicite persequentibus vos, benedicite, et nolite maledicere.* [Matth. 10. 8. Luc. 6. 28.] Imitemini Magistrum vestrum. *In hoc cognoscent omnes quod discipuli mei estis*, [Joan. 13. 35.] si eos qui vos odio habent diligatis. Memores estote quot mihi mala intulerint Judæi. Seraphim, cum non possent faciem meam intueri, vultus suos tegunt: Judæi vero in faciem meam inspuerunt, et maxillam colaphis percussere. Manus meæ hominem e terra formarunt, et pulcherrimum mundum condiderunt: illi vero clavis ferreis ligno affixere. Si terram inspiciam, terra tremit et concutitur: illi vero transeuntes et capita moventes, irridebant me. Hæc omnia ab illis passus sum, et iram illis non retribui. An existimatis me non potuisse? parati adstabant angeli dicentes: *Dirumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum:* [Psal. 2. 3.] neque id illis permisi, sed in cruce extensus, infixis manibus, Patrem meum pro illis invocavi dicens: *Pater, ignosce illis; non enim sciunt quid faciunt.* [Luc. 23. 34.] Et hæc propter vos passus sum, ut vobis exemplo essem. Si enim dixissem tantum et non fecissem, incongrua esset doctrina mea: primus rem aggressus sum, ac deinde vobis faciendum injungo. Didi, *Bonus pastor animam suam dat pro ovibus;* [Joan. 10. 11.] et non recusavi mortem, cum sim immortalis: dixi, *Benedicite persequentibus vos, et nolite maledicere;* [Matth. 5. 48.] atque tanta passus a Judæis, non illis maledixi. Omnia feci, omnia peregi, quæ de me a prophetis tradita erant: et ecce *Ascendo ad Patrem meum.* [Joan. 20. 17. et 14. 14.] Sed nolite contristari, *Non relinquam vos orphanos;* sed mittam ad vos Spiritum sanctum Dominum et vivificantem, consubstantialem Patri meo et mihi: *Et ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.* [Matth. 28. 20.] Ut eram a principio cum prophetis, ita etiam ero vobiscum. Ego Moysem e manu Ægyptiorum eripui; ego cum Jesu Filio Nave septem tribus bello vici; ego Eliam e manu Jezabelis liberavi; ego Elisæo duplicem gratiam contuli; ego Davidem e manu Saülis eripui; ego Jeremiam ex lacu profundo evexi; ego Danielem ex faucibus leonum extuli; ego cum tribus pueris in fornace choros duxi, et hos servavi, inimicos vero combussi. Sicut eram cum illis omnibus, ita etiam

E ἀκούσατε λοιπὸν [a] καὶ τοῦ λόγου τὴν ἱστορίαν. Μετὰ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, καὶ φανερωθῆναι τοῖς μαθηταῖς, καὶ συνδιαιτηθῆναι καὶ ψηλαφηθῆναι καὶ συναλισθῆναι ἐπὶ ἡμέρας τεσσαράκοντα, ἦλθεν ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν κατέναντι Ἱερουσαλὴμ μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ πολλοῦ πλήθους συναθροισθέντος, αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἔλεγε· Καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ Πατὴρ, κἀγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς. Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, βαπτίζετε αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· F ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε· δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε· εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ὑμᾶς, εὐλογεῖτε, καὶ μὴ καταρᾶσθε· μιμήσασθε τὸν διδάσκαλον ὑμῶν. Ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν τοὺς μισοῦντας ὑμᾶς ἀγαπᾶτε. 248 A Μνήσθητε ὅσα μοι κακὰ ἐποίησαν οἱ Ἰουδαῖοι. Τὸ πρόσωπόν μου τὰ Σεραφὶμ μὴ δυνάμενα θεωρῆσαι, τὰ ἑαυτῶν καλύπτουσι πρόσωπα· καὶ Ἰουδαῖοι τὸ πρόσωπόν μου ἐνέπτυσαν καὶ τὴν σιαγόνα ἐῤῥάπισαν. Αἱ χεῖρές μου ἐποίησαν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ γῆς καὶ τὸν περικαλλῆ κόσμον ἐδημιούργησαν, κἀκεῖνοι σιδήροις τῷ ξύλῳ προσήλωσαν. Ἐὰν εἰς τὴν γῆν ἐπιβλέψω, ἡ γῆ τρέμει καὶ σείεται· ἐκεῖνοι δὲ παραπορευόμενοι καὶ κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, ἐμυκτήριζόν με. Ταῦτα πάντα ὑπέμεινα παρ' αὐτῶν, καὶ ὀργὴν αὐτοῖς οὐκ ἀνταπέδωκα. Ἢ δοκεῖτε ὅτι οὐκ B ἐδυνάμην; ἕτοιμοι παρειστήκεισαν ἄγγελοι λέγοντες· Διαῤῥήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν, καὶ ἀποῤῥίψωμεν ἀφ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν· καὶ οὐκ ἐπέτρεψα αὐτοῖς, ἀλλὰ ἐπὶ σταυρῷ τανυσθεὶς, καὶ τὰς χεῖρας πεπηγὼς, τὸν Πατέρα μου παρεκάλεσα ὑπὲρ αὐτῶν λέγων, Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσι. Καὶ ταῦτα δι' ὑμᾶς ὑπέμεινα, ἵνα ὑμῖν τύπος γένωμαι. Εἰ γὰρ μόνον ἔλεγον, καὶ οὐκ ἔπραττον, ἀσύστατος μου ἦν ἡ διδασκαλία· πρῶτος ἠρξάμην τοῦ ἔργου τὴν ἐπιχείρησιν, καὶ τότε ὑμῖν προστάττω ποιῆσαι. Εἶ- C πον, ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων, καὶ οὐ παρῃτησάμην τὸν θάνατον ὁ ἀθάνατος· εἶπον, Εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ὑμᾶς καὶ μὴ καταρᾶσθε, καὶ τοσαῦτα παθὼν παρὰ τῶν Ἰουδαίων, οὐ κατηρασάμην αὐτοῖς. Πάντα πεποίηκα, πάντα τετέλεκα τὰ προφητευθέντα περὶ ἐμοῦ, καὶ ἰδοὺ Ἀναβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου. Ἀλλὰ μὴ λυπεῖσθε, Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς· πέμψω δὲ ὑμῖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον καὶ ζωοποιοῦν, τὸ ὁμοούσιον τοῦ Πατρός μου καὶ ἐμοῦ· Καὶ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι D πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Καθὼς ἤμην ἐξ ἀρχῆς μετὰ τῶν προφητῶν, οὕτως ἔσομαι καὶ μεθ' ὑμῶν. Ἐγὼ τὸν Μωϋσῆν ἐκ χειρὸς τῶν Αἰγυπτίων ἀνειλόμην· ἐγὼ μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναυὴ τὰς ἑπτὰ φυλὰς πολεμήσας ἐνίκησα· ἐγὼ τὸν Ἠλίαν ἐκ χειρὸς Ἰεζάβελ ἐῤῥυσάμην· ἐγὼ τῷ Ἐλισσαίῳ διπλῆν χάριν ἐχορήγησα· ἐγὼ τὸν Δαυὶδ ἐκ χειρὸς Σαοὺλ ἐῤῥυσάμην· ἐγὼ τὸν Ἱερεμίαν ἐκ λάκκου βορβόρώδους ἀνειλόμην· ἐγὼ τὸν Δανιὴλ ἐκ στομάτων λεόντων ἐξειλόμην· ἐγὼ μετὰ τῶν τριῶν παίδων ἐν τῇ καμίνῳ ἐχόρευον, καὶ τούτους διέσωσα, καὶ τοὺς ὑπεν-

[a] [Fort. καὶ τούτου τοῦ λόγου.]

αντίους ἐνέπρησα· καθὼς ἤμην μετὰ πάντων ἐκεί- E νων, οὕτως ἔσομαι καὶ μεθ' ὑμῶν. Καὶ ἀναϐλέψας πρὸς τὴν πόλιν Ἱερουσαλὴμ, εἶπον· Ἱερουσαλὴμ, Ἱερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, καὶ λιθοϐολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς σὲ, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις τὰ νοσσία αὐτῆς, καὶ οὐκ ἠθελήσατε. Οὐαὶ τέκνα Ἱερουσαλὴμ, ὅτι ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρός μου, καὶ οὐκ ἐδέξασθέ με, ἀλλὰ τὸν διάϐολον ἐκδέχεσθε τὸν ἀεὶ ἀπατῶντα ὑμᾶς. Διὰ τοῦτο ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος· οὐ μὴ μείνῃ λίθος ἐπὶ λίθον ἐν τῷ ναῷ ὑμῶν· τὴν δόξαν τοῦ ναοῦ ὑμῶν, ἣν εἴχετε, ἰδοὺ δίδωμι τοῖς F πιστεύουσιν εἰς τὸν σταυρόν μου καὶ εἰς τὴν ἀνάστασίν μου. Οὐαὶ ὑμῖν, τέκνα Ἱερουσαλὴμ, Ἰουδαῖοι, ὅτι τὸν τύπον ὑμεῖς εἴχετε ἀπ' ἀρχῆς, καὶ τὴν ἀλήθειαν οὐκ ἐδέξασθε. Ἐγὼ ὑμῖν τὸν τύπον τῆς παρουσίας 249 μου ταύτης ἔδωκα, ἵνα τὸν τύπον ἔχοντες τὴν ἀλή- A θειαν γνωρίσητε· ἔδωκα ὑμῖν τὸν Μωϋσῆν, τὸν νόμον, τὴν ῥάϐδον, τὴν στάμνον τὴν χρυσῆν τὴν ἔχουσαν τὸ μάννα· ὅπου δ' ἂν ὑπῆρχεν ἡ κιϐωτὸς, ἐκεῖ καὶ ἡ δόξα μου ἦν. Ἐπειδὴ δὲ ἀγνώμονες γεγόνατε, καὶ ἐλθόντος μου οὐκ ἐδέξασθέ με, διὰ τοῦτο ἀφαιροῦμαι ἀφ' ὑμῶν τὴν δόξαν καὶ χαρίζομαι τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἀναϐαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου τὸν ἀποστείλαντά με εἰς τὸν κόσμον. Ἀντὶ τοῦ ναοῦ ὑμῶν ἀναστήσω τὴν Ἐκκλησίαν· ἀντὶ τῶν προφητῶν ὧν ἀπέστειλα πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἐθεάσασθε αὐτοὺς, ἀποστελῶ τοὺς μαθητάς μου εἰς τὸν κόσμον κηρύσσειν βάπτισμα μετα- B νοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Ἔδωκα ὑμῖν τὰς πλάκας τῆς διαθήκης, δίδωμι τοῖς ἔθνεσι τὰ εὐαγγέλια τῆς σωτηρίας· ἔδωκα ὑμῖν τὸν νόμον, καὶ ἠθετήσατε αὐτὸν, δίδωμι τοῖς ἔθνεσι τὴν χάριν ἀντὶ τοῦ νόμου· ἔδωκα ὑμῖν τὴν ῥάϐδον τὴν βλαστήσασαν, δίδωμι τοῖς ἔθνεσι τὸν σταυρὸν τὸν ἀνθήσαντα, καὶ ζωὴν τῷ κόσμῳ καρποφορήσαντα· ἔδωκα ὑμῖν τὸ μάννα, καὶ φαγόντες μόσχον ἀντὶ ἐμοῦ προσεκυνήσατε· δίδωμι τοῖς ἔθνεσι τὸν ἄρτον τὸν οὐράνιον, τὸν ἐκ τοῦ οὐρα- C νοῦ καταϐάντα, τουτέστι τὸ σῶμά μου· ἔδωκα ὑμῖν ἐκ πέτρας ἀκροτόμου ὕδωρ, καὶ πίνοντες παρεπικράνατέ με· δίδωμι τοῖς ἔθνεσι τὸ ποτήριον τοῦ αἵματός μου, πίνειν ζωὴν αἰώνιον. Ταῦτα χαρίζομαι τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἀναϐαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου· ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. Ταῦτα εἰπὼν ὁ Κύριος, στραφεὶς πρὸς τὴν μητέρα καὶ παρθένον εἶπεν· Εἰρήνη σοι, μῆτερ γλυκυτάτη· μὴ λυπήθητι ὅτι ἀναϐαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου· οὐ μή σε ἐγκαταλείψω, τὸν φωστῆρα τῆς οἰκουμένης· οὐ μή σε ἐγκαταλείψω, τὸν ναόν μου τὸν ἅγιον· οὐ μή σε ἐγκαταλείψω τὴν μόνην D εὑρεθεῖσαν πιστὴν καὶ ἄδολον ἐνώπιόν μου· οὐ μή σε ἐγκαταλείψω, τὸ μυστήριον πάσης τῆς οἰκουμένης· οὐ μή σε ἐγκαταλείψω, τὸ ἀμάραντον ἄνθος. Μὴ λυποῦ· ἀλλὰ καὶ ὅταν μέλλῃς ἐξέρχεσθαι ἐκ τοῦ βίου, οὐ πέμψω ἀγγέλους ἢ ἀρχαγγέλους, ἀλλ' ἐγὼ αὐτὸς ἔρχομαι καὶ παραλήψομαί σου τὴν ψυχὴν τὴν λαμπροτέραν τοῦ ἡλίου καὶ φωτεινοτέραν τῆς σελήνης. Μὴ λυποῦ, παρθένε, ὅτι ἀναϐαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου· ἔχεις ἀντὶ ἐμοῦ Ἰωάννην τὸν παρθένον καὶ ἐπιστήθιόν μου. Οὐχ ὅταν καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἤμην, ἐκείνῳ σε E παρεθέμην λέγων· Ἰωάννη, Ἴδε ἡ μήτηρ σου; καὶ σοὶ εἶπον, Ἴδε ὁ υἱός σου; Καὶ νῦν ὁ αὐτὸς λόγος εἴρηταί

ero vobiscum. Et ad urbem Jerusalem oculos attollens dixit: *Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina pullos suos, et noluistis?* (Matth. 23. 37. Luc. 13. 34.) Væ filii Jerusalem: quia ego veni in nomine Patris mei, et non accepistis me, sed diabolum accipitis, qui vos semper decipit. Ideo *Relinquetur domus vestra deserta:* (Matth. 23. 38.) non maneat lapis super lapidem in templo vestro: gloriam templi vestri, quam habuistis, ecce trado credentibus in crucem meam, et in resurrectionem meam. Væ vobis, filii Jerusalem Judæi, qui typum habetis a principio, et veritatem non accepistis. Ego vobis figuram hujus meæ præsentiæ dedi, ut figuram habentes veritatem agnoscatis: dedi vobis Moysem, legem, virgam, amphoram auream habentem manna: ubicumque autem erat arca, ibi etiam erat gloria mea. Quoniam vero imprudentes fuistis, ac me venientem non accepistis me, idcirco a vobis gloriam aufero, et gentibus trado, et ascendo ad Patrem meum, qui me in mundum misit. Vice templi vestri erigam Ecclesiam: vice prophetarum, quos ad vos misi, et conspexistis eos, in mundum mittam discipulos meos, prædicare baptisma resipiscentiæ ad remissionem peccatorum. Dedi vobis tabulas fœderis; do gentibus evangelia salutis: dedi vobis legem, et irritam fecistis eam; do gentibus gratiam vice legis: dedi vobis virgam, quæ pullulavit; do gentibus crucem efflorentem, vitamque mundo pro fructu proferentem: dedi vobis manna, et cum edissetis, vitulum pro me adorastis; do gentibus panem cælestem, qui e cælo descendit, id est, corpus meum: dedi vobis e prærupta rupe aquam, et bibentes exacerbavistis me; do gentibus poculum sanguinis mei, ut bibant vitam æternam. Hæc gentibus largior, et *Ascendo ad Patrem meum.* (Joan. 20. 17.) *Ecce relinquitur vobis domus vestra deserta.* (Matth. 23. 38.) Cum hæc dixerat Dominus, conversus ad matrem et virginem dixit: Pax tibi, mater suavissima; ne doleas quia *Ascendo ad Patrem meum:* non te deseram orbis terrarum illuminatricem; non te deseram templum meum sanctum; non te deseram solam fidelem ac fraudis expertem coram me inventam; non te deseram totius orbis mysterium; non te deseram florem incorruptibilem. Ne doleas: quin etiam cum e vita es exitura, non mittam angelos aut archangelos, sed ego veniam ipse, et accipiam animam tuam clariorem sole ac luna lucidiorem. Ne doleas, virgo, quia *Ascendo ad Patrem meum:* habes pro me Joannem, virginem, et socium meum pectoralem. Nonne etiam cum in cruce fui, illi te tradidi, dicens: Joannes, *Ecce mater tua?* tibique dixi, *Ecce filius tuus?* (Joan. 19. 27 26.) Et nunc sermo idem a me ad te pronuntiatur: Pax tibi, mater mea et virgo. Rursus vero discipulis dixit: Pax vobis, fratres: ut vobis præcepi, fa-

cite. Ne itaque tristes sitis, quia *Ascendo ad Patrem meum :* si enim ego non abeam, consolator ad vos non veniet. Ego abeo, et post decem dies mitto consolatorem, sanctum et vivificantem Spiritum. Atque illo hæc dicente, ecce angelorum multitudo circumcinxit eum, et Seraphim obumbrantes et dicentes, *Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus exercituum ; plena* enim sunt cælum et *terra gloria ejus*. Ac statim nebula lucida obtexit montem, et chori prophetarum in monte congregabantur. David autem cum spirituali cithara in medio erat prophetarum omnium ; et Jesum hortans ut in cælum ascenderet, dixit, *Exaltare super cælos, Deus ; et in omnem terram gloria tua*. Et apostolis dixit, *Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est*. Et ecce iis inspicientibus sublatus est, et nebula lucida accepit eum. Atque iterum dicit Dominus discipulis : *Pax vobis : pacem meam do vobis*. Cumque hoc dixerat, non amplius aspiciebatur. Cum autem David cerneret, quod Dominus in cælum ascenderat; iterum delectatus, ac pulsans citharam spiritualem, dixit : *Ascendit Deus in jubilo ; et Dominus in voce tubæ*. Pater desuper acclamans dixit, *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*. Tu es *Filius meus dilectus, in quo mihi complacui ;* tu es agnus meus, tu es *in principio Verbum* meum verum, tu es potentia mea, tu es sapientia mea. Et eo in cælum ascendente, omnes Potestates adorabant illum; seditque e dextris Patris, cum adimplesset omnem œconomiam, consubstantialis Patri exsistens, ejusdem potentiæ, una divinitas, una potestas, Patris et Filii et Spiritus sancti : quam Trinitatem nos fideles adoramus, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

Isai. 6. 3.

Psal. 56. 12. et 98. 5.

Joan. 14. 27.

Psal. 46. 6. et 109 1.

Matth. 3. 17.

μου πρὸς σέ· εἰρήνη σοι, μῆτέρ μου καὶ παρθένε. Πάλιν δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς εἶπεν· εἰρήνη ὑμῖν ἀδελφοί· καθὼς ὑμῖν ἐνετειλάμην, ποιήσατε. Μὴ οὖν λυπεῖσθε διότι ἀναβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου· εἰ μὴ γὰρ ἐγὼ ἀπέλθω, ὁ Παράκλητος πρὸς ὑμᾶς οὐκ ἐλεύσεται· ἐγὼ ὑπάγω, καὶ μετὰ ἡμέρας δέκα πέμπω τὸν F Παράκλητον, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ζωοποιοῦν. Καὶ ταῦτα αὐτοῦ λέγοντος, ἰδοὺ πλῆθος ἀγγέλων περιεκύκλωσεν αὐτὸν, καὶ τὰ Σεραφεὶμ σκιάζοντα καὶ λέγοντα· Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος σαβαώθ· πλήρεις γὰρ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ. Καὶ εὐθέως νεφέλη 250 A φωτεινὴ ἐπεσκίασεν εἰς τὸ ὄρος, καὶ χοροὶ προφητῶν συνήχθησαν ἐν τῷ ὄρει. Μέσος δὲ πάντων τῶν προφητῶν ὁ Δαυὶδ μετὰ τῆς πνευματικῆς κιθάρας ἐτύγχανε καὶ προτρεπόμενος τὸν Ἰησοῦν ἀνελθεῖν εἰς τὸν οὐρανὸν, ἔλεγεν, Ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ὁ Θεὸς, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου. Καὶ τοῖς ἀποστόλοις ἔλεγεν, Ὑψοῦτε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν, καὶ προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὅτι ἅγιόν ἐστι. Καὶ ἰδοὺ βλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη, καὶ νεφέλη φωτεινὴ ὑπέλαβεν αὐτόν. Καὶ πάλιν φησὶ τοῖς μαθηταῖς ὁ Κύ- B ριος, Εἰρήνη ὑμῖν· εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν. Καὶ τοῦτο εἰπὼν, οὐκέτι ἐθεωρεῖτο. Ὅτε δὲ εἶδεν ὁ Δαυὶδ, ὅτι ἀνῆλθεν εἰς τὸν οὐρανὸν ὁ Κύριος, πάλιν εὐφραινόμενος καὶ κρούων τὴν πνευματικὴν κιθάραν ἔλεγεν· Ἀνέβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος. Ἄνωθεν ὁ Πατὴρ προσφωνῶν ἔλεγε, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. Σὺ εἶ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ ηὐδόκησα· σὺ εἶ ὁ ἀμνός μου, σὺ εἶ ὁ ἐν ἀρχῇ Λόγος C μου ὁ ἀληθινὸς, σὺ εἶ ἡ δύναμίς μου, σὺ εἶ ἡ σοφία μου. Καὶ ἀνελθόντος αὐτοῦ εἰς τοὺς οὐρανοὺς, πᾶσαι αἱ δυνάμεις προσεκύνησαν αὐτῷ· καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, πληρώσας πᾶσαν οἰκονομίαν, ὁμοούσιος ὑπάρχων τοῦ Πατρὸς, ὁμοδύναμος, μία θεότης, μία ἐξουσία, Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος· ἣν Τριάδα προσκυνοῦμεν οἱ πιστοὶ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

In Codice Ms. Coisliniano, num. LXXVII, p. 147, homilia sequens habetur. Est autem Codex XI sæculi, multumque discrepat ab apographo v. cl. domini Taylor, qui illam exscripsit ex Codice, ubi magna pars homiliæ in fine desideratur.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου, ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Χρυσοστόμου, ὁμιλία εἰς τὴν λίμνην Γενησαρὲτ, καὶ εἰς τὸν ἅγιον Πέτρον τὸν ἀπόστολον.

Ὅτε διδάσκαλος εὐκλεὴς, τότε μαθητὴς εὐπειθής; τότε μαθητὴς εὔελπις· ὅτε διδάσκαλος πρόθυμος, τότε διδάσκαλος κέρδος καρποῦται· ὅτε μαθητὴς σπουδὴν ἐπιδείξηται, τότε μαθητὴς διδασκάλου τέχνην ἐκδέχεται, ὅτι τὴν διατριβὴν ὡς φίλην ἀσπάζεται. Ἄλλως γὰρ ἀμήχανον διδάσκαλον λάμψαι, εἰ μὴ τοῦ μαθητοῦ τὸν λύχνον ἀρδόμενον εὕροι τῷ τῆς φιλομαθίας ἐλαίῳ· καὶ ἄλλως [a] ἀμήχανον λάμψαι, εἰ μὴ τοὺς ὀχετοὺς τῆς σοφίας ὁ διδάσκαλος πλουσίως ἐκχέῃ. Δεῖται γὰρ δρόμου καὶ σπουδῆς ἑκάτερα τὰ μέρη, καὶ πρὸς τὴν οἰκοδομὴν τῆς βελτιώσεως ἀμφοτέρους τὰ τῆς δυνάμεως συνεισφέρειν· καὶ τὸν μὲν τὴν γλῶτταν ὀξύνειν, τὸν δὲ τὴν ἀκοὴν εὐτρεπίζειν· καὶ τὸν μὲν τὴν διάνοιαν ἀπηρτισμένην ἔχειν, τὸν δὲ τὴν ψυχὴν * γαληνῶσαν παρέχειν. Ταῦτα δὲ οὐ μόνον ἐν τοῖς σωματικοῖς ἀναγκαῖα, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς πνευματικοῖς περισπούδαστα. Ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς σωματικοῖς παιδεύμασιν ἄλλως οὐκ ἐλευθεροῦται σκυτάλης παῖς, εἰ μὴ τοῖς μαθήμασιν ἐπαγρυπνῇ, οὕτω καὶ ἐν τοῖς πνευματικοῖς διδάγμασιν ἄλλως κατακρίσεως οὐκ ἀπαλλάσσεται βροτὸς, εἰ μὴ ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου κατὰ τὸν προφήτην μελετήσῃ ἡμέρας καὶ νυκτός. Ἐπεὶ οὖν ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, καὶ πάντες οἱ παρόντες ἐσμὲν ἐν Χριστῷ συμμαθηταί· ἕνα γὰρ καὶ τὸν αὐτὸν ἔχομεν οἱ πάντες καθηγητὴν καὶ διδάσκαλον τὸν Χριστὸν κατὰ τὸ φάσκον θεῖον ῥητόν· Καὶ ἔσονται πάντες διδακτοὶ Θεοῦ· φέρε καὶ σήμερον τὴν διττὴν ἀκοὴν, τὴν ψυχικὴν φημὶ καὶ τὴν σωματικὴν, εὐρυχωρότερον εὐτρεπίσωμεν εἰς τὴν τοῦ Κυρίου διδασκαλίαν, ὅπως τὸν λόγον ὡς σπόρον δεξάμενοι, δυνηθῶμεν καρποφορῆσαι τὴν τοῦ Κυρίου ἐπιμέλειαν ἐν τριάκοντα, καὶ ἐν ἑξήκοντα, καὶ ἐν ἑκατὸν τὸν τῆς ὑπακοῆς πολύκοκκον στάχυν. Ἤκουες γὰρ ἀρτίως τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ βοῶντος· Ἐμβὰς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς ἓν τῶν πλοίων, ὃ ἦν τοῦ Σίμωνος, ἠρώτησεν αὐτὸν ἐκ τῆς γῆς ἐπαναγαγεῖν ὀλίγον. Καὶ καθίσας ἐδίδασκεν ἐκ τοῦ πλοίου τοὺς ὄχλους.

Εἶδες διδασκάλου θεομήνυτον διδασκαλίαν; εἶδες ὄχλου ἐράσμιον ὄχλησιν; εἶδες μαθητῶν ψυχωφελῆ σπουδήν; εἶδες ἀνθρώπων ἔμμισθον παραμονήν; Μή τις τῶν ἀκουόντων τὸ λόγον τοῦ Θεοῦ ἠκηδίασεν, ἢ

*Sancti patris nostri Joannis Chrysostomi, Archiepiscopi Constantinop., Homilia in stagnum Genesaret, et in S. Petrum Apostolum.**

Quando celebris est magister, tunc discipulus est obsequens, tunc discipulus bonam spem habet: quando magister est alacris, tunc idem magister lucrum percipit: cum discipulus diligentiam exhibet, tunc idem discipulus magistri artem excipit, quando exercitationem ut gratam amplectitur. Alias enim non potest umquam magister enitescere, nisi discipuli lucernam accensam inveniat oleo amoris disciplinæ irrigatam: et alias non potest discipulus splendere, nisi sapientiæ rivos abunde magister effundat. Nam utrique parti cursu opus est et diligentia, et ut melius ædificium construatur, utrumque oportet sua pro virili conferre: ita ut hic quidem linguam acuat, ille vero aures probe adhibeat: et hic quidem intellectum bene instructum habeat, ille vero mentem tranquillam præbeat. Hæc autem non solum in rebus corporeis necessaria sunt, sed etiam in spiritualibus curanda. Sicut enim in corporeis non aliter puer a virga liberatur, quam disciplinis invigilando: ita etiam in doctrinis spiritualibus non aliter a condemnatione absolvitur homo, nisi in lege Domini, ut ait propheta, meditetur die ac nocte. Cum hæc igitur ita se habeant, et omnes hic præsentes simus Christi condiscipuli; unum enim et eumdem habemus omnes institutorem et doctorem Christum secundum illud divinum dictum, ***Et erunt omnes docibiles Dei:*** (Joan. 6. 45.) age hodie quoque duplicem auditum, spiritualem nempe et corporeum, latius apparemus ad doctrinam Domini; ut verbum quasi semen excipientes ex fructuosa illa obsequentiæ spica, possimus fructum proferre vel trigesimum, vel sexagesimum, vel centesimum. Audisti enim modo Lucam evangelistam clamantem: ***Ascendens autem Jesus in unam navim quæ erat Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum. Et sedens docebat de navicula turbas.*** (Luc. 5. 3.)

Vidisti Magistri divinam doctrinam? vidisti turbæ amabilem collectionem? vidisti discipulorum animæ utilem diligentiam? vidisti hominum mercede dignam perseverantiam? Num quis ex audien-

* [Major pars hujus homiliæ recepta est in Eclog. locis infra indicatis.]

[a] [Leg. ἀμήχανον μαθητὴν λάμψαι.]

* [Corr. γαληνιῶσαν.]

tibus verbum Dei affectus est tædio, vel a stagno abiit, vel a monte descendit, vel rogavit dicens ut aliqui præsentium: Cur sermonem extendis, magister? habeo quod agam, exspectat me societas quædam, nondum ad prandium necessaria emi, lavandi tempus præteriit, demum æstus me invasit. Num quis ex præsentibus illo tempore Domino horum quidpiam dixit? Nequaquam profecto. Quare? Quia noverant ipsum bona omnia dicere in tempore suo. Introiisti in ecclesiam Dei, dignus habitus es Christi congressu: nisi dimittaris, ne exeas; si enim ante dimissionem exeas, ut fugitivus viam dirigis. Sex diebus in corporalibus occuparis, et duabus horis in spiritualibus versare. Noli hic contristari, et foras hilaris esse; ne hic nutatio, et foris attentio; noli hic laudare, et foris vituperare. Res Domini apponimus: an vero fabulas loquimur? prophetarum verba legimus: an vero justos fastidimus? apostolorum mentionem habemus: an vero patres nihili facimus? In theatrum sæpe ascendis, et ante dimissionem non descendis; in ecclesiam vero intras, et ante divina mysteria egrederis? Metue illum qui dixit: *Qui contemnit rem, ab illa contemnetur*. Quid ergo dicit Lucas evangelista? *Factum est cum turba irrueret et in Jesum, et ipse stabat secus stagnum Genesaret*. O peritam Domini doctrinam! fluvius secus stagnum stabat; imo vero hominum piscator venit ad stagnum, ut piscium captores caperet. Nihil enim inutile apud Dominum Christum, non locus, non sermo, non ænigma, non suggestus. Quia enim Petrus, Andreas, Jacobus et Joannes in stagno Genesaret piscatoriam artem exercebant, in occultis spem habentes, scissa retia jacientes, cum immenso profundo concertantes, nescientes quorsum vertere se oporteret, furantes magis quam laborantes; inescantes potius, quam suadentes: nam sine fraude piscis non capitur: hos Dominus divino et erroris experte intuitu ad piscium capturam aptos cognoscens, ad stagnum venit ut illos vicissim sagena caperet, non jacto reti usus, sed sermone ad persuadendum opportuno. Et quia supradicti apostoli, naviculis stagnum percursantibus fidentes, non cognoscebant et stagni illius et universorum Dominum; idcirco venit Dominus in stagnum, ut et turbas doceret, et piscatores hamo caperet. Quid ergo dicit evangelista? *Ascendens autem Jesus in unam navim, quæ erat Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum*.

Prov. 13. 13.
Luc. 5. 1.

Vides quomodo in navim ascendit, qui navi non indigebat, ut dominum navis lucraretur. Cur vero Simonem rogat Dominus? Cur? audi cum intelligentia. Simon, ut modo audisti, cum per totam noctem laborasset, et nihil cepisset, re infecta mansit. Gravissime autem rem ferebat,

[a] [εἰσῆλθες.... ὑπ' αὐτοῦ habentur in Eclogis t. 12, p. 489, D, E.]
[b] [Recte Eclogæ οὐκ ἀσχολῇ;]

ἀπέστη τῆς λίμνης, ἢ κατῆλθε τοῦ ὄρους, ἢ ἠρώτα D λέγων καθώς τινες τῶν παρόντων· τί πλατύνεις τὸν λόγον, διδάσκαλε; ἔχω τι διαπράξασθαι, συντυχία με περιμένει, οὐδὲν οὔπω τῶν ἐν τῷ ἀρίστῳ ἠγόρασα, ἡ ὥρα τοῦ λουτροῦ παρῆλθε, λοιπὸν ὁ καύσων συνέχει με. Μή τις τῶν παρόντων κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν εἶπε πρὸς τὸν Δεσπότην τούτων τι; Οὐ μὴν οὐδαμῶς. Διὰ τί; Ὅτι ᾔδεισαν τὸν εἰρηκότα πάντα καλὰ ἐν καιρῷ αὐτῶν.[a] Εἰσῆλθες εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἠξιώθης τῆς τοῦ Χριστοῦ συντυχίας· εἰ μὴ ἀπολυθῇς, μὴ ἐξέλθῃς· ἐὰν γὰρ πρὸ τῆς ἀπολύσεως ἐξέλθῃς, ὡς δραπέτης εὐθύνεις τὴν ὁδόν. Ἓξ ἡμέρας ἐν τοῖς E σωματικοῖς ἀναλίσκεις, καὶ δύο ὥρας ἐν τοῖς πνευματικοῖς [b] ἀσχολεῖ. Μὴ ὧδε δρυμύττου, καὶ ἔξω φαιδρύνου· μὴ ὧδε τὸ νεῦμα, καὶ ἔξω τὸ σκέμμα· μὴ ὧδε ἐπαίνει, καὶ ἔξω λοιδόρει. Τὰ τοῦ Κυρίου παριστῶμεν· μὴ γὰρ μύθους λαλοῦμεν; τὰ τῶν προφητῶν ἀναγινώσκομεν· μὴ γὰρ τοὺς δικαίους βδελυσσόμεθα; τῶν ἀποστόλων μεμνήμεθα· μὴ γὰρ τοὺς πατέρας ἐξουθενοῦμεν; Εἰς θέατρον πολλάκις ἀνέρχῃ, καὶ ἕως τῆς ἀπολύσεως οὐ κατέρχῃ· καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσέρχῃ, καὶ πρὸ τῶν θείων μυστηρίων ἐξέρχῃ; Φοβήθητι F τὸν εἰρηκότα, Ὁ καταφρονῶν πράγματος, καταφρονηθήσεται ὑπ' αὐτοῦ. Τί οὖν ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς φησιν; Ἐγένετο ἐν τῷ τὸν ὄχλον ἐπικεῖσθαι τῷ Ἰησοῦ, καὶ αὐτὸς ἦν ἑστὼς παρὰ τὴν λίμνην Γενησαρέτ. 252 Ὢ τῆς εὐτέχνου τοῦ Κυρίου διδασκαλίας· ὁ ποταμὸς A παρὰ τὴν λίμνην εἱστήκει· μᾶλλον δὲ ὁ τῶν ἀνθρώπων ἁλιεὺς ἦλθε παρὰ τὴν λίμνην, ἵνα τοὺς θηρευτὰς τῶν ἰχθύων θηρεύσῃ. Οὐδὲν γὰρ ἀργὸν παρὰ τῷ Δεσπότῃ Χριστῷ, οὐ τόπος, οὐ λόγος, οὐχ ** ἔνιγμα, οὐ βῆμα. Ἐπειδὴ γὰρ Πέτρος καὶ Ἀνδρέας, Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης ἐπὶ τὴν λίμνην Γενησαρὲτ ἀνίχνευον ἁλιευτικὴν τέχνην μετιόντες, ἐν ἀδήλοις τὴν ἐλπίδα ἔχοντες, διεφθαρμένα δίκτυα χαλῶντες, ἀμετρήτῳ βυθῷ συνερίζοντες, μὴ ἰδόντες πόθεν δεῖ τραπῆναι, B κλέπτοντες μᾶλλον ἢ κάμνοντες, δελεάζοντες ἢ πείθοντες· ἄνευ γὰρ ἀπάτης ἰχθὺς οὐ θηρεύεται· τούτους ὁ Κύριος κατανοήσας τῷ θεϊκῷ καὶ ἀπλανεῖ βλέμματι, ἐπιτηδείους πρὸς τὴν τῶν ἰχθύων ἄγραν ὄντας, παρεγένετο ἐπὶ τὴν λίμνην ἀντισαγηνεῦσαι τούτους, οὐ δικτύῳ βεβαμμένῳ χρώμενος, ἀλλὰ καθηγητικῷ λόγῳ. Καὶ ὅτιπερ οἱ προλεχθέντες ἀπόστολοι ἐπὶ τοῖς λιμνοδρόμοις πλοίοις θαῤῥοῦντες, οὐκ ἐγίνωσκον τὸν τῆς λίμνης καὶ πάντων Δεσπότην· τούτου χάριν παρεγίνετο ὁ Κύριος ἐπὶ τὴν λίμνην, ἵνα τοὺς μὲν ὄχλους διδάξῃ, τοὺς δὲ ἁλιεῖς ἀγκιστρεύσῃ. Τί οὖν ὁ εὐαγ- C γελιστής; *Ἐμβὰς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς ἓν τῶν πλοίων, ὃ ἦν τοῦ Σίμωνος, ἠρώτησεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπαναγαγεῖν ὀλίγον.

Ὁρᾷς πῶς ἐμβαίνει πλοίῳ ὁ μὴ χρῄζων πλοίου, ἵνα τὸν τοῦ πλοίου δεσπότην κερδάνῃ. Διὰ τί δὲ καὶ παρακαλεῖ τὸν Σίμωνα ὁ Κύριος; Διὰ τί; ἄκουε συνετῶς. Ὁ Σίμων, καθὼς ἀρτίως ἤκουες, διὰ πάσης τῆς νυκτὸς κοπιάσας, καὶ μηδὲν ἀνύσας, ἄπρακτος ἔμεινεν. Ἐδυσφόρει δὲ σφόδρα κεναῖς χερσὶν ἀποκλύνων

* [Quæ sequuntur traducta sunt in Eclogg. t. 12, p. 466 — p. 468.]

τὰ δίκτυα, καὶ κόπον κόπῳ συνάπτων, καὶ κέρδος μὴ βλέπων. Τούτου χάριν ὁ Κύριος θεωρήσας τὸν Πέτρον καταστυγνάσαντα, παρακαλεῖ αὐτόν· παρακλήτωρ γὰρ τῶν τεθλιμμένων ἐστί. Μόνον γὰρ εἶδεν ὁ Κύριος τὸν Σίμωνα τεθλιμμένον, καὶ προτρεπτικῷ λόγῳ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν· μικρόν μοι δάνεισον τὸ πλοιάριόν σου, ναῦτα, ὅπως εἰσελθὼν διδάξω καὶ κατηχήσω ὅπερ βλέπεις κατακολουθοῦν μοι πλῆθος· ἐκκλησία γένοιτό μοι τὸ πλοιάριόν σου, ναῦτα· ἄκουσον λόγον Θεοῦ. Μὴ φορτικόν με νομίσῃς· ἦλθον γὰρ βελτιῶσαί σε. Κατάλιπε τὴν σωματικὴν ματαίαν ἐλπίδα καὶ περίβλεψαι τὴν πνευματικὴν μερίδα· μικρόν μοι δάνεισον τὸ πλοιάριόν σου, ναῦτα. Ὁ δὲ Σίμων ἔτι βεβαπτισμένος τῇ λύπῃ τῆς ἀποτυχίας, ἀποκριθεὶς πρὸς τὸν Κύριον ἔφη· πόθεν παραγέγονας, ξενοπρόσωπε ἄνθρωπε; τί μοι δι' ὄχλου γίνῃ; ἄλλην περίβλεψαι [a] τὴν σκάφην, εἴ γε βούλει τὴν λίμνην περιαυλίζεσθαι. Ὁρᾷς με πενθοῦντα, ὡς ἄρτον μὴ εὐποροῦντα, καὶ λόγον Θεοῦ χορηγεῖν ἐπαγγέλλεις; Οὐ περιβλέψομαι πόθεν ἀργύρια δανείσωμαι, ἵνα τὴν πενθεράν μου καὶ τὴν γυναῖκά μου θρέψω, ἀλλά σοι τὸ πλοιάριον ὑποστρώσω, ἵνα καὶ τὴν ἡμέραν ὡς τὴν νύκτα ματαιοπονήσω; Εἰ ἐπιφέρεις ναῦλον, ἐπίβηθι τὸ πλοῖον· εἰ δὲ μὴ βαστάζεις, ἄπελθε, παρακαλῶ· ἐμὲ γὰρ δόσις, οὐ λόγος τρέφει. Ὁ δὲ Κύριος πρὸς τὸν Σίμωνα· μὴ δυσχέραινε, Σίμων· ὄντως ὡς ναύτης λαλεῖς· Θεοῦ λόγος θρεπτικώτερος ἄρτου· θρέψω σε δαψιλῶς· ἄρτος γάρ εἰμι ζωῆς. Μή μου ζημίαν τὴν παρουσίαν ἡγήσῃ· ὅσον ἂν βούλῃ κομίζου· πλουσίου γὰρ πατρὸς εὔπορον τέκνον εἰμί.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Σίμων, καὶ μικρὸν ἱλαρυνθεὶς τῷ προσώπῳ, ἐν τῷ πλοίῳ τὸν Κύριον ὑποδέχεται, κώπαις ἐλαύνων, ἔφη τε πρὸς αὐτόν· μέσον καθέζου, ἄνθρωπε ξένε. Ὡς ἐπιβάτην φέρων διέκειτο, μὴ συνορῶν ὅτι φέρει τὸν τὰ πάντα φέροντα. Ἐμβὰς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ πλοῖον ὃ ἦν τοῦ Σίμωνος, ἠρώτησεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπαναγαγεῖν ὀλίγον. Τοῦ δὲ Σίμωνος ἐπαναγαγόντος τῇ ἐλπίδι τῆς μισθαποληψίας, καθίσας ὁ Ἰησοῦς ἐδίδασκεν ἐκ τοῦ πλοίου τοὺς ὄχλους. Τί δὲ ἐδίδασκεν; Ἀγάπην ἀνυπόκριτον, πίστιν ἀγενδοίαστον, εἰρήνην ἀπανούργευτον, φιλαδελφίαν ἄτμητον, εὐσέβειαν ἀκαπήλευτον, θεογνωσίαν ἀφιλάργυρον, παρθενίαν ἀῤῥύπωτον, ἄσκησιν ἀλύγιστον, συζυγίαν ἄσχιστον· πάντα πόνον ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ὑφίστασθαι, μὴ δειλιᾶν ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι. Ταῦτα τοῦ Κυρίου διδάσκοντος καὶ ἔτι μετὰ προσθήκης λέγοντος, ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν· καὶ πάλιν, ὁ θέλων ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι· καὶ αὖθις, μὴ κτήσασθε χρυσὸν, μὴ ἄργυρον, μὴ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν, μὴ πήραν, μὴ βαλάντιον, μὴ δύο χιτῶνας· ταῦτα τοῦ Κυρίου διδάσκοντος ὁ Σίμων ἀκούων, ὁ δόξας τὸ πλοῖον μεμισθωκέναι τῷ Κυρίῳ, ἤρξατο γογγύζειν καὶ λέγειν ἐν ἑαυτῷ· παρὰ τούτου μισθὸν προσδοκήσομεν λαβεῖν;

lavans retia, et laborem labori addens, lucrumque nullum respiciens. Idcirco Dominus cum videret Petrum in mœstitia, consolatur ipsum: consolator enim afflictorum est. Statim enim ubi vidit Dominus Simonem consternatum, hortatorio sermone dixit ei: Pro tantillo tempore mihi mutuo da navigium tuum, nauta, ut ingressus doceam erudiamque multitudinem, quam me sequentem vides: navigium tuum mihi fiat ecclesia, nauta: audi verbum Dei. Noli me importunum putare: veni enim ut te meliorem reddam. Relinque vanam spem corpoream, spiritualemque portionem circumspice; paululum mihi mutuo da navigium tuum, nauta. Simon vero adhuc immersus in mœstitiam ob frustra susceptum laborem, respondens Domino dixit: Unde ad me venisti, homo peregrine? cur mihi molestus es? aliam circumspice scapham, si vis in stagno commorari. Vides me lugentem, utpote pane indigentem, et verbum Dei te allaturum promittis? Non circumspiciam unde argentum mutuo accipiam, ut socrum et uxorem meam alam; sed tibi navigium substernam, ut die nocteque frustra laborem? Si naulum affers, inscende in naviculam; sin minus, abi obsecro: me enim donum alit, non sermo. Tum Dominus ad Simonem: Ne ægre feras, Simon; vere ut nauta loqueris. Verbum Dei ad alimentum plus quam panis confert: abunde te alam; sum enim panis vitæ. Ne meam præsentiam putes tibi detrimento esse: quantum volueris accipe: divitis enim patris filius sum locuples.

His auditis Simon, ac vultu paulo hilarior, in navicula Dominum excipit, remosque movens dixit illi: In medio sede, homo peregrine. Quasi vectorem ferens affectus erat, nesciens se eum qui fert omnia ferre. Ingressus igitur Jesus in navigium Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum. Simone autem illum ducente spe recipiendæ mercedis, sedens Jesus docebat de navicula turbas. Quid vero docebat? Caritatem sine simulatione, fidem sine dubitatione, pacem sine fraude, fraternum amorem inseparabilem, pietatem non fucatam, Dei cognitionem sine argenti cupidine, virginitatem sine macula, ascesin sine anxietate, conjugium indivisum: omnem laborem pro veritate suscipiendum esse, non timendos esse eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Hæc Domino docente, etiamque alia addente: Qui amat animam suam, perdet eam; ac rursum, Qui vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me; et iterum, Nolite possidere aurum, nec argentum, neque pecuniam in zonis vestris, nec peram, neque sacculum, neque duas tunicas: hæc Domino docente, Simon audiens, qui putabat se navigium mercede conduxisse Domino, murmurare cœpit, et intra se dicere: An ab isto mercedem nos ac-

[a] [Leg. τινὰ σκαφήν.]

cepturos esse sperabimus? in damnum noctis et diei incidi. Quisnam mihi hodie occurrit? Hic de possessionum abjectione disserit, nemine quidpiam habendum esse docens. Fortasse vult me navigium vendere, ut pretium pauperibus distribuam: ab ipsone mercedem me accepturum esse sperem? Hæc Simone apud se ratiocinante, Dominus docendi munus perficit, ut miraculum exhibeat, Simonemque certiorem faciat: labor enim est idiotam verbo persuadere. Deinde cum Dominus sermonem perfecisset, et tota multitudo delectaretur, accedens Simon Domino dixit: Verba quidem tua pulchra sunt, vox tua dulcis, et doctrina tua veneranda; attamen mihi pactum serva; jube mercedem me accipere pro vectura, ut ego quoque cum multitudine gaudens, ad domum meam revertar.

Tum Dominus ad Simonem: Sicut modo audivisti, Simon, mercedem tuam visne accipere? *Duc in altum, et laxate retia vestra in capturam*, et accipe mercedem a me tibi promissam. Simon autem Domino: Iterumne piscabor et retia laxabo ac laborem sustinebo? Utinamne per noctem quidem ea vacuis manibus tetigissem! An vero peritior me es in arte nautica? an aliquid in profundo invisibili possides? Doctor esse potes; an etiam piscium captator? Exi a me; video enim te nihil ferentem. Cur tempus perdo? nonne ab initio hæc tibi testificatus sum? Dominus autem ad Simonem: Noli me ut inopem spectare, Simon, noli manus meas et sinum meum considerare: non in manibus meis, sed in ore meo mercedem tuam fero. Tota nocte laborasti, nihil cepisti: nox enim inopiæ sunt cogitationes Judaicæ. In die gratiæ laxa retia: lux enim boni fructus sunt Christiana obsequia. *Duc in altum, et laxate retia vestra in capturam.* Tunc Simon ad Dominum: Ut modo audivisti, *Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus; in verbo autem tuo laxabo rete. Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam: rumpebatur autem rete.* O res admirandæ! non deest Petro cura: *Rumpebatur rete.* Et Christum circumspiciebat, et pisces perpendebat, remque considerabat. Non potuit pondus attrahere, et adjutores advocabat: *Innuebant* enim, inquit, *sociis, qui erant in alia navi*, ubi erant Jacobus et Joannes, *qui venerant ut adjuvarent eos.* Innuebant, non clamabant nautæ, qui sine clamore et tumultu nihil facere solent. Quare? Quia rei novitas vocem ipsis sustulerat. Quid opus erat ut clamarent, cum satis esset innuere divinum mysterium videntes? Concurrentes autem et illi, qui erant in altera navi, ubi erant Jacobus et Joannes, cœperunt pisces colligere, et quo magis colligebant, tanto magis multiplicabantur. Certabant enim pisces, quis primus mandato Domini obsequeretur: parvi magnos prætercurrebant, medii majores e latere præcedebant, magni supra parvos insiliebant: manus piscatorum non exspectabant,

Luc. 5. 4.

Luc. 5. 5. seqq.

ἐπιζημίᾳ νυχθημερινῷ περιέπεσα· τίς μοι συνήντησε σήμερον; Οὗτος περὶ ἀκτημοσύνης διαλέγεται· μηδένα μηδὲν ἔχειν διδάσκει. Τάχα ἐμὲ θέλει καὶ τὸ πλοῖον πωλῆσαι, ἵνα πτωχοῖς διανέμω· παρ' αὐτοῦ μισθὸν προσδοκῶ λαβεῖν; Ταῦτα τοῦ Σίμωνος διαλεγομένου ἐν ἑαυτῷ πληροῖ τὴν διδασκαλίαν ὁ Κύριος, ἵνα τὴν θαυματουργίαν ἐπιδείξηται, καὶ τὸν Σίμωνα πληροφορήσῃ. Κόπος γάρ ἐστιν ἰδιώτην λόγῳ πεῖσαι ποτέ. Εἶτα τοῦ Κυρίου τὸν λόγον πληρώσαντος, καὶ τοῦ παντὸς πλήθους ἀρεσθέντος, προσελθὼν ὁ Σίμων τῷ Κυρίῳ ἔφη· τὰ μὲν ῥήματά σου καλὰ, καὶ ἡ φωνή σου ἡδεῖα, καὶ ἡ διδασκαλία σου τιμία, ἀλλ' ὅμως ἐμοὶ τὸ τῆς συντάξεως πλήρωσον· κέλευσόν με λαβεῖν τὸν μισθὸν τῆς ναυτιλίας, ὅπως κἀγὼ σὺν τῷ πλήθει χαιρόμενος εἰς τὸν οἶκόν μου ἀπέλθω.

Ὁ δὲ Κύριος πρὸς τὸν Σίμωνα· καθὼς ἀρτίως ἤκουες, τὸν μισθόν σου βούλει λαβεῖν, Σίμων; Ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος, καὶ χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς ἄγραν, καὶ κομίζου τὸν ἐπηγγελμένον σοι παρ' ἐμοῦ μισθόν. Ὁ δὲ Σίμων πρὸς τὸν Κύριον· πάλιν ἁλιεύσω καὶ δίκτυα χαλάσω, καὶ κόπον ὑπομείνω; Εἴθε μηδὲ τὴν νύκτα κεναῖς χερσὶν ἐψηλάφησα. Μὴ γὰρ τεχνικώτερος εἶ τῆς ἐμῆς ναυτιλίας; ἢ κέκτησαί τι ἐν τῷ ἀφανεῖ βυθῷ; Δύνῃ διδάσκαλος εἶναι· μὴ γὰρ καὶ ἰχθύων θηρευτής; Ἔξελθε ἀπ' ἐμοῦ· βλέπω γάρ σε μηδὲν βαστάζοντα. Τί καὶ τὸν καιρὸν ἀπόλλω; οὐ ταῦτα παρὰ τὴν ἀρχὴν ἐμαρτυράμην σοι; Ὁ δὲ Κύριος πρὸς τὸν Σίμωνα· μὴ ὡς ἄπορόν με πρόσεχε, Σίμων· μὴ τὰς χεῖράς μου καὶ τὸν κόλπον μου κατανόει· οὐκ ἐν ταῖς χερσὶν, ἀλλ' ἐν τῷ στόματί μου τὸν μισθόν σου βαστάζω. Πᾶσαν τὴν νύκτα κοπιάσας, οὐδὲν ἔλαβες· νὺξ γὰρ ἀπορίας τὰ Ἰουδαϊκὰ φρονήματα. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς χάριτος τὰ δίκτυα χάλασον· φῶς γὰρ εὐκαρπίας τὰ Χριστιανικὰ πειθαρχήματα. Ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος, καὶ χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς ἄγραν. Τότε ὁ Σίμων πρὸς τὸν Κύριον· καθὼς ἀρτίως ἤκουες, Ἐπιστάτα, δι' ὅλης τῆς νυκτὸς κοπιάσαντες, οὐδὲν ἐλάβομεν, ἐπὶ δὲ τῷ ῥήματί σου χαλάσω τὰ δίκτυα. Καὶ τοῦτο ποιήσαντες, συνέκλεισαν πλῆθος ἰχθύων πολύ· διεῤῥήγνυτο δὲ τὸ δίκτυον. Ὢ τῶν παραδόξων πραγμάτων· οὐ λείπει τῷ Πέτρῳ φροντίς· Διεῤῥήγνυτο τὸ δίκτυον. Καὶ τὸν Χριστὸν περιεβλέπετο, καὶ τοὺς ἰχθύας κατενόει, καὶ τὸ πρᾶγμα ἐνενόει. Οὐκ ἴσχυσε τὸν φόρτον ἑλκύσαι, καὶ βοηθοὺς ἐπεσπάσατο· Ἐνένευον γὰρ, φησὶ, τοῖς μετόχοις τοῖς ἐν τῷ ἑτέρῳ πλοίῳ, ἐν ᾧ ἦν Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, ἐλθόντας συλλαβέσθαι αὐτούς. Ἐνένευον, οὐκ ἔκραζον, οἱ ἄνευ κραυγῆς καὶ θορύβου μηδὲν διαπραττόμενοι ναῦται. Διὰ τί; Ὅτι τὸ ξένον τοῦ πράγματος εἰς ἀφωνίαν αὐτοὺς ἤγειρεν. Τί γὰρ εἶχον κράζειν, εἰ μὴ μόνον ἐννεύειν, ὡς θεῖον μυστήριον δρῶντες; Συνδραμόντες δὲ καὶ οἱ τοῦ ἑτέρου πλοίου, ἔνθα ἦν Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, ἤρξαντο τοὺς ἰχθύας συλλέγειν, καὶ ὅσον συνῆγον, τοσοῦτον ἐπληθύνοντο. Ἔσπευδον γὰρ οἱ ἰχθύες τίς πρῶτος ὑπουργήσει τῷ προστάγματι τοῦ Δεσπότου· οἱ μικροὶ τοὺς μεγάλους παρέτρεχον, οἱ μέσοι τοὺς μείζονας ὑπερεπλεύριζον, οἱ μεγάλοι τοὺς μικροὺς ὑπερήλλοντο· τὰς χεῖρας τῶν

ἁλιέων οὐ περιέμενον, ἑαυτοὺς ἐκυβίστευον ἐπὶ τὸ πλοῖον. Ὁ πυθμὴν τῆς λίμνης οὐκ ἐκινεῖτο, οὐδεὶς τῶν ἰχθύων κάτω μένειν ἠνείχετο· ᾔδεισαν γὰρ τὸν εἰρηκότα· Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἑρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν. Τί οὖν ὁ Σίμων, ὁ δυσὶ πράγμασι περιπεσὼν, ὁ τὴν νύκτα κοπιάσας καὶ μηδὲν πιάσας, καὶ τῇ ἡμέρα ἐπὶ τῷ ῥήματι τοῦ Ἰησοῦ τὰ πάντα θηρεύσας; Ὡς εἶδε τὰ δίκτυα διεῤῥαγότα, καὶ ἄλλους πολλοὺς ἰχθύας ἔξωθεν ἑστῶτας καὶ πρὸς τὸ θηρευθῆναι κεχηνότας, καὶ πόῤῥω τῶν δικτύων μένειν μὴ ἀνεχομένους, ὡς βίαν ὑπομένων, προσέπεσε τῷ Κυρίῳ λέγων· Ἔξελθε ἀπ' ἐμοῦ, Κύριε, ὅτι ἀνὴρ ἁμαρτωλός εἰμι. Ἔγνων λοιπὸν ὅστις εἶ· οὐκ εἶδον ἰχθύων ἄγραν ποτὲ τοιαύτην. Ἔθος, Δέσποτα, τοὺς ἰχθύας τῇ σαγήνῃ ἔνδον ἀποκλείειν· τοὐναντίον δὲ νῦν βλέπω, ἔξωθεν οἱ ἰχθύες τὴν σαγήνην κρατοῦσιν. Ἔξελθε ἀπ' ἐμοῦ, παρακαλῶ. Ἐπίσχες λοιπὸν τὸ θεϊκόν σου πρόσταγμα· κατάλιπε τῇ λίμνῃ κἂν δύο πρὸς γονὴν ἰχθύας· Ἔξελθε ἀπ' ἐμοῦ· οὐ σὲ ἀπωθοῦμαι, ἀλλ' ἐμαυτὸν ταλανίζω. Ἔξελθε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ἀνὴρ ἁμαρτωλός εἰμι, Κύριε. Ὁ δὲ Κύριος πρὸς τὸν Σίμωνα· ἐξέλθω, τοῦ πλοιαρίου σου, Σίμων, ἐξέρχομαι· ἐν σοὶ δὲ εἰσελεύσομαι· τούτου χάριν καὶ παρεγενόμην πρὸς σέ. Θηρεύων γὰρ ἐθηρεύθης· ὃ ποιεῖς, πέπονθας. Σὺ μὲν γὰρ ἀπὸ ζωῆς εἰς θάνατον ἕλκεις· ἐγὼ δὲ ἀπὸ θανάτου εἰς ζωήν. Μὴ φοβοῦ, Σίμων, ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἔσῃ ζωγρῶν. Τὴν λίμνην κατάλιπε, τὴν οἰκουμένην σαγήνευε· τὸν κάλαμον σύνθλασον, καὶ τὸν σταυρὸν εὐτρέπισον· τὴν ** ὁρμαῖαν διάσπασον, καὶ τὴν εὐσέβειαν κήρυξον· ῥῖψον τὸ ἄγκιστρον, καὶ νόσους θεράπευσον· τὰ δίκτυα μίσησον, καὶ τὰς οὐρανίους κλεῖς χάλκευσον· ἔξελθε ἀπὸ τοῦ πλοίου, καὶ εἴσελθε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Μὴ φοβοῦ, Σίμων, ἀπὸ τοῦ· νῦν ἀνθρώπους ἔσῃ ζωγρῶν. Ὢ τῆς τοῦ Κυρίου δυνάμεως· ὢ τῆς τοῦ Πέτρου συνέσεως. Οὐκ εἶπεν ὁ ἁλιευθεὶς ἁλιεὺς, τί τὸ ξένον τῆς τοῦ διδασκάλου παραινέσεως; ἀνθρώπους ζωγρήσω, καὶ ποῖον δίκτυον εὐτρεπίσω; ποῦ δὲ καὶ [a] νίθοντα τὰ ἀνθρωπόθηρα ταῦτα δίκτυα; μὴ ἁρπάζει με λόγος ἀγκιστρεύσας με; Οὐδὲν τούτων εἶπεν ὁ Σίμων, μόνον δὲ ἤκουσεν, εὐθέως ὑπήκουσεν· οὐ τοὺς ἰχθύας ἐπώλησεν, οὐ τῆς εὐπορίας ἐδεήθη, οὐ τῇ γυναικὶ συνετάξατο, οὐκ εἶπε πρὸς τὸν Δεσπότην, σῶσόν μου τὰ μέτρια, Δέσποτα· λογοθετήσω τοὺς συναλλάκτας, μικρὰ ἀναλώματα τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου καταλείψω. Οὐδὲν τούτων ὁ Σίμων ἔφρασεν· Πέτρος γὰρ ἦν τὸ ὅλον. Καὶ ὅτιπερ οὐ μόνον Πέτρος ὑπήκουσε τῷ δεσποτικῷ προστάγματι, ἀλλὰ καὶ Ἀνδρέας, καὶ Ἰάκωβος, καὶ Ἰωάννης· αὗται γάρ εἰσιν αἱ ἀδελφαὶ καὶ πισταὶ δύο ζυγάδες.

se in navigium saltando projiciebant. Stagni fundum non commovebatur, piscis nullus infra manere sustinebat: noverant enim eum qui dixit: *Producant aquæ reptile animæ viventis.* (Gen. 1. 20.) Quid ergo Simon, qui in duos casus inciderat, qui tota nocte laborans nihil ceperat, et in die ad verbum Domini omnia ceperat? Ut vidit retia scissa, et multos alios pisces foris stantes, hiantesque ut caperentur, nec procul a retibus manere sustinentes, quasi vim passus procidit ante Dominum, dicens: *Exi a me, quia homo peccator sum, Domine.* Scio demum quis sis: numquam vidi talem piscium capturam. Mos est, Domine, pisces intra sagenam includere: at contrarium nunc video, pisces foris sagenam occupant. Exi a me, obsecro. Cohibe demum divinum tuum mandatum: relinque stagno duos saltem pisces ad generandum. Exi a me: non te repello, sed me miserum prædico: *Exi a me, quia homo peccator sum, Domine.* Dominus vero Simoni dixit: Exeam, ex navicula tua, Simon, egrediar; in te autem introibo: hac de causa ad te veni. Nam cum caperes, captus es. Quod tu facis, id tu passus es. Sed tu a vita in mortem trahis; ego vero a morte in vitam. *Ne timeas*, Simon: *ex hoc jam homines eris capiens.* (Luc. 5. 10.) Stagnum relinque, orbem sagena cape; calamum confringe, et crucem appara; ..... discerpe, et pietatem prædica; hamum projice, et morbos cura; retia odio habe, et cælestes claves fabrica; ex navi egredere, et intra in Ecclesiam. *Noli timere*, Simon: *ex hoc homines eris capiens.* O Domini potestatem! o Petri prudentiam! Non dixit piscator ille qui captus est: Quam absurda est illa Magistri adhortatio? homines capiam, et quodnam rete apparabo? ubinam texuntur hæc retia homines ut feras capientia? num abripiet me hic sermo hami instar? Nihil horum dixit Simon; tantum audivit, statim obsequutus est: non vendidit pisces, non defuit illi abundantia rerum, non cum uxore rem composuit. Non dixit Domino, Serva mihi saltem mediocria, Domine: componam cum negotiatoribus; parvos sumtus domesticis meis relinquam. Nihil horum Simon dixit: Petrus enim revera erat. Neque Petrus tantum Dominico præcepto obedivit, sed etiam Andreas et Jacobus et Joannes: hæc enim sunt paria duo fidelia amborum fratrum.

Εἶδες τὴν τοῦ Κυρίου πραγματείαν; τίνος χάριν ἐπὶ τὴν λίμνην παρεγένετο; ἵνα τοὺς μὲν ὄχλους διδάξῃ, τοὺς δὲ ἁλιεῖς ἀγκιστρεύσῃ. Ἤκουες οὖν ἀρτίως τοῦ εὐαγγελιστοῦ λέγοντος· Καὶ καταγαγόντες τὰ πλοῖα αὐτῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀφέντες ἅπαντα, ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ. Τί δὲ ὁ Κύριος; δεῖ γὰρ συμπερᾶναι τῷ λόγῳ. Ὡς εἶδε τῶν ἀποστόλων τὴν προθυμίαν, ὅτιπερ ἀφέντες ἅπαντα, ἠκολούθησαν αὐτῷ,

Vidistin' Domini negotiationem? qua de causa in stagnum se contulerit? ut et turbas doceret, et piscatores hamo caperet. Audisti igitur evangelistam dicentem: *Et subductis ad terram navibus, relictis omnibus, sequuti sunt Jesum.* (Luc. 5. 11.) Quid vero Dominus? oportet enim sermoni finem imponere. Ut vidit apostolorum alacritatem, quod relictis omnibus sequuti essent ipsum, ad cura-

[a] [An fort. νήθονται?]

tionem festinat, ne diabolus incredulitatis ansam inveniret : facile namque mutatur humanum genus, et ad contraria eligenda pronum. Dicturi namque erant apostoli Domino, si nullum aliud signum viderent : Num frustra relinquentes facultates nostras sequuti sumus eum ? et concursus piscium alio quodam modo factus est, non ex divino jussu. Ne igitur talibus suspicionibus fœdarentur apostoli, a stagno tantum recessit, et in una vicinarum civitatum, turba concurrente, divinam aperuit medicinam : statimque ex sola voluntate leprosum spoliat, et ejus meloten maculis distinctam a lepra purgat : ut sciret Petrus et qui cum illo erant, non solum vivos pisces obsequi mandatis Domini, sed etiam inanimatum morbum ejus nutu fugari. Audisti modo clamantem leprosum : *Domine, si vis, potes me mundare.* (Luc. 5. 12.) O leprosi scientia pii dogmatis ! orthodoxam ejus mentem maculis non fœdavit pellis illa tota lepræ punctis horrida : extrinsecus repebat morbus, intrinsecus vero locum non reperit : corpus corrodebatur, sed animam ægritudo non attingebat : contumeliosum titulum gestabat, sed non appropinquabat comes lepra : plenus erat lepra, sed odio habebat improbum Oziam : synagoga illum repellebat, sed Ecclesia ipsum amplectebatur : Moyses ipsum contumelia afficiebat, sed Christus sanabat. Hic curatur, et illic curationis dona offerre jubetur. Quare ? Ut Domini Christi amor erga homines nosceretur, et pecuniæ amantium Judæorum cupiditas appareret. Quid igitur leprosus ille, qui prave sentientes omnes confutabat ? *Domine, si vis, potes me mundare.* Non dico, Roga, sed, Cum auctoritate jube : non dico, Precare, sed, Sana. Proprium enim Dei est sua voluntate sanare, non alieno nutu. *Domine, si vis, potes me mundare.* Audivi enim prophetam dicentem : *Deus noster in cælo et in terra omnia quæcumque voluit fecit.* (Psal. 113. 3.) Quoniam igitur omnia ut essent produxisti, ac cælos extendisti sicut pellem, et terram subtus expandisti velut sindonem, et quæ intermedia erant, variis formis exornasti ; tribue quoque mihi naturæ vestimentum, ut legem utpote onerosam declinem, gratiam vero ut hominum amantem glorificem, in Christo Jesu Domino nostro, cum Patre et Spiritu sancto, in sæcula sæculorum. Amen.

ἐπὶ θεραπείαν ἐπείγεται, ἵνα μὴ ὁ διάβολος * ἔκκωμα ἀπιστίας εὕρῃ· εὐμεταμέλητον γὰρ τὸ γένος τὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ πρὸς ἀντιταλάντευσιν ἕτοιμον. Ἔμελλον γὰρ λέγειν οἱ ἀπόστολοι τοῦ Κυρίου, εἰ μηδὲν ἕτερον σημεῖον ἐθεάσαντο· μὴ ἄρα μάτην καταλιπόντες τὴν ὕπαρξιν ἡμῶν ἠκολουθήσαμεν αὐτῷ; καὶ ἡ συνδρομὴ τῶν ἰχθύων κατά τινα τρόπον γεγένηται, οὐχὶ δὲ κατὰ θεῖον κέλευσμα. Ὅπως οὖν μὴ τοιούτοις ° σκεύμασι μολυνθῶσιν οἱ ἀπόστολοι, μόνον ἀπέστη τῆς λίμνης, καὶ ἐν μιᾷ τῶν ἐγγύθεν πόλεων ὄχλου συνδεδραμηκότος θεοθεράπευτον ἰατρεῖον ἀνοίγει, καὶ εὐθὺς θελήματι μόνῳ ἀποδύει τὸν λεπρὸν, καὶ τὴν κατάστικτον αὐτοῦ μηλωτὴν τῆς λέπρας ἐκαθάρισεν· ἵνα γνῷ Πέτρος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, ὅτι οὐ μόνον οἱ ἔμψυχοι ἰχθύες ὑπακούουσι τῷ δεσποτικῷ προστάγματι, ἀλλὰ καὶ τὸ ἄψυχον πάθος τῷ νεύματι αὐτοῦ φυγαδεύεται. Ἤκουες δὲ ἀρτίως βοῶντος τοῦ λεπροῦ· Κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με καθαρίσαι. Ὢ λεπροῦ εὐσεβοῦς δόγματος γνῶσις. Οὐκ ἐσπίλωσεν αὐτοῦ τὴν ὀρθόδοξον γνώμην ἡ ὁλόῤῥυπος τῆς λέπρας δορά· ἔξωθεν ἧρπε τὸ πάθος· ἔνδον γὰρ οὐχ εὗρε νομήν· τὸ σῶμα κατεβόσκετο, τῆς δὲ ψυχῆς οὐχ ἥπτετο· ἐφύβριστον τίτλον ἐβάσταζεν, ἀλλ' οὐκ ἤγγισεν ἡ συνοδοιπόρος· πλήρης ἦν λέπρας, ἀλλ' ἐμίσει τὸν παράνομον Ὀζίαν· ἡ συναγωγὴ αὐτὸν ἀπωθεῖτο, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία αὐτὸν περιεπτύσσετο· ὁ Μωϋσῆς αὐτὸν ὕβριζεν, ἀλλ' ὁ Χριστὸς ἐθεράπευσεν. Ὧδε θεραπεύεται, κἀκεῖ τὰ δῶρα τῆς θεραπείας προσφέρειν κελεύεται. Διὰ τί; Ἵνα καὶ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ τὸ φιλάνθρωπον γνωσθῇ, καὶ τῶν φιλαργύρων Ἰουδαίων τὸ φιλέμπορον φανῇ. Τί οὖν ὁ κακοδόξων ἔλεγχος λεπρός; Κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με καθαρίσαι. Οὐ λέγω, παρακάλεσον, ἀλλ' αὐθέντισον· οὐ λέγω, πρόσευξαι, ἀλλ', ἴασαι. Ἴδιον γὰρ Θεοῦ ἰδίῳ θελήματι θεραπεύειν, οὐχὶ δὲ ἀλλοτρίῳ νεύματι. Κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με καθαρίσαι. Ἤκουσα γὰρ τοῦ προφήτου λέγοντος· Ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ πάντα ὅσα ἠθέλησεν ἐποίησεν. Ἐπεὶ οὖν πάντα θελήσει παρήγαγες εἰς τὸ εἶναι, καὶ οὐρανοὺς μὲν ἐξέτεινας ὡσεὶ δέῤῥιν, γῆν δὲ ὑφήπλωσας ὡς σινδόνα, τὰ μεταξὺ δὲ τούτων πολυμόρφως ἀμφιάσας· ἀπόδος κἀμοὶ τὸ τῆς φύσεως ἱμάτιον, ὅπως τὸν μὲν νόμον ὡς φορτικὸν ἐκκλίνω, τὴν δὲ χάριν ὡς φιλάνθρωπον δοξάσω, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

* [Fort. ἔκκαυμα.]

° [ὑποπτεύμασι? vel σκέμμασι?]

TESTIMONIA VETERUM

DE

SANCTI JOANNIS CHRYSOSTOMI

SCRIPTIS.

MONITUM.

Eadem cautione utendum duxi in referendis veterum scriptis, qui Chrysostomi opera commemorantes, eorum etiam partem non minimam exscripsere, qua usus sum superius in deligendis vitæ ejus scriptoribus. Nam si vitam ejus ut a tot scriptoribus fuse contexitur, si testimonia omnia veterum et patrum de verbo ad verbum retulissem; hæc sane omnia decimum quartum Tomum constituissent, imo vix potuissent uno comprehendi tomo, idque nullo fructu, ut jam supra diximus. Quamobrem ex scriptoribus illis ea tantum referam, quæ aliquam rei, de qua auctores illi agunt, notitiam lectori dare possint. Incipiamque a Photio, qui sæpe Chrysostomi opera et aliquando cum κριτηρίῳ commemorat; imo sæpe multa ex ejus scriptis ad literam refert. Deindeque ordine temporum servato, cæteros scriptores referam qui Chrysostomi opera commemoravere.

Photii vero loca hic cum versione Latina referuntur, illo ordine quo a Savilio edita fuere, *Tom.* VIII, *p.* 177, *et seqq.*

257 A

ΕΚ ΤΩΝ ΦΩΤΙΟΥ.

Ἀνεγνώσθη ἐκ τῶν τοῦ μακαρίου Θεοδωρήτου λόγων, οὓς εἰς τὸν ἐν ἁγίοις Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον συνετάξατο· ὧν ἡμεῖς πέντε τέως εἴδομεν, ἐξ ὧν καί τινας ἐκλογὰς τὰς ὑποτεταγμένας παρεγραψάμεθα.

Ὅτι τῶν πέντε λόγων ὁ πρῶτος ἄλλον πρὸ αὐτοῦ δοκεῖ διαδέχεσθαι, ἢ μέρος αὐτοῦ εἶναι. Πλὴν διαλαμβάνει, ὅθεν τε μετάκλητος εἰς Κωνσταντινούπολιν ἧκε, καὶ ὅπως αὐτῆς ἀρχιερεὺς κατέστη, καὶ ὡς τὴν ἱερωσύνην καὶ ἀρχιερωσύνην εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον ἐπανάγειν ἐπειρᾶτο σπουδῇ πάσῃ· καὶ ὅσα πρὸς Γαΐναν, τοῦτο μὲν ὁ γενναῖος ἐπιστομίζων Ἰωάννης, τοῦτο δὲ ὑπὲρ τῶν κοινῶν τῆς πολιτείας διαπρεσβευόμενος πραγμάτων διεπράξατο· καὶ ὡς φθόνος αὐτῷ τὴν

B

EX PHOTIO.

Legi ex libris B. Theodoreti, quos in sanctum Joannem Chrysostomum scripsit: quorum nos hactenus quinque libros vidimus, unde excerpta sequentia descripsimus. [Edit. Bekker. Cod. 273. p. 507. b.]

Primus ex quinque illis libris vel alium ante illum fuisse indicare, vel pars illius esse videtur. Narrat vero, unde advocatus Constantinopolim venerit, et quomodo hujus civitatis archiepiscopus fuerit constitutus: et quomodo nihil non egerit ut sacerdotium et archiepiscopale munus ad priscum cultum revocaret: et quanta contra Gainam generosus ille Joannes egerit, tum ut illius os obturaret, tum ut apud illum publicam causam ageret:

ac quomodo per invidiam in exsilium Joannes pulsus fuerit. Et alia quædam a sancto viro ad finem usque vitæ peracta recensens, multa, imo plurima, transcurrit. Sequens liber laudes quasdam breviter (nam brevitati studet) persequitur, sic incipiens : « Rursus nobis Joannis memoria. » Qui hunc sequitur etiam liber, encomiorum modum et legem excedit, præcedentes autem libros C antecellit elegantia verborum et sententiarum. Sic autem orditur : « Argumentum quod multiplici ore prædita tuba opus haberet, nunc video in lingua puerili periclitari : et athletæ decus mille artibus descriptum, nunc infirmatur mihi artifici impositum. » Hoc est proœmium : « Alius dum rapitur, illum in auxilium attrahit; alius in judicium ductus, patronum advocat; alius esuriens, cibum postulat; nudus vestem; alius illum exuit; alius lugens consolationem petit; alius in vinculis D clamat et solvi postulat. Attrahit illum alius ad morborum curationem; peregrinus hospitium efflagitat; alius se sistens de debito lamentatur; alius illum arbitrum et pacificatorem domesticarum turbarum accersit : neque ad alium servus confugit, amaram heri indignationem deplorans : vidua clamat, *Miserere;* alia de orbitate lamentatur. Innumeræ patri quotidie accidunt erga singulos et pro singulis mutationes. Rapitur quis, et pa- E tronus est pater : fames excruciat, et ex patrono nutritius efficitur : infirmatur quis, et in medicum nutritius mutatur : in luctum quis incidit, et nosocomii curator solatium affert : instar hospitum cura, et hospitum exceptor est is qui omnia effectus est. Et quid attinet singula dicere? quot temporis momenta vitam ejus emensa sunt (ut ne solum ejus archiepiscopatum commemorem), tan- 286 ta salutarium operum varietas homines in decursu A numquam reliquit. O strenuum militem etiam post mortem! o pugnatorem post sepulturam hostibus formidabilem! o lyram omni harmonia præditam, morte solutam! o tribunalia tanto concinnatore orbata! o salutarem hominibus sagenam in cælum raptam! o arborem in cælum et in terram extensam, et huic corpus, illi animam tradentem! in sepulchro os Ecclesiæ conclusum est. Qualis pietatis ex hominibus oculus raptus est? Non mortuus es, sancte pater, sed ut sol occidisti : non ut mortuum, sed ut nobis absconditum lugemus : non ut mortuum te quærimus, sed ut in cælos translatum. » Talia effert tertius liber.

Liber etiam quartus encomiorum formam reti- B net, laudum initium ducens ex honore paren-

ὑπερορίαν ἐψηφίσατο. Καί τινα τῶν μέχ[ρι] ἱστορῶν τῷ θεσπεσίῳ ἀνδρὶ διηνυσμένων, τ[ὰ] μᾶλλον δὲ τὰ πλεῖστα, παρατρέχει. Ὁ δὲ ἑ[πόμενος λό]γος ἐπαίνους τινὰς ὀλιγοστίχους, καὶ αὐτὸς [βρα]χὺς ὤν, διαπεραίνει, ἀρχόμενος ὧδε· Πάλιν [Ἰω]άννου τὸ μνημόσυνον. Ὁ δὲ μετὰ τοῦτον [ἐγκωμίων] μὲν καὶ αὐτὸς ὑπέρχεται νόμους, διαφέρει δὲ αὐτοῦ τῇ καλλονῇ τῶν τε ῥημάτων καὶ τῶ[ν νοημά]των. Προοιμιάζεται δὲ οὕτω· Πολυστόμου [...]ροῦσαν ὑπόθεσιν σάλπιγγος δεομένην ἐν πα[ιδικῇ] ὁρῶ κινδυνεύουσαν γλώττῃ, καὶ κάλλος ἀθλ[ητοῦ μυ]ρίαις συγγραφόμενον τέχναις ἀσθενεῖ νῦν, εἰ[ς] ἐμοὶ τεχνίτῃ προκείμενον. Τὸ μὲν προοίμι[ον] τον· Ἄλλος αὐτὸν ἕλκει βοηθὸν, ἁρπαζόμεν[ος· ἄλλος] καλεῖ δικαζόμενος σύνδικον· ἄλλος πεινῶν [...] φῆς ἱκετεύει, γυμνὸς ὑπὲρ ἐνδύματος· ἄλ[λος] ἀποδύει· ἄλλος πενθῶν εἰς παράκλησιν δέ[...] ἕτερος ἀπολυθῆναι βοᾷ· ἕλκει τις αὐτὸν [...] νόσων ἐπίσκεψιν· ξένος αἰτεῖ καταγώγιον· [...]ραστὰς χρέος ὀδύρεται· ἄλλος ἐπόπτην κα[ὶ ...]κτην τῶν κατ' οἶκον μεταπέμπεται στάσ[εων ...] δοῦλος πρὸς ἄλλον καταφεύγει, δεσπότου πι[κρὰν ...]φυρόμενος ἀγανάκτησιν· χήρα βοᾷ τὸ, Ἐλέη[σον ...] τὴν ὀρφανίαν ὀδύρεται. Μυρίαι τῷ πατρὶ [...]στην πρὸς ἑκάστους ὑπὲρ ἑκάστου τροπαί. Ἁ[ρπάζε]τις, καὶ συνήγορος ὁ πατήρ· λιμὸς ἐνοχλεῖ, [...]φεὺς ἐκ συνηγόρου γίνεται· νοσεῖ τις, καὶ [...] ὁ τροφεὺς μεταβάλλεται· πένθει τις περι[...] ὁ νοσοκόμος εὑρίσκεται παραμύθιον· ξένω[ν] φροντὶς, καὶ ξενοδόχος ὁ πάντα γεγονὼς ἀναδ[...] Καὶ τί χρὴ καθ' ἕκαστον λέγειν; ὅσα χρό[νος] τὸν ἐκείνου βίον διεμέτρησεν (ἵνα μὴ τὴν ἀρ[χιερωσύ]νην μόνην λέγω), τοσαύτη τοὺς ἀνθρώπους [...]τηρίων ποικιλία προϊοῦσα οὐ διέλιπεν. Ὦ στ[ρατιώτου] καὶ μετὰ τελευτὴν ἀριστέως· ὦ λυπηροῦ τοῖ[ς ...] καὶ μετὰ τάφον ὁπλίτου· ὦ παναρμονίας λ[ύρας ...]λευτῇ λελυμένης· ὦ δικαστηρίων τηλικοῦτο[ν ...]στὴν ἐζημιωμένων· ὦ σωτηρίου τοῖς ἀνθρ[ώποις εἰς] οὐρανὸν ἀναρπασθείσης σαγήνης· ὦ δένδρου [εἰς οὐ]ρανὸν καὶ γῆν μερισθέντος, καὶ τῇ μὲν τὸ σ[ῶμα τῷ] δὲ τὴν ψυχὴν παρασχόντος· ἐν τάφῳ τὸ τῆς [Ἐκκλη]σίας συγκέκλεισται στόμα. Οἷος εὐσεβείας ἐ[...]πων ὀφθαλμὸς ἀνηρπάσθη. Οὐ τέθνηκας, ὦ [...] πάτερ, ἀλλ' ὡς ἥλιος ἔδυς· οὐχ ὡς ἀποθανό[ντα ...]γοῦμεν, ἀλλ' ὡς ἡμῖν κεκρυμμένου· οὐχ ὡς [...] ζητοῦμεν, ἀλλ' ὡς εἰς οὐρανοὺς μεταστάντ[α ...] τοιαῦτα μὲν καὶ ὁ τρίτος λόγος.

Ἐγκωμιαστικοῦ δὲ τύπον καὶ ὁ τέταρτος δι[...] ἐκ τοῦ δεῖν τιμᾶν πατέρας τῶν ἐπαίνων ἀπαρ[...]

ιἰ ταῦτα· Τούτων τῶν ποιμένων εἷς καὶ ὁ ἡ ἄκακος σύνεσις, ὁ πολυόμματος νοῦς, τῆς ῆς ἐμπειρίας ἡ βίβλος, ὁ κηροῦ πρὸς διαλλαστότερος, τὸ πρὸς χαρίσματα πέλαγος, ὁ ις πολεμούντων ἀκέραιος, τῆς Ἐκκλησίας κς· οὐδεὶς ὑποκρίσεως αὐτὸν διελάνθανεν ιν σοι βούλει δείξωμεν τὸν Ἰωάννην πολύ- C ριλοξενίας; καὶ τίς Ἰωάννου φιλοξενώτερος; ρροστασίαις στεῤῥότητος; καὶ τίς αὐτὸν δυκτήδεσεν; ἐκ τῆς περὶ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τίνος ἡ τῆς ψαλμῳδίας τῶν δημοτικῶν μέχρι νῦν εὐρυθμία; Ἀλλὰ τοιαῦτα μὲν καὶ ρος.

bus exhibendo : in quo hæc leguntur : « Horum pastorum unus est Joannes, intellectus sine malitia, mens multis prædita oculis, evangelicæ peritiæ liber, cera mollior ad sedandas discordias, ad charismata pelagus, contra hostium dolos infractus, Ecclesiæ munimentum : nullus hypocriseos serpens ipsum latuit. Unde vis tibi monstremus Joannem admodum honorabilem? ex hospitalitate? quis Joanne magis hospitalis? ex ejus in patrocinio ferendo firmitate? ecqua illum potestas deflexit? a studio in Ecclesiam? cujusnam est illa concinna modulatio psalmorum in hanc usque diem publice instituta? » Sed hæc quidem in hoc libro.

ρεξῆς τοὺς αὐτοὺς μὲν τῶν ἐγκωμίων πλέους, λαμπρότερον δέ πως τὴν τῶν νοημάἐπαγγέλλει. Ἐοίκασι δὲ οὗτοι πάντες οἱ ι μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς ὑπερορίας ἀνακομιδὴν ι. Τοῦ δὲ νῦν λόγου μέρος εἰσὶν αἱ περικο- D ρκειμένων ῥημάτων.

Qui sequitur autem easdem nectit laudum coronas, luculentiorem vero sententiarum vim enuntiat. Videntur autem illi omnes quinque libri post reditum ab exsilio compositi. Hujus vero libri pars sunt excerpta sequentia.

ἡμῖν, ὦ πάτερ, τὴν λύραν τὴν σήν, τὸ σὸν ι εὐφημίαν δάνεισον πλῆκτρον. Εἰ γὰρ καὶ λύθησαν τῷ νόμῳ τῆς φύσεως, ἀλλ' ἡ λύρα τῆς οἰκουμένης ἠχεῖ τῷ δώρῳ τῆς χάριτος. μὲν τῆς ἀθανάτου γλώττης μετάδος· μόνη λῶττα τῶν σῶν κατορθωμάτων ἀξία. Διὰ ννης Ἰωάννην ἀπείληφεν, ὁ πεπαῤῥησιαζηλωτήν, ὁ μετὰ θάνατον ἐλέγχων τὸν ι μετὰ θάνατον, ὁ τῆς ἐρήμου πολίτης τὸν ως σωφρονιστήν. Ἔχεις καὶ ἄλλην πρὸς E λους συγγένειαν. Πρῶτος παρὰ τοῖς ἁμαβίοις θυσιαστήρια ἔπηξας· καὶ μόλις τῶν πηδήσας ὁ βάρβαρος, ἔμαθε γόνυ κάμπτειν, φος ἐξαπλοῦσθαι· καὶ ὁ τοῖς τῶν αἰχμαρωσι μὴ καμπτόμενος, ἔμαθεν ὑπὲρ ἁμαρακρύειν. Καὶ μὴν καὶ τὸν τοξότην Πέρξευσας τῷ κηρύγματι, καὶ σιδηροφοροῦντες ιν ἐκεῖνοι τὸν σταυρωθέντα. Ἐνίκησεν ἡ Χαλδαίων καὶ μάγων μαγγανευτήρια, καὶ ιένη Περσὶς εὐκτηρίους οἴκους ἐβλάστησεν. F εὐσεβοῦς θρησκείας τὰ Βαβυλῶνος ἀλλόσε τοῖς ἀποστόλοις συνέταξεν. Ἔτι παρ' ἑρματα τῆς σῆς γλώττης ἀνθεῖ· κἂν Ἰωάνλέσῃ, πολὺς ὁ ἦχος ἐκκρούεται. Ἡ γὰρ ἐκ- 259 A ἡ λύρα τὸ ἀρχαῖον πλῆκτρον ἐπιγινώσκει, στύλων ἀρχοῦσιν αἱ τοῦ σοῦ ὀνόματος συλεπεν ἡ βασιλὶς πόλις τὰ ἐκ Σηρῶν ὑφάσματυεν· ἐθεώρει τοὺς ἐξ Ἰνδῶν λίθους, καὶ Οὐδὲ τῆς Τύρου τὸ ἀλουργὲς αὐτὴν ἐτερπηλίνην ἐπόθει γλῶτταν, ἀθάνατα διδαοχέουσαν νάματα. Εἶδέ σε καὶ Ἔφεσος ἡ ι νέον Ἰωάννην προσεῖπεν· εἶδε, καὶ εὐαγ-

« Commoda nobis, pater, lyram tuam, et tuum ad te laudandum concede plectrum. Etsi enim ex naturæ lege manus solutæ sunt; at lyra ex dono gratiæ per totum orbem sonat. Illam nobis immortalem linguam concede : sola enim lingua tua par est ad enarranda præclara gesta tua. Propterea Joannes Joannem reliquit, orator intrepidus æmulatorem; qui post mortem reprehendit, eum qui post mortem prædicat; deserti incola cujusvis civitatis doctorem. Habes aliam cum apostolis cognationem. Primus apud Hamaxobios Scythas aras erexisti : et vix ab equis desiliens barbarus didicit genu flectere, et in pavimento extendi : et qui captivorum lacrymis non flectebatur, didicit pro peccatis lacrymari. Quin et sagittarium Persam prædicatione ceu sagitta impetiisti, et ferro armati crucifixum adorant. Vicit lingua tua Chaldæorum et magorum veneficia, et arida Persis orationis domos germinavit : a pio cultu Babylon jam aliena non est. Hæc te apostolis conjunxere. Adhuc apud nos linguæ tuæ semina florent; et si quis Joannem nominet, magnus excitatur sonus. Ecclesiastica enim lyra antiquum plectrum cognoscit, et pro digitis sufficiunt syllabæ nominis tui. Vidit regina urbs Serum vela, et contemsit; vidit Indicos lapides, et despexit; nec Tyriæ purpuræ flos ipsam delectavit : luteam concupivit linguam, immortalia doctrinæ fluenta profundentem. Vidit te antiqua Ephesus, et Joannem novum appellavit : vidit, et evangelici recordata est tonitrui. Hinc, dilecti, fluxus sermonis exasperatur. Sed ne fugiamus asperitatem,

Marc. 3. 17.

ac quomodo per invidiam in exsilium Joannes pulsus fuerit. Et alia quædam a sancto viro ad finem usque vitæ peracta recensens, multa, imo plurima, transcurrit. Sequens liber laudes quasdam breviter (nam brevitati studet) persequitur, sic incipiens : « Rursus nobis Joannis memoria. » Qui hunc sequitur etiam liber, encomiorum modum et legem excedit, præcedentes autem libros antecellit elegantia verborum et sententiarum. Sic autem orditur : « Argumentum quod multiplici ore prædita tuba opus haberet, nunc video in lingua puerili periclitari : et athletæ decus mille artibus descriptum, nunc infirmatur mihi artifici impositum. » Hoc est prooemium : « Alius dum rapitur, illum in auxilium attrahit ; alius in judicium ductus, patronum advocat; alius esuriens, cibum postulat; nudus vestem; alius illum exuit; alius lugens consolationem petit; alius in vinculis clamat et solvi postulat. Attrahit illum alius ad morborum curationem; peregrinus hospitium efflagitat; alius se sistens de debito lamentatur; alius illum arbitrum et pacificatorem domesticarum turbarum accersit : neque ad alium servus confugit, amaram heri indignationem deplorans : vidua clamat, *Miserere ;* alia de orbitate lamentatur. Innumeræ patri quotidie accidunt erga singulos et pro singulis mutationes. Rapitur quis, et patronus est pater : fames excruciat, et ex patrono nutritius efficitur : infirmatur quis, et in medicum nutritius mutatur : in luctum quis incidit, et nosocomii curator solatium affert : instar hospitum cura, et hospitum exceptor est is qui omnia effectus est. Et quid attinet singula dicere? quot temporis momenta vitam ejus emensa sunt (ut ne solum ejus archiepiscopatum commemorem), tanta salutarium operum varietas homines in decursu numquam reliquit. O strenuum militem etiam post mortem! o pugnatorem post sepulturam hostibus formidabilem! o lyram omni harmonia præditam, morte solutam! o tribunalia tanto concinnatore orbata! o salutarem hominibus sagenam in cælum raptam! o arborem in cælum et in terram extensam, et huic corpus, illi animam tradentem! in sepulchro os Ecclesiæ conclusum est. Qualis pietatis ex hominibus oculus raptus est? Non mortuus es, sancte pater, sed ut sol occidisti : non ut mortuum, sed ut nobis absconditum lugemus : non ut mortuum te quærimus, sed ut in cælos translatum. » Talia effert tertius liber.

Liber etiam quartus encomiorum formam retinet, laudum initium ducens ex honore parentum.

ὑπερορίαν ἐψηφίσατο. Καί τινα τῶν μέχρι τέλους ἱστορῶν τῷ θεσπεσίῳ ἀνδρὶ διηνυσμένων, τὰ πολλά, μᾶλλον δὲ τὰ πλεῖστα, παρατρέχει. Ὁ δὲ ἐφεξῆς λόγος ἐπαίνους τινὰς ὀλιγοστίχους, καὶ αὐτὸς ὀλιγόστιχος ὤν, διαπεραίνει, ἀρχόμενος ὧδε· Πάλιν ἡμῖν Ἰωάννου τὸ μνημόσυνον. Ὁ δὲ μετὰ τοῦτον ἐγκωμίων μὲν καὶ αὐτὸς ὑπέρχεται νόμους, διαφέρει δὲ τῶν πρὸ αὐτοῦ τῇ καλλονῇ τῶν τε ῥημάτων καὶ τῶν νοημάτων. Προοιμιάζεται δὲ οὕτω· Πολυστόμου τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν σάλπιγγος δεομένην ἐν παιδικῇ νῦν ὁρῶ κινδυνεύουσαν γλώττῃ, καὶ κάλλος ἀθλητοῦ μυρίαις συγγραφόμενον τέχναις ἀσθενεῖ νῦν, εἰς γραφὴν ἐμοὶ τεχνίτῃ προκείμενον. Τὸ μὲν προοίμιον τοιοῦτον· Ἄλλος αὐτὸν ἕλκει βοηθὸν, ἁρπαζόμενος, ἄλλος καλεῖ δικαζόμενος σύνδικον· ἄλλος πεινῶν ὑπὲρ τροφῆς ἱκετεύει, γυμνὸς ὑπὲρ ἐνδύματος· ἄλλος αὐτὸν ἀποδύει· ἄλλος πενθῶν εἰς παράκλησιν δεῖται· δεσμῶν ἕτερος ἀπολυθῆναι βοᾷ· ἕλκει τις αὐτὸν ἄλλος πρὸς νόσων ἐπίσκεψιν· ξένος αἰτεῖ καταγώγιον· ἕτερος παραστὰς χρέος ὀδύρεται· ἄλλος ἐπόπτην καὶ διαλλάκτην τῶν κατ' οἶκον μεταπέμπεται στάσεων· οὐδὲ δοῦλος πρὸς ἄλλον καταφεύγει, δεσπότου πικρὰν ὀλοφυρόμενος ἀγανάκτησιν· χήρα βοᾷ τὸ, ἐλέησον· ἄλλη τὴν ὀρφανίαν ὀδύρεται. Μυρίαι τῷ πατρὶ καθ' ἑκάστην πρὸς ἑκάστους ὑπὲρ ἑκάστου τροπαί. Ἁρπάζεταί τις, καὶ συνήγορος ὁ πατήρ· λιμὸς ἐνοχλεῖ, καὶ τροφεὺς ἐκ συνηγόρου γίνεται· νοσεῖ τις, καὶ εἰς ἰατρὸν ὁ τροφεὺς μεταβάλλεται· πένθει τις περιπέπτωκε, καὶ ὁ νοσοκόμος εὑρίσκεται παραμύθιον· ξένων ἐπέστη φροντὶς, καὶ ξενοδόχος ὁ πάντα γεγονὼς ἀναδείκνυται. Καὶ τί χρὴ καθ' ἕκαστον λέγειν; ὅσα χρόνου μέρη τὸν ἐκείνου βίον διεμέτρησεν (ἵνα μὴ τὴν ἀρχιερωσύνην μόνην λέγω), τοσαύτη τοὺς ἀνθρώπους ἔργων σωτηρίων ποικιλία προϊοῦσα οὐ διέλιπεν. Ὦ στρατιώτου καὶ μετὰ τελευτὴν ἀριστέως· ὢ λυπηροῦ τοῖς ἐχθροῖς καὶ μετὰ τάφον ὁπλίτου· ὢ παναρμονίας λύρας, τελευτῇ λελυμένης· ὢ δικαστηρίων τηλικοῦτον ῥυθμιστὴν ἐζημιωμένων· ὢ σωτηρίου τοῖς ἀνθρώποις εἰς οὐρανὸν ἀναρπασθείσης σαγήνης· ὢ δένδρου πρὸς οὐρανὸν καὶ γῆν μερισθέντος, καὶ τῇ μὲν τὸ σῶμα, τῷ δὲ τὴν ψυχὴν παρασχόντος· ἐν τάφῳ τὸ τῆς Ἐκκλησίας συγκέκλεισται στόμα. Οἷος εὐσεβείας ἐξ ἀνθρώπων ὀφθαλμὸς ἀνηρπάσθη. Οὐ τέθνηκας, ὦ μακάριε πάτερ, ἀλλ' ὡς ἥλιος ἔδυς· οὐχ ὡς ἀποθανόντος ἀλγοῦμεν, ἀλλ' ὡς ἡμῖν κεκρυμμένου· οὐχ ὡς τεθνεῶτα ζητοῦμεν, ἀλλ' ὡς εἰς οὐρανοὺς μεταστάντα. Ἀλλὰ τοιαῦτα μὲν καὶ ὁ τρίτος λόγος.

Ἐγκωμιαστικοῦ δὲ τύπον καὶ ὁ τέταρτος διασώζει, ἐκ τοῦ δεῖν τιμᾷν πατέρας τῶν ἐπαίνων ἀπαρχόμενος·

οὗ ἐστι καὶ ταῦτα· Τούτων τῶν ποιμένων εἷς καὶ ὁ Ἰωάννης, ἡ ἄκακος σύνεσις, ὁ πολυόμματος νοῦς, τῆς εὐαγγελικῆς ἐμπειρίας ἡ βίβλος, ὁ κηροῦ πρὸς διαλλαγὰς εὐπλαστότερος, τὸ πρὸς χαρίσματα πέλαγος, ὁ πρὸς δόλους πολεμούντων ἀκέραιος, τῆς Ἐκκλησίας ὁ περίβολος· οὐδεὶς ὑποκρίσεως αὐτὸν διελάνθανεν ὄφις. Πόθεν σοι βούλει δείξωμεν τὸν Ἰωάννην πολύτιμον; ἐκ φιλοξενίας; καὶ τίς Ἰωάννου φιλοξενώτερος; ἐκ τῆς ἐν προστασίαις στεῤῥότητος; καὶ τίς αὐτὸν δυναστεία κατήδεσεν; ἐκ τῆς περὶ τὴν Ἐκκλησίαν σπουδῆς; καὶ τίνος ἡ τῆς ψαλμῳδίας τῶν δημοτικῶν ταγμάτων μέχρι νῦν εὐρυθμία; Ἀλλὰ τοιαῦτα μὲν καὶ οὗτος ὁ λόγος.

Ὁ δὲ ἐφεξῆς τοὺς αὐτοὺς μὲν τῶν ἐγκωμίων πλέκει στεφάνους, λαμπρότερον δέ πως τὴν τῶν νοημάτων ἰσχὺν ἀπαγγέλλει. Ἐοίκασι δὲ οὗτοι πάντες οἱ πέντε λόγοι μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς ὑπερορίας ἀνακομιδὴν συντετάχθαι. Τοῦ δὲ νῦν λόγου μέρος εἰσὶν αἱ περικοπαὶ τῶν ὑποκειμένων ῥημάτων.

Χρῆσον ἡμῖν, ὦ πάτερ, τὴν λύραν τὴν σὴν, τὸ σὸν εἰς τὴν σὴν εὐφημίαν δάνεισον πλῆκτρον. Εἰ γὰρ καὶ αἱ χεῖρες ἐλύθησαν τῷ νόμῳ τῆς φύσεως, ἀλλ' ἡ λύρα διὰ πάσης τῆς οἰκουμένης ἠχεῖ τῷ δώρῳ τῆς χάριτος. Ἐκείνης ἡμῖν τῆς ἀθανάτου γλώττης μετάδος· μόνη γὰρ ἡ σὴ γλῶττα τῶν σῶν κατορθωμάτων ἀξία. Διὰ ταῦτα Ἰωάννης Ἰωάννην ἀπείληφεν, ὁ πεπαῤῥησιασμένος τὸν ζηλωτὴν, ὁ μετὰ θάνατον ἐλέγχων τὸν κηρύττοντα μετὰ θάνατον, ὁ τῆς ἐρήμου πολίτης τὸν πάσης πόλεως σωφρονιστήν. Ἔχεις καὶ ἄλλην πρὸς τοὺς ἀποστόλους συγγένειαν. Πρῶτος παρὰ τοῖς ἁμαξοβίοις Σκύθαις θυσιαστήρια ἔπηξας· καὶ μόλις τῶν ἵππων ἀποπηδήσας ὁ βάρβαρος, ἔμαθε γόνυ κάμπτειν, καὶ εἰς ἔδαφος ἐξαπλοῦσθαι· καὶ ὁ τοῖς τῶν αἰχμαλώτων δάκρυσι μὴ καμπτόμενος, ἔμαθεν ὑπὲρ ἁμαρτημάτων δακρύειν. Καὶ μὴν καὶ τὸν τοξότην Πέρσην ἀντετόξευσας τῷ κηρύγματι, καὶ σιδηροφοροῦντες προσκυνοῦσιν ἐκεῖνοι τὸν σταυρωθέντα. Ἐνίκησεν ἡ σὴ γλῶττα Χαλδαίων καὶ μάγων μαγγανευτήρια, καὶ ἡ κεχερσωμένη Περσὶς εὐκτηρίους οἴκους ἐβλάστησεν. Οὐκέτι τῆς εὐσεβοῦς θρησκείας τὰ Βαβυλῶνος ἀλλότρια. Ταῦτά σε τοῖς ἀποστόλοις συνέταξεν. Ἔτι παρ' ἡμῖν τὰ σπέρματα τῆς σῆς γλώττης ἀνθεῖ· κἂν Ἰωάννην τις ὀνομάσῃ, πολὺς ὁ ἦχος ἐκκρούεται. Ἡ γὰρ ἐκκλησιαστικὴ λύρα τὸ ἀρχαῖον πλῆκτρον ἐπιγινώσκει, καὶ ἀντὶ δακτύλων ἀρκοῦσιν αἱ τοῦ σοῦ ὀνόματος συλλαβαί. Ἔβλεπεν ἡ βασιλὶς πόλις τὰ ἐκ Σηρῶν ὑφάσματα, καὶ διέπτυεν· ἐθεώρει τοὺς ἐξ Ἰνδῶν λίθους, καὶ κατεφρόνει. Οὐδὲ τῆς Τύρου τὸ ἁλουργὲς αὐτὴν ἔτερπεν ἄνθος· πηλίνην ἐπόθει γλῶτταν, ἀθάνατα διδασκαλίας προχέουσαν νάματα. Εἶδέ σε καὶ Ἔφεσος ἡ ἀρχαία, καὶ νέον Ἰωάννην προσεῖπεν· εἶδε, καὶ εὐαγ-

bus exhibendo : in quo hæc leguntur : « Horum pastorum unus est Joannes, intellectus sine malitia, mens multis prædita oculis, evangelicæ peritiæ liber, cera mollior ad sedandas discordias, ad charismata pelagus, contra hostium dolos infractus, Ecclesiæ munimentum : nullus hypocriseos serpens ipsum latuit. Unde vis tibi monstremus Joannem admodum honorabilem? ex hospitalitate? quis Joanne magis hospitalis? ex ejus in patrocinio ferendo firmitate? ecqua illum potestas deflexit? a studio in Ecclesiam? cujusnam est illa concinna modulatio psalmorum in hanc usque diem publice instituta? » Sed hæc quidem in hoc libro.

Qui sequitur autem easdem nectit laudum coronas, luculentiorem vero sententiarum vim enuntiat. Videntur autem illi omnes quinque libri post reditum ab exsilio compositi. Hujus vero libri pars sunt excerpta sequentia.

« Commoda nobis, pater, lyram tuam, et tuum ad te laudandum concede plectrum. Etsi enim ex naturæ lege manus solutæ sunt; at lyra ex dono gratiæ per totum orbem sonat. Illam nobis immortalem linguam concede : sola enim lingua tua par est ad enarranda præclara gesta tua. Propterea Joannes Joannem reliquit, orator intrepidus æmulatorem; qui post mortem reprehendit, eum qui post mortem prædicat; deserti incola cujusvis civitatis doctorem. Habes aliam cum apostolis cognationem. Primus apud Hamaxobios Scythas aras erexisti : et vix ab equis desiliens barbarus didicit genu flectere, et in pavimento extendi : et qui captivorum lacrymis non flectebatur, didicit pro peccatis lacrymari. Quin et sagittarium Persam prædicatione ceu sagitta impetiisti, et ferro armati crucifixum adorant. Vicit lingua tua Chaldæorum et magorum veneficia, et arida Persis orationis domos germinavit : a pio cultu Babylon jam aliena non est. Hæc te apostolis conjunxere. Adhuc apud nos linguæ tuæ semina florent; et si quis Joannem nominet, magnus excitatur sonus. Ecclesiastica enim lyra antiquum plectrum cognoscit, et pro digitis sufficiunt syllabæ nominis tui. Vidit regina urbs Serum vela, et contemsit; vidit Indicos lapides, et despexit; nec Tyriæ purpuræ flos ipsam delectavit : luteam concupivit linguam, immortalia doctrinæ fluenta profundentem. Vidit te antiqua Ephesus, et Joannem novum appellavit : vidit, et evangelici recordata est tonitrui. Hinc, dilecti, fluxus sermonis exasperatur. Sed ne fugiamus asperitatem,

Marc. 3. 17.

njuste accusantur et cruciantur propter Deum, qui mala patiuntur, et humanam gloriam ut Abraham calcant. Nam ille regibus Gomorrhæ et Sodomorum equitatum omnem dantibus et honorem exhibentibus, quod uxores et filios suos a captivitate liberasset, respuit honorem ipsorum, nolens laborum mercedem ab hominibus accipere. Ideo dignus habitus est, qui a Deo audiret, *Merces tua copiosa.*»

Gen. 14. 21.

τῶν συχοφαντουμένων ἕνεκα Θεοῦ, τῶν θλιβομένων, καὶ τῶν ἀνθρωπίνης δόξης ὥσπερ ὁ Ἀβραὰμ καταπατούντων. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος τὴν ἵππον πᾶσαν διδόντων τῶν τῆς Γομόῤῥας καὶ τῶν Σοδόμων βασιλέων, καὶ τούτοις τιμώντων ἀνθ' ὧν αὐτοῖς ἀνεσώσατο τῶν γυναικῶν καὶ παίδων τὴν αἰχμαλωσίαν, παρῃτήσατο τὴν παρ' αὐτῶν δόξαν, μὴ θελήσας τῶν ἰδίων καμάτων παρὰ ἀνθρώπων λαβεῖν τοὺς μισθούς. Διὸ καὶ ἠξιώθη παρὰ Θεοῦ ἀκοῦσαι, ὅτι Ὁ μισθός σου πολύς.

« Σφαιρωτήρ, inquit, est id quod a multis λώριον, ligula vocatur; σφαιρωτῆρα autem nominari, quia sæpe artifex corium rotundum secando efficit. Nonnulli dicunt nomen ei inditum esse quod pedis talos servent. »

B Σφαιρωτήρ, φησὶ, τὸ παρὰ τοῖς πολλοῖς λεγόμενον λώριον. Σφαιρωτῆρα δὲ λέγεσθαι διὰ τὸ πολλάκις κυκλοειδὲς ἀπεργάζεσθαι τὸ δέρμα τὸν τεχνίτην, καὶ οὕτω τέμνειν. Τινὲς δέ φασι τὴν κλῆσιν λαβεῖν ἀπὸ τοῦ σφυρὰ τηρεῖν.

Matth. 19. 28.

« Duodecim illi *Judicabunt duodecim tribus Israel.* Judicat et Paulus orbem, orbis præco: nec Paulus modo, sed etiam ii qui eadem cum ipso sentiunt: audi enim illum dicentem: *An nescitis quod sancti de hoc mundo judicabunt? Et si in vobis judicabitur mundus, indigni estis qui de minimis judicetis.* »

1. Cor. 6. 2.

Κρίνουσιν οἱ δώδεκα τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ· κρίνει καὶ Παῦλος τὴν οἰκουμένην, ὁ κήρυξ τῆς οἰκουμένης· οὐ Παῦλος δὲ μόνος, ἀλλὰ καὶ οἱ τὰ ἐκείνου φρονοῦντες· ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος· Οὐκ οἴδατε, ὅτι οἱ ἅγιοι τὸν κόσμον κρίνουσι; Καὶ εἰ ἐν ὑμῖν κρίνεται ὁ κόσμος, ἀνάξιοί ἐστε κριτηρίων ἐλαχίστων.

«Alia est gentium ultio, et alia populi redargutio. Nam ultio ad infideles omnino pertinet: ad populos vero qui nolunt in cognitionem venire, redargutiones pertinent, non ultio; nam ultio ad inimicos spectat; sed redarguit ille ut Dominus, peccata dijudicans. »

C Ἄλλο ἐθνῶν ἐκδίκησις, καὶ ἄλλο λαῶν ἔλεγξις. Ἡ μὲν γὰρ ἐκδίκησις ἐν τοῖς ἀπιστήσασι παντελῶς· λαοὺς δὲ τοὺς μὴ θελήσαντας εἰς ἐπίγνωσιν ἐλθεῖν, ὧν καὶ οἱ ἐλεγμοί· ἀφ' ὧν ἐκδίκησιν οὐκ εἰσπράττει (ἡ γὰρ εἴσπραξις τῶν ἐχθρῶν), ἀλλ' ἐλέγχει ὡς Δεσπότης, τὰ ἁμαρτήματα ἀνακρίνων.

« Anima justi, cum hinc excedit, angelorum manibus portatur, qui illam in urbe regia sistunt, quæ est cælestis Jerusalem. »

Ὅταν ἐξέλθῃ ψυχὴ δικαίου ἐντεῦθεν, παραπέμπεται διὰ χειρῶν ἀγγέλων, καὶ παριστῶσιν αὐτὴν ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, ἥτις ἐστὶν ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ.

[Ed. Bekk. p. 510. b.]

In Decollationem S. Joannis Baptistæ.

D Εἰς τὴν ἀποτομὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.

Inscribitur S. Joannis Chrysostomi, nec mihi tamen ejus esse videtur: sententiæ enim et scribendi ratio cæteris ejus operibus longe inferiores sunt. Cæterum ex ipso quædam composita fuere. Dictio quoque est inelegans et ab ejus stylo aliena.

Ἐπιγράφεται μὲν τοῦ Χρυσοστόμου, οὐκ ἐμοὶ δοκεῖ δέ· τοῖς τε γὰρ ἐνθυμήμασι καὶ τῇ πείρᾳ τῆς γραφῆς πολὺ τὸ ἐνδεὲς τῶν ἄλλων αὐτοῦ λόγων ἀποφέρεται. Πλήν τινα καὶ ἐξ αὐτοῦ παρεξεβλήθη. Ἔστι δὲ αὐτοῦ καὶ ἡ λέξις χυδαία καὶ τῆς ἐκείνου παραλλάττουσα.

« O rem inauditam! Joannes illius (Herodis) animam peccati vinculo ligatam, redarguendo solvere voluit; ille vero solventem se ligabat. »

Ὢ πράγματος ἀλλοκότου· Ἰωάννης τὴν δεδεμένην αὐτοῦ ψυχὴν τῇ σειρᾷ τῆς ἁμαρτίας διὰ τοῦ ἐλέγχου λύειν ἐβούλετο, κἀκεῖνος τὸν λύοντα ἐδέσμει.

Ibid.

Ejusdem inscribitur sermo in idem argumentum, et est omnino priori similis.

E Τοῦ αὐτοῦ ἐπιγράφεται λόγος εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, καὶ ἔστι κατὰ πάντα ὁμοίως ἔχων τῷ πρὸ αὐτοῦ.

Deut. 25. 5.

« Judæis permissum fuit uxorem fratris sine prole defuncti ducere, cum prohiberet Deus nuptias cum gentilibus, quæ solebant ad idola se convertere. Hoc ergo conjugium ut idololatria tolera-

Ἰουδαίοις ἐπιτέτραπται γυναῖκα μετὰ θάνατον καὶ ἄπαιδα τοῦ ἀδελφοῦ ἄγεσθαι, τὴν πρὸς τὰ ἔθνη κωλύων ἐπιγαμίαν, ἔθος ἔχουσαν τοῖς εἰδώλοις προστρέχειν. Ὡς κουφότερον οὖν τῆς εἰδωλολατρείας ὁ

τοιοῦτος γάμος τοῖς Ἰουδαίοις συγκεχώρητο. Ὠρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς Ἡρωδιάδος. Ἀξία τῆς ἑορτῆς ἡ F τιμὴ, ἡ τέρψις τῆς πανηγύρεως. Μεθ' ὅρκου ὡμολόγησεν αὐτῇ, ὅ τι ἂν αἰτήσηται. Καὶ τοῦτο προσθήκη τῶν αἰσχρῶν βαρυτέρα, ὅρκος ἀδιόριστος, καὶ οὗτος δι' ὄρχησιν. Τὴν βασιλικὴν αὐθεντίαν τοῖς ποσὶ τῆς 262 κόρης ὁ μάταιος ὑπέταξεν· ἔδωκε τὴν τῆς βασιλείας A ἀξίαν πατηθῆναι· ὑφ' ἧς [γε] ὅρκῳ γέγονε δέσμιος ὁ τῆς ἐπιθυμίας αἰχμάλωτος. Ἄκων λοιπὸν τῷ τῆς κόρης δεδούλωται νεύματι, μᾶλλον δὲ τῷ τῆς Εὔας πάλιν ὁ ἄνθρωπος ὑποπίπτει δελεάσματι. Δεινὸν τὸ τῆς αἰτήσεως τόλμημα, κεφαλὴν δικαίου λαβεῖν ἐπὶ πίνακι, καὶ τέρψει ἀνταλλάξασθαι πένθος, καὶ τάφον καταστῆσαι τὴν τράπεζαν. Ἔκθεσμον, ἄθλιε, δοῦναι φόνον μισθὸν ἔδει τῇ ὀρχήσει, καὶ θάνατον μέθη τέρψιν χαρίσασθαι; ὅρκος σε κατέχει; ἀλλ' ὁ φόνος κωλύει. Ὑπόσχεσιν ἀπαιτεῖ; ἀλλ' ἴσην ὀρχήσει, οὐχ ἧς B ἀντάξιος οὐδ' ὁ κόσμος. Ξένον τοῦ Ἡρώδου τὸ δικαστήριον· τράπεζα καὶ μέθη καὶ ὄρχησις ἐδίκαζεν. Ὦ δικαιοσύνης τολμώσης παράνομα· εὐορκεῖν ὑποκρίνεται, καὶ φονεύειν οὐκ αἰσχύνεται. Εἴθε καλῶς ἐπιώρκησας, καὶ μὴ παρανόμως εὐώρκησας. Ὦ συμπόσιον δικαίου κιρνῶν θάνατον· ὦ συμπόσιον νομοφύλακος οἰνοχοούμενον αἵματα.

bilius Judæis concessum est. Tripudiavit filia Herodiadis. Dignus festo honor, et delectatio tali celebritate. Cum juramento promisit se quod peteret daturum. Et hoc fuit turpitudinis additamentum gravius, juramentum indefinitum, et hoc propter saltationem. Regalem auctoritatem pedibus puellæ vesanus ille subjecit : regiam dignitatem conculcandam dedit, suoque juramento vinctus mansit, qui cupiditate captivus erat. Invitus deinde puellæ nutui servus mansit; imo vero rursus homo Evæ illecebris subjicitur. Audacia petitionis magna, caput justi in disco accipere, et delectationem in luctum mutare, mensam sepulchrum facere. Decebatne, miser, cædem in mercedem tripudii dare, et mortem in ebrietatis delectationem afferre? Juramentum te obstringit? at cædes prohibet. Promissionem resposcit? sed similem saltabit, non talem cui ne mundus quidem est comparandus. Barbarum est Herodis tribunal : mensa, ebrietas et tripudium judicium tulerunt. O justitiam iniqua audentem! se recte jurare simulat, et occidere non erubescit. Utinam recte pejerasses, et non inique recte jurasses. O convivium justi admiscens mortem ! o convivium, legis observatoris sanguine ut vino aspersum ! »

Marc. 6. 22.

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν.

Ἔοικε δ' οὗτος ὁ λόγος συγγενὴς εἶναι τῶν τοῦ Χρυσοστόμου λόγων, οὐκ ἔστι δὲ, οὐδὲ συνεχῆ τὸν νοῦν ἐκείνοις ἐνδεικνύμενος, ὥσπερ οἱ δύο ἐκεῖνοι τὴν πρὸς ἀλλήλους σχέσιν καὶ ἀλληλουχίαν διασώζουσιν, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς ἰδίας προέρχεται. C

Ἰωάννην ἀνευφημήσω, καὶ τὴν ἐκείνου σοφίαν πᾶσιν ὑμῖν γνώριμον καταστήσω· Ἰωάννην τὸν μερισάμενον μετὰ τοῦ Πατρὸς τὸ τοῦ Μονογενοῦς κήρυγμα. Καὶ γὰρ ὁ μὲν, Οὗτός ἐστιν, ἄνωθεν ἐμαρτύρει, D ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός· ὁ δὲ κάτωθεν, Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Καὶ ὁ μὲν Πατὴρ διὰ τῆς περιστερᾶς τὸν ἀγαπητὸν ὑπεδείκνυεν· ὁ δὲ τῇ χειρὶ τὸν τῆς οἰκουμένης λυτρωτὴν ἐνεφάνιζεν. Ἐχρῆν φωνῆς γεννηθείσης τὸν λόγον λυθῆναι τοῦ Πατρός. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐπίστευσεν ὁ Ζαχαρίας ὅτι λύεται τῆς Ἐλισάβετ ἡ στείρωσις, ἐδέθη τὸ ὄργανον τῆς γλώσσης, ἵνα μὴ προέλθῃ λόγος ἐξ ἀπίστου στόματος· ἐπεὶ δ' ἐλύετο ἡ στεῖρα, καὶ προῆλθεν ἡ φωνὴ, ἐλύθη καὶ ἡ τοῦ Ζαχαρίου γλῶσσα, καὶ προήρχετο ὁ λόγος. Ὦ φωνῆς ἀεννάου καὶ μετὰ θάνατον τὴν οἰκουμένην περιηχούσης. E

Ejusdem in idem argumentum.

[Ibid. p. 511. a.]

Videtur hic sermo cognatus esse Chrysostomi orationibus, neque tamen est, nec convenientem ipsis sensum præ se fert, quemadmodum duæ præcedentes inter se consentiunt, nec differunt; sed proprium exordium habet.

« Joannem prædicabo, et illius sapientiam vobis omnibus notam faciam; Joannem qui divisit cum Patre prædicationem Unigeniti. Etenim ille, *Hic est Filius meus dilectus,* desuper e cælo testatus est; qui vero in terra erat, *Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi :* et Pater per columbam dilectum suum ostendit; ille autem manu Redemtorem mundi indicavit. Opus fuit voce genita, quæ verbum Patris solveret. Quia enim Zacharias non credidit Elisabetæ sterilitatem solutum iri, ligatum est organum linguæ, ne verbum ex incredulo ore prodiret. Cum autem soluta est sterilitas, et vox prodiit, soluta est etiam Zachariæ lingua, et vox prodiit. O vocem perennem, quæ post mortem etiam orbem terrarum replet ! »

Matth. 3. 17.
Joan. 1. 29.

Ejusdem Hom. 1 *de Spiritu sancto.*

[Phot. Bekk. Cod. 277. p. 516, a.]

Lecta est Chrysostomi prima homilia de Spiritu sancto, cujus initium : « Heri nobis, o Christi amatores, falsi Christi a semetipsis loquebantur, non ex lege, non ex prophetis, sed ex propria sententia et impetu. Servator autem non recessit a lege, nec reliquit prophetas, sed dicebat, modo quidem, *Bene dicebat Isaias;* modo autem, *Nonne scriptum est in lege vestra?* et innumera hujusmodi. Quoniam igitur qui ante Christum venerant, et Christi nomen sibi fraudulenter impo-suerant, non ex sacris Scripturis, sed ex propria vecordia errores proponebant, dicit Servator, *Ego a memetipso non loquor*, ut illi. Nam a seipso loqui, est extra sacras literas loqui. Quod autem a seipso loqui, pseudochristorum et pseudoprophetarum sit, dicit Deus per prophetam Ezechielem : *Non misi illos : a seipsis loquuti sunt, ex corde suo verba dant.* Quia igitur pseudoprophetæ ex seipsis prædicabant, hanc amoliri volens suspicionem; etenim ingrata Judæorum natio maligne dicebat ipsum seductorem esse, et mundum in errorem inducere; ideo dicebat ille : *Ego a memetipso non loquor*, sed a lege, a prophetis : *Quæcumque audivi a Patre*, in lege, in prophetis (ex persona carnis hæc dicit, et ut impiam suspicionem tollat); vos vero quæcumque audistis a patre vestro diabolo. Quæ enim patris sunt, sors sunt filiorum; et ideo quæ ad ipsum pertinent heredibus obveniunt : ita ut hic idem esse videatur et eodem recidere, ex seipso loqui, et loqui ex patre diabolo. Quemadmodum Christus veniens factus est plenitudo legis et prophetarum, sic et Spiritus plenitudo est evangelii. Christus veniens confirmavit ea quæ a Patre dicta fuerant in lege et prophetis : quapropter dicit Paulus : *Plenitudo legis Christus :* Spiritus sanctus veniens implevit ea quæ sunt evangelii. Quæcumque sunt in Christi doctrina, implet Spiritus sanctus; quæcumque autem in lege, Christus : non quod Pater sit imperfectus, sed ut interpres et perfector eorum quæ sunt Patris. Sic autem Spiritus explicat et declarat ea quæ sunt Filii : nam dicit : *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo : cum autem venerit Spiritus sanctus, ducet vos in omnem veritatem*, etc.» Quod a seipso non loquitur; non enim contradicit Filio, sed adimplet ea quæ sunt Filii, ut et Filius ea quæ sunt Patris.» In fine hu-

[Oper. Chrys. t. 3. p. 797. a.] Matth. 15. 7. Joan. 8. Joan. 14. 10. Ezech. 13. 3. 6. Joan. 15. 15. et 8. 44. Rom. 10. 4. Joan. 16. 12. 13.

Ἀνεγνώσθη τοῦ Χρυσοστόμου ἐκ τῆς περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος πρώτης ὁμιλίας, ἧς ἡ ἀρχή· Χθὲς ἡμῖν, ὦ φιλόχριστοι, οἱ ψευδόχριστοι ἀφ' ἑαυτῶν ἐλάλουν, οὐκ ἐκ νόμου, οὐκ ἐκ προφητῶν, ἀλλὰ ἀπὸ F τῆς ἰδίας γνώμης καὶ ὁρμῆς. Ὁ δὲ Σωτὴρ οὐκ ἀπέστη νόμου, οὐκ ἐγκαταλέλοιπε προφήτας, ἀλλ' ἔλεγε νῦν μὲν, Καλῶς εἶπεν Ἡσαΐας, νῦν δὲ, Οὐ γέγραπται ἐν τῷ νόμῳ ὑμῶν; καὶ μυρία τοιαῦτα. Ἐπεὶ οὖν οἱ ἐλθόντες πρὸ Χριστοῦ καὶ τὸ ἐκείνου περιθέντες ἑαυτοῖς 263 κακούργως ὄνομα, οὐκ ἀπὸ τῶν ἱερῶν Γραφῶν, ἀλλ' A ἐκ τῆς ἰδίας ἀπονοίας τὰ τῆς πλάνης προυβάλλοντο, λέγει ὁ Σωτήρ· Ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ, ὥσπερ ἐκεῖνοι. Τὸ γὰρ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλεῖν, τὸ ἔξω τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἐστι λαλεῖν. Ὅτι δὲ τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλεῖν ψευδοχρίστων ἐστὶ καὶ ψευδοπροφητῶν, λέγει διὰ τοῦ προφήτου Ἐζεκιὴλ ὁ Θεός· Οὐκ ἀπέστειλα αὐτούς· ἀφ' ἑαυτῶν ἐλάλησαν, ἐκ τῆς καρδίας αὐτῶν φθέγγονται. Ἐπεὶ οὖν οἱ ψευδοπροφῆται ἀφ' ἑαυτῶν ἐκήρυττον, ταύτην ἀποδυόμενος τὴν ὑπόνοιαν (καὶ γὰρ ἐδυσφήμει τὸ ἀχάριστον τῶν Ἰουδαίων ἔθνος πλάνον αὐτὸν, καὶ πλανᾶν τὸν κόσμον)· διὰ τοῦτο ἔλεγεν· B Ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ, ἀλλ' ἀπὸ νόμου, ἀπὸ τῶν προφητῶν· Ὅσα ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἐν νόμῳ, ἐν προφήταις (ἐκ προσώπου δὲ τῆς σαρκὸς ταῦτα λέγει, καὶ εἰς διάλυσιν τῆς δυσσεβούσης ὑπονοίας)· ὑμεῖς δὲ, ὅσα ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ διαβόλου. Τὰ γὰρ τοῦ πατρὸς κλῆρος γίνεται τοῖς παισί· καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἐκείνου γίνεται τῶν κληρονόμων· ὡς ἴσον ἐνταῦθα καθορᾶσθαι, καὶ εἰς ταὐτὸν συνιέναι τὸ ἐξ ἑαυτῶν λαλεῖν καὶ τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτῶν τοῦ C διαβόλου λαλεῖν. Ὥσπερ ὁ Χριστὸς ἐλθὼν ἐγένετο πλήρωμα νόμου καὶ προφητῶν, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα πλήρωμα τοῦ εὐαγγελίου. Χριστὸς ἐλθὼν ἐβεβαίωσε τὰ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐν τῷ νόμῳ εἰρημένα καὶ προφήταις· διὸ καὶ λέγει Παῦλος, Πλήρωμα νόμου Χριστός· τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπελθὸν, ἐπλήρωσε τὰ τοῦ εὐαγγελίου. Ὅσα ἐστὶν ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίᾳ, τὸ Πνεῦμα πληροῖ· ὅσα ἐν τῇ τοῦ νόμου, ὁ Χριστός· οὐχ ὡς ἀτελοῦς ὄντος τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ὡς ἑρμηνευτὴς τῶν τοῦ Πατρὸς καὶ τελειωτής. Οὕτω δὲ καὶ Πνεῦμα διασαφεῖ, καὶ διατρανοῖ τὰ τοῦ Υἱοῦ· καὶ D γάρ φησι, Πολλὰ ἔχω ὑμῖν λαλεῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι· ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἑξῆς. Ὅτι ἀφ' ἑαυτοῦ οὐ λαλεῖ· οὐ γὰρ ἀντιφθέγγεται τῷ Υἱῷ, ἀλλ' ἀναπληροῖ τὰ τοῦ Υἱοῦ, καθ' ὃν τρόπον ὁ Υἱὸς τὰ τοῦ Πατρός. Ὅτι ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ εὑρήσεις πρὸς τῷ τέλει, δεικνύντος τοῦ Χρυσοστόμου, ὅτι ἡ ἀποστο-

λὴ οὔτε τὸν Υἱὸν οὔτε τὸ Πνεῦμα ἐλάττω ποιεῖ τοῦ Πατρός. Ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Πατὴρ ἀποστέλλεται παρὰ τοῦ Πνεύματος καὶ παρὰ τοῦ Υἱοῦ, λέγει αὐταῖς λέξεσιν· Ἐάν σοι δείξω τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς ἀποστελλόμενον παρὰ τοῦ Πνεύματος καὶ παρὰ τοῦ Υἱοῦ, τί ποιεῖς; Ἢ ἄρνησαι τὸν Χριστὸν, καὶ ἀπάλειψον τὰς Γραφὰς, ἢ δοῦλος ὢν τῶν Γραφῶν, ὑποτάττου ταῖς Γραφαῖς. Καὶ ποῦ, φησὶν, εἴρηται τοῦτο; Ἄκουε τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος Ἡσαΐου· Ἄκουέ μου, Ἰσραὴλ, ὃν ἐγὼ καλῶ. Καὶ ὅλην τὴν περικοπὴν ἐκτιθεὶς τοῦ χωρίου, μέχρι τοῦ, καὶ νῦν Κύριος ἀπέστειλέ με καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ· διισχυρίζεται τὸν Πατέρα ταῦτα εἰπεῖν, ἐκ τῶν προτεταγμένων βεβαιῶν τὸν λόγον, καὶ καθιστῶν δῆλον, ὡς ὁ Πατὴρ εἴη νῦν ὁ λέγων, καὶ ἀποστελλόμενος παρά τε τοῦ Πνεύματος καὶ τοῦ Υἱοῦ.

jus sermonis invenies Chrysostomum dicentem, missionem neque Filium, neque Spiritum minorem facere Patre. Quod et ipse Pater mittatur a Spiritu et a Filio dicit his verbis : « Si tibi ostendero factorem cæli et terræ missum fuisse a Spiritu et a Filio, quid facies? Vel nega Christum et dele Scripturas; vel cum servus sis Scripturæ, Scripturis te subjice. Et ubinam, inquies, hoc dictum est? Audi Deum per prophetam Isaiam dicentem, *Audi me, Israel, quem ego voco.* » Et cum totum locum protulisset usque ad hæc verba, Et nunc *Dominus misit me et Spiritus ejus :* confirmat Patrem hæc dicere, ex præcedentibus dicta probans et statuens manifestum esse quod Pater hic loquatur, et mittatur a Spiritu et Filio.

Isai. 48. 12.

Τοῦ αὐτοῦ, ὅτι Χριστὸς ἀνατολὴ, καὶ εἰς τὸ, Ἀνέβη καὶ κατέβη· καὶ ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον παντοκράτωρ ἐστίν.

Ejusdem in illud, Christus oriens, *et in illud*, Ascendit et descendit; *et quod Spiritus sanctus sit omnipotens.*

Luc. 1. 78. Ephes. 4. 10.

Ὅτι ὁ Θεὸς Λόγος, φησὶν Ἰωάννης, τὸν βραχίονα εἰς τὴν οἰκονομίαν ἐκλαμβάνων τοῦ Σωτῆρος καὶ τὴν αὐτοῦ θεότητα. Πολλὰ, φησὶ, σημεῖα ποιήσαντος τοῦ Ἰησοῦ, οὐκ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Ἡσαΐου· Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; καὶ ὁ βραχίων Κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη; Αὐτὸς τοίνυν καὶ δικαιοσύνη· ἐγγίζει γὰρ ἡ δικαιοσύνη μου παραγενέσθαι· αὐτὸς καὶ Σωτὴρ, αὐτὸς καὶ βραχίων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος περιλαβὼν ἅπαντα, εἰς ἓν ἀναφέρει, λέγων· Ὃς ἐγενήθη ἡμῖν ἀπὸ Θεοῦ σοφία καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις. Οὗτος ἡμῖν ἀνέτειλεν ἀνατολὴν δικαίαν· ἰδοὺ γὰρ, φησὶν, ἀνατελῶ τῷ οἴκῳ Δαυὶδ ἀνατολὴν δικαίαν. Καὶ βασιλεὺς δίκαιος. Μία μὲν οὖν ἡ ἀνατολὴ, πολλαὶ δὲ αὐτῆς αἱ ἀκτῖνες, φιλανθρωπίας, ἰάσεως, εἰρήνης, δικαιοσύνης ἀκτῖνες καὶ μυρίων ἄλλων. Διὸ καὶ ὁ Δαυὶδ προθεσπίζων ᾖδεν· Ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη καὶ πλῆθος εἰρήνης, ἕως οὗ ἀνταναιρεθῇ ἡ σελήνη. Αὕτη γοῦν ἡ ἀνατολὴ ἐξ ὕψους ἀνέτειλε, καὶ ἀπὸ τῆς γῆς· ἐξ ὕψους μὲν κατὰ τὴν θεότητα, ἀπὸ γῆς δὲ κατὰ τὴν οἰκονομίαν.

Deus Verbum, inquit Joannes, brachium de dispensatione Servatoris et ejusdem deitate interpretans. « Multa signa, inquit, faciente Jesu, non crediderunt in eum Judæi, ut impleretur quod dictum est ab Isaia : *Domine, quis credidit auditui nostro? et brachium Domini cui revelatum est?* Ipse igitur est justitia; appropinquat enim justitia mea : ipse Servator, ipse brachium. Ideo Paulus omnia comprehendens ad unum refert, dicens : *Qui factus est nobis sapientia a Deo et sanctificatio et redemtio.* Ille nobis protulit orientem justum : Ecce enim, inquit, proferam domui David orientem justum. Ipse est rex justus. Unus ergo est oriens, multi vero ejus radii, humanitatis, medelæ, pacis, justitiæ; radii etiam aliorum innumerabilium. Ideo David prænuntians canebat : *Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis, donec auferatur luna.* Hic igitur oriens ex alto ortus est, et ex terra; ex alto secundum divinitatem, ex terra vero secundum œconomiam. »

[Phot. p. 517. a. ed. Bekk.]

Isai. 53. 1.

1. Cor. 1. 30.

Psal. 71. 7.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ ὅτι ἑκάστῳ κλίματι ἐφεστήκασιν ἄγγελοι.

Ejusdem ex oratione in Incarnationem Domini nostri Jesu Christi; et quod singulis climatibus angelus præsit.

[Ibid. p. 517. a.]

Ἐδούλευσεν ἡ κτίσις τῷ ἀνθρώπῳ, οὐχ ὡς ἀξίῳ, ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ἄστρα καὶ θάλασσα καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς· οὐχ ὡς ἀξίῳ δὲ, καὶ γὰρ παραβάτης ἦν καὶ ὑπόδικος, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ δουλεύειν προστάξαντος, ὡς ἂν μὴ ἐξυβρισθῇ διὰ πάντων ἡ εἰκὼν, εἰ καὶ παρέ-

« Servivit creatura homini, non tamen ut digno, sol et luna, stellæ, mare, terra, et quæ in eis sunt; non ut digno, inquam; nam prævaricator et reus fuit; sed Deo jubente ei servire, ut ne ab omnibus imago injuria afficeretur, licet

[Oper. Chrys. t. 8 in Spur. p. 217. c.]

prævaricata esset. Omni ergo creatura rebellante, jubet Deus creaturam non repugnare; sed solem præbere radios suos, terram fructus suos, mare pisces et negotiationem, et singulas res creatas utilitatem suam hominibus. Hanc explicans sententiam apostolus dicit : *Nam exspectatio creaturæ revelationem filiorum Dei exspectat. Vanitati enim creatura subjecta est, non volens, sed propter eum qui subjecit eam in spe : quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Id est : ut vidit Deus hominem lapsum, et creaturam imperium peccatoris detrectantem, eam vel invitam refrenavit, jussitque parere ut antea, dum legi parendo regalem ipsi potestatem servavit. Pudebat enim creaturam eum, qui per prævaricationem captivus erat, dominum sibi adscribere, et ipsi servire, quem peccati servum videbat. Sed Creator jussit transgressorem non abnegare, sed ostendere communis Domini immensam gratiam, et beneficii immutabilitatem : promittens etiam creaturæ, renovato et in libertatem restituto corrupto illo et captivo homine, etiam ipsam renovatum iri. Ac si diceret : Cecidit imago, et per transgressionem periit, et corrumpitur per inobsequentiam : ne desistas tamen servire ei qui tabe corruptus est; ut, cum imaginem meam, corruptum nempe hominem renovabo, te quoque creaturam renovem, et te, quæ illi socia in miseria fuisti, simul cum gloria resuscitem. Quid sibi vult illud, quod creatura fugiat hominis dominium? dicit enim : *Vanitati subjecta est creatura, non volens.* Cui vanitati? A quo tempore homo a Deo aversus est, vanitas vocatur. Audi Davidem psallentem : *Verumtamen universa vanitas, omnis homo vivens.* Omnis homo vanus est qui Deum relinquit, et vana sequitur. Constituit Deus angelos secundum climata, ut singulorum curam gerant, ut et Moyses dicit, *Singularum gentium* : constituit autem, ut inanimatam creaturam refrænent, solem, lunam, mare, terram, et omnia quæ in eis sunt, ut serviant et ut homo illis fruatur. Rursum angeli angebantur, servientes indignis et ultioni obnoxiis hominibus, maxime cum viderent illos Dominicum cultum idolis exhibere, et exsecranda facere. Proferebat terra vinum, et aræ libamina accipiebant. Ideo illud ægre ferebant angeli, quæ non exstabant videntes coli, non eum qui vere est. Hinc et alia quæstio, quæ ad prophetam refertur : *Venit ad illum*, inquit, *angelus Gabriel, et dixit ei : Daniel, serve Dei, a quo die propo-*

Rom. 8. 19.—21.
Rom. 8. 20.
Psal. 38. 6.
Deut. 32. 8. in Græco.
Dan. 10. 12. 13.

βη. Πάσης τοίνυν τῆς κτίσεως στασιαζούσης, ὁ Θεὸς κελεύει τῇ κτίσει μὴ ἀρνεῖσθαι, ἀλλὰ παρέχειν μὲν τὸν ἥλιον τὴν ἑαυτοῦ ἀκτῖνα, τὴν γῆν τοὺς καρπούς, τὴν δὲ θάλασσαν ἰχθύας καὶ τὰς ἐμπορίας, καὶ ἕκαστον τῶν κτισμάτων τὴν ἐξ ἑαυτῶν χρείαν καὶ ὠφέλειαν τοῖς ἀνθρώποις. Ταύτην ἀπογυμνῶν ὁ ἀπόστολος τὴν ἔννοιαν, φάσκει· Ἡ γὰρ ἀποκαραδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχεται. Τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἑκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλπίδι· ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. Οἷόν τι λέγω· ὡς εἶδεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἐκπεσόντα, καὶ τὴν κτίσιν ἀνανεύουσαν πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ ἡμαρτηκότος, ἐχαλίνωσεν αὐτὴν καὶ μὴ θέλουσαν, καὶ ἐκέλευσεν ὑπηρετεῖν ὡς πρότερον, ἡνίκα τὸ βασιλικὸν ἑαυτῷ καὶ ἀρχικὸν τὴν ἐντολὴν φυλάττων συνδιέσωζεν. Ἠσχύνετο γὰρ ἡ κτίσις τὸν αἰχμάλωτον τῇ παραβάσει κύριον ἐπιγράφεσθαι, καὶ ἐξυπηρετεῖν αὐτῷ, τῆς ἁμαρτίας αὐτὸν ὁρῶσα δοῦλον γενόμενον. Ἀλλ' ἐκέλευσεν ὁ κτίστης μὴ ἐξαρνεῖσθαι τὸν παραβάτην, ἀλλ' ἐπιδεικνύναι τοῦ κοινοῦ Δεσπότου τὴν ἄφθονον χάριν, καὶ τὸ τῆς εὐεργεσίας ἀμετάθετον· ἐπαγγειλάμενος καὶ τῇ κτίσει, ὅτιπερ, ἀνακαινιζομένου καὶ ἐλευθερουμένου τοῦ φθαρέντος καὶ αἰχμαλωτισθέντος ἀνθρώπου, ἀνακαινισθήσεται καὶ αὐτή. Ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν· ἔπεσεν ἡ εἰκὼν καὶ ὠλίσθησε διὰ τὴν παράβασιν, καὶ φθείρεται διὰ τὴν παρακοήν· ἀνάσχου δουλεῦσαι τῇ τοῦ φθαρέντος φθορᾷ, ἵνα, ὅταν αὐτὸν ἀνακαινίζω, τὴν ἐμὴν εἰκόνα τὸν φθαρέντα ἄνθρωπον, σὺν αὐτῷ καὶ σὲ τὴν κτίσιν ἀνακαινίσω, καὶ σύνθρονον αὐτοῦ τῇ ταλαιπωρίᾳ συναναστήσω τῇ δόξῃ. Τί δέ ἐστι τὸ τὴν κτίσιν φεύγειν τὴν τοῦ ἀνθρώπου δεσποτείαν; λέγει γάρ, Τῇ ματαιότητι ἡ κτίσις οὐχ ἑκοῦσα ὑπετάγη. Ποίᾳ ματαιότητι; Ἀφ' οὗ ἂν ἐκτραπῇ ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, ματαιότης καλεῖται. Ἄκουσον ψάλλοντος τοῦ Δαυίδ· Πλὴν τὰ σύμπαντα ματαιότης, πᾶς ἄνθρωπος ζῶν. Πᾶς ἄνθρωπος μάταιός ἐστιν, ὁ τὸν Θεὸν καταλιμπάνων, καὶ τὰ μάταια μεταδιώκων. Ἔστησεν ὁ Θεὸς ἀγγέλους κατὰ τὰ κλίματα τῆς οἰκουμένης, ἕνα ἕκαστον ἐπιτροπεύειν, ὡς καὶ Μωϋσῆς λέγει, Ἑνὸς ἑκάστου ἔθνους· ἔστησε δέ, ἵνα τὴν ἄψυχον κτίσιν χαλινώσωσιν, ἥλιον καὶ σελήνην καὶ θάλασσαν καὶ γῆν, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ὑπηρετεῖν τῇ τοῦ ἀνθρώπου ἀπολαύσει. Πάλιν οἱ ἄγγελοι ἐτρύχοντο, ὑπηρετούμενοι ἀναξίοις καὶ δίκης ἐνόχοις ἀνθρώποις, μάλιστα ὁρῶντες αὐτοὺς τὴν δεσποτικὴν ἀξίαν τοῖς εἰδώλοις ἀνάπτοντας, καὶ ἀνιεροῦντας. Ἔφερεν ἡ γῆ τὸν οἶνον, καὶ οἱ βωμοὶ τὰς σπονδὰς ἐδέχοντο, τοὺς ἄλλους καρπούς, καὶ τοῖς εἰδώλοις ἀνετίθεντο. Διὰ τοῦτο ἐδυσφόρουν οἱ ἄγγελοι, τὰ μὴ ὄντα ὁρῶντες ἀντὶ τοῦ ὄντος τιμώμενα. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ

ἕτερον ζήτημα, τὸ εἰς τὸν προφήτην ἀναφερόμενον. Ἦλθε πρὸς αὐτὸν, φησὶν, ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ, καὶ λέγει αὐτῷ· Δανιὴλ ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ἧς ἡμέρας προέθου κακῶσαι τὴν ψυχήν σου ἔναντι Κυρίου, εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου, καὶ ἀπεστάλην ἀπαγγεῖλαί σοι τὰ ῥήματα ταῦτα. Ἀλλ' ὁ ἄρχων τῆς βασιλείας Περσῶν ἀντέστη μοι, εἰ μὴ Μιχαὴλ ὁ ἄρχων τοῦ ἔθνους ὑμῶν ἦλθεν εἰς βοήθειαν. Ἀπορήσειε γὰρ ἄν τις, εἰ ὁ τῆς Περσίδος ἐπιτροπεύων ἄγγελος παρὰ Θεοῦ ἐπιτροπεύειν τέτακται, ὡσαύτως δὲ καὶ εἰ ὁ Γαβριὴλ ἀνακομίσαι τὸν Ἰσραὴλ τῆς αἰχμαλωσίας παρὰ Θεοῦ ἀπέσταλται, πῶς αὐτῷ τῶν Περσῶν ὁ ἄρχων ἀνθίστατο. Λυθείη δ' ἂν τὸ διαπορούμενον ὧδε· ὁ κόσμος εἰδωλολατρείας ἐπεπλήρωτο· οἱ δὲ ἄγγελοι οἱ ἐφεστῶτες τῶν ἐθνῶν ἠγανάκτουν καὶ ἐθλίβοντο. Αἰχμάλωτος δὲ Δανιὴλ εἰς Βαβυλῶνα μετὰ τῶν ὁμοφύλων ἀπαχθεὶς, τὴν θεογνωσίαν ἐκήρυττεν· ὡσαύτως καὶ οἱ τρεῖς παῖδες, οὓς τὸ πῦρ εἰς ἱλαρὰς αὔρας τὴν καυστικὴν δύναμιν ἀμεῖψαν ἀνέψυχε· διὸ καὶ πολλοὺς τῆς εἰδωλικῆς μεταστήσαντες πλάνης, θεοσεβεῖν παρεσκεύασαν. Ὁ οὖν τῆς ἀρχῆς τῶν Περσῶν ἐφεστηκὼς ἄγγελος ἔχαιρεν, ὁρῶν ἐν τοῖς αὐτοῦ μέρεσι τὸν Θεὸν ἀντὶ τῶν εἰδώλων λατρευόμενον. Τὸν Ναβουχοδονόσορ ἑώρα ἀντὶ τοῦ καταναγκάζειν θύειν εἰδώλοις, καὶ ἐσχάταις τοὺς μὴ πειθομένους ὑποβάλλειν τιμωρίαις, λαμπρῶς θεολογοῦντα καὶ λέγοντα· Σιδρὰχ, Μισὰχ καὶ Ἀβδεναγὼ, οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Ἐπεὶ οὖν ὁ μακάριος Δανιὴλ ἐδεῖτο τοῦ Θεοῦ, πληρωθέντων τῶν ἑβδομήκοντα ἐτῶν τῶν ἐπὶ τῇ αἰχμαλωσίᾳ διορισθέντων, ἀναγαγεῖν τῆς αἰχμαλωσίας τὸν Ἰσραὴλ, ἀπεστάλη δὲ Γαβριὴλ μηνῦσαι αὐτῷ τὴν ἀνάῤῥυσιν· ἀνθίστατο τῷ Γαβριὴλ ὁ τῆς Περσικῆς ἀρχῆς ἐπιστάτης, λυπούμενος ὅτι πάλιν ἡ γῆ, ἧς ἐπεστάτει, τῶν διδασκάλων τῆς εὐσεβείας ἐκεῖθεν ἀνακομισθέντων, εἰς τὴν προτέραν ἐπαναστρέψει ἀσέβειαν καὶ πλάνην. Ἀνθίστατο δὲ οὐ μαχόμενος, ἀλλὰ δικαιολογούμενος, τίς ἡ σπουδὴ, λέγων, τῆς ἀνόδου; τὴν οἰκείαν οἰκῶν πατρίδα ὁ Ἰσραὴλ, καὶ εὐπαθῶν, εἰς εἰδωλολατρείαν πολλάκις ἐξώλισθε· νῦν δὲ καθαρῶς εὐσεβεῖ, τὴν ἀλλοτρίαν παροικῶν· καὶ οὐκ εὐσεβεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπεραθλεῖ τῆς εὐσεβείας, πολλοὺς τῶν πεπλανημένων πρὸς τὸν ἀληθινὸν [a] ἐπιστρέφουσι Θεόν. Ὅτε οὖν καὶ τοῖς τὴν χάριν δεχομένοις οὐδὲν κατὰ ψυχὴν λυσιτελέστερον ἐπακολουθεῖ, καὶ τοὺς εὐσεβεῖν διὰ αὐτοὺς ἀρξαμένους τὸ ἔσχατον κακὸν ἡ δυσσέβεια πάλιν ὑποχειρίους ποιεῖ, πόσον ἦν ἄμεινον, καὶ τὸν Ἰσραὴλ τέως τῆς αἰχμαλωσίας μὴ ἀναγαγεῖν, καὶ τοὺς ἄρτι πρὸς τὸ φῶς ἀναβλέψαντας τῆς θεογνωσίας, ἐν τῇ αὐτῇ συντηρεῖν εὐσεβείᾳ; Ἀπεστάλην, φῇς, τὸν λαὸν

suisti animam tuam affligere in conspectu Domini, exaudita est deprecatio tua, et missus sum ut annuntiarem tibi hæc verba. Sed princeps regni Persarum restitit mihi, nisi Michael venisset in auxilium. Dubitaverit enim aliquis, si Persidi præsidens angelus a Deo constitutus sit; similiter etiam si Gabriel ad reducendum Israelem ex captivitate missus fuerit, quomodo illi princeps Persarum restitit. Sic autem quæstio solvi possit. Mundus idololatria plenus erat: angeli autem gentibus præfecti indignabantur et affligebantur. Captivus vero Daniel cum contribulibus Babylonem adductus, Dei cognitionem prædicabat: similiter quoque tres pueri, quos ignis, vi ardoris in hilarem auram commutata, refrigerabat; unde multos ab idolorum errore ad verum Dei cultum reduxerunt. Angelus igitur, qui in regno Persarum constitutus fuerat, lætatus est, videns in partibus suis non idola, sed Deum coli. Nabuchodonosorem videbat, qui prius cogebat idolis sacrificare, et recusantes extremis afficiebat suppliciis, clare theologi more prædicantem ac dicentem: *Sidrach, Misach et Abdenago, servi Dei altissimi,* (Dan. 3. 93.) et similia multa. Cum igitur beatus Daniel, impletis septuaginta annis captivitati præscriptis, peteret a Deo ut Israel a captivitate educeretur, missusque est Gabriel, qui liberationem ipsi nuntiaret; Gabrieli obsistebat regni Persarum curator, dolens quod terra, cui ille præerat, hinc ablatis pietatis doctoribus, ad pristinam impietatem et errorem reversura esset. Obsistebat autem non pugnando, sed justa dicendo. Quænam, inquit, est reditus festinatio? Cum propriam habitaret terram Israel, rebus secundis, in idololatriam sæpe delapsus est; nunc autem, cum in aliena terra vivit, pie versatur; nec modo pie versatur, sed etiam pro pietate pugnat, multosque errantium ad verum Deum convertit. Quando igitur et gratiam suscipientibus nihil secundum animam utilius est futurum, et qui pietatem per illos colere cœperant, in summum malum, impietatem nempe, rursum deducendi sunt: quanto melius erit Israelem a captivitate non reducere, et eos qui ad lucem divinæ cognitionis reducti sunt, in eadem pietate servare? Missus sum, inquis, ad reducendum populum in patriam. In quam patriam? quam inhabitantes fœdaverunt dæmonibus sacrificantes et idolis? Annon de his accusat Jeremias dicens: *Secundum numerum civitatum tuarum erant dii tui,* (Jer. 11. 13.)

[a] [*Quidni* ἐπιστρέφων? Bekkerus.]

Juda, et secundum bivia Jerusalem sacrificabas Baali. Innumeris tunc a Deo afficiebantur bonis, et a malitia impietateque non recedebant : innumera nunc patiuntur mala, et a Deo non recedunt. Quod ergo emolumentum ex reditu erit? Erat ergo angeli contentio, non mali adversus bonum : non enim dixit Scriptura, Pugnavit, sed, *Restitit.* Etenim sæpe resistit justus bono, ut resistit sæpe legi clementia, et clementiæ lex. Lex peccantem punit; sæpe vero regis clementia erga peccantem commiseratione movetur, et a pœnis liberat. Hic igitur pugna erat non adversarii contra adversarium, sed cognati contra cognationem. Neque enim justitia sine bonitate, neque bonitas absque justitia invenitur. » «Creatura, » inquit, « ut dictum est, ægre ferente et indignante, quod vel invita transgressori opem ferret et serviret, et angelis dolentibus ob ingratum beneficia accipientis animum, totoque mundo malis afflicto propter iniqua opera (*Viderat enim*, inquit, *Deus terram esse corruptam ; omnis quippe caro corruperat viam suam.* [Gen. 6. 12.]) Non erat creatura talis, qualem ab initio Deus illam fecerat : non erat cælum stellis, ut antea, splendens sine ulla macula : non dabat terra, ut prius, fructus puros, nec mare, nec aliud quidpiam in creaturis. Prævaricator enim in eam ingressus, contaminavit et fœdavit omnia, blasphemiis contra Deum turpibusque vocibus et cædibus; mare piratis et latronibus, fontes et fluvios idololatriis, nymphis et dæmonibus tunc attribuebant. Omnes creaturæ ab hominibus in deos efformabantur : nihil autem creaturam sic maculat et adulterat, quam si in Deum efformetur) : ideo Servator mundi in eam per carnem venit, et eam ab illis innumeris maculis liberans renovavit, et a longe difficilioribus morbis et affectionibus eripuit, quam corporea corruptio esset : renovat per primum adventum creaturam, ut discas eumdem esse qui illam a principio creavit. Non enim alterius est creare, et alterius corruptam renovare, sed ejusdem est utrumque sapientiæ et artis. Renovat creaturam priori adventu, ut nullus tibi dubitandi locus sit, eam in secundo ipsius adventu non renovatum iri, et te ante illam in incorruptibilitatem, in impatibilitatem, in pulchritudinem ineffabilem conversum iri. Si enim, quando libens Christus in infirmitate carnis erat, in sudoribus, in doloribus, quando seductor et Samaritanus vocabatur, creaturam ab his tantisque et tam diuturnis morbis et maculis mundavit : quando veniet ut judex vivorum et mortuorum, quando angelorum innu-

ἀποκαταστῆσαι τῇ πατρίδι. Ποίᾳ πατρίδι; ἣν οἰκοῦντες ἐμίαινον κνίσσαις, δαίμοσι θύοντες, καὶ εἰδωλομανίαις; Οὐ ταῦτα κατηγορεῖ λέγων Ἱερεμίας· Κατὰ ἀριθμὸν τῶν πόλεών σου ἦσαν οἱ θεοί σου, Ἰούδα, καὶ κατὰ τὰ ἄμφοδα Ἱερουσαλὴμ ἔθυες τῷ Βαάλ; Μυρίοις τότε παρὰ Θεοῦ περιεκλύζοντο ἀγαθοῖς, καὶ τῆς κακίας καὶ ἀσεβείας οὐκ ἀνεχώρουν· μυρία νῦν ὑπομένουσι κακὰ, καὶ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀφίστανται. Τί ποτ' οὖν ἔσται τὸ τῆς ἐπανόδου κέρδος; Ἦν τοίνυν ἡ ἀντίστασις οὐ κακοῦ πρὸς ἀγαθόν· οὐ γὰρ εἶπεν, ἐμάχετο, ἀλλὰ, Ἀνθίστατο. Καὶ γάρ ἐστι πολλάκις ἀντίστασις δικαίου πρὸς ἀγαθὸν, ὡς ἀνθίσταται πολλάκις νόμῳ φιλανθρωπία, καὶ φιλανθρωπίᾳ νόμος. Ὁ νόμος τὸν ἁμαρτήσαντα κολάζει· φιλανθρωπία πολλάκις βασιλέως τὸν ἁμαρτήσαντα ἐλεεῖ, καὶ ἐξαρπάζει τῆς τιμωρίας. Ὧδε οὖν ἡ μάχη οὐκ ἐναντίου πρὸς ἐναντίον, ἀλλὰ συγγενοῦς πρὸς συγγενές. Οὔτε γὰρ τὸ δίκαιον ἔξω ἀγαθότητος, οὔτε τὸ ἀγαθὸν ἔξω δικαιοσύνης εὑρίσκεται. Ὅτι τῆς κτίσεως, φησὶν, ὡς προείρηται διακειμένης, καὶ ἀγανακτούσης ἐφ' ᾧ καὶ ἄκουσα τῷ παραβάτῃ παρεῖχε τὴν χρείαν καὶ ἐξυπηρέτει, καὶ ἀγγέλων ἀχθομένων ἐπὶ τῇ τοῦ εὐεργετουμένου ἀγνωμοσύνῃ, καὶ ὅλου κακωθέντος τοῦ κόσμου διὰ τὰς παρανομίας (καὶ γὰρ Εἶδε, φησὶν, ὁ Θεὸς τὴν γῆν, καὶ ἦν κατεφθαρμένη, ὅτι κατέφθειρε πᾶσα σὰρξ τὴν ὁδὸν αὐτῆς. Οὐκ ἦν ἡ κτίσις, οἵαν ὑπέστησεν αὐτὴν ὁ Θεὸς ἀπ' ἀρχῆς· οὐκ ἦν τοῖς ἄστροις ὁ οὐρανὸς, ὡς τὸ πρὶν, ἄνευ τινὸς μιάσματος καταλαμπόμενος· οὐκ ἦν ἡ γῆ τοὺς καρποὺς ἀμολύντους, ὡς τὸ πρὶν, ἀναδιδοῦσα· οὐ θάλασσα, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἐν τῇ κτίσει. Ὁ γὰρ παραβάτης εἰσελθὼν ἐν αὐτῇ, κατεμίανε καὶ ἀνεβόλωσεν ἅπαντα ταῖς βλασφημίαις, ταῖς θεομάχοις καὶ αἰσχραῖς φωναῖς, ταῖς μιαιφονίαις· τοῖς πειραταῖς καὶ λῃσταῖς τὴν θάλατταν, τὰς πηγὰς καὶ ποταμοὺς ταῖς εἰδωλολατρείαις, νύμφαις καὶ δαίμοσιν ἀνάπτοντες αὐτά. Πᾶσα τοῖς ἀνθρώποις ἡ κτίσις εἰς θεοὺς ἀνεπλάττετο· οὐδὲν δὲ κτίσιν οὕτω μιαίνει καὶ κιβδηλεύει, ὡς τὸ θεοποιεῖσθαι αὐτήν)· διὰ ταῦτα εἰσῆλθεν ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου διὰ σαρκὸς ἐν αὐτῇ, καὶ ταύτην τῶν μυρίων τούτων ἀπαλλάξας μιασμάτων, ἀνεκαίνισε, πολὺ χαλεπωτέρων ἢ σωματικῆς διαφθορᾶς ἐλευθερώσας αὐτὴν κακώσεων καὶ παθῶν· ἀνακαινίζει διὰ τῆς πρώτης παρουσίας τὴν κτίσιν, ἵνα μάθῃς ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ καὶ ἀπ' ἀρχῆς αὐτὴν δημιουργήσας. Οὐ γὰρ ἄλλου μὲν κτίζειν, ἄλλου δὲ διαφθαρεῖσαν ἀνακαινίζειν, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς ἑκάτερον σοφίας καὶ τέχνης. Ἀνακαινίζει τὴν κτίσιν κατὰ τὴν πρώτην ἐπιδημίαν, ἵνα μηδεμία σοι χώρα καταλειφθῇ ἀπιστίας, ὡς κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν οὐ καινισθήσεται· καὶ σὺ πρὸ αὐτῆς εἰς ἀφθαρσίαν, εἰς ἀπάθειαν, εἰς ἄφατον καλλονήν. Εἰ γὰρ, ὅτε ἦν ἑκὼν ἐν ἀσθενείᾳ σαρκὸς, ἐν ἱδρῶσιν, ἐν πάθεσιν ὁ Χριστὸς, ὅτε πλάνος

καὶ Σαμαρείτης ἐσυκοφαντεῖτο, τὴν κτίσιν ἐκάθαρε τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων καὶ πολυχρονιωτάτων παθῶν καὶ μιασμάτων· ὅταν ὡς κριτὴς ζώντων παραγένηται καὶ νεκρῶν, ὅταν μυριάσιν ἀγγέλων δορυφορούμενος τάγμασιν, ὅταν πάντων δεσπόζων καὶ κύριος, ὅταν πάντα φρίσσῃ καὶ τρέμῃ· πῶς ἡ ἐκ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν μεταβολὴ οὐ τὸ ῥᾷστον ἔχουσα καθορᾶται καὶ τὸ ἀκόλουθον καὶ θεοπρεπές;

meris stipatus ordinibus, quando omnium dominator et dominus, quando omnia horrore concutientur et tremore; quomodo mutatio a corruptione in incorruptionem, non videatur consequuta ea quæ Deo digna sunt? »

Ὅτι παραγίνεται ὁ Σωτὴρ προκηρυττόντων τῶν προφητῶν, ἵνα μή τις νομίσῃ, ὅτι καθ' ὃν τρόπον ἄνθρωπος τῆς προτέρας διαμαρτὼν ἐπιβουλῆς καὶ βοηθείας ἐπὶ δευτέραν ἔρχεται, οὕτω καὶ ὁ Θεός. Ἵνα οὖν μή τις ὑπονοήσῃ τοῦτο, ἄνωθεν προέλεγον οἱ προφῆται τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, ἵνα δείξωσιν, ὅτι Θεὸς οὐ σκεπτόμενος εὑρίσκει τὸ συμφέρον, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς προεῖδεν ἅπαντα. Ἡμεῖς μὲν γὰρ οἱ ἄνθρωποι σκεπτόμεθα, καὶ ἐὰν ἀποτύχωμεν τῆς πρώτης πείρας, ἐφ' ἑτέραν μεταβαίνομεν· ὁ δὲ Θεὸς οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἔδωκε νόμον, προφήτας, καὶ μετὰ ταῦτα τὸ εὐαγγέλιον· οὐ χρόνῳ τὸ συμφέρον μεταμαθών, ἀπ' ἀρχῆς δὲ εἰδὼς ὡς οὐχ οἷόν τε ἄλλως ἦν τὴν κτίσιν καὶ τὸν ἐν αὐτῇ ἄνθρωπον οὔτε γενέσθαι, οὔτε παιδαγωγηθῆναι, οὔτε τὸ τῆς ἀφθαρσίας ἀξίωμα ἀναλαβεῖν, εἰ μὴ καθ' ὃν τρόπον ἡ ἄφατος πρόνοια καὶ φιλανθρωπία ᾠκονόμησεν.

« Venit Servator prædicentibus prophetis, ne quis putet eodem modo, quo homo, a primo proposito et auxilio aberrans, ad secundum venit; ita etiam Deo eventurum esse. Ne quis igitur id suspicetur, diu antea prophetæ illius adventum prædixerunt, ut ostenderent, Deum non meditando invenire id quod opportunum sit, sed a principio omnia prævidisse. Nam nos quidem homines meditamur, et si a priori conatu aberremus, ad alium transimus: Deus vero non sic; sed dedit legem, prophetas, et postea evangelium; non temporis decursu quid sit utile discens, sed ab initio videns, non aliter potuisse creaturam et in ea hominem fieri, vel institui, neque incorruptionis dignitatem accipere, nisi eo modo quo ineffabilis providentia et humanitas dispensavit. »

Ὅτι φασὶν, εἰ προῄδει ἁμαρτῆσαι τὸν Ἀδὰμ ὁ Θεὸς, τί καὶ προήγαγεν αὐτόν; Καὶ πολλαὶ μέν εἰσι καὶ πάγκαλοι τοῦδε τοῦ ἀπορήματος ἐπιλύσεις, λέγει δὲ οὖν καὶ ὁ θεόσοφος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὅτι Οὐ τοῦτο μόνον φημὶ, ὅτι προῄδει, ἀλλ' ὅτι καὶ πεσόντα ἀναστήσει αὐτὸν διὰ τῆς οἰκονομίας. Καὶ οὐ πρῶτον εἶδε τὴν πτῶσιν, εἰ μὴ προεπενόησε τὴν ἀνάστασιν. Ἤδει ὅτι πεσεῖται, ἀλλὰ προαπέθετο [a] τὸ τῆς ἀναστάσεως φάρμακον, καὶ συνεχώρησεν εἰς πεῖραν ἐλθεῖν θανάτου τὸν ἄνθρωπον, ἵνα μάθοι τίνος μὲν ἀπολαύει δι' ἑαυτὸν, τίνος δὲ τῇ τοῦ πλάσαντος χάριτι. Ἤδει πεσούμενον τὸν Ἀδὰμ, ἀλλ' ἔβλεπεν ἐξ αὐτοῦ προελευσόμενον τὸν Ἄβελ, τὸν Ἐνὼς, τὸν Ἐνὼχ, τὸν Νῶε, τὸν Ἠλίαν, τοὺς προφήτας, τοὺς θαυμαστοὺς ἀποστόλους, τὴν εὐγένειαν τῆς φύσεως, τὰ θεοκίνητα τῶν μαρτύρων καὶ στάζοντα τὴν εὐσέβειαν νέφη. Ἔβλεπε ταῦτα, καὶ ποῦ ἦν καλὸν, ποῦ δὲ δίκαιον, ποῦ δὲ θεοπρεπὲς, [ἵνα] διότι ἔμελλεν εἷς ἄνθρωπος ἁμαρτάνειν, τοῦτον μὴ ἀγαγεῖν ἐκ μὴ ὄντων, καὶ τοσούτων ἀνδρῶν, ὧν οὐδὲ καθ' ἕνα ἄξιος ὁ κόσμος, φορὰν ἀνακόψαι, καὶ θερίσαι πρόῤῥιζον τὴν τοσαύτην τοῦ γένους βλάστησιν καὶ καλλονὴν, καὶ κατ' αὐτῆς ἐπαφιέναι τὴν ἐκτομὴν καὶ ὀργήν· καὶ τότε τοῦ τὴν ἁμαρτίαν ὕστερον ἑλομένου οὔτε ἁμαρτόντος, οὔτε ἁμαρτεῖν μεμελετηκότος, ἅτε

Si, inquiunt, Deus prævidit Adamum esse peccaturum, quare illum produxit? Et multæ sunt et pulcherrimæ hujus dubii solutiones; dicit itaque divina sapientia præditus Joannes Chrysostomus: « Non tantum dico quod hoc præsciverit, sed etiam quod lapsum hominem per œconomiam erecturus esset. Nec primo scivisset lapsum, nisi etiam præscivisset resurrectionem. Sciebat eum lapsurum esse, sed resurrectionis remedium præparavit, et permisit hominem ad mortis experientiam pervenire, ut disceret quid per se consequeretur, quid per Creatoris gratiam. Sciebat fore ut Adam caderet; sed videbat ex illo proditurus esse Abel, Enos, Enoch, Noe, Eliam, prophetas, admirandos apostolos, nobilitatem naturæ; vidit martyrum nubes, divinitus motas, pietatem distillantes. Vidit hæc, et ubi erat honestas, ubi justitia, ubi opus Deo dignum? an quia unus homo peccaturus erat, ex nihilo illum producere non debuit, et tot hominum, quorum ne uno quidem dignus erat mundus, fructum amputare ac radicitus demetere tantum generis humani germen et ornamentum, atque contra illud immittere falcem et iram, idque cum postea peccaturus esset, ac nondum peccasset, neque peccare

[a] [τό Bekkerus addidit.]

cogitasset, quippe nondum exsistens? Si enim prudentium virorum est non ab eo pœnas exigere qui peccare quidem cogitavit, nondum tamen peccavit; quomodo Dei esse possit ab eo, qui ne meditatus quidem sit peccare, pœnas peccatorum exigere? præsertim cum tunc grave peccatum esset: (quomodo enim non grave fuerit Domini præceptum despicere?) non incurabile vero peccatum futurum erat ex ineffabili Conditoris clementia, primum hominem ad pristinam dignitatem revocaturi. Itaque si non conditus fuisset primus homo, quia peccaturus erat; hinc sequeretur Deum punire eum qui nondum peccasset, et posteriore vocatione atque salute privare, et creaturam tot tantisque viris orbam ostenderet. »

[*Col.* 1. 15.] « Cum divinus Paulus dicat, *Primogenitus omnis creaturæ*, hæretici, » inquit, « non intelligentes de qua creatura loquatur, ad creaturam Filium insipientes deprimunt. Duplex autem est creatura; una quidem facta, altera renovata. Idem enim Paulus iterum clamat: [2. *Cor.* 5. 17.] *Si qua in Christo, nova creatura*. Utque clarius ostendat se Christum dicere renovatæ creaturæ primogenitum, addit, [*Col.* 1. 18.] *Primogenitus ex mortuis*, ut in omnibus primas teneat. Primus est renovatorum, eorum qui ad incorruptionem vocantur, eorum qui a mortuis suscitantur: primus, non secundum deitatem, apage: contumelia enim est Deo vocari primum creaturarum, qui ineffabili ratione, et incomprehensibili excellentia super omnes creaturas ascendit sedetque; sed primus est secundum humanitatem, princeps factus nobis resurrectionis, et mutationis ex corruptione in incorruptionem. Si enim Elias filium viduæ excitavit, et Elisæus filium Somanitidis, et ipse Servator quatriduanum Lazarum excitavit; at nemo eorum ad incorruptionem et immortalitatem excitatus est; iterum enim mors in illos dominium exercuit: Christus vero resurgens ex mortuis, non ultra moritur, mors illi non amplius dominatur; sed neque illis quos in secundo suo adventu suscitabit. O malam et insipientem mentem vestram! Venit Christus ad nos, dedit nobis spiritum suum, et assumsit corpus nostrum, et contractus præcessit, et assumta massa nostra exaltavit illam, et constituit in dextera Patris, et ingratus animus beneficium contumelia afficit. Accepit a nobis figmentum, et constituit ad dexteram Patris: accepimus ab illo spiritum, et injuriam facimus in creaturarum et servorum ordinem illum redigentes. »

μήπω μηδὲ ὑφεστῶτος; Εἰ γὰρ σωφρόνων ἐστὶν ἀνδρῶν τὸ μελετήσαντα μὲν ἁμαρτῆσαι, μὴ ἁμαρτήσαντα δὲ, μὴ εἰσπράττειν εὐθύνας ἁμαρτημάτων· ἦπου γε ἂν εἴη Θεοῦ, τὸν μηδὲ μελετήσαντα ἐξαμαρτῆσαι τὰς τῶν ἡμαρτηκότων ἀπαιτεῖν δίκας; καὶ τότε χαλεποῦ μὲν ὄντος τοῦ ἁμαρτήματος (πῶς γὰρ οὐ χαλεπὸν ἀθέτησις δεσποτικῆς ἐντολῆς;) οὐκ ἀνιάτου δὲ ἐσομένου, τῇ ἀφάτῳ φιλανθρωπίᾳ τοῦ πλάσαντος καὶ τοῦ πρωτοπλάστου, εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐπανάγεσθαι μέλλοντος εὐγένειαν. Ὥστε εἰ μὴ προῆκτο, διότι ἔμελλεν ἁμαρτεῖν ὁ ἀρχέγονος, ἐδείκνυτο ἂν τὸ θεῖον τὸν μήπω ἁμαρτήσαντα κολάζον, καὶ τῆς ὕστερον ἀνακλήσεως καὶ σωτηρίας ἀποστεροῦν, καὶ τοσούτων ἀνδρῶν καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἔρημον τὴν κτίσιν ἀποφαῖνον.

Ὅτι, τοῦ θείου Παύλου εἰπόντος, Πρωτότοκος πάσης κτίσεως, οἱ αἱρετικοὶ, φησὶ, μὴ νοήσαντες περὶ ποίας κτίσεως λέγει, εἰς κτίσμα τὸν Υἱὸν οἱ ἀνόητοι καταβιβάζουσι. Διττὴ δὲ ἡ κτίσις· ἡ μὲν γάρ ἐστιν ἡ γεγενημένη, ἡ δὲ ἡ ἀνακαινιζομένη· αὐτὸς γὰρ πάλιν Παῦλος βοᾷ· Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις. Ἵνα δὲ λαμπρῶς ἐπιδείξῃ, ὅτι τῆς ἀνακαινισθείσης κτίσεως λέγει πρωτότοκον τὸν Χριστὸν, ἐπάγει, Πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν, ἵνα γένηται ἐν πᾶσι πρωτεύων, πρωτεύων τῶν ἀνακαινιζομένων, τῶν εἰς ἀφθαρσίαν καλουμένων, τῶν ἐκ νεκρῶν ἐγειρομένων· πρωτεύων οὐ κατὰ τὴν θεότητα, ἄπαγε· ὕβρις γὰρ Θεῷ τὸ καλεῖσθαι πρῶτον τῶν κτισμάτων, ὃς ἀῤῥήτῳ λόγῳ καὶ ἀνεπινοήτῳ ὑπεροχῇ πάσης ὑπερήρτηται καὶ ὑπερίδρυται φύσεως· ἀλλὰ πρωτεύει κατά γε τὴν ἀνθρωπότητα, ἀρχηγὸς ἡμῶν γεγονὼς τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς ἐκ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν μεταστοιχειώσεως. Εἰ γὰρ καὶ Ἠλίας τὸν υἱὸν τῆς χήρας ἤγειρε, καὶ Ἑλισσαῖος τὸν τῆς Σωμανίτιδος, καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ τεταρταῖον τὸν Λάζαρον ἐξανέστησεν· ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν εἰς ἀφθαρσίαν καὶ ἀθανασίαν ἐξανέστη· πάλιν γὰρ αὐτῶν ὁ θάνατος ἐκυρίευσε, Χριστὸς δὲ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει, ἀλλ' οὐδὲ ἐκείνων, οὓς κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν ἀναστήσει. Ὢ κακῆς καὶ ἄφρονος ὑμῶν γνώμης· ἦλθεν ὁ Χριστὸς πρὸς ἡμᾶς, ἔδωκεν ἡμῖν τὸ αὐτοῦ πνεῦμα, καὶ ἀνέλαβε τὸ ἡμέτερον σῶμα, καὶ τὸ συνάλλαγμα προῆλθε, καὶ λαβὼν ἡμῶν τὸ φύραμα ἀνύψωσεν αὐτὸ, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἡ ἀγνωμοσύνη τὴν εὐεργεσίαν ὑβρίζει. Ἔλαβε παρ' ἡμῶν τὸ πλάσμα, καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρός· ἐλάβομεν ἐξ αὐτοῦ τὸ πνεῦμα, καὶ ὑβρίζομεν, ἐν κτίσμασι καὶ δούλοις [a] αὐτὸ καταλέγοντες.

[a] [*Immo* αὐτόν. Bekkerus.]

Ὅτι, φησὶ, δέησις μὲν λέγεται, ὅταν τις τὸν Θεὸν ἀξιοῖ εἰς πρᾶγμα· προσευχὴ δὲ, ὅταν ὑμνῇ τὸν Θεόν· εὐχαριστία δὲ, ὅταν τις ὑπὲρ ὧν ἔπαθε, χάριν ἀνθομολογῇ τῷ Θεῷ· ἐντυχία δὲ, ὅταν τις κατὰ τῶν ἀδικούντων ἐντυγχάνῃ τῷ Θεῷ, προσκαλούμενος αὐτὸν εἰς ἐκδίκησιν. Ὅτι δὲ τὸ ἐντυγχάνειν οὐκ ἔστι, φησὶν, ἱκετεύειν, ἀλλ' ἐρωτᾷν καὶ ἀπόκρισιν δέχεσθαι, λέγει ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἠλίαν· Τί σὺ ἐνταῦθα, Ἠλία; Ἀποκρίνεται ἐρωτηθεὶς ὁ προφήτης· Ζηλῶν ἐζήλωκα Κυρίῳ παντοκράτορι, ὅτι ἐγκατέλιπόν σε οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ ἑξῆς. Καὶ οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα δέησις, ἀλλ' ἐρώτησις καὶ ἀπόκρισις, καὶ γέγονε τὸ ἐξ ἀμφοῖν ἔντευξις. Καὶ πόθεν δῆλον; Παύλου λέγοντος ἄκουσον· Οὐκ ἀνέγνωτε ἐν Ἠλίᾳ τῷ προφήτῃ τί λέγει ἡ Γραφή; ὡς ἐντυγχάνει τῷ Θεῷ κατὰ τοῦ Ἰσραήλ; Οὐκοῦν ἡ ἐντυχία οὐκ ἔστι δέησις. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁ Χρυσόστομος. Δεῖ δ' οὖν ἔτι λεπτομερέστερον τὰς διαφορὰς τῶν εἰρημένων ὀνομάτων διασκέψασθαι καὶ ἐπιθεωρῆσαι, ὥστε μὴ τῷ πλήθει μόνον ἱκανὰ εἶναι λέγεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς δεινότερον διακωδωνίζειν ταῦτα βουλομένοις ἀνάλωτα καὶ ἀνεπηρέαστα διαμένειν.

« Petitio quidem dicitur, » inquit, « quando quis Deum quidpiam rogat; precatio autem, quando Deum laudat; gratiarum actio, cum quis pro acceptis beneficiis gratias agit Deo; supplicatio, cum quis contra inique agentes accedit ad Deum, vocans illum ad ultionem. » « Supplicare vero non est precari, » inquit, « sed interrogare et responsum accipere. Dicit Deus Eliæ : *Quid tu hic Elia?* Respondet propheta interrogatus : *Zelo zelatus sum pro Domino omnipotenti, quia dereliquerunt te filii Israel*, etc. Non est hic precatio, sed interrogatio et responsio, et ex utroque fit colloquium. Et unde id probatur? Paulum dicentem audi : *An nescitis in Elia quid dicit Scriptura? quemadmodum interpellat adversum Israel?* Igitur ἐντυχία non est δέησις.» Sed hæc Chrysostomus. Oportet igitur subtilius differentias dictorum nominum perpendere et considerare; ut non solum idonea sint quæ plebi dicantur, sed etiam iis qui eas voces volent acrius explorare, insuperabiles et inoffensæ remaneant.

3. Reg. 19. 9. 10. — Rom. 11. 2.

Ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης εἷς ὁ νομοθέτης· καὶ εἰς τὸ ἔνδυμα τοῦ ἱερέως· καὶ περὶ μετανοίας.

Ex oratione, quod veteris et novi Testamenti unus sit legislator, et in sacerdotum indumentum, et de Pœnitentia.

[Phot. Bekk. p. 520. b. Oper. Chrys. t. 6. p. 406. c.]

Ὅτι φησὶν ὁ Παῦλος· Οὐ γὰρ ἐπαισχύνομαι τὸ εὐαγγέλιον· δικαιοσύνη γὰρ Θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται. Πῶς οὖν δικαιοσύνη Θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται; Πῶς; Ἐπειδὴ ὁ πρῶτος νόμος Ἰουδαίοις μόνοις ἐδέδοτο, καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων τῆς αὐτῆς ὑπαρχόντων δημιουργίας καὶ φύσεως, τὸ δὲ εὐαγγέλιον πᾶσιν ὁμοτίμως τοῖς ὁμοφυέσιν, εἰκότως ἐν αὐτῷ δικαιοσύνη Θεοῦ ἀποκαλύπτεται, καὶ καλεῖται δικαιοσύνης εὐαγγέλιον. Ἐν τοίνυν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ οὐκ ἦν ἡ κλῆσις δικαία· οὐ γὰρ ὁμοίως πάντας ἐκάλει καὶ ἐφώτιζε, τοὺς Ἰουδαίους δὲ μόνους. Οὐκ ἦν οὖν δικαία, ἀλλ' οἰκονομικὴ, προπαρασκευάζουσα ὁδὸν τῇ δικαιοσύνῃ; Οὐ λέγω ταύτην δικαίαν, κἀκείνην ἄδικον, ἀλλ' ἐκείνην ὁδὸν ταύτης, καὶ προκατασκευὴν ταύτης. Ὑπελάμβανον οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι καὶ τὸ εὐαγγέλιον αὐτοῖς δοθήσεται μόνοις, ὥσπερ καὶ ὁ νόμος· ἐξέβη δὲ παρ' ἐλπίδας ἡ προσδοκία. Διὸ καὶ Δαυὶδ λέγει· Ὑπελάβομεν, ὁ Θεὸς, τὸ ἔλεός σου ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σου· εἶτα, Κατὰ τὸ ὄνομά σου, ὁ Θεὸς, οὕτω καὶ ἡ αἴνεσίς σου, οὐχὶ ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σου μόνον, ἀλλ' Ἐπὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς. Καὶ ἵνα δείξῃ, ὅτι τὸ ἐλεῆσαι τὰ πέρατα τῆς γῆς, δικαιοσύνης ἐστὶν, ἐπάγει· Δικαιοσύνης πλήρης ἡ δεξιά σου.

«Ait Paulus : *Non enim erubesco evangelium : justitia enim Dei in eo revelatur.* Quomodo igitur justitia Dei in eo revelatur? Quomodo? Quia prima lex Judæis solum data fuerat, licet alii homines ejusdem essent conditionis et naturæ; evangelium vero omnibus æqualiter gentibus : jure merito in illo justitia Dei revelatur, et vocatur evangelium justitiæ. In veteri igitur Testamento non erat vocatio justa : non enim similiter omnes vocabat et illuminabat, sed solos Judæos. Non erat igitur justa, sed œconomica, præparans viam justitiæ? Non dico hanc justam, illam vero injustam, sed illam viam hujus et præparationem. Opinabantur Judæi sibi solis evangelium datum iri, sicut et legem : sed exspectatio contra spem evenit. Ideo dicit David : *Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio populi tui :* deinde : *Secundum nomen tuum, Deus, ita et laus tua,* non solum in medio populi tui, sed etiam *In fines terræ.* Et ut ostendat quod misereri finium terræ justitiæ sit, addit : *Justitia plena est dextera tua.* »

Rom. 1. 16. — Psal. 47. 10. 11.

Ὁ Κύριος, φησὶν, ἐβασίλευσε. Πῶς ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν; ἆρ' ὡς πρόσφατον λαβὼν τὸ τῆς βασιλείας

«*Dominus regnavit*, inquit. Quomodo regnavit Dominus? an quasi novam accipiens dignitatem

Psal. 92. 1.

regni? Si enim dixisset, Dominus regnat, æternam Domini potestatem ostendisset; cum dicit vero, *Regnavit*, ejus œconomiam per carnem significat, per quam natura nostra jugo diaboli, peccati, mortis excusso, Creatorem cognovit, ut verum Regem, largitorem incorruptionis, resurrectionis. Nuntium igitur lætum affert David iis, qui a peccato, morte, diabolo olim regebantur, quod jugum illud contritum, imperium sublatum sit, et Dominus omnibus dominetur, ut ipse quoque post resurrectionem dixit: *Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra.* Prius vero dominata est nobis mors et peccatum: *Regnavit* enim *mors ab Adam usque ad Moysem*, et postea. Et Servator de diabolo: *Si satanam satanas ejiciat, divisum est regnum ejus.* Itaque regnavit ante adventum Christi super genus humanum diabolus, imo et peccatum: dicit enim iterum Paulus: *Quemadmodum regnavit peccatum in mortali nostro corpore, sic et gratia regnabit per Christum. Dominus regnavit;* finitum est imperium peccati, mortis, diaboli: exsultet igitur terra, natura terrigena, olim errans, nunc vero gloriosa; olim in sepulcris, nunc in thronis. »

Matth. 28. 18. — Rom. 5. 14. — Matth. 12. 26. — Rom. 5. 21.

« Oeconomiæ, » inquit, « erant plurima in veteri Testamento, sed non omnino grata et beneplacita Deo erant: rerum futurarum figuræ et umbræ, sed non res ipsæ: et videre est in illis alias quidem figuras, alias vero notiones. Verbi gratia, non omnino placent Deo hyacinthus, purpura, coccus et byssus; Deus enim animarum puritatem requirit, non corporum flores et splendores, sed in corporea elegantia imaginem virtutum depingit. Si enim vere stolis illis acquiescebat, quomodo Moysem ante Aaron non induit; sed qua ille non vestiebatur, illa induit sacerdotes? Et Moyses quidem aqua non lotus est, et lavit: quare? Ut discas non hæc Deo potiora esse; quoniam perfecto viro ad sui ornatum sufficit virtus, et quia hæc typus erant virtutis, non ipsa virtus. »

« In capite, » inquit, « ferebat pontifex tiaram; quia oportebat eum qui caput omnium constitutus erat, in capite habere potestatem, et scire se, cum caput aliorum sit, omnium tamen Domino principi esse subjectum. Absoluta enim auctoritas, nec cujusquam imperio subjecta, dura est et intolerabilis. Ideo in lege gratiæ qui pontifices maximi sunt, evangelium in capite recipiunt, ut sciat is qui eligitur, se veram evangelii tiaram accipere, et etiamsi aliorum sacrum caput constituatur, iis-

Exod. 28. 39.

ἀξίωμα; Εἰ μὲν γὰρ εἶπεν, ὁ Κύριος βασιλεύει, τὴν ἀΐδιον αὐτοῦ ἡρμήνευεν ἐξουσίαν· εἰπὼν δὲ, Ἐβασίλευσε, τὴν διὰ σαρκὸς αὐτοῦ οἰκονομίαν λέγει, δι' ἧς ἡ φύσις ἡμῶν τὴν ἐπικράτειαν τοῦ διαβόλου, τῆς ἁμαρτίας, τοῦ θανάτου ἀποσεισαμένη, ἐπέγνω πλάστην B τὸν ὡς ἀληθῶς βασιλέα, τὸν χορηγὸν τῆς ἀφθαρσίας, τῆς ἀναστάσεως. Εὐαγγελίζεται τοίνυν ὁ Δαυὶδ τοῖς ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ὑπὸ τοῦ θανάτου, ὑπὸ τοῦ διαβόλου πάλαι βασιλευομένοις, ὅτι ὁ ζυγὸς ἐκεῖνος συντέτριπται, τὸ κράτος λέλυται, καὶ βασιλεύει πάντων ὁ Κύριος, ὡς καὶ αὐτὸς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔφη· Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Πρὶν δὲ ἐβασίλευεν ἡμῶν ὁ θάνατος καὶ ἡ ἁμαρτία· Ἐβασίλευσε γὰρ ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωϋσέως, καὶ ἑξῆς· καὶ ὁ Σωτὴρ περὶ τοῦ διαβόλου· Καὶ εἰ ὁ σατανᾶς τὸν σατανᾶν ἐκβάλλει, ἐμερίσθη ἡ βασιλεία C αὐτοῦ. Ὥστε ἐβασίλευε πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Χριστοῦ, τοῦ γένους ἡμῶν ὁ σατανᾶς· ἀλλὰ καὶ ἡ ἁμαρτία. Λέγει γὰρ πάλιν ὁ Παῦλος· Ὥσπερ γὰρ ἐβασίλευσεν ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ἡμῶν σώματι, οὕτω καὶ ἡ χάρις βασιλεύσει διὰ Χριστοῦ. Ὁ Κύριος ἐβασίλευσε· πέπαυται τῆς ἁμαρτίας τὸ κράτος, τοῦ θανάτου, τοῦ διαβόλου· οὐκοῦν ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ, ἡ φύσις ἡ γηγενὴς, ἡ ποτὲ πλανωμένη, νῦν δὲ δοξαζομένη, ἡ ποτὲ ἐν τάφοις, νῦν δὲ ἐν θρόνοις.

Ὅτι, φησὶν, οἰκονομίας ἦν τὰ πλεῖστα τῶν ἐν τῇ D Παλαιᾷ, ἀλλ' οὐκ ἀρεσκείας Θεοῦ καὶ προηγουμένης εὐδοκίας, καὶ τύποι τῶν μελλόντων καὶ σκιαὶ, ἀλλ' οὐκ αὐτὰ τὰ πράγματα. Καὶ ἔστιν ἰδεῖν ἐπ' αὐτῶν ἄλλα μὲν τὰ σχήματα, ἄλλα δὲ τὰ νοήματα. Οἷον· οὐ πάντως Θεὸς ἀναπαύεται ὑακίνθῳ καὶ πορφύρᾳ καὶ κόκκῳ καὶ βύσσῳ· Θεὸς γὰρ ψυχῶν ἀπαιτεῖ καθαρότητα, οὐ σωμάτων ἄνθη καὶ λαμπρότητας· ἀλλ' ἐν ταῖς σωματικαῖς φαιδρότησι τὴν εἰκόνα τῶν ἀρετῶν διαγράφει. Εἰ γὰρ ταῖς στολαῖς ἐκείναις ὡς ἀληθῶς ἀνεπαύετο, πῶς τὸν Μωϋσῆν πρὸ τοῦ Ἀαρὼν οὐκ ἐνέδυσεν, ἀλλ' ἣν ἐκεῖνος οὐκ ἐνεδύσατο, ταύτην E τοὺς ἱερέας ἠμφίασε; Καὶ Μωϋσῆς μὲν οὐκ ἐλούσθη ὕδατι, καὶ ἔλουε· διὰ τί; ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐκ ἦν ταῦτα προηγούμενα τῷ Θεῷ· ὅτι τῷ τελείῳ πρὸς κόσμον ἀρκεῖ ἡ ἀρετὴ, καὶ ὅτι ταῦτα τύπος ἦν τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' οὐκ ἀρετή.

Ὅτι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, φησὶν, ἔφερεν ὁ ἀρχιερεὺς τιάραν, διότι τὸν προχειριζόμενον ἁπάντων κεφαλὴν κατὰ τῆς κεφαλῆς ἔχειν τὴν ἐξουσίαν ἔδει, καὶ εἰδέναι ὅτι κεφαλὴν τῶν ἄλλων προβαλλόμενος, καὶ αὐτὸς ὑπὸ κεφαλήν ἐστι τὸν κοινὸν ἁπάντων Δεσπότην καὶ ἐξουσιαστήν· ἀπολελυμένη γὰρ αὐθέντεια καὶ αὐτόνομος ἀφόρητός ἐστι καὶ χαλεπή. F Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῇ χάριτι οἱ ἀρχιερατεύειν τελούμενοι, τὸ εὐαγγέλιον ἐπὶ κεφαλῆς δέχονται, ἵνα μάθῃ ὁ χειροτονούμενος, ὅτι τὴν ἀληθινὴν τοῦ εὐαγγελίου τιάραν λαμβάνει,

καὶ ὅτι εἰ καὶ τῶν ἄλλων ἱερουργεῖται κεφαλὴ, ἀλλ' οὖν καὶ αὐτὸς ὑπὸ τούτους τελεῖ τοὺς νόμους, καὶ τῶν ἄλλων κρατῶν, τῷ νόμῳ κρατεῖται. Ἀλλ' ἡ μὲν τιάρα τὴν ἐξουσίαν ἐτύπου, ἥν τε αὐτὸς εἶχε τοῦ λαοῦ, καὶ ὑφ' ἣν αὐτὸς ἀνεφέρετο τοῦ Θεοῦ.

Τὸ δὲ πέταλον τὸ χρυσοῦν, ἐν ᾧ τὸ ὄνομα ἐκεκόλαπτο τοῦ Θεοῦ, ἐπέκειτο μὲν τῷ στήθει, φυλακῆς δὲ ἐπεῖχε τύπον τῶν ἐν καρδίᾳ κινημάτων, καὶ ὡς δεῖ ταῦτα καταῤῥυθμίζειν τῇ πρὸς τὸ θεῖον νεύσει καὶ καταφορᾷ. Ἐπὶ δὲ τῶν ὤμων σμαράγδου λίθοι δύο, ἔχοντες τὰς ἓξ φυλὰς ἐντεῦθεν, καὶ τὰς ἓξ ἐντεῦθεν· οὗτοι δὲ σύμβολον ἦσαν τῆς ὄψεως τῆς ἀρχιερατικῆς. Ἔχει γὰρ ἡ τῆς σμαράγδου ψῆφος καὶ χλωρότητα εὐπρεπῆ, καὶ καθαρότητα διαυγῆ, κατόπτρου δύναμιν ὑποφαίνουσα. Καὶ γὰρ δεῖ τὸν ἱερέα καὶ ἀσκήσει νήφειν, καὶ τὸν βίον τοῖς ὑπ' αὐτὸν ὥσπερ κάτοπτρον παρέχειν. Ἐπὶ τῶν ὤμων δὲ ἡ σμάραγδος, ἐπειδὴ πράξεώς ἐστι σημεῖον· ἡ γὰρ πρακτικὴ δύναμις τῶν ὤμων ἤρτηται. Διὸ καὶ ὁ Θεὸς πρὸς τὴν Ἱερουσαλὴμ λέγει· Θὲς τὴν καρδίαν σου ἐπὶ τῶν ὤμων σου, θύγατερ ἠτιμωμένη, ὅτι Κύριος κτίζει σε εἰς σωτηρίαν. Καὶ γὰρ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς ὤμους εἰς πράξεις ἡ Γραφὴ λαμβάνει· ὡς ὅταν λέγῃ περὶ τοῦ Δαυΐδ· Καὶ ἐν ταῖς συνέσεσι τῶν χειρῶν αὐτοῦ ὡδήγησεν αὐτούς. Ἐνῆσαν δὲ τῷ λογίῳ τῷ ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ οἱ δώδεκα λίθοι ἐνηρμοσμένοι, τὰς δώδεκα φυλὰς ὑποδηλοῦντες. Καὶ ὅρα· ἄνω μὲν καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων μία ἦν φύσις τῶν λίθων ἡ σμάραγδος, κάτω δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους οἱ δώδεκα· αἰνιττομένου τοῦ λόγου, ὅτι ἄνωθεν μὲν ἐκ μιᾶς ἅπαντες προήλθομεν φύσεως, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου διαφόροις γνώμαις ἐμερίσθημεν· καὶ τὸ μὲν δίδωσι τῇ γνώμῃ, τὸ δὲ τῇ φύσει. Ὑπὸ δὲ τὸ κράσπεδον τοῦ ἱερέως τὸ λεγόμενον λῶμα, ἄνθη, ῥόαι, καὶ ῥοΐσκοι χρυσοῖ καὶ κώδωνες ἀπῃώρηντο. Καὶ πῶς ἂν εἴη Θεῷ ταῦτα κατὰ πρῶτον λόγον ἀρέσκοντα; Ἀλλ' ἐν τῷ σχήματι τοῦ ἱερέως ἐφῆκεν ἐξεικονίζεσθαι τὰς ἀρετάς· κάτω ἄνθη καὶ καρποὶ, τὰ τῶν ἀρετῶν κατορθώματα, ἅτινά ἐστιν ἐλεημοσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ φιλανθρωπία, καὶ τῶν ἄλλων ὁ σύστοιχος αὐταῖς χορός.

Ὅτι, φησὶ, μὴ μετάβαλλε ῥήματα Θεοῦ ζῶντος. Εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἐβαπτίσθης· τί ἀναιρεῖς τὰ ὀνόματα τὰ ζῶντα, καὶ εἰσάγεις ὀνόματα λογισμῶν, γέννημα λέγων καὶ ἀγέννητον καὶ γεννητὸν, ὂν ἀεὶ καὶ μὴ ὂν ἀεί; τούτων ἀνέχεται Θεὸς τῶν ματαίων ῥημάτων; Ἓν ῥῆμα ἵνα μεταβάλῃ, προφήτης ποτὲ ἐκινδύνευσεν ἀπολέσθαι. Καὶ βλέπε ῥήματος μικροῦ ἀκριβολογίαν. Τὰ ῥήματα τῶν προφητῶν τινες ἐκάλουν ὑπὸ ἀπειρίας λῆμμα Κυρίου. Λέγει ὁ Θεὸς διὰ Ἱερεμίου· Ἐὰν ἐρωτήσῃ σε ὁ λαὸς, ἢ ὁ ἱερεὺς, ἢ ὁ προφήτης, καὶ εἴπῃ σοι, τί τὸ λῆμμα; εἰπὲ αὐτοῖς, ὅτι τὸ λῆμμα Κυρίου

271 A dem tamen legibus esse subjectum; et licet aliis imperet, sub legis imperio esse. Tiara namque potestatem designabat, et quam ipse in populum habebat, et qua ille Deo subditus ferebatur.»

«Aurea vero lamina, in qua Dei nomen insculptum erat, in pectore erat, typum ferens custodiæ cordis motuum, et quomodo oporteat eos hæc ad Dei nutum aptare ac referre. In humeris erant smaragdi duo, quorum alter sex tribus, totidem alter exhibebat: erant autem symbolum summi B Pontificis præsentis. Habet enim smaragdus et viriditatem decentem et puritatem splendentem, speculi vim referens. Oportet enim sacerdotem et in exercitatione vigilem sobriumque esse, et vitam subditis suis quasi speculum offerre. Erat vero smaragdus in humeris, quia operum signum est: agendi enim potentia ab humeris dependet. Ideo Deus ad Jerusalem dicit: *Pone cor tuum super humeros tuos, filia despecta, quia Dominus creat te ad salutem*. Etenim manus et humeros pro actionibus Scriptura accipit, ut cum de Da- C vide dicit, *Et in intellectu manuum suarum deduxit illos*. Inerant etiam in Rationali in pectore posito duodecim lapides aptati, qui duodecim tribus significabant. Et vide: supra quidem et in humeris una erat natura lapidum smaragdus; infra vero et in pectore duodecim: quo ænigmatice significabatur, nos primitus ab una omnes prodiisse natura, progressu vero temporis diversis opinionibus fuisse divisos: et hoc quidem tribuit opinioni, illud vero naturæ. Sub fimbria sacer- D dotis, quæ dicitur ora, flores, aurea mala punica, corymbi et campanulæ pendebant. Et quomodo hæc, ut prius diximus, Domino placebant? Sed in vestitu sacerdotis virtutes effingi jussit; infra flores et fructus, virtutum opera: quæ sunt eleemosyna, justitia et humanitas, et chorus reliquorum ipsis affinium.»

Ib. 32. 36.

Jer. 31. 21.

Psal. 77. 72.

Exod. 28. 17.

«*Ne mutes*, inquit, *verba Dei vivi*. In Patrem et Filium et Spiritum sanctum baptizatus es: cur E tollis nomina viva, et inducis nomina cogitationum tuarum, dicens ingenitum, genitum; semper exsistens, et non semper exsistens? Deusne hæc inania verba tolerat? Unum verbum ut mutaret propheta, olim de vita periclitatus est. Et vide unius exigui verbi accurationem. Verba prophetarum vocarunt quidam per ignorantiam onus Domini. Dicit Dominus per Jeremiam: *Si interrogaverit te populus, vel sacerdos, vel propheta, et dixerit tibi: Quod est onus? dic*

Jer. 23. 33.

illis, Onus Domini vos estis: assumam enim vos, et dirumpam vos, ne dicatis, onus. Unum verbum me mutetur comminatur Deus, et tu totam dogmatum accurationem commutans, putas te manus Dei effugere posse? »

ὑμεῖς ἐστε· λήψομαι γὰρ ὑμᾶς [λῆμμα], καὶ ῥάξω ὑμᾶς, ἵνα μὴ λέγητε λῆμμα. Ἓν ῥῆμα ἵνα μὴ μεταποιηθῇ, ἀπειλεῖ ὁ Θεός· καὶ σὺ ὁλόκληρον δογμάτων ἀκρίβειαν διαστρέφων, νομίζεις διαφυγεῖν τὰς τοῦ Θεοῦ χεῖρας;

Phot. p. 12. a.] Cor. 12.

Ejusdem in illud: Sufficit tibi gratia mea; virtus enim mea in infirmitate perficitur.

272 Ἐκ τοῦ εἰς τὸ, Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται.

« Venit, » inquit, « a Patre Christus ad homines legatus; occisus fuit legatus, et tunc pax fuit. Sed legati venientes, et dona ferunt, et dona accipiunt: quod igitur donum tulit, et quod donum accepit? Inexspectatum est donum, ut inexspectatus est legatus: sanguinem suum in donum, et corpus suum in donum ferens venit. Et quod a me donum accepit? Fidem. Et quid pro illa mihi dat? Gratiam. Credidi ego, gratiam dedit ille: soluta est inimicitia. Cum venit legatus ad aliquam gentem, non dignatur cum aliquo forensi vel paupere loqui, sed statim ad regem accedit: hic vero legatus venit, et statim cum meretrice, latrone, publicano et magis loquutus est. Viden' legati benignitatem? non enim ad unum aut alterum venit, sed ad communem naturam: et venit mea veste indutus, ne nuda divinitate accedens prædam terreret. »

Ὅτι ἦλθε, φησὶ, παρὰ τοῦ Πατρὸς ὁ Χριστὸς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους πρεσβευτής· ἐσφάγη ὁ πρεσβευτής· καὶ τότε γέγονεν ἡ εἰρήνη. Ἀλλ' οἱ πρέσβεις ἐρχόμενοι, καὶ δῶρα φέρουσι, καὶ δῶρα λαμβάνουσι· ποῖον οὖν ἧκε φέρων δῶρον, καὶ ποῖον ἀντέλαβε; Παράδοξον τὸ δῶρον, ὡς καὶ ὁ πρεσβευτὴς παράδοξος· τὸ αἷμα αὐτοῦ φέρων ἦλθε δῶρον, τὸ σῶμα αὐτοῦ φέρων ἦλθε δῶρον. Καὶ τί παρ' ἐμοῦ ἔλαβε δῶρον; Πίστιν. Καὶ τί ἀντ' αὐτῆς μοι παρέσχε; Χάριν. Ἐπίστευσα ἐγὼ, ἐχαρίσατο ἐκεῖνος, ἐλύθη ἡ ἔχθρα. Ὁ πρεσβευτὴς ὅταν ἔλθῃ πρὸς ἔθνος, οὐκ ἀξιοῖ τινι τῶν ἀγοραίων ἢ πενήτων διαλεχθῆναι, ἀλλ' εὐθὺς τῷ βασιλεῖ πρόσεισιν· οὗτος δὲ ὁ πρεσβευτὴς ἦλθε, καὶ εὐθέως πόρνῃ καὶ λῃστῇ καὶ τελώνῃ καὶ μάγοις διελέχθη. Εἶδες πρεσβευτοῦ φιλανθρωπίαν; οὐ γὰρ πρὸς ἕνα καὶ δεύτερον ἦλθεν, ἀλλὰ πρὸς τὴν κοινὴν φύσιν· καὶ ἦλθε τὸ ἐμὸν περιβεβλημένος ἱμάτιον, ἵνα μὴ γυμνῇ τῇ θεότητι παραγενόμενος φοβήσῃ τὴν θήραν.

Ibidem.] Cor. 5.

Ejusdem in dictum Apostoli: Si qua in Christo, nova creatura: vetera transierunt, ecce nova facta sunt omnia.*

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ ἀποστόλου· Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα.

« Gentes ac Judæi dicunt, Quid gloriatur Paulus? dicens: *Vetera transierunt, ecce nova facta sunt omnia. Si qua in Christo, nova creatura.* Ego enim, inquit, nihil novum video. Neque enim habes oculos ut hæc videas: accede, et faciam tibi oculos. Quid vides? et tu facis oculos? Etiam. Et creator es? Omnino. An demens es? Nequaquam. Igitur fac oculos corporis. Nequaquam; sed, quod majus est, oculos mentis. Et facies mihi oculos? Ita. Non enim habeo? Nequaquam. Tu vero habes? Ita. Quomodo? dic mihi. Cum abieris in templum, ibique nudam statuam videris, lapidemque mutum, et dixeris, Hic deus est; num oculos habes? an aliquid utile provenit ex oculis exterioribus, si cæci sint interiores? Viden' opus esse ut tibi faciam oculos,

* Ὅτι φασὶν οἱ Ἑλληνισταὶ καὶ τὸ Ἰουδαΐζον· τί κομπάζει Παῦλος; λέγων, Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα· εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις. Ἐγὼ γὰρ, φησὶ, καινὸν οὐδὲν βλέπω. Οὐ γὰρ ἔχεις ὀφθαλμοὺς, ἵνα ἴδῃς ταῦτα· δεῦρο, καὶ ποιήσω σοι [a] ὀφθαλμούς. Τί ὁρᾷς; καὶ σὺ ποιεῖς ὀφθαλμούς; Ναί. Καὶ δημιουργὸς εἶ; Καὶ πάνυ. Οὐκ ἀπονενόησαι; Οὐχί. Οὐκοῦν ποίησον ὀφθαλμοὺς τοῦ σώματος. Οὐκ, ἀλλὰ τὸ μεῖζον, τῆς διανοίας. Καὶ ποιεῖς μοι ὀφθαλμούς; Μάλιστα. Οὐ γὰρ ἔχω; Οὐχί. Σὺ δὲ ἔχεις; Ναί. Πῶς, εἰπέ μοι; Ὅταν ἀπέλθῃς εἰς ναὸν, καὶ ἴδῃς ἐκεῖ ξόανον γυμνὸν, λίθον ἄφωνον, καὶ εἴπῃς, οὗτος ὁ Θεός ἐστιν· ἆρα ὀφθαλμοὺς ἔχεις; μὴ γὰρ ὄφελός τι τῶν ἔξωθεν ὀφθαλμῶν, τῶν ἔνδοθεν πεπηρωμένων; Ὁρᾷς, ὅτι χρείαν ἔχεις ἵνα ποιήσω σοι ὀφθαλμοὺς, ὥστε τὸν λίθον σε ἰδεῖν λίθον, καὶ τὸ

* [Cfr. not. ad pag. 225.]

[a] [ὀφθαλμοὺς καὶ ὁρᾷς habetur in spuria oratione supra p. 225, F, recte.]

ξύλον ξύλον; Ὀφθαλμοὺς ἔχεις, ὅταν ἴδῃς ξύλον καὶ προσκυνήσῃς; ὅταν λαβὼν αὐτὸ ἐγὼ καύσω, ἆρα ἔχεις ὀφθαλμοὺς, τὸ καιόμενον θεὸν ὀνομάζων; ὅταν τὰ πάθη θεοποιῇς, ὀφθαλμοὺς ἔχεις; Μεθύει ὁ ἄν- F θρωπος καὶ περιφέρεται καὶ καταγελᾶται καὶ γίνεται ἀντὶ ἀνθρώπου ἄλογος· σὺ δὲ λέγεις, ἡ μέθη θεὸς ὁ Διόνυσος, ἡ κλοπὴ θεὸς ὁ Ἑρμῆς. Ὁρᾷς ὅτι χρεία σοι ὀφθαλμῶν; Ὁ νόμος τὰ πάθη κολάζει, καὶ σὺ 273 ταῦτα θεοποιῶν οὐκ αἰσθάνῃ; Εἰ βούλει δὲ, πρόσχες, A ὅπως γέγονε πάντα καινά. Κτίσις ἐν τῇ Γραφῇ λέγεται οὐ μόνον ἡ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι [a] παραγωγὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκ τοῦ ὄντος ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολή. Ἔκτισεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανόν· τουτέστιν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἐργάσασθαι· κτίζει καὶ ὅταν τὸν πονηρὸν ἄνθρωπον καλὸν ἀπεργάσηται· ἐνταῦθα τὸ κτίζειν πραγμάτων ἐστὶν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολή. Καὶ ἄκουσον τοῦ Δαυὶδ λέγοντος. Ἐπειδὴ γὰρ ἦν αὐτὸς καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ ἐκτισμένη, ἐῤῥυπώθη δὲ τῇ μοιχείᾳ καὶ τῷ φόνῳ καὶ πρὸς φθορὰν κατεφέρετο, παρακαλεῖ B τὸν Θεὸν καὶ λέγει· Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός· οὐχ ὅτι πρότερον οὐκ εἶχε καρδίαν, οὐδὲ περὶ τῆς οὐσίας τῆς καρδίας λέγει, ἀλλὰ περὶ τῆς κοσμούσης αὐτὴν ἀρίστης πολιτείας. Ἰδοὺ τοίνυν κτίσις λέγεται οὐ μόνον ἡ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ τῆς οὐσίας διαφθαρείσης εἰς τὸ βέλτιον μεταβολή. Οὕτω κτίζεται σώφρων ἡ πόρνη, οὕτως ἐλεήμων ὁ ἅρπαξ, οὕτω μεταβάλλεται εἰς πρόβατον ὁ λύκος, καὶ ὁ ἱέραξ εἰς περιστεράν. Δύο κτίσεις. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ λουτρὸν κτίσμα λέγεται, τὸ C λουτρὸν λέγω τῆς παλιγγενεσίας. Ἀποδυσάμενοι γὰρ, φησὶ, τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, ἐνδυσάμενοι δὲ τὸν νέον, τὸν ἀναγεννώμενον κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν. Ὁρᾷς οὖν ὅτι ἐστὶ καινὴ κτίσις; Τί γάρ μοι ὄφελος, ἐὰν γένηται οὐρανὸς καινὸς, καὶ γῆ καινὴ, ἐγὼ δὲ ταῖς ἁμαρτίαις πεπαλαίωμαι; Ὁ οὐρανὸς οἶκός ἐστιν· ἐγὼ δὲ διαιτώμενος ἐν αὐτῷ καὶ νοσῶν. Ἐὰν ἰατρὸς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀῤῥωστοῦντος εἰσέλθῃ, καὶ τοῦ μὲν οὐδεμίαν πρόνοιαν λάβῃ, λευκαίνῃ δὲ τοὺς τοίχους, καὶ χρυσογραφῇ τὸν ὄροφον· οὐκ ἂν εἶπες αὐτῷ, D ἄνθρωπε, ἀνάστησον τὸν νοσοῦντα, τί τὴν οἰκίαν καλλωπίζεις; βοήθησον τῷ κειμένῳ. Καὶ ὁ Χριστὸς εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἐν ᾧ κατακειμένην εὗρε τὴν φύσιν μου καὶ νοσοῦσαν, καὶ πρὸς τὴν θεραπείαν αὐτῆς ἅπαντα δέχεται τὸν ἀγῶνα, καὶ ἀνακαινίζει καὶ διορθοῖ τὴν φύσιν. Τί οὖν τὸν ἰατρὸν μέμφῃ, ὅτι μὴ ταῦτα ποιεῖ· τὸν Χριστὸν δὲ πάλιν ὑπὸ μῶμον ποιεῖς, ὅτι ταῦτα ποιεῖ; Οὕτω παρῆλθε τὰ ἀρχαῖα, οὕτω γέγονε τὰ πάντα καινὰ, οὕτω καινὴ κτίσις. Καὶ μυρία ἄν τις τοιαῦτα ἐπισυνάψῃ.

ut videas lapidem esse lapidem, et lignum esse lignum? Oculosne habes, cum vides lignum et adoras? Si ego illud accipiens comburam, num oculos habes, qui id, quod combustum est, deum vocas? cum passiones et vitia deos facis, an oculos habes? Ebrius est homo, et circumagitur, et irridetur, et pro homine fit irrationabilis: tu vero dicis, Ebrietas deus Bacchus est; furtum deus Mercurius. Viden' tibi oculis opus esse? Lex passiones et vitia punit; et hæc te deos facere non advertis? Si vis autem, attende quomodo facta sint omnia nova. Creare dicitur in Scriptura non solum ex nihilo producere quæ ante non exsistebant, sed etiam in melius immutare. Creavit Deus cælum: hoc est, e nihilo creare: creat etiam quando malum hominem bonum facit: hic vero creatio est rerum in melius mutatio. Et audi Davidem dicentem. Cum enim et ipse et cor ejus creatum esset, adulterio autem et cæde maculatum fuisset, et ad corruptionem ferretur, Deum precatur et dicit: *Cor mundum crea in me, Deus:* (*Psal.* 50. 11.) non quod prius cor non habuerit, nec de substantia cordis loquitur, sed de meliori vitæ conditione ipsum ornante. Ecce igitur creatio dicitur non solum ex nihilo productio, sed etiam corruptæ naturæ in melius mutatio. Sic meretrix casta creatur, sic raptor efficitur eleemosynarius, sic mutatur in ovem lupus, in columbam accipiter. Duplex creatio. Ideo et lavacrum creatio dicitur, lavacrum dico regenerationis. *Exuentes* (*Col.* 3. 9. 10.) enim, inquit, *veterem hominem, et induentes novum, eum qui regeneratur secundum imaginem ejus qui creavit illum.* Viden' igitur novam esse creaturam? Quid enim mihi prodest, si fiat cælum novum et terra nova, ego vero in peccatis meis inveterascam? Cælum domus est, ego vero habito in ea ægrotus. Si medicus in domum ægroti intraret, et ejus nullam haberet curam, sed dealbaret parietes et laquearia auro lineret; nonne diceres illi, O homo ægrotum cura: cur domum exornas? fer auxilium decumbenti. Christus venit in hunc mundum; in quo decumbentem et morbidam invenit naturam meam, et ad illam curandam nullum non suscipit certamen, naturamque renovat et instaurat. Cur ergo medicum reprehendis, quia illa non facit; Christum vero vituperas, quod hæc faciat? Sic vetera transierunt, sic facta sunt omnia nova; sic nova creatura.» Et alia innumera quis superaddat.

[a] [*Fort.* προαγωγή. Bekkerus. Imo ipsum παράγειν solenni usu ita usurpant Patres.]

[Phot. Bekk. p. 523. a.]

Ex Homilia post Kalendas, et contra ebrios.

[Oper. Chrys. t. I. p. 719. C] Matth. 14. 13.

« Christus innumeram multitudinem in deserto convivio excipiens, non illos ad tentorium et somnum misit, sed ad divina verba audienda vocavit. Sic et nos faciamus, et tantum edere nos assuefaciamus, quantum ad vitam sit satis, sed non eousque, ut cibus nos dirumpat et gravet. Non enim ideo nati sumus et vivimus, ut edamus et bibamus, sed ideo edimus, ut vivamus : non vita propter cibum, sed cibus propter vitam ab initio factus est. Nos vero quasi in mundum ideo venerimus, sic omnia in eam rem consumimus. »

E 'Εκ τοῦ μετὰ τὰς Καλάνδας τῇ ἑξῆς· καὶ κατὰ μεθυόντων.

'Ο τοίνυν Χριστὸς τὰ ἄπειρα πλήθη ἑστιάσας ἐπὶ τῆς ἐρήμου, οὐκ ἐπὶ σκηνὴν καὶ ὕπνον αὐτοὺς ἔπεμψεν, ἀλλ' ἐπὶ θείων ἀκρόασιν ἐκάλεσε λογίων. Οὕτω καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, καὶ τοσοῦτον ἐθίσωμεν ἑαυτοὺς ἐσθίειν, ὅσον πρὸς τὸ ζῆν μόνον, οὐχ ὅσον διασπᾶσθαι καὶ βαρύνεσθαι. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἐγενόμεθα καὶ ζῶ-F μεν, ἵνα φάγωμεν καὶ πίωμεν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐσθίομεν, ἵνα ζῶμεν· οὐ τὸ ζῆν διὰ τὸ φαγεῖν, ἀλλὰ διὰ τὸ ζῆν τὸ φαγεῖν γέγονεν ἐξ ἀρχῆς. 'Ημεῖς δὲ ὡς διὰ τοῦτο ἐλθόντες εἰς τὸν κόσμον, οὕτως ἅπαντα εἰς τοῦτο καταναλίσκομεν.

1. Thess. 4. 12.

In dictum Apostoli : Nolumus vos ignorare de dormientibus, fratres, ut non contristemini sicut et cæteri, *etc.*

274 A 'Εκ τοῦ εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ ἀποστόλου· Περὶ δὲ τῶν κεκοιμημένων οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ἵνα μὴ λυπῆσθε ὡς καὶ οἱ λοιποί, καὶ τὰ ἑξῆς.

[Oper. Chrys. t. I. p. 763. C] 1. Thess. 4. 13—15.

« Quare Paulus, cum de Christo loquitur, mortem ipsius mortem vocat; cum vero de nostra morte verba facit, dormitionem illam et non mortem appellat ? nam in eadem oratione ter obitus hominum mentionem faciens, numquam mortem dicit, sed dormitionem obitum vocat. Non enim perfunctorie his usus est verbis apostolus, sed aliquid magnum et sapiens præparat. In Christo igitur mortem vocat, ut passio credatur; in nobis vero dormitionem, ut dolorem mitiget. Ubi enim præcessit resurrectio, fidenter vocat mortem; ubi vero in spe adhuc manet, dormitionem appellat, et per hanc appellationem nos consolatur, bonam nobis spem suggerens. Qui dormit enim, omnino resurget : etenim mors nihil aliud est, quam diuturnus somnus. »

Τί δήποτε, ὅταν μὲν περὶ τοῦ Χριστοῦ διαλέγηται Παῦλος, θάνατον καλεῖ τὸν ἐκείνου θάνατον· ὅταν δὲ περὶ τῆς ἡμετέρας τελευτῆς, κοίμησιν αὐτήν, καὶ οὐ θάνατον ὀνομάζει; καὶ γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ τρίτον μνησθεὶς τῆς τελευτῆς τῶν ἀνθρώπων, οὐδαμοῦ θάνατον λέγει, ἀλλὰ κοίμησιν τὴν ἀναχώρησιν ὀνομάζει. B Οὐ γὰρ παρέργως ταύτῃ κέχρηται τῶν λέξεων τῇ παρατηρήσει, ἀλλὰ σοφόν τι καὶ μέγα κατασκευάζει. 'Επὶ μὲν οὖν τοῦ Χριστοῦ θάνατον καλεῖ, ἵνα τὸ πάθος πιστώσηται, ἐπὶ δὲ ἡμῶν κοίμησιν, ἵνα τὴν ὀδύνην παραμυθήσηται. Ἔνθα μὲν γὰρ προεχώρησεν ἡ ἀνάστασις, θαῤῥῶν καλεῖ θάνατον· ἔνθα δὲ ἐν ἐλπίσιν ἔτι μένει, κοίμησιν καλεῖ, καὶ διὰ ταύτης παραμυθούμενος ἡμᾶς τῆς προσηγορίας, καὶ χρηστὰς ἐλπίδας ὑποτείνων ἡμῖν. 'Ο γὰρ κοιμώμενος ἀναστήσεται πάντως, ἐπεὶ καὶ θάνατος οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ μακροχρόνιος ὕπνος.

Ejusdem Chrysostomi ex Homilia de Pœnitentia.

C Τοῦ αὐτοῦ Χρυσοστόμου ἐκ τοῦ περὶ μετανοίας.

[Oper. Chrys. t. I. p. 342. C]

« Manna comedebant Judæi, et cœnas Ægyptias quærebant : adeo turpis res est consuetudo, imo pessima. Licet per decem dies præclare te geras, licet per viginti, licet per triginta, non te diligo, non gratias habeo, non te complector : modo ne defatigeris, sed pudore suffundaris, teque ipsum damnes. Rursum de caritate disseruimus. Audisti, abiisti, rapuisti ? non operibus sermonem exhibuisti ? ne te pudeat rursum ingredi in ecclesiam. Erubesce cum peccas, ne erubescas cum pœnitentiam agis. Duo hæc sunt, peccatum et pœniten-

Μάννα ἤσθιον οἱ 'Ιουδαῖοι, καὶ τὰ ἐν Αἰγύπτῳ κρόμμυα ἐπεζήτουν· οὕτως αἰσχρὸν ἡ συνήθεια πρᾶγμα, καὶ κάκιστον. Κἂν εἰς δέκα ἡμέρας κατορθώσῃς, κἂν εἰς εἴκοσι, κἂν εἰς τριάκοντα, οὐκ ἀγαπῶ, οὐ χάριν ἔχω, οὐ περιπτύσσομαί σε· μόνον μὴ ἀποκάμῃς, ἀλλ' αἰσχύνου καὶ καταγίνωσκε. Πάλιν διελέχθην περὶ ἀγάπης. Ἤκουσας, ἀπῆλθες, καὶ ἥρπασας; οὐκ ἐπεδείξω διὰ τῶν ἔργων τὸν λόγον; μὴ αἰσχυνθῇς D πάλιν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Αἰσχύνου ἁμαρτάνων, μὴ αἰσχύνου μετανοῶν. Δύο ταῦτά ἐστιν, ἁμαρτία καὶ μετάνοια· τραῦμα μὲν ἡ ἁμαρτία, φάρ-

μαχον δὲ ἡ μετάνοια· ἐν τῷ τραύματι σηπεδὼν, ἐν τῷ φαρμάκῳ τῆς σηπεδόνος ὁ καθαρισμός· ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὄνειδος, γέλως· ἐν τῇ μετανοίᾳ ἔπαινος, παῤῥησία, ἐλευθερία. Ἀλλ' ἀντιστρέφει τὴν τάξιν ὁ σατανᾶς, καὶ δίδωσι τοῖς πειθομένοις αὐτῷ ἐν μὲν τῇ ἁμαρτίᾳ τὴν παῤῥησίαν, ἐν δὲ τῇ μετανοίᾳ τὴν αἰσχύνην. Σὺ δὲ μὴ πεισθῇς αὐτῷ, ἀλλ' ἑκατέρᾳ E πράξει τὸ οἰκεῖον ἀπονέμεσθαι σπούδασον.

tia : vulnus est peccatum, pœnitentia vero pharmacum : in vulnere putredo, in pharmaco putredinis mundatio; in peccato probrum et derisio, in pœnitentia laus, fiducia, libertas. Sed ordinem invertit satanas, et sibi obsequentibus dat in peccato licentiam, in pœnitentia probrum. Tu vero ne credas illi, sed utrique actioni quod suum est tribuere cura.»

Ὅρασις, ἣν εἶδεν Ἡσαΐας κατὰ Ἰουδαίας καὶ κατὰ Ἱερουσαλήμ.

Visio quam vidit Isaias contra Judæam et Jerusalem.

Εἰπὲ τὴν ὅρασιν, ἣν εἶδες. Ὁ δὲ λέγει· Ἄκουε, οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ, ὅτι Κύριος ἐλάλησεν. Ἄλλα ἐπηγγείλω, καὶ ἄλλα λέγεις· ἀρχόμενος εἶπες, Ὅρασις κατὰ Ἰουδαίας καὶ κατὰ Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἀφεὶς τὴν F διήγησιν, οὐρανῷ καὶ γῇ διαλέγῃ; ἀφῆκας τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τοῖς ἀλόγοις στοιχείοις προσδιαλέγῃ; Ναὶ, φησίν· ἐπειδὴ τῶν ἀλόγων ἀλογώτεροι γεγόνασιν οἱ λογικοί· καὶ οὐ διὰ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ διότι μέλλων ὁ Μωϋσῆς εἰσάγειν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν τῆς 275 A ἐπαγγελίας, καὶ προορῶν τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι, οὕτω πως φησίν· Ἄκουε, οὐρανὲ, καὶ λαλήσω· προσεχέτω ἡ γῆ ῥήματα ἐκ στόματός μου. Διαμαρτύρομαι ὑμῖν, φησὶν, Ἰουδαῖοι, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ὁ Μωϋσῆς, ὅτι ἐὰν εἰσέλθητε εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, καὶ ἐγκαταλίπητε Κύριον τὸν Θεὸν, διασκεδασθήσεσθε εἰς πάντα τὰ ἔθνη. Ἦλθε τοίνυν Ἡσαΐας, ἔμελλεν ἡ ἀπειλὴ περατοῦσθαι. Οὐκ ἐδύνατο καλέσαι Μωϋσέα τὸν ἤδη τεθνηκότα, οὐδὲ τούς ποτε ἀκηκοότας· λοιπὸν τὰ στοιχεῖα καλεῖ, ἅπερ διαμαρτυρόμενος αὐτοῖς ἐκάλει καὶ ὁ Μωϋσῆς. Καίτοι γε ἐκεῖνος B ἐδύνατο καὶ τὸν Ἀαρὼν καλεῖν εἰς μαρτυρίαν, καὶ πολλοὺς ἄλλους· ἀλλὰ διὰ τοῦτο, φαίη ἂν, οὐκ ἐκάλεσα τούτους, ἐπειδήπερ ἔμελλον ἐκεῖνοι τελευτᾷν, καὶ μὴ παρεῖναι μάρτυρες, ἐπειδὰν εἰς παρανομίαν ἐξέκλινεν ὁ Ἰσραήλ· διὸ τὰ μένοντα στοιχεῖα εἰκότως εἰς μαρτυρίαν καλῶ. Οὕτω καὶ Ἡσαΐας ποιεῖ· οὐ διὰ τὰ εἰρημένα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ διαλεχθεὶς τοῖς Ἰουδαίοις, εὗρεν αὐτοὺς μὴ ἀκούοντας αὐτοῦ, ἐπὶ τὰ στοιχεῖα στρέφεται, καὶ μάρτυρας παραλαμβάνει αὐτοῦ. Ἄκουε, οὐρανέ· σὺ γὰρ τὸ μάννα ἤνεγκας· C. Ἐνωτίζου, γῆ· σὺ γὰρ τὴν ὀρτυγομήτραν ἔδωκας. Ἄκουε, οὐρανέ· σὺ γὰρ τὰ ὑπὲρ φύσιν αὐτοῖς ἐχορήγησας· ἄνω καθ' ὃν τρόπον ἐστερεώθης, ἔμενες, καὶ μίμησιν οὐχ ὑπερεῖδες ἅλωνος. Ἐνωτίζου, γῆ· σὺ γὰρ κάτω ἦς, καὶ τράπεζαν αὐτοῖς παρετίθεις αὐτοσχέδιον. Διὰ τοῦτο καὶ ἕτερος προφήτης ὁρῶν τὸν βασιλέα μαινόμενον, τὸ εἴδωλον λατρευόμενον, τὸν Θεὸν ὑβριζόμενον, τοὺς ἄλλους ἐπτηχότας, πρὸς οὐδένα τούτων ποιεῖται τὸν λόγον, ἀλλ' ἀποστραφεὶς, Ἄκουσον, φησὶν, θυσιαστήριον, ἄκουσόν μου. Τί οὖν; λίθῳ

« Dic visionem quam vidisti. Ait ille : *Audi, cælum, et auribus percipe, terra, quoniam Dominus loquutus est.* [Opp. Chrys. t. I p. 344. E. Isai. I. 2] Alia promisisti, et alia loqueris : incipiens dixisti, *Visio contra Judæam et Jerusalem*, et dimissa narratione, cælum et terram alloqueris? homines relinquis, et cum irrationabilibus elementis loqueris? Etiam, inquit, quia brutis irrationabililiores facti sunt ii, qui ratione præditi sunt : nec ideo tantum, sed etiam quia Moyses ducturus illos in terram promissionis, et prævidens futura, sic dixit : *Audi, cælum, et loquar : attendat terra verba oris mei.* [Deut. 32. 1] Testor vobis, ait Moyses, o Judæi, cælum et terram, quia si ingressi in terram promissionis, reliqueritis Dominum Deum, dispergemini in omnes gentes. Venit igitur Isaias, minæ jam in effectum ducendæ erant. Non potuit vocare Moysem jamdiu mortuum, nec eos qui hæc audierant : elementa tandem vocat, quæ etiam Moyses illis in testimonium advocarat. Quamquam ille potuerat Aaronem et alios multos in testimonium vocare : Sed ideo, inquiet, illos non vocavi, quia morituri erant, neque testes adfuturi, cum Israel prævaricatus sit : ideo elementa semper manentia jure in testimonium voco. Sic et Isaias facit : non solum propter ea quæ diximus, sed etiam quia cum Judæis loquutus, vidit eos sibi non attendere, ad elementa se convertit, et ea ut testes advocat. *Audi, cælum;* tu enim manna tulisti : *auribus percipe, terra;* tu enim coturnices dedisti. *Audi, cælum;* tu enim ea quæ supra naturam sunt illis præbuisti, superne ut firmatum fuisti, mansisti et areæ modum non despexisti. *Auribus percipe, terra;* tu enim infra eras, et mensam illis subito apposuisti. Ideo et alius propheta regem insanientem videns, idolum colentem, et Deum contumelia afficientem, aliosque stupentes, horum neminem alloquitur, sed conversus ait, *Audi, altare, audi me.* [3. Reg. 13. 2.] Cur lapidem alloqueris? Etiam, inquit, quia rex minus quam lapis sentit. *Audi, altare, hæc dicit*

Dominus: et statim divisum et fractum est altare, et effudit hostiam. Homo autem non audivit; sed extendit rex manum, prophetam comprehendere cupiens. Deus vero quid fecit? Manum ejus arefecit. Non arefecit autem manum a principio, ut ille e ruptura lapidis prudentior fieret. Volebat enim eum sine castigatione sapere; sed quia, inquit, lapis discissus est, et tu non emendaris, justam in te iram convertam. »

D διαλέγῃ; Ναί, φησίν· ἐπειδὴ λίθου ἀναισθητότερος ὁ βασιλεύς. Ἄκουσον, θυσιαστήριον, τάδε λέγει Κύριος. Καὶ εὐθέως ἐσχίσθη τὸ θυσιαστήριον καὶ ἐῤῥάγη καὶ ἐξέχεε τὴν θυσίαν. Ὁ δὲ ἄνθρωπος οὐκ ἤκουσεν, ἀλλ' ἐκτείνει τὴν χεῖρα ὁ βασιλεὺς, τὸν προφήτην ἁρπάσαι βουλόμενος. Ὁ δὲ Θεὸς τί ποιεῖ; Ἐξήρανεν αὐτοῦ τὴν χεῖρα. Οὐ ξηραίνει δὲ αὐτοῦ ἐξ ἀρχῆς τὴν χεῖρα, ἵνα τῷ τοῦ λίθου πάθει σωφρονέστερος γένηται. Ἐβούλετο γὰρ αὐτὸν ἄνευ τῆς εἰς αὐτὸν κολάσεως σωφρονισθῆναι· ἀλλ' ἐπειδὴ, φησὶν, ὁ λίθος ἐσχίσθη, καὶ σὺ οὐ διωρθώθης, ἐπὶ σὲ τὴν δικαίαν ὀργὴν ἐπιστρέψω.

[Phot. Bekk. p. 524. a.]

Ex oratione in prodigum, in pœnitentiam, in lignum scientiæ boni et mali, et in latronem.

E Ἐκ τοῦ εἰς τὸν ἄσωτον, καὶ εἰς μετάνοιαν, καὶ εἰς τὸ ξύλον γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ, καὶ εἰς τὸν λῃστήν.

« Justorum agmen non vult Christus in se rapere potestatem creaturarum, sed ea, quæ ad œconomiam spectant, Patris providentiæ subjecta esse. Ideo parabola juniorem inducit, qui acceperat paternam hereditatem, proficiscentem in regionem longinquam. Longitudo autem non stadiis determinatur, sed moribus circumscribitur: nam qui peccat, longe removetur a Deo, non loco, sed moribus. Accepta autem paterna substantia, perdidit eam prodige vivendo. Accepit solem, ut illo frueretur, et donum ut Deum adoravit: accepit fontes ad delicias, et donum in deum convertit: ignoravit donantem, et donum supra modum coluit. Eadem est creatura, sed non omnibus eodem modo conspicua. Paterna substantia ille quidem recte usus, hic vero abusus est. Ordo hic et ordo ille est, tametsi diversus. Pius vir cæli pulchritudinem videt, atque ex pulchritudine Creatorem laudat: *Videbo enim cælos opera digitorum tuorum.* Vidit impius, et ad Creatorem mentem non convertit, sed pulchritudinem cæli contemplans, creaturam imaginatus est esse deum. Pius non contumelia afficit creaturam, sed Domino adorationem reservat: honorat creaturam, sed ut conservam: non auferens cultum creatori creaturam contemplatur: laudat artificium, sed artificis gloriam illi non attribuit. Impius vero bene quidem vidit, sed male adoravit, et omnem ordinem subvertit. »

Luc. 15. 12. — *Psal.* 8. 4.

Ὅτι τὸ τάγμα τῶν δικαίων οὐ βούλεται εἰς ἑαυτὸ ἁρπάσαι τὴν ἐξουσίαν τῶν κτισμάτων, ἀλλ' ὑπὸ τὴν τοῦ Πατρὸς πρόνοιαν θέλει κεῖσθαι τὰ τῆς οἰκονομίας. Διὸ καὶ ἡ παραβολὴ τὸν νεώτερον εἰσάγει λαβόντα τὴν πατρικὴν οὐσίαν, εἰς χώραν F ἀποδημῆσαι μακράν. Τὸ δὲ μῆκος οὐ σταδίοις διετείνετο, ἀλλὰ τρόποις ἐξετοπίζετο· καὶ γὰρ ὁ ἁμαρτάνων μακρὰν 276 A γίνεται Θεοῦ, οὐ τόπῳ, ἀλλὰ τρόπῳ. Λαβὼν δὲ τὴν οὐσίαν τὴν πατρικὴν, ἀπώλεσεν αὐτὴν ἀσώτως ζῶν. Ἔλαβεν ἥλιον εἰς ἀπόλαυσιν, καὶ τὸ δῶρον ὡς Θεὸν προσεκύνησεν· ἔλαβε πηγὰς εἰς τρυφὴν, καὶ τὸ δῶρον ἐθεοποίησεν· ἠγνόησε τὸν χαρισάμενον, καὶ τὸ χάρισμα ὑπερεδόξασεν. Ἡ αὐτὴ κτίσις, ἀλλ' οὐ πᾶσιν ὁμοίως ὁρωμένη. Πατρικὴ ἡ οὐσία· ἀλλ' ὁ μὲν καλῶς αὐτῇ, ὁ δὲ κακῶς ἀπεχρήσατο. Τάγμα τοῦτο κἀκεῖνο, εἰ καὶ διάφορον· ὁ εὐσεβὴς τὸ κάλλος ὁρᾷ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ κάλλους τὸν δημιουργὸν ἀνυμνεῖ· B Ὄψομαι γὰρ, φησὶ, τοὺς οὐρανοὺς, ἔργα τῶν δακτύλων σου. Εἶδεν ὁ ἀσεβὴς, καὶ πρὸς μὲν τὸν κτίστην τὴν διάνοιαν οὐ διεβίβασεν, ἐναπομείνας δὲ τῷ κάλλει τοῦ οὐρανοῦ, θεὸν ἐφαντάσθη τὸ δημιούργημα. Ὁ εὐσεβὴς οὐχ ὑβρίζει τὴν κτίσιν, ἀλλὰ τῷ Δεσπότῃ τὴν προσκύνησιν ταμιεύεται· τιμᾷ τὴν κτίσιν, ἀλλ' ὡς ὁμόδουλον, οὐκ ἀφαιρῶν δὲ τὸ σέβας τοῦ κτίσαντος, περιάπτει τῷ κτίσματι· ἐπαινεῖ τὸ φιλοτέχνημα, ἀλλ' οὐχὶ τὴν τοῦ τεχνίτου δόξαν εἰς ἐκεῖνο περιίστησιν. Ὁ δὲ δυσσεβὴς καλῶς μὲν εἶδε, κακῶς δὲ προσεκύνησε, καὶ πᾶσαν τὴν τάξιν ἀνέτρεψεν.

« Sæpe Scriptura diabolum vocat draconem et serpentem tortuosum. Ideo Servator dicit: *Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes et scorpiones:* et ne reptilia intelligas, adjecit, *Et supra omnem virtutem inimici.* Draco et serpens est diabolus, non ut malitiæ radix, ut

Luc. 10. 19.

C Ὅτι δράκοντα πολλάκις ἡ Γραφὴ καλεῖ τὸν διάβολον καὶ ὄφιν σκολιόν. Διὸ καὶ ὁ Σωτήρ φησιν, Ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων· καὶ ἵνα μὴ τὰ ἕρποντα ὑπολάβῃς, ἐπήγαγε· Καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. Δράκων καὶ ὄφις ὁ διάβολος, οὐχ ὡς ῥίζα κακίας, ὥς φασιν οἱ Μα-

νιχαῖοι, ἀλλ' ὡς κατάρχων τῶν δαιμονίων, καὶ ἀρχηγὸς αὐτοῖς τῆς ἐκπτώσεως γεγονώς.

Manichæi dicunt, sed ut princeps dæmonum et D auctor lapsus illis effectus. »

Ἐκ τοῦ παραινετικοῦ λόγου τοῦ περὶ μετανοίας.

Ex hortatorio Sermone de Pœnitentia. [Ibid. p. 524.]

Τοῦ εἰπόντος· Καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, καὶ μείζονας οἰκοδομήσω· τούτου τὴν ἐκ Θεοῦ ἐπενεχθεῖσαν ἀπόφασιν εἰς μνήμην ἄνθρωποι λαβόντες, ἀνοίξατε τοὺς θησαυροὺς ὑμῶν, καὶ δότε ἐλεημοσύνην. Ποιήσατε ἑαυτοῖς θησαυρὸν ἀνέκλειπτον ἐν τῷ οὐρανῷ, καθὼς προστάσσει ὁ Κύριος, οἱ τὸν ἐμπαίκτην πλοῦτον ἐκ τόκου καὶ ἐξ ἀδικίας συλλέξαντες· Ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ μαμμωνᾶ, καθὼς ὁ Δεσπότης παρακελεύεται, ἵν', ὅταν ἐκλίπητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς.

« De eo qui dixit, *Destruam horrea mea, et majora faciam*, sententiam a Deo latam in memoriam revocantes, aperite thesauros vestros, et date eleemosynam. Facite vobis thesauros indeficientes in cælo, ut Dominus jubet, qui futiles divitias ex fœnore et injustitia collegistis: *Facite* E *vobis amicos de mammona*, ut Dominus imperat; *ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* » [Luc. 12. 18.] [Ibid. 16 9.]

Ἐκ τοῦ εἰς τὸν σεισμὸν, καὶ εἰς τὸν Λάζαρον καὶ τὸν πλούσιον.

Ex Homilia in terræ motum, et Lazarum et divitem. [Ibid.]

Οὐ παύομαι λέγων ἐγὼ, κἂν μηδεὶς ὁ ἀκούων ᾖ. Ἰατρός εἰμι, τὰ φάρμακα ἐπιτίθημι· διδάσκαλός εἰμι, παραινεῖν ἐκελεύσθην. Οὐδένα διορθοῦμαι; καὶ τί τοῦτο; ἀλλ' ἐγὼ τὸν μισθὸν ἔχω. Καὶ τοῦτο καθ' ὑπερβολὴν εἶπον· ἀμήχανον γὰρ ἐν τοσούτῳ πλήθει μὴ διορθωθῆναί τινα. Ἀκούω, φησὶ, καθ' ἡμέραν, καὶ οὐ ποιῶ. Ἄκουε, κἂν μὴ ποιῇς· ἐκ γὰρ τοῦ ἀκούειν καὶ τὸ πράττειν περιγίνεται· κἂν μὴ ποιῇς, αἰσχύνῃ ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ· κἂν μὴ ποιῇς, μεταβάλλῃ τὴν γνώμην· κἂν μὴ ποιῇς, καταδικάζεις σεαυτὸν, ὅτι οὐ ποιεῖς· τὸ δὲ κατηγορεῖν ἑαυτοῦ, ἀρχὴ διορθώσεως. Ὅταν εἴπῃς, οἴμοι, ἤκουσα καὶ οὐ ποιῶ, τὸ, οἴμοι, προοίμιόν ἐστι τῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολῆς.

« Non cesso dicere, etiamsi nemo audiat. Medicus sum, medicamenta appono: præceptor sum, monere jussus sum. Neminem corrigo? et quid hoc F est? at ego mercedem habeo. Verum etiam per hyperbolen dixi: fieri enim nequit ut in tanta multitudine nemo se emendet. Audio, inquit, quotidie, et non facio. Audi, etiamsi non facias: ex auditu enim efficitur ut agatur. Etiamsi non fa-277 A cias, ex peccato pudore afficieris; etiamsi non facias, mutat cur tibi animus; etiamsi non facias, teipsum condemnas quod non facias: seipsum autem incusare, principium est emendationis. Quando dixeris, Hei mihi! audivi et non facio; illud, Hei mihi, initium est mutationis in melius. » [Oper. Chrys. t. 1. p. 774. E]

[a] Εἰς τὸ, Πέμψον Λάζαρον, καὶ τὰ ἑξῆς.

In illud, Mitte Lazarum, *etc.* [Phot. Bekk. p. 525. a.]

Καὶ ποῦ νῦν οἱ οἰνοχόοι σου, οἱ τάπητες, οἱ παράσιτοι, οἱ κόλακες; ποῦ ὁ τῦφος, ποῦ ἡ φαντασία; Φύλλα ἦν, καὶ χειμὼν κατέλαβε, καὶ πάντα ἀπώλετο· ὄναρ ἦν, καὶ ἡμέρα γέγονε, καὶ τὸ ὄναρ διαλέλυται. Διὰ τί δὲ οὐ τὸν Νῶε, ἢ τὸν Ἰακὼβ, ἢ τὸν Ἰσαὰκ, ἀλλὰ τὸν Ἀβραὰμ ὁ πλούσιος ὁρᾷ; Διὰ τί; ἐπειδὴ φιλόξενος ἦν ὁ Ἀβραὰμ, καὶ τῆς ἀπανθρωπίας τούτου μείζων γίνεται κατηγορία ἡ ἐκείνου φιλοξενία.

« Et ubi nunc sunt pincernæ tui, tapetes, pa-B rasiti et adulatores? ubi fastus et phantasiæ? Folia erant, et hiems abstulit, omniaque perierunt: somnium erant, et ortus est dies, somniumque dissipatum est. Cur autem non Noe, vel Jacobum, vel Isaacum, sed Abrahamum dives vidit. Quare? quia hospitalis erat Abraham, et ejus hospitalitas istius inhumanitatis major est accusatio. » [Luc. 16. 24.] [Oper. Chrys. t. 1. 785. A]

Ἐκ τοῦ εἰς τὸ μὴ οὕτω σφοδρῶς θρηνεῖν τοὺς τελευτῶντας.

Ex Homilia quadam, non adeo deflendos esse mortuos. [Ibid.]

Θάνατος μεριμνῶν λύσις. Εἰ μὴ θάνατος ἦν, ἑαυ- C

« Mors solutio est sollicitudinum. Nisi mors

[a] [Bekkerus πέμψον Λάζαρον καὶ ἑξῆς. καὶ ποῦ, ita ut hæc verba sint continuatæ orationis præcedentis.]

esset, nos ipsos devoraremus; nisi punitionem exspectaremus, nequaquam a malis cessaremus. Vides Domini benignitatem? pœnas ex prævaricatione exspectatas salutis occasionem effecit. Si ergo justus erat qui mortuus est, gaude, quia cum fiducia ad Dominum profectus est: si vero peccator erat, ne lugeas; id lucratus est, quod peccata peccatis non addere possit. »

Vide quæ de hac epistola diximus in Monito, t. 3, p. 665.

In Epistola ad Cyriacum episcopum, quam misit in secundo exsilio, Arsacium perstringit, vocans illum delirum et adulterum: laudatque illos qui ejus communionem aversantur, ut qui propter Deum et injustitiam archiepiscopo suo illatam ab illo declinent: quamquam in aliis videatur hortari ne ab Ecclesia recedant. Postea autem, ut videtur, sententiam mutavit, quoniam ii qui ipsum injuste ejecerant, peractis non contenti, etiam in eos, qui ipsi addicti essent, incursiones insidiasque parabant, curabantque illos in exsilium pelli.

τοὺς ἂν κατησθίομεν· εἰ μὴ κόλασιν ἐξεδεχόμεθα, οὐδαμῶς τῶν κακῶν ἐπαυόμεθα. Εἶδες Δεσπότου φιλανθρωπίαν; τὸ ἐκ παραβάσεως ἐπιτίμιον ἀφορμὴν σωτηρίας ἀπειργάσατο. Εἰ μὲν οὖν δίκαιός ἐστιν ὁ ἀποθανὼν, χαῖρε, διότι θαῤῥῶν πρὸς τὸν Δεσπότην πορεύεται· εἰ δὲ ἁμαρτωλὸς, μὴ λυποῦ· ἐκέρδησεν οἷς τὴν προσθήκην τῶν ἁμαρτημάτων ἀφήρηται.

D "Οτι ἐν τῇ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Κυριακὸν ἐπιστολῇ, ἣν ἀπὸ τῆς δευτέρας ἐξέπεμψεν ἐξορίας, καθάπτεται μὲν τοῦ Ἀρσακίου, λῆρον αὐτὸν καὶ μοιχὸν καλῶν· ἐπαινεῖ δὲ τοὺς ἀποστρεφομένους τὴν αὐτοῦ κοινωνίαν, ὡς διὰ Θεὸν καὶ τὸ εἰς τὸν ἀρχιερέα αὐτῶν ἀδίκημα τὴν ἀποστροφὴν αὐτῶν ποιουμένους· καίτοι γε ἐν ἄλλοις φαίνεται παραινῶν μὴ ἀφίστασθαι ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τοῦτο δὲ ὕστερον, ὡς ἔοικε, μετέστη, ἐπειδὴ καὶ οἱ τοῦτον ἀδίκως ἐκβαλόντες, οὐχ οἷς ἔπραξαν ἔστερξαν, ἀλλὰ καὶ καταδρομὰς καὶ ἐπιβουλὰς κατὰ τῶν αὐτῷ προσανακειμένων καὶ ὑπερορίας ἐπελαμήσαντο. E

[Phot. Bibl. ed. Bekk. Cod. 172—174. p. 118. b.]

Legimus Chrysostomi in Genesim Homilias unam et sexaginta, in tria distributas volumina, quorum primum viginti, secundum sexdecim, tertium viginti quinque continebat. Indicatur autem in primo ipsum, cum a principio Quadragesimæ hæc concionari cœpisset, antequam illa finiretur, hos viginti sermones, et alios tres vel quatuor inter sermones in Genesim, necessitate ut videtur ita postulante, populo concionatum fuisse. Observandum autem est, quod etiamsi λόγοι, seu sermones, in hoc volumine inscribantur (sic enim inveni in iis quæ legi), homiliæ tamen videntur esse, tum aliis de causis, tum etiam quia multis in locis, quasi præsentes videns auditores, sic illos alloquitur, interrogat et respondet et pollicitationibus utitur. Poterat quidem, si alio quam homiliarum more concinnata esset oratio, iisdem figuris et tropis sermonem adornare, non tamen tam frequenter et assidue hoc facere, sed cum attemperatione quadam. Declarat ergo ipse has vere homilias esse. Habuit autem illas ad populum, ut ex ipsis homiliis discimus, sæpe quotidie, aliquando interpositis diebus. Ita se habet primum volumen, in quo sunt viginti homiliæ. Alterum volumen sexdecim sermones complectitur, quorum septem priores adhuc in Quadragesima habitos fuisse significat; ita ut per totam Quadragesimam usque ad magnam feriam quartam

Ἀνεγνώσθησαν τοῦ Χρυσοστόμου ὁμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν ξʹ καὶ μία ἐν τεύχεσι τρισίν· ὧν τὸ μὲν πρῶτον ὁμιλίας περιεῖχεν κʹ, τὸ δεύτερον δὲ δεκαέξ, καὶ τὸ τρίτον κεʹ. Ἐμφαίνεται δὲ ἐν τῷ πρώτῳ, ὡς ἐκ' ἀρχῆς τῆς τεσσαρακοστῆς ἀρξάμενος ὁμιλεῖν, μήπω F συναπαρτισθείσης αὐτῆς, τούς τε κʹ λόγους τούτους, καὶ ἄλλους τινὰς τρεῖς ἢ τέσσαρες, μεταξὺ τῶν εἰς τὴν γένεσιν λόγων, χρείας (ὡς εἰκὸς) παρεμπεσούσης, τῷ 278 λαῷ προσωμίλησεν. Ἔνεστι δὲ συνιδεῖν, ὡς εἰ καὶ A λόγοι, ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν τὸ βιβλίον (οὕτω γὰρ εὗρον ἐν οἷς ἀνέγνων), ἀλλὰ μᾶλλον ἐοίκασιν ὁμιλίαις, τά τε ἄλλα καὶ ὅτι ἐν πολλοῖς πολλάκις ὡς παρόντας ὁρῶν τοὺς ἀκροατὰς, οὕτω πρὸς αὐτοὺς ἀποτείνεται καὶ ἐρωτᾷ καὶ ἀποκρίνεται καὶ ὑπισχνεῖται, δυναμένου μὲν καὶ ἄλλως ἔχοντος τοῦ λόγου, καὶ οὐ καθ' ὁμιλίαν, τὰ τοιαῦτα σχηματίζειν καὶ ἐνδείκνυσθαι, οὐ μὴν ἀλλὰ τὸ συνεχῶς καὶ ἐπιμόνως τοῦτο ποιεῖν, καὶ οὐχὶ σὺν οἰκονομίᾳ τινὶ, παρίστησιν ὁμιλίας αὐ- B τοὺς εἶναι. Ὡμίλει δὲ ταύτας τῷ πλήθει, ὡς ἔστι μαθεῖν ἐξ αὐτῶν τούτων, πολλάκις μὲν καθ' ἑκάστην, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ ὑπὲρ ἡμέραν. Οὕτω μὲν τὸ πρῶτον βιβλίον, ἐν ᾧ αἱ εἴκοσιν ὁμιλίαι. Τὸ δ' ἕτερον βιβλίον ἔχον ἑκκαίδεκα λόγους, τοὺς μὲν πρώτους ἑπτὰ ἔτι τῆς τεσσαρακοστῆς ἐνισταμένης ὑπεδήλου καθομιληθῆναι· ὡς εἶναι τοὺς δι' ὅλης αὐτῷ τῆς τεσσαρακοστῆς μέχρι τῆς μεγάλης τετράδος τῶν εἰς τὴν γένεσιν λόγους κζʹ. Οἱ δὲ ὑπόλοιποι λόγοι ἐννέα τοῦ C ἑτέρου βιβλίου καὶ οἱ λοιποὶ κεʹ τοῦ τρίτου οὐκ εὐθὺς

ὡμιλήθησαν, οὐδὲ συνεχῶς μετὰ τὸ πάσχα. Μετὰ γὰρ τὴν ἐν τῇ μεγάλῃ τετράδι ὁμιλίαν, ἥτις ἦν τῶν εἰς τὴν γένεσιν κζ', ὡμίληται αὐτῷ τῇ ἐφεξῆς εἰς τὸν σταυρὸν, εἶτα εἰς τὴν προδοσίαν, καὶ λοιπὸν ἐφεξῆς κατὰ τὰς ἀνακυπτούσας τῶν ἡμερῶν πανηγύρεις τε καὶ ὑποθέσεις ἀναλόγως αἱ ὁμιλίαι ἐγένοντο. Καὶ μετὰ τὰς περὶ ἀναστάσεως ὁμιλίας, ὡμίλησεν εἰς τὰς Πράξεις συνεχῶς, ὡς αὐτὸς ἐκεῖνος ἀρχόμενος τοῦ εἰκοστοῦ ὀγδόου λόγου τῶν εἰς τὴν γένεσιν ἐπισημαίνεται· ὃν, ὡς δῆλον, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ μετὰ πολὺν χρόνον προσωμίλησεν. Αἱ γὰρ εἰς τὰς Πράξεις ὁμιλίαι πεντήκοντα μέν εἰσι, σχεδὸν δὲ δι' ὅλου αὐτῷ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐῤῥήθησαν· οὐ γὰρ καθ' ἡμέραν ταύτας, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πέντε καὶ ὑπὲρ ἑπτὰ καὶ πλείω καθωμίλει. Ἃς δῆλον αὐτὸς ποιεῖ, ὅτι ἀρχιερατεύων κατὰ τὸ τρίτον ἔτος ὡμίλησε. Τὰς δὲ εἰς τὴν Γένεσιν οὐκ ἔσχομεν γνῶναι, ὁπότε ὁμιλήσειε· πλὴν εἰ ἐκείνων μέμνηται τῶν ὁμιλιῶν ἐν τῷ κη' λόγῳ ὁμιλῆσαι, ἃς διὰ τοῦ τρίτου ἔτους τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ ἐξειργάσατο, ἀλλὰ μὴ ἑτέρων τινῶν παρὰ ταύτας (οὔπω γὰρ τοῦτο ἔγνων), δῆλον ὅτι καὶ ταύτας ἀρχιερατεύων κατεσκεύασε, τὰς μὲν κζ' τῇ τεσσαρακοστῇ τοῦ δευτέρου ἔτους, τὰς δὲ λοιπὰς λδ' ἐν τῷ τετάρτῳ ἔτει. Ἡ δὲ φράσις αὐτοῦ μετὰ τῆς συνήθους σαφηνείας καὶ καθαρότητος καὶ τὸ λαμπρὸν καὶ εὔρουν ἐνδείκνυται, τὸ πολύχουν τῶν νοημάτων, καὶ τὴν τῶν παραδειγμάτων προσφυεστάτην εὐπορίαν συνυποφαίνουσα. Ἠλάττωται δὲ ὅμως τῆς ἐν ταῖς Πράξεσι φράσεως ἐπὶ τὸ ταπεινότερον ἀπενηνεγμένη, ὅσον τῶν εἰς τὸν ἀπόστολον ἑρμηνειῶν καὶ ἔτι τῶν εἰς τὸν ψαλτῆρα ὑπομνημάτων ἡ ἐν ταῖς Πράξεσιν ὑπολείπεται. Πανταχοῦ γὰρ τοῖς λόγοις αὐτοῦ τὸ καθαρὸν καὶ λαμπρὸν καὶ εὐκρινὲς μετὰ τοῦ ἡδέος τεχνουργῶν, τούτοις τε ἐνταῦθα μάλιστα διαπρέπει, καὶ τῇ τῶν παραδειγμάτων εὐπορίᾳ, καὶ τῇ τῶν ἐνθυμημάτων ἀφθονίᾳ, καὶ, εἴ που δέοι, καὶ δεινότητι· καὶ ἁπλῶς, ἔν τε λέξει, καὶ συνθήκῃ, καὶ μεθόδῳ, καὶ νοήμασι, καὶ τῇ ἄλλῃ κατασκευῇ, ἄριστα τάσδε τὰς συγγραφὰς ὑπεστήσατο.

Ἀλλὰ τὰς μὲν εἰς τὸν Ἀπόστολον ἔστιν ἐξ αὐτῶν ἐκείνων ἐπιγνῶναι, ποῖαί τε αὐτῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ διατρίβοντι ἐξεπονήθησαν, αἳ καὶ μᾶλλον διηκρίβωνται, καὶ ποῖαι ἀρχιερατεύοντι ἐποιήθησαν· τὰς δὲ εἰς τοὺς Ψαλμοὺς οὔπω ἔσχομεν ὅσον καθ' ἱστορίαν γνῶναι· πλὴν εἴ τις τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν τοῦ λόγου θαυμάζων, σχολάζοντα αὐτὸν μᾶλλον, ἀλλ' οὐ πράγμασι κοινοῖς ἐνστρεφόμενον, ταύτας φαίη ἐξεργάσασθαι. Εἰ δέ τινα τῶν ῥητῶν, ἢ ἑρμηνείας, ἢ βραδυτέρας θεωρίας δεόμενα, οὐκ ἐπιμελῶς ἐπεξῆλ-

viginti septem in Genesim sermones habuerit. Reliqui vero novem secundi tomi sermones, et viginti quinque tertii, non statim et continenter post Pascha habiti fuere. Post habitam enim in magna feria quarta (majoris hebdomadæ) homiliam, quæ est vigesima septima in Genesim, postea concionatus est de sancta Cruce, hinc de proditione Judæ, ac deinceps secundum occurrentes dies festos et incidentia argumenta homiliæ dictæ fuerunt. Et post Homilias de Resurrectione, in Acta frequenter concionatus est, ut ipse initio vigesimi octavi in Genesim sermonis significat; quem sermonem, ut palam est, et sequentes longo post tempore habuit. Homiliæ enim in Acta quinquaginta numero sunt: in illis dicendis annum fere integrum insumsit. Non enim quotidie illas, sed quinque vel septem vel pluribus interjectis diebus, illas pronuntiavit: quas se habuisse declarat anno tertio archiepiscopatus sui. Homilias vero in Genesim quandonam pronuntiarit, scire non possumus. Caeterum an in vigesimo octavo sermone illarum homiliarum meminerit quas tertio archiepiscopatus sui anno emisit*, an aliarum eadem de re, nondum scire potui. Utique cum archiepiscopus esset, has edidit; nempe viginti septem in Quadragesima secundi anni, cæteras vero triginta quatuor anno quarto. Dictio autem illius pro more perspicua et pura, splendida quoque et sponte fluens est, multam sensuum varietatem et exemplorum copiam apte contexens. Tanto tamen inferior est dictio, in humile loquendi genus delapsa, stylo Homiliarum in Acta, quanto istæ a Commentariis in Apostolum et in Psalmos superantur. Ubique enim in operibus suis puritate, splendore, sagacitate cum suavitate conjuncta atque artificio usus est; in his maxime commentariis hujusmodi splendet ornamentis, exemplorum ubertate, enthymematum copia, et, sicubi opus est, etiam gravitate: atque, ut uno verbo loquar, dictione, constructione, methodo, sententiis, ac reliquo apparatu, has expositiones eximie ornavit.

Ex ipsis porro Commentariis in Apostolum internosci potest, quinam ab eo Antiochiæ elaborati fuerint, quia sunt diligentius et accuratius adornati; et quinam, dum archiepiscopus esset, concinnati fuerint: Commentarios autem in Psalmos quandonam fecerit, scitu difficile est; nisi quis fortasse dixerit, vim et præstantiam sermonis miratus, ipsum potius in otio degentem, quam in publicis versantem negotiis, hæc emisisse. Si qua autem dicta, quæ vel inter-

* Vide Præfationem nostram ad quartum Tomum.

pretatione, vel attentiore speculatione egerent, non ita diligenter ab eo explanata fuerint; nihil mirum. Nam ea quidem, quæ auditorum captui C accommodata erant, vel quæ ad eorum salutem et utilitatem pertinebant, numquam prætermisit. Quamobrem mirari subit beatissimum illum virum, quod semper in omnibus sermonibus suis hunc sibi scopum proponeret, auditorum nempe utilitatem; cætera autem vel non curaret, vel levissime attingeret. Sed et auditorum utilitati solum advigilans, illud contemsit; ita ut alicui, ipsum vel sensus quosdam ignorasse, vel ad profundiora quædam penetrare refugisse, vel id genus alia præteriisse, videri posset.

θεν, οὐ δεῖ θαυμάζειν. Ὅσα γὰρ ἡ τῶν ἀκροατῶν ἐχώρει δύναμις, καὶ εἰς τὴν ἐκείνων συνέτεινε σωτηρίαν καὶ ὠφέλειαν, οὐδὲν οὐδαμοῦ παρῆκε. Διό μοι καὶ ἀεὶ θαυμάζειν ἔπεισι τὸν τρισμακάριστον ἄνθρωπον ἐκεῖνον, ὅτι ἀεὶ καὶ ἐν πᾶσιν αὐτοῦ τοῖς λόγοις τοῦτο σκοπὸν ἐποιεῖτο, τὴν ὠφέλειαν τῶν ἀκροατῶν· τῶν δ' ἄλλων ἢ οὐδ' ὅλως ἐφρόντιζεν, ἢ ὡς ἐλάχιστον. Ἀλλὰ καὶ τοῦ δόξαι λαθεῖν αὐτὸν ἔνια τῶν νοημάτων, καὶ τοῦ πρὸς τὰ βαθύτερα μὴ πειρᾶσθαι παραδύνειν, καὶ εἴ τι τοιοῦτον, ὑπὲρ τῆς τῶν ἀκροωμένων ὠφελείας παντάπασιν ὠλιγώρει.

[Ed. Bekk. Cod. 270. p. 498. b.]

Lectum est ex Chrysostomi Orationibus in aulum.

Ἀνεγνώσθη τοῦ Χρυσοστόμου ἐκ τοῦ εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον.

Venit Antiochiam Paulus, et tantam fidelium D stirpem edidit, ut Christianorum nomen Antiochiæ primum effloruerit. Ex hac itaque altaris inscriptione arrepta dicendi occasione, spiritualis orator noster suam profert doctrinam, ex diaboli literis veritatem confirmans. « Aram posuistis cum inscriptione dicente, Deum esse alium ignotum : hunc ego prædicatum venio. O res admirandas ! aram diaboli Christum annuntiantem effecistis : inscriptio erronea pro veritate loqui- E tur : fraudis cippus ipsam fraudem detexit. Cum prophetarum oracula Atheniensibus captu difficilia essent, ara et inscriptio dæmonum per Pauli sapientiam pium cultum prædicavit. Stabat lugens diabolus, videns argutias suas pro Christo perorantes : ingemiscebat videns Paulum propugnatorem olim suum, contra se certantem propriisque armis se prosternentem. »

Ἦλθεν εἰς τὴν Ἀντιόχου πόλιν ὁ Παῦλος, καὶ τοσοῦτον πλῆθος πιστῶν ἐγεώργησεν, ὡς προσηγορίαν τὴν τῶν Χριστιανῶν τότε πρῶτον ἐν αὐτῇ ἀνθῆσαι. Ταύτην τοίνυν ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ βωμοῦ τὴν ἀφορμὴν λαβὼν ὁ πνευματικὸς ἡμῶν ῥήτωρ, τὴν οἰκείαν παρεισάγει διδασκαλίαν, ἐκ τῶν τοῦ διαβόλου γραμμάτων πιστούμενος τὴν ἀλήθειαν. Βωμὸν ἀνεστήσατε διὰ τῆς ἐπιγραφῆς, ὡς ἔστι Θεὸς ἕτερος ἀγνοούμενος· τοῦτον ἥκω κηρύττων ἐγώ. Ὢ παραδόξων πραγμάτων· τὸν βωμὸν τοῦ διαβόλου συνήγορον πεποιήκατε τοῦ Χριστοῦ· τὸ τῆς πλάνης ἐπίγραμμα ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐφθέγγετο· ἡ στήλη τῆς ἀπάτης ἐστηλίτευσε τὴν ἀπάτην. Ἐπειδὴ τὰ τῶν προφητῶν Ἀθηναίοις ἦν δυσπαράδεκτα, ὁ βωμὸς καὶ τὰ γράμματα τῶν δαιμόνων τῇ σοφίᾳ Παύλου ἐκήρυσσε τὴν εὐσέβειαν. Εἱστήκει θρηνῶν ὁ διάβολος, ὁρῶν αὐτοῦ τὰ σοφίσματα ὑπὲρ Χριστοῦ ῥητορεύοντα· ἐπένθει βλέπων τὸν αὐτοῦ ἀριστέα Παῦλον κατ' αὐτοῦ στρατηγοῦντα, καὶ τοῖς οἰκείοις ὅπλοις αὐτὸν καταβάλλοντα.

[Cod. 25.] Legimus Chrysostomi nomine inscriptum li- F brum : *Scholium in mortem*, breves sermones viginti duo : et in eodem libro similes viginti duo in Ascensionem Domini, similiterque in Pentecosten sermones septemdecim.

Ἀνεγνώσθη τοῦ Χρυσοστόμου ἐπιγραφὴν ἔχον, σχόλιον εἰς τὸν θάνατον, λόγοι μικροὶ εἴκοσι δύο, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ παραπλήσιοι εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου κβ', καὶ ἔτι εἰς τὴν πεντηκοστὴν ὡσαύτως λόγοι ιζ'.

Synodus adversus sanctum Joannem inique collecta. [Cod. 59.]

280 Ἀνεγνώσθη συνόδου τῆς παρανόμως κατὰ τοῦ ἐν ἁγίοις Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου συγκροτηθείσης. Ἐν ᾗ ὑπῆρχον κατάρχοντες Θεόφιλός τε ὁ Ἀλεξανδρείας, Ἀκάκιος ὁ Βεῤῥοίας, Ἀντίοχος ὁ Πτολεμαΐδος, καὶ ὁ Σεβηριανὸς Γαβάλων, καὶ Κυρῖνος ὁ Καλχηδόνος, οἱ τὰ μάλιστα δυσμενῶς ἔχοντες πρὸς τὸν ἄνδρα· οἳ ἅμα πάντα καὶ κριταὶ καὶ κατήγοροι καὶ μάρτυρες ἦσαν. Ἐν ὑπομνήμασι δὲ ταῦτα ἐπράχθη δέκα πρὸς τοῖς τρισίν· ἀλλὰ τὰ μὲν δύο καὶ δέκα κατὰ τοῦ ἁγίου, τὸ δὲ τρὶς καὶ δέκατον περιέχει τὰ κατὰ Ἡρακλείδου, τοῦ εἰς Ἔφεσον ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντος· οὗπερ οὐδὲ τὴν καθαίρεσιν ἴσχυσαν τελειῶσαι, ἑτέρων τινῶν κωλυσάντων. Ὁ δὲ κατήγορος Ἡρακλείδου, τῆς Μαγνητῶν πόλεως ἐπίσκοπος ἦν ὀνόματι Μακάριος· ὁ δὲ τοῦ μακαρίου Ἰωάννου προφανὴς ἐχθρὸς καὶ πρῶτος κατήγορος Ἰωάννης ὁ διάκονος αὐτοῦ ἦν. Κατηγόρει δὲ τοῦ Χρυσοστόμου, ὅτι τε αὐτὸν ἠδίκησεν ἀφορίσας αὐτὸν, διότι τὸν οἰκεῖον παῖδα Εὐλάλιον ἔτυψε· δεύτερον δὲ, ὅτι Ἰωάννης τις μοναχὸς ἐξ ἐπιτροπῆς τοῦ Χρυσοστόμου ἐτυπτήθη, ὥς φησι, καὶ ἐσύρη, καὶ μετὰ τῶν δαιμονώντων ἐσιδηροφόρησε· τρίτον, ὅτι τὰ κειμήλια πλῆθος πολὺ διέπρασε· τέταρτον, ὅτι τὰ μάρμαρα τῆς ἁγίας Ἀναστασίας, ἃ Νεκτάριος εἰς μαρμάρωσιν τῆς ἐκκλησίας ἐναπέθετο, οὗτος διέπρασε· πέμπτον, ὅτι τοὺς κληρικοὺς ἀτίμους καὶ διεφθαρμένους καὶ αὐτοπαραχρήτους καὶ τριωβολιμαίους ὑβρίζει· ἕκτον, ὅτι τὸν ἅγιον Ἐπιφάνιον λῆρον ἐκάλει καὶ δαιμονιάριον· ἕβδομον, ὅτι κατὰ Σεβηριανοῦ συσκευὴν ἐποιήσατο, κινήσας κατ' αὐτοῦ τοὺς δεκανούς· ὄγδοον, ὅτι καὶ κατὰ τοῦ κλήρου συκοφαντικὸν βιβλίον κατεσκεύασεν· ἔννατον, ὅτι συγκροτήσας συνέδριον παντὸς τοῦ κλήρου, ἔστησε τρεῖς διακόνους, Ἀκάκιον, [a] Ἐδάφιον, Ἰωάννην, κατηγορήσας ὡς τὸ μαφόριον αὐτοῦ κλέψαντας, λέγων, μὴ καὶ εἰς ἄλλο τι αὐτὸ ἔλαβον· δέκατον, ὅτι Ἀντώνιον ἐλεγχθέντα τυμβωρύχον ἐχειροτόνησεν ἐπίσκοπον· ἑνδέκατον, ὅτι Ἰωάννην τὸν κόμητα ἐν τῇ στάσει τῶν στρατιωτῶν αὐτὸς κατεμήνυσε· δωδέκατον, ὅτι οὔτε προϊὼν εὔξατο εἰς τὴν ἐκκλησίαν, οὔτε εἰσιών· τρισκαιδέκατον, ὅτι ἄνευ θυσιαστηρίου χειροτονίας διακόνων καὶ πρεσβυτέρων ἐποίησε· τεσσαρεσκαιδέκατον, ὅτι ἐν μιᾷ χειροτονίᾳ τέσσαρας ἐπισκόπους ἐποίησε· πεντεκαιδέκατον, ὅτι δέχεται γυναῖκας μονοπρόσμονα, πάντας ἐκβάλλων ἔξω· ἑκκαιδέκατον, ὅτι τὴν κληρονομίαν τὴν ἀπὸ Θέκλας καταλειφθεῖσαν πέπρακε διὰ Θεοδούλου· ἑπτακαιδέκατον, ὅτι τὰ προσόδια τῆς

[a] [Apud alios dicitur Ἐλάφιος.]

Lecta sunt acta Synodi quæ adversus sanctum Joannem Chrysostomum inique collecta fuit. In qua præsides adfuerunt Theophilus Alexandriæ, Acacius Berrhœæ, Antiochus Ptolemaidis, Severianus Gabalorum et Cyrinus Chalcedonis, qui infesto in illum animo cum essent, simul omnia, et judices et accusatores et testes erant. Tredecim hæc actionibus peracta sunt; duodecim nempe contra sanctum virum, decima tertia vero contra Heraclidem, quem sanctus vir Ephesi episcopum ordinaverat: hujus tamen depositionem validam reddere, aliis prohibentibus, non potuerunt. Heraclidis accusator Macarius quidam fuit, Magnetum episcopus: beati vero Joannis (Chrysostomi) palam hostis primusque accusator Joannes, ejus diaconus. Accusabat autem Chrysostomum: primo, quod se ejecisset, quia domesticum suum Eulalium puerum percusserat: secundo, quod Joannes quidam Monachus, jubente Chrysostomo, verberatus fuisset, ut aiebat, ac raptatus, ferreaque catena dæmoniacorum instar constrictus: tertio, quod pretiosæ supellectilis magnam vim vendidisset: quarto, quod marmora sanctæ Anastasiæ, quæ Nectarius ecclesiæ illi marmoribus ornandæ reliquerat, ipse vendidisset: quinto, quod per contumeliam clericos appellaret viles, corruptos, suis usibus sponte paratos, triobolaresque: sexto, quod sanctum Epiphanium delirum et parvum dæmonium appellasset: septimo, quod contra Severianum machinatus esset, concitatis adversus illum decanis: octavo, quod contra Clerum sycophantiis plenum librum scripsisset: nono, quod toto convocato Clero, tres diaconos citasset, Acacium, Edaphium et Joannem, et quasi humerale suum furati essent accusasset, quærens utrum ad alium usum, illud cepissent: decimo, quod Antonium sepulchrorum effossorem convictum ordinasset: undecimo, quod Joannem Comitem in seditione militum ipse indicasset: duodecimo, quod neque in ecclesiam veniens, neque in eam ingrediens precaretur: decimo tertio, quod sine altari quopiam diaconorum et presbyterorum ordinationes fecisset: decimo quarto, quod in una ordinatione quatuor episcopos fecisset: decimo quinto, quod mulieres suscipiat, solus cum solis, aliis omnibus foras emissis: decimo

sexto, quod hereditatem a Thecla relictam per Theodulum vendidisset: decimo septimo, quod Ecclesiæ reditus nemo noverit quo abeant: decimo octavo, quod Serapionem de crimine accusatum, presbyterum ordinasset: decimo nono, quod communicantes cum orbe universo, ipsius sententia inclusos in carcere mortuos sivisset, et ne corpora quidem ipsorum sepulturæ mandare curasset: vigesimo, quod sanctissimum Acacium injuria affecisset, nec ad colloquium quidem illum admisisset: vigesimo primo, quod Porphyrium presbyterum tradidisset Eutropio, ut in exsilium mitteretur: vigesimo secundo, quod Venerium presbyterum cum contumelia magna tradidisset: vigesimo tertio, quod balneum ipsi soli succenderetur, et postquam laverat Serapion clauderet aditum, ut alius nemo lavaret: vigesimo quarto, quod multos sine testibus ordinasset: vigesimo quinto, quod solus comederet intemperanter vivens Cyclopum instar: vigesimo sexto, quod ipsemet accusaret, testis esset, et sententiam ferret, idque palam esse ex iis, quæ circa Martyrium archidiaconum, et Proæresium, ut aiebant, Lyciæ episcopum gesta fuerant: vigesimo septimo, quod pugno percussisset Memnonem in ecclesia Apostolorum, et sanguine ex ore ipsius manante, nihilominus ipse mysteria obtulisset: vigesimo octavo, quod in throno exueretur et indueretur, et pastillum ederet: vigesimo nono, quod pecunias ab se ordinatis episcopis largiatur, ut per illas Clerum opprimat. Hæc accusationis in sanctum virum capita sunt. Ille vero quater vocatus, non comparuit, in jus vocantibus respondens: Si apertos hostes ex judicum ordine submoveritis, præsto sum, inquit, meque sistam, ut si quis me accusarit, causam dicam: sin id facere nolueritis, quantumcumque miseritis, nihil plus perficietur. Examinarunt itaque pro lubito ex his capitibus primum et secundum. Hinc cœperunt Heraclidem et Palladium Helenopolis, ambos episcopos, disquirere. Joannes vero Monachus, cujus meminerat Joannes Diaconus in suis adversus Chrysostomum accusationibus, libellum obtulit, accusans Heraclidem quod Origenista esset, et quod Cæsareæ in Palæstina in furto deprehensus esset, et Aquilini diaconi vestimenta rapuisset, et quamvis talis esset, inquiebat, illum Joannes episcopus Ephesiorum episcopum ordinavit. Ipsum quoque Chrysostomum incusabat, quod multa Origenistarum causa passus esset propter Serapionem, et quod multa per ipsum misisset. Horum itaque perquisitione peracta, nonum caput accu-

ἐκκλησίας οὐδεὶς οἶδε ποῦ ἀπῆλθεν· ὀκτωκαιδέκατον, ὅτι Σαραπίωνα ὑπὸ ἔγκλημα ὄντα πρεσβύτερον ἐχειροτόνησεν· ἐννεακαιδέκατον, ὅτι τοὺς κοινωνικοὺς τῆς οἰκουμένης κατὰ γνώμην αὐτοῦ ἐγκλεισθέντας καὶ τελευτήσαντας ἐν τῇ φυλακῇ ὑπερεῖδε, καὶ οὐδὲ προπέμψαι τὰ σκηνώματα αὐτῶν κατηξίωσεν· εἰκοστὸν, ὅτι τὸν ἁγιώτατον Ἀκάκιον ὕβρισε, καὶ οὔτε λόγων μετέδωκεν αὐτῷ· εἰκοστὸν πρῶτον, ὅτι Πορφύριον τὸν πρεσβύτερον παρέδωκεν Εὐτροπίῳ ἐξορισθῆναι· εἰκοστὸν δεύτερον, ὅτι καὶ Βενέριον πρεσβύτερον παρέδωκε μεθ' ὕβρεως πολλῆς· εἰκοστὸν τρίτον, ὅτι αὐτῷ μόνῳ λουτρὸν ὑποκαίεται, καὶ μετὰ τὸ λούσασθαι αὐτὸν Σαραπίων ἀποκλείει τὴν ἔμβασιν, ὥστε ἄλλον τινὰ μὴ λούεσθαι· εἰκοστὸν τέταρτον, ὅτι πολλοὺς ἀμαρτύρως ἐχειροτόνησεν· εἰκοστὸν πέμπτον, ὅτι μόνος ἐσθίει, ἀσώτως ζῶν Κυκλώπων βίον· εἰκοστὸν ἕκτον, ὅτι αὐτὸς κατηγορεῖ, αὐτὸς μαρτυρεῖ, αὐτὸς ἀποφαίνεται (καὶ δῆλον ἐκ τῶν περὶ Μαρτύριον τὸν πρωτοδιάκονον καὶ ἐκ τῶν περὶ Προαιρέσιόν φασι τὸν Λυκίας ἐπίσκοπον)· εἰκοστὸν ἕβδομον, ὅτι γρόνθον ἔδωκε Μέμνονι ἐν τοῖς ἀποστόλοις, καὶ ῥέοντος τοῦ αἵματος ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, προσήνεγκε τὰ μυστήρια· εἰκοστὸν ὄγδοον, ὅτι ἐν θρόνῳ ἀποδύεται καὶ ἐνδύεται καὶ πάστιλον τρώγει· εἰκοστὸν ἔννατον, ὅτι καὶ χρήματα τοῖς ὑπ' αὐτοῦ χειροτονουμένοις ἐπισκόποις δίδωσιν, ἵνα δι' αὐτῶν καταπονῇ τοῦ κλήρου. Τὰ μὲν οὖν κατὰ τοῦ ἁγίου κεφάλαια ταῦτα. Ἐκεῖνος δὲ τέταρτον προσκληθεὶς, οὐ παρεγένετο, δηλοποιήσας τοῖς προσκαλουμένοις, ὅτι εἰ τοὺς προφανεῖς ἐχθροὺς ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν κρινόντων παραστέλλετε, ἑτοιμός εἰμι καὶ παραγενέσθαι καὶ ἀπολογεῖσθαι, εἴ τίς τί μου κατηγορεῖ· εἰ δὲ τοῦτο ποιεῖν οὐ βούλεσθε, ὁσάκις ἂν ἀποστείλητε, οὐδὲν πλέον ἀνυσθήσεται. Ἐξήτασαν δὲ, ὡς ἐνόμισαν, ἐκ τῶν κεφαλαίων τούτων τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον. Εἶτα ἤρξαντο περὶ Ἡρακλείδου καὶ Παλλαδίου τοῦ Ἑλενουπόλεως τῶν ἐπισκόπων ἐξετάζειν· καὶ ἐπίδωκε λίβελλον πάλιν ὁ μοναχὸς Ἰωάννης (οὗ ὁ διάκονος Ἰωάννης ἐν ταῖς κατὰ τοῦ Χρυσοστόμου κατηγορίαις ἐμνήσθη) ἐγκαλῶν κατὰ Ἡρακλείδου, ὅτι Ὠριγενειαστής ἐστι, καὶ ὅτι κλέπτης ἐφωράθη ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης, ἱμάτια τοῦ διακόνου Ἀκυλίνου κλέπτων· καὶ ὅτι αὐτὸν, φησὶν, ὁ ἐπίσκοπος Ἰωάννης τοιοῦτον ὄντα εἰς Ἔφεσον ἐχειροτόνησεν. Ἐνεκάλει δὲ καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Χρυσοστόμου, ὡς πολλὰ κακὰ παθὼν χάριν τῶν Ὠριγενειαστῶν διὰ Σαραπίωνος καὶ παρ' αὐτοῦ ἐκείνου. Εἶτα τούτων ἐξετασθέντων, ἐξητάσθη πάλιν τὸ ἔννατον κεφάλαιον τῶν ἐγκλημάτων, εἶτα τὸ κζ'. Εἶτα πάλιν κατηγόρησεν Ἰσαάκιος ἐπίσκοπος τοῦ Ἡρακλείδου, ὡς Ὠριγενειαστοῦ, καὶ ὡς μὴ παραδειχθέντος Ἐπιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ, μήτε εἰς εὐχὴν, μήτε εἰς συνεστίασιν. Ἐπέδωκε δὲ ὁ αὐτὸς Ἰσαάκιος

καὶ λίβελλον κατὰ τοῦ Χρυσοστόμου περιέχοντα ταῦτα· πρῶτον περὶ τοῦ πολλάκις μνημονευθέντος Ἰωάννου τοῦ μοναχοῦ, ὅτι ἐδάρη διὰ τοὺς Ὠριγενειαστὰς καὶ ὅτι ἐσιδηροφόρησε· δεύτερον, ὅτι ὁ μακάριος Ἐπιφάνιος διὰ τοὺς Ὠριγενειαστὰς, Ἀμμώνιον, Εὐθύμιον, Εὐσέβιον καὶ Ἡρακλείδην καὶ Παλλάδιον οὐκ ἠθέλησε κοινωνῆσαι· τρίτον, ὅτι τὴν φιλοξενίαν ἀθετεῖ μονοσιτίαν ἐπιτηδεύων· τέταρτον, ὅτι ἐπ' ἐκκλησίας λέγει τράπεζαν Ἐριννύων πεπληρωμένην· πέμπτον, ὅτι καυχᾶται ἐπ' ἐκκλησίας, λέγων, ἐρῶ, μαίνομαι· καὶ ὅτι ὀφείλει ἑρμηνεῦσαι τίνες εἰσὶν Ἐριννύες, καὶ τί ἐστι τὸ λέγειν, ἐρῶ, μαίνομαι· ἡ γὰρ Ἐκκλησία οὐκ οἶδε ταῦτα. Ἕκτον, ὅτι ἄδειαν παρέχει τοῖς ἁμαρτάνουσι, διδάσκων· ἐὰν πάλιν ἁμάρτῃς, πάλιν μετανόησον, καὶ ὁσάκις ἂν ἁμάρτῃς, ἐλθὲ πρός με, καὶ ἐγώ σε θεραπεύσω· ἕβδομον, ὅτι βλασφημεῖ ἐπ' ἐκκλησίας λέγων, ὅτι ὁ Χριστὸς προσευξάμενος οὐκ εἰσηκούσθη, ἐπεὶ μὴ δεόντως προσηύξατο· ὄγδοον, ὅτι τοῖς λαοῖς ὑποβάλλει στασιάζειν κατὰ τῆς συνόδου· ἔννατον, ὅτι Ἕλληνας πολλὰ κακὰ τοῖς Χριστιανοῖς διαθεμένους ὑπεδέξατο, καὶ ἔχει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ προΐσταται αὐτῶν· δέκατον, ὅτι ἐπιβαίνει ἀλλοτρίαις ἐπαρχίαις, καὶ χειροτονεῖ ἐπισκόπους· ἑνδέκατον, ὅτι ὑβρίζει τοὺς ἐπισκόπους, καὶ ἐκπιγγάτους κελεύει ἐκβληθῆναι τῆς οἰκίας αὐτοῦ· δωδέκατον, ὅτι τοὺς κληρικοὺς ξέναις ὕβρεσιν ὑβρίζει· τρισκαιδέκατον, ὅτι παραθήκας ἀλλοτρίας ἥρπασε βίᾳ· τεσσαρεσκαιδέκατον, ὅτι ἄνευ συνεδρίου καὶ παρὰ γνώμην τοῦ κλήρου ποιεῖ τὰς χειροτονίας· πεντεκαιδέκατον, ὅτι τοὺς μὲν Ὠριγενειαστὰς ἐδέξατο, τοὺς δὲ κοινωνικοὺς τῆς ἐκκλησίας μετὰ συστατικῶν ἐλθόντας γραμμάτων, καὶ ἐν τῇ φυλακῇ βληθέντας οὐκ ἐξείλετο, ἀλλὰ καὶ ἀποθανόντας ἐν αὐτῇ οὐδ' ὅλως ἐπεσκέψατο· ἑξκαιδέκατον, ὅτι δούλους ἀλλοτρίους μήπω ἐλευθερωθέντας, ἀλλὰ καὶ διαβεβλημένους, ἐχειροτόνησεν ἐπισκόπους· ἑπτακαιδέκατον, ὅτι αὐτὸν τοῦτον Ἰσαάκιον πολλὰ παρ' αὐτοῦ συνέβη κακωθῆναι. Τούτων οὖν τῶν κατηγοριῶν τὸ μὲν πρῶτον, ἅτε δὴ προεξετασθὲν, ὡς ἐνόμιζον, οὐκέτι ἐξητάσθη· τὸ δὲ δεύτερον ἐξητάσθη, καὶ τὸ ἕβδομον. Εἶτα ἐξητάσθη, πάλιν τὸ τρίτον ἔγκλημα τῶν ὑπὸ τοῦ διακόνου Ἰωάννου ἐπιδοθέντων. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ κεφαλαίῳ καὶ Ἀρσάκιος ὁ πρωτοπρεσβύτερος, ὁ αὐτὸν τὸν Χρυσόστομον διαδεξάμενος, καὶ Ἀττικὸς ὁ πρεσβύτερος, οὐκ οἶδ' ὅπως μάρτυρες ἔστησαν, καὶ τοῦ ἁγίου κατεμαρτύρησαν· καὶ Ἐλπίδιος δὲ ὁ πρεσβύτερος. Οἱ αὐτοὶ δὲ κατεμαρτύρησαν, καὶ σὺν αὐτοῖς καὶ ὁ πρεσβύτερος Ἀκάκιος ἐπὶ τῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ. Τούτων οὖν ἐξετασθέντων, αὐτοί τε οἱ προειρημένοι πρεσβύτεροι, καὶ Εὐδαίμων ἔτι καὶ Ὀνήσιμος, ᾐτοῦντο ἐπιταχῦναι τῇ ἀποφάσει. Καὶ πρῶτος τῆς συνόδου Παῦλος ὁ Ἡρακλείας ἠξίωσεν ἅπαντας ἀποφήνασθαι.

282 A ... B ... C ... D ... E ... F

sationum examinatum fuit; deinde vero vigesimum septimum. Postea rursum Isaacius episcopus Heraclidem accusavit ut Origenistam, minimeque admissum a sanctissimo Epiphanio in orationem, nec ad cibos simul sumendos. Protulit autem idem Isaacius contra Chrysostomum libellum hæc continentem : primo, de supra memorato sæpe Joanne Monacho, quod propter Origenistas vapulasset, ac catenis ferreis vinctus fuisset : secundo, quod beatus Epiphanius propter Origenistas Ammonium, Euthymium, Eusebium, Heraclidem et Palladium secum communicare noluisset : tertio, quod hospitalitatem, solus quotidie comedens, deserat : quarto, quod in ecclesia dicat, mensam esse furiarum plenam : quinto, quod in ecclesia ita se jactet, dicens, *Quid dicam ? insanio :* et, oportuisse illum interpretari, quænam essent illæ furiæ, et quid sibi velit illud, *Quid dicam ? insanio.* Has enim voces Ecclesia ignorat. Sexto, quod licentiam peccantibus sic præbeat, dicens : *Si iterum peccaveris, iterum te pœniteat, et quoties peccaveris, veni ad me, et ego te sanabo :* septimo, quod in ecclesia blasphemet dicens, Christum orantem, ideo exauditum non fuisse, quod non ut oportebat orasset : octavo, quod ad seditionem populum concitaret, etiam adversus synodum : nono, quod ex gentibus quosdam, qui Christianis mala multa intulerant, suscepisset, et in ecclesia haberet atque defenderet : decimo, quod aliorum provincias invadat, ibique ordinet episcopos : undecimo, quod episcopos injuria afficiat, et *expingatos* domo sua pelli jubeat : duodecimo, quod clericos inusitatis contumeliis afficiat : decimo tertio, quod aliorum deposita vi rapuerit : decimo quarto, quod sine conventu et præter cleri sententiam ordinationes faciat : decimo quinto, quod Origenistas receperit, eos autem, qui cum Ecclesia communicarent, cum commendatitiis venientes literis et in carcerem conjectos, non liberaverit, imo nec ibi morientes inviserit : decimo sexto, quod servos alienos, nondum manumissos, imo etiam accusatos, ordinarit episcopos : decimo septimo, quod hunc ipsum Isaacium male sæpe mulctarit. Harum itaque accusationum primam, utpote jam, ut putabant, examinatam, perquirere noluerunt : secunda vero et septima excussæ fuerunt. Deinde examinata rursus fuit accusatio a Joanne Diacono facta. In hoc vero capite Arsacius archipresbyter, qui ipsi Chrysostomo successit, et Atticus presbyter, nescio quomodo testes fuerunt, et contra sanctum testificati sunt, ut et Elpidius presbyter. Iidem et

cum ipsis Acacius presbyter in quarto capite contra eum testimonium tulerunt. His itaque examinatis, iidem prædicti presbyteri, et cum illis etiam Eudæmon et Onesimus, sententiam accelerari postularunt. Ac primus in Synodo Paulus, Heracleæ episcopus, omnes sententiam ferre rogavit. Atque, ut illis visum fuit, statutum est sanctum virum esse deponendum, incipiente Gymnasio episcopo, et finiente Theophilo Alexandrino: qui omnes quadraginta quinque numero erant. Deinde missa est ad Clerum Constantinopolitanum Synodi nomine epistola de sancti viri depositione: etiamque Imperatoribus nuntiata res fuit. Ad hæc vero tres oblati libelli fuere a Gerontio, a Faustino et ab Eugnomonio, qui se injuste a Joanne depositos fuisse querebantur. Datum est etiam rescriptum Imperatorum ad Synodum. Atque in his duodecima actio completur: tertia decima vero, ut dictum est, causam spectat Heraclidis, Ephesi episcopi.

Καὶ ἀπεφήναντο τὴν τοῦ ἁγίου, ὡς ἔδοξαν ἑαυτοῖς, καθαίρεσιν, ἀρξαμένου Γυμνασίου ἐπισκόπου, καὶ τελευτήσαντος Θεοφίλου τοῦ Ἀλεξανδρείας, οἱ πάντες 283 A τὸν ἀριθμὸν τεσσαράκοντα πέντε. Εἶτα ἐγράφη τῷ κλήρῳ Κωνσταντινουπόλεως, ὡς δῆθεν ἀπὸ συνόδου, περὶ τῆς τοῦ ἁγίου καθαιρέσεως· ἀνηνέχθη καὶ τοῖς βασιλεῦσιν. Ἐπεδόθησαν ἔτι καὶ λίβελλοι τρεῖς παρὰ Γεροντίου, παρὰ Φαυστίνου, παρὰ Εὐγνωμονίου, οἳ ἔλεγον ἑαυτοὺς ἀδίκως ὑπὸ Ἰωάννου καθῃρῆσθαι. Ἐγένετο καὶ ἀντιγραφὴ βασιλικὴ πρὸς τὴν σύνοδον. Ἐν οἷς καὶ ἡ δωδεκάτη πρᾶξις· ἡ δὲ τρισκαιδεκάτη, ὡς ἐῤῥήθη, ἔχει τὰ περὶ Ἡρακλείδην τὸν Ἐφέσου ἐπίσκοπον.

Cod. 86.] Lectæ sunt Epistolæ S. Patris Joannis Chrysostomi, quas injuste et inhumaniter in exsilium missus ad varios scripsit: in quibus longe utiliores sunt eæ, quas ad piissimam Olympiadem diaconissam septemdecim numero scripsit, et ad Innocentium, Pontificem Romanum: in quibus etiam quæcumque pertulit, quantum per epistolam licet, enarrat. Utitur etiam in his epistolis usitata sibi dicendi forma: clarus enim est atque perspicuus atque floridus, et voluptati persuadendi vim addit. Cæterum accuratius scriptæ videntur ad Olympiadem literæ, etsi ad epistolarem formam non ita concinnatæ sunt, rerum et negotiorum conditione dictionum legi vim inferente.

B Ἀνεγνώσθησαν ἐπιστολαὶ τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἃς μετὰ τὴν ἄδικον καὶ ἀπάνθρωπον ἐξορίαν πρὸς διαφόρους ἔγραψεν· ἐν αἷς εἰς τὸ χρειῶδες μᾶλλον συντείνουσαι αἵ τε πρὸς τὴν εὐλαβεστάτην Ὀλυμπιάδα τὴν διάκονον αὐτῷ γεγραμμέναι δεκαεπτὰ, καὶ αἱ πρὸς Ἰννοκέντιον τὸν Ῥώμης· ἐν αἷς καὶ ὅσα αὐτῷ συνηνέχθη, ὡς ἐν ἐπιστολῆς εἴδει ἐξιστορεῖ. Κέχρηται δὲ κἀν ταύταις ταῖς ἐπιστολαῖς τῷ συνήθει τοῦ λόγου χαρακτῆρι· λαμπρός τε γάρ ἐστι καὶ σαφὴς καὶ ἀνθῶν μετὰ τοῦ C ἡδέος τὴν πιθανότητα· πλὴν ὅσον ἐμμελέστερόν πως δοκοῦσιν αἱ πρὸς Ὀλυμπιάδα αὐτῷ συγκεῖσθαι ἐπιστολαὶ, εἰ καὶ τοῦ ἐπιστολιμαίου τύπου, τῶν πραγμάτων τότε εἰς τὴν ἑαυτῶν ἰσχὺν τοὺς τῶν ῥημάτων νόμους ἐκβιασαμένων, οὐ λίαν ἐγράφησαν στοχαζόμεναι.

Cod. 170.] ** Hic autem potius (Basilius Seleuciæ) videtur esse, quam magnus ille Basilius, Cæsareæ episcopus, beatissimi Joannis Chrysostomi amicus et contubernalis, ad quem etiam librum de Sacerdotio composuit. Multa enim vestigia illius sermonum et sententiarum, in iis maxime quæ spectant ad Scripturam sacram, in Basilii orationibus comparent: uterque enim in eodem disciplinarum fonte quæ utilia erant hausit. Et figurarum ille emphaticus et familiaris usus consuetudinis cum Joanne, et lectionis ejus operum haud leve est argumentum. Utitur enim iis etiam divinus ille vir, licet temperanter et opportune, et

Vide quæ diximus in Præfatione ad libros de Sacerdotio t. 1.

....Ἔοικε δὲ οὗτος μᾶλλον εἶναι, ἢ ὁ Καισαρείας μέγας Βασίλειος, ὁ τῷ τρισμακαρίστῳ Ἰωάννῃ τῷ Χρυσοστόμῳ φίλος γεγονὼς καὶ ὁμωρόφιος, πρὸς ὃν καὶ ὁ περὶ ἱερωσύνης λόγος συντέτακται. Πολλὰ γὰρ D ἴχνη τῶν ἐκείνου καὶ λόγων καὶ νοημάτων, καὶ μάλιστα τῶν κατὰ τὴν θείαν Γραφὴν ἐν τοῖς τοῦ Βασιλείου λόγοις ἐπιφαίνεται, ὡς ἂν ἀπὸ τῆς αὐτῆς πηγῆς τῶν μαθημάτων ἀρυσαμένων ἄμφω τὰ πρόσφορα. Καὶ τῆς τροπῆς δὲ ἡ κατ' ἔμφασιν καὶ οἰκείωσιν μεταχείρισις τῆς Ἰωάννου συνουσίας καὶ συναναγνώσεως οὐκ ἐλάχιστον ὑπάρχει τεκμήριον. Κέχρηται γὰρ ταύτῃ καὶ ὁ θεῖος ἐκεῖνος ἀνὴρ, εἰ καὶ κεκραμένῃ καὶ λίαν ἐπικαίρως, καὶ τῇ ἀφελείᾳ τὸν ἐκεῖθεν ὄγκον

μιγνύς τε καὶ διαλεαίνων εὐφυῶς, καὶ τὸν ὅλον λόγον πολιτικοῦ λόγου εἰκόνα ποιούμενος.

fastum, qui ex illis nascitur, simplicitate temperat et ingenio emollit, et orationem totam civili sermoni similem efficit.

—

....Ἰωάννου δὲ τοῦ Χρυσοστόμου ἐκ τοῦ ὑπομνήματος τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς. Ὅτι, φησὶν, τὸ λέγειν σαρκὶ παθεῖν τὸν Θεὸν Λόγον, φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας ἐστίν· ὥσπερ καὶ βλάσφημον καὶ ἀπόβλητον τὸ κηρύττειν αὐτὸν παθεῖν τῇ φύσει τῆς θεότητος.

E

... Joannis Chrysostomi, ex Commentario in Epistolam ad Galatas. Ait ille, cum dicitur Deum Verbum in carne passum esse, eam esse sententiam Ecclesiæ; contra vero si dicatur illum in natura Deitatis pati, id blasphemum est et rejiciendum.

—

Ἄρχεται μὲν τῆς ἱστορίας ἀπὸ τῆς Κλαυδίου βασιλείας, εἰς ὃν Δεξίππῳ ἡ ἱστορία καταλήγει, ἀποτελευτᾷ δὲ εἰς τὴν Ὁνωρίου καὶ Ἀρκαδίου τῶν Θεοδοσίου παίδων βασιλείαν, ἐκεῖνον τὸν χρόνον τέλος τῆς ἱστορίας ποιησάμενος, ὃν Ἀρσάκιος μὲν, τοῦ χρυσοῦ τῆς Ἐκκλησίας στόματος Ἰωάννου ἀπελαθέντος, εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον ἀνηγμένος ἱεράτευε.

F

Φησὶ δὲ οὗτος ὁ τῶν περὶ τοῦ πάσχα λόγων συγγραφεὺς ἀνώνυμος, ὅτι κατὰ μὲν τοὺς ἄλλους τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἐνιαυτοὺς ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν ὁ Χριστὸς τὸ νομικὸν ἐπετέλει πάσχα, καθ' ὃν δὲ παρεδόθη, οὐκ ἔτι· καὶ σκοπεῖν χρή. Ὁ Χρυσόστομος καὶ ἡ Ἐκκλησία τότε φησὶν αὐτὸν ἐπιτελῆσαι τὸ νομικὸν πρὸ τοῦ μυστικοῦ δείπνου.

284 A

Incipit (Eunapius) historiam ab Imperio Claudii, in quem desinit historia Dexippi; desinit vero in imperium Honorii et Arcadii, filiorum Theodosii: finemque historiæ facit, quo tempore Joanne Chrysostomo ab Ecclesia depulso, Arsacius archiepiscopalem sedem occupavit. [Cod. 77. p. 53. b.]

Narrat autem hic Anonymus, qui de Paschate sermones habuit, Dominum et Deum nostrum Christum, cæteris vitæ suæ annis legale Pascha celebravisse; sed non eo anno quo traditus fuit. Illud vero considerandum est. Nam Chrysostomus et Ecclesia dicunt ipsum legale Pascha celebravisse ante mysticam Cœnam. Ex Photio.

Ἐκ τῶν Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιωτοῦ ἐπιστολῶν.

Τοῦ καταπεπλῆχθαι οὐ φημὶ τοὺς ἄλλους (μικρὸν γὰρ ἴσως τοῖς πολλοῖς τοῦτο), ἀλλὰ καὶ αὐτὸν Λιβάνιον τὸν ἐπ' εὐγλωττίᾳ παρὰ πᾶσι βεβοημένον, τὴν τοῦ ἀοιδίμου Ἰωάννου γλῶτταν, καὶ τὸ κάλλος τῶν νοημάτων, καὶ τὴν πυκνότητα τῶν ἐνθυμημάτων. Τεκμήριον ἡ ἐπιστολὴ, ἐν ᾗ οὐ μόνον αὐτὸν μακαρίζει οὕτω δυνάμενον εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐγκωμιασθέντας, καὶ ταῦτα βασιλεῖς τυγχάνοντας, ὅτι δὴ τοιούτου ἐπαινέτου τετυχήκασιν. Ἔστι δὲ αὕτη·

B

Ex Epistolis Isidori Pelusiotæ.

Alios admiratione perculsos fuisse non dicam; illud enim fortasse multis non tanti pretii esse videatur; sed ipsum proferam Libanium, eloquentia apud omnes celeberrimum, qui præclari Joannis linguam laudat, ac sententiarum pulchritudinem atque frequentiam. Cujus rei argumentum est epistola, in qua non modo ipsum beatum prædicat ob eloquentiam tantam, sed etiam ipsos, qui ab eo celebrantur Imperatores, quod talem nacti sint oratorem. Est autem epistola hujusmodi:

Λιβάνιος Ἰωάννῃ.

Δεξάμενός σου [a] τὸν λόγον τὸν πολὺν καὶ καλὸν, ἀνέγνων ἀνδράσι λόγων καὶ αὐτοῖς δημιουργοῖς· ὧν οὐδεὶς ἦν, ὃς οὐκ ἐπήδα τε καὶ ἐβόα καὶ πάντα ἔδρα τὰ τῶν ἐκπεπληγμένων. Ἥσθην οὖν, ὅτι τῷ δεικνύ-

C

Libanius Joanni (*Epist.* 1576).

« Cum copiosam tuam et elegantem orationem accepissem, viris quibusdam et ipsis dicendi artificibus eam legi: quorum nullus erat qui non tripudiaret, et clamorem ederet, eaque omnia

[a] [Intelligit orationem quam dixerat juvenis in laudem Theodosii et liberorum ejus. Interim dubitat Valesius an hæc epistola non ad Chrysostomum, sed alterum quemdam Joannem scripta sit.]

faceret, quæ homines admiratione perculsi facere solent. Ego igitur voluptate affectus sum, quod ad forensem artem exhibendam demonstrationes quoque adjungas: atque et te beatum prædico, qui ad hunc modum laudare queas; et eos qui talem præconem nacti sunt, hoc est, et patrem qui imperium dedit, et filios qui acceperunt. »

ναι τὴν τέχνην ἐν δικαστηρίοις προστίθης τὰς ἀποδείξεις· καὶ μακαρίζω σε μὲν οὕτω δυνάμενον ἐπαινεῖν, ἐπαινέτου δὲ τοιούτου τετυχηκότας τόν τε δόντα πατέρα, καὶ τοὺς λαβόντας υἱεῖς τὴν βασιλείαν.

Nilus Monachus ad Arcadium Imperatorem, *Epistola* 279. *Lib.* 3. *p.* 435. *Edit. Romæ fol. anno* 1668.

Joannem, maximum orbis lumen, Byzantii præsulem, in exsilium injuste misisti, suadentibus episcopis summæ levitatis et male sentientibus. Cum ergo Catholicam Ecclesiam inculpata sinceraque doctrina privaveris, ne absque dolore vitam transigito.

Ἰωάννην, τὸν μέγιστον φωστῆρα τῆς οἰκουμένης, τὸν Βυζαντίδος πρόεδρον, οὐκ εὐλόγως εἰς ἐξορίαν ἐξέπεμψας, ἐκ πολλῆς ἐλαφρίας τοῖς μὴ ὑγιαίνουσι τὸ φρονεῖν ἐπισκόποις παραπεισθείς. Τῆς τοίνυν ἀμώμήτου καὶ ἀκραιφνοῦς διδασκαλίας τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν στερήσας, μὴ ἀναλγήτως διάκεισο.

Ejusdem Lib. 2. *Epist.* 265. *p.* 254.

Arcadio Imperatori.

Quo pacto a frequentissimis terræ motibus æthereique ignis conflictibus liberam Constantinopolin cernere cupis, cum innumera ibi scelera perpetrentur, et iniquitas pro lege cum audacia multa præscribatur, cum jam in exsilium pulsa sit Ecclesiæ columna, lux veritatis, tuba Christi, Joannes beatissimus episcopus?

Ἀρκαδίῳ βασιλεῖ.

Πῶς ἐπιθυμεῖς τὴν Κωνσταντινούπολιν τῶν πυκνοτάτων σεισμῶν καὶ ἐπελεύσεως τοῦ αἰθερίου πυρὸς ἀπηλλαγμένην ἰδεῖν, μυρίων ἀτοπημάτων αὐτόθι γινομένων, καὶ νομιστευομένης τῆς κακίας σὺν παῤῥησίᾳ πολλῇ, ἐξορισθέντος τοῦ στύλου τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ φωτὸς τῆς ἀληθείας, τῆς σάλπιγγος τοῦ Χριστοῦ, Ἰωάννου τοῦ μακαριωτάτου ἐπισκόπου;

Ejusdem ad Severum Exconsulem. Lib. 2. *Epist.* 199. *p.* 392.

Invidia compulsi quidam episcopi ob summam Joannis, episcopi Constantinopolitani, virtutem, divino metu valere jusso, sanctum hominem, vere universi lumen, insidiis aggressi sunt, feceruntque ut Imperator piissimus et simplicissimus, fraudibus eorum deceptus, cælestem virum in exsilium mitteret. Cum ergo pestiferis et invidis pastoribus circumventus Imperator aures præbuerit, jure propheta clamabat: *Extendit manum suam cum illusore.* Cæterum post justi exsilium maxima pars eorum, qui hæc machinati fuerant, pœnas persolverunt, ac cum fletu et clamore confessi sunt, se vehementer in virum sanctum deliquisse.

Osee 7. 5.

Φθόνῳ πληγέντες τινὲς τῶν ἐπισκόπων διὰ τὴν ἄκραν ἀρετὴν Ἰωάννου τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, τὸν θεῖον παρωσάμενοι φόβον, συνεσκευάσαντο ἄνδρα ἔνθεον καὶ ἀληθῶς παντὸς τοῦ κόσμου λαμπτῆρα, καὶ παρεσκεύασαν καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα, εὐλαβέστατον καὶ ἁπλούστατον ὄντα, εἶξαι ταῖς ἐπιβουλαῖς αὐτῶν, καὶ ἐξορίσαι τὸν οὐράνιον ἄνθρωπον. Ἐπειδὴ οὖν λοιμοῖς τὸν τρόπον τοῖς βασκάνοις ποιμέσιν ὑπάρχουσιν ὁ βασιλεὺς ἐκ συναρπαγῆς συγκατέθετο, εἰκότως ὁ προφήτης ἐβόα, Ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ μετὰ λοιμοῦ. Πλὴν ὅτι μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ δικαίου οἱ πλεῖστοι [a] μετὰ τῶν συσκευασαμένων πρὸς τοῦ Θεοῦ ἀπῃτήθησαν δίκας, καὶ μετὰ κλαυθμοῦ καὶ κραυγῆς ἐξωμολογήσαντο μεγάλα ἡμαρτηκέναι εἰς τὸν ἅγιον ἄνθρωπον.

[a] [Fort. πλεῖστοι μέν.]

Synesii, Cyrenes Episcopi, Epist. 66, *ad Theophilum, Alexandrinum Episcopum, p.* 206.

Πεῦσίν τινα πυθέσθαι σοῦ προελόμενος, ὑπὲρ οὗ πεύσομαι προαφηγήσασθαι βούλομαι. Ἀλέξανδρος ἀπὸ βουλῆς Κυρηναῖος, ἔτι μειράκιον ὢν, εἰς μοναδικὸν βίον ἐτέλεσε· τῇ δὲ ἡλικίᾳ συμπροϊούσης τῆς μοναδικῆς τῆς κατὰ τὸν βίον ἐνστάσεως, ἠξιώθη μὲν ἐκκλησιαστικῆς διακονίας, ἠξιώθη δὲ τοῦ πρεσβύτερος εἶναι. Κατὰ δέ τινα χρείαν ἐπὶ στρατοπέδου γενόμενος, καὶ Ἰωάννῃ τῷ μακαρίτῃ συστάς (τιμάσθω γὰρ παρ' ἡμῶν ἡ μνήμη τοῦ τελευτήσαντος, ὅτι πᾶσα δυσμένεια τῷ βίῳ τούτῳ συναποτίθεται)· τούτῳ συστὰς, πρὶν μὲν στασιασθῆναι τὰς Ἐκκλησίας, ὑπὸ τῶν ἐκείνου χειρῶν ἐπίσκοπος ἀνεδείχθη τῆς Βιθυνῶν Βασινουπόλεως. Συμβάσης δὲ τῆς διαφορᾶς, διέμεινε τῷ χειροτονήσαντι φίλος, καὶ γέγονε τῶν ἐκείνου στασιωτῶν.

C Nonnihil sciscitaturus abs te, qua de re sciscitaturus sim antea libet exponere. Alexander e senatorio ordine Cyrenensis, adhuc adolescens, monasticam vitam professus est: cumque una cum ætate monasticum illud vitæ institutum procederet, primum ad diaconi, inde ad sacerdotii in Ecclesia dignitatem provectus est. Post hæc occasione negotii cujusdam ad castra profectus, et beatæ memoriæ Joanni se sistens (honoretur D enim a nobis mortui memoria, quoniam omnis cum vita simultas exuitur): huic igitur se sistens ante motus illos et tumultus Ecclesiarum, Basinopoleos Bithyniæ episcopus illius manibus est ordinatus. Orta vero contentione, in ejus a quo electus erat amicitia perseveravit, et illius partes sequutus est.

Isidori Pelusiotæ Symmacho Epistola 152 *libri* 1.

Ἐρωτᾷς τὴν περὶ τὸν θεσπέσιον Ἰωάννην τραγῳδίαν. Ἀλλὰ φράσαι ἀπορῶ· νικᾷ τὸν νοῦν τὸ τοῦ πράγματος· μικρὰ δὲ μάνθανε ἄττα. Ἡ γείτων Αἴγυπτος συνήθως ἠνόμησε, Μωσέα παραιτουμένη, τὸν Φαραὼ οἰκειουμένη, τοὺς ταπεινοὺς μαστίζουσα, τοὺς κοπουμένους θλίβουσα, πόλεις οἰκοδομοῦσα καὶ τοὺς μισθοὺς ἀποστεροῦσα, καὶ μέχρι τοῦ νῦν τούτοις ἐμμελετῶσα. Τὸν λιθομανῆ γὰρ καὶ χρυσολάτριν προβαλλομένη Θεόφιλον, τέσσαρσι συνέργοις, ἢ μᾶλλον συναποστάταις ὀχυρωθέντα, τὸν θεοφιλῆ καὶ θεολόγον κατεπολέμησεν ἄνθρωπον, [a] τὴν περὶ τὸν ἐμοὶ ὁμώνυμον ἀπέχθειαν καὶ δυσμένειαν ὁρμητήριον τῆς οἰκείας εὑρηκότα σκαιότητος. Ἀλλ' οἶκος Δαυὶδ κραταιοῦται, ἀσθενεῖ δὲ ὁ τοῦ Σαοὺλ, καθὼς ὁρᾷς· εἰ καὶ τῆς ζάλης ὑπερῆλθεν ὁ ἄνθρωπος τοῦ βίου, καὶ πρὸς τὴν ἄνω γαλήνην μετετέθη.

E Petis a me ut divini Joannis tragœdiam tibi exponam. Sed nescio quomodo eam explicem: mentem enim res ista superat: verum pauca quædam audi. Vicina Ægyptus pro more suo inique se gessit, Moysem recusans, Pharaonem admittens, humiles flagris lacerans, laborantes opprimens, urbes construens, et mercedem structoribus negans: et ad hoc usque tempus hæc agens. Nam insano lapillorum amore flagrantem et auri 286 A cultorem Theophilum assumtis adjutoribus, imo apostasiæ sociis quatuor, in medium proferens, pium divinaque doctrina præditum virum oppugnavit; odium atque inimicitiam, quam in cognominem meum conceperat, nequitiæ suæ incitamentum nactus. At domus Davidis invalescit, domus autem Saülis debilitatur, ut vides: siquidem vir ille, superata vitæ tempestate, ad supernam tranquillitatem migravit.

Ejusdem Eustathio Epistola 156 *ejusd. l.*

Ἐγὼ μὲν τὴν βίβλον ἣν ἐζήτησας πέπομφα, καὶ καρπὸν ἐξ αὐτῆς διὰ σοῦ [illegible]ιέμενον, ὃς παρὰ πάν-

B Ego quidem librum misi, quem a me petiisti; fructumque ex eo per te exspecto, qui ab omni-

[a] Hic loquitur de Isidoro illo, viro sancto, qui ab Hospitalitate nomen accepit.

bus exigi consuevit. Nullum enim, nullum est cor quod ejus lectione fruitum, non divino amore sauciatum fuerit: quippe qui venerandam rem et accessu difficilem sacerdotium esse demonstret; et simul quomodo sine ulla reprehensionis labe sectetur doceat. Sapiens enim ille arcanorum Dei interpres Joannes, Byzantinæ Ecclesiæ, imo omnium Ecclesiarum oculus, librum illum ita C prudenter et accurate edidit, ut tam omnes qui ut Deo gratum est, quam qui negligenter sacerdotio funguntur, hic et recte facta sua, et reprehensione digna gesta reperiant.

των συνήθως εἰσπράττεται. Οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστι καρδία, ἣν ἐπῆλθεν ἡ ταύτης ἀνάγνωσις, καὶ πρὸς τὸν θεῖον αὐτὴν οὐκ ἔτρωσεν ἔρωτα· σεπτὴν μὲν ἱερωσύνην καὶ δυσπρόσιτον δείξασα, ἀμέμπτως δὲ αὐτὴν μετέρχεσθαι διδάξασα. Ὁ γὰρ τῶν τοῦ Θεοῦ ἀποῤῥήτων σοφὸς ὑποφήτης Ἰωάννης, ὁ τῆς ἐν Βυζαντίῳ Ἐκκλησίας καὶ πάσης ὀφθαλμὸς, οὕτως αὐτὴν λεπτῶς καὶ πυκνῶς ἠκρίβωσεν, ὥστε πάντας τούς τε κατὰ Θεὸν ἱερατεύοντας, τούς τε ῥᾳθύμους ἱερατικὴν μεταχειρίζοντας, ἐν ταύτῃ τὰ οἰκεῖα εὑρίσκειν κατορθώματά τε καὶ σκώμματα.

Ejusdem Cyrillo Alexandrino Epistola 310 *ejusd. l.*

Affectus nimius non acute cernit; odium vero nihil omnino cernit. Si ergo ab utroque damno purus ac liber esse velis, noli violentas ferre sententias, sed justo judicio causas committe. Etenim Deus, qui omnia novit antequam fiant, pro sua D humanitate descendere, et clamorem Sodomorum perspicere voluit, ut nos ad res accurate scrutandas erudiret. Multi enim ex iis, qui Ephesi coacti sunt, te traducunt ut tuas inimicitias ulciscentem, ac non ea, quæ Jesu Christi sunt, orthodoxe quærentem. Theophili, inquiunt, ex sorore nepos est, illumque imitatur. Ut enim ille adversus divinum ac Deo carum Joannem furore actus est: sic etiam iste gloriari et sese jactare E expetit, etiamsi magnum sit inter eos qui accusantur discrimen.

Προσπάθεια μὲν οὐκ ὀξυδορκεῖ, ἀντιπάθεια δὲ ὅλως οὐχ ὁρᾷ. Εἰ τοίνυν ἑκατέρας λύμης βούλει καθαρεῦσαι, μὴ βιαίας ἀποφάσεις ἐκδίβαζε, ἀλλὰ κρίσει δικαίᾳ τὰς αἰτίας ἐπίτρεψον· ἐπειδὴ καὶ Θεὸς, ὁ πάντα εἰδὼς πρὸ γενέσεως, καταβῆναι καὶ τὴν κραυγὴν ἰδεῖν Σοδόμων φιλανθρώπως ηὐδόκησεν, ἡμᾶς ἀκριβοῦς ἐρεύνης διδάσκων ὑπόθεσιν. Πολλοὶ γάρ σε κωμῳδοῦσι τῶν συνειλεγμένων εἰς Ἔφεσον, ὡς οἰκείαν ἀμυνόμενον ἔχθραν, ἀλλ' οὐ τὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὀρθοδόξως ζητοῦντα. Ἀδελφιδοῦς ἐστι, φασὶ, Θεοφίλου, μιμούμενος ἐκείνου τὴν γνώμην. Ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνος μανίαν σαφῆ κατεσκέδασε τοῦ θεοφόρου καὶ θεοφιλοῦς Ἰωάννου, οὕτως ἐπιθυμεῖ καυχήσασθαι καὶ οὗτος, εἰ καὶ πολὺ τῶν κρινομένων ἐστὶ τὸ διάφορον.

Cyrillus Alexandrinus Epist. 8 *ad Constantinopolitanos, postquam Nestorium prava loquentem induxerat, hæc habet.*

Numquid eloquentior est Joanne (Chrysostomo)? an par vel sapientior est beato Attico?

Ἆρά γε εὐστομώτερός ἐστιν Ἰωάννου; ἴσος δὲ τοῦ μακαρίου Ἀττικοῦ καὶ συνετώτερος;

Concilium Ephesinum Edit. Paris. anno 1671. *p.* 117.

Joannis, episcopi Constantinopolitani, de di- 287 A vina generatione. Loquitur autem de sancta Virgine. Loco solis autem incircumscripte Solem justitiæ complexa fuit. Neque hic quæsieris quomodo: ubi enim Deus vult, naturæ ordo vincitur. Voluit enim, potuit, descendit, salutem dedit·

Ἰωάννου, ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τῆς θείας γεννήσεως. Φησὶ δὲ περὶ τῆς ἁγίας Παρθένου. Ἀντὶ δὲ ἡλίου, φησὶ, τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἀπεριγράπτως χωρήσασα. Καὶ μὴ ζητήσῃς πῶς· ὅπου γὰρ βούλεται Θεὸς, νικᾶται φύσεως τάξις. Ἠβουλήθη γὰρ, ἠδυνήθη, κατῆλθεν, ἔσωσε· σύνδρα-

α πάντα Θεῷ. Σήμερον ὁ ὢν τίκτεται, καὶ ὁ ὢν
γίνεται ὅπερ οὐκ ἦν· ὢν γὰρ Θεὸς, γίνεται ἄνθρωπος,
οὐκ ἐκστὰς τοῦ εἶναι Θεός. Οὔτε γὰρ κατ' ἔκστασιν
θεότητος γέγονεν ἄνθρωπος, οὔτε κατὰ προκοπὴν ἐξ
ἀνθρώπου γέγονε Θεὸς, ἀλλὰ Λόγος ὢν διὰ τὸ ἀπαθὲς,
σὰρξ ἐγένετο, ἀμεταβλήτου μενούσης τῆς φύσεως.
Καὶ προσεπάγει τούτοις· ὁ ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ
ἐπηρμένου καθήμενος, ἐν φάτνῃ τίθεται· ὁ ἀναφὴς
καὶ ἁπλοῦς καὶ ἀσώματος χερσὶν ἀνθρωπίναις εἰλίσ-
σεται· ὁ τὰ τῆς ἁμαρτίας ἀνασπῶν δεσμὰ, σπαργά-
νοις ἐμπλέκεται.

omnia Dei nutum sequuntur. Hodie qui erat gignitur; et qui est, id quod non erat efficitur : B nam cum Deus esset, fit homo, nec desinit esse Deus. Neque enim cum deitatis jactura factus est homo, neque per incrementum ex homine factus est Deus; sed cum verbum esset, propter impatibilitatem, caro factum est, sua manente immutabili natura. *Hæc deinde adjicit :* Qui in solio excelso sublimique sedet, in præsepio ponitur : qui impalpabilis, simplex et incorporeus est, humanis manibus involvitur : qui peccatorum vincula solvit, fasciis constringitur.

Sanctus Augustinus de Natura et Gratia contra Pelagium, T. X. c. 64. p. 159. b.

Item Joannes Constantinopolitanus episcopus, cujus posuit sententiam, dicit peccatum non esse substantiam, sed actum malignum. Quis hoc negat? et quia non est naturale, ideo contra illud legem latam, et quod de arbitrii libertate descendit. Etiam hoc quis negat? Sed nunc agitur de humana natura, quæ vitiata est; agitur de gratia Dei, qua sanatur per medicum Christum, quo non indigeret, si sana esset, quæ ab isto tamquam sana, vel tamquam sibi sufficiente voluntatis arbitrio, posse non peccare defenditur.

Ejusdem contra Julianum Pelagianum, T. X. Lib. 1. c. 6. p. 509 et 510. a.

Itane ista verba sancti Joannis episcopi audes tamquam e contrario tot taliumque sententiis collegarum ejus opponere, eumque ab illorum concordissima societate sejungere, et eis adversarium constituere? Absit, absit hoc malum de tanto viro credere aut dicere. Absit, inquam, ut Constantinopolitanus Joannes de baptismate parvulorum, eorumque a paterno chirographo liberatione per Christum, tot ac tantis coepiscopis suis, maximeque Romano Innocentio, Carthaginiensi Cypriano, Cappadoci Basilio, Nazianzeno Gregorio, Gallo Hilario, Mediolanensi resistat Ambrosio, etc. *Postea quædam affert ex ejus epistola ad Olympiadem et ex sermone de Lazaro.*

Ejusdem in opere imperfecto contra Julianum, T. X. cap. 7. p. 1296 et 1297.

Et mihi objicis peccati primi hominis granditatem, quæ tanti mali hominum omnium exstitit causa, quasi hoc ego solus vel primus dixerim? Audi Joannem Constantinopolitanum excellentis gloriæ : *Peccavit*, inquit, *Adam illud grande peccatum, et omne genus hominum in commune damnavit.* Audi etiam in Lazari resuscitatione quid dicat, ut intelligas corporis mortem de illo grandi venisse peccato : *Flebat*, inquit, *Christus, quod eos qui immortales esse potuerunt, diabolus fecit esse mortales*, etc.

Cassianus de Incarnatione Domini, Lib. 7, c. 30.

Joannes Constantinopolitanorum antistitum decus, cujus sanctitas absque ulla gentilitiæ persequutionis procella ad martyrii merita pervenit, *etc.*

Ejusdem Lib. 7. c. 30.

Unde ego quoque ipse humilis atque obscurus nomine sicut merito, licet mihi inter eximios Constantinopolitanæ urbis antistites locum magistri usurpare non possim, studium tamen discipuli affectumque præsumo. Adoptatus enim a beatissimæ memoriæ Joanne episcopo in ministerium sacrum, atque oblatus a Deo, etsi corpore absum, affectu illic sum : et illi dilectissimo mihi ac venerandissimo Dei populo, etsi nunc præsentia non admisceor, tamen mente conjungor..... Mementote magistrorum veterum, sacerdotumque vestrorum, Gregorii nobilis per orbem, Nectarii sanctimonia insignis, Joannis fide ac puritate mirabilis : Joannis, inquam, Joannis illius, qui vere ad similitudinem Joannis evangelistæ et discipulus Jesu et apostolus, quasi super pectus Domini semper affectumque discubuit. Illius, inquam, mementote, illum sequimini, illius puritatem, illius fidem, illius doctrinam ac sanctimoniam cogitate : illius mementote semper doctoris vestri ac nutritoris; in cujus quasi gremio quodammodo amplexuque crevistis; qui communis mihi ac vobis magister fuit; cujus discipuli atque institutio sumus. Illius scripta legite, *etc.*

Cœlestini Papæ Epist. ad Clerum et populum C. P. Conciliorum Tomo 3. p. 365. c.

Quid non animabus vestris doctrina sanctæ memoriæ episcopi Joannis immisit? cujus sermo Catholicam fidem instituens per totum orbem diffusus est, qui nusquam per doctrinam defuit, quia ubicumque lectus est prædicavit.

288 A

Τί οὐχ ἐνέβαλε ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἡ παίδευσις τοῦ τῆς ἁγίας μνήμης ἐπισκόπου Ἰωάννου; οὗ ὁ λόγος εἰς πάντα τὸν κόσμον ἐξεχύθη, οἰκοδομῶν τὴν καθολικὴν πίστιν, ὃς οὐδαμοῦ κατὰ διδασκαλίαν ἀπῆν· ὅπου γὰρ δήποτε ἀνεγνώσθη, ἐκήρυξε.

Theodoreti Dialog. I. T. 4. p. 31 et 32.

Joannem vero, magnum orbis lumen, qui primum quidem magno cum honore Antiochenam irrigavit Ecclesiam, deindeque regiam urbem sapienter coluit; annon putas apostolicam fidei regulam servasse ?.... Hic igitur vir longe præstantissimus apostolicum hunc locum interpretatus est : sic autem loquitur : « Quare, quando audis, *Verbum caro factum est*, non turberis nec animum dejicias? Non enim substantia in carnem mutata est; hoc enim dicere extremæ impietatis esset; sed id quod erat manens, sic servi formam accepit », *etc.*

Ἰωάννην δὲ τὸν μέγαν τῆς οἰκουμένης λαμπτῆρα, ὃς πρῶτον μὲν τὴν Ἀντιοχέων φιλοτίμως ἤρδευσεν Ἐκκλησίαν, εἶτα τὴν βασιλεύουσαν σοφῶς ἐγεώργησεν, οὐχ ἡγῇ τὸν ἀποστολικὸν τετερηκέναι κανόνα ;.... Οὗτος οὖν ὁ πάντα ἄριστος τόδε τὸ ἀποστολικὸν ἡρμήνευσε χωρίον· ὧδε δέ φησιν· ὥστε, ὅταν ἀκούσῃς, ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, μὴ θορυβηθῇς μηδὲ καταπέσῃς· οὐ γὰρ ἡ οὐσία μετέπεσεν εἰς σάρκα· τοῦτο γὰρ τῆς ἐσχάτης ἀσεβείας ἐστίν· ἀλλὰ μένουσα ὅπερ ἐστὶν, οὕτω τοῦ δούλου τὴν μορφὴν ἔλαβεν, etc.

B

Sancti Leonis Magni Papæ Anatolio Episcopo, Epist. 106.

Si firmo incommutabilique proposito dilectio tua curam gratiæ communis habuisset, nihil profecto, quod ullam anxietatem tibi ingereret, exstitisset. Non enim sinebat ratio ut ejus caritatem sperneret,

quem amore pacis et studio reparandæ Catholicæ fidei inter ipsa episcopatus rudimenta juvissem, optans in ecclesiasticis curis talem habere consortem, ut mihi de sanctis prædecessoribus tuis nec Joannis spiritualem copiosamque doctrinam, nec auctoritatem Attici, nec industriam Procli, nec fidem beati Flaviani deesse sentirem : et ita studiis tuis uterer, ut nullus auderet vel fidei Catholicæ resultare; vel Nicænis venerabilium Patrum regulis contraire, *etc.*

Vigilii Tapsensis Episc. contra Eutychetem, Lib. 1. cap. 15.

Unde hortamur omnes homines nefandæ hujus perfidiæ sectatores, dum vita manet, dum pœnitere licet, erroris sui mutare sententiam, et Gregorii potius atque Basilii, Theophili quoque et Joannis civitatis Constantinopolitanæ opinatissimi antistitis, necnon et Cyrilli Alexandrini episcopi, et aliorum quamplurimorum, qui antiquitus in Ecclesia floruerunt, super utriusque naturæ proprietate sectari doctrinam, quorum eis de hac re sententias extrinsecus offerimus perlegendas.

Suidas.

Ἰωάννης Ἀντιοχεὺς ὁ ἐπικληθεὶς Χρυσόστομος, πρεσβύτερος μὲν ἐν πρώτοις Ἀντιοχείας, Εὐσεβίου δὲ τοῦ Ἐμεσηνοῦ φιλοσόφου καὶ Διοδώρου ἀκόλουθος. Οὗτος πολλὰ συγγράψαι λέγεται, ἀφ' ὧν οἱ περὶ ἱερωσύνης ὑπερβάλλουσι λόγοι τῷ τε ὕψει καὶ τῇ φράσει καὶ τῇ λειότητι καὶ τῷ κάλλει τῶν ὀνομάτων. Τούτοις ἐφάμιλλοι καὶ οἱ εἰς τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Δαυὶδ λόγοι, καὶ ἡ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου σημασία, καὶ τὰ εἰς τὸν Ματθαῖον καὶ Μάρκον καὶ Λουκᾶν ὑπομνήματα. Τὰ δὲ λοιπὰ αὐτοῦ συγγράμματα κρείττονα ἀριθμοῦ τυγχάνει. Ἅπασαν γὰρ Ἰουδαϊκὴν Γραφὴν καὶ Χριστιανικὴν ὑπεμνημάτισεν ὡς ἄλλος οὐδείς. Τὰς τῶν μαρτύρων δὲ πανηγύρεις ἐπηύξησεν ἐν τῷ σχεδιάζειν ἀνεμποδίστως, καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ καταρρεῖν ὑπὲρ τοὺς Νειλῴους καταρράκτας. Οὐδεὶς οὖν τῶν ἀπ' αἰῶνος τοιαύτην λόγων ηὐπόρησεν εὔροιαν, ἣν μόνος αὐτὸς ἐπλούτησε, καὶ μόνος ἀκιβδήλως τὸ χρυσοῦν τε καὶ θεῖον ἐκληρονόμησεν ὄνομα. Τῶν δὲ συγγραμμάτων αὐτοῦ καταλέγειν τὸν ἀριθμὸν οὐκ ἀνθρώπου, Θεοῦ δὲ μᾶλλον τοῦ τὰ πάντα γινώσκοντος. Οὗτος ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀσκητὴς ἦν ἄκρος καὶ πολυάγρυπνος καὶ φιλήσυχος λίαν, καὶ διὰ ζῆλον σωφροσύνης εὐπαρρησίαστος καὶ ἀκρόχολος· θυμῷ γὰρ μᾶλλον, ἢ αἰδοῖ ἐχαρίζετο, καὶ ἐλευθεροστομίᾳ πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας ἀμέτρως ἐκέχρητο. Καὶ ἐν μὲν τῷ διδάσκειν πολὺς ἦν πρὸς ὠφέλειαν, ἐν δὲ ταῖς συντυχίαις ἀλαζονικός τις καὶ ὑπερόπτης ἐνομίζετο τοῖς αὐτὸν ἀγνοοῦσι. Διὸ καὶ ἐπὶ τὴν ἐπισκοπὴν προβληθεὶς, μείζονι ὀφρύϊ κατὰ τῶν ὑπηκόων ἐκέχρητο, πρὸς

289 A

Joannes Antiochenus cognomento Chrysostomus, principio presbyter fuit Antiochiæ, Eusebii Emeseni philosophi et Diodori discipulus. Hic multa scripsisse narratur, in quibus excellunt libri de Sacerdotio, tum sublimitate et stylo, tum suavitate et elegantia verborum. Cum his concertant sermones ejus in Davidis Psalmos, et annotationes in Joannis Evangelium, et in Matthæum, Marcum et Lucam Commentarii. Cætera vero

B

ejus scripta numerum superant. Totam enim Judaicam et Christianam Scripturam Commentariis illustravit, ut alius nemo. Plurimas etiam in laudem martyrum sæpe ex tempore habuit ille, cujus linguæ profluvium ipsas Nili cataractas superabat. Nullus ab omni ævo tanta dicendi copia abundavit, quanta ille præditus fuit : adeo ut solus merito aureum illud et divinum nomen consequutus sit. Scriptorum ejus numerum recensere non hominis esset, sed Dei potius, qui omnia cognoscit. Hic S. Joannes Chrysostomus asceta fuit

C

summus, multumque vigilabat, et quietis erat amantissimus, et ob summum temperantiæ zelum in dicendo liberrimus erat et ad iram proclivis : iræ enim magis, quam pudori obsequebatur, et immodica dicendi libertate adversus auditores utebatur. In docendo utilissimus, in congressibus arrogantia e fastu præditus videbatur iis qui eum non norant. Quamobrem etiam episcopus designatus majore supercilio in subditos utebatur, ad singulorum emendationem et salutem et mores

sermonem accommodans. Si quis ergo adulator non fuerit, non ideo arrogans existimandus; si quis vero adulator sit, et humilis genere, non ideo modestus vocandus est : sed eum qui in convenienti ordine, qui libero convenit, sese conservat, magnanimum esse oportet, non superbum; fortem, non audacem; comem, non servilis animi; modestum, non humilitatis simulatorem; liberalem, non sordidum; ut et ipse dicit : *Quare varium esse decet pastorem et doctorem; varium dico, non subdolum, nec adulatorem, nec contumeliosum, sed multa in dicendo libertate plenum, qui sciat utiliter morem gerere, quoties ipsa res hoc requirit, lenemque simul et austerum esse : non enim cum subditis omnibus se pari modo gerere debet. Nam neque medicos decet ægrotis omnibus idem medicamentum præbere, neque gubernatorem eumdem cursum tenere, ventis reflantibus. Cogita ergo qualem deceat esse illum, quem tantæ procellæ et tempestati ac tot fluctibus resistere oporteat; ut omnibus omnia sit, et omnes lucretur. Etenim talem virum oportet esse gravem et fastus expertem, formidabilem et mansuetum, imperiosum et sociabilem, incorruptum et obsequii plenum, humilem nec servilem, hilarem et mansuetum, ut hæc certamina facile conficere possit. Oportet igitur virum strenuum et prudentem cavere, ne vel aduletur, vel adulantem ferat, neve arrogans sit vel adulator ; sed ut utrumque vitium recidat; ut liber sit, nec in arrogantiam deflectat, nec ad servile obsequium se demittat. Nam cum mansuetis humilem oportet esse, cum audacibus vero altos spiritus sumere. Etenim quidam putant mansuetudinem esse virtutem; alii fortitudinem esse audaciam. Cum illis humilitate utendum est, cum his vero fortitudine, quæ audaciæ illorum gloriam exstinguat; ut illis prosis, horumque spiritus deprimas. Nam, ut ait Salomon,* Unicuique rei suum est tempus; *id est, humilitati, potentiæ, reprehensioni, consolationi, veniæ, dicendi libertati, lenitati, severitati : et uno verbo, rebus omnibus : ut modo quidem humiliter te geras et submissione pueros imiteris, secundum Domini præceptum; aliquando potestate utaris, quam dedit Christus ad ædificationem, non ad destructionem, quando dicendi libertate opus est : et tempore quidem consolationis lenitatem ostendere oportet, in tempore autem objurgationis zelum demonstrare : et in omnibus aliis rebus justam*

Eccli. 3. 1.

D διόρθωσιν ἑκάστου καὶ σωτηρίαν καὶ τοὺς τρόπους καὶ τοὺς λόγους μεταλλάττων. Οὐ τοίνυν, εἰ μή τις εἴη κόλαξ, τοῦτον ἀλαζόνα νομιστέον εἶναι· οὐδ' αὖ πάλιν, εἰ κόλαξ εἴη καὶ ἀγεννής, τοῦτον μετριόφρονα λεκτέον· ἀλλὰ τὸν ἐν τῇ προσηκούσῃ τάξει τῇ ἐλευθέροις πρεπούσῃ ἑαυτὸν φυλάττοντα, μεγαλόψυχον μὲν εἶναι προσήκει, οὐχ ὑπερήφανον, ἀνδρεῖον, οὐ θρασὺν, ἐπιεικῆ, οὐ δουλοπρεπῆ, μετριόφρονα, οὐ ταπεινοφροσύνην ὑποκρινόμενον, ἐλευθέριον, οὐκ ἀνδραποδώδη· ὡς καὶ αὐτὸς λέγει· Διὰ τοῦτο ποικίλον εἶναι δεῖ τὸν ποιμένα καὶ διδάσκαλον· ποικίλον δὲ λέγω, οὐχ ὕπουλον οὐδὲ κόλακα καὶ ὑβριστὴν, ἀλλὰ πολλῆς ἐλευθερίας καὶ παῤῥησίας ἀνάμεστον, εἰδότα καὶ συγκατιέναι χρησίμως, ὅταν ἀπαιτῇ τοῦτο ἡ τῶν πραγμάτων ὑπόθεσις, καὶ χρηστὸν εἶναι ὁμοῦ καὶ αὐστηρόν. Οὐ γὰρ ἑνὶ τρόπῳ χρῆσθαι τοῖς ἀρχομένοις ἅπασι δέον· ἐπεὶ μηδὲ ἰατρῶν παισὶν ἑνὶ φαρμάκῳ πᾶσι τοῖς κάμνουσι προσφέρεσθαι καλὸν, μηδὲ κυβερνήτῃ μίαν ὁδὸν ἰέναι τῆς πρὸς τὰ πνεύματα μάχης. Ἐννόησον οὖν ὁποῖόν τινα εἶναι χρὴ τὸν μέλλοντα πρὸς χειμῶνα τοσοῦτον ἀνθέξειν καὶ τοιαύτην ζάλην καὶ τοσαῦτα κύματα, πρὸς τὸ γενέσθαι τοῖς πᾶσι πάντα, ἵνα πάντας κερδήσῃ. Καὶ γὰρ σεμνὸν εἶναι δεῖ τὸν τοιοῦτον καὶ ἄτυφον καὶ φοβερὸν καὶ προσηνῆ καὶ ἀρχοντικὸν καὶ κοινωνικὸν καὶ ἀδέκαστον καὶ θεραπευτικὸν καὶ ταπεινὸν καὶ ἀδούλωτον καὶ φαιδρὸν καὶ ἥμερον, ἵνα ταῦτα εὐκόλως δύνηται μάχεσθαι. Οὐκοῦν δεῖ τὸν ἐναργέστατον καὶ ἐχέφρονα φεύγειν τὸ κολακεύειν καὶ κολακεύεσθαι, μήτε ἀλαζονικὸν εἶναι μήτε κόλακα, ἀλλ' ἀμφοτέρων τῶν κακῶν τούτων κολάζειν τὴν ἀμετρίαν· καὶ ἐλεύθερον εἶναι, μήτε εἰς αὐθάδειαν ἀποκλίνοντα, μήτε εἰς δουλοπρέπειαν καταπίπτοντα. Πρὸς μὲν γὰρ τοὺς χρηστοὺς ταπεινὸν ὑπάρχειν δεῖ, πρὸς δὲ θρασεῖς ὑψηλόν. Ἐπείπερ οἱ μὲν ἀρετὴν εἶναι τὴν ἐπιείκειαν ἡγοῦνται, οἱ δὲ ἀνδρείαν θρασύτητα· ἐκείνοις μὲν τὴν ταπεινοφροσύνην προσφέρειν, τούτοις δὲ τὴν ἀνδρείαν, σβεννύουσαν αὐτῶν τὴν ἀπὸ τῆς θρασύτητος δόξαν· ἵνα τοὺς μὲν ὠφελήσῃς, τῶν δὲ ταπεινώσῃς τὸ φρόνημα. Καιρὸς γὰρ τῷ παντὶ πράγματι, φησὶ Σολομῶν· τουτέστι, ταπεινότητος, ἐξουσίας, ἐλέγχου, παρακλήσεως, φειδοῦς, παῤῥησίας, χρηστότητος, ἀποτομίας, καὶ ἁπαξαπλῶς παντὸς πράγματος· ὥστε ποτὲ μὲν τὸ τῆς ταπεινότητος δεικνύειν, καὶ μιμεῖσθαι ἐν ταπεινώσει τὰ παιδία κατὰ τὴν κυριακὴν φωνήν· ποτὲ δὲ τῇ ἐξουσίᾳ κεχρῆσθαι, ἣν ἔδωκεν ὁ Χριστὸς εἰς οἰκοδομὴν, καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν, ὅταν ἡ χρεία ἐπιζητῇ τὴν παῤῥησίαν· καὶ ἐν καιρῷ μὲν παρακλήσεως τὸ χρηστὸν ἐνδείκνυσθαι, ἐν καιρῷ δὲ ἀποτομίας τὸν ζῆλον ἐμφαίνειν· καὶ ἐφ' ἑκάστου τῶν ἄλλων ὁμοίως τὸν ἔγκριτον καὶ δίκαιον λογισμὸν ἀποφέρεσθαι. Λογισμοὶ γὰρ δικαίων κρίματα. Καὶ Ἰσί-

(Margin letters in Greek column: D, 290 A, B, C, D, E.)

δωρος δέ· Τὸν ἄρχοντα δίκαιον εἶναι δεῖ καὶ φοβερὸν, ἵν' οἱ μὲν εὖ βιοῦντες θαῤῥοῖεν, οἱ δ' ἁμαρτάνοντες ὀκνοῖεν· θάτερον γὰρ θατέρου χωρὶς ἀναρχία μᾶλλόν ἐστιν, ἢ ἀρχή. Εἰ μὲν γὰρ πάντες ἦσαν εὐπειθεῖς καὶ φιλάρετοι, ἀγαθότητος ἔδει μόνης· εἰ δὲ φιλαμαρτήμονες, φόβου· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀγαθοί εἰσι καὶ κακοὶ, ἀμφότερα καταχειριστέον τῷ ἄρχοντι καὶ προϊσταμένῳ.

judicii et rationis normam adhibere oportet. Justorum enim ratiocinia judicia sunt. Et Isidorus dicit : *Principem oportet esse justum et formidabilem, ut boni quidem securi sint, peccatores vero deterreantur. Nam alterum sine altero imperii eversio potius est quam imperium. Si enim omnes obsequerentur et virtutem colerent, sola bonitate opus esset; sin autem peccatis dediti essent, timore tantum : quia vero et boni sunt et mali, utramque rationem adhibere debet is qui populo præest.*

Isid. Pelus. lib. V. Epist. CLVIII.

Innumeros possemus adjicere scriptores medii et infimi ævi qui de sancto Joanne Chrysostomo luculenta tulere testimonia; sed ne longius procedamus, unum tantum Guillelmi Pastrengici Veronensis, Petrarchæ amici, locum afferemus, ubi quædam habentur notatu digna.

De eo hæc habet Guillelmus Pastrengicus Veronensis, Francisci Petrarchæ amicus, cui ille octo epistolas misit cum aliis Petrarchæ epistolis typis editas. Librum autem emisit Guillelmus hoc titulo, *De Scripturis virorum illustrium*. Vir certe ut illa ætate admodum eruditus, qui de scriptoribus præsertim medii ævi multa docet non spernenda. Editus autem fuit hic liber Venetiis a Michaele Angelo Blondo anno 1547; sed cum innumeris mendis : emi autem casu librum illum Venetiis, qui universis pene ignotus est, exemplarque meum in locis multis emendavi conferendo cum Codice Vaticano, et cum altero Bibliothecæ Ottobonianæ. Hæc autem, inquam, habet ille de S. Joanne Chrysostomo.

Joannes Chrysostomus, Antiochenæ Ecclesiæ presbyter, deinde Constantinopolis episcopus, vir in divina et humana philosophia præcipuus, in disputationibus perspicax, in confutandis hæreticorum erroribus acer; de quo beatus Hieronymus, libro de Viris illustribus loquens, ait : Joannes, Antiochenæ Ecclesiæ presbyter, Eusebii Emeseni Diodorique sectator, multa composuisse dicitur, quæ tamen non legi. *Et alibi ad beatum Augustinum scribens :* Quid dicam de Joanne, qui dudum in pontificali gradu Constantinopolitanam rexit Ecclesiam, et super Epistolam ad Galatas latissimum exaravit librum? *Scripsit hic venerandus Dei antistes super toto veteri et novo Testamento expositionum libros : Commentarios in Matthæum distinctos per Homilias XC : super Joannem Homilias LXXXVIII : super Epistolas libros singulos per sermones distinctos : in Epistolam ad Hebræos XXXIV condidit homilias : super Genesim librum quæstionum : de laudibus Pauli apostoli homilias VII : contra Arrianorum hæresim fortissimos libros : contra Simoniacos, contra Marcionem, Cerinthum, Ebionem, * Archemonem atque Photinum, qui eorum suscitavit hæresim : contra Apollinarem librum I : contra Manichæos insigne volumen : contra omnes hæreticos super parabola seminis longum opus et elegans : tractatum unum in Thomam apostolum, in quo adversus Arrianos fortissime disputat : super Cantica Canticorum libros duos : item vitam sancti Meletii episcopi Antiocheni : de vestibus legalibus sacerdotum et Levitarum, et de ornatu summi Pontificis veteris Testamenti volumen egregium : de humilitate in lotione pedum tractatum unum : contra eos qui ad missas non occurrunt tractatum unum : de Virginitate : de Pœnitentia : de Fide : de Patientia : de Confessione : de Eleemosyna tractatus plures. Homilias et sermones per totam Quadragesimam : sermonem declamatorium in Decollatione sancti Joannis Baptistæ : item in laudem beatæ Virginis, mira suavitate fragrantes : adversus Arabes de resurrectione mortuorum libros duos, qui dicebant animas mori cum corpore : item contra Judæos librum unum : item adversum Gentes in modum dialogi grande et insigne volumen : de ordine et officio sacerdotis librum unum. Hymnos et orationes et alia plura metra edidit apud Græcos, et quamquam Latino fulserit eloquio, plurimum tamen scripsit in Græco Theodosii Magni temporibus.*

In hac recensione quædam Joanni Chrysostomo adscribit, quæ inter opera ejus numquam cense potuisse videntur : alia vero, quæ nusquam alibi commemorantur, quæque vel latent alicubi, vel fortas perierunt : qualia sunt liber ille contra Apollinarem et libri duo alii de Resurrectione mortuorum conti Arabas, qui dicebant animas mori cum corpore.

Hist. Eccl. p. 133. Edit. H. Valesii.

De hoc autem postremo opere multa nobis observanda sunt. Ait Eusebius Arabas dixisse animas mori cum corpore, et cum eo resurrecturas fuisse, et contra hanc hæresim coactam fuisse synodum, cui adfuit Origenes. Sæpe vidimus Chrysostomum perorantem adversus multos ex auditoribus, qui resurrectionem omnino negabant, quique tunc magno numero Antiochiæ fuisse videntur : nusquam autem me ipsum legisse memini confutantem eos qui dicerent animas cum corpore morituras et cum eo resurrecturas esse, vel Arabas idipsum docentes aggredientem. Tamenque Guillelmus Pastrengicus libros illos duos de Resurrectione mortuorum adversus Arabes, qui dicebant animas mori cum corpore, se vidisse commemorat Joannis Chrysostomi nomine; omninoque illi fides habenda videtur. Multa certe quotidie e tenebris eruuntur Joannis Chrysostomi opera, ut videre est in hac nostra S. doctoris operum collectione, ubi in tomo duodecimo undecim præclaras homilias, quæ hactenus latuerant, emisimus, in aliisque tomis non paucas. Hos vero libros edidisse potuit, sive quia Arabes suo ævo adhuc in pristino errore perstabant, sive quia nonnulli Antiocheni Arabibus vicini, veterem illum Arabum errorem renovare videbantur.

292

Quod vero adjicit in fine Guillelmus Pastrengicus : « *Et quamquam Latino fulserit eloquio, plurimum tamen scripsit in Græco Theodosii magni temporibus*, » nescio unde expiscatus est; nihil enim Latine scripsisse Chrysostomum putant omnes qui scripta ejus accurate legerunt. Forte existimavit ille S. doctorem Latino fulsisse eloquio, quia viderat opus imperfectum in Matthæum, quod Chrysostomi nomine circumfertur, Latine scriptum, quodque Chrysostomi non esse pugnant hodie eruditi omnes.

ONOMASTICON

SEU

VOCES IN LIBRIS CHRYSOSTOMI

VEL NOVÆ VEL SINGULARIS SIGNIFICATIONIS.*

A

Ἀδρομερής, Crassis particulis constans, Crassus. Ἀδρομερῆ ἐν ἀλλήλοις ὄντα, *permixtæ*, quasi dicas constipatæ, *aliæ cum aliis*, t. 6. p. 316. D.

Ἀδρομερῶς, Summatim, t. 9. p. 5. B : ὡς ἂν εἴποι τις ἀδρομερῶς καὶ παχυμερῶς.

Αἱρέσεις, Pacta, Conditiones, t. 4. p. 489. C. Hanc vocem eodem sensu non raro adhibet Chrysostomus.

Ἁμαξόβιοι, Hamaxobii, Scythiæ et Sarmatiæ populi, qui in plaustris habitabant, t. 10. p. 547. A.

Ἀνακεφαλαίωσις, Recapitulatio, Compendiosa repetitio, t. 11. p. 8. C. D.

Ἀνακρίνειν, Scrutari, t. 9. p. 281. A.

Ἀναστοιχειόω, Resolvo in elementa, Everto. Ἀνεστοιχειοῦτο ἡ κτίσις, *creatura ordinem suum mutabat*, t. 6. p. 22. B, ubi vide notam.

Ἀπαγωγή, Abductio, ad supplicium videlicet, t. 9. p. 580. E. Qua voce hoc sensu frequenter utitur Chrysostomus.

Ἀπείθεια, Diffidentia, t. 11. p. 26. C : ἀπείθειαν εἶπεν, ὡς ἂν τις εἴποι, ἀπάτῃ καὶ πειθοῖ τοὺς πάντας ἐφέλκεται, *dixit* ἀπείθειαν, *ac si dicas, deceptione et persuasione omnes attrahit*.

Ἀφοσίωσις, unde ἀφοσιώσει, Perfunctorie, t. 4. p. 416. E. Neque infrequenter eodem usu hanc vocem profert Chrysostomus, qui etiam ἀφοσιοῦσθαι nonnumquam usurpat pro Perfunctorie agere.

B

Βαθύγειος, Cujus solum profundum est, t. 4. p. 65. A : βαθύγειον ἄρουραν, *arvum profundum*. Al. βαθύγεων vel βαθύγαιον.

Βόρδων, ὁ, Burdo seu mulus. Ὁ βόρδων ὁ φέρων ἡμῶν τὸ λεκτίκιον, *mulus qui lecticam nostram gestabat*, t. 3. p. 598. B.

Βουλιμία, Bovina, i. e. ingens, fames : cum quis cibis ingurgitatus et impletus, famem sedare nequit, t. 11. p. 702. A.

Γ

Γελωτοποιός, Scurra qui risum movet, t. 11. p. 125. C.

Γυμνοσοφισταί, Gymnosophistæ Indorum, t. 10. p. 547. A.

Δ

Δήλωσις, Declaratio. Τὴν δήλωσιν τὴν ἐπὶ τῶν λίθων τοῦ ἱερέως, *declarationem seu significationem lapidum sacerdotis;* id est, lapidum qui erant in pectorali sacerdotis veteris legis, t. 1. p. 654. E.

Διακωδωνίζω, Omnia tento, Conatum maxi-

*[Hanc quasi tenuem umbram Onomastici reliquimus fere, ita ut exhibuerunt Benedictini, correctis tantum aliquot vocabulorum significationibus, additoque, ubi omissus esset, significationem testante loco. In nimiam enim molem excrevisset hæc operis pars, si, quod suo nomine dignum esset, lexicon integrum sermonis Chrys. hic conderemus, spesque est fore ut detur nobis locus quæ parata in hanc rem habemus seorsum edendi. Tr. Fix.]

mum adhibeo, t. 7. p. 174. A. et t. 8. p. 62. B.

Διαμαρυχάομαι, Rumino, Pondero, Discutio, t. 4. p. 29. C, ubi Savil. διαμηρυκᾶσθαι.

Δίαυλος, ὁ, Curriculum duplex. Δέκα διαύλους δραμών, *postquam decem circuitionum cursum explevit*, t. 11. p. 192. C.

Δόκησις, Opinio, Species. Erant a principio Ecclesiæ quidam hæretici, qui putabant Christum δοκήσει, id est, specie tantum et apparenter, venisse, t. 7. p. 459. D.

Δροῦγγος μοναζόντων, Turma monachorum, t. 3. p. 596. C.

E

Ἐκτραχηλίζω, Excutio, item Effero, Extollo, t. 5. p. 52. A. [Absolom τοῖς ἐναντίοις ἐκτραχηλισθείς, *ab hostibus in præcipitium devolutus*, ut vertit Savilius. Malumus sic intelligere, *hostium blanditiis in superbiam elatus*. Montf. *inimicis deditus*.]

Ἐναποσφηνόω, Impingo velut cuneum. Ἐναποσφηνωμένους λίθους, *lapides infixos*, t. 6. p. 134. A.

Ἐνδελεχισμὸς ἐκαλεῖτο ἡ καθημερινὴ θυσία, *Endelechismus vocabatur quotidianum sacrificium*, t. 1. p. 640. E.

Ἐντυγχάνω, Conqueror, Accuso. Καὶ οὐκ εἶπεν ἐνέτυχον, ἀλλ', ᾐτήσαντο, *nec dixit*, *Conquesti sunt*, *sed*, *Postularunt*, t. 9. p. 227. D. Vide notam ibi. Aliquando etiam significat Supplicare, suppliciter adire, ut t. 5. p. 9. B. [Et hæc significatio obtinet etiam in loco superiore. Optimus vocis interpres ipse est Chrys. in excerptis Photii, t. 13. p. 269. B.]

Ἐντυχία, Supplex libellus, vel Supplicatio, t. 11. p. 690. C: ut in Onomastico ad calcem Operum S. Athanasii probavimus.

Ἐξετάζω, Examino, Exploro, Æstimo, Comparo, Contendo, t. 1. p. 75. B. Item, Numero, t. 8. p. 169, A. in Spuriis. Vide in Onomastico nostro ad Athanasii Opera.

Ἐξωμίς, ίδος, ἡ, Pallium philosophorum, quod vocabatur etiam *Abolla*, t. 1. p. 272. E.

Ἐπισωζομένη, ἡ, Dominica est quinta post Pascha, quæ Ascensionem Domini præcedit, t. 2. p. 188. D: ut probatur in Præfatione ad quartum Tomum, §. 7.

Ἐπιφάνεια, Adventus, t. 11. p. 718. D.

Εὐγνωμοσύνη, passim apud Chrysostomum Bonum animi affectum significat, sed t. 4. p. 486. D, pro Candore et ingenuitate usurpatur.

Εὐπρόσδεκτος, Admodum acceptus, t. 10. p. 559. E.

Θ

Θαυμάζω, Admiror, etiamque Laudo, Laudibus celebro, frequentissime apud Chrysostomum et apud alios scriptores. T. 8. p. 199. A, ibiq. not.

Θεῖον, τό, in Lexicis aliquando Sulphur significare dicitur. Sed in Epistola prima ad Theodorum lapsum, t. 1. p. 6. A. significare videtur Bonum odorem. Locus autem ad Danielem respiciens dicit præcepisse regem Babylonis Danieli offerri μαναὰ καὶ θεῖον. *Manaa* vox Hebraica significat Donum; θεῖον vero significare videtur suffimentum aliquod, vel bonum odorem.

Θεσσαλίς, ίδος, ἡ, Thessalis, t. 11. p. 113. B. Thessalides veneficæ erant et præstigiatrices, ut videre est apud Aristophanem, in Suida, in Plauto et Horatio.

I

Ἱμάντωσις ξύλων, Ligamen ligneum in modum caudæ arundinis utrimque concinnatum, queis ad ædificiorum soliditatem utebantur, t. 4. p. 737. B. Qua de re vide Antiquitatem nostram explanatione et schematibus illustratam, t. 3. p. 340.

Ἱστοπόδη, Fusum muliebre, t. 1. p. 242. A: καὶ ἠλακάτην καὶ κερκίδα καὶ κτένας καὶ ἱστοπόδην.

K

Καλαμάομαι, Demeto, Spicilegium facio, t. 6. p. 40. D.

Καμπιδούκτορες, Campiductores, t. 3. p. 519. C.

Κανονικός, ή, όν, Regularis. Κανονικαὶ γυναῖκες, *regulares feminæ*, quæ se Deo dederant, t. 1. p. 248. D.

Καταβραβεύω, explicat Chrys., t. 11. p. 571. E: καταβραβευθῆναι γάρ ἐστιν, ὅταν παρ' ἑτέρῳ μὲν ἡ νίκη ᾖ, παρ' ἑτέρῳ δὲ τὸ βραβεῖον, *Quando aliorum est victoria*, *aliorum vero bravium seu præmium*.

Καταιόνησις, Perfusio, t. 4. p. 576. E: καταιονήσει θεραπεύειν.

Κηρόχυτος γραφή, Pictura ex cera facta, t. 6. p. 313. E.

Κιβώτιον, τό, Scrinium, t. 8. p. 188. A.

Κλοιόν, τό, Vinculum ligneum, quo includebantur cervices, collum, manus, t. 12. p. 351. E; t. 3. p. 267. C.

Υ

Ὑπακούω, Recitanti respondeo, vel canenti succino. Hæc significatio germana est, ut probatur t. 5. p. 129.

Ὑπακοή, Responsio recitanti. Vide ad t. 5. p. 129.

Ὑποψάλλω, Psalmum canenti respondeo ac succino. Vide ad t. 5. p. 129.

Φ

Φυτοκόμος, Plantarum cultor, t. 10. p. 631. C.

Φωσσάτον, Fossa, fossatum, t. 11. p. 178. F.

Χ

Χαιρέκακος, Qui in malis gaudet, t. 9. p. 305. D.

Χαλκοπρόσωπος, Æneæ frontis, Impudens, Catullo ferreum os, t. 1. p. 634. D.

Χερσολετής, οῦ, Terræ vastator, t. 5. p. 77. in nota c.

Χηρανεία, Viduitas, t. 6. p. 12. C.

Χριστέμπορος, Christi mercator. Sic vocabantur Christiani ab Ethnicis, t. 11. p. 467. C.

Ω

Ὠμωδιάω, Obstupesco. In Bibliis et apud Patres αἱμωδιᾷν legitur, non raro tamen ὠμωδιᾷν occurrit. Sic in Synopsi Athanasio adscripta, sic apud Isidorum Pelusiotam, et alios nonnumquam, et apud Chrysostomum, t. 9. p. 274. A.

S. JOANNIS CHRYSOSTOMI OPERUM

INDEX ALPHABETICUS

EX PRIMIS VERBIS

SERMONUM ET HOMILIARUM.

Spuriæ homiliæ hic memorantur omnes, tum eæ quas edidimus, tum aliæ quas consulto prætermisimus.

Quæ hac nota † signantur inter Chrysostomi opera, nunc primum in hanc Editionem inducta sunt. *

A

* [Hunc Indicem denuo summa cura recognovimus: homilias quotquot deerant supplevimus; spurias accuratius, quam factum erat, a genuinis distinximus; aliquot incertas antea suis auctoribus vindicavimus, recensque vel prius alio in loco editas, et a Montf. prætermissas, indicavimus: tum etiam ordinem alphabeticum, ubi turbatus esset, restituimus, et permulta in numeris sustulimus vitia: ita ut merito hic index priori emendatior et auctior dici possit. Additamenta vel correctiones a nobis factæ potiores asterisco præfixo sunt distinctæ.]

B

E

Z

H

* Πᾶσα μὲν ἐν Θεῷ διδασκαλία, in Lazarum quatriduanum 1. Non est Chrysostomi. Citat Damasc. T. 1. p. 871. Savil. edidit t. 7. p. 524. ipseque Montf. t. 11. p. 846, sed cum hoc initio: πᾶσα ἔνθεος διδ. q. v.

Πᾶσα μὲν ἐντολὴ καθαρὰ καὶ διαυγής, Quod filii debeant parentes honorare; *spuria et omissa.*

Πᾶσα μὲν ἡ ἀπὸ τῶν χειρόνων, de Exaltatione venerandæ Crucis, t. 8 *in Spuriis*, p. 204.

Πᾶσα μὲν ἡμέρα φαιδρά, in Pentecosten, *spuria*, t. 12. p. 812.

Πᾶσα πρᾶξις ἀγαθή, καρπὸς ἀγάπης, de perfecta Caritate, t. 6. p. 287. * Est ecloga e Chrysostomianis. Cfr. annot. ad t. 12. p. 811. edit. novæ.

Πᾶσα πρᾶξις καὶ θαυματουργία Χριστοῦ, in Adorationem Crucis, *spuria et omissa.*

Πάσης μὲν θεοπνεύστου γραφῆς ἀνάγνωσις, de instituenda sec. Deum vita; et in illud, *Angusta est via*, t. 3. p. 25.

Πᾶσι μὲν τοῖς, Vita S. Joan. Chrysostomi per Hesychium.

Πάσχα μὲν γήϊνον ἑορτάζουσιν Ἰουδαῖοι, in Pascha Hom. 1. t. 8 *in Spuriis*, p. 251.

* Πάσχα μὲν ἑορτάζουσιν Ἰουδαῖοι, in Pascha Hom. 4. t. 8 *in Spuriis*, p. 259.

Πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, in, *Pater noster*, t. 8 *in Spuriis*, p. 149. Est excerptum ex tractatu sancti Germani Senioris patriarchæ C. P. qui inscribitur, *Theoria, seu consideratio et mystica contemplatio rerum ecclesiasticarum.*

Παῦσαι κατηγορῶν ἡμῶν βραδ., Theodoto, ep. 137. t. 3. p. 681.

Πεπλήρωται ἡμῖν λοιπὸν ὁ τῆς νεστείας ἀγών, in S. Parasceve, *spuria*, t. 2. p. 816.

Περὶ γάμου πρῴην ἡμῖν ὁ μακάριος Παῦλος, in illud, *Mulier alligata est legi*, t. 3. p. 203.

Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας, est fragmentum in decem Virgines Anglicanum.

Περὶ δὲ τῶν Γαλιλαίων ὧν ἀπήγγειλαν, in Galilæos occisos, *spuria et rejecta.*

Περὶ δογμάτων ἔμπροσθεν ὑμῖν, de Resurrectione mortuorum, t. 2. p 422.

Περιζωσάμενοι, φησί, τὴν ὀσφὺν ὑμῶν, in Ep. ad Ephes. Hom. 24. t. 11. p. 179.

Περικόψας τὸν θόρυβον τὸν ἀπὸ τῶν γλωττῶν, in Ep. 1 ad Corinth. Hom. 37. t. 10. p. 343.

Περιπαθές πως τὸ γυναικεῖον γένος, in Joan. Hom. 86. t. 8. p. 513.

Περὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης καὶ συνάξεως, de sacra Mensa, *spuria et omissa.*

† Περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ, Synopsis Nahum. t. 6. p. 391.

* Περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου διαλεχθείς. Vide διαλεχθεὶς περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου.

Περιτυχόντες πρῴην τῷ παραλυτικῷ, in Paralyticum per tectum demissum, t. 3. p. 32.

* Περὶ τῶν Γαλιλαίων ὧν ὁ Πιλᾶτος, in Ms. Biblioth. Ital. et Oxon., aperte spuria et ideo a Savilio omissa.

† Περὶ φόβου Θεοῦ, Synopsis Sir. t. 6. p. 380.

Πηγὴ φωτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, in Cæcum natum, t. 8 *in Spuriis*, p. 61.

Πίστει, φησί, χρηματισθεὶς Νῶε, in Ep. ad Hebr. Hom. 23. t. 12. p. 210.

Πλείονος αὕτη γέμει παῤῥησίας ἡ δημηγορία, in Acta Apost. Hom. 9. t. 9. p. 69.

† Πλοῦτος ἡμῖν καὶ θησαυρὸς καὶ πηγαί, in Assumtionem Domini, t. 3. p. 758. Homilia ex plurimis locis consarcinata.

Πόθεν ἄρα ἡμῖν πλεῖον ὁ σύλλογος γέγονε, contra Judæos Sermo 5. t. 1. p. 627.

Ποίαις ἡμέραις ἐκείναις; οὐδὲ γὰρ τότε, in Matth. Hom. 10. t. 7. p. 139.

Ποῖα πάντα, ὦ μακάριε Πέτρε, τὸν κάλαμον, in Matth. Hom. 65. t. 7. p. 634.

Ποῖα ῥήματα, in Psalm. 5, *spuria et omissa.*

Ποιήσας τὸ θαῦμα οὐκ ἐπέμενεν, in Matth. Hom. 31. t. 7. p. 347.

Ποῖον ἐκεῖνον λέγει καιρόν; πάντως τὸ ἐφεξῆς, in Acta Apost. Hom. 26. t. 9. p. 207.

Ποίου σαββάτου; οὐδὲ γὰρ τοῦ τυχ., in Ps. 37, quæ infra sic incipit, Πολλάκις ἡμῖν εἴρηται τὸν Χριστόν.

Πολλὰ ἀπὸ τῆς παραβολῆς αἰνίττεται, in Matth. Hom. 69. t. 7. p. 669.

Πολλὰ δείκνυσι τοῦ Θεοῦ τὴν εἰς ἡμᾶς φιλανθρωπίαν, in Epist. ad Ephes. Hom. 5. t. 11. p. 32.

Πολλὰ ἐνταῦθά ἐστι τὰ ζητούμενα, πρῶτον, in Ep. ad Titum, Hom. 3. t. 11. p. 743.

Πολλαὶ καὶ διάφοροι τῶν ἁγίων Γραφῶν αἱ διδ., in Cæcum natum, et de Zachæo, t. 8 *in Spuriis*, p. 120.

Πολλαὶ καὶ ποικίλαι. Al. πολλοὶ καὶ ποικίλοι, in Taurinensi Bibliotheca, *spuria et omissa.*

Πολλαὶ μὲν αἱ δωρεαί, in Nativitatem Christi, *spuria et omissa.*

Πολλαὶ μὲν καὶ ἀναρίθμητοι τῶν Χριστιανῶν, in Nativitatem Christi, Combefis. 8. p. 104, *spuria et omissa*. Combefisius putat esse Procli.

Πολλὰ καὶ θαυμαστὰ τοῦ μακαρίου, in S. Stephanum, *spuria*, t. 12. p. 811.

Πολλὰ καὶ μεγάλα περὶ τοῦ Ἀβραὰμ εἰπών, in Ep. ad Roman. Hom. 9. t. 9. p. 511.

P

Σ

T

X

ADDENDA ET CORRIGENDA IN NOVA EDITIONE.

Εἰ καὶ δάκρυα καὶ στεναγμός, sic incipit in Savilio et Catalogo Aug. Sermo 2 ad Theodorum lapsum. Montf. Εἰ δάκρυα κ. στ.

Εὐλογητὸς ὁ Θεός· καὶ ἐξ Αἰγύπτου, sic Savilius. Montf. vero Εὐλογητὸς ὁ Θ. ὅτι καί.

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ χαρισάμενος in mediam Jejuniorum, edidit Savil. t. 5. p. 876.

Ἡδὺ μὲν ναύταις...., de Jejunio ac Hierosolyma. *Corrige* ac Eleemosyna.

Ἤκουες τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ ἀρτίως λέγοντος, in Transfigurationem, *spuria*, ed. Sav. t. 7. p. 339.

Καὶ ἐγένετο καθεξῆς ἐπορεύετο, in Filium viduæ. Vide Ὅλα τὰ πάθη.

Καὶ τοῖς μάρτυσιν, in Macchabæos. Est *spuria*.

Μυστήριον ξένον καὶ παράδοξον, *dubia*. Vide Τί τοῦτο; σημεῖον ἀντιλεγόμενον.

Οἶδα πρώην περὶ εἱμαρμένης. Add. *dubia*.

Ὁ κακολογῶν πατέρα. Add. *dubia*.

Οὐδὲν ἔστιν ὄντως. Add. *dubia*.

Παλαῖστραι μὲν σώμασιν. Add. *dubia*.

SUPPLEMENTUM AD INDICEM NOVÆ EDITIONIS.

Obliti eramus Indici generali initia aliquot homiliarum inserere post Montefalconium e tenebris erutarum. Quæ ne desiderentur prorsus, appendicis loco ea subjungere visum. Sunt vero hæc:

Ἄξιον πρῶτον ἐπιζητῆσαι, πότε οὗτος ὁ ἀνὴρ γέγονε, Prologus Expositionis in Job, apud Bandinium in Græcæ Ecclesiæ Vet. Monum. ex Biblioth. Med. Florentiæ 1763. t. 2. et hinc in Galland. Biblioth. Vet. Patr. t. 8. p. 243. D.

Καὶ τὰς προλαβούσας ἡμέρας διδασκαλίας.... Homilia de Pœnitentia Ninivitarum. Bandinius primus edidit in Gr. Ecclesiæ Vet. Monum. t. 2. Hinc Galland. Biblioth. Vet. Patr. t. 8. p. 239. A. sqq.

Μεγάλη τῆς ἐλεημοσύνης ἡ εὐεργεσία. Οὐδὲν ἄλλο ἐξισάζεται, de Eleemosyna, et in Divitem et Lazarum. Edidit J. B. Gallicioli in Append. ad Galland. Bibl. Vet. Patr. t. 14. p. 136. A.

Ὁ μακάριος Παῦλος ὁ ἀπόστολος, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, Homilia in decem mille talenta, et, ne memores simus injuriarum. Edidit C. F. Matthæi in libro: Gregorii Thessalonicensis X Orationes cum singulis Joannis Chrysostomi et Am-

philochii Iconensis. Mosquæ a. 1776. p. 126.

῾Ο μὲν Θεὸς πάσης ὢν φύσεως δημιουργός, Epistola Chrysostomi ad Imperatricem Eudoxiam, in Bandin. Gr. Ecclesiæ Vet. Monum. t. 2. et hinc in Galland. Biblioth. Patr. t. 8. p. 244. D.

῞Οπερ πρῴην εἶπον πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, τοῦτο καὶ πάλιν ἐρῶ, Prodesse moderatas tentationes ad omnia, atque magno lucro fore Deum in afflictionibus laudare. Edidit Antonius Bongiovanni e Cod. Bibliothecæ D. Marci, *Aggiunta* S. J. C. Venet. 1741. t. 13. p. 2.

Οὐκ ἀρκεῖ τὸ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἀκούειν ἡμᾶς χριστιανούς· καὶ εἰ βούλεσθε (Cod. εὐβούλεσθαι), παρέξω, homilia cujus titulus περὶ τῶν μετὰ (l. μὴ μετὰ) παρατηρήσεως προσιόντων τοῖς θείοις μυστηρίοις, εἰς (l. καὶ εἰς) τοὺς ἀπολειφθέντας εἰς τὰ ἐγκαίνια, memoratur e Cod. Matrit. in Iriarte Catalog. Biblioth. Matr. p. 63. media inter Theophanis homilias. « Hujus homiliæ occurrit mentio in Antonii Augustini Bibliotheca Græca MS. Cod. 44 his verbis: *Chrysostomi item de Eucharistia in encæniis Sermo, et quod debemus accedere cum multo timore ad divina mysteria.* » Iriart.

Quæ vero ex hisce homiliis pro genuinis quæve pro spuriis habendæ sint, disquiretur in Appendice, qui in supplementum editionis nostræ comprehendet varia opuscula in Collectione Benedictinorum adhuc desiderata. Th. Fix.

CATALOGUS

OPERUM OMNIUM CHRYSOSTOMI

SECUNDUM ORDINEM EDITIONIS MORELLI,

COLLATÆ

CUM EDITIONE MONTFAUCONI.*

Index operum Tomi primi Morellianæ Editionis.

* [Denuo hunc Indicem ad Editiones Morelli et Montfauconi contulimus: homilias quas in eodem argumento versantes sæpe plures sub uno titulo comprehenderat Montfauconus, distiximus ita ut singulas quasque pro se exhibeemus.]

19. Ad Agricolas et de Juramentis, p. 212. — Montf. t. 2. p. 188.

20. In Reditum Flaviani Episc. p. 223. — Mtf. t. 2. p. 213.

21. Catechesis ad illuminandos, p. 235. — Mtf. t. 2. p. 234.

22. De Simultate sive Ira, p. 247. — In Montf. est Hom. 20 ad Antiochenos, t. 2. p. 199.

23. De observatione Noviluniorum, p. 264. — Mtf. t. 1. p. 697.

24. De Christi baptismo, p. 275. — Mtf. t. 2. p. 367.

25. De Diabolo tentatore, p. 285. — Mtf. t. 2. p. 260.

26. De incomprehensibili Dei Natura 1. p. 294. — Mtf. t. 2. p. 444.

27. De incomprehensib. Dei Nat. 2. p. 302. — Mtf. t. 2. p. 452.

28. De incomprehens. Dei Nat. 3. p. 316. — Mtf. t. 1. p. 462.

29. De incomprehens. Dei Nat. 4. p. 327. — Mtf. t. 1. p. 471.

30. De incomprehens. Dei Nat. 5. p. 337. — Mtf. t. 1. p. 480.

31. De beato Philogonio, p. 351. — Montf. t. 1. p. 492.

32. De Consubstantiali, p. 360. — Mtf. t. 1. p. 501.

33. De Petitione filiorum Zebedæi, p. 374. — Mtf. t. 1. p. 513.

34. Adversus Judæos 1. p. 385. — Mtf. t. 1. p. 587.

35. Adversus Judæos 2. p. 401. — Mtf. t. 1. p. 616.

36. Adversus Judæos 3. p. 414. — Mtf. t. 1. p. 627.

37. Adversus Judæos 4. p. 439. — Mtf. t. 1. p. 649.

38. Adversus Judæos 5. p. 454. — Mtf. t. 1. p. 662.

39. Adversus Judæos 6. p. 467. — Mtf. t. 1. p. 673.

40. De SS. Juventino et Maximo, p. 485. — Mtf. t. 2. p. 578.

41. De S. Pelagia virgine, p. 491. — Mtf. t. 2. p. 585.

42. In S. Ignatium, p. 498. — Mtf. t. 2. p. 592.

43. De S. Romano martyre 1. p. 508. — Mtf. t. 2. p. 611.

44. De Nativit. Macchabæorum, p. 516. — Mtf. t. 2. p. 622.

45. De S. Meletio Antiocheno, p. 523. — Montf. t. 2. p. 519.

46. De S. Luciano martyre, p. 530. — Mtf. t. 2. p. 524.

47. De S. Juliano martyre, p. 535. — Mtf. t. 2. p. 671.

48. De S. Romano martyre 2. p. 546. — Mtf. t. 2. p. 617.

49. De SS. Macchabæis 2. p. 553. — Mtf. t. 2. p. 626.

50. De SS. Macchabæis, p. 556. — Mtf. t. 2. p. 631.

51. De SS. Bernice et Prosdoce, p. 557. — Mtf. t. 2. p. 634.

52. De S. Eustathio Antiocheno, p. 571. — Mtf. t. 2. p. 603.

53. De Pœnitentia 1. p. 579. — Mtf. t. 2. p. 309.

54. De Pœnitentia 4. p. 588. — Mtf. t. 2. p. 300.

55. De Pœnitentia 5. p. 596. — Mtf. t. 2. p. 326.

56. De Pœnitentia 8. p. 612. — Mtf. t. 2. p. 316.

57. De Pœnitentia 9. p. 623. — Mtf. t. 2. p. 294.

58. De Pœnitentia 10. p. 632. — Mtf. t. 2. p. 279.

De S. Babyla martyre p. 641. — Mtf. t. 2. p. 531.

Contra Gentiles liber 1. p. 647. — Hic de S. Babyla agitur. Mtf. t. 2. p. 536.

59. Contra Anomæos. 6. p. 698. — t. 1. p. 541.

60. Catechesis ad illuminandos, p. 705. — Mtf. t. 2. p. 225.

61. De Fato et Providentia Dei Orationes sex. 1. p. 715. — Mtf. t. 2. p. 753.

62. De Providentia 2. p. 720. — Mtf. t. 2. p. 756.

63. De Fato 3. p. 725. — Mtf. t. 2. p. 760.

64. De Fato 4. p. 728. — Mtf. t. 2. p. 763.

65. De Fato 5. p. 735. — Mtf. t. 2. p. 769.

66. De Fato sive contra Ingluviem 6. p. 740. — Mtf. t. 2. p. 771.

67. De Precatione 1. p. 745. — Mtf. t. 2. p. 778.

68. De Precatione 2. p. 751. — Mtf. t. 2. p. 783.

69. In SS. Petrum et Heliam, p. 758. — Mtf. p. 729.

70. In Martyres Ægyptios, p. 770. — Mtf. t. 2. p. 600.

Index operum Tomi secundi Morellianæ Editionis.

Index operum Tomi tertii Morellianæ Editionis.

Index operum Tomi quarti Morellianæ Editionis.

Hæ vero omnes epistolæ eodem ordine et numero quo in Morelliana Editione ponuntur. Vide Monitum ante has epistolas, quæ partem magnam Tomi tertii ante finem occupant.

Index operum Tomi quinti Editionis Morelli.

Index operum Tomi sexti Editionis Morelli.

56. In Conceptionem Joannis Bapt. p. 516. — Mtf. t. 2. p. 793.

57. In illud Matth., *Attendite ne eleemosynam vestram*, p. 523. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 90.

58. De fugienda simulata specie Sermo, p. 529. — Mtf. t. 1. p. 815.

59. De muliere fluxum sanguinis passa, p. 533. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 94.

60. De Patrefamilias et operariis, p. 539. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 98.

61. In parabolam de Ficu arefacta, p. 552.— Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 106.

62. De Pharisæo et convivio, p. 560. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 110.

63. De Lazaro et divite, p. 564. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 113.

64. De Publicano et Pharisæo, p. 569. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 116.

65. De cæco et Zacchæo, p. 575. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 120.

66. Religiosum facetiis uti non debere, p. 594. — Mtf. t. 1. p. 808.

67. De S. Joanne Theologo, p. 603. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 130.

68. De Adoratione sanctæ Crucis, p. 611. — Mtf. t. 3. p. 819.

69. De Confessione sanctæ Crucis, p. 620. — Mtf. t. 3. p. 825.

70. De Negatione Petri, p. 626.— Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 136.

71. De Jejunio et Eleemosyna, p. 635. — Mtf. t. 1. p. 817.

72. In sanctum Pascha, p. 641. — Mtf. t. 3. p. 750.

73. In secundum Domini adventum, p. 651.— Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 142.

Florilegia ex Homiliis Chrysostomi quæ sequuntur, sive Eclogas, non ex Morelli Editione, sed ex Savilio desumsimus, qui eas multo plures, longiores et emendatiores attulit, et in tomo 12. posuimus.

Morel. Partis secundæ t. 1. Commentarius in Evangelium S. Matthæi. — Montf. t. 7.

Morel. t. 2. Opus imperfectum in Evangelium Matthæi, Latine. — Mtf. t. 6. in fine.

Insunt in eodem tomo Commentarii in S. Joannem Evangelistam. — Mtf. t. 8.

Morel. t. 3. In Acta Apostolorum Commentarius. — Mtf. t. 9. initio.

Morel. t. 4. In Epistolam ad Romanos Commentarius. — Mtf. t. 9. p. 425.

Morel. t. 5.

- Commentarius in Pauli Epistolam 1 ad Corinthios, Hom. 44. p. 1.—Mtf. t. 10. p. 1.
- In Epistol. 2 ad Corinth. Hom. 30. p. 495. — Mtf. t. 10. p. 417.
- In Epistol. ad Galat. Expositio perpetua, p. 776. — Mtf. t. 10. p. 657.
- In Epistol. ad Ephes. Homil. 24. p. 864. — Mtf. t. 11. p. 1.

Morel. t. 6.

- In Epist. ad Philipp. Hom. 15. p. 1. — Mtf. t. 11. p. 189.
- In Epist. ad Coloss. Hom. 12. p. 147.— Mtf. t. 11. p. 322.
- In Epist. 1 ad Thessal. Hom. 11. p. 262. — Mtf. t. 11. p. 425.
- In Epist. 2 ad Thessal. Hom. 5. p. 361. — Mtf. t. 11. p. 510.
- In Epist. 1 ad Timoth. Hom. 18. p. 402.— Mtf. t. 11. p. 547.
- In Epist. 2 ad Timoth. Hom. 10. p. 535.— Mtf. t. 11. p. 658.
- In Epist. ad Titum Hom. 6. p. 619. — Mtf. t. 11. p. 729.
- In Epist. ad Philem. Hom. 3. p. 670. — Mtf. t. 11. p. 772.
- In Epist. ad Hebr. Hom. 34. p. 694. — Mtf. t. 12. p. 1.

CATALOGUS

OPERUM OMNIUM CHRYSOSTOMI

SECUNDUM ORDINEM EDITIONIS SAVILII,

COLLATÆ

CUM EDITIONE MONTFAUCONI,

QUI IN HAC NOVA EDITIONE ACCESSIT.

Catalogus Tomi primi.

Catalogus Tomi secundi.

Catalogus Tomi tertii.

Catalogus Tomi quarti.

Catalogus Tomi quinti.

Sermones in loca S. Scripturæ.

Sermones panegyrici.

In loca sacræ Scripturæ dubiæ fidei Savilio visæ.

Easdem omnes etiam Montf. pro spuriis habuit.

et in arborem scientiæ boni et mali, et in latronem, p. 720. — Omisit Montf.

113. In Divitem et Lazarum, p. 728. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 113.

114. In Cæcum quem Christus sanavit, et in Zachæum, et de judicio et eleemosyna, p. 731. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 120.

115. In mulieres quæ unguenta attulerunt, et quod nulla discrepantia nec pugna inter Evangelistas reperiatur circa resurrectionem Domini nostri, p. 740. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 159.

116. In illud, *In principio erat Verbum*, etc.; et quod Spiritus scrutetur profunda Dei, et de nuper baptizatis, et contra hæreticos, p. 747. — Mtf. t. 12. p. 415.

117. In illud Judæorum dictum, *Quomodo novit literas, cum non didicerit*, etc. p. 752. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 167.

118. In Cæcum a nativitate, p. 761. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 61.

119. In Chananæam et in Pharao, et in illud, *Non est volentis neque currentis, sed miserentis*, p. 771. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 177.

120. In secundum adventum Domini nostri et in illud, *Omnes assistemus tribunali Christi*, p. 782. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 142. Consarcinata est hæc oratio ex pluribus hinc inde decerptis particulis ex Chrysostomi Homiliis in Epistolam ad Romanos.

121. In textum Apostoli, *Non quod volo, hoc facio, sed quod odi, illud ago*; et quomodo fuerit Jacob typus Christi, p. 789. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 188.

122. In illud, *Sufficit tibi gratia mea, etc.* p. 799. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 24.

123. In illud, *Sponte peccantibus nobis post acceptam cognitionem veritatis*, etc.; et quomodo accedere oporteat ad Christi sacramenta, p. 807. — Est apanthisma consarcinatum ex Hom. 20. 15. et 14. in Epist. ad Hebr.

Sermones panegyrici dubiæ fidei.

124. In Principium Indictionis, p. 815. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 198.

125. In Principium Indictionis novi anni, et in SS. Martyres, et in mulierem profluvio sanguinis laborantem, p. 816. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 84.

126. In pretiosam Crucem, p. 819. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 200.

127. In Exaltationem pretiosæ Crucis, p. 823. — Montf. t. 8 *in Spuriis*, p. 204.

128. In S. martyrem Phocam et contra hæreticos, et in 141 Psalmum, p. 826. — Mtf. t. 2. p. 704. Pro germana habet Montf.

129. In Conceptionem S. Joannis Baptistæ, p. 831. — Mtf. t. 2. p. 793. *Spuria.*

130. Encomium in S. protomartyrem Theclam, p. 835. — Mtf. t. 2. p. 749. *Dubia.*

131. In S. Apostolum Thomam, p. 837. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 207.

132. In S. martyrem Romanum, p. 842. — Mtf. t. 2. p. 617. *Spuria.*

133. In Christi Nativitatem, p. 846. — Mtf. t. 6. p. 392. *Spuria.*

134. In Nativitatem D. nostri Jesu Christi, et quod unicuique climati præsint angeli, p. 851. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 213.

135. In S. Stephanum Protomartyrem Oratio 1. p. 864. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 17.

136. In. S. Stephanum Protomartyrem Oratio 2. p. 871. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 227.

137. In Occursum Salvatoris etc. et in Simeonem, p. 872. — Mtf. t. 2. p. 812. *Spuria.*

138. In mediam Hebdomadem Jejuniorum, p. 876. — Omisit Montf.

139. In Adorationem crucis, media Hebdomade Jejuniorum, p. 877. — Mtf. t. 3. p. 819. *Spuria.*

140. In Festum Palmarum, p. 882. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 231.

141. In sanctam Deiparam, p. 887. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 236. Est Procli.

142. In Sanctam Deiparam, p. 889. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 238.

143. In proditionem Salvatoris, etc. p. 893. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 242.

144. In Crucem, et in illud, *Tu es qui venturus est?* etc. p. 898. — Omisit Montf. Severiano adscribitur.

145. In die magnæ Parasceves, p. 906. — Mtf. t. 2. p. 816. *Spuria.*

146. In Latronem et Proditionem Salvatoris nostri, p. 910. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 247.

147. In Sepulturam et triduanam Resurrectionem D. nostri Jesu Chr., p. 912. — Omisit Mtf.

148. Oratio catechetica in S. Pascha, p. 916. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 250.

149. In Pascha Orationes septem, p. 917. sqq. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 251.

150. In beatum Job orationes quatuor, p. 949. — Mtf. t. 6. p. 579. *Spuria.*

Catalogus Tomi sexti.

Catalogus Tomi septimi.

3. Epistolæ ad Olympiadem diaconissam 17. p. 51. — Montf. t. 3. p. 527.—605.

4. Epistolæ ad diversos 243, dispositæ secundum ordinem alphabeticum personarum ad quas missæ sunt, p. 104.—Mtf. t. 3. p. 605.

5. Constantii presbyteri epistolæ 5. p. 205.—Mtf. t. 3. p. 731.

Chrysostomo adscripta, sed spuria, ut mihi videtur. Savil.

Easdem homilias omnes Montf. quoque inter spurias posuit, præter tertiam ab Savilio incauto spuriis adnumeratam.

1. De Pseudoprophetis et Pseudomagistris, p. 221.—Mtf. t. 8. *in Spuriis*, p. 72.

2. Epistola ad Monachos, p. 225.— Mtf. t. 9. p. 837.

3. Comparatio Regiæ potentiæ cum monacho philosopho. In Notis se retractans Sav. dicit incaute hoc opusculum inter Spuria posuisse, p. 230. — Mtf. t. 1. p. 116.

4. In Publicanum et Pharisæum, p. 233.

5. In exsilium Adami, et de improbis mulieribus, p. 237. — Mtf. t. 6. p. 539.

6. In Annuntiationem B. Virginis, p. 249. — Mtf. t. 9. p. 841.

7. In arefactam Ficum, p. 252. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 106.

8. In Psalm. 92, *Elevaverunt flumina*, etc. p. 256. — Mtf. t. 5. p. 620.

9. In illud, *Precamini et reddite Domino*, p. 260. — Mtf. t. 5. p. 602.

10. In Turturem, p. 264.—Mtf. t. 5. p. 606.

11. In illud, *Quæcumque ligaveritis*, etc. p. 268. — Mtf. t. 9. p. 845.

12. In dictum Judæorum, *Dæmonium habes*, etc. p. 272. — Mtf. t. 9. p. 849.

13. In Negationem Petri, et in Crucem, p. 275. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 136.

14. In Pharisæum, p. 280. — Mtf. t. 8 *in Spuriis*, p. 110.

15. De Pœnitentia, p. 282. — Mtf. t. 9. p. 852.

16 Contra Judæos et Græcos, p. 284.— Mtf. t. 1. p. 820.

17. De Fide, p. 288. — Mtf. t. 9. p. 854.

18. De Spe, p. 293. — Mtf. t. 9 p. 858.

19. De Caritate, p. 295.—Mtf. t. 9. p. 861. Per errorem Montf. in Indice Alphabetico, et nos post eum diximus prætermissam esse.

20. De fugienda simulata Specie, p. 297. — Montf. t. 1. p. 815.

21. De Caritate erga Deum, p. 299. — Mtf. t. 10. p. 731.

22. In illud, *Si Filius Dei es*, etc., p. 301. — Mtf. t. 10. p. 733.

23. In Proditionem Judæ, etc. p. 306. — Mtf. t. 10. p. 738.

24. In Incarnationem Jesu Christi, p. 307. — Mtf. t. 10. p. 739.

25. In Rachelem, et in infantes, p. 316.—Mtf. t. 10. p. 749.

26. In Herodem et infantes, p. 318. — Mtf. t. 10. p. 750.

27. In Martham et Mariam, etc. p. 320. — Mtf. t. 10. p. 753.

28. In illud, *Exeuntes Pharisæi*, etc. p. 325. — Mtf. t. 10. p. 758.

29. In Meretricem et Pharisæum, p 329. — Mtf. t. 10. p. 762.

30. In Assumtionem Domini nostri, p. 330. — Deest. in Montf.

31. In Transfigurationem Domini nostri, p. 332. — Mtf. t. 10. p. 765. Est Procli.

32. In Diem palmarum, p. 334. — Mtf. t. 10. p. 767.

33. In Transfigurationem Domini nostri, p. 338. — Rejecit Montf.

34. In Oraculum Zachariæ, p. 340. — Mtf. t. 2. p. 790.

35. Encomium S. Joannis Theologi, p. 342. — Mtf. t. 10. p. 771.

36. In S. Joannem Theologum, p. 344. — Mtf. t. 10. p. 772.

37. In Transfigurationem, p. 345. — Mtf. t. 10. p. 774.

38. In illud, *Eripe me, Domine, de homine malo*, p. 347. — Mtf. t. 5. p. 719.

39. In S. Theophania, p. 350. — t. 2. p. 809.

40. De Siccitate, p. 352. — Mtf. t. 10 p. 775.

41. In Jordanem fluvium, p. 354. — Mtf. t. 10. p. 778. Deest finis.

42. In Pharisæum et Meretricem, p. 357. — Mtf. t. 10. p. 780.

43. In triduanam Resurrectionem Domini nostri, p. 364. — Mtf. t. 10. p. 787.

44. In Christi Nativitatem, p. 367. — Mtf. t. 10. p. 790.

45. In illud, *Quando ascendit Dominus in templum*, p. 369. — Mtf. t. 10. p. 792.

Orationes aliquot dubiæ, sero ad nos delatæ maxime ex Oriente. Savil.

Omnes pro spuriis habet Montf.

Orationes aliquot quæ Latine tantum exhibentur in Editione Savilii.

Catalogus Tomi octavi.

In Appendice insunt.

CATALOGUS QUIDAM

AUGUSTANUS

SCRIPTORUM S. CHRYSOSTOMI GERMANORUM *.

ΟΙ ΑΛΗΘΩΣ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΓΝΗΣΙΟΙ ΛΟΓΟΙ·

ΟΙ ΔΕ ΤΟΥΤΩΝ ΕΞΩΘΕΝ ΨΕΥΔΕΙΣ.

α'. Εἰς μάρτυρας. Οὗ ἡ ἀρχὴ, Αἱ τῶν μαρτύρων ἑορταί — Montf. t. 2. p. 667.

β'. Εἰς μάρτυρας, καὶ περὶ ἐλέους. Χθὲς μαρτύρων ἡμέρα, ἀλλά — t. 2. p. 650.

γ'. Εἰς τὸ, Ὄφελον ἀνέχεσθε. Ἅπαντας μὲν φιλῶ τοὺς ἁγίους — t. 3. p. 291.

δ'. Εἰς τὸν διὰ τῆς στέγης χαλασθ. παραλυτ. Περιτυχόντες πρώην τῷ παραλυτικῷ — t. 3. p. 32.

ε'. Εἰς τὸ δεῖν καὶ ἐν τῇ πεντηκοστῇ νηστείας μεμνῆσθαι. Ἐπειδὰν ξένον τινά — t. 4. p. 689.

ϛ'. Εἰς τὴν πίστιν τῆς Ἄννης, καὶ ὅτι δεῖ εὔχεσθαι. Οὐδὲν ἄρα εὐχῆς ἴσον, ἀγαπητοί — t. 4. p. 711.

ζ'. Περὶ Ἄννης, καὶ τοῦ μὴ ἀμελεῖν τῶν παίδων. Εἰ μὴ δοκῶ προσκορής τις [τισιν] εἶναι — t. 4. p. 721.

η'. Πρὸς τοὺς ἀπολιμπανομένους, καὶ εἰς τὸ δεῖν ἀεὶ εὔχεσθαι. Οὐκ οἶδα — t. 4. p. 729.

θ'. Πρὸς τοὺς ἐν ἑορτῇ συναγομένους, καὶ εἰς τὴν Ἄνναν. Μάτην ὡς ἔοικεν — t. 4. p. 739.

ι' Εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ τὰ μυρία ὀφείλοντος τάλαντα. Ὡς ἐκ μακρᾶς ἀποδημίας — t. 3. p. 1.

ια'. Εἰς τὰ κατὰ τὸν Δαβὶδ καὶ Σαοὺλ, καὶ περὶ ἀνεξικακίας. Ὅταν ἐναντία τις [Edit. χρονία τις] καὶ σκληρά — t. 4. p. 748.

ιβ'. Ὅτι μέγα ἀγαθὸν ἀρετὴ, καὶ εἰς τὰ πρότερον εἰρημένα. Ὑμεῖς μὲν καὶ [καὶ om. Edd.] πρώην — t. 4. p. 759.

ιγ'. Ὅτι ἐπισφαλὲς τὸ εἰς θέατρον ἀναβῆναι. Πολλοὺς οἶμαι τῶν πρώην — t. 4. p. 768.

ιδ'. Εἰς τὸ, Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα. Ἐπίπονον μὲν γηπόνῳ — t. 3. p. 140.

ιε'. Ὅτε πρεσβύτερος προεχειρίσθη. Ἆρα ἀληθῆ τὰ συμβάντα; — t. 1. p. 436.

ιϛ'. Εἰς τὸ, Ἀσπάσασθε Ἀκύλαν καὶ Πρίσκιλλαν. Πολλοὺς ὑμῶν οἶμαι θαυμάζειν — t. 3. p. 172.

ιζ'. Εἰς τὸ αὐτὸ ῥητόν. Ἆρα ἐπαιδεύθητε μηδὲν εἶναι — t. 3. p. 180.

ιη'. Εἰς τὸ, Ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα. Οἱ σοφώτατοι τῶν ἰατρῶν — t. 3. p. 260.

ιθ'. Εἰς τὸ αὐτὸ, καὶ πρὸς Μανιχαίους. Ἀποστολικῆς ὑμῖν ἐξηγήσεως — t. 3. p. 269.

κ'. Εἰς τὸ αὐτὸ, καὶ περὶ ἐλεημοσύνης. Τῇ προτέρᾳ συνάξει — t. 3. p. 279.

κα'. Πρὸς τοὺς εἰς τὰς ἱπποδρομίας καὶ τὰ (suppl. θέατρα) εἰσελθόντας. Βουλόμενος (Ed. βούλομαι) τῆς συνήθους ἅψασθαι διδασκαλίας — t. 1. p. 790.

κβ'. Μετὰ τὰς καλάνδας, καὶ κατὰ μεθυόντων, καὶ εἰς τὸν Λάζαρον. Τὴν χθὲς ἡμέραν ἑορτὴν οὖσαν διαβολικήν — t. 1. p. 787.

κγ'. Εἰς τὸν Λάζαρον, καὶ περὶ κρίσεως καὶ ἐλεη-

* [Post recensionem omnium quæ hucusque edita sunt operum Chrysostomi repetendum etiam esse putavimus Catalogum antiquum incerti auctoris homiliarum singularum quæ antiquitus pro genuinis habitæ sunt. In quo censu quamquam permultæ germanæ desiderantur, quæ haud innotuerant Catalogi auctori, tanta tamen ille judicii ἀκριβείᾳ in deligendo usus est, ut nullam vel dubiam vel spuriam ab eo admissam reperias. Quinque ex memoratis absunt in Savilii Editione: cunctis demum potitus est Montf. Ad singulas adnotavimus locum, quo in Editione Montf. leguntur.]

ξε'. Εἰς τὸν Ἰουβέντιον καὶ Μάξιμον. Ὁ μακάριος Βαβύλας t. 2. p. 578.

ξς'. Πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας ἀπόδειξις, ὅτι Θεὸς ὁ Ἰησοῦς. Ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν ἀνθριώπων t. 1. p. 558.

ξζ'. Πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας ἐπὶ ταῖς δυσημερίαις. Ἰατρῶν μὲν παῖδες t. 3. p. 465.

ξη'. Ἐξ ἀγροῦ διὰ χρόνου ἐλθὼν, καὶ περὶ μετανοίας. Ἆρα ἐμέμνησθε ἡμῶν t. 2. p. 279.

ξθ'. Εἰς τὸν μάρτυρα Βαρλαάμ. Συνεκάλεσεν ἡμᾶς t. 2. p. 681.

ο'. Εἰς τὸν μάρτυρα Ῥωμανόν. Πάλιν μαρτύρων μνήμη t. 2. p. 611.

οα'. Εἰς τὸν μάρτυρα Λουκιανόν. Ὅπερ χθὲς ἐδεδοίκειν t. 2. p. 524.

οβ'. Εἰς τὸν ἱερομάρτυρα Ἰγνάτιον. Οἱ πολυτελεῖς καὶ φιλότιμοι t. 2. p. 592.

ογ'. Εἰς τὸν μάρτυρα Ἰουλιανόν. Εἰ ἐν τῇ γῇ τοιαῦται t. 2. p. 671.

οδ'. Ὅτι τὸν ἑαυτὸν οὐκ ἀδικοῦνα οὐδείς. Οἶδα μὲν ὅτι τοῖς παχυτέροις t. 3. p. 444.

οε'. Πρὸς Δημήτριον περὶ κατανύξεως. Ἐγώ σε ὁρῶν, ὦ μακάριε t. 1. p. 122.

ος'. Πρὸς τὸν Στελέχιον περὶ κατανύξεως. Καὶ πῶς ἔνι γενέσθαι τοῦτο t. 1. p. 140.

οζ'. Πρὸς τοὺς πολεμοῦντας τοῖς ἐπὶ τὸ μονάζειν ἐν [l. ἐνάγουσιν]. Ὅτε τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις νεώ t. 1. p. 44.

οη'. Πρὸς ἄπιστον πατέρα. Ἱκανὰ μὲν οὖν καὶ ταῦτα t. 1. p. 57.

οθ'. Πρὸς πιστὸν πατέρα. Φέρε δὴ καὶ πρὸς τὸν πιστόν t. 1. p. 75.

π'. Πρὸς Θεόδωρον ἐκπεσόντα. Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ t. 1. p. 22.

πα'. Πρὸς τὸν αὐτὸν Θεόδωρον. Εἰ καὶ [καὶ om. Edd.] δάκρυα καὶ στεναγμούς t. 1. p. 35.

πβ'. Πρὸς Ὀλυμπιάδα λόγοι ε' [sic] t. 3. p. 527.

πγ'. Πρὸς Σταγείριον. Ἔδει μὲν ἡμᾶς, ὦ φίλτατε, t. 1. p. 154.

πδ'. Πρὸς τὸν αὐτόν. Ἱκανὰ μὲν οὖν καὶ τὰ εἰρημένα t. 1. p. 204.

πε'. Πρὸς τὸν αὐτόν. Ταῦτα μὲν ἡμῖν ὑπὲρ τῆς τοῦ t. 1. p. 179.

πς'. Πρὸς νεωτέραν χηρεύουσαν. Ὅτι μὲν χαλεπὴν ἔλαβες t. 1. p. 338.

πζ'. Πρὸς τὴν αὐτὴν περὶ μονανδρίας. Τὸ μὲν τὰς ἀπείρους ὁμιλίας t. 1. p. 349.

πη'. Πρὸς τοὺς ἔχοντας συνεισάκτους. Ἐπὶ μὲν τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων t. 1. p. 228.

πθ'. Περὶ τοῦ μὴ τὰς κανονικὰς συνοικεῖν ἀνδράσιν. Οἴμοι, οἴμοι ψυχή t. 1. p. 248.

ϟ'. Περὶ παρθενίας. Τὸ τῆς παρθενίας καλόν t. 1. p. 268.

ϟα'. Εἰς τὸν μακάριον Φιλογόνιον, πρὸ ε' ἡμερῶν τῆς Χριστοῦ γεννήσεως. Ἐγὼ μὲν καὶ σήμερον t. 1. p. 492.

ϟβ'. Εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν. Ἃ πάλαι μὲν πατέρες [Edd. πατριάρχαι μέν] t. 2. p. 354.

ϟγ'. Εἰς τὸ, Οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν ὅτι οἱ πατέρες. Οἱ ναῦται τοῦτο μάλιστα t. 3. p. 228.

ϟδ'. Εἰς τὰ φῶτα. Πάντες ὑμεῖς t. 2. p. 367.

ϟε'. Εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἁγίων νηστειῶν. Φαιδρὰ σήμερον ἡμῖν t. 2. p. 309.

ϟς'. Τῇ μεγάλῃ ε'. Ὀλίγα ἀνάγκη t. 2. p. 376.

ϟζ'. Τῇ μεγάλῃ παρασκευῇ. Σήμερον ὁ Κύριος ἡμῶν t. 2. p. 403.

ϟη'. Εἰς τὸ πάσχα. Ἀπεθέμεθα τῆς νηστείας t. 2. p. 437.

ϟθ'. Εἰς τὸν παρακλητικὸν [l. παραλυτικὸν] τὸν λη' ἐτῶν. Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καθ' ἑκάστην ἡμέραν [Edd. καθ' ἑκάστην σύναξιν] t. 1. p. 547.

ρ'. Εἰς τὴν ἀνάληψιν. Καὶ ὅτε σταυροῦ [Edd. τοῦ σταυροῦ] μνείαν t. 2. p. 447.

ρα'. Εἰς τὴν πεντηκοστήν. Πάλιν ἑορτή t. 2. p. 457.

ρβ'. Εἰς τοὺς ἁγίους πάντας. Ἐξ οὗ τὴν ἱερὰν πανήγυριν t. 2. p. 701.

EPILOGUS

NOVÆ EDITIONIS.

Cum hoc opus jam suo tempore, amplorum operum feraciori, magnum et ingens haberetur, nostra vero ætate sit ambitu plane inusitato, fieri non potuit ut jam in præfatione indicarentur ea omnia quibus hodie emendari aut augeri potuerit Montfauconi editio : quare plenam narrationem eorum quæ præstare contigit, in hunc locum distulimus.

Montfauconi consilium, quod ipse in Præfatione diserte explicuit, hoc erat : ut primum collectiones duas operum St. Chrysostomi, quæ tum exstabant diverso modo institutæ nec eadem lectoribus suis commoda afferentes, in unam conjungeret pleniorem et utriusque dotes simul complectentem ; deinde ut ex scriptis editisve monumentis Chrysostomica undecumque colligeret in illis editionibus omissa ; tertio, ut opera omnia S. Patris, ex codicibus emendata, æquabili modo in latinum sermonem versa exhiberet ; denique (si illustrissimam partem laboris uno verbo exprimi licet) ut tantam molem scriptorum *ordinis luce donaret.* Nimirum priores editores, partim quia satis habebant conciones et epistolas multis locis dispersas in unum congregari, partim casu ita ferente, ut illis multa opera innotescerent, voluminibus, in quibus proprius eorum locus erat, jam absolutis et editis, hunc recti ordinis instituendi laborem annotationibus suis sæpe adjuverant, re ipsa autem Tillemontio et Montfaucono reliquerant prope integrum.

Postquam igitur in apparatu colligendo elapsi erant anni tredecim, Montfauconus anno 1715 magnum opus prelo dedit, deinde ipse quidem alacriter ursit, sed per penuriam typothetarum græca legentium aliquoties intermissum, absolvere non potuit ante annum 1738. Quænam autem hujus viri merita fuerint de Chrysostomo, breviter exponendum est.

Præter opera Chrysostomi, quæ ante habebantur, universa Montfauconus ex codicibus eruit *plus viginti* genuina prius incognita, et aliorum explevit lacunas ; verum in spuriis augendis, cum plus quam ducenta proferre potuisset, sapienter modum sibi imposuit, etiam Saviliana pleraque repetens invitus, quia operis legi cedendum erat. Deinde non horum spuriorum modo, quæ ab Savilio græce tantum edita erant, et aliorum tum primum editorum versionem latinam condiderunt Benedictini, sed plurimorum etiam ex toto corpore operum translationes veteres rejecerunt et suas melius conceptas substituerunt ; omnes autem ab aliis sumtas novo textui accommodarunt.

Tum quæ genuina essent in tam immensa farragine scriptorum Chrysostomi nomen præ se ferentium, quæ suspecta aut aperte supposititia, nemo examinavit tanta cum doctrina et rerum ecclesiasticarum scientia, nemo ad hoc judicium attulit sensum ex perpetuo usu S. Patris melius subactum et subtiliorem quam Montfauconus; adeo ut ne unam quidem Homiliam genuinam Chrysostomi inter Dubia retulerit, nedum inter Spuria (*).

Porro in definiendis temporibus et locis, quibus libri quique, epistolæ et homiliæ scriptæ aut pronuntiatæ fuerunt, et in serie multarum constituenda aut chronologica aut quæ ex rerum tractatarum continuitate pendeat, ita versatus est, ut doctrinæ magnæ, prudentissimæ cautionis et acuminis felicis specimina ubique luculenta appareant. Denique verbis Chrysostomi emendandis et inveniendæ, quantum posset, genuinæ formæ orationum, quibus S. Pater *aurei oris* cognomentum meritus est, tam industrie providere cœperant Benedictini, ut præter apparatum Frontonis Ducæi et Savilii, amplum hercle et copiosum, ipsi plus quam trecentos codices evolverent et cum editis conferrent. (Vide Præfat. § 3.)

Tantis dotibus instructam editionem dubium non erat quin qui de repetendis operibus S. Chrysostomi consilia inibant, Savilianæ omnibus suffragiis essent prælaturi. Decretum est igitur ut Montfauconi opus integrum maxima cura typis repeteretur, correctis erroribus typographicis et aliis, sicubi deprehenderentur, negligentiæ lapsibus, additis autem iis quæ Benedictini ipsi recepturi fuisse viderentur, si jam tum novissent. Sed in exsequendo incepto tantæ amplitudinis, licet commodis S. Ecclesiæ gnaviter inserviendi propositum librarios promtos reddidisset ad sumtus vel maximos huic operi impendendos, hoc tamen prospiciendum erat ut totum posset absolvi, neu deficientibus aliquando viribus tela orsa ante terminum e manibus esset dimittenda. Quæ res ne ingrueret, hoc uno modo videbatur posse caveri: ut alacritate editorum provocaretur emtorum alacritas. Nam opus per longum tempus extractum, ut editori speciem induit languoris, ita emtorem reddit languidum et dilatorem: verum ubicumque spes est fore ut intra paucos annos amplissimi operis usus præbeatur nulla ex parte

(*) Ab altera parte viro præstantissimo accidisse videtur, ut Homiliis quibusdam justæ suspicioni obnoxiis nimium in modum pepercerit. Velut in Homiliis *de Lazaro s. in Terræ motum*, quas se *hiulcas, antehac instaurasse* dicit (Præfat. § IV), fragmentum illud pag. 953 sqq. novæ editionis sine dubio pannus est ex superiorum homiliarum locis consutus, et versus finem præsertim spuriis multis interpolatus; cujus rei documenta pauca ex multis hæc sunto: p. 786, E, *Paulo* tribuit quæ de *Petro* valent, cujusmodi permutationem horum apostolorum apud Chrysostomum non offendi quovis pignore contendimus. Pag. 785, C, D, repetens discrimen inter λαβεῖν et ἀπολαβεῖν, quod Chrysostomus exposuerat p. 741 sqq., plurima inepta intermiscet. Quæ Chrysostomus pag. 720, E, serio dixerat, οἱ κύνες ἀπέλειχον (Lazarum) .... οὕτως ἦν ἐξησθενηκὼς, ὡς μηδὲ τοὺς κύνας ἀποσοβῆσαι δύνασθαι, ita distant a lusu anonymi pag. 779, E, τοῦ ἀνθρώπου οἱ κύνες φιλανθρωπότεροι ἔλειχον αὐτοῦ τὰ τραύματα καὶ σηπεδόνα περιῄρουν, ut unum virum utrumque locum scripsisse nemo sibi persuadeat. P. 780, C, longæ periodi seriem abrumpit et interturbat, plane diversus a more Chrysostomi, quando hic in magna sententiarum affluentium copia initii oblitus alia ex aliis serit. Pag. 788, C, πάλιν ἐὰν ἴδῃς .... superioribus perquam absurde subjunguntur. Omittit hanc orationem etiam Catalogus Augustanus; « sed tamen, » inquit Savilius, « γνησία est », fortasse ob Photii (p. 856) testimonium ita judicans. Neque majoris pretii sunt supplementa spuriæ Homiliæ de Abraham, cujus initium ex Vaticana Homilia decima sumtum esse cognovimus. De novis supplementis vide dicta vol. 12, p. 457. Homilia de Petro et Elia, volum. 2 p. 730, item spuria est, quod evidentius apparet ex Vaticana prima, qua usus est illius scriptor. Orationem de Caritate, vol. 6, p. 287, maxima parte consarcinatam esse ex locis Commentariorum in Epistolas Pauli, ad Eclogas observavimus. Spuria item est Hom. de Pœnitentia, vol. 13, p. 197. Alia passim breviter significavimus, in voluminibus post incendium repetitis, ut *de Non anathematizandis vivis*, vol. 1, p. 691.

deficiens, tum subito eriguntur omnes quorum studiis hac ratione consulitur. Ceterum in Chrysostomo ex nimia dilatione paullo gravius incommodum, quam in aliis scriptoribus fuisset oriturum: sunt enim in Sermonibus priorum voluminum de multis locis Bibliorum sententiæ prolatæ, quæ melius et plenius intelliguntur ex ipsa interpretatione librorum biblicorum, in postremis voluminibus posita; deinde loci præcipui de omnibus partibus doctrinæ Christianæ per totum corpus Chrysostomicum sparsi sunt; denique in tanta operum silva lectori sine *indicibus* eo quo vult pervenire dabitur rarissime. Quocirca editoribus, si et emtorum commodis prospicere et suis non prorsus deesse vellent, necessitas imposita erat opus quantum possent urgendi. Neque peritissimi harum rerum arbitri quicquam obstare huic instituto judicaverunt; nam ab codicibus manuscriptis, post tantam segetem Benedictinorum, vix quicquam esse exspectandum.

Igitur recudi cœpta est editio Montfauconi medio fere anno 1834, ea virium omnium intentione, ut plagula una vel 13 paginæ veteris editionis absolverentur quotidie. Cum semper ad manum esset Saviliana, inde ab ipso initio in omnibus, quæ dubia erant, consulebatur: sed Montfaucono, præter hanc editionem multis subsidiis instructo, potior fides haberi debebat, nisi in lapsibus manifestis. Sensim apparuit, ex Morelliana, quæ typothetis tradita fuerat ab Montfaucono, multa vitiosa relicta esse, hoc viro haud dubie invito. Ob hanc rem et accurationem eximiam Savilianæ editionis, quam paullatim cognoscebamus, procedentes frequentius ea utebamur, nonnunquam ad verbum conferentes. Et ex hoc fonte in totum opus emendationum plures μυριάδας derivavimus, illud ubique diligentissime spectantes, ne quid usquam mutaremus quod aut sanum esset, aut posset aliquo modo non nimis improbabiliter defendi. Sed ne de omnibus diserte moneremus aut ex nostra mente criticam factitaremus, ipsa lex operis, temporis brevitas et angustum spatium annotationibus concessum impediebat. Tamen quandocumque otii aliquid nascebatur per typothetarum festinationem aliquantum inhibitam, etiam alia præter Savilium auxilia circumspiciebamus. Sic jam in primis voluminibus, quæ fervidissime urgebantur, *Sinnerus* passim codices consuluit et plurima ex iis emendavit, nonnulla nova addidit. Paullatim partes cujusque in hoc opere agendæ ita distribuebantur, ut aliquanto plus temporis in corrigendo exemplo, quod typothetis tradebatur, posset insumi. Quam rem cum utilissimam esse operi cernerent librarii, jam non amplius metuentes ne de absolvendo incepto dubitaretur, editoribus paulo plus otii concesserunt, eo quidem magis necessarium, quo frequentius jam in postremis voluminibus Benedictinorum diligentia deficiebat. Hoc igitur otio, sed et ipso satis circumscripto, ita usus sum, postquam ab octavo volumine, curandæ editionis munus mihi et *Dübnero* relictum est totum, ut primum Savilianam editionem, penitus cognita ejus præstantia critica, ad verbum excuterem; deinde codices, prout rei natura ferebat, vel conferrem totos, vel ubi oportebat consulerem; denique in oratione Chrysostomi emendanda certum et deliberatum modum adhiberem, cujus ratio plerumque redditur in brevi annotatione.

Antequam sigillatim persequamur quid novi in unoquoque volumine per operis naturam et edendi rationem nobis concessum fuerit præstare, exponendum est quid per totum opus constanter spectaverimus, et æquabili fere modo egisse nobis videamur. Primo loco est, de quo paullo ante diximus, *usus editionis Savilii.* Is per universa volumina duodecim Montfauconiano operi incredibiliter profuit; sed quominus ab ipso statim initio et ubique penitus omnia ex Saviliana transumerentur, quibus emendari potuerit Chrysostomus, obstitit primo disertum testimonium Benedictinorum de melioribus et copiosioribus subsidiis, ex quibus se, adjuvante Savilio, orationem Chrysostomicam constituisse profitentur; deinde operis institutum, quod Montfauconum præ se ferret, non Savilium, adeo ut nos sæpe per priora volumina, vel maxime probantes textum Savilii, ab eo abstinendum esse putaverimus, nisi manifesto cognito errore; donec longo usu et antiquorum codicum auctoritate tandem eo compulsi esse-

mus ut veritati cedere et de Benedictinorum fide in veteri scriptura aut relata aut tacita nonnumquam dubitare cogeremur. At Savilium haud usquam meminimus sua subsidia vel supine neglexisse vel sine judicio adhibuisse. Quo majorem ei, procedente opere, auctoritatem, evidentibus documentis tandem cedentes, debebamus tribuere. Sed illud hoc loco testari volumus, licet non omnia Chrysostomo utilia ab nobis ex Savilio excerpi potuerint, in nulla tamen operis parte neglectus est, et constanter nobis ad manus fuit.

Altera cura, quæ nos in hac nova editione ab initio ad finem constantissime exercuit, est *de locis Bibliorum*. Eos cum animadvertissemus haud satis accurate indicatos esse, usus tamen Chrysostomicorum scriptorum bonam partem inde pendere, ingentem et tædiosam ærumnam prorsus omnia nostris oculis cum sacra Scriptura conferendi non subterfugimus. In Græcis loci Biblici cujusque initium litera unciali, in margine capita et versus in Bibliis Vaticanis recognitos indicavimus. Romanæ quas appellant literæ eos locos notant, qui in Vulgata latina non leguntur, sed ex Septuaginta interpretum versione indicari debebant. Vitia pro locorum multitudine paucissima in Indicibus denuo conditis corriguntur.

Difficilior et multo majoris momenti erat tertia pars muneris, quod nobis imposueramus, *rectæ distinctionis cura*. Nam verborum in membra descriptio sententiæ decursui examussim accommodata cum in plerisque scriptoribus sit difficilis æque atque utilis, tum in Chrysostomo tam multiplici difficultate est, ut sæpe signorum distinguendæ orationi græcæ inventorum paucitatem accusaremus. Nimirum S. Pater prorsus (quod hodie diceremus) ex abundantia pectoris loquitur, serie parum præmeditata, sed affluentibus undique sententiis indulgens, sæpissime iis, quæ in mentem incidunt auditoribus utilia, ex orationis tenore in ambages illectus; sæpe etiam res dramatico more persequens, ex alia persona interrogans aut respondens; omni denique libertate hominis diserti et copiosi, quem pectus eloquentem facit, abunde utens. Talis autem oratio quam sit difficilis ad distinguendum ita ut lectori sententiæ flexus omnes patescant, sponte apparet; Matthæium adeo, qui recentiorum omnium maximam familiaritatem cum Chrysostomo contraxerat, aliquoties filum in periodi Chrysostomicæ labyrintho deseruit, ut ad Vaticanas Homilias demonstravimus. Quod exemplum apud æquos lectores nobis excusationi erit, si in tam longo opere, quod conscii nobis sumus innumeris locis meliori distinctione adjuvisse, multa curam nostram, in hoc usque intentam, nihilominus effugerint. Nam in posterioribus præsertim voluminibus Benedictini hanc rem negligentissime administraverant, quod eo minus dissimulandum est, quo meliorem ducem, Savilium inquam, etiam in hac parte operis præstantem, sus deque habuerant.

Neque hoc prætereundum est, vitia plurima in vocabulorum Græcorum orthographia et formatione, et in syntacticis legibus iis, quas Græci communiter omnes servant, ab nobis tacite esse correcta.

Post hæc, quæ in universo opere constanter spectavimus, dicendum est de singulis voluminibus, et breviter significandum quid in unoquoque novi præstare nobis contigerit, huic, ut supra diximus, legi adstrictis, ne typothetarum manus umquam cessarent.

In volumine primo libris celeberrimis *de Sacerdotio* adjecimus varietatem lectionis integram, ex duobus codicibus præstantissimis Bibliothecæ Regiæ, sæculi x, nondum a quoquam collatis, et ex uno Giacomellii ductam. Cujus frequentem usum fecimus in emendandis illis libris, cum post incendium typis repeterentur. Vide quæ diximus pag. 1065 repetitæ editionis. In Homilia *de beato Philogonio*, pag. 608-613 hujus editionis, deprehendimus illa ipsa, quæ Matthæius ex codice manuscripto olim tanquam ineditam Homiliam Chrysostomi protulerat. Subjecimus varietatem Matthæianam.

In altero volumine Homiliarum trium in *S. Paulum* translationem Aniani dedimus talem,

qualem Voorstius ediderat ex codice Leidensi, emendatiorem ea quam expresserant Benedictini. In priores duas annotationem egregiam scripserat Valckenarius, quam recepimus integram p. 564-581 novæ editionis. Oratio spuria de *beato Abraham*, p. 885 sqq., ex codice Coisliniano plurimis locis emendata, suppleta et duabus paginis ineditis (894 et 895) aucta est. Homiliæ item spuriæ *in Petrum et Heliam*, p. 871 sqq., in qua textum Morellianum e codice plurimis in locis manco ductum retinuerat Montfauconus, recensionem Savilianam expressimus, similiter agentes in Homilia genuina, *Ad illuminandos Catechesis prima*, p. 265 sqq., et spuriis *de Occursu Domini*, p. 975 sqq., *de Fugienda simulata specie*, voluminis primi p. 1001 sqq., ubi etiam interpretatio latina Savilianum potius quam Morellianum textum a Benedictinis servatum referebat.

Voluminis tertii Homiliis 18, 19, 20, 21, 24 et 29 multum profuit codex Regius 748; porro Homilia interpolata *in Ascensionem Domini*, p. 914-935, plurimum debet duobus codicibus ejusdem Bibliothecæ, 1186 et 1474.

Homilias in Genesin, quas complectitur volumen quartum, hic illic corrigere poteramus ex codice Coisliniano, quem Montfauconus non videtur inspexisse. Sic in voluminibus quinto, sexto, septimo hic illic codex inspectus est. In sexto accessit commentarius Matthæi in Homiliam de theatris, et spuria quædam oratio vindicatur Severiano Gabalorum.

Volumine octavo, in quo Chrysostomus ad S. Joannis Evangelium novo commentandi genere exponendum aggreditur, ut non tam sententias omnes evangelistæ earumque tenorem æquabili modo persecutus declaret et evolvat, sed hæreticos, qui multis locis hujus Evangelii abusi fuerant, vel saniore Scripturæ interpretatione refutet, vel dialecticis rationibus redarguat: in his igitur Homiliis difficultatem quandam veriti, quamquam Benedictini se codices *quatuordecim* contulisse affirmabant, Savilianæ editioni codicem Regium 706 addidimus, quem consuleremus ubicumque de scripturæ integritate dubium incideret. Paullo post etiam codicem 705 assumsimus. In quibus cum multa sæpe inveniremus quæ præ recepta lectione nobis probarentur, tamen ne justo audaciores esse videremur, si duorum codicum et Savilianæ editionis consensum testibus *quatuordecim* vellemus anteponere; vulgatam scripturam tum demum mutare sustinuimus, quando vel linguæ lex, vel ipsa sententia necessitatem imponebat. In cæteris locis ubi defendi poterat scriptura Benedictinorum, aut tolerari, Savilianam et quæ nostrorum codicum est, in imo margine apposuimus; aliquoties ea tantum causa permoti, ut nostrorum fontium dissensus testimonium relinqueremus. Sed ulterius progressis cum suspiciones de indiligentia quadam Benedictinorum cumularentur, nostris codicibus quos procedente opere curatius usque consulebamus, et Savilio, re ipsa imperante, magis confidentes, eas lectiones quæ sua se virtute ab omni parte commendarent, in oratione ipsa Chrysostomi ponere non dubitavimus. Ita harum Homiliarum pars altera aliquatenus dissimilis evasit priori, nimirum emendatior et erudito lectori pauciora objiciens in quibus offendere possit; nec si profitemur ipsi nos plurimis locis veram et indubitatam scripturam Chrysostomi ex illis codicibus Regiis restituisse, veremur ne inania jactasse aliquando convincamur. Ceterum frequenter emendanda, raro explicanda erat oratio S. doctoris; quod tacite plerumque fecimus versione latina rectius constituta, aliquoties disertiore expositione, ut in nota *c* ad p. 485, C ed. Montf.

Homilias in Evangelium S. Ioannis excipit spuriarum omnis generis acervus ingens, maximam partem ab Savilio male feriato in lucem protrusus. Has quamquam ex ipso Savilio repetierant Benedictini, multa præpostere aut negligenter posita ex archetypo corrigenda,

alia omissa ex eodem supplenda nobis reliquerunt. Neque sine fructu etiam in iis Homiliis, quas Benedictini ex aliis codicibus ediderant, Savilius ab nobis collatus est. Multos locos, præsertim in Homiliis septem de Paschate, ex conjectura nostra restituimus.

Volumine nono continentur primum Homiliæ in Acta Apostolorum : quæ quoniam ab eo more, quem Chrysostomus in concionando plerumque tenet, nonnumquam discedere videntur, ab aliis aliter de earum integritate et pretio judicatum est. Fuerant etiam qui de scriptore dubitarent, nec abessent multum quin Chrysostomo adimerent quod nos non in cultioribus quidem et perfectis operibus ejus Patris ponimus, sed gravitate sententiarum et sublimitate moralis disciplinæ ibi traditæ, ceteris pæne omnibus mirum in modum præstare judicamus.

Post ea quæ in superiore volumine experti eramus, operæ pretium nos facturos esse existimavimus, si quæcumque Regius manuscriptorum thesaurus offerret, in usum nostrum converteremus. Erant autem codices quatuor (nam quintum ab recente et male fido librario exaratum consulto præterivimus), scripturæ varietatem maximam præbentes. Quæ brevi tempore nos docuit vere auguratum esse Savilium de duplici forma vel recensione harum Homiliarum. Eam perspicue monstrant codices nostri, antiquiorem et genuinæ formæ proximam ille sæculi decimi, quem litera *D* significamus ; recentiorem reliqui qui nobis sunt *A*, *B*, *C*, tres ex uno fonte derivati. Confer nostram annotationem *c* ad p. 52, E. Priorem Erasmus latine expressit eleganter et accurate, non nostro tamen codice *D* usus ; nam hic Homilias omnes continet, Erasmianus postremis (54 et 55) caruisse videtur, quippe ex altera illa recensione in codicibus *A B C* agnita ab ipso latine redditis. Vide nos pag. 404, not. *a*. Eandem recensionem in universum secuti sunt Fronto Ducæus et Benedictini, sed innumeris locis ex altera interpolatam et variis modis permixtam exhibent. De qua re breviter monuimus in nota *c* ad pag. 52, E, et passim alibi. Ceterum tantis subsidiis instructi, jam apertissime cognoscere poteramus, in varietate codicum annotanda Benedictinorum diligentiam, ne dicamus fidem, prorsus desiderari. Quando de *uno* codice loquebantur, poterant de tribus quatuorve, quas eandem lectionem præbere videbamus ; quando de *manuscriptis* (Mss.), vix unus ejusmodi scripturam offerebat, interdum ne unus quidem ; vide quæ diximus in nota *b* ad pag. 53; nota *b* ad pag. 92; nota *e* ad pag. 184; nota *a* ad pag. 191; nota *c* ad pag. 384. Re vera unum tantummodo contulisse videntur, illum qui nobis est *B*, in textu exscribendo Commelinum secuti, fortasse ab Morellio, cujus editione inde a volumine octavo carebamus, hic illic refictum. Præterea illi ex codice vel codicibus suis plerumque ea annotant quæ nemo quisquam desideret, prætereunt fere graviora, nonnumquam illa ipsa quæ unice vera habenda sunt. Confer notam * ad pag. 401.

Quod de duplici recensione harum Homiliarum significavimus, ita comparatum est, ut ea forma, quam codex *D* ostendit, multis se vestigiis prodat altera antiquiorem et genuinæ origini affiniorem : nam scientes prudentesque non loquimur de *Chrysostomi manu*, uti solent in talibus criticorum plurimi; bene memores harum expositionum biblicarum (Homilias in Psalmos excipimus) partem maximam non scriptam fuisse a S. doctore, sed ex concionantis ore calamo exceptam; horum autem voluminum ταχυγράφων manibus cumulatorum pars a Chrysostomo relecta et cultius elaborata fuisse videtur, ut in quibus agnoscamus perpetuum et æquabile flumen eloquentiæ Chrysostomianæ; verum alia, ut ex ipsis perspicue apparet, exierunt emendatricem et perfectricem manum S. doctoris non experta. Quare quamquam in illa recensione, codice *D* nobis transmissa, multas dicendi virtutes agnovimus quæ ab altera absunt, non ideo tamen confestim Chrysostomi manum crepamus. Est autem in illo codice et verborum series et constructio elegantior, particularum orationem vincientium usus exactior et severior, ipsa expositio vel elocutio adstrictior, ut quæ non repetat vocabula ex

vicinis attento lectori facile supplenda, quo repetitionis genere altera recensio abundat, et vel hoc solo posterior esse deprehenditur. In primis fere et postremis Homiliis plura diversa cernuntur quam in medio opere. Nos cognita illius codicis auctoritate et præstantia, plurima ex eo in textu redintegravimus, aliqua etiam ex ceteris tribus, qui in magna interpolatione tamen genuina quædam soli servabant: sed quo minus omnia ex nostra mente et veræ criticæ lege administraremus, obstitit operis hujus institutum, quod ab Montfauconi editione discedere vetabat nisi gravi impellente causa. Quare multa in imo margine uncis retenta hærent, quæ, si res integra fuisset, in orationis serie locum habere debebant.

Denique tam præclarorum subsidiorum ope eo perventum est, ut per nostras emendationes vel in textu positas vel indicatas in adnotatione hæ Homiliæ jam multo propius accedant ad pristinam integritatem, quam in alia editione ulla.

Altera pars hujus voluminis complectitur Homilias in Epistolam ad Romanos, ab nobis cum uno codice collatas; cujus auxilio et varietatis diligenter ab Savilio excerptæ non pauca passim melius constituta sunt. In Homiliis 25 et 31 fontem deprehendimus, ex quo anonymus scriptor *Homiliæ in Domini adventum* (Spuriorum voluminis 8, pag. 194, B. seqq.) profecit.

Postremo Spuria partim Savilii conjecturis, quas plerumque neglexerant Benedictini, partim nostris emendavimus.

Eundem modum tenuimus in Spuriis volumine decimo comprehensis; sed de genuinis Chrysostomi, de Homiliis in primam Epistolam ad Corinthios, ab Savilio et Montfaucono ad unum modo codicem eumque aliquoties deficientem exactis, nos consuluimus codices Regios duos. Hi, cum plerumque in diversa abeant, maxima auctoritas est ubicumque in unum conspirant: quibus ita, ut debebamus, id est moderatione et cautione magna, ad emendandum usi sumus, multa in annotatione indicasse contenti. In his Homiliis paulo frequentius quam alibi de sententia verborum Chrysostomi disserendum erat, cogente re critica. Præter Savilianam editionem, ut in præcedente volumine, ita in hoc et sequentibus sæpe inspeximus Commelinianam, cum et vetustiore Veronensi et posteriore Morelliana careremus.

In Homiliis in alteram Epistolam ad Corinthios codici Coisliniano, quo usi fuerant Benedictini, comitem addidimus Regium cum fructu non contemnendo, licet magna pars eorum quæ hic nobis præbuit, in Savilii editione aut varietate ibi annotata jam exstaret.

Ad Commentarium in Epistolam ad Galatas Montfauconus scribit: *Hujusce commentarii unum quidem reperi codicem manuscriptum.* At Colbertina bibliotheca servabat duos, Regia unum seculi XII, quem nos totum contulimus, in postrema parte etiam Colbertinorum unum. Licet in diffusis his commentariis pauca offenderemus obscura aut corrupta, tamen non sine utilitate nobis institutam fuisse collationem illam ex notulis criticis apparebit.

Per integrum volumen undecimum Savilianæ editionis textus præstantior est Benedictino. Nam et pluribus manuscriptis, et accuratius inspectis et subtiliore judicio expensis Anglus ille diligentissimus usus est. Benedictini non nisi levia ex suis annotarunt; et Morellianum textum ex Saviliano ut plurimum correxere, sed ita ut amplam copiam emendationum ab eodem Savilio petendam successoribus relinquerent. Præterea codicibus etiam usi sumus, de quibus paullo post singulatim memorabimus; et multorum observationes in octavo volumine Saviliani operis collectas ab hoc inde volumine Montfauconiano excussimus. Nimirum Benedictini editionem suam ab initio ita instituerant, ut breviores notas ex suis codicibus ut plu-

rimum petitas orationi Chrysostomi subjicerent, uberiores variorum ex Frontonis Ducæi et Savilii editionibus excerptas cum epicrisi in extremo volumine ponerent. Hic mos obtinuit usque ad volumen quartum; a quinto in annotatione textui subjici solita sese continuerunt, prorsus resectis excerptis amplioribus. Nos, cum illo tempore, quo in voluminibus quinto, sexto, et proxime sequentibus versabamur, operis procursus valde urgeretur, jam satis negotii habebamus in Saviliano textu consulendo et codicum variationibus in margine ejus annotatis. Sed in hoc undecimo volumine, cum jam nullus usquam de opere ad finem perducendo dubitationi locus esset, paullo lentius festinare poteramus et aliquanto plus otii recognoscendo exemplari typothetis tradendo impendere. Excussimus igitur Savilianas quoque copias, et quæ recte observata ab criticis invenissemus, usui nostro accommodavimus, qui emendationem præsertim græcorum postularet, non explicationem rerum et vocabulorum, quam Montfauconus ipse maxima cum moderatione per totum opus adhibuit. In his observationibus criticis enitent *Dunæi* et præcipue ipsius *Savilii* inventa, aliqua etiam *Halesii; sed Boisii* et *Montacutii* conjecturæ, plerumque liberrimæ et præter modum audaces, perraro nos juvare poterant. Præterea eadem otii benignitas sera et crescens Benedictinorum in hac parte negligentia eam curam, quam in corrigendis, ubi res ferebat, translationibus latinis dudum posueramus, abhinc aliquanto quam prius diligentiorem reddidit: quam curam Ecclesiasticis viris non ingratam fore et valde utilem confidimus.

Igitur Homilias in Epistolas ad Ephesios et Philippenses ex Savilianis copiis, quas eximias esse compereramus, multis locis emendavimus, ipsum textum refingentes, vel probabilem redintegrationem in nota monstrantes.

Verum miras et difficiles Homilias in Epistolam ad Colossenses aggressi per codicem unum alterumve ex tantis tricis nos evolvere tentabamus. Et sunt sane quæ eorum ope expediverimus, sed pauca; ceterum in libro tam difficili vel illud magni refert, scire quid antiqui codices accurate inspecti exhibeant. Plerumque tamen res rediit ad virorum doctorum aut nostras hariolationes.

In sequentibus Homiliis de Epistola prima ad Timotheum consuluimus codicem Colbertinum 909, et in Homiliis de Epistola ad Titum cod. 745.

Homiliis in Epistolam ad Philemonem, cum eodem cod. 745 accurate collatis, subjecimus adnotationes Tib. Hemsterhusii et Raphelii; diligenter et ipsi in omnia, quæ dubiam speciem haberent, inquirentes, ut jam in his Homiliis paucissimæ superesse videantur vel maculæ e textu eluendæ, vel res obscuritate laborantes. Etiam translationem Benedictinorum prorsus deseruimus, utpote multo inferiorem recentiore Rapheliana, quam e regione Græcorum posuimus hic illic a nobis correctam:

In Spuriis, post accuratas quæstiones *Thilonis* in libro *de Scriptis Eusebiorum Alexandrini et Emiseni* (Halæ, 1832), aliquot Sermones hujus et præcedentis voluminis suo auctori vindicavimus, Eusebio Alexandrino; vide pag. 864 sq. novæ editionis. Ei qui est p. 867-870 ipsas animadversiones viri eruditissimi subjecimus. Sequentes aut Savilii aut nostris conjecturis passim adjuvimus, benigne agentes pro harum *mercium* (ut Montfauconus loqui amat) dignitate.

Homilias in Epistolam ad Hebræos in priore parte voluminis duodecimi positas, Constantinus presbyter Antiochiæ post obitum Chrysostomi edidit ἀπὸ σημείων, *ex notis* tachygraphorum (vide Montfauconi Monitum, pag. v, n. 3). Sed cum, eodem Montfaucono teste (ibid.

. VI, n. 6), mira sit vel paucorum codicum, qui supersunt, diversitas, diversa item in multis, accurata alioqui, versio Mutiani jussu Cassiodori confecta, probabile est præter Constantinianam recensionem etiam alias in homines exiisse, ex aliorum tachygraphorum schedis collectas. Ceterum ex duobus codicibus, quos contulimus, et Commeliniana editione nonnulla emendare contigit, licet in universum Savilii et Montfauconi textus ex melioribus fontibus derivatus sit. Versionem latinam, quam Savilius rejiciendam suaserat *ut pessimam*, minime vero emendatiorem recoxerant Benedictini, nos aliquanto tolerabiliorem reddidimus. In emendanda Mutiani versione primum adjuti sumus vetusto exemplari, cujus compendia Benedictini sæpe perperam intellexerant; deinde Græcorum collatione, una distinctionem absurdam plus mille locis emendavimus; denique in multis conjectura tendum erat, ut ex uncis interpositis cognoscetur. Vide subjecta sectioni 5 Præfationis, pag. VI. Sed quantumvis sudavimus in negligentia editorum ex his Homiliis expellenda, probe scimus in sterili hoc commentario multa præstanda superesse: quæ successoribus, si qui erunt quos hæc studia delectent, non ingratiis commendamus.

Excipiunt hunc Commentarium Homiliæ excellentissimæ undecim, a Montfaucono primo editæ; quæ meritorum ejus de S. Chrysostomo non exigua pars est. Duodecimam ex eadem serie codicis Vaticani jam ante in Coisliniano quodam codice detectam prius luci donaverat in volumine VI, ubi emendationes quasdam ex eodem codice iterum excusso et Fr. Matthæii commentarium de ea integrum protulit *Sinnerus*.

Neque mirandum est Montfauconum illud inventum sæpiuscule quasi in triumphum duxisse (in Præfatione voluminis VIII, pag. 319 voluminis XII, p. 132 voluminis XIII, et alibi): nam revera illæ Homiliæ vel inter optimas S. Patris splendide enitent et dictionis elegantia et sententiarum vi atque gravitate (*); præterea tam historiæ illius temporis momenta quædam hactenus ignota, quam archæologiæ Christianæ notiones aliquot novas continent: quæ res pluribus exposita est in Monito. Jam antiquitus autem notæ erant et ab ecclesiasticis scriptoribus excerptæ, ut demonstravimus in eodem Monito p. 319 vel 453. Cæterum Montfauconianum ordinem, neque ex codice ductum neque rebus ipsis convenientem, ob institutum nostrum relinquere intactum coacti eramus, quanquam persuasum habentes intervalla non exigua intercessisse inter singularum homiliarum pronuntiationem: de qua re sententiam nostram partim in additamentis ad Monitum, partim in animadversionibus textui subjectis breviter significavimus, pluribus autem alibi significabimus. Hoc addimus, Matthæium probasse, Homiliam quæ legitur volumine VI, pag. 255 sqq., scriptam esse post Homiliam Vaticanam quæ nona est.

Idem vir doctus, de aliis quoque Chrysostomicis bene meritus, partem majorem harum Homiliarum vel edidit cum commentariis, vel annotationibus separatim editis correxit et illustravit. Quam rem tam præclare administravit, ut multorum locorum aut veram scripturam aut rectam intelligentiam ipse primus monstraret. Sed quid de meritis ejus sentiamus, non opus est verbis hoc loco patefacere, cum monstravissemus re ipsa. Nam quoniam vel in Germania, ubi scripta illa edita sunt, raro et magna difficultate inveniuntur, nos multorum desiderio lubenter gratificantes ipsa verba viri eruditissimi suis locis repetivimus, ea tantummodo omittentes in quibus vel aperte lapsus erat vel emendationem quandam nimis improbabilem protulerat. Nonnulla vir optimus ipse resecasset, si eadem qua nos potuisset opportunitate uti. Nimirum fauste accidit ut inveniremus qui codicem Va-

(*) Longe dispares ab his sunt, de quibus magna mota erat exspectatio, homiliæ quinque nuper a Theod. Maur. Bechero e codice Dresdensi protractæ. Lipsiæ 1839. 8°. Quæ licet plerisque Chrysostomi nomen ementitis longe præstent dictionis quodam nitore et argumentandi acumine, in nulla tamen earum deprehendimus sancti oratoris proprias virtutes certasque ingenii ejus et elocutionis notas.

ticanum denuo nostros in usus vellet excutere. Quo fortunæ favore nobis tam lacunas aliquot supplere contigit, quam corrupta vocabula non parvo numero emendare; nam apographum Montfauconio transmissum non ea qua decebat cura confectum erat. (Commentarius in Homiliam secundam et tertiam, quem idem vir promiserat, lucem non vidit, sive potius numquam est scriptus.) His igitur subsidiis et a codice et a docto interprete simul et critico subministratis ne nostra opera indigna deprehenderetur, pro virili cavere studuimus. Diligenti enim cura in verbis, quantum poterat, recte constituendis, recte distinguendis et interpretandis versati sumus; adeo ut et textus et interpretatio latina longe quam apud Montfauconum emendatiores evaserint. De annotationibus historicis et chronologicis, quæ nunc accesserunt, jam supra verbo monuimus. Pag. 385 (Montfauconianæ, quæ apud nos semper intelligenda est) B, lin. 1, restituendum est μὴ σαλευομένη in locum corruptæ scripturæ μεταλλευομένη. Conf. vol. VI, p. 124, A. Pag. 324, C, lin. 5, κεχαρωμένος pro lapsu typothetæ κεχαρέμωνος, et in latinis p. 337, E, lin. antep., ante voc. *relicturum*, addenda est particula negativa, *non*.

Sequuntur Florilegia ex scriptis Chrysostomi, quæ jure opus tessellatum vel *musivum* appelles. Sunt sententiæ undecumque locorum excerptæ, deinde in capita redactæ et novo quodam tenore, sed eo satis laxo et elumbi, in homiliarum formam conjunctæ. Cujus collectionis cum duplicem esse posse utilitatem videremus, ut et superstitum orationum verba ex iis emendarentur, et deperditarum frusta detegerentur, operam nostram præter cetera ad hunc scopum spectare debere intelleximus. Is autem ab nobis attingi non poterat, nisi sedulo investigatis sententiarum omnium sedibus in ipsis scriptis Chrysostomi: nihil enim proficiebatur ejusmodi indicatione codicum, *Ex Homil. in Ephes.*, *Ex Comm. in Matth.*, qualem fere ubique reliquerunt Benedictini. Quare fastidiosam ærumnam breves locos in magni ambitus operibus deprehendendi, cui Savilius *ætatem integram afferendam* esse censebat, nos tandem subivimus, in hac opera totam fere horum Florilegiorum utilitatem velut in cardine verti cernentes. Atque eo pervenimus laboris nostri pertinacia, ut in nonnullis Homiliis plane omnia jam sint investigata, in aliis pars longe maxima, in multis autem pauciora inventis supersint quærenda: sed carebamus instrumento quod scrutationes nostras imprimis erat adjuturum, si jam tum exstitisset; indicem dicimus multo copiosiorem, quem tum cummaxime colligebant Revv. Benedictini Solesmenses. Atque multo plura in Chrysostomi operibus emendari posse ex his Florilegiis quam quorum emendationem inde duxit Savilius, declaravimus speciminibus aliquot in annotatione positis; nam plura noluimus in re sera et quæ suo loco jam agi non poterat. Deinde illud confidenter affirmamus, in tota farragine ne unum quidem locum ex deperdito scripto genuino Chrysostomi exstare: unde hoc confici posse videtur, pauciora Chrysostomi quam vulgo putatur interiisse (*), si discedas ab jactura maxima quam Commentarius in Psalmos fecit: ea autem vel mature admodum facta est, non solum ante Photium, sed ante Catenarum concinnatores, siquidem revera facta est; nam teniuscula sunt argumenta quibus Montfauconus Chrysostomi Commentarium in Psalterium *universum* exstitisse contendit. Rursus quia perpauca ex Spuriis dubiisve excerpta leguntur, leguntur tamen aliqua, apparet hos florilegos non crisi quadam usos esse in expilandis genuinis Chrysostomi et rejiciendis spuriis, sed spuria illa majori ex parte *post* florilegorum ætatem vel emersisse primum, vel tam honesto nomine ab lucripetis inscripta esse. Ob Matthæium adjicimus Homilias Vaticanas prorsus latuisse Florilegiorum scriptores, quod

(*) Sunt sane quæ a Montfaucono desiderentur, ac multo plura a Stiltingo: neque dubium est quin habitæ fuerint orationes illæ omnes, quarum mentio exstat in scriptis Chrysostomicis: at hoc quærendum, *scriptæne* fuerint et editæ omnes. Ac per se quidem non videmus quid obstet quominus sermones multos Chrysostomi non umquam literis mandatos esse credamus.

re explorata testamur. Acta Apostolorum semel tantum comparent. Ceterum hic etiam, ut alibi, Saviliana editio ingentem vim emendationum subministravit, quarum usus Benedictinis fortasse paullo molestior erat, cum Morellianus ordo eclogarum ab ipsis expressus prorsus differat ab Saviliano. His adde quæ de nostra opera diximus pag. 488 novæ editionis.

Absolutis operibus Chrysostomi, ne quid rerum ad eum pertinentium lectores nostri desiderarent, constitueramus subjicere Vitas S. Patris a Georgio Alexandrino, Leone Imperatore, anonymo quodam, Symeone Metaphraste et aliis, plurima fere ex Georgio Alexandrino ducentibus, conscriptas; illo tempore eadem spe ducti qua olim Montfauconus, fore ut ex his scriptis aliqua certe in rebus S. Chrysostomi melius illustrentur. Sed accuratius inspectis, cum eodem Montfaucono cogebamur fateri, plenas esse illas scriptiones fabularum et commentorum, rerum inanes; ac vere dixisse Savilium agnovimus, *In quibus Georgius a veteribus discedit, aut veteribus nova de suo assuit, ea fere omnia vel in falsis relinquo, vel in suspectis*. Quare chartarum onus inutiliter augere noluimus; sed eo majorem curam impendimus Palladio, qui unus omnium certus testis est rerum a Chrysostomo gestarum, quas partim ipse vidit, partim ex hominibus fide dignis post breve intervallum percepit. Textum græcum plurimis locis emendavimus, egregie adjuti exemplo Bigotianæ editionis quod in Regia Bibliotheca servatur; ibi enim vir doctus varietatem codicis denuo collati accurate notavit. Præterea Georgii Alexandrini locos eos, in quibus sua ex Palladio hausit, minime neglegimus. Præmisimus autem Savilii dissertationem doctam et tali critico dignissimam, *de Scriptoribus rerum Chrysostomi, et præsertim Georgio ceterisque* βιογράφοις *recentioribus caute legendis*, p. XVI-XXIV: qua accessione apud lectores eruditos gratiam maximam iniisse videmur. Sequitur *Vita S. Chrysostomi* a Benedictinis *adornata*; cui annotationes quasdam nostras adjecimus, maxime ad tempora concionum definienda spectantes. Sed cum perlonga sit illa narratio, in extremo volumine brevem conspectum rerum et scriptorum Chrysostomi ex Actis Sanctorum repetivimus, eo quidem utilius, quo accuratiore opera Stiltingus vitam Chrysostomi denuo illustrare conatus est. Vitam a Montfaucono scriptam excipiunt *tredecim Homiliæ spuriæ*, sero ad ipsum missæ. Nos eas loco non movimus, ne alibi insertæ seriem prioris editionis per omnia conservandam interturbarent.

Denique in tam immensa copia operum et opusculorum, quæ hac collectione comprehenduntur, maximi referebat ut lectores quantis possent adminiculis juvarentur in eorum quæ cuperent facili investigatione. Quare dudum auctores novæ editionis, qui audivissent in indicibus tam S. Scripturæ quam rerum tractatarum multa perperam posita esse vel prorsus abesse, novis indicibus condendis præfecerant Revv. Patres Benedictinos Solesmenses. Nos autem eum indicem, qui prima verba operum omnium ordine alphabetico digesta et locum cujusque in editione ostendit, non solum emendavimus, sed supplevimus etiam, additis partim initiis quæ deerant, partim brevibus observationibus literariis, ubi de indole vel de scriptoribus Homiliarum quarumdam certiora rescire licuit. Deinde comparationem editionum Morellianæ et Montfauconianæ denuo ad utramque exegimus et multa, quæ Montfauconus sub generaliori titulo contraxerat, singulatim indicavimus. In novo autem additamento ordinem Savilianæ editionis, quæ plurimis etiamnum manibus suo merito versatur, ita persecuti sumus, ut unumquodque opus suo loco cum subjecta pagina Montfauconiana recenseamus. Qua re multorum commodis sine dubio prospeximus. In fine repetivimus Catalogum Augustanum. Nam cum supposititiis scriptis jam detraheretur gloriæ Chrysostomi, criticus ignotus indicem fecit τῶν ἀληθῶς τοῦ Χρυσοστόμου γνησίων λόγων, cum hac admonitione: οἱ δὲ τούτων ἔξωθεν ψευδεῖς. Hic igitur catalogus, licet scriptori ejus non omnia genuina innotuerint, maximæ tamen auctoritatis est in crisi Chrysostomica; quare eum ex annotatione quadam ad primum volumen, ubi minutis literis scriptus latebat, protrahendum et

operum relatorum locos ex editione ipsa addendos judicavimus. Quod nobis in mentem vocat illos, qui et olim et nuper sibi persuaserunt eodem usu esse Possidii catalogum operum Augustini, brevi post obitum sancti viri a discipulo et amico ejus confectum. Hujus enim catalogi plane contraria vis est : nam plerique eorum qui Augustinum mentiri volebant, ex illo perditorum operum titulos et argumenta tractanda petebant.

Curam ecclesiastico lectori haud dubie gratissimam in se recepit Rev. abbas *Sionnet*, opera Chrysostomi perlustrandi, ut in locis omnibus ex interiori cognitione dogmatum S. Ecclesiæ dijudicandis, si quid haberet rectius statuendum, doctrinæ suæ ope editores adjuvaret.

Jam breviter persecuti quibus rebus nostra editio, *emendatioris et auctioris* titulum præ se ferens, a vetere Montfauconiana differat, finem præfandi facere poteramus, nisi absolvendo intra terminos constitutos operi mora objecta esset prorsus inexspectata. Nimirum exeunte anno 1835 fasciculi undecim, sive volumina quinque et dimidium, illo tempore absoluta, incendio penitus absumta sunt, ita ut undecimi fasciculi nondum emissi ne unum quidem exemplum servaretur. Librarii aliquamdiu graviter afflicti, tandem et innata alacritate et emtorum nomina dantium promtitudine erecti, jacturam instaurare et opus ad finem perducere decreverunt. Sed finis jam non poterat attingi anno 1837, termino olim constituto, quia pæne dimidia pars voluminum ad typothetas redire debebat. Hinc igitur alternis fere vicibus fasciculi instaurandi et novi prelo dabantur, usque dum medio anno superiore, 1839, totum opus absolutum esset. At scrupulosa cura Revv. Patrum Benedictinorum in condendis indicibus, quos sua manu scripserant, et in speciminibus typographicis, ubi numeros paginarum omnes cum editione iterum comparabant, perlegendis, postremi fasciculi emissionem ad hunc diem extraxit.

De repetitis voluminibus hoc addendum est, cum primo et secundo, quæ post reliqua typothetis tradebantur, Savilianam editionem ad verbum ab nobis esse collatam ; qua causa et quali fructu, ex supra dictis abunde intelligitur. Denique universum opus a capite ad calcem magna diligentia perlectum est a *Fr. Dübnero*, qui ubique in quibus offenderet nobis indicavit.

Paginæ per totum opus, quod fieri aliter non poterat, sunt veteris editionis Montfauconianæ, in Indicibus demum duobus rerum et Scripturæ sacræ locorum ad novam hanc relatæ.

Vale, Lector, et operam, qualem pro rerum conditione in Chrysostomo ponere licuit, ea qua decet æquitate excipito.

Scripsimus Parisiis,
Nonis Juniis, MDCCCXL.

THEOBALDUS FIX.

LECTORI BENEVOLO

SOLESMENSES BENEDICTINI

SALUTEM.

Præclaræ Sancti Joannis Chrysostomi editioni, quam fratres Gaume, studio numquam satis laudando, paraverunt, deesse aliquid visum esset, nisi tanti Doctoris aureæ sententiæ novis in Indicibus, qui tam egregio incepto responderent, diligenter fuissent collectæ. Nemo enim infitias ibit multa et magna novæ huic editioni accessisse, quorum abundantiam simul et concinnitatem probabunt omnes. Jure enim dici posse credimus opus D. Bernardi de Montfaucon multum profecisse, tum ex innumeris mendorum castigationibus, tum ex frequenti contextus ad fidem codicum optimorum collatione.

Sed nulla fortasse alia pars Montfauconiani operis adeo necesse habebat retractationem, atque ipsi Indices tum locorum Scripturæ sacræ, a S. Doctore explanatorum, tum rerum in ipsius scriptis memoratarum. Nusquam enim diligentissimum doctissimumque referebant auctorem, cujus nomen venerabile toti editioni præfertur; plurima manca aut inculta jacebant; uno verbo, cuilibet vel leviter advertenti manifestum erat opus tam imperfectum incomtumque longe ab oculis immortalis editoris fuisse absolutum. Quod sane mirum non est, si quis animo reputet D. Bernardum de Montfaucon jam tertium supra octogesimum ætatis suæ annum attigisse quando, anno 1738, S. Joannis Chrysostomi tertius decimus tomus in publicum prodibat.

Igitur cum novæ hujus editionis auctores de tantis sarciendis defectibus cogitarent, a nobis quæsierunt ut otii nostri partem Indicibus de novo reficiendis impertiremus: quorum quidem honestissima vota non modo non rejicienda, sed, ut par erat, promto animo admittenda esse censuimus. Hinc per aliquot annos his texendis assidue vacavimus. Dulce sane fuit novis Cucullæ Benedictinæ tironibus manum timidam, sed certe studiosam, avorum operi admovere, ut ei complementum qualecumque, pro ipsorum tenuitate, adderetur. Judicent cæteri an sudoribus nostris feliciter creverit et aliquatenus melius evaserit : nostrum sit tantummodo, singillatim, sed breviter, exponere quæ in adimplendo munere egerimus.

1° In Indice locorum Scripturæ sacræ omnes locos attigimus qui a S. Doctore explicantur, vel modo allegantur. De diligentia laboris nostri in hac parte satis patebit consideranti Indicem nostrum veteri saltem duplo copiosiorem esse.

2° Rerum Indicem ita texuimus ut quæcumque in veteri apta essent servaremus, de novo additis, mutatis, elucidatisve duobus millibus et amplius locorum.

3° In eodem indice eam legem secuti sumus quam res ipsa postulabat, hoc unice curantes, ut summa doctrinæ S. Joannis Chrysostomi in quacumque parte lectorum oculis breviter exposita appareret. Hinc potius attendimus animum justo sententiarum ordini instituendo, quam tomorum paginarumve numeris ex serie indicandis.

4° Interdum quædam memoratu digna ex spuriis operibus selecta in rerum Indice collocavimus : quæ ut facilius discernerentur, italico charactere descripta sunt.

5° Pluribus in locis auctoris doctrinam vindicavimus, præsertim in rebus ad catholicum dogma spectantibus quas vetus index tacuerat. His delectetur lector theologus, vel canonista.

6° Modus quo nostri Indices locos Chrysostomi indicant, hic est. Numerus qui vocatur Romanus tomum hujus editionis significat : arabicus paginam : litera vero locum paginæ, ubi res indicata potissimum tractatur. Nam curaverunt editores, ut inter ambas textus columnas numeri paginarum Montfauconi et literæ spatia earum æqualiter dividentes insererentur : sed quoniam hinc accidit, ut hujus editionis paginarum summitates nonnumquam literis vacarent, tales locos numero nude posito indicamus. De quibus te lectorem benevolum admonisse sufficiat. Vale.

INDICES

LOCORUM SCRIPTURÆ SACRÆ

ET RERUM.

INDEX
LOCORUM SCRIPTURÆ SACRÆ
QUI IN TREDECIM
S. JOANNIS CHRYSOSTOMI TOMIS
EXPLICANTUR AUT ADHIBENTUR.

GENESIS.

EXODUS.

LEVITICUS.

NUMERI.

DEUTERONOMIUM.

JOSUE.

JUDICES.

LIBER PRIMUS REGUM.

LIBER SECUNDUS REGUM.

LIBER TERTIUS REGUM.

LIBER QUARTUS REGUM.

PARALIPOMENON LIBER PRIMUS.

PARALIPOMENON LIBER SECUNDUS.

TOBIAS.

ESTHER.

JOB.

PSALMI.

PROVERBIA.

ECCLESIASTES.

CANTICUM CANTICORUM.

SAPIENTIA.

ECCLESIASTICUS.

ISAIAS.

JEREMIAS.

THRENI.

BARUCH.

EZECHIEL.

DANIEL.

OSEE.

JOEL.

AMOS.

JONAS.

MICHÆAS.

NAHUM.

HABACUC.

SOPHONIAS.

AGGÆUS.

ZACHARIAS.

MALACHIAS.

NOVUM TESTAMENTUM.

EVANGELIUM MATTHÆI.

5.

EVANGELIUM MARCI.

EVANGELIUM LUCÆ.

EVANGELIUM JOANNIS.

ACTUS APOSTOLORUM.

8.

EPISTOLA AD CORINTHIOS PRIMA.

EPISTOLA AD CORINTHIOS SECUNDA.

EPISTOLA AD GALATAS.

EPISTOLA AD EPHESIOS.

EPISTOLA AD PHILIPPENSES.

EPISTOLA AD COLOSSENSES.

EPISTOLA AD THESSALONICENSES PRIMA.

EPISTOLA AD THESSALONICENSES SECUNDA.

EPISTOLA AD TIMOTHEUM PRIMA.

EPISTOLA AD TIMOTHEUM SECUNDA.

EPISTOLA AD TITUM.

EPISTOLA AD PHILEMONEM.

CAP. VERS.

11.12. Onesimum qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem et mihi et tibi utilis, illum ut me suscipe. I. 960. C.

13. Ut pro te ministraret mihi. XI. 841. D.

18.19. Si quis autem te læsit, aut debet, ego persolvam. XI. 839. B.

EPISTOLA AD HEBRÆOS.

CAP. VERS.

1. *Exponitur* T. XII. 6-40.

1. Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus nostris. III. 442. C.

1.2. Multifariam.... extremis hisce diebus loquutus est nobis in Filio, quem constituit heredem omnium, per quem fecit et sæcula. I. 813. B. III. 931. B. IV. 794. E. V. 495. B. VI. 609. B. XI. 12. D.

2. Per quem fecit et sæcula. VIII. 22. XI. 654. D.

2.3. T. VI. 508. C.

3. Qui cum sit splendor gloriæ, et character substantiæ ejus. V. 495. B. VIII. 53. D. X. 783. A. XII. 556. B.

Ib. Qui.... portans omnia verbo virtutis suæ, per seipsum purgationem faciens, sedet in dextera magnitudinis in excelsis. VI. 474. B. XII. 529. E.

5.13. T. XII. 7. D.

6. Cum autem rursus introduxerit Primogenitum in orbem. XII. 516. E.

7.8. Ad angelos quidem dicit: Qui facit angelos suos spiritus, etc. I. 592. A. 666. B. V. 302. D.

8.9. Thronus tuus Deus in sæculum sæculi.... Dilexisti justitiam et odisti iniquitatem. I. 592. E.

10. Initio tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cæli. XII. 21. C.

13.7.8. Ad quem angelorum dixit umquam? etc. VII. 729. A.

14. Nonne omnes sunt administratorii spiritus? XII. 73. D. 199. D.

2. *Exponitur* T. XII. 41-76.

14. Quoniam vero pueri participaverunt carni et sanguini, similiter et ipse participavit iisdem ipsis. III. 279. B. XII. 72. B.

CAP. VERS.

2. 16. Non angelos apprehendit, sed semen Abrahæ. XI. 23. C.

16.17. Non.... unde debuit per omnia fratribus assimilari. I. 609. E. III. 279. B. IV. 679. E.

18. Ipse tentatus. XII. 79. A.

3. *Partim exponitur* T. XII. 77 91.

3. Amplioris enim gloriæ hic quam Moyses dignatus est. VII. 469. E.

5.6. Et Moyses quidem fidelis in tota domo sua.... Christus autem tamquam Filius super domum suam. XI. F.

8. Ne obduretur quis ex vobis fallacia peccati. VIII. 372. E.

12. Ne forte sit in aliquo vestrum cor malum infidelitatis. XII. 6. E.

13. Sed adhortamini vosmetipsos. XII. 95. A.

Ib. Sed.... per singulos dies, donec hodie cognominatur. XII. 400. B.

14. Participes Christi effecti sumus. XII. 96. C.

17. Quorum cadavera prostrata sunt in deserto. XII. 94. D.

4. *Exponitur* T. XII. 91-107.

4. Requievit ab operibus suis. VIII. 242. C.

10. Ingressus enim in requiem suam, cessavit a suis operibus sicut Deus a propriis. XI. 204. C.

12. Vivus est enim sermo Dei, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti. VI. 521. C. XI. 207. XII. 559. C.

Ib. Cogitationum discretor, et intentionum judex. II. 360. XI. 295. E.

13. Omnia autem sunt nuda et resupinata oculis ejus. V. 78. A. VII. 644.

14. Habentes pontificem magnum, qui penètravit cælos, Jesum. III. 932. A. 934. D.

EPISTOLA CATHOLICA B. JACOBI

APOSTOLI.

EPISTOLA B. PETRI APOSTOLI

PRIMA.

EPISTOLA B. PETRI APOSTOLI

SECUNDA.

EPISTOLA B. JOANNIS APOSTOLI

PRIMA.

CAP.	VERS.	
	1.	Quod erat a principio, quod vidimus, et audivimus, et manus nostræ contrectaverunt. XII. 569. C.
	9.	Qui fratrem suum odit, ignorat Deum. XI. 659*. F. 751. E.
	9.	Justus dicitur qui nihil habet quod reprehendatur. XI. 113. D.
5.	16.	Est enim peccatum ad mortem. V. 281.
	20.	Scimus quoniam Filius Dei venit, et dedit nobis sensum, ut cognoscamus illum qui verus est, et scimus in vero, in Filio ejus Jesu Christo. Hic est verus Deus, et vita æterna. VI. 503. B.

INDEX GENERALIS

RERUM

QUÆ IN TREDECIM TOMIS

OPERUM SANCTI JOANNIS CHRYSOSTOMI

CONTINENTUR.

Quæ charactere Italico scribuntur, ad spuria opera pertinent.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G

H.

I.

J.

L.

M.

N.

O.

Q.

R.

S.

T.

U.

X.

Υ.

Z.

STILTINGI COMPENDIUM CHRONOLOGICUM

GESTORUM ET SCRIPTORUM S. JOANNIS CHRYSOSTOMI,

EXCERPTUM EX ACTIS SANCTORUM MENSIS SEPT. T. IV.

Cum post Montfauconium de rebus et scriptis Chrysostomi denuo disputasset Stiltingus copiose simul et docte, interesse lectoris putabamus, ut summam hujus disputationis paucis ante oculos haberet expositam, quo cognosceret in quibus vel consentirent vel dissentirent duumviri illi eximii, et simul insignia Sancti gesta scriptaque breviter perlustrare posset. Quare, tamquam corollarium ad vitam a Montfauconio scriptam, repetivimus hic quæ in compendium redacta Stiltingus ipse in fine Commentarii sui exhibuit. Singulorum probationem qui desiderat, is Commentarii paragraphos et numeros adeat, a nobis ubique additos, ubi illa non ordine data, paulo difficilior esset inventu. Indicandum etiam censuimus, quo loco editionis Montfauconii singulæ orationes vel libri legerentur. TH. FIX.

Circa annum 344 natus est S. Joannes Chrysostomus.

Circa annum 369, absolutis eloquentiæ studiis, sacras literas discere incipit, exponente S. Meletio episcopo, qui Joannem baptizat illo tempore. Hic deinde lector ordinatus.

Circa initium anni 372, relegato S. Meletio, Chrysostomus magistros accipit Carterium et Diodorum, ad quorum disciplinam deinde pertrahit Maximum et Theodorum.

Circa annum 373 scribit duo prima opuscula, seu epistolam geminam ad Theodorum lapsum.

Circa annum 374 Sanctus quæritur ad episcopatum; at se occultando evadit.

Sub finem anni 374 aut initium anni 375 amplectitur vitam monasticam in solitudine.

Circa annum 375 scripti sex libri de Sacerdotio. I. 362. ed. Montf.

Anno 376 scripti tres libri adversus Oppugnatores vitæ monasticæ. I. 44.

Forte non diu post, ac verisimiliter in solitudine, scripta Comparatio regis et monachi. I. 116.

Item in solitudine scriptus liber de Compunctione ad Demetrium; post hunc vero alter de Compunctione ad Stelechium. I. 122.

Anno 377, aut 378, probabiliter scripti tres libri ad consolandum Stagirium energumenum. I. 154.

iacona- Sub finem anni 380, aut initium anni 381, Sanctus, ob morbum ex eremo Antiochiam reversus, ordinatur diaconus.

Anno 381 scriptus liber ad Viduam juniorem, ac probabiliter ad eamdem non diu post scriptus est liber de non iterando Conjugio. I. 338.

In diaconatu probabiliter exaratus est liber de Virginitate. I. 268.

Circa annum 382 compositus liber in S. Babylam contra Julianum et gentiles. II. 536.

In diaconatu verisimiliter scripta Synopsis in varios sacræ Scripturæ libros; sed tota, quam edidit Montfauconus, non est Chrysostomi. VI. 314. De hoc actum § 16.

presby- n anno . Circa initium anni 386 Chrysostomus ordinatur presbyter, munusque concionandi ordiens, primam habet Homiliam. I. 436. *Num.* 232. *sqq.*

Post hanc, mense Januario aut Februario, habet Homiliam de Ozia, eam nimirum, quæ de eo argumento secunda est impressa. VI. 105. Secutæ sunt ante Quadragesimam tres aliæ de Ozia aut de Seraphinis, videlicet tertia, quinta et sexta. De his actum est § 22.

In principio Quadragesimæ inchoati sunt octo Sermones in Genesim. IV. 645. omnesque in ea Quadragesima dicti. § 18.

In eadem Quadragesima, consequenter mense Martio, habitæ videntur aliæ quinque Homiliæ, nempe duæ de Prophetarum obscuritate. I. 168. tertia contra Manichæos dicentes, Dæmones gubernare mundum. II. 246. quarta contra Ignaviam. *Ibid.* 267. et quinta de Diabolo tentatore. *Ibid.* 260. § 22, *Num.* 303. *sqq.*

Eodem anno, verisimiliter mense Majo, habita Homilia in S. Meletium. II. 518. *Num.* 240.

Eodem verisimiliter anno ægrotavit Chrysostomus, habuitque Homiliam in illud Apostoli : *Hoc autem scitote*, etc. VI. 278. *Num.* 312 et 313.

Mense Augusto habita est Homilia prima contra Anomœos. I. 444. Post hanc sub finem Augusti aut initium Septembris, Sanctus dicere cœpit contra Judæos, habuitque consequenter duas priores orationes contra Judæos. I. 587. et forte alias hodie perditas. §. 18.

Mense Novembri Sanctus resumit certamina adversus Anomœos, illoque et sequenti mense contra illos habet Homilias secundam, tertiam, quartam et quintam de Incomprehensibili. §. 19.

Post tertiam dicta videtur Homilia de Anathemate. I. 691.

Post quintam vero secutæ videntur duæ aliæ, nimirum de Non vulgandis fratrum peccatis. III. 344. et de Non desperando. *Ib.* 354. § 32, *Num.* 802. *et seq.*

Die XX Decembris Homilia in S. Philogonium habita. I. 492. *Num.* 250.

Die XXV Decembris habita Homilia in Natalem Domini. II. 354. *Num.* 276.

Ante finem anni figenda Homilia in abutentes illo Apostoli dicto, *Sive per occasionem*, etc. III. 300. *Num.* 278.

An... Primo die anni 387 dicta Homilia in Kalendas. I. 697. *Num.* 279.

Die II Januarii habita Homilia I de Lazaro et Divite; post quam deinde secuta est secunda, ac etiam tertia mense Januario. I. 707. *Num.* 282. *sqq.*

Die VI Januarii verisimiliter dicta Homilia in Epiphaniam. II. 367. ac postridie in S. Lucianum. II. 524.

Die XXIV Januarii dicit in laudem S. Babylæ. II. 531. ac paulo post in laudem SS. Juventini et Maximini. *Ib.* 578. *Num.* 285.

Post illas de martyribus conciones, habet quartam Homiliam de Lazaro et Divite. I. 751. deinde secuta Homilia in illud Apostoli, *De dormientibus*, etc. I. 762, *Num.* 289.

Mense Februario Chrysostomus iterum Anomœos impugnare incipit. Dictæ tunc Homiliæ quinque contra Anomœos hoc ordine : primo septima. I. 501. secundo alia. VI. 255. [imo hæc Constantinopoli habita; cfr. Monitum T. XII. p. 457. edit. novæ]; tum octava, nona, et post aliquas forte decima contra Anomœos. T. I.

Inter prædictas media fuit Homilia de Resurrectione mortuorum. II. 422. forte etiam Homilia de Viduis. III. 311. mense Februario figenda. *Num.* 290. *sqq.*

Mense Februario etiam figendæ Homilia in Terræ motum, aliaque hanc sequens. I. 772. et 790. *Num.* 292.

Ante Quadragesimam habita Homilia contra Quartodecimanos, alias tertia contra Judæos nominata. I. 606. sive circa finem Februarii. § 20.

Circa finem Februarii aut initium Martii, dicta Homilia in illa Apostoli ad Timotheum verba, *Modico vino utere*, etc. II. 1. *Num.* 333.

Circa initium Martii exorta Antiochiæ gravissima seditio, in qua dejectæ sunt Theodosii Imperatoris statuæ. § 23.

Homilia prima post illam seditionem, vocata secunda de Statuis. II. 20. dicta est paucis diebus ante Quadragesimam; deinde aliæ hoc ordine: Dominica ante Quadragesimam seu XIV Martii, tertia Homilia; tum quarta, quinta, sexta, septima, octava, decimaquinta, sex diebus

consequentibus primæ hebdomadæ. Deinde die lunæ sequentis hebdomadæ nona, et postridie decima, post quam nimio Antiochenorum terrore cessare cogitur Sanctus. Prioribus illius hebdomadæ diebus dicta Catechesis prima. II. 225. *Num*. 374.

Die XXVII, aut XXVIII Martii, habita est Homilia decima sexta, necdum inchoatis judiciis; post judicia vero decima septima figenda est die 2 aut 3 Aprilis (uti et Catechesis secunda). II. 234. *Num*. 374. tum decima octava, undecima, duodecima, decimatertia, consequentibus diebus habitæ.

Deinde post unum saltem aut plures dies dicta est decimaquarta. Circa Dominicam Palmarum aut in illa ipsa Dominica, XVIII Aprilis, habita Homilia decima nona, post morbum Sancti. Deinde in hebdomada sancta, dicta vigesima, alias vigesima secunda. In festo Paschali, XV Aprilis, dicta vigesima prima.

Post Pascha Sanctus homilias quasdam habuit modo perditas; deinde mense Majo et Junio Sermones de Anna. IV. 699. ex quibus supersunt quinque, amissis aliis cum Homilia in Pentecoste dicta. *Num*. 379.

Circa finem Junii, Sanctus morbo satis diuturno correptus est. Post morbum vero dicta Homilia de Decem millium debitore. III. 1. tum tres aliæ de Davide. IV. 748. Non diu post habita videtur Homilia de Dilectione inimicorum. III. 157.

Circa mensem Augustum editus Liber contra Judæos et gentiles ad probandam Christi divinitatem. I. 558.

Deinde mense Septembri et Octobri quinque posteriores contra Judæos orationes dictæ. I. 616. *Num*. 268. *et sqq*.

Post medium Octobrem habita Homilia in Psalmum XLI. V. 130. *Num*. 389.

Ab Octobri fere finito usque ad Quadragesimam anni sequentis forte habitæ sunt Homiliæ hæ quinque: primo de Eleemosyna. III. 248. tum tres in locum Pauli, *Habentes eumdem Spiritum*. *Ib*. 260. ac demum alia in illa Pauli verba, *Utinam sustineretis modicum quid*, etc. *Ib*. 291. *Num*. 291. *et sqq*.

38. Anno 388, die XVII Februarii sive Dominica ante Quadragesimam, dicta Homilia prima in Genesim. IV. 1. Sequentes vero continuis fere diebus habitæ, subinde tamen interruptæ per Homilias modo perditas. Ita priores triginta duæ consequenter dictæ, ultimaque ex illis die Mercurii, V Aprilis habita. Postridie in Cœna Domini, dictum de Juda proditore. II. 376. tum de Cruce. *Ib*. 403. ac in festivitate paschali habita Homilia contra Ebriosos inscripta. *Ib*. 437. Sequenti Dominica, XVI Aprilis, Sanctus inchoat Homilias quinque consequenter habitas in Principium Actorum. *Ib*. 50. Deinde disputare incipit de Mutatione nominum. *Ib*. 98. tractatque de eo verisimiliter usque ad festum Pentecostes, ita ut ultima de Mutatione nominum Homilia videatur post Pentecosten dicta. Hisce forte intercessit Homilia in Ascensionem Domini. II. 447. et altera in Pentecosten. *Ib*. 408. Resumta vero Geneseos expositio circa Junium, ac finita mense Septembri aut Octobri. § 27.

Forte sub finem anni 388 habitæ Homiliæ duæ in illud Apostoli, *Salutate Priscillam et Aquilam*. III. 172. § 28.

Anno 389 et sequentibus. Sub finem anni 388, aut initium 389, figendum initium Expositionis in Joannem. VIII. 1. quæ intra annum videtur finita. § 28.

Deinde anno 389 aut 390 cœptæ Homiliæ in Matthæum. VII. 1. absolutæque anno 390 aut 391.

Anno 391 videtur exposita Epistola ad Romanos. IX. 425.

Circa annum 392 figenda probabiliter Expositio utriusque Epistolæ ad Corinthios. X. 1.

Ab anno circiter 393 usque ad annum 397 videntur compositæ Interpretationes Epistolarum S. Pauli ad Galatas. X. 657. ad Ephesios, ad Philippenses, utriusque ad Timotheum, ad Titum, et verisimiliter ad Philemonem, omnes T. XI.

Item illis annis Expositio Psalmorum composita dictaque ad populum. T. V.

Anno 397 probabiliter figitur Interpretatio priorum aliquot capitum Isaiæ, quod ultimum videtur opus in presbyteratu. VI. 1. § 32.

Incerto tempore. Tempore prædicationis Antiochenæ, id est, ab initio fere anni 386 usque ad posteriores anni 397 menses, et maxime quidem annis duobus prioribus habitæ videntur sequentes Homiliæ, videlicet Homilia de reprehenso Petro. III. 362. *Num*. 458. Homiliæ septem de Laudibus S. Pauli. II. 476. Homiliæ novem de Pœnitentia. II. 279. majori ex parte Homilia de Cœmeterio et cruce. *Ib*. 397. quam intra dies viginti secuta est altera de SS. Martyribus Bernice, Prosdoce et Domnina; alia de hisce martyribus. *Ib*. 634 et 646. Homiliæ de Juda proditore. *Ib*. 376. de Cruce et latrone. *Ib*. 403. de Ascensione. *Ib*. 447. Gemina de Pentecoste. *Ib*. 457. est loci incerti. Homiliæ panegyricæ, incerto tempore Antiochiæ habitæ, gemina de S. Pelagia, de S. Ignatio, de S. Eustathio, de

S. Romano gemina. *Ib.* 585-622. Homilia in verba Jeremiæ, *Domine, non est in homine, etc.* VI. 157. Homiliæ duæ de Machabæis præter aliam dubiam. II. 622. Homilia de sanctis Martyribus. *Ib.* 650. Hanc secuta est, quæ probat, non esse ad gratiam concionandum. *Ib.* 658. Aliæ de Martyribus, de S. Juliano Anazarbeno, de S. Barlaamo. *Ib.* 667-681. Homilia in locum Apostoli, *Nolo vos ignorare, fratres.* III. 228. Homilia de S. Droside, de Martyribus Ægyptiis. II. 688 et 699. et alia de Martyribus. *Ib.* 711. Homilia post Terræ motum. *Ib.* 717. loci magis incerti, ac variæ admodum dubiæ; Oratio in laudem Diodori Tarsensis dicta. III. 747. § 33.

Gesta et scripta in episcopatu 398.

Mortuo Nectario, episcopo Constantinopolitano, Chrysostomus, clam Antiochia eductus, perductusque Constantinopolim, ibidem consecratur episcopus XXVI Februarii anni 398.

Mox Sanctus Constantinopoli contra hæreticos, præsertim contra Anomœos concionatur. At prima Homilia perdita. Secunda vero et tertia sunt, quæ tomo primo inscribuntur XI et XII contra Anomœos. Secuta est Homilia in Paralyticum per tectum demissum. III. 32. tum paulo serius alia. *Ib.* 15. in verba Christi : *Pater, si possibile est*, etc. Verisimile est, Sanctum deinde eodem anno ægrotasse, dictamque post morbum Homiliam in verba Apostoli, *Scimus quoniam diligentibus Deum*, etc. III. 150.

Anno 398 item composita videntur duo opuscula, primum contra Clericos, qui cum virginibus cohabitant; alterum contra Regulares feminas, quæ cum viris habitant. I. 228. et 248.

Eodem anno Sanctus juvat S. Porphyrium ad impetrandum Arcadii edictum, quo templa idolorum clauduntur Gazæ in Palæstina. Eodem verisimiliter anno Flavianum Antiochenum cum Ecclesia Romana et Alexandrina conciliat.

Eodem aut sequenti anno translatæ solemniter reliquiæ ad ecclesiam suburbanam, assistente Eudoxia Imperatrice, et ad solemnitatem postridie veniente Imperatore. Dictæ hac occasione aliquot homiliæ, videlicet de S. Phoca martyre. II. 704. et ex nuper editis apud Montfauconum T. XII. secunda et tertia.

Anno item 398, tempore æstivo, cœpta rebellio Tribigildi contra Arcadium, eaque continuata sequenti anno. § 44.

Sub finem anni 398, aut initium 399, cœpta Expositio Epistolæ ad Colossenses. XI. 322. § 46.

Anno 399.

Anno 399, mense Januario, Eutropius consul, omni dignitate orbatus et relegatus, ad ecclesiam fugit; quo tempore habita Homilia in Eutropium. III. 381. Post aliquot dies, ubi Eutropius ecclesiam reliquerat, eaque occasione captus erat, dicta Homilia de capto Eutropio. *Ib.* 386.

Mense Februario habita est Homilia I ex ante ineditis T. XII. Habitæ eodem verisimiliter anno quarta, quinta, sexta, septima et octava. In Paschate vero dicta Homilia contra Ludos et theatra. VI. 272. Deinde ex ineditis nona, ac verisimiliter decima et undecima. Eodem anno coram Chrysostomo accusatus est Antoninus episcopus Ephesinus.

Anno eodem, mense Julio, Gainas, Gothorum dux, aperte contra Arcadium rebellare incipit. Ante ipsius rebellionem Chrysostomus impedivit, ne Ariani ecclesiam haberent Constantinopoli. Post rebellionem ad Gainam legatus profectus est Sanctus, ac Saturninum et Aurelianum exsilio liberavit, reduxque Homiliam habuit de Saturnini et Aureliani liberatione. III. 405. § 46.

Ante prædictam legationem habita videtur gemina Homilia de vanitate divitiarum in illud, *Ne timueris, cum dives factus fuerit homo*, etc., V. 504. *Num.* 711 *et seq.*

An... et seq... bus.

Anno 400 circa Februarium aut Martium Sanctus proficiscitur in Asiam, ibique in concilio episcoporum septuaginta Heraclidem Ephesiis ordinat episcopum; deinde varios deponit episcopos, Simoniacos, Quartodecimanos, Novatianos, atque æstivo tempore redit Constantinopolim. Prima Sancti homilia post reditum. III. 424. statim habita. Tum controversia oritur inter Sanctum et Severianum Gabalorum episcopum, qui ob tumultum populi fugere cogitur. Verum, petente Arcadio, Chrysostomus Severiano benignum se præstat, eumque brevi oratione cum populo conciliat. III. 412.

Anno item 400, verisimiliter exposita utraque Epistola S. Pauli ad Thessalonicenses. XI. 425. et partim saltem post iter Asiaticum.

Anno 401 mense Februario, S. Porphyrius Gazensis venit Constantinopolim, juvaturque a Chrysostomo ad obtinendum edictum Imperatoris ad destruenda Gazæ templa idolorum. Eudoxia eo tempore irata erat Chrysostomo.

Eodem anno in Paschate inchoata est Expositio libri Actorum. IX. 1.

Circa annum 402 Chrysostomus exponit Epistolam ad Hebræos. XII. 1.

Scrip... certi... ris.

Homiliæ aliquot anno incerto, sed ante primum exsilium, Constantinopoli habitæ, nimirum Homilia in dictum istud apostoli, *Si esurierit inimicus*

tuus, etc. III.137. Homilia de Seraphim prima et quarta. VI. 95 et 120. ac tres homiliæ invicem secutæ de Nuptiis et conjugio. § 52.

Homiliæ aliæ, de quibus non constat, utrum Antiochiæ an Constantinopoli sint dictæ; videlicet Homilia de Angusta porta et oratione Dominica. III. 25. Homilia de Gloria in tribulationibus. 140. alia in locum Apostoli: *Oportet hæreses esse*, etc. 240. alia in Eliam et viduam. 328. Homilia de Futurorum deliciis et præsentium vanitate. 337. Homilia in Magnam hebdomadam. V. 525. Homilia in illud propheticum, *Ego Dominus Deus feci lumen et tenebras*, etc. contra Manichæos maxime dicta. VI. 145. alia de perfecta Charitate. *Ib.* 287. alia de Continentia. *Ib.* 299. ac duæ de Consolatione mortis. 302. De hisce omnibus § 52.

De homiliis aliisque scriptis dubiis agitur § 53. ubi etiam de Commentario in Danielem. VI. 200. et de Liturgia. XII. extr.

Anno 403 mense Aprili, S. Epiphanius venit Constantinopolim, indeque post aliquot dies discedit, ac mense Majo in reditu moritur. § 56.

Eodem anno, circa Augustum, Theophilus venit Constantinopolim. Circa Septembrem inchoat conciliabulum ad Quercum, in quo condemnatur Chrysostomus, forte sub finem Septembris.

Habita a Sancto ante abductionem Homilia, III. 415. non item alia, quæ pro supposititia habenda.

Triduo post latam in conciliabulo sententiam, Sanctus violenter urbe expellitur, et in Bithyniam ducitur; postridie vero revocatur, et post paucos dies redit in urbem.

Die ipso reditu habita Homilia brevis. III. 424.

Postridie dicta altera Homilia. *Ib.* 427.

Post aliquot dies aut hebdomadas dicta Homilia de Chananæa. *Ib.* 432.

Circa mensem Decembrem Eudoxia iterum exacerbatur contra Chrysostomum occasione ludorum, qui ad statuam ipsius agebantur; Arcadius vero in festivitate Natalis Domini cum Chrysostomo communicare detrectat. Interim episcopi rursum vocantur Constantinopolim ad judicandum.

Anno 404, circa Martium, causa Sancti iterum agitatur, ac tandem sine novo examine prior sententia ab aliquot episcopis confirmatur; Sanctus vero ab Arcadio ecclesia interdicitur.

Die XVI Aprilis, in pervigilio Paschatis, et nocte sequente, clerus et populus Chrysostomo adhærens per manum militarem violenter ecclesiis ejicitur.

Non diu post Chrysostomus literas et legatos mittit Romam ad Innocentium papam, cui gesta adversum se exponit, et cujus opem flagitat.

Die XX Junii Chrysostomus urbe expellitur in exsilium, et ecclesia cum curia eodem die comburitur.

Scripta factaque in itinere.

Post unum alterumve diem scripta ad S. Olympiadem epistola 11.

Die XVI Junii Arsacius Sancto substituitur episcopus. Hinc orta persecutio contra eos, qui ejus communionem fugiebant.

Circa finem Junii aut initium Julii, scripta epistola 118 ad episcopos et presbyteros incendii causa in carcere degentes.

Die III Julii Nicææ scripta epistola 10 ad Olympiadem.

Ibidem quoque data videtur altera ad detentos in carcere, sive epistola 174.

Ibidem quoque, aut XXVIII Junii, aut probabilius IV Julii, data epistola 221 ad Constantium, presbyterum Antiochenum.

Mense Julio, in Galatia aut Cappadocia, scripta est epistola 121 ad Arabium; octava ad Olympiadem, et verisimiliter epistola 119 ad Theophilum presbyterum.

Sub finem illius mensis, antequam Sanctus veniret Cæsaream, scripta epistola 9 ad Olympiadem, sub initium gravis morbi, quo laboravit in via ac Cæsareæ.

Cæsareæ deinde scripta epistola 120 ad Theodoram, et duodecima ad Olympiadem tempore morbi.

Epistolæ Cucusi datæ circa septem.

Cucusum perductus Chrysostomus sub finem Augusti aut initium Septembris, scribit epistolam 13 ad Olympiadem, epistolam 234 ad Brisonem, et 193 ad Pæanium. Eodem forsan tempore data epistola tertia ad detentos in carcere, extra ordinem impressa. III. 526. Eodem verisimiliter tempore datæ epistolæ 194 ad Gemellum, 196 ad Aetium, et 143 ad Polybium.

Circa idem tempus exaratæ epistolæ 236 ad Carterium, Cæsareæ præfectum; 81 ad Hymnetium, et 228 ad Theodorum, medicos Cæsarienses; item 80 ad Firminum, 82 ad Cytherium, 83 ad Leontium, 84 ad Faustinum, 172 ad Helladium, 173 ad Evethium, amicos Cæsarienses.

Eodem fere tempore scribit ad multos episcopos: nimirum epistolam 87 ad Eulogium Cæsareæ in Palæstina antistitem; 88 ad Joannem Hierosolymitanum; 89 ad Theodosium Scythopolitanum; 85 ad Lucium, 86 ad Marim, 90 ad Moysem, episcopos; item epistolam 235 ad Porphyrium Rhosensem; 111 ad Anatolium Adanen-

sem, episcopos in Cilicia; atque 112 ad Theodorum Tyanensem in Cappadocia.

Non diu post adventum, verisimiliter mense Septembri, scriptæ epistolæ 108 ad Urbicium episcopum, 109 ad Rufinum, 110 ad Bassum, 30 ad Eortium, 26 ad Magnum, 27 ad Domnum, episcopos omnes; item 223 ad Hesychium, et non diu post 74 ad eumdem; item 73 ad Agapetum, 42 ad Candidianum, 224 ad Marcianum et Marcellinum, et paulo post 226 ad eosdem; 188 ad Marcellinum a priore distinctum; 242 ad Chalcidiam et Asyncritiam; non diu post 77 ad Asyncritiam solam. Item ad Adoliam data 133, et 115 ad Theophilum presbyterum. Mense item Septembri data ad Carteriam epistola 227, ad Hermatium 75, ad Olympiadem 1, eaque admodum prolixa; item 64 ad Cyriacum episcopum, et 134 ad Diogenem.

Ante finem Septembris, ut videtur, data epistola 129 ad Marcianum et Marcellinum, 34 ad Carteriam, ad Olympiadem 2, eaque longissima.

Aliæ eodem anno, et aliquæ forsan sequenti.

Sub initium Octobris data epistola 114 ad Elpidium episcopum; item 3 et 14 ad Olympiadem, 207 ad monachos Gothos, et 204 ad Pæanium. Mense Octobri scripta 198 ad Hesychium, 20 ad Agapetum, 29 ad Chalcidiam et Asyncritiam, 98 ad Chalcidiam, 18 ad Carteriam, 52 ad Adoliam, ad eamdem non diu post 33, et post aliquot dies 57; ac 25 ad Elpidium episcopum. § 74.

Mense Octobri aut Novembri scriptæ epistolæ 232 ad Carteriam; 225 ad Constantium presbyterum, a priore alium; 229 ad Severam; 231 ad Adoliam; 230 ad Elpidium episcopum; item epistola 17 ad Olympiadem, 94 ad Pentadiam, 103 ad Ampruclam, et non diu post 191 ad eamdem; item 95 ad Pæanium.

Circa Novembrem data epistola 24 ad Hesychium, 65 ad Marcianum et Marcellinum, 40 ad Asyncritiam, 179 ad Adoliam, 202 ad Cyriacum episcopum.

Sub finem anni data ad Hesychium epistola 176, ac 19 ad Marcianum et Marcellinum, 122 ad Marcianum alterum; paulo post 211 ad Timotheum presbyterum; item 200 ad Callistratium Isauriæ episcopum, 206 ad Theodulum diaconum; item 5 ad Olympiadem, 104 ad Pentadiam, 96 ad Ampruclam, item 210 ad Theodorum, 230 ad Sallustium presbyterum, 212 ad Theophilum presbyterum, 147 ad Anthemium, 218 ad Euthymium presbyterum, 213 ad Philippum presbyterum, 97 ad Hypatium presbyterum, et 180 ad eumdem, 199 ad Danielem presbyterum; item epistola 44 ad Theodotum diaconum, et verisimiliter 43 ad Bassianam.

Anno 404 item scripta epistola 45 ad Symmachum presbyterum, 47 ad Nemæam, 178 ad Euthaliam, 32 ad eamdem, 186 ad Alypium, 187 ad Procopium, 189 ad Antiochum, 36 ad Maronem presbyterum et monachum, 37 ad Tranquillinum episcopum, 38 ad Hymnetium medicum; item 190 ad Brisonem, 195 ad Claudianum, 219 ad Severinam et Romulam, 58 ad Theodosium ex ducibus, 201 ad Herculium, 113 ad Palladium episcopum, 197 ad Studium urbis præfectum, 116 et 217 ad Valentinum, 124 ad Gemellum, 205 ad Anatolium præfectianum, 144 ad Diogenem. § 76.

Anno 404 aut 405 data epistola 39 ad Chalcidiam, 220 ad Pæanium; item epistola 222 ad Castum, Valerium, Diophantum et Cyriacum, et 93 ad Aphthonium, Theodotum et Chæream, monachos et presbyteros.

Circa initium anni 405 Sanctus in gravem incidit morbum, qui usque ad tempus vernum aut initium æstatis duravit. Post morbum illum, necdum omnino sublatum, circa Aprilem aut Majum scripta epistola 6 ad Olympiadem, deinde 7 et 16 ad eamdem.

Eodem anno data epistola 138 ad Elpidium episcopum, 59 ad Theodotum diaconum, deinde 67 et 137 ad eumdem; 61 ad Theodotum consularem, 62 ad Castum, Valerium, Diophantum et Cyriacum; ac deinde 66, 130, 107, et 22 hiemali tempore datæ ad eosdem; 91 ad Romanum presbyterum.

Eodem anno Chrysostomus insigne ostendit studium pro conversione gentilium in Phœnicia, eaque occasione multas scribit epistolas.

Scripta tum epistola 146 ad Theodotum, Nicolaum, Chæream, presbyteros et monachos; 145 ad Nicolaum presbyterum; 126 ad Rufinum presbyterum; 54 ad Gerontium presbyterum; 53 ad Nicolaum presbyterum; 21 ad Alphium, ac deinde 72, 35 et 49 ad eumdem; 123 ad presbyteros et monachos in Phœnicia fidem prædicantes; 28 ad Basilium presbyterum; 55 ad Symeonem et Marem, presbyteros et monachos; ac 56 ad Romulum et Byzum monachos. Demum eodem anno scriptæ epistolæ sequentes, videlicet 175 ad Agapetum, 100 ad Marcianum et Marcellinum, 31 ad alterum Marcellinum, 60 ad Chalcidiam et Asyncritiam, 99 et 106 ad Asyncritiam, 76 et 105 ad Chalcidiam, 185 ad Pentadiam, 41 ad Valentinum, 79 et 132 ad Gemellum, ac 50 et 51 ad Diogenem.

Sub finem anni 405, Sanctus frequenter loc mutare cogitur, gravissimaque patitur.

Anno 406, post varias locorum mutationes, Sanctus Arabissi habitat. § 80. Data epistola 136 ad Theodotum lectorem, uti et 102 ad eumdem; 141 ad Theodotum consularem, 23 et 78 ad Romanum presbyterum; item epistola 127 ad Polybium, 128 ad Marinianum, 69 ad Nicolaum presbyterum, 70 ad Aphthonium, Theodotum et Chæream; 131 ad Elpidium episcopum; 140, 135 et 68 ad Theodotum diaconum, 15 ad Olympiadem. Eodem anno ad Olympiadem scriptus liber quo ostenditur, neminem lædi nisi a se ipso. III. 444. et Paulo post alius de eis, qui scandalizati sunt. *Ib.* 465. item epistola 4 ad Olympiadem; epistola 142 ad Elpidium episcopum.

Eodem anno Sanctus ad legatos Roma Constantinopolim missos varias dat epistolas, videlicet 156, 157, 158, 159, episcopis inscriptas; 160 episcopo, 161 Romanis presbyteris, qui illis aderant; 165, 166, 167 ad episcopos legatis additos; item 162 ad Anysium Thessalonicensem; 163 ad omnes Macedoniæ episcopos; 164 ad Alexandrum Corinthi episcopum; 155 ad Chromatium Aquileiensem. Deinde, intellecto infausto legationis exitu, scribit ad Innocentium papam, et epistolam 182 ad Venerium Mediolanensem, et probabilius 183 ad Hesychium Salonensem; 184 ad Gaudentium Brixiensem; 149 ad Aurelium Carthaginensem; 150 ad Maximum episcopum; 151 ad Asellum episcopum; 152, 153, 154 et 181 ad episcopos, 148 ad Cyriacum, Demetrium, Palladium, Eulysium, episcopos Orientales; 168 ad Probam matronam Romanam; 169 ad Julianam, Probæ nurum, et 170 ad Italicam etiam nobilem matronam.

Aliquot incerti temporis.

Epistolæ temporis incerti sunt, 48 ad Arabium, 192 ad Onesicratiam, 46 ad Rufinum, 63 ad Tranquillinum, 177 ad Artemidorum, 71 ad Malchum, 92 ad Moysem presbyterum, 101 ad Severum presbyterum, 139 ad Theodorum Syriæ consularem, 171 ad Montium, 208 ad Acacium presbyterum, 209 ad Salvionem aut Galbionem, 214 ad Sebastianum presbyterum, 215 ad Pelagium presbyterum, 216 ad Musonium, 117 ad Theodoram.

Mors Sancti aliaque usque ad corpus translatum.

Anno 407 Sanctus cogitur locum exsilii mutare, duciturque Pityunta; sed fractus itineris laboribus in ipso itinere prope Comana in Ponto XIV Septembris moritur, ibique in ecclesia S. Basilii martyris sepelitur.

Circa annum 414 nomen Chrysostomi, urgente Innocentio papa, sacris diptychis inseritur primum ab Alexandro Antiocheno, deinde etiam ab Attico Constantinopolitano, et Cyrillo Alexandrino, aliisque omnibus imperii Orientalis episcopis. § 87.

Ante annum 438 festivitas Sancti a Constantinopolitanis celebrari cœpta.

Anno 438 sacrum corpus Constantinopolim magno cum honore translatum. § 88.

Hæc sufficiant pro brevi chronotaxi, cum omnia fusius in Commentario sint probata.

FINIS.

